ספרי׳ — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא״ח, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו״ר מנחם מענדל שליט״א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים״
770 איסטערן פּאַרקוויי סניף אה״ק כפר חב״ד ברוקלין, נ.י.
שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי׳ תהא שנת נפלאות בכל
צדי״ק שנה להולדת כ״ק אדמו״ר שליט״א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם, שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מְאֹדֶךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ: וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ: הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם: וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם: וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ, וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ, וּבְשָׁכְבְּךָ, וּבְקוּמֶךָ: וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ, וּבִשְׁעָרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל־כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל־צִיצִת הַכָּנָף פְּתִיל תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אֱמֶת:

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ:

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ: אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ, יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת־פָּנֶיךָ:

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . שבן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו וניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מזמורי תהלים

קכא

היאך יש מעלה בגן עדן התחתון ומשם עולה
לגן עדן העליון והיאך הקב"ה משגיח:

א שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אֶשָּׂא עֵינַי אֶל־הֶהָרִים
מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי: ב עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה
שָׁמַיִם וָאָרֶץ: ג אַל־יִתֵּן לַמּוֹט רַגְלֶךָ
אַל־יָנוּם שֹׁמְרֶךָ: ד הִנֵּה לֹא־יָנוּם וְלֹא
יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: ה יְיָ שֹׁמְרֶךָ יְיָ צִלְּךָ
עַל־יַד יְמִינֶךָ: ו יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא־יַכֶּכָּה
וְיָרֵחַ בַּלָּיְלָה: ז יְיָ יִשְׁמָרְךָ מִכָּל־רָע
יִשְׁמֹר אֶת־נַפְשֶׁךָ: ח יְיָ, יִשְׁמָר־צֵאתְךָ
וּבוֹאֶךָ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם.

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים
והניסים שנעשו בירושלים:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד שָׂמַחְתִּי בְּאֹמְרִים לִי בֵּית
יְיָ נֵלֵךְ: ב עֹמְדוֹת, הָיוּ רַגְלֵינוּ בִּשְׁעָרַיִךְ יְרוּשָׁלָם:
ג יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר, שֶׁחֻבְּרָה־לָּהּ יַחְדָּו:
ד שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי־יָהּ עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל
לְהֹדוֹת, לְשֵׁם יְיָ: ה כִּי שָׁמָּה, יָשְׁבוּ כִסְאוֹת לְמִשְׁפָּט
כִּסְאוֹת, לְבֵית דָּוִד: ו שַׁאֲלוּ, שְׁלוֹם יְרוּשָׁלָם יִשְׁלָיוּ
אֹהֲבָיִךְ: ז יְהִי־שָׁלוֹם בְּחֵילֵךְ שַׁלְוָה, בְּאַרְמְנוֹתָיִךְ:
ח לְמַעַן, אַחַי וְרֵעָי אֲדַבְּרָה־נָּא שָׁלוֹם בָּךְ: ט לְמַעַן,
בֵּית־יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲבַקְשָׁה טוֹב לָךְ:

תחילת קידוש לבנה: יום ראשון בערב, ז' שבט
סוף זמן קידוש לבנה: מוצאי ש"ק פרשת בשלח, י"ג שבט

ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לשלוח לאנ"ש שיחיו בכל מרחבי תבל לקראת יום ההילולא יו"ד שבט, ה'תשנ"ב

הצלחה רבה בכל עניני הילולא דנשיא דורנו ובתר רישא גופא אזיל[1] האנשים והנשים והטף.

כולל ובפרט התועדויות פעילות ומתוך אהבת ישראל, ביום ההילולא ובשבת קודש להוי', שבת שירה, ובמוצאי שבת,

והמשך[2] שלהן ופירותיהן בכל הימים שלאחריהם,

ויקויים היעוד[3] בספר דוד מלכא משיחא: ויהי נועם ה' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו,

ובני ישראל יוצאים ביד רמה[4],

במהרה בימינו ממש בגאולה האמיתית והשלימה.

בברכה

/מקום החתימה/

1) ובתר .. אזיל: עירובין מא, א.
2) והמשך: הפעולה עצמה נמשכת ו(נוסף ע"ז) פירותיהן צ ומעלה בכאו"א, וכמובן גם מרד"ה באתי לגני (דההילולא).
3) היעוד: תהלים צ, י"ז (טו"ב).
4) ובני .. רמה: תחלת פרשת יום ההילולא (בשלח יד, ח).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוכן עניינים

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

ד"ה באתי לגני, שבת פרשת בא, יו"ד שבט ה'תש"י 6

פרק שלושה עשר מהמשך באתי לגני ה'שי"ת 25

ד"ה באתי לגני, יו"ד שבט ה'תשמ"ג 27

התוועדויות

שיחת יו"ד שבט, ה'תשי"ב 42

ר"ד ש"פ בשלח, י"ג שבט, ה'תשי"ב 55

לקוטי שיחות

בשלח, כרך טז, ד 57

בשלח, כרך כא, א 63

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

חומש יומי - פרשת בשלח 70

לוח לתהלים היומי 105

תניא יומי 106

לוח 'היום יום' 118

רמב"ם

הלכה יומית לעיון ברמב"ם 121

שלושה פרקים ליום 125

פרק אחד ליום 184

ספר המצוות 204

לימוד מחולק לפי ימים

משניות עם ביאור קהתי - מסכת עירובין 210

גמרא עם ביאור - מסכת נזיר 222

שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי' 250

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

אדמו"ר הזקן

שולחן ערוך עם הערות וציונים 250

שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי' 250

תורה אור 253

אדמו"ר האמצעי

תורת חיים 258

אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצוותיך 259

אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל תרל"ג 260

אדמו"ר מוהרש"ב

ספר המאמרים - המשך תער"ב 261

אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים - תרפ"ט 262

לקוטי דיבורים - בלה"ק 263

ספר הזכרונות 265

אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ 267

הוספות

ילקוט לוי יצחק על התורה 68

ילקוט גאולה ומשיח על הפרשה 69

נביאים וכתובים 208

עין יעקב - מסכת ברכות 220

נקודה משיחת קודש מעובדת 272

חומש לקריאה בציבור 273

קריאת התורה למנחה בשבת קודש 284

לוח זמנים 286

סדר הדלקת נרות לערב שבת קודש 287

מדור חדש נקודה משיחת קודש מעובדת בעמוד 272

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סדר מפורט ליום העשירי

ב״ה, ראש חדש שבט, ה׳תשי״א
ברוקלין, נ. י.

אל אנ״ש, תלמידי התמימים, אל המקושרים
או השייכים אל כ״ק מו״ח אדמו״ר
זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע הכ״מ, ה׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

במענה על שאלת רבים אודות סדר מפורט ביום העשירי בשבט הבע״ל, הוא יום היארצייט של כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ, הנני בזה להציע:

בשבת קדש שלפני היארצייט ישתדלו לעלות לתורה.

אם אין מספר העליות מספיק - יקראו בתורה בחדרים שונים, אבל **לא להוסיף** על מספר הקרואים.

ישתדלו שמפטיר יהי׳ הגדול שבחבורה - בריצוי רוב המנין - או על פי הגורל.

יבחרו וירימו מי שיתפלל לפני התיבה ביום היארצייט, ונכון לחלק שיתפלל אחד ערבית, שני - שחרית, שלישי - מנחה כדי לזכות בזה מספר יותר גדול של אנ״ש.

להדליק נר שידלק כל המעת לעת. אם אפשר בקל - נר של שעוה.

בשעת התפלות ידלקו חמשה נרות.

אחר התפלה (בבקר - אחר אמירת תהלים) ילמוד (יסיים) המתפלל לפני התיבה פכ״ד דכלים ופ״ז דמקואות. אח״כ יאמר המשנה ר׳ חנניא בן עקשיא כו׳ ויאדיר.

בלחש - איזה שורות בתניא, קדיש דרבנן.

אחר תפלת ערבית - יחזרו חלק מהמאמר דיום ההסתלקות (ד״ה באתי לגני, נדפס בקונטרס ע״ד) בע״פ. ואם אין מי שיחזור בע״פ ילמדוהו בפנים. וכן אחר תפלת הבוקר.

ולסיימו אחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה - פרק תניא. וכן לאחר תפלת מנחה.

בבוקר קודם התפלה ירים כל אחד תרומה להענינים השייכים לנשיאנו, הוא כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ, **בעד עצמו ובעד כל אחד מבני ביתו שיחיו**, וכן קודם תפלת מנחה.

לאחר תפלת הבוקר וחזרת הדא״ח - יקרא כל אחד פ״נ (כמובן בחגירת אבנט). אלו שזכו להכנס ליחידות, או עכ״פ לראות את פני כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ - יצייר עצמו, בעת קריאת הפ״נ, כאלו עומד לפניו. להניח הפ״נ אח״כ בין דפי מאמר, קונטרס וכו׳ של תורת כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ. ולשלחו (אם באפשרי **בו ביום**) על מנת לקראותו על ציון שלו.

במשך המעת לעת - ללמוד פרקי המשניות של אותיות השם.

במשך המעת לעת - לעשות התועדות.

לקבוע שעה במשך המעת לעת - לבאר לבני ביתו שי׳ אודות כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ ועבודתו אשר עבד בה כל ימי חייו.

במשך המעת לעת - לבקר (אלו הראוים לזה) בבתי הכנסיות ובבהמ״ד אשר בעיר לחזור שם מימרא או פתגם מתורתו של כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ, לבאר אודות אהבת **כל ישראל** שלו, להודיע ולהסביר תקנתו ע״ד אמירת תהלים, לימוד חומש עם פירש״י - ובמקומות המתאימים - גם ע״ד לימוד התניא כפי שחלקו לימות השנה. - אם באפשרי לעשות כל הנ״ל מתוך התועדות.

במשך המעת לעת - לבקר (המוכשרים לזה) במקום כנוסי הנוער החרדי - ולהשתדל, ככל האפשרי בדרכי שלום, גם במקום כינוסי הנוער שלעת עתה עדיין אינו חרדי - ולבאר להם איך שחבה יתירה נודעת להם תמיד מאת כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ, לבאר להם את אשר תבע מהם והתקוה והבטחון אשר בטח בהם, אשר סוף סוף ימלאו את תפקידם בהחזקת היהדות והפצת התורה בכל המרץ החום והחיות שהם מסגולת הנוער.

* * *

מובן אשר, אם זהו מתאים לתנאי המקום, ימשיכו בכל הנ״ל בימים אשר אחרי היארצייט ובפרט ביום השי״ק שלאחריו.

* * *

והוי׳ יחיש ביאת גואלנו והקיצו ורננו שוכני עפר, ונשיאנו, הוא כ״ק מו״ח אדמו״ר הכ״מ, בעל ההילולא, בתוכם ישמיענו נפלאות וינהלנו בדרך העולה בית א-ל.

מנחם מענדל שניאורסאהן

מאמר דא"ח

בס"ד*, שבת פרשת בא יו"ד שבט, ה'תש"י

יָאִרְצַיְיט כְּבוֹד אִמּוֹ זְקֵנְתּוֹ הָרַבָּנִית הַצִּדְקָנִית מָרַת רִבְקָה נִשְׁמָתָהּ עֵדֶן זְכוּתָהּ יָגֵן עָלֵינוּ

1 **"בָּאתִי** לְגַנִּי אֲחֹתִי כַלָּה", וְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה (בְּמִקוֹמוֹ) "לַגַּן אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא לְגַנִּי, לְגִנּוּנִי, לְמָקוֹם שֶׁהָיָה עִקָּרִי בַּתְּחִלָּה", דְּעִקַּר שְׁכִינָה בַּתַּחְתּוֹנִים הָיְתָה, וְעַל יְדֵי חֵטְא עֵץ הַדַּעַת נִסְתַּלְּקָה הַשְּׁכִינָה מֵאֶרֶץ לָרָקִיעַ, וְעַל יְדֵי חֵטְא קַיִן וֶאֱנוֹשׁ נִסְתַּלְּקָה הַשְּׁכִינָה מֵרָקִיעַ א' לְב' וְג', וְאַחַר כָּךְ בְּדוֹר הַמַּבּוּל נִסְתַּלְּקָה מֵרָקִיעַ ג' לְד', וְכִדְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה עַל פָּסוּק "וַיִּשְׁמַע אֶת קוֹל הְוָיָ' אֱלֹקִים מִתְהַלֵּךְ בַּגָּן — אָמַר רַבִּי אַבָּא, מְהַלֵּךְ אֵין כְּתִיב כָּאן אֶלָּא מִתְהַלֵּךְ, קָפֵץ וְאָזֵל", וְאַחַר כָּךְ עָמְדוּ שִׁבְעָה צַדִּיקִים וְהוֹרִידוּ אֶת הַשְּׁכִינָה לְמַטָּה, אַבְרָהָם זָכָה וְהוֹרִיד אֶת הַשְּׁכִינָה מֵרָקִיעַ ז' לְו', עַד כִּי מֹשֶׁה שֶׁהוּא הַשְּׁבִיעִי (וְכָל הַשְּׁבִיעִין[1] חֲבִיבִין) הוֹרִידוֹ לְמַטָּה בָּאָרֶץ. וְעִקַּר גִּלּוּי אֱלֹקוּת הָיָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ, דִּכְתִיב "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם", בְּתוֹכוֹ לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא בְּתוֹכָם, בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְזֶהוּ "צַדִּיקִים יִירְשׁוּ אָרֶץ וְיִשְׁכְּנוּ לָעַד עָלֶיהָ", דְּצַדִּיקִים יִירְשׁוּ אָרֶץ שֶׁהוּא גַּן עֵדֶן, מִפְּנֵי מָה, לְפִי שֶׁהֵם מַשְׁכִּינִים (הַיְנוּ מַמְשִׁיכִים)

ביאור בדרך אפשר

1 **יָאִרְצַיְיט** יו"ד שבט הוא יום השנה להסתלקותה של **כְּבוֹד אִמּוֹ זְקֵנְתּוֹ**, 2 **הָרַבָּנִית הַצִּדְקָנִית מָרַת רִבְקָה נִשְׁמָתָהּ עֵדֶן** סבתו של הרבי 3 הריי"צ אם אביו הרבי הרש"ב, אשת סבו הרבי מהר"ש (נסתלקה בשנת 4 תרע"ד) **זְכוּתָהּ יָגֵן עָלֵינוּ** שאף הוא נסתלק ביום זה, בשנת תש"י ולאחר 5 מעשה התברר כי מסר את המאמר הזה 6 לפרסום ליום הסתלקותו.

7 הקדוש ברוך הוא אומר לבני ישראל: 8 **"בָּאתִי לְגַנִּי אֲחֹתִי כַלָּה"**, 9 **וְאִיתָא** מובא **בְּמִדְרָשׁ רַבָּה** 10 **(בְּמִקוֹמוֹ** על פסוק זה בשיר 11 השירים) **"לַגַּן אֵין כְּתִיב כָּאן** 12 **אֶלָּא לְגַנִּי, לְגִנּוּנִי, לְמָקוֹם** 13 **שֶׁהָיָה עִקָּרִי בַּתְּחִלָּה"**, בפסוק 14 לא נאמר "לגן" סתם אלא "לגני" 15 שמשמעו הגן שלי, המקום שבו יש לי 16 עונג והנאה מכבר **דְּעִקַּר שְׁכִינָה** 17 **בַּתַּחְתּוֹנִים הָיְתָה**, עם בריאת 18 העולם עיקר השכינה שרתה בעולמות 19 התחתונים שבאותה שעה היו כלי ראוי 20 להשראת השכינה **וְעַל יְדֵי חֵטְא** 21 **עֵץ הַדַּעַת** החטא הראשון שהיה 22 בתחילת הבריאה **נִסְתַּלְּקָה** 23 **הַשְּׁכִינָה מֵאֶרֶץ** ועלתה **לָרָקִיעַ** 24 הראשון מבין שבעת הרקיעים, **וְעַל** 25 **יְדֵי חֵטְא קַיִן וֶאֱנוֹשׁ נִסְתַּלְּקָה** 26 **הַשְּׁכִינָה** ועלתה **מֵרָקִיעַ א' לְב'** 27 **וְג'**, כלומר, בעקבות חטא קין 28 השכינה נסתלקה מהרקיע הראשון 29 ועלתה לרקיע השני ובעקבות חטא 30 אנוש נסתלקה השכינה מהרקיע השני 31 ועלתה לרקיע השלישי **וְאַחַר כָּךְ** 32 **בְּדוֹר הַמַּבּוּל** בעקבות חטאי אותו 33 דור **נִסְתַּלְּקָה** השכינה **מֵרָקִיעַ ג'** 34 **לְד', וְכִדְאִיתָא** מובא **בְּמִדְרָשׁ** 35 **רַבָּה עַל פָּסוּק "וַיִּשְׁמַע** אדם 36 הראשון **אֶת קוֹל הְוָיָ' אֱלֹקִים** 37 **מִתְהַלֵּךְ בַּגָּן** בגן עדן - **אָמַר רַבִּי אַבָּא, מְהַלֵּךְ אֵין כְּתִיב כָּאן**

ביאור בדרך אפשר

אֶלָּא מִתְהַלֵּךְ, 38 הפסוק מדייק ואומר "מתהלך" ולא "מהלך" להורות 39 שה'הליכה' (כביכול) של הקדוש־ברוך־הוא בגן־עדן לא הייתה הליכה רגילה 40 אלא, **קָפֵץ וְאָזֵל"**, קופץ והולך, קופץ והולך, וגם מדרש 41 זה רומז על כך שבהשראת השכינה למטה היו שינויים ולאורך הדורות בדרך 42 של קפיצה ודילוג, היינו סילוק 43 השכינה מהארץ לרקיע **וְאַחַר כָּךְ** 44 אחרי ששבעה חטאים בזמנים שונים 45 גרמו את סילוק השכינה מהארץ 46 לרקיע השביעי **עָמְדוּ שִׁבְעָה** 47 **צַדִּיקִים וְהוֹרִידוּ אֶת הַשְּׁכִינָה** 48 בחזרה מהרקיע השביעי עד **לְמַטָּה** 49 בארץ, **אַבְרָהָם** הראשון מבין שבעת 50 הצדיקים האמורים **זָכָה וְהוֹרִיד** 51 **אֶת הַשְּׁכִינָה מֵרָקִיעַ ז' לְו'**, 52 **וְיִצְחָק מִו' לְה'**, וכך הלאה **עַד** 53 **כִּי מֹשֶׁה שֶׁהוּא הַשְּׁבִיעִי (וְכָל** 54 **הַשְּׁבִיעִין[1] חֲבִיבִין) הוֹרִידוֹ** 55 את עיקר השכינה להיות שורה 56 **לְמַטָּה בָּאָרֶץ.**

57 **וְעִקַּר גִּלּוּי אֱלֹקוּת** לאחר 58 שהשראת השכינה חזרה להיות כאן 59 למטה בארץ **הָיָה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ**, 60 **דִּכְתִיב "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ** 61 **וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם", בְּתוֹכוֹ לֹא** 62 **נֶאֱמַר אֶלָּא בְּתוֹכָם**, אף שמאחר 63 והביטוי "ושכנתי" מתייחס לבית 64 המקדש, הפסוק היה צריך לומר 65 "ושכנתי בתוכו" בלשון יחיד, בכל זאת 66 אמר "בתוכם" כי הכוונה היא **בְּתוֹךְ** 67 **כָּל אֶחָד וְאֶחָד** מבני ישראל, **וְזֶהוּ** 68 הפירוש הפנימי בפסוק **"צַדִּיקִים** 69 **יִירְשׁוּ אָרֶץ וְיִשְׁכְּנוּ לָעַד** 70 **עָלֶיהָ", דְּצַדִּיקִים יִירְשׁוּ אָרֶץ** 71 **שֶׁהוּא גַּן עֵדֶן, מִפְּנֵי מָה**, באיזו 72 זכות יזכו הצדיקים לרשת את גן עדן 73 **לְפִי שֶׁהֵם מַשְׁכִּינִים (הַיְנוּ** 74 **מַמְשִׁיכִים** מלמעלה למטה וגורמים שתהיה התגלות של) אלוקות **בְּחִינַת**

---

*) נדפס בספר המאמרים תש"י עמ' 111 ואילך. ההערות ומראי מקומות הם מכ"ק אדמו"ר. 1) ויקרא רבה פרשה כט, יא. - ראה גם כן סוף [מאמר] דיבור המתחיל החודש הזה ש"ת.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

שׁוֹכֵן עַד[2] **מָרוֹם וְקָדוֹשׁ, שֶׁיִּהְיֶה בְּגִלּוּי לְמַטָּה** בארץ שהיא המקום הנמוך ביותר. **וְזֶהוּ** פירוש דברי המדרש שהובאו לעיל בתחילת המאמר **"בָּאתִי לְגַנִּי לְגִנּוּנִי, לְמָקוֹם שֶׁהָיָה עִקָּרוֹ בַּתְּחִלָּה", דְּעִקַּר שְׁכִינָה בַּתַּחְתּוֹנִים הָיְתָה** ועם בניית המשכן והמקדש חזרה השראת השכינה להיות למטה כפי שהייתה בתחילת הבריאה לפני חטא עץ הדעת.

וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה תַּכְלִית הַכַּוָּנָה המטרה **בִּבְרִיאַת וְהִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת**, היא כדברי המדרש **דְּנִתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים, שֶׁיִּהְיֶה גִּלּוּי אֲלוּקוּת לְמַטָּה** וכפי שמבואר על כך בספר התניא (פרק לו) אשר "לא שייך לפניו יתברך בחינת מעלה ומטה... אלא... קודם שנברא העולם היה הוא לבדו יתברך יחיד ומיוחד וממלא כל המקום הזה שברא בו העולם וגם עתה כן הוא לפניו יתברך רק שהשינוי הוא אל המקבלים חיותו ואורו יתברך שמקבלים על־ידי לבושים רבים המכסים ומסתירים אותו יתברך ... עד שנברא עולם הזה הגשמי והחומרי ממש והוא התחתון במדריגה שאין תחתון למטה ממנו בעניין הסתר אורו יתברך... והנה תכלית השתלשלות העולמות וירידתם ממדרגה למדרגה אינו בשביל עולמות העליונים, הואיל ולהם [=אם הייתה המטרה והתכלית להגיע לעולמות העליונים מצד מעלתם הרי הם ב] ירידה מאור פניו יתברך [=ובמילא יש דבר שהוא יותר גבוה מהם) אלא התכלית הוא עולם הזה התחתון" **עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם, עַל יְדֵי אִתְכַּפְיָא** כפיית הסטרא־אחרא והרע לצד הקדושה והטוב **וְאִתְהַפְּכָא** של החושך וההעלם והסתר הרוחני לאור, וכהמשך דברי רבנו הזקן בתניא שם: "שכך עלה ברצונו יתברך להיות נחת רוח לפניו יתברך כד אתכפיא סטרא אחרא ואתהפך חשוכא לנהורא" כך שבסופו של דבר יהיה בעולם הזה יותר גילוי אלוקות מאשר בעולמות העליונים, וכאמור הדבר נפעל על־ידי עבודת האדם **דִּנְשָׁמָה תֵּרֵד** מהעולמות העליונים **לְמַטָּה** לעולם הזה הגשמי התחתון **לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וְהֵם יַעְלִימוּ וְיַסְתִּירוּ עַל אוֹר הַנְּשָׁמָה, וּבְכָל זֶה** למרות ההעלם וההסתר **תִּפְעֹל הַנְּשָׁמָה בְּרוּר** הפרדה של הטוב שבו מן הרע שבו והעלאתו לקדושה **וְזִכּוּךְ** עידון **הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וְגַם חֶלְקוֹ בָּעוֹלָם** לכל יהודי יש חלק מסויים בעולם שהבירור וההעלאה של אותו חלק לקדושה מוטלים עליו בפרט, ועל ידי שהוא בא במגע עם אותם דברים בעולם ומשתמש לענייני תורה ומצוות או מנצל אותם בדרך של 'בכל דרכיך דעהו' ו'כל מעשיך יהיו לשם שמים' הוא מברר ומעלה אותם לקדושה.

וְזֶהוּ "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם", בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְהוּא שהשראת השכינה בעולם הזה בתוך כל אחד ואחד בפרט היא **עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה** של האדם **בַּעֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים** של העולם הזה הגשמי **בִּבְחִינַת אִתְכַּפְיָא** כפיית הרע והתגברות עליו **וְאִתְהַפְּכָא** הפיכת החושך לאור, **וּכְמַאֲמַר** הזוהר "**כַּד**[3] **אִתְכַּפְיָא סִטְרָא אַחֲרָא אִסְתְּלֵק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין"** כאשר הסטרא אחרא (הצד האחר שאינו צד הקדושה) נכפית (כשמתגברים עליה ומבטלים אותה) מתעלה כבודו של הקדוש־ברוך־הוא בכל העולמות.

וְהִנֵּה מַה שֶּׁאוֹמֵר הזוהר שעבודת האדם גורמת עלייה בכבוד ה' **"בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין", הַכַּוָּנָה עַל מַדְרֵגַת הָאוֹר** האלוקי **דְּהוּא בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין** שהוא [מאיר] בכל העולמות **בְּשָׁוֶה, וְהַיְנוּ אוֹר הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין שֶׁמֵּאִיר בְּכָל הָעוֹלָמוֹת בְּשָׁוֶה,** כמבואר בקבלה וחסידות שהאור האלוקי בא לעולם בשני אופנים הנקראים "אור הסובב כל עלמין" ו"אור הממלא כל עלמין". אור הסובב הוא התגלות האור האינסופי הבלתי מוגבל שמאיר על כל העולמות והנבראים בשווה, ונקרא 'סובב' על שם שמאיר על העולמות 'מלמעלה', מבלי להתלבש בתוכם ואור הממלא הוא התגלות האור כפי שבא בגבול וצמצום בהתאמה לכל עולם ולכל נברא לפי עניינו ומתלבש בכל אחד מהם בפנימיות **דְּבָעוֹלָמוֹת הֲרֵי יֵשׁ חִלּוּקֵי מַדְרֵגוֹת,** העולמות נבדלים זה מזה בדרגתם, היינו באיזו מידה האור האלוקי מאיר בהם **דְּאֵינוֹ דּוֹמֶה עוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים לְעוֹלָמוֹת תַּחְתּוֹנִים,** וההבדל ביניהם הוא **דְּבָעוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים מֵאִיר הָאוֹר**

ביאור בדרך אפשר

1 בְּחִינַת שׁוֹכֵן עַד[2] מָרוֹם וְקָדוֹשׁ, שֶׁיִּהְיֶה בְּגִלּוּי
2 לְמַטָּה. וְזֶהוּ "בָּאתִי לְגַנִּי לְגִנּוּנִי, לְמָקוֹם שֶׁהָיָה
3 עִקָּרוֹ בַּתְּחִלָּה", דְּעִקַּר שְׁכִינָה בַּתַּחְתּוֹנִים הָיְתָה.
4 וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה תַּכְלִית הַכַּוָּנָה בִּבְרִיאַת
5 וְהִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת, דְּנִתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא
6 לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים, שֶׁיִּהְיֶה גִּלּוּי
7 אֲלוּקוּת לְמַטָּה עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם, עַל יְדֵי
8 אִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְּכָא, דְּנִשְׁמָה תֵּרֵד לְמַטָּה
9 לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וְהֵם יַעְלִימוּ
10 וְיַסְתִּירוּ עַל אוֹר הַנְּשָׁמָה, וּבְכָל זֶה תִּפְעֹל
11 הַנְּשָׁמָה בְּרוּר וְזִכּוּךְ הַגּוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וְגַם
12 חֶלְקוֹ בָּעוֹלָם. וְזֶהוּ "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי
13 בְּתוֹכָם", בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְהוּא עַל יְדֵי
14 הָעֲבוֹדָה בַּעֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים בִּבְחִינַת אִתְכַּפְיָא
15 וְאִתְהַפְּכָא, וּכְמַאֲמַר "כַּד[3] אִתְכַּפְיָא סִטְרָא אַחֲרָא
16 אִסְתְּלֵק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּכוּלְּהוּ
17 עָלְמִין". וְהִנֵּה מַה שֶּׁאוֹמֵר "בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין",
18 הַכַּוָּנָה עַל מַדְרֵגַת הָאוֹר דְּהוּא בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין
19 בְּשָׁוֶה, וְהַיְנוּ אוֹר הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין שֶׁמֵּאִיר בְּכָל
20 הָעוֹלָמוֹת בְּשָׁוֶה, דְּבָעוֹלָמוֹת הֲרֵי יֵשׁ חִלּוּקֵי
21 מַדְרֵגוֹת, דְּאֵינוֹ דּוֹמֶה עוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים לְעוֹלָמוֹת
22 תַּחְתּוֹנִים, דְּבָעוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים מֵאִיר הָאוֹר

2) להעיר בענין "עד" מזוהר חלק ב ריש פרשת וארא ובביאורי הזוהר שם. לקוטי תורה [מאמר] דיבור המתחיל אלה פקודי פרק ו וביאורו פרק ד. 3) ראה תניא פרק כז. לקוטי תורה ריש פרשת פקודי. שם פרשת חוקת [מאמר] דיבור המתחיל על

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

1 בְּגִלּוּי, וּבָעוֹלָמוֹת הַתַּחְתּוֹנִים הָאוֹר אֵינוֹ מֵאִיר
2 בְּגִלּוּי כָּל כָּךְ, וְיֵשׁ שֶׁהָאוֹר בָּא בִּבְחִינַת הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר,
3 וְהֶסְתֵּר, וְיֵשׁ בָּזֶה חִלּוּקֵי מַדְרֵגוֹת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב
4 "אַף יָדִי יָסְדָה אֶרֶץ וִימִינִי טִפְּחָה שָׁמָיִם", וְאִיתָא
5 בַּמִּדְרָשׁ[4] "נָטָה יְמִינוֹ וּבָרָא שָׁמַיִם, וְנָטָה שְׂמֹאלוֹ
6 וּבָרָא אֶרֶץ", וְיָדוּעַ דְּיַד יָמִין מוֹרֶה עַל הָאוֹר
7 וְהַגִּלּוּי יוֹתֵר, וְזֶהוּ "וִימִינִי טִפְּחָה שָׁמָיִם",
8 דְּ"שָׁמַיִם" הַכַּוָּנָה עוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים — שָׁם הַגִּלּוּי
9 בִּבְחִינַת יָמִין שֶׁהוּא גִּלּוּי הָאוֹר, וְהָאוֹר עַצְמוֹ הוּא
10 בִּבְחִינַת גִּלּוּי, וְ"אֶרֶץ" הַכַּוָּנָה עוֹלָמוֹת
11 הַתַּחְתּוֹנִים, הֵם מִבְּחִינַת שְׂמֹאל שֶׁאֵין הָאוֹר בְּגִלּוּי
12 כָּל כָּךְ, וְגַם הָאוֹר עַצְמוֹ בָּא בִּבְחִינַת הֶעְלֵם
13 וְהֶסְתֵּר, כַּיָּדוּעַ הַהֶפְרֵשׁ בִּד' עוֹלָמוֹת, דִּכְתִיב "כֹּל
14 הַנִּקְרָא בִּשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף
15 עֲשִׂיתִיו", שֶׁהֵם ד' עוֹלָמוֹת — אֲצִילוּת בְּרִיאָה
16 יְצִירָה עֲשִׂיָּה — בָּזֶה הָאוֹר אֵינוֹ כְּמוֹ שֶׁהוּא
17 בַּאֲצִילוּת, כְּמוֹ שֶׁהוּא בִּבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה,
18 דַּאֲצִילוּת הוּא[5] בִּבְחִינַת גִּלּוּי הַהֶעְלֵם, וַאֲצִילוּת
19 מִלְּשׁוֹן אֶצְלוֹ וְסָמוּךְ, וְכֵן פֵּרוּשׁ אֲצִילוּת מִלְּשׁוֹן
20 הַצָּלָה וְהַפְרָשָׁה, דַּאֲצִילוּת עִם הֱיוֹתוֹ בְּחִינַת
21 עוֹלָם, אֲבָל בִּכְלָלוּתוֹ הוּא בְּכְלַל עוֹלָמוֹת הָאֵין
22 סוֹף, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּרִיאָה שֶׁהוּא הַתְחָלַת
23 הַמְּצִיאוּת בִּבְחִינַת יֵשׁ מֵאַיִן. וְזֶהוּ "כֹּל הַנִּקְרָא

ביאור בדרך אפשר

1 האלוקי בְּגִלּוּי, וּבָעוֹלָמוֹת הַתַּחְתּוֹנִים הָאוֹר אֵינוֹ מֵאִיר
2 בְּגִלּוּי כָּל כָּךְ, וְיֵשׁ שֶׁהָאוֹר בָּא בִּבְחִינַת הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר, היינו
3 שלא זו בלבד שאינו מאיר בגילוי כל־כך אלא אינו מאיר כלל (ומידת הגילוי
4 היא ההבדל בין העולמות, כי בעצם הקדוש־ברוך־הוא נמצא בכל מקום
5 בשווה ומצידו "מעלה" ו"מטה" שווים
6 אלא שמצד העולמות יש הבדל עד
7 כמה האור מאיר בהם בגלוי) וְיֵשׁ
8 בָּזֶה חִלּוּקֵי מַדְרֵגוֹת, הבדלי
9 דרגות, באיזו מידה האור האלוקי
10 המאיר באותו עולם גלוי או נעלם
11 ונסתר וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "אַף יָדִי
12 יָסְדָה אֶרֶץ וִימִינִי טִפְּחָה
13 שָׁמָיִם", וְאִיתָא ומובא על פסוק
14 זה בַּמִּדְרָשׁ[4] "נָטָה יְמִינוֹ וּבָרָא
15 שָׁמַיִם, וְנָטָה שְׂמֹאלוֹ וּבָרָא
16 אֶרֶץ", כלומר, הקדוש־ברוך־הוא
17 ברא את השמים באמצעות 'יד ימין'
18 ואת הארץ באמצעות 'יד שמאל'
19 וְיָדוּעַ דְּיַד יָמִין מוֹרֶה עַל
20 הָאוֹר וְהַגִּלּוּי יוֹתֵר מאשר יד
21 שמאל (כמובן גם מהנאמר ב"פתח
22 אליהו" שיד ימין היא מידת החסד ויד
23 שמאל היא מידת הגבורה והרי החסד
24 היא מידת הנתינה והגילוי, והגבורה
25 היא מידת הצמצום וההסתר), וְזֶהוּ
26 הפירוש הפנימי בדברי הכתוב
27 "וִימִינִי טִפְּחָה שָׁמָיִם",
28 דְּ"שָׁמַיִם" הנמצאים למעלה
29 הַכַּוָּנָה עוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים -
30 שָׁם הַגִּלּוּי בִּבְחִינַת יָמִין
31 שֶׁהוּא גִּלּוּי הָאוֹר, וְהָאוֹר
32 עַצְמוֹ הוּא בִּבְחִינַת גִּלּוּי,
33 כלומר שבעולמות העליונים יש גילוי אלוקות בשני מובנים, האחד — שיש
34 בהם אור רב, והשני — שהאור הוא בגילוי ולא בהעלם וְ"אֶרֶץ" הַכַּוָּנָה
35 עוֹלָמוֹת הַתַּחְתּוֹנִים, הֵם מִבְּחִינַת שְׂמֹאל שֶׁאֵין הָאוֹר בְּגִלּוּי
36 כָּל כָּךְ, וְגַם הָאוֹר עַצְמוֹ בָּא בִּבְחִינַת הֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר, והם
37 עולמות תחתונים בשני המובנים האמורים גם במידת האור שהוא אור מועט
38 וגם שאינו בגילוי אלא בהעלם והסתר, והולך ומפרט את החלוקה הכללית
39 בין העולמות העליונים לעולמות התחתונים כַּיָּדוּעַ הַהֶפְרֵשׁ ההבדל בִּד'
40 עוֹלָמוֹת, בין ארבעת העולמות הכלליים דִּכְתִיב כפי שמרומז בכתוב
41 "כֹּל הַנִּקְרָא בִּשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף עֲשִׂיתִיו",
42 שֶׁהֵם ד' עוֹלָמוֹת - אֲצִילוּת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה - בָּזֶה

ביאור בדרך אפשר

43 בחלוקה זו הָאוֹר אֵינוֹ כְּמוֹ שֶׁהוּא בַּאֲצִילוּת, כְּמוֹ שֶׁהוּא
44 בִּבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה, בארבעת העולמות עצמם יש הבדל גדול
45 במיוחד בין עולם האצילות, העליון מביניהם, לשלושת העולמות שלמטה
46 ממנו בריאה, יצירה עשייה דַּאֲצִילוּת הוּא[5] בִּבְחִינַת גִּלּוּי הַהֶעְלֵם,
47 הבריאה כולה מוגדרת כ"יש" (דבר,
48 מציאות מורגשת) מ"אין" (לא־דבר,
49 שאינו מציאות מורגשת) כי הבריאה
50 היא מציאות מוגדרת עם הגבלות ואילו
51 הבורא הוא "אין" אינו מוגדר ומורגש
52 בגדרי המציאות, ובעוד שבריאה "יש"
53 מ"אין" היא חידוש מציאות שטרם
54 הייתה, עולם האצילות נקרא "גילוי
55 ההעלם" להורות שאין הוא מציאות
56 חדשה של "יש" שלא היה קודם לכן
57 אלא רק גילוי של מה שהיה נעלם
58 בדרגות שלמעלה ממנו (ולכן, למרות
59 שגם בעולם האצילות יש עשר ספירות
60 מוגדרות וגם הוא נחשב "עולם", בכל
61 זאת הוא נקרא "אלוקות ממש"),
62 וַאֲצִילוּת מִלְּשׁוֹן אֶצְלוֹ
63 וְסָמוּךְ, כלומר, עולם 'קרוב וסמוך'
64 לבורא יותר מהעולמות בי"ע שלמטה
65 ממנו שביחס לאצילות הם רחוקים
66 מהבורא וְכֵן פֵּרוּשׁ אֲצִילוּת
67 מִלְּשׁוֹן הַצָּלָה האצלה
68 וְהַפְרָשָׁה, וגם המשמעות הזו
69 באצילות, מלשון האצלה והפרשה
70 (כמו שכתוב בתורה לגבי משה רבנו
71 ושבעים הזקנים "ויאצל מן הרוח")
72 מלמד על מעלתו המיוחדת של עולם
73 האצילות שהוא חלק בלתי נפרד
74 מהדרגות הגבוהות באלוקות שלמעלה
75 מהאצילות ואינו דבר חדש אלא כמו חלק שנאצל והופרש מהם דַּאֲצִילוּת
76 עִם הֱיוֹתוֹ בְּחִינַת עוֹלָם, ובמובנים מסויימים הוא דומה לעולמות
77 שלמטה ממנו (וגם בו יש עשר ספירות מוגדרות, מושג שלא קיים באותה
78 צורה למעלה מהאצילות) אֲבָל בִּכְלָלוּתוֹ עולם האצילות הוּא בִּכְלַל
79 עוֹלָמוֹת הָאֵין סוֹף, שלמעלה ממדידה והגבלה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן
80 בְּרִיאָה עולם הבריאה שהוא העולם הבא לאחר עולם האצילות שֶׁהוּא
81 הַתְחָלַת הַמְּצִיאוּת בִּבְחִינַת יֵשׁ מֵאַיִן ולמרות שעולם הבריאה הוא
82 רק "התחלת המציאות" ולא מוגדר כמציאות ממש וגם הוא עולם רוחני נעלה,
83 בכל זאת הוא "יש" לעומת ה"אין" הבורא אותו. וְזֶהוּ פירוש התחלת הפסוק
84 שהובא לעיל "כֹּל הַנִּקְרָא בִּשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי", שכוונתו לעולם

כן יאמרו פרק ב. 4) ראה פרקי דר' אליעזר פרק יח. זוהר חלק ב כ, א. לז, א. פה, ב. 5) ראה בכל זה תורה אור פרשת בראשית ביאור ל[מאמר] דיבור המתחיל כי כאשר השמים. שם ריש פרשת וירא. ביאור דואלה המשפטים ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּשְׂמִי וְלִכְבוֹדִי״, דְּשְׂמִי וּכְבוֹדִי הוּא הַמְיֻחָד בִּי עֲדַיִן, שֶׁקָּאֵי עַל עוֹלָם הָאֲצִילוּת שֶׁהוּא עוֹלָם הַיִּחוּד הַיִּחוּד וְהַהִתְכַּלְלוּת, שֶׁהָאוֹר שָׁם בְּתַכְלִית הַגִּלּוּי, דְּאֵינוֹ דּוֹמֶה כְּלָל לִכְמוֹ שֶׁהוּא בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה, וּבִבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה עַצְמָן יֵשׁ חִלּוּקֵי מַדְרֵגוֹת בְּהַגִּלּוּי אוֹרוֹת כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּעוֹלָם הַבְּרִיאָה וְעוֹלָם הַיְצִירָה וַעֲשִׂיָּה. אָמְנָם כָּל זֶה הוּא בְּהָאוֹר שֶׁבָּא לְהַחֲיוֹת אֶת הָעוֹלָמוֹת בִּבְחִינַת מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין, אֲבָל בְּהָאוֹר שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִשַּׁיָּכוּת אֶל הָעוֹלָמוֹת, וְהוּא בְּחִינַת אוֹר הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין, שֶׁבָּא בִּבְחִינַת סוֹבֵב וּמַקִּיף לָעוֹלָמוֹת, חֲרֵי מֵאִיר בְּכָל הָעוֹלָמוֹת בְּשָׁוֶה, וְזֶהוּ ״בְּכוּלְהוּ עָלְמִין״, וַהֲינוּ שֶׁאוֹר זֶה הִנֵּה אֹפֶן הַמְשָׁכָתוֹ הוּא בְּכָל הָעוֹלָמוֹת בְּשָׁוֶה. אָמְנָם בִּכְדֵי לְהַמְשִׁיךְ אוֹר זֶה בְּכוּלְהוּ עָלְמִין, הוּא עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה בַּעֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים בִּבְחִינַת אִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְּכָא דַּוְקָא. וְזֶהוּ ״כַּד אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אַחֲרָא״, כַּאֲשֶׁר פּוֹעֵל בַּעֲבוֹדָתוֹ לִהְיוֹת אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אַחֲרָא וְאִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לְנְהוֹרָא, הִנֵּה יִתְרוֹן הָאוֹר הוּא מֵהַחֹשֶׁךְ דַּוְקָא, וַהֲינוּ דְּכַאֲשֶׁר הַחֹשֶׁךְ נֶהְפַּךְ לְאוֹר, הִנֵּה נַעֲשָׂה יִתְרוֹן הָאוֹר, שֶׁהָאוֹר מֵאִיר בְּגִלּוּי עַד אֲשֶׁר יָאִיר לְמַטָּה מַמָּשׁ, וַהֲינוּ שֶׁנִּמְשָׁךְ הָאוֹר בְּאֹפֶן כָּזֶה, אֲשֶׁר אֹפֶן הַמְשָׁכָתוֹ הוּא בְּכָל הָעוֹלָמוֹת בְּשָׁוֶה. וְזֶהוּ ״כַּד אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אַחֲרָא אִסְתְּלֵק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּכוּלְהוּ עָלְמִין״, בְּחִינַת הָאוֹר, שֶׁנִּמְשָׁךְ[6] אוֹר הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין״, וְהוּא בְּחִינַת אוֹר הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין, שֶׁבָּא בִּבְחִינַת סוֹבֵב וּמַקִּיף לָעוֹלָמוֹת, וְאֵינוֹ מֵאִיר בְּכָל עוֹלָם לְפִי מְהוּתוֹ הַפְרָטִית חֲרֵי מֵאִיר בְּכָל הָעוֹלָמוֹת בְּשָׁוֶה, וְזֶהוּ בְּכוּלְהוּ עָלְמִין״, בְּאוֹתָה מִידָה, וְזֶהוּ פֵּרוּשׁ דִּבְרֵי הַזֹּהַר שֶׁאוֹרוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מֵאִיר ״בְּכוּלְהוּ עָלְמִין״, בְּכָל הָעוֹלָמוֹת וַהֲינוּ שֶׁאוֹר זֶה הִנֵּה אֹפֶן הַמְשָׁכָתוֹ הוּא בְּכָל הָעוֹלָמוֹת בְּשָׁוֶה וְהוּא מֵאִיר בְּאוֹתָה מִידָה בְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת הָעֶלְיוֹן וּבְעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה הַתַּחְתּוֹן.

ביאור בדרך אפשר

1 האצילות **דְּשְׂמִי וּכְבוֹדִי** לשון הפסוק ״שמי״ וכבודי״ מלמד שמדובר
2 בדרגה גבוהה ביותר, היינו דרגא שהקדוש־ברוך־הוא אומר עליה השם שלי
3 והכבוד שלי **הוּא** האור האלוקי **הַמְיֻחָד בִּי** והוא דבר אחד ומאוחד איתי
4 בעצמי **עֲדַיִן**, כי עדיין לא ירד לדרגות נמוכות יותר שבהם האחדות עם
5 הקדוש־ברוך־הוא בעצמו פחות ניכרת
6 **שֶׁקָּאֵי** והכוונה היא **עַל עוֹלָם**
7 **הָאֲצִילוּת שֶׁהוּא עוֹלָם הַיִּחוּד**
8 עולם שמאוחד עם הבורא
9 **וְהַהִתְכַּלְלוּת** שהאורות והספירות
10 שבו כלולות זו מזו בגלל שכולן יחד
11 בטלות לגבי הבורא, כיוון **שֶׁהָאוֹר**
12 **שָׁם בְּתַכְלִית הַגִּלּוּי**, ללא כל
13 העלם והסתר **דְּאֵינוֹ דּוֹמֶה כְּלָל**
14 **לִכְמוֹ שֶׁהוּא בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה**
15 **יְצִירָה עֲשִׂיָּה**, אין כל דימיון בין
16 מידת גילוי האור בעולם האצילות
17 למידת גילוי האור בעולמות בי״ע
18 **וּבִבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה עַצְמָן**
19 **יֵשׁ חִלּוּקֵי מַדְרֵגוֹת** הבדלי דרגות
20 **בְּהַגִּלּוּי אוֹרוֹת** במידת הגילוי של
21 האורות **כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּעוֹלָם**
22 **הַבְּרִיאָה וְעוֹלָם הַיְצִירָה**
23 **וַעֲשִׂיָּה** שבעולם הבריאה האור מאיר
24 בגילוי יותר מאשר בעולם היצירה,
25 ובעולם היצירה יש יותר גילוי מאשר
26 בעולם העשייה, נמצא שבסך הכול יש
27 עולמות שונים בדרגות שונות.
28 **אָמְנָם כָּל זֶה** כל הבדלי הדרגות
29 בין העולמות השונים המבוארים לעיל
30 **הוּא בְּהָאוֹר** האלוקי **שֶׁבָּא**
31 **לְהַחֲיוֹת אֶת הָעוֹלָמוֹת**
32 **בִּבְחִינַת מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין**,
33 שמתלבש בכל עולם לפי ערכו ולפי
34 מהותו המיוחדת **אֲבָל בְּהָאוֹר**
35 האלוקי **שֶׁהוּא** מצד עצמו אור
36 אינסופי לא מדוד ולא מוגבל, האור
37 שהוא **לְמַעְלָה מִשַּׁיָּכוּת אֶל הָעוֹלָמוֹת**, **וְהוּא בְּחִינַת אוֹר**
38 **הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין**, **שֶׁבָּא** ומאיר **בִּבְחִינַת סוֹבֵב וּמַקִּיף**
39 **לָעוֹלָמוֹת**, ואינו מאיר בכל עולם לפי מהותו הפרטית **חֲרֵי מֵאִיר בְּכָל**
40 **הָעוֹלָמוֹת בְּשָׁוֶה**, באותה מידה, **וְזֶהוּ** פירוש דברי הזוהר שאורו של
41 הקדוש־ברוך־הוא מאיר **״בְּכוּלְהוּ עָלְמִין״**, בכל העולמות **וַהֲינוּ**
42 **שֶׁאוֹר זֶה הִנֵּה אֹפֶן הַמְשָׁכָתוֹ הוּא בְּכָל הָעוֹלָמוֹת בְּשָׁוֶה** והוא
43 מאיר באותה מידה בעולם האצילות העליון ובעולם העשייה התחתון.

ביאור בדרך אפשר

44 **אָמְנָם בִּכְדֵי לְהַמְשִׁיךְ אוֹר זֶה בְּכוּלְהוּ עָלְמִין**, שאכן יבוא ויאיר
45 בפועל (כמבואר בחסידות שיש אורות אלוקיים שמשפיעים קיום וחיות
46 בעולמות מצד עצמם (כי הקדוש־ברוך־הוא ״חפץ חסד״) ויש אורות שיורדים
47 ונמשכים למטה רק על־ידי עבודת האדם. והמשכת אור ״הסובב כל עלמין״
48 בכל העולמות **הוּא עַל יְדֵי**
49 **הָעֲבוֹדָה** של האדם **בַּעֲבוֹדַת**
50 **הַבְּרוּרִים** של ענייני העולם הזה
51 ועבודה זו היא בשני האופנים
52 האמורים **בִּבְחִינַת אִתְכַּפְיָא**
53 **וְאִתְהַפְּכָא דַּוְקָא** ורק המגע עם
54 ענייני העולם וההתגברות על הקליפה
55 והסטרא־אחרא בדרך ״אתכפיא״ בדרך
56 ״אתהפכא״ בכוחה לגרום המשכתו של
57 האור האלוקי הנעלה ה״סובב כל
58 עלמין״.
59 **וְזֶהוּ** הפירוש בדברי הזוהר **״כַּד**
60 **אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אַחֲרָא״**,
61 **כַּאֲשֶׁר פּוֹעֵל** האדם **בַּעֲבוֹדָתוֹ**
62 הרוחנית **לִהְיוֹת אִתְכַּפְיָא**
63 **סִטְרָא־אַחֲרָא וְאִתְהַפְּכָא**
64 **חֲשׁוֹכָא לְנְהוֹרָא**, כאמור לעיל,
65 **הִנֵּה יִתְרוֹן הָאוֹר הוּא**
66 **מֵהַחֹשֶׁךְ דַּוְקָא**, כתוב (בקהלת)
67 ״וראיתי אני שיש יתרון לחכמה מן
68 הסכלות כיתרון האור מן החושך״
69 **וַהֲינוּ** ואחד הפירושים ב״יתרון האור
70 מן החושך״ **דְּכַאֲשֶׁר הַחֹשֶׁךְ**
71 **נֶהְפַּךְ לְאוֹר, הִנֵּה נַעֲשָׂה יִתְרוֹן**
72 **הָאוֹר**, כלומר, באור שמאיר מתוך
73 החושך יש יתרון ומעלה מיוחדת לגבי
74 אור סתם, וזו המעלה המיוחדת של
75 ״אתהפכא״ שעניינה הוא הפיכת
76 החושך לאור שהיא פועלת את ״יתרון
77 האור״ היינו **שֶׁהָאוֹר מֵאִיר בְּגִלּוּי**
78 בכל העולמות **עַד אֲשֶׁר יָאִיר**
79 **לְמַטָּה מַמָּשׁ, וַהֲינוּ שֶׁנִּמְשָׁךְ**
80 **הָאוֹר בְּאֹפֶן כָּזֶה** שיש בו יתרון גדול, **אֲשֶׁר אֹפֶן הַמְשָׁכָתוֹ הוּא**
81 **בְּכָל הָעוֹלָמוֹת בְּשָׁוֶה.**
82 **וְזֶהוּ** לסיכום, פירוש דברי הזוהר **״כַּד אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אַחֲרָא**
83 **אִסְתְּלֵק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּכוּלְהוּ עָלְמִין״**, עליית
84 כבודו של הקדוש־ברוך־הוא בכל העולמות פירוש **בְּחִינַת הָאוֹר**, המשכה
85 והתגלות של אור נעלה ביותר **שֶׁנִּמְשָׁךְ**[6] מלמעלה למטה ומתגלה בעולם
86 **אוֹר הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין שֶׁאֹפֶן הַמְשָׁכָתוֹ** הוא ביתרון גדול

6) נקראת המשכה זו בזוהר לשון אסתלק שהוא בחינת גילוי אור הסובב כל עלמין כו׳ בבחינת רוממות (תורה אור סוף

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

בִּבְחִינַת סוֹבֵב וּמַקִּיף בְּכָל הָעוֹלָמוֹת בְּשָׁוֶה, וְאִם כֵּן מֵאִיר **גַּם לְמַטָּה כְּמוֹ שֶׁהוּא לְמַעְלָה** כלומר, לא זו בלבד שהאור ה"סובב" מאיר גם למטה ולא רק למעלה אלא שגם למטה הוא מאיר בדיוק כמו למעלה.

וְזֶהוּ "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם", לפי כל האמור מובן כיצד השראת השכינה ("ושכנתי בתוכם") אכן יכולה להיות **בְּתוֹךְ כָּל** אֶחָד וְאֶחָד מבני ישראל, כי **עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה דִּבְחִינַת אִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא, הִנֵּה נַעֲשָׂה עַל יְדֵי זֶה יִתְרוֹן הָאוֹר**, כאמור לעיל במעלת ויתרון האור שבא מתוך החושך **דְּאִסְתְּלֵק יְקָרָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין, שֶׁמֵּאִיר וּמִתְגַּלֶּה** בכל העולמות במידה שווה **אוֹר הַסּוֹבֵב** שהוא האור הנעלה שלמעלה משייכות לעולמות אבל על ידי "אתכפיא" ו"אתהפכא" הוא מאיר בעולמות.

קָצוּר. עִקַּר שְׁכִינָה שורה ומתגלית **בַּתַּחְתּוֹנִים** דווקא בעולמות התחתונים ביותר, כך היה בתחילת הבריאה וכך היה בהקמת המשכן על ידי משה רבנו. **יְבָאֵר דְּכַוָּנַת** המטרה של **בְּרִיאַת הָעוֹלָמוֹת** היא **שֶׁיִּהְיֶה דִּירָה** לקדוש־ברוך־הוא בעצמו **בַּתַּחְתּוֹנִים,** ובמיוחד בעולם הזה **וְנַעֲשֶׂה** מטרה זו של עשיית העולם התחתון ל'דירה' לקדוש־ברוך־הוא מיושמת **'עַל יְדֵי אִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְּכָא, שֶׁמַּמְשִׁיךְ** האדם העובד את ה' בדרכים אלה את **אוֹר הַסּוֹבֵב, שֶׁזֶּהוּ** אור המאיר **בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין** בכל העולמות **בְּשָׁוֶה.**

ב) וְהִנֵּה עבודת ה' האמורה לעיל (ב"אתכפיא" ו"אתהפכא") שממשיכה לעולם הזה אור אלוקי נעלה ביותר, למעלה מהעולמות, **זֹאת הָיְתָה הָעֲבוֹדָה בַּמִּשְׁכָּן וּמִקְדָּשׁ בַּעֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים** של בירור ענייני העולם הזה והעלאתם לקדושה, **דִּבְחִינַת אִתְכַּפְיָא** שתחילתה בדרך של "אתכפיא" מוביל **הַמְּבִיא** את האדם לדרגה גבוהה יותר **לִבְחִינַת אִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא,** שהרי הפיכת החושך עצמו לאור היא עבודה יותר נעלית מאשר כפיית הרע והכנעתו כי ב"אתכפיא" הרע נשאר במהותו וגם אם כעת הוא הוכנע ייתכן שמאוחר יותר יחזור ויתעורר וישוב להיות רע. ואילו ב"אתהפכא" הרע הפך לטוב (ובמקומות אחרים מבואר ש"אתכפיא" היא עבודת כל אדם ו"אתהפכא" היא עבודת הצדיקים) **וְלָכֵן אַחַת הָעֲבוֹדוֹת שֶׁהָיָה בַּמִּקְדָּשׁ הוּא עִנְיַן עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁהוּא עֲבוֹדָה רוּחָנִית שֶׁבַּגֶּפֶשׁ,** כי הקרבת הקרבנות בגשמיות הייתה מלווה בעבודה רוחנית־נפשית. **וְזֶהוּ** החלק הרוחני־נפשי של עבודת הקרבנות הוא **עִנְיַן הִשְׁתַּתְּפוּת הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּים בַּעֲבוֹדָתָם וְשִׁירָם וְזִמְרָם בְּעֵת הֲבָאַת הַקָּרְבָּן, שֶׁזֶּהוּ עֲבוֹדָה רוּחָנִית** כי פרט להקרבת הקרבן בפועל, הכהנים היו עובדים עבודה רוחנית והלויים היו שרים ומזמרים בעת העבודה במקדש וגם זו עבודה רוחנית. וכיוון שעבודת הקרבנות היא עבודה רוחנית, הרי היא שייכת לכל אדם, בכל זמן ובכל מקום, כפי שהולך ומבאר.

וְעִנְיַן עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּן בַּעֲבוֹדָה בְּגֶפֶשׁ הָאָדָם הוּא, דִּכְתִיב[7] בתחילת פרשת הקרבנות בתורה, בחומש ויקרא **"אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַהֲוָיָ', מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר וּמִן" כו', דִּלְכְאוֹרָה יֵקָשֶׁה** יש לתמוה על לשון הכתוב **דְּאִם הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ בָּזֶה** באמירה "אדם כי יקריב מכם" **רַק לְבָאֵר מִשְׁפְּטֵי הַקָּרְבָּן** הלכה למעשה, **הָוָה לֵיהּ לְמֵימַר** היה לו (לפסוק) לומר **אָדָם מִכֶּם** אחד מבני ישראל **כִּי יַקְרִיב קָרְבָּן לַהֲוָיָ', הִנֵּה כָּךְ וְכָךְ יִהְיֶה מִשְׁפַּט הוֹבָאַת הַקָּרְבָּן וְהִלְכוֹתָיו, וּמִפְּנֵי מָה אוֹמֵר "אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם"** לשון שמשמעו הקרבה "מכם", מעצמכם **וְכוּ'. אֶלָּא יָדוּעַ** בתורת החסידות **הַכַּוָּנָה בָּזֶה** הטעם שהכתוב אומר "אדם כי יקריב מכם" ולא

1 עָלְמִין שֶׁאֹפֶן הַמְשָׁכָתוֹ בִּבְחִינַת סוֹבֵב וּמַקִּיף בְּכָל
2 הָעוֹלָמוֹת בְּשָׁוֶה, וְאִם כֵּן מֵאִיר גַּם לְמַטָּה כְּמוֹ
3 שֶׁהוּא לְמַעְלָה. וְזֶהוּ "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי
4 בְּתוֹכָם", בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד, עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה
5 דִּבְחִינַת אִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא, הִנֵּה
6 נַעֲשָׂה עַל יְדֵי זֶה יִתְרוֹן הָאוֹר, דְּאִסְתְּלֵק יְקָרָא
7 דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין, שֶׁמֵּאִיר
8 וּמִתְגַּלֶּה אוֹר הַסּוֹבֵב.

9 **קָצוּר.** עִקַּר שְׁכִינָה בַּתַּחְתּוֹנִים. יְבָאֵר דְּכַוָּנַת
10 בְּרִיאַת הָעוֹלָמוֹת שֶׁיִּהְיֶה דִּירָה
11 בַּתַּחְתּוֹנִים, וְנַעֲשָׂה עַל יְדֵי אִתְכַּפְיָא וְאִתְהַפְּכָא,
12 שֶׁמַּמְשִׁיךְ אוֹר הַסּוֹבֵב, שֶׁזֶּהוּ בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין
13 בְּשָׁוֶה.

14 ב) **וְהִנֵּה** זֹאת הָיְתָה הָעֲבוֹדָה בַּמִּשְׁכָּן וּמִקְדָּשׁ
15 בַּעֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים, דִּבְחִינַת אִתְכַּפְיָא
16 הַמְּבִיא וּמַעֲלֶה לִבְחִינַת אִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא
17 לִנְהוֹרָא, וְלָכֵן אַחַת הָעֲבוֹדוֹת שֶׁהָיָה בַּמִּקְדָּשׁ הוּא
18 עִנְיַן עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁהוּא עֲבוֹדָה רוּחָנִית
19 שֶׁבַּגֶּפֶשׁ, וְזֶהוּ עִנְיַן הִשְׁתַּתְּפוּת הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּים
20 בַּעֲבוֹדָתָם וְשִׁירָם וְזִמְרָם בְּעֵת הֲבָאַת הַקָּרְבָּן,
21 שֶׁזֶּהוּ עֲבוֹדָה רוּחָנִית. וְעִנְיַן עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּן
22 בַּעֲבוֹדָה בְּגֶפֶשׁ הָאָדָם הוּא, דִּכְתִיב[7] "אָדָם כִּי
23 יַקְרִיב מִכֶּם קָרְבָּן לַהֲוָיָ', מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבָּקָר
24 וּמִן" כו', דִּלְכְאוֹרָה יֵקָשֶׁה דְּאִם הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ בָּזֶה
25 רַק לְבָאֵר מִשְׁפְּטֵי הַקָּרְבָּן, הָוָה לֵיהּ לְמֵימַר אָדָם
26 מִכֶּם כִּי יַקְרִיב קָרְבָּן לַהֲוָיָ', הִנֵּה כָּךְ וְכָךְ יִהְיֶה
27 מִשְׁפַּט הוֹבָאַת הַקָּרְבָּן וְהִלְכוֹתָיו, וּמִפְּנֵי מָה אוֹמֵר
28 "אָדָם כִּי יַקְרִיב מִכֶּם" וְכוּ'. אֶלָּא יָדוּעַ הַכַּוָּנָה בָּזֶה

פרשת ויקהל עיין שם). 7) ראה קונטרס לימוד החסידות פרק יב. [מאמר] דיבור המתחיל טעמה תש"ט (קונטרס סב) פרק ב ואילך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

"אדם מכם כי יקריב" **הוא שֶׁבָּא** הכתוב לא לבאר רק את דיני הקרבנות בפועל אלא **גַּם לְבָאֵר כְּלָלוּת עִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת בָּעֲבוֹדָה** הרוחנית **בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, וְזֶהוּ** הפירוש הפנימי בלשון הכתוב **"אָדָם כִּי יַקְרִיב", הָאָדָם כַּאֲשֶׁר יִתְקָרֵב לֶאֱלֹקוּת,** כאשר תהיה לו התעוררות ויעלה ברצונו להתקרב לאלוקות (למרות שהוא חי בעולם הזה הגשמי ונשמתו מלובשת בגוף גשמי כך שהוא רחוק מאלוקות) **הִנֵּה מִכֶּם** מתוך עצמכם **הוּא קָרְבָּן לַהֲוָיָ',** ובנוסף לכך **מִכֶּם וּבְכֶם תָּלוּי הַדָּבָר לִהְיוֹת קָרְבָּן לַהֲוָיָ', הַיְנוּ לִהְיוֹת קָרוֹב אֶל הֲוָיָ',** וכאשר האדם רוצה להתקרב לאלוקות אין הדבר תלוי אלא בו עצמו **דְּיָדוּעַ דְּקָרְבָּנוֹת**[8] מלשון קירוב והתקרבות **הֵם עִנְיַן קֵרוּב** גם במובן של הקרבה, לתת ולמסור את **הַכּוֹחוֹת וְהַחוּשִׁים** וכאשר האדם מבקש להתקרב לאלוקות עליו למסור את הכוחות והכישרונות והיכולות שלו לעבודת ה', **וּבָא בְּזֶה** הכתוב "אדם כי יקריב מכם" **לְבָאֵר, דְּכַאֲשֶׁר בָּא** האדם **לְהִתְקָרֵב לֶאֱלֹקוּת, הוּא "מִכֶּם", וְהַיְנוּ שֶׁתָּלוּי הַדָּבָר בָּכֶם,** באדם עצמו, **דְּאַל יֹאמַר אָדָם** בייאושו ממצבו **אֵיךְ אֶתְקָרֵב אֶל אֱלֹקוּת,** ויימנע מעבודת הקירוב לאלוקות מתוך חשש שהדבר הוא מעל ומעבר ליכולתו **וּבִפְרָט כַּאֲשֶׁר יוֹדֵעַ** בנפשו פנימה את **מַהוּתוֹ הָעַצְמִי** מצבו ומעמדו הרוחני כפי שהוא בעצם, באמת **שֶׁהוּא בְּשִׁפְלוּת** נחות ביותר **וּמְלֻכְלָךְ** מבחינה רוחנית **בְּכַמָּה עִנְיָנִים לֹא טוֹבִים** שנדבקו בנפשו ופגמו בה, **וְאַם כֵּן הוּא בְּתַכְלִית** בשיא **הָרְחוּק מֵאֱלֹקוּת** וכדי להתקרב לאלוקות עליו לדלג על פני פער גדול והוא עשוי לשאול את עצמו **וְאֵיךְ אֶתְקָרֵב לֶאֱלֹקוּת, וְעַל זֶה** כדי להסיר את החשש הזה **הוּא אוֹמֵר** שאין לחשוש מפני המרחק הגדול כי **מִכֶּם, בָּכֶם הַדָּבָר תָּלוּי, דְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל** גם מי שלפי שעה נמצא במצב רוחני מאד שפל ונחות **יָכוֹל לֹאמַר**[9] וצריך לשאוף להתעלות למצב רוחני נעלה מאד ולשאול את עצמו **מָתַי יַגִּיעוּ מַעֲשַׂי לְמַעֲשֵׂי אֲבוֹתַי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב,** היינו שעליו לשאוף להגיע לרמה רוחנית כל כך נעלית, כמו האבות, **וְאֵין בָּזֶה הַגְּבָלוּת כְּלָל,** שום דבר לא מהווה הגבלה שבגללה רק אנשים מסוימים, נעלים במיוחד, יוכלו להתקרב לאלוקות **וְאֵין שׁוּם דָּבָר הַמּוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב חָלִילָה,** ושום דבר לא יכול להוות, חלילה, מחסום ומעצור בדרכו של האדם הרוצה **לַעֲלוֹת** ממצבו הרוחני הנחות **וּלְהַגִּיעַ וּלְהִתְקָרֵב לֶאֱלֹקוּת, וְאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּא בִּטְרוּנְיָא**[10] **עִם בְּרִיּוֹתָיו,** מלכתחילה, הקדוש־ברוך־הוא לא דורש מהבריות דברים שאין להם יכולת לבצע **וּמִתְגַּלֶּה וּמֵאִיר בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי כֹּחוֹ וִיכָלְתּוֹ** ובכל אדם מאיר אור אלוקי עד כמה שביכולתו להכיל ולקלוט, **כִּדְאִיתָא** מובא **בְּמִדְרָשׁ רַבָּה**[11] **"וְכִשֶּׁאֲנִי** הקדוש־ברוך־הוא **מְבַקֵּשׁ** מבני אדם לעשות דבר כזה או אחר **אֵינִי מְבַקֵּשׁ לְפִי כֹּחִי** בהתאם לכוחות ויכולות שלי, של הקדוש־ברוך־הוא **אֶלָּא לְפִי כֹּחָן", לְפִי הַכֹּחַ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד** מבני ישראל בפרט, **דְּעַל יְדֵי זֶה** על־ידי הכוחות שהקדוש־ברוך־הוא נותן לכל אדם **הִנֵּה בְּכֹחַ כָּל אֶחָד וְאֶחָד** מבלי יוצא מן הכלל **לַעֲלוֹת** להתעלות ממצבו לפי שעה **וּלְהַגִּיעַ לַמַּדְרֵגָה הַיּוֹתֵר נַעֲלִית** וכאמור, הכוונה היא להתעלות אפילו לדרגת האבות. **וְזֶהוּ** הפירוש הפנימי בכתוב **"אָדָם כִּי יַקְרִיב", דְּבִכְדֵי שֶׁהָאָדָם יִתְקָרֵב לֶאֱלֹקוּת הוּא "מִכֶּם", שֶׁבָּכֶם הַדָּבָר תָּלוּי,** כמבואר לעיל, **וְהַיְנוּ** והעבודה הרוחנית הזו היא **"מִכֶּם קָרְבָּן לַהֲוָיָ", דְּמִכֶּם** מתוך עצמכם **תַּקְרִיבוּ אֶת הַקָּרְבָּן לַהֲוָיָ', דְּאֵין הַכַּוָּנָה רַק הַקָּרְבָּן שֶׁל הַבְּהֵמָה** הגשמית על גבי המזבח הגשמי **בִּלְבָד, כִּי אִם**

1 הוּא שֶׁבָּא גַּם לְבָאֵר כְּלָלוּת עִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת
2 בָּעֲבוֹדָה בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, וְזֶהוּ "אָדָם כִּי יַקְרִיב",
3 הָאָדָם כַּאֲשֶׁר יִתְקָרֵב לֶאֱלֹקוּת, הִנֵּה מִכֶּם הוּא
4 קָרְבָּן לַהֲוָיָ', מִכֶּם וּבְכֶם תָּלוּי הַדָּבָר לִהְיוֹת קָרְבָּן
5 לַהֲוָיָ', הַיְנוּ לִהְיוֹת קָרוֹב אֶל הֲוָיָ', דְּיָדוּעַ
6 דְּקָרְבָּנוֹת[8] הֵם עִנְיַן קֵרוּב הַכֹּחוֹת וְהַחוּשִׁים, וּבָא
7 בָּזֶה לְבָאֵר, דְּכַאֲשֶׁר בָּא לְהִתְקָרֵב לֶאֱלֹקוּת, הוּא
8 "מִכֶּם", וְהַיְנוּ שֶׁתָּלוּי הַדָּבָר בָּכֶם, דְּאַל יֹאמַר אָדָם
9 אֵיךְ אֶתְקָרֵב אֶל אֱלֹקוּת, וּבִפְרָט כַּאֲשֶׁר יוֹדֵעַ
10 מַהוּתוֹ הָעַצְמִי שֶׁהוּא בְּשִׁפְלוּת וּמְלֻכְלָךְ בְּכַמָּה
11 עִנְיָנִים לֹא טוֹבִים, וְאַם כֵּן הוּא בְּתַכְלִית הָרְחוּק
12 מֵאֱלֹקוּת וְאֵיךְ אֶתְקָרֵב לֶאֱלֹקוּת, וְעַל זֶה הוּא אוֹמֵר
13 מִכֶּם, בָּכֶם הַדָּבָר תָּלוּי, דְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל
14 יָכוֹל לֹאמַר[9] מָתַי יַגִּיעוּ מַעֲשַׂי לְמַעֲשֵׂי אֲבוֹתַי
15 אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב, וְאֵין בָּזֶה הַגְּבָלוּת כְּלָל, וְאֵין
16 שׁוּם דָּבָר הַמּוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב חָלִילָה, לַעֲלוֹת וּלְהַגִּיעַ
17 וּלְהִתְקָרֵב לֶאֱלֹקוּת, וְאֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּא
18 בִּטְרוּנְיָא[10] עִם בְּרִיּוֹתָיו, וּמִתְגַּלֶּה וּמֵאִיר בְּכָל אֶחָד
19 וְאֶחָד לְפִי כֹּחוֹ וִיכָלְתּוֹ, כִּדְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ רַבָּה[11]
20 "וְכִשֶּׁאֲנִי מְבַקֵּשׁ אֵינִי מְבַקֵּשׁ לְפִי כֹּחִי אֶלָּא לְפִי
21 כֹּחָן", לְפִי הַכֹּחַ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, דְּעַל יְדֵי זֶה
22 הִנֵּה בְּכֹחַ כָּל אֶחָד וְאֶחָד לַעֲלוֹת וּלְהַגִּיעַ לַמַּדְרֵגָה
23 הַיּוֹתֵר נַעֲלִית. וְזֶהוּ "אָדָם כִּי יַקְרִיב", דְּבִכְדֵי
24 שֶׁהָאָדָם יִתְקָרֵב לֶאֱלֹקוּת הוּא "מִכֶּם", שֶׁבָּכֶם
25 הַדָּבָר תָּלוּי, וְהַיְנוּ "מִכֶּם קָרְבָּן לַהֲוָיָ", דְּמִכֶּם
26 תַּקְרִיבוּ אֶת הַקָּרְבָּן לַהֲוָיָ', דְּאֵין הַכַּוָּנָה רַק הַקָּרְבָּן
27 שֶׁל הַבְּהֵמָה בִּלְבָד, כִּי אִם מִכֶּם מַמָּשׁ, וְהוּא "מִן

---

8) ראה [מאמר] דיבור המתחיל טעמה הנ"ל, ושם נסמן. 9) תנא דבי אליהו רבה פרק כה. 10) עבודה זרה ג א. וראה ספר המאמרים אידיש בתחלתו. 11) במדבר רבה פרשה יב, ג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

מִכָּם מתוך האדם עצמו **מַמָּשׁ, וְהוּא "מִן הַבְּהֵמָה", הַבְּהֵמָה שֶׁבְּלִבּוֹ שֶׁל אָדָם, שֶׁהוּא הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית** כפי שכתוב בכתבי האריז"ל ומבואר בספר התניא (פרק א) "דלכל איש ישראל, אחד צדיק ואחד רשע, יש שתי נשמות... שהן שתי נפשות, נפש אחת מצד הקליפה וסטרא אחרא", והיא הנפש הבהמית, ונפש השנית שהיא הנשמה האלוקית, ועל האדם לקרב ולהעלות את נפשו הבהמית לאלוקות. והכתוב ממשיך ומפרט לגבי הקרבן "מן הבהמה" שעליו להיות **"מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן", הֵן הֵמָּה הַפְּרָטֵי מַדְרֵגוֹת** והסוגים השונים **דְּיֶשְׁנָם בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וְכַיָּדוּעַ הָעִנְיָנִים בָּזֶה, דְּאֵינוֹ דּוֹמֶה הָאָפְנֵי הַבְּרוּרִים בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד,** כאמור לעיל עבודת הקרבנות הרוחנית (על ידי "אתכפיא" ו"אתהפכא") נקראת "עבודת הבירורים" (מושג רחב שכולל גם את עניין העלאת ניצוצות הקדושה ש'נפלו' בעניינים גשמיים. וכאן הכוונה בעיקר ל'בירור' ותיקון של הנפש הבהמית עצמה שעניינו הפרדת הטוב שבה מהרע, וזיכוך ועידון המידות הלא טובות של הנפש הבהמית שנועד להביא העלאה של הנפש הבהמית לקדושה ועד להתאחדות שלה עם הנפש האלוקית על ידי הפיכתה לקדושה, ובעבודה זו יש הבדלים בהתאם לאופייה ומהותה של הנפש הבהמית שבכל אדם) **דְּיֶשְׁנוֹ שֶׁהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁלּוֹ הוּא** "מן הבקר" היינו נפש בהמית מגושמת בדוגמת **שׁוֹר נַגָּח וּבַעַל מִדּוֹת גַּסּוֹת בְּיוֹתֵר, וְיֵשׁ שֶׁהוּא צֹאן שֶׁהוּא בְּהֵמָה דַּקָּה, אַף שֶׁגַּם זֶה בִּכְלַל בְּהֵמָה, אֲבָל הוּא בְּדִקּוּת עַל כָּל פָּנִים** וביחס לנפש הבהמית מסוג "בקר", הרי נפש בהמית מסוג "צאן" היא עדינה ו'דקה' כך שבמובנים מסויימים מלאכת הבירור והתיקון שלה יותר קלה **(וְכַמְבֹאָר בַּאֲרִיכוּת[12] בְּקֻנְטְרֵס הַתְּפִלָּה, תר"ס** מאמר מיוחד בנושא עבודת ה' בתפילה שכתב הרבי הרש"ב נ"ע בשנת תר"ס שם הוא עוסק בהרחבה בביאור סוגים שונים של הנפש הבהמית ואופן הבירור וההעלאה של כל סוג), **וְזֶהוּ שֶׁאוֹמֵר** הפסוק ומסיים **אֲשֶׁר "תַּקְרִיבוּ אֶת קָרְבַּנְכֶם"**

ביאור בדרך אפשר

שעל כל אדם להקריב את הקרבן המיוחד שלו בהתאם למהותה של הנפש הבהמית הפרטית שלו.

והולך ומוסיף פרטים לגבי המשמעות של עבודת הקרבנות בעבודה הרוחנית של האדם:

הַבְּהֵמָה", הַבְּהֵמָה שֶׁבְּלִבּוֹ שֶׁל אָדָם, שֶׁהוּא הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית. "מִן הַבָּקָר וּמִן הַצֹּאן", הֵן הֵמָּה הַפְּרָטֵי מַדְרֵגוֹת דְּיֶשְׁנָם בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וְכַיָּדוּעַ הָעִנְיָנִים בָּזֶה, דְּאֵינוֹ דּוֹמֶה הָאָפְנֵי הַבְּרוּרִים בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד, דְּיֶשְׁנוֹ שֶׁהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁלּוֹ הוּא שׁוֹר נַגָּח וּבַעַל מִדּוֹת גַּסּוֹת בְּיוֹתֵר, וְיֵשׁ שֶׁהוּא צֹאן שֶׁהוּא בְּהֵמָה דַּקָּה, אַף שֶׁגַּם זֶה בִּכְלַל בְּהֵמָה, אֲבָל הוּא בְּדִקּוּת עַל כָּל פָּנִים (וְכַמְבֹאָר בַּאֲרִיכוּת[12] בְּקֻנְטְרֵס הַתְּפִלָּה, תר"ס). וְזֶהוּ שֶׁאוֹמֵר אֲשֶׁר "תַּקְרִיבוּ אֶת קָרְבַּנְכֶם". וְהִנֵּה בְּהַקָּרְבָּן הַגַּשְׁמִי הוּא שֶׁמְּבִיאִין בְּהֵמָה גַּשְׁמִית עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְהָיָה הָאֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה, וְכִדְאִיתָא בְּיוֹמָא (כא עַמּוּד ב) רְבוּצָה כָּאֲרִי (גַּחֶלֶת שֶׁנָּפְלָה מִן הַשָּׁמַיִם בִּימֵי שְׁלֹמֹה וְהָיְתָה עַל הַמִּזְבֵּחַ, רַשִׁ"י). וּבַזֹּהַר אִיתָא[13] "אַרְיֵה דְּאָכֵל קוּרְבָּנִין", הִנֵּה כְּמוֹ כֵן הוּא בָּעֲבוֹדָה בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, חֲרֵי יֵשׁ אֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה, וְהוּא הָרִשְׁפֵּי אֵשׁ שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, וּכְמַאֲמַר "רִשְׁפֶּיהָ רִשְׁפֵּי אֵשׁ שַׁלְהֶבֶת יָ־הּ", וְאִיתָא בְּמִדְרַשׁ רַבָּה (הוּבָא בַּיְלְקוּט) כְּאֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה, שֶׁאֵין הָאֵשׁ מְכַבֶּה לַמַּיִם וְאֵין הַמַּיִם מְכַבִּין לָאֵשׁ, וְהַיְנוּ שֶׁבְּטֶבַע הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית חֲרֵי יֵשׁ בּוֹ רִשְׁפֵּי אֵשׁ הָאַהֲבָה לֶאֱלֹקוּת, וְהוּא בְּדוּגְמָא אֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה שֶׁאֵין הַמַּיִם מְכַבִּין אוֹתוֹ, וְהַמַּיִם הֵם מַיִם רַבִּים[14] בְּרִבּוּי הַטְּרָדוֹת וְהִנֵּה בְּהַקָּרְבָּן הַגַּשְׁמִי אופן העבודה **הוּא שֶׁמְּבִיאִין** במשכן ובבית המקדש **בְּהֵמָה גַּשְׁמִית** ולאחר תהליך השחיטה ושאר ההכנות שורפים את הבהמה (כולה או חלקה, בהתאם לסוג הקרבן) **עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְהָיָה הָאֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה,** מלבד האש שהדליקו הכהנים היה בבית המקדש נס שירדה על המזבח אש מן השמים **וְכִדְאִיתָא** וכמו שכתוב **בְּיוֹמָא (כא עַמּוּד ב) רְבוּצָה כָּאֲרִי** שהאש שירדה מן השמים אל המזבח הייתה רבוצה עליו כמו אריה שרובץ על הארץ **(גַּחֶלֶת** של אש **שֶׁנָּפְלָה מִן הַשָּׁמַיִם בִּימֵי שְׁלֹמֹה וְהָיְתָה עַל הַמִּזְבֵּחַ, רַשִׁ"י). וּבַזֹּהַר אִיתָא** מובא אודות האש שירדה על המזבח מהשמים[13] **"אַרְיֵה דְּאָכֵל קוּרְבָּנִין",** אריה שאוכל קרבנות, **הִנֵּה כְּמוֹ כֵן הוּא בָּעֲבוֹדָה** הרוחנית **בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם,** שאף היא צריכה להיות בדרך זו כפי שהולך ומפרט **חֲרֵי יֵשׁ אֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה,** שבאה מלמעלה לא מצד עבודת האדם **וְהוּא הָרִשְׁפֵּי אֵשׁ שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית,** שקיימים בה מעצם מהותה כי הצמאון והתשוקה לאלוקות בוערים כאש **וּכְמַאֲמַר** הפסוק בשיר השירים **"רִשְׁפֶּיהָ רִשְׁפֵּי אֵשׁ שַׁלְהֶבֶת יָ־הּ", וְאִיתָא בְּמִדְרַשׁ רַבָּה (הוּבָא בַּיְלְקוּט)** על פסוק זה שרשפי האש שבנפש האדם הם **כְּאֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה, שֶׁאֵין הָאֵשׁ מְכַבֶּה לַמַּיִם וְאֵין הַמַּיִם מְכַבִּין לָאֵשׁ, וְהַיְנוּ שֶׁבְּטֶבַע הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית** מצד טבעה ומהותה **חֲרֵי יֵשׁ בּוֹ רִשְׁפֵּי אֵשׁ הָאַהֲבָה לֶאֱלֹקוּת,** שנמשלה לאש בגלל הצימאון הבוער כאש **וְהוּא בְּדוּגְמָא אֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה שֶׁאֵין הַמַּיִם מְכַבִּין אוֹתוֹ, וְהַמַּיִם** שבנפש שעלולים לכבות את האהבה לאלוקות ובכל זאת למעשה לא מכבים אותה **הֵם מַיִם רַבִּים[14]** ככתוב בשיר השירים "מים רבים לא יוכלו לכבות את

12) ראה גם כן שיחת שמחת תורה תרס"א (בספר תורת שלום). [מאמר] דיבור המתחיל משכני (השני) תש"א. 13) ראה זוהר חלק א ו, ב. זוהר חלק ב רעח, א. זוהר חלק ג יז, א. ועוד. 14) בארוכה ראה תורה אור ריש פרשת נח. המשך מים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

בְּטִרְדַּת הַפַּרְנָסָה וּבִלְבּוּלִים שׁוֹנִים בִּטְרָדוֹת שׁוֹנוֹת הַמְבַלְבְּלִים בְּתוֹרָה וַעֲבוֹדָה, וּבְכָל זֶה הִנֵּה גַּם הַנְּהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּהָ, לְפִי דְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ הָאַהֲבָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית הוּא בְּדֶגְמַת אֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה דְּאֵין הַמַּיִם מְכַבִּין אוֹתָהּ, וּבְזֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת הַהַקְרָבָה שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, שֶׁגַּם הוּא יִהְיֶה לוֹ אַהֲבָה לֶאֱלֹקוּת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְאָהַבְתָּ אֵת הֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ", וְאָמְרוּ רַז"ל "בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ", דְּגַם הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית יִהְיֶה לוֹ אַהֲבָה לֶאֱלֹקוּת, דְּזֶה בָּא עַל יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, דִּתְחִלָּה הֲרֵי[15] הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית אֵין לוֹ שׁוּם יְדִיעָה וְהַרְגֵּשׁ בְּעִנְיְנֵי אֱלֹקוּת כְּלָל, אָמְנָם עַל יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, וּמִתְבּוֹנֵן בְּהִתְבּוֹנְנוּת אֱלֹקֵי דְּגַם הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית יוּכַל לְהַשִּׂיגוֹ, הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה הִתְקָרְבוּת הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית (וּכְמוֹ שֶׁמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר שֶׁנַּעֲשֶׂה חֲקִיקָה כְּלָלִית בְּהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית דֶּאֱלֹקוּת הוּא גַּם כֵּן דָּבָר הַמּוּבָן וְהַמֻּשָּׂג כּוּ'), הִנֵּה אַחַר כָּךְ הוּא "רָב תְּבוּאוֹת בְּכֹחַ שׁוֹר", שֶׁמִּתְהַפֵּךְ מִבַּהֲמִיּוּתוֹ וְעוֹלֶה וְנִכְלָל בְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ הַתְּשׁוּקָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית. וּכְמוֹ שֶׁעַל יְדֵי קָרְבָּן הַגַּשְׁמִי הֲרֵי מִתְבָּרֵר הַנִּיצוֹצֵי דּוֹמֵם צוֹמֵחַ חַי, הִנֵּה כְּמוֹ כֵן עַל יְדֵי הַהַקְרָבָה בָּרוּחָנִיּוּת הֲרֵי מִתְבָּרֵר וּמִתְהַפֵּךְ הַחֲשׁוֹכָא דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית לְנְהוֹרָא. וְזֶהוּ "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם",

ביאור בדרך אפשר

האהבה ונהרות לא ישטפוה" **בְּרִבּוּי הַטְּרָדוֹת בִּטְרִדַּת הַפַּרְנָסָה וּבִלְבּוּלִים שׁוֹנִים בִּטְרָדוֹת שׁוֹנוֹת הַמְבַלְבְּלִים** ועלולים להוות גורם מפריע, מטריד ומבלבל את האדם מלעסוק כראוי **בְּתוֹרָה וַעֲבוֹדָה,** ולמרות שהטרדות הללו הן רבות מאד ומטרידות מאד, כמו שטף וזרם חזק של מים רבים **וּבְכָל זֶה הִנֵּה גַּם הַנְּהָרוֹת** שהם משל למים רבים מאד הזורמים בשטף ובזרם חזק ביותר **לֹא יִשְׁטְפוּהָ,** ואין בכוחן של הטרדות וההפרעות הרבות לפגוע באהבת ה' שקיימת בנפש האלוקית **לְפִי דְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ הָאַהֲבָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית הוּא בְּדֶגְמַת אֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה דְּאֵין הַמַּיִם מְכַבִּין אוֹתָהּ,** היינו אש בעוצמה כזו ששום דבר לא יכול לכבות אותה **וּבְזֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת הַהַקְרָבָה** ה"קרבן" **שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, שֶׁגַּם הוּא יִהְיֶה לוֹ אַהֲבָה לֶאֱלֹקוּת,** שאהבת ה' של הנפש האלוקית תשפיע על הנפש הבהמית שגם היא תתקרב לאלוקות **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב** בפרשת "שמע ישראל" **"וְאָהַבְתָּ אֵת הֲוָיָ' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ", וְאָמְרוּ רַז"ל** שדיוק הלשון "לבבך" ולא "לבך" וכאילו נאמר שאהבת ה' צריכה להיות בשני לבבות ולא רק בלב אחד מלמד שעל האדם לאהוב את ה' **"בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ",** גם ביצר טוב וגם ביצר הרע, **דְּגַם הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית** ולא רק הנפש האלוקית **יִהְיֶה לוֹ אַהֲבָה לֶאֱלֹקוּת, דְּזֶה בָּא** הדרך להביא לידי כך שאהבת ה' תהיה גם בנפש הבהמית היא **עַל יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, דִּתְחִלָּה** במצב התחלתי **הֲרֵי**[15] **הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית** מצד עצמה ומטבע מהותה **אֵין לוֹ שׁוּם יְדִיעָה וְהַרְגֵּשׁ בְּעִנְיְנֵי אֱלֹקוּת כְּלָל, אָמְנָם עַל יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית** בגוף הגשמי ובנפש הבהמית, **וּמִתְבּוֹנֵן** האדם באמצעות הנפש האלוקית שלו **בְּהִתְבּוֹנְנוּת אֱלֹקֵי דְּגַם הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית יוּכַל לְהַשִּׂיגוֹ,** התבוננות באופן ובסגנון המובן גם לנפש הבהמית **הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה נַעֲשֶׂה הִתְקָרְבוּת הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית** לענייני אלוקות **(וּכְמוֹ שֶׁמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר** לגבי מהות ההתקרבות של הנפש הבהמית לאלוקות בעקבות פעולה מסוג זה של הנפש האלוקית **שֶׁנַּעֲשֶׂה** בשלב ראשון **חֲקִיקָה** החלטה והסכמה **כְּלָלִית בְּהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית דֶּאֱלֹקוּת הוּא גַּם כֵּן דָּבָר הַמּוּבָן וְהַמֻּשָּׂג כּוּ'** ועצם ה'חקיקה' וההחלטה שניתן להבין ולהשיג אלוקות מקרבת את הנפש הבהמית לאלוקות), **הִנֵּה אַחַר כָּךְ** בשלב מאוחר יותר יש לנפש האלוקית השפעה יותר מעמיקה על הנפש הבהמית וכתוצאה מכך **הוּא** כלשון הכתוב במשלי **"רָב תְּבוּאוֹת בְּכֹחַ שׁוֹר",** לפי פשוטו כוונת הפסוק היא "הרבה תבואות באה על־ידי כח השור, כי יחרוש בשדה, רצה לומר המקבל עליו עול תורה כשור לעול יצא על ידו תורה הרבה" (מצודת דוד) וכאן הכוונה **שֶׁמִּתְהַפֵּךְ** ה"שור" הוא הנפש הבהמית **מִבַּהֲמִיּוּתוֹ** והיא מפסיקה להיות "בהמית" **וְעוֹלֶה וְנִכְלָל בְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ הַתְּשׁוּקָה** והצמאון לאלוקות **שֶׁבַּנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית** (וכמבואר בספר התניא שהנפש האלוקית והנפש הבהמית נלחמות זו עם זו על השליטה באברי הגוף וגם על השליטה בכוחות הנפשיים. והשאיפה של הנפש האלוקית היא להפוך את הנפש הבהמית לטוב, כמו שכתוב בתניא פרק ט: "לשנותה ולהפכה מתענוגי עולם הזה לאהבת ה'... שהרע נהפך להיות טוב גמור כמו יצר טוב ממש") **וּכְמוֹ שֶׁעַל יְדֵי קָרְבָּן הַגַּשְׁמִי הֲרֵי מִתְבָּרֵר הַנִּיצוֹצֵי דּוֹמֵם צוֹמֵחַ חַי,** בכל דבר גשמי יש ניצוצות של קדושה שהם מקור החיות והקיום שלו וכיון שניצוצות אלה ירדו והתלבשו בגשמיות וחומריות יש צורך לברר ולהעלות אותם בחזרה למקורם באלוקות. וכאשר מקריבים קרבנות מהדומם, הצומח והחי מברירים את הניצוצות שבהם **הִנֵּה כְּמוֹ כֵן עַל יְדֵי הַהַקְרָבָה בָּרוּחָנִיּוּת** שתוכנה הוא התקרבות של הנפש הבהמית לקדושה ואלוקות **הֲרֵי מִתְבָּרֵר וּמִתְהַפֵּךְ הַחֲשׁוֹכָא** לאור. החושך **דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית לְנְהוֹרָא**

וְזֶהוּ התוכן הפנימי של הציווי **"וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם",** שבנוסף למשמעות הפשוטה של ציווי להקים את המשכן ובית המקדש, הכוונה גם להשראת השכינה והחדרת קדושה ואלוקות בנפש, וכאמור שלכן

רבים תרל"ו. ועוד. 15) להעיר מהמשך ראש השנה ה'תש"י פרק יב, יג, כא ואילך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

נאמר "בתוכם" (ולא "בתוכו") **דִּבְתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד חֲרִי עַל יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ בִּבְחִינַת אִתְכַּפְיָא, וְהָעִקָּר הַמְּבִיא לִידֵי אִתְהַפְּכָא כוּ׳**, כאמור שהעבודה הנעלית יותר היא הפיכת החושך לאור והיא האופן העיקרי שדרכו ממשיכים קדושה לעולם **הִנֵּה כַּד אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אַחֲרָא אִסְתְּלֵק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין**, ו"הסתלקות" ועליית כבודו של הקדוש־ברוך־הוא האמורה כאן עניינה **בְּחִינַת הָאוֹר וְהַגְּלוּי**, של האור האלוקי בכל העולמות **שֶׁהוּא בְּחִינַת סוֹבֵב כָּל עָלְמִין כוּ׳**. האור המאיר בכל העולמות בשווה, כמבואר לעיל.

קצור. יְבָאֵר עִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת בָּעֲבוֹדָה הרוחנית בנפש האדם **דְּ"אָדָם כִּי יַקְרִיב"** כאשר אדם ירצה להתקרב לאלוקות **צָרִיךְ לִהְיוֹת "מִכֶּם קָרְבָּן"** עליו "להקריב" מתוכו, היינו את הנפש הבהמית שלו. **אֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה וְאֵשׁ מִלְּמַטָּה**, כשם שעל המזבח הייתה אש שירדה מלמעלה והייתה גם אש שהביאו למטה כך בעבודת ה' יש **אַהֲבָה דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית** שקיימת בה מטבעה בדוגמת אש שלמעלה **וּדְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית** שצריך להשפיע עליה ולהחדיר בה אהבת ה', בדוגמת אש שבאה מלמטה. **אַהֲבָה דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית בָּאָה עַל יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית** שתחילתה היא בהתבוננות באלוקות באופן המובן גם לנפש הבהמית.

ג) וּבָזֶה לאחר שנתבאר לעיל עניין השראת השכינה במשכן ועניין השראת השכינה בנפש האדם **יוּבָן מַה שֶּׁהַמִּשְׁכָּן הָיָה מֵעֲצֵי שִׁטִּים דַּוְקָא**, לאור המשמעות המיוחדת של המושג "שיטים" כפי שיתבאר להלן, **דְּלִהְיוֹת שֶׁעִקַּר הָעֲבוֹדָה בַּמִּשְׁכָּן וּמִקְדָּשׁ הוּא לְאִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא**, להפוך חושך של היפך הקדושה לאור אלוקי **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת כַּנַּ"ל (וּבִכְפָרַט[16] מַעֲשֵׂה הַקְּטֹרֶת** שבו עניין בירור החושך והעלאתו לקדושה מודגש יותר מאשר בעבודות אחרות בבית המקדש כי הסממנים של הקטורת היו מדברים שאין בהם טעם ואינם משמשים למזון והם בבחינת דומם שנחות יותר מצומח וחי, ולאחר שעלו על גבי המזבח נוצר מהם "ריח ניחוח אשה לה'", היינו הפיכת חושך לאור), **וְעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ** בבירור והעלאת ענייני העולם לקדושה **הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה הֵאִיר גִּלּוּי אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם, וְלָכֵן הָיָה** המשכן בנוי **מֵעֲצֵי שִׁטִּים, דְּהִנֵּה שִׁיטָה**[17] בהקשר זה **פֵּרוּשָׁהּ נְטִיָּה**, סטייה, **דְּהַיְנוּ שֶׁיֵּשׁ דָּבָר שֶׁהוּא אֶמְצָעִי**, שנמצא באמצע **וְהַהַטָּיָה** מהאמצע **לְאֵיזֶה צַד**, לצד כלשהו **לְמַעְלָה אוֹ לְמַטָּה, נִקְרֵאת שִׁיטָה**, נטייה וסטייה **וְכֵן פֵּרוּשׁ שְׁטוּת, דִּשְׁטוּת** חוסר הגיון **הוּא הַהַטָּיָה מֵהַיְדִיעָה וְהַחָכְמָה, דִּידִיעָה וְהַשָּׂגָה** הבנה **הוּא דֶּרֶךְ הַמְּצוּעַ**, הדרך הישרה הממוצעת **וְהַהַטָּיָה** הנטיה והסטיה **מִזֶּה נִקְרָא שְׁטוּת.**

וְהִנֵּה יֵשׁ שְׁטוּת דִּלְעֵמַת זֶה, שטות בכיוון הלא רצוי היינו נטייה לצד הסטרא־אחרא שאינו צד הקדושה (הנקרא "לעומת זה" על שם הכתוב "את זה לעומת זה עשה אלוקים") **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב** לגבי אשה סוטה **"כִּי תִשְׁטֶה אִשְׁתּוֹ", וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י** ש"תשטה" פירושו **תֵּט מִדַּרְכֵּי הַצְּנִיעוּת, וּכְתִיב "וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים"** ובהמשך נאמר שבני ישראל חטאו שם, **שֶׁהוּא** הנטייה לצד הסטרא־אחרא **עִנְיַן**[18] **הַשְׁטוּת דִּלְעֵמַת זֶה**, היינו נטייה מדרך המיצוע לצד של היפך הקדושה **וּכְמַאֲמַר רַז"ל "אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת"**, הרי שנטייה מדרכי התורה, ועבירה על רצון

1 דִּבְתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד חֲרִי עַל יְדֵי עֲבוֹדָתוֹ בִּבְחִינַת
2 אִתְכַּפְיָא, וְהָעִקָּר הַמְּבִיא לִידֵי אִתְהַפְּכָא כוּ׳, הִנֵּה
3 כַּד אִתְכַּפְיָא סִטְרָא־אַחֲרָא אִסְתְּלֵק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא
4 בְּרִיךְ הוּא בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין, בְּחִינַת הָאוֹר וְהַגְּלוּי,
5 שֶׁהוּא בְּחִינַת סוֹבֵב כָּל עָלְמִין כוּ׳.
6 **קִצּוּר.** יְבָאֵר עִנְיַן הַקָּרְבָּנוֹת בָּעֲבוֹדָה דְּ"אָדָם
7 כִּי יַקְרִיב" צָרִיךְ לִהְיוֹת "מִכֶּם קָרְבָּן".
8 אֵשׁ שֶׁלְּמַעְלָה וְאֵשׁ מִלְּמַטָּה, אַהֲבָה דְּנֶפֶשׁ
9 הָאֱלֹקִית וּדְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית. אַהֲבָה דְּנֶפֶשׁ
10 הַבַּהֲמִית בָּאָה עַל יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּת נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית
11 בַּנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית.
12 ג) **וּבָזֶה** יוּבָן מַה שֶּׁהַמִּשְׁכָּן הָיָה מֵעֲצֵי שִׁטִּים
13 דַּוְקָא, דְּלִהְיוֹת שֶׁעִקַּר הָעֲבוֹדָה
14 בַּמִּשְׁכָּן וּמִקְדָּשׁ הוּא לְאִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא,
15 שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן עֲבוֹדַת הַקָּרְבָּנוֹת כַּנַּ"ל (וּבִכְפָרַט[16]
16 מַעֲשֵׂה הַקְּטֹרֶת), וְעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ
17 הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה הֵאִיר גִּלּוּי אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם, וְלָכֵן
18 הָיָה מֵעֲצֵי שִׁטִּים, דְּהִנֵּה שִׁיטָה[17] פֵּרוּשָׁהּ נְטִיָּה,
19 דְּהַיְנוּ שֶׁיֵּשׁ דָּבָר שֶׁהוּא אֶמְצָעִי, וְהַהַטָּיָה לְאֵיזֶה
20 צַד, לְמַעְלָה אוֹ לְמַטָּה, נִקְרֵאת שִׁיטָה, וְכֵן פֵּרוּשׁ
21 שְׁטוּת, דִּשְׁטוּת הוּא הַהַטָּיָה מֵהַיְדִיעָה וְהַחָכְמָה,
22 דִּידִיעָה וְהַשָּׂגָה הוּא דֶּרֶךְ הַמְּצוּעַ, וְהַהַטָּיָה מִזֶּה
23 נִקְרָא שְׁטוּת. וְהִנֵּה יֵשׁ שְׁטוּת דִּלְעֵמַת זֶה, וּכְמוֹ
24 שֶׁכָּתוּב "כִּי תִשְׁטֶה אִשְׁתּוֹ", וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י תֵּט
25 מִדַּרְכֵּי הַצְּנִיעוּת, וּכְתִיב "וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים",
26 שֶׁהוּא עִנְיַן[18] הַשְׁטוּת דִּלְעֵמַת זֶה, וּכְמַאֲמַר רַז"ל
27 "אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ

16) ראה תורה אור פרשת וישב ריש [מאמר] דיבור המתחיל בכ"ה בכסלו. אור התורה פרשת תולדות הגהה לריש [מאמר] דיבור המתחיל ראה ריח בני. 17) ראה בכל הנ"ל המשך וככה תרל"ז פרק טל ואילך. קונטרס ומעין. 18) סנהדרין קו, א. ספרי, במדבר רבה ותנחומא סוף פרשת בלק.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

ה׳ נקראת ״שטות״ **וְרוּחַ הַזֶּה** רוח השטות שגורמת לאדם לחטוא **מְכַסֶּה עַל הָאֱמֶת, וְרוּחַ שְׁטוּת** זו שגורמת את החטא **הוּא רוּחַ הַקְּלִפָּה וְסִטְרָא אַחֲרָא, וְנִקְרָא** ״**שְׁטוּת**״ **עַל־דֶּרֶךְ מֶלֶךְ זָקֵן וּכְסִיל,** כשם שהיצר הרע המפתה את האדם לעבור עבירה נקרא ״כסיל״, טיפש, **וְהֵם** הקליפות והסטרא אחרא **הַמְכַסִּים עַל הָאוֹר וְהַגְּלוּי** האלוקי, **דְּאֱלִקוּת הוּא אֱמֶת וְחַיִּים, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב** ״**וַהֲוָי׳ אֱלֹקִים אֱמֶת הוּא אֱלֹקִים חַיִּים**״, האלוקות היא האמת והיא מקור החיים כי האלוקות היא המציאות האמיתית וממנה נובעת החיות של כל הנבראים אלא שבעולם הזה הדבר מכוסה ונעלם, והאמת האלוקית היא לא בגלוי והנבראים לא מרגישים שהחיות והקיום שלהם נובעים מהאלוקות וסבורים בטעות שהם בעלי מציאות עצמאית **וְהָרוּחַ שְׁטוּת מְכַסֶּה עַל הָאֱמֶת וְהַחַיּוּת אֱלֹקִית,** והיא הסיבה להעלם והסתר האמור **וְלָכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם** ״**קְלִפָּה**״, **וּכְמוֹ הַקְּלִפָּה הַמְכַסָּה עַל הַפְּרִי,** עד כדי כך שהפרי אינו נראה כלל, **כֵּן הָרוּחַ שְׁטוּת** של הקליפה והסטרא אחרא **מְכַסֶּה מַעְלִים וּמַסְתִּיר עַל הָאוֹר דְּגְלוּי אֱלֹקוּת. וְזֶהוּ הַסִּבָּה מַה שֶּׁאֶפְשָׁר** איך יתכן **אֲשֶׁר הָאָדָם יָכוֹל לִהְיוֹת חַס־וְשָׁלוֹם עוֹבֵר עֲבֵרָה, דְּלִכְאוֹרָה אֵיךְ אֶפְשָׁר** ייתכן **הַדָּבָר אֲשֶׁר יָבוֹא הָאָדָם לִידֵי עֲבֵרָה,** והרי מעצם טבעו ומהותו יהודי קשור באלוקות בקשר שלא ניתן לניתוק (כפתגם רבנו הזקן – ״יהודי לא יכול ולא רוצה להיות נפרד מאלוקות״, וכפי שיבואר להלן) **וְהוּא רַק לְפִי שֶׁאֵינוֹ מַרְגִּישׁ**[19] **שֶׁבָּזֶה** בעשיית העבירה **הוּא נִפְרָד מֵאֱלֹקוּת, וְנִדְמֶה לוֹ** בטעות **אֲשֶׁר עוֹדֶנּוּ בְּיִחֲדוּתוֹ** והדבקות שלו באלוקות לא נפגמה, **וְאִם** האדם החוטא היה **יוֹדֵעַ אֶת הָאֱמֶת כְּמוֹ שֶׁהוּא, שֶׁעַל יְדֵי הַחֵטְא לֹא הָיָה עוֹשֶׂה אֶת דְּבַר הָעֲבֵרָה רַחֲמָנָא־לִצְלָן** ה׳ יצילנו **בְּשׁוּם אֹפֶן,** למרות שיתכן שהוא מתאווה לעשות זאת וכדי להימנע מעבירה עליו להתגבר על ניסיונות קשים **לְפִי שֶׁבְּטֶבַע כָּל יִשְׂרָאֵל** מעצם מהותו **שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה בְּשׁוּם אֹפֶן וְאֵינוֹ יָכוֹל כְּלָל לִהְיוֹת נִפְרָד מֵאֱלֹקוּת,** ההוכחה לכך שבעצם מהותו כל יהודי, יהיה מי שיהיה, לא רוצה ולא יכול להיפרד ולהתנתק מאלוקות היא **דְּכַאֲשֶׁר בָּא לִידֵי נִסָּיוֹן וְכוֹפִין אוֹתוֹ חַס־וְשָׁלוֹם עַל עִנְיָן שֶׁל כְּפִירָה,** למשל, כאשר מאלצים יהודי לעבוד עבודה זרה, חס־ושלום, **דְּאָז** בשונה מעבירות אחרות בהם האדם עשוי לחשוב בטעות שעשיית העבירה לא גורמת לו להיות נפרד מאלוקות הרי כשמדובר על עבודה זרה חס־ושלום **אִי אֶפְשָׁר לִטְעוֹת וְלַחֲשֹׁב שֶׁאֵינוֹ נַעֲשֶׂה נִפְרָד מֵאֱלֹקוּת,** ובמצב כזה **הֲרֵי הוּא מַשְׁלִיךְ חַיָּיו מִנֶּגֶד,** ולא מסכים לעבוד עבודה זרה אפילו אם לשם כך עליו לוותר על חייו **וּמְקַבֵּל עָלָיו כָּל הַמִּינֵי יִסּוּרִין חַס־וְשָׁלוֹם וּמוֹסֵר נַפְשׁוֹ עַל קְדֻשַּׁת שְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְכֵן נִרְאֶה בְּמוּחָשׁ מִמָּשׁ גַּם אֲפִלּוּ בְּדַרְגּוֹת הַפְּחוּתוֹת** באנשים שמצבם הרוחני נחות מאד **בְּקַל שֶׁבַּקַּלִּים וּפוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל** לגבי שמירת מצוות אחרות **דַּעֲלוּלִים** מסוגלים גם הם **לִמְסֹר נַפְשָׁם עַל קְדֻשַּׁת שְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ,** למרות שבמצוות אחרות הם כן עוברים על רצון ה׳ **לְפִי דְּאָז** כשהוא ניצב בפני נסיון של עבירה כזו שבה אין מקום לספק שאם יעבור את העבירה יהיה נפרד מאלוקות **הֲרֵי יוֹדֵעַ וּמַרְגִּישׁ בְּנַפְשׁוֹ** את הפירוד והניתוק, **וְאֵינוֹ רוֹצֶה חַס וְשָׁלוֹם לְהִפָּרֵד מֵאֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל, דְּכָזֶה לִהְיוֹת חַס וְשָׁלוֹם וְחַס־וְחָלִילָה נִפְרָד מֵאֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל אֵין בִּיכֹלֶת שׁוּם בַּר יִשְׂרָאֵל, אֲבָל**

---

1 שְׁטוּת״, וְרוּחַ הַזֶּה מְכַסֶּה עַל הָאֱמֶת, וְרוּחַ שְׁטוּת
2 הוּא רוּחַ הַקְּלִפָּה וְסִטְרָא אַחֲרָא, וְנִקְרָא ״שְׁטוּת״
3 עַל־דֶּרֶךְ מֶלֶךְ זָקֵן וּכְסִיל, וְהֵם הַמְכַסִּים עַל הָאוֹר
4 וְהַגְּלוּי, דְּאֱלִקוּת הוּא אֱמֶת וְחַיִּים, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב
5 ״וַהֲוָי׳ אֱלֹקִים אֱמֶת הוּא אֱלֹקִים חַיִּים״, וְהָרוּחַ
6 שְׁטוּת מְכַסֶּה עַל הָאֱמֶת וְהַחַיּוּת אֱלֹקִית, וְלָכֵן
7 נִקְרָא בְּשֵׁם ״קְלִפָּה״, וּכְמוֹ הַקְּלִפָּה הַמְכַסָּה עַל
8 הַפְּרִי, כֵּן הָרוּחַ שְׁטוּת מְכַסֶּה מַעְלִים וּמַסְתִּיר עַל
9 הָאוֹר דְּגְלוּי אֱלֹקוּת. וְזֶהוּ הַסִּבָּה מַה שֶּׁאֶפְשָׁר אֲשֶׁר
10 הָאָדָם יָכוֹל לִהְיוֹת חַס־וְשָׁלוֹם עוֹבֵר עֲבֵרָה,
11 דְּלִכְאוֹרָה אֵיךְ אֶפְשָׁר הַדָּבָר אֲשֶׁר יָבוֹא הָאָדָם לִידֵי
12 עֲבֵרָה, וְהוּא רַק לְפִי שֶׁאֵינוֹ מַרְגִּישׁ[19] שֶׁבָּזֶה הוּא
13 נִפְרָד מֵאֱלֹקוּת, וְנִדְמֶה לוֹ אֲשֶׁר עוֹדֶנּוּ בְּיִחֲדוּתוֹ,
14 וְאִם יוֹדֵעַ אֶת הָאֱמֶת כְּמוֹ שֶׁהוּא, שֶׁעַל יְדֵי הַחֵטְא
15 וְעָוֹן נַעֲשֶׂה נִפְרָד מֵאֱלֹקוּת, הֲרֵי לֹא הָיָה עוֹשֶׂה אֶת
16 דְּבַר הָעֲבֵרָה רַחֲמָנָא־לִצְלָן בְּשׁוּם אֹפֶן, לְפִי
17 שֶׁבְּטֶבַע כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה בְּשׁוּם אֹפֶן וְאֵינוֹ
18 יָכוֹל כְּלָל לִהְיוֹת נִפְרָד מֵאֱלֹקוּת, וְהָרְאָיָה דְּכַאֲשֶׁר
19 בָּא לִידֵי נִסָּיוֹן וְכוֹפִין אוֹתוֹ חַס וְשָׁלוֹם עַל עִנְיָן שֶׁל
20 כְּפִירָה, דְּאָז אִי אֶפְשָׁר לִטְעוֹת וְלַחֲשֹׁב שֶׁאֵינוֹ
21 נַעֲשֶׂה נִפְרָד מֵאֱלֹקוּת, הֲרֵי הוּא מַשְׁלִיךְ חַיָּיו מִנֶּגֶד,
22 וּמְקַבֵּל עָלָיו כָּל הַמִּינֵי יִסּוּרִין חַס־וְשָׁלוֹם וּמוֹסֵר
23 נַפְשׁוֹ עַל קְדֻשַּׁת שְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְכֵן נִרְאֶה בְּמוּחָשׁ
24 מִמָּשׁ גַּם אֲפִלּוּ בְּדַרְגּוֹת הַפְּחוּתוֹת בְּקַל שֶׁבַּקַּלִּים
25 וּפוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל דַּעֲלוּלִים לִמְסֹר נַפְשָׁם עַל קְדֻשַּׁת
26 שְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ, לְפִי דְּאָז הֲרֵי יוֹדֵעַ וּמַרְגִּישׁ בְּנַפְשׁוֹ,
27 וְאֵינוֹ רוֹצֶה חַס־וְשָׁלוֹם לְהִפָּרֵד מֵאֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל,
28 דְּכָזֶה לִהְיוֹת חַס־וְשָׁלוֹם וְחַס־וְחָלִילָה נִפְרָד
29 מֵאֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל אֵין בִּיכֹלֶת שׁוּם בַּר יִשְׂרָאֵל, אֲבָל

ביאור בדרך אפשר

43 שֶׁהוּא, שֶׁעַל יְדֵי הַחֵטְא וְעָוֹן נַעֲשֶׂה נִפְרָד מֵאֱלֹקוּת, הֲרֵי
44 לֹא הָיָה עוֹשֶׂה אֶת דְּבַר הָעֲבֵרָה רַחֲמָנָא־לִצְלָן ה׳ יצילנו בְּשׁוּם
45 אֹפֶן, למרות שיתכן שהוא מתאווה לעשות זאת וכדי להימנע מעבירה עליו
46 להתגבר על ניסיונות קשים לְפִי שֶׁבְּטֶבַע כָּל יִשְׂרָאֵל מעצם מהותו
47 שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה בְּשׁוּם אֹפֶן וְאֵינוֹ
48 יָכוֹל כְּלָל לִהְיוֹת נִפְרָד
49 מֵאֱלֹקוּת, וְהָרְאָיָה ההוכחה לכך
50 שבעצם מהותו כל יהודי, יהיה מי
51 שיהיה, לא רוצה ולא יכול להיפרד
52 ולהתנתק מאלוקות היא דְּכַאֲשֶׁר בָּא
53 לִידֵי נִסָּיוֹן וְכוֹפִין אוֹתוֹ חַס־
54 וְשָׁלוֹם עַל עִנְיָן שֶׁל כְּפִירָה,
55 למשל, כאשר מאלצים יהודי לעבוד
56 עבודה זרה, חס־ושלום, דְּאָז בשונה
57 מעבירות אחרות בהם האדם עשוי
58 לחשוב בטעות שעשיית העבירה לא
59 גורמת לו להיות נפרד מאלוקות הרי
60 כשמדובר על עבודה זרה חס־ושלום
61 אִי אֶפְשָׁר לִטְעוֹת וְלַחֲשֹׁב
62 שֶׁאֵינוֹ נַעֲשֶׂה נִפְרָד מֵאֱלֹקוּת,
63 ובמצב כזה הֲרֵי הוּא מַשְׁלִיךְ
64 חַיָּיו מִנֶּגֶד, ולא מסכים לעבוד
65 עבודה זרה אפילו אם לשם כך עליו
66 לוותר על חייו וּמְקַבֵּל עָלָיו כָּל
67 הַמִּינֵי יִסּוּרִין חַס־וְשָׁלוֹם
68 וּמוֹסֵר נַפְשׁוֹ עַל קְדֻשַּׁת שְׁמוֹ
69 יִתְבָּרֵךְ, וְכֵן נִרְאֶה בְּמוּחָשׁ
70 מִמָּשׁ גַּם אֲפִלּוּ בְּדַרְגּוֹת
71 הַפְּחוּתוֹת באנשים שמצבם הרוחני
72 נחות מאד בְּקַל שֶׁבַּקַּלִּים
73 וּפוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל לגבי שמירת
74 מצוות אחרות דַּעֲלוּלִים מסוגלים גם
75 הם לִמְסֹר נַפְשָׁם עַל קְדֻשַּׁת
76 שְׁמוֹ יִתְבָּרֵךְ, למרות שבמצוות
77 אחרות הם כן עוברים על רצון ה׳ לְפִי
78 דְּאָז כשהוא ניצב בפני נסיון של
79 עבירה כזו שבה אין מקום לספק שאם
80 יעבור את העבירה יהיה נפרד מאלוקות
81 הֲרֵי יוֹדֵעַ וּמַרְגִּישׁ בְּנַפְשׁוֹ את
82 הפירוד והניתוק, וְאֵינוֹ רוֹצֶה חַס
83 וְשָׁלוֹם לְהִפָּרֵד מֵאֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל, דְּכָזֶה לִהְיוֹת חַס וְשָׁלוֹם
84 וְחַס־וְחָלִילָה נִפְרָד מֵאֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל אֵין בִּיכֹלֶת שׁוּם בַּר

---

19) ראה תניא פרק כד כה. קונטרס ומעין מאמר ב ואילך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

יִשְׂרָאֵל, אף יהודי אפילו מי שכאמור לגבי מצוות אחרות נחשב "קל שבקלים" ו"פושעי ישראל" גם הוא לא מסוגל להיפרד מאלוקות **אֲבָל בִּשְׁאָרֵי דְּבָרִים, הַיְנוּ בִּשְׁאָרֵי עֲבֵרוֹת רַחֲמָנָא־לִצְלָן, חֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ וְאֵינוֹ מַרְגִּישׁ שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי זֶה נִפְרָד מֵאַחְדּוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְנִדְמֶה לוֹ** בטעות **כִּי הוּא עוֹד בְּיִחֻדּוּתוֹ כַּאֲשֶׁר הָיָה,** ולא חל שום שינוי בקשר שלו עם הקדוש־ברוך־הוא **וְזֶה** הטעות הזו שהיא למעשה הגורם לאדם לעבור את העבירה **בָּא מֵהָרוּחַ שְׁטוּת דְּסִטְרָא אַחֲרָא שֶׁמְּכַסֶּה עַל הָאוֹר וְהַגִּלּוּי שֶׁלֹּא יֵרָגֵשׁ בּוֹ,** היינו שיש על נשמתו אור וגילוי אלוקי אבל הדבר לא ניכר ולא נרגש בו **פֵּרוּשׁ דְּהָרוּחַ שְׁטוּת** שמכסה על האמת **גּוֹרֵם לוֹ לְהָאָדָם הֶעְדֵּר הַהֶרְגֵּשׁ,** והוא מאבד את היכולת לחוש ענייני אלוקות **וְהַיְנוּ שֶׁתֹּקֶף הַחֶמְדָּה[20] בַּתַּאֲוָה** העובדה שהתאוות לענייני העולם הזה הם בתוקף רב ובתשוקה חזקה **וְהַחֲמִימוּת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית** שמתחממת ומתלהבת לתאוות העולם **גּוֹרֵם לוֹ הַקְּרִירוּת** והאדישות **וְהֶעְדֵּר הַהֶרְגֵּשׁ** חוסר יכולת לחוש **בָּעִנְיָנִים הָרוּחָנִיִּים** ולהתלהב ולהתרגש מהם, **פֵּרוּשׁ דִּיא צוּגֶעבּוּנְדְקַייט אוּן צֶעקאכְטְקַייט** ההתקשרות והלהט **אִין עִנְיְנֵי חֶמְדָּה** הלא טובה **וְתַאֲוָה בִּרְתִיחָה, זֶה מְקָרֵר הַהֶרְגֵּשׁ (דֶּעם דֶּערהֶער אוּן גֶעפִּיל** את ההכרה הפנימית ואת יכולת התחושה) **בָּעִנְיָנִים הָרוּחָנִיִּים, עֶר אִיז אַזוֹי פִּיל אִיבֶּערְגֶעגֶעבְּען** הוא מסור וקשור במידה כל־כך גדולה **בְּעִנְיְנֵי תַּאֲוֹתָיו וּרְצוֹנוֹתָיו הַחֻמְרִיִּים וְהַגַּשְׁמִיִּים, אַז דֶּער רוּחְנִית'דִיקֶער הֶרְגֵּשׁ אִיז בַּא אִים בְּתַכְלִית הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר, וְהַיְנוּ שֶׁנַּעֲשָׂה בִּלְתִּי מַרְגִּישׁ כְּלָל, וְאֵינוֹ מַרְגִּישׁ לְהַנַּעַם וְהָעֲרֵבוּת וְהַטּוֹב וְהָעֲלוּי בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת, וְכֵן אֵינוֹ מַרְגִּישׁ הַפְּחִיתוּת בְּרִחוּקוֹ מֵאֱלֹקוּת שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי חֵטְא וְעָוֹן, וּבְדֶרֶךְ כְּלָל הוּא כִּסּוּי הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁמְּכַסָּה עַל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, דְּהִנֵּה הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית הוּא אֱלֹקוּת בְּעֶצֶם מַהוּתוֹ, וּבִפְרָט הַנִּיצוֹץ שֶׁבּוֹ[21] (הוּא הַנִּיצוֹץ פְּרָטִי הַשַּׁיָּךְ אֶל גּוּפוֹ הַפְּרָטִי כו'), שֶׁעַל יָדוֹ הוּא מַרְגִּישׁ בְּכָל הָעִנְיָנִים הָאֱלֹקִיִּים, וּמַרְגִּישׁ מְאֹד בְּדָבָר שֶׁהוּא מְנֻגָּד לָאֱלֹקוּת, וְהַיְנוּ דְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ אֱלֹקוּת בְּגִלּוּי אֵינוֹ**

1 בִּשְׁאָרֵי דְּבָרִים, הַיְנוּ בִּשְׁאָרֵי עֲבֵרוֹת רַחֲמָנָא־לִצְלָן,
2 חֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ וְאֵינוֹ מַרְגִּישׁ שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי זֶה
3 נִפְרָד מֵאַחְדּוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְנִדְמֶה לוֹ כִּי הוּא עוֹד
4 בְּיִחֻדּוּתוֹ כַּאֲשֶׁר הָיָה, וְזֶה בָּא מֵהָרוּחַ שְׁטוּת
5 דְּסִטְרָא־אַחֲרָא שֶׁמְּכַסֶּה עַל הָאוֹר וְהַגִּלּוּי שֶׁלֹּא
6 יֵרָגֵשׁ בּוֹ, פֵּרוּשׁ דְּהָרוּחַ שְׁטוּת גּוֹרֵם לוֹ לְהָאָדָם
7 הֶעְדֵּר הַהֶרְגֵּשׁ, וְהַיְנוּ שֶׁתֹּקֶף הַחֶמְדָּה[20] בַּתַּאֲוָה
8 וְהַחֲמִימוּת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית גּוֹרֵם לוֹ הַקְּרִירוּת
9 וְהֶעְדֵּר הַהֶרְגֵּשׁ בָּעִנְיָנִים הָרוּחָנִיִּים, פֵּרוּשׁ דִּיא
10 צוּגֶעבּוּנְדְקַייט אוּן צֶעקאכְטְקַייט אִין עִנְיְנֵי חֶמְדָּה
11 וְתַאֲוָה בִּרְתִיחָה, זֶה מְקָרֵר הַהֶרְגֵּשׁ (דֶּעם דֶּערהֶער
12 אוּן גֶעפִּיל) בָּעִנְיָנִים הָרוּחָנִיִּים, עֶר אִיז אַזוֹי פִּיל
13 אִיבֶּערְגֶעגֶעבְּען בְּעִנְיְנֵי תַּאֲוֹתָיו וּרְצוֹנוֹתָיו
14 הַחֻמְרִיִּים וְהַגַּשְׁמִיִּים, אַז דֶּער רוּחְנִית'דִיקֶער
15 הֶרְגֵּשׁ אִיז בַּא אִים בְּתַכְלִית הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר,
16 וְהַיְנוּ שֶׁנַּעֲשָׂה בִּלְתִּי מַרְגִּישׁ כְּלָל, וְאֵינוֹ מַרְגִּישׁ
17 לְהַנַּעַם וְהָעֲרֵבוּת וְהַטּוֹב וְהָעֲלוּי בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת,
18 וְכֵן אֵינוֹ מַרְגִּישׁ הַפְּחִיתוּת בְּרִחוּקוֹ מֵאֱלֹקוּת
19 שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי חֵטְא וְעָוֹן, וּבְדֶרֶךְ כְּלָל הוּא כִּסּוּי
20 הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁמְּכַסָּה עַל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית, דְּהִנֵּה
21 הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית הוּא אֱלֹקוּת בְּעֶצֶם מַהוּתוֹ, וּבִפְרָט
22 הַנִּיצוֹץ שֶׁבּוֹ[21] (הוּא הַנִּיצוֹץ פְּרָטִי הַשַּׁיָּךְ אֶל גּוּפוֹ
23 הַפְּרָטִי כו'), שֶׁעַל יָדוֹ הוּא מַרְגִּישׁ בְּכָל הָעִנְיָנִים
24 הָאֱלֹקִיִּים, וּמַרְגִּישׁ מְאֹד בְּדָבָר שֶׁהוּא מְנֻגָּד
25 לָאֱלֹקוּת, וְהַיְנוּ דְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ אֱלֹקוּת בְּגִלּוּי אֵינוֹ

ביאור בדרך אפשר

בְּתַכְלִית הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר, וְהַיְנוּ שֶׁנַּעֲשָׂה בִּלְתִּי מַרְגִּישׁ כְּלָל, ומאבד לחלוטין את היכולת לחוש ולהרגיש דברים רוחניים ולהתרגש ולהתפעל מהם **וְאֵינוֹ מַרְגִּישׁ לְהַנַּעַם וְהָעֲרֵבוּת** המתיקות **וְהַטּוֹב וְהָעֲלוּי** והמעלה **בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת, וְכֵן אֵינוֹ מַרְגִּישׁ הַפְּחִיתוּת** עד כמה זה גרוע **בְּרִחוּקוֹ מֵאֱלֹקוּת שֶׁנַּעֲשָׂה עַל יְדֵי חֵטְא וְעָוֹן, וּבְדֶרֶךְ כְּלָל** ה"רוח שטות" הגורמת את כל זה **הוּא כִּסּוּי הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁמְּכַסָּה עַל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית,** ומונעת ממנה לפעול כפי שמתחייב מצד מהותה כי מהותה האמיתית של הנפש האלוקית מכוסה ונעלמת **דְּהִנֵּה הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית הוּא אֱלֹקוּת בְּעֶצֶם מַהוּתוֹ,** ובלשון רבנו הזקן בספר התניא (פרק ב): "חלק אלוקה ממעל ממש" **וּבִפְרָט הַנִּיצוֹץ שֶׁבּוֹ[21] (הוּא הַנִּיצוֹץ פְּרָטִי הַשַּׁיָּךְ אֶל גּוּפוֹ הַפְּרָטִי כו'** כמובא בהערת הרבי בשולי הגיליון כאן מכתבי האריז"ל: "יש ניצוץ קטן מאד שהוא בחינת אלוקות כו' וזה הניצוץ מתלבש בכוח ניצוץ אחד נברא כו' הנקרא יחידה עד כאן לשונו. ויותר נראה לי שמכוון כאן לניצוץ נברא הנ"ל". כלומר, הנפש האלוקית בכלל היא אלוקות, והדברים אמורים במיוחד לגבי ניצוץ הבורא שמתלבש בבחינת "יחידה" שבנשמה), **שֶׁעַל יָדוֹ** על־ידי אותו ניצוץ אלוקות **הוּא מַרְגִּישׁ בְּכָל הָעִנְיָנִים הָאֱלֹקִיִּים,** מאחר שהנפש האלוקית היא אלוקות בעצם מהותה הרי גם לאחר שהתלבשה בגוף עדיין יש לה מטבעה יכולת לחוש אלוקות ולהתרגש מדברים אלוקיים־רוחניים **וּמַרְגִּישׁ מְאֹד בְּדָבָר שֶׁהוּא מְנֻגָּד לָאֱלֹקוּת,** וכשם שבכיוון החיובי יש לנפש האלוקית תחושה חיובית לענייני אלוקות, כך יש לה מעצם טבעה תחושה של דחייה ושלילה ביחס לדברים

---

20) להעיר מ[מאמר] דיבור המתחיל ויאמר משה תש"ט (קונטרס סג) פרק יב יג. 21) אולי הכוונה למה שנאמר בעץ חיים שער דרושי אצילות בריאה יצירה עשיה פרק א (הובא בלקוטי תורה [מאמר] דיבור המתחיל ושמתי כדכד השני פרק ב): יש ניצוץ קטן מאוד שהוא בחינת אלקות כו' וזה הניצוץ מתלבש בכח ניצוץ אחד נברא כו' הנקרא יחידה, עד כאן לשונו. ויותר נראה לי שמכוון כאן לניצוץ נברא הנ"ל. ועיין גם כן לקוטי תורה פרשת אמור [מאמר] דיבור המתחיל ונקדשתי פרק ה. דרך חיים פרק ח. קונטרס העבודה פרק ה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

המנגדים לאלוקות **וְהַיְנוּ דְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ אֱלֹקוּת בְּגִלּוּי אֵינוֹ רוֹצֶה בּוֹ,** אין לו עניין בו והוא מתרחק ממנו **וּבִפְרָט בְּדָבָר שֶׁהוּא מְנֻגָּד עַל אֱלֹקוּת,** היינו דבר שלא זו בלבד שאינו אלוקות בגלוי אלא אפילו מנגד לאלוקות הרי לא זו בלבד שאינו רוצה בו אלא הסלידה ממנו היא בתוקף גדול בהרבה **וּבוֹרֵחַ מִזֶּה כְּבוֹרֵחַ מִדָּבָר הַמַּזִּיק,** ולא עוד אלא שההתרחקות והבריחה מדבר המנגד לאלוקות היא לא רק כבורח מדבר המזיק סתם אלא **וּכְאָדָם הַבּוֹרֵחַ מִמָּוֶת, דְּבָרוּר לוֹ לְהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית דְּמִיתָה רוּחָנִית רַחֲמָנָא־לִצְלָן** וזה למעשה מה שהאדם מביא על עצמו כאשר הוא עובר עבירות ונפרד ומתנתק מאלוקות שהיא מקור חייו **הוּא קָשֶׁה יוֹתֵר מִמִּיתָה גַּשְׁמִית חַס וְשָׁלוֹם,** ואם ממיתה גשמית, חס ושלום, אדם מתרחק ובורח בכל כוחו קל־וחומר שהוא נוהג כך כאשר הוא ניצב בפני סכנה של מיתה רוחנית **וְכָל תְּשׁוּקָתוֹ וְחֶפְצוֹ** של האדם מצד הנפש האלוקית **הוּא בֶּאֱלֹקוּת, וְלַעֲשׂוֹת** מענייני העולם הזה **כֵּלִים לֶאֱלֹקוּת** להכשיר אותם להיות כלים ראויים להשראת השכינה, אלא שכל זה הוא מצד נפש האלוקית כפי שהיא מטבעה ומהותה, אבל עליה להתמודד עם הנפש הבהמית שמכסה ומסתירה עליה **וְכָל גַּסּוּת וְחָמְרִיּוּת יֵשׁוּת וּמְצִיאוּת הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית,** שהיא גסה וחומרית, והמציאות שלה לא בטלה למה שנעלה ממנה אלא היא חשה את עצמה ל"יש" ובעלת מציאות עצמאית חשובה, ובתור שכזו **הֲרֵי הוּא** הנפש הבהמית **מְכַסֶּה וּמַסְתִּיר וּמַעֲלִים** היינו שלא מדובר בכיסוי קל אלא כיסוי ש"מכסה ומסתיר ומעלים" **עַל הַהֶרְגֵּשׁ דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית,** על התחושה הטבעית של הנפש האלוקית שנמשכת לענייני אלוקות ושוללת כל דבר שמנגד לאלוקות **וּבִפְשִׁיטוּת** הביטוי הפשוט של כיסוי הנפש הבהמית על הנפש האלוקית **הוּא אַז דֶּער גֶעשְׂמַאק פוּן וֶועלְט** הענוג והנועם של העולם הזה הגשמי והחומרי (**עוֹלָם שֶׁהוּא הֶעְלֵם** והסתר על אלוקות ועל רוחניות) **אִיז מְכַסֶּה וּמַסְתִּיר אוֹיף דֶּעם הֶרְגֵּשׁ אֱלֹקִי,** הרי הוא מכסה ומסתיר על ה'הרגש' האלוקי שקיים בנפש האלוקית ומונע ממנו לפעול בגלוי **שֶׁזֶּהוּ** ההעלם וההסתר על האלוקות שורר בעולם, ובמיוחד ההעלם וההסתר על הנפש האלוקית הוא **הֵיפֶךְ הַכַּוָּנָה מַמָּשׁ,** ניגוד גמור **מִמַּה שֶׁהָיְתָה כַּוָּנָה** והמטרה **הָעֶלְיוֹנָה בִּבְרִיאַת הָעוֹלָמוֹת,** ההעלם וההסתר על אלוקות הוא ההיפך הגמור מהכוונה והמטרה של הקדוש־ברוך־הוא בבריאת העולם שהיא **דְּנִתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים** העולם נברא בגלל רצונו ו'תאוותו' של הקדוש־ברוך־הוא שדווקא העולם הזה, למרות היותו גשמי וחומרי, יהפוך להיות לו 'דירה', מקום ראוי להשראת השכינה ודווקא כאן יהיה גילוי אלוקות, וזאת **עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם** דווקא **בְּגוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית** שמעלימים ומסתירים על האלוקות, **וְלִהְיוֹת** כנשמה בגוף **בְּעוֹלָם זֶה דַּוְקָא** למרות שהוא מעלים ומסתיר על האלוקות **וּלְבָרְרוֹ** להפריד את הטוב שבו מהרע ולהעלותו לקדושה ולהפוך את החושך לאור **וּלְזַכְּכוֹ,** ולשנות את הגסות והחומריות של הגוף והנפש הבהמית ולזכך ולעדן אותם, **וּבְפֹעַל** ייתכן מצב שבו האדם נוהג למעשה בניגוד מוחלט לכוונה העליונה שהיא מטרת הבריאה, ואז **בָּא לְהֵיפֶךְ חַס וְשָׁלוֹם,** ותמורת זאת שהאדם יברר ויזכך את העולם נוצר מצב **שֶׁהָעוֹלָם מַסְתִּיר אֶצְלוֹ עַל אוֹר הָאֱמֶת** האלוקית, ובגלל ההעלם וההסתר הזה, **וְנִתְעַבֶּה וְנִתְגַּשֵּׁם כָּל כָּךְ עַד שֶׁנֶּחְסָר אֶצְלוֹ כָּל חוּשׁ מֵהַהֶרְגֵּשׁ (הַנִּקְרָא פִּילְעֶן** להרגיש) **בָּעִנְיָנִים הָרוּחָנִיִּים, שֶׁזֶּה בָּא בְּסִבַּת הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, שֶׁהוּא קָבוּעַ וּמֻשְׁרָשׁ בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם,** לעומת הנפש האלוקית הנוטה לענייניים אלוקיים־רוחניים ומשתוקקת להתקרב אל ה', הנפש הבהמית נוטה לשקוע בענייני העולם הגשמי, להתחבר אליהם ולהתאחד איתם **וְזֶהוּ כָּל מַהוּתוֹ וְעִנְיָנוֹ, וּבָהֶם יֶהְגֶּה וַיַּחֲשֹׁב וִידַבֵּר בְּחַיּוּת בְּהֶרְגֵּשׁ, מִיט אַ גְּרוֹיְסֶען גִּישְׁמַאק, אֲשֶׁר הֶרְגֵּשׁ זֶה בִּכְלָלוּתוֹ** עצם ההתחברות וההשתרשות בענייני העולם החומרי **וּבִפְרָט עִנְיַן הַנַּעַם (דֶּער גִּישְׁמַאק) שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּזֶה הוּא שׁוֹלֵל אֶת הַהֶרְגֵּשׁ בְּרוּחָנִיּוּת,** ומונע מהנפש האלוקית להתגלות ולפעול, שהרי הרדיפה אחרי הגשמיות ובמיוחד כשהיא מתוך הנאה גדולה והאדם שקוע בה עמוק היא סתירה מוחלטת להתלהבות והתרגשות מענייני אלוקות **וְהָעִקָּר** הגורם העיקרי למצב של העדר רגש חיובי לענייני אלוקות **הוּא מִפְּנֵי הַקְּרִירוּת** והאדישות **שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, דִּי עֶצֶם קַאלְטְקַייט שֶׁלּוֹ אֵין**

1 רוֹצֶה בּוֹ, וּבִפְרָט בְּדָבָר שֶׁהוּא מְנֻגָּד עַל אֱלֹקוּת,
2 וּבוֹרֵחַ מִזֶּה כְּבוֹרֵחַ מִדָּבָר הַמַּזִּיק, וּכְאָדָם הַבּוֹרֵחַ
3 מִמָּוֶת, דְּבָרוּר לוֹ לְהַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית דְּמִיתָה רוּחָנִית
4 רַחֲמָנָא־לִצְלָן הוּא קָשֶׁה יוֹתֵר מִמִּיתָה גַּשְׁמִית חַס
5 וְשָׁלוֹם, וְכָל תְּשׁוּקָתוֹ וְחֶפְצוֹ הוּא בֶּאֱלֹקוּת,
6 וְלַעֲשׂוֹת כֵּלִים לֶאֱלֹקוּת, וְכָל גַּסּוּת וְחָמְרִיּוּת יֵשׁוּת
7 וּמְצִיאוּת הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, הֲרֵי הוּא מְכַסֶּה וּמַסְתִּיר
8 וּמַעֲלִים עַל הַהֶרְגֵּשׁ דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, וּבִפְשִׁיטוּת
9 הוּא אַז דֶּער גֶעשְׂמַאק פוּן וֶועלְט (עוֹלָם שֶׁהוּא
10 הֶעְלֵם) אִיז מְכַסֶּה וּמַסְתִּיר אוֹיף דֶּעם הֶרְגֵּשׁ אֱלֹקִי,
11 שֶׁזֶּהוּ הֵיפֶךְ הַכַּוָּנָה מַמָּשׁ, מִמַּה שֶׁהָיְתָה כַּוָּנָה
12 הָעֶלְיוֹנָה בִּבְרִיאַת הָעוֹלָמוֹת, דְּנִתְאַוָּה הַקָּדוֹשׁ
13 בָּרוּךְ הוּא לִהְיוֹת לוֹ יִתְבָּרֵךְ דִּירָה בַּתַּחְתּוֹנִים עַל
14 יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם בְּגוּף וְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, וְלִהְיוֹת
15 בְּעוֹלָם זֶה דַּוְקָא וּלְבָרְרוֹ וּלְזַכְּכוֹ, וּבְפֹעַל בָּא לְהֵיפֶךְ
16 חַס־וְשָׁלוֹם, שֶׁהָעוֹלָם מַסְתִּיר אֶצְלוֹ עַל אוֹר הָאֱמֶת,
17 וְנִתְעַבֶּה וְנִתְגַּשֵּׁם כָּל כָּךְ עַד שֶׁנֶּחְסָר אֶצְלוֹ כָּל חוּשׁ
18 מֵהַהֶרְגֵּשׁ (הַנִּקְרָא פִּילְעֶן) בָּעִנְיָנִים הָרוּחָנִיִּים, שֶׁזֶּה
19 בָּא בְּסִבַּת הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, שֶׁהוּא קָבוּעַ וּמֻשְׁרָשׁ
20 בְּעִנְיְנֵי הָעוֹלָם, וְזֶהוּ כָּל מַהוּתוֹ וְעִנְיָנוֹ, וּבָהֶם יֶהְגֶּה
21 וַיַּחֲשֹׁב וִידַבֵּר בְּחַיּוּת בְּהֶרְגֵּשׁ, מִיט אַ גְּרוֹיְסֶען
22 גִּישְׁמַאק, אֲשֶׁר הֶרְגֵּשׁ זֶה בִּכְלָלוּתוֹ וּבִפְרָט עִנְיַן
23 הַנַּעַם (דֶּער גִּישְׁמַאק) שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּזֶה הוּא שׁוֹלֵל אֶת
24 הַהֶרְגֵּשׁ בְּרוּחָנִיּוּת, וְהָעִקָּר הוּא מִפְּנֵי הַקְּרִירוּת שֶׁל
25 הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית, דִּי עֶצֶם קַאלְטְקַייט שֶׁלּוֹ אֵין

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

הקרירות **שֶׁלּוֹ אֵין עִנְיָנִים רוּחָנִיִּים** וזאת **מִפְּנֵי שֶׁהוּא בַּהֲמִי בְּעֶצֶם מַהוּתוֹ, דִּשְׁמוֹ מוֹכִיחַ עָלָיו נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִי,** והשם הזה נובע מהעובדה שזו אכן מהותו **כָּל חַיּוּתוֹ** הנושאים שבהם הוא עוסק בחיות ובעניין רב **וְהַרְגָּשָׁתוֹ** ובהם יש לו רגש והתלהבות **הוּא רַק בְּעִנְיָנִים בַּהֲמִיִּים,** עניינים גשמיים וחומריים שבהם האדם דומה לבהמה **וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ רוֹאִין בְּמוּחָשׁ, דְּיֵשׁ אֲנָשִׁים כָּאֵלּוּ אֲשֶׁר לְבַד זֹאת שֶׁהֵם רֵיקִים מֵחָכְמָה תּוֹרָה וּמִדּוֹת יְשָׁרוֹת** כך שאין בהם תוכן רוחני חיובי **הִנֵּה** בנוסף לכך **מַעֲשֵׂיהֶם כְּמַעֲשֵׂה בְּהֵמָה מַמָּשׁ, שֶׁדּוֹרְסִים** דורכים ומתייחסים בזלזול **וּמַלְעִיגִים מֵעִנְיָנִים רַחֲמָנָא־לִצְלָן הָרוּחָנִיִּים אֲשֶׁר אֵין לָהֶם שׁוּם כְּלָל,** באותם עניינים רוחניים **וַהֲרֵי הֵם כִּבְהֵמָה מַמָּשׁ, הַהוֹלֶכֶת וְדוֹרֶסֶת** ברגליה את כל מה שהיא פוגעת בו **מִבְּלִי הֶבְחֵן כְּלָל אִם הוּא עָפָר וָעֵץ אוֹ גּוּף אָדָם, שֶׁהוּא מִפְּנֵי הֶעְדֵּר הַהֶרְגֵּשׁ,** בגלל חוסר היכולת להרגיש ולהבחין על מה ראוי לדרוך ועל מה לא **דִּבְהֵמָה הֲרֵי אֵין לָהּ דַּעַת** ויכולת הבחנה, **כְּמוֹ כֵן יֶשְׁנָם אֲנָשִׁים כָּאֵלּוּ שֶׁהֵם כִּבְהֵמָה מַמָּשׁ, וְלוֹעֲגִים עַל הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת** מאחר שאבדו את התחושות הנכונות ואת היכולת להבחין (**וּמֵהֶם** בין אלה שהנפש הבהמית קובעת את צורת ההתנהגות שלהם ישנם כאלה **הַבּוֹחֲרִים לָהֶם** בעצמם, בשרירות ליבם **דְּרָכִים שׁוֹנִים,** בשמירת התורה והמצוות ומחליטים כי **מִצְוָה זוֹ הֵם מְקַיְּמִים, וּבְזֶה אֵינָם רוֹצִים לְקַיְּמָהּ כוּ'** בדומה לאמור לעיל שבגלל ה"רוח שטות" של הנפש הבהמית המכסה על הנפש האלוקית, האדם יוצר בטעות אבחנה בין עבירות מסוימות לעבירות אחרות), **וְהַדּוֹמֶה,** וכך ייתכן שאנשים מקבלים החלטות מוטעות דומות לגבי קיום התורה והמצות **דְּכָל זֶה הוּא בָּא מֵהָעֲזוּת** החוצפה **וְהַקְּרִירוּת** האדישות **דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית** לענייני

ביאור בדרך אפשר

1 עִנְיָנִים רוּחָנִיִּים מִפְּנֵי שֶׁהוּא בַּהֲמִי בְּעֶצֶם מַהוּתוֹ,
2 דִּשְׁמוֹ מוֹכִיחַ עָלָיו נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִי, כָּל חַיּוּתוֹ
3 וְהַרְגָּשָׁתוֹ הוּא רַק בְּעִנְיָנִים בַּהֲמִיִּים, וּכְמוֹ שֶׁאָנוּ
4 רוֹאִין בְּמוּחָשׁ, דְּיֵשׁ אֲנָשִׁים כָּאֵלּוּ אֲשֶׁר לְבַד זֹאת
5 שֶׁהֵם רֵיקִים מֵחָכְמָה תּוֹרָה וּמִדּוֹת יְשָׁרוֹת הִנֵּה
6 מַעֲשֵׂיהֶם כְּמַעֲשֵׂה בְּהֵמָה מַמָּשׁ, שֶׁדּוֹרְסִים
7 וּמַלְעִיגִים רַחֲמָנָא־לִצְלָן מֵעִנְיָנִים הָרוּחָנִיִּים אֲשֶׁר
8 אֵין לָהֶם שׁוּם מֻשָּׂג כְּלָל, וַהֲרֵי הֵם כִּבְהֵמָה מַמָּשׁ,
9 הַהוֹלֶכֶת וְדוֹרֶסֶת מִבְּלִי הֶבְחֵן כְּלָל אִם הוּא עָפָר
10 וָעֵץ אוֹ גּוּף אָדָם, שֶׁהוּא מִפְּנֵי הֶעְדֵּר הַהֶרְגֵּשׁ,
11 דִּבְהֵמָה הֲרֵי אֵין לָהּ דַּעַת, כְּמוֹ כֵן יֶשְׁנָם אֲנָשִׁים
12 כָּאֵלּוּ שֶׁהֵם כִּבְהֵמָה מַמָּשׁ, וְלוֹעֲגִים עַל הַתּוֹרָה
13 וּמִצְוֹת (וּמֵהֶם הַבּוֹחֲרִים לָהֶם דְּרָכִים שׁוֹנִים,
14 מִצְוָה זוֹ הֵם מְקַיְּמִים, וּבְזֶה אֵינָם רוֹצִים לְקַיְּמָהּ
15 כוּ'), וְהַדּוֹמֶה, דְּכָל זֶה הוּא בָּא מֵהַעֲזוּת וְהַקְּרִירוּת
16 דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, אֲשֶׁר זֶה הוּא הַסִּבָּה וְהַגּוֹרֵם מַה
17 שֶׁאָדָם בָּא לִידֵי עֲבֵרָה רַחֲמָנָא לִצְלָן, שֶׁהוּא רוּחַ
18 שְׁטוּת דְּסִטְרָא אַחֲרָא וְהַכִּסּוּי דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית,
19 שֶׁהֵם מַעְלִימִים וּמַסְתִּירִים עַל אוֹר הָאֱמֶת עַד
20 שֶׁנַּעֲשֶׂה הֵיפֶךְ הַכַּוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה, דְּכַוָּנָה הָעֶלְיוֹנָה
21 שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם בִּכְדֵי לְבָרְרוֹ וְלַעֲשׂוֹתוֹ כְּלִי
22 לֶאֱלֹקוּת, וְעַל יְדֵי כִּסּוּי הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית הִנֵּה בָּא
23 הַהֵיפֶךְ מַמָּשׁ, שֶׁהָעוֹלָם לֹא דַּי שֶׁאֵינוֹ מִתְבָּרֵר
24 וּמִזְדַּכֵּךְ, הִנֵּה עוֹד מַעְלִים וּמַסְתִּיר עַל אוֹר הָאֱמֶת,
25 וְזֶהוּ הָרוּחַ שְׁטוּת שֶׁמְּכַסֶּה עַל הָאֱמֶת.
26 **קְצוּר.** יְבָאֵר דְּרוּחַ שְׁטוּת, תֹּקֶף הַתַּאֲוָה וְנֶפֶשׁ
27 הַבַּהֲמִית בִּכְלָל, מְכַסִּים עַל הָאֱמֶת
28 וְגוֹרְמִים הֶעְדֵּר הֶרְגֵּשׁ הָאֱלֹקוּת וְעִלּוּי הַמִּצְוֹת,
29 וּפְחִיתוּת הָרְחוּק מֵהֶם.
30 ד) **אָמְנָם** זֶה שֶׁהַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית מְכַסָּה עַל הַנֶּפֶשׁ
31 הָאֱלֹקִית, וְהַיְנוּ הָרוּחַ שְׁטוּת, שֶׁמְּכַסֶּה
32 וּמַעְלִים עַל אוֹר הָאֱמֶת וְהַגִּלּוּי, וְהַיְנוּ דָּאס וָואס

ביאור בדרך אפשר

46 קדושה ואלוקות, **אֲשֶׁר זֶה הוּא הַסִּבָּה וְהַגּוֹרֵם מַה שֶׁאָדָם בָּא**
47 **לִידֵי עֲבֵרָה רַחֲמָנָא־לִצְלָן, שֶׁהוּא** כמבואר לעיל **רוּחַ שְׁטוּת**
48 **דְּסִטְרָא אַחֲרָא וְהַכִּסּוּי דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, שֶׁהֵם מַעְלִימִים**
49 **וּמַסְתִּירִים עַל אוֹר הָאֱמֶת** האלוקית של הנפש האלוקית שמצד עצמה
50 היא קשורה באלוקות בקשר בלתי ניתן
51 לניתוק **עַד** כדי כך שהאדם עובר
52 עבירה חס ושלום **שֶׁנַּעֲשֶׂה** כתוצאה
53 מהעבירה **הֵיפֶךְ הַכַּוָּנָה** המטרה
54 **הָעֶלְיוֹנָה** בבריאת העולם, **דְּכַוָּנָה**
55 **הָעֶלְיוֹנָה שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם**
56 למענה היא **בִּכְדֵי לְבָרְרוֹ** ולעדן
57 ולזכך אותו **וְלַעֲשׂוֹתוֹ כְּלִי**
58 **לֶאֱלֹקוּת,** שהעולם הזה הגשמי
59 עצמו יהיה מקום ראוי להשראה
60 השכינה ו'דירה' לאלוקות **וְעַל יְדֵי**
61 **כִּסּוּי הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית** שמכסה
62 ומסתירה על האמת **הִנֵּה בָּא**
63 למעשה **הַהֵיפֶךְ מַמָּשׁ,**
64 **שֶׁהָעוֹלָם לֹא דַּי שֶׁאֵינוֹ**
65 **מִתְבָּרֵר וּמִזְדַּכֵּךְ** ולכן אינו הופך
66 להיות 'דירה' לאלוקות, **הִנֵּה עוֹד**
67 **מַעְלִים וּמַסְתִּיר עַל אוֹר**
68 **הָאֱמֶת, וְזֶהוּ הָרוּחַ שְׁטוּת**
69 **שֶׁמְּכַסֶּה עַל הָאֱמֶת** ובגללה
70 האדם עלול לעבור עבירות.
71 **קְצוּר. יְבָאֵר דְּרוּחַ שְׁטוּת,**
72 שהיא **תֹּקֶף הַתַּאֲוָה** העובדה
73 שהתאוות לענייני העולם הזה הם
74 בתוקף והאדם שקוע בהן **וְנֶפֶשׁ**
75 **הַבַּהֲמִית בִּכְלָל,** מצד טבעה
76 ומהותה, **מְכַסִּים עַל הָאֱמֶת**
77 האלוקית שאמורה להאיר בנפש
78 האלוקית **וְגוֹרְמִים הֶעְדֵּר הֶרְגֵּשׁ**
79 **הָאֱלֹקוּת** חוסר הרגשה והכרה
80 פנימית באלוקות **וְעִלּוּי הַמִּצְוֹת,**
81 וכן חוסר הרגשה והכרה במעלת
82 המצוות מצד אחד **וּפְחִיתוּת**
83 **הָרְחוּק מֵהֶם** ומצד שני האדם
84 מאבד את ההכרה והרגשה בכך
85 שהתרחקות מאלוקות ומהמצוות היא
86 דבר פחות וגרוע.
87 **ד) אָמְנָם זֶה שֶׁהַנֶּפֶשׁ**
88 **הַבַּהֲמִית מְכַסָּה עַל הַנֶּפֶשׁ**
89 **הָאֱלֹקִית** ומעלימה ומסתירה על אורה, **וְהַיְנוּ הָרוּחַ שְׁטוּת** של
90 הסטרא־אחרא, **שֶׁמְּכַסֶּה וּמַעְלִים עַל אוֹר הָאֱמֶת וְהַגִּלּוּי** של

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

וְהַיְנוּ דָּאס וָוּאס וֶוועלְט אִיז מַעֲלִים אוֹיף אֱלִקוּת, הָעוֹבְדָה שֶׁהָעוֹלָם מַעֲלִים עַל אֱלוֹקוּת הוּא רַק עַל הַמִּדּוֹת דְּנֶפֶשׁ הָאֱלִקִית, כְּמַבּוֹאר לְעִיל בְּהַרְחָבָה כֵּיצַד הַכִּיסּוּי וְהַהַעְלָם עַל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלוֹקִית פּוֹגֵעַ בִּיכֹלֶת לְחוּשׁ וְלְהַרְגִּישׁ אֶת חִשּׁוּבוֹתָם וּמַעֲלָתָם וְהַעֲרִיבוּת שֶׁל עִנְיְנֵי אֱלוֹקוּת **אֲבָל לֹא עַל הָעַצְמוּת דְּנֶפֶשׁ הָאֱלִקִית** כִּי עַל עֶצֶם הַמְּהוּת שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלוֹקִית לֹא נִיתָּן לְהַעְלִים וְלְהַסְתִּיר וְשׁוּם דָּבָר לֹא פּוֹגֵעַ וְלֹא פּוֹגֵם בָּהּ, כְּפִי שֶׁהוֹלֵךְ וּמְבֹאָר.

דְּהִנֵּה כְּתִיב בְּשִׁירַת הָאֲזִינוּ **"יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ",** וּמוֹסְבָר עַל כָּךְ בְּתּוֹרַת הַחֲסִידוּת אֲשֶׁר **הִתְקַשְּׁרוּת** הַקֶּשֶׁר וְהַחִיבּוּר הָעָמוֹק וְהַפְּנִימִי שֶׁל **הַנְּשָׁמָה בֶּאֱלוֹקוּת הוּא** כְּמוֹ **חֶבֶל**[22] עִבְהַ **הַשָּׁזוּר מִתַּרְיַ"ג נִימִין** חוּטִים דַּקִּים, **דְּהַחֶבֶל** בִּנְמִשָׁל **הוּא הַנְּשָׁמָה עַצְמָהּ, דְּנִשְׁמָתוֹ שֶׁל אָדָם הוּא הַחֶבֶל** הָאֲמִצְעִי **הַמְקַשְּׁרוֹ בֶּאֱלוֹקוּת, וְלָזֹאת הַנְּשָׁמָה עַצְמָהּ** הָאֲמִצְעִי הַמְקַשֵּׁר וּמַחְבֵּר בֵּין הָאָדָם לְאֱלוֹקוּת **שְׁזוּרָה מִתַּרְיַ"ג נִימִין,** כְּנֶגֶד תַּרְיַ"ג הַמִּצְוּוֹת (כְּפִי שֶׁיְּבוֹאַר לְהַלָּן) **וְכִדְאִיתָא** מוּבָא **בְּסֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים** סֵפֶר הַתַּנְיָא הַנִּקְרָא "סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים" כִּי הוּא עוֹסֵק בַּעֲבוֹדַת ה' שֶׁל הַ"בֵּינוֹנִי" שֶׁאֵינוֹ צַדִּיק וְאֵינוֹ רָשָׁע **פֶּרֶק נא, דְּהַנְּשָׁמָה כְּלוּלָה מִתַּרְיַ"ג כֹּחוֹת,** וּבִלְשׁוֹן סֵפֶר הַתַּנְיָא שָׁם: "שְׁתַּרְיַ"ג מִינֵי כֹּחוֹת וְחִיּוֹת כְּלוּלִים בָּהּ בְּמַהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ לְצֵאת אֶל הַפּוֹעַל וְהַגִּילוּי מֵהַהַעְלָם, לְהַחִיּוֹת רְמַ"ח אֵבָרִין וְשִׁסַּ"ה גִּידִין שֶׁבְּגוּף עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתָם בְּנֶפֶשׁ הַחִיּוֹנִית שֵׁיּשׁ לָהּ גַּם כֵּן רְמַ"ח וְשִׁסַּ"ה כֹּחוֹת הַלְּלוּ".

וְטַעַם הַדָּבָר הוּא, הַסִּיבָה לְכָךְ שֶׁכֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ הֵם בְּמִסְפַּר תַּרְיַ"ג הִיא **דְּאָמְרוּ רַז"ל (סַנְהֶדְרִין פֶּרֶק ד מִשְׁנָה ה) "חַיָּב אָדָם לוֹמַר בִּשְׁבִילִי נִבְרָא הָעוֹלָם", דְּעוֹלָם הוּא מִלְּשׁוֹן הֶעְלֵם, דְּכָל אֶחָד וְאֶחָד חַיָּב לוֹמַר דְּהֶעְלֵם וְצִמְצוּם הָרִאשׁוֹן נִבְרָא בִּשְׁבִילִי, בִּכְדֵי לְבָרְרוֹ וּלְזַכְּכוֹ, וְהָאָדָם הוּא בְּצִיּוּר רְמַ"ח אֵבָרִים וּשְׁסַ"ה גִּידִים שֶׁהֵם בְּמִסְפַּר תַּרְיַ"ג, דְּלָכֵן כָּל הַמַּדְרֵגוֹת בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הֵם בַּמִּסְפָּר הַזֶּה, וְלָכֵן הִנֵּה גַּם בְּהַנְּשָׁמָה הֲרֵי יֵשׁ גַּם כֵּן תַּרְיַ"ג כֹּחוֹת, שֶׁבָּהֶם תְּלוּיִים הַתַּרְיַ"ג מִצְוּוֹת, וְחֶבֶל זֶה דִּנְשָׁמָה הֲרֵי מִתְקַשֵּׁר בֶּאֱלוֹקוּת, וּכְמוֹ הַחֶבֶל שֶׁרֹאשׁוֹ אֶחָד קָשׁוּר לְמַעְלָה, וְרֹאשׁוֹ הַשֵּׁנִי קָשׁוּר לְמַטָּה, הֲרֵי זֶה נַעֲשָׂה הַהִתְקַשְּׁרוּת לִהְיוֹת לַאֲחָדִים, הִנֵּה כְּמוֹ כֵּן הוּא גַּם כֵּן בְּחֶבֶל דִּנְשָׁמָה, שֶׁרֹאשׁוֹ הָאֶחָד קָשׁוּר לְמַעְלָה, וְהוּא הִתְקַשְּׁרוּת אוֹת ה' תַּתָּאָה בְּהַג' אוֹתִיּוֹת יה"ו, וְרֹאשׁוֹ אֶחָד קָשׁוּר לְמַטָּה, וְהוּא בְּהֶאָרַת הַנְּשָׁמָה הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בְּגוּף הָאָדָם לְהַחֲיוֹתוֹ, וְזֶהוּ "יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ", דְּגַם הַסִּיבָה שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלוֹקִית הוּא בְּמִסְפַּר תַּרְיַ"ג הֵם בְּמִסְפַּר הַנְּשָׁמָה בֶּאֱלוֹקוּת הוּא כְּמוֹ חֶבֶל[22] עִבְהַ הַשָּׁזוּר מִתַּרְיַ"ג נִימִין חוּטִים דַּקִּים, בִּנְמִשָׁל הוּא הַנְּשָׁמָה עַצְמָהּ, דְּנִשְׁמָתוֹ שֶׁל אָדָם הוּא הַחֶבֶל הָאֲמִצְעִי הַמְקַשְּׁרוֹ בֶּאֱלוֹקוּת, וְלָזֹאת הַנְּשָׁמָה עַצְמָהּ שְׁזוּרָה מִתַּרְיַ"ג נִימִין, דְּהַנְּשָׁמָה כְּלוּלָה מִתַּרְיַ"ג כֹּחוֹת, כְּנֶגֶד תַּרְיַ"ג הַמִּצְוּוֹת (כְּפִי שֶׁיְּבוֹאַר לְהַלָּן) וְכִדְאִיתָא מוּבָא בְּסֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים סֵפֶר הַתַּנְיָא הַנִּקְרָא "סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים" כִּי הוּא עוֹסֵק בַּעֲבוֹדַת ה' שֶׁל הַ"בֵּינוֹנִי" שֶׁאֵינוֹ צַדִּיק וְאֵינוֹ רָשָׁע פֶּרֶק נא, דְּהַנְּשָׁמָה כְּלוּלָה מִתַּרְיַ"ג כֹּחוֹת, וּבִלְשׁוֹן סֵפֶר הַתַּנְיָא שָׁם: "שְׁתַּרְיַ"ג מִינֵי כֹּחוֹת וְחִיּוֹת כְּלוּלִים בָּהּ בְּמַהוּתָהּ וְעַצְמוּתָהּ לְצֵאת אֶל הַפּוֹעַל וְהַגִּילוּי מֵהַהַעְלָם, לְהַחִיּוֹת רְמַ"ח אֵבָרִין וְשִׁסַּ"ה גִּידִין שֶׁבְּגוּף עַל־יְדֵי הִתְלַבְּשׁוּתָם בְּנֶפֶשׁ הַחִיּוֹנִית שֵׁיּשׁ לָהּ גַּם כֵּן רְמַ"ח וְשִׁסַּ"ה כֹּחוֹת הַלְּלוּ".

וְטַעַם הַדָּבָר הוּא, הַסִּיבָה לְכָךְ שֶׁכֹּחוֹת הַנֶּפֶשׁ הֵם בְּמִסְפַּר תַּרְיַ"ג הִיא **דְּאָמְרוּ רַז"ל (סַנְהֶדְרִין פֶּרֶק ד מִשְׁנָה ה) "חַיָּב אָדָם לוֹמַר בִּשְׁבִילִי נִבְרָא הָעוֹלָם", דְּעוֹלָם הוּא מִלְּשׁוֹן הֶעְלֵם,** וּלְפִי זֶה יֵשׁ לְפָרֵשׁ אֶת הַמִּשְׁנָה **דְּכָל אֶחָד וְאֶחָד חַיָּב לוֹמַר דְּהֶעְלֵם** ("עוֹלָם") **וְצִמְצוּם הָרִאשׁוֹן** כְּדֵי שֶׁמֵּהָאוֹר הָאֲלוֹקִי הָאֵינְסוֹפִי וְהַבְּלְתִּי מוּגְבָּל יִתְהַוּוּ עוֹלָמוֹת וּנְבְרָאִים מוּגְבָּלִים, הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עָשָׂה בָּאוֹר הָאֵין־סוֹף שׁוּרָה שֶׁל צִמְצוּמִים שֶׁמַּעְלִימִים אֶת הָאוֹר, כָּךְ שֶׁרַק הָאָרָה מוּעֶטֶת מִמֶּנּוּ תִּתְגַּלֶּה וְתֵרֵד לְהַוּוֹת אֶת הַנִּבְרָאִים. וְתְחִילַת הַצִּמְצוּמִים הִיא בְּצִמְצוּם הָרִאשׁוֹן שֶׁבּוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא סִילֵק אֶת אוֹרוֹ הַגָּדוֹל הַצְּיָדָה, כְּבִיכוֹל, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה אֶפְשָׁרוּת וְנְתִינַת מָקוֹם לְעוֹלָמוֹת. וְהָאָדָם חַיָּב לָדַעַת וְלוֹמַר לְעַצְמוֹ שֶׁהָעוֹלָם וְהַצִּמְצוּם **נִבְרָא בִּשְׁבִילִי,** כְּמִשִּׁימָה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד **בִּכְדֵי לְבָרְרוֹ וּלְזַכְּכוֹ, וְהָאָדָם הוּא בְּצִיּוּר** בְּדְמוּת וּבְתַבְנִית **רְמַ"ח אֵבָרִים וּשְׁסַ"ה גִּידִים שֶׁהֵם בְּמִסְפַּר תַּרְיַ"ג, דְּלָכֵן** כִּיוָּן שֶׁמַּשִּׁימַת בֵּירוּר הָעוֹלָם מוּטֶלֶת עַל הָאָדָם **כָּל הַמַּדְרֵגוֹת בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** שֶׁל הָאוֹר הָאֲלוֹקִי מִדְּרֵגָה לְדַרְגָּה **הֵם בַּמִּסְפָּר הַזֶּה,** וּבְעֶצֶם כָּל דַּרְגָּה מִתְחַלֶּקֶת לְתַרְיַ"ג בְּחִינוֹת **וְלָכֵן הִנֵּה גַּם בְּהַנְּשָׁמָה** עַצְמָהּ שֶׁעֲלֶיהָ מוּטָל לַעֲסוֹק בְּבֵירוּר **הֲרֵי יֵשׁ גַּם כֵּן תַּרְיַ"ג כֹּחוֹת, שֶׁבָּהֶם תְּלוּיִים הַתַּרְיַ"ג מִצְוּוֹת, וְחֶבֶל זֶה דִּנְשָׁמָה הֲרֵי מִתְקַשֵּׁר בֶּאֱלוֹקוּת, וּכְמוֹ הַחֶבֶל שֶׁרֹאשׁוֹ אֶחָד קָשׁוּר לְמַעְלָה, וְרֹאשׁוֹ הַשֵּׁנִי קָשׁוּר לְמַטָּה,** כַּאֲשֶׁר קְצֵה אֶחָד שֶׁל הַחֶבֶל קָשׁוּר לְמַעְלָה וּקְצֵהוּ הַשֵּׁנִי קָשׁוּר לְמַטָּה **הֲרֵי זֶה נַעֲשָׂה הַהִתְקַשְּׁרוּת** בֵּין הַ"מַּעְלָה" וְהַ"מַּטָּה" **לִהְיוֹת לַאֲחָדִים,** לְהַפּוּךְ לְדַבֵּר אֶחָד לְמְרוּת שֶׁעֲדַיִן נִשְׁאַר מֶרְחָק גָּדוֹל בֵּינֵיהֶם שֶׁזֶּה לְמַעְלָה וְזֶה לְמַטָּה **הִנֵּה כְּמוֹ כֵּן הוּא גַּם כֵּן בְּחֶבֶל דִּנְשָׁמָה,** גַּם הַנִּשְׁמָה נִמְשָׁלָה לְחֶבֶל הַמְקַשֵּׁר וּמַחְבֵּר **שֶׁרֹאשׁוֹ הָאֶחָד קָשׁוּר לְמַעְלָה** בָּאֲלוֹקוּת, **וְהוּא הִתְקַשְּׁרוּת אוֹת ה' תַּתָּאָה** שֵׁם הוי' מְזֻרָּכָב מֵאַרְבַּעַת הָאוֹתִיּוֹת יו"ד, ה"א, וא"ו, ה"א. וְהָאוֹת ה"א הָרִאשׁוֹנָה נִקְרֵאת "ה' עִילָּאָה" (עֶלְיוֹנָה) וְהָאוֹת ה"א הָאַחֲרוֹנָה נִקְרֵאת "ה' תַּתָּאָה" (תַּחְתּוֹנָה) וְהַקֶּשֶׁר שֶׁל הַנִּשְׁמָה בָּאֲלוֹקוּת פֵּירוּשׁוֹ שֶׁהָאוֹת ה' תַּתָּאָה קְשׁוּרָה וּמְחֻבֶּרֶת **בְּהַג' אוֹתִיּוֹת יה"ו,** שֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנָּה בְּדַרְגָּה **וְרֹאשׁוֹ אֶחָד** הַקְּצֵה הַשֵּׁנִי שֶׁל 'חֶבֶל' הַנִּשְׁמָה **קָשׁוּר לְמַטָּה, וְהוּא בְּהֶאָרַת הַנְּשָׁמָה הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בְּגוּף הָאָדָם לְהַחֲיוֹתוֹ,** כְּמַבּוֹאר בַּחֲסִידוּת שֶׁגַּם לְאַחַר יְרִידַת הַנִּשְׁמָה

22) ראה אגרת התשובה פרק ה, ו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

למטה להתלבש בגוף, חלק פנימי ועצמי של הנשמה נשאר למעלה ורק הארה מועטת ממנה מלובשת בתוך הגוף הגשמי.

וְזֶהוּ "יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ", דְּגַם בַּמַּדְרֵגוֹת הַנְּמוּכוֹת של בני ישראל **שֶׁהֵם בִּבְחִינַת עֲקֵבַיִם** שנמשלו לעקב שברגל שהוא החלק התחתון ביותר של גוף האדם, **הִנֵּה**

עַל יְדֵי חֶבֶל דִּנְשָׁמָה הֲרֵי הֵם גם היהודים הללו **קְשׁוּרִים** ומחוברים ומאוחדים **בְּהָעַצְמוּת,** בעצמותו ומהותו של הקדוש־ברוך־הוא **וְכִבְיָכוֹל שֶׁהֵם (נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל) נַחֲלָתוֹ** החלק והירושה **שֶׁל מַעְלָה, וְעַל יְדֵי זֶה** על ידי החיבור של הנשמה **הֵם קְשׁוּרִים** באלוקות **בְּתַכְלִית הַהִתְקַשְּׁרוּת** תמיד, בכל מצב, גם אם הנפש הבהמית והקליפות מעלימים ומסתירים על ההרגש ועל המידות של הנפש האלוקות, כמבואר לעיל. ומעתה, לאחר שהוסבר כי על עצם הנשמה אין העלם והסתר בשום מצב ומצד שני על הרגש ועל המידות יכול להיות הסתר בגלל ה"רוח שטות" מובן מדוע האדם לעולם לא יעבור עבירה שבה הוא יודע בבירור שהוא נפרד ומתנתק מאלוקות ועם זאת לגבי עבירות אחרות יתכן שה"רוח שטות" כן תכסה על האמת: **וְהִנֵּה עִנְיַן הַכְּפִירָה רַחֲמָנָא־לִצְלָן אוֹ עֲבֵרָה שֶׁהִיא בְּכָרַת חַס־וְשָׁלוֹם, הֲלֹא הֵם נוֹגְעִים לְעֶצֶם הַהִתְקַשְּׁרוּת** של הנשמה באלוקות, **הֵינוּ בִּכְלָלוּת הַהִתְקַשְּׁרוּת** ולא רק בפרט כזה או אחר, **שֶׁהֵם עֶצֶם הַנְּשָׁמָה וְעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ,** שבהם היא "עצם ההתקשרות" **וְעַל־דֶּרֶךְ דִּכְתִיב "כִּי עֲוֹנֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים בֵּינֵיכֶם לְבֵין אֱלֹקֵיכֶם",** ויש לפרש את דיוק לשון הפסוק "אלוקיכם" ולא "אלוקים" סתם **דֶּאֱלֹקֵיכֶם פֵּרוּשׁ אֱלֹקַהּ שֶׁלָּכֶם, וְהֵינוּ הָאֱלוּקוּת שֶׁבַּנְּשָׁמָה,** כך שהכתוב לא אומר רק שהעוונות מבדילים בין האדם לאלוקות בכלל אלא מדגיש גם שהעוון יוצר פגם ופירוד ביחס לאלוקות שבנשמתו של האדם **וְעִנְיָנִים אֵלּוּ** עבירות שקשורות בכפירה או באיסורי כרת **הֲרֵי הֵם נוֹגְעִים בִּכְלָלוּת הַהִתְקַשְּׁרוּת,** כאמור, **וְיָדוּעַ**[23] **דְּעַל**

1 בַּמַּדְרֵגוֹת הַנְּמוּכוֹת שֶׁהֵם בִּבְחִינַת עֲקֵבַיִם, הִנֵּה
2 עַל יְדֵי חֶבֶל דִּנְשָׁמָה הֲרֵי הֵם קְשׁוּרִים בְּהָעַצְמוּת,
3 וְכִבְיָכוֹל שֶׁהֵם (נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל) נַחֲלָתוֹ שֶׁל
4 מַעְלָה, וְעַל יְדֵי זֶה הֵם קְשׁוּרִים בְּתַכְלִית
5 הַהִתְקַשְּׁרוּת. וְהִנֵּה עִנְיַן הַכְּפִירָה רַחֲמָנָא לִצְלָן אוֹ
6 עֲבֵרָה שֶׁהִיא בְּכָרַת חַס־וְשָׁלוֹם, הֲלֹא הֵם נוֹגְעִים
7 לְעֶצֶם הַהִתְקַשְּׁרוּת, הֵינוּ בִּכְלָלוּת הַהִתְקַשְּׁרוּת,
8 שֶׁהֵם עֶצֶם הַנְּשָׁמָה וְעֶצֶם הַנֶּפֶשׁ, וְעַל־דֶּרֶךְ דִּכְתִיב
9 "כִּי עֲוֹנֹתֵיכֶם הָיוּ מַבְדִּילִים בֵּינֵיכֶם לְבֵין
10 אֱלֹקֵיכֶם", דֶּאֱלֹקֵיכֶם פֵּרוּשׁ אֱלֹקַהּ שֶׁלָּכֶם, וְהֵינוּ
11 הָאֱלוּקוּת שֶׁבַּנְּשָׁמָה, וְעִנְיָנִים אֵלּוּ הֲרֵי הֵם נוֹגְעִים
12 בִּכְלָלוּת הַהִתְקַשְּׁרוּת, וְיָדוּעַ[23] דְּעַל עֶצֶם הַנְּשָׁמָה
13 הֲרֵי אֵין שׁוּם דָּבָר הַמַּעְלִים וּמַסְתִּיר, וְלָזֹאת
14 כַּאֲשֶׁר בָּא אֵיזֶה דָּבָר הַנּוֹגֵעַ בִּכְלָלוּת הִתְקַשְּׁרוּת
15 נַפְשׁוֹ, שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת נִפְרָד עַל יְדֵי זֶה מֵאֱלוּקוּת
16 חַס־וְשָׁלוֹם, וְכַנַּ"ל דְּאִישׁ יִשְׂרָאֵל אֵינוֹ רוֹצֶה
17 בְּשׁוּם אֹפֶן וְאֵינוֹ יָכוֹל חַס־וְשָׁלוֹם לְהִפָּרֵד
18 מֵאֱלוּקוּת וְלָכֵן נִרְגָּשׁ אֶצְלוֹ דָּבָר זֶה, אֲבָל בִּשְׁאָרֵי
19 עֲבֵרוֹת חַס וְשָׁלוֹם שֶׁאֵינָם בְּכָרֵת הֲרֵי הֵם נִימִין
20 פְּרָטִיִּים, וְלָכֵן אֵינָם נִרְגָּשִׁים אֶצְלוֹ כָּל כָּךְ. וַהֲגַם
21 דִּבְעָבְרוֹ עַל אַחַת מִמִּצְוֹת הֲוָיָ' אֲשֶׁר צִוָּה
22 לַעֲשׂוֹתָן וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה, אוֹ שֶׁעוֹשֶׂה אַחַת מִמִּצְוֹת
23 הֲוָיָ' אֲשֶׁר צִוָּה הֲוָיָ' לְבִלְתִּי לַעֲשׂוֹתָן, הֲרֵי עַל יְדֵי
24 זֶה נִפְסָק הַנִּימָא פְּרָטִית (דְּבִכְפָרַט זֶה הֲרֵי הוּא כָּל
25 הָעַצְמוּת שֶׁל הַפְּרָט הַזֶּה), וְעוֹד יוֹתֵר שֶׁפּוֹעֵל
26 חֲלִישׁוּת בִּכְלָלוּת הַחֶבֶל, וּבְכָל זֶה הִנֵּה לִהְיוֹתָם

ביאור בדרך אפשר

עֶצֶם הַנְּשָׁמָה הֲרֵי אֵין שׁוּם דָּבָר הַמַּעְלִים וּמַסְתִּיר, והיא נשארת קשורה ומחוברת באלוקות בכל מצב **וְלָזֹאת כַּאֲשֶׁר בָּא אֵיזֶה דָּבָר** שגם האדם יודע ומכיר בכך שזהו דבר **הַנּוֹגֵעַ בִּכְלָלוּת הִתְקַשְּׁרוּת נַפְשׁוֹ, שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת נִפְרָד עַל יְדֵי זֶה מֵאֱלוּקוּת חַס־וְשָׁלוֹם, וְכַנַּ"ל דְּאִישׁ יִשְׂרָאֵל אֵינוֹ רוֹצֶה בְּשׁוּם אֹפֶן וְאֵינוֹ יָכוֹל חַס־וְשָׁלוֹם לְהִפָּרֵד מֵאֱלוּקוּת וְלָכֵן נִרְגָּשׁ אֶצְלוֹ דָּבָר זֶה,** וזה פשר העובדה שבמקרה כזה אפילו "קל שבקלים" מוסר את נפשו שלא לעבוד עבודה זרה **אֲבָל בִּשְׁאָרֵי עֲבֵרוֹת חַס־וְשָׁלוֹם** שבהם לא ניכר שהעבירה עליהם היא כפירה וכן עבירות **שֶׁאֵינָם בְּכָרֵת הֲרֵי הֵם נִימִין פְּרָטִיִּים** ודקים בחבל העבה של הנשמה, **וְלָכֵן אֵינָם נִרְגָּשִׁים אֶצְלוֹ כָּל כָּךְ** ובעבירות אלו האדם לא מרגיש את הניתוק והפירוד מאלוקות.

וַהֲגַם אף על פי שלאמיתו של דבר **דִּבְעָבְרוֹ עַל אַחַת מִמִּצְוֹת הֲוָיָ' אֲשֶׁר צִוָּה לַעֲשׂוֹתָן וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה** ומבטל מצוות עשה, **אוֹ שֶׁעוֹשֶׂה אַחַת מִמִּצְוֹת הֲוָיָ' אֲשֶׁר צִוָּה הֲוָיָ' לְבִלְתִּי לַעֲשׂוֹתָן** ועובר על מצוות לא תעשה, **הֲרֵי עַל יְדֵי זֶה נִפְסָק הַנִּימָא פְּרָטִית** מתרי"ג החוטים שמהם שזור החבל, אותו חוט ששייך למצווה זו בפרט (ולאמיתו של דבר גם זה גורם ניתוק ופירוד מאלוקות כמו עבירות של כפירה ואיסורי כרת אף שמדובר בנימא פרטית כיוון **דְּבִכְפָרַט זֶה הֲרֵי הוּא כָּל הָעַצְמוּת שֶׁל הַפְּרָט הַזֶּה** ולא רק חלק מועט ממנו), **וְעוֹד יוֹתֵר** בעבירה פרטית קיים עוד היבט חמור שדומה לעבירה על איסור חמור **שֶׁפּוֹעֵל חֲלִישׁוּת בִּכְלָלוּת הַחֶבֶל** כמובן בפשטות שפגימה וניתוק באחד ממרכיבי החבל מחלישה את כל החבל, וכך בנמשל, אף שמדובר על עבירה פרטית, בסופו של דבר יש לכך השפעה על כללות הקשר (ובלשון ספר התניא, פרק כד: "אבל באמת לאמיתו אפילו עבירה קלה הרי העוברה עובר על רצון העליון ברוך הוא והוא בתכלית הפירוד מייחודו ואחדותו יתברך..."), **וּבְכָל זֶה**

23) ראה תניא פרק יט. קונטרס העבודה פרק ה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

הִנֵּה לְהִיוֹתָם רַק נִימִין פְּרָטִיִּים **הֲרֵי אֵינוֹ נִרְגָּשׁ אֶצְלוֹ כָּל כָּךְ**, והאדם טועה לחשוב שבעצם הוא לא נפרד ולא מתנתק **וְהַיְנוּ שֶׁבָּזֶה** בעבירות פרטיות אלו **הִנֵּה הַמִּדּוֹת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית** התחושות והרגשות שלה **מַעֲלִימִים וּמַסְתִּירִים עַל הַמִּדּוֹת דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, וְהַיְנוּ שֶׁאֵינוֹ נִרְגָּשׁ אֶצְלוֹ הָאוֹר וְהַחִיּוּת הָאֱלֹקִי, וְזֶהוּ הַסִּבָּה שֶׁבָּא לִידֵי עֲבֵרָה רַחֲמָנָא־לִצְלָן, וְהַיְנוּ שֶׁטּוּת דְּסִטְרָא אַחֲרָא שֶׁמְּכַסֶּה וּמַעֲלִים עַל אוֹר הָאֱמֶת, שֶׁאֵינוֹ נִרְגָּשׁ אֶצְלוֹ הָאוֹר הָאֱלֹקִי, וְכֹה הִנֵּה יוֹרֵד רַחֲמָנָא־לִצְלָן מִדֶּחִי אֶל דֶּחִי לאחר שבשלב ראשון ההעלם והכיסוי של הנפש הבהמית והקליפות גורמים לו לאבד את הרגש הראוי לאלוקות, בהמשך הוא יורד למטה מזה **עַד שֶׁבָּא לַעֲשׂוֹת דְּבַר אִסּוּר רַחֲמָנָא־לִצְלָן, וְהוּא מְצַד הָרוּחַ שְׁטוּת כַּנַּ"ל.**

קְצוּר. יַמְשִׁיךְ וויסיף על המבואר בפרק הקודם **דְּרוּחַ שְׁטוּת מְכַסֶּה רַק עַל מִדּוֹת** והתחושות **דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית וְלֹא עַל עַצְמוּתָהּ** של הנפש **וְעֶצֶם הַהִתְקַשְּׁרוּת** וההתחברות של הנשמה באלוקות שלעולם לא נפגעות ונפגמות.

ה) **וְהִנֵּה כְּשֵׁם שֶׁיֵּשׁ הַטָּיָה** נטייה, סטייה **לְמַטָּה מִן הַדַּעַת** שהדעת היא הדרך הישרה והממוצעת **שֶׁהוּא** שנטייה ממנה **נִקְרָא בְּשֵׁם שְׁטוּת דִּקְלִפָּה,** היפך הקדושה, **הִנֵּה כְּמוֹ כֵן יֶשְׁנוֹ הַטָּיָה** נטייה מהדרך הממוצעת והרגילה **לְמַעְלָה מִן הַדַּעַת, וְהוּא שְׁטוּת דִּקְדֻשָּׁה,** כפי שהולך ומבאר. **וְהָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל** (כְּתֻבּוֹת יז עַמּוּד א) "אָמְרוּ עָלָיו עַל ר' יְהוּדָא בְּרַבִּי אִילְעַאי, שֶׁהָיָה נוֹטֵל בַּד שֶׁל הֲדַס וּמְרַקֵּד לִפְנֵי הַכַּלָּה וְכוּ', רַב שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק מְרַקֵּד אַתְּלֶת (שָׁלֹשׁ בַּדִּין, זוֹרֵק אַחַת וּמְקַבֵּל אַחַת, רַשִׁ"י), אָמַר רַבִּי זֵירָא קָא מְכַסֵּף לָן סָבָא (שֶׁמְּזַלְזֵל בִּכְבוֹד תַּלְמִידֵי חֲכָמִים וְנוֹהֵג קַלּוּת רֹאשׁ בְּעַצְמוֹ, רַשִׁ"י), כִּי נַח נַפְשֵׁיהּ אַפְסִיק עַמּוּדָא דְּנוּרָא בֵּין דִּידֵיהּ לְכֹלָּא עָלְמָא וְכוּ', אָמַר רַבִּי זֵירָא אַהֲנֵי לֵיהּ שׁוֹטֵיהּ לְסָבָא (שׁוֹט שֶׁל הֲדַס שֶׁהָיָה מְרַקֵּד בּוֹ, רַשִׁ"י) וְאָמְרֵי לֵיהּ שְׁטוּתֵיהּ לְסָבָא (שֶׁהָיָה מִתְנַהֵג כְּשׁוֹטֶה, רַשִׁ"י), וְאָמְרֵי לֵיהּ שִׁיטְתֵּיהּ לְסָבָא" (שִׁיטָתוֹ וּמִנְהָגוֹ, רַשִׁ"י), דְּשִׁטּוּת זוֹ הֲרֵי הִיא לְמַעְלָה מִן הַדַּעַת, שֶׁהוּא מַדְרֵגָה גְּבוֹהָה וְנִפְלָאָה בִּמְאֹד מְאֹד, דְּאִישׁ וְאִשָּׁה הֲרֵי זָכוּ הָרֵי שְׁכִינָה שְׁרוּיָה בֵּינֵיהֶם, דְּאִישׁ הוּא אֵשׁ י' וְאִשָּׁה הוּא אֵשׁ ה', וְכַאֲשֶׁר זָכוּ אָז הֲרֵי הֵם יָ"ה כּוּ', (וּבָא בְּגִלּוּי בִּנְיָן עֲדֵי עַד כּוּ' נצחי, לדורי דורות, דבר שיתכן רק בכוח הבורא), אִם כֵּן הֲרֵי זוֹ הריקוד

ביאור בדרך אפשר

שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק מְרַקֵּד היה מרקד לפני הכלה אַתְּלֶת (שָׁלֹשׁ בַּדִּין של הדסים, זוֹרֵק אַחַת וּמְקַבֵּל תופס אַחַת, רַשִׁ"י), אָמַר רַבִּי זֵירָא קָא מְכַסֵּף לָן סָבָא הזקן מבייש אותנו (שֶׁמְּזַלְזֵל בִּכְבוֹד תַּלְמִידֵי חֲכָמִים וְנוֹהֵג קַלּוּת רֹאשׁ בְּעַצְמוֹ לרקוד כך לפני הכלה, רַשִׁ"י), כִּי נַח נַפְשֵׁיהּ אַפְסִיק עַמּוּדָא דְּנוּרָא בֵּין דִּידֵיהּ לְכֹלָּא עָלְמָא וְכוּ', כאשר נחה נפשו (ונפטר מן העולם) הפסיק (חצץ) עמוד אש בינו לכל העולם, ואז אָמַר רַבִּי זֵירָא אַהֲנֵי לֵיהּ שׁוֹטֵיהּ לְסָבָא הועיל לו לזקן השוט שלו (שׁוֹט שֶׁל הֲדַס שֶׁהָיָה מְרַקֵּד בּוֹ, רַשִׁ"י) וְאָמְרֵי לֵיהּ ויש אומרים שרבי זירא התבטא בנוסח אחר, שהועילה לו לזקן שְׁטוּתֵיהּ לְסָבָא השטות שלו (שֶׁהָיָה מִתְנַהֵג כְּשׁוֹטֶה, רַשִׁ"י), וְאָמְרֵי לֵיהּ ויש אומרים שרבי זירא התבטא שהועילה לו לזקן שִׁיטְתֵּיהּ לְסָבָא" (שִׁיטָתוֹ וּמִנְהָגוֹ, רַשִׁ"י), דְּשִׁטּוּת זוֹ של זלזול בכבוד עצמו, כביכול, ועשיית מעשה שנראה כשטות כדי לשמח את הכלה הֲרֵי הִיא לְמַעְלָה מִן הַדַּעַת, שֶׁהוּא מַדְרֵגָה גְּבוֹהָה וְנִפְלָאָה בִּמְאֹד מְאֹד, התנהגות בדרך של למעלה מן הדעת, בדרך על־שכלית, היא דרגה רוחנית גבוהה ביותר, והיא נובעת מהבנה והכרה עמוקה במעלתו וחשיבותו של עניין הנישואין כמאמר חכמינו ז"ל דְּאִישׁ וְאִשָּׁה הֲרֵי זָכוּ אם האיש והאישה זכו הֲרֵי שְׁכִינָה שְׁרוּיָה בֵּינֵיהֶם, דְּאִישׁ הוּא אותיות אֵשׁ י' וְאִשָּׁה הוּא אותיות אֵשׁ ה', וְכַאֲשֶׁר זָכוּ אָז הֲרֵי הֵם יָ"ה שם ה' כּוּ', (וּבָא בְּגִלּוּי כאשר האיש והאשה זוכים ויש עליהם השראת השכינה האלוקית הדבר בא לידי ביטוי בכך שהם זוכים להקים בִּנְיָן עֲדֵי עַד כּוּ' נצחי, לדורי דורות, דבר שיתכן רק בכוח הבורא), אִם כֵּן הֲרֵי זוֹ הריקוד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

לפני הכלה בצורה כזו **מַדְרֵגָה גְּבוֹהָה, לָכֵן בִּשְׁבִיל זֶה** בשל הדרגה הגבוהה שלו בעבודת ה', למעלה מטעם ודעת על־פי השכל, **זָכָה לְגִלּוּיִים נַעֲלִים בְּיוֹתֵר** של אור אלוקי מדרגה גבוהה מאד **דְּאַפְסִיק עַמּוּדָא דְּנוּרָא כוּ'**, שהפסיק עמוד אש בין מיטתו לכל העולם **שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת גִּלּוּי אוֹר בְּגִלּוּי מַמָּשׁ** באופן הנראה לעין כל **כוּ'**.

והולך ומפרט את המעלה והחשיבות המיוחדת של "שטות דקדושה":

וּבְאוּר הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה אוֹר־אֵין־סוֹף מצד עצמו ומהותו **הֲרֵי לֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל,** שום מחשבה אנושית לא ‘תופסת’ ומבינה אותו כלל **וְהוּא לְמַעְלָה מִגְּדֶר הַשָּׁגָה,** הוא נעלה לא רק מהבנה והשגה בפועל אלא אפילו מ"גדר השגה" היינו שכל ההגדרה של הבנה והשגה לא מתייחסת אליו מלכתחילה **דְּכָל הַשָּׁגָה** רעיון שכלי שיכול להיות מובן ומושג **הִנֵּה גַּם הֵיוֹתֵר נַעֲלֵית** גם הרעיון הנעלה ביותר והעמוק ביותר שקשה מאד להבין ולהשיג את העומק שלו **הֲרֵי הוּא בְּגֶדֶר הַשָּׁגָה עַל כָּל פָּנִים, אֲבָל מַה שֶּׁאֵינוֹ בְּגֶדֶר הַשָּׁגָה** ומלכתחילה נעלה מלהיות מובן ומוגדר **הֲרֵי אִי אֶפְשָׁר** לא יתכן **שֶׁיִּתְפֵּס בְּהַשָּׁגָה כְּלָל, וְכִדְאִיתָא בְּ'סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים' פֶּרֶק יח,** וזה לשונו: "**וּלְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא** מעצם מהותו **לְמַעְלָה מִן הַשֵּׂכֶל וְלֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל** ואין המחשבה תופסת ומשיגה בו כלל, **הַכֹּל** גם החכמים הגדולים ביותר **כִּפְתָיִים** חסרי שכל **אֶצְלוֹ** לגביו **יִתְבָּרֵךְ, כִּדְכְתִיב "וַאֲנִי בַּעַר וְלֹא אֵדָע בְּהֵמוֹת הָיִיתִי עִמָּךְ" וְגוֹ', כְּלוֹמַר שֶׁבָּזֶה שֶׁאֲנִי בַּעַר וּבְהֵמוֹת אֲנִי תָּמִיד** כלומר, הדרך להתקרב אל הקדוש־ברוך־הוא איננה על־ידי הבנה והשגה שהרי ככל שהאדם יצליח להבין ולהשיג באלוקות בסופו של דבר הרי מחשבה אנושית לא מסוגלת להגיע להבנה והשגה אמיתית בקדוש־ברוך־הוא שלמעלה מגדר שכל **דְּבִכְדֵי לְהַגִּיעַ לְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ** ולהתחבר ולהתקשר עמו **הוּא** לא על־ידי השכל אלא אדרבה **עַל יְדֵי בִּטּוּל הָרָצוֹן** האישי של האדם **שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וְדַעַת,** והביטול הוא למעלה מהשכל **וְלָכֵן נִקְרֵאת בְּחִינָה וּמַדְרֵגָה זוֹ** של ביטול המציאות האישית באופן על־שכלי **בְּשֵׁם שְׁטוּת.**

וְזֶהוּ גַּם כֵּן הסיבה לכך **מַה שֶּׁהַנָּבִיא נִקְרָא בְּשֵׁם מְשֻׁגָּע,** ובעוד שבדרך כלל משמעות הביטוי היא חוסר דעת ושכל, למטה מהדעת, כאן הכוונה למעלה מהדעת **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב גַּם** לגבי אחד מבני הנביאים שנשלח על ידי אלישע למשוח את יהוא למלך **"מַדּוּעַ בָּא הַמְּשֻׁגָּע הַזֶּה"** (וכפירוש המצודת דוד: "כן קראו את הנביא, לפי שבעת שהיה מתבודד בנבואה היה נדמה להם כמשתגע, על כי לא פנה אז בענייני העולם"), **דְּהִנֵּה בְּעֵת הִתְגַּלּוּת הַנְּבוּאָה הָיָה צָרִיךְ** הנביא **לִהְיוֹת בְּהַפְשָׁטַת הַגַּשְׁמִיּוּת**[24], **וְהַיְנוּ הַפְשָׁטַת** יציאה מהגדרים של **הַשֵּׂכֶל וְהַמִּדּוֹת, וְלִהְיוֹת בִּבְחִינַת בִּטּוּל שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וְדַעַת, דְּזֶהוּ גַּם כֵּן עִנְיַן הַפְשָׁטַת הַלְּבוּשִׁים** הגשמיים **בְּעֵת הַנְּבוּאָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּשָׁאוּל "וַיִּפְשַׁט גַּם הוּא אֶת**[25] **בְּגָדָיו וַיִּתְנַבֵּא", דְּהַלְּבוּשִׁים** כל עניין הבגדים **הֵם בָּאִים מִצַּד חֵטְא עֵץ הַדַּעַת,** על אדם **דְּקֹדֶם הַחֵטְא כְּתִיב** וחוה **"וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִּים כּוּ' וְלֹא יִתְבֹּשָׁשׁוּ",** כי כל עוד לא היה להם יצר הרע לא היה מקום להתבייש מכך שהגוף ערום **וְעַל יְדֵי חֵטְא עֵץ הַדַּעַת נִתְחַדֵּשׁ עִנְיַן**

ביאור בדרך אפשר

כוּ'), אִם כֵּן הֲרֵי זוֹ מַדְרֵגָה גְּבוֹהָה, לָכֵן בִּשְׁבִיל זֶה זָכָה לְגִלּוּיִים נַעֲלִים בְּיוֹתֵר דְּאַפְסִיק עַמּוּדָא דְּנוּרָא כוּ', שֶׁזֶּהוּ בְּחִינַת גִּלּוּי אוֹר בְּגִלּוּי מַמָּשׁ כוּ'. וּבְאוּר הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה אוֹר־אֵין־סוֹף הֲרֵי לֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל, וְהוּא לְמַעְלָה מִגְּדֶר הַשָּׁגָה, דְּכָל הַשָּׁגָה הִנֵּה גַּם הַיּוֹתֵר נַעֲלֵית הֲרֵי הוּא בְּגֶדֶר הַשָּׁגָה עַל כָּל פָּנִים, אֲבָל מַה שֶּׁאֵינוֹ בְּגֶדֶר הַשָּׁגָה הֲרֵי אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּתְפֵּס בְּהַשָּׁגָה כְּלָל, וְכִדְאִיתָא בְּ'סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים' פֶּרֶק יח, וּלְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִן הַשֵּׂכֶל וְהַדַּעַת וְלֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל, הַכֹּל כִּפְתָיִים אֶצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ, כִּדְכְתִיב "וַאֲנִי בַּעַר וְלֹא אֵדָע בְּהֵמוֹת הָיִיתִי עִמָּךְ" וְגוֹ', כְּלוֹמַר שֶׁבָּזֶה שֶׁאֲנִי בַּעַר וּבְהֵמוֹת אֲנִי תָּמִיד עִמָּךְ" וְגוֹ', כְּלוֹמַר שֶׁבָּזֶה שֶׁאֲנִי בַּעַר וּבְהֵמוֹת אֲנִי תָּמִיד עִמָּךְ הוּא שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִן הַשֵּׂכֶל וְהַדַּעַת וְלֵית מַחֲשָׁבָה תְּפִיסָא בֵּיהּ כְּלָל, הַכֹּל כִּפְתָיִים אֶצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ הוּא שֶׁהוּא בְּטוּל הָרָצוֹן שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וְדַעַת, וְלָכֵן נִקְרֵאת בְּחִינָה וּמַדְרֵגָה זוֹ בְּשֵׁם שְׁטוּת. וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶּׁהַנָּבִיא נִקְרָא בְּשֵׁם מְשֻׁגָּע, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "מַדּוּעַ בָּא הַמְּשֻׁגָּע הַזֶּה", דְּהִנֵּה בְּעֵת הִתְגַּלּוּת הַנְּבוּאָה הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּהַפְשָׁטַת הַגַּשְׁמִיּוּת, וְהַיְנוּ הַפְשָׁטַת הַשֵּׂכֶל וְהַמִּדּוֹת, וְלִהְיוֹת בִּבְחִינַת בִּטּוּל שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם וְדַעַת, דְּזֶהוּ גַּם כֵּן עִנְיַן הַפְשָׁטַת הַלְּבוּשִׁים בְּעֵת הַנְּבוּאָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּשָׁאוּל "וַיִּפְשַׁט גַּם הוּא אֶת[25] בְּגָדָיו וַיִּתְנַבֵּא", דְּהַלְּבוּשִׁים הֵם בָּאִים מִצַּד חֵטְא עֵץ הַדַּעַת, דְּקֹדֶם הַחֵטְא כְּתִיב "וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִּים כּוּ' וְלֹא יִתְבֹּשָׁשׁוּ", וְעַל יְדֵי חֵטְא עֵץ הַדַּעַת נִתְחַדֵּשׁ עִנְיַן

---

24) תניא קונטרס אחרון דיבור המתחיל להבין מה שכתוב בפרי עץ חיים בשם רעיא מהימנא פרשת משפטים. וראה זוהר חלק ב קטז, ב. - ועיין גם כן טור ושולחן ערוך אורח חיים סימן צח. שולחן ערוך רבנו שם והלכות תלמוד תורה פרק ד סעיף ה. 25) בכתוב (שמואל א יט, כד) ליתא תיבת "את". אבל כבפנים הוא בגוף כתב יד קודש דתרנ"ח, מה שאין כן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

הַלְּבוּשִׁים, וְיָדוּעַ דְּעִקַּר הַחֵטְא הוּא הַהֶרְגֵּשׁ הַמְעֹרָב בְּטוֹב וְרַע, לעומת המצב שהיה קודם החטא, ללא כל רגש רע, **וּכְתִיב "וַיֵּדְעוּ כִּי עֵירֻמִּם הֵם", שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהֶם הַהֶרְגֵּשׁ הַמְעֹרָב בְּטוֹב וְרַע, שֶׁזֶּהוּ גַּם כֵּן עִנְיַן הַלְּבוּשִׁים, הַהֶרְגֵּשׁ הַמְעֹרָב בְּטוֹב וְרַע, וּבְשָׁרְשׁוֹ** השורש של הבגדים הגשמיים **הוּא הֶרְגֵּשׁ הַשֵּׂכֶל וְהַמִּדּוֹת** בנפש האדם, וכשם שבעת הנבואה על הנביא לצאת מגדרי המציאות הרוחנית־נפשית שלו ולהתבטל לחלוטין לאלוקות, כך היה עליו לפשוט את הבגדים והדמות הגשמית שלו **וְלָכֵן בְּעֵת הַנְּבוּאָה הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת הַפְּשָׁטַת הַלְּבוּשִׁים שֶׁהוּא עִנְיַן הַפְּשָׁטַת הַהֶרְגֵּשׁ דְּשֵׂכֶל וּמִדּוֹת, וְהַיְנוּ לִהְיוֹת בִּבְחִינַת בְּטוּל הַכֹּחוֹת וְהַחוּשִׁים** ולאבד לגמרי את הדמות וה"ציור" של המציאות האישית שלו על כל ההיבטים שלה, **וְכַמְּבֹאָר בָּרַמְבַּ"ם בְּהִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה, "מִיסוֹדֵי הַדַּת לֵידַע שֶׁהָאֵ־ל יִתְבָּרֵךְ מְנַבֵּא בְּנֵי אָדָם, וְהַנְּבוּאָה חָלָה עַל חָכָם וְגִבּוֹר הַמִּתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ, וְאֵין יִצְרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו בְּשׁוּם דָּבָר", וְכַמְּבֹאָר שָׁם בַּאֲרֻכָּה,** כמה גדולה מעלת הנביאים, **וְלָכֵן** מאחר שהנביא מתעלה מגדרי השכל (וגם המידות וכל שאר פרטי המציאות והיישות שלו ומתבטל לחלוטין לאלוקות) **נִקְרֵאת בְּחִינָה זוֹ שְׁטוּת, שֶׁזֶּהוּ הַהַטָּיָה** נטייה **לְמַעְלָה מִן הַדַּעַת וְהַהַשָּׂגָה, וְלִהְיוֹת שֶׁהָעֲבוֹדָה בְּמִשְׁכָּן וּמִקְדָּשׁ הוּא לְאַהַפְכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא,** להפוך חושך לאור עד כדי כך **דְּהַחֹשֶׁךְ עַצְמוֹ יָאִיר,** כמבואר לעיל בפרקים א־ב **וְהַיְנוּ דְּמֵהַשְׁטוּת דִּלְעֵמַת זֶה** שלמטה מן השכל המעלימה ומסתירה על אלוקות ולכן היא בבחינת חושך **יִהְיֶה בִּבְחִינַת שְׁטוּת דִּקְדֻשָּׁה** שהיא למעלה מן השכל ובבחינת אור, **לָכֵן הָיָה הַמִּשְׁכָּן מֵעֲצֵי שִׁטִּים דַּוְקָא,** "שטים" מלשון שטות **וְהַיְנוּ הַלְּמַעְלָה מִן הַדַּעַת הַמִּתְבָּרֵר וְנַעֲשֶׂה מִן הַלְּמַטָּה מִן הַדַּעַת** לאחר שחושך ה"למטה מן הדעת" מתברר ומזדכן והופך לאור של "למעלה מן הדעת". והולך ומפרט את משמעות הדברים בעבודת ה' של כל אחד ואחד:

ביאור בדרך אפשר

וְזֶהוּ "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם", בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד, שעניין זה של הפיכת השטות דלעומת־זה לשטות דקדושה שהיה במשכן קיים למעשה בעבודת ה' של כל אחד ואחד **וְזֶה בָּא עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם בַּעֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים** הפרטית **שֶׁלּוֹ, שֶׁפּוֹעֵל לְאַהַפְכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא, וְהַיְנוּ לַהֲפוֹךְ אֶת הַלְּמַטָּה מִן הַדַּעַת דְּעוֹלָם** (פון וועלט) של העולם), **שֶׁיִּהְיֶה מִזֶּה לְמַעְלָה מִן הַדַּעַת,** כפי שהולך ומבאר **דְּיֵשְׁנָם כַּמָּה דְּבָרִים בָּאָדָם שֶׁהוּא נוֹהֵג וְעוֹשֶׂה כֵּן** מתנהג לא בגלל סיבה הגיונית המתקבלת על הדעת אלא **וַוויילֶע אַזוי טוט וועלט,** כי כך נוהגים בעולם **וְהַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הֵם כְּמוֹ חֹק שֶׁבִּלְתִּי מְזִיזִים אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ** ואנשים עושים אותם ללא טעם אלא רק **לְפִי דְּכֵן הוּא הַנְהָגַת הָעוֹלָם, וּכְמוֹ בְּכַמָּה עִנְיְנֵי נִמּוּס וְהַדּוּמֶה כּוֹ',** שנהוג לעשות אותם רק כי כך נהוג בעולם **הִנֵּה אֶת זֶה צְרִיכִים לְהָפְכוֹ** ממצב של למטה מהדעת **אֶל הַלְּמַעְלָה מִן הַדַּעַת בָּעֲבוֹדָה, וּכְמוֹ עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל זְמַנֵּי הָאֲכִילָה וּזְמַנֵּי הַשֵּׁנָה, הִנֵּה מִצַּד הֶרְגֵּשׁ הָעוֹלָם הֵם קְבוּעִים בְּעִתִּים וּזְמַנִּים,** ובדרך כלל אנשים אוכלים וישנים בזמנים קבועים ולא מוכנים לשנות את ההרגל שלהם בעניין זה **וְגַם כְּשֶׁצָּרִיךְ לְהִתְעַסֵּק בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, וּמִכָּל מָקוֹם הִנֵּה זְמַנִּים הָאֵלּוּ עַל פִּי הָרֹב בִּלְתִּי נִיזָּזִים וּבִלְתִּי נִדְּחִים כְּלָל וְעִקָּר,** ואנשים לא מוכנים לדחות ארוחה או זמן שינה אפילו למטרות ריווח במסחר, **וְאַך**

1 הַלְּבוּשִׁים, וְיָדוּעַ דְּעִקַּר הַחֵטְא הוּא הַהֶרְגֵּשׁ
2 הַמְעֹרָב בְּטוֹב וְרַע, וּכְתִיב "וַיֵּדְעוּ כִּי עֵירֻמִּם הֵם",
3 שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהֶם הַהֶרְגֵּשׁ הַמְעֹרָב בְּטוֹב וְרַע, שֶׁזֶּהוּ
4 גַּם כֵּן עִנְיַן הַלְּבוּשִׁים, הַהֶרְגֵּשׁ הַמְעֹרָב בְּטוֹב וְרַע,
5 וּבְשָׁרְשׁוֹ הוּא הֶרְגֵּשׁ הַשֵּׂכֶל וְהַמִּדּוֹת, וְלָכֵן בְּעֵת
6 הַנְּבוּאָה הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת הַפְּשָׁטַת הַלְּבוּשִׁים
7 שֶׁהוּא עִנְיַן הַפְּשָׁטַת הַהֶרְגֵּשׁ דְּשֵׂכֶל וּמִדּוֹת, וְהַיְנוּ
8 לִהְיוֹת בִּבְחִינַת בְּטוּל הַכֹּחוֹת וְהַחוּשִׁים, וְכַמְּבֹאָר
9 בָּרַמְבַּ"ם בְּהִלְכוֹת יְסוֹדֵי הַתּוֹרָה, "מִיסוֹדֵי הַדַּת
10 לֵידַע שֶׁהָאֵ־ל יִתְבָּרֵךְ מְנַבֵּא בְּנֵי אָדָם, וְהַנְּבוּאָה
11 חָלָה עַל חָכָם וְגִבּוֹר הַמִּתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ, וְאֵין יִצְרוֹ
12 מִתְגַּבֵּר עָלָיו בְּשׁוּם דָּבָר", וְכַמְּבֹאָר שָׁם בַּאֲרֻכָּה,
13 וְלָכֵן נִקְרֵאת בְּחִינָה זוֹ שְׁטוּת, שֶׁזֶּהוּ הַהַטָּיָה
14 לְמַעְלָה מִן הַדַּעַת וְהַהַשָּׂגָה, וְלִהְיוֹת שֶׁהָעֲבוֹדָה
15 בְּמִשְׁכָּן וּמִקְדָּשׁ הוּא לְאַהַפְכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא,
16 דְּהַחֹשֶׁךְ עַצְמוֹ יָאִיר, וְהַיְנוּ דְּמֵהַשְׁטוּת דִּלְעֵמַת זֶה
17 יִהְיֶה בִּבְחִינַת שְׁטוּת דִּקְדֻשָּׁה, לָכֵן הָיָה הַמִּשְׁכָּן
18 מֵעֲצֵי שִׁטִּים דַּוְקָא, וְהַיְנוּ הַלְּמַעְלָה מִן הַדַּעַת
19 הַמִּתְבָּרֵר וְנַעֲשֶׂה מִן הַלְּמַטָּה מִן הַדַּעַת. וְזֶהוּ
20 "וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם", בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד
21 וְאֶחָד, וְזֶה בָּא עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הָאָדָם בַּעֲבוֹדַת
22 הַבְּרוּרִים שֶׁלּוֹ, שֶׁפּוֹעֵל לְאַהַפְכָא חֲשׁוֹכָא לִנְהוֹרָא,
23 וְהַיְנוּ לַהֲפוֹךְ אֶת הַלְּמַטָּה מִן הַדַּעַת דְּעוֹלָם (פון
24 וועלט), שֶׁיִּהְיֶה מִזֶּה לְמַעְלָה מִן הַדַּעַת, דְּיֵשְׁנָם
25 כַּמָּה דְּבָרִים בָּאָדָם שֶׁהוּא נוֹהֵג וְעוֹשֶׂה כֵּן וַוויילֶע
26 אַזוי טוט וועלט, וְהַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הֵם כְּמוֹ חֹק
27 שֶׁבִּלְתִּי מְזִיזִים אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ לְפִי דְּכֵן הוּא
28 הַנְהָגַת הָעוֹלָם, וּכְמוֹ בְּכַמָּה עִנְיְנֵי נִמּוּס וְהַדּוּמֶה
29 כּוֹ', הִנֵּה אֶת זֶה צְרִיכִים לְהָפְכוֹ אֶל הַלְּמַעְלָה מִן
30 הַדַּעַת בָּעֲבוֹדָה, וּכְמוֹ עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל זְמַנֵּי
31 הָאֲכִילָה וּזְמַנֵּי הַשֵּׁנָה, הִנֵּה מִצַּד הֶרְגֵּשׁ הָעוֹלָם הֵם
32 קְבוּעִים בְּעִתִּים וּזְמַנִּים, וְגַם כְּשֶׁצָּרִיךְ לְהִתְעַסֵּק
33 בְּמַשָּׂא וּמַתָּן, וּמִכָּל מָקוֹם הִנֵּה זְמַנִּים הָאֵלּוּ עַל פִּי
34 הָרֹב בִּלְתִּי נִיזָּזִים וּבִלְתִּי נִדְּחִים כְּלָל וְעִקָּר, וּזְמַנֵּי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

זְמַנֵּי הַקְּבִיעוּת שֶׁל תּוֹרָה וּתְפִלָּה הֵם נִדְחִים וְאֵין לָהֶם קֶבַע, ואנשים מסוגלים לדחות קביעות של זמני תפילה וזמני לימוד תורה בשביל מטרות כאלה ואחרות **וְיֵשׁ שֶׁהֵם נִדְחִים חַס־וְשָׁלוֹם לְגַמְרֵי,** ולא רק שזמן התפילה או הלימוד מתאחרים עליהם לחלוטין, חס ושלום, ואולם **הִנֵּה הָאָדָם אֲשֶׁר נוֹתֵן אֵיזֶה חֶשְׁבּוֹן לְנַפְשׁוֹ, הַאִם יֵשׁ אֵיזֶה חָכְמָה בְּהַנְהָגָה כָּזוֹ,** המתבונן בדבר ועושה חשבון־נפש יבין שההנהגה הזו היא חסרת הגיון **דְּמִי הוּא הַיּוֹדֵעַ עִתּוֹ וּזְמַנּוֹ** מתי יפטר מן העולם, **וְכִדְאִיתָא** מובא **בְּמִדְרַשׁ רַבָּה**[26] **"אֵין אָדָם** שהגיע זמנו להיפטר **שַׁלִּיט לוֹמַר הַמְתִּינוּ לִי עַד שֶׁאֶעֱשֶׂה חֶשְׁבּוֹנוֹתַי וְעַד שֶׁאֲצַוֶּה לְבֵיתִי" כו', וְאֵיךְ יִתֵּן כָּל נַפְשׁוֹ עַל דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ כְּלָל,** ענייני העולם הזה שלאמיתו של דבר הם חסרי ערך **וְעַל הָעִקָּר מַה שֶּׁהָיְתָה הַכַּוָּנָה בִּירִידַת נִשְׁמָתוֹ לְמַטָּה** ענייני עבודת ה' בלימוד התורה וקיום המצוות **הוּא שׁוֹכֵחַ לְגַמְרֵי, וְהוּא רַק מְצַד הָרוּחַ שְׁטוּת שֶׁמְּכַסֶּה עַל הָאֱמֶת,** שלמטה מטעם ודעת וחסרת הגיון **הִנֵּה** כיון שהוא נתון תחת ההשפעה של ה"שטות דקליפה" **זֹאת תִּהְיֶה עֲבוֹדָתוֹ לַהֲפֹךְ שְׁטוּת זֶה דְּעוֹלָם** ל"שטות דקדושה", להפוך את החושך לאור, **וְיַעֲמֹד עַל נַפְשׁוֹ וְיִקְבַּע לוֹ עִתִּים לְתוֹרָה** מבלי לבטל או אפילו לדחות אותם, **וְאָז** כאשר יקיים בעצמו את הציווי "ועשו לי מקדש" ויהפוך את חושך הקליפה לאור הקדושה **הִנֵּה** יקויים בו בפרט **"וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם",** שתמורת המצב בו יש על הנפש האלוקית העלם וכיסוי יהיה מצב הפוך **שֶׁיָּאִיר לוֹ גִּלּוּי אוֹר אֱלֹקִי בְּנַפְשׁוֹ, וְזֶהוּ** סיכום וההוראה למעשה שבדברי הזוהר שהובאו בתחילת המאמר **כַּד אִתְכַּפְיָא סִטְרָא אַחֲרָא, שֶׁעַל יְדֵי שֶׁפּוֹעֵל לַהֲפֹךְ אֶת הַשְּׁטוּת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית אוּן דֶּעֱם קָאוְ פּוּן וֶועלְט אֶל הַקְּדֻשָּׁה בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, אָז אִסְתְּלַק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין, שֶׁמֵּאִיר וּמִתְגַּלֶּה אוֹר הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין האור האלוקי האינסופי המאיר בכל העולמות בשווה (כמבואר לעיל בפרק א).**

ביאור בדרך אפשר

1 הַקְּבִיעוּת שֶׁל תּוֹרָה וּתְפִלָּה הֵם נִדְחִים וְאֵין לָהֶם
2 קֶבַע, וְיֵשׁ שֶׁהֵם נִדְחִים חַס־וְשָׁלוֹם לְגַמְרֵי, הִנֵּה
3 הָאָדָם אֲשֶׁר נוֹתֵן אֵיזֶה חֶשְׁבּוֹן לְנַפְשׁוֹ, הַאִם יֵשׁ
4 אֵיזֶה חָכְמָה בְּהַנְהָגָה כָּזוֹ, דְּמִי הוּא הַיּוֹדֵעַ עִתּוֹ
5 וּזְמַנּוֹ, וְכִדְאִיתָא בְּמִדְרַשׁ רַבָּה[26] "אֵין אָדָם שַׁלִּיט
6 לוֹמַר הַמְתִּינוּ לִי עַד שֶׁאֶעֱשֶׂה חֶשְׁבּוֹנוֹתַי וְעַד
7 שֶׁאֲצַוֶּה לְבֵיתִי" כו', וְאֵיךְ יִתֵּן כָּל נַפְשׁוֹ עַל דָּבָר
8 שֶׁאֵין בּוֹ מַמָּשׁ כְּלָל, וְעַל הָעִקָּר מַה שֶּׁהָיְתָה
9 הַכַּוָּנָה בִּירִידַת נִשְׁמָתוֹ לְמַטָּה הוּא שׁוֹכֵחַ לְגַמְרֵי,
10 וְהוּא רַק מִצַּד הָרוּחַ שְׁטוּת שֶׁמְּכַסֶּה עַל הָאֱמֶת,
11 הִנֵּה זֹאת תִּהְיֶה עֲבוֹדָתוֹ לַהֲפֹךְ שְׁטוּת זֶה דְּעוֹלָם,
12 וְיַעֲמֹד עַל נַפְשׁוֹ וְיִקְבַּע לוֹ עִתִּים לְתוֹרָה, וְאָז הִנֵּה
13 "וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם", שֶׁיָּאִיר לוֹ גִּלּוּי אוֹר אֱלֹקִי
14 בְּנַפְשׁוֹ, וְזֶהוּ כַּד אִתְכַּפְיָא סִטְרָא אַחֲרָא, שֶׁעַל יְדֵי
15 שֶׁפּוֹעֵל לַהֲפֹךְ אֶת הַשְּׁטוּת דְּנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית אוּן
16 דֶּעֱם קָאוְ פּוּן וֶועלְט אֶל הַקְּדֻשָּׁה בְּקִיּוּם הַתּוֹרָה
17 וְהַמִּצְוֹת, אָז אִסְתְּלַק יְקָרָא דְּקוּדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא
18 בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין, שֶׁמֵּאִיר וּמִתְגַּלֶּה אוֹר הַסּוֹבֵב כָּל
19 עָלְמִין.

20 **קְצוּר.** יְבָאֵר שְׁטוּת וְהַטָּיָה לְמַעְלָה מִטַּעַם
21 וְדַעַת דִּקְדֻשָּׁה, וּכְמוֹ הַפְּשָׁטַת הֶרְגֵּשׁ
22 הַשֵּׂכֶל וְהַמִּדּוֹת בְּעֵת הַנְּבוּאָה. הַמִּשְׁכָּן מֵעֲצֵי
23 שִׁטִּים, אִתְהַפְּכָא דִּשְׁטוּת דִּלְעֵמַת זֶה לִשְׁטוּת דִּקְדֻשָּׁה. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בַּעֲבוֹדַת
24 כָּל אֶחָד וְאֶחָד.

קְצוּר. יְבָאֵר את המשמעות הפנימית והעניין בעבודת ה' של **שְׁטוּת וְהַטָּיָה** נטייה **לְמַעְלָה מִטַּעַם וְדַעַת** שהיא שטות **דִּקְדֻשָּׁה, וּכְמוֹ הַפְּשָׁטַת** היציאה מהגדרים של **הֶרְגֵּשׁ הַשֵּׂכֶל וְהַמִּדּוֹת בְּעֵת הַנְּבוּאָה.** לכן **הַמִּשְׁכָּן מֵעֲצֵי שִׁטִּים** מלשון "שטות", **אִתְהַפְּכָא דִּשְׁטוּת דִּלְעֵמַת זֶה לִשְׁטוּת דִּקְדֻשָּׁה. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בַּעֲבוֹדַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד.**

ב[קונטרס] ומעין (מאמר כו פרק א). 26) דברים רבה פרשה ט, ג.

כתוב 'רעבים גם צמאים נפשם בהם תתעטף', והיינו, שהפסוק מבאר את סיבת הרעב והצמא (דלכאורה למה יהיה האדם רעב וצמא למאכל ומשקה גשמיים), שזהו משום שנפשם בהם תתעטף, היינו, שהניצוץ האלוקי שבמאכל ומשקה (נפשם), נמצא בהם בהעלם (בהם תתעטף), והאדם צריך לגלות את הניצוץ האלוקי, מפני שניצוץ זה שייך אליו

ממאמר יו"ד שבט ה'תשי"ד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פרק שלושה עשר מהמשך באתי לגני ה'שי"ת

בס"ד, י"ג שְׁבָט, ה'תש"י

התפשטות אוא"ס – בלי גבול עד למטה מטה, עולמות בי"ע שהם לבושים לאור האצילות. מקור (רוב) הנשמות – מפנימיות דבי"ע, מלאכים – חיצוניות, עולמות – חיצוניות דחיצוניות

יג) **וְהִנֵּה** מַה שֶּׁאוֹמֵר "לְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית", קָאִי עַל הַגִּלּוּי וְהַהִתְפַּשְׁטוּת שֶׁהוּא בִּבְחִינַת הִתְפַּשְׁטוּת בִּבְחִינַת אֵין סוֹף וְאֵין שִׁעוּר וּבְלִי גְּבוּל מַמָּשׁ עַד לְמַטָּה מַטָּה בַּמַּדְרֵגוֹת הַיּוֹתֵר אַחֲרוֹנוֹת וְהַיּוֹתֵר תַּחְתּוֹנוֹת, וְזֶהוּ אוֹר אֵין סוֹף לְמַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית, שֶׁהַהִתְפַּשְׁטוּת הָאוֹר הוּא בִּבְחִינַת אֵין סוֹף וּבְלִי גְּבוּל כְּלָל, עַד מַדְרֵגָה הַיּוֹתֵר מַטָּה מַטָּה, דְּהִנֵּה עוֹלָמוֹת הָאֵין סוֹף שֶׁלִּפְנֵי הַצִּמְצוּם, וְעוֹלָם הָאֲצִילוּת דְּשָׁם מֵאִיר הָאוֹר אֵין סוֹף בְּגָלוּי, הֲרֵי הֵם כֵּלִים לְאוֹר אֵין סוֹף, לִהְיוֹת דְּגַם הַכֵּלִים הֲרֵי הֵם אֱלֹקוּת מַמָּשׁ, וְאִם כֵּן אֵין פֶּלֶא כְּלָל דְּהָאוֹר אֵין סוֹף מֵאִיר שָׁם בְּגִלּוּי, וְכֵן אֵין פֶּלֶא מַה שֶּׁהֵם יְכוֹלִים לְקַבֵּל אוֹר אֵין סוֹף הַגָּלוּי, אֲבָל עוֹלָמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה הֲרֵי הֵם בְּחִינַת מַטָּה, דְּכֵלִים דַּאֲצִילוּת הֵם כְּגוּפָא לְנִשְׁמְתָא[מ], מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה הֵם בְּחִינַת לְבוּשִׁים, וְכַמְּבֹאָר בְּ"פָתַח אֵלִיָּהוּ" "דְּכַמָּה לְבוּשִׁין תַּקִּינַת לוֹן", דְּקָאֵי[מא] עַל בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה שֶׁהֵם רַק לְבוּשִׁים בִּלְבַד לְאוֹר הַכֵּלִים דַּאֲצִילוּת (שֶׁהֵם בִּבְחִינַת גּוּפָא כַּנַ"ל הַמִּתְלַבֵּשׁ בָּהֶם), וּכְמַאֲמַר[32] "אִמָּא עִלָּאָה מְקַנְּנָא בְּכוּרְסַיָּא"[מב], דְּאִמָּא עִלָּאָה הוּא בְּחִינַת בִּינָה דַּאֲצִילוּת, הֲרֵי הִיא מְקַנְּנָא בְּכוּרְסַיָּא, עוֹלָם הַכִּסֵּא שֶׁהוּא עוֹלָם הַבְּרִיאָה, שִׁית סַפִּירָן[מג] בִּיצִירָה וְאִפֵּן [מַלְכוּת] בַּעֲשִׂיָּה, דְּלָכֵן נִקְרָאִים בְּרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה מַטָּה, לְפִי שֶׁהֵם רַק לְבוּשִׁים לְאוֹר הָאֲצִילוּת, וּבִלְבוּשִׁין דִּבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה אוֹמֵר דְּמִנַּיְיהוּ פָּרְחִין נִשְׁמָתִין לִבְנֵי נָשָׁא[מד] שֶׁהֵם הַנְּשָׁמוֹת, דְּהִנֵּה רֹב הַנְּשָׁמוֹת[33] הֵן נְשָׁמוֹת דִּבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה, וְרַק חַד בְּדָרָא[מה] בַּדּוֹרוֹת הָרִאשׁוֹנִים הֵם נְשָׁמוֹת דַּאֲצִילוּת, אֲבָל רֹב הַנְּשָׁמוֹת הֵם נְשָׁמוֹת דִּבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה, אֶלָּא שֶׁבִּבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה גּוּפָא הִנֵּה הַנְּשָׁמוֹת הֵם פְּנִימִיִּים וּמַלְאָכִים חִיצוֹנִים, וְעוֹלָמוֹת הֵם חִיצוֹנִיּוּת דְּחִיצוֹנִיּוּת,

בריבוי השתלשלות, האור מגיע לגלגלים ומזלות ומתגשם, עד שבא בהשפעה גשמית ואפילו היפך מאלקות, כמו פרעה שהי' כפוי טובה, וזו השפלה גדולה. יבאר איך שזה יתכן אצל כל אחד מאיתנו, בעלי עסק ויושבי אהל

וּבְרִבּוּי הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת דְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָאוֹר בִּבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה בְּרִבּוּי הַמַּדְרֵגוֹת, הֲרֵי מִתְעַלֵּם וּמִסְתַּתֵּר הָאוֹר מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה, עַד שֶׁבְּהַגִּיעַ הָאוֹר לְעוֹלָם הַגַּלְגַּלִּים וְהַמַּזָּלוֹת הֲרֵי מִתְעַבֶּה וּמִתְגַּשֵּׁם, וְלָכֵן כָּל הַהַשְׁפָּעָה וְהַגִּלּוּי בָּעוֹלָם הַתַּחְתּוֹן וְעוֹלָם הַגַּשְׁמִי

32) תיקוני זוהר תיקון וא"ו.

33) ראה לקוטי תורה שיר השירים עוד ביאור על פסוק יונתי, ושם נסמן.

מ. כגוף לנשמה. מא. שכמה לבושים תקנת להם, שהכוונה. מב. אמא עליונה (־בינה) מקננת (שוכנת) בכסא (־עולם הבריאה). מג. שש ספירות. מד. שמהם פורחים (מתהוים) נשמות לבני אדם. מה. אחד בדור.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דְּעוֹלָם הַזֶּה הוּא עַל יְדֵי הַגַּלְגַּלִּים וּמַזָּלוֹת, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "וּמִמֶּגֶד תְּבוּאֹת שָׁמֶשׁ וּמִמֶּגֶד גֶּרֶשׁ יָרְחִים", וּכְמַאֲמַר[34] "אֵין לְךָ עֵשֶׂב מִלְּמַטָּה שֶׁאֵין לוֹ מַזָּל מִלְּמַעְלָה הַמַּכֶּה בּוֹ וְאוֹמֵר לוֹ גְּדַל", שֶׁהוּא בָּא מֵאוֹר וְחַיּוּת הָאֱלֹקִי שֶׁשּׁוֹפֵעַ דֶּרֶךְ הַגַּלְגַּלִּים וּמַזָּלוֹת, דְּזֶהוּ הַשְׁפָּלָה גְּדוֹלָה מַה שֶּׁהָאֱלֹקוּת בָּא בְּהֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר גָּדוֹל כָּל כָּךְ, בְּרִבּוּי הֶעְלֵמוֹת וְהֶסְתֵּרִים דְּרִבּוּי הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת דִּבְרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה עַד שֶׁבָּא בְּהַשְׁפָּעָה חִיצוֹנִית וְגַשְׁמִית, וּבִפְרָט כְּמוֹ שֶׁבָּא בְּהָרִבּוּי צִמְצוּמִים הֶעְלֵמוֹת וְהֶסְתֵּרִים עַד שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת דָּבָר הַהֵפֶךְ מֵאֱלֹקוּת לְגַמְרֵי, וְהַיְנוּ לִשְׁכֹּחַ עַל הָוְיָ' לְגַמְרֵי חַס וְשָׁלוֹם, וּמִכָּל שֶׁכֵּן כְּמוֹ שֶׁהוּא בִּקְלִפָּה וְסִטְרָא אַחֲרָא[מו] לֵאמֹר "לִי יְאֹרִי וַאֲנִי עֲשִׂיתָנִי", שֶׁזֶּהוּ הֵפֶךְ הָאֱמֶת מַמָּשׁ, דְּהָאֱמֶת הוּא דְּ"וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת פַּרְעֹה" (וְאִיתָא בְּתַנְחוּמָא, הוּבָא בְּרַשִׁ"י בִּמְקוֹמוֹ) "וּבַמֶּה בֵּרְכוֹ, בֵּרְכוֹ שֶׁיַּעֲלֶה נִילוּס לִקְרָאתוֹ", וְהוּא הַשְׁפָּעַת הַטּוֹב הָעֶלְיוֹן שֶׁנִּמְשָׁךְ, הִנֵּה פַּרְעֹה מֶלֶךְ הַמִּצְרִים וּגְבוּלִים הוּא עוֹד כְּפוּי טוֹבָה וְאוֹמֵר "לִי יְאֹרִי וַאֲנִי עֲשִׂיתָנִי", שֶׁהוּא הֵפֶךְ הָאֱמֶת, אֲשֶׁר כְּמוֹ כֵן יֶשְׁנוֹ גַּם בָּעֲבוֹדָה בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד בְּבַעֲלֵי עֲסָקִים וְיוֹשְׁבֵי אֹהֶל, דִּבְבַעֲלֵי עֲסָקִים הוּא מַה שֶּׁחוֹשֵׁב דְּכֹחִי וְעֹצֶם יָדִי עָשָׂה לִי אֶת כָּל הַחַיִל הַזֶּה, דַּהֲגַם שֶׁיּוֹדֵעַ וּמַאֲמִין שֶׁהוּא הַנּוֹתֵן לְךָ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חַיִל, וּבִרְכַּת הָוְיָ' הִיא תַּעֲשִׁיר, וּמַזְכִּיר שֵׁם שָׁמַיִם עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר בְּעִסְקוֹ, וּמִכָּל מָקוֹם הִנֵּה חוֹשֵׁב דְּכֹחוֹ וְעֹצֶם יָדוֹ, הַיְנוּ דְּחָכְמָתוֹ עָמְדָה לוֹ, וְלָזֹאת הִנֵּה בִּזְמַן הָעִלּוּי, בְּכָל הָעִנְיָנִים, יָעוּז בְּהַוָּתוֹ, שֶׁהוּא מִתְגָּאֶה בְּעֶצֶם מַהוּתוֹ, וְנִדְמֶה לוֹ כִּי חָכְמָתוֹ עָמְדָה לוֹ, וְכֵן לְהֵפֶךְ בִּזְמַן הַדִּחַק חַס וְשָׁלוֹם הוּא בִּנְמִיכַת רוּחַ וְשִׁפְלוּת, דִּשְׁנֵיהֶם אֵינָם אֱמֶת, דְּמֵאַחַר דְּבִרְכַּת הָוְיָ' הִיא תַּעֲשִׁיר הֲרֵי צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּהַשְׁוָאָה בְּהֶרְגֵּשׁ נַפְשׁוֹ, אֶלָּא דְּיֵשׁ בּוֹ חִסָּרוֹן, דִּכְמוֹ כֵן הוּא בְּיוֹשְׁבֵי אֹהֶל, דַּהֲגַם שֶׁלּוֹמֵד תּוֹרָה וְיוֹדֵעַ שֶׁהוּא תּוֹרַת הָוְיָ', וּבְכָל זֹאת הֲרֵי אֶפְשָׁר חֲלִילָה שֶׁבְּכֹחַ הַתּוֹרָה אוֹמֵר דְּבַר הֲלָכָה שֶׁהוּא הֵפֶךְ הַתּוֹרָה, וְהוּא כְּדֶגְמַת בַּעֲלֵי הָעִסְקִים, דַּהֲגַם דְּמַאֲמִין בַּהָוְיָ' בֶּאֱמוּנָה פְּשׁוּטָה שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ הַנּוֹתֵן כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חַיִל, וּבִרְכַּת הָוְיָ' הִיא תַּעֲשִׁיר, וּבְכָל זֶה הִנֵּה כַּאֲשֶׁר עִנְיָנָיו מַצְלִיחִים, לִבּוֹ זְחוּחָה עָלָיו וְיִתְגָּאֶה בְּעַצְמוֹ כוּ', וְכַאֲשֶׁר חַס וְשָׁלוֹם דָּחוּק לוֹ הֲרֵי זֶה מֵעִיק לוֹ בְּיוֹתֵר וְשָׁפֵל בְּעֵינֵי עַצְמוֹ, דְּטַעַם הַדָּבָר הוּא לְפִי דְּעֶצֶם יְסוֹד הָעֵסֶק אֵינוֹ כִּדְבָעֵי[מז], דְּזֶה שֶׁמַּאֲמִין דְּהוּא יִתְבָּרֵךְ הַנּוֹתֵן לְךָ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת חַיִל, הוּא רַק אֶצְלוֹ בֶּאֱמוּנָה פְּשׁוּטָה בִּלְבַד, אֲבָל יְסוֹד הָעֵסֶק וְהַמַּשָּׂא וּמַתָּן אֵינוֹ כִּדְבָעֵי לִהְיוֹת עַל פִּי הַתּוֹרָה, וְלָכֵן הַיּוֹצֵא מִזֶּה הוּא כַּנַ"ל. וְכֵן הוּא בְּיוֹשְׁבֵי אֹהֶל, דַּהֲגַם שֶׁלּוֹמֵד תּוֹרָה וְיוֹדֵעַ שֶׁהוּא תּוֹרַת הָוְיָ', אֲבָל עֶצֶם הַלִּמּוּד וְגוּף הַיְדִיעָה אֵינָם כִּדְבָעֵי, וְהוּא דְּכַאֲשֶׁר לוֹמֵד אֶת הַתּוֹרָה, וְהַיְנוּ בְּעֵת לִמּוּדוֹ שׁוֹכֵחַ עַל נוֹתֵן הַתּוֹרָה, כִּי אִם הוּא אֶצְלוֹ עִנְיַן שִׂכְלִי, וְלִהְיוֹתוֹ אֶצְלוֹ שִׂכְלִי בִּלְבַד, הִנֵּה אַחַר כָּךְ כְּשֶׁיּוֹדֵעַ מַה שֶּׁלָּמַד, הַגַּם שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁזֶּהוּ תּוֹרַת הָוְיָ', וּבְכָל זֶה הֲרֵי גַּם הוּא שִׂכְלִי, וְלָכֵן יָכוֹל חַס וְשָׁלוֹם לוֹמַר דָּבָר וּלְדַיֵּק עִנְיָן בְּשִׂכְלוֹ מַה שֶּׁהוּא הֵפֶךְ הַתּוֹרָה, וְהַיְנוּ דִּכְלָלוּת הָעִנְיָן דַּהֲגַם שֶׁמְּקַבֵּל חַיּוּת מֵאֱלֹקוּת מַמָּשׁ, וּמִכָּל מָקוֹם יָכוֹל לִהְיוֹת חַס וְשָׁלוֹם הֵפֶךְ הָאֱלֹקוּת, וְהוּא לְפִי שֶׁהָאוֹר בָּא בְּרִבּוּי צִמְצוּמִים הֶעְלֵמוֹת וְהֶסְתֵּרִים בְּיוֹתֵר, דְּזֶהוּ עִנְיַן הַטֶּבַע, לְשׁוֹן "טֶבְעוּ בַּיָּם סוּף", שֶׁהָאוֹר הוּא מֻטְבָּע בְּהַהֶסְתֵּר וְהַהֶעְלֵם בְּיוֹתֵר, שֶׁבָּא מֵרִבּוּי הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת דְּהָאוֹר שֶׁמִּשְׁתַּלְשֵׁל מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה עַד הַמַּדְרֵגוֹת הַיּוֹתֵר אַחֲרוֹנוֹת.

---

34) ראה בראשית רבה פרשה י, ו. זוהר חלק א רנא, א. ועוד.

מו. הצד האחר (המנגד לקדושה). מז. כפי שצריך.

מהדורת הלכות פסח ושימוש אישי בלבד

מאמר דא"ח

בס"ד. יו"ד שבט, ה'תשמ"ג

(הנחה בלתי מוגה)

בָּאתִי[1] **לְגַנִּי אֲחוֹתִי כַלָּה**[2]**, וּמֵבִיא כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ"ר** הרבי הריי"צ, חותנו של הרבי, **בַּעַל הַהִילּוּלָא** שהיום יו"ד שבט הוא יום הסתלקותו (בשנת תש"י) **בְּהַמַּאֲמָר** מאמר חסידות הפותח בפסוק זה 'באתי לגני' **שֶׁנִּיתַּן עַל יָדוֹ** ונמסר לדפוס על מנת **לְלָמְדוֹ בָּעֲשִׂירִי בִּשְׁבָט**[3] באותה שנה, תש"י, המאמר יצא לאור ליו"ד שבט יום הסתלקות סבתו, הרבנית הצדקנית רבקה, אם אביו הרבי הרש"ב שנסתלקה ביו"ד שבט תרע"ד, וי"ג שבט, יום הסתלקות הרבנית הצדקנית שטערנא שרה שנסתלקה בי"ג שבט שנת תש"ב (**וּמִנִּי אָז** מאז שנת תש"י, השנה שבה המאמר ניתן על ידי הרבי הריי"צ, **נַעֲשָׂה מִנְהַג יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה הוּא**[4] כדברי חכמינו ז"ל לגבי מנהג שהתקבל בעם ישראל **לְלָמְדוֹ** ללמוד מאמר זה **בָּעֲשִׂירִי בִּשְׁבָט בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה), מַאֲמָר וּפֵּירוּשׁ הַמִּדְרָשׁ**[5], על פסוק זה **בָּאתִי לְגַנִּי, לִגְנוּנִי,** מקום ההתייחדות שלי, וחזרתי **לַמָּקוֹם שֶׁהָיָה עִיקָּרִי** עיקר מקומי **בַּתְּחִלָּה,** ופירוש הדברים לפי המשמעות הפנימית הוא **דְּעִיקַּר שְׁכִינָה בַּתַּחְתּוֹנִים הָיְתָה** בתחילת בריאת העולם, עיקר גילוי והשראת השכינה, לא היתה בעולמות העליונים הרוחניים אלא ב'תחתונים' (**דְּקָאֵי** והכוונה ב'תחתונים' היא **עַל עוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן הַגַּשְׁמִי, שֶׁבּוֹ** בעולם הזה **הָיְתָה עִיקַּר שְׁכִינָה בִּשְׁעַת הַבְּרִיאָה), שֶׁהוֹרִיד אֶת הַשְׁכִינָה מֵרָקִיעַ הָרִאשׁוֹן לָאָרֶץ** הארץ התחתונה, העולם הזה הגשמי, ועלתה **לָרָקִיעַ הָרִאשׁוֹן** מבין שבעת הרקיעים, הקרוב ביותר לעולם הזה הגשמי התחתון, **וְעַל יְדֵי שִׁשָּׁה הָעִנְיָנִים הַבִּלְתִּי רְצוּיִים שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה** שישה חטאים שהיו בדורות הבאים, אחרי אדם הראשון, **עָלְתָה** ונסתלקה **הַשְׁכִינָה לְמַעְלָה** מהרקיע הראשון לשני, מהשני לשלישי, וכן הלאה, **עַד** שעלתה **לָרָקִיעַ הַשְׁבִיעִי. וְאַחַר כָּךְ** לאחר שהשכינה הסתלקה והתרחקה מהעולם הזה ועד הרקיע השביעי, בגלל מעשים לא רצויים של בני האדם למטה, **עָמְדוּ** שבעה **צַדִּיקֵי עוֹלָם, הָחֵל מֵאֶחָד הָיָה אַבְרָהָם**[6], אברהם אבינו שעליו נאמר ביחזקאל 'אחד היה אברהם', והדבר מבטא ומדגיש שהיה הראשון **שֶׁהוֹרִיד הַשְׁכִינָה** על ידי מעשיו הטובים וצדקתו **מֵרָקִיעַ הַשְׁבִיעִי לַשִּׁשִּׁי,** וזה היה השלב הראשון בהחזרת השכינה לרדת מלמעלה למטה **וְכֵן לְאַחֲרֵי זֶה, דּוֹר אַחַר דּוֹר וְצַדִּיק אַחַר צַדִּיק,** שכל אחד מהם הוריד את השכינה רקיע נוסף, מהשישי לחמישי, מהחמישי לרביעי, וכן הלאה, **עַד לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ, שֶׁהָיָה הַשְׁבִיעִי** לאברהם אבינו, **וְכָל הַשְׁבִיעִין חֲבִיבִין**[7], כדברי המדרש "כל השביעין חביבין לעולם, למעלן השביעי חביב... בארצות שביעית חביבה... בדורות שביעית חביב... באבות שביעי חביב, אברהם יצחק ויעקב, לוי קהת עמרם משה...", **שֶׁהוֹרִיד אֶת הַשְׁכִינָה מֵרָקִיעַ הָרִאשׁוֹן לָאָרֶץ** על **הַבְּרִיאָה), וְאַחַר כָּךְ הִנֵּה עַל יְדֵי עִנְיָן הַיָּדוּעַ** חטא עץ הדעת **דְּאָדָם הָרִאשׁוֹן נִסְתַּלְּקָה הַשְׁכִינָה מֵאֶרֶץ** הארץ התחתונה, העולם הזה הגשמי, ועלתה **לָרָקִיעַ הָרִאשׁוֹן** מבין שבעת הרקיעים, הקרוב ביותר לעולם הזה הגשמי התחתון, **וְעַל יְדֵי שִׁשָּׁה הָעִנְיָנִים הַבִּלְתִּי רְצוּיִים שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה** שישה חטאים שהיו בדורות הבאים, אחרי אדם הראשון, **עָלְתָה** ונסתלקה **הַשְׁכִינָה לְמַעְלָה** מהרקיע הראשון לשני, מהשני לשלישי, וכן הלאה, **עַד** שעלתה **לָרָקִיעַ הַשְׁבִיעִי. וְאַחַר כָּךְ** לאחר שהשכינה הסתלקה והתרחקה מהעולם הזה ועד הרקיע השביעי, בגלל מעשים לא רצויים של בני האדם למטה, **עָמְדוּ** שבעה **צַדִּיקֵי עוֹלָם, הָחֵל מֵאֶחָד הָיָה אַבְרָהָם**[6], אברהם אבינו שעליו נאמר ביחזקאל 'אחד היה אברהם', והדבר מבטא ומדגיש שהיה הראשון **שֶׁהוֹרִיד הַשְׁכִינָה** על ידי מעשיו הטובים וצדקתו **מֵרָקִיעַ הַשְׁבִיעִי לַשִּׁשִּׁי,** וזה היה השלב הראשון בהחזרת השכינה לרדת מלמעלה למטה **וְכֵן לְאַחֲרֵי זֶה, דּוֹר אַחַר דּוֹר וְצַדִּיק אַחַר צַדִּיק,** שכל אחד מהם הוריד את השכינה רקיע נוסף, מהשישי לחמישי, מהחמישי לרביעי, וכן הלאה, **עַד לְמֹשֶׁה רַבֵּינוּ, שֶׁהָיָה הַשְׁבִיעִי** לאברהם אבינו, **וְכָל הַשְׁבִיעִין חֲבִיבִין**[7], כדברי המדרש "כל השביעין חביבין לעולם, למעלן השביעי חביב... בארצות שביעית חביבה... בדורות שביעית חביב... באבות שביעי חביב, אברהם יצחק ויעקב, לוי קהת עמרם משה...", **שֶׁהוֹרִיד אֶת הַשְׁכִינָה מֵרָקִיעַ הָרִאשׁוֹן לָאָרֶץ** על

1) מאמר זה מיוסד בעיקרו על פרק השלשה־עשר* מהמשך באתי לגני ה'שי"ת. 2) שה"ש ה, א. 3) ד"ה באתי לגני ה'שי"ת. 4) ראה תוד"ה נפסל — מנחות כ, ב. מנהגים ישנים מדורא ע' 153. ועוד. 5) שהש"ר שם. וש"נ. 6) יחזקאל לג, כד. 7) ויק"ר פכ"ט, יא.

*) הפרק השייך לשנה זו — ראה תורת מנחם — סה"מ באתי לגני ח"א ע' VI וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לָאָרֶץ. וְזֶהוּ גַּם עֲבוֹדָתָם וְתַפְקִידָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְעַמְּךָ כֻּלָּם צַדִּיקִים[8], לִפְעוֹל הָעִנְיָן דְּצַדִּיקִים יִירְשׁוּ אָרֶץ וְיִשְׁכְּנוּ לָעַד עָלֶיהָ[9], הַיְינוּ, לְהַמְשִׁיךְ וּלְהַשְׁכִּין לְמַטָּה (עָלֶיהָ, בָּאָרֶץ), בָּעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן שֶׁאֵין תַּחְתּוֹן לְמַטָּה מִמֶּנּוּ, לִהְיוֹת דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְעִנְיָן זֶה הוּא בְּאוֹפֶן דְּאִסְתַּלֵּק יְקָרָא דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין[10], כְּפִי שֶׁמְּבָאֵר בְּהַמַּאֲמָר, דְּמַה שֶּׁכָּתוּב בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין הַכַּוָּונָה עַל מַדְרֵיגַת הָאוֹר שֶׁהוּא בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין בְּשָׁוֶה, שֶׁזּוֹהִי דַּרְגָּא נַעֲלֵית בָּאֱלִקוּת, אוֹר הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין שֶׁמֵּאִיר בְּכָל הָעוֹלָמוֹת בְּשָׁוֶה. וְהִמְשָׁכַת אוֹר זֶה הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם הִסְתַּלְּקוּת (אִסְתַּלֵּק), שֶׁפֵּרוּשׁוֹ כָּאן הוּא, שֶׁהַהַמְשָׁכָה הִיא בְּאוֹפֶן דְּיִשְׁכְּנוּ לָעַד עָלֶיהָ, הַיְינוּ, שֶׁמַּמְשִׁיכִים וּמַשְׁכִּינִים זֹאת לְמַטָּה, אֶלָּא שֶׁמִּצַּד הֱיוֹתוֹ סוֹבֵב כָּל עָלְמִין, הֲרֵי זֶה בְּאוֹפֶן שֶׁל מַקִּיף (בִּבְחִינַת רוֹמְמוּת[11]), אֶלָּא שֶׁזֶּהוּ מַקִּיף שֶׁגַּם פּוֹעֵל בְּכָל הָעִנְיָנִים.

וְהִנֵּה כֵּיוָן שֶׁעִנְיָנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָיָה לְהוֹרִיד אֶת הַשְּׁכִינָה לְמַטָּה בָּאָרֶץ, לָכֵן, בֵּין הַצִּיּוּוִיִּים שֶׁנִּיתְּנוּ עַל יָדוֹ יֶשְׁנוֹ גַּם הַצִּיּוּוִי הָעִיקָּרִי וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם[12] [בְּתוֹכָם, בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד[13], אֲבָל עִנְיָן זֶה הוּא בְּאוֹפֶן וְעַל

ביאור בדרך אפשר

ידי הקמת המשכן שבו שרתה השכינה, ואז שוב היה עיקר שכינה ״בתחתונים״, בעולם הזה הגשמי. **וְזֶהוּ** ענין זה המשכת השכינה למטה בארץ **גַּם עֲבוֹדָתָם וְתַפְקִידָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל**, שעליהם נאמר בנבואת ישעיה **וְעַמְּךָ כֻּלָּם צַדִּיקִים**[8], ולכן כל אחד ואחד מבני ישראל יכול וצריך לעסוק בהמשכת השכינה, ולהביא גילוי אלוקות למטה בארץ כמו הצדיקים, היינו **לִפְעוֹל הָעִנְיָן דְּצַדִּיקִים יִירְשׁוּ אָרֶץ וְיִשְׁכְּנוּ לָעַד עָלֶיהָ**[9], כלשון הכתוב בתהילים **הַיְינוּ, לְהַמְשִׁיךְ וּלְהַשְׁכִּין לְמַטָּה (עָלֶיהָ, בָּאָרֶץ)**, על הארץ האמורה בתחילת הכתוב ״ירשו ארץ״ והיינו להמשיך אלוקות למטה **בָּעוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן שֶׁאֵין תַּחְתּוֹן** שהוא יותר **לְמַטָּה מִמֶּנּוּ, לִהְיוֹת דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ** שהעולם יהפוך מקום שהוא כלי ראוי ומתאים לגילוי אלוקות והשראת השכינה.

וְעִנְיָן זֶה של המשכת וגילוי האלוקות למטה בעולם הזה **הוּא בְּאוֹפֶן דְּאִסְתַּלֵּק יְקָרָא דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא** התעלה כבודו של הקדוש ברוך הוא **בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין**[10], בכל העולמות, כלשון הזוהר, **כְּפִי שֶׁמְּבָאֵר** הרבי הריי״צ **בְּהַמַּאֲמָר** דיבור המתחיל ״באתי לגני״ הנזכר (של שנת תש״י), **דְּמַה שֶּׁכָּתוּב** בזוהר שמדובר על המשכת וגילוי האור האלוקי **בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין, הַכַּוָּונָה עַל מַדְרֵיגַת הָאוֹר** האלוקי **שֶׁהוּא** מאיר **בְּכוּלְּהוּ עָלְמִין בְּשָׁוֶה**, בכל העולמות במידה שווה **שֶׁזּוֹהִי דַּרְגָּא נַעֲלֵית בָּאֱלִקוּת**, הנקראת **אוֹר הַסּוֹבֵב כָּל עָלְמִין שֶׁמֵּאִיר בְּכָל הָעוֹלָמוֹת בְּשָׁוֶה** בשונה מהדרגה הנמוכה ביותר, הנקראת ״אור הממלא כל עלמין״ שאינה מאירה בכל העולמות בשוה אלא מאירה בכל עולם ובכל נברא בהתאם לענינו והיכולת שלו לקלוט ולהכיל (כמו הנשמה ה״ממלאת״ את הגוף שמתלבשת בכל אבר בהתלבשות פנימית לפי ענינו, כך אור ה״ממלא כל עלמין״ מתלבש בפנימיות העולמות והנבראים), אבל אור ה״סובב כל עלמין״ שהוא אור בלי גבול, איננו מתלבש בעולמות בפנימיות אלא מאיר בהם בדרך ״מקיף״ ו״סובב״ מלמעלה. **וְהִמְשָׁכַת אוֹר זֶה** ה״סובב כל עלמין״ **הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם הִסְתַּלְּקוּת** (כלשון הזוהר **אִסְתַּלֵּק**), **שֶׁפֵּרוּשׁוֹ** של ענין ה״הסתלקות״ **כָּאן הוּא, שֶׁהַהַמְשָׁכָה הִיא בְּאוֹפֶן דְּיִשְׁכְּנוּ לָעַד עָלֶיהָ**, על הארץ (כהתחלת הכתוב ״צדיקים ירשו ארץ״) **הַיְינוּ, שֶׁמַּמְשִׁיכִים וּמַשְׁכִּינִים זֹאת לְמַטָּה**, והאור האלוקי הנעלה ה״סובב כל עלמין״ אכן יורד ונמשך עד למטה בארץ **אֶלָּא שֶׁמִּצַּד הֱיוֹתוֹ** אור שבמהותו הוא **סוֹבֵב כָּל עָלְמִין, הֲרֵי זֶה** ההארה וההמשכה למטה, לא באופן של התלבשות פנימית אלא **בְּאוֹפֶן שֶׁל מַקִּיף** מלמעלה (**בִּבְחִינַת רוֹמְמוּת**[11] וגם כאשר מאיר ומתגלה, הרי הוא נשאר נעלה ומרומם מהעולמות והנבראים), **אֶלָּא שֶׁזֶּהוּ מַקִּיף** המאיר ופועל באופן כזה **שֶׁגַּם פּוֹעֵל בְּכָל הָעִנְיָנִים** היינו שעם היותו נעלה ומרומם, בכל זאת הרי הוא פועל ומשפיע בכל העניינים, היינו בכל העולמות והנבראים שהרי כאמור מאיר בכל העניינים בשווה.

וְהִנֵּה כֵּיוָן שֶׁעִנְיָנוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָיָה ותפקידו ושליחותו **שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּינוּ הָיָה לְהוֹרִיד אֶת הַשְּׁכִינָה לְמַטָּה בָּאָרֶץ**, כמבואר לעיל שמשה רבנו שהוא השביעי לאברהם אבינו פעל את המשכת השכינה מהרקיע הראשון למטה בארץ, **לָכֵן, בֵּין הַצִּיּוּוִיִּים** של הקדוש ברוך הוא **שֶׁנִּיתְּנוּ עַל יָדוֹ** על ידי משה רבנו **יֶשְׁנוֹ גַּם הַצִּיּוּוִי הָעִיקָּרִי וְעָשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם**[12] שתוכנו וענינו הוא המשכת וגילוי השכינה למטה בארץ [ומדייקים בלשון הכתוב **בְּתוֹכָם**, בלשון רבים, ולא ״בתוכו״, בלשון יחיד, כמו שהיה ראוי לומר בהמשך ל״ועשו לי מקדש״ בלשון יחיד (ולא ״מקדשות״), והמשמעות של ״בתוכם״ בלשון רבים היא שהכוונה להשראת השכינה **בְּתוֹךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד**[13] מבני ישראל (שביחד הרי הם רבים),

---

8) ישעי׳ ס, כא. 9) תהלים לז, כט. 10) בתניא פכ״ז (לד, א) ובלקו״ת ר״פ פקודי מציין לזהר ח״ב קכח, ב (ובלקו״ת שם מציין גם לזהר שם סז, ב. וראה גם שם קפד, א). וראה גם תו״א ויקהל פט, ד. לקו״ת חוקת סה, ג. 11) תו״א שם. 12) תרומה כה, ח. 13) הובא בשם רז״ל בלקו״ת ר״פ נשא כ, סע״ב. ובכ״מ. וראה ראשית חכמה שער האהבה פ״ו קרוב לתחילתו (ד״ה ושני פסוקים). אלשיך עה״פ תרומה שם (״שמעתי לומדים״). של״ה סט, א. רא, א. חלק תושב״כ תרומה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

אֲבָל ענין **זֶה** של השראת השכינה בתוך כל יהודי ויהודי **הוּא בְּאוֹפֶן שְׁטוּת** הנהגה שלמטה מטעם ודעת **דְּעוֹלָם הַזֶּה. וְהֲעֲבוֹדָה** עבודת ה' שהאדם צריך לעבוד **הִיא לַהֲפוֹךְ** את השטות של העולם הזה **וְלַעֲשׂוֹת** מִזֶּה **עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים, עֲצֵי שִׁטִּים שֶׁמֵּהֶם עוֹשִׂים קְרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן,** היינו לעשות מהנהגה בלתי רצויה של 'שטות' שהיא היפך רצון ה', מציאות של קדושה, קרשים למשכן, ודבר זה של הפיכת השטות של היפך הקדושה לעניני קדושה מתבטא דווקא בקרשי המשכן **דְּקֶרֶשׁ הוּא אוֹתִיּוֹת שֶׁקֶר,** המילה 'קרש' מורכבת מאותן אותיות שמהן מורכבת המילה 'שקר' **וְעַל יְדֵי זֶה שֶׁמְּהַפְּכִים אֶת הַצֵּירוּפִים** הסדר של האותיות שמהן מורכבת ומצורפת המילה **נַעֲשָׂה מִשֶּׁקֶר** מציאות לא רצויה של היפך הקדושה **הַצֵּירוּף דְּקֶרֶשׁ, קְרָשִׁים, שֶׁמֵּהֶם** מהקרשים של עצי שיטים **נַעֲשָׂה מִקְדָּשׁ** שהוא מקום **שֶׁבּוֹ שׁוֹכֵן** ומאיר ומתגלה **הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.**

ב) וְהִנֵּה כְּדֵי שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יוּכְלוּ לְמַלֵּא הַשְּׁלִיחוּת וְהָעֲבוֹדָה הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל, **וּבְתַכְלִית הַשְּׁלִימוּת,** הִנֵּה **עַל זֶה** כדי שיהיה לבני ישראל הכוח והיכולת למלא את השליחות הזו בפועל **נִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה בְּחִינַת הָאוֹצָר שֶׁלְּמַעְלָה,** כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בְּזֶה, דְּהִנֵּה, מִצַּד הַשֶּׁקֶר וְהַשְּׁטוּת דְּעוֹלָם של העולם הזה שמעלים ומסתיר על האלוקות והקדושה **יָכוֹל** עלול **לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל מְנַגֵּד חַס־וְשָׁלוֹם לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאָז מִתְעוֹרֶרֶת מִדַּת הַנֶּצַח** שלמעלה

ביאור בדרך אפשר

1 יְדֵי עֲשִׂיַּית הַמִּקְדָּשׁ וּמִשְׁכָּן מִשְּׁלֹשָׁה עָשָׂר אוֹ
2 חֲמִשָּׁה עָשָׂר[14] דְּבָרִים גַּשְׁמִיִּים שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה
3 הַתַּחְתּוֹן], וְנוֹסָף לְכָךְ שֶׁהַצִּיּוּוּי עַל עֲשִׂיַּית
4 הַמִּשְׁכָּן הָיָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ, הֲרֵי הוּא
5 בְּעַצְמוֹ הִשְׁתַּתֵּף בָּזֶה, וְעַד שֶׁהָקְמַת הַמִּשְׁכָּן
6 הָיְתָה דַּוְקָא עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ בְּעַצְמוֹ[15], וְעַל
7 יְדֵי זֶה נַעֲשָׂה עִיקַּר שְׁכִינָה (וְשָׁכַנְתִּי) בַּתַּחְתּוֹנִים,
8 בִּזְמַן מֹשֶׁה, וְגַם בְּכָל הַזְּמַנִּים שֶׁלְּאַחֲרָיו. וּמְבָאֵר
9 בְּהַמַּאֲמָר מַה שֶּׁהַמִּשְׁכָּן הָיָה מֵעֲצֵי שִׁטִּים שֶׁמֵּהֶם
10 נַעֲשׂוּ הַקְּרָשִׁים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[16] וְעָשִׂיתָ אֶת
11 הַקְּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים, דְּהִנֵּה
12 שִׁטָּה פֵּירוּשׁוֹ נְטִיָּה, הַיְינוּ, שֶׁנּוֹטֶה מִדֶּרֶךְ הַיָּשָׁר,
13 דֶּרֶךְ הֲוָיָ' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט[17], וְכַאֲשֶׁר נוֹטֶה
14 מִדֶּרֶךְ הַיָּשָׁר אֲזַי נַעֲשָׂה מִזֶּה שְׁטוּת דְּעוֹלָם הַזֶּה.
15 וְהֲעֲבוֹדָה הִיא לַהֲפוֹךְ וְלַעֲשׂוֹת מִזֶּה עֲצֵי שִׁטִּים
16 עוֹמְדִים, עֲצֵי שִׁטִּים שֶׁמֵּהֶם עוֹשִׂים קְרָשִׁים
17 לַמִּשְׁכָּן, דְּקֶרֶשׁ הוּא אוֹתִיּוֹת שֶׁקֶר, וְעַל יְדֵי זֶה
18 שֶׁמְּהַפְּכִים אֶת הַצֵּירוּפִים נַעֲשָׂה מִשֶּׁקֶר הַצֵּירוּף
19 דְּקֶרֶשׁ, קְרָשִׁים, שֶׁמֵּהֶם נַעֲשָׂה מִקְדָּשׁ שֶׁבּוֹ שׁוֹכֵן
20 הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

21 ב) **וְהִנֵּה** כְּדֵי שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יוּכְלוּ לְמַלֵּא
22 הַשְּׁלִיחוּת וְהָעֲבוֹדָה הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל,
23 וּבְתַכְלִית הַשְּׁלִימוּת, הִנֵּה עַל זֶה נִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה
24 בְּחִינַת הָאוֹצָר שֶׁלְּמַעְלָה. וְהָעִנְיָן בְּזֶה, דְּהִנֵּה,
25 מִצַּד הַשֶּׁקֶר וְהַשְּׁטוּת דְּעוֹלָם יָכוֹל לִהְיוֹת עִנְיָן
26 שֶׁל מְנַגֵּד חַס־וְשָׁלוֹם לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאָז
27 מִתְעוֹרֶרֶת מִדַּת הַנֶּצַח, נֵצַח יִשְׂרָאֵל לֹא יְשַׁקֵּר[18].

ביאור בדרך אפשר

1 אֲבָל ענין זֶה של השראת השכינה בתוך כל יהודי ויהודי הוּא בְּאוֹפֶן
2 וְעַל יְדֵי עֲשִׂיַּית הַמִּקְדָּשׁ וּמִשְׁכָּן מִשְּׁלֹשָׁה עָשָׂר אוֹ חֲמִשָּׁה
3 עָשָׂר[14] דְּבָרִים גַּשְׁמִיִּים שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה המפורטים
4 ומבוארים בכתוב זהב וכסף ונחושת' וכו'], וְנוֹסָף לְכָךְ שֶׁהַצִּיּוּוּי של
5 הקדוש ברוך הוא עַל עֲשִׂיַּית
6 הַמִּשְׁכָּן הָיָה עַל יְדֵי מֹשֶׁה
7 רַבֵּינוּ, שהוא הפועל את המשכת
8 השכינה למטה בארץ, כמבואר לעיל,
9 הֲרֵי הוּא משה רבינו בְּעַצְמוֹ
10 הִשְׁתַּתֵּף והתעסק בָּזֶה בבניית
11 ועשיית המשכן, וְעַד כדי כך הוא
12 הקשר של משה רבינו לעשיית המשכן
13 שֶׁהָקְמַת הַמִּשְׁכָּן הָיְתָה דַּוְקָא
14 עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּינוּ בְּעַצְמוֹ[15],
15 וכמבואר בפירוש רש"י "... הניח לו
16 הקדוש ברוך הוא הקמתו שלא היה
17 יכול להקימו שום אדם מחמת כובד
18 הקרשים שאין כח באדם לזקפן ומשה
19 העמידו...", וְעַל יְדֵי זֶה פעולתו של
20 משה רבינו ושאר בני ישראל בעשיית
21 המשכן נַעֲשָׂה ההארה והגילוי של
22 עִיקַּר שְׁכִינָה (כנרמז בלשון
23 הכתוב בציווי על מלאכת המשכן
24 וְשָׁכַנְתִּי) בַּתַּחְתּוֹנִים, בִּזְמַן
25 מֹשֶׁה שאז נעשה המשכן בפועל,
26 וְגַם בְּכָל הַזְּמַנִּים שֶׁלְּאַחֲרָיו,
27 היינו בכל הדורות.
28 וּמְבָאֵר עוד הרבי הריי"צ
29 בְּהַמַּאֲמָר מַה שֶּׁהַמִּשְׁכָּן שעל
30 ידו נפעלה המשכת השכינה למטה
31 בארץ, כמבואר לעיל, הָיָה מֵעֲצֵי
32 שִׁטִּים שֶׁמֵּהֶם נַעֲשׂוּ הַקְּרָשִׁים
33 שמהם נעשו כתלי המשכן, כְּמוֹ
34 שֶׁכָּתוּב[16] בתורה בציווי על מלאכת
35 המשכן וְעָשִׂיתָ אֶת הַקְּרָשִׁים
36 לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים,
37 דְּהִנֵּה שִׁטָּה פֵּירוּשׁוֹ נְטִיָּה,
38 במובן של סטיה, הַיְינוּ, שֶׁנּוֹטֶה
39 האדם מִדֶּרֶךְ הַיָּשָׁר, שדרך הישר היא, כלשון הכתוב, דֶּרֶךְ הֲוָיָ'
40 לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט[17], היינו דרך התורה והמצוות, וְכַאֲשֶׁר
41 נוֹטֶה האדם ויורד מִדֶּרֶךְ הַיָּשָׁר אֲזַי נַעֲשָׂה מִזֶּה מנטיה וירידה זו
42 שְׁטוּת הנהגה שלמטה מטעם ודעת דְּעוֹלָם הַזֶּה. וְהֲעֲבוֹדָה עבודת
43 ה' שהאדם צריך לעבוד הִיא לַהֲפוֹךְ את השטות של העולם הזה
44 וְלַעֲשׂוֹת מִזֶּה עֲצֵי שִׁטִּים עוֹמְדִים, עֲצֵי שִׁטִּים שֶׁמֵּהֶם
45 עוֹשִׂים קְרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן, היינו
46 לעשות מהנהגה בלתי רצויה של
47 'שטות' שהיא היפך רצון ה', מציאות
48 של קדושה, קרשים למשכן, ודבר זה
49 של הפיכת השטות של היפך הקדושה
50 לעניני קדושה מתבטא דווקא בקרשי
51 המשכן דְּקֶרֶשׁ הוּא אוֹתִיּוֹת
52 שֶׁקֶר, המילה 'קרש' מורכבת מאותן
53 אותיות שמהן מורכבת המילה 'שקר'
54 וְעַל יְדֵי זֶה שֶׁמְּהַפְּכִים אֶת
55 הַצֵּירוּפִים הסדר של האותיות
56 שמהן מורכבת ומצורפת המילה
57 נַעֲשָׂה מִשֶּׁקֶר מציאות לא רצויה
58 של היפך הקדושה הַצֵּירוּף
59 דְּקֶרֶשׁ, קְרָשִׁים, שֶׁמֵּהֶם
60 מהקרשים של עצי שיטים נַעֲשָׂה
61 מִקְדָּשׁ שהוא מקום שֶׁבּוֹ שׁוֹכֵן
62 ומאיר ומתגלה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ
63 הוּא.

64 ב) וְהִנֵּה כְּדֵי שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
65 יוּכְלוּ לְמַלֵּא הַשְּׁלִיחוּת
66 וְהָעֲבוֹדָה הַנִּזְכֶּרֶת לְעֵיל,
67 לעשות מ'שטות' של היפך הקדושה,
68 קרשים למשכן שבו שורה הקדוש
69 ברוך הוא וּבְתַכְלִית הַשְּׁלִימוּת,
70 ושעבודה זו תתבצע בתכלית השלימות
71 הִנֵּה עַל זֶה כדי שיהיה לבני ישראל
72 הכוח והיכולת למלא את השליחות הזו
73 בפועל נִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה בְּחִינַת
74 הָאוֹצָר שֶׁלְּמַעְלָה, כפי שממשיך
75 ומבאר.
76 וְהָעִנְיָן בְּזֶה, דְּהִנֵּה, מִצַּד
77 הַשֶּׁקֶר וְהַשְּׁטוּת דְּעוֹלָם של
78 העולם הזה שמעלים ומסתיר על
79 האלוקות והקדושה יָכוֹל עלול לִהְיוֹת עִנְיָן שֶׁל מְנַגֵּד חַס־וְשָׁלוֹם
80 לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאָז מִתְעוֹרֶרֶת מִדַּת הַנֶּצַח שלמעלה

שכה, ב. שכו, ב. וראה לקו"ש חכ"ו ע' 173 הערה 45. 14) י"ג — תנחומא תרומה ה. שהש"ר פ"ד, יג. זח"ב קמח, א. פרש"י ודעת זקנים מבעה"ת ר"פ תרומה. ט"ו — בחיי שם כה, ז. כלי יקר שם, ג. 15) תנחומא פקודי יא. פרש"י עה"ת שם לט, לג. 16) תרומה כו, טו. 17) וירא יח, יט. 18) שמואל־א טו, כט. וראה בהמשך פי"ח.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

באלוקות, שעל זה נאמר בספר שמואל **נֵצַח יִשְׂרָאֵל לֹא יְשַׁקֵּר**[18].

וְכַמְבוֹאָר בְּהַהֶמְשֵׁךְ[19] קבוצת המאמרים שתחילתה הוא במאמר דיבור המתחיל 'באתי לגני' של שנת תש"י הנזכר לעיל **מָשָׁל עַל זֶה** על ענינה של מידת הנצח העליונה **מִמֶּלֶךְ בָּשָׂר וָדָם, דִּבְלֹא מְנַגֵּד** כל עוד אין אויב ושונא שמתנגד למלך ולמלכותו **אֵינוֹ שַׁיָּךְ עִנְיַן הַנִּצָּחוֹן כְּלָל** ולא מתעורר במלך הרצון העז לנצח את מתנגדיו **וּמַנְהִיג מַלְכוּתוֹ כְּחֶפְצוֹ** ללא כל התנגדות והפרעה, **אָמְנָם כַּאֲשֶׁר** המלך **חָפֵץ בְּאֵיזֶה דָּבָר וְיֶשְׁנוֹ מְנַגֵּד לָזֶה** המעונין למנוע מהמלך למלא את רצונו, **אָז עוֹמֵד** המלך **בְּנִצָּחוֹן כְּנֶגְדּוֹ וּמוֹצִיא נִצְחוֹנוֹ** על ידי שנלחם במנגד ומנצח אותו.

וְטַעַם הַדָּבָר, והסיבה הפנימית לכך שזהו אופן וסדר ההנהגה של מלך בשר־ודם למטה היא **לְפִי שֶׁרְצוֹן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא,** כמובא בגמרא ובזוהר, **שֶׁמַּלְכוּתָא דְּאַרְעָא** מלכות הארץ, היינו מלכותו של מלך בשר־ודם **תְּהֵיֶה כְּעֵין מַלְכוּתָא דִּרְקִיעָא**[20], מלכות שמים, היינו מלכותו של הקדוש ברוך הוא, **וְכֵיוָן שֶׁלְּמַעְלָה** באלוקות **מִתְעוֹרֶרֶת מִדַּת הַנִּצָּחוֹן** העליונה **עַל יְדֵי דָּבָר הַמְנַגֵּד כִּבְיָכוֹל, לָכֵן נַעֲשֶׂה כֵּן** באופן ההתעוררות של מידת הנצחון **גַּם בְּמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם, שֶׁכַּאֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ מִי שֶׁלּוֹחֵם וּמְנַגֵּד כְּנֶגְדּוֹ** ומבקש למנוע ממנו למלא את חפצו ורצונו, **אֲזַי מִתְעוֹרֶרֶת אֶצְלוֹ** אצל המלך **מִדַּת הַנִּצָּחוֹן. וְהִתְעוֹרְרוּת מִדַּת הַנִּצָּחוֹן** הגורמת לגילוי רצון עז לנצח את האויב המנגד **פּוֹעֶלֶת שִׁינּוּי מַהוּתוֹ** של המלך **לְגַמְרֵי, וּמְגַלֶּה אֶת הַכֹּחוֹת הֲכִי נֶעְלָמִים שֶׁבּוֹ,** כוחות פנימיים נסתרים שבדרך כלל אינם באים לידי גילוי **וְעַד שֶׁבִּשְׁבִיל** היא עד כדי כך מטרה זו של **נִיצּוּחַ הַמְנַגֵּד, מְבַזְּבֵז**

ביאור בדרך אפשר

1 **וְכַמְבוֹאָר בְּהַהֶמְשֵׁךְ**[19] **מָשָׁל עַל זֶה מִמֶּלֶךְ בָּשָׂר**
2 **וָדָם, דִּבְלֹא מְנַגֵּד אֵינוֹ שַׁיָּךְ עִנְיַן הַנִּצָּחוֹן כְּלָל**
3 **וּמַנְהִיג מַלְכוּתוֹ כְּחֶפְצוֹ, אָמְנָם כַּאֲשֶׁר חָפֵץ**
4 **בְּאֵיזֶה דָּבָר וְיֶשְׁנוֹ מְנַגֵּד לָזֶה, אָז עוֹמֵד בְּנִצָּחוֹן**
5 **כְּנֶגְדּוֹ וּמוֹצִיא נִצְחוֹנוֹ. וְטַעַם הַדָּבָר, לְפִי שֶׁרְצוֹן**
6 **הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁמַּלְכוּתָא דְּאַרְעָא תִּהְיֶה כְּעֵין**
7 **מַלְכוּתָא דִּרְקִיעָא**[20]**, וְכֵיוָן שֶׁלְּמַעְלָה מִתְעוֹרֶרֶת**
8 **מִדַּת הַנִּצָּחוֹן עַל יְדֵי דָּבָר הַמְנַגֵּד כִּבְיָכוֹל, לָכֵן**
9 **נַעֲשֶׂה כֵּן גַּם בְּמֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם, שֶׁכַּאֲשֶׁר יֶשְׁנוֹ מִי**
10 **שֶׁלּוֹחֵם וּמְנַגֵּד כְּנֶגְדּוֹ, אֲזַי מִתְעוֹרֶרֶת אֶצְלוֹ מִדַּת**
11 **הַנִּצָּחוֹן. וְהִתְעוֹרְרוּת מִדַּת הַנִּצָּחוֹן פּוֹעֶלֶת שִׁינּוּי**
12 **מַהוּתוֹ לְגַמְרֵי, וּמְגַלֶּה אֶת הַכֹּחוֹת הֲכִי נֶעְלָמִים**
13 **שֶׁבּוֹ, וְעַד שֶׁבִּשְׁבִיל נִיצּוּחַ הַמְנַגֵּד מְבַזְּבֵז הַמֶּלֶךְ**
14 **אֶת כָּל הָאוֹצָרוֹת, וְהַיְינוּ, שֶׁיֶּשְׁנָם הָאוֹצָרוֹת**
15 **שֶׁצָּבַר בְּעַצְמוֹ וְצָבְרוּ עֲבוּרוֹ אֲבוֹתָיו הַמְּלָכִים,**
16 **וְאוֹצָרוֹת אֵלּוּ הֵם יְקָרִים אֶצְלוֹ כָּל כָּךְ, שֶׁלֹּא רַק**
17 **שֶׁאֵינוֹ מְבַזְּבֵז אוֹתָם, אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם**
18 **כְּלָל, וְעַד שֶׁאֲפִילּוּ לֹא שִׁזְּפָתָם עֵין**[21] **רוֹאֶה, וְאַף**
19 **עַל פִּי כֵן, כַּאֲשֶׁר מִתְעוֹרֶרֶת מִדַּת הַנִּצָּחוֹן מִצַּד**
20 **עִנְיַן הַמְנַגֵּד, הִנֵּה לֹא רַק שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת**
21 **הָאוֹצָרוֹת, וְלֹא רַק שֶׁהוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, אֶלָּא**
22 **שֶׁהוּא מְבַזְּבֵז אֶת הָאוֹצָרוֹת וּמוֹסְרָם עַל יְדֵי**
23 **פְּקִידֵי הַחַיִל בִּשְׁבִיל אַנְשֵׁי הַחַיִל, בִּכְדֵי שֶׁיֵּצְאוּ**
24 **לַמִּלְחָמָה וְיִפְעֲלוּ אֶת הַנִּצָּחוֹן, שֶׁנַּעֲשֶׂה נִצְחוֹן**
25 **הַמֶּלֶךְ. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בַּנִּמְשָׁל, שֶׁיֶּשְׁנָם הָאוֹצָרוֹת**
26 **דְּאֵין סוֹף בָּרוּךְ־הוּא שֶׁהֵם בִּבְחִינַת סְתִימוּ דְּכָל**
27 **סְתִימִין**[22]**, הֶחֵל מֵהָעִנְיָן דְּאוֹצָר שֶׁל יִרְאַת**
28 **שָׁמַיִם**[23]**, שֶׁהוּא עִנְיַן סְפִירַת הַמַּלְכוּת, וְיֵשׁ דַּרְגּוֹת**

הַמֶּלֶךְ אֶת כָּל הָאוֹצָרוֹת היקרים ביותר שיש בידו, **וְהַיְינוּ, שֶׁיֶּשְׁנָם הָאוֹצָרוֹת** היקרים והחשובים **שֶׁצָּבַר** המלך **בְּעַצְמוֹ וְצָבְרוּ עֲבוּרוֹ אֲבוֹתָיו הַמְּלָכִים** שקדמו לו, **וְאוֹצָרוֹת אֵלּוּ הֵם יְקָרִים אֶצְלוֹ** אצל המלך **כָּל כָּךְ, שֶׁלֹּא רַק שֶׁאֵינוֹ מְבַזְּבֵז אוֹתָם** בשימוש רב, **אֶלָּא שֶׁאֵינוֹ מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם כְּלָל** אפילו בשימוש מועט ביותר, **וְעַד** כדי כך המלך מייקר את האוצרות הללו **שֶׁאֲפִילּוּ לֹא שִׁזְּפָתָם עֵין**[21] **רוֹאֶה,** כלומר, לא זו בלבד שלא עושים שום שימוש באוצרות יקרים אלה אלא שאפילו לא מראים אותם לאף אחד, **וְאַף עַל פִּי כֵן,** ולמרות שכל כך מייקרים את האוצרות הללו, בכל זאת, **כַּאֲשֶׁר מִתְעוֹרֶרֶת** אצל המלך **מִדַּת הַנִּצָּחוֹן מִצַּד עִנְיַן הַמְנַגֵּד** למלך ולמלכותו, **הִנֵּה לֹא רַק שֶׁהוּא** המלך **מְגַלֶּה אֶת הָאוֹצָרוֹת** שיוכלו לראות אותם, **וְלֹא רַק שֶׁהוּא מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם** שימוש מועט, **אֶלָּא שֶׁהוּא מְבַזְּבֵז אֶת הָאוֹצָרוֹת** ועושה בהם שימוש רב, ללא הגבלות, **וּמוֹסְרָם עַל יְדֵי פְּקִידֵי הַחַיִל** מפקדי הצבא **בִּשְׁבִיל אַנְשֵׁי הַחַיִל** הלוחמים בפועל, **בִּכְדֵי שֶׁיֵּצְאוּ** החיילים הלוחמים **לַמִּלְחָמָה וְיִפְעֲלוּ אֶת הַנִּצָּחוֹן, שֶׁנַּעֲשֶׂה** הנצחון שפעלו והשיגו הלוחמים שבשבילם המלך בזבז את האוצרות נעשה **נִצְחוֹן** של **הַמֶּלֶךְ.**

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בדומה למבואר לעיל במשל, במלך בשר ודם, כך הוא גם **בַּנִּמְשָׁל,** למעלה באלוקות **שֶׁיֶּשְׁנָם הָאוֹצָרוֹת** היקרים ביותר והנעלמים **דְּאֵין סוֹף בָּרוּךְ־הוּא שֶׁהֵם בִּבְחִינַת סְתִימוּ דְּכָל סְתִימִין**[22]**,** הנעלמים והנסתרים שבכל הנעלמים והנסתרים, כלשון הזוהר, **הֶחֵל מֵהָעִנְיָן דְּאוֹצָר שֶׁל יִרְאַת שָׁמַיִם**[23]**,** כלשון הכתוב בישעיה 'יראת ה' היא אוצרו' **שֶׁהוּא עִנְיַן סְפִירַת הַמַּלְכוּת, וְיֵשׁ** בענין האוצרות הנעלמים למעלה **דַּרְגּוֹת**

19) פרק יא. וראה ד"ה א"ר אושעיא כו' צדקת פרזונו תרפ"ט פ"ו (סה"מ תרפ"ט ע' קעא). 20) ברכות נח, א. זח"א קצז, רע"א. ח"ג קעו, ב. 21) ע"פ איוב כח, ז. 22) ראה תקו"ז בהקדמה (יז, א). 23) ברכות לג, ב. וראה גם שבת לא, ב. וראה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

נַעֲלוֹת יוֹתֵר, למעלה מספירת המלכות, **וְעַד לָאוֹצָר הָאֲמִיתִּי**, שהוא, **כְּפִי שֶׁמֵּבִיא** הרבי הריי"צ **בְּהַהֶמְשֵׁךְ**[24] הנזכר **מַה שֶׁכָּתוּב בְּתִיקּוּנֵי זֹהַר**[25] **אוֹר אֵין סוֹף לְמַעְלָה מַעְלָה** נעלם ונסתר **עַד אֵין קֵץ** שאין גבול להתעלות ולהתעלמות שלו **וּלְמַטָּה מַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית**, שאין גבול לירידה ולהתגלות שלו **שֶׁזֶּהוּ** דרגה נעלית זו באור האין־סוף, היא **הָאוֹצָר הָאֲמִיתִּי** למעלה באלוקות, **וְאוֹצָר זֶה נִיתָּן לְכָל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה**, כל הלוחמים שעל ידם משיג המלך את הנצחון **שֶׁהֵם כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרָאִים** בתורה **בְּשֵׁם צִבְאוֹת הַשֵּׁם**, היינו אנשי מלחמה **וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (בַּפָּרָשָׁה הַקּוֹדֶמֶת**[26] פרשת השבוע שעבר, פרשת בא) **וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה יָצְאוּ כָּל צִבְאוֹת ה' מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל צִבְאוֹתָם, וּבְאוֹפֶן** ויציאת מצרים שבה נאמר שבני ישראל הם 'צבאות השם', אנשי המלחמה, היתה באופן **שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יוֹצְאִים בְּיָד רָמָה** והיינו כפירוש רש"י: בגבורה גבוהה ומפורסמת **(כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפָרָשָׁתֵנוּ**[27] פרשת השבוע, פרשת בשלח), **שֶׁיּוֹצְאִים** כל בני ישראל יוצאים 'ביד רמה' **מֵחוֹשֶׁךְ הַגָּלוּת לְגְאוּלָה, וְנַעֲשֶׂה הַנִּצָּחוֹן דְּאוֹר אֵין־סוֹף, שֶׁנִּמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה** ומאיר **לְמַטָּה מַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית** ללא סוף וללא גבול.

ג) **וּמְבָאֵר** הרבי הריי"צ **בְּפֶרֶק** י"ג **(הַמַּתְאִים לְשָׁנָה זוֹ — שְׁנַת הַשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה בַּפַּעַם הַשְּׁנִיָּה**[28]**)** בי"ד **שֶׁגַּם לְמַטָּה מַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית [שֶׁגַּם לְמַטָּה מַטָּה הוּא בְּאוֹפֶן דְּאֵין תַּכְלִית, כְּשֵׁם שֶׁלְּמַעְלָה מַעְלָה הוּא עַד אֵין קֵץ], שֶׁהוּא עִנְיָן רִיבּוּי הַמַּדְרֵיגוֹת בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָאוֹר מִמַּדְרֵיגָה לְמַדְרֵיגָה עַד לְעוֹלְמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה, וּבִפְרָט כְּמוֹ שֶׁבָּא בְּרִיבּוּי הַצִּמְצוּמִים הֶעְלֵמוֹת וְהֶסְתֵּרִים עַד שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת דָּבָר הַהֵיפֵךְ מֵאֲלֻקוּת לַגְמֵרֵי, קְלִיפָּה וְסִטְרָא אַחֲרָא, וְעַד לְקְלִיפַּת פַּרְעֹה (שֶׁמְּבוֹאֶרֶת בְּפָרָשָׁתֵנוּ וּבְהַפָּרָשִׁיּוֹת שֶׁלְּפָנֶיהָ) שֶׁאָמַר לִי יְאוֹרִי וַאֲנִי עֲשִׂיתָנִי**[29]. **וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁכֵּן הוּא גַּם בְּהַנְהָגַת הָאָדָם, שֶׁהַתְחָלַת הַיְרִידָה הִיא מֵעִנְיָן שֶׁל שִׁטָּה שֶׁפֵּרוּשׁוֹ נִטִּיָּה (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סָעִיף א'), נִטִּיָּה**

ביאור בדרך אפשר

זו, תשמ"ג, לומדים סעיף י"ג בפעם השניה) **הָעִנְיָן דִּלְמַטָּה מַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית [שֶׁגַּם לְמַטָּה מַטָּה** כאשר האור האלוקי האין־סוף יורד ומתגלה למטה ביותר **הוּא בְּאוֹפֶן דְּאֵין תַּכְלִית**, בלי גבול, **כְּשֵׁם שֶׁלְּמַעְלָה מַעְלָה** כאשר הוא עולה ומתעלם **הוּא עַד אֵין קֵץ], שֶׁהוּא** התוכן והענין של ירידה והתגלות האור האלוקי 'למטה מטה עד אין קץ' הוא **עִנְיַן רִיבּוּי הַמַּדְרֵיגוֹת בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָאוֹר** האלוקי בירידה **מִמַּדְרֵיגָה לְמַדְרֵיגָה עַד לְעוֹלְמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה, שֶׁהֵם כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרָאִים בְּשֵׁם צִבְאוֹת הַשֵּׁם, וּכְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (בַּפָּרָשָׁה הַקּוֹדֶמֶת**[26]**) וַיְהִי בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה יָצְאוּ כָּל צִבְאוֹת ה' מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עַל צִבְאוֹתָם, וּבְאוֹפֶן שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יוֹצְאִים בְּיָד רָמָה (כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפָרָשָׁתֵנוּ**[27]**), שֶׁיּוֹצְאִים מֵחוֹשֶׁךְ הַגָּלוּת לְגְאוּלָה, וְנַעֲשֶׂה הַנִּצָּחוֹן דְּאוֹר אֵין־סוֹף שֶׁנִּמְשָׁךְ וּמִתְגַּלֶּה לְמַטָּה מַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית.**

ג) **וּמְבָאֵר** בְּפֶרֶק י"ג **(הַמַּתְאִים לְשָׁנָה זוֹ — שְׁנַת הַשְּׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה בַּפַּעַם הַשְּׁנִיָּה**[28]**) הָעִנְיָן דִּלְמַטָּה מַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית [שֶׁגַּם לְמַטָּה מַטָּה הוּא בְּאוֹפֶן דְּאֵין תַּכְלִית, כְּשֵׁם שֶׁלְּמַעְלָה מַעְלָה הוּא עַד אֵין קֵץ], שֶׁהוּא עִנְיָן רִיבּוּי הַמַּדְרֵיגוֹת בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוּת הָאוֹר מִמַּדְרֵיגָה לְמַדְרֵיגָה עַד לְעוֹלְמוֹת בְּרִיאָה יְצִירָה עֲשִׂיָּה, וּבִפְרָט כְּמוֹ שֶׁבָּא בְּרִיבּוּי הַצִּמְצוּמִים הֶעְלֵמוֹת וְהֶסְתֵּרִים עַד שֶׁיָּכוֹל לִהְיוֹת דָּבָר הַהֵיפֵךְ מֵאֲלֻקוּת לַגְמֵרֵי, קְלִיפָּה וְסִטְרָא אַחֲרָא, וְעַד לְקְלִיפַּת פַּרְעֹה (שֶׁמְּבוֹאֶרֶת בְּפָרָשָׁתֵנוּ וּבְהַפָּרָשִׁיּוֹת שֶׁלְּפָנֶיהָ) שֶׁאָמַר לִי יְאוֹרִי וַאֲנִי עֲשִׂיתָנִי**[29]. **וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁכֵּן הוּא גַּם בְּהַנְהָגַת הָאָדָם, שֶׁהַתְחָלַת הַיְרִידָה הִיא מֵעִנְיָן שֶׁל שִׁטָּה שֶׁפֵּרוּשׁוֹ נִטִּיָּה (כַּנִּזְכָּר לְעֵיל סָעִיף א')**, נִטִּיָּה במעמדו ומצבו הרוחני בעבודת ה', הנה ההתחלה והשלב הראשון בירידה

סה"מ תרפ"ט שם ע' קע. 24) פרק יב ואילך. 25) סוף תיקון נז. זהר חדש יתרו לד, סע"ג. וראה גם תיקוני זהר תיקון יט. 26) בא יב, מא. שם, נא. וראה בהמשך פרק י. 27) בשלח יד, ח. 28) ראה לעיל הערה 1 ובשוה"ג. 29) יחזקאל כט, ג. וראה לקו"ש חכ"א ע' 40 הערה 33, ובהנסמן שם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

א׳), **נְטִיָּה** במובן של סטיה מהדרך הנכונה והישרה **כְּחוּט הַשַּׁעֲרָה בִּלְבָד, וּמִזֶּה** מירידה מועטת ביותר ׳כחוט השערה׳ **יוֹרֵד** האדם במשך הזמן **לְמַטָּה יוֹתֵר עַד שֶׁנַּעֲשֶׂה מוּשְׁקָע בְּתַאֲוֹת,** בהתחלה הוא שקוע בתוך **תַּאֲוֹת הֵיתֵר, וְעַד** לירידה **לְמַטָּה יוֹתֵר, תַּאֲוֹת שֶׁהֵם הֵיפֶךְ הַהֵיתֵר. וּבָזֶה גּוּפָא** עצמו **יֵשׁ כַּמָּה וְכַמָּה דַּרְגּוֹת,** שקוע בתאוות **שֶׁבַּתְּחִילָּה הוּא לְתֵיאָבוֹן,** להנאתו ולמילוי תאוות לבו, **וְעַד** שיורד עוד יותר **שֶׁנַּעֲשֶׂה מוֹרֵד** בקדוש ברוך הוא **רַחֲמָנָא־לִצְלָן וְעוֹשֶׂה לְהַכְעִיס** וכמובן ׳להכעיס׳ חמור הרבה יותר מ׳לתיאבון׳.

וְכֵיוָן שֶׁגַּם אֶת הָעוֹלָם נָתַן הקדוש ברוך הוא **בְּלִבָּם (שֶׁל בְּנֵי הָאָדָם,** כמבואר ב׳ליקוטי תורה׳ לאדמו״ר הזקן: ״הנה האדם הוא עולם קטן... וכמו שיש בעולם ד׳ יסודות אש רוח מים עפר, כך יש בנפש האדם ד׳ יסודות... וכמו שכתוב גם את העולם נתן בלבם מבלי אשר לא ימצא האדם את המעשה אשר עשה האלקים מראש ועד סוף... פירוש שהעולם הוא נתן בלבם של בני האדם דהיינו ד׳ יסודות שלו וכל העולם תלוי באדם, כשיתקן ד׳ יסודות שלו בזה הוא מתקן את כל העולם כולו״)[30], **יֶשְׁנוֹ עִנְיָן זֶה** של ירידה מדרגה לדרגה, עד לירידה למטה מטה ביותר, **גַּם בְּסֵדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת** של ירידת האור האלוקי מדרגה לדרגה, **שֶׁנּוֹסָף עַל עוֹלָמוֹת דִּקְדוּשָׁה** שגם בהם יש ירידה מדרגה לדרגה, **יֶשְׁנָהּ הַיְרִידָה** של האור האלוקי **גַּם** אפילו **לְעוֹלָמוֹת דִּלְעוּמַּת זֶה,** של היפך הקדושה (הנקראת ׳לעומת זה׳ על שם הכתוב בקהלת ״ביום טובה היה בטוב וביום רעה ראה, גם את זה לעומת זה עשה האלקים״) **וּבָזֶה גּוּפָא** בירידה ל׳לעומת זה׳ עצמה **יֶשְׁנָם כַּמָּה וְכַמָּה דַּרְגּוֹת, תְּחִילָּה** בשלב הראשון, הירידה היא לדרגה שאינה נחותה כל כך הנקראת **קְלִיפַּת נוֹגַהּ** מלשון נוגה ואור כי מעורב בה גם טוב **וְאַחַר כָּךְ גַּם שָׁלֹשׁ הַקְּלִיפּוֹת שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנָּה**

ביאור בדרך אפשר

(הנקראות בלשון הכתוב ביחזקאל רוח סערה, ענן גדול ואש מתלקחת) שהן קליפות טמאות לגמרי שאין בהן טוב כלל, **וּבָזֶה גּוּפָא** בקליפות הטמאות והנחותות עצמן **יֶשְׁנָם כַּמָּה דַּרְגּוֹת, וְעַד לְהַקְּלִיפָּה** הנחותה ביותר **דְּלִי יְאוֹרִי וַאֲנִי עֲשִׂיתִנִי,** קליפת פרעה הנזכרת לעיל **שֶׁהוּא עִנְיָן שֶׁל מְרִידָה בְּמֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** שזהו הדבר הנחות ביותר בקליפה עצמה.

ד) **אָמְנָם בְּעִנְיָן זֶה** של ירידת האור האין סוף עד ל׳מטה מטה עד אין תכלית׳ אפילו לדרגות הכי נחותות בקליפה, **צָרִיךְ לְהָבִין, מַהוּ הַטַּעַם שֶׁבְּבֵיאוּר הָעִנְיָן דְּמַטָּה מַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית מָצִינוּ אֲרִיכוּת הַבֵּיאוּר וּפְרָטֵי פְרָטִים, וְעַד** כדי כך היא האריכות ופרטי הפרטים **שֶׁמָּצִינוּ בְּ׳עֵץ חַיִּים׳** מכתבי האריז״ל **(קָרוֹב לְסִיּוּמוֹ** של הספר) **שְׁנֵי שְׁעָרִים**[31] העוסקים בפרטי ה׳קליפות׳ **הַמְבָאֲרִים פְּרָטֵי הַדַּרְגּוֹת דִּלְמַטָּה מַטָּה, עַד לַדַּרְגָּא הַתַּחְתּוֹנָה** ביותר ׳למטה׳ **שֶׁנִּקְרֵאת בְּשֵׁם קְלִיפּוֹת, וּבָזֶה גּוּפָא** ובקליפות עצמן לא מסתפקים בביאור הדרגות הגבוהות שבקליפות, אלא מבארים את עניני הקליפות הנחותות ביותר **עַד לַקְּלִיפָּה הֲכִי תַּחְתּוֹנָה. וְגַם (לִפְנֵי זֶה** בזמנים שקדמו לתקופה שבה נכתבו כתבי האריז״ל) **בַּזֹּהַר, מָצִינוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת וּבִפְרָט** בזוהר **בְּפָרָשַׁת פִּקּוּדֵי**[32] שם ישנה **אֲרִיכוּת גְּדוֹלָה וּבְכַמָּה פְּרָטִים וּפְרָטֵי פְרָטִים אוֹדוֹת הָאֵין תַּכְלִית שֶׁבַּמַּטָּה מַטָּה,** הירידה של האור האין סוף למטה שהיא ירידה ללא גבול **בְּעִנְיָנִים וְעוֹלָמוֹת שֶׁהֵם הֵיפֶךְ הַקְּדוּשָׁה בְּתַכְלִית** וצריך להבין מהו הטעם לפירוט הדרגות הנמוכות והענינים הנחותים ב׳קליפות׳ שלשם היא הירידה הגדולה, באריכות רבה כל כך לפרטי פרטים.?

וְהִנֵּה לִכְאוֹרָה אֶפְשָׁר לוֹמַר הַבֵּיאוּר בָּזֶה, דְּכֵיוָן שֶׁאִסְתַּכֵּל

1 כְּחוּט הַשַּׁעֲרָה בִּלְבָד, וּמִזֶּה יוֹרֵד לְמַטָּה יוֹתֵר עַד
2 שֶׁנַּעֲשֶׂה מוּשְׁקָע בְּתַאֲוֹת, תַּאֲוֹת הֵיתֵר, וְעַד
3 לְמַטָּה יוֹתֵר, תַּאֲוֹת שֶׁהֵם הֵיפֶךְ הַהֵיתֵר. וּבָזֶה
4 גּוּפָא יֵשׁ כַּמָּה וְכַמָּה דַּרְגּוֹת, שֶׁבַּתְּחִילָּה הוּא
5 לְתֵיאָבוֹן, וְעַד שֶׁנַּעֲשֶׂה מוֹרֵד רַחֲמָנָא־לִצְלָן
6 וְעוֹשֶׂה לְהַכְעִיס. וְכֵיוָן שֶׁגַּם אֶת הָעוֹלָם נָתַן
7 בְּלִבָּם (שֶׁל בְּנֵי הָאָדָם)[30], יֶשְׁנוֹ עִנְיָן זֶה גַּם בְּסֵדֶר
8 הִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁנּוֹסָף עַל עוֹלָמוֹת דִּקְדוּשָׁה,
9 הַיְרִידָה גַּם לְעוֹלָמוֹת דִּלְעוּמַּת זֶה, וּבָזֶה גּוּפָא
10 יֶשְׁנָם כַּמָּה וְכַמָּה דַּרְגּוֹת, תְּחִילָּה קְלִיפַּת נוֹגַהּ
11 וְאַחַר כָּךְ גַּם שָׁלֹשׁ הַקְּלִיפּוֹת שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנָּה,
12 וּבָזֶה גּוּפָא יֶשְׁנָם כַּמָּה דַּרְגּוֹת, וְעַד לְהַקְּלִיפָּה
13 דְּלִי יְאוֹרִי וַאֲנִי עֲשִׂיתִנִי, שֶׁהוּא עִנְיָן שֶׁל מְרִידָה
14 בְּמֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.
15 ד) **אָמְנָם** בְּעִנְיָן זֶה צָרִיךְ לְהָבִין, מַהוּ הַטַּעַם
16 שֶׁבְּבֵיאוּר הָעִנְיָן דְּמַטָּה מַטָּה עַד אֵין
17 תַּכְלִית מָצִינוּ אֲרִיכוּת הַבֵּיאוּר וּפְרָטֵי פְרָטִים,
18 וְעַד שֶׁמָּצִינוּ בְּעֵץ חַיִּים (קָרוֹב לְסִיּוּמוֹ) שְׁנֵי
19 שְׁעָרִים[31] הַמְבָאֲרִים פְּרָטֵי הַדַּרְגּוֹת דִּלְמַטָּה מַטָּה,
20 עַד לַדַּרְגָּא הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁנִּקְרֵאת בְּשֵׁם קְלִיפּוֹת,
21 וּבָזֶה גּוּפָא עַד לַקְּלִיפָּה הֲכִי תַּחְתּוֹנָה. וְגַם (לִפְנֵי
22 זֶה) בַּזֹּהַר, מָצִינוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת וּבִפְרָט בְּפָרָשַׁת
23 פִּקּוּדֵי[32] אֲרִיכוּת גְּדוֹלָה וּבְכַמָּה פְּרָטִים וּפְרָטֵי
24 פְרָטִים אוֹדוֹת הָאֵין תַּכְלִית שֶׁבַּמַּטָּה מַטָּה,
25 בְּעִנְיָנִים וְעוֹלָמוֹת שֶׁהֵם הֵיפֶךְ הַקְּדוּשָׁה בְּתַכְלִית.
26 **וְהִנֵּה** לִכְאוֹרָה אֶפְשָׁר לוֹמַר הַבֵּיאוּר בָּזֶה, דְּכֵיוָן

30) קהלת ג, יא. וראה לקו״ת במדבר ה, ריש ע״ב. 31) שער מח (שער הקליפות) ושער מט (שער קליפת נוגה). 32) שם רסב, ב ואילך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

באורייתא וברא עלמא[33], כיון שהסתכל הקדוש ברוך הוא בתורה וברא את העולם, כדברי הזוהר, היינו שהתורה היא כמו תכנית הבניה שבה הבנאי מביט כשהוא בונה את הבנין, כי התורה קדמה לעולם וכל הבריאה היא על פי התורה, **לכן, בכדי שיוכל להיות התחדות** ובריאת **כל פרטי הדרגות דלעומת זה** של היפך הקדושה **כפי שעלה ברצונו יתברך מצד טעם הכמוס** מאיתנו וידוע רק לקדוש ברוך הוא, **צריך להיות תחילה** קודם שכל הדברים הללו נבראו בפועל **אסתכל באורייתא, שכל ענינים אלו בכל הפרטים ופרטי פרטים** עם כל האריכות שבדבר **צריכים להיות תחילה** לפני שנבראו **בתורה (בקבלה ובחסידות)** ולכן כל הענינים הנחותים הללו של פרטי הקליפות והסטרא־אחרא, מבוארים בתורה ובאריכות ובפרטיות.

וממשיך ומבאר שלאמיתו של דבר, הטעם לפירוט עניני ה'למטה מטה' בתורה, הוא לא רק מטעם 'אסתכל באורייתא וברא עלמא', כאמור לעיל, אלא יש בזה ענין נוסף.

אמנם, ענין זה גופא עצמו **(התחדות מציאות הקליפות על ידי זה שקדשא ברוך הוא אסתכל באורייתא,** כמבואר לעיל) **הוא** בשביל מטרה חשובה ועיקרית ביותר **בכדי שתושלם תכלית הכונה** של בריאת העולם, **כמאמר רז"ל**[34] בפרקי אבות **כל מה שברא הקדוש ברוך הוא בעולמו לא ברא אלא לכבודו,** וכל פרט ופרט בבריאה הוא חלק מהמטרה והתכלית של כל הבריאה **וכתורת הבעל שם טוב**[35] **בפירוש** הפנימי של הכתוב בתהילים **סור מרע ועשה טוב**[36], לפי פשוטו הכתוב אומר לאדם שיסור ויתרחק מהרע ויעשה את הטוב, ולפי הפירוש הפנימי הכוונה היא **שיעשה מרע טוב,** כלומר, יהפוך את הרע עצמו לטוב, **והיינו, שמה שכתוב סור מרע** לפי

1 שאסתכל באורייתא וברא עלמא[33], לכן, בכדי
2 שיוכל להיות התחדות כל פרטי הדרגות
3 דלעומת זה כפי שעלה ברצונו יתברך מצד טעם
4 הכמוס, צריך להיות תחילה אסתכל באורייתא,
5 שכל ענינים אלו בכל הפרטים ופרטי פרטים
6 צריכים להיות תחילה בתורה (בקבלה
7 ובחסידות). אמנם, ענין זה גופא (התחדות
8 מציאות הקליפות על ידי זה שקדשא ברוך הוא
9 אסתכל באורייתא) הוא בכדי שתושלם תכלית
10 הכונה, כמאמר רז"ל[34] כל מה שברא הקדוש
11 ברוך הוא בעולמו לא ברא אלא לכבודו,
12 וכתורת הבעל שם טוב[35] בפירוש סור מרע
13 ועשה טוב[36], שיעשה מרע טוב, והיינו, שמה
14 שכתוב סור מרע הוא רק התחלת העבודה, אבל
15 שלימות העבודה היא לא רק סור מרע, אלא גם
16 עשה (מהרע) טוב, שיעשה מרע טוב. והוא ענין
17 אתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למתקא[37].
18 ובלשון הלכה זדונות נעשו לו כזכיות[38], ועד
19 שמסופר בתורה מעשה רב[39], שאותן מצעות
20 שהציעה לו באיסור, הציעה לו בהיתר[40], שזוהי
21 הוראה נצחית לכל אחד ואחד מישראל שבכחו
22 להפוך את הרע לטוב. וכמובן גם ממה שמביא
23 אדמו"ר הזקן בספר תניא קדישא[41] שצריך
24 לעשות לו יתברך דירה בתחתונים, בתחתון
25 שאין תחתון למטה ממנו, שבזה נכלל גם
26 התחתון ביותר שהוא למטה מטה עד אין
27 תכלית, שגם בו צריך לפעול ענין הדירה, על

ביאור בדרך אפשר

הפירוש הפשוט, להתרחק מהרע, **הוא רק התחלת** השלב הראשון של **העבודה** שהאדם עובד את ה', **אבל שלימות העבודה היא לא רק סור מרע, אלא גם עשה (מהרע) טוב, שיעשה מרע** עצמו **טוב. והוא ענין** האמור בזוהר **אתהפכא חשוכא לנהורא ומרירו למתקא**[37] שהחושך מתהפך לאור והמר מתהפך למתוק. **ובלשון הלכה זדונות נעשו לו כזכיות**[38], כדברי הגמרא במעלת התשובה (בדרגה גבוהה, 'תשובה מאהבה') שמהפכת עבירות שנעשו במזיד לזכויות, **ועד שמסופר בתורה מעשה רב**[39], ואמרו בגמרא שצריך לפסוק הלכה על פי 'מעשה רב' היינו שהיתה הוראה הלכה למעשה, ולא די שנפסקה הלכה באופן כללי, **שאותן מצעות שהציעה לו באיסור, הציעה לו בהיתר**[40], כמסופר בגמרא על אדם שהיה זהיר במצות ציצית ורצה לחטוא עם אשה ובאו ארבע הציציות וטפחו על פניו ונמנע מהעבירה, ובעקבות המעשה האשה התגיירה ואותן המצעות שהציעה לו קודם לכן באיסור, הציעה לו לבסוף בהיתר **שזוהי הוראה נצחית לכל אחד ואחד מישראל שבכחו להפוך את הרע לטוב.**

וכמובן ענין זה שהפיכת הרע לטוב היא תכלית הבריאה **גם ממה שמביא אדמו"ר הזקן בספר תניא קדישא**[41] שצריך כל אחד ואחד מישראל **לעשות לו יתברך דירה** מקום ראוי לגילוי אלוקות והשראת השכינה **בתחתונים,** והיינו בעולם הזה הגשמי **בתחתון שאין תחתון למטה ממנו, שבזה** בדברי אדמו"ר הזקן בתניא שהדירה צריכה להיות 'בתחתון שאין תחתון למטה הימנו' אין הכוונה רק לעולם הזה בכללות אלא בדברים אלו **נכלל גם התחתון ביותר שהוא למטה מטה עד אין תכלית,** עניני הקליפות והסטרא־אחרא הכי נחותים **שגם בו** ב'תחתון' נחות זה **צריך לפעול ענין הדירה**

---

33) שם קסא, ריש ע"ב. 34) אבות פ"ו מי"א. 35) כתר שם טוב סימן סט. 36) תהלים לד, טו. 37) ראה זח"א ד, א. 38) יומא פו, ב. 39) ראה ב"ב קל, ב. 40) מנחות מד, א. 41) פל"ו (מה, ב).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

שאפילו בו יהיה גילוי אלוקות והשראת השכינה, **עַל יְדֵי זֶה שֶׁמְּהַפְּכִים אוֹתוֹ לְטוֹב.**

אַךְ לִכְאוֹרָה אֵינוֹ מוּבָן, הֲרֵי מִתְפַּלְּלִים וּמְבַקְּשִׁים בברכות **אַל תְּבִיאֵנוּ לִידֵי נִסָּיוֹן**[42], **וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַיֵּים אֶת הַבַּקָּשָׁה** ואכן מסייע לאדם שלא יבוא לידי ניסיון, **וְאִם כֵּן, אֵיךְ אֶפְשָׁר לִדְרוֹשׁ** ולתבוע **מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לְהִתְעַסֵּק גַּם בְּבֵירוּר** ותיקון והפיכתו לטוב של **הַמַּטָּה מַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית** והרי בשביל זה צריך לבוא במגע עם הרע, ודבר זה הוא ניסיון כי יש לחשוש שמא לא יצליח להתגבר על הרע ולהפוך אותו לטוב אלא המגע עם הרע יכשיל אותו.?

וּבִפְרָט צריך ביאור איך אפשר לדרוש מכל אחד לעסוק בבירור הרע **עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר**[43] **עַל הַפָּסוּק**[44] **בֹּא אֶל פַּרְעֹה, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, מַה כְּתִיב** מדוע כתוב **בֹּא אֶל פַּרְעֹה, לֵךְ אֶל פַּרְעֹה מִבָּעֵי לֵיהּ, מַאי בֹּא,** הכתוב היה צריך לומר 'לך אל פרעה' ומהו שנאמר 'בא' **אֶלָּא דְּעַיֵּיל לֵיהּ קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא** אלא שהכניס אותו הקדוש ברוך הוא **(לְמֹשֶׁה) אִדְּרִין לִפְנִים מֵאִדְּרִין, דְּהַיְינוּ חֲדָרִים לִפְנִים מֵחֲדָרִים בְּמַדְרֵגוֹת הַחִיצוֹנִים**[45], והקדוש ברוך הוא 'הכניס' את משה רבינו לתוך מדרגות עמקי הקליפות **וּמֹשֶׁה דָּחִיל מִינֵּיהּ וְלָא קָרִיב כּוּ',** ומשה פחד ממנו (מהקליפות הנקראות בזוהר כאן "אורים") **כֵּיוָן דְּחָמָא קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דְּדָחִיל מֹשֶׁה כּוּ',** כיון שראה הקדוש ברוך הוא שמשה מפחד, **אָמַר קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא** אמר הקדוש ברוך הוא, כלשון הכתוב בנבואת יחזקאל, **הִנְנִי**[46] **עָלֶיךָ**

ביאור בדרך אפשר

פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם, הַתַּנִּים הַגָּדוֹל הָרוֹבֵץ בְּתוֹךְ יְאוֹרָיו, וְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אִצְטְרִיךְ לְאַגָּחָא בֵּיהּ קְרָבָא וְלָא אַחֲרָא והקדוש ברוך הוא הצטרך לערוך עמו קרב, ולא אחר **כּוּ'.**

וְנִמְצָא, שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּינוּ עם כל גדולתו ומעלתו **הִתְיָרֵא לָבוֹא וּלְהִתְעַסֵּק בְּבֵירוּר הַמַּטָּה מַטָּה** שהיא קליפת פרעה מלך מצרים, כמבואר לעיל, **אֲפִילוּ לְאַחֲרֵי אַמִּירַת הַצִּיווּי בֹּא אֶל פַּרְעֹה, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִסְכִּים עִמּוֹ** שהפחד והחשש של משה רבינו מפני הקליפות היה מוצדק **וּבָא** הקדוש ברוך **בְּעַצְמוֹ** לפרעה, **כְּאָמְרוֹ הִנְנִי עָלֶיךָ פַּרְעֹה גּוּ'. וְאִילּוּ בְּתוֹרַת הַקַּבָּלָה בָּאִים בְּהַפְּרָטִים** ומבארים באריכות **דְּמַטָּה מַטָּה, וְאוֹמְרִים שֶׁזֶּהוּ הַתַּפְקִיד שֶׁנִּיתַּן לְאַנְשֵׁי הַחַיִל** שהם כל אחד ואחד מבני ישראל **שֶׁיְּבָרְרוּ גַּם אֶת הַמַּטָּה מַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית** ויתקנו ומתחזקת יותר השאלה איך אפשר לתבוע ולדרוש מכל אחד ואחד מישראל להתעסק בבירור הרע.?

ה) **וְיוּבַן עַל פִּי תּוֹרַת הָרַב הַמַּגִּיד**[47] ממעזריטש **עַל הַפָּסוּק** בתורה שאמר הקב"ה למשה רבנו "בא אל פרעה", **לְמַעַן שִׁתִּי** כדי שאשים **אוֹתוֹתַי אֵלֶּה בְּקִרְבּוֹ שֶׁבְּהַתְחָלַת פָּרָשַׁת בֹּא: לְפִי שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָיָה רוֹצֶה לְבָרֵר** להפריד את הטוב מהרע ולהעלות **כָּל הַנִּיצוֹצוֹת** האלוקיים הקדושים **מִמִּצְרַיִם מִן הַשְּׁבִירָה,** שנפלו למצרים ב"שבירת הכלים" שהיתה בעולם התוהו כתוצאה מכך שהיו שם אורות מרובים בכלים מועטים וב"שבירה" זו נפלו ניצוצות למטה, למצרים, **הַיְינוּ כָּל הַדְּבָרִים הַבְּטֵלִים שֶׁל פַּרְעֹה וְשֶׁל מִצְרַיִם שֶׁהֵם אוֹתִיּוֹת** המרכיבות מילים **כּוּ', בָּזֶה יִהְיֶה**

1 יְדֵי זֶה שֶׁמְּהַפְּכִים אוֹתוֹ לְטוֹב. אַךְ לִכְאוֹרָה אֵינוֹ
2 מוּבָן, הֲרֵי מִתְפַּלְּלִים וּמְבַקְּשִׁים אַל תְּבִיאֵנוּ לִידֵי
3 נִסָּיוֹן[42], וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְקַיֵּים אֶת הַבַּקָּשָׁה,
4 וְאִם כֵּן, אֵיךְ אֶפְשָׁר לִדְרוֹשׁ מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד
5 מִיִּשְׂרָאֵל לְהִתְעַסֵּק גַּם בְּבֵירוּר הַמַּטָּה מַטָּה עַד
6 אֵין תַּכְלִית. וּבִפְרָט עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתוּב בַּזֹּהַר[43]
7 עַל הַפָּסוּק[44] בֹּא אֶל פַּרְעֹה, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן מַה
8 כְּתִיב בֹּא אֶל פַּרְעֹה, לֵךְ אֶל פַּרְעֹה מִבָּעֵי לֵיהּ,
9 מַאי בֹּא, אֶלָּא דְּעַיֵּיל לֵיהּ קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא
10 (לְמֹשֶׁה) אִדְּרִין לִפְנִים מֵאִדְּרִין, דְּהַיְינוּ חֲדָרִים
11 לִפְנִים מֵחֲדָרִים בְּמַדְרֵגוֹת הַחִיצוֹנִים[45], וּמֹשֶׁה
12 דָּחִיל מִינֵּיהּ וְלָא קָרִיב כּוּ', כֵּיוָן דְּחָמָא קֻדְשָׁא
13 בְּרִיךְ הוּא דְּדָחִיל מֹשֶׁה כּוּ', אָמַר קֻדְשָׁא בְּרִיךְ
14 הוּא הִנְנִי[46] עָלֶיךָ פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם הַתַּנִּים
15 הַגָּדוֹל הָרוֹבֵץ בְּתוֹךְ יְאוֹרָיו, וְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא
16 אִצְטְרִיךְ לְאַגָּחָא בֵּיהּ קְרָבָא וְלָא אַחֲרָא כּוּ'.
17 וְנִמְצָא, שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּינוּ הִתְיָרֵא לָבוֹא וּלְהִתְעַסֵּק
18 בְּבֵירוּר הַמַּטָּה מַטָּה אֲפִילוּ לְאַחֲרֵי אַמִּירַת
19 הַצִּיווּי בֹּא אֶל פַּרְעֹה, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִסְכִּים
20 עִמּוֹ וּבָא בְּעַצְמוֹ, כְּאָמְרוֹ הִנְנִי עָלֶיךָ פַּרְעֹה גּוּ'.
21 וְאִילּוּ בְּתוֹרַת הַקַּבָּלָה בָּאִים בְּהַפְּרָטִים דְּמַטָּה
22 מַטָּה, וְאוֹמְרִים שֶׁזֶּהוּ הַתַּפְקִיד שֶׁנִּיתַּן לְאַנְשֵׁי
23 הַחַיִל שֶׁיְּבָרְרוּ גַּם אֶת הַמַּטָּה מַטָּה עַד אֵין
24 תַּכְלִית.
25 ה) **וְיוּבַן** עַל פִּי תּוֹרַת הָרַב הַמַּגִּיד[47] עַל הַפָּסוּק
26 לְמַעַן שִׁתִּי אוֹתוֹתַי אֵלֶּה בְּקִרְבּוֹ
27 שֶׁבְּהַתְחָלַת פָּרָשַׁת בֹּא: לְפִי שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא
28 הָיָה רוֹצֶה לְבָרֵר כָּל הַנִּיצוֹצוֹת מִמִּצְרַיִם מִן
29 הַשְּׁבִירָה, הַיְינוּ כָּל הַדְּבָרִים הַבְּטֵלִים שֶׁל פַּרְעֹה
30 וְשֶׁל מִצְרַיִם שֶׁהֵם אוֹתִיּוֹת כּוּ', בָּזֶה יִהְיֶה הַבֵּירוּר

42) בברכות השחר (ברכות ס, ב). 43) ח"ב לד, א. 44) ר"פ בא. 45) דרך אמת לזהר שם. 46) יחזקאל כט, ג. 47) אור תורה ר"פ בא (סימן פא).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

הַבֵּירוּר של ניצוצות אלו **שֶׁהִכְנִיס** הקדוש ברוך הוא **הַדִּיבּוּרִים וְהָאוֹתִיּוֹת אֵלּוּ** שבהיותם במצרים היו דברים בטלים, והקדוש ברוך הוא הכניס אותם **בְּהַתּוֹרָה וְעָשָׂה מֵהֶם** מאותן האותיות **צִירוּף אַחֵר שֶׁל קְדוּשָׁה** (ועל דרך האמור לעיל אודות הפיכת ה'שקר' של העולם הזה לקרש' של המשכן), **וְזֶהוּ הַבֵּירוּר שֶׁלָּהֶם** וזה הבירור והתיקון של ה'אותיות' של מצרים. **וְזֶהוּ** הרמז בפסוק **לְמַעַן שִׁתִּי אוֹתוֹתַי אֵלֶּה,** לפי פנימיות הענינים, **רְצוֹנוֹ לוֹמַר: אוֹתִיּוֹת שֶׁל הַשְּׁבִירָה** הם הניצוצות האלוקיים שנפלו ב'שבירת הכלים', אומר עליהם הקדוש ברוך הוא **צָרִיךְ אֲנִי לְבָרְרָם עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, לָכֵן הוּא מִן הַהֶכְרֵחַ לִשְׁלוֹחַ עֲלֵיהֶם** על המצרים **עוֹד שָׁלֹשׁ מַכּוֹת,** מכת ארבה, מכת חושך ומכת בכורות, מלבד המכות על מצרים שעליהם מסופר כבר בפרשת וארא, **בִּכְדֵי לְהַכְנִיסָם** את ה'אותיות', הניצוצות, שבמצרים **בְּאוֹתִיּוֹת צִירוּפִים שֶׁבַּתּוֹרָה (וְאִם לֹא הֵבִיא** ואילו הקדוש ברוך הוא לא היה מביא **עַל מִצְרַיִם עוֹד שָׁלֹשׁ מַכּוֹת אֵלּוּ, הָיוּ חֲסֵרִים כַּמָּה סִפּוּרִים שֶׁלֹּא הָיָה נִכְתָּב בַּתּוֹרָה,** והיה נגרם חיסרון באותיות התורה **וְלֹא הָיוּ מִתְבָּרְרִים כָּל הַנִּיצוֹצוֹת** כי, כאמור, בירור הניצוצות הוא על ידי האותיות שבתורה).

וממשיך ומבאר בפרטיות יותר את תורת הרב המגיד על בירור האותיות של מצרים על ידי אותיות התורה.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, גַּם הָאוֹתִיּוֹת שֶׁנָּפְלוּ בַּשְּׁבִירָה לְמַטָּה, לְפַרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם, וּלְאֶרֶץ מִצְרַיִם, עֶרְוַת הָאָרֶץ[48], הֵם בֶּאֱמֶת אוֹתוֹתַי, אוֹתִיּוֹת שֶׁלִּי [וְאַדְּרַבָּה, כָּל הַגְּבוֹהַּ גָּבוֹהַּ בְּיוֹתֵר נוֹפֵל לְמַטָּה מַטָּה בְּיוֹתֵר[49]], וּצְרִיכִים לְהַחֲזִירָם לְמַעֲמָד וּמַצָּב דְּאוֹתוֹתַי, אוֹתִיּוֹת דִּקְדוּשָׁה. וְלָכֵן נִכְתְּבוּ תְּחִילָּה בַּתּוֹרָה, שֶׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשִׂים אוֹתִיּוֹת בַּתּוֹרָה, וְהֵם נוֹתְנִים כֹּחַ שֶׁיּוּכְלוּ לְבָרֵר אֶת הָאוֹתִיּוֹת לְאַחֲרֵי שֶׁנָּפְלוּ בַּשְּׁבִירָה. וְהִנֵּה, אַף שֶׁהַלָּשׁוֹן בְּתוֹרַת הָרַב הַמַּגִּיד הוּא בֵּירוּר "הַדְּבָרִים בְּטֵלִים שֶׁל פַּרְעֹה וְשֶׁל מִצְרַיִם", וְלִכְאוֹרָה אֵין זֶה שַׁיָּךְ לְבֵירוּר הַדְּבָרִים שֶׁלְּמַטָּה מִזֶּה[50], מִכָּל מָקוֹם, הֲרֵי אֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ[51] וּפַשְׁטוּת הַכָּתוּב קָאֵי עַל שָׁלֹשׁ הַמַּכּוֹת הַנּוֹסָפוֹת שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל מִצְרַיִם, עֶרְוַת הָאָרֶץ, וְעַל פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם, הַתַּנִּים הַגָּדוֹל הָרוֹבֵץ בְּתוֹךְ יְאוֹרָיו אֲשֶׁר אָמַר לִי יְאוֹרִי וַאֲנִי עֲשִׂיתִנִי, שֶׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשָׂה הַבֵּירוּר אוֹתִיּוֹת שֶׁלִּי של הקדוש ברוך הוא הם ניצוצות של קדושה, אלא יתירה מזו, שורשם בקדושה הוא נעלה ביותר,

ביאור בדרך אפשר

1 שֶׁהִכְנִיס הַדִּיבּוּרִים וְהָאוֹתִיּוֹת אֵלּוּ בְּהַתּוֹרָה
2 וְעָשָׂה מֵהֶם צִירוּף אַחֵר שֶׁל קְדוּשָׁה, וְזֶהוּ
3 הַבֵּירוּר שֶׁלָּהֶם. וְזֶהוּ לְמַעַן שִׁתִּי אוֹתוֹתַי אֵלֶּה,
4 רְצוֹנוֹ לוֹמַר אוֹתִיּוֹת שֶׁל הַשְּׁבִירָה צָרִיךְ אֲנִי
5 לְבָרְרָם עַל יְדֵי הַתּוֹרָה, לָכֵן הוּא מִן הַהֶכְרֵחַ
6 לִשְׁלוֹחַ עֲלֵיהֶם עוֹד שָׁלֹשׁ מַכּוֹת, בִּכְדֵי לְהַכְנִיסָם
7 בְּאוֹתִיּוֹת צִירוּפִים שֶׁבַּתּוֹרָה (וְאִם לֹא הֵבִיא עַל
8 מִצְרַיִם עוֹד שָׁלֹשׁ מַכּוֹת אֵלּוּ, הָיוּ חֲסֵרִים כַּמָּה
9 סִפּוּרִים שֶׁלֹּא הָיָה נִכְתָּב בַּתּוֹרָה, וְלֹא הָיוּ
10 מִתְבָּרְרִים כָּל הַנִּיצוֹצוֹת).
11 וְהָעִנְיָן בָּזֶה, דְּהִנֵּה, גַּם הָאוֹתִיּוֹת שֶׁנָּפְלוּ
12 בַּשְּׁבִירָה לְמַטָּה, לְפַרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם,
13 וּלְאֶרֶץ מִצְרַיִם, עֶרְוַת הָאָרֶץ[48], הֵם בֶּאֱמֶת
14 אוֹתוֹתַי, אוֹתִיּוֹת שֶׁלִּי [וְאַדְּרַבָּה, כָּל הַגְּבוֹהַּ גָּבוֹהַּ
15 בְּיוֹתֵר נוֹפֵל לְמַטָּה מַטָּה בְּיוֹתֵר[49]], וּצְרִיכִים
16 לְהַחֲזִירָם לְמַעֲמָד וּמַצָּב דְּאוֹתוֹתַי, אוֹתִיּוֹת
17 דִּקְדוּשָׁה. וְלָכֵן נִכְתְּבוּ תְּחִילָּה בַּתּוֹרָה, שֶׁעַל יְדֵי
18 זֶה נַעֲשִׂים אוֹתִיּוֹת בַּתּוֹרָה, וְהֵם נוֹתְנִים כֹּחַ
19 שֶׁיּוּכְלוּ לְבָרֵר אֶת הָאוֹתִיּוֹת לְאַחֲרֵי שֶׁנָּפְלוּ
20 בַּשְּׁבִירָה. וְהִנֵּה, אַף שֶׁהַלָּשׁוֹן בְּתוֹרַת הָרַב הַמַּגִּיד
21 הוּא בֵּירוּר "הַדְּבָרִים בְּטֵלִים שֶׁל פַּרְעֹה וְשֶׁל
22 מִצְרַיִם", וְלִכְאוֹרָה אֵין זֶה שַׁיָּךְ לְבֵירוּר הַדְּבָרִים
23 שֶׁלְּמַטָּה מִזֶּה[50], מִכָּל מָקוֹם, הֲרֵי אֵין מִקְרָא יוֹצֵא
24 מִידֵי פְּשׁוּטוֹ[51] וּפַשְׁטוּת הַכָּתוּב קָאֵי עַל שָׁלֹשׁ
25 הַמַּכּוֹת הַנּוֹסָפוֹת שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל
26 מִצְרַיִם, עֶרְוַת הָאָרֶץ, וְעַל פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם,
27 הַתַּנִּים הַגָּדוֹל הָרוֹבֵץ בְּתוֹךְ יְאוֹרָיו אֲשֶׁר אָמַר לִי
28 יְאוֹרִי וַאֲנִי עֲשִׂיתִנִי, שֶׁעַל יְדֵי זֶה נַעֲשָׂה הַבֵּירוּר

ביאור בדרך אפשר

כי **כָּל הַגְּבוֹהַּ גָּבוֹהַּ בְּיוֹתֵר נוֹפֵל לְמַטָּה מַטָּה בְּיוֹתֵר[49]**, כמבואר ב'ליקוטי תורה' לאדמו"ר הזקן: "כנודע ממשל נפילת החומה שהאבן העליון יותר נופל למטה יותר, וכמו שכתוב ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך שכדי שירד וישתלשל גם למקום הקליפות צריך להיות ממקום גבוה מאד נעלה עד שיגיע שיהיה גילוי אלקות גם במקום הקליפות"], **וּצְרִיכִים לְהַחֲזִירָם** את ה'אותיות' שנפלו למצרים **לְמַעֲמָד וּמַצָּב דְּאוֹתוֹתַי, אוֹתִיּוֹת דִּקְדוּשָׁה. וְלָכֵן נִכְתְּבוּ תְּחִילָּה** אותיות הקדושה **בַּתּוֹרָה** (שהרי התורה קדמה לעולם), **שֶׁעַל יְדֵי זֶה** שנכתבו בתורה **נַעֲשִׂים אוֹתִיּוֹת בַּתּוֹרָה, וְהֵם** אותיות התורה **נוֹתְנִים כֹּחַ שֶׁיּוּכְלוּ** בני ישראל **לְבָרֵר אֶת הָאוֹתִיּוֹת** של מצרים **לְאַחֲרֵי שֶׁנָּפְלוּ בַּשְּׁבִירָה.**

וְהִנֵּה, אַף שֶׁהַלָּשׁוֹן בְּתוֹרַת הָרַב הַמַּגִּיד הוּא בֵּירוּר "הַדְּבָרִים בְּטֵלִים שֶׁל פַּרְעֹה וְשֶׁל מִצְרַיִם", וְלִכְאוֹרָה אֵין זֶה שַׁיָּךְ לְבֵירוּר הַדְּבָרִים שֶׁלְּמַטָּה מִזֶּה, דברים חמורים יותר מסתם דברים בטלים, דברי כפירה במציאות הקדוש ברוך הוא ובעובדה שהוא הבורא, וכמבואר בספר התניא לגבי החומרה של דיבורים אסורים וכן אודות הטומאה שבחכמת אומות העולם שגם היא חמורה יותר מסתם דברים בטלים, **מִכָּל מָקוֹם, הֲרֵי אֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ**, כדברי הגמרא, **וּפַשְׁטוּת הַכָּתוּב קָאֵי** מכוון **עַל שָׁלֹשׁ הַמַּכּוֹת הַנּוֹסָפוֹת שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל מִצְרַיִם,** הנקראת **עֶרְוַת הָאָרֶץ, וְעַל פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם,** הנקרא **הַתַּנִּים הַגָּדוֹל הָרוֹבֵץ בְּתוֹךְ יְאוֹרָיו אֲשֶׁר אָמַר לִי יְאוֹרִי וַאֲנִי עֲשִׂיתִנִי,** היינו שה'אותיות' שלו הם דיבורים היפך רצון ה' והיפך האמונה בה', **שֶׁעַל יְדֵי זֶה** שהקדוש ברוך הוא הביא על המצרים שלוש

48) מקץ מב, ט. שם, יב. קהלת רבה פ"א, ד בסופו. 49) לקו"ת פ' ראה כא, רע"ג. דרמ"צ קצא, א. ובכ"מ. 50) ראה תניא פ"ח. ובכ"מ. 51) ראה שבת סג, א. וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

מכות אלו **נַעֲשָׂה הַבֵּירוּר** והתיקון **דְּפַרְעֹה וּמִצְרַיִם כִּפְשׁוּטָם, וְעַד לְהַבֵּירוּר בְּאוֹפֶן דְּוַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת הָעָם**[52], שפרעה עצמו שילח והוציא את בני ישראל ממצרים, **כַּמְבוֹאָר בַּאֲרוּכָּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל** במאמר חסידות הפותח בפסוק **וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת הָעָם לְאַדְמוֹ"ר הַצֶּמַח צֶדֶק וּלְאַדְמוֹ"ר מַהֲרַ"ש**[53] **(שֶׁעִנְיָנוֹ** של הרבי מהר"ש **הוּא "מִלְּכַתְּחִילָּה אַרִיבֶּער"**[54], בהתאם לפתגמו המפורסם 'העולם אומרים שאם (יש מכשול בדרך) ואי אפשר ללכת מלמטה (בדרך הרגילה) אזי הולכים מלמעלה, ואני אומר - מלכתחילה מלמעלה **וְשָׁנָה זוֹ הִיא מֵאָה שָׁנִים לַהַסְתַּלְּקוּת שֶׁלּוֹ), דְּפַרְעֹה הָיָה מְשַׁלֵּחַ פֹּארוֹת** ענפי עצים **כּוּ', וְהַיְינוּ, שֶׁגַּם פַּרְעֹה** בעצמו שקודם לכן התנגד בתוקף להוציא את בני ישראל ממצרים, **עָזַר וְסִיֵּעַ לְהַיְצִיאָה מִמִּצְרַיִם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[55] בתורה שמשה רבינו אמר לפרעה **גַּם אַתָּה תִּתֵּן בְּיָדֵינוּ גוֹ'**, בהמות להקריב קרבנות **שֶׁעַל יְדֵי זֶה** שפרעה עצמו סייע ליציאת מצרים **נַעֲשָׂה עִילּוּי גָּדוֹל יוֹתֵר** ביציאת מצרים, **שֶׁזֶּהוּ מַה שֶׁנֶּאֱמַר** בנבואת הושע **(גַּבֵּי גָּלוּת מִצְרַיִם) וּזְרַעְתִּיהָ לִי בָּאָרֶץ**[56], **שֶׁעִנְיַן הַזְּרִיעָה הוּא כְּמַאֲמַר רַז"ל**[57] **כְּלוּם אָדָם זוֹרֵעַ כּוֹר**[58] **אֶלָּא כְּדֵי לְהוֹצִיא** כמה כורין, **הַיְינוּ, שֶׁגַּם הָאוֹתִיּוֹת (נִיצוֹצוֹת) דְּפַרְעֹה נִתְבָּרְרוּ וְנַעֲשׂוּ אוֹתוֹתַי, שֶׁכָּל זֶה הוּא עַל יְדֵי זֶה שֶׁנִּכְתְּבוּ תְּחִילָּה בַּתּוֹרָה.**

וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמְּבַקְּשִׁים אַל תְּבִיאֵנוּ לִידֵי נִסָּיוֹן, מִכָּל מָקוֹם, יְכוֹלִים לִדְרוֹשׁ מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לְהִתְעַסֵּק גַּם בְּבֵירוּר אֵלּוּ כְּפִי שֶׁהֵם לְמַטָּה מַטָּה בְּיוֹתֵר, כִּי, הַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא לְהַבֵּירוּר עַל יְדֵי הַהִתְעַסְּקוּת בְּלִימוּד עִנְיָנִים אֵלּוּ כְּפִי שֶׁהֵם בַּתּוֹרָה. וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁמְּצִינוּ בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדָה זָרָה, דְּאַף עַל פִּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִים[59], שֶׁאָסוּר לִקְרוֹא בְּאוֹתָן הַסְּפָרִים הַמְבָאֲרִים הֵיאָךְ עִיקַּר עֲבוֹדָתָהּ וּמַה מַּעֲשֶׂיהָ וּמִשְׁפָּטֶיהָ, מִפְּנֵי שֶׁדָּבָר זֶה גּוֹרֵם לְהִפָּנוֹת אַחֲרֶיהָ כוּ'[60], אַף עַל פִּי כֵן נִצְטַוִּינוּ לִלְמוֹד כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ, כּוֹלֵל גַּם הִלְכוֹת עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁבָּהֶם נִתְבָּאֲרוּ כַּמָּה פְּרָטִים בְּאוֹפֶן עֲבוֹדָתָהּ וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁפְּרָטֵי הָעִנְיָנִים דַּעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁכְּתוּבִים בַּתּוֹרָה נַעֲשִׂים עִנְיָן שֶׁל תּוֹרָה[61], וכשלומדים אותם

ביאור בדרך אפשר

וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁמְּבַקְּשִׁים אַל תְּבִיאֵנוּ לִידֵי נִסָּיוֹן, ומשמעות הדברים היא שלא נצטרך לבוא במגע עם עניני העולם שהוא ניסיון **מִכָּל מָקוֹם, יְכוֹלִים לִדְרוֹשׁ** ואכן דורשים **מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לְהִתְעַסֵּק גַּם בְּבֵירוּר** ותיקון והעלאת **הָעִנְיָנִים** שבעולם **שֶׁהֵם לְמַטָּה מַטָּה בְּיוֹתֵר,** ואפילו ענינים נחותים של קליפות הכי נחותות, כמבואר לעיל באריכות, **כִּי, הַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא לְהַבֵּירוּר** לא על ידי קשר ומגע ישיר עם הדברים כפי שהם במציאות התחתונה אלא בירור **עַל יְדֵי הַהִתְעַסְּקוּת בְּלִימוּד עִנְיָנִים אֵלּוּ כְּפִי שֶׁהֵם בַּתּוֹרָה** וכאמור לעיל שבירור ה'אותיות' של מצרים הוא על ידי אותיות התורה.

וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁמְּצִינוּ בהלכה למעשה **בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדָה זָרָה, דְּאַף עַל פִּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ** בפירוש בתורה **אַל תִּפְנוּ אֶל הָאֱלִילִים**[59], וכפי שמבואר ברמב"ם משמעות האיסור היא **שֶׁאָסוּר לִקְרוֹא בְּאוֹתָן הַסְּפָרִים הַמְבָאֲרִים הֵיאָךְ עִיקַּר עֲבוֹדָתָהּ וּמַה מַּעֲשֶׂיהָ וּמִשְׁפָּטֶיהָ** של עבודת האלילים, **מִפְּנֵי שֶׁדָּבָר זֶה** העיסוק בעבודת האלילים ומעשיה **גּוֹרֵם לְהִפָּנוֹת** לפנות **אַחֲרֶיהָ כוּ'**[60], **אַף עַל פִּי כֵן נִצְטַוִּינוּ לִלְמוֹד כָּל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ, כּוֹלֵל גַּם הִלְכוֹת עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁבָּהֶם נִתְבָּאֲרוּ כַּמָּה פְּרָטִים בְּאוֹפֶן עֲבוֹדָתָהּ** ואין זו סתירה לאיסור לעסוק בהכרת פרטי העבודה ומעשיה, כפי שממשיך ומבאר. **וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁפְּרָטֵי הָעִנְיָנִים דַּעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁכְּתוּבִים בַּתּוֹרָה נַעֲשִׂים עִנְיָן שֶׁל תּוֹרָה**[61] וכשלומדים אותם

---

52) ריש פרשתנו (בשלח). 53) אוה"ת פרשתנו (בשלח) ע' שסג. סה"מ תרכ"ז ע' קו. וראה גם תו"א סא, ג. 54) ראה אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"א ע' תריז. 55) בא י, כה. 56) הושע ב, כה. 57) פסחים פז, ב. 58) כ"ה בתו"א (ריש פרשתנו (בשלח)) ובסה"מ שם (ס"ע קט). ובפסחים שם [וכ"ה באוה"ת שם ע' שנג]: סאה. 59) קדושים יט, ד. 60) רמב"ם הל' ע"ז פ"ב ה"ב. 61) ראה גם לקו"ש חכ"ג ע' 166 ואילך. וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

בתור חלק מהתורה, אין חשש שהכרת הדברים תגרום לפנות אחריהם, **וְכַמְבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר**[62] בשיחות של הרבי **בְּעִנְיַן יַעֲקֹב וְעֵשָׂו הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה**[63], תחילת פרשת תולדות ש'ואלה תולדות יצחק' הם יעקב ועשו שעליהם מדובר בפרשה, ונתבאר שיש הבדל בין עשו כפי שהוא במציאות שהתנהג שלא כראוי לכפי שהדברים הם 'בפרשה', היינו בתור ענין בתורה, **שֶׁגַּם עֵשָׂו הָאָמוּר בַּפָּרָשָׁה הוּא חֵלֶק מִתּוֹרָה**, וכך גם בענין הכרת העבודה־זרה שיש הבדל גדול ומהותי בין הכרת הדברים מתוך עיסוק והתענינות בפרטי המציאות של העבודה־זרה לבין לימוד הדברים בתור הלכות בתורה. **וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר לוֹמְדִים בַּתּוֹרָה הִלְכוֹת עֲבוֹדָה זָרָה, הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה גּוּפָא** על ידי הלימוד עצמו **מְבַטְּלִים אֶת הָעֲבוֹדָה זָרָה, וּבִפְרָט כַּאֲשֶׁר לוֹמְדִים אֶת הַהֲלָכָה (שֶׁבָּאָה אַחַר כָּךְ לִידֵי מַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל** ואחרי הלימוד מקיימים את ההלכה) **שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת שַׁקֵּץ תְּשַׁקְּצֶנּוּ**[64] **וְאַבֵּד תְּאַבְּדוּן**[65], היינו ציווי התורה אודות ביטול ואיבוד והריסת עניני עבודה־זרה **אֲזַי פּוֹעֲלִים** על ידי לימוד זה **בִּמְציאוּת הָעֲבוֹדָה זָרָה (וְעַד** שהפעולה וההשפעה על העבודה זרה היא אפילו **לַעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁהִיא בִּירִידָה לְמַטָּה מִמַּה בְּיוֹתֵר בְּאוֹפֶן דִּלִי יְאוֹרִי וַאֲנִי עֲשִׂיתִינִי** קליפת פרעה המכחישה את מציאות הבורא, כאמור לעיל) והפעולה וההשפעה היא **שֶׁנַּעֲשֶׂה בִּיטּוּל וְאִיבּוּד הָעֲבוֹדָה זָרָה בְּתַכְלִית,** וכפי שממשיך ומבאר עוד להלן את ענין הבירור והתיקון של עניני מצרים על־ידי לימוד התורה.

ו) **וְהָעִנְיָן בָּזֶה, כְּפִי שֶׁמְּבָאֵר אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן בְּתוֹרָה אוֹר**[66]

ביאור בדרך אפשר

שֶׁתְּמוּרַת זֶה שֶׁבַּגָּלוּת הָרִאשׁוֹן, גָּלוּת מִצְרַיִם, הָיָה הַשִּׁעְבּוּד של בני ישראל במצרים והקושי של הגלות במידה של **בְּחוֹמֶר**[67] **וּבִלְבֵנִים גּוֹ' כָּל עֲבוֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ** המצרים **בָּהֶם** בבני ישראל **בְּפָרְךְ כִּפְשׁוּטוֹ, הִנֵּה עַכְשָׁיו** בגלות שבזמן הזה **נַעֲשָׂה זֶה** השעבוד בגלות **עַל יְדֵי הַהִתְעַסְּקוּת** והיגיעה **בַּתּוֹרָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר**[68] **בְּחוֹמֶר דָּא** זהו לימוד התורה באופן של **קַל־וָחוֹמֶר וּבִלְבֵנִים דָּא** זהו **לִיבּוּן הִלְכְתָא** עיון וביורור הלכה, **וְהַיְינוּ, שֶׁעַל יְדֵי זֶה שֶׁמְּיַיגֵּעַ אֶת עַצְמוֹ** האדם הלומד תורה **וְעַד** שהגיעה היא יגיעה גדולה עד **לְאוֹפֶן שֶׁל עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ, יְגִיעָה אֲמִיתִית עַל פִּי תּוֹרַת אֱמֶת,** יגיעה כזו שהתורה קוראת לה יגיעה **בִּלְימוּד הַתּוֹרָה בְּאוֹפֶן שֶׁל קַל וָחוֹמֶר וְלִיבּוּן הִלְכְתָא, הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה פּוֹעֲלִים** בירור ותיקון עניני הגלות **עוֹד יוֹתֵר מִמַּה שֶׁפָּעֲלוּ** ובירור ותיקנו **בְּגָלוּת מִצְרַיִם עַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה בְּחוֹמֶר וּבִלְבֵנִים כִּפְשׁוּטָם. וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁלֹּא מַסְפִּיקָה הָעֲבוֹדָה** של בירור ותיקון עניני העולם על ידי לימוד התורה **בְּאוֹפֶן כְּלָלִי, אֶלָּא הָעֲבוֹדָה** של בירור ותיקון זה **צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁמַּכְנִיס אֶת עַצְמוֹ** האדם הלומד תורה **גַּם בְּהַפְּרָטִים כוּ', וּכְמוֹ** למשל **בְּלִיבּוּן הִלְכְתָא,** כאשר עוסקים בלימוד ועיון כדי ללבן סוגיא על מנת לפסוק הלכה **שֶׁמְּלַבֵּן וּמְבָרֵר אֶת הַהֲלָכָה** לא רק באופן כללי אלא **בְּכָל הַפְּרָטִים וּפְרָטֵי פְרָטִים, עַד שֶׁבָּא לְאַסּוּקֵי שְׁמַעְתְּתָא אַלִּיבָּא דְּהִלְכְתָא**[69] למסקנת הסוגיא על פי ההלכה, שזהו אופן לימוד שדורש יגיעה מיוחדת ומחייב התייחסות לפרטי הפרטים.

1 וְכַמְבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[62] בְּעִנְיַן יַעֲקֹב וְעֵשָׂו
2 הָאֲמוּרִים בַּפָּרָשָׁה[63], שֶׁגַּם עֵשָׂו הָאָמוּר בַּפָּרָשָׁה
3 הוּא חֵלֶק מִתּוֹרָה. וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר לוֹמְדִים בַּתּוֹרָה
4 הִלְכוֹת עֲבוֹדָה זָרָה, הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה גּוּפָא
5 מְבַטְּלִים אֶת הָעֲבוֹדָה זָרָה, וּבִפְרָט כַּאֲשֶׁר
6 לוֹמְדִים אֶת הַהֲלָכָה (שֶׁבָּאָה אַחַר כָּךְ לִידֵי
7 מַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל) שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת שַׁקֵּץ תְּשַׁקְּצֶנּוּ[64]
8 וְאַבֵּד תְּאַבְּדוּן[65], אֲזַי פּוֹעֲלִים בִּמְציאוּת הָעֲבוֹדָה
9 זָרָה (וְעַד לַעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁהִיא בִּירִידָה לְמַטָּה
10 מִמַּה בְּיוֹתֵר בְּאוֹפֶן דִּלִי יְאוֹרִי וַאֲנִי עֲשִׂיתִינִי)
11 שֶׁנַּעֲשֶׂה בִּיטּוּל וְאִיבּוּד הָעֲבוֹדָה זָרָה בְּתַכְלִית.

12 ו) **וְהָעִנְיָן** בָּזֶה, כְּפִי שֶׁמְּבָאֵר אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן
13 בְּתוֹרָה אוֹר[66] שֶׁתְּמוּרַת זֶה שֶׁבַּגָּלוּת
14 הָרִאשׁוֹן, גָּלוּת מִצְרַיִם, הָיָה הַשִּׁעְבּוּד בְּחוֹמֶר[67]
15 וּבִלְבֵנִים גּוֹ' כָּל עֲבוֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרְךְ
16 כִּפְשׁוּטוֹ, הִנֵּה עַכְשָׁיו נַעֲשָׂה זֶה עַל יְדֵי
17 הַהִתְעַסְּקוּת בַּתּוֹרָה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר[68] בְּחוֹמֶר
18 דָּא קַל־וָחוֹמֶר וּבִלְבֵנִים דָּא לִיבּוּן הִלְכְתָא,
19 וְהַיְינוּ, שֶׁעַל יְדֵי זֶה שֶׁמְּיַיגֵּעַ אֶת עַצְמוֹ וְעַד
20 לְאוֹפֶן שֶׁל עֲבוֹדַת פֶּרֶךְ, יְגִיעָה אֲמִיתִית עַל פִּי
21 תּוֹרַת אֱמֶת, בְּלִימוּד הַתּוֹרָה בְּאוֹפֶן שֶׁל קַל וָחוֹמֶר
22 וְלִיבּוּן הִלְכְתָא, הִנֵּה עַל יְדֵי זֶה פּוֹעֲלִים עוֹד
23 יוֹתֵר מִמַּה שֶׁפָּעֲלוּ בְּגָלוּת מִצְרַיִם עַל יְדֵי
24 הָעֲבוֹדָה בְּחוֹמֶר וּבִלְבֵנִים כִּפְשׁוּטָם. וּמִזֶּה מוּבָן,
25 שֶׁלֹּא מַסְפִּיקָה הָעֲבוֹדָה בְּאוֹפֶן כְּלָלִי, אֶלָּא
26 הָעֲבוֹדָה צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁמַּכְנִיס אֶת עַצְמוֹ
27 גַּם בְּהַפְּרָטִים כוּ', וּכְמוֹ בְּלִיבּוּן הִלְכְתָא, שֶׁמְּלַבֵּן
28 וּמְבָרֵר אֶת הַהֲלָכָה בְּכָל הַפְּרָטִים וּפְרָטֵי פְרָטִים,
29 עַד שֶׁבָּא לְאַסּוּקֵי שְׁמַעְתְּתָא אַלִּיבָּא דְּהִלְכְתָא[69].

---

62) לקו"ש ח"כ ע' 114. שם ע' 342 ואילך. ועוד. 63) פרש"י ר"פ תולדות. 64) עקב ז, כו. 65) פ' ראה יב, ב. וראה ע"ז מה, ב ואילך. רמב"ם הל' ע"ז פ"ז־ח. שו"ע יו"ד סקמ"ו. 66) שמות מט, א ואילך. נא, ב ואילך. 67) שמות א, יד. 68) ח"ג קנג, א. הובא בתו"א שם. 69) ראה יומא כו, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

וּכְמוֹ שֶׁהוּא בִּכְלָלוּת עֲבוֹדַת ה׳ של **הָאָדָם,** שגם בזה מצינו הדגשה על כך שהדבר צריך להיות לפרטי פרטים **כַּמְבוֹאָר בְּשַׁעַר הַיִּחוּד לְאַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי[70], שֶׁכְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה הָעֲבוֹדָה** שהאדם עובד את ה׳ **כִּדְבָעֵי, לֹא מַסְפִּיקָה עֲבוֹדָה וְהִתְבּוֹנְנוּת** בגדולת ה׳ **בְּאוֹפֶן כְּלָלִי, אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת הָעִנְיָן דִּידִיעַת אֱלֹקוּת,** כלשון הכתוב בדברי הימים שאמר דוד המלך לשלמה בנו **דַּע אֶת אֱלֹקֵי אָבִיךָ[71], בְּאוֹפֶן שֶׁיּוֹדְעִים אֶת עִנְיְנֵי** עשר **הַסְּפִירוֹת** העליונות **וְכָל פְּרָטֵי הָעִנְיָנִים דְּכָל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** של ירידת האור האלוקי מלמעלה למטה **שֶׁנִּשְׁתַּלְשְׁלוּ מֵהֶם** מעשר הספירות, ידיעה זו צריכה להיות **בְּאוֹפֶן פְּרָטִי דַּוְקָא. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה מְבוֹאָר בְּקוּנְטְרֵס הָעֲבוֹדָה[72] לְכְבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוֹ״ר (מְהוֹרַשַׁ״ב) נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן, שֶׁנּוֹסָף עַל הָעִנְיָן הַכְּלָלִי דְּקַבָּלַת עוֹל** מלכות שמים, **שֶׁזֶּהוּ** ענין זה של קבלת עול ויראת שמים **רֵאשִׁית הָעֲבוֹדָה וְעִיקָּרָהּ וְשָׁרְשָׁהּ[73], הֲרֵי זֶה** הקבלת עול הכללית **צָרִיךְ לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ גַּם בַּעֲבוֹדָה פְּרָטִית, בִּפְרָטִים וּפְרָטֵי פְרָטִים רַבִּים.**

וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם שֶׁבְּתוֹרַת הַקַּבָּלָה, שהיא **חָכְמַת הָאֱמֶת, נִתְבָּאֲרוּ פְּרָטִים וּפְרָטֵי פְרָטִים בְּהָעִנְיָנִים דִּלְעוּמַּת זֶה** הענינים והדרגות של היפך הקדושה **(בְּזֹהַר פָּרָשַׁת פְּקוּדֵי, וּבַשְּׁעָרִים הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל שֶׁבְּעֵץ חַיִּים, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה בִּשְׁאָר הַמְּקוֹמוֹת),** ולעיל נשאלה השאלה מדוע באו הדברים בפירוט גדול כל כך, **כִּי, בֵּירוּר הַלְּעוּמַּת זֶה נַעֲשָׂה דַּוְקָא עַל יְדֵי לִימוּד עִנְיָנִים אֵלּוּ** בתורה **בִּפְרָטִים וּפְרָטֵי פְרָטִים, בְּאוֹפֶן שֶׁל לִיבּוּן הִלְכְתָּא** כמו בליבון סוגיא בהלכה שזהו על ידי עיון בפרטי הפרטים שבדבר.

ז) **וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, שֶׁזֶּהוּ גַּם מַה שֶׁמָּצִינוּ בְּנִגְלֶה דְּתוֹרָה בְּמַסֶּכֶת תַּעֲנִית[74], אָמַר רַבִּי יִצְחָק כָּל הָאוֹמֵר רָחָב רָחָב מִיַּד נִקְרֵי** רואה קרי **(שֶׁבָּא לֶעָוֹן הַיְדוּעַ** של הוצאת זרע לבטלה **רַחֲמָנָא־לִצְלָן שֶׁגּוֹרֵם לַאֲרִיכוּת הַגָּלוּת, כַּמְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[75]), אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן אֲנָא אָמִינָא** אני אומר **וְלָא אִיכְּפַת לִי (אֵינִי חוֹשֵׁשׁ[76]** שהאמירה הזו תביא לתוצאות לא רצויות), **אָמַר לֵיהּ** אמר לו רבי יצחק לרב נחמן **כִּי קָאָמִינָא** כשאמרתי שהזכרת שם אשה כזו גורם לראות קרי, התכוונתי שמדובר **בְּיוֹדְעָהּ וּבְמַכִּירָהּ** אבל באזכור שם סתם, ללא שיודעה ומכירה אכן אין לחשוש **(כַּמְבוֹאָר בְּלִקּוּטֵי לֵוִי יִצְחָק[77] לְאאמו״ר זַ״ל** אביו של הרבי **פְּרָטֵי הָעִנְיָנִים בָּזֶה עַל דֶּרֶךְ הַקַּבָּלָה),** כפי שממשיך ומבאר.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁכַּאֲשֶׁר הַהִתְעַסְּקוּת של האדם והקשר והמגע שלו **בְּהָעִנְיָנִים שֶׁהֵם לְמַטָּה מַטָּה** הנחותים ביותר מבחינה רוחנית **הִיא בְּאוֹפֶן דִּיוֹדְעָהּ וּמַכִּירָהּ, הַיְינוּ, שֶׁנַּעֲשֵׂית אֶצְלוֹ הִתְקַשְּׁרוּת (דַּעַת מִלְּשׁוֹן הִתְקַשְּׁרוּת[78]** כמובא בחסידות ומרומז בכתוב ׳והאדם ידע את חוה אשתו׳) **וְהַכָּרָה בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ כְּפִי שֶׁהֵם לְמַטָּה מַטָּה,** היינו כפי שהם אכן מציאות נחותה **אֲזַי בָּא לָעִנְיָן**

1 וּכְמוֹ שֶׁהוּא בִּכְלָלוּת עֲבוֹדַת הָאָדָם, כַּמְבוֹאָר
2 בְּשַׁעַר הַיִּחוּד לְאַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי[70], שֶׁכְּדֵי
3 שֶׁתִּהְיֶה הָעֲבוֹדָה כִּדְבָעֵי, לֹא מַסְפִּיקָה עֲבוֹדָה
4 וְהִתְבּוֹנְנוּת בְּאוֹפֶן כְּלָלִי, אֶלָּא צָרִיךְ לִהְיוֹת הָעִנְיָן
5 דִּידִיעַת אֱלֹקוּת, דַּע אֶת אֱלֹקֵי אָבִיךָ[71], בְּאוֹפֶן
6 שֶׁיּוֹדְעִים אֶת עִנְיְנֵי הַסְּפִירוֹת וְכָל פְּרָטֵי הָעִנְיָנִים
7 דְּכָל סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת שֶׁנִּשְׁתַּלְשְׁלוּ מֵהֶם בְּאוֹפֶן
8 פְּרָטִי דַּוְקָא. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה מְבוֹאָר בְּקוּנְטְרֵס
9 הָעֲבוֹדָה[72] לִכְבוֹד קְדוּשַׁת אַדְמוֹ״ר (מְהוֹרַשַׁ״ב)
10 נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן, שֶׁנּוֹסָף עַל הָעִנְיָן הַכְּלָלִי דְּקַבָּלַת
11 עוֹל, שֶׁזֶּהוּ רֵאשִׁית הָעֲבוֹדָה וְעִיקָּרָהּ וְשָׁרְשָׁהּ[73],
12 הֲרֵי זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת נִמְשָׁךְ גַּם בַּעֲבוֹדָה פְּרָטִית,
13 בִּפְרָטִים וּפְרָטֵי פְרָטִים. וְזֶהוּ גַּם הַטַּעַם שֶׁבְּתוֹרַת
14 הַקַּבָּלָה, חָכְמַת הָאֱמֶת, נִתְבָּאֲרוּ פְּרָטִים וּפְרָטֵי
15 פְרָטִים בְּהָעִנְיָנִים דִּלְעוּמַּת זֶה (בְּזֹהַר פָּרָשַׁת
16 פְּקוּדֵי, וּבַשְּׁעָרִים הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל שֶׁבְּעֵץ חַיִּים,
17 וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה בִּשְׁאָר הַמְּקוֹמוֹת), כִּי, בֵּירוּר
18 הַלְּעוּמַּת זֶה נַעֲשָׂה דַּוְקָא עַל יְדֵי לִימוּד עִנְיָנִים
19 אֵלּוּ בִּפְרָטִים וּפְרָטֵי פְרָטִים, בְּאוֹפֶן שֶׁל לִיבּוּן
20 הִלְכְתָּא.
21 ז) **וְיֵשׁ** לְהוֹסִיף, שֶׁזֶּהוּ גַּם מַה שֶׁמָּצִינוּ בְּנִגְלֶה
22 דְּתוֹרָה בְּמַסֶּכֶת תַּעֲנִית[74], אָמַר רַבִּי
23 יִצְחָק כָּל הָאוֹמֵר רָחָב רָחָב מִיַּד נִקְרֵי (שֶׁבָּא לֶעָוֹן
24 הַיְדוּעַ רַחֲמָנָא־לִצְלָן שֶׁגּוֹרֵם לַאֲרִיכוּת הַגָּלוּת,
25 כַּמְבוֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת[75]), אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן
26 אֲנָא אָמִינָא וְלָא אִיכְּפַת לִי (אֵינִי חוֹשֵׁשׁ[76]), אָמַר
27 לֵיהּ כִּי קָאָמִינָא בְּיוֹדְעָהּ וּבְמַכִּירָהּ (כַּמְבוֹאָר
28 בְּלִקּוּטֵי לֵוִי יִצְחָק[77] לְאאמו״ר זַ״ל פְּרָטֵי הָעִנְיָנִים בָּזֶה עַל דֶּרֶךְ הַקַּבָּלָה).
29 וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁכַּאֲשֶׁר הַהִתְעַסְּקוּת בְּהָעִנְיָנִים שֶׁהֵם לְמַטָּה מַטָּה הִיא בְּאוֹפֶן
30 דִּיוֹדְעָהּ וּמַכִּירָהּ, הַיְינוּ, שֶׁנַּעֲשֵׂית אֶצְלוֹ הִתְקַשְּׁרוּת (דַּעַת מִלְּשׁוֹן הִתְקַשְּׁרוּת[78])
31 וְהַכָּרָה בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ כְּפִי שֶׁהֵם לְמַטָּה מַטָּה, אֲזַי בָּא לָעִנְיָן בִּלְתִּי רָצוּי, כְּמוֹ

70) פ״ד. רפ״ה. 71) דברי הימים־א כח, ט. 72) פ״ו. 73) תניא רפמ״א. 74) ה, סע״ב. 75) לקו״ת להאריז״ל ישעי׳ נט, כ. 76) פרש״י שם. 77) תורת לוי יצחק חידושים וביאורים לש״ס ס״ע יא ואילך. 78) תניא ספ״ג. פמ״ב (נט, ב).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

בִּלְתִּי רָצוּי, עלולים להיות לכך תוצאות לא רצויות, ובמקום שיפעל בירור ותיקון הדברים, ההתעסקות הזו תגרום לו עצמו ירידה **כְּמוֹ בְּעִנְיָן זֶה** של הזכרת שם האשה המסוימת אם יודעה ומכירה **שֶׁבָּא לֶעָוֹן הַיָּדוּעַ רַחֲמָנָא־לִצְלָן,** כנזכר לעיל **וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בִּשְׁאָר עִנְיָנִים כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.** שההתעסקות בהם מתוך חיבור חזק והתקשרות, עלולה להביא תוצאות לא רצויות. **אֲבָל כַּאֲשֶׁר אֵינוֹ יוֹדְעָהּ וּמַכִּירָהּ,** כאשר אינו קשור ואינו מחובר בנפשו לדברים בלתי רצויים **כִּי אִם** אלא הדעת וההתקשרות שלו היא בעניני אלוקות בהתאם לציווי **דַּע אֶת אֱלֹקֵי אָבִיךָ, שֶׁיְּדִיעָה זוֹ** דעת והכרה בגדולת ה' יש לה תוצאות הכי רצויות שהיא **מְבִיאָה**[79] **לְעָבְדֵהוּ בְּלֵבָב שָׁלֵם**[71], כמו שכתוב בהמשך הפסוק **אֲזַי אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מֵהַהִתְעַסְּקוּת בָּעִנְיָנִים שֶׁהֵם לְמַטָּה מַטָּה, כֵּיוָן שֶׁעוֹסֵק בָּהֶם** מבלי להתחבר ולהתקשר למציאות הנחותה אלא העיסוק בהם הוא **כְּפִי שֶׁהֵם חֵלֶק מִתּוֹרָה שְׁלֵימָה, כָּךְ שֶׁגַּם בָּהֶם תְּלוּיָה שְׁלֵימוּת הַתּוֹרָה,** והתורה היא שלימה דוקא כשהיא כוללת גם ענינים אלה (של פירוט ענין הקליפות בארכיות בזוהר ובכתבי האריז"ל, כמובא לעיל) **וְעַד** כדי כך גם ענינים אלה הם שלימות התורה **שֶׁאֵין הֶפְרֵשׁ**[80] **בֵּין** הכתוב המדבר במשפחות בני עשו ואומר **וְתִמְנַע הָיְתָה פִילֶגֶשׁ**[81] **וּבֵין** הפסוק שבו היא הפתיחה של עשרת הדברות ומדבר אודות האמונה ואחדות ה' **אָנֹכִי הֲוָי' אֱלֹקֶיךָ**[82] **(כַּמּוּבָן מִדִּבְרֵי הַגְּמָרָא בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין**[83]**)** ושני הפסוקים שווים בענין זה שהם חלק משלימות התורה, **הַיְינוּ שֶׁעִנְיְנֵי הַתּוֹרָה שֶׁמְּדַבְּרִים אוֹדוֹת מַטָּה מַטָּה,** כמו הפסוק הנזכר 'ותמנע היתה פלגש' **הֵם בְּאוֹתָהּ דַּרְגַּת הַקְּדוּשָׁה דְּאָנֹכִי הֲוָי' אֱלֹקֶיךָ, וְלָכֵן, נוֹסָף לְכָךְ שֶׁעַל יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ נַעֲשֶׂה הַבֵּירוּר**

1 בְּעִנְיָן זֶה שֶׁבָּא לֶעָוֹן הַיָּדוּעַ רַחֲמָנָא־לִצְלָן, וְעַל
2 דֶּרֶךְ זֶה בִּשְׁאָר עִנְיָנִים כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אֲבָל כַּאֲשֶׁר
3 אֵינוֹ יוֹדְעָהּ וּמַכִּירָהּ, כִּי אִם דַּע אֶת אֱלֹקֵי אָבִיךָ,
4 שֶׁיְּדִיעָה זוֹ מְבִיאָה[79] לְעָבְדֵהוּ בְּלֵבָב שָׁלֵם[71], אֲזַי
5 אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ מֵהַהִתְעַסְּקוּת בָּעִנְיָנִים שֶׁהֵם לְמַטָּה
6 מַטָּה, כֵּיוָן שֶׁעוֹסֵק בָּהֶם כְּפִי שֶׁהֵם חֵלֶק מִתּוֹרָה
7 שְׁלֵימָה, כָּךְ שֶׁגַּם בָּהֶם תְּלוּיָה שְׁלֵימוּת הַתּוֹרָה,
8 וְעַד שֶׁאֵין הֶפְרֵשׁ[80] בֵּין וְתִמְנַע הָיְתָה פִילֶגֶשׁ[81]
9 וּבֵין אָנֹכִי הֲוָי' אֱלֹקֶיךָ[82] (כַּמּוּבָן מִדִּבְרֵי הַגְּמָרָא
10 בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין[83]), הַיְינוּ שֶׁעִנְיְנֵי הַתּוֹרָה
11 שֶׁמְּדַבְּרִים אוֹדוֹת מַטָּה מַטָּה, הֵם בְּאוֹתָהּ דַּרְגַּת
12 הַקְּדוּשָׁה דְּאָנֹכִי הֲוָי' אֱלֹקֶיךָ, וְלָכֵן, נוֹסָף לְכָךְ
13 שֶׁעַל יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ נַעֲשֶׂה
14 הַבֵּירוּר שֶׁלָּהֶם בְּאוֹפֶן דִּשְׁבִירָתָם זוֹהִי תַּקָּנָתָם[84],
15 הִנֵּה לְאַחַר זֶה נַעֲשֶׂה עִנְיָן זֶה חֵלֶק מֵעֲבוֹדַת
16 הָאָדָם בְּאוֹפֶן דַּעֲשֵׂה טוֹב, וּכְתוֹרַת הַבַּעַל שֵׁם
17 טוֹב (הַנִּזְכָּר לְעֵיל) שֶׁיַּעֲשֶׂה מֵרָע טוֹב.
18 ח) **וְיֵשׁ** לְהוֹסִיף בָּזֶה בְּעוֹמֶק יוֹתֵר, דְּהִנֵּה, מַה
19 שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּינוּ הָיָה יָרֵא
20 מִקְּלִיפַּת פַּרְעֹה, הֲרֵי זֶה לְפִי שֶׁשָּׁם הוּצְרַךְ לִהְיוֹת
21 הַבֵּירוּר בְּאוֹפֶן דְּיוֹדְעָהּ כוּ', וְעַל זֶה הִסְכִּים
22 הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וּבָא בְּעַצְמוֹ, וְהַיְינוּ, לְפִי
23 שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לָא אִיכְפַּת לֵיהּ, וּכְמוֹ
24 שֶׁכָּתוּב[85] מִי זֶה בָּא מֵאֱדוֹם חֲמוּץ בְּגָדִים מִבָּצְרָה
25 גוֹ' וְכָל מַלְבּוּשֵׁי אֶגְאָלְתִּי, הַיְינוּ שֶׁאַף עַל פִּי
26 שֶׁהָעִנְיָנִים דִּלְעוּמַּת זֶה (שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בָּהֶם בִּכְדֵי
27 לְבָרְרָם) נִיכָּרִים כִּבְיָכוֹל עַל לְבוּשִׁים שֶׁל הַקָּדוֹשׁ

ביאור בדרך אפשר

והתיקון **שֶׁלָּהֶם בְּאוֹפֶן דִּשְׁבִירָתָם זוֹהִי תַּקָּנָתָם**[84] כמבואר בהלכה שכלי חרס שבלע איסור לא מועילה לו הכשרה בהגעלה או ליבון אלא צריך לשבור אותו, ומבואר בחסידות שגם בבירור ותיקון עניני העולם יש ענינים שניתן להעלות ולתקן ויש ענינים נחותים יותר שהבירור שלהם הוא דווקא על ידי ביטולם ושבירתם, **הִנֵּה לְאַחַר זֶה** לאחר בירורם על ידי 'שבירה' הרי הם מתהפכים לטוב ואז **נַעֲשֶׂה עִנְיָן זֶה חֵלֶק מֵעֲבוֹדַת הָאָדָם בְּאוֹפֶן דַּעֲשֵׂה טוֹב, וּכְתוֹרַת הַבַּעַל שֵׁם טוֹב (הַנִּזְכָּר לְעֵיל)** בפירוש הפנימי של הכתוב 'סור מרע ועשה טוב' **שֶׁיַּעֲשֶׂה מֵרָע טוֹב.**

ח) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה בְּעוֹמֶק יוֹתֵר, דְּהִנֵּה, מַה שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּינוּ הָיָה יָרֵא מִקְּלִיפַּת פַּרְעֹה, כמבואר לעיל **הֲרֵי זֶה לְפִי שֶׁשָּׁם** אצל פרעה בגלות מצרים **הוּצְרַךְ לִהְיוֹת הַבֵּירוּר** של קליפת פרעה **בְּאוֹפֶן דְּיוֹדְעָהּ כוּ',** מתוך התעסקות קרובה וישירה שעלולה להביא תוצאות לא רצויות, כמבואר לעיל, **וְעַל זֶה הִסְכִּים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** שהחשש של משה רבנו מוצדק, **וּבָא בְּעַצְמוֹ,** ולאחר שבתחילה היה הציווי למשה 'בא אל פרעה', בסופו של דבר הקדוש ברוך הוא בעצמו בא אל פרעה, **וְהַיְינוּ, לְפִי שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לָא אִיכְפַּת לֵיהּ,** לא אכפת לו לבוא במגע והתעסקות אפילו עם קליפות נחותות **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[85] בנבואת ישעיה אודות פעולת הקדוש ברוך הוא על אומות העולם **מִי זֶה בָּא מֵאֱדוֹם חֲמוּץ בְּגָדִים מִבָּצְרָה גוֹ' וְכָל מַלְבּוּשֵׁי אֶגְאָלְתִּי,** וההתעסקות הזו גורמת לכלוך כביכול על ה'בגדים' שלמעלה **הַיְינוּ שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהָעִנְיָנִים דִּלְעוּמַּת זֶה** היפך הקדושה **(שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בָּהֶם** הקדוש ברוך הוא **בִּכְדֵי לְבָרְרָם) נִיכָּרִים כִּבְיָכוֹל עַל לְבוּשִׁים שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְעַד שֶׁנִּקְרָא**

---

79) קו"א בתניא (קנו, ב). ובכ"מ. 80) פיה"מ להרמב"ם סנהדרין פ' חלק — היסוד השמיני. 81) וישלח לו, יב. 82) יתרו כ, ב. ואתחנן ה, ו. 83) צט, א־ב. 84) ע"ד כלים רפ"ב. 85) ישעי' סג, א־ג. וראה סה"מ תרכ"ט ע' קפו ואילך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

אֶגְאָלְתִּי שנהיה על ה'לבושים' לכלוך כביכול, **מִכָּל מָקוֹם, אֵינוֹ נִתְפָּס בָּזֶה חַס־וְשָׁלוֹם** ואין הדבר פוגם למעלה חלילה, **וְאַדְרַבָּה, שֶׁעַל יְדֵי זֶה** שהקדוש ברוך הוא מתעסק עמהם **נַעֲשָׂה הַבֵּירוּר** והתיקון **שְׁלֵמִים.**

וְכָל זֶה בְּנוֹגֵעַ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעַצְמוֹ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּנוֹגֵעַ לְאִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי כל יהודי **(כּוֹלֵל אֲפִילוּ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ** שכאמור לעיל היה מתיירא מלבוא אל פרעה), **הֲרֵי לֹא זֶה** הקשר והמגע הישיר עם הקליפות הנחותות **הוּא סֵדֶר הֶעָבוֹדָה, וְכָאָמוּר, שֶׁמְּבַקְּשִׁים אַל תְּבִיאֵנוּ לִידֵי נִסָּיוֹן** כדי שלא נצטרך לבוא במגע ובהתעסקות עם ענינים נחותים אלו, **וְאִם מַכְנִיס אֶת עַצְמוֹ** האדם מצידו ביוזמתו **בְּנִסָּיוֹן כוּ', הֲרֵי זֶה** דבר לא ראוי **עַל דֶּרֶךְ הָאוֹמֵר אֶחְטָא וְאָשׁוּב** שחוטא מתוך מחשבה שאחר כך יעשה תשובה, שעל זה אמרו חכמינו ז"ל במשנה **שֶׁאֵין מַסְפִּיקִין** אין מסייעין **בְּיָדוֹ** לעשות תשובה **כוּ'**[86]. **אָמְנָם, כַּאֲשֶׁר אִישׁ הַיִּשְׂרְאֵלִי** היהודי **מִתְקַשֵּׁר עִם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל יְדֵי לִימוּד עִנְיָנִים אֵלּוּ** של הקליפות וכדומה **בַּתּוֹרָה, וְהַלִּימוּד הוּא בְּאוֹפֶן דְּדַע אֶת אֱלֹקֵי אָבִיךָ,** מתוך ידיעה והכרה שהתורה שלומד, בכל ענין איזה שיהיה, היא תורת ה', **הַיְינוּ,** לימוד התורה **בְּאוֹפֶן** שנקרא בדברי חכמינו ז"ל **דִּבְרֵכוּ בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה**[87], שלפני הלימוד מברכים ברכת התורה, ונוסח הברכה הוא שהקדוש ברוך הוא הוא **נוֹתֵן הַתּוֹרָה, לְשׁוֹן הוֹוֶה**[88], ולא רק שנתן את התורה בעבר, ובזה מודגש עוד יותר שהתורה היא תורתו של הקדוש ברוך **וְיוֹדֵעַ** היהודי שלומד

ביאור בדרך אפשר

תורה **שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ**[89], כדברי המדרש, **וּכְתוֹרַת הַבַּעַל שֵׁם טוֹב (שֶׁהָיָה רָגִיל לַחֲזוֹר הָרַב הַצַּדִּיק רַבִּי לֵוִי יִצְחָק מִבַּארְדִיטְשׁוֹב)**[90] **עַל הַפָּסוּק**[91] **הֲוָיָ' צִלְּךָ, דִּכְמוֹ שֶׁהַצֵּל עוֹשֶׂה מַה שֶּׁהָאָדָם עוֹשֶׂה,** והילוכו ותנועותיו של האדם נראות בצל שלו, **כָּךְ הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ־הוּא כִּבְיָכוֹל עוֹשֶׂה מַה שֶּׁהָאָדָם עוֹשֶׂה (שֶׁזֶּהוּ גַּם הַדִּיּוּק בְּמַאֲמַר רַז"ל כָּל הַקּוֹרֵא וְשׁוֹנֶה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ, כְּנֶגְדּוֹ דָּיְיקָא)** היינו שהאדם קורא והקדוש ברוך הוא קורא אחריו), **וכאשר** לימוד התורה הוא באופן כזה **הִנֵּה גַּם בִּירִידָתוֹ בְּהַמַּטָּה מַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית,** וגם כשהלימוד הוא בענינים הכי נחותים כמו הקליפות **קָשׁוּר הוּא** האדם הלומד **לְמַעְלָה (כֵּיוָן שֶׁהוֹלֵךְ שָׁם מִתּוֹךְ הִתְעַסְּקוּת בְּלִימוּד הַתּוֹרָה בְּאוֹפֶן דְּדַע אֶת אֱלֹקֵי אָבִיךָ** כמבואר לעיל בארכיות), **וּמַצְלִיחַ בָּזֶה בְּאוֹפֶן דְּ"לְכַתְּחִילָּה אַרִיבֶּער",** כפתגם אדמו"ר מהר"ש הנזכר לעיל, והיינו בהצלחה גדולה ומופלאה **שֶׁכָּל עִנְיָנָיו נַעֲשִׂים בְּאוֹפֶן דְּכָל מַעֲשֶׂיךָ לְשֵׁם שָׁמַיִם**[92] **וּבְכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ**[93], **וּמְנַצֵּחַ בְּמִלְחֶמֶת ה' בְּנִצָּחוֹן גָּמוּר עַל יְדֵי** שמתעוררת ופועלת בו **מִדַּת הַנֶּצַח, שֶׁנֶּצַח יִשְׂרָאֵל לֹא יְשַׁקֵּר וְלֹא יִנָּחֵם,** כלשון הכתוב בשמואל לגבי מידת הנצח העליונה **וְעַד** שהרע מתהפך לטוב **שֶׁנַּעֲשֶׂה קִיּוּם הַיִּעוּד** על לעתיד־לבוא האמור בנבואת צפניה **אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שָׂפָה בְרוּרָה לִקְרֹא**

1 בָּרוּךְ הוּא, וְעַד שֶׁנִּקְרָא אֶגְאָלְתִּי, מִכָּל מָקוֹם,
2 אֵינוֹ נִתְפָּס בָּזֶה חַס־וְשָׁלוֹם, וְאַדְרַבָּה, שֶׁעַל יְדֵי
3 זֶה נַעֲשָׂה הַבֵּירוּר שְׁלֵמִים. וְכָל זֶה בְּנוֹגֵעַ לְהַקָּדוֹשׁ
4 בָּרוּךְ הוּא בְּעַצְמוֹ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּנוֹגֵעַ לְאִישׁ
5 הַיִּשְׂרְאֵלִי (כּוֹלֵל אֲפִילוּ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ), הֲרֵי לֹא זֶה
6 הוּא סֵדֶר הָעֲבוֹדָה, וְכָאָמוּר, שֶׁמְּבַקְּשִׁים אַל
7 תְּבִיאֵנוּ לִידֵי נִסָּיוֹן, וְאִם מַכְנִיס אֶת עַצְמוֹ בְּנִסָּיוֹן
8 כוּ', הֲרֵי זֶה עַל דֶּרֶךְ הָאוֹמֵר אֶחְטָא וְאָשׁוּב שֶׁאֵין
9 מַסְפִּיקִין בְּיָדוֹ כוּ'[86]. אָמְנָם, כַּאֲשֶׁר אִישׁ
10 הַיִּשְׂרְאֵלִי מִתְקַשֵּׁר עִם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל יְדֵי
11 לִימוּד עִנְיָנִים אֵלּוּ בַּתּוֹרָה, וְהַלִּימוּד הוּא בְּאוֹפֶן
12 דְּדַע אֶת אֱלֹקֵי אָבִיךָ, הַיְינוּ, בְּאוֹפֶן דְּבֵרְכוּ
13 בַּתּוֹרָה תְּחִלָּה[87], נוֹתֵן הַתּוֹרָה, לְשׁוֹן הוֹוֶה[88],
14 וְיוֹדֵעַ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ[89],
15 וּכְתוֹרַת הַבַּעַל שֵׁם טוֹב (שֶׁהָיָה רָגִיל לַחֲזוֹר הָרַב
16 הַצַּדִּיק רַבִּי לֵוִי יִצְחָק מִבַּארְדִיטְשׁוֹב)[90] עַל
17 הַפָּסוּק[91] הֲוָיָ' צִלְּךָ, דִּכְמוֹ שֶׁהַצֵּל עוֹשֶׂה מַה
18 שֶׁהָאָדָם עוֹשֶׂה, כָּךְ הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ־הוּא כִּבְיָכוֹל
19 עוֹשֶׂה מַה שֶּׁהָאָדָם עוֹשֶׂה (שֶׁזֶּהוּ גַּם הַדִּיּוּק
20 בְּמַאֲמַר רַז"ל כָּל הַקּוֹרֵא וְשׁוֹנֶה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ
21 הוּא קוֹרֵא וְשׁוֹנֶה כְּנֶגְדּוֹ, כְּנֶגְדּוֹ דָּיְיקָא), הִנֵּה גַּם
22 בִּירִידָתוֹ בְּהַמַּטָּה מַטָּה עַד אֵין תַּכְלִית, קָשׁוּר
23 הוּא לְמַעְלָה (כֵּיוָן שֶׁהוֹלֵךְ שָׁם מִתּוֹךְ הִתְעַסְּקוּת
24 בְּלִימוּד הַתּוֹרָה בְּאוֹפֶן דְּדַע אֶת אֱלֹקֵי אָבִיךָ),
25 וּמַצְלִיחַ בָּזֶה בְּאוֹפֶן דְּ"לְכַתְּחִילָּה אַרִיבֶּער", שֶׁכָּל
26 עִנְיָנָיו נַעֲשִׂים בְּאוֹפֶן דְּכָל מַעֲשֶׂיךָ לְשֵׁם שָׁמַיִם[92]
27 וּבְכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ[93], וּמְנַצֵּחַ בְּמִלְחֶמֶת ה'
28 בְּנִצָּחוֹן גָּמוּר עַל יְדֵי מִדַּת הַנֶּצַח, שֶׁנֶּצַח יִשְׂרָאֵל
29 לֹא יְשַׁקֵּר וְלֹא יִנָּחֵם, וְעַד שֶׁנַּעֲשֶׂה קִיּוּם הַיִּעוּד אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שָׂפָה בְרוּרָה

86) יומא פה, ב במשנה. 87) נדרים פא, א. ב"מ פה, ריש ע"ב. וראה רבינו יונה הובא בר"ן נדרים שם. ב"ח או"ח סמ"ז. שו"ע אדה"ז שם רסמ"ז. 88) של"ה כה, א. לקו"ת תזריע כג, א. נצבים מו, ב. 89) תדא"ר רפי"ח. ילקוט שמעוני איכה רמז תתרלד. 90) קדושת לוי פרשתנו (בשלח — לט, ג. מ, סע"ב). פ' נשא (ע, ג). כתר שם טוב (קה"ת, תשס"ד) בהוספות סימן עח. 91) תהלים קכא, ה. 92) אבות פ"ב מי"ב. 93) משלי ג, ו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ביאור בדרך אפשר

כֻּלָּם בְּשֵׁם הֲוָיָ׳ לְעָבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד[94], לעבוד את ה׳ ביחד וכן קיום היעוד על לעתיד־לבוא האמור בנבואת עובדיה **וְהָיְתָה לַהֲוָיָ׳ הַמְּלוּכָה**[95], **וּבְאוֹפֶן דִּכְשֵׁם שֶׁאֲנִי נִכְתָּב כָּךְ אֲנִי נִקְרָא (לְלֹא חִילּוּק** בין הכתיבה לקריאה)[96], והקריאה בשם הוי׳ שתהיה לעתיד־לבוא על ידי כל הגויים תהיה כדברי הגמרא על הפסוק האמור על לעתיד־לבוא ׳והיה ה׳ למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה ה׳ אחד ושמו אחד׳ - ׳לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הזה נכתב ביו״ד ה״י ונקרא באל״ף דל״ת [שם הוי׳ נכתב באותיות יו״ד, ה״א, וא״ו, ה״א, ונקרא באותיות אל״ף, דל״ת, נו״ן, יו״ד] אבל לעולם־הבא כולו אחד נקרא ביו״ד ה״י ונכתב ביו״ד ה״י, **וְהַיְינוּ, שֶׁגַּם לְמַטָּה** בעולם הזה **יָאִיר שֵׁם הֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא**[97], הדרגה הגבוהה והנעלית של שם הוי׳ **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[98] בנבואת ישעיה על לעתיד לבוא **וְנִגְלָה כְּבוֹד הֲוָיָ׳** והכוונה גם להתגלות הדרגה הנעלית של שם הוי׳ **(וְעַד שֶׁ)וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִּי הֲוָיָ׳ דִּבֵּר.**

ט) וְכָל זֶה האמור לעיל על היעודים דלעתיד־לבוא **יִהְיֶה בִּימֵינוּ מַמָּשׁ, שֶׁנִּשְׁלֶמֶת עֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים**, של כל הדברים שבעולם שצריך לברר ולתקן, **כּוֹלֵל גַּם צִחְצוּחַ הַכַּפְּתּוֹרִים,** ונשלמת גם העבודה של ׳צחצוח הכפתורים׳, הדבר האחרון שנשאר לעשות לאחר שהבגדים עצמם כבר שלמים ומתוקנים בתכלית, **כַּיָּדוּעַ פִּתְגָּם כְּבוֹד קְדֻשַּׁת מוֹרִי**

ביאור בדרך אפשר

וְחָמִי אַדְמוֹ"ר הרבי הריי"צ **בַּעַל הַהִילּוּלָא** שהיום, יו"ד שבט, הוא יום הסתלקותו **שֶׁצָּרִיךְ רַק צוּפּוּצָן דִּי קְנֶעפְּלַאךְ**[99], שכבר נשלמו כל ההכנות לגאולה השלימה ונשאר רק לצחצח את הכפתורים **וְכָל צְבָאוֹת הֲוָיָ׳ עוֹמְדִים (שְׁטֶעלְן זִיךְ אוֹיס** מתייצבים ומציגים את עצמם) **לִפְנֵי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֵי צְבָאוֹת**[100], **וּבְאוֹפֶן שֶׁל בִּיטּוּל** לאלוקות, **שֶׁלָּכֵן נִקְרָאִים בְּשֵׁם צְבָאוֹת הֲוָיָ׳, לְשׁוֹן סָמוּךְ,** כיון שהאות צ׳ במילה ׳צבאות מנוקדת בחיריק, הרי זה לשון של סמיכות, והמשמעות הפנימית של הסמיכות היא **שֶׁהַצְּבָאוֹת טְפָלִים וּבְטֵלִים לַהֲוָיָ׳**[101], **וְכָל אֶחָד מֵאַנְשֵׁי הַצָּבָא** הלוחמים **מְקַבֵּל** השפעה וכוחות **מֵהָאוֹצָר הֵכִי גָּדוֹל וַהֲכִי יָקָר כוּ׳, מִיָּדוֹ הַמְלֵאָה הַפְּתוּחָה הַקְּדוֹשָׁה וְהָרְחָבָה**[102] של הקדוש ברוך הוא, **וּבְאוֹפֶן שֶׁכַּאֲשֶׁר נִמְצָאִים עֲדַיִין בִּזְמַן הַגָּלוּת, בְּמִצְרַיִם, נַעֲשָׂה לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹר בְּמוֹשְׁבוֹתָם**[103], כפי שכתוב בתורה לגבי הימים של מכת חושך, **וּמִיַּד לְאַחֲרֵי זֶה** מסתיימת גלות מצרים **וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יוֹצְאִים** ממצרים **בְּיָד רָמָה,** וכפי שתרגם אונקלוס **בְּרֵישׁ גְּלִי**[104], וכפירוש רש"י על הכתוב שהיציאה ממצרים היתה ׳בגבורה גבוהה ומפורסמת׳, והיציאה היא **עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בַּגְּאוּלָה הָאֲמִיתִּית וְהַשְּׁלֵימָה, בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ מַמָּשׁ.**

1 לִקְרֹא כֻּלָּם בְּשֵׁם הֲוָיָ׳ לְעָבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד[94],
2 וְהָיְתָה לַהֲוָיָ׳ הַמְּלוּכָה[95], וּבְאוֹפֶן דִּכְשֵׁם שֶׁאֲנִי
3 נִכְתָּב כָּךְ אֲנִי נִקְרָא (לְלֹא חִילּוּק)[96], וְהַיְינוּ, שֶׁגַּם
4 לְמַטָּה יָאִיר שֵׁם הֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא[97], וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[98]
5 וְנִגְלָה כְּבוֹד הֲוָיָ׳ (וְעַד שֶׁ)וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי
פִּי הֲוָיָ׳ דִּבֵּר.
6 ט) **וְכָל** זֶה יִהְיֶה בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ מַמָּשׁ,
7 שֶׁנִּשְׁלֶמֶת עֲבוֹדַת הַבֵּירוּרִים, כּוֹלֵל גַּם
8 צִחְצוּחַ הַכַּפְּתּוֹרִים, כַּיָּדוּעַ פִּתְגָּם כְּבוֹד קְדֻשַּׁת
9 מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ"ר בַּעַל הַהִילּוּלָא שֶׁצָּרִיךְ רַק
10 צוּפּוּצָן דִּי קְנֶעפְּלַאךְ[99], וְכָל צְבָאוֹת הֲוָיָ׳ עוֹמְדִים
11 (שְׁטֶעלְן זִיךְ אוֹיס) לִפְנֵי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֵי צְבָאוֹת[100],
12 וּבְאוֹפֶן שֶׁל בִּיטּוּל, שֶׁלָּכֵן נִקְרָאִים בְּשֵׁם צְבָאוֹת
13 הֲוָיָ׳, לְשׁוֹן סָמוּךְ, שֶׁהַצְּבָאוֹת טְפָלִים וּבְטֵלִים
14 לַהֲוָיָ׳[101], וְכָל אֶחָד מֵאַנְשֵׁי הַצָּבָא מְקַבֵּל
15 מֵהָאוֹצָר הֵכִי גָּדוֹל וַהֲכִי יָקָר כוּ׳, מִיָּדוֹ הַמְלֵאָה
16 הַפְּתוּחָה הַקְּדוֹשָׁה וְהָרְחָבָה[102], וּבְאוֹפֶן שֶׁכַּאֲשֶׁר
17 נִמְצָאִים עֲדַיִין בִּזְמַן הַגָּלוּת, בְּמִצְרַיִם, נַעֲשָׂה
18 לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹר בְּמוֹשְׁבוֹתָם[103], וּמִיַּד
19 לְאַחֲרֵי זֶה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יוֹצְאִים בְּיָד רָמָה, בְּרֵישׁ
20 גְּלִי[104], עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בַּגְּאוּלָה הָאֲמִיתִּית
21 וְהַשְּׁלֵימָה, בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ מַמָּשׁ.
22

33 כבר שלמים ומתוקנים בתכלית, **כַּיָּדוּעַ פִּתְגָּם כְּבוֹד קְדֻשַּׁת מוֹרִי**
34 **וְחָמִי אַדְמוֹ"ר** הרבי הריי"צ **בַּעַל הַהִילּוּלָא** שהיום, יו"ד שבט, הוא
35 יום הסתלקותו **שֶׁצָּרִיךְ רַק צוּפּוּצָן דִּי קְנֶעפְּלַאךְ**[99], שכבר נשלמו
36 כל ההכנות לגאולה השלימה ונשאר רק לצחצח את הכפתורים **וְכָל צְבָאוֹת**
37 **הֲוָיָ׳ עוֹמְדִים (שְׁטֶעלְן זִיךְ אוֹיס** מתייצבים ומציגים את עצמם)
38 **לִפְנֵי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֵי צְבָאוֹת**[100],
39 **וּבְאוֹפֶן שֶׁל בִּיטּוּל** לאלוקות,
40 **שֶׁלָּכֵן נִקְרָאִים בְּשֵׁם צְבָאוֹת**
41 **הֲוָיָ׳, לְשׁוֹן סָמוּךְ,** כיון שהאות
42 צ׳ במילה ׳צבאות מנוקדת בחיריק, הרי
43 זה לשון של סמיכות, והמשמעות
44 הפנימית של הסמיכות היא
45 **שֶׁהַצְּבָאוֹת טְפָלִים וּבְטֵלִים**
46 **לַהֲוָיָ׳**[101], **וְכָל אֶחָד מֵאַנְשֵׁי**
47 **הַצָּבָא** הלוחמים **מְקַבֵּל** השפעה
48 וכוחות **מֵהָאוֹצָר הֵכִי גָּדוֹל**
49 **וַהֲכִי יָקָר כוּ׳, מִיָּדוֹ הַמְלֵאָה**
50 **הַפְּתוּחָה הַקְּדוֹשָׁה**
51 **וְהָרְחָבָה**[102] של הקדוש ברוך הוא,
52 **וּבְאוֹפֶן שֶׁכַּאֲשֶׁר נִמְצָאִים**
53 **עֲדַיִין בִּזְמַן הַגָּלוּת, בְּמִצְרַיִם,**
54 **נַעֲשָׂה לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹר**
55 **בְּמוֹשְׁבוֹתָם**[103], כפי שכתוב
56 בתורה לגבי הימים של מכת חושך,
57 **וּמִיַּד לְאַחֲרֵי זֶה** מסתיימת גלות
58 מצרים **וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יוֹצְאִים**
59 ממצרים **בְּיָד רָמָה,** וכפי שתרגם
60 אונקלוס **בְּרֵישׁ גְּלִי**[104], וכפירוש
61 רש"י על הכתוב שהיציאה ממצרים
62 היתה ׳בגבורה גבוהה ומפורסמת׳,
63 והיציאה היא **עַל יְדֵי מְשִׁיחַ**
64 **צִדְקֵנוּ, בַּגְּאוּלָה הָאֲמִיתִּית**
65 **וְהַשְּׁלֵימָה, בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ**
66 **מַמָּשׁ.**

94) צפני׳ ג, ט. 95) עובדי׳ א, כא. 96) פסחים נ, א. וש"נ. 97) ראה סה"מ תרל"ב ח"א ע׳ נא. תרל"ד ע׳ קנח. ועוד. 98) ישעי׳ מ, ה. 99) שיחת שמח"ת תרפ"ט (סה"ש תרפ"ט ע׳ 42). 100) ע"פ הושע יב, ו. עמוס ג, יג. 101) תו"א בא ס, ג. וראה בההמשך פ"י. 102) ברכה שלישית דברכת המזון. 103) בא י, כג. 104) פרשתנו (בשלח) יד, ח. תרגום שם.

המשך ביאור למס׳ נזיר ליום שישי עמ׳ ב

1 שגם הרֵישָׁא לֹא צְרִיכָא וגם הסֵיפָא לֹא צְרִיכָא, כי באמירת ׳ואני׳
2 מתחייב בכל מה שאמר הראשון, אם כן קשה, וכי תָּנֵי ברֵישָׁא
3 ׳ועלי׳ דִּלֹא צְרִיכָא, וְתָנֵי גם בסֵיפָא ׳עלי׳ דִּלֹא צְרִיכָא, למה שנה
4 דבר מיותר. אלא מוכח שלשון ׳ואני׳ משמעותו רק על תחילת
5 דברי חבירו, ולכן הוסיף ברישא ׳ועלי׳, ואגב כך שנה גם בסיפא
6 בלשון זה.
7 הגמרא מביאה דין בענייני שליחות שיש להקשות עליו ממשנתינו
8 וכפי שיתבאר להלן: אָמַר רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הָאוֹמֵר
9 לְשָׁלּוּחוֹ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

התוועדויות

בס"ד. שיחת יו"ד שבט, ה'תשי"ב.

בלתי מוגה

א. כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ (הבינוני) וניגון אדמו"ר מהורש"ב, ואח"כ אמר מאמר ד"ה באתי לגני אחותי כלה (המאמר הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א).

אח"כ צוה לנגן ניגון אדמו"ר מהר"ש וניגון אדמו"ר הצ"צ.

* * *

ב. דברי צדיקים קיימים לעד[1].

ובהקדמה:

איתא במדרש בפ' האזינו[2] (והובא בפרש"י על הפסוק) — "שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם", "בשר ודם שהוא הולך למות ממהר כו' כי שמא ימות כו' אבל הקב"ה חי לעולם כו'". כלומר, בשר ודם שימיו ספורים, כשרוצה לפעול דבר מסויים עליו למהר לעשותו, דאל"כ, מי יודע אם יספיק לעשות הדבר[3], אבל הקב"ה שחי לעולם, אינו צריך למהר, כיון שבכל עת שירצה יוכל לעשות הדבר.

ולהעיר, שגם בפעולתו של בשר ודם מצינו ענין של נצחיות — בעניני תורה ומצוות — כמ"ש רבינו הזקן בתניא[4] ש"יחוד זה (שנעשה ע"י תומ"צ) למעלה הוא נצחי לעולם ועד", ובמילא מובן שיכול להיות שלאחרי זמן תומשך ותבוא מזה הפעולה למטה; אבל, גם הנצחיות שבעניני תומ"צ אינה אלא בנוגע לענינים שכבר נעשו בפועל ממש, משא"כ בנוגע לעניני תומ"צ שעדיין לא נעשו בפועל ממש (והיו רק במחשבה, או אפילו בדיבור), הרי הם בכלל האמור במדת בשר ודם, שכיון שימיו ספורים עליו למהר לעשותם, כי, מי יודע אם לאח"ז תהי' לו היכולת לעשותם.

ובזה יש חידוש ש"דברי צדיקים קיימים לעד" — שלא רק מעשיהם (שכבר נעשו בפועל) קיימים לעד, אלא גם ענינים השייכים למעשה שהיו רק בדיבור (ואפילו במחשבה בלבד — אם רק יודעים אודותם) ועדיין לא באו לכלל מעשה, ה"ה קיימים לעד, ובודאי שסוכ"ס יבואו במעשה בפועל.

ג. וההסברה בזה — ע"פ דברי רבינו הזקן באגה"ק בנוגע להסתלקות של צדיקים:

"חיי הצדיק" — כותב רבינו הזקן באגה"ק[5] — "אינם חיים בשריים, כי אם חיים רוחניים שהם אמונה ויראה ואהבה".

ומהחילוקים שביניהם — שחיים בשריים, כיון שהבשר הוא הוה ונפסד, הרי החיים הבשריים הם מוגבלים ואינם נצחיים, משא"כ חיים רוחניים, כיון שרוחניות הו"ע נצחי שאין בו מות וכליון ח"ו, הרי החיים הרוחניים הם חיים נצחיים.

ומזה מובן שהכלל האמור במדת בשר ודם שכיון שימיו ספורים יתכן שלא יוכל להביא את מחשבתו הטובה לידי פועל, אינו אלא אצל מי שחייו הם חיים בשריים, שלהיותו הוה ונפסד, הרי, כל מה שנשאר במחשבתו ולא בא לידי פועל, לא יוכל עוד — מצדו — לבוא לידי פועל;

---

1) ראה אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ג ע' תקעו. ח"ד ע' שלט. ח"י ע' קמו. חי"א ע' שכט.

2) ספרי האזינו לב, מ.

3) ראה גם סד"ה באתי לגני השי"ת (סה"מ תש"י ע' 118): "מי הוא היודע עתו וזמנו, וכדאיתא במד"ר (דב"ר פ"ט, ג) אין אדם שליט לומר המתינו לי עד שאעשה חשבונותי כו'".

4) פכ"ה (לב, א).

5) ביאור לסי' ז"ך (קמו, ב).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אבל צדיק שחייו אינם חיים בשריים אלא חיים רוחניים, אמונה ויראה ואהבה הקשורים עם הקב"ה, שעל ידם נעשה הקישור בין האדם האוהב עם האהוב (ועד"ז בנוגע ליראה ואמונה) שהוא עצמות ומהות א"ס ב"ה — הרי מובן בפשיטות הגמורה שזהו ענין שלא שייך בו מות וכליון ח"ו, וגם לא ההגבלה דמספר הימים, אלא הוא באופן ד"נצח סלה ועד"[6].

ובמילא, כאשר עולה ברצונו ומחשבתו של הצדיק לעשות דבר מסויים, ומעורר על זה בדיבורו — הרי גם אם עברו כו"כ ימים, שבועות, חדשים או שנים, ועדיין לא בא הדבר לידי פועל, ויתירה מזה, שלא בא לידי פועל במשך כל תקופת חייו בחיים חיותו בעלמא דין — כשאנחנו ראינו אותו בעיני בשר — אין זה הכרח כלל שמצדו לא יוכל הדבר לבוא לידי פועל, כיון שחיי הצדיק אינם מוגבלים במספר הימים, כך שגם מצדו יכול הדבר להעשות לאחרי זמן.

ואדרבה: כיון שבחיי הצדיק לא קיימת ההגבלה דימיו ספורים, עכצ"ל, שכל זמן שמצדו לא בא הדבר לידי פועל, ה"ז ראי' שדעתו של הצדיק שעדיין לא הגיע הזמן שיבוא הדבר לידי פועל, או שאין הדבר מוכן לגמרי לבוא לידי פועל, ובבוא הזמן, ישתדל ויפעל הוא להביא את הדבר בפועל ("ער וועט זעהן אַז דער ענין זאָל אַרויס לידי פועל", "ער וועט אָפּטאָן די זאַך").

ד. במה דברים אמורים — בנוגע לדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר בשנת תש"א, בתחלת בואו לאמריקא [אני עדיין לא הייתי כאן, אבל כך סיפרו לי, וכן הוא ברשימת השיחה[7]]: "איך בין מציע צו די בני הישיבות צו פאַראייניגן זיך אין אַ איגוד חברים אונטערן נאָמען (הנני מציע לבני הישיבות להתאחד באיגוד חברים בשם) "איגוד תלמידי הישיבות", את"ה בחרתנו".

הרבי לא מיהר ("דער רבי האָט זיך גענומען צייט") להביא את הדבר לידי פועל בשעתו, ורק "פתח" את הדבר — שאמר ברבים את ההצעה, וגם עשה התחלה בפועל,

[כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר שמצינו בכמה נבואות שהנביא נצטווה לקשר הנבואה עם פעולה גשמית, כיון שעי"ז מבטיחים את קיומה של הנבואה בפועל ממש. ודוגמתו בכללות התומ"צ — שכדי ש"מעשה אבות" יהי' "סימן (ונתינת כח) לבנים", הי' צורך לקשר זה עם מצוה גשמית, מצות מילה[8]. וסיים, שבהתאם לכך עשה גם הרבי התחלה ע"י פעולה גשמית],

אלא שלאח"ז, מפני כמה סיבות, לא בא הדבר לידי פועל.

ובהמשך לזה — הנני מציע עתה להביא את הדבר לידי פועל, וכדלקמן בפרטיות.

ה. האיגוד:

יש להתחיל (כנהוג בכגון־דא) מד' אמות שלנו ("פון די אייגענע ד' אמות") — לעשות איגוד של כל אלה הלומדים במוסדות־חינוך הקשורים ושייכים אל הרבי ואל ליובאוויטש,

— הרבי דיבר אמנם אודות "איגוד תלמידי הישיבות", אבל, כיון שהאות ה' דהר"ת "את"ה" היא ה' השימוש שיכולה לשמש עבור כו"כ ענינים, אם הם רק מתאימים אל נקודת הענין ("אַבי די נקודה זאָל זיין די זעלבע"), הרי, נוסף על "איגוד תלמידי הישיבות", הן ישיבות "תומכי תמימים", הן ישיבות "תורת אמת", והן ישיבות "אהלי יוסף יצחק ליובאוויטש" — יש לאגד גם את "תלמידי החדרים", "התלמודי־תורה", וכן תלמידות "הבתי־רבקה" ו"הבתי־שרה",

מוסדות־חינוך שנתייסדו ע"י הרבי, מתנהלים ברוחו של הרבי, והרבי משפיע להם את ברכותיו להצלחה בעבודתם.

6) לשון חז"ל — עירובין נד, א. וראה אגה"ק שם (קמו, א).
7) שיחת שמח"ת תש"א סל"ו (סה"ש תש"א ע' 38. סה"מ תש"י ע' 91).
8) ענין זה הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש ח"ג ע' 758.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ותקוותי, שבמשך הזמן יכנסו בהאיגוד גם תלמידי כל שאר הישיבות – כרצונו של הרבי שיהי' זה "איגוד תלמידי הישיבות", כל הישיבות, לא רק ישיבות ליובאוויטש,

– הרבי סיפר[9] שרבינו הזקן אמר שתורת החסידות אינה בשביל כתה או מפלגה, אלא היא עבור כל בנ"י, וסוכ"ס תחדור ("עס וועט דורכנעמען") בכל בנ"י. ועד"ז בנוגע ל"את"ה" – שרצונו של הרבי שאיגוד זה יאחד את תלמידי כל הישיבות, וכל שאר מוסדות־חינוך שמתנהלים ברוח התורה,

אבל ההתחלה בזה צריכה להיות מאתנו ("פון זיך"), וכאשר יעשו זאת במוסדות ליובאוויטש, יש לקוות אשר במשך זמן לא ארוך, כלומר, בזמן מועט ("אין גאָר אַ קורצע צייט"), יצליחו למשוך ("צוציען") להאיגוד את התלמידים והמחונכים של כל מוסדות־החינוך על יסודי התומ"צ.

ו. חברי האיגוד:

בהאיגוד זכאים להרשם כל תלמידי המוסדות. כל תלמיד שנכנס למוסד הקשור אל הרבי, זכאי להרשם ב"את"ה" – איגוד תלמידי הישיבות, החדרים ותלמודי־תורה, הבתי־רבקה והבתי־שרה.

ותנאי בזה – שהחברות בהאיגוד אינה בדרך כפי'. יש להסביר לתלמידים את המשמעות של החברות בהאיגוד, אשר, נוסף על הזכות שבדבר, יש בזה גם התחייבות, ולכן נותנים להם זמן לישוב הדעת, וכשיחליטו – לאחרי ישוב הדעת – שמקבלים על עצמם הן את הזכויות והן את ההתחייבויות, אזי ירשמום בהאיגוד.

ובפרטיות יותר – יש לחלק את חברי האיגוד לב' סוגים, חברים־מקבלים וחברים־פועלים:

מקבלים – הם כל חברי האיגוד, אלא, שיש חברים שהם רק מקבלים, ויש חברים שהם גם פועלים, היינו, שתדרש מהם עבודה ופעולה עם הזולת, הן בין חברי האיגוד, והן מבחוץ להאיגוד.

וכפי הנראה לי ("ביי מיר וואָלט אויסגעקומען") – כדאי לעשות גדר בנוגע לגילם של החברים המתקבלים בהאיגוד:

בנוגע לחברים־פועלים – בדוגמת הגדר שקבעה תורה בנוגע לחיוב במצוות: בן שלש־עשרה למצוות – בזכר, ובת שתים־עשרה – לנקבה.

ובנוגע לחברים־מקבלים – שנה לפנ"ז, בהיותו "מופלא הסמוך לאיש"[10]: בן י"ב – לזכר, ובת י"א – לנקבה, שאז הוא בגדר של "בר־דעת" בשביל להבין חשיבות הענין, הזכות וההתחייבות, כך שיכולים לקבלו בתור חבר־מקבל, מקבל הדרכה בלבד (משא"כ אלה שלמטה מגיל זה, אינם ראויים עדיין להיות חברים בהאיגוד, גם לא בתור חברים מקבלים); וכעבור שנה, בהיותם מחוייבים במצוות – יש מקום לחשוב אודותם, לקבלם גם בתור חברים־פועלים, בר־פועל.

ז. אירגון הפעילות של חברי האיגוד – חברים־פועלים:

כיון שיש מקום לחשוש מפני ה"קלוגינקער" – שינסה לגרום לחלישות בסדרי הלימוד (בפרט אצל התלמידים הצעירים) על חשבון "עסקנות ציבורית" זו,

יש לסדר הדבר באופן שההתעסקות באירגון הפעולות וכו' תעשה (לא ע"י התלמידים עצמם, אלא) ע"י המלמדים, מנהלי המחלקה, או מנהלי המוסד כולו,

– החל מהצעת כללות הענין בפני חניכי המוסד, לאחרי הקדמת דברים אחדים ("אַ פּאָר ווערטער") אודות הרבי, לפי הבנתם – לספר להם שבשנת תש"א גילה הרבי בדיבורו את מחשבתו ורצונו (ועשה גם התחלה בגשמיות) ע"ד התייסדות "איגוד" זה, ועתה צריכים להשתדל שיוגמר הדבר בשלימותו –

9) ראה סה"ש תש"ד ע' 93. ע' 163. אג"ק שלו ח"י ע' דש. לקו"ש ח"ט ע' 344. ועוד.

10) נדה מו, ב. וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ובודאי יסדרו המנהלים שפעילותם של התלמידים, החברים הפועלים, תהי' בזמנם הפנוי — כך שלא תבלבל לסדרי הלימודים (ובודאי שלא תגרע מהם), ולא עוד אלא שכתוצאה מזה יתוסף בהלימוד בהתמדה ושקידה אצל כל חברי האיגוד.

ח. כדאי ונכון שהחברות בהאיגוד תהי' קשורה עם תשלום מס־חבר:

בנוגע להדפסת קונטרסי השיחות, הורה הרבי — בתקופה הראשונה בבואו לריגא — שיציינו גם את המחיר. במענה לשאלתי — מהי התועלת בציון המחיר בה בשעה ששולחים את הקונטרסים לכל מקום מבלי לדרוש דמי־תשלום — השיב הרבי, שהסדר באמריקא, שכאשר מתקבל דבר שנשלח בחינם, אין איש שם לב אליו, כך שציון המחיר ע"ג הקונטרס מדגיש את חשיבותו (גם אם לא דורשים ממנו דמי־תשלום), ומעורר שימת־לב לקחתו, להביט בו וללמדו כו'[11].

ובהתאם לכך, הצעתי שהחברות בהאיגוד תהי' קשורה עם תשלום מס־חבר, תרומת־חבר, בסכום שהוא ביכלתו של כל אחד, "העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט"[12].

וכיון שמצינו[13] שקנין חיי נפשו הוא בפרוטה, הרי, כשמדובר אודות כניסה לאיגוד שנתייסד ע"י הרבי והרבי הוא זה שמנהלו גם עתה, שזהו ענין ד"קנין חיי נפשו" — כדאי שיהי' המס־חבר "פרוטה", בכל מדינה ומדינה במטבע שלה בסכום השוה לפרוטה.

ופרטי הדברים בזה — פרוטה לכל חודש, או פרוטה לכל ג' חדשים, וכיו"ב — יקבעו המנהלים וכו',

— (כ"ק אדמו"ר שליט"א חייך ואמר:) אינני מחוייב למנות את כל הפרטים, ולא באתי אלא להציע — מצידי — את הפרטים האמורים לעיל: אירגון פעילות החברים ע"י מנהלי המוסדות; גיל החברות בהאיגוד; ותשלום מס־חבר בפרוטה שבה יכול לקנות חיי נפשו, כנ"ל.

ט. וכאמור, המטרה היא לפעול שכולם יתאחדו באיגוד זה — שנקרא ע"י הרבי בשם "את"ה".

ויש לומר הרמז בשם האיגוד — "אתה":

מבואר בחסידות[14] שאמיתת התואר "אתה" [וכן "זה"] — לנוכח — שייך רק על עצמות ומהות א"ס ב"ה, כי, כל ענין איזה שיהי', להיותו "נברא", שגם אם הוא בדרגא נעלית ביותר, אינו אלא רק ענין של "גילויים" — הרי ישנו מקום (גשמי או רוחני) או דרגא ששם אינו נמצא, וכיון שבמקום זה שאינו נמצא בו אי אפשר לקרותו "אתה", עכצ"ל שאין זה "אתה" האמיתי; רק עצמות ומהות שנמצא בכל מקום — לו לבדו שייך התואר "אתה" לאמיתתו.

וכיון שע"י קיום התומ"צ נעשים בנ"י במעמד ומצב ש"אתם הדבקים בה' אלקיכם"[15], בהתאחדות אמיתית עם הקב"ה, "ישראל וקוב"ה (ע"י אורייתא) כולא חד"[16] — נעשים גם בנ"י במעמד ומצב ששייך עליהם התואר ("דער טיטול") "אתה" האמיתי, שבכל מקום ("וואו נאָר מ'גייט און וואו נאָר מ'טרעפט זיך") פוגשים יהודי לומד תורה ומקיים מצוות.

וכשיאחדו ב"את"ה" את כל אלה הנמצאים בד' אמות שלנו, ובאופן דהולך ומתפשט לאט לאט, אבל, מתוך זכרון שנשאר זמן קצר לביאת המשיח, כך שבודאי לא יתארך הדבר אלא ייעשה במהירות — יהיו מאוחדים בהאיגוד כל בני־הנוער, "בבנינו ובבנותינו", ולאח"ז גם "בנערינו ובזקנינו", ואז יהי' גם "חג

11) ראה גם מכתב כ"א תמוז תשי"ח (אג"ק מילואים) וש"נ.
12) תשא ל, טו.
13) ראה ב"ק קיט, א: "כל הגוזל את חבירו שוה פרוטה כאילו נוטל נשמתו ממנו". ובתוד"ה זה בגופו ב"מ נח, ב: "משום דלפעמים רעב כבד ואין לו במה לקנות". וראה תניא פל"ז (מח, סע"ב): "במעות אלו הי' יכול לקנות חיי נפשו".
14) ראה סה"מ קונטרסים ח"ב רצו, א. וראה גם תורת מנחם סה"מ תשרי ע' רה. אייר ע' לד. סיון ע' שה ואילך. וש"נ. תורת מנחם — התוועדויות ח"ד ע' 78.
15) ואתחנן ד, ד.
16) ראה זח"ג עג, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הוי' לנו"[17], ש"כימי צאתך מארץ מצרים" כך יהי' במהרה בימינו "אראנו נפלאות"[18], בגאולה הקרובה, השלימה והאמיתית ע"י משיח צדקנו.

* * *

י. בנוגע להאמור לעיל ע"ד התייסדות ה"איגוד" (לא רק עבור תלמידי הישיבות והחדרים כו', זכרים בלבד, אלא) גם עבור התלמידות דהמוסדות בית־רבקה ובית־שרה (ב"איגוד" בפני־עצמו, כמובן) — יש להבהיר:

"איגוד" — כלשונו של כ"ק מו"ח אדמו"ר בענין הנ"ל — הוא מלשון "אגודה", שענינו קישור וחיבור שנעשים לאחדים.

— במאמרי הצ"צ[19] מבואר הענין ד"האספו ואגידה לכם גו' באחרית הימים"[20], וכן מבואר[21] הענין ד"אגודת אזוב"[22], תוכן ומעלת האותיות דשורש תיבת "אגודה" וכו'[23]. ובכל אופן, הפירוש הפשוט (ע"פ נגלה) ד"איגוד" ו"אגודה" הו"ע של קישור וחיבור שנעשים לאחדים.

ובנדו"ד, האיגוד שיסד הרבי לקשר ולחבר יהודים בעניני תומ"צ, ה"ז באופן שמעמדו ומצבו של כל אחד ואחד נוגע לכולם, היינו, שכאשר חסר ענין מסויים אצל אחד, ה"ז חסרון לכולם, וכשניתוסף ענין מסויים אצל אחד, ה"ז תועלת לכולם — שזהו ענין ה"ערבות" ש"כל ישראל ערבים זה בזה"[24].

ובהתאם לכך, יש צורך לבאר, שאף שבנוגע לענין הערבות כתב הרא"ש בברכות[25] (בביאור הטעם שאשה אינה מוציאה את אחרים בברכת המזון) ש"אשה אינה בכלל הערבות", אין זה גורע בשייכותן של הנשים (התלמידות דהמוסדות בית־רבקה ובית־שרה) לה"איגוד", כדלקמן.

יא. וכמה פרטים בדבר:

מבואר באחרונים[26] שדברי הרא"ש שאשה אינה מוציאה את אחרים בגלל שאינה בכלל הערבות, אינם אלא כאשר כבר יצאה י"ח קיום המצוה, ועכשיו כוונתה רק להוציא את אחרים ידי חובתן.

ובהקדמה — שבמצוות שאחד יכול להוציא אחרים ידי חובתם (כמו ברכות וקידוש), ישנם ב' אופנים: (א) בשעה שמקיים המצוה בעצמו — מוציא גם אחרים ידי חובתם. (ב) למעלה מזה — אף שכבר יצא ידי חובתו, מוציא אחרים ידי חובתם.

והנפק"מ ביניהם — שזה שמוציא אחרים ידי חובתם לאחרי שכבר יצא ידי חובתו, הוא, מדין ערבות[27] ("לפי שבמצות שהן חובה, כל ישראל ערבים זה בזה, וגם הוא נקרא מחויב בדבר כשחבירו לא יצא י"ח עדיין"[28]), אבל כאשר מוציא אחרים ידי חובתם בשעה שמקיים ויוצא ידי חובתו, לא צריך להגיע לדין ערבות, אלא זהו כעין "מיגו", שכשם שיוצא ידי חובתו, מוציא גם אחרים ידי חובתם.

בסגנון אחר קצת: כדי שאחד יוכל להוציא את השני ידי חובתו, צ"ל קשר ושייכות ביניהם — בא' מב' האופנים: מצד חלות החיוב ששניהם חייבים בדבר — כשמקיים בעצמו את המצוה ובה בשעה מוציא אחרים ידי חובתם; או מצד ערבות שכל ישראל ערבים זה בזה — אם כבר קיים המצוה ונפטר מהחיוב, שאז אין חלות החיוב מקשר ביניהם (לפי שכבר נפטר מחיוב זה), אזי הקשר והשייכות ביניהם אינו אלא מצד ערבות.

---

17) בא יו"ד, ט.
18) מיכה ז, טו.
19) אוה"ת ויחי שנח, א־ב.
20) ויחי מט, א.
21) ספר החקירה צד, א־ב. אוה"ת בא ע' שי ואילך.
22) בא יב, כב.
23) ראה גם לקו"ת תמא מ, ד. הובא באג"ק ח"ד ע' שמו.
24) שבועות לט, סע"א. סנהדרין כז, סע"ב.
25) פ"ג סוסי"ג.
26) ראה ביאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ רס"ג מ"ע נט־ס (רנד, ד). ועוד.
27) ראה ר"ה כט, סע"א ובפרש"י.
28) לשון אדה"ז בשו"ע או"ח סקס"ז סכ"ג (ועד"ז שם סקצ"ז ס"ו).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ונמצא, שדברי הרא"ש שאשה אינה מוציאה את אחרים בגלל שאינה בכלל הערבות, אינם אלא כשיש צורך בענין הערבות בשביל להוציא אחרים ידי חובתן — אם כבר יצאה י"ח קיום המצוה; אבל בשעה שמקיימת בעצמה את המצוה — יכולה שפיר להוציא אחרים ידי חובתן, כיון שלענין זה אין צורך בהקשר והשייכות שמצד ערבות (שאשה אינה בכלל זה), לפי שישנו הקשר והשייכות שמצד חלות החיוב.

ויש להוסיף, שגם בזה שאשה אינה בכלל הערבות להוציא אחרים ידי חובתם (כשכבר יצתה ידי חובתה), יש סברא שכל זה אינו אלא בנוגע להוציא האנשים ידי חובתם, אבל עדיין הנשים הם בכלל הערבות לצאת ידי חובתן ע"י האנשים שכבר יצאו ידי חובתם[29].

זאת ועוד:

מבואר באחרונים[30] שדברי הרא"ש ש"אשה אינה בכלל הערבות" אינם אלא בנוגע למצוות שלא נצטוו עליהן מן התורה — מצוות עשה שהזמן גרמא שהנשים פטורות מהן[31] — דכיון שהערבות דכל ישראל קשורה עם הכריתת־ברית על קיום כל התורה שהיתה בערבות מואב וקבלת השבועה כשעברו את הירדן [כדרשת חז"ל[32] "הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם, נקוד כו', מלמד שלא ענש כו' עד שעברו ישראל את הירדן", "ושמעו וקבלו עליהם ברכות וקללות .. ונעשו ערבים זה בזה"], הרי מובן, שבענינים שאין עליהם חיוב מן התורה, לא חל דין ערבות, אבל בנוגע למצוות שגם נשים חייבות בהן מן התורה — הרי הם בכלל הערבות כמו האנשים.

וכן היא משמעות דעת רבינו הזקן — כמ"ש בהלכות שבת[33] בנוגע לקידוש: "כיון שהנשים חייבות בקידוש היום מן התורה כמו האנשים יכולות להוציא את האנשים ידי חובתם" (ומסתימת לשונו משמע שאין נפק"מ אם כבר יצאו ידי חובתן אם לאו, אלא בכל האופנים, גם אם כבר יצאו ידי חובתן, יכולות להוציא את האנשים ידי חובתם).

יב. ומזה מובן בנוגע לענינו — שייכותן של חניכות בית־רבקה ובית־שרה ל"את"ה":

בכל מצוות לא תעשה — חייבות גם הנשים כמו אנשים[31]. במצוות עשה שאין הזמן גרמא — חייבות גם הנשים כמו אנשים[31]. וגם במצוות עשה שהזמן גרמא — ישנם כמה מצוות שגם הנשים חייבות כמו אנשים, כמו קידוש היום, וכן מצוות ש"אף הן היו באותו הנס"[34].

ולא עוד אלא שיש ענינים שתלויים בעיקר בידי הנשים, כמו ענין החינוך, אשר, אף שאינן חייבות בחינוך[35], הרי, נוסף לכך שבמקרה שאין ברירה אחרת צריכות גם הן להתעסק בחינוך של ילד יהודי, אפילו זר, ועאכו"כ ילד שלהן ("אַן אייגענער קינד"), רואים במוחש ובפרט בכו"כ מדינות שלנשים יש השפעה יתירה בחינוך, ובמילא, צריכות הן לדעת גם כו"כ דינים של מצות עשה שאינן חייבות בהם — מצד חיובן במצות "ואהבת לרעך כמוך"[36], "הוכח תוכיח את עמיתך"[37], "ולפני עור גו'"[38].

וכיון שכן, יכולות גם הנשים — חניכות בית־רבקה ובית־שרה — להכלל באיגוד ד"את"ה" ("עס איז אָן אחריות"), שעי"ז יתוסף אצלן בכל עניני תומ"צ, ועד שעל ידן יזכו כל בנ"י להגאולה — כביציאת מצרים, ש"בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים"[39], וכן יהי' בגאולה העתידה[40] — "כימי צאתך מצרים אראנו נפלאות".

---

29) ראה דגול מרבבה למג"א או"ח סרע"א סק"ב. ובהגהות רעק"א שם, ובשו"ת שלו סוס"ז. ועוד.
30) ראה שד"ח כללים מע' העי"ן כלל כב. וש"נ.
31) קידושין כט, א (במשנה).
32) סנהדרין מג, סע"ב ובפרש"י — הובא בפרש"י עה"פ נצבים כט, כח.
33) שו"ע או"ח סרע"א ס"ו.
34) שבת כג, א. וש"נ.
35) שו"ע אדה"ז או"ח סשמ"ג ס"ד. סתרט"ז ס"ד. תר"מ ס"ד. וראה אנציק' תלמודית ערך חנוך ס"ב. וש"נ.
36) קדושים יט, יח.
37) שם, יז.
38) שם, יד.
39) סוטה יא, ב.
40) ראה יל"ש רות רמז תרו בסופו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

— איתא בכתבי האריז"ל[41] ש"רוב אנשי דורנו נשותיהם מושלות עליהם ובפרט הבעלי תורה". ובזה מודגשת יותר האחריות המוטלת על הנשים, כי, כדי שהבעלי־תורה יהיו כדבעי, צריכות גם הנשים להיות כדבעי, כיון שבהם תלוי' הנהגתם של האנשים.

וכאמור, שבזכותם תבוא הגאולה — שבקרוב ובמהרה בימינו, נלך "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו" לקבל פני משיח צדקנו.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון שמח].

* * *

יג. ידוע הסיפור שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר (וכבר סיפרתיו[42]) אודות דברי אדמו"ר מהר"ש בערב ראש השנה האחרון לחייו — שיש בו לימוד והוראה אלינו בקשר ובשייכות ליום ההילולא:

בערב ראש השנה תרמ"ג — זמן קצר לפני הסתלקותו (בי"ג תשרי) — אמר לזוגתו הרבנית [בעת שנכנס לחדרה לדבר עמה, כפי שנהגו רבותינו נשיאינו בערב ראש השנה[43]], שהוא יעלה ל"א מדרגות־עליות ("טרעפּלאַך") למעלה, והיא תעלה ל"א מדרגות למטה.

— לשמע דברים אלה נבהלה הרבנית, והתחילה לטעון שעדיין הילדים קטנים וכו', אבל אדמו"ר מהר"ש לא ענה מאומה, ולא הוסיף לדבר בזה. וכעבור שבועיים, בי"ג תשרי, נסתלק.

וביאר כ"ק מו"ח אדמו"ר, אשר, ל"א עליותיו של אדמו"ר מהר"ש למעלה יש להם שייכות ומשתקפים ("עס שפּיגלט זיך אָפּ") גם למטה — שזהו שהי' חפצו שידפיסו את ההמשך של ל"א המאמרים שבהם נתבארו המאמרים שבג' הפרשיות הראשונות שבתורה־אור, ויקראום "לקוטי תורה לג' פרשיות",

[בפועל, נגנבו הכתבים (יש בזה אריכות המעשה[44], ואכ"מ), ומה שנדפס הם מאמרי הצ"צ, ולא מאמרי אדמו"ר מהר"ש],

ול"א העליות למטה של הרבנית הם המשך ל"א שנות חיי', משנת מ"ג עד שנת ע"ד[45], אשר, בכל שנה ושנה ניתוספו אצלה ענינים של תורה ומצוות ומעשים טובים, ובמילא, היו אצלה ל"א שנים של עליות — עליות בערכה, בהיותה "אשת חבר (ש)ה"ה כחבר"[46], בערך לל"א העליות של אדמו"ר מהר"ש למעלה, והשתקפותם למטה ברצונו להדפיס את ההמשך דל"א המאמרים.

ונקודת הדברים — שמזה שאדמו"ר מהר"ש מקשר ומחבר ב' הענינים יחדיו, מובן, שיש קישור וחיבור ביניהם, היינו, שהעליות שלו (למעלה ולמטה) קשורות עם העליות של הרבנית בחיים חיותה בעלמא דין. ומזה מובן גם בהנוגע אלינו, כדלקמן.

יד. ובהקדמה:

העליות למטה — קשורות עם ענין הזמן, כמובן מדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר של"א העליות של הרבנית למטה הם ל"א שנים דהמשך שני חיי'.

ומזה מובן גם בנוגע להעליות דלמעלה — שאף שה"למעלה" מצ"ע אינו שייך לזמן (ומקום) גשמי, מ"מ, מצד שייכותו לה"מטה" [כמובן מדברי אדמו"ר מהר"ש שיש קישור וחיבור בין העליות למעלה ולמטה] שכל עניניו הם במדידה והגבלה דזמן ומקום גשמי, חלה מדידת הזמן גם על העליות למעלה.

וכמודגש גם בכללות הענין ד"יאָרצייט"[47]:

41) ספר הלקוטים שמות ג, ד.

42) שיחת ש"פ ויגש תשי"א ס"י (תורת מנחם — התוועדויות ח"ב ע' 160).

43) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות ח"ב ע' 160. וש"נ.

44) ראה גם תורת מנחם — רשימת היומן ע' רפו ואילך. וש"נ.

45) נסתלקה ביום יו"ד שבט עדר"ת.

46) שבועות ל, ב. וש"נ.

47) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות ח"ד ע' 276, ובהנסמן שם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אע"פ שאין אומרים קדיש לאחרי י"א חודש (וכמפורש הטעם בדבר[48]), מ"מ, חוזרים ואומרים קדיש ביום היאָרצייט בכל שנה – כי, אמירת הקדיש ביאָרצייט שייכת להעלי' היתירה בקדושה, עלי' שלא בערך, שנעשית ביום זה דוקא (משא"כ בשאר הימים שאין בהם עלי' שלא בערך, ולכן אין אומרים בהם קדיש).

[וכידוע שאף שבכל יום ישנם עליות מחיל אל חיל, כמארז"ל[49] "תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב, שנאמר[50] ילכו מחיל אל חיל" – הרי, עליות אלה הם בערך להמדרגה שלפנ"ז; משא"כ ביום ההילולא – כיון שבו "נזכרים (ובמילא גם) ונעשים"[51] כל הענינים דיום ההסתלקות, כמבואר בדרושי ל"ג בעומר[52] שאז עולה הנשמה בשורש שרשה כו', ועד למדרגה שלמעלה מהשתלשלות – ה"ז פועל (גם בהענינים שבסדר השתלשלות) שתהי' העלי' שלא לפי ערך, שלכן יש צורך בהקדמה דנהר דינור והעמוד שבין ג"ע לג"ע[53]].

ונמצא, שגם עלי' (ועלי' שלא בערך) בעולם רוחני שאינו שייך לזמן ומקום גשמי – יש לה קישור וחיבור עם מדידת הזמן בעולמנו הגשמי.

ולהעיר, שכן הוא גם בנוגע להעליות דשבת ויו"ט, שקשורות עם מדידת הזמן בעולמנו הגשמי[54]. ועד"ז בנוגע לכל מצות עשה שהזמן גרמא – שהמצוות שפעולתן ברצון העליון, ועד לבעל הרצון, קשורות עם מדידת הזמן. וכן הוא בנוגע לכללות התורה – שאף ש"אלפיים שנה קדמה תורה לעולם"[55], מ"מ, ניתנה התורה (לא למלאכים, אף שביקשו שתנתן להם[56], אלא) בעוה"ז דוקא שהוא במדידה והגבלה דמקום וזמן גשמי, ובעוה"ז גופא צריכה להיות העבודה דוקא ע"י הגוף ונה"ב שהם במדידה והגבלה דמקום וזמן גשמי, ודוקא עי"ז עושים דירה לו ית' בתחתונים[57].

טו. ולאחרי הקדמה זו נבוא לבאר דברי אדמו"ר מהר"ש שלעומת העליות למעלה **יש גם** עליות למטה – שיש בזה מוסר־השכל והוראה אלינו:

נוסף לכך שכללות העבודה צריכה להיות באופן ד"ילכו מחיל אל חיל", הרי, כיון שביום ההילולא נעשית למעלה אצל נשיא הדור עלי' שלא לפי ערך, צריכה להיות גם אצלנו עלי' שלא לפי ערך, כדי להתלוות אליו ("מיטגיין מיט אים") בעלייתו שלא לפי ערך – עכ"פ באופן ד"בכל מאדך"[58], "מאד שלך"[59] – עי"ז שפועל בעצמו הזזה, וענין של קפיצה ("אַ שפּרונג").

והענין בזה – כפי שרואים במוחש, ומבואר גם בחסידות[60] – שישנו חילוק בין הליכה, ששתי רגליו על הארץ, דילוג, שמתרומם ברגל אחת מן הארץ, וקפיצה, שבשתי רגליו מתרומם ונעתק – לרגע – מן הארץ, שזהו האופן הכי נעלה, שלפי־שעה עכ"פ אין לו שייכות עם הארץ.

ודוגמתו בעבודת האדם – שקפיצה (בשתי רגלים, שנעתק מן הארץ) מורה על מעבר ("אַריבערשטעלן זיך") לדרגא שלא לפי ערך, כי:

כל זמן שברגל אחת עומד הוא עדיין במדריגתו הקודמת, הרי זה מוכיח גם בנוגע לעלייתו להמדרגה העליונה שאינה אלא בערך להמדריגה הקודמת.

ובאופן כזה יכול להוסיף ולהתעלות בעילוי אחר עילוי ריבוי מדרגות, אלא שכל המדרגות הם בערך זל"ז – שזהו הענין דהשתלשלות[61], שהוא בדוגמת שלשלת שעשוי' טבעות טבעות, וכל טבעת קשורה

48) רמ"א יו"ד סו"ס שעו.
49) ברכות ומו"ק בסופן.
50) תהלים פד, ח.
51) לשון הכתוב – אסתר ט, כח. וראה רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונתבאר בספר לב דוד (להחיד"א) פכ"ט.
52) סידור (עם דא"ח) שער הל"ג בעומר דש, סע"ב ואילך.
53) ראה תורת מנחם סה"מ אייר ס"ע רכג ואילך. וש"נ.
54) ראה גם שו"ע אדה"ז או"ח מהדו"ת ס"א ס"ח. תו"ח פרשתנו (בשלח) רלט, ד ואילך.
55) מדרש תהלים צ, ד. ועוד.
56) שבת פח, סע"ב.
57) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפל"ו. ובכ"מ.
58) ואתחנן ו, ה.
59) ראה תו"א מקץ לט, ד. ובכ"מ.
60) ראה לקו"ת שה"ש טו, סע"ב (וש"נ). אוה"ת שם (כרך א) ע' רנו־ז.
61) ראה גם תו"א פרשתנו (בשלח) סד, ב. ובכ"מ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

גם לטבעת שלמעלה ממנה וגם לטבעת שלמטה ממנה (חלקה העליון קשור לטבעת העליונה, וחלקה התחתון קשור לטבעת התחתונה), ובמילא, גם כאשר השלשלת היא ארוכה ביותר קשורות כל הטבעות זל"ז, כך, שאפילו הטבעת היותר עליונה היא בערך להטבעת היותר תחתונה.

וכדי להתעלות לדרגא עליונה שלא לפי ערך — ה"ז דוקא עי"ז שפועל בעצמו הזזה, "אַ טרייסל", וקפיצה בשתי רגליו, שנעקר ("ער רייסט זיך אָפּ") מן הארץ, מהארציות והחומריות — דאף שאין זה אלא לרגע, הרי אדמו"ר הזקן פוסק בספר התניא[4] ש"יחוד זה למעלה הוא נצחי".

וכיון שכן, הרי, הזזה וקפיצה זו מהוה נתינת־כח ויכולת שגם לשנה הבאה יוסיף ויתעלה ("איבערשטעלן זיך") שלא לפי ערך, היינו, שכל עניני העבודה במחשבה דיבור ומעשה שיהיו בשנה הבאה — שבחיצוניותם הם אותם הענינים שנעשו לפנ"ז — יהיו (לא רק המשך העבודה באופן יותר רחב וכו', אבל בערך העבודה שלפנ"ז, אלא) באופן שבפנימיות ה"ז ענין אחר לגמרי!

[וע"ד שמצינו לגבי תפלה — שאף שכל תפלה היא באותו נוסח כמו התפלה דאתמול ושלשום כו', בשנה שעברה ובשנים שלפנ"ז, מ"מ, בכל תפלה נמשך אור עליון שלא הי' מאיר עדיין מימי עולם. — באגה"ק[62] מובא ענין זה בנוגע לראש השנה, ומוסיף ש"כן הוא בכל יום ויום נמשכין מוחין עליונים יותר בכל תפלות השחר"].

טז. ויש להוסיף ולהבהיר, שאף שתובעים מאתנו שבכל שנה ושנה יהי' שינוי שלא לפי ערך — אין הכוונה ל"ענינים מבהילים" דוקא.

— כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר פעם מה שאמר אביו, אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, בקשר להענין דמסירת־נפש:

הי' זה בשמח"ת תרמ"ח, שאז אמר אדמו"ר נ"ע את המאמר אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו[63], שבו נתבאר מעלתם של אנשים פשוטים בענין המס"נ. — מאמר זה אמרו בבית הכנסת, בקשר עם בחירתו לגבאי חברה קדישא, בנוכחות הרבה אנשים פשוטים, ופעל עליהם רושם גדול, "זיי זיינען אַרויס פון די כלים" — מעצם העובדה שדיברו אודותם, ומי הוא המדבר אודותם... ובפרט שהפליא גודל מעלתם בענין המס"נ.

לאחרי המאמר ניגשו אל אדמו"ר נ"ע, באמרם, שמוכנים הם למסור נפשם ולעשות כל מה שיאמר להם. ואמר להם אדמו"ר נ"ע: מסירת נפש אינה לקפוץ מן הגג דוקא; מסירת נפש — יכולה וצריכה להיות בכל פעולה[64].

ועד"ז בנדו"ד:

יכולים להתעסק אמנם בענינים שלכאורה הם בדרך הטבע, ובמדידה והגבלה, אבל, ההתעסקות בענינים אלה צריכה להיות (לא באופן ד"מצות אנשים מלומדה"[65], אלא) מתוך התבוננות והסתכלות חזקה שעי"ז מתחזקת ההתקשרות עם הרבי, כך שכאשר הרבי מתעלה בעלי' שלא לפי ערך, לוקח גם אותו שיתעלה בעלי' שלא לפי ערך.

כל מה שתובעים הוא (כלשון חז"ל[66]) "פתחו לי כו' כחודה של מחט" בלבד, אבל, ה"חודה של מחט" צ"ל באופן שסבר וקיבל שיהי' מה שיהי' הולך הוא עם הרבי... ואז לוקחו הרבי עמו בכל עליותיו שלא לפי ערך.

---

62) סי"ד.

63) נדפס בסה"מ תרמ"ח ע' קפו ואילך. וראה (ע"ד מאמר זה) — סה"ש תרצ"ו ע' 11, ובהנסמן שם בהערות 12־10.

64) ראה גם סה"ש תרצ"ז ע' 165.

65) ישעי' כט, יג. וראה תניא פל"ט (נג, ב). ובכ"מ.

66) שהש"ר פ"ה, ב [ב]. וראה לקו"ש ח"א ע' 191 הערה 17. וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יז. זאת ועוד:

כל הנ"ל נעשה גם כאשר ענין זה (ההתקשרות אל הרבי להתלוות אליו בעלייתו שלא לפי ערך) אינו אלא באופן של רצון **בלבד (ואילו בנוגע למחשבה דיבור ומעשה נשארים כל עניניו במדידה והגבלה) — ע"פ מאמר הבעש"ט המובא בדרושי חסידות[67] שבמקום שרצונו של אדם** שם הוא נמצא.

ולא עוד אלא שגם על מעמד ומצב זה חלה תורת המגיד (בספרו אור תורה[68]) בפירוש המשנה[69] "דע מה למעלה ממך", "דע (ש)כל מה שלמעלה הכל הוא ממך" [וכפי שמביא כ"ק מו"ח אדמו"ר[70] בשם רבינו הזקן ש"ממך ובך הכל תלוי" — ע"ד לשונו של כ"ק מו"ח אדמו"ר בהמאמר באתי לגני[71] בפירוש "אדם כי יקריב מכם**"[72], "מכם ובכם הדבר תלוי"] — שמזה מובן, שהעלי' שלא לפי ערך למעלה תלוי', ע"פ רוב, בהמעמד ומצב למטה — שגם כאשר ההזזה שפועל בעצמו אינה אלא** ברצון **בלבד, ה"ז** פועל למעלה **עלי' שלא בערך, ועי"ז** מעמידים גם אותו **("מ'שטעלט אים אַריבער") בעלי' שלא לפי ערך, ומכאן ולהבא נעשים כל עניניו בהתאם למעמדו ומצבו החדש.**

ולמרות כל זה — יתכן שימשיך לחיות כל ימי חייו מבלי לדעת ולהרגיש **שנעשה איש אחר.**

ואדרבה — יש מעלה בכך שאינו מרגיש בדבר:

כ"ק מו"ח אדמו"ר כתב לא' במכתב[73], שהסימן לבריאות הגוף הוא שהאדם אינו מרגיש **את עצמו, שכן, כשמתחיל להרגיש את לבו, ראשו, או שאר אבריו, ה"ז סימן שמשהו אינו כשורה!**

— שוב מצאתי[74] שענין זה מרומז במ"ש בפסוק בסיפור בן השונמית: "ויאמר .. ראשי ראשי"[75], היינו, שלא אמר שראשו כואב וכיו"ב, אלא רק "ראשי ראשי", שמרגיש את ראשו, שכן, הרגשת הראש כשלעצמה מוכיחה שמשהו אינו כשורה, סימן של מחלה.

ענין זה כתב כ"ק מו"ח אדמו"ר בקשר לגאוה וישות, שכאשר האדם מתחיל להרגיש את ישות עצמו ("ער הויבט אָן פילן דעם אייגענעם יש"), ה"ז סימן שהוא חולה, רחמנא ליצלן, שכן, אילו הי' בריא, לא הי' מרגיש את עצמו.

ועד"ז מובן גם בנוגע לענינו — שיתכן לפעמים שיש מעלה בכך שאינו מרגיש בעצמו את השינוי שנעשה בו, העיקר הוא שבנוגע לפועל עוסק הוא בכל הענינים לפי מהותו החדש שהעמידוהו מצד למעלה, ובמילא נעשים כל הענינים כפי שצריכים להעשות.

יח. וכאמור, מצדנו מוכרחת להיות ה"פתיחה" לכל־הפחות "כחודה של מחט", אבל, מתוך רצון, הסכמה וקבלה בלב, שיהי' מה שיהי', מבלי הבט על ה"מחיר" ("אָט וואָס ס'זאָל נאָר קאָסטן")... יתלווה וילך ("ער וועט מיטגיין") עם הרבי,

— הרבי שעל ידו קיבל עד עתה את ההשפעה דבני חיי ומזוני רויחא בגשמיות, וההשפעה דבני חיי ומזוני רויחא ברוחניות[76], ובמילא, "מה להלן עומד ומשמש אף כאן עומד ומשמש"[77] —

וכאשר עומדים ומחזיקים ("מ'האַלט זיך אָן") בהתקשרות זו, ובאופן שההתקשרות הולכת ונמשכת, היינו, שאינו נשאר ב"הזזה" הקודמת, אלא מוחלט ומוסכם אצלו שבכל שינוי שלא בערך שיהי' למעלה

67) ראה כש"ט בהוספות סמ"ח. וש"נ.
68) סת"פ (קיב, ב). וכ"ה בלקו"א סקצ"ח (נ, סע"ג).
69) אבות רפ"ב.
70) סה"ש תש"ג ע' 12. ועוד. וראה גם "היום יום" י"ג אייר.
71) פ"ב (פרק השייך לשנה זו) — סה"מ תש"י ע' 113. וראה גם "היום יום" יב אדר שני.
72) ויקרא א, ב.
73) ראה גם סה"מ תש"א ע' 49. אג"ק ח"י ס"ע רסג.
74) ראה גם מכתב כ"ג טבת שנה זו (אג"ק ח"ה ס"ע קסה ואילך). לקו"ש ח"י ע' 105 ובהערה 39.
75) מלכים־ב ד, יט.
76) להעיר מ"חנוך לנער" בסופו. אוה"ת וירא (כרך ד) תשנה, ב ואילך. וראה גם אג"ק חכ"ב ע' רכט, ובהערות שם. לקו"ש חי"א ע' 332.
77) סוטה יג, סע"ב.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(אצל הרבי) יהי' גם אצלו שינוי שלא בערך, ועי"ז ימשך הקישור והחיבור, ועד לאופן ש"כולא חד" — ה"ז יהי' ה"ממוצע המחבר" שמאחד עולמות ע"י נשמות (כלומר, אנחנו בעצמנו) עם אלקות[78].

* * *

יט. בהמשך להמדובר לעיל (ס"ד ואילך) אודות "איגוד תלמידי הישיבות" — כדאי ונכון שנוסף על איגוד התלמידים שלומדים בהמוסדות בהוה, יהי' גם איגוד של התלמידים שלמדו בהמוסדות בעבר.

ולהעיר, שכך נהוג בעולם במוסדות־חינוך שבהם מסיימים (בשלב מסויים) את חוק הלימודים, ומזה מובן במכ"ש וק"ו בנוגע למוסדות־חינוך דתורה ומצוות, שבהם לא שייך המושג של סיום הלימודים, כיון שהתורה "ארוכה מארץ מדה ורחבה מיני ים"[79], אלא, ששייך רק לומר שנעשה שינוי (אף שאינו שינוי עיקרי, אבל אעפ"כ ה"ז שינוי) שבעבר היתה הקביעות שלו בתוך המוסד, וכל שאר הענינים היו בדרך טפל ועראי, ואילו לאח"ז, במשך רוב ימיו, נמצא רוב הזמן מחוץ להמוסד, ורק בזמן מן הזמנים חוזר הוא להסביבה שבה שהה בהיותו תלמיד בישיבה.

כ. ובפרטיות יותר:

גם אלה שכבר יצאו מהמוסדות — נשאר שמם (של המוסדות) עליהם, ורישומם ניכר, עד כדי כך שאפילו לאחרי כו"כ שנים יכולים להכיר עליו שלמד פעם במוסד ששייך אל כ"ק מו"ח אדמו"ר, או אל אביו אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, מוסד השייך לליובאוויטש, ובמילא, נשאר הוא "תלמיד" — במדה ידועה — על כל ימיו.

ויש להביא דוגמא לדבר מענין המילה, שמצינו[80] שבני יעקב טענו לאנשי שכם "יכולים אתם להיות כמונו, שאתם יכולים להמול, אבל אין אנו יכולים להיות ככם, הערל יכול להיות נימול, אבל הנימול אינו יכול להיות ערל". — לאחרי שנעשית פעולת המילה פעם אחת ("איין מאָל אָפּגע'מל'ט"), ה"ז לכל ימי חייו!

ועד"ז בנדו"ד: כאשר פעם אחת מסירים את הענינים הקשורים עם גשמיות וחומריות (בדוגמת העברת הערלה) — שזוהי פעולת המוסדות הקשורים עם הרבי — לא תועיל השתדלותו (גם אם ירבה להשתדל בזה ח"ו) לבטל פעולה זו, ורישומה ישאר תמיד.

אלא, שאם יזכה — תהי' הפעולה ניכרת בשני הקוין, הן בהקו ד"סור מרע" והן בהקו ד"עשה טוב", ואם ח"ו לא יזכה — אלא יתעקש ("ער וועט זיך שפּאַרן") בכל כחותיו לבטל את מה שנפעל בו בלמדו בהמוסד של הרבי — יתבטא רושם פעולת המוסד של הרבי בכך שההנאה שלו בגשמיות, בתענוגי עוה"ז, לא תהי' הנאה שלימה, שכן, בשעה שממלא תאוותו, נראית לו — לפתע — דמות דיוקנו של יעקב אביו[81]... ועי"ז מתקלקל כל התענוג וההנאה שהי' יכול להפיק ממילוי התאוה!...

וענין זה נפעל ע"י הלימוד במוסד של הרבי — שבכל מקום שאליו יתגלגל בהיותו נע ונד ("וואו ער וועט נאָר פאַרוואָגלט ווערן"), ובאיזה "ציור" שימצא באותה שעה — מתעורר לפתע, בעיצומה של שינה גשמית או שינה רוחנית, ברגשי חרטה ומתמרמר בלבו ("עס ווערט אים שלעכט אויפן האַרצן"), עד כדי כך שאינו מוצא מקום לעצמו...

וכיון שתשובה היא בשעתא חדא וברגעא חדא[82], הרי יתכן לפעמים ("אויב עס טרעפט אים צו"...) שעי"ז יתהפך מן הקצה אל הקצה!

---

78) ראה תורת מנחם סה"מ אלול ס"ע רפב ואילך. וש"נ.
79) איוב יא, ט.
80) פי' רבנו יוסף בכור שור וישלח לד, טז.
81) ראה סוטה לו, ב. הובא בפרש"י עה"ת וישב לט, יא.
82) זח"א קכט, סע"א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ובכל אופן (גם אם לא יתהפך מן הקצה אל הקצה) — "שעתא חדא ורגעא חדא" כשלעצמה היא בודאי ריוח נקי.

— בעולם דלמטה, רגע א' אינו תופס מקום לגבי שבעים שנה; אבל למעלה, רגע א' של ענינים טובים חשיב מציאות אמיתית, ואילו שבעים שנה של הליכה בצד השמאלי, אינם חשובים מציאות. ונמצא, שמכל שבעים שנותיו ש"בהבל ילך", נשאר הוא עם "שעתא חדא ורגעא חדא" הנ"ל!

כא. ובנוגע לענינו:

כיון שכל אלה שלמדו בהמוסדות השייכים לכ"ק מו"ח אדמו"ר, זמן קצר או זמן ארוך, ה"ז אצלם ענין נצחי לעולם ועד[83] — הרי, באם יחליטו לצרפם להאיגוד, נכון הדבר במאד מאד.

אלא, שע"פ רצונו של כ"ק מו"ח אדמו"ר שיהי' איגוד מיוחד עבור התלמידים, וגם מצד תועלת העבודה של חברי האיגוד — כדאי שיהי' כל איגוד בפני־עצמו: איגוד א' — עבור כל התלמידים שנמצאים בפועל ובהוה במוסדות ליובאוויטש, ואיגוד א' — עבור אלה (שגם עכשיו שייכים הם ו"נמצאים" במוסדות ליובאוויטש, אלא) שבחיצוניות נמצאים איש איש על משרתו ("אויף זיין דזשאַב"), זה מכהן במשרת "רב" וזה מכהן במשרת "שוחט", זה ב"חנות" וכיו"ב, וזה מתהלך סתם ב"עולם התהו"... — ובכל אופן, ענינים שאינם אך ורק לימוד התורה (אף שחלקם קשורים ושייכים לקיום המצוות).

ומובן, שאף שמדובר אודות ב' איגודים בפ"ע, בודאי ישנם כמה ענינים שבהם יוכל כל איגוד לעזור להאיגוד השני, וענינים שבהם יוכלו ב' האיגודים לפעול יחדיו.

כב. וע"פ הבטחת רבינו הזקן[84] — בעקבות המסירת־נפש שלו — שכל אלה שיעסקו בענינים שלו בודאי יצליחו, ויהי' "דידן נצח" — בודאי שגם הפעולה בכהנ"ל תהי' בהצלחה רבה.

ובפרט שבזמנינו זה אין צורך לנהל מלחמות, שכן, המעמד ומצב הוא ש"הלא כל הארץ לפניך"[85], ובמילא, "צא וכבוש"[86]... צריכים רק לעמוד חגורים ("זיך אונטערגאַרטלען") ולילך מבית לבית, מחצר לחצר, מעיר לעיר, ויכולים — עם הידים — "שאַרן נפשות"... לקרב לבם של ישראל לאביהם שבשמים.

— כ"ק מו"ח אדמו"ר אמר[87] ש"הנה זה עומד אחר כתלנו"[88], אלא, שכיון שבגאולה מגלות האחרון יצאו כל בנ"י מהגלות ואפילו יהודי אחד לא ישאר בגלות[89], ממתין הוא שילקטו גם את ה"אחד מעיר ושנים ממשפחה"[90], ה"עור ופסח"[91], חולים ובעלי־מומים — כל אלה שהם בבחינת "נמושות"[92] ו"נמושות דנמושות".

וכשיסיימו "פכים קטנים"[93] אלה — יקויים היעוד[94] "ועלו מושיעים בהר ציון וגו'", ויפעלו ("מ'וועט אויספירן") ש"והיתה לה' המלוכה",

ובמילא יהי' המעמד ומצב — כרצונה של תורת החסידות — שגם כאשר הולכים ברחוב, כשיושבים בבית, ואפילו בעת השינה, יכריזו ויצעקו: "אין עוד מלבדו"!

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "ניע זשוריצי כלאָפּצי". ואח"כ ניגון אדמו"ר הזקן בן ד' הבבות (וצוה לכפול בבא הרביעית ז' פעמים)].

* * *

83) ראה גם לקו"ש חי"ד ע' 313. וש"נ.
84) ראה אג"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ד ס"ע רסד ואילך. וש"נ.
85) לשון הכתוב — לך לך יג, ט.
86) לשון חז"ל — ב"ר פ"מ, ו.
87) ראה סה"ש תרצ"ט ע' 316.
88) שה"ש ב, ט.
89) ראה גם לקו"ש חי"א בתחלתו.
90) ירמי' ג, יד.
91) שם לא, ז.
92) לשון חז"ל — פאה רפ"ח. ועוד.
93) ראה תורת מנחם — התוועדויות ח"ב ע' 181 ואילך.
94) עובדי' בסופו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כג. כ"ק אדמו"ר שליט"א דיבר (באמרו, שכיון שהשעה מאוחרת ידבר בקיצור) אודות שייכותה של ביאת המשיח להפצת המעיינות חוצה, הצד השוה בפעולתם של הבעש"ט ואדמו"ר מהוריי"צ בהפצת המעיינות לכל בנ"י, והרמז בפרשת השבוע בפסוק[95] "ובני ישראל יוצאים ביד רמה", "בריש גלי", שבר"ת ד"ברי"ש" מרומזים שמותיהם של הבעש"ט ואדמו"ר מהוריי"צ – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש ח"ג ע' 872 ואילך.

95) בשלח יד, ח ובת"א.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט טבת, תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מוה"ר ישכר דוב שי'

שלום וברכה!

לפלא שמעת קבלת מכתבו מג' לך, לא הגיע ממנו ידיעות בענינים הכללים כפי שהבטיח במכתבו הנ"ל, ובטח זהו סימן שהכל בסדר ובכ"ז ידוע פסק רז"ל (שו"ע יו"ד בתחלתו) שאין מעמידין על החזקה במקום שיש לברר...

נמסרה לי שאלתו אם ללמוד תניא עם התלמידות הקשישות. והנה ידוע שנעשה כזה ע"פ הוראת כ"ק מו"ר אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע בהיותו בריגא עם אחדות מבנות אנ"ש ולמד עמהם הרה"ח כו' מרדכי חפץ הי"ד וישנ[ו] ג"כ מכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר המעודד ומחזק אותו בזה, אבל מובן ג"כ שהלימוד עמהם אין צריך להיות דוקא על הסדר, ויש להתחיל בהמקומות הקלים יותר און מער עבודה'דיקע אשר אז גם ע"פ שו"ע מחוייבת אשה ללמוד חלק זה דתורה כיון שמחוייבת בכל הל"ת וכל המ"ע שאין הזמן גרמא ובמילא גם שש המצות התמידיות שהם אמונת ה' שלא להאמין לזולתו ליחדו לאהבה וליראה אותו שלא לתור אחר מחשבת הלב וראיית הענינים וכמו שנמנו בהקדמת ספר החינוך אשר לכל זה באים ע"י ידיעת הענינים המבוארים בדא"ח.

בברכת הצלחה בעבודתו בקדש ובעניניו הפרטים.

נ.ב. מוסג"פ העתק מכ' כללי שהו"ל בקשר עם יום הבהיר חג גאולתנו ופדות נפשנו הוא י"ט כסלו העבר שתוכנו כל השנה זמנו הוא, אשר יש לבאר תוכנו לתלמידות הקשישות בהסברה המתאימה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בס"ד. ר"ד ש"פ בשלח, י"ג שבט*, ה'תשי"ב.

– לאחר תפלת מנחה –

בלתי מוגה

א. אודות מעלתה המיוחדת של שרה[1], שבפטירתה נאמר[2] "ויהיו חיי שרה מאה שנה וגו'" – הקשה בזהר[3] "מאי שנא הכא שרה .. מכל נשי דעלמא .. בכלהו לא אתמנון יומין ושנין כמו לשרה, בכלהו לא כתיב פרשתא חדא בלחודהא כמו לשרה", ומבאר, ששרה "נחתת וסלקת"[4], היינו, שירדה למצרים ואעפ"כ נשארה בשלימותה ובמעלתה וכו', ולכן גדלה מעלתה לגבי שאר אמהות (כולל גם לגבי רבקה שהיתה בגרר אצל אבימלך כו', כי, הירידה למצרים היא ירידה גדולה יותר, ולכן מודגש יותר העילוי ד"נחתת וסלקת").

ובהקדמה:

מובן ופשוט שגם שאר האמהות היו בדרגא כזו שאילו היתה אצלן הירידה למצרים היו נשארות בשלימותן ובמעלתן, "נחתת וסלקת",

– ויש להביא ראי' לדבר, מזה שאמרו חז"ל[5] אודות יעל [שנאמר בה (בהפטרה דפרשת השבוע[6]) "מנשים באוהל תבורך", "מאן נשים שבאוהל שרה רבקה רחל ולאה"] שלא נהנתה כו' משום ש"כל טובתן של רשעים אינה אלא רעה אצל צדיקים" –

אלא, שאצל שאר האמהות היתה המעלה ד"נחתת וסלקת" רק בכח, ואילו אצל שרה היתה מעלה זו **גם** בפועל.

[וע"ד מ"ש החיד"א[7] בנוגע לחיבור השולחן־ערוך, ששלשה מגדולי ישראל היו ראויים לכך, אלא שבפועל זכה בכך הבית־יוסף. – מצד גודל הלמדנות וכו' היו שלשתם ראויים לחבר השו"ע, אלא שאצלם הי' הדבר רק בכח, ואילו הבית־יוסף – מאיזה טעם שיהי', זכה הוא לחיבור השו"ע בפועל].

ב. ונקודת הענין – שתכלית השלימות של כל דבר היא כשבא לידי פועל דוקא.

וענין זה (מעלת הפועל דוקא) מודגש בכללות הבריאה[8]:

א' הטעמים לבריאת והתהוות העולמות – כדאיתא בע"ח בתחלתו ונתבאר בארוכה בהמשך תרס"ו בתחלתו – בכדי שיתגלו שלימות כחותיו כו' מן הכח אל הפועל. ואף שלמעלה אין כח חסר פועל[9], הרי, זה שאין כח חסר פועל הוא למעלה דוקא, ואילו למטה יש נפק"מ בין הכח להפועל, ובגלל זה היתה ההתהוות בפועל.

וכיון ש"צדיקים דומין לבוראם"[10], ועד"ז צדקניות, "אשת חבר ה"ה כחבר"[11] – הרי גם אצלן עיקר המעלה והשלימות היא בבוא הדבר בפועל דוקא.

---

*) יאָרצייט של הרבנית הצדקנית מרת שטערנא שרה נ"ע זי"ע. אם כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

1) שמה של הרבנית הצדקנית בעלת היאצ"ט.

2) ר"פ חיי שרה.

3) ח"א קכא, סע"ב ואילך. וראה גם תורת מנחם סה"מ חשון ע' רעז ואילך. וש"נ.

4) שם קכב, ב.

5) נזיר כג, ב. וש"נ.

6) שופטים ה, כד.

7) שה"ג מע' ספרים ערך בית יוסף.

8) ראה גם לקו"ש ח"כ ע' 283 ואילך. וש"נ.

9) ראה פרדס שי"א פ"ג. הובא ונתבאר בסהמ"צ להצ"צ מצות האמנת אלקות פי"א. ובכ"מ.

10) רות רבה פ"ד, ג. ועוד.

11) שבועות ל, ב. וש"נ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ובזה גדלה מעלתה של שרה לגבי שאר האמהות – שאצלה הי' הענין ד"נחתת וסלקת" בפועל, ולכן הוסיפה פרשה בתורה, "ויהיו חיי שרה מאה שנה וגו'".

ג. ומזה מובן גם בנוגע ל"בית רבי":

בדברי ימי חייהם של רבותינו נשיאינו לא מצינו (כ"כ[12]) ענין של גלות, ולעומת זאת, ענין של מאסר הי' אצל כל א' מהם. אלא שבזה גופא יש חילוקים – שמאסר הקשור עם סכנת נפשות בפועל ממש, מצינו רק אצל אדמו"ר הזקן וכ"ק מו"ח אדמו"ר.

ואף שבודאי היו גם שאר הרביים עומדים בתוקף וכו' אילו הי' אצלם מאסר הקשור עם סכנת נפשות ממש – ה"ז רק בכח, ואילו אצל אדמו"ר הזקן וכ"ק מו"ח אדמו"ר הי' זה בפועל.

ובנוגע להרבניות הצדקניות – מצינו מעלה מיוחדת אצל הרבנית הצדקנית בעלת היאָרצייט, אמו של כ"ק מו"ח אדמו"ר ("די אַלטע רבי'צען") – שעברה כו"כ גלויות, גלות אחר גלות: מליובאַוויטש לרסטוב, ואח"כ לפטרבורג, לריגא, לאָטוואָצק, לוואַרשא, ועד לארה"ב. – אל כל מקום שאליו בא כ"ק מו"ח אדמו"ר, נלוותה אליו אמו הרבנית. ולאחרי כל הגליות כו', נשארה במעלתה ובשלימותה עם כל עניני'.

וכאמור, אף שבודאי היו גם שאר הרבניות הצדקניות נשארות במעלתן ובשלימותן אילו היו אצלן עניני גלות, ה"ז רק בכח, ואילו אצל בעלת היאצ"ט היתה מעלה זו בפועל – ע"ד ובדוגמת מעלת שרה לגבי שאר האמהות שאצלה היתה המעלה ד"נחתת וסלקת" בפועל.

---

12) כנראה הכוונה שאצל רובם לא הי' ענין של גלות, שכן, מאז שאדמו"ר האמצעי קבע דירתו בליובאוויטש, ישבו רבותינו נשיאינו בליובאוויטש, עד שאדמו"ר מהורש"ב הוצרך להעתיק לרסטוב, שאז התחילו ה"עשר גליות שגלתה ליובאוויטש" (ראה גם סה"ש תשנ"ב ח"ב ע' 471). המו"ל.

מברק

נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א
לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל
לקראת יו"ד שבט, ה'תשי"ב

ביום ההילולא דאזלינן מיני' עשירי בשבט, גדול ביותר זכות בעל ההילולא, צדיק עליון המשביר בר לכל הארץ, להמשיך ישועות ברכות והצלחות על כל המתעסקים במוסדותיו, בטח יתועדו לעורר רבים לתורה ומצות, לחזק - מוסדותיו ותקנותיו להתקשר באילנא דחיי ולהתברך בכל המצטרך בגשם וברוח.

המצפה לבשורות טובות בברכה.

מנחם שניאורסאהן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פרשת בשלח

כרך טז שיחה ד

מתורגם ללשון הקודש

א.

בציעת פת של עירוב תבשילין בשבת

ההלכה קובעת לגבי עירוב תבשילין[1], שמיד לאחר סיום הכנת כל צרכי השבת מותר לאכול את המאכלים שנעשה באמצעותם העירוב, גם אם עדיין יום־טוב. אבל במהרי"ל[2] נאמר, שהוא הנהיג "להניח ככר העירוב (תבשילין) ללחם משנה בליל שבת ובשחריתו, ובסעודה שלישית היה בוצע עליו". וכך מציין גם מהרש"ל[3]: "ומאחר שצריך להיות העירוב קיים אין ראוי לאכלה עד ליל שבת, ומכל־מקום היה מנהג מהר"ם להניח הככר תחת הלחם־משנה בליל שבת ולמחרתו, ובסעודה שלישית היה בוצע עליו מאחד דאתעביד ביה מצוה אחת, ראוי לעשות עליו מצוות אחרות".

גם אדמו"ר הזקן כותב על מנהג זה בשולחן־ערוך[4], וזו לשונו: "לכתחילה צריך שיהיו הפת והתבשיל שמורים אצלו עד לאחר שתיקן כל צרכי שבת.. ומכל־מקום מצוה מן המובחר להמתין מלאכול הפת של עירוב תבשילין עד אחת מג' סעודות השבת כדי לבצוע עליו.. שכל דבר שנעשה בו מצוה אחת ראוי לעשות בו מצוה אחרת, ויש נוהגין שלא לבצוע עליו עד סעודה שלישית של שבת כדי לעשות בו מצוות הרבה, שמניחין זה הככר ללחם־משנה בסעודה הראשונה ובסעודה שניה של שבת, ובסעודה שלישית בוצעין עליו".

ב.

אדמו"ר הזקן מזכיר מנהג זה רק לגבי ערוב תבשילין

המקור לדעה שדבר שנעשתה בו מצוה אחת (עירוב תבשילין) ראוי לעשות בו מצוה נוספת (לחם משנה וסעודת שבת), הוא מן הגמרא[5] לגבי עירובי חצרות[6]: "רב אמי ורב אסי כי הוה מתרמי להו רפתא דערובא (=כאשר הזדמנה להם פת של עירובין) "שערבו בו אתמול עירובי חצירות[7] מברכין עליה המוציא לחם מן הארץ. אמרי הואיל ואתעביד ביה מצוה חדא נעביד ביה מצוה אחריתי" (=אמרו הואיל ונעשתה בה מצוה אחת, נעשה בה מצוה אחרת).

גם לגבי עירובי חצרות כותב מהרי"ל[8]: "ובליל שבת ובשחריתו אני מניחו ללחם משנה... ואמר דגם בליל שבת יכולים לאכלו... רק חביב עליו להרבות בו מצוה", "בסעודה שלישית בשבת... היה בוצע על ככר... אותו שעירב בו עירוב חצירות..."[9], וכך מציין גם מהרש"ל[10]: "וכן נהגו בערובי חצרות" (שאוכלים את הפת רק בסעודה שלישית, ולאחר הנחתה ללחם משנה בשתי הסעודות הראשונות, כבעירוב תבשילין).

אבל לגבי הלכה זו כותב אדמו"ר הזקן[11] רק פסק ההלכה של הרמ"א[12]: "ויש לבצוע עליו בשבת שחרית[13]... דהואיל ונעשית בו מצוה אחת יש לעשות בו גם־כן מצוה אחרת", ואיננו מציין את המנהג לבצוע את פת העירוב רק בסעודה שלישית, כדי "להרבות בו מצוה".

---

1) ביצה יז, ב. רמב"ם הל' יו"ט פ"ו ה"ה. טושו"ע או"ח סתקכ"ז סט"ז. שו"ע אדה"ז שם סכ"ה.

2) הל' עירובי תבשילין בסופן. הובא בבאר היטב סתקכ"ז סק"ב.

3) יש"ש ביצה פ"ב סו"ס יח. הובא בב"ח סתקכ"ז שם. ט"ז שם סקי"ד. מג"א שם סקט"ו.

4) דלעיל הערה 1.

5) ברכות לט, סע"ב. שבת קיז, סע"ב (בשינוי לשון קצת).

6) ולפי' א' ברא"ה ברכות שם – עירובי תחומין. אבל במאירי ברכות ושבת שם מפרשו על עירוב תבשילין (ובברכות שם שולל הפי' דקאי על עירובי תחומין או עירובי חצירות "אא"כ נפרש בה שהי' בוצע בה למחר". וראה רא"ה שם. חי' הר"ן שבת שם). וכ"ה באוצר הגאונים שבת שם (מרב יוסף גאון).

7) פרש"י ברכות שם.

8) הל' עירובי חצירות.

9) שם הל' שבת.

10) ביצה שם. הובא בב"ח וט"ז שם.

11) או"ח סי' שצג ס"ג.

12) סשצ"ד ס"ב. ממנהגים מהר"א טירנא (הובא בדרכי משה שם). ובהמנהגים הנ"ל לפנינו הובא זה ב"דין עירוב תבשילין" (ובערובי חצרות כ' "וישמור העירוב כל השנה").

13) בחצע"ג מוסיף "או בסעודת הלילה אם סועד משחשיכה ודאי". והוא כמנהג מהר"ם שהובא בב"י סשצ"ד. דרכי משה (ורמ"א) שם. וכן מפורש בירושלמי עירובין (פ"ר סה"ז) "מברך עלוי בלילי שובתא כו'". וכ"ה במאירי ואוצה"ג שבת שם (לענין עירוב תבשילין – כנ"ל הערה 6).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יש להבין: מדוע מציין אדמו"ר הזקן מנהג זה רק לגבי עירוב תבשילין[14], בעוד אשר מהרי"ל ומהרש"ל מציינים אותו הן לגבי עירוב תבשילין והן לגבי עירובי חצרות, ובמיוחד, כאשר מקורה של הסברה "הואיל ואתעביד ביה מצוה חדא נעביד ביה מצוה אחריתי" הוא בנושא עירובי חצרות[15], כדלעיל?

ג.
מדוע בוצעים את הפת בסעודה שלישית, שאיננה חובה?

כדי להבין זאת יש להסביר תחילה קושי המתעורר על עצם המנהג לבצוע את הפת של העירוב "בסעודה שלישית של שבת כדי לעשות בו מצוות הרבה...":

שתי הסעודות הראשונות של השבת חשובות יותר מסעודה שלישית[16], ולפי מספר דעות אף אין צורך בלחם־משנה בסעודה שלישית. יתר־על־כן: יש הסוברים שלסעודה שלישית אין כלל צורך בפת, ודי במאכל מחמשת המינים וכדומה, עד אשר ישנן אפילו דעות הסוברות שאפשר לצאת ידי חובת סעודה זו בפירות וכדומה —

ואם כך קשה: מדוע דוחים את בציעת ככר העירוב עד לסעודה שלישית, בשעה שאכילת הפת אינה חשובה כל־כך, או שהיא רשות בכלל — הן, לכאורה, מתאים יותר לבצוע אותה בסעודת שחרית, וכך היו מקיימים בה פעמיים את מצות לחם־משנה, ואף אכילת העירוב היתה קשורה למצות סעודת שבת, סעודה שלכל־הדעות חייבים לאכול בה פת[17]?

אין לומר, שזאת מפני שעל־ידי בציעתה בסעודה שלישית, מקיימים בפת מצוה שלישית — ברכת המוציא בסעודה שלישית — כי בסעודה שלישית אין חובה של אכילת פת, לפי מספר דעות, וברכת המוציא על הפת היא ברכת הנהנין בלבד, ודבר זה קיים גם כאשר בוצעים אותה בסעודת שחרית, בנוסף למצוה של לחם משנה.

ד.
שני הטעמים לעירוב תבשילין, וההבדל להלכה

ההסבר לכך הוא:

בגמרא[18] מוזכרות שתי סיבות[19] לתקנת עירוב תבשילין: (א) רבא אומר "כדי שיברור מנה יפה לשבת ומנה יפה ליום־טוב", ופירש רש"י: "מתוך שמערב זוכר את השבת ואינו מכלה את הכל ליום־טוב...". לפי זה, תקנת עירוב תבשילין היא "כדי להרבות בכבוד השבת"[20]. (ב) "רב אשי אמר כדי שיאמרו אין אופין מיום־טוב לשבת קל־וחומר מיום־טוב לחול". לפי זה הסיבה היא "כדי להרבות בכבוד יום־ טוב"[20].

הרא"ש[21] מזכיר תוצאה (נפקא מינא) להלכה, הנובעת מן ההבדל שבין שתי הסיבות: לפי הסיבה של רבא "כדי שיברור מנה יפה לשבת" צריך להכין את העירוב דוקא בערב יום־טוב, ביום שבו מכינים את המאכלים לכבוד יום־ טוב, כדי שהעירוב יזכיר לו את צרכי השבת (כי אם יעשה את העירוב ביום קודם, לא יעזור לו הדבר מספיק לזכירת צרכי השבת ביום של ערב יום־טוב[22]). ואילו לפי הסיבה של רב אשי "כדי שיאמרו אין אופין מיום־טוב לחול" מספיק שהעירוב יהיה "קיים" בערב יום־טוב, אבל אפשר לעשותו גם לפני־כן.

אדמו"ר הזקן מציין בשולחן ערוך[23] את שתי הסיבות (אם כי בסדר הפוך[24] — "א' כדי להרבות בכבוד יום טוב... הב' כדי להרבות בכבוד שבת..."), ביחד עם ההבדל בתוצאה להלכה שדלעיל, הוא ממשיך: "לענין מעשה אין לערב לכתחילה אלא בערב יום־טוב ממש, ליום־טוב זה בלבד, כמו שנתבאר לפי טעם הב', אבל בדיעבד שכבר עירב ימים רבים קודם יום־טוב, ובערב יום־טוב ממש שכח... ולא עירב, מותר לסמוך על עירובו...". כלומר, מלכתחילה צריך לנהוג באופן שיתאים לסיבה "כדי שיברור מנה יפה לשבת..."[25].

---

14) ועד"ז במג"א (סתקכ"ז שם) שמביא מיש"ש המנהג בע"ת, אבל משמיט הסיום שביש"ש "וכן נהגו בע"ח", ורק מסיים "עסי' שצ"ד".

15) אבל ראה לעיל הערה 6.

16) בהבא לקמן — ראה טושו"ע או"ח סו"ס רצא ונ"כ שם. שו"ע אדה"ז שם ס"ז.

17) ראה טושו"ע או"ח סו"ס רעד. שו"ע אדה"ז שם ס"ה. פסקי דינים להצ"צ ח"ב יט, ג [שנז, ג]. אבל להעיר משו"ע אדה"ז או"ח סקפ"ח ס"י בהגה"ה.

18) ביצה רפ"ב (טו, ב).

19) מסגנון לשון אדה"ז (סתקכ"ז ס"ב) "ומפני ב' דברים תיקנו חכמים דבר זה כו'" משמע לכאורה, שאי"ז פלוגתא כ"א ב' טעמים. וראה פנ"י וצל"ח ביצה שם.

20) ל' אדה"ז שם. וראה רש"י ביצה שם ד"ה רב אשי.

21) ביצה שם.

22) וראה הגמי"י הל' יו"ט פ"ו סק"ב. ב"י סתקכ"ז ד"ה ומ"ש ויכול להניח.

23) שם.

24) ראה לקמן סי"א הביאור (עפ"י פנימיות הענינים).

25) כבשו"ע סתקכ"ז סי"ד. ובמג"א סוסקי"ג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה.
ההבדל בין שני הטעמים הוא מהותי: חיוב או שלילה

ההבדל בין שתי הסיבות הללו איננו רק אם התקנה היא בשביל יום־טוב או בשביל שבת, אלא מעבר לזה — במהות התקנה:

לפי הסיבה של רב אשי, מהות התקנה היא שלילה, בשני פרטים: (א) כדי למנוע ענין אסור, שלילי — כדי שלא ייכשלו באיסור בישול ביום־טוב לצורך חול, ולפיכך (ב) התקנה שוללת, אוסרת את הבישול מיום־טוב לשבת "אלא אם כן התחיל לבשל תבשיל אחד מערב יום־טוב"[26].

ואילו לפי הסיבה של רבא, מהות התקנה היא חיובית, בשני הפרטים הללו: (א) באמצעות התקנה דואגים לכך שההכנה לשבת תהיה כראוי — שיבחרו "מנה יפה לשבת", ולפיכך (ב) עיקר התקנה להניח את העירוב המזכיר את חובת הכנת צרכי שבת, ואדרבה: האיסור על בישול מיום־טוב לשבת ללא הכנת העירוב, הוא רק כדי לחזק את התקנה על הכנה ראויה לשבת[27].

ו.
הלימוד מ"זכור... יום השבת" — חיובי, לפי הטעם של רבא

...לפי זה אפשר להבין ענין נוסף: בגמרא מוזכרות שתי אסמכתות מן התורה לדין של עירוב תבשילין: (א) "אמר שמואל: דאמר קרא[28] "זכור את יום השבת לקדשו", זכרהו מאחר שבא להשכיחו". (ב) "ותנא מייתי לה מהכא (=והתנא מביא ההוכחה מכאן:) "את אשר תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו" (הנאמר בפרשתנו[29]) מכאן אמר רבי אליעזר: אין אופין אלא על האפוי... מכאן סמכו חכמים לעירובי תבשילין מן התורה".

על "זכרהו מאחר שבא להשכיחו" מסביר רש"י: "כשבא יום־טוב בערב שבת, קרוב שבת להשתכח מחמת יום־טוב, שמרבה בסעודת היום ואינו מניח לשבת כדי כבודו, והזהירך הכתוב לזכרו, וכשמערב עירובי תבשילין נמצא שזכרו...". מפירוש רש"י מובן, שהאסמכתא מן הפסוק "זכור את יום השבת לקדשו" — "זכרהו מאחר שבא להשכיחו" — היא רק לפי הסיבה של רבא[30].

ולכאורה, אינו מובן: הגמרא מציינת את שני הטעמים, של רבא ושל רב אשי, בהמשך לאסמכתא מן הפסוק "זכור את יום השבת לקדשו", ואת האסמכתא השניה מזכירה הגמרא רק לאחר הזכרת שני הטעמים — מדוע, אפוא, סובר רש"י שהאסמכתא מן הפסוק "זכור את יום השבת לקדשו", היא רק לפי הסיבה של רבא[31]?

אלא, לפי האמור לעיל, מובן הדבר: הלימוד מן האסמכתא השניה מבטא את התקנה באופן שלילי — "אין אופין אלא על האפוי...": אסרו את הבישול ביום־טוב, אלא־אם־כן קיים "האפוי" "בחמישי בשבת"[32], לעומתו, הלימוד מן הפסוק "זכור את יום השבת לקדשו" מבטא את התקנה באופן חיובי — יש הכרח ב"זכרהו".

לפיכך סובר רש"י שהאסמכתא מ"זכור את יום השבת לקדשו" היא לפי הסיבה של רבא, שתקנת עירוב תבשילין היא ענין חיובי — "כדי שיברור מנה יפה לשבת...".

ז.
שמירת העירוב לשבת — תוספת ב"זכרהו"

בהתאם לאמור לעיל, שלפי רבא תקנת עירוב תבשילין היא ענין חיובי של "זכרהו מאחר שבא להשכיחו", אפשר לומר, שלפי טעם זה יש מקום לשמירת עירוב התבשילין בשלמות גם ביום השבת עצמו.

אמנם, כאשר מסיימים את הכנת צרכי השבת כבר אינו קיים החשש של "קרוב שבת להשתכח.. ואינו

---

26) ל' אדה"ז שם.

27) וראה ביצה שם: "אלא לרבא.. אפי' ביו"ט נמי.. גזירה שמא יפשע".

28) יתרו כ, ח.

29) טז, כג.

30) כמ"ש בשיטת ריב"ב לרי"ף שם. מהרש"א ומהר"ם שי"ף שם. אבל בחי' המאירי מפרש הסוגיא כפרש"י ("כך נראה פי' סוגיא זו מתוך פי' רש"י") וכותב בפירוש (ועד"ז בבית הבחירה) "והני אמוראי כולהו מיהא ס"ל דערובי תבשילין אסמכתא דילי' מזכור וכו'" (וראה הערה הבאה).

— אבל גם לפירושו, מזה שרש"י (ועד"ז במאירי) מפרש על "זכרהו וכו'" — "קרוב שבת להשתכח מחמת יו"ט שמרבה בסעודת היום ואינו מניח לשבת כדי כבודו כו'", מובן, שפירוש הפשוט בהאסמכתא הוא כטעמו דרבא.

31) וראה ר"ן דמפרשו אליבא דר"א ("זכרהו מיו"ט שבא לאסור עליך שלא תבשל לו וכו'"). וברי"ף ורא"ש מביא רק האסמכתא ד"זכור וכו'" ומ"מ מביא ב' הטעמים דרבא ור"א. וראה מאירי שבהערה הקודמת. ובצל"ח שם: "דרבא מפרש כפירש"י ור"א מפרש כפירוש הר"ן וכו'".

32) ל' רש"י שם ד"ה אלא על האפוי.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מניח לשבת כדי כבודו" "ואינו מכלה את הכל ליום־טוב...", ולכן כבר מותר לאכול את העירוב[33], אך בכל זאת, כיוון שהעירוב מזכיר את הענין החיובי של "זכרהו", סביר שזכרון זה יימשך גם בשבת עצמה, ככוונה הפשוטה של "זכור את יום השבת לקדשו", שצריך לזכור את השבת ביום השבת עצמו[34].

במילים אחרות, כיון שזוהי שבת שהיה עליה חשש "שבא להשכיחו", הרי צריך לקיים את הענין של "זכור את יום השבת לקדשו" בשבת זו בהדגשה מיוחדת, באמצעות שמירת עירוב התבשילין גם בשבת עצמה.

ויש לומר שזהו הטעם לדברי מהרי"ל לגבי עירוב תבשילין, האומר "וטוב להותיר (את העירוב) מיום־טוב לשבת" — כי מפשטות לשונו נראה, שהדבר אינו נובע רק מן הטעם של "הואיל ואתעביד ביה מצוה חדא..."[35], דברים אלו מובנים יותר מן הנאמר ב"מנהגים" של מהר"א טירנא[36] "וישמור העירוב עד שיכנס השבת", כי לפי טעמו של רבא שמירת העירוב לשבת היא תוספת והדגשה ב"זכרהו" של עירוב תבשילין[37].

ח.
הדיוק בלשון אדמו"ר הזקן

כך מובן יותר הדיוק בלשונו של אדמו"ר הזקן ב'שולחן ערוך':

לגבי עירובי חצרות הוא כותב: "העירוב אינו צריך להיות קיים אלא בין השמשות... ויש לבצוע עליו בשבת שחרית.. דהואיל ונעשית בו מצוה אחת יש לעשות בו גם כן מצוה אחרת" — ומסיום הדברים מובן, שההידור "לבצוע עליו בשבת שחרית" אינו שייך כלל לענין עירובי חצרות, אלא זהו ענין צדדי לחלוטין, כיוון שקיימו בדבר זה מצוה.

לעומת זאת מדייק אדמו"ר הזקן לגבי עירוב תבשילין, ואומר: "לכתחילה צריך שיהיו הפת והתבשיל שמורים אצלו עד לאחר שתיקן כל צרכי שבת שאז רשאי לאכלם מעיקר הדין, ומכל מקום מצוה מן המובחר להמתין מלאכול הפת של עירוב תבשילין עד אחד מג' סעודות השבת כדי לבצוע עליו.. שכל דבר שנעשה בו מצוה אחת ראוי לעשות בו מצוה אחרת..." — מן הסגנון כאן מובן, שהמנהג "להמתין מלאכול הפת עד אחד מג' סעודות השבת..." איננו ענין צדדי בלבד, אלא זהו האופן ה"מובחר" של קיום ה"מצוה", מצות עירוב תבשילין.

לפי המוסבר לעיל מובן הדבר, כי על ידי שמשתמשים בעירוב למעשה בסעודת השבת, מקיימים את "זכרהו" באופן של "מצוה מן המובחר", ולפיכך אומר אדמו"ר הזקן "ומכל־מקום מצוה מן המובחר להמתין...", שהרי הוא פוסק שמלכתחילה יש לנהוג גם לפי הטעם השני — "להרבות בכבוד השבת"[38] — כפי שהוסבר בסעיף ד'.

ט.
ההסבר למנהג שמירת הפת עד סעודה שלישית רק בעירוב תבשילין

לפי ההסבר הנ"ל מובן מדוע מציין אדמו"ר הזקן את המנהג של בציעת פת העירוב בסעודה שלישית רק לגבי עירוב תבשילין, ולא לגבי עירובי חצרות:

כמוסבר לעיל, לפי הטעם שעירוב תבשילין הוא "כדי להרבות בכבוד שבת", גם השימוש בעירוב לצרכי שבת הוא ענין של "זכרהו", יוצא אפוא, לפי זה, שככל שמשתמשים בעירוב יותר ובמשך זמן ארוך יותר לצורך סעודות השבת, כך מודגש יותר ונעלה יותר הענין של "זכרהו": בכל פעם כאשר אוכלים את מאכלי השבת שהכינו ביום־טוב באמצעות העירוב, מוסיפים ל"זכרהו" על־ידי שיתוף הפת של עירוב התבשילין בסעודה.

במילים אחרות: כאשר מניחים את העירוב בכל סעודה, וגם בסעודה שלישית, האחרונה, מקשרים את הענין של "זכרהו" של עירוב תבשילין ל"כל צרכי שבת" עד לאחרונים שבהם.

דברים אלו אמורים רק לגבי עירוב תבשילין, שמפני הענין של "זכרהו" יש מקום לשמירת העירוב עד לסעודה שלישית[39],

---

33) נסמן בתחילת השיחה.

34) ולהעיר מפרש"י ביצה שם ד"ה מ"ט: וכי אתא קרא לקדוש היום כו'.

35) כי רק אח"כ ממשיך "ורשאי לאכול העירוב בליל שבת לבצוע כו' אך הנהיג מהרי"ל כו'", עיי"ש.

36) "דין עירוב תבשילין".

37) וראה לשון אדה"ז בסידורו (סדר עירוב תבשילין): יקח בעיו"ט הפת משבת כו'.

38) אלא שמ"מ, גם לטעמו דרבא אי"ז חיוב כיון שגם אם לא יאכלוהו בשבת אין מקום להחשש ד"להשכיחו", כנ"ל בפנים.

39) אלא מכיון שסברא זו לא נזכרה בגמ' וראשונים כו' לא כתב אדה"ז בפירוש כ"א טעם המפורש "לעשות בו מצות הרבה כו'" — ע"ד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ואילו לגבי עירובי חצרות אין קיים ענין זה, ולכן אין צורך, לדעת אדמו"ר הזקן[40], לשמור את העירוב עד סעודה שלישית, אלא להיפך, רצוי יותר "לבצוע עליו בשבת שחרית" כאשר מקיימים באמצעותו מצות אכילת סעודת שבת, בסעודה שבה חייבים לפי כל הדעות לאכול פת, כפי שהוסבר בסעיף ג'[41].

י.

שבת – קודש, יום־טוב – שלילת החול

ההוראה הנלמדת מענין זה בעבודת ה' היא:

על ההבדל בין שבת לבין יום־טוב, מוסבר ב"זוהר"[42], שהשבת נקראת "קודש"[43], ויום־טוב – "מקראי קודש"[44], כי ביום־טוב רק "קוראים", "מזמינים"[45] את הדרגה של "קודש" לתוך החול, ואילו שבת היא דרגה זו עצמה[46].

כלומר[47]: המועד של יום־טוב מצד עצמו שייך לחול, והעבודה של "מועדי ה' אשר תקראו אותם" (אתם[48] – דוקא ישראל) היא "הזמנת" הקודש, שהאכילה וכדומה יהיו באופן של "קודש" – "צדיק אוכל לשובע נפשו"[49]. לפיכך, שבת, שהיא מיקדשא וקיימא[50] מצד עצמה, כולה קודש – "אין בו פסולת כלל"[51], ואילו ביום־ טוב, אם עבודתו של היהודי איננה מושלמת, ואפילו עבודת היחיד (גם אם הענין של "תקראו אותם" נעשה על־ידי בית־דין בשלמות), הרי זה "פרש חגיכם", "פרש חגיכם קאמר ולא פרש שבתכם"[52], שאז העבודה היא ביום שכשלעצמו אין בו "פרש", ובו רק "צדיק אוכל לשובע נפשו".

וזאת, בדומה להבדל שבין תיקון דבר רע, כגון הכנת מעדנים "מדברים חריפים או חמוצים רק שהם מתובלים ומתוקנים..."[53] לבין מקרה שבו אין מלכתחילה שום רע, כהכנת מעדנים "ממאכלים ערבים ומתוקים"[53].

וזהו ההבדל העמוק יותר בין שני הטעמים לעירוב תבשילין: לפי הסיבה "כדי להרבות בכבוד יום־טוב" מהות התקנה היא שלילית, ולפי הסיבה "להרבות בכבוד שבת" – חיובית, כפי שהוסבר בהרחבה בסעיף ה':

כיוון שהעבודה הרוחנית ביום־טוב היא תיקון ו"בירור" עניני החול, הרי גם התקנה "להרבות בכבוד

משנ"ת בלקו"ש [המתורגם] ח"ד (ע' 106 ואילך) – שכנראה אדה"ז בשו"ע שלו – ע"ד הרמב"ם בספרו – אינו מביא דינים מחודשים כו' – רק רמזה בסגנון לשונו, שאכילת (והשתמשות) העירוב בסעודת שבת היא גם גדר בע"ת גופא (כנ"ל ס"ח).

40) וי"ל שטעם המהרי"ל הוא (לא מפני שפליג על סברא זו – ראה לעיל בפנים ס"ז בדברי המהרי"ל כ"א) מפני שס"ל שברכת המוציא נוספת דסעודה שלישית (עם אכילת פת אז) מכריעה המעלה דאכילת פת דסעודת שבת (דלא כנ"ל ס"ג), כיון שגם לדעת אלו שאין חיוב פת בסעודה שלישית, באם אכיל אז פת – מצוה קעביד. וע"ד כשנוסף על ג' התפלות מתפלל כל היום (ברכות כא, א), נתינת צדקה לאחרי שכבר נתן חומש, ועוד כו"כ.

באופן אחר: שני ענינים בזה: ענין וחיוב סעודות שבת (ב, ג, או ד (שבת קיז, סע"ב)), ענין וחיוב עונג שבת (בדברים ו)במאכלים שהם חשובים עונג ואין בזה שיעור דאפילו "דבר מועט ולכבוד שבת עשאו", ולאידך גיסא "יש להרבות כו' כפי יכלתם והשגת ידם. וכל המרבה כו' ובתיקון מאכלים רבים וטובים ה"ז משובח" (שבת קיח, ב. רמב"ם הל' שבת פ"ל ה"ז. שו"ע אדה"ז ר"ס רמב).

41) אלא שעצ"ע למה מוסיף אדה"ז בחצע"ג (ראה לעיל הערה 13) "או בסעודת הלילה אם סועד משחשכה ודאי" – דלכאורה טוב יותר להמתין עד סעודת שחרית דאז עושים בו "מצות הרבה" (ב"פ לחם משנה וסעודת שחרית*).

ואולי טעם המנהג "לאכול העירוב משחשיכה מיד" (מנהג מהר"ם – נסמן בהערה הנ"ל) הוא לאשמעינן ד"בבין השמשות סגי" (ראה ב"י שבהערה הנ"ל), ע"ד מאמר ר' זירא ברכות לח, סע"א ואילך.

ולהעיר ממ"ש המהרי"ל (אחי אדה"ז) בשארית יהודה (חאו"ח סי' ו'. נעתק בהוספות לשו"ע אדה"ז או"ח ח"א ע' 52 [356]): שמעתי מפי קדשו [רבינו הזקן] פעמים רבות דכל ספק [שבשו"ע] העמיד בתוך חצע"ג ודעתו היתה לחזור ולשנות פרק זה לראות אם צדקו דבריו. וראה קונטרס השלחן (להרר"ח נאה) מבוא ס"ח. ואכ"מ.

42) ח"ג צד, א.

43) תשא לא, יד.

44) אמור כג, ב. ד.

45) ראה גם זהר שם צג, ב: זמינין דקדש.

46) וראה זהר שם צה, א.

47) בהבא לקמן – ראה תו"א ר"פ חיי שרה. סידור ר, ג־ד. רג ג ואילך. ועוד.

48) ר"ה כד, א.

49) משלי יג, כה. – בתו"א וסידור (רג, א ואילך) מבואר ד"צדיק אוכל כו'" הו"ע אכילת שבת. אבל בסידור (ר, ג) מובא כתוב זה לענין אכילת יו"ט, עיי"ש. וכן משמע גם שיו"ט נק' "מקראי קדש". ועיי"ג אוה"ת בא ע' שט.

50) ביצה יז, א.

51) ל' התו"א שם. וראה (נוסף על הנסמן בהערה 47): תו"א בשלח ד"ה ויאמר משה (סה, סע"ב ואילך). ד"ה הנ"ל סה"מ הנחות הר"פ (ע' עד ואילך). סה"מ תקס"ח (ע' לב). סהמ"צ להצ"צ מצות לא תבערו אש (צ, א ואילך). מצות אכילת ק"ק (צב, סע"א ואילך). ד"ה והוא עומד תרס"ג. לקוטי לוי"צ לזח"ג ע' רג.

52) מלאכי ב, ג. זח"ב פח, ב.

53) תניא פכ"ז.

---

*) ולהעיר ג"כ דכבוד יום קודם לכבוד לילה – שו"ע אדה"ז סרע"א סוס"ח. רסרפ"ט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום־טוב" דומה לזה, ואילו לפי הסיבה "להרבות בכבוד שבת" הרי השבת כשלעצמה היא מיקדשא וקיימא, נעלית מעניני החול, ואין מה לשלול בה (אלא אם מביאים אל תוכה את הרע, ר"ל, על־ידי מעשה של חילול (גם מלשון "חול"[54]) שבת), הרי מהות התקנה היא הוספת אור וחיוביות.

יא.
יום־טוב – סור מרע, שבת – עשה טוב

לפי האמור לעיל אפשר להסביר על־ פי פנימיות הענינים, מדוע מביא אדמו"ר הזקן את שני הטעמים בסדר הפוך מסדרם בגמרא – תחילה "להרבות בכבוד יום־טוב", ורק אחר־כך "להרבות בכבוד שבת":

התחלת העבודה – הטעם הראשון – היא בעבודה של סור מרע, כולל הפיכת זמן של חול ליום־טוב – "להרבות בכבוד יום־טוב", ורק אחר־כך אפשר להגיע לעבודה הנעלית יותר, הטעם השני, של "להרבות בכבוד שבת" – ועשה טוב.

זהו ההסבר לכך מלכתחילה לנהוג "לפי טעם הב'" אבל אין זה מעכב את קיום המצוה, כפי שהדבר לגבי הטעם הראשון:

מה שנדרש מכל יהודי בכל זמן ובכל מקום ובכל ענין, ואם לאו מעכב הדבר את עבודתו, זהו הענין של סור מרע – עבודה זו מוכרחה להיות אצל כל אחד. ואילו העבודה של שלילת מציאות הרע (לא רק במחשבה, דיבור ובמעשה בפועל), אינה יכולה להיעשות על־ידי כל אחד, ולכן אינה מעכבת. בדומה להבדל שבין צדיק ובינוני, שכל אדם יכול להיות בינוני[55], ובדומה להבדל שבין "אתכפיא" לבין "אתהפכא".

למרות זאת, צריך "מלכתחילה" לנהוג "לפי טעם הב'", כמוסבר פעמים רבות, שכדי שעבודת ה"אתכפיא" תתבצע כראוי, יש צורך גם בעבודה של "אתהפכא"[56] ולפחות מפעם לפעם.

כמבואר בקונטרס עץ־החיים[57] לגבי הענין של יחודא עילאה (עבודת אתהפכא[58]) ויחודא תתאה (אתכפיא), שכדי שעבודת יחודא תתאה תהיה כראוי, מוכרחה להצטרף לכך עבודה של יחודא עילאה, גם אצל אלה שעבודת יחודא עילאה אינה יכולה להיות אצלם באופן תמידי ובאמת.

יב.
כבר בתחילת העבודה יש ליהודי כח להגיע לעבודה נעלית

לזה נוסף עוד ענין, שלא זו בלבד שיש לנהוג מלכתחילה "לפי טעם הב'", אלא צריך, (לפי "ויש נוהגין", כמובא בשולחן־ערוך), להשתמש בפת של עירוב תבשילין בסעודה שלישית, ובכך ישנם שני קצוות:

העירוב מוכן בערב יום־טוב, ממש בתחילת העבודה, לפני העבודה של יום־טוב, אך מצד שני, יש לכל יהודי הכח, כבר בתחילת העבודה להתכונן אפילו לדרגה של סעודה שלישית, שהיא, כידוע[59], הדרגה הנעלית ביותר בשבת –

כי למרות שהוא שרוי עדיין ממש בתחילת עבודתו, הרי בכך שהוא חושב ועושה מעשה הקשור לשבת, עד לסעודה שלישית, מסייע הדבר לכך שעבודתו תיעשה כראוי ובאמיתות, ותביאנו אחר־כך לעבודה נעלית יותר.

(משיחת ש"פ בראשית
(התועדות ב' – המשך לשמח"ת*) תשח"י)

---

54) ראב"ע קדושים יט, ח.

55) ד"מדת הבינוני היא מדת כל אדם ואחרי' כל אדם ימשוך וכו'" (תניא רפי"ד), ועבודת הבינוני היא רק באתכפיא (תניא פכ"ז. פי"ג. ועוד).

56) נוסף על המבואר בתניא פי"ד: אך אעפ"כ וכו'.

57) פ"ז ואילך.

58) וראה קונטרס עה"ח פ"ח (ס"ע 33), דהעבודה דיחו"ע היא ע"ד הענין ד"שבת מצוה לענגו באכו"ש.. וזהו"ע צדיק אוכל לשובע נפשו", עיי"ש.

59) ראה סידור סדר סעודת שבת בתחילתו. המשך תרס"ו בסופו (ע' תקמד ואילך). ובכ"מ.

*) שחל אז ביום ו' ענש"ק. וראה לעיל בפנים השייכות דעירוב תבשילין לסעודה שלישית דוקא. וגת' בארוכה בההתועדות. שזהו טעם בפשטות להתועדות בתור המשך לשמח"ת – בזמן דסעודה שלישית דשבת בראשית הסמוך לשמח"ת (שחל ביום וענש"ק).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לקוטי שיחות

פרשת בשלח

כרך כא שיחה א

מתורגם ללשון הקודש

א.
"ויסע משה"

על הפסוק[1] "ויסע משה את ישראל מים סוף", נאמר במדרש[2], ורש"י מביא זאת בפירושו על התורה — "הסיען בעל כרחם", וכפי שמסבירים חכמינו ז"ל[3] שבני ישראל היו עסוקים ב"ביזת הים" — אשר "גדולה היתה .. מביזת מצרים"[4] — ומשום כך הם לא רצו לנסוע מים סוף.

קשה להבין: הרי בשעת קריעת ים־סוף התגלה הקדוש־ברוך־הוא אל ישראל — "בכבודו נגלה עליהם"[5], כפי שאמרו ישראל "זה א־לי"[6] — "מראין אותו באצבע"[5], עד אשר "ראתה שפחה על הים מה שלא ראו נביאים"[7]. וזה השפיע על ישראל לומר שירה לקדוש־ברוך־הוא, דברי שבח והודיה —

וכיצד ייתכן, שלאחר כל זאת היו בני ישראל כל כך טרודים ושקועים ב"ביזת הים"?! איזה ערך היה אצלם לכסף ולזהב לעומת התגלות השכינה שבקריעת ים סוף[8]?

התמיהה אף קשה יותר: בני ישראל ידעו ש"בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה"[9] — שמים־סוף הם הולכים למתן תורה. ויותר מכך — הם ספרו את הימים עד מתן תורה מרוב השתוקקותם לקבלת התורה[10]. ואם כך, כיצד ייתכן, שלאחר כל זאת, היתה ביזת הים חשובה אצלם יותר מאשר ללכת ולמהר לקראת מתן תורה! להיפך מן הספירה, אשר התקיימה גם ביום לקיחת ביזת הים!

הכרחי לומר, שאי־רצונם לעזוב את ביזת הים לא נבעה מהחשיבות שייחסו לכסף ולזהב כשלעצמם, אלא מפני מחשבתם שלקיחת ביזת הים היא רצון ה'[11].

זהו גם הקשר בין פירוש זה ב"בעל כרחם" — שהיה זה משום היותם טרודים ב"ביזת הים" — לבין הפירוש[12], שבני ישראל לא רצו להתרחק מהתגלות השכינה שבקריעת ים סוף — כי

התגלות השכינה בקריעת ים סוף זרזה אותם לקיים את רצון ה' לעסוק בלקיחת ביזת הים.

ב.
הציווי — ונצלתם את מצרים

אחד ההסברים לכך — גם בפשטות, ועל פי ההלכה — הוא:

בגאולת מצרים נאמר הציווי[13] "וישאלו איש מאת רעהו... כלי כסף וכלי זהב", והמטרה לא היתה רק שישראל יקבלו "רכוש גדול"[14], אלא גם "ונצלתם את מצרים"[15], לרוקן[16] את המצרים לחלוטין מכסף ומזהב וכדומה, כדברי חז"ל[17]: כמצודה שאין בה דגן, כמצולה שאין בה דגים.

---

1) פרשתנו טו, כב.

2) תנחומא (באבער) פרשתנו טז. יל"ש (בשם התנחומא) ומדרש לקח טוב עה"פ. וכ"ה לדיעה א' במכילתא עה"פ, אבל לא מטעם שהיו טרודים בביזת הים (כ"א מטעם אחר. ע"ש).

3) תנחומא ורש"י שם.

4) רש"י שם, ממכילתא בא יב, לו. ועוד.

5) ל' רש"י פרשתנו טו, ב.

6) פרשתנו שם.

7) רש"י שם, ממכילתא עה"פ.

8) להעיר שא' מתנאי נבואה ש"לא יהא יצרו מתגבר עליו" (רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ז). ובודאי שכן הי' אצל בנ"י בעת דרגת נבואה דקרי"ס שראתה כו' מה שלא ראה יחזקאל וכל שאר הנביאים (מכילתא שבהערה הקודמת). וראה לקו"ש חי"א ע' 58 שוה"ג להערה 20.

9) שמות ג, יב.

10) אגדה הובאה בר"ן סוף פסחים. וראה חינוך מצוה שו.

11) משא"כ ע"ד הפשט — ראה לקו"ש חי"ד (ע' 6 ובהערה 34) שכוונת רש"י (דברים א, א ד"ה מול סוף) ב"המרו בים סוף" היא לזה שלא רצו לנסוע מים סוף. ולהעיר ממחז"ל (מכילתא פרשתנו יג, יט. סוטה יג, א) שכל ישראל עוסקין בבזה ומשה עוסק במצות.

12) צרור המור (בשם מדרש הנעלם. וראה זהר פרשתנו ס, א). טור הארוך. צידה לדרך (בשם הר"א אשכנזי). ועוד.

13) בא יא, ב.

14) לך טו, יד. ובפרש"י בא שם (מברכות ט, סע"א ואילך) "שלא יאמר .. ואחרי כן יצאו ברכוש גדול לא קיים בהם".

15) שמות ג, כב.

16) ת"א ורש"י שם.

17) ברכות שם, ב. וראה הערה הבאה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לפי זה, כאשר ראו ישראל בים־סוף, שעדיין נשארו אצל המצרים כסף וזהב, שישראל לא לקחו אותם[18], הם היו חייבים להתעסק בביזת הים, עקב הציווי "ונצלתם את מצרים"[19].

אמנם, נגרם משום כך עיכוב בהליכתם למתן תורה, אך הרי על הליכתם מיד לקבל את התורה — לא נצטוו.

דברי הקדוש־ברוך־הוא[20] "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה" נאמרו[21] כסיפור על דברים שיתקיימו בעתיד, לאחר יציאת מצרים, ולא כציווי. ובעיקר, הזמן של "תעבדון" אינו מוזכר כלל.

ודברים אלו אינם יכולים לדחות את הציווי[22] "ונצלתם את מצרים", אשר אם לא עכשיו אימתי.

ג.
"בעל כרחם" — בניגוד להבנתם

אך תשובה זו אינה מספקת. שהרי אם משה ציוה על ישראל להתרחק מים־סוף, מובן, שהיה ברור להם שדבריו הם לפי ציווי ה'[23] — ואם כך, שבה הקושיה ומתעוררת?

ההסבר לכך הוא: אפילו כשידעו בני ישראל, שמסעם להר סיני, למתן תורה, היה על פי ציווי ה', בכל זאת סברו בני ישראל, שצריך לעכב זאת עד לאחר השלמת הביצוע של הציווי "ונצלתם את מצרים" — ובמיוחד כיון ש"ביזת הים" היתה, כדלעיל, מצוה עוברת, שאינה נדחית מפני תלמוד תורה[24] — מתן תורה[25].

ולמרות שמשה ציוה אותם לנסוע כעת מים־סוף, ולא להתעסק ב"ביזת הים", ומכך היתה הוכחה שרצון ה' במקרה זה היה שהציווי "ונצלתם את מצרים" אכן יידחה, למרות היותו מצוה עוברת, מפני הקדמת תלמוד תורה (מתן תורה) — בכל זאת ביצוע מסע זה בפועל היה "בעל כרחם"[*25], משום שלפי הבנתם וידיעתם בתורה, צריך היה, בהתאם להלכה, להשלים תחילה את ביזת הים, ולא לבטל את הציווי "ונצלתם את מצרים"[26].

ד.
כוונת ישראל — קיום ציווי ה'

לפי האמור לעיל — שהתעסקותם של ישראל ב"ביזת הים" היתה כדי לקיים את הציווי "ונצלתם את מצרים" — מתורצת תמיהה נוספת בענין זה:

מדוע, בכלל, "התלהבו" בני ישראל כל כך בענין "ביזת הים", עד כדי כך שהיה צורך להכריחם לנסוע מים סוף — מהי התועלת שצמחה להם מריבוי של כסף וזהב בלכתם במדבר, "ארץ אשר לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם"[27]?

ובמיוחד כאשר כדי לרכוש את צרכיהם מסוחרי האומות[28] — היה די בכסף ובזהב שהיו בידם מביזת מצרים. וכמאמר חז"ל[29], ביציאתם ממצרים, ש"אין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים".

ומצד שני, אם עדיין חשבו אז בני ישראל, לפני גזירת המרגלים, שמיד לאחר קריעת ים סוף הם יכנסו לארץ ישראל[30], וגאולת מצרים תהיה אז הגאולה

---

18) וכבר האריכו במפרשים (ראה מפרשים לברכות שם. שפ"ח לפרש"י פרשתנו כאן. ועוד) — מאיפה הי' למצרים כסף וזהב, והרי כתיב (בא יב, לו) "וינצלו את מצרים", וכפי' חז"ל שעשאוה כמצודה כו' (כנ"ל).

19) ראה גם מה שהקשה בצידה לדרך (בשם הר"א אשכנזי). ולהעיר מש"ך עה"ת בא שם, ד"מצולה שאין בה דגים" קאי על ביזת הים.

20) ועד"ז מש"נ "ולקחתי גו'" (וארא ו, ז) שקאי על מ"ת (ראב"ע ובחיי עה"פ. ועוד).

21) ולמשה (ראה רש"י שם עה"פ).

22) אף שגם "ונצלתם את מצרים" נאמר דרך סיפור, מ"מ, הרי אח"כ הי' ציווי מפורש לבנ"י "דבר נא באזני העם וישאלו גו'" (כנ"ל בפנים), ומובן שזהו תוכן הציווי. והרי כן הי' בפועל כמש"נ (בא יב, לו) וינצלו את מצרים.

23) כ"ה להפירוש "הסיען בעל כרחם", כמפורש במכילתא פרשתנו כאן (משא"כ לדעת רבי יהושע שם ש"זו נסיעה לא נסעו אלא על פי משה" — אף שגם לדיעה זו פשוט שמשה כיוון בזה לרצון ה', אלא שלא הי' ע"ז ציווי מפורש). וראה הערה 26.

24) ראה מו"ק ט, ריש ע"ב. ירושלמי ברכות פ"א סה"ב. רמב"ם הל' ת"ת פ"ג ה"ד. טושו"ע יו"ד סרמ"ו סי"ח. הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ס"ג. שו"ע אדה"ז או"ח סתמ"ד סי"ח.

25) ואף שלכו"כ דעות קיימו (חשובי) בנ"י גם קודם מ"ת כל התורה, שזה כולל (מצות) ידיעת התורה שאינה נדחה אפי' מפני מצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים (ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ג ס"א וקו"א שם) — הרי, כבפנים, אין ביזת הים שהיא מצוה עוברת נדחה מפני ת"ת. ולהוסיף, שכאן כבר התחילו במצוה זו, וצריך לימוד מיוחד שמחויב להפסיק.

*25) ראה לקמן הערה 42.

26) ובפרט להדיעה (הנ"ל הערה 23) שגם למשה לא הי' ציווי מפורש — אא"פ לדחות מה שנצטוו (ובפירוש) "וישאלו גו'" (ונצלתם את מצרים).

27) ירמי' ב, ו.

28) ראה יומא עה, ב.

29) בכורות ה, ב. וראה רש"י בא יג, יג.

30) ראה ספרי דברים א, ב. רש"י בהעלותך י, כט. שם, לג. ועוד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הנצחית שאין אחריה גלות[31] — הרי בודאי שאין לומר, שבהתכוננם למצב של גאולה נצחית חיפשו בני ישראל דרך לצבור כמות כה גדולה של כסף וזהב[32]!

ולפי האמור לעיל מובן הדבר בפשטות: כוונתם של ישראל היתה לקיים את ציווי ה' "ונצלתם את מצרים", והם לא ערכו כלל חישובים איזו תועלת תצמח להם מכך. הם קיימו את ציווי ה' בכל לבבך ובכל נפשך, ויציאתם ממקום זה לפני השלמת הקיום של הציווי היתה "בעל כרחם".

ה.
הביזה — בירור הניצוצות

את כל האמור לעיל ניתן להבין טוב יותר לפי ההסבר הפנימי לענין של "ונצלתם את מצרים"[33].

שהרי לכאורה אין מובן מדוע אכן חשוב היה כל כך ש"יצאו ברכוש גדול", עד כדי כך, שהקדוש־ברוך־הוא לא הרשה לישראל לוותר על כך[34] —

אלא, זאת בהתאם להוראה ולמצות לא תעשה של בל תשחית[35] והתורה חסה על ממונן של ישראל[36].

ה"רכוש גדול" הוא גם ניצוצות הקדושה שהיו טמונים בכסף ובזהב של המצרים. ועל ידי כך שהכסף והזהב עברו לרשות ישראל, התעלו הניצוצות — מערוות הארץ, מצרים, אל רשות בני ישראל, לקדושה[37].

וכיון שהעבודה הרוחניות של "בירור" הניצוצות היא חשובה בעבודת ה' עד אשר באמצעות עבודה זו מתממשת תכלית הבריאה כולה — שנתאווה הקדוש־ברוך־הוא להיות לו דירה בתחתונים[38] דוקא — לכן בלתי אפשרי היה לוותר על "רכוש גדול" זה.

וכך גם בענין "ביזת הים" בקריעת ים סוף: בהכירם בחשיבות הרבה של בירור הניצוצות על ידי ביזת הים, קיימו בני ישראל עבודה זו בחיוניות רבה; יותר מכך: עצם העובדה שבקריעת ים סוף התגלתה השכינה באופן של "זה א־לי — מראין אותו באצבע" חיזקה עוד יותר את התלהבותם בעבודה של לקיחת ביזת הים עד לאופן של "בכל מאדך".

כפי שרואים, שכאשר יהודי יודע וחש שהקדוש־ברוך־הוא "מביט עליו"[39] בקיימו מצוה, הרי הוא עושה אותה בכל לבבו נפשו ומאודו, עד אשר לא נותר בו כוח ופרט כלשהו שאינו שקוע בקיום המצוה.

ו.
"בעל כרחם" — מתוך קבלת עול

וזוהי המשמעות הפנימית של "הסיען בעל כרחם":

אין הכוונה לומר שבני ישראל לאחר קריעת ים סוף לא רצו לציית למשה רבינו — הם בודאי קיימו את ציווי משה, שהוא ציווי ה', לנסוע מים סוף — בשמחה ובטוב לבב.

אלא, המשמעות הפנימית של "בעל כרחם" היא[40], שהיה זה בניגוד לשכלם ולהבנתם בתורה — בענין "ונצלתם את מצרים" — בהיותם שקועים לחלוטין בעבודת הבירורים[41] של "ביזת הים" בכל לבבם נפשם ומאודם, הרי התנתקותם מכך היתה באופן של "בעל כרחם", והם עשו זאת מתוך קבלת עול וציות לרצון ה'[42], אך כמובן — בשמחה ובטוב לבב.

ויותר מכך יש לומר — לאחר שהקדוש־ברוך־הוא ציוה ללכת עתה למתן תורה, הם ידעו (למרות שאין הדבר מובן בהגיון), שהסתיים זמן קיום המצוה של "ונצלתם את מצרים".

וממילא לא תיגרם שום התעלות רוחנית אם

---

31) ראה נדרים כב, ב. שמו"ר רפל"ב. ועוד.

32) ובפרט שריבוי כסף וזהב הו"ע המביא לידי חטא (רש"י תשא לב, לא. ר"פ דברים ד"ה ודי זהב. וראה כלי יקר וצידה לדרך כאן, שמטעם זה הסיען משה מים סוף וביזת הים).

33) בהבא לקמן ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 77 ואילך. וש"נ. לעיל ע' 18

34) ברכות ט, ב.

35) שופטים כ, יט. רמב"ם הל' מלכים פ"ו ה"ח ואילך. שו"ע אדה"ז הל' שמירת גו"נ ובל תשחית. — וכבר העירו א) שבשו"ע נשמטו (רוב) דינים אלו. ב) ל' הכתוב — לא תשחית, אבל בש"ס ופוסקים (שבת קכט, א ועוד) ברוב המקומות ככולם בל תשחית.

36) ר"ה כז, א. וש"נ, וראה כתר ש"ט סי' ריח.

37) להעיר מדין טבילת כלים כשיוצא מרשות א"י ליהודי שטעמו "לפי שיצאו מטומאת הנכרי ונכנסו לקדושת ישראל" (ירושלמי ע"ז בסופה). וראה לקו"ש חי"ח [המתורגם] ע' 393 ואילך.

38) תנחומא נשא טז. ועוד. תניא רפל"ר.

39) ראה תניא פמ"ב (ס, ב). טושו"ע בתחלתם. שו"ע אדה"ז או"ח סי' א ס"ה (במהד"ת. ובמהד"ק — שם ס"ב).

40) ראה עד"ז סה"מ תרנ"ט (ס"ע ז) בפי' בע"כ אתה חי, מפני שזהו נגד טבעו (מצ"ע).

41) וצע"ק לתווך עם המבואר בד"ה ויסע משה בסה"מ תקס"ו (ואוה"ת תשא ע' א'תתקצח) בפי' הסיען בע"כ, שלא רצו לירד לעלמא דאתגלייא כו', ע"ש.

42) להעיר מריב"ח שבא במקלו ותרמילו* וכו' מפני ציווי של ר"ג (ר"ה כה, א).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ימשיכו לעסוק בביזת הים[43] — בדומה לאכילת מצה[44], הנקראת "מיכלא דמהימנותא"[45], כי המצה הגשמית כפשוטה מחזקת את האמונה[46] — ובמה דברים אמורים, כאשר אכילת המצה היא בימי הפסח, אך אם אוכלים מצה לאחר הפסח, אין באכילת מצה סגולה מיוחדת זו.

כי את הכוח של המצה לחזק את האמונה קבע הקדוש־ברוך־הוא בזמן מסויים[47], אך לאחר זמן זה, כאשר אכילה זו אינה מצוה, בטל כח זה.

ז.
חיות גם בעבודה החדשה

מכך יש ללמוד הוראה יסודית בעבודת ה':

כאשר יהודי עסוק בענין מסויים של עבודת ה', עליו להשקיע עצמו[48] בכך עם כל חיותו ובכל כוחותיו, עד "בכל מאדך" — למעלה ממדידה והגבלה, כך שאין מקום לעבודה אחרת, וכך שהמעבר מעבודה זו לאחרת הוא "בעל כרחו".

אך כאשר מקבלים ציווי של שולחן ערוך, של אתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא[49] — שעתה יש צורך להפסיק עבודה זו ולבצע עבודה אחרת, אז נדרשים מן היהודי דבר והיפוכו:

מצד אחד קיימת בו מלכתחילה התחושה שהעבודה האחרת היא "בעל כרחו", כדלעיל, משום היותו שקוע בכל נפשו ומאודו לעבודה הקודמת,

אך מצד שני, צריכה תחושה זו — של "בעל כרחו" — עצמה להביאו לידי "על כרחך אתה חי"[50] — שיתחיל לחיות בעבודה החדשה, עד לחיות אמיתית שלמעלה ממדידה והגבלה.

ומפני היותו מסור לרצון ה' לחלוטין בעבודה הקודמת, כפי שבא לידי ביטוי בתחושתו "על כרחך", כדלעיל — הרי הוא מקבל חיות אמיתית בעבודה החדשה.

ח.
המעבר לעבודה אחרת — בחיות ובשמחה

וזוהי ההוראה למעשה הן ליושבי אהל והן לבעלי עסק:

יושבי אהל — אמנם, עליהם להיות שקועים לגמרי בלימוד התורה, אך, כאשר לפי השולחן ערוך הגיע מצב של מצוה עוברת, פיקוח נפש וכדומה — כאשר עליהם להתנתק מלימוד התורה ולעסוק בהצלת נפשות, בהפצת התורה והיהדות וכדומה, עליהם לעשות זאת בשמחה ובחיות.

ניתן לחשוב: הרי עונג רב יותר הוא להשאר "בפנים" ולהתמסר לחלוטין ללימוד התורה — ומדוע לצאת "חוצה"? אך לאמיתו של דבר, כל האומר אין לי אלא תורה אפילו תורה אין לו[51], אלא יש צורך בתורה ובגמילות חסדים[52] — שעליו לעסוק גם בגמילות חסדים — אלא שמכריחים אותו לעשות זאת, כי אחרת "אפילו תורה אין לו".

אך צריך לדעת שמ"על כרחך" בהתנתקות מלימוד התורה, צריך להיות "אתה חי" — לעסוק בהצלת נפשות, הפצת התורה והיהדות וכדומה בשמחה ובחיות, עד שבמצבים מסויימים אלו זוהי כל מציאותו.

וכך היא גם ההוראה לבעלי עסק, שעיקר עבודתם היא בעובדין טבין: עליהם לדעת, שחובתם לקבוע עתים לתורה אינה צריכה להיות קביעות רק בזמן, בהתאם לשיעור שנפסק בהלכות תלמוד תורה[53], אלא גם באופן של קביעות בנפש, שבזמנים אלו הם שקועים לגמרי בלימוד התורה בדיוק כמי ש"תורתו אומנתו"[54].

---

43) אבל רק כלפי שמיא גליא מתי נגמר בירור כל הניצוצות שבמצרים וראה פי' האריז"ל (ל"ת וס' הליקוטים ר"פ תצא) בטעם האיסור לחזור למצרים, כי כבר נתבררו כל הניצוצות שהיו שם. וע"פ המבואר בפנים יומתק זה שנצטוו ע"ז בעת קרי"ס (פרשתנו יד, יג).

44) וכיו"ב מצות שהזמ"ג — אף שלכאורה אינו דומה לנדו"ד כלל, שסו"ס הביזה עוברת מרשות המצרי לבנ"י.

ואולי הביאור — שאלו הם ניצוצי הקדושה המוכרחים לקיומם (עד הזמן שיעביר את רוח הטומאה מן הארץ — זכרי' יג, ב).

45) ראה זח"ב מא, א. קפג, ב (בסהמ"צ להצ"צ מצות חמץ ומצה פ"א מציין לזהר ויצא קנז. וצע"ק).

46) ועיין המשך וככה תרל"ז פרק ס.

*) ראה לקמן ע' 126 הערה 37.

47) להעיר מד"ה תקעו תרצ"א (בסה"מ קונטרסים ח"א) פ"א.

48) ראה ס' השיחות תורת שלום ע' 39 ואילך.

49) תקו"ז תס"ט (קיב, א. קיד, א).

50) אבות ספ"ד.

51) יבמות קט, ב.

52) לקו"ת ויקרא ה, א. וראה לקו"ת ראה כג, ג. ולהעיר מיבמות קה, א. אגה"ק ס"ה.

53) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פרק ג.

54) ראה בארוכה לקו"ש חי"ב ע' 229. לקו"ש חי"ז [המתורגם] ע' 330.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ט.
קירוב יהודים ללא הפסק

מ"הסיען בעל כרחם" נלמדת הוראה נוספת:

אם כך הוא הדבר בבירורים של הכסף והזהב הגשמיים — שבני ישראל היו שקועים כל כך ב"ביזת הים" כדי לברר את כל ניצוצות הקדושה שבהם שלא יישאר שום ניצוץ שאינו מבורר — על אחת כמה וכמה שכך צריכה להיות עבודת הבירורים של קירוב יהודים, שהתרחקו מיהדות, אל קיום התורה והמצוות.

יהודי עלול לטעון: הוא כבר קירב יהודים רבים כל כך ליהדות, ועתה מותר לו כבר לנוח מעבודה זו, ולא להתבטל ח"ו, אלא לעסוק בעבודה רוחנית אחרת, נעימה יותר — לפי טבעו ושכלו —

עליו לדעת, שאל לו לחשוב כמה יהודים הוא כבר קירב לתורה ולמצוות, כיון שעדיין נותר יהודי אחד שביכולתו להגיע אליו, והוא לא קרבו —

עד שהוא מקבל ציווי של שולחן ערוך, מאתפשטותא דמשה בכל דרא ודרא עד להרבי נשיא דורנו — שהיום, או מהיום, עליו לעסוק בעבודה אחרת, אסור לו לסור מעבודה זו של קירוב עוד יהודי ליהדות.

ובמיוחד לגבי יהודים, הרי כל יהודי הוא "עולם מלא"[55], ואף שהוא כבר קירב יהודים רבים, הרי עדיין נותר עוד יהודי אחד שלא התקרב — נותר עולם שלם, עולם מלא שאיננו מבורר.

כל זה אמור אף אם מדובר על יהודי אחד, על אחת כמה וכמה כאשר יש עדיין רבים שצריך לקרבם ליהדות — הרי בודאי עליו להשתקע בעבודה זו לגמרי, בכל חיותו, באופן שכאשר יסירו אותו מעבודה זו, יהא זה בעל כרחו.

ועל אחת כמה וכמה כאשר לוקחים בחשבון, שעל ידי שהוא "מברר" יהודי ומקרבו לתורה ולמצוות הרי בסופו של דבר גם יהודי זה יהפוך ל"מברר", שיקרב יהודים אחרים ליהדות, כי מצוה גוררת מצוה ועד, ובמיוחד, למצות ואהבת לרעך כמוך, כך שמפעולתו יצמחו פירות ופירי פירות עד סוף כל העולם.

(משיחת ש"פ שמיני תשל"ד)

55) סנהדרין לז, א.

אגרות קודש

ב"ה, ג' שבט, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו בו כותב אודות מצב בריאותו. והנה צריך הי' להתייעץ עם המשפיע שלו שיסדר בשבילו סדר לימודיו באופן שלא יגע בבריאותו כלל, שכבר ידוע פסק תוה"ק (רמב"ם הל' דיעות ריש פ"ד) שהיות הגוף בריא ושלם מרדכי השם הוא, ובודאי ידוע לו פתגם רבינו הזקן (נדפס בהיום יום ער"ה) מי ווייסט גאר ניט ווי טייער עס איז דער גוף פון א אידען, ובמילא צריך למלאות אחרי הוראת הרופאים ולראות שסדרי אכילה ושתי' ומנוחה יהיו כנצרך לבריאותו בריאות גופו, ואז יצליחו השי"ת ג"כ בעבודת התפלה ובלימוד התורה ביראת שמים כדבעי.

מוסג"פ המאמר אשר בו יראה ג"כ שהכוונה בהחסרון דתוקף הגוף הוא רק אם זהו בממשלת נפש הבהמית, אבל לא ח"ו בבריאותו הנוגע להנפש האלקית.

הפ"נ לי"ש נתקבל.

בברכת הצלחה בתלמוד תורה ועבודת התפלה ביראת שמים מתוך בר' הנכונה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ילקוט לוי יצחק על התורה

חודש אלול (ב)

"אני לדודי ודודי לי" ר"ת אלו"ל, וביאורו

כתיב בשיר השירים פרק ב' פסוק טז דודי לי ואני לו הרעה בשושנים, ואח"כ בפרק ו' פסוק ג' כתיב אני לדודי ודודי לי הרועה בשושנים, ובפסוק דודי לי כתיב הרעה חסר ו', ובפסוק אני לדודי כתיב הרועה מלא ו'.

והיינו:

דודי לי ואני לו הוא, שמתחלה1 הוא האתערותא דלעילא – דודי לי, והיא המעוררת האתערותא דלתתא – ואני לו, והוא כמו2 איש מזריע תחלה יולדת נקבה.

ואני לדודי ודודי לי הוא, שמתחלה הוא האתערותא דלתתא – אני לדודי, והיא המעוררת האתערותא דלעילא – ודודי לי, והוא כמו אשה מזרעת תחלה יולדת זכר, לכן כתיב שם הרועה מלא ו – דכורא3, כי יולדת בן זכר.

ודע שבפירוש הב' פסוקים דודי לי כו' ואני לדודי כו' יש לפרש:

דודי לי ואני לו הוא יחוד זו"ן, דודי ואני כמו שהם בחכמה יו"ד4 של שֵׁם, שביו"ד קדים ו' דכורא – ז"א, לד' מלכות – נוקבא, (ולכן איש מזריע תחלה יולדת נקבה, כי5 בחכמה יסד ארץ).

אני לדודי ודודי לי הוא יחוד זו"ן, אני לדודי כמו שהם בבינה, כי בבינה אות ה'6 קדים ציור הד' שבהה' הנוקבא להו' שבתוך הה' הדכורא, (וזהו מה שהר"ת אני לדודי ודודי לי הוא7 אלול מספר בינה, וקדים א"ל לל"ו, שא"ל הוא מצות ל"ת8 – נוקבא, ול"ו9 הוא מצות עשה – דכורא), ולכן אשה מזרעת תחלה יולדת זכר, כי כונן שמים בתבונה.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות–דברים עמוד מג, מה.

ראה תורת מנחם – תפארת לוי יצחק שמות סי' פא

* * *

חודש אלול (ג)

ביאור צירוף שֵׁם הוי' דחודש אלול ס"ת (ואתחנן ו, כה) "וצדקה תהיה לנו כי"

צירוף שֵׁם הוי' דחודש אלול הוא מהפסוק (ואתחנן ו, כה) וצדקה תהיה לנו כי סופי תיבות שֵׁם הוי' כמ"ש משנת חסידים מס' אלול.

ראה הביאור בילקוט לוי יצחק עה"ת פ' ואתחנן ו, כה.

---

1) ראה לקוטי שיחות חלק כט ע' 163, ובהנסמן שם הערה 12.

2) ראה לקוטי תורה תזריע יט, ב.

3) ו' דכורא. ראה לקוטי תורה ויקרא ז, א. מטות פה, ד. ועוד.

4) יו"ד של שֵׁם: מבואר בחסידות (ראה תניא – אגרת התשובה פרק ד'. לקוטי תורה פ' ראה יח, סע"א ואילך. ועוד), דאותיות שֵׁם הוי' הם רמז, אות י' בחי' חכמה, אות ה' ראשונה בחי' בינה (השכל), אות ו' ז"א המדות, ואות ה' אחרונה בחי' מלכות (דיבור ומעשה), וקיום וחיות המדות ומעשה – בחי' זו"ן, הוא ע"י אב ואֵם – בחי' חכמה ובינה. (תניא פ"ג ופ"ד)

וז"ל (בתניא שם): היו"ד שהיא בחינת נקודה לבד, מרמזת לחכמתו יתברך, שהיא בבחינת העלם והסתר קודם שבאה לבחינת התפשטות וגילוי ההשגה וההבנה (והקוץ שעל היו"ד רומז לבחינת רצון העליון ברוך הוא שלמעלה מעלה ממדרגת בחינת חכמה עילאה כנודע). ואחר שבאה לבחינת התפשטות וגילוי ההשגה וההבנה לעלמין סתימין, נכללת ונרמזת באות ה"א, שיש לה בחינת התפשטות לרוחב המורה ומרמז על הרחבת הביאור וההבנה, וגם לאורך, המורה על בחינת ההמשכה וההשפעה מלמעלה למטה לעלמין סתימין. עיי"ש.

5) משלי ג, יט. "ה' בחכמה יסד ארץ, כונן שמים בתבונה". ראה תורה אור ד, א. לקוטי תורה שיר השירים מו, א ואילך. ועוד.

6) אות ה' נחלק כציור אות "ד" ואות "ו", ראה תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים לש"ס ע' רצט. לעיל סי' יא.

7) מבאר כאן שני ענינים, ד"אלול" ר"ת "אני לדודי ודודי לי" מרמז לבחי' בינה:

א) דתיבת "אלול" בכללו בגי' 67, וכן "בינה".

ב) גם פרטי ו"סדר" האותיות מכוון, ד"אלול" נוטי' אותיות "אל – לו" – נוקבא ודכורא.

8) כמאחז"ל (עירובין צו, א) כל מקום שנא' השמר פן ואל אינו אלא לא תעשה.

9) ל"ו הוא מצות עשה: תיבת "לו" הוא לשון חיובי מצות עשה, וכן לו בגי' הששה מדות דז"א כפי שהם כלולים ביחד, ו' פעמים ו' הוא ל"ו. ראה תורת מנחם התוועדויות ה'תשנ"ב ע' 312. לעיל חודש כסלו (ד).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יג, יז – ויהי בשלח פרעה את העם ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא כי אמר אלקים פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבו מצרימה

א. [במד"ר] נשא פי"ד בנשיא השביעי, שלשה אומות אסר הקב"ה לכשנכנסו לארץ לירש את ארצם שנאמר (דברים ב, ט) אל תצר את מואב וכן באדום כו' ארץ פלשתים מנין דכתיב ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא קרובה היתה השבועה שנשבע אברהם לאבימלך כו' ולעתיד לבא עתיד הקב"ה להתיר שלשתן לישראל, שנאמר ועפו בכתף פלשתים ימה בישעי' סי' י"א פסוק י"ד ומתרגמינן ויתחברון כתף חד לממחי ית פלשתאי די במערבא כו', אדום ומואב משלוח ידם כו'.

ועיין ברבות לך לך ס"פ מ"ד ששלשה אומות לא נתן לו עד לעתיד לבא קני קניזי וקדמוני רק שבעה אומות נתן לו עכשיו ונתבאר במקום אחר שהשבעה אומות הם לברר ז' תחתונים, אבל בירור ג' ראשים עדיין לא ניתן לו בשלימות, אם כן לכאורה פלשתים זהו מבירור הג' ראשים כו' ועל זה נאמר ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים, ולכן ועדיין לא נחם לא קיבל תנחומין בשלימות כמ"ש ברבות ר"פ בשלח, אבל לעתיד לבא כתיב נחמו נחמו עמי על ידי שיתן להם גם בירור ג' ראשים כו'.

ואפשר לומר דלכן לעתיד לבא פרזות תשב ירושלים על ידי בירור פלשתים מבוי המפולש שלעתיד לבא ישמח ישראל בעושיו, משא"כ בעולם הזה אין שמחה בשלימות כו' עיין ברבות פרשת אחרי פ"כ. ובספר כד הקמח ערך שמחה, ועמ"ש ע"פ צדקת פרזונו בישראל.

אור התורה שמות ח"ב עמוד שנ"ב

יג, ה – ויוגד למלך מצרים כי ברח העם ויהפך לבב פרעה ועבדיו אל העם ויאמרו מה זאת עשינו כי שלחנו את ישראל מעבדנו

ב. כי ברח העם. לכאורה הוא תמוה למה היתה כזאת, וכי אילו אמרו לפרעה לשלחם חפשי לעולם לא הי' מוכרח לשלחם.

אלא מפני שהרע שבנפשות ישראל עדיין הי' בתקפו בחלל השמאלי כי לא פסקה זוהמתם עד מתן תורה רק מגמתם וחפצם היתה לצאת נפשם האלקית מגלות הסטרא־אחרא היא טומאת מצרים ולדבקה בו יתברך וכדכתיב ה' עוזי ומנוסי ביום צרה וגו' משגבי ומנוסי וגו' והוא מנוס לי וגו'.

ולכן לעתיד כשיעביר ה' רוח הטומאה מן הארץ כתיב ובמנוסה לא תלכון כי הולך לפניכם ה' וגו'.

תניא פרק ל"א

יד, כז – ויט משה את ידו על הים וישב הים לפנות בוקר לאיתנו ומצרים נסים לקראתו וינער ה' את מצרים בתוך הים

ג. וישב הים לפנות בקר לאיתנו וכו'. והנה רז"ל בשמות רבה פכ"א אמרו אמר משה לפני הקב"ה אתה אומר לי שאקרע הים וכו' א"ל הקב"ה וכו' כך התניתי עמו מתחלה שאני קורע שנאמר וישב הים לפנות בקר לאיתנו לתנאו שהתניתי עמו מתחילה וכו'.

ונהירנא שראיתי במכתב להרב המקובל הגדול מהר"ר מאיר פאפירש כ"ץ זלה"ה בספר טל אורות כ"י שדקדק דאם לאיתנו פירושו לתנאו כמו שאמרו רז"ל הא הו"ל לכתוב לאומרו בבקיעת הים לא בחזירתם[1], ופירש בשם רבו מהר"ר ישראל אשכנזי במשז"ל שקריעת ים סוף תהי' לעתיד לבא כמש"ה (ישעי' יא) והחרים ה' את לשון ים מצרים, לכן אי כתב רחמנא גבי הבקיעה הוה אמינא דתנאי אחד התנה הקב"ה בו בפרק ולא עוד, לזה כתב לאיתנו לתנאו בחזרת המים להורות דגם אחר שנקרע הים וחזר כמנהגו הנה זה עומד עדיין בתנאו ליקרע לישראל לעתיד, אלו דבריו דברי פי חכם חן.

ועל פי דבריו יתבאר אצלי לשון בראשית רבה פרשה ה' וז"ל א"ר יוחנן תנאין התנה הקב"ה עם הים שיהא נקרע לפני ישראל הה"ד וישב הים לאיתנו לתנאין שהתנה עמו עכ"ל. ולכאורה יפלא מה הלשון אומרת תנאין התנה וכו' לתנאין שהתנה וכו' ומאן נינהו תנאין לשון רבים, אין כאן אלא תנאי זה וכך כתוב לאיתנו לתנאו יחיד, וכבר הרב מהר"ש יפה נתקשה בזה.

ועל פי דברי הרב הנזכר מה טוב ומה נעים דשפיר דייק רבי יוחנן לומר תנאין התנה הקב"ה עם הים וכו' תנאין תרי ודאי חד תמן וחד לעתיד לבא כדכתיב והחרים ה' את לשון ים מצרים, וז"ש הה"ד וישב הים לאיתנו כלומר דמדכתיב לאיתנו בחזרת המים ולא כתיב כשנבקע הים שמעינן דאכתי פש תנאי אחד לעתיד לבא, וז"ש לתנאין שהתנה עמו.

החיד"א – ראש דוד

1) עיין לקוטי שיחות חלק ו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חומש יומי

פרשת בשלח

~ יום ראשון ז׳ שבט ~

יג (יז) **וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת־הָעָם וְלֹא־נָחָם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי אָמַר אֱלֹהִים פֶּן־יִנָּחֵם הָעָם בִּרְאֹתָם מִלְחָמָה וְשָׁבוּ מִצְרָיְמָה:**

יז וַהֲוָה כַּד שַׁלַּח פַּרְעֹה יָת עַמָּא וְלָא דַּבְּרִנּוּן יְיָ אֹרַח אַרְעָא פְּלִשְׁתָּאֵי אֲרֵי קָרִיבָא הוּא אֲרֵי אֲמַר יְיָ דִּילְמָא יְזוּעוּן עַמָּא בְּמֶחֱזֵיהוֹן קְרָבָא וִיתוּבוּן לְמִצְרָיִם:

רש״י ◄ **וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה וְגוֹ׳ וְלֹא נָחָם** • וְלֹא נִהֲגָם, כְּמוֹ: (שמות לב) ״לֵךְ נְחֵה אֶת הָעָם״, (משלי ו) ״בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אוֹתָךְ״. **כִּי קָרוֹב הוּא** • וְנוֹחַ לָשׁוּב בְּאוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ לְמִצְרַיִם, וּמִדְּרִשֵׁי אַגָּדָה יֵשׁ הַרְבֵּה. **בִּרְאֹתָם מִלְחָמָה** • כְּגוֹן מִלְחֶמֶת (במדבר יד) ״וַיֵּרֶד הָעֲמָלֵקִי וְהַכְּנַעֲנִי וְגוֹ׳״, (מכילתא) אִם הָלְכוּ דֶּרֶךְ יָשָׁר הָיוּ חוֹזְרִים.

וּמָה, אִם כְּשֶׁהִקִּיפָם דֶּרֶךְ מְעֻקָּם, אָמְרוּ: ״נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרָיְמָה״, אִם הוֹלִיכָם בִּפְשׁוּטָה עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה. (לְפִי סֵדֶר הַכָּתוּב נִרְאֶה הָרִשִׁימוֹת מְהֻפָּכִים, וְעַיֵּן בְּרִבִּי אֵלִיָּהוּ מִזְרָחִי, וּבְגוּר אַרְיֵה וּבְרִבִּי מָרְדְּכַי נָפָא יִשּׁוּב נָכוֹן עַל זֶה). **פֶּן יִנָּחֵם** • יַחְשְׁבוּ מַחֲשָׁבָה עַל שֶׁיָּצְאוּ, וְיִתְּנוּ לֵב לָשׁוּב.

יח (יח) **וַיַּסֹּב אֱלֹהִים אֶת־הָעָם דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמֻשִׁים עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:**

יח וְאַסְחַר יְיָ יָת עַמָּא אֹרַח מַדְבְּרָא יַמָּא דְסוּף וּמְזָרְזִין סְלִיקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם:

רש״י ◄ **וַיַּסֹּב** • הֶסִיבָם מִן הַדֶּרֶךְ הַפְּשׁוּטָה לַדֶּרֶךְ הָעֲקוּמָה. **יַם־סוּף** • כְּמוֹ לְיַם־סוּף. וְסוּף הוּא לְשׁוֹן אֲגַם שֶׁגְּדֵלִים בּוֹ קָנִים, כְּמוֹ: ״וַתָּשֶׂם בַּסּוּף״, ״קָנֶה וָסוּף קָמֵלוּ״. **וַחֲמֻשִׁים** • אֵין ״חֲמוּשִׁים״ אֶלָּא מְזֻיָּנִים (לְפִי שֶׁהֲסִבָּתָן בַּמִּדְבָּר, גָּרַם לָהֶם שֶׁעָלוּ חֲמוּשִׁים, שֶׁאִלּוּ הָיָה דֶּרֶךְ יָשׁוּב לֹא הָיוּ מְחֻמָּשִׁים לָהֶם כָּל מַה שֶּׁצְּרִיכִים, אֶלָּא כְּאָדָם שֶׁעוֹבֵר מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וּבְדַעְתּוֹ לִקְנוֹת שָׁם מַה שֶּׁיִּצְטָרֵךְ, אֲבָל כְּשֶׁהוּא פּוֹרֵשׁ לַמִּדְבָּר, צָרִיךְ לְזַמֵּן כָּל הַצֹּרֶךְ. וְכָתוּב זֶה לֹא נִכְתַּב כִּי־אִם לְסַבֵּר אֶת הָאֹזֶן, שֶׁלֹּא תִּתְמַהּ: בְּמִלְחֶמֶת עֲמָלֵק וּבְמִלְחֶמֶת סִיחוֹן וְעוֹג וּמִדְיָן, מֵהֵיכָן הָיוּ לָהֶם כְּלֵי זַיִן, שֶׁהִכּוּ יִשְׂרָאֵל בַּחֶרֶב? בְּרַשִׁ״י יָשָׁן) וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (יהושע א) ״וְאַתֶּם תַּעַבְרוּ חֲמוּשִׁים״, וְכֵן תִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: מְזָרְזִין, כְּמוֹ: (בראשית יד) ״וַיָּרֶק אֶת חֲנִיכָיו״, וְזָרִיז. דָּבָר אַחֵר: ״חֲמוּשִׁים״, אֶחָד מֵחֲמִשָּׁה יָצְאוּ, וְאַרְבָּעָה חֲלָקִים מֵתוּ בִּשְׁלֹשֶׁת יְמֵי אֲפֵלָה.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יז) וַיְהִי בְּשַׁלַּח. רְיִ״וו וְלֹא נָחָם. כְּפֵ״א רָפָה בִּלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל. וְיָדוּעַ כִּי מִמִּצְרַיִם עַד יְרוּשָׁלַם דֶּרֶךְ פְּלִשְׁתִּים אֵינוֹ מֶרְחָק רַב וְהוּא כְּמוֹ מַהֲלַךְ עֲשָׂרָה יָמִים בַּדֶּרֶךְ הַיְּשָׁרָה. וְלוּלֵי זֶה אֵיךְ הַמּוּבָאִים הַשְּׁבָטִים בַּחֲמוֹרֵיהֶם עַד מִצְרַיִם. אִם הָיָה הַדֶּרֶךְ רָחוֹק מְאֹד מַה הָיָה מַסְפִּיק שֶׁיֹּאכְלוּ הֵם וַחֲמֹרֵיהֶם וּבַעֲלוֹתָם מְבִיאִים שֵׁבֶר לְבָתֵּיהֶם: **כִּי קָרוֹב הוּא.** א״ר מֹשֶׁה אע״פ שֶׁהוּא קָרוֹב. וְכָמוֹהוּ לְפִי דַּעְתּוֹ כִּי עַם קְשֵׁה עֹרֶף הוּא. רְפָאָה נַפְשִׁי כִּי חָטָאתִי לָךְ. כִּי רֶכֶב בַּרְזֶל לוֹ. וּלְפִי דַּעְתִּי אֵין צֹרֶךְ. כִּי טַעְמוֹ לָמָּה לֹא נָחָם אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים בַּעֲבוּר שֶׁהוּא קָרוֹב. וְהִנֵּה נָחָם דֶּרֶךְ רְחוֹקָה שֶׁלֹּא יִרְאוּ מִלְחָמָה וְיֹאמְרוּ נִתְּנָה רֹאשׁ וְנָשׁוּבָה מִצְרַיְמָה. וְיָדַעְנוּ כִּי הַשֵּׁם יוֹדֵעַ הָעֲתִידוֹת בְּלִי סָפֵק וְיָדַע שֶׁיִּנָּחֲמוּ אִם יוֹלִיכֵם דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים. וְאָמַר פֶּן יִנָּחֵם הָעָם. כִּי דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם שֶׁיָּבִינוּ הַלּוֹמְדִים: תורה יח

יח) וַיַּסֹּב. מִבַּעֲלֵי כֶּפֶל סָבַב. גַּם יָבֹא עַל מִשְׁקָל אַחֵר. וַיָּסֹּב בִּדְלָתַיִם. וַיְגַל אֶת הָאֶבֶן. וְלֹא תִּשְׁמַע אֶל דִּבְרֵי הָאוֹמְרִים שֶׁשָּׁרְשׁוֹ נָסַב: וּמִלַּת הַמִּדְבָּר. מוֹשַׁךְ עַצְמוֹ וְאַחַר עִמּוֹ וְהוּא דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר מִדְבַּר יַם סוּף. וְכָמוֹהוּ הָאָרוֹן הַבְּרִית הָאָרוֹן אֲרוֹן הַבְּרִית. וְעֵץ הַדַּעַת. דַּעַת טוֹב וָרָע. הַסֵּפֶר הַמִּקְנֶה. הַיַּיִן הַחֲמָה. וְכָמוֹהוּ רַבִּים. וְסוּף הוּא שֵׁם מָקוֹם. וְיִ״א שֶׁהוּא מִגְּזֵרַת סוֹף דָּבָר כִּי הוּא סוֹף הָעוֹלָם. וְהוּא יָם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יט) **וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הַשְׁבִּעַ הִשְׁבִּיעַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת־עַצְמֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם:**

יט וַאֲסִיק מֹשֶׁה יָת גַּרְמֵי יוֹסֵף עִמֵּהּ אֲרֵי אוֹמָאָה אוֹמִי יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר מִדְּכַר דְּכִיר יְיָ יָתְכוֹן וְתַסְּקוּן יָת גַּרְמַי מִכָּא עִמְּכוֹן:

רש"י◄ **הַשְׁבַּע הִשְׁבִּיעַ** • הִשְׁבִּיעָם שֶׁיַּשְׁבִּיעוּ לִבְנֵיהֶם (מכילתא). וְלָמָּה לֹא הִשְׁבִּיעַ לְבָנָיו שֶׁיִּשָּׂאוּהוּ לְאֶרֶץ כְּנַעַן מִיָּד, כְּמוֹ שֶׁהִשְׁבִּיעַ יַעֲקֹב? אָמַר יוֹסֵף: אֲנִי שַׁלִּיט הָיִיתִי בְּמִצְרַיִם וְהָיָה סִפֵּק בְּיָדִי לַעֲשׂוֹת, אֲבָל בָּנַי, לֹא יַנִּיחוּם מִצְרִים לַעֲשׂוֹת. לְכָךְ הִשְׁבִּיעָם לְכֶשֶׁיִּגָּאֲלוּ וְיֵצְאוּ מִשָּׁם, שֶׁיִּשָּׂאוּהוּ (סוטה יג). **וְהַעֲלִיתֶם אֶת עַצְמֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם** • לְאֶחָיו הִשְׁבִּיעַ כֵּן. לָמַדְנוּ שֶׁאַף עַצְמוֹת כָּל הַשְּׁבָטִים הֶעֱלוּ עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִתְּכֶם".

~ נקודות משיחות קודש ~

מַדּוּעַ נָשָׂא מֹשֶׁה אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף?

עַל הַפָּסוּק בְּפָרָשַׁת וַיְחִי "וַיִּשָּׂאוּ אוֹתוֹ בָּנָיו אַרְצָה כְּנַעַן וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ" (נ, יג), פֵּירֵשׁ רַשִּׁ"י "לֵוִי לֹא יִשָּׂא שֶׁהוּא עָתִיד לָשֵׂאת אֶת הָאָרוֹן".

וְהִקְשׁוּ הַמְּפָרְשִׁים: לְהַלָּן בְּפָרָשַׁת בְּשַׁלַּח (יג, יט) כָּתוּב "וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עַצְמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ", וְלְכְאוֹרָה חֲרֵי מֹשֶׁה הָיָה מִשֵּׁבֶט לֵוִי וּמִבְּנֵי קְהָת נוֹשְׂאֵי הָאָרוֹן, וְאִם־כֵּן "הֵיאַךְ נָשָׂא מֹשֶׁה שֶׁהָיָה לֵוִי, אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף" (לשון הריב"א כאן, וראה גם חזקוני ומושב זקנים)?

וְיֵשׁ לְבָאֵר הַדְּבָרִים בְּהַקְדִּים מַה שֶּׁמָּצִינוּ שֶׁ"מְלֶאכֶת שִׁעְבּוּד מִצְרַיִם לֹא הָיְתָה עַל שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי" (רש"י שמות ה, ד. וראה 'שמות רבה' פרשה ה, טז), וּמְבוֹאָר בָּזֶה דְּ"שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי כּוּ' עֲתִידִין לָשֵׂאת אֶת הָאָרוֹן, וּמִתּוֹךְ כָּךְ הָיוּ בְּנֵי חוֹרִין" (תוספות הדר זקנים שמות א, יג. וראה גם חזקוני שם ה, ד. ועוד). וְנִמְצָא, שֶׁמִּכֵּיוָן שֶׁהָיוּ "עֲתִידִין לָשֵׂאת אֶת הָאָרוֹן", לָכֵן לֹא הָיוּ שַׁיָּכִים כְּלָל לְשִׁעְבּוּד מִצְרַיִם.

וְהִנֵּה מָצִינוּ שֶׁרַק אַחֲרֵי מִיתָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ הִתְחִילָה צָרַת הַשִּׁעְבּוּד, וּכְדִבְרֵי רַשִּׁ"י (ריש פרשתנו) "כֵּיוָן שֶׁנִּפְטַר יַעֲקֹב אָבִינוּ, נִסְתְּמוּ עֵינֵיהֶם וְלִבָּם שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִצָּרַת הַשִּׁעְבּוּד שֶׁהִתְחִילוּ לְשַׁעְבְּדָם".

וְזֶהוּ שֶׁ"לֵוִי לֹא יִשָּׂא שֶׁהוּא עָתִיד לָשֵׂאת אֶת הָאָרוֹן", דְּמִכֵּיוָן שֶׁנְּשִׂיאַת אֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אִפְשְׁרָה אֶת שִׁעְבּוּד מִצְרַיִם, לָכֵן "לֵוִי לֹא יִשָּׂא" כִּי הוּא "עָתִיד לָשֵׂאת אֶת הָאָרוֹן", וְאֵינוֹ שַׁיָּךְ לְשִׁעְבּוּד מִצְרַיִם.

וּלְפִי־זֶה יִתְפָּרֵשׁ 'כְּמִין חוֹמֶר' "הֵיאַךְ נָשָׂא מֹשֶׁה שֶׁהָיָה לֵוִי אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף", כִּי נְשִׂיאַת אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף לֹא רַק שֶׁאֵין בָּזֶה הוֹרָאָה עַל שִׁעְבּוּד מִצְרַיִם, אֶלָּא אַדְּרַבָּה, יֵשׁ בָּהּ הוֹרָאָה עַל הַגְּאוּלָה מִמִּצְרַיִם, וּכְדִבְרֵי יוֹסֵף עַצְמוֹ, דְּכַאֲשֶׁר "פָּקוֹד יִפְקוֹד אֱלֹקִים אֶתְכֶם, וְהַעֲלִיתֶם אֶת עַצְמוֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם" (בשלח שם).

וְעַל כֵּן לֹא הָיָה רָאוּי לִנְשִׂיאַת אֲרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף יוֹתֵר מִמֹּשֶׁה, רֹאשׁ שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי, וְגוֹאֲלָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

(על־פי 'לקוטי שיחות' כרך כ עמ' 237 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אוֹקְיָנוֹס כַּאֲשֶׁר כְּבָר זָכַרְתִּי. וְזֹאת טָעוּת גְּדוֹלָה. כִּי הוּא יָם מִזְּרָחִי כְּנֶגֶד מִצְרַיִם. וְיָם סְפָרַדִּי גָּדוֹל מִמֶּנּוּ: **וַחֲמוּשִׁים.** י"א מְלֵאִים הוֹן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם כָּל צָרְכֵיהֶם. וְהִנֵּה כָּתוּב וְגַם צֵדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם וּמַה טַּעַם לְהַזְכִּיר זֶה עַתָּה. רַק פֵּרוּשׁוֹ חֲגוּרֵי חֹמֶשׁ לַמִּלְחָמָה. כְּמוֹ חֲלוּצִים תַּעַבְרוּ. שֶׁפֵּרוּשׁוֹ חֲגוּרֵי חֲלוּצִים. וְהָעֵד הַנֶּאֱמָן וְאַתֶּם תַּעַבְרוּ חֲמוּשִׁים וּבְמָקוֹם אַחֵר קְרָאָם חֲלוּצִים. כִּי מַה טַּעַם לְהוֹלִיךְ צֵדָה לִפְנֵי אֲחֵיהֶם. וְטַעַם לְהַזְכִּיר הַכָּתוּב וַחֲמֻשִׁים בַּמָּקוֹם הַזֶּה כִּי לְמַעְלָה כָּתוּב בִּרְאוֹתָם מִלְחָמָה. כִּי בְּיַד רָמָה יָצְאוּ בִּכְלֵי מִלְחָמָה. וְלֹא כְּמוֹ עֲבָדִים בּוֹרְחִים: תורה יט

יט) וַיִּקַּח. הִזְכִּיר לְמַעְלָה עָלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. הַחַיִּים בַּדּוֹר הַהוּא. גַּם הֶעֱלוּ עִמָּם הַנִּכְבָּד שֶׁהָיָה בָּהֶם שֶׁעַל יָדוֹ יָרְדוּ מִצְרַיְמָה וְהוּא הִשְׁבִּיעָם לִפְנֵי מוֹתוֹ שֶׁיֹּאמְרוּ כֵּן לִבְנֵיהֶם וּבְנֵיהֶם לִבְנֵיהֶם. וְהִנֵּה מֹשֶׁה נִתְעַסֵּק לְקַיֵּם הַשְּׁבוּעָה שֶׁלֹּא תָּבֹא אַשְׁמָה עַל יִשְׂרָאֵל. כִּי רָאִינוּ שֶׁנְּשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל נִשְׁבְּעוּ לַגִּבְעוֹנִים וְהֵם לֹא נִשְׁבְּעוּ לָהֶם אֶלָּא עַל תְּנַאי שֶׁהֵם רְחוֹקִים כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ. וְאַחַר שֶׁנִּמְצְאוּ קְרוֹבִים הָיָה נָכוֹן שֶׁלֹּא יִשְׁמְרוּ שְׁבוּעָתָם. וְלֹא יַעַבְרוּ הֵם וְכָל יִשְׂרָאֵל עַל מִצְוַת לֹא תְּחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה. רַק בַּעֲבוּר כְּבוֹד הַשֵּׁם עָשׂוּ שֶׁלֹּא יְחַלְּלוּהוּ. וְאַחַר שָׁנִים רַבּוֹת הֶעֱנִישׁ הַשֵּׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. בַּעֲבוּר שֶׁהִנִּיחַ שָׁאוּל לְהָמִית אֶת הַגִּבְעוֹנִים שֶׁהָיוּ בְּנוֹב עִיר הַכֹּהֲנִים. וְהִזְכִּיר עֲצָמוֹת כִּי כָּל הַבָּשָׂר וְהָעוֹר יָרוּם תּוֹלָעִים וַיִּבְאַשׁ. וְלֹא יִשָּׁאֲרוּ בְּשָׂרִים מוּעָטוֹת רַק הָעֲצָמוֹת: תורה כ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כ) **וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת וַיַּחֲנוּ בְאֵתָם בִּקְצֵה הַמִּדְבָּר:**

כ וּנְטָלוּ מִסֻּכּוֹת וּשְׁרוֹ בְּאֵתָם בִּסְטַר מַדְבָּרָא:

רש"י◄ **וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת** • בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי, שֶׁהֲרֵי בָּרִאשׁוֹן בָּאוּ מַרַעְמְסֵס לְסֻכּוֹת.

(כא) **וַיהוָה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לַנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ וְלַיְלָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לָלֶכֶת יוֹמָם וָלָיְלָה:**

כא וַיְיָ מְדַבַּר קֳדָמֵיהוֹן בִּימָמָא בְּעַמּוּדָא דַעֲנָנָא לְדַבָּרוּתְהוֹן בְּאוֹרְחָא וְלֵילְיָא בְּעַמּוּדָא דְאֶשְׁתָּא לְאַנְהָרָא לְהוֹן לְמֵיזַל בִּימָמָא וּבְלֵילְיָא:

רש"י◄ **לַנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ** • נָקוּד פַּתָּח, שֶׁהוּא כְּמוֹ לְהַנְחוֹתָם, כְּמוֹ (דברים א) "לַרְאוֹתְכֶם בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ בָהּ" שֶׁהוּא כְּמוֹ לְהַרְאוֹתְכֶם. אַף כָּאן לְהַנְחוֹתָם עַל־יְדֵי שָׁלִיחַ, וּמִי הוּא הַשָּׁלִיחַ? עַמּוּד הֶעָנָן, וְהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בִּכְבוֹדוֹ מוֹלִיכוֹ לִפְנֵיהֶם. וּמִכָּל־מָקוֹם, אֶת עַמּוּד הֶעָנָן הֵכִין לְהַנְחוֹתָם עַל־יָדוֹ, שֶׁהֲרֵי עַל־יְדֵי עַמּוּד הֶעָנָן הֵם הוֹלְכִים. עַמּוּד הֶעָנָן אֵינוֹ לְאוֹרָה, אֶלָּא לְהוֹרוֹתָם הַדֶּרֶךְ.

(כב) **לֹא־יָמִישׁ עַמּוּד הֶעָנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לַיְלָה לִפְנֵי הָעָם: פ**

כב לָא עָדֵי עַמּוּדָא דַעֲנָנָא בִּימָמָא וְאַף לָא עַמּוּדָא דְאֶשְׁתָּא בְּלֵילְיָא קֳדָם עַמָּא:

רש"י◄ **לֹא יָמִישׁ** • הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֶת "עַמּוּד הֶעָנָן יוֹמָם, וְעַמּוּד הָאֵשׁ לָיְלָה". מַגִּיד שֶׁעַמּוּד הֶעָנָן מַשְׁלִים לְעַמּוּד הָאֵשׁ, וְעַמּוּד הָאֵשׁ מַשְׁלִים לְעַמּוּד הֶעָנָן, (שבת כג) שֶׁעַד שֶׁלֹּא יִשְׁקַע זֶה, עוֹלֶה זֶה.

יד (א) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:**

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(ב) **דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיָשֻׁבוּ וְיַחֲנוּ לִפְנֵי פִּי הַחִירֹת בֵּין מִגְדֹּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי בַּעַל צְפֹן נֹכַחוֹ תַּחֲנֻ עַל־הַיָּם:**

ב מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיתוּבוּן וְיִשְׁרוּן קֳדָם פּוּם חִירְתָּא בֵּין מִגְדּוֹל וּבֵין יַמָּא קֳדָם בְּעֵיל צָפוֹן לְקִבְלֵהּ תִּשְׁרוּן עַל יַמָּא:

רש"י◄ **וְיָשֻׁבוּ** • לַאֲחוֹרֵיהֶם, לְצַד מִצְרַיִם הָיוּ מִקָּרְבִין כָּל יוֹם הַשְּׁלִישִׁי, כְּדֵי לְהַטְעוֹת אֶת פַּרְעֹה, שֶׁיֹּאמַר: תּוֹעִים הֵם בַּדֶּרֶךְ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגוֹ'". **וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי פִּי הַחִירֹת** • (מכילתא) הוּא פִּיתֹם, וְעַכְשָׁו נִקְרָא "פִּי הַחִירֹת", עַל שֵׁם שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּנֵי חוֹרִין. וְהֵם שְׁנֵי סְלָעִים גְּבוֹהִים זְקוּפִים, וְהַגַּיְא

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כ) וַיִּסְעוּ. בְּאֵתָם. הוּא מִדְבַּר שׁוּר כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ: תורה כא

כא) וַה' הוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם. יָדָעְנוּ כִּי הַשֵּׁם שׁוֹכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ. וְיוֹשֵׁב קֶדֶם סֶלָה. וְהַכָּתוּב יְדַבֵּר כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם בַּעֲבוּר כִּי כֹּחַ הַשֵּׁם הוֹלֵךְ עִם יִשְׂרָאֵל. כְּדֶרֶךְ מוֹלִיךְ לְיָמִין מֹשֶׁה זְרוֹעַ תִּפְאַרְתּוֹ. וְטַעַם בְּעַמּוּד עָנָן שֶׁלֹּא הָיָה כִּדְמוּת הָעֳבָיִם. רַק כִּדְמוּת עַמּוּד נָטוּי מִן הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ. וְנִקְרָא הָעַמּוּד כֵּן בַּעֲבוּר שֶׁמַּעֲמַד הַבַּיִת עָלָיו. וְטַעַם לָלֶכֶת יוֹמָם וָלַיְלָה. בַּעֲבוּר כִּי הַמַּחֲנֶה הָיָה גָּדוֹל וְלֹא יָכְלוּ לָלֶכֶת רַק מַסָּע מְעַט. עַל כֵּן הָיוּ הוֹלְכִים מִקְצָת יוֹם גַּם מִקְצָת לַיְלָה וְאֵלֶּה הַשְּׁנַיִם עַמּוּדִים הָיוּ לִפְנֵיהֶם עַד שֶׁבָּאוּ אֶל הַיָּם כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ: תורה כב

כב) לֹא יָמִישׁ. פֹּעַל יוֹצֵא. כִּי הַשֵּׁם הִנִּזְכָּר לְמַעְלָה לֹא הֵמִישׁ הָעַמּוּדִים לִפְנֵי הָעָם. וּמִלַּת יוֹמָם לֹא תִּמְצָא בְּכָל הַמִּקְרָא רַק עַל עֵת הֱיוֹת הַשֶּׁמֶשׁ עַל הָאָרֶץ. כִּי יוֹם יִמָּצֵא בַּתּוֹרָה וּנְבִיאִים וּבַכְּתוּבִים וְהוּא לַיְלָה. כִּי כָּתוּב בְּיוֹם הַכּוֹתִי כָּל בְּכוֹר. וְזֶה הָיָה לַיְלָה. וְכָתוּב הַיּוֹם הַזֶּה יוֹם בְּשׂוֹרָה הוּא וְהוּא הָיָה לַיְלָה. כִּי שָׁם כָּתוּב וְחִכִּינוּ עַד אוֹר הַבֹּקֶר. וְכָתוּב יוֹם צָעַקְתִּי בַּלַּיְלָה נֶגְדֶּךָ: תורה א

א) וַיְדַבֵּר. מִדֶּרֶךְ הָאֱמֶת אֵין רָאוּי לְמַשְׂכִּיל לַחְשֹׁב עַל מַעֲשֵׂה הַשֵּׁם לָמָּה עָשָׂה כֵּן. כִּי כָּל מַעֲשָׂיו בְּחָכְמָה וְחָכְמַת הָאָדָם כְּאֵין נֶגְדּוֹ. וְהִזְכַּרְתִּי זֶה בַּעֲבוּר שֶׁתִּרְאֶה בְּזוֹ הַפָּרָשָׁה שֶׁצִּוָּה הַשֵּׁם שֶׁיָּשׁוּבוּ אֲחוֹרַנִּית דֶּרֶךְ עָרְמָה. כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא פַּרְעֹה וְיִרְדֹּף אַחֲרֵיהֶם וְיִטְבַּע בַּיָּם. וּמַחְשָׁבוֹת הַשֵּׁם עֲמֻקּוֹת: תורה ב

ב) פִּי הַחִירוֹת. הוּא הַנִּקְרָא פְּנֵי הַחִירוֹת וְנִקְרָא כֵּן בַּעֲבוּר שֶׁהַפֶּה בִּפְנִים. וְהוּא שֵׁם מָקוֹם: **לִפְנֵי בַּעַל** צְפוֹן. וְהוּא שֵׁם מָקוֹם: **לִפְנֵי בַּעַל**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁבֵּינֵיהֶם קָרוּי פִּי הַסֶּלַע. **לִפְנֵי בַּעַל צְפוֹן** • (מכילתא) הוּא נִשְׁאַר מִכָּל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם, כְּדֵי לְהַטְעוֹתָן שֶׁיֹּאמְרוּ קָשָׁה יִרְאָתָן, וְעָלָיו פֵּרֵשׁ אִיּוֹב: "מַשְׁגִּיא לַגּוֹיִם וַיְאַבְּדֵם".

(ג) וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְבֻכִים הֵם בָּאָרֶץ סָגַר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר:

ג וַיֵּימַר פַּרְעֹה עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְעַרְבְּלִין אִנּוּן בְּאַרְעָא אֲחַד עֲלֵיהוֹן מַדְבְּרָא:

רש"י◄ **וְאָמַר פַּרְעֹה** • כְּשֶׁיִּשְׁמַע שֶׁהֵם שָׁבִים לַאֲחוֹרֵיהֶם. **לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל** • עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְכֵן: "ה' יִלָּחֵם לָכֶם", עֲלֵיכֶם, (בראשית כ) "אִמְרִי לִי אָחִי הוּא", אִמְרִי עָלַי. **נְבֻכִים הֵם** • כְּלוּאִים וּמְשֻׁקָּעִים, וּבְלַעַ"ז: שירי"ר, כְּמוֹ: (תהלים פד) "בְּעֵמֶק הַבָּכָא", (איוב כא) "מִבְּכִי נְהָרוֹת", (שם לח) "נִבְכֵי יָם". נְבֻכִים הֵם, כְּלוּאִים הֵם בַּמִּדְבָּר שֶׁאֵינָן יוֹדְעִין לָצֵאת מִמֶּנּוּ וּלְהֵיכָן יֵלְכוּ.

(ד) וְחִזַּקְתִּי אֶת־לֵב־פַּרְעֹה וְרָדַף אַחֲרֵיהֶם וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה וּבְכָל־חֵילוֹ וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה וַיַּעֲשׂוּ־כֵן:

ד וְאֶתְתַּקַּף יָת לִבָּא דְּפַרְעֹה וְיִרְדֹּף בַּתְרֵיהוֹן וְאֶתְיַקַּר בְּפַרְעֹה וּבְכָל מַשְׁרְיָתֵהּ וְיִדְּעוּן מִצְרָאֵי אֲרֵי אֲנָא יְיָ וַעֲבָדוּ כֵן:

רש"י◄ **וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה** • כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מִתְנַקֵּם בָּרְשָׁעִים, שְׁמוֹ מִתְגַּדֵּל וּמִתְכַּבֵּד, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (יחזקאל לח) "וְנִשְׁפַּטְתִּי אִתּוֹ וְגוֹ'", וְאַחַר־כָּךְ: "וְהִתְגַּדַּלְתִּי וְהִתְקַדַּשְׁתִּי וְנוֹדַעְתִּי וְגוֹ'". וְאוֹמֵר: (תהלים עו) "שָׁמָּה שִׁבַּר רִשְׁפֵּי קָשֶׁת", וְאַחַר־כָּךְ: "נוֹדָע בִּיהוּדָה אֱלֹהִים". וְאוֹמֵר: (שם ט) "נוֹדַע ה' מִשְׁפָּט עָשָׂה". **בְּפַרְעֹה וּבְכָל חֵילוֹ** • הוּא הִתְחִיל בַּעֲבֵרָה, וּמִמֶּנּוּ הִתְחִילָה הַפֶּרְעָנוּת (מכילתא). **וַיַּעֲשׂוּ־כֵן** • לְהַגִּיד שִׁבְחָן שֶׁשָּׁמְעוּ לְקוֹל מֹשֶׁה, וְלֹא אָמְרוּ: הֵיאָךְ נִתְקָרֵב אֶל רוֹדְפֵינוּ, אָנוּ צְרִיכִים לִבְרֹחַ, אֶלָּא אָמְרוּ: "אֵין לָנוּ אֶלָּא דִּבְרֵי בֶן עַמְרָם" (מכילתא).

(ה) וַיֻּגַּד לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם וַיֵּהָפֵךְ לְבַב פַּרְעֹה וַעֲבָדָיו אֶל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ מַה־זֹּאת עָשִׂינוּ כִּי־שִׁלַּחְנוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵעָבְדֵנוּ:

ה וְאִתְחַוָּא לְמַלְכָּא דְּמִצְרַיִם אֲרֵי אֲזַל עַמָּא וְאִתְהֲפִיךְ לִבָּא דְּפַרְעֹה וְעַבְדּוֹהִי לְעַמָּא וַאֲמָרוּ מָא דָּא עֲבַדְנָא אֲרֵי שַׁלַּחְנָא יָת יִשְׂרָאֵל מִפָּלְחָנָנָא:

רש"י◄ **וַיֻּגַּד לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם** • אִיקְטוֹרִין שָׁלַח עִמָּהֶם, וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעוּ לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים שֶׁקִּבְּעוּ לֵילֵךְ וְלָשׁוּב, וְרָאוּ שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין לְמִצְרַיִם, בָּאוּ וְהִגִּידוּ לְפַרְעֹה בַּיּוֹם הָרְבִיעִי. (מכילתא) וּבַחֲמִשִּׁי וּבַשִּׁשִּׁי רָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם, וְלֵיל שְׁבִיעִי יָרְדוּ לַיָּם. (פ"ק דסוטה) בְּשַׁחֲרִית אָמְרוּ שִׁירָה, וְהוּא יוֹם שְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח. לְכָךְ אָנוּ

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

צְפוֹן. אָמְרוּ. כִּי חַרְטוּמֵי מִצְרַיִם עָשׂוּ בִּדְבַר הַמַּזָּלוֹת צוּרוֹת נְחֹשֶׁת. וְזֶהוּ בַּעַל צְפוֹן שֶׁלֹּא יוּכַל עֶבֶד לִבְרֹחַ מִמִּצְרַיִם לַעֲבוֹר הַצּוּרָה. וּבַעֲבוּר זֶה כָּתוּב כִּי בָּרַח הָעָם. וּלְפִי דַּעְתִּי בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לְפַרְעֹה דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים נֵלֵךְ בַּמִּדְבָּר. נִרְאָה לְפַרְעֹה מִדְּבָרָיו כִּי יָדַע מֹשֶׁה הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר יֵלְכוּ בָּהּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִזְבְּחוּ שָׁם. וְכַאֲשֶׁר שָׁמַע פַּרְעֹה שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵחֵלּוּ לָלֶכֶת דֶּרֶךְ הַמִּדְבָּר וְאַחַר שֶׁהִרְחִיקוּ שָׁבוּ אֲחוֹרַנִּית לָלֶכֶת דֶּרֶךְ אַחֶרֶת. אָז חָשַׁב פַּרְעֹה כִּי כָּל מַה שֶּׁדִּבֵּר מֹשֶׁה בְּעָרְמָה הָיָה כִּי אֵין דַּעְתּוֹ לִזְבּוֹחַ כִּי אִם לִבְרֹחַ. כִּי הַבּוֹרֵחַ יִשְׁתַּבֵּשׁ עָלָיו הַדֶּרֶךְ וְלֹא יֵדַע אֵי זֶה דֶּרֶךְ יֵלֵךְ: **נִכְחוֹ.** בָּאָה זוֹ הַמִּלָּה בְּחִירֶק. כְּמוֹ אַחֲרֵי נִפְלוֹ וְרַבִּים כָּכָה: תורה ג

ג) וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל. כְּמוֹ אִמְרִי לִי: **נְבוֹכִים.** בְּשׁוּרֶק תַּחַת חוֹלָם. כְּמוֹ לֹא תַעֲבוּדִי מִזֶּה. כִּי הוּא מִבִּנְיַן נִפְעַל. כְּמוֹ נְכוֹנִים. וְהִנֵּה נְבוֹכוּ. וְהָעִיר שׁוּשַׁן נָבוֹכָה. כְּמוֹ וְהַמַּמְלָכָה נָכוֹנָה. וְהַטַּעַם כְּאָדָם שֶׁלֹּא יִמְצָא עֵצָה וְלֹא יֵדַע מַה יַּעֲשֶׂה. וְנוּ"ן נִבְכֵי יָם שׁוֹרֶשׁ. וּפֵרוּשׁוֹ מַעֲמַקֵּי יָם וְאֵין לוֹ טַעַם בַּמָּקוֹם הַזֶּה: **סָגַר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר.** שֶׁנִּסְגְּרוּ עֲלֵיהֶם דַּרְכֵי הַמִּדְבָּר וְלֹא יָדְעוּ אָנָה יֵלְכוּ וְאָנָה יֵצְאוּ כְּמוֹ הַבּוֹרְחִים: תורה ד

ד) וְחִזַּקְתִּי. כְּאִלּוּ שֶׁכַּח הַמַּכּוֹת שֶׁהוּכּוּ בַּעֲבוּר יִשְׂרָאֵל: **וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה.** אָז יֵרָאֶה כְּבוֹדִי בָּעוֹלָם לִטְבוֹעַ פַּרְעֹה וְחֵילוֹ: **וְיָדְעוּ מִצְרַיִם.** הַנִּשְׁאָרִים. גַּם הַנִּטְבָּעִים לִפְנֵי מוֹתָם כִּי אֲנִי ה': **וַיַּעֲשׂוּ כֵן.** אֲחַז הַכָּתוּב דֶּרֶךְ קְצָרָה. לוֹמַר שֶׁשָּׁבוּ אֲחוֹרַנִּית: תורה ה

ה) וַיֻּגַּד. כִּי אֵין הוֹלְכִים כִּי אִם לִבְרוֹחַ: תורה ו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

קוֹרִין הַשִּׁירָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. **וַיֵּהָפֵךְ** • נֶהֱפַךְ מִמַּה שֶׁהָיָה, שֶׁחֲרֵי אָמַר לָהֶם: (לעיל יב) "קוּמוּ צְאוּ מִתּוֹךְ עַמִּי". וְנֶהֱפַךְ לְבַב עֲבָדָיו, שֶׁחֲרֵי לְשֶׁעָבַר הָיוּ אוֹמְרִים: "עַד מָתַי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ"? וְעַכְשָׁו, נֶהֱפְכוּ לִרְדֹּף אַחֲרֵיהֶם בִּשְׁבִיל מָמוֹנָם שֶׁהִשְׁאִילוּם. **מֵעָבְדֵנוּ** • מֵעֲבֹד אוֹתָנוּ.

(ו) **וַיֶּאְסֹר אֶת־רִכְבּוֹ וְאֶת־עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ:**

ו וְטַקִּיס יָת רְתִכֵּהּ וְיָת עַמֵּהּ דַּבַּר עִמֵּהּ:

רש"י◄ **וַיֶּאְסֹר אֶת רִכְבּוֹ** • הוּא בְּעַצְמוֹ (מכילתא). **וְאֶת עַמּוֹ לָקַח עִמּוֹ** • מְשָׁכָם בִּדְבָרִים: לָקִינוּ, וְנָטְלוּ מָמוֹנֵנוּ וְשִׁלַּחְנוּם, בּוֹאוּ עִמִּי, וַאֲנִי לֹא אֶתְנַהֵג עִמָּכֶם כִּשְׁאָר מְלָכִים: דֶּרֶךְ שְׁאָר מְלָכִים, עֲבָדָיו קוֹדְמִין לוֹ בַּמִּלְחָמָה, וַאֲנִי אַקְדִּים לִפְנֵיכֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּפַרְעֹה הִקְרִיב", הִקְרִיב עַצְמוֹ וּמִהֵר לִפְנֵי חֵילוֹתָיו. דֶּרֶךְ שְׁאָר מְלָכִים לִטֹּל בִּזָּה בָּרֹאשׁ כְּמוֹ שֶׁיִּבְחַר, אֲנִי אֶשְׁוֶה עִמָּכֶם בַּחֵלֶק, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַחֲלֵק שָׁלָל".

(ז) **וַיִּקַּח שֵׁשׁ־מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר וְכֹל רֶכֶב מִצְרַיִם וְשָׁלִשִׁם עַל־כֻּלּוֹ:**

ז וּדְבַר שִׁתְּ מְאָה רְתִכִּין בְּחִירָן וְכֹל רְתִכֵּי מִצְרָאֵי וְגִבָּרִין מְמַנָּן עַל כֻּלְּהוֹן:

רש"י◄ **בָּחוּר** • נִבְחָרִים. "בָּחוּר", לְשׁוֹן יָחִיד, כָּל רֶכֶב וְרֶכֶב שֶׁבִּמְנִין זֶה, הָיָה "בָּחוּר". **וְכֹל רֶכֶב מִצְרָיִם** • וְעִמָּהֶם כָּל שְׁאָר הָרֶכֶב (מכילתא). וּמֵהֵיכָן הָיוּ הַבְּהֵמוֹת הַלָּלוּ? אִם תֹּאמַר מִשֶּׁל מִצְרַיִם, הֲרֵי נֶאֱמַר: (לעיל ט) "וַיָּמָת כֹּל מִקְנֵה מִצְרָיִם", וְאִם תֹּאמַר מִשֶּׁל יִשְׂרָאֵל, וַהֲלֹא נֶאֱמַר: (שם י) "וְגַם מִקְנֵנוּ יֵלֵךְ עִמָּנוּ". מִשֶּׁל מִי הָיוּ? מֵ"הַיְּרֵא אֶת דְּבַר ה'". מִכָּאן הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: כָּשֵׁר שֶׁבַּמִּצְרַיִם, הָרֵג! טוֹב שֶׁבַּנְּחָשִׁים, רְצֹץ אֶת מֹחוֹ!. **וְשָׁלִשִׁם עַל כֻּלּוֹ** • שָׂרֵי צְבָאוֹת, כְּתַרְגּוּמוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

טוֹב שֶׁבַּנְּחָשִׁים, רְצֹץ אֶת מֹחוֹ (רש"י יד, ז)
חֲז"ל אוֹמְרִים עַל הַנָּחָשׁ "דָּא יֵצֶר הָרַע". וְהִנֵּה יָדוּעַ הַדִּיּוּק בְּלָשׁוֹן הַפָּסוּק "יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל", שֶׁהַיְגִיעָה בְּפַרְנָסָה צְרִיכָה לְהֵעָשׂוֹת רַק בְּכֹחַ הַמַּעֲשֶׂה, אַךְ הָרֹאשׁ צָרִיךְ לִהְיוֹת תָּמִיד מָלֵא בְּתוֹרָה. זֶהוּ רְצֹץ אֶת מֹחוֹ – יֵשׁ לְרוֹצֵץ אֶת הַמֹּחַ שֶׁל יֵצֶר הָרַע, כְּדֵי שֶׁהַמֹּחַ יִתְמַסֵּר כֻּלּוֹ לְתוֹרָה וְלִקְדֻשָּׁה.

(לקוטי שיחות כרך טז עמ' 160)

(ח) **וַיְחַזֵּק יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יֹצְאִים בְּיָד רָמָה:**

ח וְתַקִּיף יְיָ יָת לִבָּא דְּפַרְעֹה מַלְכָּא דְּמִצְרַיִם וּרְדַף בָּתַר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נְפָקוּ בְּרֵישׁ גְּלִי:

רש"י◄ **וַיְחַזֵּק ה' אֶת לֵב פַּרְעֹה** • שֶׁהָיָה תּוֹלֶה אִם לִרְדֹּף אִם לָאו, וְחִזֵּק אֶת לִבּוֹ לִרְדֹּף. **בְּיָד רָמָה** • בִּגְבוּרָה גְּבֹהָה וּמְפֻרְסֶמֶת. (מכילתא)

~ יום שני ח' שבט ~

(ט) **וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיַּשִּׂיגוּ אוֹתָם חֹנִים עַל־הַיָּם כָּל־סוּס רֶכֶב פַּרְעֹה וּפָרָשָׁיו וְחֵילוֹ עַל־פִּי הַחִירֹת לִפְנֵי בַּעַל צְפֹן:**

ט וּרְדָפוּ מִצְרָאֵי בַּתְרֵיהוֹן וְאַדְבִּיקוּ יָתְהוֹן כַּד שָׁרָן עַל יַמָּא כָּל סוּסָוַת רְתִכֵּי פַּרְעֹה וּפָרָשׁוֹהִי וּמַשְׁרְיָתֵהּ עַל פּוּם חִירְתָא קֳדָם בְּעֵיל צְפוֹן:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ו) **וַיֶּאְסֹר.** בְּצִוּוּי. כְּמוֹ וַיִּבֶן שְׁלֹמֹה אֶת הַבַּיִת: תורה ז

ז) **וַיִּקַּח שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר.** מוּבְחָרִים בְּמַרְכְּבוֹתָיו מִכָּל רֶכֶב שֶׁהָיוּ לוֹ: **וְשָׁלִישִׁים.** דַּע כִּי הַמֶּלֶךְ דּוֹמֶה כְּמוֹ אֶחָד בְּחֶשְׁבּוֹן. עַל כֵּן יִקָּרֵא מִשְׁנֶה אוֹתוֹ שֶׁהוּא אַחֲרָיו בַּמַּעֲלָה הַשֵּׁנִית. מִגְּזֵרַת שְׁנַיִם. וַאֲשֶׁר הוּא בַּמַּעֲלָה הַשְּׁלִישִׁית יִקָּרֵא שְׁלִישִׁי: תורה ח

ח) **בְּיָד רָמָה.** לֹא יָצְאוּ כִּדְמוּת בּוֹרְחִים וְהָיָה עִמָּהֶם כָּל כְּלֵי הַמִּלְחָמָה: תורה ט

ט) **וַיִּרְדְּפוּ.** מִנְהַג הַלָּשׁוֹן לוֹמַר כָּכָה. כְּמוֹ וְכָל הָעָם רוֹאִים. וַיִּרָא הָעָם וַיָּנוּעוּ. וְהַטַּעַם כַּאֲשֶׁר רָאוּ כֵּן נָעוּ וְעָמְדוּ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(י) **וּפַרְעֹה הִקְרִיב וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֵינֵיהֶם וְהִנֵּה מִצְרַיִם נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם וַיִּירְאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה:**

יִ **וּפַרְעֹה קָרֵב וּזְקָפוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל יָת עֵינֵיהוֹן וְהָא מִצְרָאֵי נָטְלִין בַּתְרֵיהוֹן וּדְחִילוּ לַחֲדָא וּזְעִיקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם יְיָ:**

רש"י◄ **וּפַרְעֹה הִקְרִיב •** הָיָה לוֹ לִכְתֹּב "וּפַרְעֹה קָרַב", מַהוּ "הִקְרִיב"? הִקְרִיב עַצְמוֹ וְנִתְאַמֵּץ לְקַדֵּם לִפְנֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁהִתְנָה עִמָּהֶם. **נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם •** בְּלֵב אֶחָד כְּאִישׁ אֶחָד. דָּבָר אַחֵר: "וְהִנֵּה מִצְרַיִם נוֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם", רָאוּ שַׂר שֶׁל מִצְרַיִם נוֹסֵעַ מִן הַשָּׁמַיִם לַעֲזֹר לְמִצְרַיִם. (תנחומא)◆ **וַיִּצְעֲקוּ •** (מכילתא) **תָּפְשׂוּ אֱמָנוּת אֲבוֹתָם:** בְּאַבְרָהָם הוּא אוֹמֵר: "אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם", בְּיִצְחָק: (שם כד) "לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה", בְּיַעֲקֹב: (שם כח) "וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם".

~ נקודות משיחות קודש ~

"אֱמָנוּת" הַתְּפִלָּה

וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל ה':

תָּפְסוּ אֱמָנוּת אֲבוֹתָם (יד, י. ובפרש"י)

לְכָאוֹרָה יֵשׁ לִתְמֹהַּ: אֵיךְ מַתְאִים לְכַנּוֹת הַתְּפִלָּה בְּשֵׁם 'אֱמָנוּת' שֶׁמַּשְׁמָעוּתָהּ הִיא, עִסּוּקוֹ הַתְּמִידִי שֶׁל הָאָדָם, וְאִלּוּ תְּפִלָּה שֶׁהִיא בַּקָּשַׁת צְרָכָיו הִיא רַק בְּשָׁעָה שֶׁמִּצְטָרֵךְ?

וְיֵשׁ לְבָאֵר בָּזֶה מַשְׁמָעוּת לְשׁוֹן "תְּפִלָּה" בְּפַשְׁטוּת הִיא, תְּחִנָּה לַהַקָּבָּ"ה שֶׁיְּמַלֵּא צָרְכֵי הָאָדָם. וְעַל פִּי זֶה, עִקָּרָהּ שֶׁל תְּפִלָּה הוּא לְתוֹעֶלֶת הָאָדָם, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה מְקַבֵּל הוּא אֶת כָּל הַנִּצְרָךְ לוֹ בְּגֶשֶׁם וּבְרוּחַ.

אַךְ הָאֱמֶת הִיא שֶׁאֵין הַתְּפִלָּה רַק לְתוֹעֶלֶת עַצְמוֹ, אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם (ב"כותרת" להל' תפלה) שֶׁהַמְּצוַת־עֲשֵׂה דִּתְפִלָּה הִיא "לַעֲבֹד אֶת ה' בְּכָל יוֹם בִּתְפִלָּה", שֶׁעִקָּרָהּ אֵינָהּ בַּקָּשַׁת צְרָכָיו אֶלָּא "לַעֲבֹד אֶת ה'", שֶׁעַל־יְדֵי הַתְּפִלָּה מִתְקָרֵב הָאָדָם וּמִתְאַחֵד עִם הַקָּבָּ"ה.

וְלָכֵן כִּנּוּ אֶת הַצְּעָקָה לְהַקָּבָּ"ה בְּשֵׁם "אֱמָנוּת", לְלַמְּדֵנוּ שֶׁאֵין הַתְּפִלָּה וְהַזְּעָקָה רַק לְתוֹעֶלֶת הַמִּתְפַּלֵּל, שֶׁיּוֹשִׁיעוֹ הַקָּבָּ"ה מִצָּרוֹתָיו, אֶלָּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִתְפַּלְּלִים בְּכָל עֵת, כִּי הַתְּפִלָּה מֵעִקָּרֵי עֲבוֹדַת הַשי"ת הִיא, וְעַל־יְדֵהּ מִתְאַחֲדִים עִם הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ, וְלָכֵן מַתְאִים הַלָּשׁוֹן אֱמָנוּת גַּבֵּי תְּפִלָּה, כִּי הַתְּפִלָּה הִיא עִסּוּקָם הַתְּמִידִי שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל (וְלֹא רַק בְּעֵת צָרָה).

(ע"פ לקו"ש כרך יא עמ' 52 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

(יא) **וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה הֲמִבְּלִי אֵין־קְבָרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתָּנוּ לָמוּת בַּמִּדְבָּר מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לָּנוּ לְהוֹצִיאֲנוּ מִמִּצְרָיִם:**

יא **וַאֲמָרוּ לְמֹשֶׁה הֲמִדְּלֵית קְבָרִין בְּמִצְרַיִם דְּבַרְתָּנָא לְמִמַּת בְּמַדְבְּרָא מָא דָּא עֲבַדְתָּא לָנָא לְאַפָּקוּתָנָא מִמִּצְרָיִם:**

רש"י◄ **הֲמִבְּלִי אֵין־קְבָרִים •** וְכִי מַחְמַת חֶסְרוֹן קְבָרִים, שֶׁאֵין קְבָרִים בְּמִצְרַיִם לִיקָּבֵר שָׁם, לְקַחְתָּנוּ מִשָּׁם? שיפו"ר פלינצס"א דינו"ן פושי"ש בְּלַעַ"ז.

(יב) **הֲלֹא זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם לֵאמֹר חֲדַל מִמֶּנּוּ וְנַעֲבֹדָה אֶת־מִצְרָיִם כִּי טוֹב לָנוּ עָבֹד אֶת־מִצְרַיִם מִמֻּתֵנוּ בַּמִּדְבָּר:**

יב **הֲלָא דֵּין פִּתְגָּמָא דִּי מַלֵּלְנָא עִמָּךְ בְּמִצְרַיִם לְמֵימַר שְׁבוֹק מִנָּנָא וְנִפְלַח יָת מִצְרָאֵי אֲרֵי טַב לָנָא דְּנִפְלַח יָת מִצְרָאֵי מִדְּנָמוּת בְּמַדְבְּרָא:**

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

מֵרָחוֹק. וְכָכָה כְּתִיב וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְהִנֵּה טַעַם וַיִּרְדְּפוּ כַּאֲשֶׁר רָדְפוּ אַחֲרֵיהֶם הִשִּׂיגוּם שֶׁהָיוּ חוֹנִים עַל הַיָּם. וְהִזְכִּיר כָּל סוּס פַּרְעֹה שֶׁלֹּא בָּאוּ מִפּוּזְרִים רַק כּוּלָּם יַחַד. **וּפָרָשָׁיו.** רֹכְבֵי הַסּוּסִים. **וְחֵילוֹ.** רַגְלֵיהֶם: תורה י

י) וּפַרְעֹה הִקְרִיב. מַחֲנֵהוּ. כִּי הִקְרִיב בְּכָל הַמִּקְרָא פּוֹעַל יוֹצֵא: תורה יא

יא) וַיֹּאמְרוּ. מָצָאנוּ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ מִלּוֹת שֶׁהֵם מֵעִנְיָן אֶחָד שְׁנֵיהֶם נֶחְבָּרִים וְהָאֶחָד יַסְפִּיק. וְהִנֵּה זֹאת הַמִּבְּלִי אֵין קְבָרִים. כְּמוֹ הֲרַק אַךְ בְּמֹשֶׁה: לְהוֹצִיאֲנוּ. בְּקָמַץ גָּדוֹל תַּחַת קָמַץ קָטָן. כְּמוֹ וְאוֹמֵר אֵין רוֹאֵנִי: תורה יב

יב) הֲלֹא זֶה הַדָּבָר. אֵינֶנּוּ מְפֹרָשׁ. רַק יָדַעְנוּ כִּי כֵּן הָיָה. כִּי אֵיךְ יֹאמְרוּ לוֹ בְּפָנָיו דָּבָר שֶׁלֹּא הָיָה. וְהַדָּבָר הַזֶּה הוּא בִּכְלָל וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה: תורה יג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם •** (מכילתא) וְהֵיכָן דִּבְּרוּ? "יֵרֶא ה' עֲלֵיכֶם וְיִשְׁפֹּט". **מִמֶּתֶנוּ •** מֵאֲשֶׁר נָמוּת, וְאִם הָיָה נָקוּד מְלֵאפוֹם (רָצָה לוֹמַר: חוֹלָם, כַּנּוֹדַע לְבַעֲלֵי דִּקְדּוּק שֶׁקָּרְאוּ חוֹלָם — מְלֵאפוֹם, וְעַיֵּן לְקַמָּן פָּרָשַׁת יִתְרוֹ בְּרַשִׁ"י פָּסוּק "פֶּן יִפְרֹץ") הָיָה נִבְאָר מִמִּיתָתֵנוּ, עַכְשָׁו שֶׁנָּקוּד בְּשׁוּרוּק נִבְאָר: מֵאֲשֶׁר נָמוּת, וְכֵן: "מִי יִתֵּן מוּתֵנוּ", שֶׁנָּמוּת, וְכֵן: (שמואל ב יט) "מִי יִתֵּן מוּתִי" דְּאַבְשָׁלוֹם, שֶׁאָמוּת, כְּמוֹ: (צפניה ג) "לְיוֹם קוּמִי לָעַד", (דברי הימים ב יח) "עַד שׁוּבִי בְשָׁלוֹם", שֶׁאָקוּם, שֶׁאָשׁוּב.

(יג) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ אֶת־יְשׁוּעַת יְהוָה אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תֹסִפוּ לִרְאֹתָם עוֹד עַד־עוֹלָם:**

יג וַאֲמַר מֹשֶׁה לְעַמָּא לָא תִּדְחֲלוּן אִתְעַתַּדוּ וַחֲזוֹ יָת פּוּרְקָנָא דַיְיָ דִּיַעְבֵּד לְכוֹן יוֹמָא דֵין אֲרֵי כְּמָא דְּחֲזֵיתוּן יָת מִצְרָאֵי יוֹמָא דֵין לָא תּוֹסְפוּן לְמֶחֱזֵיהוֹן עוֹד עַד עָלְמָא:

רש"י◄ **כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם וְגוֹ' •** מַה שֶּׁרְאִיתֶם אוֹתָם, אֵינוֹ אֶלָּא הַיּוֹם, הַיּוֹם הוּא שֶׁרְאִיתֶם אוֹתָם, וְלֹא תוֹסִיפוּ עוֹד.

(יד) **יְהוָה יִלָּחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תַּחֲרִשׁוּן: פ**

יד יְיָ יְגִיחַ לְכוֹן קְרָב וְאַתּוּן תִּשְׁתְּקוּן:

רש"י◄ **ה' יִלָּחֵם לָכֶם •** בִּשְׁבִילְכֶם, וְכֵן: "כִּי ה' נִלְחָם לָכֶם", וְכֵן: (איוב יג) "אִם לָאֵל תְּרִיבוּן", וְכֵן (בראשית כד) "וַאֲשֶׁר דִּבֶּר לִי", וְכֵן (שופטים ו) "הַאַתֶּם תְּרִיבוּן לַבַּעַל"?.

~ יום שלישי ט' שבט ~

(טו) **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מַה־תִּצְעַק אֵלָי דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ:**

טו וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה קַבְּלִית צְלוֹתָךְ מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִטְּלוּן:

רש"י◄ **מַה תִּצְעַק אֵלָי •** לָמַדְנוּ שֶׁהָיָה מֹשֶׁה עוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל. אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא: לֹא עֵת עַתָּה לְהַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה, שֶׁיִּשְׂרָאֵל נְתוּנִין בְּצָרָה. דָּבָר אַחֵר: "מַה תִּצְעַק אֵלָי", עָלַי הַדָּבָר תָּלוּי וְלֹא עָלֶיךָ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר לְהַלָּן (ישעיה מה): "עַל־בָּנַי וְעַל־פֹּעַל יָדַי תְּצַוּנִי". **דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ •** (מכילתא) אֵין לָהֶם אֶלָּא לִיסַּע, שֶׁאֵין הַיָּם עוֹמֵד בִּפְנֵיהֶם, כְּדַאי זְכוּת אֲבוֹתֵיהֶם וְהֵם וְהָאֱמוּנָה שֶׁהֶאֱמִינוּ בִּי וְיָצְאוּ, לִקְרַע לָהֶם הַיָּם.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יג) **הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ אֶת יְשׁוּעַת ה'.** כִּי אַתֶּם לֹא תַּעֲשׂוּ מִלְחָמָה רַק תִּרְאוּ אֶת יְשׁוּעַת ה' אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם. יֵשׁ לִתְמֹהַּ אֵיךְ יֵרֵא מַחֲנֶה גְּדוֹלָה שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף אִישׁ מֵהָרוֹדְפִים אַחֲרֵיהֶם. וְלָמָּה לֹא יִלָּחֵמוּ עַל נַפְשָׁם וְעַל בְּנֵיהֶם. הַתְּשׁוּבָה כִּי הַמִּצְרִים הָיוּ אֲדוֹנִים לְיִשְׂרָאֵל וְזֶה הַדּוֹר הַיּוֹצֵא מִמִּצְרַיִם לָמַד מִנְּעוּרָיו לִסְבֹּל עוֹל מִצְרַיִם וְנַפְשׁוֹ שְׁפֵלָה. וְאֵיךְ יוּכַל עַתָּה לְהִלָּחֵם עִם אֲדוֹנָיו. וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל נִרְפִּים וְאֵינָם מְלֻמָּדִים לַמִּלְחָמָה. הֲלֹא תִּרְאֶה כִּי עֲמָלֵק בָּא בְּעַם מוּעָט וְלוּלֵי תְּפִלַּת מֹשֶׁה הָיָה חוֹלֵשׁ אֶת יִשְׂרָאֵל. וְהַשֵּׁם לְבַדּוֹ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה גְּדוֹלוֹת. וְלוֹ נִתְכְּנוּ עֲלִילוֹת. סִבֵּב שֶׁמֵּתוּ כָּל הָעָם הַיּוֹצֵא מִמִּצְרַיִם הַזְּכָרִים. כִּי אֵין כֹּחַ בָּהֶם לְהִלָּחֵם בַּכְּנַעֲנִים עַד שֶׁקָּם דּוֹר אַחֵר דּוֹר הַמִּדְבָּר שֶׁלֹּא רָאוּ גְּלוּת. וְהָיְתָה לָהֶם נֶפֶשׁ גְּבוֹהָה כַּאֲשֶׁר הִזְכַּרְתִּי בְּדִבְרֵי מֹשֶׁה בְּפָרָשַׁת וְאֵלֶּה שְׁמוֹת: תורה יד

יד) **ה' יִלָּחֵם לָכֶם.** בַּעֲבוּרְכֶם. וְכָכָה כָּל מִלְחָמָה שֶׁאַחֲרֶיהָ לְמֵ"ד הִיא לְעֵזֶר ע"כ פֵּרֵשׁ רַבִּי מֹשֶׁה הַכֹּהֵן כִּי רַבִּים לוֹחֲמִים לִי מָרוֹם. בִּשְׁבִילִי. וְטַעַם מָרוֹם. מִלְחֶמֶת מָרוֹם. כְּמִשְׁפַּט כָּל הַיּוֹשְׁבִים: **וְאַתֶּם תַּחֲרִישׁוּן.** הֵפֶךְ וַיִּצְעֲקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: תורה טו

טו) **מַה תִּצְעַק.** יֵשׁ אוֹמְרִים כִּי מֹשֶׁה הָיָה צוֹעֵק אֶל הַשֵּׁם. וְזֶה אֵינֶנּוּ נָכוֹן כִּי כְּבָר דִּבֵּר לוֹ וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה. רַק נֶאֱמַר עַל מֹשֶׁה שֶׁהוּא כְּנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל. בַּעֲבוּר שֶׁצָּעֲקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה':

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

לְהַפְסִיק מִתְּפִלָּתוֹ כְּדֵי לְהַצִּיל אֶת הַשֵּׁנִי

עַל הַפָּסוּק בְּפָרָשָׁתֵנוּ "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה מַה תִּצְעַק אֵלָי, דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ" (יד, טו) כָּתַב רַשִׁ"י "לָמַדְנוּ שֶׁהָיָה מֹשֶׁה עוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל, אָמַר לוֹ הַקָּבָּ"ה: לֹא עֵת עַתָּה לְהַאֲרִיךְ בִּתְפִלָּה, שֶׁיִּשְׂרָאֵל נְתוּנִין בְּצָרָה".

וְלִכְאוֹרָה תָּמוּהּ, לְשֵׁם מַה אָמַר הַקָּבָּ"ה לְמֹשֶׁה מַה לֹּא לַעֲשׂוֹת - "מַה תִּצְעַק אֵלָי"; לִכְאוֹרָה, הָיָה לוֹ לְהוֹרוֹת מִיַּד מַה לַעֲשׂוֹת - "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ, וְאַתָּה הָרֵם אֶת מַטְּךָ וְגוֹ'", וּמַהוּ הַצֹּרֶךְ בַּהַקְדָּמָה "מַה תִּצְעַק אֵלָי"?

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֶה:

לַמְרוֹת גֹּדֶל הַמַּעֲלָה בִּתְפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם, מִכָּל־מָקוֹם כַּאֲשֶׁר הָיָה צֹרֶךְ לְהַצִּיל אֶת יִשְׂרָאֵל, הָיָה עָלָיו לְהַפְסִיק מִתְּפִלָּתוֹ. כִּי בִּשְׁבִיל הַצָּלַת יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לְהִתְמַסֵּר לְגַמְרֵי, וְאִם הָיָה מַמְשִׁיךְ לַעֲסֹק בִּתְפִלָּה וּבְאוֹתָהּ שָׁעָה עוֹסֵק גַּם בְּ"דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְ"הָרֵם אֶת מַטְּךָ", אַזַּי הַפְּעוּלָּה דְּ"הָרֵם אֶת מַטְּךָ" וְ"דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" לֹא הָיְתָה נַעֲשֵׂית בְּהִתְמַסְּרוּת הָרְאוּיָה.

וְלָכֵן, כַּאֲשֶׁר מַגִּיעַ זְמַן שֶׁצְּרִיכִים לְהַצִּיל יְהוּדִי - אַזַּי גּוֹבֶרֶת חֲשִׁיבוּת הַצָּלָתוֹ שֶׁל יְהוּדִי, עַד כְּדֵי כָּךְ, שֶׁבִּשְׁבִיל הַצָּלָתוֹ, לֹא זוֹ בִּלְבַד שֶׁמֻּתָּר לְהַפְסִיק בַּתְּפִילָה, אֶלָּא עוֹד זֹאת, שֶׁיֶּשְׁנוֹ צִוּוּי: "מַה תִּצְעַק אֵלָי"!

וּמִזֶּה יֵשׁ לִלְמֹד הוֹרָאָה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

אִם לְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ נֶאֱמְרָה הוֹרָאָה זוֹ, עַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בְּנוּגֵעַ לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁהַצָּלַת יְהוּדִי בְּגַשְׁמִיּוּת וְקֵרוּבוֹ בְּרוּחָנִיּוּת, חֲשׁוּבָה כָּל כָּךְ, שֶׁבִּשְׁבִיל זֶה יֵשׁ לְהַפְסִיק מִכָּל הָעִנְיָנִים הָאֲחֵרִים שֶׁעוֹסֵק בָּהֶם, גַּם אִם הֵם עִנְיָנִים חֲשׁוּבִים וּנְחוּצִים, וְלָרֶדֶת לִמְקוֹמוֹ שֶׁל הַשֵּׁנִי, כְּדֵי לְהַצִּילוֹ וּלְקָרְבוֹ.

(על־פי תורת מנחם כרך כה עמוד 42 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

(טז) וְאַתָּה הָרֵם אֶת־מַטְּךָ וּנְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־הַיָּם
וּבְקָעֵהוּ וְיָבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה:

טז וְאַתְּ טוֹל יָת חֵטְרָךְ וַאֲרֵים יָת יְדָךְ עַל יַמָּא
וּבְזָעוּהִי וְיֵעֲלוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגוֹ יַמָּא
בְּיַבֶּשְׁתָּא:

(יז) וַאֲנִי הִנְנִי מְחַזֵּק אֶת־לֵבּ מִצְרַיִם וְיָבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם
וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה וּבְכָל־חֵילוֹ בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו:

יז וַאֲנָא הָא אֲנָא מְתַקֵּף יָת לִבָּא דְּמִצְרָאֵי
וְיַעֲלוּן בַּתְרֵיהוֹן וְאֶתְיַקַּר בְּפַרְעֹה וּבְכָל
מַשְׁרְיָתֵהּ בִּרְתִכּוֹהִי וּבְפָרָשׁוֹהִי:

(יח) וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּהִכָּבְדִי בְּפַרְעֹה
בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו:

יח וְיִדְּעוּן מִצְרָאֵי אֲרֵי אֲנָא יְיָ בְּאִתְיַקָּרוּתִי
בְּפַרְעֹה בִּרְתִכּוֹהִי וּבְפָרָשׁוֹהִי:

(יט) וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים הַהֹלֵךְ לִפְנֵי מַחֲנֵה
יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ מֵאַחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע עַמּוּד הֶעָנָן מִפְּנֵיהֶם
וַיַּעֲמֹד מֵאַחֲרֵיהֶם:

יט וּנְטַל מַלְאָכָא דַיְיָ דִּמְדַבַּר קֳדָם מַשְׁרִיתָא
דְּיִשְׂרָאֵל וַאֲתָא מִבַּתְרֵיהוֹן וּנְטַל עַמּוּדָא
דַעֲנָנָא מִן קֳדָמֵיהוֹן וּשְׁרָא מִבַּתְרֵיהוֹן:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וְיִסָּעוּ. מְעַט מְעַט עַד שֶׁיַּגִּיעוּ לִשְׂפַת הַיָּם: תורה טז

טז) וְאַתָּה. אָמַר הַשֵּׁם לְמֹשֶׁה הָרֵם אֶת מַטְּךָ וּבְקַע אֶת הַיָּם טֶרֶם שֶׁיִּסְּעוּ. כִּי לֹא אָמַר לוֹ שֶׁיַּכֶּה הַיָּם רַק שֶׁיַּטֶּה יָדוֹ עַל הַיָּם בַּמַּטֶּה. כְּדֶרֶךְ וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת מַטֵּהוּ עַל הַשָּׁמַיִם. וְיָדַעְנוּ כִּי הַמַּטֶּה לֹא בָּקַע הַיָּם רַק מֵרֶגַע נְטוֹת מֹשֶׁה יָדוֹ עַל הַיָּם יוֹלִיךְ ה' אֶת הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עַזָּה אוֹ יִבָּקְעוּ הַמַּיִם. כִּי כֵּן כָּתוּב: תורה יז

יז) וַאֲנִי. יָדַעְנוּ כִּי אֵין יָם סוּף בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְאֵין צֹרֶךְ שֶׁיִּכָּנְסוּ בַּיָּם. רַק צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת כָּךְ בַּעֲבוּר שֶׁיִּכָּנְסוּ הַמִּצְרִים אַחֲרֵיהֶם וְיִטְבְּעוּ. וּמִמִּדְבַּר אֵיתָם נִכְנְסוּ יִשְׂרָאֵל אֶל הַיָּם וּלְמִדְבַּר אֵיתָם יָצְאוּ כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ: תורה יח

יח) וְיָדְעוּ מִצְרַיִם. הַנִּשְׁאָרִים: **בְּהִכָּבְדִי בְּפַרְעֹה.** שֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ יִטְבַּע עִם רִכְבּוֹ וּפָרָשָׁיו: תורה יט

יט) וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים. זֶה הָיָה קוֹדֶם דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ. וְהִנֵּה פֵּי' וּכְבָר נָסַע. וּכְבָר הֶרְאִיתִיךָ רַבִּים כָּזֶה. וּבַעֲבוּר שֶׁאֵלֶּה הַג' פְּסוּקִים דְּבוּקִים זֶה עִם זֶה וְכָל אֶחָד יֵשׁ בּוֹ ע"ב אוֹתִיּוֹת. עַל כֵּן מָצָאנוּ בַּסְּפָרִים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **וַיֵּלֶךְ מֵאַחֲרֵיהֶם** • לְהַבְדִּיל בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, וּלְקַבֵּל חִצִּים וּבַלִּיסְטְרָאוֹת שֶׁל מִצְרַיִם. בְּכָל מָקוֹם הוּא אוֹמֵר: "מַלְאַךְ ה'", וְכָאן: "מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים", אֵין 'אֱלֹהִים' בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא דִּין, מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל נְתוּנִין בְּדִין בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, אִם לְהִנָּצֵל, אִם לְהֵאָבֵד עִם מִצְרַיִם. **וַיִּסַּע עַמּוּד הֶעָנָן** • כְּשֶׁחָשְׁכָה וְהִשְׁלִים עַמּוּד הֶעָנָן אֶת הַמַּחֲנֶה לְעַמּוּד הָאֵשׁ, לֹא נִסְתַּלֵּק הֶעָנָן כְּמוֹ שֶׁהָיָה רָגִיל לְהִסְתַּלֵּק עַרְבִית לְגַמְרֵי, אֶלָּא נָסַע וְהָלַךְ לוֹ מֵאַחֲרֵיהֶם לְהַחְשִׁיךְ לְמִצְרַיִם.

(כ) **וַיָּבֹא בֵין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הֶעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ וַיָּאֶר אֶת־הַלָּיְלָה וְלֹא־קָרַב זֶה אֶל־זֶה כָּל־הַלָּיְלָה:**

כ וְעַל בֵּין מַשְׁרִיתָא דְּמִצְרָאֵי וּבֵין מַשְׁרִיתָא דְּיִשְׂרָאֵל וַהֲוָה עֲנָנָא וְקַבְּלָא לְמִצְרָאֵי וּלְיִשְׂרָאֵל נְהַר כָּל לֵילְיָא וְלָא אִתְקְרִיבוּ דֵּין לְוָת דֵּין כָּל לֵילְיָא:

רש"י◄ **וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם** • מָשָׁל לְמְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ, וּבְנוֹ מְהַלֵּךְ לְפָנָיו. בָּאוּ לִסְטִים לִשְׁבּוֹתוֹ, נְטָלוֹ מִלְּפָנָיו וּנְתָנוֹ לְאַחֲרָיו. בָּאוּ זְאֵבִים מֵאַחֲרָיו, נְתָנוֹ לְפָנָיו. בָּאוּ לִסְטִים לְפָנָיו וּזְאֵבִים מֵאַחֲרָיו, נְתָנוֹ עַל זְרוֹעוֹ וְנִלְחַם בָּהֶם. כָּךְ: (הושע יא) "וְאָנֹכִי תִּרְגַּלְתִּי לְאֶפְרַיִם קָחָם עַל־זְרוֹעֹתָיו". **וַיְהִי הֶעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ** • לְמִצְרַיִם. **וַיָּאֶר** • עַמּוּד הָאֵשׁ אֶת הַלַּיְלָה לְיִשְׂרָאֵל וְהוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם, כְּדַרְכּוֹ לָלֶכֶת כָּל הַלַּיְלָה. **וְהַחֹשֶׁךְ** שֶׁל עֲרָפֶל לְצַד מִצְרַיִם. **וְלֹא קָרַב זֶה אֶל־זֶה** • (מכילתא) מַחֲנֶה אֶל מַחֲנֶה.

(כא) **וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיּוֹלֶךְ יְהוָה אֶת־הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עַזָּה כָּל־הַלַּיְלָה וַיָּשֶׂם אֶת־הַיָּם לֶחָרָבָה וַיִּבָּקְעוּ הַמָּיִם:**

כא וַאֲרִים מֹשֶׁה יָת יְדֵהּ עַל יַמָּא וְדַבַּר יְיָ יָת יַמָּא בְּרוּחַ קִדּוּמָא תַּקִּיף כָּל לֵילְיָא וְשַׁוִּי יָת יַמָּא לְיַבֶּשְׁתָּא וְאִתְבְּזָעוּ מַיָּא:

רש"י◄ **בְּרוּחַ קָדִים עַזָּה** • (מכילתא) בְּרוּחַ קָדִים שֶׁהִיא עַזָּה שֶׁבְּרוּחוֹת, הִיא הָרוּחַ שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נִפְרָע בָּהּ מִן הָרְשָׁעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה יח) "כְּרוּחַ קָדִים אֲפִיצֵם", (הושע יג) "יָבֹא קָדִים רוּחַ ה'", (יחזקאל כז) "רוּחַ קָדִים שְׁבָרֵךְ בְּלֵב יַמִּים", (ישעיה כז) "הָגָה בְרוּחוֹ הַקָּשָׁה בְּיוֹם קָדִים". **וַיִּבָּקְעוּ הַמָּיִם** • כָּל מַיִם שֶׁבָּעוֹלָם (מכילתא).

(כב) **וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה מִיְּמִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם:**

כב וְעָלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגוֹ יַמָּא בְּיַבֶּשְׁתָּא וּמַיָּא לְהוֹן שׁוּרִין מִיַּמִּינֵיהוֹן וּמִסְּמָאלֵיהוֹן:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כָּתוּב סִימָן סוֹד הַשֵּׁם הַמְּפֹרָשׁ. וּלְפִי דַּעְתִּי בַּעֲבוּר כִּי מִסְפַּר הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד. יַעֲלֶה לְע"ב אוֹתִיּוֹת כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ בְּפָרָשַׁת כִּי תִשָּׂא. עַל כֵּן כָּתוּב כָּכָה. וּבְסֵפֶר רָזִיאֵל הָרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת שְׁאֵלַת חֲלוֹם יִקְרָא בִּתְחִלַּת הַלַּיְלָה פָּסוּק. וַיְהִי בִּשְׁלִשִׁים שָׁנָה. כִּי הוּא ע"ב אוֹתִיּוֹת: **מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים.** הוּא הַשָּׂר הַגָּדוֹל הַהוֹלֵךְ בֶּעָנָן.וְהוּא הַכָּתוּב עָלָיו וַה' הוֹלֵךְ לְפָנֵיהֶם יוֹמָם וְכַאֲשֶׁר נָסַע זֶה הַמַּלְאָךְ הַהוֹלֵךְ לִפְנֵי מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וְהָלַךְ מֵאַחֲרֵיהֶם נָסַע עַמּוּד הֶעָנָן עִמּוֹ. וְהָאוֹמֵר כִּי מַלְאַךְ אֱלֹהִים הוּא הֶעָנָן יַרְאֶה לָנוּ אָנָה מָצָאנוּ עַמּוּד הֶעָנָן נִקְרָא מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים. וְאִם הַמַּלְאָךְ הוּא הָעַמּוּד לָמָּה אָמַר פַּעַם אַחֶרֶת וַיִּסַּע עַמּוּד הֶעָנָן מִפְּנֵיהֶם. וְאִם הֵשִׁיב לָנוּ הַטַּעַם כָּפוּל. אֵין מִשְׁפַּט לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ לִכְפֹּל רַק הַנְּבוּאוֹת וְהַתּוֹכָחוֹת. רַק הַמִּסְפָּר כִּי כֵן הָיָה הַמַּעֲשֶׂה אֵין רָאוּי לִכְפֹּל: תורה כ

כ) **וַיָּבֹא.** הַמַּלְאָךְ. וַיְהִי הֶעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ. בֵּין מַחֲנֶה לְמַחֲנֶה. וַיָּאֶר אֶת הַלַּיְלָה כְּמִשְׁפַּט כָּל הַלֵּילוֹת. לְיִשְׂרָאֵל לַעֲבוֹר הַיָּם. כִּי בַּלַּיְלָה עָבְרוּ. וְאָמַר ר' מָרִינוֹס כִּי פִּי' וַיָּאֶר אֶת הַלַּיְלָה וַיַּחְשִׁיךְ. וְכָמוֹהוּ וְלַיְלָה אוֹר בַּעֲדִנִי. וּבְדִבְרֵי חֲכָמֵינוּ ז"ל אוֹר לְאַרְבָּעָה עָשָׂר. וְהַמְּפֹרָשׁ כָּזֶה הֵשִׂים חֹשֶׁךְ לְאוֹר וְאוֹר לְחֹשֶׁךְ. כִּי לֹא יִתְּכֵן בְּכָל לָשׁוֹן שֶׁיִּהְיֶה פִּי' מִלָּה אַחַת דָּבָר וַהֲפָכוֹ אִם לֹא הָיָה עַל דֶּרֶךְ כִּנּוּי. כְּמוֹ בֵּרַךְ נָבוֹת אֱלֹהִים. וּמִלַּת אוֹר בַּעֲדִנִי פֵּירָשְׁתִּיהָ שֶׁהָיָה אוֹר בְּעַצְמוֹ גַּם חֵז"ל אָמְרוּ אוֹר לְאַרְבָּעָה עָשָׂר לִישְׁנָא מַעֲלָיָא הוּא. וְהַנָּה הוּא כְּמוֹ כִּנּוּי. וּמַה טַּעַם לְהַזְכִּיר וַיַּחְשִׁךְ אֶת הַלַּיְלָה כִּי כָּל לַיְלָה חֹשֶׁךְ הוּא. רַק וַיָּאֶר אֶת הַלַּיְלָה כַּאֲשֶׁר עָשָׂה מִיּוֹם צֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם כִּי עַמּוּד הָאֵשׁ בְּכָל לַיְלָה הָיָה. וְאִם אֵין לָהֶם אוֹר אֵיךְ יַעַבְרוּ אֶת הַיָּם כִּי הִנֵּה פַּרְעֹה בָּא בַּיָּם וְהַשֵּׁם הִשְׁקִיף עָלָיו בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר. וְרֹב יִשְׂרָאֵל כְּבָר עָבְרוּ: תורה כא

כא) **וַיֵּט.** כָּל הַלַּיְלָה אַפִּי' בְּעֵת עֲבוֹר יִשְׂרָאֵל לֹא סָר הָרוּחַ: תורה כב

כב) **וַיָּבֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם.**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כג) וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם כָּל סוּס פַּרְעֹה רִכְבּוֹ וּפָרָשָׁיו אֶל־תּוֹךְ הַיָּם:

כג וּרְדָפוּ מִצְרָאֵי וְעָלוּ בַּתְרֵיהוֹן כֹּל סוּסָוַת פַּרְעֹה רְתִכּוֹהִי וּפָרָשׁוֹהִי לְגוֹ יַמָּא:

רש״י◄ **כֹּל סוּס פַּרְעֹה** • וְכִי סוּס אֶחָד הָיָה? אֶלָּא מַגִּיד שֶׁאֵין כֻּלָּם חֲשׁוּבִין לִפְנֵי הַמָּקוֹם אֶלָּא כְּסוּס אֶחָד.

(כד) וַיְהִי בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר וַיַּשְׁקֵף יְהוָה אֶל־מַחֲנֵה מִצְרַיִם בְּעַמּוּד אֵשׁ וְעָנָן וַיָּהֹם אֶת מַחֲנֵה מִצְרָיִם:

כד וַהֲוָה בְּמַטְרַת צַפְּרָא וְאִסְתְּכִי יְיָ לְמַשְׁרִיתָא דְמִצְרָאֵי בְּעַמּוּדָא דְאֶשָׁתָא וַעֲנָנָא וְשַׁגִּישׁ יָת מַשְׁרִיתָא דְמִצְרָאֵי:

רש״י◄ **בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר** • (ברכות ג) שְׁלֹשֶׁת חֶלְקֵי הַלַּיְלָה קְרוּיִין אַשְׁמֹרֶת, וְאוֹתָהּ שֶׁלִּפְנֵי הַבֹּקֶר קוֹרֵא ׳אַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר׳. וְאוֹמֵר אֲנִי, לְפִי שֶׁהַלַּיְלָה חָלוּק לְמִשְׁמְרוֹת שִׁיר שֶׁל מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, כַּת אַחַר כַּת, לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים, לְכָךְ קָרוּי ״אַשְׁמֹרֶת״, זֶהוּ שֶׁתִּרְגֵּם אונְקְלוֹס ״מַטְרַת״. **וַיַּשְׁקֵף** • וַיַּבֵּט, כְּלוֹמַר, פָּנָה אֲלֵיהֶם לְהַשְׁחִיתָם. וְתַרְגּוּמוֹ וְאִסְתְּכִי, אַף הוּא לְשׁוֹן הַבָּטָה, כְּמוֹ (במדבר כג) ״שְׂדֵה צוֹפִים״, לַחֲקַל סָכוּתָא. **בְּעַמּוּד אֵשׁ וְעָנָן** • עַמּוּד עָנָן יוֹרֵד וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ כְּטִיט, וְעַמּוּד אֵשׁ מַרְתִּיחוֹ וְטַלְפֵי סוּסֵיהֶם מִשְׁתַּמְּטוֹת (מכילתא). **וַיָּהֹם** • לְשׁוֹן מְהוּמָה, אשטורדישו״ן בְּלַעַ״ז. עֵרְבְּבָם, נָטַל סְגֻנִּיּוֹת שֶׁלָּהֶם. וְשָׁנִינוּ בְּפִרְקֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי: ׳כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: ״מְהוּמָה״, הַרְעָשַׁת קוֹל הוּא, וְזֶה אָב לְכֻלָּן׳: (שמואל א ז) ״וַיַּרְעֵם ה׳ בְּקוֹל־גָּדוֹל וְגוֹ׳ עַל פְּלִשְׁתִּים וַיְהֻמֵּם״.

(כה) וַיָּסַר אֶת אֹפַן מַרְכְּבֹתָיו וַיְנַהֲגֵהוּ בִּכְבֵדֻת וַיֹּאמֶר מִצְרַיִם אָנוּסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי יְהוָה נִלְחָם לָהֶם בְּמִצְרָיִם: פ

כה וְאַעְדִּי יָת גַּלְגְּלֵי רְתִכּוֹהִי וּמְדַבְּרִין לְהוֹן בִּתְקוֹף וַאֲמַר מִצְרָאֵי נֵעִירוֹק מִן קֳדָם יִשְׂרָאֵל אֲרֵי דָא הִיא גְּבֻרְתָּא דַיְיָ דַּעֲבַד לְהוֹן קְרָבִין בְּמִצְרָיִם:

רש״י◄ **וַיָּסַר אֶת אֹפַן מַרְכְּבֹתָיו** • מִכֹּחַ הָאֵשׁ נִשְׂרְפוּ הַגַּלְגַּלִּים, וְהַמֶּרְכָּבוֹת נִגְרְרוֹת, וְהַיּוֹשְׁבִים בָּהֶם נָעִים וְאֲבִרֵיהֶן מִתְפָּרְקִין. **וַיְנַהֲגֵהוּ בִּכְבֵדֻת** • בְּהַנְהָגָה שֶׁהִיא כְּבֵדָה וְקָשָׁה לָהֶם, בְּמִדָּה שֶׁמָּדְדוּ: ״וַיַּכְבֵּד לִבּוֹ הוּא וַעֲבָדָיו״, אַף כָּאן: ״וַיְנַהֲגֵהוּ בִּכְבֵדוּת״. **נִלְחָם לָהֶם בְּמִצְרָיִם** • בַּמִּצְרִיִּים. דָּבָר אַחֵר: ״בְּמִצְרָיִם״, בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁאֵלּוּ לוֹקִים עַל הַיָּם, כָּךְ לוֹקִים אוֹתָם שֶׁנִּשְׁאֲרוּ בְּמִצְרַיִם.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

אַל תַּחְשֹׁב בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר הַכָּתוּב בְּתוֹךְ הַיָּם כִּי הִגִּיעוּ עַד חֲצִי יָם סוּף. רַק אִם נִכְנְסוּ אֲפִילוּ חֲצִי פַּרְסָה בְּתוֹךְ הַיָּם יִקָּרֵא תּוֹךְ הַיָּם. כְּמוֹ וְהָאֲסַפְסוּף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ וְלֹא הָיוּ בְּאֶמְצַע הַמַּחֲנֶה. וְטַעַם בְּתוֹךְ הַיָּם הַמָּקוֹם שֶׁהָיָה שָׁם יָם בִּתְחִלַּת הַלַּיְלָה: **וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה.** שֶׁנִּקְרְשׁוּ הַמַּיִם. וּכְתִיב נִצְּבוּ כְּמוֹ נֵד נוֹזְלִים. וְאַחַר עֲבוֹר רוֹב יִשְׂרָאֵל הַמַּיִם שֶׁהָיוּ לָהֶם חוֹמָה נָמַסוּ. וְזֶהוּ וַיָּשׁוּבוּ הַמַּיִם עַל מִצְרַיִם. וְהֵם הִבְדִּילוּ בֵּין הַמִּצְרִים וּבֵין הַיַּבָּשָׁה עַל כֵּן כָּתוּב וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרָאתוֹ כִּי הָיוּ חוֹשְׁבִים שֶׁיָּצְאוּ אֶל הַיַּבָּשָׁה. וְחוֹמַת הַמַּיִם נָמַסוּ וְהִפְסִיקוּ בֵּינֵיהֶם וּבֵין הַיַּבָּשָׁה. וְהָרוֹדְפִים אֵין סָפֵק שֶׁרָאוּ הָאוֹר אֵיךְ הָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹבְרִים: תורה כג

כד) וַיְהִי בְּאַשְׁמֹרֶת. הָאֶלֶ״ף נוֹסָף: **וַיַּשְׁקֵף.** הַטַּעַם מַלְאַךְ ה׳ הוּא הַנִּזְכָּר. וְכָמוֹהוּ בִּדְבַר גִּדְעוֹן. כִּי הַשָּׁלִיחַ יִקָּרֵא בְּשֵׁם הַשּׁוֹלֵחַ כִּי אַחַר שֶׁצִּוָּהוּ לַעֲשׂוֹת כֵּן הוּא עוֹשֶׂה: **בְּעַמּוּד אֵשׁ וְעָנָן.** בֵּין שְׁנֵי הָעַמּוּדִים: **וַיָּהֹם.** יִתְּכֵן שֶׁבַּעֲבוּר זֶה אָמַר הַמְשׁוֹרֵר קוֹל רַעַמְךָ בַּגַּלְגַּל. וְכָכָה וּבְרָקִים רַב וַיָּהֹם וּבְמָקוֹם אַחֵר וַיְהֻמֵּם: תורה כה

כה) וַיָּסַר. מֵהַבִּנְיָן הַכָּבֵד הַנּוֹסָף. וְהָיָה לוֹ לְהִיוֹתוֹ וַיָּסַר בְּפַתָּח קָטָן תַּחַת סָמֵ״ךְ. וּכְבָר הִזְכַּרְתִּי דִּקְדּוּקוֹ. וְי״א כִּי טַעַם וַיָּסַר אֶת אוֹפַן מַרְכְּבוֹתָיו שֶׁהִתִּירוּ קֶשֶׁר הָאוֹפַן מֵהַסּוּסִים לְבִרּוֹחַ לְהִיוֹתָם קַלִּים וּמְהוּמַת הַשֵּׁם הַכְּתוּבָה לְמַעְלָה נָפְלָה עֲלֵיהֶם וְעַל סוּסֵיהֶם וְלֹא יָכְלוּ לְנַהֲגָם רַק בִּכְבֵדוּת. וַאֲחֵרִים אָמְרוּ כִּי הוּא מִגְּזֵרַת סוֹרֵר. שֶׁרָצָה הַהוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם לַהֲפֹךְ הַמֶּרְכָּבָה: **נִלְחָם לָהֶם בְּמִצְרַיִם.** בַּעֲבוּרָם. וְהִתְבָּרֵר דְּבַר הַשֵּׁם שֶׁאָמַר וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי אֲנִי ה׳ לִפְנֵי מוֹתָם: תורה כו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום רביעי י׳ שבט ~

(כו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־הַיָּם וְיָשֻׁבוּ הַמַּיִם עַל־מִצְרַיִם עַל־רִכְבּוֹ וְעַל־פָּרָשָׁיו:

כו וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה אֲרֵים יָת יְדָךְ עַל יַמָּא וִיתוּבוּן מַיָּא עַל מִצְרָאֵי עַל רְתִכֵּיהוֹן וְעַל פָּרָשֵׁיהוֹן:

רש״י◄ **וְיָשֻׁבוּ הַמַּיִם** • שֶׁזְּקוּפִים וְעוֹמְדִים כְּחוֹמָה, יָשׁוּבוּ לִמְקוֹמָם וִיכַסּוּ עַל מִצְרַיִם.

(כז) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיָּשָׁב הַיָּם לִפְנוֹת בֹּקֶר לְאֵיתָנוֹ וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרָאתוֹ וַיְנַעֲר יְהוָה אֶת־מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם:

כז וַאֲרֵים מֹשֶׁה יָת יְדֵהּ עַל יַמָּא וְתָב יַמָּא לְעִדַּן צַפְרָא לְתָקְפֵּהּ וּמִצְרָאֵי עָרְקִין לְקַדְמוּתֵהּ וְשַׁנִּיק יְיָ יָת מִצְרָאֵי בְּגוֹ יַמָּא:

רש״י◄ **לִפְנוֹת בֹּקֶר** • לְעֵת שֶׁהַבֹּקֶר פּוֹנֶה לָבֹא. **לְאֵיתָנוֹ** • לְתָקְפּוֹ הָרִאשׁוֹן. **נָסִים לִקְרָאתוֹ** • שֶׁהָיוּ מְהֵמְּמִים וּמְטַרְפִּין וְרָצִין לִקְרַאת הַמַּיִם. **וַיְנַעֲר ה׳** • כְּאָדָם שֶׁמְּנַעֵר אֶת הַקְּדֵרָה וְהוֹפֵךְ הָעֶלְיוֹן לְמַטָּה וְהַתַּחְתּוֹן לְמַעְלָה, כָּךְ הָיוּ עוֹלִין וְיוֹרְדִין וּמִשְׁתַּבְּרִין בַּיָּם, וְנָתַן הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בָּהֶם חִיּוּת, לְקַבֵּל הַיִּסּוּרִין. **וַיְנַעֲר** • וְשַׁנִּיק, וְהוּא לְשׁוֹן טִרוּף בְּלָשׁוֹן אֲרַמִּי, וְהַרְבֵּה יֵשׁ בְּמִדְרַשׁ אַגָּדָה.

(כח) וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם וַיְכַסּוּ אֶת־הָרֶכֶב וְאֶת־הַפָּרָשִׁים לְכֹל חֵיל פַּרְעֹה הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בַּיָּם לֹא־נִשְׁאַר בָּהֶם עַד־אֶחָד:

כח וְתָבוּ מַיָּא וַחֲפוֹ יָת רְתִכַּיָּא וְיָת פָּרָשַׁיָּא לְכֹל מַשְׁרִיַת פַּרְעֹה דְּעַלּוּ בַתְרֵיהוֹן בְּיַמָּא לָא אִשְׁתְּאַר בְּהוֹן עַד חָד:

רש״י◄ **וַיְכַסּוּ אֶת הָרֶכֶב וְגוֹ׳ לְכֹל חֵיל פַּרְעֹה** • כָּךְ דֶּרֶךְ הַמִּקְרָאוֹת לִכְתֹּב לְמֶ״ד יְתֵרָה, כְּמוֹ (לקמן כז) ״לְכָל כֵּלָיו תַּעֲשֶׂה נְחֹשֶׁת״, וְכֵן: (שם) ״לְכֹל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן בְּכֹל עֲבוֹדָתוֹ״, (במדבר ד) ״וִיתֵדוֹתָם וּמֵיתְרֵיהֶם לְכָל כְּלֵיהֶם״, וְאֵינוֹ אֶלָּא תִּקּוּן לָשׁוֹן.

(כט) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם וְהַמַּיִם לָהֶם חֹמָה מִימִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם:

כט וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַלִּיכוּ בְיַבֶּשְׁתָּא בְּגוֹ יַמָּא וּמַיָּא לְהוֹן שׁוּרִין מִיַּמִּינֵיהוֹן וּמִסְּמָאלֵיהוֹן:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כו) וַיָּשׁוּבוּ הַמַּיִם. שֶׁהָיוּ חוֹמוֹת אֲלֵיהֶם כַּאֲשֶׁר הָיוּ בִּתְחִלָּה: תורה כז

כז) לִפְנוֹת בֹּקֶר. קָרוֹב מִבֹּקֶר: **לְאֵיתָנוֹ.** לְתָקְפּוֹ. וְהוּא שֵׁם דָּבָר כְּמוֹ נַהֲרוֹת אֵיתָן: **נָסִים לִקְרָאתוֹ.** פֵּרַשְׁתִּיו שֶׁהֵם חוֹשְׁבִין בְּנוּסָם שֶׁהֵם חוֹזְרִין לַיַּבָּשָׁה וְהֵם הוֹלְכִים לִקְרָאתוֹ. יִשְׁתַּחֲקוּ עַצְמוֹת חוי הכלבי שֶׁאָמַר כִּי מֹשֶׁה יָדַע עֵת מְעוּט הַיָּם בְּרִדְתּוֹ. וְעֵת רַבּוֹתוֹ בַּעֲלוֹתוֹ בְּהֶמְשְׁכוֹ. וְהוּא הֶעֱבִיר עַמּוֹ בְּמְעוּט הַמַּיִם כְּמִשְׁפָּטוֹ. וּפַרְעֹה לֹא יָדַע מִנְהָג הַיָּם עַל כֵּן טָבַע. וְאֵלֶּה דִּבְרֵי שִׁגָּעוֹן כִּי מִנְהַג הַיָּם בְּרִדְתּוֹ לֹא יִיבַשׁ מָקוֹם וְיִשָּׁאֲרוּ חוֹמוֹת מַיִם מִימִינוֹ וּמִשְּׂמֹאלוֹ כִּי הַכֹּל יִיבַשׁ. וְעוֹד כִּי לֹא יִתְבָּרֵר סוֹף רֶדֶת הַיָּם וּתְחִלַּת עֲלוֹתוֹ רַק אַחַר שָׁעוֹת. וְעוֹד לֹא הִשְׁלִימוּ יִשְׂרָאֵל לַעֲבוֹר עַד שֶׁטָּבַע פַּרְעֹה וְחֵילוֹ: **וַיְנַעֵר ה׳.** מֵהַבְּנָיָן הַכָּבֵד. וְקָרוֹב מִמֶּנּוּ גַּם חָצְנִי נִעְרַתִּי. כְּדֶרֶךְ רָמָה בַּיָּם: תורה כח

כח) וַיָּשׁוּבוּ הַמַּיִם. שֶׁהָיוּ חוֹמוֹת: **עַד אֶחָד.** אֲפִי׳ אֶחָד לֹא נִמְלַט. וְכֵן וְהִנֵּה לֹא מֵת מִמִּקְנֵה יִשְׂרָאֵל עַד אֶחָד. וְהַמְּשׁוֹרֵר אָמַר אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתַר: תורה כט

כט) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל. טַעַם לְהַזְכִּיר זֶה פַּעַם אַחֵר. כִּי פַּרְעֹה הָיָה טוֹבֵעַ וְעוֹד נִשְׁאֲרוּ אֲנָשִׁים מִיִּשְׂרָאֵל בַּיָּם עוֹבְרִים. וְזֶה הָיָ׳ פֶּלֶא בְּתוֹךְ פֶּלֶא כִּי בְּמָקוֹם שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹבְרִים בַּיָּם הָיָה שָׁם רוּחַ קָדִים מְיַבֵּשׁ וּבִמְקוֹם פַּרְעֹה וְחֵילוֹ הֵבִיא הַשֵּׁם רוּחַ אַחֶרֶת לְהַמֵּם הַמַּיִם שֶׁנִּקְרְשׁוּ וְנַעֲשׂוּ חוֹמוֹת. וְהִנֵּה שְׁתֵּי רוּחוֹת בַּיָּם וּשְׁנֵי הַמְּקוֹמוֹת קְרוֹבִים. וְהָעֵד הַנֶּאֱמָן עַל זֶה הַפִּי׳ שֶׁכָּתוּב בַּשִּׁירָה. וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ נֶעֶרְמוּ מַיִם. וְזֹאת הָרוּחַ הָיְתָה עִם יִשְׂרָאֵל. וְכָתוּב נָשַׁפְתָּ בְּרוּחֲךָ כִּסָּמוֹ יָם. וְזוֹ הִיא שֶׁטִּבְּעָה הַמִּצְרִיִּים. עַל כֵּן כָּתוּב בְּסוֹף הַשִּׁירָה וַיָּשֶׁב ה׳ עֲלֵיהֶם אֶת מֵי הַיָּם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם וְאַל תִּתְמַהּ אֵיךְ יָכְלוּ לַעֲבוֹר כָּל הַלַּיְלָה וְכִי שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רַגְלִי לֹא הָיָ׳ רְבִיעִית הַמַּחֲנֶה. אוּלַי עַל דֶּרֶךְ אַחֵר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ל) וַיּוֹשַׁע יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרָיִם וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם מֵת עַל־שְׂפַת הַיָּם:

ל ופרק ייָ בְּיוֹמָא הַהוּא יָת יִשְׂרָאֵל מִידָא דְּמִצְרָאֵי וַחֲזוֹ יִשְׂרָאֵל יָת מִצְרָאֵי מַיְתִין עַל כֵּיף יַמָּא:

רש״י◄ וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם מֵת • שֶׁפְּלָטָן הַיָּם עַל שְׂפָתוֹ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ יִשְׂרָאֵל: כְּשֵׁם שֶׁאָנוּ עוֹלִים מִצַּד זֶה, כָּךְ הֵם עוֹלִין מִצַּד אַחֵר רָחוֹק מִמֶּנּוּ, וְיִרְדְּפוּ אַחֲרֵינוּ.

(לא) וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בְּמִצְרַיִם וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת־יְהוָה וַיַּאֲמִינוּ בַּיהוָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ: פ

לא וַחֲזָא יִשְׂרָאֵל יָת גְּבוּרְתָּא יְדָא רַבְּתָא דִּי עֲבַד יְיָ בְּמִצְרָיִם וּדְחִילוּ עַמָּא מִן קֳדָם יְיָ וְהֵימִינוּ בְּמֵימְרָא דַיְיָ וּבִנְבִיאוּת מֹשֶׁה עַבְדֵּהּ:

רש״י◄ אֶת־הַיָּד הַגְּדֹלָה • אֶת הַגְּבוּרָה הַגְּדוֹלָה שֶׁעָשְׂתָה יָדוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. וְהַרְבֵּה לְשׁוֹנוֹת נוֹפְלִין עַל לְשׁוֹן ״יָד״, וְכֻלָּן לְשׁוֹן ״יָד״ מַמָּשׁ הֵן. וְהַמְפָרְשׁוֹ, יְתַקֵּן הַלָּשׁוֹן אַחַר עִנְיַן הַדִּבּוּר.

טו (א) אָז יָשִׁיר־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אָשִׁירָה לַיהוָה כִּי־גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם:

א בְּכֵן שַׁבַּח מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יָת תּוּשְׁבַּחְתָּא הָדָא קֳדָם יְיָ וַאֲמָרוּ לְמֵימְרָ נְשַׁבַּח וְנוֹדֶה קֳדָם יְיָ אֲרֵי אִתְגָּאֵי עַל גֵּוְתָנַיָּא וְגֵאוּתָא דִּילֵהּ הִיא סוּסְיָא וְרָכְבֵהּ רְמָא בְיַמָּא:

רש״י◄ אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה • אָז, כְּשֶׁרָאָה הַנֵּס, עָלָה בְּלִבּוֹ שֶׁיָּשִׁיר שִׁירָה, וְכֵן: (יהושע י) ״אָז יְדַבֵּר יְהוֹשֻׁעַ״, וְכֵן: (מלכים א ז) ״וּבֵית יַעֲשֶׂה לְבַת פַּרְעֹה״, חָשַׁב בְּלִבּוֹ שֶׁיַּעֲשֶׂה לָהּ. אַף כָּאן ״יָשִׁיר״, אָמַר לוֹ לִבּוֹ שֶׁיָּשִׁיר וְכֵן עָשָׂה, ״וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אָשִׁירָה לַה׳״. וְכֵן בִּיהוֹשֻׁעַ, כְּשֶׁרָאָה הַנֵּס, אָמַר לוֹ לִבּוֹ שֶׁיְּדַבֵּר וְכֵן עָשָׂה, ״וַיֹּאמֶר לְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל״. וְכֵן שִׁירַת הַבְּאֵר שֶׁפָּתַח בָּהּ: ״אָז יָשִׁיר יִשְׂרָאֵל״, פֵּרַשׁ אַחֲרָיו: ״עֲלִי בְּאֵר עֲנוּ לָהּ״. (מלכים א יא) ״אָז יִבְנֶה שְׁלֹמֹה בָּמָה״, פֵּרְשׁוּ בוֹ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל: שֶׁבִּקֵּשׁ לִבְנוֹת וְלֹא בָּנָה, לָמַדְנוּ, שֶׁהֵיוּ״ד עַל שֵׁם הַמַּחֲשָׁבָה נֶאֱמְרָה, זֶהוּ לְיַשֵּׁב פְּשׁוּטוֹ. אֲבָל מִדְּרָשׁוֹ: אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם־לִבְרָכָה: מִכָּאן רֶמֶז לִתְחִיַּת הַמֵּתִים מִן הַתּוֹרָה, וְכֵן בְּכֻלָּן, חוּץ מִשֶּׁל שְׁלֹמֹה שֶׁפִּרְשׁוּהוּ: ״בִּקֵּשׁ לִבְנוֹת וְלֹא בָּנָה״. וְאֵין לוֹמַר וּלְיַשֵּׁב לָשׁוֹן הַזֶּה כִּשְׁאָר דְּבָרִים הַנִּכְתָּבִים בִּלְשׁוֹן עָתִיד וְהֵן מִיָּד, כְּגוֹן: (איוב א) ״כָּכָה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב״, (במדבר ט) ״עַל פִּי ה׳ יַחֲנוּ״, ״וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן״, לְפִי שֶׁהֵן דָּבָר הַהוֹוֶה תָּמִיד, וְנוֹפֵל בּוֹ בֵּין לְשׁוֹן עָתִיד וּבֵין לְשׁוֹן עָבָר, אֲבָל זֶה שֶׁלֹּא הָיָה אֶלָּא לְשָׁעָה, אֵינוֹ יָכוֹל לְיַשְּׁבוֹ בַּלָּשׁוֹן הַזֶּה. כִּי גָאֹה גָּאָה • כְּתַרְגּוּמוֹ. (דָּבָר אַחֵר: בָּא הַכָּפֶל לוֹמַר שֶׁעָשָׂה דָּבָר שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לְבָשָׂר־וָדָם לַעֲשׂוֹת, כְּשֶׁהוּא נִלְחָם בַּחֲבֵרוֹ וּמִתְגַּבֵּר עָלָיו, מַפִּילוֹ מִן הַסּוּס, וְכָאן: ״סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם״, וְכָל שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת עַל־יְדֵי זוּלָתוֹ נוֹפֵל בּוֹ לְשׁוֹן

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

עָבְרוּ. אוֹ נִקְרַע לְי״ב קְרָעִים כַּאֲשֶׁר אָמְרוּ חֲזַ״ל. וְיִשְׂרָאֵל לֹא עָבְרוּ הַיָּם כְּנֶגֶד הָרְחַב רַק נִכְנְסוּ בָּאֹרֶךְ וְיָצְאוּ אֶל הַמִּדְבָּר שׁוּר אֲשֶׁר נִכְנְסוּ מִשָּׁם כַּאֲשֶׁר אָפָרֵשׁ: תורה ל

ל) וַיּוֹשַׁע. עַתָּה הָיוּ יִשְׂרָאֵל נוֹשָׁעִים מִיַּד מִצְרַיִם כִּי עַד עַתָּה הָיָה עֲלֵיהֶם פַּחַד הַמֶּלֶךְ וְכָתוּב כִּי הַמִּצְרִיִּים טֵבְעוּ בַּיָּם. וְהַיָּם לֹא הִשְׁלִיכָם אֶל הַיַּבָּשָׁה. כִּי כֵּן כָּתוּב תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ. עַל כֵּן פִּי׳ וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שְׂפַת הַיָּם. שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עַל שְׂפַת הַיָּם. וְרָאוּ מִצְרַיִם מֵת כַּאֲשֶׁר טָבַע: תורה לא

לא) וַיַּרְא. כַּאֲשֶׁר רָאוּ יִשְׂרָאֵל זוֹ הַמַּכָּה הַגְּדוֹלָה יָרְאוּ מֵהַשֵּׁם. כְּמוֹ וַיֵּרָא דָּוִד אֶת ה׳ בַּיּוֹם הַהוּא בְּמוֹת עוּזָּה אֲשֶׁר שָׁלַח יָדוֹ בָּאָרוֹן: **וַיַּאֲמִינוּ בַּה׳.** שֶׁהוּא אֱמֶת. וְהֶאֱמִינוּ בְּמֹשֶׁה שֶׁהוּא עַבְדּוֹ וְלֹא יַעֲשֶׂה רַק מַה שֶׁיְּצַוֶּנּוּ: תורה א

א) אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה. מִשְׁפַּט לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ לוֹ׳ לְשׁוֹן עָתִיד תַּחַת עָבַר עִם מִלַּת אָז אָז יִבְנֶה שְׁלֹמֹה אָז יְדַבֵּר יְהוֹשֻׁעַ. אָז יַבְדִּיל מֹשֶׁה. וְכָכָה בִּלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל. מֹשֶׁה לְבַדּוֹ חִבֵּר הַשִּׁירָה וּלְמָדוּהָ יִשְׂרָאֵל וְשׁוֹרֵר כ״א וְאוֹמֵר אָשִׁירָה לַה׳. וְכָמוֹהוּ וַיֵּצֵא מֹשֶׁה וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי הַמִּצְוָה מֹשֶׁה לְבַדּוֹ אֲמָרָהּ וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמָרוּהָ לְכֹל: **וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר.** כָּל א׳ וְא׳ כָּכָה. אוֹ בְּכָל דּוֹר וָדוֹר: **כִּי גָאֹה גָּאָה.** הֵרְאָה גַּאֲוָתוֹ. כִּי הַסּוּס שֶׁיֵּשׁ לוֹ גַּאֲוָה וּגְבוּרָה. וְהָרוֹכֵב שֶׁהוּא גִּבּוֹר. שְׁנֵיהֶם הִשְׁלִיכָם בַּיָּם כְּמַשְׁלִיךְ חֵץ. כִּי רָמָה בַיָּם כְּמוֹ נוֹשְׁקֵי רוֹמֵי קֶשֶׁת: תורה ב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

גֵּאוּת, כְּמוֹ ״כִּי גֵּאוּת עָשָׂה״, וְכֵן כָּל הַשִּׁירָה תִּמְצָא כְּפוּלָה: ״עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ, וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה״, ״ה׳ אִישׁ מִלְחָמָה, ה׳ שְׁמוֹ״, וְכֵן כֻּלָּם. בְּרַשׁ״י יָשָׁן). דָּבָר אַחֵר: ״כִּי־גָאֹה גָּאָה״ — עַל כָּל הַשִּׁירוֹת וְכָל מַה שֶּׁאֲקַלֵּס בּוֹ — עוֹד יֵשׁ בּוֹ תּוֹסֶפֶת, וְלֹא כְּמִדַּת מֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם שֶׁמְּקַלְּסִין אוֹתוֹ וְאֵין בּוֹ. **סוּס וְרֹכְבוֹ•** שְׁנֵיהֶם קְשׁוּרִים זֶה בָּזֶה, וְהַמַּיִם מַעֲלִין אוֹתָם לָרוּם וּמוֹרִידִין אוֹתָם לָעֹמֶק וְאֵינָן נִפְרָדִים. **רָמָה•** הִשְׁלִיךְ, וְכֵן (דניאל ג) ״וּרְמִיו לְגוֹ אַתּוּן נוּרָא״, וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר ״רָמָה״ וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר ״יָרָה״ — מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ עוֹלִין לָרוּם וְיוֹרְדִין לַתְּהוֹם, כְּמוֹ (איוב לח) ״מִי יָרָה אֶבֶן פִּנָּתָהּ״ מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה.

(ב) עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ:

ב תָּקְפִּי וְתִשְׁבַּחְתִּי דְּהִילָא יְיָ וַאֲמַר בְּמֵימְרֵהּ וַהֲוָה לִי לְפָרָק דֵּין אֱלָהַי וְאֶבְנֵי לֵהּ מַקְדְּשָׁא אֱלָהָא דַּאֲבָהָתַי וְאֶפְלַח קֳדָמוֹהִי:

רש״י◄ **עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ•** אוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: ׳תָּקְפִּי וְתִשְׁבַּחְתִּי׳. ״עָזִּי״, כְּמוֹ עֲזִי בְּשׁוּרוּק, ״וְזִמְרָת״ כְּמוֹ וְזִמְרָתִי, וַאֲנִי תָּמֵהַּ עַל לְשׁוֹן הַמִּקְרָא, שֶׁאֵין לְךָ כָּמוֹהוּ בִּנְקוּדָתוֹ בַּמִּקְרָא, אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה מְקוֹמוֹת שֶׁהוּא סָמוּךְ אֵצֶל ״וְזִמְרָת״, וְכָל שְׁאָר מְקוֹמוֹת נָקוּד שׁוּרוּ״ק: (ירמיה טז) ״ה׳ עֻזִּי וּמָעֻזִּי״, (תהלים נט) ״עֻזּוֹ אֵלֶיךָ אֶשְׁמֹרָה״, וְכֵן כָּל תֵּיבָה בַּת שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת הַנְּקוּדָה מְלֵאפוֹ״ם, כְּשֶׁהִיא מָאֳרֶכֶת בְּאוֹת שְׁלִישִׁית וְאֵין הַשְּׁנִיָּה (בְּשֶׁוָּא״א) בַּחֲטָף, הָרִאשׁוֹנָה נְקוּדָה בְּשׁוּרוּ״ק, כְּגוֹן: עֹז — עֻזִּי, רֹק — רֻקִּי, חֹק — חֻקִּי, עֹל — עֻלִּי, ״יָסוּר עֻלּוֹ״, כֹּל — כֻּלּוֹ, ״וְשָׁלִישִׁים עַל כֻּלּוֹ״. וְאֵלּוּ הַשְּׁלֹשָׁה: ״עָזִּי וְזִמְרָת״ שֶׁל כָּאן, וְשֶׁל יְשַׁעְיָה וְשֶׁל תְּהִלִּים נְקוּדָה בְּחֲטָף קָמַ״ץ. וְעוֹד, אֵין בְּאֶחָד מֵהֶם כָּתוּב ׳וְזִמְרָתִי׳, אֶלָּא ׳וְזִמְרָת׳, וְכֻלָּם סָמוּךְ לָהֶם ״וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה״. לְכָךְ אֲנִי אוֹמֵר לְיַשֵּׁב לְשׁוֹן הַמִּקְרָא: שֶׁאֵין ״עָזִּי״ כְּמוֹ עֲזִי וְלֹא ״וְזִמְרָת״ כְּמוֹ וְזִמְרָתִי, אֶלָּא ״עָזִּי״ שֵׁם דָּבָר הוּא, כְּמוֹ (שם קכג) ״הַיּוֹשְׁבִי בַּשָּׁמָיִם״, (עובדיה א) ״שׁוֹכְנִי בְּחַגְוֵי סֶלַע״, (דברים לג) ״שׁוֹכְנִי סְנֶה״, וְזֶהוּ הַשֶּׁבַח: ״עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ״, הוּא הָיָה לִי לִישׁוּעָה. ״וְזִמְרָת״ דָּבוּק הוּא לְתֵיבַת ה׳, כְּמוֹ: (שופטים ה) ״לְעָזְרַת ה׳״, (ישעיה ט) ״בְּעֶבְרַת ה׳״, (קהלת ג) ״עַל דִּבְרַת בְּנֵי הָאָדָם״.

וּלְשׁוֹן ׳וְזִמְרָת׳, לְשׁוֹן (ויקרא כה) ״לֹא תִזְמֹר״, (ישעיה כה) ״זְמִיר עָרִיצִים״ לְשׁוֹן כִּסּוּחַ וּכְרִיתָה. עֻזּוֹ וְנִקְמָתוֹ שֶׁל אֱלֹהֵינוּ הָיָה לָנוּ לִישׁוּעָה. וְאַל תִּתְמַהּ עַל לְשׁוֹן ״וַיְהִי״ שֶׁלֹּא נֶאֱמַר הָיָה, שֶׁיֵּשׁ לָנוּ מִקְרָאוֹת מְדַבְּרִים בְּלָשׁוֹן זֶה, וְזֶה דֶּגְמָתוֹ: (מלכים א ו) ״אֶת קִירוֹת הַבַּיִת סָבִיב לַהֵיכָל וְלַדְּבִיר וַיַּעַשׂ צְלָעוֹת סָבִיב״, הָיָה לוֹ לוֹמַר: ״עָשָׂה צְלָעוֹת סָבִיב״. וְכֵן (דברי הימים ב ו) ״וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיּוֹשְׁבִים בְּעָרֵי יְהוּדָה וַיִּמְלֹךְ עֲלֵיהֶם רְחַבְעָם״, הָיָה לוֹ לוֹמַר: ״מָלַךְ עֲלֵיהֶם רְחַבְעָם״. (במדבר יד) ״מִבִּלְתִּי יְכוֹלֶת ה׳ וְגוֹ׳ וַיִּשְׁחָטֵם״, הָיָה לוֹ לוֹמַר: ״שְׁחָטָם״. (שם לו) ״וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר שָׁלַח מֹשֶׁה וְגוֹ׳ וַיָּמֻתוּ״, ״מֵתוּ״ הָיָה לוֹ לוֹמַר. (לעיל ח) ״וַאֲשֶׁר לֹא שָׂם לִבּוֹ אֶל דְּבַר ה׳ וַיַּעֲזֹב״, הָיָה לוֹ לוֹמַר ״עָזַב״. **זֶה אֵלִי•** בִּכְבוֹדוֹ נִגְלָה עֲלֵיהֶם, וְהָיוּ מַרְאִין אוֹתוֹ בְּאֶצְבַּע: רָאֲתָה שִׁפְחָה עַל הַיָּם, מַה שֶּׁלֹּא רָאוּ נְבִיאִים. **וְאַנְוֵהוּ•** אוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם לְשׁוֹן נָוֶה, (ישעיה לג) ״נָוֶה שַׁאֲנָן״, (שם סה) ״לִנְוֵה־צֹאן״. דָּבָר אַחֵר: וְאַנְוֵהוּ, לְשׁוֹן נוֹי, אֲסַפֵּר נוֹיוֹ וְשִׁבְחוֹ לְבָאֵי עוֹלָם, כְּגוֹן: ״מַה דּוֹדֶךָ מִדּוֹד? דּוֹדִי צַח וְאָדֹם״. וְכָל הָעִנְיָן. **אֱלֹהֵי אָבִי•** הוּא זֶה, וַאֲרוֹמְמֶנְהוּ. **אֱלֹהֵי אָבִי•** לֹא אֲנִי תְּחִלַּת הַקְּדֻשָּׁה, אֶלָּא מְחַזֶּקֶת וְעוֹמֶדֶת לִי הַקְּדֻשָּׁה וֶאֱלֹהוּתוֹ עָלַי מִימֵי אֲבוֹתַי.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ב) עָזִּי. אָמַר רַבֵּנוּ שְׁלֹמֹה זַ״ל. כִּי יֵשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין עָזִּי בְּקָמַץ חָטָף וּבֵין עָזִּי בְּקִבּוּץ ע״כ אָמַר כִּי יוּ״ד עָזִּי וְזִמְרָת יוּ״ד נוֹסָף. וְלֹא הֵרְאָה לָנוּ אַחֵר כָּמוֹהוּ. וְאָמַר כִּי וְזִמְרָת יָהּ סָמוּךְ כְּאִלּוּ כָּתוּב עֹז וְזִמְרָת יָהּ הָיָה לִי לִישׁוּעָה. כִּי חָשַׁב כִּי כָּמוֹהוּ וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו. וּמִי שֶׁיָּבִין בִּלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל יֵדַע הַהֶפְרֵשׁ שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶם. כִּי לֵאמֹר עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה אֵינֶנּוּ מִשְׁפַּט לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ וְלֹא לְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל וְאֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין עָזִּי בְּקָמַץ חָטָף וּבֵין הֱיוֹתוֹ בְּקִבּוּץ. כִּי אָמַר הַטְרִיפֵנִי לֶחֶם חֻקִּי. נֶאֱמַר מִמֶּנּוּ כִּי חָקֵךְ וְחֹק בָּנֶיךָ. וְהִנֵּה בַּשִּׁירָה הַזֹּאת נֵהַלְתָּ בְּעָזְּךָ בְּקָמַץ חָטָף. וְכָמוֹהוּ ה׳ בְּעָזְּךָ יִשְׂמַח מֶלֶךְ. וְהִנֵּה הַיּוּ״ד סִימַן הַמְדַבֵּר. א״ר מֹשֶׁה הַכֹּהֵן בַּעֲבוּר רִי״ש וְזִמְרָת קָמוּץ. כִּי הוּא וְזִמְרָתִי יָהּ. וְאִם אֶתֵּן שְׁנַת לְעֵינַי קָמוּץ. כְּמוֹ שְׁנָתִי וְהִנֵּה נַחֲלַת שָׁפְרָה עָלַי קָמוּץ. כְּמוֹ נַחֲלָתִי. ה׳ מְנָת חֶלְקִי וְכוֹסִי קָמוּץ. כְּמוֹ מָנָתִי וְהִנֵּה מַה יַּעֲשֶׂה בְּמִלַּת וּמְנָת הַמֶּלֶךְ שֶׁהוּא קָמוּץ וְהוּא סָמוּךְ. וְכָכָה יָם הַמֶּלַח. יָם כִּנֶּרֶת. וּמִי שֶׁהֵשִׁיב לוֹמַר אֵלֶּה זְרוֹת הֵן. נֶאֱמַר לוֹ שִׂים עִמָּהֶם עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ. וּלְפִי דַּעְתִּי שֶׁמִּלַּת עָזִּי מוֹשֶׁכֶת עַצְמָהּ וְאַחֶרֶת עִמָּהּ כְּמִשְׁפַּט לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ כְּאִלּוּ כָּתוּב עָזִּי וְזִמְרָת עָזִּי יָהּ. וְהַטַּעַם בַּעֲבוּר שֶׁהִזְכִּיר לְמַעְלָה סוּס וְרוֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם הוֹדָה כִּי לֹא הָיָה זֶה בְּגַאֲוָתוֹ וְעֻזּוֹ רַק עָזִּי וְתִפְאֶרֶת עָזִּי הוּא הַשֵּׁם לְבַדּוֹ שֶׁהוּא יָהּ. וְזֶהוּ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ג) יְהוָה אִישׁ מִלְחָמָה יְהוָה שְׁמוֹ:

רש״י◄ **ה׳ אִישׁ מִלְחָמָה** • בַּעַל מִלְחָמָה, כְּמוֹ (רות א) ״אִישׁ נָעֳמִי״, וְכָל ״אִישׁ״ וְ״אִישֵׁךְ״ מִתַּרְגֻּמִין ׳בַּעַל׳, וְכֵן (מלכים א ב) ״וְחָזַקְתָּ וְהָיִיתָ לְאִישׁ״, לְגִבּוֹר. **ה׳ שְׁמוֹ** • מִלְחֲמוֹתָיו לֹא בִּכְלֵי זַיִן, אֶלָּא בִּשְׁמוֹ הוּא נִלְחָם, כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד: (שמואל א יז) ״וְאָנֹכִי בָּא אֵלֶיךָ בְּשֵׁם ה׳ צְבָאוֹת״. דָּבָר אַחֵר: ה׳ שְׁמוֹ, אַף בְּשָׁעָה שֶׁהוּא נִלְחָם וְנוֹקֵם מֵאוֹיְבָיו, אוֹחֵז הוּא בְּמִדָּתוֹ לְרַחֵם עַל בְּרוּאָיו וְלָזוּן אֶת כָּל בָּאֵי עוֹלָם, וְלֹא כְּמִדַּת מַלְכֵי אֲדָמָה: כְּשֶׁהוּא עוֹסֵק בְּמִלְחָמָה פּוֹנֶה עַצְמוֹ מִכָּל עֲסָקִים וְאֵין בּוֹ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת זוֹ וְזוֹ.

ג יְיָ מָרֵי נִצְחַן קְרָבָיָא יְיָ שְׁמֵהּ:

(ד) מַרְכְּבֹת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ יָרָה בַיָּם וּמִבְחַר שָׁלִשָׁיו טֻבְּעוּ בְיַם־סוּף:

רש״י◄ **יָרָה בַיָּם** • שְׁדִי בְיַמָּא, ׳שְׁדִי׳ לְשׁוֹן יְרִיָּה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (לקמן יט) ״אוֹ־יָרֹה יִיָּרֶה״, תַּרְגּוּם אונְקְלוֹס: ׳אוֹ אִשְׁתְּדָאָה יִשְׁתְּדֵי׳, וְהַתֵּי״ו מְשַׁמֶּשֶׁת בְּאַלּוּ בִּמְקוֹם יִתְפַּעֵל. **וּמִבְחַר** • שֵׁם דָּבָר, כְּמוֹ: מֶרְכָּב, מִשְׁכָּב, ״מִקְרָא קֹדֶשׁ״. **טֻבְּעוּ** • (מכילתא) אֵין טְבִיעָה אֶלָּא בִּמְקוֹם טִיט, כְּמוֹ: (תהלים סט) ״טָבַעְתִּי בִּיוֵן מְצוּלָה״, (ירמיה לח) ״וַיִּטְבַּע יִרְמְיָהוּ בַּטִּיט״, מְלַמֵּד שֶׁנַּעֲשָׂה הַיָּם טִיט לִגְמֹל לָהֶם כְּמִדָּתָם, שֶׁשִּׁעְבְּדוּ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים.

ד רְתִכֵּי פַּרְעֹה וּמַשִּׁירְיָתֵהּ שְׁדִי בְיַמָּא וּשְׁפַר גְּבָרוֹהִי אִטְבָּעוּ בְיַמָּא דְסוּף:

(ה) תְּהֹמֹת יְכַסְיֻמוּ יָרְדוּ בְמִצּוֹלֹת כְּמוֹ־אָבֶן:

רש״י◄ **יְכַסְיֻמוּ** • כְּמוֹ יְכַסּוּם, וְהַיּוּ״ד הָאֶמְצָעִית יְתֵרָה בּוֹ. וְדֶרֶךְ הַמִּקְרָאוֹת בְּכָךְ, כְּמוֹ: (דברים ח) ״וּבְקָרְךָ וְצֹאנְךָ יִרְבְּיֻן״, (תהלים לו) ״יִרְוְיֻן מִדֶּשֶׁן בֵּיתֶךָ״, וְהַיּוּ״ד רִאשׁוֹנָה שֶׁמַּשְׁמָעָהּ לְשׁוֹן עָתִיד, כָּךְ פֵּרְשֵׁהוּ: טָבְעוּ בְּיַם סוּף, כְּדֵי שֶׁיַּחְזְרוּ הַמַּיִם וִיכַסּוּ אוֹתָן. ״יְכַסְיֻמוּ״ אֵין דּוֹמֶה לוֹ בַּמִּקְרָא בִּנְקוּדָתוֹ, וְדַרְכּוֹ לִהְיוֹת נִנְקָד בְּאֶחָד מִשְּׁלֹשָׁה שְׁמוֹת הָעֶצֶם אֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי. וּשְׁלָשְׁתָּם מִגִּזְרָה אַחַת. וּבַעֲבוּר כִּי מִלַּת אֶהְיֶה יְדוּעָה בַּלָּשׁוֹן. הוּצְרַךְ לְהַחְלִיף הַיּוּ״ד בְּוָיו״ו בַּשֵּׁם הַנִּכְבָּד. וּמִלַּת יָהּ יְדוּעָה וּבַעֲבוּר אוֹת הַגָּרוֹן נִפְתָּח הַיּוּ״ד וְהַיּוּ״ד הַנֶּעֱלָם הֶסִירוּהוּ. כִּי יֵשׁ לוֹ סוֹד אַחֵר מִדֶּרֶךְ הַמִּסְפָּר. וּמְצָאנוּ הַשֵּׁם מְחֻבָּר עִם הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד. וְהוּא כְּמוֹ כִּי עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ ה׳. וּכְבָר פֵּרַשְׁתִּי כִּי הַשֵּׁם פַּעַם הוּא שֵׁם הָעֶצֶם וּפַעַם הוּא שֵׁם תֹּאַר: **זֶה אֵלִי.** תַּקִּיפִי: **וְאַנְוֵהוּ.** אוֹשִׁיבֵהוּ בְּנָוֶה. וְזֶה יִשְׂרֵת בַּעֲבוּר אַחֵר זֶה אֱלֹהֵי אָבִי. וְהַטַּעַם אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב: **וַאֲרוֹמְמֶנְהוּ.** שֶׁאֲסַפֵּר גְּבוּרָתוֹ: תורה ג **ג) ה׳ אִישׁ מִלְחָמָה.** שֶׁהוּא מַעֲמִיד אוֹהֲבָיו הַדְּבֵקִים בּוֹ. וְהוּא אִישׁ מִלְחָמָה לְאוֹיְבֵיהֶם. וּפִי׳ אִישׁ כְּעֶצֶם הַדָּבָר. וְהִנֵּה בַּכּוֹכָבִים אִישׁ לֹא נֶעְדַּר וּבַחַיּוֹת אִישׁ אֶל עֵבֶר פָּנָיו יֵלֵכוּ. וּבַמַּלְאָכִים וְהָאִישׁ גַּבְרִיאֵל וְהִנֵּה אִישׁ מִלְחָמָה כְּמוֹ בַּעַל מִלְחָמָה. כְּמוֹ אִישׁ אֱמוּנִים אִישׁ שֶׁבּוֹ אֱמוּנִים: ה׳ **שְׁמוֹ.** עַתָּה יוֹדֵעַ שְׁמוֹ. כְּמוֹ הַקּוֹרֵא לְמֵי הַיָּם ה׳ שְׁמוֹ. לְבַדּוֹ הָעוֹשֶׂה כָּכָה: תורה ד **ד) מַרְכְּבוֹת פַּרְעֹה.** שֶׁהָיוּ כְּבֵדוֹת וְעִמָּהֶם חֵילוֹ. כְּאִלּוּ יָרָה אוֹתָם כְּמוֹ חֵץ שֶׁהוּא קַל. וּבַעֲבוּר שֶׁהִזְכִּיר חֵילוֹ הִזְכִּיר שָׁלִישָׁיו שֶׁהָיוּ עַל כֻּלּוֹ. וְאָמַר יֶפֶת כִּי יָם סוּף. כְּמוֹ קָנֶה וָסוּף קָמְלוּ. וַתָּשֶׁם בַּסּוּף. כִּי יָם סוּף קָנֶה וָסוּף סְבִיבָיו. וְלֹא סְבִיבוֹת שְׁאָר הַיָּמִים. וְר׳ יְשׁוּעָה אָמַר שֵׁם עִיר. כְּמוֹ יָם כִּנֶּרֶת: תורה ה **ה) תְּהֹמוֹת.** תְּהוֹמוֹת הָאָרֶץ. כְּמוֹ תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ. וְשׁוֹרֵק יְכַסְיֻמוּ תַּחַת חוֹלָם. כְּמוֹ לֹא תַּעֲבֹרוּ מִזֶּה: **בְּמִצּוֹלֹת.** הַמַּיִם הָעֲמֻקִּים. וְכֵן וַתַּשְׁלִיכֵנִי מְצוּלָה בְּעִמְקֵי הַגַּלִּים: תורה ו **ו) נֶאְדָּרִי.** הַיּוּ״ד נוֹסָף כְּיוּ״ד אַכְזָרִי. וְאָמַר פַּעֲמַיִם יְמִינְךָ ה׳. כְּטַעַם כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ ה׳ נָשְׂאוּ נַהֲרוֹת. וְהַטַּעַם כִּי פַּעַם אַחַר פַּעַם. פְּעָמִים אֵין לָהֶם מִסְפָּר תַּעֲשֶׂה כָּכָה שֶׁתִּרְעַץ יְמִינְךָ הָאוֹיֵב: וְהִנֵּה נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ הוּא הַשֵּׁם

ו יַמִּינָךְ יְיָ אַדִּיר בְּחֵילָא יַמִּינָךְ יְיָ תְּבָרַת סָנְאָה:

(ו) יְמִינְךָ יְהוָה נֶאְדָּרִי בַכֹּחַ יְמִינְךָ יְהוָה תִּרְעַץ אוֹיֵב:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש״י◄ **יְמִינְךָ. יְמִינְךָ • שְׁתֵּי פְּעָמִים:** כְּשֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם, הַשְּׂמֹאל נַעֲשֵׂית יָמִין. **יְמִינְךָ ה׳ נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ • לְהַצִּיל אֶת יִשְׂרָאֵל, וִימִינְךָ** הַשֵּׁנִית ״תִּרְעַץ אוֹיֵב״. וְלִי נִרְאָה: אוֹתָהּ יָמִין עַצְמָהּ ״תִּרְעַץ אוֹיֵב״, מַה שֶּׁאִי־אֶפְשָׁר לְאָדָם לַעֲשׂוֹת שְׁתֵּי מְלָאכוֹת בְּיָד אַחַת. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: ״יְמִינְךָ״ הַנֶּאְדֶּרֶת בַּכֹּחַ, מַה מְּלַאכְתָּהּ? ״יְמִינְךָ״ הִיא ״תִּרְעַץ אוֹיֵב״, וְכַמָּה מִקְרָאוֹת דֵּגְמָתוֹ: ״כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ ה׳, כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יֹאבֵדוּ״, (שם צד) ״עַד־מָתַי רְשָׁעִים, ה׳, עַד־מָתַי רְשָׁעִים יַעֲלֹזוּ״, (שם צג) ״נָשְׂאוּ נְהָרוֹת, ה׳, נָשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם״, ״לֹא לָנוּ, ה׳, לֹא לָנוּ״, (הושע ב) ״אֶעֱנֶה, נְאֻם־ה׳, אֶעֱנֶה אֶת־הַשָּׁמַיִם״, (שופטים ה) ״אָנֹכִי לַה׳, אָנֹכִי אָשִׁירָה״, (תהלים קכד) ״לוּלֵי ה׳ וְגוֹ׳ לוּלֵי ה׳ שֶׁהָיָה לָנוּ בְּקוּם עָלֵינוּ אָדָם״, (שופטים ה) ״עוּרִי עוּרִי דְּבוֹרָה, עוּרִי עוּרִי דַּבְּרִי־שִׁיר״, (ישעיה כו) ״תִּרְמְסֶנָּה רָגֶל, רַגְלֵי עָנִי״, (תהלים קלו) ״וְנָתַן אַרְצָם נַחֲלָה, נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ״. **נֶאְדָּרִי • הַיּוּ״ד יְתֵרָה,** כְּמוֹ: ״רַבָּתִי עָם״, ״שָׂרָתִי בַּמְּדִינוֹת״, ״גִּנַּבְתִּי יוֹם״. **תִּרְעַץ אוֹיֵב • תָּמִיד הִיא רוֹעֶצֶת וּמְשַׁבֶּרֶת הָאוֹיֵב. וְדוֹמֶה לוֹ** ״וַיִּרְעֲצוּ וַיִּרְצְצוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״, בְּ׳שׁוֹפְטִים׳ (י״). דָּבָר אַחֵר: ״יְמִינְךָ״ הַנֶּאְדֶּרֶת בַּכֹּחַ הִיא מְשַׁבֶּרֶת וּמַלְקָה ״אוֹיֵב״.

(ז) **וּבְרֹב גְּאוֹנְךָ תַּהֲרֹס קָמֶיךָ תְּשַׁלַּח חֲרֹנְךָ יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ:**

ז וּבִסְגִי תְּקִפָּךְ תְּבַרְתָּנוּן לְדָקְמוּ עַל עַמָּךְ שַׁלַּחְתָּ רֻגְזָךְ שֵׁיצְנוּן כְּנוּרָא לְקַשָּׁא:

רש״י◄ **וּבְרֹב גְּאוֹנְךָ • אִם הַיָּד בִּלְבָד רוֹעֶצֶת הָאוֹיֵב,** כְּשֶׁהוּא מְרִימָהּ בְּרֹב גְּאוֹנוֹ, אָז יַהֲרֹס קָמָיו. וְאִם בְּרֹב גְּאוֹנוֹ לְבַד אוֹיְבָיו נֶהֱרָסִים, קַל־וָחֹמֶר כְּשֶׁשַּׁלַּח בָּם חֲרוֹן אַף, ״יֹאכְלֵמוֹ״. **תַּהֲרֹס • תָּמִיד אַתָּה הוֹרֵס** קָמֶיךָ, הַקָּמִים נֶגְדְּךָ, וּמִי הֵם הַקָּמִים כְּנֶגְדּוֹ? אֵלּוּ הַקָּמִים עַל יִשְׂרָאֵל, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: ״כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יֶהֱמָיוּן״. וּמַה הִיא הַהֲמָיָה? ״עַל עַמְּךָ יַעֲרִימוּ סוֹד״, וְעַל זֶה קוֹרֵא אוֹתָם אוֹיְבָיו שֶׁל מָקוֹם.

(ח) **וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ נֶעֶרְמוּ מַיִם נִצְּבוּ כְמוֹ־נֵד נֹזְלִים קָפְאוּ תְהֹמֹת בְּלֶב־יָם:**

ח וּבְמֵימַר פּוּמָךְ חַמִּימוּ מַיָּא קָמוּ כְּשׁוּר אֲזַלְיָא קָפוּ תְּהוֹמִין בְּלִבָּא דְיַמָּא:

רש״י◄ **וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ • הַיּוֹצֵא מִשְּׁנֵי נְחִירַיִם שֶׁל אַף.** דִּבֵּר הַכָּתוּב, כִּבְיָכוֹל, בַּשְּׂכִינָה דֵּגְמַת מֶלֶךְ בָּשָׂר־וָדָם, כְּדֵי לְהַשְׁמִיעַ אֹזֶן הַבְּרִיּוֹת כְּפִי הַהֹוֶה, שֶׁיּוּכְלוּ לְהָבִין דָּבָר: כְּשֶׁאָדָם כּוֹעֵס יוֹצֵא רוּחַ מִנְּחִירָיו, וְכֵן: (תהלים יח) ״עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ״, וְכֵן (איוב ד) ״וּמֵרוּחַ אַפּוֹ יִכְלוּ״, וְזֶהוּ שֶׁאָמַר (ישעיה מח) ״לְמַעַן שְׁמִי אַאֲרִיךְ אַפִּי״, כְּשֶׁזַּעְפּוֹ נָחָה, נְשִׁימָתוֹ אֲרֻכָּה, וּכְשֶׁהוּא כּוֹעֵס, נְשִׁימָתוֹ קְצָרָה. (שם) ״וּתְהִלָּתִי אֶחֱטָם לָךְ״, וּלְמַעַן תְּהִלָּתִי אֶשִּׁים חָטָם בְּאַפִּי לְסָתְמוֹ נְחִירַי בִּפְנֵי הָאַף וְהָרוּחַ שֶׁלֹּא יֵצְאוּ. ״לָךְ״, בִּשְׁבִילְךָ ״אֶחֱטָם״, כְּמוֹ ״נָאקָה בְּחָטָם״ בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת, (דף נא) כָּךְ נִרְאָה בְּעֵינַי. וְכָל אַף וְחָרוֹן שֶׁבַּמִּקְרָא אֲנִי אוֹמֵר כֵּן: ״חָרָה אַף״, כְּמוֹ: (איוב ל) ״וְעַצְמִי חָרָה מִנִּי־חֹרֶב״, לְשׁוֹן שְׂרֵפָה וּמוֹקֵד, שֶׁהַנְּחִירַיִם מִתְחַמְּמִים וְנִחָרִים בְּעֵת הַקֶּצֶף. וְחָרוֹן מִגִּזְרַת חָרָה, כְּמוֹ רָצוֹן מִגִּזְרַת רָצָה, וְכֵן חֵמָה, וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ נֶעֶרְמוּ מַיִם. וְהַמַּיִם שֶׁמִּנְהָגָם לִהְיוֹתָם נוֹזְלִים וְיוֹרְדִים. שָׁבוּ כְּמוֹ נֵד. כְּמוֹ קָמוּ נֵד אֶחָד. כְּמוֹ חוֹמָה: **קָפְאוּ תְהֹמוֹת.** נִקְרְשׁוּ. כְּמוֹ וְקִפָּאוֹן: **בְּלֶב יָם.** בְּאֶמְצַע הַגּוּף כְּנֶגֶד רֹחַב הַגּוּף: תורה ט

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הַנִּכְבָּד. וי״א שֶׁהוּא שָׁב אֶל הַיָּמִין: תורה ז

ז) **וּבְרֹב גְּאוֹנְךָ.** שֶׁהוּא לְמַעְלָה עַל כָּל גֵּאֶה תּוּכַל לַהֲרֹס כָּל הַקָּמִים. וְאֵין לְךָ צֹרֶךְ לִכְלֵי בַרְזֶל לְהָרְסָם רַק חֲרוֹנְךָ לְבַדּוֹ תִּשְׁלַח וְיֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ לִפְנֵי אֵשׁ. כִּי הַחֲרוֹן חוֹם דּוֹמֶה לְאֵשׁ: תורה ח

ח) **וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ.** כְּמוֹ מֵרוּחַ אַפּוֹ יִכְלוּ. תִּגְעַר בַּמַּיִם וַיִּקְרְשׁוּ: **נֶעֶרְמוּ מַיִם.** כְּמוֹ עֲרֵמַת חִטִּים: **כְּמוֹ נֵד** גֵּד אֶחָד. כְּמוֹ חוֹמָה: **קָפְאוּ תְהֹמוֹת.** נִקְרְשׁוּ. כְּמוֹ וְקִפָּאוֹן: **בְּלֶב יָם.** בְּאֶמְצַע הַגּוּף כְּנֶגֶד רֹחַב הַגּוּף: תורה ט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נָקוּד אֶלָּא בִּמְלָאפוֹ״ם (חולם) כְּמוֹ (תהלים נו) ״שִׂימָה דִּמְעָתִי בְּנֹאדֶךָ״, (שופטים ד) ״אֶת נֹאד הֶחָלָב״. **קָפְאוּ •** כְּמוֹ (איוב י) ״וְכַגְּבִינָה תַּקְפִּיאֵנִי״, שֶׁהֶקְשׁוּ וְנַעֲשׂוּ כַּאֲבָנִים, וְהַמַּיִם זוֹרְקִים אֶת הַמִּצְרִים עַל הָאֶבֶן בְּכֹחַ וְנִלְחָמִים בָּם בְּכָל מִינֵי קֹשִׁי. **בְּלֶב־יָם •** בְּחֹזֶק הַיָּם, וְדֶרֶךְ הַמִּקְרָאוֹת לְדַבֵּר כֵּן: ״עַד־לֵב הַשָּׁמַיִם״, (שמואל ב יח) ״בְּלֵב הָאֵלָה״, לְשׁוֹן עִקָּרוֹ וְתָקְפּוֹ שֶׁל דָּבָר.

(ט) אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג אֲחַלֵּק שָׁלָל תִּמְלָאֵמוֹ נַפְשִׁי אָרִיק חַרְבִּי תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי:

ט דַּהֲוָה אָמַר סָנְאָה אֶרְדּוֹף אַדְבֵּק אֲפַלֵּג בִּזְתָא תִּשְׂבַּע מִנְּהוֹן נַפְשִׁי אֶשְׁלוֹף חַרְבִּי תְּשֵׁיצִנּוּן יְדִי:

רש״י◄ **אָמַר אוֹיֵב •** לְעַמּוֹ כְּשֶׁפִּתָּם בִּדְבָרִים: אֶרְדֹּף וְאַשִּׂיגֵם וַאֲחַלֵּק שָׁלָל עִם שָׂרַי וַעֲבָדַי. **תִּמְלָאֵמוֹ •** תִּתְמַלֵּא מֵהֶם. **נַפְשִׁי •** רוּחִי וּרְצוֹנִי. וְאַל תִּתְמַהּ עַל תֵּיבָה הַמְדַבֶּרֶת בִּשְׁתַּיִם. תִּמְלָאֵמוֹ — תִּמָּלֵא מֵהֶם. יֵשׁ הַרְבֵּה כַּלָּשׁוֹן הַזֶּה: (שופטים א) ״כִּי אֶרֶץ הַנֶּגֶב נְתַתָּנִי״, כְּמוֹ ׳נָתַתָּ לִי׳. (בראשית לז) ״וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלוֹם״, כְּמוֹ ׳דַּבֵּר עִמּוֹ׳. (ירמיה י) ״בָּנַי יְצָאוּנִי״, כְּמוֹ ׳יָצְאוּ מִמֶּנִּי׳. (איוב לא) ״מִסְפַּר צְעָדַי אַגִּידֶנּוּ״, כְּמוֹ ׳אַגִּיד לוֹ׳. אַף כָּאן ׳תִּמְלָאֵמוֹ׳ ׳תִּמָּלֵא נַפְשִׁי מֵהֶם. **אָרִיק חַרְבִּי •** אֶשְׁלוֹף, וְעַל שֵׁם שֶׁהוּא מֵרִיק אֶת הַתַּעַר בִּשְׁלִיפָתוֹ וְנִשְׁאָר רֵיק, נוֹפֵל בּוֹ לְשׁוֹן הֲרָקָה, כְּמוֹ ״מְרִיקִים שַׁקֵּיהֶם״, (ירמיה מח) ״וְכֵלָיו יָרִיקוּ״. וְאִם תֹּאמַר אֵין לְשׁוֹן רֵיקוּת נוֹפֵל עַל הַיּוֹצֵא, אֶלָּא עַל הַתִּיק, וְעַל הַשַּׂק וְעַל הַכְּלִי שֶׁיָּצָא מִמֶּנָּה, אֲבָל לֹא עַל הַחֶרֶב וְעַל הַיַּיִן, וְלִדְחֹק וּלְפָרֵשׁ ״אָרִיק חַרְבִּי״ כִּלְשׁוֹן (בראשית יד) ״וַיָּרֶק אֶת חֲנִיכָיו״, ׳אֲזַדֵּין בְּחַרְבִּי׳. מָצִינוּ הַלָּשׁוֹן מוּסָב אַף עַל הַיּוֹצֵא: (שיר השירים א) ״שֶׁמֶן תּוּרַק״, (ירמיה מח) ״וְלֹא־הוּרַק מִכְּלִי אֶל כֶּלִי״, ׳לֹא הוּרַק הַכְּלִי׳ אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא לֹא הוּרַק הַיַּיִן מִכְּלִי אֶל כֶּלִי, מָצִינוּ הַלָּשׁוֹן מוּסָב עַל הַיַּיִן, וְכֵן (יחזקאל כח) ״וְהִרִיקוּ חַרְבוֹתָם עַל־יְפִי חָכְמָתֶךָ״ דְּחִירָם. **תּוֹרִישֵׁמוֹ •** לְשׁוֹן רֵישׁוּת וְדַלּוּת, כְּמוֹ (שמואל א ב) ״מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׁיר״.

(י) נָשַׁפְתָּ בְרוּחֲךָ כִּסָּמוֹ יָם צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם אַדִּירִים:

י אֲמַרְתָּ בְּמֵימְרָךְ חֲפָא עֲלֵיהוֹן יַמָּא אִשְׁתִּקְעוּ כַּאֲבָרָא בְּמַיִן תַּקִּיפִין:

רש״י◄ **נָשַׁפְתָּ •** לְשׁוֹן הֲפָחָה, וְכֵן (ישעיה מ) ״וְגַם נָשַׁף בָּהֶם״. **צָלְלוּ •** ״אִשְׁתִּקָּעוּ״ וְעָמְקוּ, לְשׁוֹן מְצוּלָה. **כַּעוֹפֶרֶת •** אֲבָר פלו״ס בְּלַע״ז.

(יא) מִי־כָמֹכָה בָּאֵלִם יְהוָה מִי כָמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא:

יא לֵית בַּר מִנָּךְ דְּאַתְּ הוּא אֱלָהָא יְיָ לֵית אֶלָּא אַתְּ אַדִּיר בְּקוּדְשָׁא דָּחֵל תֵּשְׁבְּחָן עָבֵד פְּרִישָׁן:

רש״י◄ **בָּאֵלִים •** בַּחֲזָקִים, כְּמוֹ (יחזקאל יז) ״וְאֶת אֵילֵי הָאָרֶץ לָקָח״, (תהלים כב) ״אֵילוּתִי לְעֶזְרָתִי חוּשָׁה״. **נוֹרָא תְהִלֹּת •** יָרְאוּי מִלְּהַגִּיד תְּהִלּוֹתֶיךָ פֶּן יִמְעָטוּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: ״לְךָ דֻמִיָּה תְהִלָּה״.

(יב) נָטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ:

יב אֲרַמְתָּ יַמִּינָךְ בְּלַעַתְּנוּן אַרְעָא:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ט) אָמַר אוֹיֵב. הוּא פַּרְעֹה וּמִלַּת תִּמְלָאֵמוֹ קָשָׁה. וְרַבִּי מָרִינוֹס אוֹמֵר תִּהְיֶה מְלֵאָה נַפְשִׁי מֵהֶם לָקַחַת כָּל מָמוֹנָם. כְּדֶרֶךְ בָּנַי יְצָאֻנִי. וְהַטַּעַם דָּבֵק עִם אַחֲלֵק שָׁלָל. וַאֲחֵרִים אוֹמְרִים מִגְּזֵרַת אֲשֶׁר מִלְּאוֹ לִבּוֹ. וְאַחַר כֵּן אוֹרִישֵׁם: **תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי.** תַּשְׁמִידֵם. וְכֵן וְאִם לֹא תּוֹרִישׁוּ: תורה י

י) נָשַׁפְתָּ בְּרוּחֲךָ. מִגְּזֵרַת נָשֶׁף. כִּי בַּנָּשֶׁף הֵבֵאתָ רוּחַ שֶׁהִטְבִּיעַ אוֹתָם: **צָלְלוּ.** מִגְּזֵרַת מְצוּלוֹת. כְּמוֹ לְקוֹל צָלְלוּ שְׂפָתַי וּבְמַיִם אַדִּירִים דָּבֵק עִם צָלְלוּ. כְּאִלּוּ אָמַר צָלְלוּ בְּמַיִם אַדִּירִים כְּעוֹפֶרֶת וְעוֹפֶרֶת מִגְּזֵרַת עָפָר. כִּי הַשִּׁשָּׁה מִינֵי מַתָּכוֹת אִם יוּשְׁמוּ תַּחַת הָאָרֶץ יֶחְסַר כָּל אֶחָד מֵהֶם דָּבָר יָדוּעַ בְּשָׁנִים יְדוּעוֹת. וּלְעוֹלָם הָעוֹפֶרֶת תּוֹסִיף: תורה יא

יא) בָּאֵלִם ה׳. הֵם מַלְאֲכֵי מַעְלָה הַקְּדוֹשִׁים. וּבְנֵי אֵלִים הֵם הַכּוֹכָבִים. וְעוֹד אֲפָרֵשׁ זֶה בְּפָרָשַׁת כִּי תִּשָּׂא: **נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ.** הוּא כִּסֵּא הַכָּבוֹד. וְטַעַם **נוֹרָא תְהִלּוֹת** כִּי כָּל הַמְּהַלְּלִים יְרֵאִים הֵם לְהַלֵּל שְׁמוֹ כִּי מִי יַשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ וְהֵם חַיָּבִים לְהַלֵּל שְׁמוֹ. כִּי הוּא לְבַדּוֹ עוֹשֶׂה פֶּלֶא: תורה יב

יב) נָטִיתָ יְמִינְךָ. מַהוּ הַפֶּלֶא כִּי שִׁמְךָ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש״י◄ **נָטִיתָ יְמִינְךָ •** כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא נוֹטֶה יָדוֹ, הָרְשָׁעִים כָּלִים וְנוֹפְלִים, לְפִי שֶׁהַכֹּל נָתוּן בְּיָדוֹ, וְנוֹפְלִים בְּהַטָּיָתָהּ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (ישעיה לא) ״וַה׳ יַטֶּה יָדוֹ וְכָשַׁל עוֹזֵר וְנָפַל עָזוּר״. מָשָׁל לִכְלֵי זְכוּכִית הַנְּתוּנִים בְּיַד אָדָם: מַטֶּה יָדוֹ מְעַט וְהֵן נוֹפְלִים וּמִשְׁתַּבְּרִין. **תִּבְלָעֵמוֹ אָרֶץ •** מִכָּאן שֶׁזָּכוּ לִקְבוּרָה, בִּשְׁכַר שֶׁאָמְרוּ: ״ה׳ הַצַּדִּיק״.

(יג) **נָחִיתָ בְחַסְדְּךָ עַם־זּוּ גָּאָלְתָּ נֵהַלְתָּ בְעֻזְּךָ אֶל־נְוֵה קָדְשֶׁךָ:**

יג דַּבַּרְתִּי בְּטַבְרָתָךְ עַמָּא דְנַן דִּפְרַקְתָּא סוֹבַרְתִּי בְּתָקְפָּךְ לְדִירָא דְקַדְשָׁךְ:

רש״י◄ **נֵהַלְתָּ •** לְשׁוֹן מְנַהֵל, וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם לְשׁוֹן נוֹשֵׂא וְסוֹבֵל, וְלֹא דִּקְדֵּק לְפָרֵשׁ אַחַר לָשׁוֹן הָעִבְרִית.

(יד) **שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן חִיל אָחַז יֹשְׁבֵי פְלֶשֶׁת:**

יד שְׁמָעוּ עַמְמַיָּא וְזָעוּ דַּחֲלָא אַחֲדַתְנוּן דַּהֲווֹ יָתְבִין בִּפְלֶשֶׁת:

רש״י◄ **יִרְגָּזוּן •** מִתְרַגְּזִין. **יֹשְׁבֵי פְלֶשֶׁת •** מִפְּנֵי שֶׁהָרְגוּ אֶת בְּנֵי אֶפְרַיִם שֶׁמִּהֲרוּ אֶת הַקֵּץ וְיָצְאוּ בְּחָזְקָה, כַּמְּפֹרָשׁ בְּ׳דִּבְרֵי הַיָּמִים׳, וַהֲרָגוּם אַנְשֵׁי גַּת.

(טו) **אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם אֵילֵי מוֹאָב יֹאחֲזֵמוֹ רָעַד נָמֹגוּ כֹּל יֹשְׁבֵי כְנָעַן:**

טו בְּכֵן אִתְבְּהִילוּ רַבְרְבֵי אֱדוֹם תַּקִּיפֵי מוֹאָב אַחֲדַתְנוּן רְתִיתָא אִתְבָּרוּ כֹּל דַּהֲווֹ יָתְבִין בִּכְנָעַן:

רש״י◄ **אַלּוּפֵי אֱדוֹם אֵילֵי מוֹאָב •** (מכילתא) וַהֲלֹא לֹא הָיָה לָהֶם לִירָא כְּלוּם, שֶׁהֲרֵי לֹא עֲלֵיהֶם הוֹלְכִים? אֶלָּא מִפְּנֵי אֲנִינוּת, שֶׁהָיוּ מִתְאוֹנְנִים וּמִצְטַעֲרִים עַל כְּבוֹדָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. **נָמֹגוּ •** נָמַסוּ, כְּמוֹ (תהלים עה) ״בִּרְבִיבִים תְּמוֹגְגֶנָּה״. אָמְרוּ: ׳עָלֵינוּ הֵם בָּאִים לְכַלּוֹתֵנוּ וְלִירַשׁ אֶת אַרְצֵנוּ׳.

(טז) **תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדֹל זְרֹעֲךָ יִדְּמוּ כָּאֶבֶן עַד־יַעֲבֹר עַמְּךָ יְהוָה עַד־יַעֲבֹר עַם־זּוּ קָנִיתָ:**

טז תַּפִּיל עֲלֵיהוֹן אֵימְתָא וְדַחֲלָתָא בִּסְגִי תָּקְפָּךְ יִשְׁתִּקְוּן כְּאַבְנָא עַד דְּיֵעְבַּר עַמָּךְ יְיָ יָת אַרְנוֹנָא עַד דְּיֵעְבַּר עַמָּא דְנַן דִּי פְרַקְתָּא יָת יַרְדְּנָא:

רש״י◄ **תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה •** (מכילתא) עַל הָרְחוֹקִים. **וָפַחַד •** עַל הַקְּרוֹבִים, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ב) ״כִּי שָׁמַעְנוּ אֵת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ וְגוֹ׳״. **עַד יַעֲבֹר עַד יַעֲבֹר •** כְּתַרְגּוּמוֹ. **קָנִיתָ •** חִבַּבְתָּ מִשְׁאָר אֻמּוֹת, כְּחֵפֶץ הַקָּנוּי בְּדָמִים יְקָרִים שֶׁחָבִיב עַל הָאָדָם.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

עֶלְיוֹן בָּעֶלְיוֹנִים וּמִשָּׁם נָטִיתָ יְמִינְךָ וּבָלְעָ׳ הָאָרֶץ שֶׁהִיא לְמַטָּה מִכָּל הַשָּׁפָלִים אֶת הָאוֹיֵב. וְהִנֵּה בְּדֶרֶךְ מָשָׁל כִּי בְּרֶגַע אֶחָד הִגִּיעָה יְמִינְךָ שֶׁהוּא לְמַעְלָה מִשְּׁמֵי הַשָּׁמַיִם אֶל תַּחַת הַיָּם. וְטַעַם יְמִינְךָ כֹּחֲךָ: תורה יג

יג) **נָחִיתָ בְחַסְדְּךָ.** אָמַר נָחִיתָ לְשׁוֹן עָבַר תַּחַת עָתִיד כְּמִשְׁפַּט הַנְּבוּאוֹת. וְטַעַם בְּחַסְדְּךָ עַל עַמּוּדֵי הֶעָנָן וְהָאֵשׁ כִּי הוּא הַמַּנְהֶה אוֹתָם. אוֹ זֶה רֶמֶז לַאֲשֶׁר נָחָם עַד עַתָּה: **נֵהַלְתָּ.** כְּמוֹ אֶתְנַהֲלָה לְאִטִּי: **בְּעֻזְּךָ.** וְלֹא בְּעוּזָּם: **אֶל נְוֵה קָדְשֶׁךָ.** הוּא הַר סִינַי שֶׁשָּׁם שָׁכַן הַכָּבוֹד. וְכֵן כָּתוּב וָאָבִיא אֶתְכֶם אֵלַי: תורה יד

יד) **שָׁמְעוּ עַמִּים.** שֶׁהֵם סְבִיבוֹתֵיהֶם. גַּם יַעַבְרוּ עֲלֵיהֶם: **חִיל אָחַז יוֹשְׁבֵי פְּלֶשֶׁת.** יוֹשְׁבֵי אֶרֶץ פְּלֶשֶׁת. כִּי יוֹשְׁבֵי לְאוֹת עַל זֶה: תורה טו

טו) **אֵילֵי.** בְּיו״ד כְּמוֹ כְּבָשִׂים. כִּי הַשָּׂרִים כִּדְמוּתָם בַּצֹּאן. וְהִנֵּה פְּלִשְׁתִּים וֶאֱדוֹם וּמוֹאָב לֹא נִלְחָמוּ עִם יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר: **נָמֹגוּ כָּל יוֹשְׁבֵי כְנָעַן.** בַּעֲבוּר הַשְּׁמוּעוֹת. כְּדֶרֶךְ וַנִּשְׁמַע וַיִּמַּס לְבָבֵנוּ. גַּם יוֹשְׁבֵי כְנַעַן אֶרֶץ כְּנַעַן: תורה טז

טז) **תִּפּוֹל עֲלֵיהֶם.** שָׁב אֶל אֱדוֹם וְאֶל מוֹאָב. אע״פ שֶׁהִזְכִּיר לְמַעְלָה כְּנַעַן וְכָמֹהוּ בְּעַמּוּד עָנָן יָרַדְתִּי עֲלֵיהֶם. כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי. וַיָּשֶׂם דְּמֵי מִלְחָמָה בְּשָׁלוֹם שָׁב אֶל אַבְנֵר לְבַדּוֹ. אֶת אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת אִשְׁתּוֹ וְאַמְהוֹתָיו וְיָלְדוּ. שָׁב אֶל אִשְׁתּוֹ וְאַמְהוֹתָיו. וְכָל זֶה בַּעֲבוּר עַד יַעֲבוֹר עַמְּךָ ה׳ שֶׁעָבְרוּ עֲלֵיהֶם לִפְנֵי בוֹאָם אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן: וְאָמַר **עַד יַעֲבוֹר.** פַּעֲמַיִם כִּי סָבְבוּ אֶת הַר שֵׂעִיר יָמִים רַבִּים. וְטַעַם **קָנִיתָ.** שֶׁהָיוּ עֲבָדִים לְמִצְרַיִם. וְאַתָּה קָנִיתָ אוֹתָ׳ לִהְיוֹתָם לְךָ לַעֲבָדִים: תורה יז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

איך מתגברים על הנסיונות "הקרובים"?

בְּשִׁירַת הַיָּם נֶאֱמַר "תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד" (טו, טז) וּפֵּירֵשׁ רַשִׁ"י "אֵימָתָה עַל הָרְחוֹקִים, וּפַחַד עַל הַקְּרוֹבִים".

וְיֵשׁ לְבָאֵר הַסֵּדֶר בַּכָּתוּב - תְּחִלָּה רְחוֹקִים, וְאַחַר־כָּךְ קְרוֹבִים - בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

מִלְחֶמֶת יִשְׂרָאֵל עִם הָאֻמּוֹת רוֹמֶזֶת גַּם עַל מִלְחֶמֶת הַיֵּצֶר, שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל צָרִיךְ לִכְבֹּשׁ אֶת ז׳ הַמִּדּוֹת הָרָעוֹת שֶׁבּוֹ, שֶׁיִּהְיוּ תַּחַת מֶמְשֶׁלֶת הַקְּדֻשָּׁה.

וּכְמוֹ שֶׁבָּאֻמּוֹת יֵשׁ שְׁנֵי סוּגִים "קְרוֹבִים" וּ"רְחוֹקִים", כֵּן הוּא גַּם אֶצֶל הָאָדָם. שֶׁיֶּשְׁנָם נִסְיוֹנוֹת וּמִדּוֹת רָעוֹת שֶׁ"רְחוֹקִים" הֵם מֵהָאָדָם, וּמִצַּד טִבְעוֹ מֻפְרָךְ אֶצְלוֹ לְהִכָּנַע לָהֶם, אֶלָּא שֶׁלִּפְעָמִים יִצְרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו, וְאַחֲרֵי שֶׁנִּשְׁקַע בְּרִבּוּי תַּאֲווֹת יָכוֹל לְהַכְשִׁילוֹ רַחֲמָנָא־לִיצְלָן גַּם בָּהֶם.

וְיֶשְׁנָם נִסְיוֹנוֹת וּמִדּוֹת רָעוֹת שֶׁ"קְרוֹבָה" יוֹתֵר הָאֶפְשָׁרוּת שֶׁאִישׁ יִשְׂרָאֵל יִכָּשֵׁל בָּהֶם. וְעִיקַּר הַמִּלְחָמָה בַּיֵּצֶר הִיא לְהִתְגַּבֵּר עַל נִסְיוֹנוֹת וּמִדּוֹת רָעוֹת הַ"קְרוֹבִים".

וְזֶהוּ מַה שֶׁהַכָּתוּב אוֹמֵר "תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד", שֶׁהַקָּבָּ"ה מֵטִיל אֵימָה וָפַחַד עַל הַיֵּצֶר־הָרַע, שֶׁלֹּא יוּכַל לְהִתְגַּבֵּר וְלִשְׁלֹט חַס־וְשָׁלוֹם עַל אִישׁ יִשְׂרָאֵל, כְּמַאֲמַר חֲזַ"ל (סוכה נב, ב. ועוד) "אִלְמָלֵא הַקָּבָּ"ה עוֹזְרוֹ, אֵין יָכוֹל לוֹ".

וְעַל־פִּי־זֶה מוּבָן מַה שֶּׁבִּתְחִלָּה נוֹפֶלֶת אֵימָה עַל הָרְחוֹקִים וְאַחַר־כָּךְ פַּחַד עַל הַקְּרוֹבִים, כִּי פְּעוּלַּת הַעֶזֶר מִלְּמַעְלָה הִיא מִן הַקַּל אֶל הַכָּבֵד, דִּתְחִלָּה פּוֹעֵל עֶזֶר זֶה שֶׁהָאָדָם לֹא יִכָּנַע לְתַאֲווֹת כָּאֵלּוּ שֶׁהֵן רְחוֹקוֹת מִמֶּנּוּ, וְאַחַר־כָּךְ פּוֹעֵל עֶזֶר זֶה עוֹד יוֹתֵר, שֶׁמֵּטִיל הַקָּבָּ"ה פַּחַד עַל הַיֵּצֶר־הָרַע, בְּאֹפֶן שֶׁאֵין לוֹ כֹּחַ לְהִתְגַּבֵּר עַל הָאָדָם אֲפִילּוּ בְּתַאֲווֹת כָּאֵלּוּ שֶׁקְּרוֹבוֹת הֵן לָאָדָם לְהִכָּשֵׁל בָּהֶם.

(על־פי 'לקוטי שיחות' כרך לו, עמוד 68 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

(יז) **תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ בְּהַר נַחֲלָתְךָ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ יְהוָה מִקְּדָשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ:**

יז תָּעֲלִנּוּן וְתַשְׁרִנּוּן בְּטוּרָא דְּאַחֲסַנְתָּךְ אֲתַר לְבֵית שְׁכִנְתָּךְ אַתְקַנְתָּא יְיָ מַקְדְּשָׁא יְיָ אַתְקְנוּהִי יְדָיךְ:

רש"י◄ **תְּבִאֵמוֹ** • נִתְנַבֵּא מֹשֶׁה שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לָאָרֶץ, לְכָךְ לֹא נֶאֱמַר 'תְּבִיאֵנוּ'. (נִרְאֶה שֶׁצָּרִיךְ לוֹמַר שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ לָאָרֶץ וְכוּ' וְהָכִי אִיתָא בְּהֶדְיָא פֶּרֶק 'יֵשׁ נוֹחֲלִין' דַּף קי"ט וּבִמְכִילְתָא: 'הַבָּנִים יִכָּנְסוּ וְלֹא הָאָבוֹת' אַף שֶׁלֹּא נִגְזְרָה גְּזֵרַת מְרַגְּלִים עֲדַיִן, מִכָּל־מָקוֹם, נִבָּא וְלֹא יָדַע מַה נִּבָּא. מהרש"ל). **מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ** • מִקְדָּשׁ שֶׁל מַטָּה מְכֻוָּן כְּנֶגֶד כִּסֵּא שֶׁל מַעְלָה אֲשֶׁר "פָּעַלְתָּ". **מִקְדָּשׁ** • הַטַּעַם עָלָיו 'זָקֵף גָּדוֹל', לְהַפְרִידוֹ מִתֵּבַת הַשֵּׁם שֶׁלְּאַחֲרָיו, הַמִּקְדָּשׁ אֲשֶׁר "כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ", ה'. חָבִיב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁהָעוֹלָם נִבְרָא בְּיָד אַחַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַף יָדִי יָסְדָה אֶרֶץ", וּמִקְדָּשׁ בִּשְׁתֵּי יָדַיִם, וְאִימָתַי יִבָּנֶה בִּשְׁתֵּי יָדַיִם? בִּזְמַן שֶׁ"ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד", לְעָתִיד־לָבֹא שֶׁכָּל הַמְּלוּכָה שֶׁלּוֹ.

(יח) **יְהוָה יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד:**

יח יְיָ מַלְכוּתֵהּ קָאֵם לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא:

רש"י◄ **לְעוֹלָם וָעֶד** • לְשׁוֹן עוֹלָמִית הוּא, וְהַוָּי"ו בּוֹ יְסוֹד, לְפִיכָךְ הִיא פְּתוּחָה, אֲבָל "וְאָנֹכִי הַיּוֹדֵעַ וָעֵד" (ירמיה כט) שֶׁהַוָּי"ו בּוֹ שְׁמוּשׁ, קְמוּצָה הִיא.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יז) **תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ.** תְּפִלָּה שֶׁיִּצַּמְּדוּ שָׁם הַרְבֵּה וְלֹא יִגְלוּ. כְּדֶרֶךְ בְּהַר מְרוֹם יִשְׂרָאֵל אֶשְׁתָּלֶנּוּ: **בְּהַר.** כְּמוֹ הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְּבָנוֹן אוֹ רָמַז לְהַר הַמּוֹרִיָּה עַל כֵּן כָּתוּב אַחֲרָיו מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ ה'. וְטַעַם **פָּעַלְתָּ ה'.** שֶׁאַתָּה כּוֹנַנְתּוֹ מִקֶּדֶם מָכוֹן לָךְ. כִּי הַמָּקוֹם הַנִּזְכָּר הוּא כְּנֶגֶד הַמָּקוֹם הַנִּכְבָּד מֵהָעֶלְיוֹן. כִּי מְקוֹמוֹת הָאָרֶץ מִשְׁתַּנִּים כְּנֶגֶד הַכּוֹכָב הָעוֹמֵד עַל רֹאשָׁם וְחַכְמֵי הַמַּזָּלוֹת יָבִינוּ זֶה. וּמִלַּת **מִקְדָּשׁ.** כְּמוֹ מקדש. וְכָמוֹהוּ הַשַּׁבָּת מטהרו. כִּי הַדָּגֵשׁ בַּטֵּי"ת נוֹסָף כְּדָגֵשׁ קו"ף מִקְדָּשׁ וּבַעֲבוּר שֶׁהָיָ' בַּקו"ף שְׁוָא נָע נִרְפֶּה הַדָּלֶ"ת. כִּי אֵין מִנְהָג בְּכָל הַמִּקְרָא דָּגֵשׁ אַחַר שְׁוָא נָע חוּץ מִגְּזֵרַת שְׁתַּיִם. וּכְבָר הִזְכַּרְתִּי דִּקְדּוּקוֹ. וְהִנֵּה **כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ.** כְּמוֹ **פָּעַלְתָּ** כִּי הַטַּעַם כָּפוּל: תורה יח

יח) **ה' יִמְלוֹךְ.** כַּאֲשֶׁר יִבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ לִשְׁמוֹ אָז תֵּרָאֶה מַלְכוּתוֹ בָּאָרֶץ. וְטַעַם עוֹלָם וָעֶד. עַל דֶּרֶךְ קָצָרָה כִּי הוּא לְעוֹלָם וָעֶד עוֹלָם. וְאַל תִּתְמַהּ בַּעֲבוּר מִלַּת עַד שֶׁאֵינָהּ סְמוּכָה. כִּי הִנֵּה כָּתוּב שׁוֹכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ. וּמִשְׁפַּט לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ בִּהְיוֹת הַתְּנוּעָה בָּאוֹת הַבָּא אַחַר יָ"ו יִפְּתְחוּהוּ. כְּמוֹ שׁוֹר וָכֶבֶשׂ וָעֵז וַעֲבוּר זֶה נִפְתָּח וָעֵד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יט) כִּי בָא סוּס פַּרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו בַּיָּם וַיָּשֶׁב יְהוָה עֲלֵהֶם אֶת־מֵי הַיָּם וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם: פ

יט אֲרֵי עֲלוּ סוּסָוַת פַּרְעֹה בְּרִתְכּוֹהִי וּבְפָרָשׁוֹהִי בְּיַמָּא וַאֲתֵיב יְיָ עֲלֵיהוֹן יָת מֵי יַמָּא וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַלִּיכוּ בְיַבֶּשְׁתָּא בְּגוֹ יַמָּא:

רש״י◄ כִּי בָא סוּס פַּרְעֹה • כַּאֲשֶׁר בָּא.

(כ) וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת אַהֲרֹן אֶת־הַתֹּף בְּיָדָהּ וַתֵּצֶאן כָּל־הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתֻפִּים וּבִמְחֹלֹת:

כ וּנְסִיבַת מִרְיָם נְבִיאָתָא אֲחָתֵהּ דְּאַהֲרֹן יָת תֻּפָּא בִּידַהּ וּנְפָקוּ כָל נְשַׁיָּא בַּתְרָהָא בְּתֻפִּין וּבְחֵנְגִין:

רש״י◄ וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה • הֵיכָן נִתְנַבְּאָה? כְּשֶׁהָיְתָה אֲחוֹת אַהֲרֹן, קֹדֶם שֶׁנּוֹלַד מֹשֶׁה, אָמְרָה: ׳עֲתִידָה אִמִּי שֶׁתֵּלֵד בֵּן וְכוּ׳״, כִּדְאִיתָא בְּ׳סוֹטָה׳ (דף י״ב). דָּבָר אַחֵר: ״אֲחוֹת אַהֲרֹן״, לְפִי שֶׁמָּסַר נַפְשׁוֹ עָלֶיהָ כְּשֶׁנִּצְטָרְעָה, נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ. **אֶת הַתֹּף** • כְּלֵי שֶׁל מִינֵי זֶמֶר. **בְּתֻפִּים וּבִמְחֹלֹת** • מֻבְטָחוֹת הָיוּ צַדְקָנִיּוֹת שֶׁבַּדּוֹר שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה לָהֶם נִסִּים, וְהוֹצִיאוּ תֻּפִּים מִמִּצְרַיִם.

(כא) וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם שִׁירוּ לַיהוָה כִּי־גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם: ס

כא וּמְעַנְיָא לְהוֹן מִרְיָם שַׁבְּחוּ וְאוֹדוּ קֳדָם יְיָ אֲרֵי אִתְגָּאֵי עַל גֵּוְתָנַיָּא וְגֵאוּתָא דִּילֵהּ הִיא סוּסְיָא וְרָכְבֵהּ רְמָא בְיַמָּא:

רש״י◄ וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם • מֹשֶׁה אָמַר שִׁירָה לָאֲנָשִׁים: הוּא אוֹמֵר וְהֵם עוֹנִין אַחֲרָיו, וּמִרְיָם אָמְרָה שִׁירָה לַנָּשִׁים (מכילתא).

(כב) וַיַּסַּע מֹשֶׁה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּם־סוּף וַיֵּצְאוּ אֶל־מִדְבַּר־שׁוּר וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת־יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא־מָצְאוּ מָיִם:

כב וְאַטֵּיל מֹשֶׁה יָת יִשְׂרָאֵל מִיַּמָּא דְסוּף וּנְפָקוּ לְמַדְבְּרָא דְחַגְרָא וַאֲזָלוּ תְּלָתָא יוֹמִין בְּמַדְבְּרָא וְלָא אַשְׁכָּחוּ מַיָּא:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

וְהִנֵּה אָמַר וָאֹכַל מִכֹּל וּבְסוֹף הַפָּסוּק הַנָּחָשׁ הִשִּׁיאַנִי וְאוֹכֵל. עַל כֵּן אָמְרוּ לְעוֹלָם וָעֶד: תורה יט

יט) כִּי בָא סוּס פַּרְעֹה. לְפִי דַּעְתִּי גַּם זֶה הַפָּסוּק מֵהַשִּׁיר לְהַזְכִּיר הַפֶּלֶא שֶׁעָשָׂה בְּתוֹךְ פֶּלֶא כַּאֲשֶׁר פֵּרַשְׁתִּי. וּמִלַּת עֲלֵיהֶם. שבה אֶל סוּס פַּרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו. גַּם פַּרְעֹה עִמָּהֶם. כִּי כֵן כָּתוּב אָמַר אוֹיֵב שֶׁהוּא פַּרְעֹה וְאַחֲרָיו תִּבְלָעֵמוֹ אֶרֶץ וְכָתוּב מִפֹּרֶשׁ וְנֵעֵר פַּרְעֹה וְחֵילוֹ בְּיַם סוּף: תורה כ

כב) וַיִּסַּע. לְפִי דַּעְתִּי כִּי עַמּוּד הֶעָנָן שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם בְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם וְעַמּוּד הָאֵשׁ כָּכָה לַיְלָה לָלֶכֶת יוֹמָם וָלַיְלָה. וְאַחַר שֶׁטָּבַע פַּרְעֹה וְחֵילוֹ אֵין לָהֶם פַּחַד וְלֹא יִסְעוּ בַּלַּיְלָה. וְהִנֵּה לֹא תִּמְצָא בְּפָרָשַׁת בְּהַעֲלוֹתְךָ שֶׁבַּלַּיְלָה נָסְעוּ. וְהִנֵּה הִסִּיעָם מֹשֶׁה עַל פִּי הַשֵּׁם. וְאֵינָם רַק שִׁשָּׁה מַסָּעוֹת עַד הַר סִינַי. וְהֵם פְּחוּתִים מֵאַרְבָּעִים יוֹם וְהָאֲוִיר טוֹב לֹא לַח וְלֹא קַר. וּמִי שֶׁאֵין לוֹ אֹהֶל יוּכַל לַעֲמוֹד בָּאֲוִיר וְלֹא יַזִּיקֶנּוּ. וּבְכוֹאָם אֶל מִדְבַּר סִינַי עָשׂוּ כֻּלָּם סֻכּוֹת כִּי שָׁם עָמְדוּ כְּמוֹ שָׁנָה. וּמֹשֶׁה הוֹדִיעָם כִּי שָׁם יִתְעַכְּבוּ עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ הַמִּשְׁכָּן. כִּי בַּעֲבוּר זֶה הוֹצִיאוּ עֲצֵי שִׁטִּים מִמִּצְרַיִם כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ וְלִהְיוֹת זֵכֶר לְסֻכּוֹת שֶׁעָשׂוּ שָׁם הָיָה חַג הַסֻּכּוֹת. כִּי הַכָּתוּב אָמַר כִּי בְּסֻכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְאֵיךְ יָשְׁבוּ בַּעֲנָנִים כִּי הַסֻּכּוֹת אֵינָם דּוֹמִים לָעֲנָנִים. וְעוֹד אֲפָרֵשׁ לָמָּה חַג הַסֻּכּוֹת בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי. וְכַאֲשֶׁר נַעֲשָׂה הַמִּשְׁכָּן יָרַד הַשֵּׁם בְּעַמּוּד עָנָן עָלָיו. כִּי כֵּן כָּתוּב וְאֵשׁ תִּהְיֶה לַיְלָה בּוֹ. וּבִנְסֹעַ הֶעָנָן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּבַעֲבוּר זֶה כָּתוּב וּבְעַמּוּד עָנָן אַתָּה הוֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם וְהִנֵּה שְׁנַיִם עֲמוּדִים הֵם שֶׁמִּתְחַלְּפִין עַל הַמִּשְׁכָּן. וְאִם קַבָּלָה הִיא שֶׁשִּׁבְעָה עֲנָנֵי כָבוֹד הָיוּ. נַנִּיחַ סְבָרָתֵנוּ וְנִסְמָךְ עַל הַקַּבָּלָה: **אֶל מִדְבַּר שׁוּר.** הוּא מִדַּבֵּר אִתָּם בְּעַצְמוֹ. אוּלַי שְׁתֵּי עָרִים הָיוּ בַּמִּדְבָּר שֶׁנִּקְרְאוּ כֵּן. אוֹ יֵשׁ לַמִּדְבָּר שְׁנֵי שֵׁמוֹת. וְהָעֵד שֶׁאָמַר וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בַּמִּדְבָּר הוּא מִדְבַּר שׁוּר. ע״כ בְּהוֹדַע׳ נִפְתַּח בֵּי״ת בַּמִּדְבָּר: **וְלֹא מָצְאוּ מַיִם וַיָּבֹאוּ מָרָתָה** וְכָתוּב וַיִּסְעוּ מִיַּם סוּף. כְּמוֹ וַיִּסַּע מֹשֶׁה אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּם סוּף. וַיֵּלְכוּ דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבַּר אֵיתָם וַיַּחֲנוּ בְּמָרָה: תורה כג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש״י◄ **וַיַּסַּע מֹשֶׁה •** הִסִּיעָן בְּעַל־כָּרְחָם, שֶׁעִטְּרוּ מִצְרַיִם אֶת סוּסֵיהֶם בְּתַכְשִׁיטֵי זָהָב וָכֶסֶף וַאֲבָנִים טוֹבוֹת (מכילתא) וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל מוֹצְאִין אוֹתָם בַּיָּם, וּגְדוֹלָה הָיְתָה בִּזַּת הַיָּם מִבִּזַּת מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר תּוֹרֵי זָהָב (מכילתא) וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל מוֹצְאִין אוֹתָם בַּיָּם, וּגְדוֹלָה הָיְתָה בִּזַּת הַיָּם מִבִּזַּת מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה לָךְ עִם נְקֻדּוֹת הַכָּסֶף. (שיר השירים א) לְפִיכָךְ הֵצַרְתָּ לְהַסִּיעָן בְּעַל־כָּרְחָם.

~ נקודות משיחות קודש ~

הַטַּעַם שֶׁהָיָה צָרִיךְ לְ׳הַסִּיעַ׳ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל

וַיַּסַּע מֹשֶׁה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּם־סוּף

וַיַּסַּע מֹשֶׁה – הִסִּיעָן בְּעַל־כָּרְחָם, שֶׁעִטְּרוּ מִצְרַיִם אֶת סוּסֵיהֶם בְּתַכְשִׁיטֵי זָהָב וָכֶסֶף וַאֲבָנִים טוֹבוֹת, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל מוֹצְאִין אוֹתָם בַּיָּם, וּגְדוֹלָה הָיְתָה בִּזַּת הַיָּם מִבִּזַּת מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר תּוֹרֵי זָהָב נַעֲשֶׂה לָךְ עִם נְקֻדּוֹת הַכָּסֶף, לְפִיכָךְ הֵצַרְתָּ לְהַסִּיעָן בְּעַל־כָּרְחָם. (טו, כב. ובפרש״י)

וְצָרִיךְ בֵּאוּר: בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָדְעוּ שֶׁ״בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעַבְדוּן אֶת הָאֱלֹקִים עַל הָהָר הַזֶּה״, שֶׁמִּקְרִיעַת יַם־סוּף בָּאִים לְמַתַּן תּוֹרָה, עַד שֶׁמֵּרֹב תְּשׁוּקָתָם סָפְרוּ אֶת הַיָּמִים שֶׁעַד מַתַּן תּוֹרָה, וְאֵיךְ יָכוֹל לִהְיוֹת שֶׁבִּזַּת הַיָּם תְּפִסָּה מָקוֹם אֶצְלָם יוֹתֵר מֵהַהֲלִיכָה לְמַתַּן תּוֹרָה?

וְיֵשׁ לוֹמַר: בִּגְאֻלַּת מִצְרַיִם הָיָה צִוּוּי מֵה׳ ״וְנִצַּלְתֶּם אֶת מִצְרָיִם״, שֶׁבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הָיוּ צְרִיכִים לְרוֹקֵן אֶת מִצְרַיִם מִכַּסְפָּם וּזְהָבָם. וּלְפִי זֶה, בְּשָׁעָה שֶׁהַיְּהוּדִים רָאוּ בְּיַם־סוּף שֶׁיֵּשׁ לַמִּצְרִים עוֹד כֶּסֶף וְזָהָב, מִמֵּילָא הֵבִינוּ שֶׁהֵם מְחֻיָּבִים לְהִתְעַסֵּק בְּבִזַּת הַיָּם, מִצַּד הַצִּוּוּי שֶׁל ״וְנִצַּלְתֶּם אֶת מִצְרָיִם״.

וְאַף־עַל־פִּי שֶׁיָּדְעוּ שֶׁ״בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם גּו׳ תַּעַבְדוּן עַל הָהָר הַזֶּה״ הוּא צִוּוּי ה׳, בְּכָל־זֹאת חָשְׁבוּ שֶׁיֵּשׁ לְהַמְתִּין עַד שֶׁיְּסִימוּ אֶת מִצְוַת ״וְנִצַּלְתֶּם״, וּבִפְרָט שֶׁמִּצְוַת ״וְנִצַּלְתֶּם״ הִיא מִצְוָה עוֹבֶרֶת, וּמִצְוַת תַּלְמוּד־תּוֹרָה (מַתַּן תּוֹרָה) נִדְחֵית מִפָּנֶיהָ.

וְהַגַּם שֶׁנִּצְטַוּוּ עַל־יְדֵי מֹשֶׁה לְהַפְסִיק בְּבִזַּת הַיָּם, וְאִם־כֵּן הֲרֵי זֶה הוֹכָחָה שֶׁעַל־פִּי רְצוֹן ה׳ יֵשׁ לְהַפְסִיק בָּזֶה, וּלְהִתְקַדֵּם לְעֻבָּר מַתַּן תּוֹרָה, בְּכָל־זֹאת הָיָה זֶה בְּעַל־כָּרְחָן, כִּי לְפִי הֲבָנָתָם (בַּתּוֹרָה) מִצְוַת תַּלְמוּד־תּוֹרָה נִדְחֵית מִפָּנֶיהָ וכנ״ל.

(ע״פ לקו״ש כרך כא עמ׳ 77 - מתוך ׳לקראת שבת׳)

(כג) **וַיָּבֹאוּ מָרָתָה וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתֹּת מַיִם מִמָّרָה כִּי מָרִים הֵם עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמָהּ מָרָה:**

כג **וַאֲתוֹ לְמָרָה וְלָא יְכִילוּ לְמִשְׁתִּי מַיָּא מִמָּרָה אֲרֵי מְרִירִין אִנּוּן עַל כֵּן קְרָא שְׁמַהּ מָרָה:**

רש״י◄ **וַיָּבֹאוּ מָרָתָה •** כְּמוֹ לְמָרָה, הֵ״א בְּסוֹף תֵּיבָה בִּמְקוֹם לָמֶ״ד בִּתְחִלָּתָהּ, וְהַתָּי״ו הִיא בִּמְקוֹם הֵ״א הַנִּשְׁרֶשֶׁת בְּתֵיבַת מָרָה, וּבִסְמִיכָתָהּ כְּשֶׁהִיא נִדְבֶּקֶת לַהֵ״א שֶׁהוּא מוֹסִיף בִּמְקוֹם הַלָּמֶ״ד, תֵּהָפֵךְ הַהֵ״א שֶׁל שֹׁרֶשׁ לְתָי״ו, וְכֵן כָּל הֵ״א שֶׁהִיא שֹׁרֶשׁ בַּתֵּיבָה תִּתְהַפֵּךְ לְתָי״ו בִּסְמִיכָתָהּ, כְּמוֹ (ישעיה כז) ״חֵמָה אֵין לִי״, (אסתר א) ״וַחֲמָתוֹ בָּעֲרָה בוֹ״. הֲרֵי הֵ״א שֶׁל שֹׁרֶשׁ נֶהֱפֶכֶת לְתָי״ו מִפְּנֵי שֶׁנִּסְמֶכֶת אֶל הַוָּא״ו הַנּוֹסֶפֶת. וְכֵן ״עֶבֶד וָאָמָה״, (בראשית ל) ״הִנֵּה אֲמָתִי בִלְהָה״. ״לְנֶפֶשׁ חַיָּה״, (איוב לג) ״וְזִהֲמַתּוּ חַיָּתוֹ לָחֶם״. ״בֵּין הָרָמָה״, ״וּתְשׁוּבָתוֹ הָרָמָתָה״.

(כד) **וַיִּלֹּנוּ הָעָם עַל־מֹשֶׁה לֵאמֹר מַה־נִּשְׁתֶּה:**

כד **וְאִתְרָעֲמוּ עַמָּא עַל מֹשֶׁה לְמֵימַר מָה נִשְׁתִּי:**

רש״י◄ **וַיִּלֹּנוּ •** לְשׁוֹן נִפְעַל הוּא, וְכֵן הַתַּרְגּוּם לְשׁוֹן נִפְעַל הוּא: ״וְאִתְרָעֲמוּ״, וְכֵן דֶּרֶךְ לְשׁוֹן תְּלוּנָה לְהָסֵב הַדִּבּוּר אֶל הָאָדָם: מִתְלוֹנֵן, מִתְרוֹעֵם, וְלֹא אָמַר: לוֹנֵן, רוֹעֵם, וְכֵן יֹאמַר הַלּוֹעֵז: דקומפ״ל ישנ״ק שי״י מוּסָב הַדִּבּוּר אֵלָיו בְּאָמְרוֹ שי״י.

(כה) **וַיִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיּוֹרֵהוּ יְהוָה עֵץ וַיַּשְׁלֵךְ אֶל־הַמַּיִם וַיִּמְתְּקוּ הַמָּיִם שָׁם שָׂם לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט וְשָׁם נִסָּהוּ:**

כה **וְצַלִּי קֳדָם יְיָ וְאַלְּפֵהּ יְיָ אָעָא וּרְמָא לְמַיָּא וּבַסִּימוּ מַיָּא תַּמָּן גְּזַר לֵהּ קְיָם וְדִין וְתַמָּן נַסְיֵהּ:**

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כג) **עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ.** הַקּוֹרֵא. כְּמוֹ אֲשֶׁר יָלְדָה אוֹתָהּ לְלֵוִי: תורה כד

כד) **וַיִּלּוֹנוּ.** מִבִּנְיַן נִפְעַל. כְּמוֹ וַיִּכּוֹנוּ מִן נָכוֹנוּ. מֵהַפְּעָלִים הַשְּׁנִיִּים אוֹ מֵעֲלוּמֵי הָעַי״ן. וְאִלּוּ הָיָה מִבַּעֲלֵי הַנּו״ן הָיָה עַל מִשְׁקַל וַיִּגְּשׁוּ: תורה כה

כה) **וַיִּצְעַק.** זֶה הָעֵץ לֹא יָדַעְנוּ מָה הָיָה. רַק דְּבַר פֶּלֶא הָיָה. וְאִלּוּ הָיוּ הַמַּיִם עוֹמְדִים הָיֵינוּ אוֹמְרִים דֶּרֶךְ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **שָׂם שָׂם לוֹ** • בְּמָרָה נָתַן לָהֶם מִקְצָת פָּרָשִׁיּוֹת שֶׁל תּוֹרָה שֶׁיִּתְעַסְּקוּ בָּהֶם: שַׁבָּת, וּפָרָה אֲדֻמָּה, וְדִינִין (סנהדרין מ). **וְשָׁם נִסָּהוּ** • לָעָם, וְרָאָה קְשִׁי עָרְפָּן שֶׁלֹּא נִמְלְכוּ בְּמֹשֶׁה בְּלָשׁוֹן יָפָה: בַּקֵּשׁ עָלֵינוּ רַחֲמִים שֶׁיִּהְיֶה לָנוּ מַיִם לִשְׁתּוֹת, אֶלָּא נִתְלוֹנְנוּ.

(כו) **וַיֹּאמֶר אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהַיָּשָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהַאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל־חֻקָּיו כָּל־הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְמִצְרַיִם לֹא־אָשִׂים עָלֶיךָ כִּי אֲנִי יְהוָה רֹפְאֶךָ: ס**

כו וַאֲמַר אִם קַבָּלָא תְּקַבֵּל לְמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהָךְ וּדְכָשַׁר קֳדָמוֹהִי תַּעְבֵּד וְתַצִּית לְפִקּוּדוֹהִי וְתִטַּר כָּל קְיָמוֹהִי כָּל מַרְעִין דִּי שַׂוִּיתִי בְּמִצְרַיִם לָא אַשַׁוּנּוּן עֲלָךְ אֲרֵי אֲנָא יְיָ אַסְיָךְ:

רש"י◄ **אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע** • זוֹ קַבָּלָה שֶׁיְּקַבְּלוּ עֲלֵיהֶם. **תַּעֲשֶׂה** • הִיא עֲשִׂיָּה. **וְהַאֲזַנְתָּ** • תַּטֶּה אָזְנַיִם לְדַקְדֵּק בָּהֶם. **כָּל־חֻקָּיו** • דְּבָרִים שֶׁאֵינָן אֶלָּא גְּזֵרַת מֶלֶךְ בְּלֹא שׁוּם טַעַם, וְיֵצֶר הָרָע מְקַנְטֵר עֲלֵיהֶם: 'מָה אִסּוּר בְּאֵלּוּ, לָמָּה נֶאֱסְרוּ'? כְּגוֹן: לְבִישַׁת כִּלְאַיִם, וַאֲכִילַת חֲזִיר, וּפָרָה אֲדֻמָּה וְכַיּוֹצֵא בָהֶם. **לֹא אָשִׂים עָלֶיךָ** • וְאִם אָשִׂים, חֲרִי הוּא כְּלֹא הוּשְׂמָה "כִּי אֲנִי ה' רֹפְאֶךָ", זֶהוּ מִדְרָשׁוֹ (מכילתא). וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ: "כִּי אֲנִי ה' רֹפְאֶךָ", וּמְלַמֶּדְךָ תּוֹרָה וּמִצְוֹת לְמַעַן תִּנָּצֵל מֵהֶם, כָּרוֹפֵא הַזֶּה הָאוֹמֵר לְאָדָם: אַל תֹּאכַל דְּבָרִים שֶׁמַּחֲזִירִים אוֹתְךָ לִידֵי חֹלִי, וְזֶהוּ אִזּוּן מִצְוֹת. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי ג) "רְפָאוּת תְּהִי לְשָׁרֶךָ".

~ יום חמישי י"א שבט ~

(כז) **וַיָּבֹאוּ אֵילִמָה וְשָׁם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עֵינֹת מָיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ־שָׁם עַל־הַמָּיִם:**

כז וַאֲתוֹ לְאֵילִם וְתַמָּן תְּרֵי עַשַׂר מַבּוּעִין דְּמַיִן וְשִׁבְעִין דִּקְלִין וּשְׁרוֹ תַמָּן עַל מַיָּא:

רש"י◄ **שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עֵינֹת מָיִם** • כְּנֶגֶד י"ב שְׁבָטִים נִזְדַּמְּנוּ לָהֶם. **וְשִׁבְעִים תְּמָרִים** • כְּנֶגֶד שִׁבְעִים זְקֵנִים.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

רְפוּאָה הָיָה וְנָכוֹן הוּא מַה שֶּׁאז"ל: **שָׂם שָׂם לוֹ**. הַשֵּׁם לְיִשְׂרָאֵל: **חֹק וּמִשְׁפָּט**. לְיַסֵּר אוֹתָם וּלְלַמְּדָם. **וְטַעַם וְשָׁם נִסָּהוּ** עַל דֶּרֶךְ כִּי מְנַסֶּה ה' אֱלֹהֵיכֶם אֶתְכֶם לָדַעַת הֲיֶשְׁכֶם אוֹהֲבִים וְכָכָה וַיְעַנֶּךָּ וַיַּרְעִיבֶךָ. וּלְמַעַן נַסּוֹתְךָ לְהֵיטִיבְךָ בְּאַחֲרִיתֶךָ לְהֵיטִיב הַסּוֹבְלִים שֶׁלֹּא הֵלִינוּ עַל מֹשֶׁה: תורה כו

כו) וַיֹּאמֶר אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע. כְּבָר הִזְכַּרְתִּי כִּי כָּל שְׁמִיעָה שֶׁאַחֲרֵי לָמֶ"ד אוֹ בֵי"ת. אֵין פֵּי' לִשְׁמוֹעַ הַדָּבָר. רַק לְהָבִין טַעַם הָעִנְיָן הַנּוֹשֵׂא הַדָּבָר. וְהִנֵּה זוֹ הַשְּׁמִיעָה שֶׁיָּבִין מַה מְּצֻוֶּה לַעֲשׂוֹת: **וְהַיָּשָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה**. אֵלּוּ מִצְוֹת עֲשֵׂה: **וְהַאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו**. מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה לְהִתְבּוֹנֵן מַה הֵם: **וְשָׁמַרְתָּ כָּל חֻקָּיו**. שֶׁלֹּא יַעֲבוֹר עֲלֵיהֶם. כְּמוֹ וְלֹא תֵּלְכוּ בְּחֻקּוֹת הַגּוֹי. וְחֻקַּת הַשֵּׁם שֶׁלֹּא יַעֲשׂוּ כְּמַעֲשֵׂיהֶם: **כָּל הַמַּחֲלָה**. יֵשׁ לְךָ לִזְכּוֹר כִּי בְּעֵינֶיךָ רָאִיתָ הַמַּחֲלָה וְהַנְּגָעִים וְהַמַּכּוֹת אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְּמִצְרַיִם בַּעֲבוּר שֶׁמָּרְדוּ בִּי. וְאִם אַתָּה תִּשְׁמוֹר חֻקַּי תִּמָּלֵט מֵהֶם שֶׁלֹּא אֶעֱשֶׂה לְךָ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי לָהֶם. וְעוֹד כִּי אֲנִי ה' אֶהְיֶה רוֹפְאֶךָ מִכָּל מַחֲלָה שֶׁגָּזַרְתִּי לְהִיוֹתָהּ עַל הָאָרֶץ. אֵין לְךָ צֹרֶךְ לְרוֹפֵא כַּאֲשֶׁר רִפֵּאתִי הַמַּיִם הַמָּרִים שֶׁאֵין יְכֹלֶת בְּרוֹפְאִים לְרַפְּאָם. וְהִנֵּה דְּבַר מָרָה הֵפֶךְ הַמַּכָּה הָרִאשׁוֹנָה. כִּי מֵימֵי הַיְאוֹר הָיוּ מְתוּקִים וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתּוֹת מֵהֶם. וְכָאן הַמַּיִם הַמָּרִים שָׁבוּ מְתוּקִים. וְהִנֵּה הַשֵּׁם עָשָׂה הַדָּבָר וַהֲפָכוֹ. עַל כֵּן יֵשׁ לְךָ לְהִשָּׁמֵר שֶׁלֹּא תַּמֵּר בּוֹ וְלֶאֱהֹב אוֹתוֹ כִּי הוּא יֵיטִיב לְךָ: תורה כז

כז) וַיָּבֹאוּ. אָמַר הַגָּאוֹן שִׁבְעִים מִינֵי תְּמָרִים הָיוּ. וַאֲחֵרִים הוֹסִיפוּ לְכָל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט וַאֲחֵרִים אָמְרוּ לְכָל אִישׁ וָאִישׁ. וְאֵין צֹרֶךְ לַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי הַמַּעְיָנוֹת שֶׁהָיוּ י"ב וְשִׁבְעִים תְּמָרִים לֹא נִבְרְאוּ עַתָּה בִּשְׁבִיל יִשְׂרָאֵל. וְאֵין זֶה זְמַן בִּשּׁוּל תְּמָרִים. וּלְפִי דַּעְתִּי כִּי יִשְׂרָאֵל לֹא יָשְׁבוּ בְּמָרָה רַק יוֹם אֶחָד. וְהִתְעַכְּבוּ בְּאֵילִים כְּמוֹ כ' יוֹם. עַל כֵּן אָמַר הַכָּתוּב וַיַּחֲנוּ שָׁם עַל הַמַּיִם. עַל כֵּן אָמַר בַּפְּסוּק הַבָּא אַחֲרָיו כִּי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי נָסְעוּ מֵאֵילִים. וְהִנֵּה בְּט"ו יָמִים חָנוּ בְּד' מְקוֹמוֹת וְאֵלֶּה הֵם מִדְבַּר סִינַי. וְדָפְקָה. וְאָלוּשׁ וּרְפִידִים. כִּי תְּחִלַּת הַחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי בָּאוּ מִדְבַּר סִינַי. וְהִזְכִּיר הַתְּמָרִים לְהוֹדִיעַ כִּי הַמַּיִם מְתוּקִים הֵפֶךְ מֵי מָרָה כִּי הַתְּמָרִים לֹא יַצְלִיחוּ בָּאָרֶץ שֶׁמֵּימֶיהָ מָרִים: תורה א

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

טז (א) **וַיִּסְעוּ מֵאֵילִם וַיָּבֹאוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־מִדְבַּר־סִין אֲשֶׁר בֵּין־אֵילִם וּבֵין סִינָי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:**

א וּנְטָלוּ מֵאֵילִם וַאֲתוֹ כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַדְבְּרָא דְסִין דִּי בֵין אֵילִם וּבֵין סִינָי בְּחַמְשַׁת עַסְרָא יוֹמָא לְיַרְחָא תִּנְיָנָא לְמִפְּקְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם:

רש"י◄ **בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם** • נִתְפָּרֵשׁ הַיּוֹם שֶׁל חֲנִיָּה זוֹ, לְפִי שֶׁבּוֹ בַּיּוֹם כָּלְתָה הַחֲרָרָה שֶׁהוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם, וְהוּצְרְכוּ לַמָּן. לָמַדְנוּ, שֶׁאָכְלוּ מִשְּׁיָרֵי הַבָּצֵק, (גירסת רא"ם משיורי המצה) — שִׁשִּׁים וְאַחַת סְעֻדּוֹת, וְיָרַד לָהֶם מָן בְּט"ז בְּאִיָּר, וְיוֹם א' בְּשַׁבָּת הָיָה, כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת (דף פז)◆

~ נקודות משיחות קודש ~

וְיָרַד לָהֶם מָן בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּאִיָּר, וְיוֹם אֶחָד בְּשַׁבָּת הָיָה (רש"י טז, א)

הִקְשׁוּ הַמְּפָרְשִׁים, שֶׁלְּפִי־זֶה נִמְצָא שֶׁבִּיאָתָם לְמִדְבַּר סִין, בְּט"ו בְּאִיָּר, הָיְתָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, הַיְנוּ שֶׁנְּסְעוּ אָז בְּשַׁבָּת. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּדֶרֶךְ הַפְּשָׁט לֹא נִצְטַוּוּ עַל שְׁמִירַת שַׁבָּת בִּשְׁלֵמוּתָהּ עַד מַתַּן תּוֹרָה. וּכְפִי שֶׁמּוּבָן מִפֵּרוּשׁ רַשִׁ"י לְעֵיל (טו, כה), שֶׁבְּמָרָה קִבְּלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרָשִׁיּוֹת שֶׁל תּוֹרָה (שַׁבָּת, פָּרָה אֲדֻמָּה וְדִינִין) שֶׁיִּתְעַסְּקוּ בָּהֶן, וְהַיְנוּ שֶׁיִּלְמְדוּ פָּרָשַׁת שַׁבָּת, אַךְ עֲדַיִן לֹא נִצְטַוּוּ לְקַיֵּם מִצְוָה זוֹ בְּפֹעַל.

(לקוטי שיחות כרך לא עמ' 87)

(ב) **וַיִּלֹּנוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן בַּמִּדְבָּר:**

ב וְאִתְרָעֲמוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן בְּמַדְבְּרָא:

רש"י◄ **וַיִּלֹּנוּ** • לְפִי שֶׁכָּלָה הַלֶּחֶם.

(ג) **וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי־יִתֵּן מוּתֵנוּ בְיַד־יְהוָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁבְתֵּנוּ עַל־סִיר הַבָּשָׂר בְּאָכְלֵנוּ לֶחֶם לָשֹׂבַע כִּי־הוֹצֵאתֶם אֹתָנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְהָמִית אֶת־כָּל־הַקָּהָל הַזֶּה בָּרָעָב: ס**

ג וַאֲמָרוּ לְהוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְוֵי דְמִיתְנָא קֳדָם יְיָ בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם כַּד הֲוֵינָא יָתְבִין עַל דּוּדֵי בִסְרָא כַּד הֲוֵינָא אָכְלִין לַחְמָא וְשָׂבְעִין אֲרֵי אַפֵּקְתּוּן יָתָנָא לְמַדְבְּרָא הָדֵין לְקַטָּלָא יָת כָּל קְהָלָא הָדֵין בְּכַפְנָא:

רש"י◄ **מִי יִתֵּן מוּתֵנוּ** • שֶׁנָּמוּת, וְאֵינוֹ שֵׁם דָּבָר כְּמוֹ מוֹתֵנוּ (בְּחוֹלָם), אֶלָּא כְּמוֹ: עֲשׂוֹתֵנוּ, חֲנוֹתֵנוּ, שׁוּבֵנוּ, לַעֲשׂוֹת אֲנַחְנוּ, לַחֲנוֹת אֲנַחְנוּ, לָמוּת אֲנַחְנוּ. וְתַרְגּוּמוֹ: "לְוֵי דְמִיתְנָא", כְּמוֹ לוּ מַתְנוּ, הַלְוַאי וְהָיִינוּ מֵתִים◆.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

א) וַיִּסְעוּ. אָמַר הַגָּאוֹן רַב סְעַדְיָ' כִּי טַעַם לְהַזְכִּיר בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי. לְהוֹדִיעַ כִּי יוֹם חֲמִישִׁי בַּשָּׁבוּעַ יָצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם. וְהִנֵּה יוֹם רִאשׁוֹן לְחֹדֶשׁ נִיסָן הָיָה יוֹם חֲמִישִׁי. וְאִיָּיר יוֹם שִׁשִּׁי וְשַׁבָּת. וְהִנֵּה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בָּאוּ אֶל מִדְבַּר סִין וְהִתְרַעֲמוּ בַּחֲנוֹתָם. וְאָמַר לָהֶם מֹשֶׁה כִּי בָּעֶרֶב תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבַבֹּקֶר יֵרֶד הַמָּן. וְהִנֵּה רָאוּי לִהְיוֹתוֹ יוֹם רִאשׁוֹן. בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי. כִּי הָיָה יוֹם שִׁשִּׁי. וְהָיָה שִׁשִּׁי לִירִידַת הַמָּן. וּמַה שֶׁאָמַר הַגָּאוֹן נְקַבְּלֵהוּ בַּעֲבוּר הַקַּבָּלָה. וְלֹא בַּעֲבוּר פֵּרוּשׁוֹ כִּי מִי הִגִּיד לוֹ כִּי מִמָּחֳרַת בּוֹאָם אֶל מִדְבַּר סִין יָרַד הַמָּן. אוּלַי עָמְדוּ שָׁם אַרְבָּעָה יָמִים אוֹ יוֹתֵר. וְהֵחֵל הַמָּן לָרֶדֶת בְּיוֹם א' כִּי מִיּוֹם רִדְתּוֹ נָחֵל לִסְפּוֹר. כִּי כָּל הָאֻמּוֹת סוֹמְכִין עַל יִשְׂרָאֵל בַּמִּסְפָּר הַזֶּה. וְהִנֵּה הָעֲרֵלִים קָרְאוּ שְׁמוֹת יְמוֹת הַשָּׁבוּעַ עַל שְׁמוֹת הַמְּשָׁרְתִים. וְיוֹם שַׁבָּת לֹא כֵן. וּבְלָשׁוֹן עֲרָבִי קָרְאוּ חֲמִשָּׁה יָמִים עַל דֶּרֶךְ הַמִּסְפָּר וְיוֹם שִׁשִּׁי אלגומ"ע עַל שֵׁם חִבּוּרָם. כִּי הוּא לָהֶם הַיּוֹם הַנִּכְבָּד בַּשָּׁבוּעַ. וְיוֹם שַׁבָּת קָרְאוּ אוֹתוֹ סַבָּ"ת כִּי הַשּ' וְהַס' מִתְחַלְּפִים בִּכְתִיבָתָם. וְאֵלֶּה מִיִּשְׂרָאֵל לָמְדוּ. כִּי הִנֵּה אַנְשֵׁי הוֹדוּ שֶׁאֵינָם מוֹדִים בְּמַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית תְּחִלַּת יְמֵי הַשָּׁבוּעַ לָהֶם יוֹם ד'. בַּעֲבוּר כִּי כּוֹכַב הַיּוֹם הוּא כּוֹכַב חַמָּה. וְיֵשׁ לוֹ שִׁלְטוֹן עֲלֵיהֶם כְּפִי דִּבְרֵיהֶם: תורה ב

ב) וַיִּלֹּנוּ. בְּמֵי מָרָה הֵלִינוּ עַל מֹשֶׁה לְבַדּוֹ כִּי הוּא לְבַדּוֹ הִסִּיעָם וְכָל יִשְׂרָאֵל לֹא הִתְרַעֲמוּ רַק קְצָתָם. עַל כֵּן כָּתוּב וַיִּלֹּנוּ הָעָם. וְעַתָּה בְּמִדְבַּר סִין וַיִּלֹּנוּ כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן כִּי שְׁנֵיהֶם הוֹצִיאוּם. וּבְמָרָה הִתְרַעֲמוּ עַל הַמַּיִם וְעַתָּה מִתְרַעֲמִים עַל הַבָּשָׂר וְהַלֶּחֶם. שֶׁכְּבָר אָכְלוּ רוֹב מִקְנֵיהֶם וְקָהָל גָּדוֹל כָּמוֹהוּ לֹא יִמְצְאוּ לֶחֶם לְקָנוֹת כִּי אִם בְּיֹקֶר כִּי שְׁלֹשִׁים יוֹם הָיָה לָהֶם מִיּוֹם צֵאתָם: תורה ג

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן־הַשָּׁמָיִם וְיָצָא הָעָם וְלָקְטוּ דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן אֲנַסֶּנּוּ הֲיֵלֵךְ בְּתוֹרָתִי אִם־לֹא:

ד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה הָא אֲנָא מָחֵית לְכוֹן לַחְמָא מִן שְׁמַיָּא וְיִפְּקוּן עַמָּא וְיִלְקְטוּן פִּתְגַם יוֹם בְּיוֹמֵהּ בְּדִיל דַּאֲנַסְּנוּן הַיְהָכוּן בְּאוֹרַיְתִי אִם לָא:

רש"י◄ **דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ** • צֹרֶךְ אֲכִילַת יוֹם יִלְקְטוּ בְּיוֹמוֹ, וְלֹא יִלְקְטוּ הַיּוֹם לְצֹרֶךְ מָחָר (מכילתא). **לְמַעַן אֲנַסֶּנּוּ הֲיֵלֵךְ בְּתוֹרָתִי** • אִם יִשְׁמְרוּ מִצְוֹת הַתְּלוּיוֹת בּוֹ — שֶׁלֹּא יוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא יֵצְאוּ בְּשַׁבָּת לִלְקֹט.

(ה) וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ אֵת אֲשֶׁר־יָבִיאוּ וְהָיָה מִשְׁנֶה עַל אֲשֶׁר־יִלְקְטוּ יוֹם יוֹם:

ה וִיהֵי בְּיוֹמָא שְׁתִיתָאָה וִיתַקְּנוּן יָת דְּיַיְתוּן וִיהֵי עַל חַד תְּרֵין עַל דְּיִלְקְטוּן יוֹם יוֹם:

רש"י◄ **וְהָיָה מִשְׁנֶה** • לַיּוֹם וְלַמָּחֳרָת. **מִשְׁנֶה** • עַל שֶׁהָיוּ רְגִילִים לִלְקֹט יוֹם־יוֹם שֶׁל שְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁבוּעַ. וְאוֹמֵר אֲנִי: "אֲשֶׁר יָבִיאוּ וְהָיָה מִשְׁנֶה", לְאַחַר שֶׁיָּבִיאוּ, יִמְצְאוּ "מִשְׁנֶה" בַּמִּדִּידָה, עַל אֲשֶׁר יִלְקְטוּ וְיָמְדוּ יוֹם־יוֹם, וְזֶהוּ: "לָקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה", בִּלְקִיטָתוֹ הָיָה נִמְצָא 'לֶחֶם מִשְׁנֶה', וְזֶהוּ: "עַל כֵּן הוּא נוֹתֵן לָכֶם בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לֶחֶם יוֹמָיִם", נוֹתֵן לָכֶם בְּרָכָה בַּבַּיִת לְמַלְּאוֹת הָעֹמֶר פַּעֲמַיִם, לְלֶחֶם יוֹמַיִם.

(ו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֶרֶב וִידַעְתֶּם כִּי יְהוָה הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:

ו וַאֲמַר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּרַמְשָׁא וְתִדְּעוּן אֲרֵי יְיָ אַפֵּיק יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם:

רש"י◄ **עֶרֶב** • כְּמוֹ לָעֶרֶב. **וִידַעְתֶּם כִּי ה' הוֹצִיא אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם** • לְפִי שֶׁאֲמַרְתֶּם לָנוּ: "כִּי הוֹצֵאתֶם אוֹתָנוּ", תֵּדְעוּ כִּי לֹא אֲנַחְנוּ הַמּוֹצִיאִים, אֶלָּא ה' הוֹצִיא אֶתְכֶם, שֶׁיָּגִיז לָכֶם אֶת הַשְּׂלָו.

(ז) וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד יְהוָה בְּשָׁמְעוֹ אֶת־תְּלֻנֹּתֵיכֶם עַל־יְהוָה וְנַחְנוּ מָה כִּי תַלִּינוּ עָלֵינוּ:

ז וּבְצַפְרָא וְתֶחֱזוּן יָת יְקָרָא דַיְיָ כַּד שְׁמִיעַ (קֳדָמוֹהִי) יָת תְּרָעֲמוּתְכוֹן עַל מֵימְרָא דַיְיָ וַנְחְנָא מָה אֲרֵי אַתְרַעֲמְתּוּן עֲלָנָא:

רש"י◄ **וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם** • לֹא עַל הַכָּבוֹד שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִנֵּה כְּבוֹד ה' נִרְאָה בֶּעָנָן" נֶאֱמַר, אֶלָּא כָּךְ אָמַר לָהֶם: "עֶרֶב וִידַעְתֶּם" כִּי הַיְכֹלֶת בְּיָדוֹ לִתֵּן תַּאֲוָתְכֶם וּבָשָׂר יִתֵּן, אַךְ לֹא בְּפָנִים מְאִירוֹת יִתְּנֶנָּה לָכֶם כִּי שֶׁלֹּא כַּהֹגֶן שְׁאַלְתֶּם אוֹתוֹ וּמִכְּרֵס מְלֵאָה. וְהַלֶּחֶם שֶׁשְּׁאַלְתֶּם לְצֹרֶךְ, בִּירִידָתוֹ לַבֹּקֶר תִּרְאוּ אֶת כְּבוֹד אוֹר פָּנָיו, שֶׁיּוֹרִידֵהוּ לָכֶם דֶּרֶךְ חִבָּה, בַּבֹּקֶר — שֶׁיֵּשׁ שָׁהוּת לַהֲכִינוּ, וְטַל מִלְּמַעְלָה וְטַל מִלְּמַטָּה כְּמֶנֶּחָ בְּקוּפְסָא. **אֶת תְּלֻנֹּתֵיכֶם עַל ה'** • כְּמוֹ אֲשֶׁר עַל ה'. **וְנַחְנוּ מָה** • מָה אֲנַחְנוּ חֲשׁוּבִין?. **כִּי תַלִּינוּ עָלֵינוּ** • שֶׁתַּרְעִימוּ עָלֵינוּ אֶת הַכֹּל, אֶת בְּנֵיכֶם וּנְשֵׁיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם וְ'עֶרֶב רַב'. וְעַל־כָּרְחִי אֲנִי זָקוּק לְפָרֵשׁ "תַּלִּינוּ" בִּלְשׁוֹן תַּפְעִילוּ — מִפְּנֵי דְּגֵשׁוּתוֹ וּקְרִיָּתוֹ, שֶׁאִלּוּ הָיָה רָפֶה הָיִיתִי מְפָרְשוֹ בִּלְשׁוֹן תִּפְעָלוּ, כְּמוֹ (לקמן יז) "וַיָּלֶן הָעָם עַל מֹשֶׁה", אוֹ אִם הָיָה דָגוּשׁ וְאֵין בּוֹ יו"ד וְנִקְרָא 'תִּלּוּנוּ', הָיִיתִי מְפָרְשוֹ לְשׁוֹן 'תִּתְלוֹנְנוּ'. עַכְשָׁו, הוּא מַשְׁמַע תַּלִּינוּ אֶת אֲחֵרִים, כְּמוֹ בַּמְּרַגְּלִים: (במדבר יד) "וַיַּלִּינוּ עָלָיו אֶת כָּל הָעֵדָה".

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ד) **הִנְנִי מַמְטִיר.** כִּדְמוּת מָטָר הַיּוֹרֵד מֵהַשָּׁמַיִם. וּמִלַּת לֶחֶם מַאֲכָל תִּמְצָא עַל הַלֶּחֶם כְּמִשְׁמָעוֹ. גַּם עַל הַבָּשָׂר. כְּמוֹ לֶחֶם אִשֶּׁה. גַּם עַל הַפְּרִי כְּמוֹ נַשְׁחִיתָה עֵץ בְּלַחְמוֹ: וְטַעַם **אֲנַסֶּנּוּ.** שֶׁיִּצְטָרֵךְ אֵלַי בְּכָל יוֹם: תורה ה

ה) **וּפִי' מִשְׁנֶה.** שְׁנֵי הָעֹמֶר לָאֶחָד כִּי כֵּן כָּתוּב: תורה ו

ו) **וַיֹּאמֶר.** טַעַם כִּי ה' הוֹצִיא אֶתְכֶם. בַּעֲבוּר שֶׁאֲמַרְתֶּם כִּי הוֹצֵאתֶם אוֹתָנוּ. וְהִנֵּה שְׁנֵי אוֹתוֹת נַעֲשָׂה לָכֶם שֶׁתֵּדְעוּ כִּי הוּא הוֹצִיא אֶתְכֶם. הָאֶחָד בְּעֶרֶב זֶה הַיּוֹם. וְשֵׁנִי לְמָחֳרָתוֹ בַּבֹּקֶר. וְהָיָה רָאוּי שֶׁיִּהְיֶה עֶרֶב וּבֹקֶר וִידַעְתֶּם. כִּי אֵינֶנּוּ דָּבֵק וּבֹקֶר עִם וּרְאִיתֶם אֶת כְּבוֹד ה'. כִּי בַּיּוֹם עַצְמוֹ רָאוּ אֶת הַכָּבוֹד כַּאֲשֶׁר יְפָרֵשׁ: תורה ז

ז) **וּבֹקֶר.** פֵּרַשְׁתִּיו: **בְּשָׁמְעוֹ אֶת תְּלוּנוֹתֵיכֶם.** דָּבֵק עִם וּרְאִיתֶם אֶת כְּבוֹד ה': **וְנַחְנוּ מָה.** מַה בְּיָדֵינוּ לַעֲשׂוֹת לֹא עָשִׂינוּ רַק מַה שֶּׁצִּוָּנוּ. וְנַחְנוּ חָסֵר אָלֶף: תורה ח

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(ח) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּתֵת יְהוָה לָכֶם בָּעֶרֶב בָּשָׂר לֶאֱכֹל וְלֶחֶם בַּבֹּקֶר לִשְׂבֹּעַ בִּשְׁמֹעַ יְהוָה אֶת־תְּלֻנֹּתֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם מַלִּינִם עָלָיו וְנַחְנוּ מֶה לֹא־עָלֵינוּ תְּלֻנֹּתֵיכֶם כִּי עַל־יְהוָה:

ח וַאֲמַר מֹשֶׁה בִּדְיִתַּן יְיָ לְכוֹן בְּרַמְשָׁא בִּסְרָא לְמֵיכַל וְלַחְמָא בְּצַפְרָא לְמִסְבַּע בְּדִשְׁמִיעַן קֳדָם יְיָ יָת תֵּרְעֲמוּתְכוֹן דִּי אַתּוּן מִתְרַעֲמִין עֲלוֹהִי וַנַחְנָא מָה לָא עֲלָנָא תֵּרְעֲמוּתְכוֹן אֶלָּהֵן עַל מֵימְרָא דַיְיָ:

רש"י◄ **בָּשָׂר לֶאֱכֹל •** וְלֹא לְשֹׂבַע. לִמְּדָה תּוֹרָה ׳דֶּרֶךְ אֶרֶץ׳: שֶׁאֵין אוֹכְלִין בָּשָׂר לְשֹׂבַע. וּמָה רָאָה לְהוֹרִיד לֶחֶם בַּבֹּקֶר וּבָשָׂר בָּעֶרֶב? לְפִי שֶׁהַלֶּחֶם שָׁאֲלוּ כַּהֹגֶן, שֶׁאִי־אֶפְשָׁר לוֹ לָאָדָם בְּלֹא לֶחֶם, אֲבָל בָּשָׂר שָׁאֲלוּ שֶׁלֹּא כַּהֹגֶן, שֶׁהַרְבֵּה בְּהֵמוֹת הָיוּ לָהֶם. וְעוֹד, שֶׁהָיָה אֶפְשָׁר לָהֶם בְּלֹא בָשָׂר. לְפִיכָךְ נָתַן לָהֶם בִּשְׁעַת טֹרַח שֶׁלֹּא כַּהֹגֶן. **אֲשֶׁר־אַתֶּם מַלִּינִים עָלָיו •** אֶת הָאֲחֵרִים, הַשּׁוֹמְעִים אֶתְכֶם מִתְלוֹנְנִים.

(ט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן אֱמֹר אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִרְבוּ לִפְנֵי יְהוָה כִּי שָׁמַע אֶת תְּלֻנֹּתֵיכֶם:

ט וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אֱמַר לְכָל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל קְרִיבוּ קֳדָם יְיָ אֲרֵי שְׁמִיעַן קֳדָמוֹהִי יָת תֵּרְעֲמוּתְכוֹן:

רש"י◄ **קִרְבוּ •** לַמָּקוֹם שֶׁהֶעָנָן יֵרֵד.

(י) וַיְהִי כְּדַבֵּר אַהֲרֹן אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיִּפְנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר וְהִנֵּה כְּבוֹד יְהוָה נִרְאָה בֶּעָנָן: פ

י וַהֲוָה כַּד מַלִּיל אַהֲרֹן עִם כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאִתְפְּנִיוּ לְמַדְבְּרָא וְהָא יְקָרָא דַיְיָ אִתְגְּלִי בַּעֲנָנָא:

~ יום שישי י"ב שבט ~

(יא) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

יא וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:

(יב) שָׁמַעְתִּי אֶת־תְּלוּנֹּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דַּבֵּר אֲלֵהֶם לֵאמֹר בֵּין הָעַרְבַּיִם תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבַבֹּקֶר תִּשְׂבְּעוּ־לָחֶם וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם:

יב שְׁמִיעַ קֳדָמַי יָת תֵּרְעֲמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַלֵּיל עִמְּהוֹן לְמֵימַר בֵּין שִׁמְשַׁיָּא תִּיכְלוּן בִּסְרָא וּבְצַפְרָא תִּשְׂבְּעוּן לַחְמָא וְתִדְּעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהְכוֹן:

(יג) וַיְהִי בָעֶרֶב וַתַּעַל הַשְּׂלָו וַתְּכַס אֶת־הַמַּחֲנֶה וּבַבֹּקֶר הָיְתָה שִׁכְבַת הַטָּל סָבִיב לַמַּחֲנֶה:

יג וַהֲוָה בְּרַמְשָׁא וּסְלִיקַת סְלָיו וַחֲפַת יָת מַשְׁרִיתָא וּבְצַפְרָא הֲוַת נְחָתַת טַלָּא סְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁרִיתָא:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ח) וַיֹּאמֶר. עַתָּה פֵּרֵשׁ לָהֶם ב׳ אוֹתוֹת: תורה ט

ט) קִרְבוּ לִפְנֵי ה׳. אֶל הַמִּדְבָּר: תורה י

י) וַיְהִי. הִתְבָּרֵר לָהֶם כִּי בְּעֵת שֶׁדִּבֵּר לָהֶם קָרְבוּ. מִיַּד בָּא הֶעָנָן וְנִרְאָה בּוֹ הַכָּבוֹד: תורה יא

יא) וַיְדַבֵּר ה׳. וְרָאוּ כִּי מֹשֶׁה הָלַךְ אֶל הַכָּבוֹד וְדִבֵּר עִמּוֹ: תורה יב

יב) שָׁמַעְתִּי. מִלַּת תְּלוּנוֹת זָרָה דַּגְשׁוּת הַנּוּ״ן. וְזֹאת הַנְּבוּאָה שְׁנִיָּה. כִּי כְּבָר הִזְכִּירָהּ מֹשֶׁה בְּתֵת ה׳ לָכֶם בָּעֶרֶב בָּשָׂר לֶאֱכוֹל וְלֶחֶם בַּבֹּקֶר. רַק נִשְׁנִית בַּעֲבוּר יִשְׂרָאֵל שֶׁיִּרְאוּ הַכָּבוֹד. וּמִלַּת **בֵּין הָעַרְבָּיִם** כְּמוֹ בָּעֶרֶב כַּאֲשֶׁר פֵּי׳. וּמִזֶּה הַפָּסוּק הִתְבָּרֵר פֵּי׳ וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת כְּבוֹד ה׳. כִּי הִנֵּה כָּתוּב בֵּין הָעַרְבָּיִם תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבַבֹּקֶר תִּשְׂבְּעוּ לָחֶם: תורה יג

יג) וַיְהִי בָעֶרֶב. בְּסוֹף הַיּוֹם בְּעַצְמוֹ. וַתַּעַל הַשְּׂלָו. אוּלַי עָלְתָה מִפְּאַת יָם: **שִׁכְבַת הַטָּל.** כְּמוֹ וְנִבְלֵי שָׁמַיִם מִי יַשִּׂכִּיב. טַעַם יְרִידָה. וּבְמָקוֹם אַחֵר כָּתוּב וּבְרֶדֶת הַטָּל. יִרְקַב שֵׁם חוּי שֶׁאָמַר כִּי הַמָּן הוּא הַנִּקְרָא בְּלָשׁוֹן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **הַשָּׁלָיו** • מִין עוֹף, וְשָׁמֵן מְאֹד (יומא עה). **הָיְתָה שִׁכְבַת הַטָּל** • הַטַּל שׁוֹכֵב עַל הַמָּן, וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר (במדבר יא): "וּבְרֶדֶת הַטַּל וְגוֹ'", הַטַּל יוֹרֵד עַל הָאָרֶץ וְהַמָּן יוֹרֵד עָלָיו, וְחוֹזֵר וְיוֹרֵד טַל עָלָיו, וַהֲרֵי הוּא כְּמֻנָּח בְּקוּפְסָא (יומא עה. מכילתא).

(יד) **וַתַּעַל שִׁכְבַת הַטָּל וְהִנֵּה עַל־פְּנֵי הַמִּדְבָּר דַּק מְחֻסְפָּס דַּק כַּכְּפֹר עַל־הָאָרֶץ:**

יד וּסְלִיקַת נְחָתַת טַלָּא וְהָא עַל אַפֵּי מַדְבְּרָא דַּעְדַּק מְקַלַּף דַּעְדַּק כְּגִיר כִּגְלִידָא עַל אַרְעָא:

רש"י◄ **וַתַּעַל שִׁכְבַת הַטָּל וגו'** • כְּשֶׁהַחַמָּה זוֹרַחַת, עוֹלֶה הַטַּל שֶׁעַל הַמָּן לִקְרַאת הַחַמָּה, כְּדֶרֶךְ טַל, עוֹלֶה לִקְרַאת הַחַמָּה. אַף אִם תְּמַלֵּא שְׁפוֹפֶרֶת שֶׁל בֵּיצָה טַל וְתִסְתֹּם אֶת פִּיהָ וְתַנִּיחֵהּ בַּחַמָּה, הִיא עוֹלָה מֵאֵלֶיהָ בָּאֲוִיר. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ: שֶׁהַטַּל עוֹלֶה מִן הָאָרֶץ בָּאֲוִיר, וְכַעֲלוֹת שִׁכְבַת הַטַּל נִתְגַּלָּה הַמָּן, וְרָאוּ "וְהִנֵּה עַל פְּנֵי הַמִּדְבָּר" וְגוֹ'. **דַּק • דָּבָר דַּק. מְחֻסְפָּס •** מְגֻלָּה, וְאֵין דּוֹמֶה לוֹ בַּמִּקְרָא. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ: מְחֻסְפָּס, לְשׁוֹן חֲפִיסָה וּדְלוּסְקְמָא, שֶׁבִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה. כְּשֶׁנִּתְגַּלָּה מִשִּׁכְבַת הַטָּל רָאוּ שֶׁהָיָה דָּבָר דַּק מְחֻסְפָּס בְּתוֹכוֹ, בֵּין שְׁתֵּי שִׁכְבוֹת הַטָּל. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: 'מְקַלַּף', לְשׁוֹן "מַחְשֹׁף הַלָּבָן". **כַּכְּפֹר •** כְּפֹר גליד"א בְּלַעַ"ז. "דַּעְדַּק כְּגִיר", כְּאַבְנֵי גִּיר, וְהוּא מִין צֶבַע שָׁחוֹר, כִּדְאַמְרִינָן גַּבֵּי כִּסּוּי הַדָּם: 'הַגִּיר וְהַזַּרְנִיךְ'. "דַּעְדַּק כְּגִיר כִּגְלִידָא עַל אַרְעָא", דַּק הָיָה כְּגִיר, וְשׁוֹכֵב מֻגְלָד כְּקֶרַח עַל הָאָרֶץ, וְכֵן פֵּרוּשׁוֹ: דַּק כַּכְּפֹר, שָׁטוּחַ קָלוּשׁ וּמְחֻבָּר כִּגְלִיד. דַּק טינב"ש בְּלַעַ"ז, שֶׁהָיָה מַגְלִיד גֶּלֶד דַּק מִלְּמַעְלָה. וּ"כְּגִיר" שֶׁתִּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס, תּוֹסֶפֶת הוּא עַל לְשׁוֹן הָעִבְרִית, וְאֵין לוֹ תֵּבָה בַּפָּסוּק.

(טו) **וַיִּרְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו מָן הוּא כִּי לֹא יָדְעוּ מַה־הוּא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָכֶם לְאָכְלָה:**

טו וַחֲזוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲמָרוּ גְּבַר לַאֲחוּהִי מַנָּא הוּא אֲרֵי לָא יְדָעוּ מָה הוּא וַאֲמַר מֹשֶׁה לְהוֹן הוּא לַחְמָא דִּיהַב יְיָ לְכוֹן לְמֵיכָל:

רש"י◄ **מָן הוּא •** הֲכָנַת מָזוֹן הוּא, כְּמוֹ (דניאל א): "וַיְמַן לָהֶם הַמֶּלֶךְ". **כִּי לֹא יָדְעוּ מַה־הוּא •** שֶׁיִּקְרָאוּהוּ בִּשְׁמוֹ.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

פֵּרְסֵי תרנגבי"ן וּבְלָשׁוֹן עֲרָבִי מ"ן וּבְל' לַעַ"ז מנ"א. כִּי קֻשְׁיוֹת רַבּוֹת עָמְדוּ עָלָיו. הָאַחַת כִּי אֵינֶנּוּ יוֹרֵד הַיּוֹם בְּמִדְבַּר סִינַי כִּי הָהָר יָדוּעַ וַאֲנִי רָאִיתִי זֶה הַדּוֹמֶה לְמָן בְּמַלְכוּת אלצכי"ר. וְהוּא יוֹרֵד בְּנִיסָן וּבְאִיָּיר וְלֹא בֶּחָדָשִׁים אֲחֵרִים. וְעוֹד אִם תְּשִׁימֵהוּ לַשֶּׁמֶשׁ לֹא יִמַּס. וְעוֹד כִּי בַּלַּיְלָה לֹא יִבְאַשׁ וְעוֹד כִּי אֵינֶנּוּ חָזָק וְאֵין צֹרֶךְ שֶׁיִּדּוּכֶנּוּ אָדָם בַּמְּדוּכָה שֶׁיַּעֲשֶׂה מִמֶּנּוּ עוּגוֹת. וְעוֹד כַּאֲשֶׁר יוּשַׁם בְּלָשׁוֹן יוֹמָם וְעוֹד כִּי אֵינֶנּוּ מַשְׁבִּיעַ שֶׁיּוֹלִיד דָּם טוֹב רַק הוּא נִכְנָס בִּרְפוּאוֹת. וְעוֹד כִּי בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי הָיָה יוֹרֵד מִשְׁנֶה וְעוֹד כִּי לֹא הָיָה יוֹרֵד בְּשַׁבָּת וְעוֹד כִּי יָרַד לְכָל מָקוֹם שֶׁיַּחֲנוּ. וְעוֹד כִּי עָבַר עִמָּהֶם אֶת הַיַּרְדֵּן. וְלֹא שָׁבַת עַד חֲצִי נִיסָן עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט: תורה יד **יד) וַתַּעַל.** הַטַּעַם שֶׁנִּפְסְקָה. כְּמוֹ אָז חִלַּלְתָּ יְצוּעֵי עָלָה. כִּי הַטַּעַם מֵעֵת שֶׁחִלַּלְתָּ יְצוּעֵי נִסְתַּלֵּק מֵעָלַי וְנִפְסַק. וְכָמוֹהוּ אוֹמֵר אֵלַי אַל תַּעֲלֵנִי בַּחֲצִי יָמַי. וְהַטַּל הָיָה יוֹרֵד בִּתְחִלָּה לְטַהֵר הָאָרֶץ. וּבְהִסְתַּלֵּק הַטַּל יוֹרֵד הַמָּן. וְכֵן כָּתוּב וּבְרֶדֶת הַטַּל עַל הַמַּחֲנֶה לַיְלָה יֵרֵד הַמָּן עָלָיו: **דַּק מְחֻסְפָּס.** כְּמוֹ עִגּוּל וְאֵין לוֹ חֶבֶר וְהָאוֹמֵר שֶׁהוּא כְּמוֹ מַחְשֹׁף שֶׁהוּא בְּשִׁי"ן אֵינוֹ נָכוֹן. כִּי מִשְׁפַּט הַלָּשׁוֹן שֶׁיִּכָּפְלוּ הַפֵּ"א וְהָעַיִ"ן. כְּמוֹ יָפְיָפִיָּה אוֹ הָעַיִ"ן וְהַלָּמֶ"ד כְּמוֹ יְרַקְרַק. אוֹ הַלָּמֶ"ד לְבַדָּהּ כְּמוֹ סַגְרִיר. רַק הָעַיִ"ן לְבַדּוֹ לֹא מָצָאנוּ כִּי אִם בַּעֲלוּמֵי הֵהֵ"א. כְּמוֹ הַגִּיגִי. כִּי אַחַר שֶׁחָסֵר הַהֵ"א נִרְאֶה הַגִּימֵ"ל כְּלָמֶ"ד פֹּעַל. עַל כֵּן כְּפָלוּהוּ. רַק בְּאוֹתִיּוֹת נִרְאוֹת לֹא מָצָאנוּ הָעַיִ"ן כָּפוּל: תורה טו **טו) וַיִּרְאוּ.** אוֹמֵר רַבֵּנוּ שְׁלֹמֹה כִּי בִּלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל תַּרְגּוּם מַה הוּא. מַן הוּא. וְהַמַּגִּיד לוֹ כָּכָה לֹא דִּבֵּר נָכוֹן. כִּי תַּרְגּוּם מַה הוּא. בִּלְשׁוֹן יִשְׁמָעֵאל מַה הֲוֵי רַק מַן הוּא. תַּרְגּוּמוֹ מִי הוּא. כִּי אֵינֶנּוּ נוֹפֵל מַן בִּלְשׁוֹנָם כִּי אִם עַל אָדָם. כִּי פֵּי' מַן הוּא מִגְּזֵרַת אֲשֶׁר מָנָה אֶת מַאֲכַלְכֶם. אָמַר ר' מֹשֶׁה הַכֹּהֵן יָדַעְנוּ כִּי אֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה. כִּי וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵיהֶם וּכְבָר אָמַר מֹשֶׁה אֲלֵיהֶם. וְכָמוֹהוּ רַבִּים. וּבַפָּרָשָׁה הַזֹּאת וַיָּרֶם תּוֹלָעִים וַיִּבְאַשׁ. וּכְבָר בָּאַשׁ. וְכֵן כָּתוּב וְלֹא הִבְאִישׁ וְרִמָּה לֹא הָיְתָה בּוֹ. וְאֵחֵר הַכָּתוּב לוֹמַר דִּבְרֵי מֹשֶׁה. בַּעֲבוּר שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהַאֲרִיךְ לוֹמַר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה'. זֶה בְּדֶרֶךְ הַסִּפּוּר כִּי עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת לְמִי שֶׁהוּא גָּדוֹל בְּשָׁנִים וְלַקְּטָנִים כְּפִי אָכְלָם: תורה טז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(טז) זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לִקְטוּ מִמֶּנּוּ אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת מִסְפַּר נַפְשֹׁתֵיכֶם אִישׁ לַאֲשֶׁר בְּאָהֳלוֹ תִּקָּחוּ:

טז דֵּין פִּתְגָּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ לְקוּטוּ מִנֵּהּ גְּבַר לְפוּם מֵיכְלֵהּ עֻמְרָא לְגַלְגַּלְתָּא מִנְיַן נַפְשָׁתֵיכוֹן גְּבַר לְדִי בְמַשְׁכְּנֵהּ תִּסְבּוּן:

רש"י◄ עֹמֶר • שֵׁם מִדָּה. מִסְפַּר נַפְשֹׁתֵיכֶם • כְּפִי מִנְיַן נְפָשׁוֹת שֶׁיֵּשׁ לְאִישׁ בְּאָהֳלוֹ, תִּקָּחוּ עֹמֶר לְכָל גֻּלְגֹּלֶת.

(יז) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ הַמַּרְבֶּה וְהַמַּמְעִיט:

יז וַעֲבָדוּ כֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְקָטוּ דְּאַסְגֵּי וּדְאַזְעֵר:

רש"י◄ הַמַּרְבֶּה וְהַמַּמְעִיט • יֵשׁ שֶׁלָּקְטוּ הַרְבֵּה, וְיֵשׁ שֶׁלָּקְטוּ מְעַט, וּכְשֶׁבָּאוּ לְבֵיתָם וּמָדְדוּ בָּעֹמֶר, אִישׁ אִישׁ מַה שֶּׁלָּקְטוּ, וּמָצְאוּ שֶׁהַמַּרְבֶּה לִלְקֹט, לֹא הֶעְדִּיף עַל עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת אֲשֶׁר בְּאָהֳלוֹ, וְהַמַּמְעִיט לִלְקֹט, לֹא מָצָא חָסֵר מֵעֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת, וְזֶהוּ נֵס גָּדוֹל שֶׁנַּעֲשָׂה בּוֹ.

(יח) וַיָּמֹדוּ בָעֹמֶר וְלֹא הֶעְדִּיף הַמַּרְבֶּה וְהַמַּמְעִיט לֹא הֶחְסִיר אִישׁ לְפִי־אָכְלוֹ לָקָטוּ:

יח וּכְלוּ בְּעֻמְרָא וְלָא אוֹתַר דְּאַסְגֵּי וּדְאַזְעֵר לָא חַסִּיר גְּבַר לְפוּם מֵיכְלֵהּ לְקָטוּ:

(יט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִישׁ אַל־יוֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר:

יט וַאֲמַר מֹשֶׁה לְהוֹן אֱנָשׁ לָא יַשְׁאַר מִנֵּהּ עַד צַפְרָא:

(כ) וְלֹא־שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה וַיּוֹתִרוּ אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר וַיָּרֶם תּוֹלָעִים וַיִּבְאַשׁ וַיִּקְצֹף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה:

כ וְלָא קַבִּילוּ מִן מֹשֶׁה וְאַשְׁאָרוּ גֻּבְרַיָּא מִנֵּהּ עַד צַפְרָא וּרְחֵשׁ רִיחֲשָׁא וּסְרִי וּרְגֵז עֲלֵיהוֹן מֹשֶׁה:

רש"י◄ וַיּוֹתִירוּ אֲנָשִׁים • (שמות רבה) דָּתָן וַאֲבִירָם. וַיָּרֶם תּוֹלָעִים • לְשׁוֹן רִמָּה. וַיִּבְאַשׁ • חֲרֵי זֶה מִקְרָא הָפוּךְ: שֶׁבַּתְּחִלָּה הִבְאִישׁ וּלְבַסּוֹף הִתְּלִיעַ, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלֹא הִבְאִישׁ, וְרִמָּה לֹא הָיְתָה בּוֹ", וְכֵן דֶּרֶךְ כָּל הַמַּתְּלִיעִים.

(כא) וַיִּלְקְטוּ אֹתוֹ בַבֹּקֶר בַּבֹּקֶר אִישׁ כְּפִי אָכְלוֹ וְחַם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס:

כא וּלְקָטוּ יָתֵהּ בִּצְפַר בִּצְפַר גְּבַר לְפוּם מֵיכְלֵהּ וּמָה דְּמִשְׁתָּאַר מִנֵּהּ עַל אַפֵּי חַקְלָא כַּד חֲמָא עֲלוֹהִי שִׁמְשָׁא פָּשַׁר:

רש"י◄ וְחַם הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס • הַנִּשְׁאָר בַּשָּׂדֶה, נִמּוֹחַ וְנַעֲשָׂה נְחָלִים, וְשׁוֹתִין מִמֶּנּוּ אֵילִים וּצְבָאִים, וְאֻמּוֹת הָעוֹלָם צָדִין מֵהֶם וְטוֹעֲמִים בָּהֶם טַעַם מָן וְיוֹדְעִים מַה שִּׁבְחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל (מכילתא). וְנָמָס • פָּשַׁר, לְשׁוֹן פּוֹשְׁרִין, עַל־יְדֵי הַשֶּׁמֶשׁ מִתְחַמֵּם וּמַפְשִׁיר. וְנָמָס • דישטנ"פריר, וְדֶגְמָתוֹ בְּ'סַנְהֶדְרִין' בְּסוֹף 'אַרְבַּע מִיתוֹת'.

(כב) וַיְהִי בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לָקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה שְׁנֵי הָעֹמֶר לָאֶחָד וַיָּבֹאוּ כָּל־נְשִׂיאֵי הָעֵדָה וַיַּגִּידוּ לְמֹשֶׁה:

כב וַהֲוָה בְּיוֹמָא שְׁתִיתָאָה לְקָטוּ לַחְמָא עַל חַד תְּרֵין תְּרֵין עֻמְרִין לְחַד וַאֲתוֹ כָּל רַבְרְבֵי כְּנִשְׁתָּא וְחַוִּיאוּ לְמֹשֶׁה:

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יז) **וַיַּעֲשׂוּ.** עַל דֶּרֶךְ הַפְּשָׁט כִּי הַמַּרְבֶּה וְהַמַּמְעִיט לְפִי מִסְפַּר נַפְשׁוֹת אָהֳלוֹ וְקַדְמוֹנֵינוּ אָמְרוּ כִּי הוּא דְּבַר פֶּלֶא: תורה יח

יח) **וַיָּמֹדוּ בָעֹמֶר.** מָצָא כָּל אֶחָד לְפִי מַה שֶּׁשִּׁעֵר: תורה יט

יט) **וַיֹּאמֶר.** הַטַּעַם שֶׁלֹּא יוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ לְאָכְלוֹ מָחָר. רַק יַבְטַח בַּשֵּׁם כִּי מָחָר יֵרֵד. כִּי אֵינוֹ מְצֻוֶּה עָלָיו לְאָכְלוֹ כֻּלּוֹ. רַק אִם נִשְׁאַר לוֹ שֶׁלֹּא יָכוֹל לְאָכְלוֹ. יַשְׁלִיכֶנּוּ מִחוּץ לְאָהֳלוֹ: תורה כ

כ) **וְלֹא.** מִלַּת אֲנָשִׁים דִּבְּקָה עִם וְלֹא שָׁמְעוּ אֶל מֹשֶׁה. כִּי אֲנָשִׁים מְעַטִּים הָיוּ. אָמַר רַבִּי מָרִינוּס כִּי וַיָּרֶם מִגְּזֵרַת רִמָּה: תורה כא

כא) **וַיִּלְקְטוּ וְגוֹ'.** טַעַם וְחַם הַשֶּׁמֶשׁ כְּחוֹם הַיּוֹם כִּי הַשֶּׁמֶשׁ לֹא יֵחַם: **וְנָמָס.** מִבִּנְיַן נִפְעַל מִפְּעָלֵי הַכֶּפֶל: תורה כב

כב) **וַיְהִי.** יָרַד הַמָּן יוֹתֵר מֵהַמִּנְהָג כַּאֲשֶׁר יְפָרֵשׁ. וְיִשְׂרָאֵל לָקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה כִּי מֹשֶׁה צִוָּה לָהֶם לַעֲשׂוֹת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **לָקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה** • כְּשֶׁמָּדְדוּ אֶת לְקִיטָתָם בְּאָהֳלֵיהֶם, מָצְאוּ כִּפְלַיִם, "שְׁנֵי הָעֹמֶר לָאֶחָד". וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: לֶחֶם מְשׁוּנֶה, אוֹתוֹ הַיּוֹם נִשְׁתַּנָּה לְשֶׁבַח בְּרֵיחוֹ וְטַעְמוֹ. (מכילתא) (שֶׁאִם לְהַגִּיד שֶׁשְּׁנַיִם הָיוּ, וַהֲלֹא כְּתִיב "שְׁנֵי הָעֹמֶר לָאֶחָד"? אֶלָּא מְשֻׁנֶּה בְּטַעַם וָרֵיחַ). **וַיַּגִּידוּ לְמֹשֶׁה** • שְׁאָלוּהוּ: מַה הַיּוֹם מִיּוֹמִים? וּמִכָּאן יֵשׁ לִלְמֹד שֶׁעֲדַיִן לֹא הִגִּיד לָהֶם מֹשֶׁה פָּרָשַׁת שַׁבָּת שֶׁנִּצְטַוָּה לוֹמַר לָהֶם: "וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ וְגוֹ'" עַד שֶׁשָּׁאֲלוּ אֶת זֹאת, אָמַר לָהֶם: "הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה'" שֶׁנִּצְטַוִּיתִי לוֹמַר לָכֶם, וּלְכָךְ עֲנָשׁוֹ הַכָּתוּב, שֶׁאָמַר לוֹ: "עַד אָנָה מֵאַנְתֶּם" וְלֹא הוֹצִיאוֹ מִן הַכְּלָל.

(כג) **וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה שַׁבָּתוֹן שַׁבַּת־קֹדֶשׁ לַיהוָה מָחָר אֶת אֲשֶׁר־תֹּאפוּ אֵפוּ וְאֵת אֲשֶׁר־תְּבַשְּׁלוּ בַּשֵּׁלוּ וְאֵת כָּל־הָעֹדֵף הַנִּיחוּ לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד־הַבֹּקֶר:**

כג וַאֲמַר לְהוֹן הוּא דִּי מַלִּיל יְיָ שְׁבָתָא שְׁבַת קוּדְשָׁא קֳדָם יְיָ מְחָר יָת דִּי אַתּוּן עָתִידִין לְמֵפָא אֱפוּ וְיָת דִּי אַתּוּן עָתִידִין לְבַשָּׁלָא בַּשִּׁילוּ וְיָת כָּל מוֹתָרָא אַצְנְעוּ לְכוֹן לְמַטְרַת עַד צַפְרָא:

רש"י◄ **אֵת אֲשֶׁר תֹּאפוּ אֵפוּ** • מַה שֶּׁאַתֶּם רוֹצִים לֶאֱפוֹת בַּתַּנּוּר, אֵפוּ הַיּוֹם, הַכֹּל לִשְׁנֵי יָמִים. וּמַה שֶּׁאַתֶּם צְרִיכִים לְבַשֵּׁל מִמֶּנּוּ בְּמַיִם, בַּשְּׁלוּ הַיּוֹם. לְשׁוֹן אֲפִיָּה נוֹפֵל בְּלֶחֶם, וּלְשׁוֹן בִּשּׁוּל בְּתַבְשִׁיל. **לְמִשְׁמֶרֶת** • לְגְנִיזָה.

(כד) **וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ עַד־הַבֹּקֶר כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא הִבְאִישׁ וְרִמָּה לֹא־הָיְתָה בּוֹ:**

כד וְאַצְנְעוּ יָתֵהּ עַד צַפְרָא כְּמָא דְּפַקִּיד מֹשֶׁה וְלָא סְרִי וְרִיחָשָׁא לָא הֲוָה בֵּהּ:

(כה) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אִכְלֻהוּ הַיּוֹם כִּי־שַׁבָּת הַיּוֹם לַיהוָה הַיּוֹם לֹא תִמְצָאֻהוּ בַּשָּׂדֶה:**

כה וַאֲמַר מֹשֶׁה אִכְלוּהִי יוֹמָא דֵין אֲרֵי שַׁבְּתָא יוֹמָא דֵין קֳדָם יְיָ יוֹמָא דֵין לָא תַשְׁכְּחֻנֵּהּ בְּחַקְלָא:

רש"י◄ **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אִכְלוּהוּ הַיּוֹם וְגוֹ'** • (מכילתא) שַׁחֲרִית, שֶׁהָיוּ רְגִילִים לָצֵאת וְלִלְקֹט, בָּאוּ לִשְׁאֹל: אִם נֵצֵא, אִם לָאו? אָמַר לָהֶם: אֶת שֶׁבִּידֶכֶם אִכְלוּ. לָעֶרֶב חָזְרוּ לְפָנָיו וּשְׁאָלוּהוּ: מַהוּ לָצֵאת? אָמַר לָהֶם: "שַׁבָּת הַיּוֹם". רָאָה אוֹתָם דּוֹאֲגִים שֶׁמָּא פָּסַק הַמָּן וְלֹא יֵרֵד עוֹד, אָמַר לָהֶם: הַיּוֹם לֹא תִמְצָאוּהוּ. מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "הַיּוֹם"? "הַיּוֹם לֹא תִמְצָאוּהוּ", אֲבָל מָחָר תִּמְצָאוּהוּ.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כָּכָה. וְהֵם לֹא יָדְעוּ לָמָּה וְעוֹד שֶׁהַכָּתוּב אָמַר לָקְטוּ וְלֹא אָמַר מָצְאוּ. וּבָאוּ הַנְּשִׂיאִים וְהִגִּידוּ לְמֹשֶׁה כִּי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּם. וּשְׁאָלוּהוּ מַה יַּעֲשׂוּ. כִּי לָמָּה צִוָּה לִלְקֹט מִשְׁנֶה. וְאֵיךְ יוּכְלוּ לְאָכְלוֹ: תורה כג

כג) וַיֹּאמֶר. כְּבָר אָמַר לִי הַשֵּׁם כִּי אַתֶּם חַיָּבִים לִשְׁבּוֹת מָחָר שֶׁלֹּא תַּעֲשׂוּ מְלָאכָה אֲפִילוּ אֹכֶל נֶפֶשׁ. כִּי מָחָר הוּא יוֹם שַׁבָּת לַה'. כִּי זֶה הַיּוֹם סָמוּךְ לַשֵּׁם בַּעֲבוּר שֶׁשַּׁבַּת מִכָּל מְלַאכְתּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. וְכָכָה בִּשְׁנַת הַשְּׁמִטָּה שָׁבְתָה הָאָרֶץ שַׁבָּת לַה'. וּמִלַּת שַׁבָּת. בִּדְקִדּוּק קָשֶׁה כִּי אֵינֶנָּה עַל מִשְׁקַל גָּנֵב. כִּי תֵּי"ו שַׁבָּת סִימָן לְשׁוֹן נְקֵבָה. וְהָעֵד שַׁבָּת הִיא לַה'. וּמִלַּת שַׁבָּת שֵׁם דָּבָר כְּמוֹ שְׁבִיתָה. וְכָכָה דִּקְדּוּק הַמִּלָּה הָיְתָה רְאוּיָה לִהְיוֹת שַׁבֶּתֶת. עַל מִשְׁקַל דַּלֶּקֶת. וְכַאֲשֶׁר חָסְרוּ הַתֵּי"ו הָאַחַת פָּתְחוּ הַבֵּי"ת לְהוֹרוֹת עַל לְשׁוֹן נְקֵבָה. וְכָכָה מִלַּת אַחַת כַּאֲשֶׁר אֲפָרֵשׁ. וּמִלַּת אָפוּ. זָרָה כִּי הָיָה רָאוּי לִהְיוֹתוֹ עַל מִשְׁקַל עָשׂוּ. וְהִנֵּה אָמַר מֹשֶׁה לַנְּשִׂיאִים מַה יַּעֲשׂוּ: **אֶת אֲשֶׁר תֹּאפוּ.** כְּמִנְהַגְכֶם: **אֵפוּ.** שֶׁתֹּאכְלוּ הַיּוֹם וְכָכָה אֶת אֲשֶׁר תְּבַשְּׁלוּ בַּשֵּׁלוּ. וְהִנֵּה מֵהָעוֹמֵר הָאַחַת עָשׂוּ כָּל זֶה וּבַשֵּׁלוּ הַכֹּל כִּרְצוֹנְכֶם. וְאִכְלוּ מַה שֶּׁיִּסְפִּיק לָכֶם: **וְאֵת כָּל הָעֹדֵף.** הַנִּיחוּהוּ עַד הַבֹּקֶר שֶׁאֹמַר לָכֶם מַה תַּעֲשׂוּ. וְהִנֵּה לֹא הוֹדִיעָם כִּי לֹא יָרֵד מָן בְּיוֹם הַשַּׁבָּת. רַק בַּבֹּקֶר הוֹדִיעָם זֶה הַסּוֹד: תורה כד

כה) וַיֹּאמֶר. רַבִּים חַסְרֵי אֱמוּנָה הִשְׁתַּבְּשׁוּ בַּעֲבוּר זֶה הַפָּסוּק וְאָמְרוּ כִּי חַיָּב אָדָם לִשְׁמוֹר יוֹם הַשַּׁבָּת וְהַלַּיְלָה הַבָּא אַחֲרָיו. כִּי מֹשֶׁה אָמַר כִּי שַׁבָּת הַיּוֹם לַה'. וְלֹא הַלַּיְלָה שֶׁעָבַר. גַּם אָמַר מָחָר. וּפֵרְשׁוּ וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹּקֶר כִּרְצוֹנָם. כִּי יוֹם רִאשׁוֹן לֹא הִשְׁלִים עַד בֹּקֶר יוֹם שֵׁנִי וְלֹא דִּבְּרוּ נְכוֹנָה כִּי מֹשֶׁה לֹא דִּבֵּר לְיִשְׂרָאֵל רַק כְּנֶגֶד מִנְהָגָם. כַּאֲשֶׁר הִזְכַּרְתִּי לְךָ. כִּי מִנְהַג אַרְצוֹת עֲרֵלִים אֵינָם כְּמִנְהַג אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּמַאֲכָלָם וּבְמַלְבּוּשָׁם וּבִנְיָנָם וְעִנְיָנָם כִּי אֵין מִנְהָג שֶׁיֹּאפֶה אָדָם אוֹ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(כו) שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטֻהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לֹא יִהְיֶה־בּוֹ׃

כו שִׁתָּא יוֹמִין תִּלְקְטֻנֵּהּ וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה שַׁבְּתָא לָא יְהֵי בֵּהּ׃

רש"י◄ **וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת** • שַׁבָּת הוּא, הַמָּן "לֹא יִהְיֶה בּוֹ", וְלֹא בָּא הַכָּתוּב אֶלָּא לְרַבּוֹת יוֹם הַכִּפּוּרִים וְיָמִים־טוֹבִים (מכילתא)◆

(כז) וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יָצְאוּ מִן־הָעָם לִלְקֹט וְלֹא מָצָאוּ׃ ס

כז וַהֲוָה בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה נְפָקוּ מִן עַמָּא לְמִלְקָט וְלָא אַשְׁכָּחוּ׃

(כח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אָנָה מֵאַנְתֶּם לִשְׁמֹר מִצְוֹתַי וְתוֹרֹתָי׃

כח וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עַד אֵימָתַי אַתּוּן מְסָרְבִין לְמִטַּר פִּקּוּדַי וְאוֹרָיָתִי׃

רש"י◄ **עַד אָנָה מֵאַנְתֶּם** • מָשָׁל הֶדְיוֹט הוּא: בַּהֲדֵי הוּצָא לָקֵי כְּרָבָא, עַל־יְדֵי הָרְשָׁעִים, מִתְגַּנִּין הַכְּשֵׁרִין (ב"ק צב)◆

(כט) רְאוּ כִּי־יְהוָה נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת עַל־כֵּן הוּא נֹתֵן לָכֶם בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לֶחֶם יוֹמָיִם שְׁבוּ אִישׁ תַּחְתָּיו אַל־יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי׃

כט חֲזוֹ אֲרֵי יְיָ יְהַב לְכוֹן שַׁבְּתָא עַל כֵּן הוּא יָהֵב לְכוֹן בְּיוֹמָא שְׁתִיתָאָה לְחֵם תְּרֵין יוֹמִין תִּיבוּ אֱנָשׁ תְּחוֹתוֹהִי לָא יִפּוֹק אֱנָשׁ מֵאַתְרֵהּ בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה׃

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יִבַּשֵּׁל בַּקַּיִץ וּבַחֹרֶף וְלֹא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה רַק בַּיּוֹם. ע"כ אָמַר מָחָר. וְעַתָּה שִׂים לִבְּךָ לְהָבִין טִפְּשׁוּת הַמְּפָרְשִׁים וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹּקֶר אֲשֶׁר הִזְכַּרְתִּי. כִּי הַכָּתוּב אוֹמֵר וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאוֹר יוֹם. וְהוּא מֵעֵת זְרוֹחַ הַשֶּׁמֶשׁ עַד שֶׁקְּעוֹ וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לַיְלָה מֵעֵת שְׁקוֹעַ הַשֶּׁמֶשׁ עַד זְרְחוֹ. וְהִנֵּה הַלַּיְלָה הֶפֶךְ הַיּוֹם. כְּמוֹ שֶׁחֹשֶׁךְ הֵפֶךְ אוֹר. א"כ אֵיךְ יִקְרָא מֵעֵת עֶרֶב שֶׁהוּא עֲרִיבַת הַשֶּׁמֶשׁ עַד בֹּקֶר יוֹם. וְהִנֵּה הוּא לַיְלָה. וְהִנֵּה כָּתוּב עַל אֵלֶּה לַיְלָה לַיּוֹם יָשִׁימוּ. וְדַע כִּי הַיּוֹם בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ עַל שְׁנֵי דְּרָכִים. הָאַחַת כַּאֲשֶׁר הִזְכַּרְתִּי כָּל זְמַן שֶׁאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ עוֹמֵד עַל הָאָרֶץ כְּנֶגֶד כָּל מָקוֹם. עַל כֵּן כָּתוּב לַיְלָה וָיוֹם. וְיוֹם וָלַיְלָה. שְׁלֹשֶׁת יָמִים וּשְׁלֹשָׁה לֵילוֹת. כִּי אִלּוּ הָיְתָה מִדַּת הַיּוֹם כּוֹלֶלֶת עִמּוֹ לַיְלָה לָמָּה יַזְכִּיר לַיְלָה. וְזֶה לֹא יִתָּכֵן בִּרְאִיָּה גְּמוּרָה מֵחָכְמַת הַדִּבּוּר. שֶׁשֵּׁם דָּבָר יִהְיֶה כּוֹלֵל שְׁנֵי דְּבָרִים שֶׁהָאֶחָד הֵפֶךְ כְּנֶגְדּוֹ. וְהַדֶּרֶךְ הַשֵּׁנִית שֶׁמִּלַּת יוֹם נוֹפֵל עַל זְמַן קָרוֹב אוֹ רָחוֹק. כְּמוֹ בְּיוֹם הַכּוֹתִי כָּל בְּכוֹר. אַתָּה עוֹבֵר הַיּוֹם. אֶל אֶרֶץ אַחֶרֶת כַּיּוֹם הַזֶּה וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא. וְרַבִּים. כָּכָה. וְהִנֵּה נַנִּיחַ כָּל אֵלֶּה הַדְּבָרִים וּנְבַקֵּשׁ יוֹם הַתּוֹרָה כַּאֲשֶׁר אָמַרְתִּי. כִּי שְׁנוֹתֵינוּ אֵינָם קְבוּעִים בְּמַהֲלַךְ הַחַמָּה וְהַלְּבָנָה רַק בִּקְבִיעוּת ב"ד. וְהִנֵּה מָצָאנוּ שֶׁאָמַר שִׁבְעַת יָמִים מַצּוֹת תֹּאכֵלוּ. וּפִי' כִּי זֶה הַמִּסְפָּר מְאֻרָבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב. וְכָתוּב מֵעֶרֶב עַד עֶרֶב תִּשְׁבְּתוּ שַׁבַּתְּכֶם. וְעוֹד מִי שֶׁאֵרַע לוֹ קֶרִי בַּלַּיְלָה אוֹ בַּיּוֹם. כִּי כֵּן כָּתוּב מִקְרֶה לַיְלָה. וְהִנֵּה לֹא יִטְהַר עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁהוּא סוֹף הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן. וְאִלּוּ כֵּן שֶׁהוּא עַד בֹּקֶר יוֹם שֵׁנִי. הָיָה רָאוּי שֶׁיִּרְחַץ בַּבֹּקֶר. כִּי הֵם אוֹמְרִים כִּי הַיּוֹם וְהַלַּיְלָה שֶׁהוּא אַחֲרָיו יִקָּרֵא יוֹם. הִנֵּה יִהְיֶה חֲצִי הַיּוֹם טָמֵא וְחֶצְיוֹ טָהוֹר. וַאֲשֶׁר יֵאָרַע לוֹ קֶרִי בִּתְחִלַּת הַלַּיְלָה חֲצִי יוֹם שֶׁעָבַר טָמֵא גַּם חֲצִי יוֹם הַבָּא. וְאֵלֶּה דִּבְרֵי הַתּוֹעִים וּכְבָר פֻּרְשָׁתִי וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹּקֶר בִּמְקוֹמוֹ: **וַיֹּאמֶר**. עַתָּה פֵּרֵשׁ מַה יַּעֲשׂוּ בָּעֹנֶדֶף הַמֻּנָּח וְגִלָּה לָהֶם סוֹדוֹ כִּי לֹא יִמְצָאוּהוּ הַיּוֹם כִּי לֹא יֵרֵד: תורה כו

כו) שֵׁשֶׁת. כֵּן יִהְיֶה תָּמִיד כָּל זְמַן הֱיוֹתְכֶם בַּמִּדְבָּר כַּאֲשֶׁר הָיָה עַתָּה שֶׁלְּקַטְתֶּם אוֹתוֹ שֵׁשֶׁת יָמִים: **וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. לֹא יִהְיֶה.** מָן יוֹרֵד. וְהוֹסִיף בּוֹ תּוֹסֶפֶת בֵּאוּר. כְּמוֹ וּמֵעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ: תורה כז

כז) וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. לֵרֶדֶת הַמָּן. יָצְאוּ לִלְקוֹט. לִרְאוֹת הֲיַעַמְדוּ דִּבְרֵי מֹשֶׁה: תורה כח

כח) וַיֹּאמֶר ה'. מֹשֶׁה כְּנֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל. וְהַטַּעַם שֶׁיֹּאמַר לְיִשְׂרָאֵל כָּכָה: וְטַעַם מִצְוֹתַי. עַל הָאֲנָשִׁים שֶׁהוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר: וְטַעַם וְתוֹרֹתָי. שֶׁהַשֵּׁם הוֹרָה לָהֶם טַעַם הַשַּׁבָּת עַל כֵּן לָקְטוּ לֶחֶם מִשְׁנֶה. וְטַעַם לְשׁוֹן רַבִּים מִצְוֹתַי וְתוֹרוֹתַי. כִּי כָּל הַמִּצְוֹת וְהַתּוֹרוֹת הֵם אֱמֶת בְּלִי סָפֵק כְּמַשְׁמָעָם וְיֵשׁ לָהֶם סוֹדוֹת בְּדִבְרֵי הַנִּשְׁמָ'. וְלֹא יְבִינוּם רַק הַמַּשְׂכִּילִים. וְעַל כֵּן כָּל מִצְוָה הִיא שְׁתַּיִם: תורה כט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **רְאוּ • בְּעֵינֵיכֶם כִּי ה' בִּכְבוֹדוֹ מַזְהִיר אֶתְכֶם עַל הַשַּׁבָּת, שֶׁהֲרֵי גַּם נַעֲשָׂה בְּכָל עֶרֶב שַׁבָּת, לָתֵת לָכֶם לֶחֶם יוֹמַיִם. שְׁבוּ אִישׁ תַּחְתָּיו • מִכָּאן סָמְכוּ חֲכָמִים אַרְבַּע אַמּוֹת לַיּוֹצֵא חוּץ לַתְּחוּם, שָׁלֹשׁ לְגוּפוֹ וְאַחַת לְפִשּׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם. אַל־יֵצֵא וְגוֹ' • אֵלּוּ אַלְפַּיִם אַמָּה שֶׁל 'תְּחוּם שַׁבָּת', וְלֹא בִּמְפֹרָשׁ, שֶׁאֵין תְּחוּמִין אֶלָּא מִ'דִּבְרֵי סוֹפְרִים'. וְעִקָּרוֹ שֶׁל מִקְרָא, עַל לוֹקְטֵי הַמָּן נֶאֱמַר.**

~ נקודות משיחות קודש ~

עֲרוּכָה בְּרַמַ"ח אֵיבָרִים – מִשְׁתַּמֶּרֶת

אַל־יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:

אֵלּוּ אַלְפַּיִם אַמָּה שֶׁל תְּחוּם שַׁבָּת (טז, כט. ובפרש"י)

יֵשׁ לְבָאֵר תֹּכֶן אִסּוּר יְצִיאָה חוּץ לַתְּחוּם, בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ: אַף שֶׁצִּוְּתָה תּוֹרָה "שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל מְלַאכְתֶּךָ" (יתרו כ, ט) שֶׁמֶּשֶׁךְ זְמַן מְסֻיָּם בִּימוֹת הַחֹל, עַל הָאָדָם לַעֲסֹק בְּ"עוֹבְדִין דְּחֹל" וּבְעִנְיָנִים שֶׁאֵינָם שַׁיָּכִים לַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, הִזְהִירָה תּוֹרָה שֶׁרַק "יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל" (תהלים קכח, ד), כְּלוֹמַר, שֶׁהָעֵסֶק צָרִיךְ לִהְיוֹת רַק בְּ"יְגִיעַ כַּפֶּיךָ", עִם הַיָּדַיִם וְכֹחַ הַמַּעֲשֶׂה שֶׁלּוֹ, וְרֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ צְרִיכִים לִהְיוֹת שְׁקוּעִים גַּם בְּעֵת הָעֵסֶק, בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹתֶיהָ.

אַף בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהִתִּירָה תּוֹרָה שֶׁה"כַּפַּיִם" וְכֹחַ הַמַּעֲשֶׂה יִהְיוּ עֲסוּקִים בְּעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה, חֲרֵי זֶה דַּוְקָא בִּ"יְמוֹת הַחֹל", וְהַיְנוּ, בִּזְמַן שֶׁאֵינוֹ מֻקְדָּשׁ לְלִמּוּד הַתּוֹרָה וּלְקִיּוּם מִצְוֹתֶיהָ.

אֲבָל בְּ"יוֹם הַשַּׁבָּת", וְהַיְנוּ בְּעִתִּים שֶׁהֻקְדְּשׁוּ לְלִמּוּד הַתּוֹרָה וּלְקִיּוּם הַמִּצְוֹת, הִנֵּה גַּם הָרַגְלַיִם אֲסוּרוֹת לָלֶכֶת מִחוּץ לִתְחוּם הַקְּדֻשָּׁה, שֶׁלֹּא רַק רֹאשׁוֹ וְכֹחַ שִׂכְלוֹ צְרִיכִים לִהְיוֹת שְׁקוּעִים בְּעֵסֶק וְעִיּוּן הַתּוֹרָה, אֶלָּא גַּם יָדָיו וְכֹחַ הַמַּעֲשֶׂה צְרִיכִים לִהְיוֹת שְׁקוּעִים בָּזֶה לְגַמְרֵי.

וּכְמַאֲמַר רַז"ל (עירובין נד, א) עַל הַפָּסוּק (שמואל ב כג, ה) "עֲרוּכָה בַּכֹּל וּשְׁמוּרָה" – "אִם עֲרוּכָה בְּרַמַ"ח אֵבָרִים שֶׁלָּךְ – מִשְׁתַּמֶּרֶת, וְאִם לָאו – אֵינָהּ מִשְׁתַּמֶּרֶת". שֶׁבְּעֵת הַלִּמּוּד צָרִיךְ לִהְיוֹת בִּבְחִינַת "כָּל עַצְמוֹתַי תֹּאמַרְנָה" (תהלים לה, י) שֶׁכָּל אֵבְרֵי הַגּוּף שְׁקוּעִים לְגַמְרֵי בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה.

(על־פי לקוטי־שיחות כרך יא עמ' 71 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

(ל) **וַיִּשְׁבְּתוּ הָעָם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:**

ל **וְנָחוּ עַמָּא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה:**

(לא) **וַיִּקְרְאוּ בֵית־יִשְׂרָאֵל אֶת־שְׁמוֹ מָן וְהוּא כְּזֶרַע גַּד לָבָן וְטַעְמוֹ כְּצַפִּיחַת בְּדְבָשׁ:**

לא **וּקְרוֹ בֵּית יִשְׂרָאֵל יָת שְׁמֵהּ מָן וְהוּא כְּבַר זְרַע גַּדָּא חִוָּר וְטַעֲמֵהּ כְּאִסְקְרֵיטָן בִּדְבָשׁ:**

רש"י◄ **וְהוּא כְּזֶרַע גַּד לָבָן • עֵשֶׂב שֶׁשְּׁמוֹ קוֹליינדר"י וְזֶרַע שֶׁלּוֹ עָגֹל וְאֵינוֹ לָבָן, וְהַמָּן הָיָה לָבָן, וְאֵינוֹ נִמְשָׁל לְ"זֶרַע גַּד" אֶלָּא לְעִנְיַן הָעִגּוּל, "כְּזֶרַע גַּד"**

הָיָה וְהוּא "לָבָן". **כְּצַפִּיחַת • בָּצֵק שֶׁמְּטַגְּנִין אוֹתוֹ בִּדְבַשׁ וְקוֹרִין לוֹ אִסְקְרֵיטָן בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה, וְהוּא תַּרְגּוּם שֶׁל אוּנְקְלוֹס.**

(לב) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה מְלֹא הָעֹמֶר מִמֶּנּוּ לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם לְמַעַן יִרְאוּ אֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הֶאֱכַלְתִּי אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:**

לב **וַאֲמַר מֹשֶׁה דֵּין פִּתְגָּמָא דִּי פַקִּיד יְיָ מְלֵי עֻמְרָא מִנֵּהּ לְמִטְרָא לְדָרֵיכוֹן בְּדִיל דְּיֶחֱזוּן יָת לַחְמָא דִּי אוֹכְלִית יָתְכוֹן בְּמַדְבְּרָא בְּאַפָּקוּתִי יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרָיִם:**

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

כט) רְאוּ. הַטַּעַם רְאוּ זֶה הַמּוֹפֵת שֶׁיִּתֵּן לָכֶם הַשֵּׁם. שֶׁיִּתְבָּרֵר לָכֶם כִּי הוּא צִוָּה שֶׁתִּשְׁבְּתוּ כַּאֲשֶׁר שָׁבַת בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית. עַל כֵּן הוּא נוֹתֵן שֶׁיֵּרֵד הַמָּן הַיּוֹם כִּפְלַיִם מִמִּנְהָגוֹ בְּכָל יוֹם: **שְׁבוּ אִישׁ תַּחְתָּיו.** בְּאָהֳלוֹ. וּפִי' אַל יֵצֵא אִישׁ מִמְּקוֹמוֹ לִלְקוֹט הַמָּן כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ אֲנָשִׁים שֶׁיָּצְאוּ לִלְקוֹט: תורה ל

ל) וַיִּשְׁבְּתוּ. סִפֵּר הַכָּתוּב כִּי לֹא יָצָא אָדָם לִלְקוֹט בְּיוֹם הַשַּׁבָּת מֵהַיּוֹם הַהוּא וָהָלְאָה: תורה לא

לא) וַיִּקְרְאוּ. הִנֵּה הִזְכִּיר לְמַעְלָה הַנִּסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ בַּמָּן וְשָׁב עַתָּה לְסַפֵּר שִׁבְחוֹ. יֵשׁ אוֹמְרִים כִּי כְּזֶרַע גַּד לָבָן כּוּסְבַּרְתָּא. וְנִקְרָא בְּלְשׁוֹן עֲרָבִי כסבי"ר. וְי"א חַרְדָּל. וְאָנֹכִי לֹא יָדַעְתִּי כִּי אֵין לוֹ חָבֵר בַּמִּקְרָא רַק בְּדָבָר הַמָּן. וְכָכָה צַפִּיחִית. וְהַגָּאוֹן אָמַר כִּי הוּא רָקִיק מַצּוֹת. וְהִנֵּה כְּשֶׁיֹּאכַל כַּאֲשֶׁר יֵרֵד הוּא כְּצַפִּיחִית בְּדְבָשׁ. וְאִם יְבֻשַּׁל יִהְיֶה טַעְמוֹ כִּלְשַׁד הַשֶּׁמֶן. אֵלֶּה הַשְּׁנַיִם מַטְעַמִּים הֶרְאָנוּ הַכָּתוּב: תורה לב

לב) וַיֹּאמֶר. הַפָּרָשָׁה רְאוּיָה הָיְתָה לְהִכָּתֵב אַחַר שֶׁנַּעֲשָׂה הַמִּשְׁכָּן. רַק

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **לְמִשְׁמֶרֶת • לְגְנִיזָה. לְדֹרֹתֵיכֶם •** בִּימֵי יִרְמְיָהוּ, כְּשֶׁהָיָה יִרְמְיָהוּ מוֹכִיחָם: "לָמָּה אֵין אַתֶּם עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה"? וְהֵם אוֹמְרִים: נַנִּיחַ מְלַאכְתֵּנוּ וְנַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, מֵהֵיכָן נִתְפַּרְנֵס? הוֹצִיא לָהֶם צִנְצֶנֶת הַמָּן, אָמַר לָהֶם: "אַתֶּם, רְאוּ דְּבַר ה'". 'שִׁמְעוּ' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא 'רְאוּ', בָּזֶה נִתְפַּרְנְסוּ אֲבוֹתֵיכֶם. הַרְבֵּה שְׁלוּחִין יֵשׁ לוֹ לַמָּקוֹם, לְהָכִין מָזוֹן לִירֵאָיו.

(לג) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קַח צִנְצֶנֶת אַחַת וְתֵן־שָׁמָּה מְלֹא־הָעֹמֶר מָן וְהַנַּח אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם:**

לג וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן סַב צְלוֹחִית חֲדָא וְהַב תַּמָּן מְלֵי עֻמְרָא מָן וְאַצְנַע יָתֵהּ קֳדָם יְיָ לְמַטְרַת לְדָרֵיכוֹן:

רש"י◄ **צִנְצֶנֶת •** צְלוֹחִית שֶׁל חֶרֶס, כְּתַרְגּוּמוֹ. **וְהַנַּח אֹתוֹ לִפְנֵי ה' •** לִפְנֵי הָאָרוֹן, וְלֹא נֶאֱמַר מִקְרָא זֶה עַד שֶׁנִּבְנָה אֹהֶל מוֹעֵד, אֶלָּא שֶׁנִּכְתַּב כָּאן בְּפָרָשַׁת הַמָּן.

(לד) **כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּנִּיחֵהוּ אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדֻת לְמִשְׁמָרֶת:**

לד כְּמָא די פַּקִּיד יְיָ לְמֹשֶׁה וְאַצְנְעֵהּ אַהֲרֹן קֳדָם סַהֲדוּתָא לְמַטְרָא:

(לה) **וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת־הַמָּן אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־בֹּאָם אֶל־אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת אֶת־הַמָּן אָכְלוּ עַד־בֹּאָם אֶל־קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן:**

לה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲכָלוּ יָת מַנָּא אַרְבְּעִין שְׁנִין עַד דְּמֵיתֵיהוֹן לְאַרְעָא יָתְבָתָא יָת מַנָּא אֲכָלוּ עַד דְּאָתוֹ לִסְיָפֵי אַרְעָא דִּכְנָעַן:

רש"י◄ **אַרְבָּעִים שָׁנָה •** וַהֲלֹא חָסֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם, שֶׁהֲרֵי בְּט"ו בְּאִיָּר יָרַד לָהֶם הַמָּן תְּחִלָּה, וּבְט"ו בְּנִיסָן פָּסַק, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשְׁבֹּת הַמָּן מִמָּחֳרָת"? אֶלָּא מַגִּיד שֶׁהָעוּגוֹת שֶׁהוֹצִיאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, טָעֲמוּ בָּהֶם טַעַם מָן. **אֶל אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת •** לְאַחַר שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן. (קידושין לח) (סְפָרִים אֲחֵרִים: שֶׁאוֹתָהּ שֶׁבְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, מְיֻשֶּׁבֶת וְטוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶעְבְּרָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַّרְדֵּן", תַּרְגּוּם שֶׁל "נוֹשָׁבֶת", "יָתְבָתָא", רָצָה לוֹמַר: מְיֻשֶּׁבֶת. רַשַּׁ"י יָשָׁן). **אֶל־קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן •** בִּתְחִלַּת הַגְּבוּל קֹדֶם שֶׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן, וְהוּא עַרְבוֹת מוֹאָב. נִמְצְאוּ מַכְחִישִׁין זֶה אֶת זֶה? אֶלָּא בְּעַרְבוֹת מוֹאָב, כְּשֶׁמֵּת מֹשֶׁה בְּד' בַּאֲדָר, פָּסַק הַמָּן מִלֵּירֵד, וְנִסְתַּפְּקוּ מִמָּן שֶׁלָּקְטוּ בוֹ בַּיּוֹם עַד שֶׁהִקְרִיבוּ הָעֹמֶר בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן, שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ה): "וַיֹּאכְלוּ מֵעֲבוּר הָאָרֶץ מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח".

(לו) **וְהָעֹמֶר עֲשִׂרִית הָאֵיפָה הוּא: פ**

לו וְעֻמְרָא חַד מִן עַסְרָא בִּתְלַת סְאִין הוּא:

רש"י◄ **עֲשִׂרִית הָאֵיפָה •** הָאֵיפָה שָׁלֹשׁ סְאִין, וְהַסְּאָה ו' קַבִּין, וְהַקַּב ד' לוֹגִין, וְהַלּוֹג שִׁשָּׁה בֵּיצִים, נִמְצָא "עֲשִׂרִית הָאֵיפָה", מ"ג בֵּיצִים וְחֹמֶשׁ בֵּיצָה, וְהוּא שִׁעוּר לְחַלָּה וְלִמְנָחוֹת.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

נִכְתְּבָה בַּמָּקוֹם הַזֶּה לְסַפֵּר זֶה הַנֵּס שֶׁעוֹמֵד הַמָּן לְדוֹרוֹת. וְהִנֵּה מֹשֶׁה אָמַר כֵּן לְיִשְׂרָאֵל. עַל כֵּן אָמַר אֲשֶׁר הֶאֱכַלְתִּי אֶתְכֶם: תורה לג

לג) צִנְצֶנֶת. כְּלִי חֶרֶס אוֹ נְחֹשֶׁת. וְאֵין לַמִּלָּה הַזֹּאת חָבֵר: וְטַעַם **לִפְנֵי ה'.** בַּעֲבוּר הַכָּבוֹד שֶׁהוּא עַל הַכְּרוּבִים: תורה לד

לד) כַּאֲשֶׁר. הִנֵּה פֵּי' לִפְנֵי ה'. לִפְנֵי הָעֵדוּת שֶׁהוּא הָאָרוֹן. וְנִקְרָא אֲרוֹן הָעֵדוּת בַּעֲבוּר לוּחוֹת הַבְּרִית שֶׁהָיוּ שָׁם: תורה לה

לה) וּבְנֵי. זֶה הַנֵּס הָיָה גָּדוֹל מִכָּל הַנִּסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל יַד מֹשֶׁה כִּי נִסִּים רַבִּים הָיוּ בַּמָּן. וְעָמְדוּ אַרְבָּעִים שָׁנָה. וְלֹא כָּל הַנִּסִּים הָאֲחֵרִים: וְטַעַם **אֶל אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת.** כִּי הָיוּ בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא עָבַר בָּהּ אִישׁ. וְהִנֵּה כְּשֶׁעָבְרוּ הַיַּרְדֵּן הָיוּ אוֹכְלִים הַתְּבוּאָה שֶׁמָּצְאוּ. עַל כֵּן הוּצְרַךְ לוֹמַר אֶת הַמָּן אָכְלוּ עַד בּוֹאָם אֶל קְצֵה אֶרֶץ כְּנַעַן. כִּי הַמָּן נִמְשַׁךְ עִמָּהֶם עַד שֶׁבָּאוּ לַגִּלְגָּל. שֶׁהוּא קְצֵה אֶרֶץ כְּנַעַן וְהִנֵּה הַתְּבוּאָה חֲדָשָׁה עִמָּהֶם אָז שֶׁבַּת הַמָּן: תורה לו

לו) וְהָעֹמֶר. הִזְכִּיר זֹאת הַמִּדָּה כִּי עֹמֶר לַגִּלְגֹּלֶת הָיָה רַב לְשֶׁבַע: תורה א

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שבת־קודש י"ג שבט ~

יז (א) וַיִּסְעוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר־סִין לְמַסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה וַיַּחֲנוּ בִּרְפִידִים וְאֵין מַיִם לִשְׁתּוֹת הָעָם:

א וּנְטָלוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמַּדְבְּרָא דְסִין לְמַטְלָנֵיהוֹן עַל מֵימְרָא דַיְיָ וּשְׁרוֹ בִּרְפִידִים וְלֵית מַיָא לְמִשְׁתֵּי עַמָא:

(ב) וַיָּרֶב הָעָם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ תְּנוּ־לָנוּ מַיִם וְנִשְׁתֶּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה מַה־תְּרִיבוּן עִמָּדִי מַה־תְּנַסּוּן אֶת־יְהוָה:

ב וּנְצָא עַמָא עִם מֹשֶׁה וַאֲמָרוּ הָבוּ לָנָא מַיָא וְנִשְׁתֵּי וַאֲמַר לְהוֹן מֹשֶׁה מָה אַתּוּן נָצָן עִמִּי מָה מְנַסּוּן אַתּוּן קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ **מַה תְּנַסּוּן** • לוֹמַר: הֲיוּכַל לָתֵת מַיִם בְּאֶרֶץ צִיָּה?.

(ג) וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמָּיִם וַיָּלֶן הָעָם עַל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָמִית אֹתִי וְאֶת־בָּנַי וְאֶת־מִקְנַי בַּצָּמָא:

ג וּצְחִי תַּמָן עַמָא לְמַיָא וְאִתְרַעַם עַמָא עַל מֹשֶׁה וַאֲמַר לְמָא דְנָן אַסֵּקְתָּנָא מִמִּצְרַיִם לְקַטָּלָא יָתִי וְיָת בְּנַי וְיָת בְּעִירַי בְּצָחוּתָא:

(ד) וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר מָה אֶעֱשֶׂה לָעָם הַזֶּה עוֹד מְעַט וּסְקָלֻנִי:

ד וְצַלִּי מֹשֶׁה קֳדָם יְיָ לְמֵימַר מָה אֶעְבֵּד לְעַמָא הָדֵין עוֹד זְעֵיר פּוֹן וְיִרְגְּמֻנִי:

רש"י◄ **עוֹד מְעַט** • אִם אַמְתִּין עוֹד מְעַט, וּסְקָלֻנִי.

(ה) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם וְקַח אִתְּךָ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמַטְּךָ אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת־הַיְאֹר קַח בְּיָדְךָ וְהָלָכְתָּ:

ה וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עֲבַר קֳדָם עַמָא וּדְבַר עִמָּךְ מִסָּבֵי יִשְׂרָאֵל וְחֻטְרָךְ דִּי מָחֵיתָא בֵּהּ יָת נַהֲרָא סַב בִּידָךְ וְתֵיזֵיל:

רש"י◄ **עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם** • וּרְאֵה אִם יִסְקְלוּךָ, לָמָּה הוֹצֵאתָ לַעַז עַל בָּנַי?. **וְקַח אִתְּךָ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל** • לְעֵדוּת, שֶׁיִּרְאוּ שֶׁעַל־יָדְךָ הַמַּיִם יוֹצְאִים מִן הַצּוּר, וְלֹא יֹאמְרוּ: 'מַעְיָנוֹת הָיוּ שָׁם מִימֵי קֶדֶם'. **וּמַטְּךָ אֲשֶׁר**

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

א) וַיִּסְעוּ. אָחֵז הַכָּתוּב דֶּרֶךְ קְצָרָה לוֹמַר לְמַסְעֵיהֶם כִּי מִמִּדְבַּר סִין נָסְעוּ אֶל דָּפְקָה. וּמִשָּׁם לְאָלוּשׁ. וּמֵאָלוּשׁ לְרִפִידִים. וְטַעַם עַל פִּי ה'. בְּיַד מֹשֶׁה. כַּאֲשֶׁר הִזְכַּרְתִּי: תורה ב

ב) וַיָּרֶב. הִזְכִּיר הָעָם וְלֹא כָּל הָעָם כַּאֲשֶׁר הִזְכִּיר בִּדְבַר הַמָּן. כִּי שְׁתַּיִם כִּתּוֹת הָיוּ. הָאֶחָד אֵין לָהֶם מַיִם לִשְׁתּוֹת וְהִיא הָעוֹשָׂה מְרִיבָה עִם מֹשֶׁה. וְהַשֵּׁנִית יֵשׁ לָהֶם מַיִם שֶׁהֵבִיאוּ מֵאָלוּשׁ. וְהִיא הָרוֹצָה לְנַסּוֹת אֶת הַשֵּׁם אִם יִתֵּן מַיִם. כַּאֲשֶׁר יָפָרֵשׁ: **תְּנוּ לָנוּ מַיִם.** לְמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מְדַבְּרִים. וְאֵין צֹרֶךְ לְהַזְכִּיר אַהֲרֹן כִּי כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי כִּי מֹשֶׁה לֹא דִּבֵּר עִם יִשְׂרָאֵל רַק ע"י אַהֲרֹן. וְהִנֵּה הֵשִׁיב לִמְרִיבִים עִמּוֹ מַה תְּרִיבוּן עִמָּדִי. נִצְעַק כֻּלָּנוּ אֶל הַשֵּׁם. וְאָמַר לַמְנַסִּים מַה תְּנַסּוּן אֶת ה': תורה ג

ג) וַיִּצְמָא כַּאֲשֶׁר הִתְחַזֵּק עֲלֵיהֶם הַצָּמָא הִתְרַעֲמוּ עַל מֹשֶׁה. כִּי הֵרַע לָהֶם לְהוֹצִיאָם מאמ"צ: תורה ד

ד) וַיִּצְעַק. דִּבֵּר הַכָּתוּב דְּבַר מָשָׁל. כִּי רַבִּים מְרִיבוֹת עָשׂוּ עִמִּי וּמִתְרַעֲמִים עָלַי. וְאִלּוּ הָיָה בָּהֶם יְכֹלֶת הָיוּ סוֹקְלִין אוֹתִי: תורה ה

ה) וַיֹּאמֶר. יֵשׁ אוֹמְרִים בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר עוֹד מְעַט וּסְקָלוּנִי. אָמַר לוֹ הַשֵּׁם עֲבוֹר לִפְנֵי הָעָם הַמְּרִיבִים עִמְּךָ לְהוֹדִיעַ כִּי מַיִם תִּתֵּן לָהֶם עַתָּה וְקַח אִתְּךָ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל. וּמַטְּךָ אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ. בְּצוּוִי: תורה ו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הִכִּיתָ בּוֹ אֶת־הַיְאֹר • מה תַּלְמוּד־לוֹמַר "אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת־הַיְאֹר"? אֶלָּא שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים עַל הַמַּטֶּה שֶׁאֵינוֹ מוּכָן אֶלָּא לְפַרְעָנוּת: בּוֹ לָקָה פַּרְעֹה וּמִצְרַיִם כַּמָּה מַכּוֹת בְּמִצְרַיִם וְעַל הַיָּם, לְכָךְ נֶאֱמַר: "אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת־הַיְאֹר", יִרְאוּ עַתָּה שֶׁאַף לְטוֹבָה הוּא מוּכָן.

(ו) הֵנְנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ שָׁם ׀ עַל־הַצּוּר בְּחֹרֵב וְהִכִּיתָ בַצּוּר וְיָצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם וְשָׁתָה הָעָם וַיַּעַשׂ כֵּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:

ו הָא אֲנָא קָאֵם קֳדָמָךְ תַּמָּן עַל טִנָּרָא בְּחוֹרֵב וְתִתְמְחֵי בְּטִנָּרָא וְיִפְּקוּן מִנֵּהּ מַיָּא וְיִשְׁתֵּי עַמָּא וַעֲבַד כֵּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי סָבֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י ◄ **וְהִכִּיתָ בַצּוּר • "עַל הַצּוּר" לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "בַצּוּר". מִכָּאן שֶׁהַמַּטֶּה הָיָה שֶׁל מִין דָּבָר חָזָק וּשְׁמוֹ סְנַפִּרִינוֹן, וְהַצּוּר נִבְקָע מִפָּנָיו.**

(ז) וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמְרִיבָה עַל־רִיב ׀ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נַסֹּתָם אֶת־יְהוָה לֵאמֹר הֲיֵשׁ יְהוָה בְּקִרְבֵּנוּ אִם־אָיִן: פ

ז וּקְרָא שְׁמָא דְּאַתְרָא נִסְיָתָא וּמַצּוּתָא עַל דִּנְצוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל דְּנַסְיוּ קֳדָם יְיָ לְמֵימַר הַאִית שְׁכִנְתָּא דַיְיָ בֵּינָנָא אִם לָא:

(ח) וַיָּבֹא עֲמָלֵק וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל בִּרְפִידִם:

ח וַאֲתָא עֲמָלֵק וַאֲגַח קְרָבָא עִם יִשְׂרָאֵל בִּרְפִידִם:

~ נקודות משיחות קודש ~

לְהַציל גַּם אֵלּוּ שֶׁ"הֶעָנָן פּוֹלְטָן"

בְּסִיּוּם פָּרָשָׁתֵנוּ נֶאֱמַר "וַיָּבֹא עֲמָלֵק גּוֹ' וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים" (יז, ח־ט). וְאִיתָא בַּמִּדְרָשׁ "לָמָּה אָמַר לִיהוֹשֻׁעַ, מִפְּנֵי שֶׁבָּא מִשִּׁבְטוֹ שֶׁל יוֹסֵף" (פסיקתא דרב כהנא פ"ג).

וְיֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁמִּלְחֶמֶת עֲמָלֵק הֻצְרְכָה לִהְיוֹת עַל־יְדֵי יְהוֹשֻׁעַ "מִשִּׁבְטוֹ שֶׁל יוֹסֵף" - בְּדֶרֶךְ הַפְּנִימִיּוּת:

מִלְחֶמֶת עֲמָלֵק הָיְתָה רַק עִם אֵלּוּ שֶׁהָיוּ "נֶחֱשָׁלִים אַחֲרֶיךָ" - "חַסְרֵי כֹּחַ מַחֲמַת חֶטְאָם, שֶׁהָיָה הֶעָנָן פּוֹלְטָם" (תצא כה, יח ופירוש רש"י שם). וְהַיְנוּ, שֶׁהַמִּלְחָמָה הָיְתָה רַק עִם **הַחוֹטְאִים** שֶׁהָיוּ מִחוּץ לֶעָנָן. וּבְאֵלּוּ שֶׁהָיוּ בְּתוֹךְ הֶעָנָן - לֹא הָיָה בִּיכָלְתּוֹ שֶׁל עֲמָלֵק לִנְגֹּעַ כְּלָל.

וְאִם־כֵּן הָיוּ יְכוֹלִים לַחֲשׁוֹב שֶׁאֵין הֶכְרֵחַ שֶׁיֵּלְכוּ "אֲנָשִׁים" - "יְרֵאֵי חֵטְא" (לְשׁוֹן רַשִׁ"י עַל הַפָּסוּק "בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים") מִחוּץ לֶעָנָן, שֶׁהוּא מְקוֹם סַכָּנָה בְּגַשְׁמִיּוּת וּבְרוּחָנִיּוּת, רַק בִּכְדֵי לְהַציל אֶת אֵלּוּ שֶׁ"הָיָה הֶעָנָן פּוֹלְטָן".

אַךְ לָמַדְנוּ מִיּוֹסֵף, שֶׁאֵין הַדָּבָר כֵּן. כִּי שְׁמוֹ שֶׁל יוֹסֵף הוּא עַל שֵׁם "יוֹסֵף ה' לִי בֵּן אַחֵר" (ויצא ל, כד) וּמְבֹאָר ('אוֹר הַתּוֹרָה' (לְהַ'צְּמַח צֶדֶק') וַיֵּצֵא רכ, א ואילך, וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת) שֶׁהַפֵּירוּשׁ הַפְּנִימִי בָּזֶה הוּא, שֶׁעִנְיָנוֹ שֶׁל יוֹסֵף הוּא לַעֲשׂוֹת מִ"אַחֵר" שֶׁיִּהְיֶה "בֵּן". וְהַיְנוּ, שֶׁגַּם יְהוּדִי כָּזֶה שֶׁהַנְהָגָתוֹ הִיא 'אַחֶרֶת' מֵהַנְהָגַת הַתּוֹרָה, יֵשׁ לַעֲשׂוֹתוֹ לְ"בֵּן" - שֶׁכֻּלָּם יַכִּירוּ בּוֹ שֶׁהוּא מִ"בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹקֵיכֶם".

וְלָכֵן צִוָּה מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ "מִשִּׁבְטוֹ שֶׁל יוֹסֵף" שֶׁיַּעֲבֹד אֶת עֲבוֹדַת יוֹסֵף, וְיִקַּח אִתּוֹ "יְרֵאֵי חֵטְא" מִחוּץ לֶעָנָן כְּדֵי לְהַציל אֶת הַ"אֲחֵרִים" - אֵלּוּ שֶׁה"עָנָן פּוֹלְטָן", לְהַצִּילָם וּלְהַכְנִיסָם בַּחֲזָרָה בְּתוֹךְ הֶעָנָן, שֶׁאָז גַּם הֵם יַכִּירוּ בָּזֶה שֶׁ"יֵשׁ ה' בְּקִרְבֵּנוּ", כִּי "תָּמִיד אֲנִי בֵּינֵיכֶם וּמְזֻמָּן לְכָל צָרְכֵּיכֶם" (לשון רש"י יז, ח), וַאֲזַי יַכִּירוּ גַּם עֲלֵיהֶם שֶׁ"בָּנִים" הֵם.

(על־פי 'לקוטי שיחות' כרך כו, עמוד 88 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ו) **הִנְנִי.** הַטַּעַם כִּי תִּמְצָאֵנִי. וְהַטַּעַם כֹּחִי וּגְבוּרָתִי בְּחוֹרֵב: **וְהִכִּיתָ בַּצּוּר.** שֶׁאֵין בּוֹ מַיִם. וְאָחַז דֶּרֶךְ קְצָרָה. שֶׁלֹּא הִזְכִּיר וַתֵּשְׁתְּ הָעֵדָה וּבְעִירָם: תורה ז

ז) **וַיִּקְרָא.** מֹשֶׁה. אוֹ הַקּוֹרֵא: **מַסָּה וּמְרִיבָה.** בַּעֲבוּר שְׁנֵי דְּבָרִים הַנִּזְכָּרִים. וּמִשְׁפַּט לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ כַּאֲשֶׁר יַזְכִּיר שְׁנֵי דְּבָרִים יָחֵל לְעוֹלָם מֵהַשֵּׁנִי שֶׁהוּא הַקָּרוֹב. כְּמוֹ וָאֶתֵּן לְיִצְחָק אֶת יַעֲקֹב וְאֶת עֵשָׂו. וְאַחַר כָּךְ וָאֶתֵּן לְעֵשָׂו. וְכָכָה הִזְכִּיר תְּחִלָּה מַסָּה וְאַחַר כָּךְ מְרִיבָה. וְשָׁב לְפָרֵשׁ קְרִיאַת מְרִיבָה עַל רִיב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עִם מֹשֶׁה. וּפִי' מַסָּה עַל נַסּוֹתָם אֶת ה'. וְהִנֵּה פֵּי' הַמַּסָּה. הֲיֵשׁ ה' בְּקִרְבֵּנוּ שֶׁיַּעֲשֶׂה כָּל צָרְכֵּינוּ וְזֹאת הַכַּת הַשֵּׁנִית הִכְעִיסָה הַשֵּׁם יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹנָה עַל כֵּן אָמַר לֹא תְנַסּוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם כַּאֲשֶׁר נִסִּיתֶם בַּמַּסָּה: תורה ח

ח) **וַיָּבֹא.** גּוֹי עֲמָלֵק. הוּא הַיּוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב: תורה ט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י◄ **וַיָּבֹא עֲמָלֵק וְגוֹ'** • סָמַךְ פָּרָשָׁה זוֹ לְמִקְרָא זֶה, לוֹמַר: "תָּמִיד אֲנִי בֵּינֵיכֶם וּמְזֻמָּן לְכָל צָרְכֵיכֶם, וְאַתֶּם אוֹמְרִים "הֲיֵשׁ ה' בְּקִרְבֵּנוּ אִם אָיִן"?, חַיֵּיכֶם, שֶׁהַכֶּלֶב בָּא וְנוֹשֵׁךְ אֶתְכֶם וְאַתֶּם צוֹעֲקִים אֵלַי וְתִדְּעוּ הֵיכָן אֲנִי. מָשָׁל לְאָדָם שֶׁהִרְכִּיב בְּנוֹ עַל כְּתֵפוֹ וְיָצָא לַדֶּרֶךְ. הָיָה אוֹתוֹ הַבֵּן רוֹאֶה חֵפֶץ וְאוֹמֵר: אַבָּא, טֹל חֵפֶץ זֶה וְתֵן לִי, וְהוּא נוֹתֵן לוֹ, וְכֵן שְׁנִיָּה וְכֵן שְׁלִישִׁית. פָּגְעוּ בְּאָדָם אֶחָד, אָמַר לוֹ אוֹתוֹ הַבֵּן: 'רָאִיתָ אֶת אַבָּא'? אָמַר לוֹ אָבִיו: 'אֵינְךָ יוֹדֵעַ הֵיכָן אֲנִי'? הִשְׁלִיכוֹ מֵעָלָיו וּבָא הַכֶּלֶב וּנְשָׁכוֹ.

(ט) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר־לָנוּ אֲנָשִׁים וְצֵא הִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק מָחָר אָנֹכִי נִצָּב עַל־רֹאשׁ הַגִּבְעָה וּמַטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדִי:**

ט וַאֲמַר מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ בְּחַר לָנָא גֻּבְרַיָּא וּפוּק אֲגַח קְרָבָא בַּעֲמָלֵק מְחָר אֲנָא קָאֵם עַל רֵישׁ רָמְתָא וְחֵטְרָא דְּאִתְעֲבִידוּ בֵּהּ נִסִּין מִן קֳדָם יְיָ בִּידִי:

רש"י◄ **בְּחַר לָנוּ** • לִי וּלְךָ, הִשְׁוָוהוּ לוֹ, מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים: "יְהִי כְּבוֹד תַּלְמִידְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ". וּ"כְבוֹד חֲבֵרְךָ כְּמוֹרָא רַבְּךָ", מִנַּיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר יב) "וַיֹּאמֶר אַהֲרֹן אֶל מֹשֶׁה בִּי אֲדֹנִי" וַהֲלֹא אַהֲרֹן גָּדוֹל מֵאָחִיו הָיָה, וְעוֹשֶׂה אֶת חֲבֵרוֹ כְּרַבּוֹ. "וּמוֹרָא רַבְּךָ כְּמוֹרָא שָׁמַיִם", מִנַּיִן? שֶׁנֶּאֱמַר: (שם יא) "אֲדֹנִי מֹשֶׁה כְּלָאֵם". כֻּלָּם מִן הָעוֹלָם, חַיָּבִין הֵם כְּלָיָה. הַמּוֹרְדִים בְּךָ כְּאִלּוּ מָרְדוּ בְּהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא. **וְצֵא הִלָּחֵם** • צֵא מִן הֶעָנָן וְהִלָּחֵם בּוֹ (מכילתא). **מָחָר** • בְּעֵת הַמִּלְחָמָה, "אָנֹכִי נִצָּב". **בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים** • גִּבּוֹרִים וִירֵאֵי חֵטְא שֶׁתְּהֵא זְכוּתָן מְסַיַּעְתָּן. דָּבָר אַחֵר: "בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים", שֶׁיּוֹדְעִין לְבַטֵּל כְּשָׁפִים, לְפִי שֶׁבְּנֵי עֲמָלֵק מְכַשְּׁפִים הָיוּ.

~ נקודות משיחות קודש ~

כְּשֶׁיֵּשׁ מוֹנֵעַ עַל לִמּוּד הַתּוֹרָה, אֵין לַעֲשׂוֹת חֶשְׁבּוֹנוֹת!

בְּסִיּוּם פָּרָשָׁתֵנוּ, מָצִינוּ שֶׁבְּמִלְחֶמֶת עֲמָלֵק צִוָּה הַקָּבָּ"ה "צֵא הִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק". אַךְ לְאִידָךְ, מָצִינוּ בְּפָרָשָׁתֵנוּ שֶׁנֶּגֶד מִצְרַיִם נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל "ה' יִלָּחֵם לָכֶם וְאַתֶּם תַּחֲרִישׁוּן" (יד, יד).

וְצָרִיךְ בֵּאוּר, לָמָּה בְּמִלְחֶמֶת מִצְרַיִם נִצְטַוּוּ "וְאַתֶּם תַּחֲרִישׁוּן" שֶׁלֹּא יִלָּחֲמוּ, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּמִלְחֶמֶת עֲמָלֵק שֶׁהֻצְרְכוּ לְהִלָּחֵם בְּעַצְמָם?

וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה, דְּהִנֵּה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִצַּד־עַצְמָם אֵינָם שַׁיָּכִים כְּלָל לְעִנְיְנֵי מִלְחָמָה, שֶׁהֲרֵי "הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו", שֶׁרַק עֵשָׂו הוּא הַשַּׁיָּךְ לְמִלְחָמָה, וְלָכֵן בְּמִלְחֶמֶת מִצְרַיִם נִצְטַוּוּ "וְאַתֶּם תַּחֲרִישׁוּן" שֶׁלֹּא יִהְיוּ שַׁיָּכִים לַמִּלְחָמָה.

מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּמִלְחֶמֶת עֲמָלֵק, שֶׁאָז הָיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּדֶּרֶךְ לְמַתַּן־תּוֹרָה, וַעֲמָלֵק נִלְחַם לְעַכֵּב אֶת יִשְׂרָאֵל מִקַּבָּלַת הַתּוֹרָה, אָז נִצְטַוּוּ לְהִלָּחֵם. כִּי כַּאֲשֶׁר יֵשׁ מוֹנֵעַ וּמְעַכֵּב מִלִּמּוּד הַתּוֹרָה - אֵין לַעֲשׂוֹת שׁוּם חֶשְׁבּוֹנוֹת, וְצָרִיךְ לַעֲשׂוֹת כָּל הַתָּלוּי בּוֹ, אֲפִילּוּ דָּבָר שֶׁמִּצַּד־עַצְמוֹ אֵינוֹ שַׁיָּךְ לַעֲשׂוֹתוֹ, וַאֲפִילּוּ אִם זוֹ מִלְחָמָה גַּשְׁמִית, כְּדֵי לְהָסִיר אֶת הַמּוֹנֵעַ וְהַמְּעַכֵּב.

(על־פי 'לקוטי שיחות' כרך א, עמוד 441 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

(י) **וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר־לוֹ מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק וּמֹשֶׁה אַהֲרֹן וְחוּר עָלוּ רֹאשׁ הַגִּבְעָה:**

י וַעֲבַד יְהוֹשֻׁעַ כְּמָא דַאֲמַר לֵהּ מֹשֶׁה לַאֲגָחָא קְרָבָא בַּעֲמָלֵק וּמֹשֶׁה אַהֲרֹן וְחוּר סְלִיקוּ לְרֵישׁ רָמְתָא:

רש"י◄ **וּמֹשֶׁה אַהֲרֹן וְחוּר** • מִכָּאן לְתַעֲנִית שֶׁצְּרִיכִים שְׁלֹשָׁה לַעֲבֹר לִפְנֵי הַתֵּבָה, שֶׁבְּתַעֲנִית הָיוּ שְׁרוּיִים. **חוּר** • בְּנָהּ שֶׁל מִרְיָם הָיָה, וְכָלֵב בַּעְלָהּ.

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ט) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוֹשֻׁעַ.** הוּא נִין הַנָּשִׂיא אֱלִישָׁמָע בֶּן עַמִּיהוּד. שֶׁהָיָה בַּעַל דֶּגֶל אֶפְרַיִם. וּקְרָאוֹ הַכָּתוּב כָּאן יְהוֹשֻׁעַ בֹּשֶׁם שֶׁקְּרָאוֹ מֹשֶׁה בִּדְבַר הַמְרַגְּלִים: **בְּחַר לָנוּ.** דֶּרֶךְ הַלָּשׁוֹן לוֹמַר כָּכָה בְּחַר לְךָ. שְׁבוּ לָנוּ בָּזֶה: **אֲנָשִׁים.** יְדוּעִים בַּעֲלֵי גְּבוּרָה אַנְשֵׁי מִלְחָמָה. כְּמוֹ כֻּלָּם אֲנָשִׁים: **וְצֵא הִלָּחֵם.** צֵא. מִמַּחֲנֵה יִשְׂרָאֵל לְהִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק. וְאָנֹכִי אֶהְיֶה נִצָּב עַל רֹאשׁ הַגִּבְעָה שֶׁהוּא חוֹרֵב וְהוּא הַר סִינַי: **וּמַטֵּה הָאֱלֹהִים בְּיָדִי.** שֶׁאָרִים בּוֹ יָדִי לְהִתְפַּלֵּל: תורה י

י) **וַיַּעַשׂ.** הזְכִּיר אַהֲרֹן וְחוּר בַּעֲבוּר צֹרֶךְ לְפָרֵשׁ תָּמְכוּ בְּיָדָיו: תורה יא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(יא) וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגָבַר יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ וְגָבַר עֲמָלֵק:

יא וַהֲוִי כַּד יְרִים מֹשֶׁה יְדוֹהִי וּמִתְגַּבְּרִין דְּבֵית יִשְׂרָאֵל וְכַד מַנַּח יְדוֹהִי וּמִתְגַּבְּרִין דְּבֵית עֲמָלֵק:

רש"י◄ כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ • "וְכִי יָדָיו שֶׁל מֹשֶׁה נוֹצְחוֹת הָיוּ הַמִּלְחָמָה וְכוּ'"? כִּדְאִיתָא בְּ'רֹאשׁ הַשָּׁנָה'.

(יב) וִידֵי מֹשֶׁה כְּבֵדִים וַיִּקְחוּ־אֶבֶן וַיָּשִׂימוּ תַחְתָּיו וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ וְאַהֲרֹן וְחוּר תָּמְכוּ בְיָדָיו מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד וַיְהִי יָדָיו אֱמוּנָה עַד־בֹּא הַשָּׁמֶשׁ:

יב וִידֵי מֹשֶׁה יְקָרָא וּנְסִיבוּ אַבְנָא וְשַׁוִּיאוּ תְּחוֹתוֹהִי וִיתֵב עֲלַהּ וְאַהֲרֹן וְחוּר סַעְדָּן בִּידוֹהִי מִכָּא חַד וּמִכָּא חַד וַהֲוָה יְדוֹהִי פְּרִיסָן בִּצְלוֹ עַד דְּעַל שִׁמְשָׁא:

רש"י◄ וִידֵי מֹשֶׁה כְּבֵדִים • בִּשְׁבִיל שֶׁנִּתְעַצֵּל בְּמִצְוָה וּמִנָּה אַחֵר תַּחְתָּיו, נִתְיַקְּרוּ יָדָיו. וַיִּקְחוּ • אַהֲרֹן וְחוּר. אֶבֶן וַיָּשִׂימוּ תַחְתָּיו • וְלֹא יָשַׁב לוֹ עַל כָּר וְכֶסֶת. אָמַר: 'יִשְׂרָאֵל שְׁרוּיִין בְּצַעַר, אַף אֲנִי אֶהְיֶה עִמָּהֶם בְּצַעַר'. וַיְהִי יָדָיו אֱמוּנָה • וַיְהִי מֹשֶׁה יָדָיו בֶּאֱמוּנָה, פְּרוּשׁוֹת הַשָּׁמַיִם בִּתְפִלָּה נֶאֱמָנָה וּנְכוֹנָה. עַד־בֹּא הַשָּׁמֶשׁ • שֶׁהָיוּ עֲמָלֵקִים מְחַשְּׁבִין אֶת הַשָּׁעוֹת בְּאִיצְטְרוֹלוֹגְיָא"ה בְּאֵיזוֹ שָׁעָה הֵם נוֹצְחִים, וְהֶעֱמִיד לָהֶם מֹשֶׁה חַמָּה וְעִרְבֵּב אֶת הַשָּׁעוֹת.

(יג) וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת־עֲמָלֵק וְאֶת־עַמּוֹ לְפִי־חָרֶב: פ

יג וְתַבַּר יְהוֹשֻׁעַ יָת עֲמָלֵק וְיָת עַמֵּהּ לְפִתְגָּם דְּחָרֶב:

רש"י◄ וַיַּחֲלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ • (תנחומא) חָתַךְ רָאשֵׁי גִּבּוֹרָיו וְלֹא הִשְׁאִיר אֶלָּא חַלָּשִׁים שֶׁבָּהֶם וְלֹא הֲרָגָם כֻּלָּם. מִכָּאן אָנוּ לְמֵדִים שֶׁעָשׂוּ עַל־פִּי הַדִּבּוּר שֶׁל שְׁכִינָה.

(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר וְשִׂים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי־מָחֹה אֲמְחֶה אֶת־(זֵכֶר)* זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם:

יד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּתַב דָּא דּוּכְרָנָא בְּסִפְרָא וְשַׁוִּי קֳדָם יְהוֹשֻׁעַ אֲרֵי מִמְחָא אֲמְחֵי יָת דּוּכְרָנָא דַּעֲמָלֵק מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא:

רש"י◄ כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן • שֶׁבָּא עֲמָלֵק לְהִזְדַּוֵּג לְיִשְׂרָאֵל, קֹדֶם לְכָל הָאֻמּוֹת (מכילתא). וְשִׂים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ • הַמַּכְנִיס אֶת יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ, שֶׁיְּצַוֶּה אֶת יִשְׂרָאֵל לְשַׁלֵּם לוֹ אֶת גְּמוּלוֹ, כָּאן נִרְמַז לוֹ לְמֹשֶׁה שֶׁיְּהוֹשֻׁעַ מַכְנִיס אֶת יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ. כִּי מָחֹה אֲמְחֶה • לְכָךְ אֲנִי מַזְהִירְךָ כֵּן, כִּי חָפֵץ אֲנִי לִמְחוֹתוֹ.

*) מנהגינו שאומרים פעמיים מילת זכר. הראשון זֵכֶר (בסגול) והשני זֵכֶר (בצירה).

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

יא) וְהָיָה. יֵשׁ אוֹמְרִים כִּי הֲרָמַת יָדוֹ כַּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בַּמִּלְחָמָה מִי שֶׁבְּיָדוֹ הַנֵּס. וְאִלּוּ הָיָה כֵּן מֵרִים אוֹתוֹ אַהֲרֹן אוֹ חוּר אוֹ יַעֲמִידוּהוּ בְּמָקוֹם גָּבוֹהַּ בָּהָר שֶׁיֵּרָאֶה עוֹמֵד. וְהַנָּכוֹן מַה שֶּׁאָמְרוּ קַדְמוֹנֵינוּ: תורה יב

יב) וִידֵי מֹשֶׁה. יָדַעְנוּ כִּי אֵין כֹּחַ בָּאָדָם לְהָרִים יָדָיו יוֹם שָׁלֵם וַאֲפִי' שָׁעוֹת מוּעָטוֹת וְאַף כִּי עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ. וְהִנֵּה הִזְכִּיר וִידֵי מֹשֶׁה כְּבֵדִים יוֹתֵר מִידֵי שְׁאָר הַזְּקֵנִים. עַל כֵּן לֹא הָיָה יָכוֹל לַהֲרִימָם תָּמִיד: וְטַעַם וַיָּשִׂימוּ. שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לַעֲמוֹד. וּשְׁגַבוּ מְקוֹמוֹ: **וְאַהֲרֹן וְחוּר.** וְאָמַר הַכָּתוּב כְּבֵדִים עַל לְשׁוֹן זְכָרִים. וְכָכָה מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד. וְכָמוֹהוּ וְהִנֵּה יָד שְׁלוּחָה אֵלַי וְהִנֵּה בּוֹ מְגִלַּת סֵפֶר: **וַיְהִי יָדָיו אֱמוּנָה.** כָּל א' מִיָּדָיו כְּמוֹ בָּנוֹת צְעָדָה. וּכְמוֹ וְצַדִּיקִים כִּכְפִיר יִבְטַח. וֶאֱמוּנָה דָּבָר עוֹמֵד וְקַיָּם וְהוּא שֵׁם דָּבָר וְי"א מִגִּזְרַת וַיְהִי אוֹמֵן אֶת הַדַּסָּה. כְּאִלּוּ אוֹמָנִים הֵם שֶׁיִּשְׁאוּ יָדָיו: תורה יג

יג) וַיַּחֲלֹשׁ. אֵין הֶפְרֵשׁ בֵּין וַיַּחֲלֹשׁ בֵּין וַיֶּחֱלָשׁ כַּאֲשֶׁר טַעַם יִטְרֹף. כְּמוֹ יִטְרָף. כִּי תִּדּוֹר גֶּדֶר. וַיִּדַּר יַעֲקֹב בְּפַתְּח. רַק זֹאת הַגִּזְרָה כְּמִלַּת שָׁב. פַּעַם יוֹצֵאת וּפַעַם עוֹמֶדֶת. אוֹ יִהְיֶה וְגָבַר יָמוּת וַיֶּחֱלָשׁ וּכְבָר חָלָשׁ. כְּדֶרֶךְ וַיָּרֶם תּוֹלָעִים וַיַּבְאַשׁ ע"כ הִזְכִּיר גֶּבֶר בַּעַל גְּבוּרָה: תורה יד

יד) כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר. זוֹ הַפָּרָשָׁה בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים נֶאֱמְרָה. וְהָעֵד שֶׁאָמַר בַּסֵּפֶר בִּפְתִחוּת הַבֵּי"ת הַנּוֹדָע. וְהוּא סֵפֶר הַתּוֹרָה. אוֹ סֵפֶר אַחֵר הָיָה לָהֶם וְיִקָּרֵא סֵפֶר מִלְחֶמֶת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

(טו) **וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה נִסִּי:**

רש"י ◄ **וַיִּקְרָא שְׁמוֹ** • שֶׁל מִזְבֵּחַ. **ה' נִסִּי** • הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עָשָׂה לָנוּ כָּאן נֵס גָּדוֹל. לֹא שֶׁהַמִּזְבֵּחַ קָרוּי ה', אֶלָּא הַמַּזְכִּיר שְׁמוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ, זוֹכֵר אֶת הַנֵּס שֶׁעָשָׂה הַמָּקוֹם. ה' הוּא נֵס שֶׁלָּנוּ.

טו **וּבְנָא מֹשֶׁה מַדְבְּחָא וּפְלַח עֲלוֹהִי קֳדָם יְיָ דַּעֲבַד לֵהּ נִסִּין:**

(טז) **וַיֹּאמֶר כִּי־יָד עַל־כֵּס יָהּ מִלְחָמָה לַיהוָה בַּעֲמָלֵק מִדֹּר דֹּר: פפפ**

רש"י ◄ **וַיֹּאמֶר** • מֹשֶׁה. **כִּי־יָד עַל־כֵּס יָהּ** • יָדוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא הוּרְמָה לִישַׁבַּע בְּכִסְאוֹ, לִהְיוֹת לוֹ מִלְחָמָה וְאֵיבָה בַּעֲמָלֵק, עוֹלָמִית. וּמַהוּ "כֵּס" וְלֹא נֶאֱמַר "כִּסֵּא", וְאַף הַשֵּׁם נֶחֱלַק לְחֶצְיוֹ? נִשְׁבַּע הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁאֵין שְׁמוֹ שָׁלֵם וְאֵין כִּסְאוֹ שָׁלֵם עַד שֶׁיִּמָּחֶה שְׁמוֹ שֶׁל עֲמָלֵק כֻּלּוֹ, וּכְשֶׁיִּמָּחֶה שְׁמוֹ, יִהְיֶה הַשֵּׁם שָׁלֵם וְהַכִּסֵּא שָׁלֵם, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים ט) "הָאוֹיֵב תַּמּוּ חֳרָבוֹת לָנֶצַח" — זֶהוּ עֲמָלֵק שֶׁכָּתוּב בּוֹ: (עמוס א) "וְעֶבְרָתוֹ שְׁמָרָה נֶצַח". (תהלים שם) "וְעָרִים נָתַשְׁתָּ אָבַד זִכְרָם הֵמָּה", מַהוּ אוֹמֵר אַחֲרָיו? "וַה' לְעוֹלָם יֵשֵׁב", הֲרֵי הַשֵּׁם שָׁלֵם, "כּוֹנֵן לַמִּשְׁפָּט כִּסְאוֹ", הֲרֵי הַכִּסֵּא שָׁלֵם:

טז **וַאֲמַר בִּשְׁבוּעָה אֲמִירָא דָא מִן קֳדָם דְּחֵילָא דִּשְׁכִנְתֵּהּ עַל כָּרְסֵי יְקָרֵהּ דְּעָתִיד דְּאִתְגַּח קְרָבָא קֳדָם יְיָ בִּדְבֵית עֲמָלֵק לְשֵׁצָיוּתְהוֹן מִדָּרֵי עָלְמָא: פ פ פ**

קי"ו פסוקים, י"ד אמונ"ה סימן. סנא"ה סימן. חסלת פרשת בשלח

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רעח - רפד

אבן עזרא על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ה'. וְאֵינֶנּוּ אִתָּנוּ כַּאֲשֶׁר אֵין לָנוּ סֵפֶר הַיָּשָׁר. וּמִדְרָשׁ עִדּוֹ וְדִבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל. וְסִפְרֵי שְׁלֹמֹה. וְטַעַם בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ. כִּי הַשֵּׁם יָדַע כִּי הוּא עָתִיד לְהִלָּחֵם עִם מַלְכֵי כְּנַעַן. וְטַעַם כִּי מָחֹה אֶמְחֶה. בַּעֲבוּר שֶׁהִכְעִיס אֶת הַשֵּׁם. כִּי אַלּוּפֵי אֱדוֹם נִבְהֲלוּ מִפַּחְדּוֹ בַּעֲבוּר הָאוֹתוֹת שֶׁעָשָׂה בְּמִצְרַיִם וּבַיָּם. וְכָכָה מוֹאָב וּפְלֶשֶׁת. וְהִנֵּה זֶה עֲמָלֵק שָׁמַע גְּבוּרוֹת הַשֵּׁם בַּעֲבוּר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְהִנֵּה בָּא מִמָּקוֹם רָחוֹק לְהִלָּחֵם עִם יִשְׂרָאֵל וְלֹא פָּחַד מֵהַשֵּׁם. וְכֵן כָּתוּב וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים. וי"א כִּי עֲמָלֵק הָיָה שֵׁם הַמֶּלֶךְ בַּעֲבוּר שֶׁאָמַר הַכָּתוּב אֶת עֲמָלֵק וְאֶת עַמּוֹ. אוֹ עַם אַחֵר נִתְחַבֵּר עִמּוֹ: תורה טו

טו) **וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ.** בְּחוֹרֵב. וּמִלַּת מִזְבֵּחַ. מוֹשֵׁךְ עַצְמוֹ וְאַחֵר עִמּוֹ. וְכֵן הוּא מִזְבֵּחַ ה': תורה טז

טז) **כִּי יָד.** כְּמוֹ כִּי אֶשָּׂא אֶל שָׁמַיִם יָדִי וְהַטַּעַם כִּי הַשֵּׁם שָׂם יָדוֹ עַל כִּסְאוֹ וְזֹאת הִיא שְׁבוּעָה. וְר' יְשׁוּעָה אָמַר כִּי יָד חֲזָקָה תִּהְיֶה לַיּוֹשֵׁב בָּרִאשׁוֹנָה עַל כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל. כַּאֲשֶׁר נֶאֱמַר בִּשְׁלֹמֹה עַל כִּסֵּא ה'. וְהַטַּעַם עַל שָׁאוּל:

המשך ביאור למס' נזיר ליום רביעי עמ' ב

1 כך חזר בו, אמר לו רבי יוחנן, **אַתְּ מַאי טַעְמָא קָא הָדְרַתְּ בָּךְ** – מדוע
2 חזרת בך, **מִשּׁוּם דְּלֵא קָתָנֵי 'מִן הָעֲדָשִׁים'** – כי לא שנינו 'מן
3 העדשים', שיש בהם חידוש גדול יותר מהאומר 'מן השעורים'
4 [ומזה הוכחת שאין המשנה כתנא קמא בשם בית שמאי, שהרי
5 לדבריהם אף בנודר על דבר שאינו שייך כלל חל הנדר]. משום זה
6 לא היית צריך לחזור בך, כי **דִּלְמָא 'לֹא מִיבַּעְיָא' קָאָמַר** – שמא
7 המשנה שנויה בדרך 'לא מיבעיא', כלומר, **לֹא מִיבַּעְיָא** – לא צריך
8 להשמיענו **כִּי אָמַר** – שהאומר **'מֵעֲדָשִׁים' דְּמַיְיתִי מִנְחָה מִעַלְיָיתָא** –
9 שמביא מנחה מעולה, דהיינו מחטים, **דְּאִיכָּא לְמֵימַר** – שיש לומר
10 **דְּמִיתְּדַר הוּא דְּהָדַר בֵּיהּ** – חוזר בו ממה שאמר 'הרי עלי מנחה',
11 שרצה להתחייב מנחה גמורה, ועתה הוא אומר 'מן העדשים',
12 **וּתְפוּס לָשׁוֹן רִאשׁוֹן** – דבריו חלים כפי מה שאמר בתחילה, דהיינו
13 'הרי עלי מנחה', ולכן פשוט שחייב במנחה, **אֶלָּא** אפילו **כִּי אָמַר** –
14 אם אמר **'מִן הַשְּׂעוֹרִין'**, שבאופן זה יש לומר **שֶׁדַּאי דְּהָכִי קָאָמַר** –
15 כך נתכוון לומר, **אִי קָדְשָׁה** – אם יתכן שמנחתי תהיה קדושה
16 **כְּמִנְחַת הָעוֹמֶר**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח תהלים

יום ראשון, ז' שבט > מפרק לט עד סוף פרק מג

יום שני, ח' שבט > מפרק מד עד סוף פרק מח

יום שלישי, ט' שבט > מפרק מט עד סוף פרק נד

יום רביעי, י' שבט > מפרק נה עד סוף פרק נט

יום חמישי, י"א שבט > מפרק ס עד סוף פרק סה

יום שישי, י"ב שבט > מפרק סו עד סוף פרק סח

שבת קודש, י"ג שבט > פרק כ. מפרק סט עד סוף פרק עא

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי־הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל [פרק] תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

(תמוז תרס"ו)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תניא יומי

~ יום ראשון ז' שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 52, פרק כא והנה... עד עמ' כז, שבלב.

פֶּרֶק כא. וְהִנֵּה, מִדַּת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא שֶׁלֹּא כְּמִדַּת בָּשָׂר וָדָם[1]**;** - שונה לגמרי ה"מושג" כפי שהוא מתבטא באדם, מאותו "מושג" עצמו כפי שמשתמשים בו ביחס להקב"ה: **שֶׁהָאָדָם כְּשֶׁמְּדַבֵּר דִּבּוּר, הֲרֵי הֶבֶל הַדִּבּוּר שֶׁבְּפִיו** - בשעה שהוא מדבר, **הוּא מֻרְגָּשׁ, וְנִרְאֶה דָּבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ מֻבְדָּל מִשָּׁרְשׁוֹ,** - של הדיבור, **שֶׁהֵן עֶשֶׂר בְּחִינוֹת הַנֶּפֶשׁ עַצְמָהּ.** - כלומר "שכל" ו"מדות", שכפי שהוסבר בפרק הקודם הם שורש הדיבור; ומאחר שהדיבור מובדל משורשו, הוא יכול להיראות כ"מציאות" (כדבר), לעצמו, למרות שכשהוא נמצא בשורשו, הוא בטל לגמרי ואין לו שום ערך. כך הדבר ביחס לדיבורו של האדם. **אֲבָל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא אֵין דִּבּוּרוֹ מֻבְדָּל מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ חַס־וְשָׁלוֹם, כִּי אֵין דָּבָר חוּץ מִמֶּנּוּ, וְלֵית אֲתַר פְּנוּי מִנֵּיהּ**[2]**,** - אין שום מקום (או מדריגה) שהוא פנוי ממנו, מהקב"ה. הרי, בכל מקום בו קיים דיבורו של הקב"ה, באותו מקום עצמו נמצא הקב"ה, והדיבור נמצא תמיד בתוך שורשו. **וְלָכֵן אֵין דִּבּוּרוֹ יִתְבָּרֵךְ כְּדִבּוּרֵנוּ חַס־וְשָׁלוֹם** - "דיבור" האדם, בשעת דיבורו, נפרד משורשו ונראה כ"מציאות" לעצמו, גם בעיני האדם המדבר. אך, דיבורו של הקב"ה בטל תמיד לשורשו. [**כְּמוֹ** - שמובן הדבר, **שֶׁאֵין מַחֲשַׁבְתּוֹ** - של הקב"ה, **כְּמַחֲשַׁבְתֵּנוּ, כְּדִכְתִיב**[3]**: "כִּי לֹא מַחְשְׁבוֹתַי מַחְשְׁבוֹתֵיכֶם", וּכְתִיב**[4]**: "כֵּן גָּבְהוּ דְרָכַי מִדַּרְכֵיכֶם וְגו'"**]. - והפסוק מסיים: "ומחשבותי ממחשבותיכם". הרי, כשם שאנו מוצאים שמחשבתו של הקב"ה היא סוג מחשבה אחר לגמרי, כך אנו מבינים, שדיבורו של הקב"ה שונה לגמרי מהדיבור שלנו. אלא, אם כך הדבר שדיבורו של הקב"ה אינו נפרד ממנו, מדוע קוראים לו "דיבור"? כל ענין שלמעלה שאנו רוצים להבין, אנו משיגים אותו לפי המושגים שלנו, מעצמנו ובשרנו. אנו רואים באדם שהמלים שהוא מדבר - נפרדות ממנו, ולכן הן יכולות להגיע לזולת; שונה הדבר באותיות המחשבה המאוחדות עם האדם עצמו, ונעלמות מהזולת. בהתאם לכך אין מושג הדיבור שבאדם נותן לנו תמונה מענין הדיבור כמו שהוא למעלה - כי למעלה גם הדיבור אינו מובדל משורשו - מדוע, איפוא, אנו קוראים לו בשם "דיבור"? הדברים יוסברו להלן, שישנן שתי תכונות בדיבור: א) הכוח לגלות לזולת מה שמוסתר במחשבתו של המדבר, ב) עובדת היפרדותו משורשו. ורק בגלל תכונתו הראשונה - לגלות לזולת את המוסתר במחשבתו של המדבר - הוא נקרא למעלה בשם "דיבור" - גילויו של האור האלקי לעולמות ולנבראים. **וְלֹא נִקְרָא דִּבּוּרוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּשֵׁם "דִּבּוּר" רַק עַל־דֶּרֶךְ מָשָׁל, כְּמוֹ שֶׁדִּבּוּר הַתַּחְתּוֹן שֶׁבָּאָדָם הוּא מְגַלֶּה לַשּׁוֹמְעִים מַה שֶׁהָיָה צָפוּן וְנֶעְלָם בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ, כָּךְ לְמַעְלָה בְּאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, יְצִיאַת הָאוֹר וְהַחַיּוּת מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ מֵהַהֶעְלֵם אֶל הַגִּלּוּי** - בתחילה היו האור והחיות בהעלם, ועתה הם בהתגלות, **לִבְרֹא עוֹלָמוֹת וּלְהַחֲיוֹתָם,** - לפני שה"אור" וה"חיות" היו בהתגלות לא היו עולמות בנמצא, רק אחרי התגלות ה"אור" וה"חיות", נבראים ומתקיימים עולמות - הרי, התגלות זו **נִקְרָא בְּשֵׁם "דִּבּוּר".** - שכן, גם למעלה יש בכך משום התגלות לזולת, כלומר, שיהיו עולמות ונבראים המרגישים עצמם כמו זולת, כדבר נוסף. **וְהֵן הֵן עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת** - הכתובים בתורה, **שֶׁבָּהֶן** - ועל ידן, **נִבְרָא הָעוֹלָם**[5]**,** - עשרה המאמרות מהווים התגלות האור והחיות האלקית, לברוא עולמות ונבראים. עיין "שער היחוד והאמונה" סוף פרק ד. **וְכֵן** - גם ב"דיבור" אחר שאינו כדי לברוא עולמות ולהחיות, כלומר - **שְׁאָר כָּל הַתּוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים** - שבנוסף לעשרה מאמרות, נקראים בשם "דיבור", שכן הם הרי התגלו, **שֶׁהִשִּׂיגוּ הַנְּבִיאִים בְּמַרְאֵה נְבוּאָתָם.** - יש בהם משום התגלות האור האלקי לנביאים.

ליקוטי אמרים

פרק כא והנה מדת הקב"ה שלא כמדת בשר ודם שהאדם כשמדבר דבור הרי הבל הדבור שבפיו הוא מורגש ונראה דבר בפני עצמו מובדל משרשו שהן עשר בחי' הנפש עצמה אבל הקב"ה אין דבורו מובדל ממנו ית' ח"ו כי אין דבר חוץ ממנו ולית אתר פנוי מיני' ולכן אין דבורו ית' כדבורינו ח"ו [כמו שאין מחשבתו כמחשבתינו כדכתיב כי לא מחשבותי מחשבותיכם וכתיב כן גבהו דרכי מדרכיכם וגו'] ולא נקרא דבורו ית' בשם דבור רק עד"מ כמו שדבור התחתון שבאדם הוא מגלה לשומעים מה שהיה צפון ונעלם במחשבתו כך למעלה בא"ס ב"ה יציאת האור והחיות ממנו ית' מההעלם אל הגילוי לברוא עולמות ולהחיותם נק' בשם דבור והן הן עשרה מאמרות שבהן נברא העולם וכן שאר כל התורה נביאים וכתובים שהשיגו הנביאים במראה

1. ברכות מ, א. 2. תקוני זהר תקון נ"ז (דף צ"א עמוד ב). 3. ישעי' נה, ח. 4. שם נה, ט. 5. אבות פרק ה. משנה א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ומחמת ענין ה"התגלות", קוראים להם בשם "דיבור", כמו שזה בכל דיבור למטה. אך, ענין הפירוד שקיים בדיבורו של האדם - אינו בנמצא בדיבור שלמעלה. **וַהֲרֵי דִּבּוּרוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ כִּבְיָכוֹל מְיֻחָדוֹת עִמּוֹ בְּתַכְלִית הַיִּחוּד, דֶּרֶךְ־מָשָׁל, כְּמוֹ דִּבּוּרוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁל אָדָם** - לפני שהוא חושב ומדבר אותם בפועל, **בְּעוֹדָן בְּכֹחַ חָכְמָתוֹ וְשִׂכְלוֹ, אוֹ בְּתְשׁוּקָה וְחֶמְדָּה שֶׁבְּלִבּוֹ, קֹדֶם** - לפני, **שֶׁעָלְתָה מֵהַלֵּב לַמֹּחַ לְהַרְהֵר בָּהּ בִּבְחִינַת אוֹתִיּוֹת,** - באותיות המחשבה.

ליקוטי אמרים

נבואתם. והרי דבורו ומחשבתו כביכול מיוחדות עמו בתכלית היחוד ד"מ כמו דבורו ומחשבתו של אדם בעודן בכח חכמתו ושכלו או בתשוקה וחמדה שבלבו קודם שעלתה מהלב למוח להרהר בה בבחי' אותיות שאז היו אותיות המחשבה והדבור הזה הנמשכות מחמדה ותשוקה זו בכח בלב ומיוחדות שם בתכלית היחוד בשרשן שהן החכמה ושכל שבמוח וחמדה ותשוקה שבלב.

שֶׁאָז הָיוּ אוֹתִיּוֹת הַמַּחֲשָׁבָה וְהַדִּבּוּר הַזֶּה, הַנִּמְשָׁכוֹת מֵחֶמְדָּה וּתְשׁוּקָה זוֹ בְּכֹחַ בַּלֵּב, וּמְיֻחָדוֹת שָׁם בְּתַכְלִית הַיִּחוּד בְּשָׁרְשָׁן, שֶׁהֵן הַחָכְמָה וְשֵׂכֶל שֶׁבַּמֹּחַ וְחֶמְדָּה וּתְשׁוּקָה שֶׁבַּלֵּב. - שהן הם "שורש" המחשבה והדיבור. הרי כשם שזה באדם, שלפני שהוא חושב והוגה את האותיות בדיבור - הן מאוחדות כליל בשורשן, כך בדיבור שלמעלה, (גם) אחרי ההתגלות - המחשבה והדיבור כביכול מהקב"ה - הם מאוחדים בתכלית עם הקב"ה:

~ יום שני ח' שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כז, וכבה ממש... עד עמ' כז, ממש.

וְכָכָה מַמָּשׁ, דֶּרֶךְ־מָשָׁל, מְיֻחָדוֹת דִּבּוּרוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּתַכְלִית הַיִּחוּד בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, גַּם אַחַר שֶׁיָּצָא דִּבּוּרוֹ יִתְבָּרֵךְ אֶל הַפֹּעַל בִּבְרִיאוֹת הָעוֹלָמוֹת, - הוא מיוחד אז עם הקב"ה, **כְּמוֹ שֶׁהָיָה מְיֻחָד עִמּוֹ קֹדֶם בְּרִיאַת הָעוֹלָמוֹת, וְאֵין שׁוּם שִׁנּוּי כְּלָל לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ** - בין לפני הבריאה לבין אחרי הבריאה, **אֶלָּא** - השינוי הוא רק **אֶל** - לגבי, **הַבְּרוּאִים הַמְקַבְּלִים חִיּוּתָם מִבְּחִינַת דִּבּוּרוֹ יִתְבָּרֵךְ** - השינוי מתבטא בפשטות: בתחילה לא היו ברואים כלל, ולאחר מכן נבראו העולמות והם מקבלים חיותם מהדיבור - וזאת מתי? - **בִּבְחִינַת יְצִיאָתוֹ כְּבָר** - של הדיבור **אֶל הַפֹּעַל בִּבְרִיאַת הָעוֹלָמוֹת שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בָּהֶם** - דיבורו של הקב"ה מתלבש בעולמות, **לְהַחֲיוֹתָם עַל־יְדֵי הִשְׁתַּלְשְׁלוּת מַעֲלָה לְעָלוּל** - על־ידי ירידתו ממדריגה עליונה למדריגה מתחתיה. המדריגה העליונה נקראת "עילה", כלומר שהיא "סיבה" (גורם) למדריגה מתחתיה, הנקראת "עלול" - "מסובב" (תוצאה). **וִירִידַת הַמַּדְרֵגוֹת** - על־ידי ירידת הדיבור ממדריגה למדריגה, **בְּצִמְצוּמִים רַבִּים וְשׁוֹנִים,** - המצמצמים את ה"אור" וה"חיות" האלקי של הדיבור, **עַד שֶׁיּוּכְלוּ הַבְּרוּאִים לְקַבֵּל חִיּוּתָם וְהִתְהַוּוּתָם מִמֶּנּוּ** - מדיבורו של הקב"ה, **וְלֹא יִתְבַּטְּלוּ בִּמְצִיאוּת,** - שכן, אם ה"חיות" של הדיבור, לא היתה מתצמצמת כל כך, אלא היתה מאירה בהתגלות כפי שהיא, היו הנבראים מאבדים את מציאותם לגמרי לגבי החיות האלקית. ברם, הרי הכוונה העליונה היא שהנבראים ירגישו עצמם כ"מציאות", ועל־ידי עבודתם העצמית יגיעו להתבטלות לאלקות - לכן על ה"חיות" לעבור צמצומים רבים; וכפי שיוסבר להלן, במה מתבטאות השפעתם של הצמצומים: **וְכָל הַצִּמְצוּמִים הֵם בְּחִינַת "הֶסְתֵּר פָּנִים",** - פנימיות החיות האלקית - מסתתרת: **לְהַסְתִּיר וּלְהַעֲלִים הָאוֹר וְהַחִיּוּת הַנִּמְשָׁךְ מִדִּבּוּרוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁלֹּא יִתְגַּלֶּה בִּבְחִינַת גִּלּוּי רַב** - שאז היה זה באופן **שֶׁלֹּא יוּכְלוּ הַתַּחְתּוֹנִים** - הנבראים שבעולמות התחתונים, **לְקַבֵּל** - חיותם, **וְלָכֵן** - מחמת שה"חיות" עוברת דרך הצמצומים הרבים, **גַּם־כֵּן נִדְמֶה לָהֶם** - לנבראים, **אוֹר וְחִיּוּת הַדִּבּוּר**

ליקוטי אמרים

וככה ממש ד"מ מיוחדות דבורו ומחשבתו של הקב"ה בתכלית היחוד במהותו ועצמותו ית' גם אחר שיצא דבורו ית' אל הפועל בבריאות העולמות כמו שהיה מיוחד עמו קודם בריאת העולמו' ואין שום שינוי כלל לפניו ית' אלא אל הברואים המקבלים חיותם מבחי' דבורו ית' בבחי' יציאתו כבר אל הפועל בבריאת העולמות שמתלבש בהם להחיותם ע"י השתלשלו' מעלה לעלול וירידת המדרגו' בצמצומים רבים ושונים עד שיוכלו הברואים לקבל חיותם והתהוותם ממנו ולא יתבטלו במציאות וכל הצמצומים הם בחי' הסתר פנים להסתיר ולהעלים האור והחיות הנמשך מדבורו ית' שלא יתגלה בבחי' גילוי רב שלא יוכלו התחתונים לקבל ולכן ג"כ נדמה להם אור וחיות הדבור של מקום ב"ה המלובש בהם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁל מָקוֹם בָּרוּךְ־הוּא הַמְלֻבָּשׁ בָּהֶם כְּאִלּוּ הוּא דָּבָר מֻבְדָּל מִמָּהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, - מהקב"ה, **רַק שֶׁנִּמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ כְּמוֹ דִּבּוּר שֶׁל אָדָם** - נמשך **מִנַּפְשׁוֹ.** - ובסופו של דבר נעשה כדבר נפרד. כך נדמה לנבראים ה"חיות" האלקית של הדיבור שלמעלה, וזאת יען שה"חיות" של הדיבור שלמעלה, מגיעה אליהם אחרי צמצומים רבים, ולגבי הנבראים מסתירים הצמצומים על ה"חיות", ולכן יכול להידמות להם שהדיבור שלמעלה דומה לדיבורו של האדם. **אַךְ לְגַבֵּי הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, אֵין שׁוּם צִמְצוּם וְהֶסְתֵּר וְהֶעְלֵם מַסְתִּיר וּמַעְלִים לְפָנָיו, וְ"כַחֲשֵׁכָה** - העלם, **כָּאוֹרָה",** - גילוי, לפני הקב"ה. **כִּדְכְתִיב**[6]**: "גַּם חֹשֶׁךְ לֹא יַחֲשִׁיךְ מִמֶּךָּ וְגוֹ'",** - שכן, גם החושך הוא "ממך", מהקב"ה, ולכן אין החושך מסתיר בפני הקב"ה, כפי המפורט להלן, שרק דבר חיצוני וזר בכוחו להסתיר, אך אין בנמצא שום "יש" המסתיר את עצמו עם עצמו, מאחר שהמוסתר והמסתיר הם אותו אחד - כמו שרבנו הזקן אומר: **מִשּׁוּם שֶׁאֵין הַצִּמְצוּמִים וְהַלְּבוּשִׁים דָּבָר נִפְרָד מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ חַס־וְשָׁלוֹם,** - כמו שלמדנו, שאין שום דבר שיהיה נפרד באמת מהקב"ה, **אֶלָּא כְּהֲדֵין קַמְצָא דִּלְבוּשֵׁיהּ מִנֵּיהּ וּבֵיהּ**[7]**,** - כאותו צב שלבושו צומח ממנו עצמו. כך גם למעלה, הצמצומים והלבושים - הם עצמם אלקות. **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[8]**: "כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים",** - שם הוי' רומז על "גילוי" - התגלות אלקית, ושם אלקים, הוא הכוח האלקי שב"העלם", להחביא ולהסתיר על אלקות, הרי הם דבר אחד, כלומר: שם אלקים הוא אלקות באותה מדה כמו שם הוי', **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר**[9]**.** - ממילא לא שייך ששם אלקים יסתיר על הקב"ה, מאחר שהוא עצם אחד עם שם הוי', שהוא כוח של גילוי, **וְלָכֵן קַמֵּיהּ** - **כְּלָא כְּלָא חָשִׁיב מַמָּשׁ:** - לפני הקב"ה, הכל נחשב לכלום ממש. שכן, מה שאפשר לנבראים להרגיש עצמם כ"מציאות", נובע מכך, שכלפיהם מהווים הצמצומים והעלמות, הסתרה על ה"אור" וה"חיות" האלקית - דבר זה נותן להם מקום להחשיב את עצמם ל"יש" ול"מציאות" - אך, לגבי הקב"ה אין הצמצומים והעלמות מסתירים כלל, ממילא "כולא קמי' כלא חשיב ממש" - כל המציאות של עולמות ונבראים הם ממש אין ואפס; ואין הם "פועלים" שום שינוי באחדותו המוחלטת של הקב"ה - הוא יחיד ומיוחד אחרי שנבראו העולמות כמו לפני שנבראו. ביחס למה שלמדנו שלגבי הקב"ה אין הצמצום וההעלם מהווים הסתרה, ולכן כל העולמות והנבראים הם אין ואפס לגבי הקב"ה, כאילו אינם במציאות ממש, ורק בנבראים "פועלת" ההסתרה, שיוכלו לקבל את הבריאה כ"מציאות" - מן הראוי להוסיף סיפור קצר מהמגיד מקוזניץ: לפני הסתלקותו אמר המגיד מקוזניץ לבנו: ...אין לי כבר גוף כלל. תפס הבן בידו ואמר לו: אבא, הריני מרגיש שאכן יש לך גוף! ענה לו אביו: - מפני שאתה ממשש עם גוף - לכן אתה מרגיש גוף.. כלומר, לאמיתו של דבר גופו איננו מציאות של גוף כלל, רק זאת, שמחמת שממשמשים עם גוף - מרגישים גוף.

ליקוטי אמרים

כאלו הוא דבר מובדל ממהותו ועצמותו ית' רק שנמשך ממנו ית' כמו דבור של אדם מנפשו. אך לגבי הקב"ה אין שום צמצום והסתר והעלם מסתיר ומעלים לפניו וכחשכה כאורה כדכתיב גם חשך לא יחשיך ממך וגו' משום שאין הצמצומים והלבושי' דבר נפרד ממנו ית' ח"ו אלא כהדין קמצא דלבושי' מיניה וביה כמ"ש כי ה' הוא האלהים וכמ"ש במ"א ולכן קמיה כולא כלא חשיב ממש:

~ יום שלישי ט' שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כז, פרק כב רק... עד עמ' 54, העליון ב"ה.

פֶּרֶק כב. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן שאין דיבורו של הקב"ה דומה לדיבורו של אדם: כשאדם מוציא דיבור מפיו, נראה הדיבור כדבר לעצמו, נפרד משורשו, ה"שכל" שבמוח והתשוקה שבלב. אך, ביחס לדיבורו של הקב"ה לא שייך לומר שהוא נפרד מהקב"ה. כי, הרי לא יתכן דבר שמחוץ להקב"ה. ולכן, דיבורו של הקב"ה מאוחד תמיד בשורשו ובטל אליו. דיבורו של הקב"ה נקרא גם הוא בשם "דיבור", בגלל תכונה אחרת שישנה בדיבור, והיא - לגלות את אשר בהעלם המחשבה. ענין זה של גילוי ההעלם - קיים גם בדיבור שלמעלה. כמו עשרה המאמרות, שבהם נברא העולם, הרי הם התגלות ה"אור" וה"חיות" האלקית לברוא בהם עולמות ונבראים. כך גם שאר הדיבורים האלקיים שבתורה, נביאים וכתובים, הם ההתגלות לנביאים במחזה נבואתם. ואילו ענין הפירוד וה"מציאות" שבדיבור שלמטה - אינו שייך בדיבור שלמעלה. בפרק הבא, אותו אנו עומדים ללמוד, יסביר רבנו הזקן - התורה הרי קוראת לדיבורו של הקב"ה בשם "דיבור", ומאחר שדיבורו של האדם מייצג את ענין הפירוד, לאור העובדה שהוא נפרד משורשו - לכן עלינו לומר שגם בדיבור

6. תהלים קלט, יב. 7. בראשית רבה, כא, ה. 8. דברים ד, לה. 9. ראה לקמן שער היחוד והאמונה פרק ו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שלמעלה קיימת תכונה זו. ברם, לא לגבי הקב"ה, אלא לגבי הנבראים. כלומר: מהדיבור שלמעלה נוצרים נבראים כאלה שבהרגשתם הם "מציאות" לעצמם ונפרדים מקדושתו של הקב"ה, והם - ה"קליפות" וה"סטרא אחרא". **רַק שֶׁהַתּוֹרָה דִּבְּרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם**[1] **וְנִקְרָא בַּתּוֹרָה דִּבּוּרוֹ שֶׁל מָקוֹם בָּרוּךְ־הוּא בְּשֵׁם "דִּבּוּר" מַמָּשׁ כְּדִבּוּרוֹ שֶׁל אָדָם,** - שכאמור, יש בדיבורו של האדם, ענין הפירוד משורשו, **לְפִי שֶׁבֶּאֱמֶת כָּךְ הוּא** - שגם בדיבור שלמעלה ישנו ענין הפירוד, אלא שאין זה אמור ביחס שבין הדיבור לגבי הקב"ה, אלא זה מתבטא כך רק לגבי הנבראים, כפי שיוסבר להלן, שזה - **דֶּרֶךְ יְרִידַת וְהַמְשָׁכַת הַחַיּוּת** - האלקית, **לַתַּחְתּוֹנִים,** - לנבראים התחתונים, הרי המשכה זו היא **בְּצִמְצוּמִים רַבִּים וַעֲצוּמִים,** - החיות האלקית מתמעטת יותר ויותר ונהיית מוגבלת מאד, על־ידי הצמצומים הרבים, **מִינִים מִמִּינִים שׁוֹנִים,** - סוגי צמצומים שונים, וזאת כדי **לְהַבְרֵאת מֵהֶם בְּרוּאִים רַבִּים, מִינִים מִמִּינִים שׁוֹנִים,** - השוני שבסוגי הברואים הרבים, מקורו בצמצומים השונים שבאור וחיות האלקית. **וְכָל־כָּךְ גָּבְרוּ וְעָצְמוּ הַצִּמְצוּמִים וְהֶסְתֵּר פָּנִים הָעֶלְיוֹנִים,** - פנימיות ה"חיות" שלמעלה, נסתרת לגמרי, **עַד שֶׁיּוּכְלוּ לְהִתְהַוּוֹת וּלְהִבָּרֵאת גַּם דְּבָרִים טְמֵאִים וּקְלִפּוֹת וְסִטְרָא־אָחֳרָא,** - לו היו אלה רק צמצומים רבים בלבד, אפילו הרבה מאד צמצומים, כדי שה"אור" וה"חיות" האלקי יתגלה למטה יותר ויותר, הרי למרות זאת לא היו נבראים מה"אור" - דברים טמאים, קליפות וסטרא־אחרא. אלא, על־ידי התגברות הצמצומים, כלומר: על־ידי צמצומים כאלה שה"אור" מוסתר בהם לגמרי - אפשר להיברא דברים טמאים וסטרא־אחרא, **וּלְקַבֵּל** - ושהדברים הטמאים יקבלו **חַיּוּתָם וְקִיּוּמָם מִדִּבַּר ה' וְרוּחַ פִּיו יִתְבָּרֵךְ בְּהֶסְתֵּר פָּנִים וִירִידַת הַמַּדְרֵגוֹת. וְלָכֵן נִקְרָאִים** - הקליפות, **"אֱלֹהִים אֲחֵרִים", מִפְּנֵי שֶׁיְּנִיקָתָם וְחַיּוּתָם** - שהן יונקות מהקדושה, כי הרי כל דבר מן ההכרח שיקבל חיותו מהקדושה. ברם, יניקת החיות שלהן **אֵינָהּ מִבְּחִינַת "פָּנִים"** - איננה מפנימיות רצונו של הקב"ה, **אֶלָּא מִבְּחִינַת "אֲחוֹרַיִם"**[2] **דִּקְדֻשָּׁה;** - כלומר: מחיצוניות רצונו של הקב"ה. "פנימיות הרצון" הוא כשרוצים את הדבר עצמו, והוא רצון של תענוג. ואילו "אחוריים" פירושו, "חיצוניות הרצון", שאת הדבר עצמו לא רוצים כי אין בו תענוג, אלא רוצים בו מחמת התועלת שתהיה מכך לגבי דבר אחר שממנו יהיה להם תענוג - ובלשונו של ה"תניא": **וּפֵרוּשׁ "אֲחוֹרַיִם",** - הוא: **כְּאָדָם הַנּוֹתֵן דָּבָר לְשׁוֹנְאוֹ שֶׁלֹּא בִּרְצוֹנוֹ,** - שלא ברצונו הישיר, אלא הוא נותן לו את הדבר מטעם צדדי, שאז צורת הנתינה היא: **שֶׁמַּשְׁלִיכוֹ לוֹ כְּלְאַחַר כְּתֵפוֹ, כִּי מַחֲזִיר פָּנָיו מִמֶּנּוּ מִשִּׂנְאָתוֹ אוֹתוֹ;** - שכן, תנועת ותנודת הגוף מקורן בתנועה כפי שהיא מתבטאת בנפש; ומאחר שקיימת בנפש שנאה כלפי אותו איש, והנתינה לו היא שלא מתוך רצון אמיתי, אלא מתוך חיצוניות רצונו - לכן, זה מתבטא גם בתנועה הגופנית בשעת הנתינה: הוא מפנה את פניו ממנו בשעת מעשה. שכן, הפנים הוא המקום בו משתקפת פנימיותו וחיותו של האדם. **כָּךְ** - גם, **לְמַעְלָה, בְּחִינַת "פָּנִים" הוּא פְּנִימִית הָרָצוֹן הָעֶלְיוֹן וְחֶפְצוֹ הָאֲמִתִּי, אֲשֶׁר חָפֵץ ה' לְהַשְׁפִּיעַ חַיּוּת לְכָל הַקְּרוֹב אֵלָיו מִסִּטְרָא דִּקְדֻשָּׁה;** - מצד הקדושה, **אֲבָל הַסִּטְרָא־אָחֳרָא וְהַטֻּמְאָה הִיא תּוֹעֵבַת ה' אֲשֶׁר שָׂנֵא**[3]**, וְאֵינוֹ מַשְׁפִּיעַ לָהּ** - ל"סטרא אחרא", **חַיּוּת מִפְּנִימִית הָרָצוֹן** - העליון, **וְחֶפְצוֹ הָאֲמִתִּי אֲשֶׁר** - נאמר שהקב"ה **חָפֵץ בָּהּ** - ב"סטרא אחרא", **חַס־וְשָׁלוֹם, כִּי־אִם כְּמַאן דְּשָׂדֵי בָּתַר כְּתֵפוֹי לְשׂוֹנְאוֹ שֶׁלֹּא בִּרְצוֹנוֹ,** - כמי שמשליך דבר לשונאו, מאחורי כתפו, שלא מרצונו הטוב. כך גם השפעת חיות הקדושה לסטרא־אחרא - אינה באה מתוך רצון טוב, **רַק כְּדֵי לְהַעֲנִיש** - באמצעות הקליפה, **אֶת הָרְשָׁעִים,** - הנמשכים אחרי

ליקוטי אמרים

פרק כב רק שהתורה דברה כלשון ב"א ונקרא בתורה דבורו של מקו' ב"ה בשם דבור ממש כדבורו של אדם לפי שבאמת כך הוא דרך ירידת והמשכת החיות לתחתונים בצמצומים רבים ועצומים מינים ממינים שונים להבראות מהם ברואים רבים מינים ממינים שונים וכ"כ גברו ועצמו הצמצומים והסתר פנים העליונים עד שיוכלו להתהוות ולהבראות גם דברים טמאים וקליפות וס"א ולקבל חיותם וקיומם מדבר ה' ורוח פיו ית' בהסתר פנים וירידת המדרגות ולכן נקרא אלהים אחרים מפני שיניקתם וחיותם אינה מבחי' פנים אלא מבחי' אחוריים דקדושה ופי' אחוריים כאדם הנותן דבר לשונאו שלא ברצונו שמשליכו לו כלאחר כתפו כי מחזיר פניו ממנו משנאתו אותו כך למעלה בחי' פנים הוא פנימית הרצון העליון וחפצו האמיתי אשר חפץ ה' להשפיע חיות לכל הקרוב אליו מסטרא דקדושה אבל הס"א והטומאה היא תועבת ה' אשר שנא ואינו משפיע לה חיות מפנימית הרצון וחפצו האמיתי אשר חפץ בה ח"ו כ"א כמאן דשדי בתר כתפוי לשונאו שלא ברצונו רק כדי להעניש את הרשעים וליתן שכר טוב לצדיקי'

1. ברכות כב, א. 2. "אחרים" יש בו דמיון מילולי ל"אחוריים". 3. דברים יב, לא.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הקליפה וה"סטרא אחרא" ומקבלים השפעתם מהן, **וְלִתֵּן שָׂכָר טוֹב לַצַּדִּיקִים דְּאִכַּפְיָין לְסִטְרָא־אָחֲרָא;** - הכופים וכובשים את ה"סטרא אחרא" ומושלים עליה. לשם כך נזקקים ל"סטרא אחרא", כדי שיהיה ענין הבחירה, וכתוצאה מכך העונש המתאים לרשעים והשכר המתאים לצדיקים - משום כך נותנים "חיות" ל"סטרא אחרא". **וְזֶה** - צורה זו של השפעה, **נִקְרָא בְּחִינַת "אֲחוֹרַיִם" דִּרְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא.** - לכן הם נקראים אלקים אחרים, כי יניקת ה"חיות" שלהן היא מבחינת "אחוריים".

ליקוטי אמרים

דאכפיין לס"א וזה נקרא בחי' אחוריים דרצון העליון ב"ה.

~ יום רביעי י' שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 54, והנה רצון העליון... עד עמ' כח, תמיד.

וְהִנֵּה, רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בִּבְחִינַת "פָּנִים", - פנימיות הרצון העליון, מה שהקב"ה רוצה את הדבר עצמו, **הוּא מְקוֹר הַחַיִּים הַמְחַיֶּה אֶת כָּל הָעוֹלָמוֹת, וּלְפִי שֶׁאֵינוֹ** - רצון זה, **שׁוֹרֶה כְּלָל עַל הַסִּטְרָא־אָחֲרָא, וְגַם בְּחִינַת "אֲחוֹרַיִם" שֶׁל רְצוֹן הָעֶלְיוֹן** - המחיה אותן, כאמור, **אֵינוֹ מְלֻבָּשׁ** - בפנימיות, **בְּתוֹכָהּ** - ב"סטרא אחרא", **מַמָּשׁ, אֶלָּא מַקִּיף עָלֶיהָ מִלְּמַעְלָה,** - בלבד, כמו שמקיפים דבר מלמעלה, **לְכָךְ** - לכן, **הִיא** - ה"סטרא אחרא", **מְקוֹם הַמִּיתָה וְהַטֻּמְאָה, ה' יִשְׁמְרֵנוּ, כִּי מְעַט מִזֹּעַר** - המעט מן המעט, **אוֹר וְחַיּוּת, שֶׁיּוֹנֶקֶת וּמְקַבֶּלֶת לְתוֹכָהּ מִבְּחִינַת "אֲחוֹרַיִם" דִּקְדֻשָּׁה שֶׁלְּמַעְלָה, הוּא בִּבְחִינַת גָּלוּת מַמָּשׁ בְּתוֹכָהּ, בְּסוֹד גָּלוּת הַשְּׁכִינָה הַנִּזְכָּר לְעֵיל**[4]. - ש"חיות" הקדושה נמצאת כביכול בגלות בתוך הקליפות, **וְלָכֵן נִקְרָא בְּשֵׁם "אֱלֹהִים אֲחֵרִים",** - לא רק מחמת הטעם האמור, שהם מקבלים את "חיותם" מבחינת "אחוריים", כי־אם: **שֶׁהִיא עֲבוֹדָה־זָרָה מַמָּשׁ וּכְפִירָה בְּאַחְדּוּתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא,** - הסברת הדברים: בכל נברא נמצאים שני סוגי חיות - "חיות" המתלבשת א. בפנימיותו של הנברא ומתאחדת אתו. חיות אלקית זו, מצומצמת ומותאמת לפי מדתו של הנברא, עד כמה שהוא יכול לקלוט. ב. "חיות" המחיה ומשפיעה בנברא בצורה "מקיפה". חיות אלקית זו, איננה מצומצמת לפי מימדי הנברא ואינה מתלבשת בו; אלא בצורתה היא, כפי שהיא למעלה מהתלבשות בנברא - היא משפיעה ומחיה את הנברא. ל"קליפות" ול"סטרא אחרא" גם כן שני סוגי חיות אלה. סוג ה"חיות" השני, בקליפות ו"סטרא אחרא", מאחר שהוא בא אליהן בבחינת "מקיף", אין הוא מפריע ל"מציאותן", הן יכולות להחזיק את עצמן ל"יש", ואינן צריכות להכחיש "חיות" זו, למרות שהן יודעות שהן נבראו מ"חיות" זו (כפי שנאמר להלן, שהן קוראות להקב"ה "אלקא דאלקיא": הן חושבות את עצמן ל"מציאות", ל"אלקיא", למרות שהן עצמן מכירות שיש להן "אלקא" שברא אותן). מחמת חיות אלקית זו, הן נקראות "אלקים אחרים", מפני שהן מקבלות את חיותן מבחינת אחוריים. ואילו סוג ה"חיות" המתלבש בפנימיות, שאם היו ה"קליפות" וה"סטרא אחרא" מודות ב"חיות" זו, היתה בכך משום סתירה ל"מציאות" שלהן, כי "חיות" זו היא הרי "עצמותו" של הנברא עצמו - "חיות" זו, הן מכחישות לחלוטין, והיא נמצאת בהן בבחינת גלות. בגלל "חיות" זו - הן נקראות "אלקים אחרים", לא רק מפני שהן מקבלות מ"אחוריים", אלא מפני שהן מחזיקות את עצמן ל"עבודה זרה" וכופרות באחדותו של הקב"ה - כפי שיוסבר להלן: **כִּי מֵאַחַר שֶׁאוֹר וְחַיּוּת דִּקְדֻשָּׁה** - ה"חיות" הפנימית, **הוּא בִּבְחִינַת גָּלוּת בְּתוֹכָהּ - אֵינָהּ בְּטֵלָה כְּלָל לְנֶגֶד קְדֻשַּׁת הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא; וְאַדְּרַבָּה, מַגְבִּיהַּ עַצְמָהּ כַּנֶּשֶׁר, לוֹמַר: "אֲנִי וְאַפְסִי עוֹד"**[5],

ליקוטי אמרים

והנה רצון העליון בבחי' פנים הוא מקור החיים המחיה את כל העולמות ולפי שאינו שורה כלל על הס"א וגם בחי' אחוריים של רצון העליון אינו מלובש בתוכה ממש אלא מקיף עליה מלמעלה לכך היא מקום המיתה והטומאה ה' ישמרנו כי מעט מזער אור וחיות שיונקת ומקבלת לתוכה מבחי' אחוריים דקדושה שלמעלה הוא בבחי' גלות ממש בתוכה בסוד גלות השכינה הנ"ל ולכן נקרא בשם אלהים אחרים שהיא ע"ז ממש וכפירה באחדותו של ממ"ה הקב"ה כי מאחר שאור וחיות דקדושה הוא בבחי' גלות בתוכה אינה בטילה כלל לגבי קדושת הקב"ה ואדרבה מגביה עצמה כנשר לומר אני ואפסי עוד וכמאמר יאור לי ואני

4. פרק יט. 5. ישעי' מז, ח.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּכְמַאֲמַרוֹ[6]: - שאמר פרעה: **"יְאֹר לִי וַאֲנִי עֲשִׂיתִנִי"**. - ה"יאור" - הנילוס - הוא שלי, ואני עשיתי את עצמי, **וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל**[7], **שֶׁגַּסּוּת הָרוּחַ שְׁקוּלָה כַּעֲבוֹדָה־זָרָה מַמָּשׁ, כִּי עִקָּר וְשֹׁרֶשׁ** של **עֲבוֹדָה־זָרָה הוּא מַה שֶּׁנֶּחְשָׁב** - הוא מחשיב את עצמו, **לְדָבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, נִפְרָד מִקְּדֻשָּׁתוֹ שֶׁל מָקוֹם,** - של הקב"ה, **וְלֹא כְּפִירָה בָּה' לְגַמְרֵי,** - כלומר, גם כשלא כופרים לגמרי בהקב"ה, אלא רק מחשיבים את עצמם לדבר בפני עצמו, כמו ה"קליפות" וה"סטרא אחרא" הנקראות "עבודה זרה", שכפי שלמדנו, הן אינן כופרות בהקב"ה לגמרי, אלא **כִּדְאִיתָא** - כמו שאנו מוצאים, **בְּגְמָרָא**[8] **דִּקְרוּ לֵיהּ "אֱלָהָא דֶּאֱלָהַיָּא",** - ה"קליפות" וה"סטרא אחרא" קוראות להקב"ה "אלקא דאלקיא" - הרי שהן מודות בהקב"ה, שהוא אלקא דאלקיא, ובכל זאת זה נקרא "עבודה זרה" ו"אלקים אחרים". **אֶלָּא שֶׁגַּם הֵם מַחֲשִׁיבִים עַצְמָם לְיֵשׁ וְדָבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, וּבָזֶה** - במה שהן מחשיבות את עצמן ל"יש", הן **מַפְרִידִים אֶת עַצְמָם מִקְּדֻשָּׁתוֹ שֶׁל מָקוֹם בָּרוּךְ־הוּא, מֵאַחַר שֶׁאֵין** - הן, **בְּטֵלִים לוֹ יִתְבָּרֵךְ, כִּי אֵין קְדֻשָּׁה עֶלְיוֹנָה שׁוֹרָה אֶלָּא עַל מַה שֶּׁבָּטֵל לוֹ יִתְבָּרֵךְ כַּנִּזְכָּר לְעֵיל**[9], **וְלָכֵן נִקְרָאִים** - הקליפות ו"סטרא אחרא", **"טוּרֵי דְּפִרוּדָא"** - הרי הפירוד, **כַּנִּזְכָּר הַקָּדוֹשׁ,** - אלה שמחזיקים את עצמם ל"מציאות" ומגביהים את עצמם כהרים ומרגישים את עצמם נפרדים מהקב"ה. **וַהֲרֵי זוֹ** - יש בכך משום **כְּפִירָה בְּאַחְדוּתוֹ הָאֲמִתִּית,** - של הקב"ה, שהיא - **דְּכֻלָּא קַמֵּיהּ כְּלָא חָשִׁיב,** - לגבי הקב"ה הכל נחשב לכלום, **וּבְטֵל בֶּאֱמֶת לוֹ יִתְבָּרֵךְ וְלִרְצוֹנוֹ, הַמְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם וּמְהַוֶּה אוֹתָם מֵאַיִן לְיֵשׁ תָּמִיד:** - מאחר שאחדותו האמיתית של הקב"ה היא שהכל בטל אליו, הרי שההיחשבות ל"יש" ול"מציאות" - יש בה משום כפירה באחדותו של הקב"ה. ולכן גסות הרוח שוה ל"עבודה זרה". הרי, שאחרי צמצומים רבים ושונים, נבראו בדיבורו של הקב"ה, נבראים כאלה, כמו "קליפות" ו"סטרא אחרא", המרגישים את עצמם כדבר נפרד מהקב"ה. לכן, נקרא הדיבור שלמעלה בתורה, בשם "דיבור", כי ענין הפירוד (המציין את הדיבור שלמטה) קיים גם בדיבור שלמעלה, אלא שהוא רק בשייכות לנבראים ולהרגש שלהם כלפי שורשם. ואילו לגבי הקב"ה - אין שום דבר שנפרד ממנו.

ליקוטי אמרים

עשיתני ולכן אמרו רז"ל שגסות הרוח שקולה כע"ז ממש כי עיקר ושרש ע"ז הוא מה שנחשב לדבר בפני עצמו נפרד מקדושתו של מקום ולא כפירה בה' לגמרי כדאיתא בגמ' דקרו ליה אלהא דאלהיא אלא שגם הם מחשיבים עצמם ליש ודבר בפני עצמו ובזה מפרידים את עצמם מקדושתו של מקום ב"ה מאחר שאין בטלים לו ית' כי אין קדושה עליונה שורה אלא על מה שבטל לו ית' כנ"ל ולכן נקראי' טורי דפרודא בזה"ק והרי זו כפירה באחדותו האמיתית דכולא קמיה כלא חשיב ובטל באמת לו ית' ולרצונו המחיה את כולם ומהוה אותם מאין ליש תמיד:

~ יום חמישי י"א שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כח, פרק כג ועם כל... עד עמ' 56, ימיהם.

פֶּרֶק כג. למדנו בפרק הקודם, שלגבי הקב"ה אין דבר נפרד ממנו, כי דיבורו של הקב"ה, שבאמצעותו נוצרו הנבראים, אינו דומה לדיבורו של האדם: דיבורו של האדם נפרד משורשו; ואילו לגבי הקב"ה, הדיבור מאוחד תמיד אתו. אלא, מאחר שירידת ה"אור" וה"חיות" האלקי, המחיה את הנבראים, היא על־ידי צמצומים רבים והסתרת פנים, כך שפנימיות רצונו של הקב"ה מוסתרת מהנבראים - יכולים **הם**, בהרגשתם, להחשיב את עצמם ל"מציאות". ועם התרבות והתגברות הצמצומים - עלולות להיווצר גם "קליפות" ו"סטרא אחרא", המרגישות את עצמן כנפרדות לגמרי מהקדושה ומהקב"ה. הרי, שהרגשת הנבראים את עצמם ל"מציאות" נובעת מהעובדה שפנימיות רצונו של הקב"ה מכוסה ומוסתרת מהם. מהאמור מובן שדבר שמאיר בו פנימיות רצונו של הקב"ה בהתגלות - קשור ומאוחד כולו עם הקב"ה. שכן, אין כאן הסתרת פנים, הגורמת שהנברא יוכל להרגיש את עצמו ל"מציאות".

ליקוטי אמרים

פרק כג ועם כל הנ"ל יובן ויבואר היטב בתוספ' ביאור מה שאמרו בזהר דאוריית' וקב"ה כולא חד ובתיקוני' פירשו דרמ"ח פיקודין אינון

וְעִם כָּל הַנִּזְכָּר לְעֵיל, יוּבַן וְיֵאָר הֵיטֵב בְּתוֹסֶפֶת בֵּאוּר מַה שֶּׁאָמְרוּ בַּזֹּהַר[1] **דְּ"אוֹרַיְתָא וְקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא כֻּלָּא חַד",** - תורה והקב"ה הם דבר אחד, **וּבַ'תִּקּוּנִים'**[2] **פֵּרְשׁוּ דְּ"רְמָ"ח פִּקּוּדִין** - שמאתים ארבעים

---

6. יחזקאל כט (ט - ג). **7.** סוטה ד, א. **8.** מנחות קי, א. **9.** פרק ו. **1.** חלק א כד, א. **2.** תיקון ל.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ושמונה מצוות־העשה, **אינון** - הן, **רְמָ"ח אֵבָרִין דְּמַלְכָּא".** - מאתים ארבעים ושמונה אברי המלך, הקב"ה מלך העולם. משמעות כינוי המצוות בשם "אברין דמלכא" (אברי המלך), היא: כשם שכל אבר הוא כלי לכוח מיוחד בנפש, המתלבש באותו אבר, למשל - העין היא אבר וכלי מיוחד לכוח הראיה, האוזן הוא כלי מיוחד לכוח השמיעה, וכך הלאה - כך כל מצוה, היא כלי מיוחד ל"המשכה" מיוחדת מרצון הקב"ה. המצוות בכללותן הן רצונו של הקב"ה - הקב"ה רוצה שבני ישראל יקיימו מצוות - וכל מצוה כשלעצמה, היא כלי מיוחד להמשכה מיוחדת של רצון הקב"ה, הנמשכת ומגיעה למטה על־ידי שיהודי מקיים אותה מצוה שציווה הקב"ה לעשותה. לכן, נקראות המצוות "אברין דמלכא" (אברי המלך). כאן מתבקש, איפוא, הסבר - שהרי מן הנאמר ב'תיקונים' יוצא, שהמצוות (כל ענינה של התורה הוא פירוש והסברת המצוות) הן "אברים דמלכא" **בלבד**, היינו, אף שהאבר, אמנם, מאוחד עם הכוח המלובש בו, אך אין הוא דבר אחד ממש עם אותו כוח: האבר והכוח הם שני דברים נפרדים, ועל אף **התאחדותם** אין הם דבר אחד ממש. ואילו ביחס לתורה, נאמר ב"זוהר", שהתורה והקב"ה הם דבר אחד ממש - כלומר, יותר מאשר התאחדות האברים עם הכוחות. כך מסביר רבנו הזקן את ההבדל בין לימוד תורה לקיום מצוות - **לְפִי שֶׁהַמִּצְוֹת הֵן פְּנִימִיּוּת רְצוֹן הָעֶלְיוֹן וְחֶפְצוֹ הָאֲמִתִּי, הַמְלֻבָּשׁ בְּכָל הָעוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים לְהַחֲיוֹתָם,** - כלומר: רצונו של הקב"ה בעולמות, שהוא רוצה בקיומם ומחיה אותם באותו רצון - הנה המצוות הן הפנימיות שבאותו רצון שיש להקב"ה בעולמות. שכן, מדוע רוצה הקב"ה בכל העולמות? - מפני שהוא רוצה במצוות, שבני ישראל יקיימו מצוות; הקב"ה מתענג, כביכול, ממה שבני ישראל מקיימים מצוות. ומחמת הרצון והתענוג שיש לו מקיום המצוות - הוא מחיה את כל העולמות (הרי זה למשל, כמי שנוסע בדרך רחוקה כדי להרוויח כסף, ברור שבעצם הנסיעה מתבטא רק חיצוניות הרצון - בשעה שהרצון הפנימי, הוא - להרוויח כסף; וגם הריווח איננו עדיין הרצון הפנימי האמיתי, שכן הוא מעוניין בריווח רק כדי לקנות בו את הדרוש לו לחיי נפשו - הרי, שרצונו הפנימי האמיתי הוא בדברים שהוא יקנה באותו כסף, ויתענג מהם. מרצון זה, נובע רצונו להרוויח כסף, וממילא גם רצונו לערוך את הנסיעה. כך נבין גם ביחס לעולמות ולמצוות, הקב"ה רוצה בקיום העולמות, מפני שהוא רוצה במצוות. הרי שהמצוות הן הן רצונו ותענוגו הפנימי של הקב"ה, ובגלל רצונו זה במצוות - הוא רוצה גם בעולמות ומחיה אותם). **כִּי כָּל חַיּוּתָם וְשִׁפְעָם** - של כל העולמות, **תָּלוּי בְּמַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת שֶׁל הַתַּחְתּוֹנִים, כַּנּוֹדַע,** - שעל־ידי שיהודי מקיים מצוה - הוא "ממשיך" חיות ושפע בכל העולמות. **וְנִמְצָא** - הרי, **שֶׁמַּעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת וְקִיּוּמָן הוּא לְבוּשׁ הַפְּנִימִי לְפְנִימִית רְצוֹן הָעֶלְיוֹן,** - של הקב"ה, **שֶׁמִּמַּעֲשֶׂה זֶה** - של המצוות, **נִמְשָׁךְ אוֹר וְחַיּוּת רְצוֹן הָעֶלְיוֹן לְהִתְלַבֵּשׁ בָּעוֹלָמוֹת.** - הקב"ה רוצה בעולמות, מפני שיש בהם מעשה המצוות, כפי שאמרנו במשל: הדברים אותם יקנה בכסף שירוויח - הם הלבוש הפנימי לרצונו החיצוני. **וְלָכֵן נִקְרָאוֹת** - המצוות, **"אֵבְרֵי דְּמַלְכָּא",** - אברי המלך, **דֶּרֶךְ־מָשָׁל, כְּמוֹ שֶׁאֵבְרֵי גּוּף הָאָדָם הֵם לְבוּשׁ לְנַפְשׁוֹ וּכְטֵלִים לְגַמְרֵי אֵלֶיהָ מִכֹּל וָכֹל,** - כמו שאנו רואים **כִּי מִיָּד שֶׁעוֹלֶה בִּרְצוֹנוֹ שֶׁל אָדָם לִפְשֹׁט יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ, הֵן נִשְׁמָעוֹת לִרְצוֹנוֹ תֵּכֶף וּמִיָּד בְּלִי שׁוּם צִוּוּי וַאֲמִירָה לָהֶן,** - לידו או לרגלו, **וּבְלִי שׁוּם שֶׁהִיָּה כְּלָל, אֶלָּא כְּרֶגַע מַמָּשׁ כְּשֶׁעָלָה בִּרְצוֹנוֹ** - באותו רגע ידו ורגלו מבצעות את רצונו, האדם אינו זקוק לשום טיפול ומאמץ של רצונו כדי להפעיל את היד או הרגל ולהשפיע עליהן לבצע את רצונו - זו משמעות המלים "בלי שום ציווי ואמירה". שכן, טיפולו של ה"כוח" להפעלת השפעתו הוא כאילו בדרך של ציווי ומתן פקודה למושפע על־ידו שיעשה משהו. כפי שאנו רואים באברים, הרי הם בטלים לחלוטין לנפש ומאוחדים איתה. **כָּךְ דֶּרֶךְ־מָשָׁל הַחַיּוּת שֶׁל מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת וְקִיּוּמָן,** - לכאורה משמע, שהכוונה כאן ל"חיות" המחיה את העשיה ואת ביצוע המצוה, כלומר: רוח־החיים שבקיום המצוה; לא ה"חיות" שב"מציאות" האתרוג, למשל, אלא ה"חיות" של מצות האתרוג, כפי שה"חיות" שרויה בקיום ובמעשה המצוות[3], **הוּא** - חיות זו, **בָּטֵל**

ליקוטי אמרים

רמ"ח אברין דמלכא לפי שהמצות הן פנימיות רצון העליון וחפצו האמיתי המלובש בכל העולמו' העליוני' ותחתוני' להחיותם כי כל חיותם ושפעם תלוי במעשה המצות של התחתוני' כנודע. ונמצא שמעשה המצות וקיומן הוא לבוש הפנימי לפנימית רצון העליון שממעשה זה נמשך אור וחיות רצון העליון להתלבש בעולמות ולכן נקרא' אברי דמלכא ד"מ כמו שאברי גוף האדם הם לבוש לנפשו ובטלים לגמרי אליה מכל וכל כי מיד שעולה ברצונו של אדם לפשוט ידו או רגלו הן נשמעות לרצונו תכף ומיד בלי שום צווי ואמירה להן ובלי שום שהייה כלל אלא כרגע ממש כשעלה ברצונו. כך ד"מ החיות של מעשה המצות וקיומן הוא בטל לגמרי לגבי רצון העליון המלובש בו

---

3. כפילות הלשון "מעשה המצות וקיומן", אפשר היה לכאורה להסביר כך: "החיות של מעשה המצות" - החיות של המצוה הנעשית, החיות של האתרוג למשל: "וקיומן" - קיומו הפיזי של האתרוג (בטלים לרצון העליון). מעיר כאן כ"ק אדמו"ר שליט"א, ש"ממה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לְגַמְרֵי לְגַבֵּי רְצוֹן הָעֶלְיוֹן הַמְלַבֵּשׁ בּוֹ, - ב"חיות" מעשה המצוות, וְנַעֲשָׂה - אותה "חיות" לוֹ - לרצון העליון, מַמָּשׁ כְּגוּף לִנְשָׁמָה. וְכֵן הַלְּבוּשׁ הַחִיצוֹן שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית שֶׁבָּאָדָם הַמְקַיֵּם וְעוֹשֶׂה הַמִּצְוָה, שֶׁהוּא כֹּחַ וּבְחִינַת הַמַּעֲשֶׂה שֶׁלָּהּ, - "כוח המעשה" של הנפש האלקית, המשפיע ומפעיל את הפעולות המעשיות של כל מה שציווה הקב"ה לעשות - נקרא "לבוש החיצוני של הנפש האלקית", בהשוואה לכוחות הדיבור והמחשבה, שהם לבושים פנימיים יותר מאשר "כוח המעשה" הפועל בדבר זר. הרי, כוח מעשה זה הוּא מִתְלַבֵּשׁ בְּחִיּוּת שֶׁל מַעֲשֶׂה הַמִּצְוָה, וְנַעֲשָׂה גַּם־כֵּן כְּגוּף לִנְשָׁמָה לִרְצוֹן הָעֶלְיוֹן - כוח המעשה מתאחד עם הרצון העליון באותה מדה שהגוף מתאחד עם הנשמה, וּבְטֵל אֵלָיו - לרצון העליון, לְגַמְרֵי. וְעַל כֵּן, גַּם אֵבְרֵי גּוּף הָאָדָם הַמְקַיְּמִים הַמִּצְוָה, שֶׁכֹּחַ וּבְחִינַת הַמַּעֲשֶׂה שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית מְלַבֵּשׁ בָּהֶם - באברים, בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה וְקִיּוּם הַמִּצְוָה, - על־ידי האברים, הֵם - האברים, נַעֲשׂוּ מֶרְכָּבָה מַמָּשׁ לִרְצוֹן הָעֶלְיוֹן, כְּגוֹן: הַיָּד הַמְחַלֶּקֶת צְדָקָה לַעֲנִיִּים, אוֹ עוֹשָׂה מִצְוָה אַחֶרֶת, - בשעה שהיד עוסקת בקיום מצוה, היא הופכת לבחינת "מרכבה" לרצון העליון, כלומר: היא מתבטלת לגמרי לרצון העליון. ברם, אין היד הגשמית בטלה ומאוחדת, באותו מעמד, לרצון העליון, באותה מדה כפי שזה בכוח המעשה של הנפש האלקית, שכאמור, התאחדותו עם הרצון העליון היא כהתאחדות הגוף עם הנשמה - הרבה יותר מאשר התאחדות ה"מרכבה" עם ה"רוכב". שכן, גוף ונפש, למרות שהם שני "עצמים" שונים ורחוקים אחד מהשני - גשמיות ורוחניות - הם בכל זאת מתאחדים באחדות מלאה, הגוף כל כך בטל ונשלט על־ידי הנפש, שאין שום חלק בגוף, אף הקטן ביותר, שלא יהיה חדור ב"חיות" הנפש, וכל קורט "חיות" של הנפש בגוף, הופך לחיים גופניים. כך גם - ביטולו ויחודו של כוח המעשה לגבי הרצון העליון. לעומת זאת, היד הגשמית עצמה, שעושה את המצוה, היא רק בבחינת "מרכבה" לרצון העליון. "מרכבה" אכן בטלה לגמרי ל"רוכב", אך בכל זאת איננה מאוחדת אתו. וכפי שזה ביחס ל"יד" שעושה מצוה - כך הוא גם ביחס לשאר האברים - וְרַגְלַיִם הַמְהַלְּכוֹת לְדָבָר מִצְוָה, וְכֵן הַפֶּה וְלָשׁוֹן שֶׁמְּדַבְּרִים דִּבְרֵי תּוֹרָה, וְהַמֹּחַ שֶׁמְּהַרְהֵר בְּדִבְרֵי תּוֹרָה וְיִרְאַת שָׁמַיִם וּבְגִדְלַת ה' בָּרוּךְ־הוּא. - הרי כשאותם אברים עוסקים בקיום מצוות, הם בטלים לגמרי, כ"מרכבה", לרצון העליון שבתוך אותן מצוות. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ רַז"ל: "הָאָבוֹת הֵן הֵן הַמֶּרְכָּבָה", - משום, שֶׁכָּל אֵבְרֵיהֶם כֻּלָּם הָיוּ קְדוֹשִׁים וּמְבֻדָּלִים מֵעִנְיְנֵי עוֹלָם הַזֶּה, וְלֹא נַעֲשׂוּ מֶרְכָּבָה - לשום דבר, רַק לִרְצוֹן הָעֶלְיוֹן לְבַדּוֹ כָּל יְמֵיהֶם: - מה שחכמינו ז"ל מציינים את האבות כ"מרכבה" אל הקב"ה, הרי זה מחמת שכל חלקי גופם, היו תמיד בטלים ומסורים לחלוטין להקב"ה - לכן הם מייצגים את הבחינה התמידית והמלאה של "מרכבה". ואילו ביחס לבני ישראל, שאינם במדריגת האבות, אפשרי הדבר שאותו אבר, שבשעה אחת הוא "מרכבה" לרצון העליון - יהיה בשעה אחרת "מרכבה" לדבר שאינו כפי הרצון העליון. ואם כן, הרי זה רק באופן חלקי ולעתים מסויימות בלבד: בשעה שהוא מקיים מצוה, בטל האבר שעושה את המצוה, לרצון הקב"ה בבחינת "מרכבה". עד כאן דובר אודות שני אופני הביטול לרצון העליון: א) ביטול כמו "מרכבה" ל"רוכב" (= האברים הגשמיים המקיימים מצוות). ב) ביטול ויחוד כמו גוף ונשמה (= כוח המעשה בשעת קיום המצוות). להלן יוסבר, שקיימת התאחדות עליונה יותר עם הרצון העליון, והיא - יחודם של הלבושים הפנימיים עם התורה.

ליקוטי אמרים

ונעשה לו ממש כגוף לנשמה. וכן הלבוש החיצון של נפש האלהית שבאדם המקיים ועושה המצוה שהוא כח ובחי' המעשה שלה הוא מתלבש בחיות של מעשה המצוה ונעשה ג"כ כגוף לנשמה לרצון העליון ובטל אליו לגמרי ועל כן גם אברי גוף האדם המקיימים המצוה שכח ובחי' המעשה של נפש האלהית מלובש בהם בשעת מעשה וקיום המצוה הם נעשו מרכבה ממש לרצון העליון כגון היד המחלקת צדקה לעניים או עושה מצוה אחרת. ורגלים המהלכות לדבר מצוה וכן הפה ולשון שמדברי' דברי תורה והמוח שמהרהר בד"ת וי"ש ובגדולת ה' ב"ה. וזהו שארז"ל האבות הן הן המרכבה שכל אבריהם כולם היו קדושים ומובדלים מענייני עוה"ז ולא נעשו מרכבה רק לרצון העליון לבדו כל ימיהם:

שכתוב שבאדם המקיים ועושה המצות לא משמע כן" ממה שלהלן מובאים שני הביטויים "מעשה" ו"קיום" ביחס לאדם, שהוא עושה ומקיים - לא משמע ש"קיום" הוא קיומו הפיזי של הדבר בו נעשית המצוה. מהערה זו מובן, ש"מעשה" ו"קיום" המצוות, הם שני אופנים בביצוע המצוה: מעשה - פעולת עשיית המצוה, המביאה לביצוע המעשי של המצוה, למשל: ההתעטפות בטלית, הנחת ה"של ראש" על הראש, וכדומה; קיום - כשהמצוה כבר נעשית ומתקיימת בפועל; כשהוא כבר לבוש בטלית ובתפילין, כשהוא יושב כבר בסוכה, וכדומה. או אפשר שהכוונה ב"קיום" היא, שישנן מצוות שקיומן אינה קשורה ל"מעשה", בעשייה ממשית (כמו שהדבר בהרבה מצוות, במיוחד במצוות־לא־תעשה, שהן גם "כאילו עשה"), ואלה הם שני הביטויים: "מעשה" ו"קיום" המצוה. אך עדיין יש להבין את המלה "הוא" (בטל לגמרי...), כמו גם את המלה (המלובש) "בו" - אם הכוונה למלה "חיות", היה לכאורה צריך להשתמש כאן בלשון נקבה? ומדוע משנה רבנו הזקן את הסדר להלן: "המקיים" ולאחר מכן "עושה"? 4. בראשית רבה מז, ו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שישי י"ב שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 56, אך המחשבה... עד עמ' כט, בעליונים].

אַךְ הַמַּחֲשָׁבָה וְהַהִרְהוּר בְּדִבְרֵי תּוֹרָה שֶׁבְּמֹחַ, וְכֹחַ הַדִּבּוּר בְּדִבְרֵי תּוֹרָה שֶׁבְּפֶה, שֶׁהֵם - כוחות המחשבה והדיבור, **לְבוּשִׁים הַפְּנִימִים שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית,** - ומיוחדים יותר עם הנפש האלקית מאשר כוח המעשה של הנפש האלקית, שאינו אלא לבוש חיצוני בלבד, **וְכָל־שֶׁכֵּן נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית עַצְמָהּ הַמְלֻבֶּשֶׁת בָּהֶם** - בלבושי המחשבה והדיבור בתורה, **כֻּלָּם מְיֻחָדִים מַמָּשׁ בְּיִחוּד גָּמוּר בִּרְצוֹן הָעֶלְיוֹן,** - יחוד גמור, משמעו, שהם נעשים אותו דבר ממש - לא כהתאחדות הגוף עם הנפש, שהם, כאמור לעיל, דברים נפרדים המתאחדים אך בכל זאת אינם דבר אחד לחלוטין וכל אחד נשאר במהותו העצמית. "יחוד גמור" פירושו: כמו התאחדות הנפש עם כוחותיה, שהם גם חלק מהנפש, הרי יחודם עם הנפש הוא מלא. כך גם הנפש האלקית וכוחות המחשבה והדיבור שלה - מאוחדים ביחוד גמור עם הרצון העליון, בשעה שיהודי מהרהר או מדבר דברי תורה, **וְלֹא מֶרְכָּבָה לְבַד**[5], - להלן מוסבר מדוע ואיך מתאחדים הלבושים הפנימיים, באמצעות התורה, עם הרצון העליון ביחוד גמור. **כִּי רְצוֹן הָעֶלְיוֹן הוּא הוּא הַדִּבֵּר הֲלָכָה עַצְמָהּ שֶׁמְּהַרְהֵר וּמְדַבֵּר בָּהּ, שֶׁכָּל הַהֲלָכוֹת הֵן פְּרָטֵי הַמְּשֻׁכּוֹת פְּנִימִיּוּת רְצוֹן הָעֶלְיוֹן עַצְמוֹ,** - כל הלכה מייצגת פרט מסויים מרצונו של הקב"ה הנמשך באותה הלכה, **שֶׁכָּךְ עָלָה בִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ,** - כך רוצה הקב"ה, **שֶׁדָּבָר זֶה מֻתָּר אוֹ כָּשֵׁר אוֹ פָּטוּר אוֹ זַכַּאי אוֹ לְהֵפֶךְ;** - שדבר זה אסור או פסול, או חייב וכו'. ומאחר שכל הלכה היא פרט ברצונו של הקב"ה, הרי בשעה שהאדם מהרהר או מדבר באותה הלכה, הוא מאוחד עם הרצון העליון, במדה הגבוהה ביותר של התאחדות, למעלה גם מהתאחדות הגוף והנפש. **וְכֵן כָּל צְרוּפֵי אוֹתִיּוֹת תְּנַ"ךְ הֵן הַמְּשֻׁכַּת רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ** - של הקב"ה, **הַמְיֻחָדוֹת בְּאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּתַכְלִית הַיִּחוּד, שֶׁהוּא** - הקב"ה עצמו, הוא **הַיּוֹדֵעַ וְהוּא הַמֻּדָּע כּוּ'.** - והוא הידוע. הרי, שחכמתו ורצונו של הקב"ה, והקב"ה עצמו, הם דבר אחד ממש, וברצון זה וחכמה זו מתאחדים כוחות המחשבה והדיבור, בשעה שיהודי מדבר או מהרהר בתורה. ההבדל שבין מצוות לתורה, יוסבר ביתר הרחבה, באמצעות משל: מלך ציווה על עבדיו לבנות לו ארמון יפה, והכין למטרה זו ספר מיוחד, בו נרשם במפורט כיצד ואיך רוצה ומבין המלך שאותו ארמון ייבנה. הרי, כשהעבדים עוסקים בהקמת הארמון, הם קשורים ומאוחדים עם רצונו של המלך שביחס לאותו ארמון ובנינו. ואילו כותלי הארמון כשלעצמם, או פריטיו האחרים של הארמון אינם רצונו של המלך עצמו. לעומתם - החכמים שלומדים את ספר התכניות, שבו רשם המלך כיצד ייבנה הארמון - הרי הם עוסקים ממש בחכמתו וברצונו של המלך: הרשום באותו ספר מייצג הרי את חכמתו ורצונו של המלך. כך גם בענייננו: במעשה המצוות, מתלבש רצונו של הקב"ה, ואילו הפריטים בהם מקיימים את המצוות אינם הרצון עצמו. שונה הדבר ביחס לתורה - "שכל" התורה הוא אכן חכמתו של הקב"ה, ו"פסק ההלכה" הוא אכן רצונו של הקב"ה, וכשיהודי עוסק בתורה, במחשבה או בדיבור. הוא מתאחד, בדרגה העליונה ביותר, ברצונו ובחכמתו של הקב"ה. **וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב** - ב"זוהר", **דְ"אוֹרַיְתָא וְקֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא - כֻּלָּא חַד",** - שהתורה והקב"ה הם דבר אחד ממש, **וְלֹא "אֲבָרִין**

ליקוטי אמרים

אך המחשבה וההרהור בד"ת שבמוח וכח הדבור בד"ת שבפה שהם לבושי' הפנימים של נפש האלהית וכ"ש נפש האלהית עצמה המלובשת בהם כולם מיוחדים ממש ביחוד גמור ברצון העליון ולא מרכבה לבד כי רצון העליון הוא הוא הדבר הלכה עצמה שמהרהר ומדבר בה שכל ההלכות הן פרטי המשכות פנימיות רצון העליון עצמו שכך עלה ברצונו ית' שדבר זה מותר או כשר או פטור או זכאי או להפך וכן כל צרופי אותיות תנ"ך הן המשכת רצונו וחכמתו המיוחדו' בא"ס ב"ה בתכלית היחוד שהוא היודע והוא המדע כו' וז"ש דאורייתא וקב"ה כולא חד ולא אברין דמלכא לחוד

---

5. ב"הערה" מעיר כ"ק אדמו"ר שליט"א על הקושי שבביטוי "ולא מרכבה לבד", ממנו אפשר להבין, שיחודם של הלבושים הפנימיים עם הרצון העליון, הוא למעלה מביטול ה"מרכבה" בלבד - בשעה שבאמת הוא למעלה גם מאיחוד הגוף והנפש. מעיר כ"ק אדמו"ר שליט"א: ...ואולי הזכירו כאן "מרכבה" - מפני שהמוח והפה, בם המח' והדבור בתורה דעסקי' בזה - הם **מרכבה** (כנ"ל)". משמעותה של הערה עמוקה זו, היא: במלים "ולא **מרכבה** לבד" אין הכוונה לערוך השוואה כללית של יחוד זה (של הלבושים הפנימיים עם הרצון העליון) לגבי שני אופני הביטול והיחוד המוזכרים לעיל. הזכרת המושג "מרכבה" כאן, היא רק ביחס לחידוש שביחוד המחשבה והדיבור בתורה לעומת ביטול המוח והפה, בהם חושבים ומדברים. רק עתה אמרנו שהמוח והפה, החושבים ומדברים דברי תורה, הם "מרכבה" - באים כאן לחדש, שעצם **המחשבה** עצמה והכוח לדבר, מיוחדים "ביחוד גמור", **ולא מרכבה בלבד** - כמו שהדבר במוח ובפה עצמם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דְּמַלְכָּא" לְחוּד כְּפִקּוּדִין. - ולא "אברים" בלבד של המלך, כמו המצוות. שכן, כאמור, מאוחדות המצוות עם הרצון העליון, כמו הגוף עם הנשמה - התאחדות של שני דברים נפרדים. ואילו תורה והקב"ה הם דבר אחד ממש. **וּמֵאַחַר שֶׁרְצוֹן הָעֶלְיוֹן הַמְיֻחָד בְּאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּתַכְלִית הַיִּחוּד, הוּא בְּגִלּוּי לְגַמְרֵי, וְלֹא בְּהֶסְתֵּר פָּנִים כְּלָל וּכְלָל, בְּנַפְשׁ הָאֱלֹהִית וּלְבוּשֶׁיהָ הַפְּנִימִים, שֶׁהֵם מַחְשַׁבְתָּהּ וְדִבּוּרָהּ, בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁהָאָדָם עוֹסֵק בְּדִבְרֵי תּוֹרָה** - בשעה שיהודי מהרהר ומדבר דברי תורה, בא הרי הרצון העליון שבתורה לידי גילוי מלא בנפשו ובמחשבתו ודיבורו. **הֲרֵי גַּם הַנֶּפֶשׁ וּלְבוּשֶׁיהָ** - מחשבה ודיבור, **אֵלּוּ מְיֻחָדִים מַמָּשׁ בְּאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּאוֹתָהּ שָׁעָה בְּתַכְלִית הַיִּחוּד, כְּיִחוּד דִּבּוּרוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא בְּמָהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ כַּנִּזְכָּר לְעֵיל**[6], **כִּי אֵין שׁוּם דָּבָר נִפְרָד** - מהקב"ה, **כִּי־אִם בְּהֶסְתֵּר פָּנִים כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** - רק על־ידי־זה שפנימיות הרצון העליון מוסתרת, אפשר לנבראים להרגיש את עצמם ל"מציאות", ומאחר שבשעה שיהודי לומד תורה, מוסרת הסתרה זו, ופנימיות הרצון העליון היא בהתגלות מלאה - ממילא ה"יחוד" הוא מלא. **וְלֹא עוֹד אֶלָּא** - יתירה מזו, **שֶׁיִּחוּדָם** - של הנפש וכוחותיה עם הקב"ה בשעה שיהודי לומד תורה, **הוּא בְּיֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עֹז מִיִּחוּד אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בְּעוֹלְמוֹת עֶלְיוֹנִים,** - עם העולמות הרוחניים העליונים. **מֵאַחַר שֶׁרְצוֹן הָעֶלְיוֹן הוּא בְּגִלּוּי מַמָּשׁ בַּנֶּפֶשׁ וּלְבוּשֶׁיהָ הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הוּא הוּא הַתּוֹרָה עַצְמָהּ,** - בה הם עוסקים; ולעומתם - **וְכָל הָעוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים מְקַבְּלִים חִיּוּתָם** - רק, **מֵאוֹר וְחִיּוּת הַנִּמְשָׁךְ** - ממה שנובע, **מֵהַתּוֹרָה, שֶׁהִיא רְצוֹנוֹ וְחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ,** - כאמור ש"שכל" התורה הוא חכמתו של הקב"ה, ו"פסק ההלכה" - רצונו של הקב"ה. **כְּדִכְתִיב**[7]**: "כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ",** - הרי, ש"חכמה" היא המקור לבריאת וקיום כל העולמות. **וְאִם־כֵּן הַחָכְמָה - שֶׁהִיא הַתּוֹרָה** - היא, **לְמַעְלָה מִכֻּלָּם,** - מאחר שהיא ה"מקור" לכל העולמות. **וְהִיא הִיא** - התורה, **רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ הַנִּקְרָא "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין",** - המשפיע בכל העולמות בצורה "מקיפה". כלומר: הוא למעלה מכל העולמות, ולכן אין הוא יכול להתלבש בתוך העולמות, בפנימיות, אלא הוא משפיע עליהם בבחינת "מקיף" - כפי שיוסבר להלן: **שֶׁהִיא בְּחִינַת מַה שֶּׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹךְ עָלְמִין** - בפנימיות העולמות, **רַק מְחַיֶּה וּמֵאִיר לְמַעְלָה בִּבְחִינַת מַקִּיף,** - מעליהם, בהיותו למעלה מהתלבשות בתוך העולמות, **וְהִיא הִיא** - בחינה זו שהיא למעלה מכל העולמות, **הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בַּנֶּפֶשׁ וּלְבוּשֶׁיהָ בִּבְחִינַת גִּלּוּי מַמָּשׁ כְּשֶׁעוֹסְקִים בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, "וְאַף־עַל־גַּב דְּאִיהוּ לָא חָזֵי כוּ'"**[8] - ואף־על־פי שאין הוא רואה זאת. יהודי, בשעה שהוא לומד תורה, אינו מרגיש בהתאחדות נפשו עם הקב"ה, ואילו נשמתו - חשה בכך, **[וּמִשּׁוּם הָכִי** - ולכן, **יָכוֹל לְסַכֵּל,** - את ההתאחדות הנעלה עם הקב"ה, **מִשּׁוּם** - מפני, **דְּלָא חָזֵי,** - שאינו מרגיש. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בָּעֶלְיוֹנִים].** - שונה הדבר בנבראים של העולמות העליונים, בהם אין ההסתרה שבעולם־הזה, והם "רואים" ומרגישים כל ענין אלקי, ולכן אין ביכלתם "לקבל" יחוד נעלה כזה עם הקב"ה. ואילו נשמה בגוף, יען שהגוף והעולם־הזה, מסתירים מלהרגיש באור האלקי שביחוד זה - זוהי הסיבה ליכולת הנשמה להתאחד ביחוד חזק כזה עם הקב"ה, בשעת לימוד התורה.

ליקוטי אמרים

כפיקודין. ומאחר שרצון העליון המיוחד בא"ס ב"ה בתכלית היחוד הוא בגילוי לגמרי ולא בהסתר פנים כלל וכלל בנפש האלהית ולבושיה הפנימים שהם מחשבתה ודבורה באותה שעה שהאדם עוסק בדברי תורה הרי גם הנפש ולבושיה אלו מיוחדים ממש בא"ס ב"ה באותה שעה בתכלית היחוד כיחוד דבורו ומחשבתו של הקב"ה במהותו ועצמותו כנ"ל כי אין שום דבר נפרד כי אם בהסתר פנים כנ"ל ולא עוד אלא שיחודם הוא ביתר שאת ויתר עז מיחוד אור א"ס ב"ה בעולמות עליונים מאחר שרצון העליון הוא בגילוי ממש בנפש ולבושיה העוסקים בתורה שהרי הוא הוא התורה עצמה וכל העולמות העליונים מקבלים חיותם מאור וחיות הנמשך מהתורה שהיא רצונו וחכמתו ית' כדכתיב כולם בחכמה עשית וא"כ החכמה שהיא התורה למעלה מכולם והיא היא רצונו ית' הנק' סובב כל עלמין שהיא בחי' מה שאינו יכול להתלבש בתוך עלמין רק מחיה ומאיר למעלה בבחי' מקיף והיא היא המתלבשת בנפש ולבושיה בבחי' גילוי ממש כשעוסקים בד"ת ואע"ג דאיהו לא חזי כו' [ומשו' הכי יכול לסבול משום דלא חזי משא"כ בעליונים].

---

6. פרק כא. **7.** תהלים קד, כד. **8.** ראה מגילה ג, א.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ שבת קודש י"ג שבט ~

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' כט, ובזה יובן למה... עד עמ' 58, לקמן.

ליקוטי אמרים

ובזה יובן למה גדלה מאד מעלת העסק בתורה יותר מכל המצות ואפי' מתפלה שהיא יחוד עולמות עליונים [והא דמי שאין תורתו אומנתו צריך להפסיק היינו מאחר דמפסיק ומבטל בלא"ה]. ומזה יוכל המשכיל להמשיך עליו יראה גדולה בעסקו בתורה כשיתבונן איך שנפשו ולבושיה שבמוחו ובפיו הם מיוחדי' ממש בתכלית היחוד ברצון העליון ואור א"ס ב"ה ממש המתגלה בהם מה שכל העולמות עליונים ותחתונים כלא חשיבי קמיה וכאין ואפס ממש עד שאינו מתלבש בתוכם ממש אלא סובב כל עלמין בבחי' מקיף להחיות' עיקר חיותם רק איזו הארה מתלבשת בתוכם מה שיכולים לסבול שלא יתבטלו במציאות לגמרי. וז"ש ויצונו ה' את כל החוקים האלה ליראה את ה' וגו' [ועל יראה גדולה זו אמרו אם אין חכמה אין יראה חיותם מקבלים העולמות מהאור האלקי הסובב את כל העולמות. רַק אֵיזוֹ הֶאָרָה - בלבד, מִתְלַבֶּשֶׁת בְּתוֹכָם, - בפנימיות, מַה שֶׁיְּכוֹלִים לִסְבֹּל, שֶׁלֹּא יִתְבַּטְּלוּ בִּמְצִיאוּת לְגַמְרֵי. - מהתבוננות זו, שגם העולמות העליונים אינם יכולים "לסבול" את הרצון העליון, רק הארה ממנו בלבד, וזאת כדי שלא יאבדו את מציאותם לגמרי, ואילו בנפשו, בשעה שהוא לומד תורה, מאיר רצון עליון זה בהתגלות - הרי בהתבוננו בכך, יגיע ליראה גדולה מהקב"ה בשעת עיסוקו בתורה. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב[10]: "וַיְצַוֵּנוּ ה' אֶת כָּל הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לְיִרְאָה אֶת ה' וְגו'" - הרי שעל־ידי ה"חוקים" מגיעים ליראה מהקב"ה. רבנו הזקן מתכוון בכך, לפי הערתו של כ"ק רבינו ובלשונו: "דלכאורה הוא להיפך דמפני היראה (סיבה - בא המסובב) מקיימים את החוקים". כלומר: מפסוק זה משמע, שעל־ידי החוקים, הוא מגיע, לאחר מכן, ליראת ה' - בשעה שלכאורה הדבר הפוך: ה"יראה" מביאה אותו לקיום החוקים; ה"יראה" היא הרי ה"סיבה" הגורמת לקיום החוקים, ולא שהחוקים הם בשביל היראה. אך, לפי הסברתו של רבנו הזקן, הדברים מובנים. שכן, קיימת מדריגה כזו ביראה - יראה גדולה - הבאה רק אחרי ה"חוקים", והיא כ"תכלית" החוקים הבאים בשביל היראה. היראה שהיא "סיבה" לקיום החוקים, היא יראה בדרגה נמוכה יותר, שעליה להביא לקיום המצוות. כשם שזה לגבי חוקים, כך מסביר רבנו הזקן, להלן, לגבי חכמה - תורה. [וְעַל יִרְאָה גְּדוֹלָה זוֹ אָמְרוּ[11]: - חכמינו ז"ל: "אִם אֵין חָכְמָה, אֵין יִרְאָה", - חכמה - תורה - היא מבוא ליראה, היינו לאותה "יראה גדולה", המדריגה העליונה יותר שביראה. וזאת לעומת מה שחכמינו ז"ל אומרים בצורה הפוכה: "אם אין יראה אין חכמה" - שהיראה היא תנאי מוקדם לחכמה - תורה - שכאן

וְבָזֶה - במה שהוסבר, שיחוד נפשו של יהודי עם הקב"ה, בשעת לימוד התורה, היא במדה המלאה ולמעלה מאשר בשעת קיום המצוות, **יוּבַן לָמָּה גְּדֹלָה מְאֹד מַעֲלַת הָעֶסֶק בַּתּוֹרָה יוֹתֵר מִכָּל הַמִּצְוֹת, וַאֲפִלּוּ מִתְּפִלָּה שֶׁהִיא יִחוּד עוֹלְמוֹת עֶלְיוֹנִים** - ובכל זאת גדלה מעלת לימוד התורה גם מתפלה - אלא שלכאורה אפשר לשאול: הרי יודעים אנו שמי שאין "תורתו אומנתו", שאין התורה עיסוקו התמידי, עליו להפסיק מלימוד התורה לשם תפילה - הרי שהתפילה היא למעלה מתורה? - מסביר רבנו הזקן להלן: [**וְהָא** - וזה, **דְּמִי שֶׁאֵין תּוֹרָתוֹ אֻמָּנָתוֹ צָרִיךְ לְהַפְסִיק,** - לתפלה, אין בכך הוכחה שהתפלה היא למעלה מתורה, אלא טעמו של דבר הוא: **הֵינוּ מֵאַחַר דְּמַפְסִיק וּמְבַטֵּל כְּלָאו־הָכִי**]. - מאחר שהוא מפסיק ומבטל מלימוד תורה, בגלל דברים אחרים, לכן עליו להפסיק גם לתפלה. **וּמִזֶּה**[9] - ממה שהסברנו המעלה שבתורה, **יוּכַל הַמַּשְׂכִּיל** - המבין הגדול, **לְהַמְשִׁיךְ עָלָיו יִרְאָה גְּדוֹלָה בְּעֶסְקוֹ בַּתּוֹרָה, כְּשֶׁיִּתְבּוֹנֵן אֵיךְ שֶׁנַּפְשׁוֹ וּלְבוּשֶׁיהָ שֶׁבְּמֹחוֹ** - המחשבה, **וּבְפִיו** - והדיבור שבפיו, **הֵם מְיֻחָדִים מַמָּשׁ בְּתַכְלִית הַיִּחוּד בִּרְצוֹן הָעֶלְיוֹן, וְאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מַמָּשׁ הַמִּתְגַּלֶּה בָּהֶם,** - בנפש ובלבושיה, מחשבה ודיבור, בשעת לימוד התורה; **מַה שֶּׁכָּל הָעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים כְּלָא חֲשִׁיבֵי קַמֵּיהּ** - כל העולמות, העליונים והתחתונים, אינם נחשבים כלל לגבי הרצון העליון ואור אין־סוף ברוך־הוא, **וּכְאַיִן וָאֶפֶס מַמָּשׁ,** - הם כאילו אינם קיימים כלל, **עַד שֶׁאֵינוֹ מִתְלַבֵּשׁ בְּתוֹכָם מַמָּשׁ,** - אין הרצון העליון מתלבש בהם בפנימיות, כאמור, שאין ביכולת העולמות לקבל את הרצון העליון בפנימיות, **אֶלָּא** - הרצון העליון משפיע בהם בבחינת **'סוֹבֵב כָּל עָלְמִין' בִּבְחִינַת מַקִּיף** - כדי, **לְהַחֲיוֹתָם עִקַּר חִיּוּתָם,** - את עיקר

---

9. כ"ק אדמו"ר שליט"א מעיר כאן, וזה לשונו הקדוש: "אולי שייכות כל הענין כאן (וחידושו) ותוכנו - שממעלת התורה על המצוות באופן היחוד - מסובבת עוד מעלה (שבאים ליראה גדולה) והיא מעלה גדולה מהקודמת - כי **תכלית החוקים** (היחוד) הרי זה ליראה כו', ויראה גדולה יותר - מקרבת יותר בפיך ובלבבך לעשותו". **10.** דברים ו, כד. **11.** אבות ג, יז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הכוונה היא לגבי המדריגה התחתונה יותר של היראה, הנדרשת ללימוד תורה; **וְהַתּוֹרָה נִקְרֵאת אֶצְלָהּ** - לגבי המדריגה העליונה יותר של היראה, **"תַּרְעָא לְדַרְתָּא"**, - שער לבית, שרק דרך השער אפשר להכנס לבית. הרי, שהיראה מתוארת כ"בית", שהוא העיקר לגבי ה"שער" הרומז על תורה, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר], אֶלָּא דְּלָאו כָּל מֹחָא סָבִיל דָּא יִרְאָה כָּזוֹ.** - לא כל מוח יכול "לסבול" מדריגה עליונה כזו של יראת ה'. **אַךְ גַּם מַאן דְּלָא סָבִיל מֹחוֹ כְּלָל יִרְאָה זוֹ,** - גם מי שאין מוחו יכול "לסבול" יראה זו כלל, **לָא מִנָּהּ וְלָא מִקְצָתָהּ,** - גם לא משהו מיראה זו, **מִפְּנֵי פְּחִיתוּת עֶרֶךְ נַפְשׁוֹ בְּשָׁרְשָׁהּ וּמִקּוֹרָהּ בְּמַדְרֵגוֹת תַּחְתּוֹנוֹת דְּעֲשֵׂר סְפִירוֹת דַּעֲשִׂיָּה** - של עולם העשיה - **אֵין יִרְאָה זוֹ** - החסרה לו, **מְעַכֶּבֶת בּוֹ לְמַעֲשֶׂה,** - לקיום תורה ומצוות בפועל ממש, **כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן:**

ליקוטי אמרים

והתורה נקראת אצלה תרעא לדרתא כמ"ש במ"א] אלא דלאו כל מוחא סביל דא יראה כזו. אך גם מאן דלא סביל מוחו כלל יראה זו לא מינה ולא מקצתה מפני פחיתות ערך נפשו בשרשה ומקורה במדרגות תחתונים דעשר ספירות דעשיה אין יראה זו מעכבת בו למעשה כמ"ש לקמן:

אגרות קודש

ב"ה, ב' שבט, תשי"ד
ברוקלין.

הרה"ג והרה"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ כו'

מוה"ר מרדכי שי' הכהן

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מז' טבת לאחר ההפסק הארוך, ות"ח על כתבו, עכ"פ בקיצור נמרץ, אודות ההתועדות די"ט כסלו, ויה"ר אשר מכאן ולהבא יכתוב בפרטיות יותר, והעיקר שיהי' מה לכתוב ובהנוגע להפו"מ, וכמו שהי' מדגיש כ"ק מו"ח אדמו"ר כו"כ פעמים שלא המדרש עיקר אלא המעשה ואפילו בתורת חב"ד שלכאורה היא תורת המחשבה, הרי גם בזה אין חכם כבעל נסיון.

לפלא שאינו מזרז את האברך [מו"ה ישראל שי' נאה] שידפיס בלשון המדינה מהענינים דכרם חב"ד, שמלבד שתהי' זה תועלת בשביל האברך הנ"ל, הרי בודאי יפעול ג"כ, ולו יהא רק באחדים של הנזקקים ללשון אטלקי בלבד, והרי המקיים נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא. ואין צועקים על העבר, אבל עכ"פ מכאן ולהבא צריך להשתדל בזה במרץ הכי גדול, מובן שאם יש תועלת בדבר יכול לדבר עם הנ"ל גם בשמי בהנוגע לזה, ובלבד שיבוא לידי פעולה.

פ"נ המוסגר במכ' אקראהו בעת רצון על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

מוסג"פ העתק המאמר שנאמר אשתקד ביום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר, ובטח ינהג בו טוב עין לזכות את הרבים.

בברכה ופ"ש כהדו"ש...

מ. שניאורסאהן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח היום יום...

יום ראשון

יום רביעי — ז שבט — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בא, רביעי עם פירש"י.
תהלים: לט־מג.
תניא: פרק יח. ולתוספות . . . 46 גם דחילו.

בְּהִיוֹת אַדְמוֹ"ר הַזָּקֵן בֶּן תֵּשַׁע שָׁנָה – לָמַד חָכְמַת הַהַנְדָּסָה וְהַתְּכוּנָה. בֶּן עֶשֶׂר – סִדֵּר לוּחַ עַל חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה. בִּהְיוֹתוֹ בֶּן שְׁנֵים עָשָׂר – נִזְדַּמֵּן שֶׁלְּמֵד בָּרַבִּים הִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ לְהָרַמְבַּ"ם, וְלֹא מָצְאוּ הַגְּאוֹנִים, שֶׁהָיוּ בְּאוֹתוֹ מַעֲמָד, יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ.

יום שני

יום חמישי — ח שבט — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בא, חמישי עם פירש"י.
תהלים: מד־מח.
תניא: והענין . . . כד גלגולים.

בִּפְרָט בַּזְּמַן הַזֶּה אֲשֶׁר בְּחַסְדֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ אָנוּ עוֹמְדִים עַל סַף הַגְּאֻלָּה, עָלֵינוּ לְהִתְאַמֵּץ בְּכָל מִינֵי אִמּוּץ, לְחַזֵּק כָּל עִנְיְנֵי הַדָּת בְּהִדּוּר מִצְוָה, וְלִשְׁמֹר אֶת כָּל הַמִּנְהָגִים מִבְּלִי לְוַתֵּר אַף כָּל שֶׁהוּא, וּמִצְוָה וְחוֹבָה עַל כָּל רַב בְּיִשְׂרָאֵל, לְהוֹדִיעַ לִקְהַל עֲדָתוֹ כִּי הַצָּרוֹת וְהַיִּסּוּרִים חֲבְלֵי מָשִׁיחַ הֵמָּה, וַה' אֱלֹקֵינוּ דּוֹרֵשׁ מֵאִתָּנוּ תְּשׁוּבָה לְתוֹרָה וּמִצְוֹת, שֶׁלֹּא נְעַכֵּב בִּיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

יום שלישי

יום ששי — ט שבט — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בא, ששי עם פירש"י.
תהלים: מט־נד.
תניא: הנה החכמה . . . ומובן.

כְּשֶׁסִּיֵּם אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַּׁ"ב] הַשַּׁ"ס בַּפַּעַם הַשְּׁלִישִׁית, אָמַר מַאֲמַר דַא"ח, וְתָכְנוֹ – מַהוּ "הַדְּרָן".

בִּשְׁנַת הָאֲבֵלוּת אַחֲרֵי אִמּוֹ סִיֵּם אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַּׁ"ב] שַׁ"ס מִשְּׁנָה לְסוֹף י"א חֹדֶשׁ, וּלְיוֹם הַיָּאָרְצַייְט [=יוֹם הַשָּׁנָה] – כָּל הַשַּׁ"ס.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יום רביעי

שבת — י שבט — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בא, שביעי עם פירש"י.
תהלים: נה־נט.
תניא: פרק יט. ולתוספות . . . בלב כלל.

תו"א ד"ה למען תהי' סוף סעיף המתחיל אמנם, "לא ישבות יומם מלראות" צ"ל "לא ישבות יומם ולילה מלרצות".

אמי זקנתי (הרבנית מרת רבקה נ"ע) בהיותה כבת שמונה עשרה שנה – בשנת תרי"א – חלתה, וציוה הרופא אשר תאכל תיכף בקומה משנתה, אמנם היא לא חפצה לטעום קודם התפלה, והיתה מתפללת בהשכמה, ואחר התפלה היתה אוכלת פת שחרית. כשנודע הדבר לחותנה אדמו"ר הצ"צ, אמר לה: א איד דארף זיין געזונד און א בעל כח. אויף מצות שטייט וחי בהם, איז דער טייטש וחי בהם, מען דארף אריינברייגגען א חיות אין מצות. בכדי אז מען זאל קענען אריינברייגגען א חיות אין מצות, מוז מען זיין א בעל כח און זיין בשמחה. וסיים: דו דארפסט ניט זיין קיין ניכטערע. בעסער עסען צוליב דאווענען ווי דאווענען צוליב עסען. ובירכה באריכות ימים, – (נולדה בשנת תקצ"ג ונפטרה י' שבט תרע"ד). –

מאמר זה אמר אאמו"ר לאחד על יחידות, והוסיף: און מען דארף עס טאָן בשמחה.

תרגום

"תּוֹרָה אוֹר" דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "לְמַעַן תִּהְיֶה" סוֹף סָעִיף הַמַּתְחִיל "אָמְנָם": "לֹא יִשְׁבּוֹת יוֹמָם מִלִּרְאוֹת", צָרִיךְ לִהְיוֹת "לֹא יִשְׁבּוֹת יוֹמָם וָלַיְלָה מִלִּרְצוֹת".

אִמִּי זְקֵנְתִּי (הָרַבָּנִית מָרַת רִבְקָה נִשְׁמָתָהּ־ עֵדֶן), בִּהְיוֹתָהּ כְּבַת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה שָׁנָה – בִּשְׁנַת תרי"א – חָלְתָה, וְצִוָּה הָרוֹפֵא אֲשֶׁר תֹּאכַל תֵּכֶף בְּקוּמָהּ מִשְּׁנָתָהּ, אָמְנָם הִיא לֹא חָפְצָה לִטְעֹם קֹדֶם הַתְּפִלָּה, וְהָיְתָה מִתְפַּלֶּלֶת בְּהַשְׁכָּמָה, וְאַחַר הַתְּפִלָּה הָיְתָה אוֹכֶלֶת פַּת שַׁחֲרִית. כְּשֶׁנּוֹדַע הַדָּבָר לְחוֹתְנָהּ, אַדְמוֹ"ר הַ"צֶּמַח צֶדֶק", אָמַר לָהּ: יְהוּדִי צָרִיךְ לִהְיוֹת בָּרִיא וּבַעַל כֹּחַ. עַל מִצְוֹת נֶאֱמַר "וָחַי בָּהֶם", הַפֵּרוּשׁ וָחַי בָּהֶם; יֵשׁ לְהַחֲדִיר חַיּוּת בַּמִּצְוֹת. בִּכְדֵי שֶׁיּוּכְלוּ לְהַכְנִיס חַיּוּת בַּמִּצְוֹת, חַיָּבִים לִהְיוֹת בַּעַל כֹּחַ וְלִהְיוֹת בְּשִׂמְחָה. וְסִיֵּם: אֵינְךָ צְרִיכָה לִהְיוֹת 'עַל בֶּטֶן רֵיקָה'. עָדִיף לֶאֱכֹל כְּדֵי לְהִתְפַּלֵּל, מִלְּהִתְפַּלֵּל כְּדֵי לֶאֱכֹל. וּבֵרְכָהּ בַּאֲרִיכוּת יָמִים, – (נוֹלְדָה בִּשְׁנַת תקצ"ג, וְנִפְטְרָה י שְׁבָט תרע"ד). –

מַאֲמָר זֶה אָמַר אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב] לְאֶחָד עַל יְחִידוּת, וְהוֹסִיף: וְיֵשׁ לַעֲשׂוֹת זֹאת בְּשִׂמְחָה.

יום חמישי

יום ראשון — יא שבט — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בשלח, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: ס־סה.
תניא: פרק כ. והנה . . . כו וכאפס ממש.

דער סדר פון טאָג הויבט זיך אָן מיט מודה אני, און דאָס זאָגט מען פאר נעגעל וואסער אפילו בידים טמאות, וואָרום כל הטומאות שבעולם זיינען ניט מטמא דעם מודה אני פון א אידען. ער קען זיין א חסר בזה או בזה, אָבער דער מודה אני בלייבט גאנץ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תרגום

סֵדֶר הַיּוֹם מַתְחִיל בְּ"מוֹדֶה אֲנִי", וְאוֹמְרִים זֹאת לִפְנֵי נְטִילַת יָדַיִם אֲפִלּוּ בְּיָדַיִם טְמֵאוֹת, שֶׁכֵּן כָּל הַטֻּמְאוֹת שֶׁבָּעוֹלָם אֵינָן מְטַמְּאוֹת אֶת הַ"מוֹדֶה אֲנִי" שֶׁל יְהוּדִי. הוּא יָכוֹל לִהְיוֹת חָסֵר בָּזֶה אוֹ בָּזֶה, אַךְ הַ"מוֹדֶה אֲנִי" נוֹתָר שָׁלֵם.

יום שישי

יום שני — יב שבט — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בשלח, שני עם פירש"י.
תהלים: סו־סח.
תניא: כי התהוות . . . כו ודקות יותר.

הַשֵּׂכֶל וְהַהִתְפַּעֲלוּת שְׁנֵי עוֹלָמוֹת הֵם: עוֹלָם קַר וּמְיֻשָּׁב, וְעוֹלָם רוֹתֵחַ וּמְבֹהָל. וְזֹאת הִיא עֲבוֹדַת הָאָדָם, לְחַבְּרָם לִהְיוֹת לַאֲחָדִים. וְאָז הַבְּהָלָה נֶהְפֶּכֶת לִשְׁאִיפָה, וְהַשֵּׂכֶל – לְמוֹרֶה דֶּרֶךְ בְּחַיִּים שֶׁל עֲבוֹדָה וּפֹעַל.

*

שבת קודש

יום שלישי — יג שבט — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בשלח, שלישי עם פירש"י.
תהלים: סט־עא.
תניא: אבל עשר . . . עניני העולם.

יאָרְצַייט [=יוֹם הַשָּׁנָה] – בְּיוֹם הַמִּיתָה אֲפִלּוּ בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה, וַאֲפִלּוּ בְּשֵׁיוֹם הַקְּבוּרָה רָחוֹק מִיּוֹם הַמִּיתָה.

מַעֲנֶה הַ"צֶמַח צֶדֶק" לַאֲדֹנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרִי וְרַבִּי [מַהַר"ש] בִּהְיוֹתוֹ כְּבֶן שֶׁבַע: הַחֶסֶד וְיִתְרוֹן הַמַּעֲלָה אֲשֶׁר הָאֱלֹקִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם יָשָׁר לִהְיוֹת הוֹלֵךְ בְּקוֹמָה זְקוּפָה הוּא, דַּהֲגַם שֶׁהוֹלֵךְ עַל הָאָרֶץ, מִכָּל־מָקוֹם הוּא רוֹאֶה אֶת הַשָּׁמַיִם, לֹא כֵן בְּהוֹלֵךְ עַל אַרְבַּע, דְּאֵינוֹ רוֹאֶה אֶלָּא אֶת הָאָרֶץ.

אגרות קודש

ב"ה, כ"א טבת, ה'תשי"ג
ברוקלין, נ.י.

הרה"צ והרה"ח אי"א נו"נ בנש"ק ענף עץ אבות וכו'
מוהר"ר חיים שלמה שי'

שלום וברכה!

במענה למה דשאילנא קדמיכון בהמובא בלקו"ת ס"פ נשא שנותנים מתנות להחתן, דלכאורה מהו השייכות מה שחתן הוא לשון נחות דרגא לנתינת מתנות:

הנה הרי מבואר שם גופא (דכ"ט ע"ב) שכדי להמשיך ענין **חדש** צריך ע"ז נתינת כח מלמעלה וזהו ענין מתנה שאין זה ענין של שכר או קני' ביגיעה והשתדלות כ"א מה שנותנים לו יותר ממה שמשתכר והיגיעה וההשתדלות בזה הוא רק דעבד לי' נייחא לנפשא דעי"ז יהיב לי' מתנתא, ומבואר הדבר עוד בכמה מקומות בדא"ח ועיין ג"כ בלקו"ת שיר השירים ד"ה כי על [כל] כבוד חופה וסד"ה ת"ר כיצד מרקדין.

בכבוד ובברכה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון ז' שבט ~

הערום יש לו בושת?

הלכות חובל ומזיק פרק ג, הלכה ב: הַמְבַיֵּשׁ אֶת הֶעָרֹם... פָּטוּר. נָשְׁבָה הָרוּחַ, וְהָפְכָה שׁוּלָיו עַל פָּנָיו, וַהֲרֵי הוּא עָרֹם, וְהוֹסִיף מִזֶּה בְּהַפְשָׁטָתוֹ – חַיָּב בַּבֹּשֶׁת; וְאֵינוֹ דּוֹמֶה מְבַיֵּשׁ אֶת זֶה שֶׁנַּעֲשָׂה עָרֹם, לְמְבַיֵּשׁ אֶת שֶׁאֵינוֹ עָרֹם.

לדעת רש"י (בבא קמא פו, ב ד"ה ערום) הערום אין לו בושת, וכיון שאינו נמנע מללכת ערום בפני בני אדם – המביישו פטור. וכתבו התוספות (שם ד"ה ערום) שכוונת רש"י שאין לו בושת אף אם ירקו עליו או הכוהו, אבל לדעת התוספות הערום הוא בן בושת ואם ירקו בפניו או סטרו לו, חייבים.

וכתב ה'מגיד משנה': הרמב"ם פסק כרש"י שהמבייש את הערום פטור. ומה שאמרו בברייתא (ב"ק שם) שהמבייש את הערום חייב, מדובר באופן שנשבה הרוח והגביהה את שולי הבגד ובא זה והוסיף להפשיטו, ובן בושת הוא שהרי לא מדעתו היה ערום, אלא ש"אינו דומה מבייש זה למבייש את המכוסה בבגדיו", כי מאחר שלפני שהוסיף המבייש להפשיטו כבר היה ערום קצת (ע"י הרוח) – תוספת הבושה שנגרמה על ידו פחותה מבושה של אדם שהיה לבוש והפשיטו.

וה'בית יוסף' (חו"מ סי' תכ) כתב כי אין הכרח לומר שהרמב"ם סובר כרש"י (ויתכן שאינו פוטר אלא בושת שבהפשטת בגדיו). אך ה'לחם משנה' תמה: מלשון הרמב"ם "המבייש את הערום, פטור" משמע כרש"י, כי כיון שהוא כבר ערום לא שייך לומר שמביישו בהפשטת הבגד, אלא רק בכך שירק עליו או סטר לו ועל זה כתב הרמב"ם שפטור, וכדעת רש"י שהערום אינו בן בושת.

והוסיף המהרש"ל (ים של שלמה ב"ק פ"ח סי' יט):

אף לשיטת התוספות שהערום הוא בן בושת בביוש של יריקה או סטירה, הרי זה רק בערום מחמת חולי או סיבה אחרת, אבל ההולך ערום בפני אנשים ואינו מתבייש – אין לך שוטה גדול מזה ואין לו בושת כלל.

~ יום שני ח' שבט ~

האם המוכה רשאי להכות בחזרה?

הלכות חובל ומזיק פרק ה, הלכה ג: הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ הַכָּאָה שֶׁאֵין בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה – לוֹקֶה.

ואם חבירו התחיל במריבה והכהו – מותר לו להכות בחזרה?

כתב אדמו"ר הזקן (הל' נזקי גו"נ סע' ב): "המכה את חבירו הכאה קלה... חייב מלקות מן התורה. ואפילו אם חבירו התחיל עמו במריבה וחרפו בדברים, ואפילו הכהו".

ומקורו מרש"י (בבא מציעא עא, א. ד"ה יורד) על דברי הגמרא "אדם הקורא לחבירו 'רשע' – ירד עמו לחייו": "אין לפרש שרשאי להפסידו ולמעט פרנסתו, כי קשה לומר שיתירו חכמים לישראל להנקם ולגמול רעה", אלא "להתקוטט עמו כאילו הכהו". הרי שגם אם חבירו התחיל במריבה וקראו 'רשע', אסור להכותו או למעט פרנסתו.

וגם התוספות (שם ד"ה אדם) דחו את פירושו של רב צדוק גאון ש'יורד עמו לחייו' הכוונה ש"רשאי לשרוף שליש תבואתו", וכתבו "תימה גדול מנין לו זה".

ומה שכתב מהר"ם מרזבורק (בנימוקיו בסו"ס שו"ת מהר"י וייל, ד"ה ודין מי שקורא) שהקורא לחבירו 'רשע' מותר להכותו "הואיל ולא נזהר בלאו לא תונו", אין הכוונה שהנפגע רשאי להכות אלא שבית דין רשאים להכותו. והראיה שבסמיכות להלכה זו (ד"ה דין ראובן קרא) כותב על אדם שקרא לחבירו כינויי גנאי (ולא 'רשע'): "אין דין עליו", היינו שאין בית דין יכולים להענישו.

וכן דעת ה'טור' וה'שלחן ערוך' (חו"מ סי' תכא סע' יג) שכתבו: אם אדם חבל בחבירו, וחזר המוכה והכה בראשון פטור, כיון "שיש לו רשות לשני לחבל בו כדי להציל עצמו" אבל "אם היה יכול להציל עצמו בחבלה מועטת וחבל בו הרבה, חייב".

ומזה מסיק אדמו"ר הזקן שאפילו להציל עצמו מותר להכות רק אם זו האפשרות היחידה להצלה, אבל אם יכול להינצל בלא הכאה "אסור אפילו לדוחפו".

(שו"ע אדוה"ז הלכות נזקי גו"נ ס"ב, וקונטרס אחרון שם ס"ק א)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שלישי ט' שבט ~

פיצויים בעבור מצוה

הלכות חובל ומזיק פרק ז, הלכה יד: וְכֵן מִי שֶׁשָּׁחַט חַיָּה אוֹ עוֹף, וּבָא אַחֵר וְכִסָּה הַדָּם שֶׁלֹּא מִדַּעַת הַשּׁוֹחֵט – חַיָּב לִתֵּן לוֹ כְּמוֹ שֶׁיִּרְאוּ הַדַּיָּנִים. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה שֶׁהוּא נוֹתֵן קְנָס קָצוּב, וְהוּא עֲשָׂרָה זְהוּבִים

יש לדון האם חיוב התשלום בעבור נטילת מצוה הוא כדין תשלומי גזילה, וכשם שגזילת חפץ מחייבת בתשלום כך גם גזילת דבר בעל ערך רוחני כמצוה מחייבת בתשלום, או שמא אין זה בגדר תשלומי גזילה שהרי אין כאן הפסד ממוני אלא זהו קנס על שנהג שלא כדין.

וכתב בשו"ת הריב"ש (סי' תקו) שאם נטל את המצוה בשוגג פטור מתשלום משום שאין טעם לקנוס אותו, הרי שלדעתו החיוב הוא משום קנס, כי אם זהו חיוב ממוני כתשלום על נזק, אין לחלק בין שוגג למזיד.

ויש לפרש כי אלו טעמי המחלוקת שהביא הרמב"ם – האם גובה התשלום הוא כראות עיני הדיינים או סכום קבוע (עשרה זהובים):

אם התשלום הוא משום קנס הרי גובה הסכום הוא אחיד בכל המקרים, אולם אם התשלום הוא תשלומי נזיקין לפצות את הבעלים על ההפסד שנגרם לו, יש להעריך מהו גובה ההפסד כלפיו היינו בכמה היה מסכים למכור את המצווה או לשלם עליה, אבל אם התשלום הוא משום קנס, גובה הסכום קבוע בכל המקרים (אבן האזל, וראה מגיד משנה).

ו'נפקא מינה' אפשרית נוספת בשאלה זו: אם התשלום הוא פיצוי לבעל המצווה על ההפסד שנגרם לו, יכול החוטף להמציא לידיו מצוה אחרת במקומה ובכך ייפטר מהתשלום, וכן אמנם פסק רבינו תם (הובא בתוספות ב"ק צא, ב) לגבי אדם שנקרא לעלות לתורה ובא אחר ועלה במקומו, שתמורת שתי הברכות שהפסיד לחברו (קודם הקריאה ולאחריה) יוכל לתת לו עוף לשחיטה וירוויח שתי ברכות (על השחיטה וכיסוי הדם) במקום השתיים שהפסיד, ובזה יפטר מלשלם.

אולם הר"י (שם) חולק וסובר שאינו יכול להיפטר בכך אלא עליו לשלם דווקא עשרה זהובים, ונראה כי לשיטתו החיוב הוא משום קנס על כך שנהג שלא כהוגן (דבר אברהם ג, סי' כד).

~ יום רביעי י' שבט ~

מתי ההוכחה שהמכה גרמה למיתה?

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק ד, הלכה ה: אֲמָדוּהוּ לְמִיתָה, וְהֵקֵל מִמַּה שֶׁהָיָה, וּלְאַחַר מִכָּאן הִכְבִּיד וָמֵת – חֲרֵי זֶה נֶהֱרָג; וְאֵין אוֹמְדִין אוֹתוֹ אֹמֶד שֵׁנִי כְּשֶׁהֵקֵל, שֶׁרַגְלַיִם לַדָּבָר.

שנינו (סנהדרין עח, א): המכה את חברו באבן או באגרוף ואמדוהו בית דין שימות מחמת המכה, ואחר כך הוקל חוליו וחזרו ואמדוהו שיחיה, אך לאחר מכן שוב הכביד חוליו עד שמת – לדעת חכמים, המכה חייב מיתה. ואילו לדעת רבי נחמיה המכה פטור ממיתה כי "רגלים לדבר" (כגירסת הגמרא שם). ומפרש רש"י: מכך שהוקל חוליו תחילה יש להוכיח ("רגלים לדבר") שלא מת מחמת מכה זו, ולכן סובר רבי נחמיה שהמכה פטור ממיתה.

אך הרמב"ם פסק כחכמים שהמכה חייב מיתה וכתב (שלא כגירסה הנ"ל) כי אדרבה, ההוכחה היא ("רגלים לדבר") שהמוכה אכן מת מחמת המכה כי בתחילה אמדוהו למיתה, ואף שאחר כך הוקל חוליו, הרי לא הבריא לגמרי (ראה כס"מ).

וה'תורת חיים' (סנהדרין שם) הביא שמצינו בירושלמי (נזיר פ"ט ה"ה) כדברי הרמב"ם ש'רגליים לדבר' שהמוכה מת מחמת המכה כי "שני אומדין רבים על אומד אחד", היינו, ישנו האומד הראשון שאמדוהו למיתה וכן האומד האחרון שהורעה בריאותו עד שלבסוף מת והם אומדין רבים כנגד האומד היחיד (האומד האמצעי) שהוקל החולי, ולכן מסתבר שאכן מת מחמת המכה, כפי שאמדוהו בתחילה.

~ יום חמישי י"א שבט ~

גואל הדם בהורג ע"פ עד אחד

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק ו, הלכה ה: כָּל הָרַצְחָנִין שֶׁהָרְגוּ בְּעֵד אֶחָד, אוֹ בְּלֹא הַתְרָאָה, וְכֵיוֹצֵא בָּהֶם – אִם הֵרָגָן גּוֹאֵל הַדָּם, אֵין לָהֶן דָּמִים; לֹא יִהְיוּ אֵלּוּ חֲמוּרִים מֵהַהוֹרֵג בְּלֹא כַוָּנָה.

והראב"ד תמה: איך מאמינים לעד אחד ומתירים את דמו של זה (שעד אחד מעיד עליו שהרג) לגואל הדם?

וביאר ה'כסף משנה': גם לדעת הרמב"ם, עדותו של עד אחד אינה מועילה לגואל הדם, אלא כוונת הרמב"ם היא ל'עדות מיוחדת' כגון, שהעדים לא ראו זה את זה בשעת ראיית העדות או שראו את העדות בזה אחר זה, שבדיני

נפשות אין עדות כזו מתקבלת ובית דין לא ידונו את הרוצח למיתה (הל' עדות פ"ד ה"א), אך מכל מקום היא מועילה שאם הרגו גואל הדם אין לו דמים.

וה'שואל ומשיב'(מהדו"ג ח"ג סי' לח) מיישב:

התורה לא האמינה לעד אחד, היינו שעדותו אינה ברורה ומוחלטת ולכן אין להרוג על פי עדותו, אבל עדיין היא מעוררת ספק. ולכן, כאשר גואל הדם הרג את זה שהוא 'ספק רוצח', אין לו דמים שהרי יש להסתפק שמא העד אומר אמת וספק נפשות להקל.

וה'אור שמח' (הל' מלכים פ"ג ה"י) מבאר:

הלכה היא שבן נח נהרג על פי עד אחד (להלן פ"ט הי"ד), וכן יש רשות למלך להרוג על פי עד אחד (הל' מלכים שם), כי לצורך 'תיקון העולם' לא צריך שני עדים, ורק כאשר סנהדרין דנים על פי חוקי התורה, צריכים שני עדים. וכמו שבן נח נהרג על פי עד אחד והמלך יכול להרוג על פי עד אחד – כך גם אם גואל הדם הרג את הרוצח על פי עד אחד בלבד, אינו נהרג עליו.

~ יום שישי י"ב שבט ~

ערי מקלט שבעבר הירדן

הלכות רוצח ושמירת נפש, פרק ח הלכות א-ג:

מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַפְרִישׁ עָרֵי מִקְלָט, שֶׁנֶּאֱמַר: "שָׁלוֹשׁ עָרִים תַּבְדִּיל לָךְ"; וְאֵין עָרֵי מִקְלָט נוֹהֲגוֹת אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְשֵׁשׁ עָרִים הָיוּ: שָׁלֹשׁ הִבְדִּיל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן, וְשָׁלֹשׁ הִבְדִּיל יְהוֹשֻׁעַ בְּאֶרֶץ כְּנַעַן ... וְהוֹדִיעֲנוּ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁאֵין שָׁלֹשׁ שֶׁבְּעֵבֶר הַיַّרְדֵּן קוֹלְטוֹת, עַד שֶׁיַּבְדִּלוּ שָׁלֹשׁ שֶׁבְּאֶרֶץ כְּנַעַן. וְלָמָּה הִבְדִּילָן? אָמַר: 'הוֹאִיל וּבָאָה מִצְוָה לְיָדִי, אֲקַיְּמֶנָּה'.

יש להבין:

א. מדוע הביא הרמב"ם (בהל' א) ראיה ש"מצות עשה להפריש ערי מקלט" מהפסוק "שלש ערים תבדיל לך", והרי מפרש אחר כך ש"שש ערים היו", ומדוע לא הביא מהפסוק (כפי שהביא בהל' ג) "שש ערי מקלט תהיינה לכם"?

ב. הלשון "ושש ערים היו" הוא לשון של סיפור דברים, ולכאורה היה לו לומר לשון של ציווי וחיוב?

ג. הרמב"ם מבאר (בהל' ג) "ולמה הבדילן –אמר הואיל ובאה מצוה לידי אקיימנה", ולכאורה מה 'נפקא מינה' כאן מדוע הבדיל משה רבינו את שלש הערים בעבר הירדן?

והביאור:

משמעות לשון הרמב"ם "אין ערי מקלט נוהגות אלא בארץ ישראל" היא שהמצוה להפריש ערי מקלט היא מצוה התלויה בארץ, ולכן יסוד המצוה הוא "שלש ערים תבדיל לך", היינו שלוש הערים שבארץ כנען (ועבר הירדן אינו בכלל ארץ ישראל – ברכי יוסף או"ח סי' תפט סק"ג, והביא שכן גם דעת מהריט"ץ סי' ריז).

וממשיך וכותב "ושש ערים היו" – אף שעיקר המצוה הוא הבדלת שלוש ערים בארץ ישראל דוקא, מכל מקום בפועל יהיו שש ערים שכלולים בהם שלוש הערים בעבר הירדן כדבר טפל ונוסף.

והבדלת הערים בעבר הירדן על ידי משה, אף שאין בה קיום מצוה (ולא חל עליהם שם 'ערי מקלט') – היתה זו הכנה לקיום מצות 'ערי מקלט' בארץ ישראל. וזהו שהוסיף הרמב"ם (בהל' ג) "והודיענו משה רבינו שאין שלש שבעבר הירדן קולטות עד שיובדלו שלש שבארץ כנען" – כי מאחר שעיקר מצות 'ערי מקלט' נוהג רק בארץ ישראל (כמצוה התלויה בארץ), אי אפשר שיחול דין 'ערי מקלט' על הערים בעבר הירדן אלא רק לאחר שיש את שלוש הערים בארץ ישראל.

(לקוטי שיחות לט, עמ' 16)

~ שבת קודש י"ג שבט ~

אכילת דגים ובשר יחד

הלכות רוצח ושמירת נפש פרק יא, הלכה ה: הַרְבֵּה דְּבָרִים אָסְרוּ חֲכָמִים מִפְּנֵי שֵׁיֵּשׁ בָּהֶן סַכָּנַת נְפָשׁוֹת; וְכָל הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן וְאָמַר: 'הֲרֵינִי מְסַכֵּן בְּעַצְמִי... אוֹ 'אֵינִי מַקְפִּיד עַל כָּךְ' – מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת.

רבא אסר לאכול עם חלב דג שנצלה בתנור יחד עם בשר ומר בר רב אשי אסר לאוכלו אף בפני עצמו כי אכילת דג ובשר יחד יכולה לגרום לצרעת (פסחים עו, ב). ונקטו המפרשים (רש"י, ר"ח) שלדעת מר בר רב אשי אסור אף כאשר צלו את הדג עם הבשר בתנור אחד, ללא מגע ביניהם, כי ריח הבשר בדג נחשב כדבר ממשי ('ריחא מילתא היא').

אך המהרש"ל (ים של שלמה חולין פ"ז סי' טו) כתב בשם המרדכי, שהרמב"ם הביא את דינו של רבא "דגים שצלאן עם הבשר אסור לאכלן בחלב" (הל' מאכ"א פ"ט הכ"ג) ולא הביא את האיסור לאכול את הדג בפני עצמו, כי לדעת הרמב"ם מר בר רב אשי אוסר לאכול את הדג רק אם צלאו עם בשר ונגעו זה בזה, אבל אם לא היה ביניהם מגע אין חשש סכנה.

להלכה כתב הרמ"א (יו"ד סי' קטז ס"ב) שלכתחילה "אין לצלות בשר עם דג משום ריחא", אך "בדיעבד אינו אסור". ומקור הדברים ב'דרכי משה' (הביאו הש"ך סק"א) שמותר בדיעבד כיון "דלא הוי סכנה רק דרך בישול". וכן כתב הט"ז (סק"ב) שאם ניצלו יחד ללא מגע ביניהם (והוא רק 'ריחא') אינו אסור בדיעבד ורק "אם נתבשלו יחד אסורין אף דיעבד".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וה'חתם סופר' (שו"ת יו"ד סי' קא) תמה על המהרש"ל:

אם לדעת הרמב"ם מר בר רב אשי אסר משום סכנה צליית דג עם בשר כשנוגעים זה בזה, מדוע כאן (ה"ו ואילך) שהרמב"ם מונה דברים האסורים משום סכנה השמיט דין זה שאסור לבשל דגים עם בשר?

ותירץ: הרמב"ם "רב גובריה ברפואות וטבעיות... ניסה בחקירתו ומצא שנשתנו הטבעיים בזה" (וכעין זה כתבו התוס' מו"ק יא, א ד"ה כוורא. יומא עז, ב ד"ה משום. ועוד) ובזמן הזה אין חשש סכנה בדגים ובשר שהתבשלו יחד.

אכן, למעשה וודאי שאין לאכול בשר ודג יחד ו"לא נסמוך על זה לעשות מעשה לאכלם זה עם זה, דאפשר דהוי ליה כמו דבר הנאסר במנין... ומנהג אבותינו תורה". אך "אנו נוהגים להקל לאכול בשר בכלי דגים בני יומן אפילו באותו הסעודה על ידי הדחה בעלמא" (וראה גם ט"ז יו"ד סי' צה סק"ג).

אגרות קודש

ב"ה, כ"ט טבת, תשי"ד
ברוקלין.

הנהלת צעירי אגודת חב"ד אשר בעיה"ק ירושת"ו
ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

מפני הסדר הנני מאשר בזה קבלת מכתביהם מה' וי"ד תשרי, י"ז י"ט חשון וי"ז כסלו, אשר נתקבלו באיחור זמן, ולפלא שמקמצים כ"כ במכתבים וההפסק בין מכתב למכתב ארוך ביותר.

ב) נפלאתי על אשר ניכר במכ' הרגש של נפילת רוח מהקישויים שפוגשים בעבודתם, שהרי זהו המצב מעת חורבן ביהמ"ק שלכל דבר שבקדושה ישנם כמה העלמות והסתרים ובפרט בהנוגע לאה"ק ת"ו וכמ"ש הרמב"ן ז"ל במכ' מאה"ק ת"ו שכל הקדוש מחבירו חרב מחבירו, ואדרבה הרי ידיעה זו דורשת התעוררות כחות פנימים ועצומים, כי הרי בודאי אין זה אלא שמנסה ה"א לדעת וכמבואר בלקו"ת אשר מנסה פירושו ג"כ לשון נס, ועי"ז נמשך הדעת האמיתי דעת העליון.

ג) בטח ממשיכים בתוקף במקצוע עבודתם להשפיע על הנוער שלע"ע אינו חב"די, אצ"ל שמגזע אנ"ש אלא אפילו אותם שאינם מגזע, כי הרי ידוע פתגם כ"ק אדמו"ר הזקן אשר החסידות הוא ענין לכל ישראל ולא ענין של כתה אחת בלבד, וצדיק גוזר והקב"ה מקיים, ואשרי של כאו"א המשתתף בפעולה זו, ומקרב עי"ז גם את הגאולה האמיתית והשלימה אשר כשיפוצו המעיינות חוצה יבוא גואלנו משיח צדקנו ויגאלנו מכל ההעלמות וההסתרים ויתקן עולם במלכות שדי ולכל בני ישראל יזרח אור ה' ויתענגו בנועם ד' וכמבואר בדרושי חג הפסח - נדפס בס' המאמרים תש"ט - הפירוש בנועם ד'.

ד) בטח יכתבו מפעולותיהם הט' בי"ט כסלו ויו"ד שבט, והימים שבינתיים.

אם איזה ישיבה רוצה שישלחו לה ספרי קה"ת בשביל הספרי' שלה עלי' לפנות ישר לכאן להנהלת המרכז לעניני חינוך.

מוסג"פ איזה סקריפ להוצאות בהנ"ל.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש המח' לבשו"ט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

~ יום ראשון ז' שבט ~

הִלְכוֹת חוֹבֵל וּמַזִּיק

מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת, וְהוּא דִּין חוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ אוֹ מַזִּיק מָמוֹנוֹ.

וּבֵאוּר מִצְוָה זוֹ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) נתבאר בו החובל בחבירו שהוא חייב בחמשה דברים, שהם: נזק וצער וריפוי ושבת ובושת, מנין לו זה מן התורה. ואיכות עשיית החבלה, בכוונה ושלא בכוונה, באי זה דבר, ובאי זה מקום.

א. הַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ[2] - חַיָּב לְשַׁלֵּם[3] לוֹ חֲמִשָּׁה דְּבָרִים, וְאֵלּוּ הֵם: נֶזֶק, וְצַעַר, וְרִפּוּי, וְשֶׁבֶת, וָבֹשֶׁת. וַחֲמִשָּׁה דְּבָרִים אֵלּוּ, כֻּלָּן[4] מִשְׁתַּלְּמִים מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו[5], כְּדִין כָּל הַמַּזִּיקִין[6].

2) כגון, קוטע ידו. 3) ואין מקטעים ידו. 4) אלו שאין בהם חסרון כיס, כגון, צער ובושת. 5) מן הקרקע המעולה שבנכסי החובל, אם אין לו מטלטלין. 6) בממון חבירו, שאמרה תורה "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם" (שמות כב, יד). וראה למעלה הלכות נזקי ממון פרק ח הלכה י.

ב. נֶזֶק כֵּיצַד[7]? שֶׁאִם קָטַע יַד חֲבֵרוֹ אוֹ רַגְלוֹ - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא עֶבֶד נִמְכָּר בַּשּׁוּק[8], כַּמָּה הָיָה יָפֶה[9] [אָז] וְכַמָּה הוּא יָפֶה עַתָּה, וּמְשַׁלֵּם הַפְּחָת שֶׁהִפְחִית מִדָּמָיו. שֶׁנֶּאֱמַר: עַיִן תַּחַת עַיִן. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[10] לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר 'תַּחַת' - לְשַׁלֵּם מָמוֹן הוּא.

7) מהו קנה המידה לחישוב הנזק? שהרי הנחבל לא ירצה בחבלה זו, אפילו תמורת תשלום רב. 8) זהו קנה מידה אובייקטיבי להערכת שוויו של האדם מבחינת כושר העבודה בלי שים לב, אם אדם חשוב הוא או לא. בבא קמא שם. 9) היה שווה לפני שנחבל. 10) ששמע תלמיד מפי רבו ורבו מרבו עד משה רבינו.

ג. זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה: כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוּם בָּאָדָם כֵּן יִנָּתֶן בּוֹ[11] - אֵינוֹ לַחֲבֹל בָּזֶה כְּמוֹ שֶׁחָבַל בַּחֲבֵרוֹ; אֶלָּא שֶׁהוּא רָאוּי לְחַסְרוֹ אֵיבָר[12] אוֹ לַחֲבֹל בּוֹ כַּאֲשֶׁר עָשָׂה, וּלְפִיכָךְ מְשַׁלֵּם נִזְקוֹ[13]. וְהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: וְלֹא תִקְּחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ - לְרוֹצֵחַ בִּלְבַד הוּא שֶׁאֵין בּוֹ כֹּפֶר, אֲבָל לְחֶסְרוֹן אֵיבָרִים[14] אוֹ לְחַבָּלוֹת יֵשׁ בּוֹ כֹּפֶר.

11) והרי זה סותר לכאורה את הפירוש מפי השמועה שבהלכה הקודמת. 12) ראה אבן עזרא שמות כא, כד; ויקרא כד, יט. 13) כולל כל חמשת הדברים שנאמרו בהלכה א. 14) כגון קוטע ידו, אף על פי שאינה חוזרת לעולם ודומה למיתה, מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי (משפטים כא, כה).

ד. וְכֵן זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בְּחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ וּמַזִּיקוֹ: לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ[15] - שֶׁלֹּא תָּחוּס בְּתַשְׁלוּמִין. שֶׁמָּא תֹּאמַר: עָנִי הוּא זֶה[16] וְשֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה חָבַל בּוֹ, אֲרַחֲמֶנּוּ; לְכָךְ נֶאֱמַר: לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ[17].

15) ולפני זה כתוב "וקצותה את כפה", ולכאורה משמע חבלה גופנית ממש. רבינו מציין את הכתוב הזה ואומר: "שנאמר בחובל חבירו ומזיקו", משום שגם ברוצח נאמר (דברים יט, יג) ולא תחוס עיניך, ושם כוונתו לעונש גופני דווקא. 16) כך פירש אבן עזרא, דברים כה, יב. 17) "אחד שוגג ואחד מזיד", ירושלמי בבא קמא פרק ח הלכה א.

ה. וּמִנַּיִן שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר בְּאֵיבָרִים[18] 'עַיִן תַּחַת עַיִן', תַּשְׁלוּמִין הוּא[19]? שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ[20]: חַבּוּרָה תַּחַת חַבּוּרָה, וּבְפֵרוּשׁ נֶאֱמַר[21]: וְכִי יַכֶּה[22] אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ בְּאֶבֶן אוֹ בְּאֶגְרֹף[23] וְגוֹמֵר, רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרָפֹא יְרַפֵּא, הָא לָמַדְתָּ[24] שֶׁ'תַּחַת' שֶׁנֶּאֱמַר בְּחַבּוּרָה - תַּשְׁלוּמִין, וְהוּא הַדִּין לְ'תַּחַת' הָאָמוּר בְּעַיִן[25] וּבִשְׁאָר אֵיבָרִים[26].

18) היינו בחובל באברים. רבינו מציין "באברים", מכיוון שכתוב מעין זה נאמר גם במקום אחר (דברים יט, כא), בעדים זוממין. 19) דווקא, אפילו הסכים החובל שיחסירו לו אבר. שאלה זו מכוונת לנאמר למעלה (הלכה ב), "תחת לשלם ממון הוא". בהלכה ג' למדנו, שאין איסור לקחת כופר, וכאן אנו לומדים, שכופר בלבד מותר לקחת, אבל לא להחסיר אבר (לחם משנה). 20) באותו עניין. 21) באותה פרשה למעלה. 22) בכתוב לפנינו: והיכה. 23) דהיינו חבורה. 24) וזהו לימוד המבוסס על פשט הכתוב, שאינו מובא בבבלי ומקורו במכילתא דרשב"י (ראה שם עמוד 176, הוצאת מקיצי נרדמים), ורבינו העדיף אותו על דרשות הבבלי בבא קמא פג. (ראה יד מלאכי כלל ד מכללי הרמב"ם). ובזה מיושבת קושיית הלחם משנה כאן, וקושיית "מראה הפנים" בירושלמי בבא קמא פרק א דיבור המתחיל שאם היה סומא. 25) בכתוב שלפניו. 26) באותו כתוב.

ו. וְאַף עַל פִּי שֶׁדְּבָרִים אֵלּוּ[27] נִרְאִין מֵעִנְיַן תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב[28], וְכֻלָּן[29] מְפֹרָשִׁין הֵן מִפִּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ מֵהַר סִינַי[30] - כֻּלָּן הֲלָכָה לְמֹשֶׁה הֵן בְּיָדֵנוּ, וְכָזֶה רָאוּ אֲבוֹתֵינוּ דָּנִין בְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ, וּבְבֵית דִּינוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל הָרָמָתִי, וּבְכָל בֵּית דִּין וּבֵית דִּין שֶׁעָמְדוּ מִימוֹת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ[31] וְעַד עַכְשָׁו.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

27) שעין תחת עין, יד תחת יד וכו' פירושם ממון. 28) שהרי למדנו דינים אלו מן הכתובים. 29) צריך לומר: "כולם". 30) כל התורה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני" (תורת כהנים, בהר. וראה הקדמה לפירוש המשנה). 31) ולא היה כל ספק, ש"עין תחת עין" פירושו ממון, וכל הדרשות מן הכתובים באות למצוא סימוכים מן התורה להלכה שהייתה מקובלת בידם.

ז. וּמִנַּיִן שֶׁמַּזִּיק בַּחֲבֵרוֹ חַיָּב בְּצַעַר[32] בִּפְנֵי עַצְמוֹ[33]? שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בְּאוֹנֵס: תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ[34]; וְהוּא הַדִּין לְכָל הַמְצַעֵר[35] אֶת חֲבֵרוֹ בְּגוּפוֹ[36], שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם דְּמֵי הַצַּעַר.

32) ושיעור הצער - ראה להלן פרק ב הלכה י. 33) נוסף על דמי הנזק. 34) מכאן לומדים, שאונס משלם צער נוסף על בושת, פגם וקנס של חמישים סלעים כסף (ירושלמי כתובות פרק ג הלכה ה). לימוד זה מפורש יותר מהדרשה "פצע תחת פצע, ליתן צער במקום נזק" (בבא קמא פה.) וראה הלכות נערה בתולה פרק ב הלכה א. ובזה מיושבת תמיהת המגיד משנה כאן. 35) אפילו לא הזיק, כגון כוואו בשפוד או במסמר על ציפורנו במקום שאינו עושה חבורה, בבא קמא פג: וראה להלן פרק ב הלכה ג. 36) אבל אם גרם לו צער בלי שנגע בגופו, פטור מדיני אדם. ראה שם הלכה ז.

ח. וּמִנַּיִן שֶׁהוּא חַיָּב בְּשֶׁבֶת[37] בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְרִפּוּי[38] בִּפְנֵי עַצְמוֹ? שֶׁנֶּאֱמַר[39]: רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן וְרַפֹּא יְרַפֵּא.

37) ביטול מלאכתו מחמת החולי. וראה שם הלכה יא. 38) שכר הרופא ודמי הרפואות, וראה שם הלכה יד. 39) במכה איש ונפל למשכב. וראה בבא קמא פה.

ט. וּמִנַּיִן שֶׁהוּא חַיָּב בְּבֹשֶׁת בִּפְנֵי עַצְמוֹ? שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר: וְשָׁלְחָה יָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה בִּמְבֻשָׁיו, וְקַצֹּתָה אֶת כַּפָּהּ[40]; בִּכְלַל דִּין זֶה כָּל הַמְבַיֵּשׁ[41].

40) ופירשו חכמינו ממון, כמו ביד תחת יד. ראה ספרי תצא, ובבא קמא כח. 41) והחזיקה במבושיו לא באה אלא כדוגמא בלבד, ומעין זה ספרי, שם, רצב.

י. הַמְבַיֵּשׁ אֵינוֹ חַיָּב עַל הַבֹּשֶׁת עַד שֶׁיִּהְיֶה מִתְכַּוֵּן[42], שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁלְחָה יָדָהּ[43]; אֲבָל הַמְבַיֵּשׁ חֲבֵרוֹ בְּלֹא כַוָּנָה - פָּטוּר. לְפִיכָךְ, יָשֵׁן וְכִיוֹצֵא בּוֹ שֶׁבִּיֵּשׁ - פָּטוּר.

42) שלא כמזיק שחייב אפילו אינו מתכוון, ראה הלכה יא. 43) ולמדו חכמינו עד שיתכוון לשלוח. בבא קמא פו: וראה שם הגהות הב"ח. וראה ירושלמי פרק ח, הלכה ג וספרי שם.

יא. אָדָם מוּעָד[44] לְעוֹלָם. בֵּין שׁוֹגֵג בֵּין מֵזִיד, בֵּין עֵר בֵּין יָשֵׁן[45] בֵּין שִׁכּוֹר[46], אִם חָבַל בַּחֲבֵרוֹ אוֹ הִזִּיק מָמוֹן חֲבֵרוֹ - מְשַׁלֵּם מִן הַיָּפֶה שֶׁבְּנִכְסָיו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהַיָּשֵׁן חַיָּב לְשַׁלֵּם? בִּשְׁנַיִם שֶׁיָּשְׁנוּ כְּאֶחָד, וְנִתְהַפֵּךְ אַחַד מֵהֶן וְהִזִּיק אֶת חֲבֵרוֹ[47] אוֹ קָרַע בִּגְדוֹ; אֲבָל אִם הָיָה אֶחָד יָשֵׁן, וּבָא אַחֵר וְשָׁכַב בְּצִדּוֹ - זֶה שֶׁבָּא בָּאַחֲרוֹנָה הוּא הַמּוּעָד, וְאִם הִזִּיקוֹ הַיָּשֵׁן[48] - פָּטוּר. וְכֵן אִם הִנִּיחַ כְּלִי בְּצַד הַיָּשֵׁן וְשִׁבְּרוֹ - פָּטוּר; שֶׁזֶּה שֶׁהִנִּיחוֹ הוּא הַמּוּעָד שֶׁפָּשַׁע[49].

44) וחייב לשלם נזק שלם (שם כו.). 45) שהוא בבחינת אונס. 46) שאמנם ער הוא, אבל דינו כאנוס. בגמרא שם כו: פצע תחת פצע לחייבו על השוגג כמזיד ועל האונס כרצון. 47) בגופו. 48) כלומר הראשון ששכב לישון. 49) שהניחם בצד הישן, שהיה צריך להעלות על דעתו, שהישן ישבור אותם.

יב. מִי שֶׁנָּפַל מִן הַגָּג בְּרוּחַ מְצוּיָה[50] וְהִזִּיק - חַיָּב בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים[51], וּפָטוּר מִן הַבֹּשֶׁת[52]. נָפַל בְּרוּחַ שֶׁאֵינָהּ מְצוּיָה[53] - חַיָּב בְּנֶזֶק[54] בִּלְבַד, וּפָטוּר מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים[55]. וְאִם נִתְהַפֵּךְ[56] - חַיָּב בַּכֹּל, אַף בְּבֹשֶׁת[57]; שֶׁכָּל הַמִּתְכַּוֵּן לְהַזִּיק, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לְבַיֵּשׁ - חַיָּב בְּבֹשֶׁת[58].

50) קרוב למזיד הוא, שהיה צריך להעלות על דעתו, שרוח מצוייה תפיל אותו. 51) אף על פי שלא נתכוון להזיק. 52) שהמבייש בלא כוונה פטור. ראה למעלה הלכה י. 53) כגון סערה שפרצה פתאום, והרי זה אונס. 54) שאדם מועד לעולם, ראה למעלה הלכה יא, ובמגיד משנה כאן כתב, שאונס ממש פטור גם מדמי נזק ולא פטרתו תורה אלא באונס שאינו גמור כעין רוח שאינה מצוייה שהפילתו. ונראה שמפני כך קיצר רבינו בהלכה יא והשמיט את המלים: "ועל האונס כרצון", שנאמרו בגמרא. 55) שאינו חייב בהם אלא או מזיד או קרוב למזיד, כמתואר בכתוב "וכי יריבון אנשים" (שמות כא, יח), המסיים בתשלומי ריפוי ובושת. בבא קמא כו. 56) והתכוון ליפול על האדם, כדי להקל את החבטה (רש"י שם כז.). 57) אף על פי שאמרנו בהלכה י, שאינו חייב אלא כשהוא מתכוון. 58) אף על פי שאינו מתכוון לבייש חייב, מכיוון שהתכוון לעשות את המעשה הגורם בושה לניזק. שם כז. הלכה זו מפרשת את הלכה י, ש"מתכוון" אין פירושו לבושת דווקא, אלא לנזק עצמו.

יג. שְׁנַיִם שֶׁחָבְלוּ בְּאֶחָד כְּאֶחָד[59] - שְׁנֵיהֶם חַיָּבִין[60], וּמְשַׁלְּשִׁין[61] בֵּינֵיהֶן. הָיָה אֶחָד מִתְכַּוֵּן וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן - זֶה שֶׁאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן פָּטוּר מִן הַבֹּשֶׁת[62].

59) בבת אחת. 60) בתשלומים, אבל אם מת, שניהם פטורים ממיתה. שם כו: 61) ומחלקים, כלומר, כל אחד מהם אינו משלם אלא חצי. 62) וחבירו ישלם הכל.

יד. הַמִּתְכַּוֵּן לְבַיֵּשׁ אֶת הַקָּטָן וּבִיֵּשׁ אֶת הַגָּדוֹל - נוֹתֵן לַגָּדוֹל[63] דְּמֵי בָּשְׁתּוֹ שֶׁל קָטָן[64]. נִתְכַּוֵּן לְבַיֵּשׁ הָעֶבֶד וּבִיֵּשׁ אֶת בֶּן חוֹרִין - נוֹתֵן לְבֶן חוֹרִין דְּמֵי בָּשְׁתּוֹ שֶׁל עֶבֶד[65].

63) אף על פי שלא נתכוון אליו. 64) דמי בושת שהיה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ראוי לתת לקטן אילו ביישו. בושתו של קטן נמוך משל גדול. 65) שאף המבייש את העבד חייב בבושת.

טו. הָיְתָה לוֹ אֶבֶן מֻנַּחַת בְּחִיקוֹ, בֵּין שֶׁלֹּא הִכִּיר בָּהּ מֵעוֹלָם[66] בֵּין שֶׁהִכִּיר בָּהּ וּשְׁכֵחָהּ[67], וְעָמַד, וְנָפְלָה וְהִזִּיקָה[68] - חַיָּב בְּנֶזֶק[69] בִּלְבַד, וּפָטוּר מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים[70]. וְכֵן אִם נִתְכַּוֵּן לִזְרֹק שְׁתַּיִם[71] וְזָרַק אַרְבַּע וְהִזִּיק, אוֹ שֶׁהִזִּיק כְּשֶׁהוּא יָשֵׁן[72] - חַיָּב בְּנֶזֶק, וּפָטוּר מֵאַרְבָּעָה דְּבָרִים.

66) כגון שהיה ישן, והניחה אדם אחר בחיקו. 67) והריהו שוגג. 68) לאדם או לכלים. 69) אף על פי שהוא אנוס, כי עשו בו אונס כרצון ושוגג כמזיד (אם הניזק לא פשע). ראה למעלה הלכה יא. 70) שאינו חייב בהם אלא או מזיד או קרוב למזיד. ראה למעלה הלכה יב. 71) למרחק שתי אמות. 72) למעלה בהלכה יא מביא רבינו דין "ישן" להשמיענו, שהוא חייב בנזק, וכאן - מודיענו שהוא פטור מארבעה דברים.

טז. הַמַּזִּיק אֶת חֲבֵרוֹ בְּכַוָּנָה[73] בְּכָל מָקוֹם[74] - חַיָּב בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים. וַאֲפִלּוּ נִכְנַס לִרְשׁוּת חֲבֵרוֹ[75] שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְהִזִּיקוֹ בַּעַל הַבַּיִת - חַיָּב; שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהוֹצִיאוֹ, וְאֵין לוֹ רְשׁוּת לְהַזִּיקוֹ. אֲבָל אִם הֶזַּק[76] זֶה שֶׁנִּכְנַס בְּבַעַל הַבַּיִת - חֲרֵי בַּעַל הַבַּיִת פָּטוּר[77]. וְאִם הֶזַּק בּוֹ בַּעַל הַבַּיִת - חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁנִּכְנַס שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת. הָיוּ שְׁנֵיהֶם בִּרְשׁוּת[78] אוֹ שְׁנֵיהֶם שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְהֵזִּקוּ זֶה בָּזֶה - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין[79].

73) מתוך ידיעה תחילה, ובלשון הגמרא "ידע ביה". 74) בין ברשות הרבים ובין ברשות היחיד. 75) כגון חצרו או ביתו. 76) כגון שנתקל בבעל הבית. 77) כי הנכנס שלא ברשות הוא שפשע. 78) כגון בחצר של שניהם או שנתן לו בעל הבית רשות להיכנס. 79) אם שניהם ברשות פשע הניזק, שהיה צריך להיזהר, כי ידע שגם חבירו נמצא שם. ואם שניהם שלא ברשות פשע הניזק מפני שנכנס שלא ברשות.

יז. הַמְבַקֵּעַ עֵצִים בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וּפָרַח עֵץ מֵהֶן וְהִזִּיק בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד[80]; אוֹ שֶׁבָּקַע בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד[81], וְהִזִּיק בִּרְשׁוּת הָרַבִּים[82]; אוֹ שֶׁבָּקַע בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְהִזִּיק בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד אַחֵר[83]; אוֹ שֶׁנִּכְנַס לַחֲנוּתוֹ שֶׁל נַגָּר[84], בֵּין בִּרְשׁוּת בֵּין שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת[85], וְנִתְזָה בְּקַעַת וְטָפְחָה עַל פָּנָיו - בְּכָל אֵלּוּ חַיָּב[86] בְּאַרְבָּעָה דְּבָרִים[87], וּפָטוּר מִן הַבּשֶׁת[88].

80) של אחר, חייב, כי ברשות הרבים אסור לאדם לבקע עצים. 81) שלו. 82) חייב, אף על פי שבחצרו מותר לו לאדם לבקע עצים, בכל זאת חייב, משום שהיה לו להיזהר, שהרי רבים מצויים ברשות הרבים. 83) של אחרים, אף על פי שאין רבים מצויים שם, בכל זאת חייב, כי קיסמים הניתזים דרכם ליפול רחוק ממקום הביקוע. 84) שרבים רגילים להיכנס לחנות של אומנים. 85) שלא נטל רשות מבעל החנות. 86) והטעם, שחנות של נגר שלא נטל רשות הוא כמו ברשות, כמו שאמרנו למעלה. 87) שבכל המקרים האמורים כאן, קרוב למזיד הוא. 88) משום שלא התכוון לבייש, ואף לא להזיק.

יח. כְּשֵׁם שֶׁאוֹמְדִין לְמִיתָה[89], כָּךְ אוֹמְדִין לִנְזָקִין[90]. כֵּיצַד? חֲרֵי שֶׁהִכָּה חֲבֵרוֹ בִּצְרוֹר קָטָן[91] שֶׁאֵין בּוֹ כְּדֵי לְהַזִּיק, אוֹ בְּקִיסָם שֶׁל עֵץ קָטָן, וְחָבַל בּוֹ חַבָּלָה שֶׁאֵין חֵפֶץ זֶה רָאוּי לַעֲשׂוֹתוֹ - חֲרֵי זֶה פָּטוּר[92]; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּאֶבֶן אוֹ בְּאֶגְרֹף[93] - דָּבָר הָרָאוּי לְהַזִּיק. אֲבָל חַיָּב הוּא בְּבשֶׁת[94] בִּלְבַד. אֲפִלּוּ רָקַק[95] בְּגוּפוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ[96] - חַיָּב בְּבשֶׁת. לְפִיכָךְ[97] צְרִיכִין הָעֵדִים לֵידַע בַּמָּה הִזִּיק, וּמְבִיאִין הַחֵפֶץ שֶׁהִזִּיק בּוֹ לְבֵית דִּין[98], עַד שֶׁאוֹמְדִין אוֹתוֹ[99] וְדָנִין עָלָיו. וְאִם אָבַד הַחֵפֶץ, וְאָמַר הַחוֹבֵל: לֹא הָיָה בּוֹ כְּדֵי לְהַזִּיק, וּכְמוֹ אָנוּס אֲנִי[100]; וְהַנֶּחְבָּל אוֹמֵר: הָיָה בּוֹ כְּדֵי לְהַזִּיק - יִשָּׁבַע הַנֶּחְבָּל וְיִטֹּל[101], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[102].

89) שאינו חייב עד שיכנו בדבר שיש בו כדי להמיתו, שנאמר (במדבר לה, יז): ואם באבן יד אשר ימות בה, היכהו (ספרי פרשת מסעי, פיסקה קס.) 90) היכה חבירו בדבר שאין בו כדי להזיק, פטור (בבא קמא צא.). 91) באבן קטנה. 92) שמחמת חולשתו נחבל, ואונס גמור הוא. ראה להלן פרק ו, הלכה ד ומגיד משנה שם. 93) ושם מדובר שהמוכה נחבל ולא מת. 94) כי התכוון לעשות אותו מעשה שגרם לבייש את חבירו. 95) שאין בו נזק כלל, מה שאין כן באבן קטנה, שיכולה לחבול חבלה כלשהי, שם צ. 96) אבל רקק בבגדו פטור מלשלם, שם צא. וראה להלן פרק ג הלכה ה. 97) מאחר שאמרנו שאומדים לנזקים. 98) ואין סומכים על דברי העדים בלבד. פסק כשמעון התימני, שם צ: 99) אם חפץ זה ראוי היה לעשות נזק זה. 100) אונס גמור ופטור. 101) חזקה שהנזק נעשה בחפץ שיש בו כדי להזיק. ומשום כך מאמינים לנחבל (בשבועה). ראה ראב"ד, ששיבח את דברי רבינו ומנמקם. 102) לקמן פרק ה הלכה ד, כשלא ראו העדים שחבל בו.

יט. הַבַּרְזֶל אֵין לוֹ אֹמֶד[103]. אֲפִלּוּ מַחַט קְטַנָּה[104] רְאוּיָה הִיא לְהָמִית, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לְהַזִּיק. הַזּוֹרֵק אֶבֶן, וּלְאַחַר שֶׁיָּצְאָה מִתַּחַת יָדוֹ הוֹצִיא הַלָּה אֶת רֹאשׁוֹ מִן הַחַלּוֹן וְקִבְּלָהּ - פָּטוּר מִכְּלוּם[105]; שֶׁנֶּאֱמַר: וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ[106] - פְּרָט לְמַמְצִיא אֶת עַצְמוֹ[107].

103) אין אומדים אותו, אם יש בו כדי להמית ולהזיק או לא. 104) וכל ברזל שיש לו חוד, כגון שפוד או סכין, אבל אם היכה אותו במוט ברזל, או אפילו בשפוד והנזק בא כתוצאה מן המשקל בלבד, אומדים אותו כדרך שאומדים עץ או אבן. ראה להלן הלכות רוצח פרק ג הלכה ד. דין זה שהברזל ממית בכל שהוא למדו מן הכתוב "ואם בכלי ברזל הכהו" (במדבר לה, טז), ואילו באבן ובכלי עץ כתוב "יד" (באבן יד, בכלי עץ יד). מכאן אמרו, שבאבן ועץ צריכים שיעור מלא אחיזת יד, מה שאין כן בברזל, שממית בכל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שהוא, אפילו מחט (ספרי פרשת מסעי, פיסקה קס; סנהדרין עו:). בירושלמי (סנהדרין פרק ט הלכה ב) לומדים דין זה בדרך פשוטה יותר. באבן ובעץ כתוב "אשר ימות בה", ואילו בברזל כתוב סתם "ואם בכלי ברזל היכהו", ולא כתוב "אשר ימות בו" מכאן לומדים אפילו מחט קטנה, שעל ידי תחיבה בוושט יכולה להמית. לימוד זה פשוט יותר, ועליו מסתמך כנראה רבינו (ראה הלכות רוצח שם). 105) אפילו מנזק. פסק כרב פפא בשם רבא ולא כרב זביד שם, וכן פסק הרי"ף. 106) מדובר על חוטב עצים ביער, ונשל הברזל מן העץ ומצא את רעהו. 107) הלשון "ומצא את רעהו" משמע שרעהו כבר היה שם, משעה שנשל הברזל. מכאן שאם בשעת זריקת האבן לא היה שם, ורק אחר כך הוציא את ראשו, פטור (מכות ח. וספרי שופטים פיסקה קפג).

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) נתבארו בו הדברים שהעושם חייב בכל חמשה דברים הנזכרים, והדברים שהעושם אינו חייב בכולם. ונתבארו מהויות הארבעה דברים, שהם: נזק וצער וריפוי ושבת וכל פרטיהם.

א. הַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ חַבָּלָה שֶׁהוּא רָאוּי לְשַׁלֵּם הַחֲמִשָּׁה דְּבָרִים כֻּלָּם - מְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה[2]. הִזִּיקוֹ נֶזֶק שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא אַרְבָּעָה - מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה[3]. שְׁלִשָּׁה - מְשַׁלֵּם שְׁלִשָּׁה. שְׁנַיִם - מְשַׁלֵּם שְׁנַיִם. אֶחָד - מְשַׁלֵּם אֶחָד[4].

2) בבא־קמא פג: 3) ואין אומרים כיון שאינו חייב על הנזק, אף על שאר הדברים לא ישלם. תוספתא בבא־קמא פרק ט, וירושלמי פרק ח הלכה א. 4) כי לא כל החבלות שוות, ובית־דין מבררים פרטי כל חבלה כפי שהיא. כל ההלכה בתוספתא שם, וכפי שנוסחה בירושלמי שם.

ב. כֵּיצַד?[5] קָטַע יָדוֹ[6] אוֹ רַגְלוֹ אוֹ אֶצְבַּע מֵהֶן, אוֹ שֶׁסִּמֵּא עֵינוֹ - מְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה: נֶזֶק[7], וְצַעַר[8], וְרִפּוּי[9], וְשֶׁבֶת[10], וָבֹשֶׁת[11]. הִכָּהוּ עַל יָדוֹ וְצָבְתָה[12], וְסוֹפָהּ לַחֲזֹר; עַל עֵינוֹ וּמָרְדָה[13], וְסוֹפָהּ לְחִיּוֹת - מְשַׁלֵּם אַרְבָּעָה[14]: צַעַר, וְרִפּוּי, וְשֶׁבֶת, וָבֹשֶׁת. הִכָּהוּ עַל רֹאשׁוֹ וְצָבָה[15] - מְשַׁלֵּם שְׁלִשָּׁה: צַעַר, וְרִפּוּי, וָבֹשֶׁת. הִכָּהוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה[16], כְּגוֹן שֶׁהִכָּה עַל בִּרְכָּיו אוֹ בְּגַבּוֹ[17] - מְשַׁלֵּם שְׁנַיִם: צַעַר וְרִפּוּי[18]. הִכָּהוּ בְּמִטְפַּחַת שֶׁבְּיָדוֹ אוֹ בִּשְׁטָר[19] וְכִיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ - נוֹתֵן אַחַת, וְהִיא הַבֹּשֶׁת בִּלְבַד.

5) משלם פעם חמשה דברים, ופעם פחות. שאלת התוספתא והירושלמי שם. 6) אבר שאינו חוזר. 7) ראה למעלה פרק א הלכה ב. 8) ראה להלן הלכות ט־י. 9) להלן הלכה יד. 10) להלן הלכה יא. 11) להלן פרק ג הלכה א. 12) והתנפחה, תוספתא וירושלמי שם. 13) ויצאה ממקומה. 14) כי על נזק אינו חייב אלא־אם־כן מחסר את חבירו אבר שאינו חוזר, להלן הלכה ה. 15) שאף שבת אין כאן, שהרי יכול הוא לעסוק במלאכתו, שם. 16) לשון הירושלמי שם. רבינו מפרש, שמקום המכה מכוסה ואין רואים אותו. אבל הראב"ד מפרש שכוונת הירושלמי היא שאיש לא ראה את ההכאה, ונראים הדברים שאין מחלוקת ביניהם בנוגע לדין עצמו. רבינו מודה שאם הכהו ואנשים רואים, הרי ביישו אף־על־פי שהמכה אינה נראית, והראב"ד מחייב בבושת אפילו אם איש לא ראה בשעה שהכהו, אבל המכה ניכרת ונראית לעין. 17) שאפילו יתנפח, אין איש רואה. 18) ובושת אינו משלם, מכיון שהמכה במקום מכוסה, וגם הכהו באין רואים. 19) מכה קלה שאין בה צער אלא בזיון בלבד, והתכוון לביישו. ירושלמי שם.

ג. כְּוָאָהוּ בְּשַׁפּוּד[20] אוֹ בְּמַסְמֵר עַל צִפָּרְנָיו, בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה חַבּוּרָה[21] וְלֹא מְעַכֵּב מְלָאכָה[22] - מְשַׁלֵּם הַצַּעַר בִּלְבַד[23]. הִשְׁקָהוּ סַם אוֹ סָכוֹ סַם[24], וְשִׁנָּה מַרְאֵה עוֹרוֹ[25] - מְשַׁלֵּם לוֹ רִפּוּי בִּלְבַד[26], עַד שֶׁיַּחֲזֹר מַרְאֵהוּ כְּשֶׁהָיָה. אָסְרוֹ בְּחֶדֶר[27] - נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי שֶׁבֶת בִּלְבַד. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ.

20) בבא־קמא פג: 21) ואין בו לא נזק ולא ריפוי. 22) ואין בו שבת. 23) ובושת אינו משלם, אם לא ראהו שום אדם (מגיד־משנה). 24) בבא־קמא פב: 25) במקום שאינו נראה, ולא גרם לו נזק ולא צער ולא בושת. 26) שכר הרופא ודמי הרפואות. 27) ובטלו ממלאכתו, שם (אם היה כבר בחדר וסגר עליו, שלא יוכל לצאת, הריהו גורם בנזקים ופטור מדיני אדם, רא"ש שם. וראה חושן־משפט סימן תכ, סעיף יא).

ד. הַמְגַלֵּחַ[28] שְׂעַר רֹאשׁ חֲבֵרוֹ - נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי בָּשְׁתּוֹ בִּלְבַד, מִפְּנֵי שֶׁסּוֹפוֹ לַחֲזֹר. גִּלְּחוֹ בְּסַם אוֹ שֶׁכְּוָאָהוּ עַד שֶׁאֵין סוֹף הַשֵּׂעָר לַחֲזֹר - חַיָּב בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים: בְּנֶזֶק[29] בְּצַעַר וְרִפּוּי - שֶׁהֲרֵי יִתְחַמֵּם רֹאשׁוֹ מִן הַכִּוִּיָּה אוֹ מִן הַסַּם, וְנִמְצָא חֹשׁ בְּרֹאשׁוֹ[30]; וּמְשַׁלֵּם לוֹ שֶׁבֶת - שֶׁהֲרֵי הוּא רָאוּי לְרַקֵּד[31] וּלְנַדְנֵד דַּלַּת רֹאשׁוֹ[32] בִּשְׁעַת רִקּוּד, וְנִמְצָא בָּטֵל מִמְּלָאכָה זוֹ[33]; וּבֹשֶׁת - שֶׁאֵין לְךָ בֹּשֶׁת גָּדוֹל מִזֶּה[34].

28) בתער. בבא־קמא פו. 29) שהרי השער אין סופו לחזור. 30) ויש בו צער, ואף טעון ריפוי. 31) במי שמלאכתו בכך. 32) [מליצת המקרא (שיר השירים ז, ו) ודלת ראשך כארגמן - כל מפרשי המקרא פירשו: שער ראשך, קווצות או תלתלים, אבל מדברי רבינו כאן יוצא ברור שלא התכוון לשער, שהרי מדבר כאן על שבת. ובגילוח שאינו חוזר, הפסד השער הוא הנזק שמנה רבינו לחוד, ושבת משמעותו ביטול מלאכה בתקופת המחלה עד שיתרפא]. אולי הכוונה לפאה נכרית. 33) משום שהוא חש בראשו. 34) לשון הגמרא שם.

ה. הָא לָמַדְתָּ[35], שֶׁכָּל הַמְחַסֵּר חֲבֵרוֹ אֵיבָר שֶׁאֵינוֹ חוֹזֵר[36] - חַיָּב בְּכָל הַחֲמִשָּׁה דְּבָרִים[37]. אֲפִלּוּ הִפִּיל שִׁנּוֹ[38] - חַיָּב בַּכֹּל, שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יֶחֱלֶה פִּיו[39] שָׁעָה אַחַת. אַף עַל פִּי שֶׁהַשֵּׁן אֵין לוֹ רְפוּאָה, בְּשַׁר הַשִּׁנַּיִם צָרִיךְ רְפוּאָה.

35) מקטע ידו וכו' בהלכה ב, ומשער שאינו חוזר בהלכה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הקודמת. 36) ולאו דוקא אלו שנזכרו בהלכות הקודמות. 37) ואינו יוצא ידי חובתו בתשלום נזק בלבד. 38) דינה כיתר האברים שאינם חוזרים. ומובן, ששיני חלב שאחרות צומחות במקומן, דינן כאבר החוזר. ראה קידושין כד. 39) וצריך ריפוי, וגם הוא בטל ממלאכתו באותה שעה.

ו. אֲפִלּוּ חִסְּרוֹ כְּשַׂעֲרָה מֵעוֹר[40] בְּשָׂרוֹ - חַיָּב בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים; שֶׁהָעוֹר אֵינוֹ חוֹזֵר[41] אֶלָּא צַלֶּקֶת[42]. לְפִיכָךְ, הַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ וְקָרַע הָעוֹר וְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ דָּם[43] - חַיָּב בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים.

40) דינו כמחסר אבר וחייב חמשה דברים, וראה ירושלמי סנהדרין פרק יא, סוף הלכה א. 41) ודינו כאבר שאינו חוזר. 42) המכה מתרפאת, אבל במקומה נשאר רושם לתמיד. 43) היינו פצע. ראה מכילתא משפטים פרשה ח.

ז. הַמַּבְעִית[44] חֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁחָלָה[45] מִן הַפַּחַד - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם[46] וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם[47]. וְהוּא[48], שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ, אֶלָּא כְּגוֹן שֶׁצָּעַק מֵאַחוֹרָיו אוֹ שֶׁנִּתְרָאָה [לוֹ] בַּאֲפֵלָה וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן אִם צָעַק בְּאָזְנוֹ וְחֵרְשׁוֹ - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. אֲחָזוֹ[49] וְתָקַע בְּאָזְנוֹ וְחֵרְשׁוֹ, אוֹ שֶׁנָּגַע בּוֹ וּדְחָפוֹ בְּעֵת שֶׁהִבְעִיתוֹ, אוֹ שֶׁאָחַז בִּבְגָדָיו, וְכֵיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ - חַיָּב בְּתַשְׁלוּמִין.

44) המבהיל, בבא־קמא צא. 45) והוא צריך ריפוי, ואף בטל ממלאכתו. 46) מכיון שלא עשה מעשה בגופו, הרי זה גורם לנזק ופטור מדיני אדם. 47) מכיון שבגללו חלה חבירו. 48) בתנאי. 49) בגופו, וזהו מעשה, ועל כן חייב.

ח. יֵרֵאָה לִי[50], שֶׁהַנַּחְבָּל שֶׁאָמַר: נִתְחָרַשְׁתִּי אוֹ נִסְמֵית עֵינִי, וַהֲרֵי אֵינִי רוֹאֶה אוֹ אֵינִי שׁוֹמֵעַ - אֵינוֹ נֶאֱמָן[51]; שֶׁהֲרֵי אֵין אָנוּ מַכִּירִין הַדָּבָר, שֶׁמָּא יַעְרִים. וְאֵינוֹ נוֹטֵל הַנֶּזֶק עַד שֶׁיִּבָּדֵק זְמַן מְרֻבֶּה, וְיִהְיֶה מֻחְזָק שֶׁאִבֵּד מְאוֹר עֵינָיו אוֹ נִתְחָרֵשׁ, וְאַחַר כָּךְ יְשַׁלֵּם זֶה.

50) סברת עצמו. 51) כי דין הנחבל כדין הנגזל (שבועות מד:), ונגזל הטוען שלקחו ממנו כליו שלא ברשות אינו נאמן אלא־אם־כן יש לו עדים (שם מו. הגר"א לחושן־משפט סימן תכ, סעיף לג).

ט. כַּמָּה הוּא הַצַּעַר? הַכֹּל הוּא לְפִי הַנִּזָּק[52]: יֵשׁ אָדָם שֶׁהוּא רַךְ[53] וְעָנֹג מְאֹד[54] וּבַעַל מָמוֹן, וְאִלּוּ נָתְנוּ לוֹ מָמוֹן הַרְבֵּה לֹא הָיָה מִצְטַעֵר מְעַט; וְיֵשׁ אָדָם שֶׁהוּא עַמְלָן[55] וְחָזָק[56] וְעָנִי, וּמִפְּנֵי זוּז אֶחָד מִצְטַעֵר צַעַר הַרְבֵּה. וְעַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה[57] אוֹמְדִין וּפוֹסְקִין הַצַּעַר.

52) בבא־קמא פג: 53) חלש, מפונק. 54) וקשה לו לעמוד אפילו בצער מועט, "אם היה מרוכך, מעודן ומפונק" (מכילתא משפטים פרשה ח). 55) עובד עבודה קשה. 56) ויכול לעמוד אפילו בצער רב. 57) "כמה אדם כיוצא בזה רוצה ליטול" (שם). באומדן הצער, מביאים בחשבון את הצד הסובייקטיבי של הנחבל, מה־שאין־כן בחישוב הנזק. ראה למעלה פרק א הלכה א.

י. כֵּיצַד מְשַׁעֲרִין הַצַּעַר בְּמָקוֹם שֶׁחִסְּרוֹ אֵיבָר?[58] הֲרֵי שֶׁקָּטַע יָדוֹ אוֹ אֶצְבָּעוֹ - אוֹמְדִים כַּמָּה אָדָם כָּזֶה רוֹצֶה לִתֵּן בֵּין לִקְטֹעַ לוֹ אֵיבָר זֶה בְּסַיִף אוֹ לִקְטֹעַ אוֹתוֹ בְּסַם[59], אִם גָּזַר עָלָיו הַמֶּלֶךְ[60] לִקְטֹעַ יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ, וְאוֹמְדִין כַּמָּה יֵשׁ בֵּין זֶה לָזֶה וּמְשַׁלֵּם הַמַּזִּיק[61].

58) שכבר שילם לו דמי האבר, בבא־קמא פה. ההלכה הקודמת נותנת תשובה מספקת לצער שלא במקום נזק, כגון כוואהו בשפוד על ציפורנו. ובהלכה זו מבאר רבינו כיצד משערים צער במקום שיש גם נזק, והחובל שילם דמי הנזק. 59) שאין בו צער. 60) כי לקטוע ידו לכתחילה לא יסכים, אפילו בדמים מרובים. 61) את ההפרש.

יא. כֵּיצַד מְשַׁעֲרִין הַשֶּׁבֶת? אִם לֹא חִסְּרוֹ אֵיבָר אֶלָּא חָלָה וְנָפַל לַמִּשְׁכָּב, אוֹ שֶׁצָּבְתָה יָדוֹ וְסוֹפָהּ לַחֲזוֹר[62] - נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי שִׁבְתּוֹ שֶׁל כָּל יוֹם וָיוֹם כְּפוֹעֵל בָּטֵל[63] שֶׁל אוֹתָהּ מְלָאכָה שֶׁבִּטֵּל מִמֶּנּוּ; וְאִם חִסְּרוֹ אֵיבָר[64] אוֹ שֶׁקָּטַע יָדוֹ - נוֹתֵן דְּמֵי יָדוֹ, שֶׁהוּא הַנֶּזֶק, וְשֶׁבֶת - רוֹאִין אוֹתוֹ[65] כְּאִלּוּ הוּא שׁוֹמֵר קְשׁוּאִים[66], וְרוֹאִין כַּמָּה הוּא שְׂכַר שׁוֹמֵר קְשׁוּאִין בְּכָל יוֹם, וְעוֹשִׂין חֶשְׁבּוֹן כָּל יְמֵי חָלְיוֹ שֶׁל זֶה, וְנוֹתֵן לוֹ[67]. וְכֵן אִם קָטַע רַגְלוֹ[68] - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא שׁוֹמֵר עַל הַפֶּתַח[69]. סְמֵא עֵינוֹ[70] - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא טוֹחֵן בְּרֵחַיִם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

62) ואינו משלם נזק, אף־על־פי שפחתו דמיו בזמן המחלה. 63) לא השכר המלא של יום עבודה, שעסק בה קודם המחלה, כי "אינו דומה עושה מלאכה ליושב ובטל" (בבא־מציעא עו:), אלא מחשבים לפי השכר, שפועל באותה העבודה היה מסכים לקבל ליום ובלבד שלא יעבוד. אם העבודה קשה, יסכים להפחתה גדולה, ואם המלאכה קלה, לא יסכים אלא להפחתה מועטת בלבד (ראה תוספתא בבא־קמא פרק ט, וירושלמי שם פרק ח הלכה ג, שנותן לו שכר שלם, וראה מגיד־משנה הלכות גזילה ואבידה פרק יב הלכה ד). 64) בבא־קמא פג: פה: 65) כל ימי החולי. 66) עבודה קלה שיוכל כל אדם לעשותה גם בלי יד, לאחר שיבריא. ואין מחשבים לפי שכר העבודה לפני שקטעו ידו, מכיוון שהפסד זה נכלל בחשבון דמי הנזק. וראה מכילתא דרשב"י משפטים כא, יט. 67) ראה להלן הלכה יד. 68) ואינו יכול להיות שומר קישואים, שצריך להתהלך מסביב לגינה. [המדובר כשקיטע שתי רגליו, כי ברגל אחת, אומרת המשנה (פג:) שמקבל כשומר קישואים, וכן בתוספתא שם נאמר: כאילו הוא חגר שומר קישואים. רא"ש שם]. 69) עבודה קלה שיוכל כל אדם לעשותה גם בלי רגל, לאחר שיבריא. 70) הכוונה לשתי עיניו, כי סומא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בעין אחת מסוגל לעבודה. [ודין זה נאמר בסתם בן אדם, שאינו בעל מקצוע. אבל אם הוא בעל מקצוע, ויוכל לעסוק בו גם אחר חליו, משערים השבת לפי המלאכה שלו, שיוכל לעשותה לאחר שיתרפא, כגון מורה וקטעו ידו או רגלו, שלאחר שיתרפא יוכל להמשיך במלאכתו (רא"ש שם)].

יב. הִכָּה[71] אֶת חֲבֵרוֹ עַל אָזְנוֹ, אוֹ אֲחָזוֹ[72] וְתָקַע בְּאָזְנוֹ, וְחֵרְשׁוֹ[73] - נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי כֻּלּוֹ[74]; שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ רָאוּי לִמְלָאכָה כְּלָל[75].

71) בבא־קמא צא. 72) שעשה מעשה בגופו, שם. השווה למעלה הלכה ז. 73) ואינו ניתן לריפוי. 74) מימרא של רבא, שם פה: 75) משמע שאם יש לו מלאכה, שיוכל לעשותה לאחר שנתחרש, אינו משלם דמי כולו. ראה שם תוספות דיבור־המתחיל חרשו.

יג. סִמֵּא אֶת עֵינוֹ[76] וְלֹא אֲמָדוּהוּ[77], קָטַע אֶת יָדוֹ[78] וְלֹא אֲמָדוּהוּ[79], וְקָטַע אֶת רַגְלוֹ וְלֹא אֲמָדוּהוּ, וְאַחַר כָּךְ חֵרְשׁוֹ - הוֹאִיל וְלֹא אֲמָדוּהוּ לְכָל נֶזֶק וָנֶזֶק, נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי כֻּלּוֹ[80]. אֲמָדוּהוּ[81] לְכָל נֶזֶק וָנֶזֶק וְאַחַר כָּךְ[82] אֲמָדוּהוּ לְכֻלּוֹ[83] - אֵין גּוֹבִין מִמֶּנּוּ אֶלָּא דְּמֵי כֻּלּוֹ בִּלְבַד[84]; וְאִם תָּפַשׂ הַנִּזָּק נֶזֶק כָּל אֵיבָר וְאֵיבָר[85] וּדְמֵי כֻּלּוֹ[86] - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[87].

> **~ נקודות משיחות קודש ~**
>
> **חֵרְשׁוֹ ... נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי כֻּלּוֹ".**
>
> כשם שבהבנת השכל ישנה 'דעת תחתון' שהיא הבנה באלקות כפי ערך שכלו של אדם, ו'דעת עליון' שהוא סוג שונה לגמרי ב"דעת" הבא מצד הקשר הפנימי של הנשמה היהודית עם הקב"ה, ועל ידה יכול יהודי להגיע להבנה אחרת לגמרי באלוקות, וכשם שבראיה ישנו הבדל עצום בין ראיה בפעם הראשונה שהיא ראיה שטחית, ובין ראיה הבאה לאחר התבוננות בדבר ביסודיות ובעמקות "התופסת" את האדם השוקע בה כאילו אין דבר אחר מלבד הדבר שרואה, כך גם בשמיעה ישנה שמיעה סתם וישנה שמיעה שפירושה קליטה מעמיקה ופנימית החודרת ומקיפה את כל מהות השומע - "יכנסו דברי באזנך" - עד שהיא נוגעת לכללות ועצם האדם ויכולה לשנות את כל מהותו ותוכנו, לכן נפסק שאם "חרשו נותן לו דמי כולו" כי פגע בשמיעה שבכוחה לעצב את כל מהותו ותוכנו של האדם.
>
> (על פי לקו"ש חלק ל"ז עמוד 161
> מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

76) שם. בעיא של רבא שעלתה בתיקו. 77) בית־דין, ולא אמרו למזיק כמה עליו לשלם. 78) אחר־כך. 79) ורק לאחר שחרשו הם באים לדין. 80) כדין חרשו. ופסק כ"אם תמצי לומר" שם. ותשלום זה כולל דמי עינו, ידו ורגלו. ואף דמי שבת אינו משלם, ופטור גם מצער ובושת וריפוי, שהרי שילם את דמי כולו, וכאילו קנה אותו לעבד. 81) שם, בעיא שעלתה בתיקו. 82) לאחר שחרשו. 83) כפי שהיה שוה לפני כל החבלות האלה. 84) מכיון שהבעיא עלתה בתיקו, פוסקים מספק לטובת המזיק, ואין מחייבים אותו בצער, ריפוי, שבת ובושת של החבלות הקודמות. 85) פירוש: צער, ריפוי ובושת של כל אבר ואבר, אבל שבת נכלל בדמי כולו. 86) כפי שהיה שוה קודם החבלות האלה. 87) מכיון שהוא ספק, פוסקים לטובת המחזיק (הפירוש של כל הלכה זו על־פי לחם־משנה).

יד. כֵּיצַד מְשַׁעֲרִין הָרִפּוּי?[88] אוֹמְדִין כַּמָּה יָמִים יִחְיֶה[89] זֶה מֵחֳלִי זֶה וְכַמָּה הוּא צָרִיךְ[90], וְנוֹתֵן לוֹ מִיָּד[91]. וְאֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִתֵּן דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ[92]. וְדָבָר זֶה תַּקָּנָה הִיא לַמַּזִּיק[93].

88) בבא־קמא צא. 89) לאחר כמה ימים יבריא. 90) לשכר הרופא, לדמי הרפואות וליתר ההוצאות, כגון מזון מיוחד להבראה. 91) דמי הריפוי לכל הימים, שם. "וכולן שמין ונותנין לו מיד" (תוספתא שם). 92) אפילו שהנחבל תובע זאת בטענה שאי־אפשר לדעת מראש כמה זמן ימשך הריפוי. 93) שאפילו ימשך הריפוי יתר על מה שאמדוהו, אינו מוסיף לו כלום, גמרא שם.

טו. וְכֵן הַשֹּׁבֶת[94] - אוֹמְדִין אוֹתָהּ[95] וְנוֹתֵן הַכֹּל מִיָּד[96]. אִם הָיָה מִתְגַּלְגֵּל בְּחָלְיוֹ וְהוֹלֵךְ, וְאָרַךְ בּוֹ הַחֳלִי יָתֵר עַל מַה שֶּׁאָמְדוּהוּ - אֵינוֹ מוֹסִיף לוֹ כְּלוּם[97]. וְכֵן אִם הִבְרִיא מִיָּד - אֵין פּוֹחֲתִין לוֹ מִמַּה שֶּׁאָמְדוּהוּ[98].

94) דמי הבטלה מעבודה בזמן החולי. 95) ראה למעלה הלכה יא. 96) גמרא שם. בתוספתא שם: "אפילו חמש שנים". 97) וזוהי התקנה למזיק שנזכרה בהלכה קודמת. 98) שמן השמים ריחמו עליו, גמרא שם.

טז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[99] בְּשֶׁרָצָה הַמַּזִּיק, שֶׁזּוֹ תַּקָּנָה הִיא לוֹ; אֲבָל אִם אָמַר הַמַּזִּיק: אֵין רְצוֹנִי בְּתַקָּנָה זוֹ, אֶלָּא אֲרַפְּאֶנּוּ דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ[100] - שׁוֹמְעִין לוֹ[101].

99) שנותן הכל מיד. 100) ואם יתרפא מהר - הרווח שלו, ואם ימשך הריפוי זמן רב - ההפסד שלו. 101) שאינו חייב אלא בדמי ריפוי, והרי הוא נותן לו. וראה בבא־קמא פה.

יז. אָמַר לוֹ הַנִּזָּק: פְּסֹק עִמִּי[102] וְתֵן עַל יָדִי, וַאֲנִי אֲרַפֵּא אֶת עַצְמִי - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁהֲרֵי אוֹמֵר לוֹ: שֶׁמָּא לֹא תְּרַפֵּא עַצְמְךָ[103], וְאָחְזַק אֲנִי כְּמַזִּיק. אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ, אוֹ פּוֹסֵק עַל הַכֹּל וְנוֹתֵן דְּמֵי הָרִפּוּי עַל יְדֵי בֵּית דִּין.

102) את דמי הריפוי. 103) כי רוצה אתה להשאיר את הכסף בידך.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יח. אָמַר לוֹ הַמַּזִּיק[104], אֲנִי אֲרַפֵּא[105] אוֹתְךָ, אוֹ יֵשׁ לִי רוֹפֵא שֶׁמְּרַפֵּא בְּחִנָּם - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ[106]; אֶלָּא מֵבִיא רוֹפֵא אֻמָּן וּמְרַפְּאֵהוּ בְּשָׂכָר.

104) שם. 105) כגון שהיה רופא. 106) כי במקרה א' יכול הנחבל לטעון שאינו רוצה שאדם שחבל בו יטפל בריפויו, ובמקרה ב' - שרופא שמרפא בחינם, אין ריפויו שוה כלום.

יט. הֲרֵי שֶׁלֹּא פָּסַק עִמּוֹ[107], אֶלָּא הָיָה מְרַפֵּא יוֹם וָיוֹם, וְעָלוּ בּוֹ צְמָחִים[108] מֵחֲמַת הַמַּכָּה, אוֹ נִסְתְּרָה[109] הַמַּכָּה אַחַר שֶׁחָיְתָה[110] - חַיָּב לְרַפֹּאתוֹ וְלָתֵת לוֹ דְּמֵי שִׁבְתּוֹ[111]. עָלוּ בּוֹ צְמָחִים שֶׁלֹּא מֵחֲמַת הַמַּכָּה - חַיָּב לְרַפֹּאתוֹ[112], וְאֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי שִׁבְתּוֹ. עָבַר עַל דִּבְרֵי רוֹפֵא[113] וְהִכְבִּיד עָלָיו הֶחָלִי - אֵינוֹ חַיָּב לְרַפֹּאתוֹ[114].

107) מראש, כי אילו פסק עמו, לא היה מוסיף לו כלום, לא על דמי הריפוי ולא על דמי השבת. ראה למעלה הלכות יד־טו. 108) אבעבועות. בבא־קמא פג: פה. 109) וחזרה לקדמותה. 110) שנתרפאה, אבל לא לגמרי, שם. 111) כדעת תנא־קמא, שם. 112) צריך לומר: אינו חייב לרפאותו (מגיד־משנה). בכתבי־יד אוקספורד מספר 518 ו־591 מובא בהלכה זו רק הדין, שעלו בו צמחים מחמת המכה . . . חייב לרפאותו. וכל הפיסקא של "עלו בו צמחים שלא מחמת המכה" איננה, ונוספה רק בגליון. 113) שם פה. 114) כי החולה פשע.

כ. כְּשֶׁפּוֹסְקִין בֵּית דִּין עַל הַמַּזִּיק וּמְחַיְּבִין אוֹתוֹ לְשַׁלֵּם[115] - גּוֹבִין מִמֶּנּוּ הַכֹּל[116] מִיָּד[117], וְאֵין קוֹבְעִין לוֹ[118] זְמַן כְּלָל. וְאִם נִתְחַיֵּב בְּבֹשֶׁת בִּלְבַד[119] - קוֹבְעִין לוֹ זְמַן לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי לֹא חִסְּרוּ מָמוֹן[120].

115) כלומר, לאחר מתן פסק הדין. 116) נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת. 117) "וכולם שמים ונותנים לו מיד", תוספתא שם. 118) לפי בקשתו. "אמר רבי חנינא: אין נותנים זמן לחבלות", בבא־קמא צא. 119) ראה למעלה הלכה ב. 120) גמרא שם. ואם חסרו ממון, אין קובעים לו זמן אפילו לאותם התשלומים שאינם באים מחסרון ממון.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) נתבאר בו מהו עניין הבושת וכל פרטיו. וכן נתבארו הדברים, ששיערו וקצבו חכמים חיוב העושם.

א. כֵּיצַד מְשַׁעֲרִין הַבֹּשֶׁת? הַכֹּל[2] לְפִי הַמְבַיֵּשׁ וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ[3]. אֵינוֹ דּוֹמֶה מִתְבַּיֵּשׁ מִן הַקָּטָן לְמִתְבַּיֵּשׁ מֵאָדָם גָּדוֹל וּמְכֻבָּד, שֶׁזֶּה שֶׁבִּיְּשׁוֹ זֶה הַקַּל[4] בָּשְׁתּוֹ מְרֻבָּה.

2) בבא־קמא פג: 3) ראה להלן. 4) הנקלה, ובלשון התוספתא (בבא־קמא פרק ט): "אינו דומה המתבייש מן היקר (המכובד) למתבייש מן הפגום (=הנקלה)".

ב. הַמְבַיֵּשׁ[5] אֶת הָעָרֹם[6] אוֹ מִי שֶׁהוּא בַּמֶּרְחָץ[7] - פָּטוּר[8]. נָשְׁבָה הָרוּחַ[9] וְהָפְכָה שׁוּלָיו[10] עַל פָּנָיו וַהֲרֵי הוּא עָרֹם[11], וְהוֹסִיף זֶה בְּהַפְשָׁטָתוֹ - חַיָּב בְּבֹשֶׁת[12]; וְאֵינוֹ דּוֹמֶה[13] מְבַיֵּשׁ אֶת זֶה שֶׁנַּעֲשָׂה עָרֹם לִמְבַיֵּשׁ אֶת שֶׁאֵינוֹ עָרֹם. וְכֵן אִם הִגְבִּיהַּ בְּגָדָיו לֵירֵד לַנָּהָר[14] אוֹ שֶׁעָלָה מִן הַנָּהָר[15], וּבִיְּשׁוֹ[16] - חַיָּב[17]; וְאֵינוֹ דּוֹמֶה[18] מְבַיֵּשׁ זֶה לִמְבַיֵּשׁ אֶת הַמְכֻסֶּה בְּבְגָדָיו.

5) באיזו דרך שהיא, כגון רקק בו. 6) המתהלך ערום בפני בני אדם. 7) אנשים עומדים שם ערומים ואין להם בושת. 8) כיוון שאינו מקפיד ללכת ערום בפני בני אדם, איננו בן בושת (רש"י שם פו: וראה ב'תוספות' שם דיבור־המתחיל ערום, שפירשו בדרך אחרת). [לא נתבאר למה פטור כשבייש במרחץ על־ידי הכאה או רקיקה, ואולי במרחץ הכוונה שביישו על־ידי שהפשיט את בגדיו]. 9) גמרא שם. 10) שולי בגדיו. 11) נעשה ערום חלקי, אבל לא מרצונו. 12) אף־על־פי שבייש בהפשטה אדם שהיה כבר ערום. והטעם שהוא חייב, משום שערום זה בן בושת הוא, שהרי לא מרצונו נעשה ערום. 13) בושתו של זה שנעשה ערום אינו מרובה כבושתו של זה שאינו ערום. 14) גמרא שם. 15) כשבגדיו מופשלים. 16) באיזו דרך שהיא, אפילו על־ידי הפשטה נוספת. 17) אף־על־פי שמרצונו הגביה בגדיו. 18) ובושתו אינו כה מרובה. סיכום: בהלכה זו שלושה סוגי ערום: א. ערום לגמרי ומרצונו, שהמבייש פטור. ב. ערום חלקי ושלא מרצונו, כגון נשבה הרוח . . . שהמבייש חייב, אבל פחות מהמבייש את שאינו ערום. ג. ערום חלקי מרצונו, כגון עלה מן הנהר, שהמבייש חייב, אבל פחות מהמבייש את המלובש.

ג. הַמְבַיֵּשׁ אֶת הַיָּשָׁן[19] - חַיָּב בְּבֹשֶׁת[20]. וְאִם מֵת בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ, וְלֹא הֵקִיץ[21] וְלֹא הִרְגִּישׁ בָּזֶה שֶׁבִּיְּשׁוֹ - אֵין גּוֹבִין[22] בֹּשֶׁת זֶה מִן הַמְבַיֵּשׁ; וְאִם תָּפְשׁוּ הַיּוֹרְשִׁין - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָן[23].

19) שאינו מרגיש בבושתו, בבא־קמא פו: 20) שהרי לאחר שהוא מתעורר משנתו הוא מתבייש. 21) ולא ידע בבושתו. 22) בעיא שלא נפתרה, אם החיוב בא על בושת שלו, המבייש פטור, מאחר שמת המבוייש. ואם החיוב בא משום בושתם של בני משפחתו, יהיה חייב, שהרי הם בחיים. 23) כי המוציא מחבירו עליו הראיה.

ד. הַמְבַיֵּשׁ אֶת הַשּׁוֹטֶה[24] - פָּטוּר[25]; וְהַמְבַיֵּשׁ אֶת הַחֵרֵשׁ - חַיָּב[26]. הַמְבַיֵּשׁ אֶת הַגֵּר אוֹ אֶת הָעֶבֶד[27] - חַיָּב. הַמְבַיֵּשׁ אֶת הַקָּטָן: אִם כְּשֶׁמַּכְלִימִין אוֹתוֹ נִכְלָם - חַיָּב[28], וְאִם לָאו - פָּטוּר[29]. וּמִכָּל מָקוֹם, אֵינוֹ דּוֹמֶה הַמְבַיֵּשׁ אֶת הַקָּטָן לִמְבַיֵּשׁ אֶת הַגָּדוֹל, וְלֹא הַמְבַיֵּשׁ אֶת הָעֶבֶד לִמְבַיֵּשׁ אֶת בֶּן חוֹרִין[30], וְלֹא מְבַיֵּשׁ חֵרֵשׁ לִמְבַיֵּשׁ פִּקֵּחַ.

24) "כל מי שנטרפה דעתו, ונמצאת דעתו משובשת תמיד בדבר מן הדברים", כגון שדרכו לשבר כלים או לזרוק אבנים (הלכות עדות פרק ט הלכה ט, וראה חגיגה ג: ד.). 25) כי אינו בן בושת, בבא־קמא פו: 26) אף־על־פי שבדרך

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כלל דין החרש כדין השוטה, כי אין דעתו נכונה, שם. 27) שם פז. בדבר ההבדל בין המבייש עבד עברי לבין המבייש עבד כנעני, ראה להלן פ"ד ה"ו. 28) אע"פ שבדרך כלל דין הקטן כדין השוטה. 29) שם. 30) בושתו של עבד אינו מרובה כבושתו של בן חורין, כי שיעור הבושת תלוי גם באישיותו של המתבייש. ראה למעלה הלכה א.

ה. הַמְבַיֵּשׁ אֶת חֲבֵרוֹ בִּדְבָרִים[31], אוֹ שֶׁרָקַק עַל בְּגָדָיו - פָּטוּר[32] מִן הַתַּשְׁלוּמִין[33]. וְיֵשׁ לְבֵית דִּין לְגַדֵּר בַּדָּבָר[34] בְּכָל מָקוֹם[35] וּבְכָל זְמַן[36] כְּפִי שֶׁיִּרְאוּ[37]. וְאִם בִּיֵּשׁ תַּלְמִיד חָכָם[38] - חַיָּב לְשַׁלֵּם לוֹ בֹּשֶׁת שְׁלֵמָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא בִּיְּשוֹ אֶלָּא בִּדְבָרִים[39]. כְּבָר נִפְסַק הַדִּין[40], שֶׁכָּל הַמְבַיֵּשׁ תַּלְמִיד חָכָם, אֲפִלּוּ בִּדְבָרִים - קוֹנְסִין אוֹתוֹ וְגוֹבִין מִמֶּנּוּ מִשְׁקַל שְׁלֹשִׁים וַחֲמִשָּׁה דִינָר מִן הַזָּהָב[41], שֶׁהוּא מִשְׁקַל תֵּשַׁע סְלָעִים פָּחוֹת רְבִיעַ. וְקַבָּלָה[42] הִיא בְּיָדֵנוּ, שֶׁגּוֹבִין קְנָס זֶה בְּכָל מָקוֹם, בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ[43].

31) בבא־קמא צא. 32) שם. והטעם שפטור בשניהם מן התשלומים, משום שכתוב בתורה "והחזיקה במבושיו", ומשמע שלא חייבה תורה אלא על בושת גופו, אבל ביישו בדברים או רקק על בגדו - פטור (רא"ש שם). 33) אבל יש בזה עוון גדול, ראה להלן הלכה ז. 34) כדי שלא יבזו אנשים זה את זה ויבואו לידי מריבות. 35) אפילו בחוצה לארץ. 36) אפילו בזמן הזה. וכן כתב רב שרירא גאון, שאף על בושת דברים מנדים אותו עד שיפייסנו כראוי, לפי כבודו. ומסתבר שבושת בדברים גדול מבושת של חבלה, שאין דבר גדול כלשון הרע ודיבה שאדם מוציא על חבירו (רא"ש שם). 37) "מייסרים אותו לפי צורך השעה, ולפי מה שרואים בבית־דין" (אוצר הגאונים לבבא־קמא עמוד 152). 38) ירושלמי בבא־קמא פרק ח הלכה ו. 39) אף־על־פי שהמבייש אדם פשוט בדברים - פטור מן התשלומים. 40) ירושלמי שם. 41) והוא ליטרא זהב שנזכרה בירושלמי שם. וראה הלכה ו. 42) תלמיד מפי רבו. 43) אף שאין גובים קנסות בחוץ לארץ (בבא קמא כז:) - גובים קנס זה, של המבייש תלמיד חכם, אפילו בחוצה לארץ, שלא יבואו לזלזל בכבוד החכם.

ו. מַעֲשִׂים הָיוּ אֶצְלֵנוּ תָּמִיד בְּכָךְ בִּסְפָרַד. וְיֵשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁהָיוּ מוֹחֲלִין[44] עַל זֶה, וְכָךְ נָאֶה לָהֶם[45]; וְיֵשׁ שֶׁתּוֹבְעֵי וְעוֹשִׂין פְּשָׁרָה בֵּינֵיהֶן. אֲבָל הַדַּיָּנִים הָיוּ אוֹמְרִין לַמְבַיֵּשׁ: חַיָּב אַתָּה לִתֵּן לוֹ לִטְרָא זָהָב.

44) מתוך אהבת השלום. 45) כי תלמיד חכם מצווה להיות אוהב שלום ורודף שלום. אבות פרק א, יב.

ז. אַף עַל פִּי שֶׁהַמְבַיֵּשׁ שְׁאָר הָעָם בִּדְבָרִים פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין - עָוֹן גָּדוֹל הוּא[46]. וְאֵינוֹ מְחֻרָף וּמְגֻדָּף[47] לָעָם אֶלָּא רָשָׁע[48] שׁוֹטֶה. וְאָמְרוּ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים[49], שֶׁכָּל הַמַּלְבִּין[50] פְּנֵי אָדָם כָּשֵׁר[51] מִיִּשְׂרָאֵל בִּדְבָרִים - אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא.

46) ראה הלכות דעות פרק ו הלכה ח. 47) אפילו לשם תוכחה [בדברים שבין אדם לחבירו. אבל שבין אדם למקום, מותר וגם מחוייבים להכלימו ואפילו ברבים, כך משמע מלשונו של רבינו שם, וראה לחם־משנה שם]. 48) שעבר על הכתוב בתורה "ולא תשא עליו חטא" (ויקרא יט, יז), שם. 49) אבות פרק ג, יא. 50) המבייש. 51) בבא־מציעא נט.

ח. יֵשׁ הַכָּאוֹת רַבּוֹת[52], שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן בִּזּוּי וְצַעַר מְעַט, וְאֵין בָּהֶן נֶזֶק[53]. וּכְבָר פָּסְקוּ לָהֶם חֲכָמִים[54] דָּמִים קְצוּבִים[55]. וְכָל הַמַּכֶּה לַחֲבֵרוֹ[56] הַכָּאָה מֵהֶן - מְשַׁלֵּם אוֹתוֹ הַמָּמוֹן הַקָּצוּב[57]. וְכֻלָּן קְנָסוֹת הֵן[58]. וְאוֹתוֹ הַמָּמוֹן הַקָּצוּב הוּא דְּמֵי הַצַּעַר וְהַבֹּשֶׁת וְהָרִפּוּי וְהַשֶּׁבֶת. בֵּין צָרִיךְ לִרְפוּאָה וָשֶׁבֶת[59] בֵּין לֹא צָרִיךְ[60] - כָּזֶה[61] הוּא מְשַׁלֵּם.

52) ראה הלכה ט. 53) וריפוי ושבת לפעמים יש בהן, ולפעמים אין. 54) חכמי המשנה והתלמוד. 55) ראה הלכה ט. 56) ראה הלכה יא. 57) לאותה מכה. 58) ככל תשלום קצוב. ראה בבא־קמא כז: 59) אינו משלם יותר, כי התשלום כולל גם דמי ריפוי ושבת, ראה רי"ף שם. 60) אינו משלם פחות. 61) לא פחות ולא יותר. ורש"י שם פירש, שתשלום זה הוא דמי בושת בלבד, ובעד שאר הדברים הוא משלם לחוד.

ט. וְכַמָּה הוּא מְשַׁלֵּם? הַבּוֹעֵט[62] בַּחֲבֵרוֹ בְּרַגְלוֹ - מְשַׁלֵּם חָמֵשׁ סְלָעִים. הִכָּהוּ בְּאַרְכֻּבָּתוֹ[63] - מְשַׁלֵּם שָׁלֹשׁ סְלָעִים. קִבֵּץ אֶצְבְּעוֹתָיו כְּמוֹ אוֹגֵד אֲגֻדָּה[64] וְהִכָּהוּ בְּיָדוֹ כְּשֶׁהִיא אֲגוּדָה - מְשַׁלֵּם שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה סְלָעִים. תָּקַע אֶת חֲבֵרוֹ בְּכַפּוֹ[65] - מְשַׁלֵּם סֶלַע. סְטָרוֹ עַל פָּנָיו - מְשַׁלֵּם חֲמִשִּׁים סְלָעִים. סְטָרוֹ מֵאֲחוֹרֵי יָדוֹ[66] - מְשַׁלֵּם מֵאָה סֶלַע. וְכֵן אִם צֵרַם בְּאָזְנוֹ[67], אוֹ תָּלַשׁ בִּשְׂעָרוֹ, אוֹ שֶׁרָקַק וְהִגִּיעוֹ [הָרֹק בִּבְשָׂרוֹ[68], אוֹ הֶעֱבִיר טַלִּית מֵעָלָיו, וּפָרַע רֹאשׁ הָאִשָּׁה] - מְשַׁלֵּם מֵאָה סֶלַע[69]. וְכָזֶה הוּא מְשַׁלֵּם עַל כָּל מַעֲשֶׂה וּמַעֲשֶׂה. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁבָּעַט בַּחֲבֵרוֹ אַרְבַּע בְּעִיטוֹת, אֲפִלּוּ זוֹ אַחַר זוֹ[70] - מְשַׁלֵּם עֶשְׂרִים סְלָעִים. סְטָרוֹ עַל פָּנָיו שְׁתֵּי סְטִירוֹת - מְשַׁלֵּם מֵאָה סֶלַע. וְכֵן בַּשְּׁאָר.

62) שם. 63) בברכו. 64) היינו אגרוף, וזוהי הסנוקרת הנזכרת בגמרא שם. וראה רבינו חננאל שם. 65) הכה את חבירו בכפ ידו סגור בעורפו (פירוש המשניות לרבינו בבא־קמא צ.). 66) הבזיון גדול יותר. 67) פגם אוזנו. 68) כי רקק על בגדיו פטור מן התשלומים. ראה למעלה הלכה ה. 69) השיעורים השונים בקנסות, לא נמסר טעמם. "כך ראינו שבקנסות אין דומים זה לזה ואין להם טעם, אלא כל מה שאמרו חכמים ז"ל, ואפילו של תורה,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אין להם טעם מפני מה זה כך וזה כך . . . וכן קנסות של חכמים" (אוצר הגאונים לבב"ק עמ' 65). 70) אינן נחשבות כבושת אחד.

י. כָּל אֵלּוּ הַסְּלָעִים[71] הֵם מִכֶּסֶף אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[72] בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן[73], שֶׁהָיָה בְּכָל סֶלַע חֲצִי דִינַר כֶּסֶף[74] וּשְׁלֹשָׁה דִינָרִין וּמֶחֱצָה נְחֹשֶׁת. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב בְּהַכָּאוֹת אֵלּוּ לְשַׁלֵּם מֵאָה סֶלַע - הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה סֶלַע וּמֶחֱצָה כֶּסֶף נָקִי[75].

71) שקצבו חכמינו, בבא־קמא לו: 72) ובלשון הגמרא (שם) "כסף מדינה". 73) של חכמי המשנה והתלמוד. 74) בכל סלע יש ארבעה דינרים, וסלע מכסף ארץ ישראל יש בו שמינית של סלע מכסף נקי, היינו חצי דינר כסף נקי, והיתר הוא נחושת (כסף האמור בתורה הוא כסף נקי). 75) כלומר, מאה סלעים צריכים להכיל כמות זו של כסף נקי (והיתרה נחושת), ובזמן שהפחיתו את אחוז הכסף הנקי בסלע, עליו להוסיף לו סלעים לשם השלמת הכמות הנ"ל של כסף נקי. ראה חושן־משפט סימן תכ, סעיף מב, ומאירת־עינים שם ס"ק פ. וראה גם שו"ת חוות יאיר סימן א, א, שפלפל ליישב את חשבונו של רבינו כאן, שאינו מביא בחשבון כלל את שווי הנחושת שבדינר מדינה.

יא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[76] בִּמְכֻבָּד; אֲבָל אָדָם שֶׁהוּא מְבֻזֶּה וְאֵינוֹ מַקְפִּיד בְּכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים[77] וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן - אֵינוֹ נוֹטֵל אֶלָּא לְפִי מַה שֶּׁרָאוּי לוֹ[78], וּכְמוֹ שֶׁיִּרְאוּ הַדַּיָּנִים[79] שֶׁהוּא רָאוּי לִטֹּל. לְפִי שֶׁיֵּשׁ בְּנֵי אָדָם כְּעוּרִין[80], שֶׁאֵין מַקְפִּידִין עַל בָּשְׁתָּם, וְכָל הַיּוֹם מְבַזִּים עַצְמָן בְּכָל מִינֵי בִּזּוּי דֶּרֶךְ שְׂחוֹק וְקַלּוּת רֹאשׁ, אוֹ כְּדֵי לִטֹּל פְּרוּטָה אַחַת מִן הַלֵּצִים הַמְשַׂחֲקִים עִמָּהֶם.

76) שיעורי התשלומים בהכאות הנ"ל. 77) אף שלושת הדברים הראשונים שבהלכה ט, שלא נזכרו במשנה אלא בגמרא. 78) כדעת תנא־קמא שאמר: "זה הכלל, הכל לפי כבודו" (בבא קמא צ:), ולפי מסקנת הגמרא (צא.) שלהקל בא, כלומר שהשיעורים האמורים הם למכובדים בלבד, אבל פחותים מהם מקבלים פחות מן השיעור הקצוב. רבינו מרחיב כלל זה של המשנה, אף על שלושת הדברים הראשונים (ואף על כיוצא בהם), שלא הובאו במשנה, כי בירושלמי (בבא־קמא פרק ח הלכה ו) מובאים כהמשך למשנה. וראה ב'תוספות' שם כז: ד"ה הרי. 79) ולא כפי שטוען החובל או הנחבל. 80) נקלים.

~ יום שני ח' שבט ~

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) נתבארו בו פרטי הנחבלים והחובלים, מי הם, לפי שדיניהם משתנים, כמבואר שם.

א. הַנּוֹגֵחַ[2] אֶת הָאִשָּׁה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן[3] - חַיָּב לְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת לַבַּעַל[4], וְנֶזֶק[5] וָצַעַר[6] לָאִשָּׁה[7].

2) המכה. 3) כי כתוב בתורה (שמות כא, כב) "וכי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה", משמע שלא נתכוון לאשה. 4) כתוב בתורה, שהמכה ישלם "כאשר ישית עליו בעל האשה". "יכול אם אמר מנה (מאה זוז) הוא נותן מנה, ואם אמר מאה מנה, יתן מאה מנה, תלמוד לומר, ונתן בפלילים, בדיינים (כלומר, כמה שיאמרו הדיינים), אם כן למה נאמר כאשר ישית עליו בעל האשה, לימד שדמי וולדות לבעל" (מכילתא דרשב"י כא, כב). וראה בבא קמא מב: 5) שנפחת גופה מחמת המכה. 6) שיש לה בהפלה, יותר מאשר בלידה טבעית. 7) בבא קמא מב: [ראה לקמן הלכה טו שלבעלה חלק בנזק זה וכן גם דעת רש"י בגמרא שם. והמגיד משנה מפרש דברי רבינו כפשוטו וקשה למצוא הבדל בין הדין שבהלכה זו ובין הלכה טו]. ואינו מזכיר ריפוי ושבת, מכיוון שבדרך כלל אינה צריכה ריפוי ואינה מתבטלת ממלאכה בהפלה יותר מבלידה טבעית (תוספות שם דיבור המתחיל נותן). [ולא הזכיר דין בושת, כי נמשך אחר לשון הברייתא שגם כן לא הזכירה בושת, וסמך על דבריו לקמן בהלכה טו. בתוספות שם מנמקים, מפני שהברייתא סוברת כרבי שמעון, שמתכוון לבייש את זה ובייש את זה פטור, אבל רבינו פסק לקמן בהלכה טו שחייב, ולפיכך אנו צריכים לביאורינו שלמעלה], ובתוספתא בבא קמא פרק ט נאמר: הכה את האשה ויצאו ילדיה, משלם נזק צער ריפוי שבת ובושת לאשה, ודמי וולדות לבעל.

ב. וְכֵיצַד מְשַׁעֲרִין דְּמֵי וְלָדוֹת? שָׁמִין הָאִשָּׁה כַּמָּה הָיְתָה יָפָה[8] עַד שֶׁלֹּא יָלְדָה[9] וְכַמָּה הִיא יָפָה מִשֶּׁיָּלְדָה[10], וְנוֹתְנִין לַבַּעַל. אִם מֵת הַבַּעַל - נוֹתְנִין לְיוֹרְשִׁים. וְאִם נִגְפָּה אַחַר מִיתַת הַבַּעַל[11] - נוֹתְנִין אַף דְּמֵי וְלָדוֹת לָאִשָּׁה[12].

8) להימכר בשוק כשפחה. 9) שמחירה גדול, שאם תלד יהיה הוולד לקונה. 10) מאליה בלא מכה, כי פחת הלידה בהפלה מחמת המכה באה בחישוב הנזק, השייך לאשה. משנה בבא קמא מח: 11) יוצא שבשעת הנגיפה לא זכה הבעל בדמי וולדות, ודבר שהוא עצמו לא זכה בו, אינו יכול להורישו ליורשיו. 12) שהרי הכתוב מייחס אותם אליה, שנאמר (שמות כא, כב) "ויצאו ילדיה" (כסף משנה). וראה בבא קמא מג. שמסתם הגמרא משמע, שבמקום שאין הבעל זוכה בדמי הוולדות, הריהם שייכים לאשה.

ג. הָיְתָה נְשׂוּאָה לְגֵר, וְחָבַל בָּהּ בְּחַיֵּי הַגֵּר - נוֹתֵן דְּמֵי וְלָדוֹת לַבַּעַל[13]. מֵת הַגֵּר - פָּטוּר[14]. וְאִם חָבַל בָּהּ אַחַר מִיתַת הַגֵּר - זָכְתָה הִיא[15] בִּדְמֵי וְלָדוֹת.

13) שדין גר כדין ישראל לכל דבריו. 14) המזיק, שאין לגר יורשים, אלא אם כן הניח בן שהורתו ולידתו בקדושה ומכיוון שהגר זכה בדמי וולדות לפני שמת, אין לאשה כל זכות בהם וזכה המזיק עצמו בתשלומי הוולדות. 15) כדעת רבה שם וכמו שאמרנו באשה ישראלית שנגפוה אחר מיתת הבעל, שדמי הוולדות שלה.

ד. הָיְתָה שִׁפְחָה אוֹ עוֹבֶדֶת כּוֹכָבִים בִּשְׁעַת הֵרָיוֹן,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּבִשְׁעַת נְגִיפָה נִשְׁתַּחְרְרָה אוֹ נִתְגַּיְּרָה - הֲרֵי דְּמֵי הַוְּלָדוֹת שֶׁלָּהּ[16].

16) מכיוון שאין קידושין תופסים בשפחה ובגויה, אין הוא נקרא "בעל האשה", ואין לו זכויות בוולדות האשה שנתעברה ממנו, אפילו כשהוא חי בשעת הנגיפה, ועל כן דמי הוולדות שלה, כמו בהלכות ב־ג. [ואף על פי שהבועל זוכה בדמי וולדות אפילו בביאת זנות, זה רק בראוי להיות בעלה, אבל כאן אין קידושין תופסים בשפחה ואינו יכול להיות בעלה. ומטעם זה גם בא על חייבי כריתות, שאין קידושין תופסים בהן, אינו זוכה בוולדות (רב עוקבא בירושלמי בבא קמא פרק ה הלכה ח)].

ה. הַנּוֹגֵף אֶת הָאִשָּׁה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וָמֵתָה, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה שׁוֹגֵג - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין[17] וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם כְּלוּם[18]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן[19] עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ[20]. לֹא חִלֵּק הַכָּתוּב בֵּין שׁוֹגֵג לְמֵזִיד בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִיתַת בֵּית דִּין לְפָטְרוֹ מִן הַתַּשְׁלוּמִין.

17) אף על פי שאינו חייב מיתה, פטור מלשלם, משום שיש בעוון זה דין מיתה, כגון שעשה במזיד, ואז הוא פטור מלשלם (כי כלל בידינו שאין אדם מת ומשלם, כלומר, מסתפקים בעונש החמור של מיתה - "קם ליה בדרבה מיניה"), וכל שיש בו דין מיתת בית דין לא חילק הכתוב בין שוגג למזיד ובשניהם פטור מן התשלומים (בבא קמא לה. וכתובות לד:). וראה למעלה הלכות גניבה פרק ג הלכה א. 18) לא דמי וולדות ולא כופר לאשה שהמית. 19) ולא מתה האשה. 20) ישלם ממון. מכאן שאם יש אסון, אינו משלם, בבא קמא מב.

ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[21]? כְּשֶׁנִּתְכַּוֵּן לְאִשָּׁה[22]; אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לַחֲבֵרוֹ וְנָגַף אֶת הָאִשָּׁה[23], אַף עַל פִּי שֶׁמִּתָּה - הוֹאִיל וְהֵמִיתָהּ בְּלֹא כַּוָּנָה, הֲרֵי זֶה כְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ מִיתַת בֵּית דִּין[24], וּמְשַׁלֵּם[25] דְּמֵי וְלָדוֹת.

21) שבשוגג פטור מן התשלומים. 22) אמנם לא רצה להמיתה, והמיתה בשוגג הייתה, אבל כשנגפה התכוון אליה. 23) ולא התכוון אליה כלל, אף לא לנגפה. 24) שאין בו דין מיתת בית דין. [רבינו פוסק כרבי שמעון (סנהדרין יט:) שהמתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור ממיתה (מגיד משנה)]. 25) כדעת רב אדא בר אהבה בבא קמא מב. וראה בית הבחירה לבבא קמא עמוד 129. [בפרק ד מהלכות מאכלות אסורות הלכה א פסק רבינו, שהמתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור גם מתשלומים, כחזקיה, ואף על פי כן פסק כאן שחייב בדמי וולדות, מפני שרב אדא למד דינו מן המקרא והרי זו גזירת הכתוב בדמי וולדות (מגדל עוז) וראה לחם משנה כאן].

ז. הַמַּכֶּה אָבִיו וְאִמּוֹ וְלֹא עָשָׂה בָּהֶן חַבּוּרָה[26] - חַיָּב בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים[27]. אֲבָל אִם עָשָׂה בָּהֶם חַבּוּרָה, אוֹ שֶׁחָבַל בַּחֲבֵרוֹ בְּשַׁבָּת, אֲפִלּוּ הָיָה שׁוֹגֵג[28] - פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עָוֹן מִיתַת בֵּית דִּין[29]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁלֹּא חִלֵּק הַכָּתוּב בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִיתַת בֵּית דִּין לְפָטְרוֹ מִן הַתַּשְׁלוּמִין.

26) ולא הוציא דם. ואין בזה מיתת בית דין. 27) נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת, שם. 28) ופטור ממיתה. 29) עוון זה של החובל בשבת או של המכה אביו ואמו ועשה בהם חבורה, יש בו דין מיתת בית דין, כגון שעשה במזיד.

ח. וַהֲלוֹא הַחוֹבֵל מְקַלְקֵל הוּא, וְכָל הַמְקַלְקְלִין[30] בְּשַׁבָּת פְּטוּרִין מִן הַמִּיתָה, וְלָמָּה נַחְשֹׁב זֶה הַחוֹבֵל עָוֹן שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִיתַת בֵּית דִּין? הוֹאִיל וְעָשָׂה נַחַת רוּחַ[31] לְיוֹצְרוֹ הָרַע בְּעֵת שֶׁחָבַל בַּחֲבֵרוֹ[32] - הֲרֵי הוּא כִּמְתַקֵּן, וְנִמְצָא עָוֹן מִיתָה, לְפִיכָךְ פָּטוּר מִתַּשְׁלוּמִין.

30) כגון הקורע בגד או שורפו. 31) ועל ידי כך שכך כעסו ונתקררה דעתו (ראה שבת שם). 32) שרב איתו. וכן פסק בהלכות שבת פרק ח הלכה ח.

ט. הַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים[33], אֲפִלּוּ בְּמֵזִיד[34] - חַיָּב בְּתַשְׁלוּמִין, אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר עֲבֵרָה שֶׁהוּא חַיָּב עָלֶיהָ מַלְקוּת[35]. וַהֲלוֹא כָּל הַמְחַיֵּב מַלְקוּת וְתַשְׁלוּמִין - לוֹקֶה וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם, שֶׁאֵין אָדָם לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם[36]? כָּךְ הֵם הַדְּבָרִים בַּכֹּל[37], חוּץ מֵחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם[38]; שֶׁהֲרֵי בְּפֵרוּשׁ רִבְּתָה תּוֹרָה[39] חוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ לְתַשְׁלוּמִין, שֶׁנֶּאֱמַר: רַק שִׁבְתּוֹ יִתֵּן.

33) שאין בו מיתת בית דין, אלא עונש כרת. 34) שחייב מלקות אם התרו בו. 35) שכל חייבי כריתות לוקים אם התרו בהם למלקות (ראה כתובות לב.). 36) ספרי תצא רפו. ובגמרא (שם ומכות יג:) נאמר: "כדי רשעתו (דברים כה, ב) משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות". 37) עוון שיש בו מלקות ותשלומים. 38) ואינו לוקה. 39) מימרא של רבי אילעא שנתקבלה על ידי רבי יוחנן, שם. וראה ירושלמי כתובות פרק ג הלכה א.

י. הַחוֹבֵל בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁלּוֹ - פָּטוּר[40]. חָבַל בְּעֶבֶד עִבְרִי שֶׁלּוֹ - חַיָּב[41] בְּכֻלָּן חוּץ מִן הַשֶּׁבֶת[42]. הַחוֹבֵל בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁל חֲבֵרוֹ - רַבּוֹ שֶׁל עֶבֶד נוֹטֵל חֲמִשָּׁה דְּבָרִים. וַאֲפִלּוּ צְעָרוֹ[43] בְּסַם וְנִתְרַפֵּא בִּמְהֵרָה[44] - הֲרֵי כָּל רְפוּאָתוֹ לְרַבּוֹ.

40) שהרי אפילו חבלו בו אחרים, נוטל רבו של העבד הכל, כי קניינו הוא. 41) כי עבד עברי אדון לגופו. 42) שהרי מלאכתו לרבו. 43) רבו. 44) כגון שאמדוהו שיימשך הריפוי חמישה ימים, ורבו השתמש בסם חריף, שגרם לעבד צער רב, אבל מיהר להתרפא, ומותר דמי הריפוי שייך לרבו (ראה למעלה פרק ב הלכה טו). והטעם הוא, שכל מה שקנה עבד, קנה רבו (גיטין יב:).

יא. כָּל עֶבֶד שֶׁיָּצָא לְחֵרוּת וַעֲדַיִן לֹא הִגִּיעַ גֵּט שִׁחְרוּר[45] לְיָדוֹ - אֵין לוֹ קְנָס[46]. וַאֲחֵרִים שֶׁחָבְלוּ בּוֹ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

- אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹצִיא מֵהֶן[47] לְעַצְמוֹ, שֶׁעֲדַיִן לֹא נִגְמַר שִׁחְרוּרוֹ; וְלֹא הָאָדוֹן יָכוֹל לְהוֹצִיא מֵהֶן, שֶׁהֲרֵי לֹא נִשְׁאַר [לוֹ] בּוֹ קִנְיָן. לְפִיכָךְ, הַמַּפִּיל שֵׁן עַבְדּוֹ[48] וְאַחַר כָּךְ סָמֵא עֵינוֹ - יוֹצֵא בְּשִׁנּוֹ, וְאֵינוֹ נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי עֵינוֹ[49]; וְאִם תָּפַשׂ[50] - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[51].

45) שטר שחרור. 46) שלושים שקל, אם נגחו שור והמיתו. התורה אומרת: "כסף שלושים שקלים יתן לאדוניו" (שמות כא, לב), והתלמוד שואל, אם רבו של מעוכב גט שחרור עדיין נקרא "אדוניו", או לא, בעייה זו לא נפתרה ומשום כך מספק אין מחייבים בתשלום קנס (שם מב:). 47) בדיינים, תשלומי חמישה דברים. 48) ויצא לחירות וצריך גט שחרור מרבו. 49) כי עדיין לא הגיע שטר שחרור לידו. 50) מאלו שחבלו בו, או דמי עינו מרבו. 51) בהתאם לדעתו של רבינו בכל בעייה שלא נפתרה. [ומה שכתב רבינו בפרק ד מהלכות עבדים הלכה יד שהפיל שינו וסימא עינו משלם לו דמי עינו, הכוונה - אם תפס, וסמך על דבריו כאן. וכן יש לפרש גם דברי רבינו בפרק יא מנזקי ממון הלכה א, בשור שהמית חציו עבד וחציו בן חורין משלם חצי קנס (חמישה עשר שקל) ואף על פי שהוא מעוכב גט שחרור, שהרי לפי משנה אחרונה, כופים את רבו לשחררו (לחם משנה). ואפשר גם לומר בדעת רבינו, שאף על פי שבית דין כופים לשחררו, כל זמן שלא שחררו הוא חצי עבד גמור, והמדובר, כשקיבל שטר שחרור על חציו אחרי שנשתחרר על ידי כסף או שותף (ראה פרק ז מהלכות עבדים הלכה ד)].

יב. מִי שֶׁחֲצִיוֹ עֶבֶד[52] וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין שֶׁבִּיְּשׁוּ אָדָם אוֹ צְעָרוֹ אוֹ שֶׁנִּגְּחוֹ שׁוֹר[53] וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ: אִם אֵרְעוּ זֶה בְּיוֹם שֶׁל רַבּוֹ - לְרַבּוֹ[54], בְּיוֹם שֶׁל עַצְמוֹ - לְעַצְמוֹ.

52) כגון עבד של שני שותפים ושיחרר האחד את חלקו, גיטין מא. 53) והזיקו. 54) משלם לרבו, שם מב. [רבינו פוסק כאן כבית הלל במשנה ראשונה שם מא: שחציו עבד וחציו בן חורין עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד. אבל לאחר שחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי, שכופין את רבו לשחררו לא שייך דין זה כלל, כך הוא דעת הראב"ד והרמב"ן והרשב"א. ולפיכך מפרש הרמב"ן הדין הזה בשפחה, שאין כופים את הרב לשחררה, מפני שאשה אינה מצווה על פרייה ורבייה. ואפשר שרבינו סובר, שכל שלא שיחררו נשאר הדין של משנה ראשונה].

יג. הַחוֹבֵל בְּעֶבֶד עִבְרִי שֶׁל חֲבֵרוֹ - חַיָּב בַּחֲמִשָּׁה דְּבָרִים. וְיִלָּקַח בָּהֶן[55] קַרְקַע, וְרַבּוֹ אוֹכֵל פֵּרוֹתֶיהָ[56], וְלִכְשֶׁיֵּצֵא הָעֶבֶד לְחֵרוּת יֵצֵא הַשָּׂדֶה[57] מִתַּחַת רַבּוֹ. הִזִּיקוֹ הֶזֵּק שֶׁאֵינוֹ מְעַכֵּב מְלָאכָה כְּלָל[58], כְּגוֹן שֶׁקָּטַע רֹאשׁ אָזְנוֹ אוֹ רֹאשׁ חָטְמוֹ - הַכֹּל לָעֶבֶד, וְאֵין לְרַבּוֹ בָּהֶן פֵּרוֹת.

55) חוץ מהוצאות הריפוי. 56) כרבא שם, שהרי אף הוא מפסיד במלאכתו של העבד שניזק, שם פו. 57) כי חמשת הדברים שייכים לעבד עברי, שאין גופו קנוי לרבו. 58) ולא הפסיד רבו כלל, שם.

יד. הַחוֹבֵל בְּבַת קְטַנָּה שֶׁל אֲחֵרִים: אִם נֶזֶק הַפּוֹחֵת אוֹתָהּ מִכַּסְפָּהּ[59] הוּא - הֲרֵי הוּא שֶׁל אָב; וְכֵן שִׁבְתָּהּ - שֶׁל אָב, שֶׁהֲרֵי מַעֲשֶׂה יָדֶיהָ[60] וְכֶסֶף מְכִירָתָהּ[61] שֶׁל אָבִיהָ הוּא; אֲבָל צַעַר וּבֹשֶׁת וְרִפּוּי - הֲרֵי הוּא שֶׁלָּהּ; וְכֵן נֶזֶק שֶׁאֵינוֹ פּוֹחֵתָהּ מִכַּסְפָּהּ[62] - הֲרֵי הוּא שֶׁלָּהּ. וְכֵן הַחוֹבֵל בְּבִתּוֹ - מְשַׁלֵּם צַעַר וְרִפּוּי וָבֹשֶׁת[63].

59) כשבא למכרה לאמה, או להשיאה לאיש, וכגון שפצעה בפניה, או קטע ידה. 60) עד שעת בגרותה, וזהו הטעם ששבתה הוא של אב, שם פז: 61) ככתוב "וכי ימכור איש את בתו לאמה" (שמות כא, ז), וזהו הטעם שהנזק הוא של אב. 62) לא נתברר איזהו נזק שאינה פוחתת מכספה. ראה למעלה פרק א הלכה ב, ואפשר שהכוונה לפציעה שאינה פוחתת דמיה עכשיו, אבל כשתגדל יהיה כושר עבודתה ירוד על ידי אותה פציעה ואז אין לאב כל זכות בו. 63) ופטור מנזק ושבת, שהרי שלו הם.

טו. הַחוֹבֵל בְּאִשֶּׁת אִישׁ - הַשֶּׁבֶת[64] וְהָרִפּוּי לְבַעְלָהּ[65], וְהַצַּעַר שֶׁלָּהּ. וְהַבֹּשֶׁת וְהַנֶּזֶק: אִם בְּגָלוּי הוּא[66], כְּגוֹן שֶׁחָבַל בְּפָנֶיהָ וּבְצַוָּארָהּ אוֹ בְּיָדֶיהָ וּזְרוֹעוֹתֶיהָ - הַשְּׁלִישׁ שֶׁלָּהּ[67] וּשְׁנֵי שְׁלִישִׁים לַבַּעַל; וְאִם בַּסֵּתֶר הוּא הַנֶּזֶק[68] - הַשְּׁלִישׁ לַבַּעַל וּשְׁנֵי שְׁלִישִׁים לָאִשָּׁה. שֶׁל בַּעַל - נוֹתְנִין לוֹ מִיָּד, וְשֶׁל אִשָּׁה - יִלָּקַח בָּהֶן קַרְקַע[69] וְהַבַּעַל אוֹכֵל פֵּרוֹת[70].

64) שהרי מעשי ידיה שלו. 65) כי הוא חייב לרפאותה. 66) יש בושת גם לבעלה, ועוד שנמאסת עליו והוא סובלה. 67) כדעת רבי יהודה בן בתירה שם. ואף על פי שהוא יחיד, פסק כמותו מפני שבגמרא דנו אמוראים בדבריו נראה שכך ההלכה (רי"ף בשם רב האי גאון). 68) אין לבעלה בושת. ונראה שרבינו מפרש שביישה בסתר ואין אדם רואה, כפירוש התוספות שם וראה למעלה פרק ב הלכה ב. 69) שהרי זה כשאר הנכסים שנופלים לה. 70) והקרן שלה, אם יגרשנה או ימות.

טז. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁחָבְלוּ בָּהּ אֲחֵרִים; אֲבָל הַבַּעַל שֶׁחָבַל בְּאִשְׁתּוֹ - חַיָּב לְשַׁלֵּם לָהּ מִיָּד כָּל הַנֶּזֶק וְכָל הַבֹּשֶׁת וְהַצַּעַר, וְהַכֹּל שֶׁלָּהּ[71], וְאֵין לַבַּעַל בָּהֶן פֵּרוֹת[72]. וְאִם רָצְתָה לִתֵּן הַדָּמִים לְאַחֵר - נוֹתֶנֶת. וְכָזֶה הוֹרוּ הַגְּאוֹנִים. וְהַבַּעַל מְרַפֵּא אוֹתָהּ, כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּרַפֵּא כָּל חֲלָיֶיהָ.

71) שמן הדין הבושת והנזק שלה, אלא שהבעל מקבל חלק מזה, לדעת רבי יהודה בן בתירא, משום שגם הוא מבוייש כשמביישים את אשתו, וכמו כן הוא סובל עימה כשחובלים באשתו והיא מתכערת. אבל אם הוא עצמו חבל בה אינו מקבל כלום, שהרי הוא בייש את עצמו והוא ציער את עצמו (מגיד משנה). 72) קנסו אותו, שלא יהא חוטא נשכר (ראב"ד).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יז. וְהַמַּזִּיק אִשְׁתּוֹ בְּתַשְׁמִישׁ הַמִּטָּה - חַיָּב[73] בִּנְזָקֶיהָ[74].

73) אף על פי שיש לו רשות לשמש עימה, בכל זאת צריך היה להיזהר שלא יזיק. 74) בארבעה דברים, היינו: נזק, צער, שבת וריפוי, אבל בושת אין כאן (טור).

יח. הָאִשָּׁה שֶׁחָבְלָה בְּבַעְלָהּ: אִם הָיָה תּוֹסֶפֶת בִּכְתֻבָּתָהּ[75] - מְחַיְּבִין אוֹתָהּ לִמְכֹּר הַתּוֹסֶפֶת לְבַעְלָהּ[76] בְּטוֹבַת הֲנָאָה[77], וְגוֹבֶה מִמֶּנָּה, אִם רָצָה הַבַּעַל; וְאִם רָצָה לְגָרְשָׁהּ וְלִגְבּוֹת מִן הַכֹּל[78] - גּוֹבֶה. וְאִם לֹא הָיָה לָהּ תּוֹסֶפֶת - אֵינָהּ יְכוֹלָה לִמְכֹּר לוֹ עִקַּר כְּתֻבָּתָהּ[79], שֶׁאָסוּר לוֹ לְאָדָם לְשַׁהוֹת אֶת אִשְׁתּוֹ[80] שָׁעָה אַחַת בְּלֹא כְּתֻבָּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא קַלָּה בְּעֵינָיו לְהוֹצִיאָהּ; אֶלָּא אִם רָצָה הַבַּעַל כּוֹתֵב עָלֶיהָ שְׁטָר[81] בִּדְמֵי חֲבָלוֹ[82], אוֹ מְגָרְשָׁהּ וְנוֹטֵל מִכְּתֻבָּתָהּ הָרָאוּי לוֹ[83].

75) לפי הדין כותבים לבתולה מאתיים דינר, ולאלמנה - מאה דינר, ואם כתב לה יותר, היא תוספת כתובה. 76) כי אם נחייב אותה למכור לאחרים, יכולה היא לאחר המכירה למחול לבעלה את התוספת ויפסידו הלקוחות (שם). 77) שאם תתגרש, התוספת שלו. ואינו משלם אלא סכום פעוט, שהרי אם תמות בחייו, בין כה וכה התוספת שלו. 78) גם מעיקר הכתובה וכגון שהנזק עולה על תוספת כתובה. 79) היינו מאתיים לבתולה ומאה לאלמנה. 80) עם אשתו. 81) ואם יגרשנה יגבה מדמי כתובתה שחייב לשלם לה. 82) חמישה דברים. 83) המגיע לו.

יט. הַחוֹבֵל בְּבָנָיו הַגְּדוֹלִים, אִם אֵין סוֹמְכִין עַל שֶׁלְּחָנוֹ[84] - נוֹתֵן לָהֶם מִיָּד. וְהַקְּטַנִּים[85] - יִלְקַח בָּהֶן קַרְקַע[86] בִּנְזָקָן, וְהֵן אוֹכְלִין פֵּרוֹתָיו[87]. וְכֵן הַדִּין בַּאֲחֵרִים שֶׁחָבְלוּ בָּהֶן. וְאִם הָיוּ סְמוּכִין עַל שֶׁלְּחָנוֹ וְחָבַל בָּהֶן - פָּטוּר[88], בֵּין שֶׁהָיוּ גְּדוֹלִים בֵּין שֶׁהָיוּ קְטַנִּים. וְאִם חָבְלוּ בָּהֶן אֲחֵרִים: בִּגְדוֹלִים - יִתֵּן לָהֶם מִיָּד[89], וּבְקְטַנִּים - יִלְקַח בָּהֶן קַרְקַע, וְהֵן אוֹכְלִין פֵּרוֹתֶיהָ עַד שֶׁיַּגְדִּילוּ[90].

84) אין פרנסתם עליו. 85) שאף בהם אין לאביהם שום זכות, מכיוון שאינו מפרנסם ודמי הנזק שלהם. 86) כדעת רבה בר רב הונא שם, ואין נותנים את הכסף בידם, שהרי קטנים הם ואינם יודעים לשמור אותם. 87) כי דמי הנזק שלהם. 88) מכיוון שהוא מפרנסם, הוא מקפיד שלא להפסיד מכספו. וכן הדין בחובל בבתו שסמוכה על שולחנו, שהוא פטור, גמרא שם. ומה שכתב למעלה בהלכה יד, שהחובל בבתו משלם צער ריפוי ובושת, המדובר כשאינה סמוכה על שולחנו ואף על פי כן פטור מנזק מפני שהרשות בידו למוכרה ומחוייב לזון אותה כל זמן שמתבטלת ממלאכתה, אבל פטור מדיני שבת העולים על מזונותיה (בסוגייא שם). 89) אף על פי שהוא מפרנסם, אינו מקפיד שהכסף יינתן להם, מכיוון שהם סבלו מן הנזק, והוא אינו חסר כלום. ואין זה דומה למציאה שהיא של האב שממילא באה להם ולא סבלו כלום. 90) כשיגדילו עובר השדה לרשותם בלי כל הגבלה.

כ. חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן פְּגִיעָתָן רָעָה: הַחוֹבֵל בָּהֶן - חַיָּב[91], וְהֵן שֶׁחָבְלוּ בַּאֲחֵרִים - פְּטוּרִין. אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְפַּתֵּחַ הַחֵרֵשׁ וְנִשְׁתַּפֶּה[92] הַשּׁוֹטֶה וְהִגְדִּיל הַקָּטָן - אֵינָם חַיָּבִין לְשַׁלֵּם, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁחָבְלוּ בָּהֶן לֹא הָיוּ בְּנֵי דַעַת[93].

91) בחמישה דברים או בקצתם, לחרש משלמים את כולם; לשוטה - נזק, צער, ריפוי ושבת, אבל בושת לא, שאינו בר בושת, והקטן אין לו שבת. אבל בושת פעמים יש לו ופעמים אין לו. וראה למעלה פרק ג הלכה ד. 92) נעשה שפוי בדעתו. 93) ואינם אחראים למעשיהם.

כא. הָעֶבֶד[94] וְהָאִשָּׁה פְּגִיעָתָן רָעָה: הַחוֹבֵל בָּהֶן - חַיָּב[95], וְהֵן שֶׁחָבְלוּ בַּאֲחֵרִים - פְּטוּרִין[96]. אֲבָל מְשַׁלְּמִין לְאַחַר זְמַן, אִם נִתְגָּרְשָׁה[97] הָאִשָּׁה אוֹ מֵת בַּעְלָהּ אוֹ נִשְׁתַּחְרֵר הָעֶבֶד; שֶׁהֲרֵי בְּנֵי דֵעָה הֵן[98], וַהֲרֵי הֵן כְּבַעַל חוֹב שֶׁאֵין לוֹ מַה יִּגְבֶּה, שֶׁאִם הֶעֱשִׁיר חַיָּב לְשַׁלֵּם.

94) עבד כנעני, שכל מה שקנה עבד, קנה רבו. בבא קמא פז. 95) חמישה דברים לרבו, כמבואר למעלה בהלכה י. 96) שאין להם מה לשלם. וראה למעלה הלכה יח. 97) ויש לה נכסים. 98) וחייבים לשלם.

כב. עַבְדּוֹ שֶׁל אָדָם - כְּגוּפוֹ, וּבְהֶמְתּוֹ - כְּמָמוֹנוֹ. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהִנִּיחַ גַּחֶלֶת עַל לֵב עַבְדּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ, וָמֵת; אוֹ שֶׁדְּחָפוֹ לַיָּם אוֹ לְאֵשׁ, וְהוּא יָכוֹל לַעֲלוֹת מִשָּׁם וְלֹא עָלָה, וָמֵת - פָּטוּר[99] מִן הַתַּשְׁלוּמִין. וְאִם עָשָׂה כֵּן לְבֶהֱמַת חֲבֵרוֹ - כְּאִלּוּ הִנִּיחַ הַגַּחֶלֶת עַל בִּגְדוֹ[100] וְנִשְׂרַף, שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם[101]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

99) שהיה לו לעבד לסלקה, שהרי בן דעת הוא. 100) שהרי אין בבהמה דעת. 101) ואפילו בעל הבגד רואה אותו שורף את בגדו ולא הציל ממונו, אומרים לו למזיק, לא היה לך להזיק ממון חבירך, גמרא שם, וראה רבינו חננאל.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) נתבארו בו איסור החובל בחבירו, ומשפט כל תביעה שתהיה מן החובל והנחבל והנמשך לזה.

א. אָסוּר לְאָדָם לַחְבֹּל בֵּין בְּעַצְמוֹ[2] בֵּין בַּחֲבֵרוֹ[3]. וְלֹא הַחוֹבֵל[4] בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל הַמַּכֶּה[5] אָדָם כָּשֵׁר[6] מִיִּשְׂרָאֵל, בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל, בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה, דֶּרֶךְ נְצָיוֹן[7] - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יֹסִיף[8] לְהַכֹּתוֹ. אִם הִזְהִירָה תּוֹרָה מִלְּהוֹסִיף[9] בְּהַכָּאַת הַחוֹטֵא[10], קַל וָחֹמֶר לְמַכֶּה אֶת הַצַּדִּיק[11].

2) בבא־קמא צ: 3) ראה סנהדרין פה. 4) פצע את חברו או החסירו אבר. ראה למעלה פרק ב, הלכות א־ז.

5) אפילו לא גרם לו שום נזק. 6) להוציא את הרשע, שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות, שנאמר בו "והיה אם בן הכות הרשע, והפילו השופט והכהו" (דברים כה, ב). 7) מריבה שבאה לידי הכאה, והמלה "נציון" היא על־פי הכתוב "כי ינצו אנשים". 8) "לא יוסיף, אם היה מוסיף, עובר על לא־תעשה" (ספרי כי־תצא רפו), וראה פירוש רש"י לפסוק הזה, וגמרא כתובות לג. ורש"י שם. 9) על "ארבעים יכנו". 10) שהרי התורה מדברת על רשע, ומצוה להכותו. 11) שמכהו באיסור, שבוודאי עובר על לא־תעשה. "ומה במקום מצוה, שמצוה להכותו, מצווה שלא להכותו (יותר מארבעים); שלא במקום מצוה, שאינו מצווה להכותו, אינו דין (קל־וחומר) שמצווה שלא להכותו" (סנהדרין פה.).

ב. אֲפִלּוּ לְהַגְבִּיהַּ יָדוֹ עַל חֲבֵרוֹ - אָסוּר. וְכָל הַמַּגְבִּיהַּ יָדוֹ עַל חֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִכָּהוּ - הֲרֵי זֶה רָשָׁע[12].

~ נקודות משיחות קודש ~

"אֲפִלּוּ לְהַגְבִּיהַּ יָדוֹ עַל חֲבֵרוֹ - אָסוּר".

ובש"ס (סנהדרין נח, ב.) נאמר "המגביה ידו על חברו נקרא רשע", והרמב"ם שינה וכתב: "הרי זה רשע", וכן כתב שהוא איסור, מה שאינו בש"ס.

ויש לומר, שלשיטתו האיסור על הרמת יד אינו מצד ההיזק שגורם לאדם המוכה, כי־אם מצד המרים יד עצמו והוא הנהגה מגונה שאסרוה חכמים עד כדי כך שנעשה רשע ופסול לעדות ולשבועה (כמו שציין ההגהות מיימוניות כאן בשם הראב"ן). אבל הטור השמיט דברי הרמב"ם הנ"ל וכתב "נקרא רשע", וכן לא כתב שיש בזה איסור, כי לשיטתו מתחשבים בצד הניזק. ואם לא הכהו, למעשה, לא גרם לו היזק וצער ולכן אינו איסור, ומה שנקרא רשע הוא בדברי אגדה ואין בזה נפקא־מינה להלכה כי אינו פסול לעדות ולשבועה.

ויש לבאר בשיטת הרמב"ם שהחמיר במרים יד על חברו שיש לו דין רשע ממש, כי עניינה של יד היא נתינה וחסד כמו שאמרו חז"ל "יד המחלקת צדקה", והמרים יד על חברו הופך את תכליתה של היד להיפך הנתינה והחסד ובזה חוטא כלפי הקב"ה, ולכן סבר שהוא לא דין במוכה אלא במכה, ולכן אפילו אם רק הגביה ידו הרי זה רשע.

עניין זה נרמז גם במקור ממנו נלמד דין זה - דתן ואבירם, שמצד אחד עסקו בדאגה לעם ישראל ומחו בפני משה רבינו על ש"הבאשתם את ריחנו בעיני פרעה כו' לתת חרב בידם להרגנו" ומצד שני היו ניצים זה עם זה היפך הנתינה והחסד.

(על פי לקו"ש חלק ל"א עמוד 1
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

12) "שנאמר: ויאמר לרשע למה תכה רעך (שמות ב, יג), למה הכית לא נאמר, אלא למה תכה, אף־על־פי שלא הכהו - נקרא רשע" (שם נח:).

ג. הַמַּכֶּה[13] אֶת חֲבֵרוֹ הַכָּאָה שֶׁאֵין בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה - לוֹקֶה[14]; שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן תַּשְׁלוּמִין כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לָאו זֶה נִתָּן לְתַשְׁלוּמִין[15]. וַאֲפִלּוּ הִכָּה עֶבֶד חֲבֵרוֹ הַכָּאָה שֶׁאֵין בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה[16] - לוֹקֶה; שֶׁהֲרֵי יֶשְׁנוֹ בְּמִקְצָת מִצְוֹת[17]. וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהִכָּה אֶת יִשְׂרָאֵל - חַיָּב מִיתָה; שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּפֶן כֹּה וָכֹה וַיַּךְ אֶת הַמִּצְרִי[18].

13) כתובות לה. 14) שעבר על לאו "לא יוסיף". 15) אם הכה את חבירו הכאה שיש בה שוה פרוטה, משלם ואינו לוקה, ראה למעלה פרק ד הלכה ט. 16) בבא־קמא פח. בעבד חבירו יש הבדל בין הכאה שאין בה שוה פרוטה ובין הכאה שיש בה שוה פרוטה, אבל במכה עבדו אין הבדל, מכיוון שבשתיהן אינו משלם. ראה למעלה שם הלכה ו, וראה מכות ח: וביאור הגר"א חושן־משפט סימן תכ. 17) כל מצוה שאשה חייבת בה, עבד חייב בה. ומשום כך נקרא "אחיך" היינו אחיך במצוות, ואף הוא כלול בכתוב (דברים כה, ג) "לא יוסיף . . . להכותו . . . ונקלה אחיך". [אמנם רבי יהודה שם מביא את הכתוב: "כי ינצו אנשים" וגו', אבל כאן המדובר בפסוק "לא יוסיף" רצוי להביא פסוק זה]. 18) משום שהכה איש עברי (סנהדרין נח:).

ד. קְנָס קָנְסוּ חֲכָמִים[19] לְאֵלּוּ הַשּׁוֹטִים בַּעֲלֵי זְרוֹעַ, שֶׁיְּהֵא הַנֶּחְבָּל נֶאֱמָן; וְנִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[20] שֶׁזֶּה חָבַל בּוֹ חָבָל זֶה, וְנוֹטֵל[21] מַה שֶּׁרָאוּי לוֹ[22]. וְהוּא[23], שֶׁיִּהְיוּ שָׁם עֵדִים[24]. כֵּיצַד?[25] הָיוּ שְׁנֵי עֵדִים מְעִידִין אוֹתוֹ שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ יָדוֹ[26] שָׁלֵם וְיָצָא חָבוּל, וְלֹא רָאוּהוּ בָּעֵת שֶׁחָבַל בּוֹ, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא חָבַלְתִּי, וְהַלָּה אוֹמֵר: אַתָּה חָבַלְתָּ בִּי - הֲרֵי זֶה נִשְׁבָּע וְנוֹטֵל.

19) ותיקנו שהנחבל נשבע ונוטל, אף־על־פי שמן התורה נשבע הנתבע ויוצא פטור, כגון מודה במקצת במטלטלין, שבועת השומרים ונתבע שעד אחד מכחישו (ראה הלכות טוען ונטען פרק א הלכה ב). 20) קדוש, כגון ספר תורה (ראה שבועות לח:). אף ששבועה זו מדרבנן היא, תקנוה כעין שבועה מן התורה בנקיטת חפץ (רבינו שם). 21) שבועות מד: 22) המגיע לו. 23) בתנאי. 24) ואם אין עדים, מפורש להלן בהלכה ו. 25) משנה, שם. 26) רשותו, ונקט לשון המשנה. ונקטה המשנה בלשון "ידו", אולי כדי לציין שבעל הבית היה שם כשנכנס הנחבל.

ה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[27] כְּשֶׁהָיְתָה הַמַּכָּה בִּמְקוֹם שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לְהַכּוֹת בְּעַצְמוֹ[28], אוֹ שֶׁהָיָה עִמָּהֶם שְׁלִישִׁי, שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁזֶּה הַנֶּחְבָּל אָמַר לוֹ לַחְבֹּל בּוֹ[29] וּלְהִתְרַעֵם עַל אַחֵר; אֲבָל אִם אֵין עִמָּהֶם אַחֵר, וְהָיְתָה הַמַּכָּה בִּמְקוֹם שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת בְּעַצְמוֹ, כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה נְשִׁיכָה[30] בֵּין כְּתֵפָיו וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה - הֲרֵי זֶה נוֹטֵל בְּלֹא שְׁבוּעָה[31].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

27) שהנחבל צריך להשבע, שבועות מו: 28) וחוששים שמא חבל בעצמו, ומשום כך הוא צריך להשבע. 29) בגמרא שלנו הגירסא: "ודילמא אחר עביד ליה" (שמא אחר עשה לו, כלומר חבל בו), אבל גירסת רבינו כגירסת הרי"ף "דילמא לאחר אמר". [גירסת הרי"ף נראית יותר, שהנחבל אמר לשלישי שיחבול בו, כדי שיוכל להתרעם על האחר, כי אילו חבל בו בלי שאמר לו, בוודאי היה תובע אותו לדין]. 30) בשיניים. 31) כי הנשיכה בין כתפיו, כשאין עמהם אחר, היא הוכחה שחבירו חבל בו.

ו. הוֹדָה הַחוֹבֵל שֶׁהוּא חָבַל - מְשַׁלֵּם חֲמִשָּׁה דְבָרִים; שֶׁהֲרֵי הָעֵדִים הָיוּ שָׁם[32] שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ יָדוֹ שָׁלֵם בִּשְׁעַת הַמְּרִיבָה וְיָצָא חָבוּל. אֲבָל אִם לֹא הָיוּ שָׁם עֵדִים כְּלָל[33], הוּא אוֹמֵר: חָבַלְתָּ בִּי, וְהוֹדָה מֵעַצְמוֹ[34] - פָּטוּר מִן הַנֶּזֶק[35] וּמִן הַצַּעַר[36], וְחַיָּב בְּשֶׁבֶת[37] וּבְבֹשֶׁת וּבְרִפּוּי עַל פִּי עַצְמוֹ[38]. לְפִיכָךְ[39], אִם כָּפַר וְאָמַר: לֹא חָבַלְתִּי - נִשְׁבָּע[40] שְׁבוּעַת הֶסֵּת[41].

32) ואין זו הודאה, שהרי אפילו לא יודה, גם כן יצטרך לשלם. 33) לא היו עדים שראו אותו בכניסתו לרשות החובל, ואף לא ביציאתו משם חבול. 34) מרצונו הטוב. 35) שהרי אם קטע ידו הוא משלם כאילו הוא עבד נמכר בשוק (למעלה פרק א הלכה ב), בשעה שהנחבל לא היה מסכים בשום הון שבעולם שיקטעו ידו, מכאן שתשלום הנזק הוא תמיד פחות מהנזק האמיתי, וזה נכלל במושג "קנס" (ראה הלכות נזקי ממון פרק ב הלכה ח, וראה אור־שמח). 36) שמשלם החובל בשעה שלא חיסרו ממון, ומשום כך אף תשלום הצער אינו "ממון". התשלום הוא "ממון" רק כשהוא בדיוק כשיעור מה שהחסיר לחבירו (רבינו שם). 37) שהתבטל ממלאכתו שעסק בה (ולא כשומר קישואים, שהרי לא נתן לו דמי ידו. ראה למעלה פרק ב הלכה יא). 38) על־פי הודאת עצמו. [ראה ראב"ד ומגיד־משנה שתמהו על רבינו מכמה מקומות בתלמוד, ולא מצאו ישוב מניח את הדעת]. 39) מכיון שחייב בשבת ובבושת וברפוי על־פי עצמו. 40) שהרי כפר ממון. 41) כדין כופר בכל, בלי נקיטת חפץ. שבועה זו של כופר בכל, תיקן רב נחמן (שבועות מ:) ונקראת "היסת", משום שהיא מכבידה על אדם לשקר (פירוש גאון, ראה ערוך השלם, ערך היסת).

ז. וְלָמָּה מְשַׁלֵּם אָדָם שְׁלֹשָׁה דְבָרִים אֵלּוּ עַל פִּי עַצְמוֹ? שֶׁהַשֶּׁבֶת וְהָרִפּוּי מָמוֹן הוּא וְלֹא קְנָס; שֶׁאִם לֹא יִתֵּן לוֹ, הֲרֵי חִסְּרוֹ מָמוֹן[42] שֶׁהוּא מִתְרַפֵּא בּוֹ וּבָטֵל מִמְּלַאכְתּוֹ[43]. וְהַבֹּשֶׁת[44] לֹא הִגִּיעָה לוֹ[45] אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁהוֹדָה בְּפָנֵינוּ שֶׁהוּא חָבַל בּוֹ; שֶׁהַנֶּחְבָּל שֶׁלֹּא חָבַל בּוֹ [בִּפְנֵי] אָדָם - אֵין לוֹ בֹּשֶׁת[46], וְהוֹדָאָתוֹ בְּבֵית דִּין הִיא שֶׁבִּיְּשָׁה אוֹתוֹ[47].

42) והוא משלם לו בדיוק מה שהחסירו. 43) ראה הערה לו. 44) אף שאינה ממון, שהרי לא החסירו ממון, בכל זאת משלם על־פי עצמו. 45) לנחבל, כלומר ביישה אותו. 46) ראה למעלה פרק ב הלכה ב. [מדבריו שם משמע, שאם החבלה במקום גלוי, יש בושת אפילו כשאיש לא ראה את מעשה החבלה, וצריך עיון]. 47) אין מחייבים אותו על הבושת בשעת החבלה, כי אז בכלל לא היתה בושת, שהרי לא חבל בו בפני אדם, אלא מחייבים אותו על שהוא מבייש אותו עתה בהודאתו בפני בית־דין שחבל בו.

ח. נִמְצָאתָ לָמֵד, שֶׁאֵין הֶפְרֵשׁ בְּבֹשֶׁת בֵּין בֹּשֶׁת הַמַּגִּיעַ לוֹ[48] אִם חָבַל בּוֹ בִּפְנֵי אֲחֵרִים וּבֵין בֹּשֶׁת הַמַּגִּיעַ לוֹ בָּעֵת שֶׁהוֹדָה[49] בִּפְנֵי אֲחֵרִים שֶׁחָבַל בּוֹ. לְפִיכָךְ[50] מְשַׁלֵּם אָדָם בֹּשֶׁת עַל פִּי עַצְמוֹ[51].

48) שמבייש אותו. 49) ואף־על־פי שהבושת באה עתה בדיבורו על־ידי ההודאה, אין דינו כמבייש את חבירו בדברים שהוא פטור מן התשלומין (ראה למעלה פרק ג הלכה ה), אלא דינו כמבייש אותו עתה בחבלה ממש. 50) מכיון שדין אחד למבייש על־ידי חבלה בפני אחרים, ולמבייש על־ידי הודאה בפני אחרים שחבל בו. 51) אף־על־פי שעצם התשלום אינו ממון, שהרי ביישו עתה בפני עדים.

ט. אֵינוֹ דּוֹמֶה מַזִּיק חֲבֵרוֹ בְּגוּפוֹ לְמַזִּיק מָמוֹנוֹ. שֶׁהַמַּזִּיק מָמוֹן חֲבֵרוֹ - כֵּיוָן שֶׁשִּׁלֵּם מַה שֶּׁהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם נִתְכַּפֵּר לוֹ[52]; אֲבָל חָבַל בַּחֲבֵרוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן לוֹ חֲמִשָּׁה דְבָרִים - אֵין מִתְכַּפֵּר לוֹ[53]. וַאֲפִלּוּ הִקְרִיב[54] כָּל אֵילֵי נְבָיוֹת[55] - אֵינוֹ מִתְכַּפֵּר לוֹ[56] וְלֹא נִמְחַל עֲוֹנוֹ, עַד שֶׁיְּבַקֵּשׁ מִן הַנֶּחְבָּל וְיִמְחַל לוֹ[57].

~ נקודות משיחות קודש ~

"נִתְכַּפֵּר לוֹ"

"המזיק ממון חברו, כיון ששילם מה שהוא חייב לשלם נתכפר לו" אבל בגוזל ממון חברו אין מספיק שישיב הגזילה ו"אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחברו מה שהוא חייב לו וירצהו, אף־על־פי שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחל לו" (הלכות תשובה פ"ב ה"ט). כי בגזילה פסק הרמב"ם ש"כל הגוזל את חבירו שוה פרוטה כאילו נוטל נשמתו ממנו, שנאמר ... כו' את נפש בעליו יקח", ולשיטתו גזילת ממון אדם בחוזקה ובעל־כורחו, אינה רק פעולה נגד ממונו של אדם אלא אף נגד האדם עצמו, והפקעת בעלות חבירו על ממונו דומה ל"נוטל נפשו ממנו" ולכן בגזילה אין מספיק להשיב את הממון אלא חייב לרצותו ולשאול ממנו שימחל לו, מה־שאין־כן המזיק שפעל רק נגד ממונו של אדם "כיון ששילם מה שחייב לשלם, נתכפר לו".

(על פי לקו"ש חל"ב ע' 116 הע' 39
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

52) בידי שמים. 53) כי אין הכסף פיצוי אמיתי לסבל האישי. 54) נוסף על חמשה דברים. 55) לשון הגמרא שם. והאילים שבנביות הם המובחרים, העולים לרצון על

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מזבח ה' (ישעיה ס, ז). 56) כי זהו חטא בין אדם לחבירו, ואין הקרבן מכפר עליו. 57) כמו שאמר ה' לאבימלך: "השב אשת האיש . . . ויתפלל בעדך" (בראשית כ, ז) ולא יתכן שיתפלל אלא־אם־כן מחל לו, גמרא שם.

י. וְאָסוּר[58] לַנֶּחְבָּל לִהְיוֹת אַכְזָרִי[59] וְלֹא יִמְחַל. אֵין זוֹ דֶּרֶךְ זֶרַע יִשְׂרָאֵל[60]. אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁבִּקֵּשׁ מִמֶּנּוּ הַחוֹבֵל וְנִתְחַנֵּן לוֹ[61] פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה[62], וְיָדַע[63] שֶׁהוּא שָׁב מֵחֶטְאוֹ[64] וְנִחַם[65] עַל רָעָתוֹ - יִמְחַל לוֹ. וְכָל הַמְמַהֵר לִמְחֹל - הֲרֵי הוּא מְשֻׁבָּח[66], וְרוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ.

58) זאת לומדים מאברהם שנתפייס מאבימלך והתפלל בעדו, בבא־קמא צב. 59) שאינו חושש לעונש שיבוא על חבירו, אף־על־פי שהתחנן בפניו לבקש מחילה ממנו, שם. 60) "שלושה סימנים יש באומה זו, הרחמנים והביישנים וגומלי חסדים" (יבמות עט.). 61) תחנון הוא יותר מבקשה. 62) לאחר שלא נענה בפעם הראשונה. 63) הנחבל השתכנע. 64) לא ישוב לעשות כזאת. 65) התחרט בלבו. 66) "כל המעביר על מדותיו (שאינו מדקדק למדוד מדה למצערים אותו - רש"י), מעבירים לו על כל פשעיו" (ראש השנה יז.).

יא. וְעוֹד יֵשׁ הֶפְרֵשׁ בֵּין נִזְקֵי גּוּפוֹ לְנִזְקֵי מָמוֹנוֹ. שֶׁהָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: סַמֵּא אֶת עֵינִי[67], קְטַע אֶת יָדִי, עַל מְנָת שֶׁאַתָּה פָּטוּר - הֲרֵי זֶה חַיָּב בַּחֲמִשָּׁה דְבָרִים, שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁאֵין אָדָם רוֹצֶה בְּכָךְ[68]; אֲבָל הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: קְרַע אֶת כְּסוּתִי, שַׁבֵּר אֶת כַּדִּי, עַל מְנָת שֶׁאַתָּה פָּטוּר - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[69]. וְאִם לֹא אָמַר לוֹ 'עַל מְנָת שֶׁאַתָּה פָּטוּר' - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם, אַף עַל פִּי[70] שֶׁהִרְשָׁהוּ לְהַשְׁחִית.

67) בבא־קמא צב. 68) בחסרון ראשי איברים כאלו, ובצחוק אמר לו כך. אבל אם אמר לו הכני ופצעני, ולא לחסרו ראשי איברים — פטור, אם אמר על־מנת שתהיה פטור (מגיד־משנה). 69) ואין אומרים שדרך צחוק אמר לו, שעשוי אדם למחול על ממונו. 70) שיכול לומר לו: הרשיתי לך לקרוע את כסותי על־מנת שתשלם.

יב. בַּמֶּה דְבָרִים אֲמוּרִים?[71] כְּשֶׁבָּאוּ הַכֵּלִים לְיָדוֹ תְּחִלָּה בְּתוֹרַת שְׁמִירָה[72], כְּגוֹן שֶׁהָיוּ שְׁאוּלִין אוֹ מֻפְקָדִין אֶצְלוֹ, וְאָמַר לוֹ: שַׁבֵּר וּקְרַע, וְעָשָׂה כֵּן - חַיָּב לְשַׁלֵּם[73], עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ: עַל מְנָת שֶׁאַתָּה פָּטוּר; אֲבָל אִם אָמַר לוֹ: קַח כְּלִי זֶה וְשַׁבְּרוֹ[74], בֶּגֶד זֶה וּקְרָעוֹ, וְעָשָׂה כֵּן - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[75].

71) שחייב לשלם אם לא אמר לו בפירוש על־מנת שאתה פטור (שם צג.). 72) ככתוב "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור" (שמות כב, ו), שהתורה מחייבת אותו בפשיעה. 73) מכיון שנעשה שומר על הכלי, אינו פטור עד שיאמר לו במפורש על־מנת לפטור. אבל אם אמר לו קרע, כוונתו קרע אם אתה רוצה, ובלבד שתשלם לי. 74) ולקח אותו לשם שבירה ולא לשם שמירה. 75) כי אחריות שמירה לא קיבל על עצמו, ועל עצם מעשה השבירה אין לחייבו, שהרי נעשה ברשות הבעלים. גמרא שם.

יג. הָאוֹמֵר[76] לַחֲבֵרוֹ: שַׁבֵּר כֵּלָיו שֶׁל פְּלוֹנִי עַל מְנָת שֶׁאַתָּה פָּטוּר[77], וְעָשָׂה - הֲרֵי זֶה חַיָּב[78] לְשַׁלֵּם. וּכְאִלּוּ אָמַר לוֹ: סַמֵּא עֵינוֹ[79] שֶׁל פְּלוֹנִי עַל מְנָת שֶׁאַתָּה פָּטוּר. וְאַף עַל פִּי שֶׁהָעוֹשֶׂה הוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם, הֲרֵי זֶה הָאוֹמֵר לוֹ שֶׁתָּפוֹ בֶּעָוֹן[80] וְרָשָׁע הוּא; שֶׁהֲרֵי הִכְשִׁיל עִוֵּר[81], וְחִזֵּק[82] יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה.

76) משנה בבא־קמא צב. 77) כלומר, אני אשלם במקומך. 78) העושה, אף־על־פי שאמרו לו במפורש על־מנת שאתה פטור. 79) שהעושה חייב. שאין שליח לדבר עבירה, כלומר בעבירה אין אומרים שלוחו של אדם כמותו ויתחייב השולח, אלא אומרים אחריות מעשה העבירה היא על עושהו, שלא היה צריך לשמוע בקול השולח, אלא בקול התורה, קידושין מב: 80) קידושין מג. 81) והוא רשע שעבר על לאו "ולפני עור לא תתן מכשול" (ויקרא יט, יד). ואף־על־פי שהמזיק ידע שהכלי של חבירו הוא, בכל זאת הוא בבחינת עוור, שאילו לא הבטיחו שיהיה פטור, לא היה שובר, ראה עבודה זרה ו. 82) המריץ אותו וזירזו לעשות את העבירה, גמרא שם.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) נתבארו בו דיני המזיק ממון חבירו היזק גמור וניכר, וכן נתבאר בו כשיש שיתוף לבהמה או לדבר אחר עם האדם המזיק בפועל הנזק.

א. הַמַּזִּיק[2] מָמוֹן חֲבֵרוֹ - חַיָּב לְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם[3]. בֵּין שֶׁהָיָה שׁוֹגֵג[4] בֵּין שֶׁהָיָה אָנוּס[5] - הֲרֵי הוּא כְּמֻזִּיד[6]. כֵּיצַד? נָפַל מִן הַגָּג[7] וְשִׁבֵּר אֶת הַכֵּלִים, אוֹ שֶׁנִּתְקַל[8] כְּשֶׁהוּא מְהַלֵּךְ וְנָפַל עַל הַכְּלִי וְשִׁבְּרוֹ - חַיָּב נֶזֶק שָׁלֵם. שֶׁנֶּאֱמַר: וּמַכֵּה בְהֵמָה יְשַׁלְּמֶנָּה. לֹא חִלֵּק הַכָּתוּב[9] בֵּין שׁוֹגֵג לְמֻזִּיד.

2) ראה למעלה פרק א הלכה יא. 3) משנה בבא־קמא כו. 4) שהזיק בלי כוונה. 5) כגון הדוגמאות שלמטה, שאינן אונס גמור, כי אפשר לשים לב ולהשמר מזה, אבל באונס גמור פטור. ראה לקמן הלכה ד, ולמעלה פרק א הלכה יב. 6) משנה, שם. 7) אפילו ברוח שאינה מצויה, והרי זה אנוס. כאן לא חילק רבינו בין רוח מצויה לבין רוח שאינה מצויה, כמו למעלה בפרק א הלכה יב, כי ההבדל ביניהם אינו קיים אלא לענין שלושה דברים (צער, ריפוי ושבת), אבל בנזק - אין הבדל, ובמזיק ממון אין אלא נזק בלבד. בבא־קמא כז. (וראה חושן־משפט סימן שעח סעיף ב, וביאור הגר"א סעיף־קטן ז). 8) והריהו שוגג, לפי שאין דרך בני אדם להתבונן בדרך כשהם מהלכים, ראה בבא־קמא כז: והלכות נזקי ממון פרק יג, הלכה ה. 9) בבא־קמא לה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב. וְאֶחָד הַהוֹרֵג בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ אוֹ הַשּׁוֹבֵר כֵּלָיו[10] אוֹ הַקּוֹרֵע בְּגָדָיו[11] אוֹ קוֹצֵץ נְטִיעוֹתָיו - הַכֹּל דִּין אֶחָד הוּא[12].

10) משנה, שם כו. 11) דוגמה זו, וכן זו של ההורג בהמתו של חבירו או קוצץ נטיעותיו - מובאות בתוספתא בבא־קמא פרק ג. 12) חייב נזק שלם כמזיד, בין שהיה שוגג ובין שהיה אנוס.

ג. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[13] בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק[14]; אֲבָל בִּרְשׁוּת הַמַּזִּיק - אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם אֶלָּא אִם הִזִּיק בְּזָדוֹן[15], אֲבָל בִּשְׁגָגָה אוֹ בְּאֹנֶס - פָּטוּר[16]. וְכֵן אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶן בִּרְשׁוּת[17] אוֹ שְׁנֵיהֶם שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וְהִזִּיק אֶחָד מֵהֶן[18] מָמוֹן חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה - פָּטוּר[19].

13) שהמזיק חייב לשלם, בין מגיד בין שוגג ובין אנוס. 14) מכיון שהמזיק צריך היה להזהר, בבא־קמא מח. 15) חייב המזיק, אף־על־פי שנכנס הניזק לרשותו, מפני שיש לו רשות להוציאו אבל לא להזיקו (נזקי ממון פרק ז הלכה ז). 16) שיכול לטעון: לא ידעתי שנכנסת, ועל כן לא נזהרתי (שם). ועוד טענה: אתה היית צריך להזהר שלא להניח כליך במקום שאפשר שיוזקו שלא בכוונה. 17) כגון ברשות הרבים או חצר השותפין או אפילו ברשות בעל הבית, אלא שנתן לו בעל הבית רשות להכנס, בבא־קמא מח: 18) מה־שאין־כן בדוגמא הקודמת, שם רק בעל הבית שהזיק פטור שלא בכוונה. אבל אם הנכנס הזיק את בעל הבית, הוא חייב אפילו שלא בכוונה, מכיון שנכנס שלא ברשות. 19) ובלשון הגמרא (שם) "הוזקו זה בזה, פטור". רבינו מפרש "דלא הוה ידע ביה" שאמרו בגמרא, היינו שלא בכוונה. והטעם שהוא פטור, שאין הניזק יכול לבוא בטענה למזיק שהיה עליו להזהר, מכיון ששניהם במצב אחד, ואין הוא חייב להזהר יותר מחבירו.

ד. הָיָה עוֹלֶה בְּסֻלָּם[20], וְנִשְׁמְטָה שְׁלִיבָה[21] מִתַּחְתָּיו וְנָפְלָה וְהִזִּיקָה: אִם לֹא הָיְתָה מְהֻדֶּקֶת[22] וַחֲזָקָה - חַיָּב[23]; הָיְתָה חֲזָקָה וּמְהֻדֶּקֶת, וְנִשְׁמְטָה אוֹ שֶׁהִתְלִיעָה[24] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, שֶׁזּוֹ מַכָּה בִּידֵי שָׁמַיִם הִיא[25]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים[26] - בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק; אֲבָל בִּרְשׁוּת הַמַּזִּיק - פָּטוּר[27], עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּן לְהַזִּיק, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[28].

20) מכות ז: 21) מדריגה. 22) ממלאת את כל הנקב שהיא תחובה בו. 23) או אפילו היתה מהודקת, אבל לא היתה חזקה לשאת כובד האיש העולה בה - חייב, מפני שבנזקין חייב אדם אפילו הזיק שלא בכוונה. 24) והתולעים כרסמו והחלישו אותה, וכשעלה על הסולם נשמטה, גמרא שם. 25) ואונס גמור הוא ופטור (ראה להלן הלכות רוצח ושמירת נפש פ"ו הי"ב, ועיין מגיד־משנה כאן, שהיתה לרבינו גירסא אחרת בגמרא שלפנינו). 26) שאין המזיק פטור אלא־אם־כן היתה מכה בידי שמים. 27) בין שוגג ובין אונס רגיל, כעין אלו שמנה רבינו בהלכה א. 28) בהלכה הקודמת.

ה. הֲרֵי שֶׁמִּלֵּא[29] חֲצַר חֲבֵרוֹ כַּדֵּי יַיִן וָשֶׁמֶן, אֲפִלּוּ הִכְנִיסָם בִּרְשׁוּת - הוֹאִיל וְלֹא קִבֵּל עָלָיו בַּעַל הֶחָצֵר לִשְׁמֹר, הֲרֵי זֶה נִכְנָס וְיוֹצֵא כְּדַרְכּוֹ[30]; וְכֹל שֶׁיִּשְׁתַּבֵּר מִן הַכַּדִּים בִּכְנִיסָתוֹ וּבִיצִיאָתוֹ - הֲרֵי הוּא פָּטוּר עֲלֵיהֶן[31]. וְאִם שִׁבְּרָן בְּכַוָּנָה[32], אֲפִלּוּ הִכְנִיסָם בַּעַל הַכַּדִּים שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם[33]. [וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה].

29) והנכנס והיוצא דורך על הכדים (בבא־קמא כח.). 30) ואין הוא חייב לנהוג בזהירות יתירה וללכת סחור סחור, וכמו כן אין הוא חייב לטרוח לסדר את הכדים זה על גבי זה, כדי לפנות לו מעבר. 31) כי ברשות המזיק אינו חייב עד שיתכוון להזיק (למעלה הלכה ג). ולשון הברייתא (שם): "משבר ויוצא, משבר ונכנס". 32) להזיק. 33) יש לו רשות לפנותם מחצרו, אבל לא לשברם.

ו. שׁוֹר שֶׁעָלָה[34] עַל גַּבֵּי שׁוֹר לְהָרְגוֹ בִּרְשׁוּת הַמַּזִּיק[35], שֶׁהוּא בַּעַל הַתַּחְתּוֹן, בֵּין שֶׁהָיָה תָּם[36] בֵּין שֶׁהָיָה מוּעָד[37], וּבָא בַּעַל הַתַּחְתּוֹן וְשָׁמַט אֶת שׁוֹרוֹ לְהַצִּילוֹ, וְנָפַל עֶלְיוֹן וָמֵת - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[38].

34) בבא־קמא כ. 35) משום שאינו מתכוון פטור לדעת רבינו רק ברשות המזיק, ראה למעלה הלכות ג־ד. 36) שהעליון היה תם, ואם יהרוג את התחתון אינו משלם אלא חצי נזק, ובעל התחתון יפסיד. 37) אפילו היה מועד, שמשלם נזק שלם, ובעל התחתון לא יפסיד, אם לא יעשה דין לעצמו ויפנה לבית־הדין. 38) שלא נתכוון להזיק.

ז. דְּחָפוֹ לְעֶלְיוֹן[39] וָמֵת: אִם הָיָה יָכוֹל לְשָׁמְטוֹ[40] וְלֹא שְׁמָטוֹ - הֲרֵי זֶה חַיָּב; וְאִם לֹא הָיָה יָכוֹל לְשָׁמְטוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[41].

39) בכוח, גמרא שם. 40) את התחתון (המאירי), ואז יתכן ולא היה העליון מת. 41) גמרא שם.

ח. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין[42] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, זֶה בָּא בְּחָבִיתוֹ וְזֶה בָּא בְּקוֹרָתוֹ, וְנִשְׁבְּרָה חָבִיתוֹ[43] שֶׁל זֶה בְּקוֹרָתוֹ שֶׁל זֶה - פָּטוּר; שֶׁלָּזֶה רְשׁוּת לְהַלֵּךְ[44] וְלָזֶה רְשׁוּת לְהַלֵּךְ. הָיָה בַּעַל הַקּוֹרָה רִאשׁוֹן וּבַעַל הֶחָבִית אַחֲרוֹן, וְנִשְׁבְּרָה חָבִית בְּקוֹרָה - פָּטוּר[45]. וְאִם עָמַד בַּעַל הַקּוֹרָה לָנוּחַ מִכֹּבֶד מַשָּׂאוֹ[46] - חַיָּב[47]. וְאִם הִזְהִיר לְבַעַל הֶחָבִית וְאָמַר לוֹ: עֲמֹד - פָּטוּר[48]. עָמַד לְתַקֵּן מַשָּׂאוֹ - הֲרֵי הוּא כְּמְהַלֵּךְ[49] וּפָטוּר. וַאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִזְהִיר לְבַעַל הֶחָבִית; שֶׁהוּא טָרוּד בְּדַרְכּוֹ[50]. הָיָה בַּעַל חָבִית רִאשׁוֹן[51] וּבַעַל קוֹרָה אַחֲרוֹן, וְנִשְׁבְּרָה חָבִית בְּקוֹרָה - חַיָּב; שֶׁזֶּה כְּמוֹ שֶׁשִּׁבְּרוֹ בְּיָדוֹ בְּכַוָּנָה[52]. וְאִם עָמַד בַּעַל חָבִית לָנוּחַ - פָּטוּר[53]. וְאִם הִזְהִיר לְבַעַל הַקּוֹרָה וְאָמַר לוֹ: עֲמֹד - הֲרֵי זֶה חַיָּב. וְאִם עָמַד לְתַקֵּן מַשָּׂאוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִזְהִיר לְבַעַל הַקּוֹרָה - הֲרֵי הוּא חַיָּב. וְכֵן זֶה בָּא בְּגֵרוֹ וְזֶה בָּא בִּפְשָׁתָנוֹ[54]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

42) זה מול זה או זה בצד זה, משנה בבא־קמא לא: 43) על־ידי שפגעו זה בזה דרך הליכתם. 44) ומכיון ששניהם ברשות, המזיק שלא בכוונה פטור (למעלה הלכה ג), ובעל החבית חייב להזהר שלא יפגע בקורה. 45) בעל הקורה, כי בעל החבית ראה את בעל הקורה הולך כדרכו, ואף הוא צריך היה ללכת במתינות ולא למהר יותר מדי, ועל כן הוא עצמו אשם בנזקו. 46) ובעל החבית הלך כדרכו, ולא הרגיש בעמידתו של בעל הקורה ופגע בו בדרך הילוכו ונשברה החבית (שם לא.). 47) בעל הקורה, שלא היה לו לנוח בדרך ומשאו על גבו, ובעל החבית לא היה צריך להעלות על דעתו, שבעל הקורה יעמוד בדרך, כי אין דרך בני אדם לנוח ומשאם על גבם. 48) אף־על־פי שלא צריך היה לעמוד, בכל זאת מועילה האזהרה לפטור אותו. 49) שדרך נושאי משאות לעשות כן. 50) ואין להאשימו, ובעל החבית צריך היה להרגיש בזה. 51) שם לב. 52) כי בעל החבית הלך כדרכו, והחבית נשברה מפני שבעל קורה מיהר יותר מדי ופגע בחבית, ומשום כך הוא חייב. 53) בעל הקורה, כי בעל החבית לא היה צריך לעמוד לנוח, שהרי הוא יודע שאנשים באים אחריו. 54) ונשרף הפשתן בנרו של חבירו.

ט. שְׁנַיִם[55] שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין[56] בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, אֶחָד רָץ וְאֶחָד מְהַלֵּךְ, וְהֵזִיק[57] אֶחָד מֵהֶן בַּחֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בְּכַוָּנָה[58] - זֶה הָרָץ חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְשַׁנֶּה[59]. וְאִם הָיָה עֶרֶב שַׁבָּת[60] בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁבִּרְשׁוּת הוּא רָץ[61], כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּכָּנֵס הַשַּׁבָּת וְהוּא אֵינוֹ פָּנוּי[62]. הָיוּ שְׁנֵיהֶם רָצִים וְהֵזִיקוּ זֶה בָּזֶה - שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין, וַאֲפִלּוּ בִּשְׁאָר הַיָּמִים[63].

55) בבא־קמא לב: 56) זה כנגד זה. 57) על־ידי שפגעו זה בזה. 58) כי בכוונה, אף המהלך שהזיק את הרץ חייב, כשם שהמזיק בכוונה חייב אפילו כשהניזק נכנס לרשותו בלי רשות (למעלה הלכה ג). 59) מדרך בני אדם, ואין לו רשות לרוץ ברשות הרבים. 60) גמרא שם. 61) ודינו כמהלך. 62) לקבל את השבת. 63) כדין שניהם שלא ברשות (למעלה הלכה ג).

י. אֶחָד הַמַּזִּיק בְּיָדוֹ, אוֹ שֶׁזָּרַק אֶבֶן[64] אוֹ יָרָה חֵץ[65] וְהִזִּיק בּוֹ, אוֹ שֶׁפָּטַר מַיִם[66] עַל חֲבֵרוֹ אוֹ עַל הַכֵּלִים וְהִזִּיק, אוֹ שֶׁרָץ[67] אוֹ נָע[68] וְהִזִּיק בְּכִיחוֹ[69] וְנִיעוֹ[70] בְּעֵת שֶׁהָלְכוּ מִכֹּחוֹ - חַיָּב זֶה כְּמַזִּיק בְּיָדוֹ[71]. וְהֵם תּוֹלְדוֹת שֶׁל אָדָם[72]. אֲבָל אִם נָח הָרֹק וְהַכִּיחַ עַל הָאָרֶץ, וְאַחַר כָּךְ נִתְקַל[73] בָּהֶן אָדָם - חַיָּב זֶה מִשּׁוּם בּוֹרוֹ[74]; שֶׁכָּל תַּקָּלָה[75] תּוֹלֶדֶת בּוֹר הִיא[76], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[77].

64) בבא־קמא כו: 65) כתובות לא. 66) הפנה זרם מים, מלשון "פוטר מים" (משלי יז, יד), ודינו ככוחו. ראה בבא־קמא ו. 67) רקק, שם ג: 68) באף. 69) ברוק הפה. 70) ליחת האף. 71) וחייב בין הזיק את חבירו ובין הזיק כליו. 72) נזקים הדומים לאלו שאדם עצמו עושה. 73) וניזק. 74) ואינו חייב על נזקי כלים, כי כתוב בתורה "ונפל שמה שור או חמור" (שמות כא, לג), ודרשו רבותינו: שור - ולא אדם (אם מת), חמור - ולא כלים (בבא־קמא נג: וראה הלכות נזקי ממון פרק יג הלכה א). 75) ברשות הרבים, בין הפקירה ובין לא הפקירה. 76) דומה לבור שמפורש בתורה (שם), ודינם כדין בור. 77) הלכות נזקי ממון פרק יג הלכה ב.

יא. לוּטֵשׁ[78] שֶׁהָיָה מַכֶּה[79] בְּפַטִּישׁ, וְיָצָא גֵץ[80] מִתַּחַת הַפַּטִּישׁ וְהִזִּיק - הֲרֵי זֶה חַיָּב, כְּמִי שֶׁזָּרַק אֶבֶן אוֹ חֵץ[81]. וְכֵן הַבַּנַּאי[82] שֶׁקִּבֵּל עָלָיו[83] אֶת הַכֹּתֶל לְסָתְרוֹ, וְשִׁבֵּר אֶת הָאֲבָנִים אוֹ הִזִּיק[84] - חַיָּב[85]. הָיָה סוֹתֵר מִצַּד זֶה וְנָפַל מִצַּד אַחֵר[86] - פָּטוּר[87]. וְאִם מֶחֱצַת הַמַּכָּה[88] - חַיָּב; שֶׁזֶּה כְּזוֹרֵק חֵץ וְהִזִּיק בּוֹ הוּא[89].

78) עובד במתכת. 79) על המתכת המלובנת. 80) שביב לוהט, בבא־קמא סב: 81) שהרי הנץ מכוח מכתו יצא. 82) שם צח: 83) עבודה בקבלנות, וכל האחריות עליו. אבל אם היה שכיר יום, לא נסתלק בעל הבית משמירתו, והיא מוטלת על שניהם, ושניהם משלמים (בית הבחירה לבבא־קמא עמוד 281). 84) אחרים. 85) שאדם מועד לעולם, והיה צריך להזהר. 86) מחמת אונס, שהיה סבור שצד שני יוכל לעמוד בלא זה. 87) שאנוס הוא. 88) שהיה מכה בפטיש בכל כוחו, ונתנדנד הכותל מחמת המכה. 89) גופו, ומזיק גמור הוא (ולא כגורם בנזקין).

יב. הַכּוֹבֵשׁ[90] בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ בַּמַּיִם, אוֹ שֶׁנָּפְלָה וּמְנָעָהּ מִלַּעֲלוֹת[91], עַד שֶׁמֵּתָה בַּמַּיִם; אוֹ שֶׁהִנִּיחָהּ בַּחַמָּה וְצִמְצַם עָלֶיהָ הַמָּקוֹם כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּמְצָא צֵל עַד שֶׁהֲרָגַתְּהָ הַחַמָּה - חַיָּב לְשַׁלֵּם[92]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

90) השקיע בידיו ראש הבהמה במים ומתה (סנהדרין עו:). 91) אחזה בידיו, ולא נתן לה לעלות מן המים. 92) כדעת רבינא בבא־קמא שם, ואף־על־פי שהשמש הרגה אותה, והוא אינו אלא גורם לנזק, בכל זאת חייב. ראה להלן פרק ז הלכה יא.

יג. שְׁנַיִם שֶׁהֵמִיתוּ אֶת הַבְּהֵמָה כְּאַחַת אוֹ שִׁבְּרוּ אֶת הַכְּלִי כְּאַחַת - מְשַׁלְּשִׁין בֵּינֵיהֶן[93].

93) מחלקים את תשלומי הנזק, וכל אחד משלם חצי, ואין אומרים שכל אחד ישלם הכל [כלומר שהניזק יגבה ממי שירצה], אפילו אם בכוחה של מכת כל אחד לשבור את הכלי (מאירת־עינים חושן־משפט סימן שפג, סעיף־קטן י). ומקור דין זה בתוספתא בבא־קמא פרק ב: "חמשה שישבו על גבי ספסל ונשבר, כולם חייבים לשלם", כלומר, כל אחד משלם חלקו.

יד. חֲמִשָּׁה שֶׁהִנִּיחוּ חָמֵשׁ חֲבִילוֹת עַל הַבְּהֵמָה וְלֹא מֵתָה, וּבָא זֶה הָאַחֲרוֹן וְהִנִּיחַ חֲבִילָתוֹ[94] עָלֶיהָ וָמֵתָה: אִם הָיְתָה מְהַלֶּכֶת בְּאוֹתָן הַחֲבִילוֹת, וּמִשֶּׁהוֹסִיף זֶה חֲבִילָתוֹ עָמְדָה וְלֹא הָלְכָה - הָאַחֲרוֹן חַיָּב[95]; וְאִם מִתְּחִלָּה לֹא הָיְתָה מְהַלֶּכֶת - הָאַחֲרוֹן פָּטוּר[96]; וְאִם אֵין יָדוּעַ[97] - כֻּלָּן מְשַׁלְּמִין בְּשָׁוֶה.

94) כך פירש רבינו את לשון הגמרא "מרבה בחבילה", בבא־קמא י. וראה שם רש"י, שפירש אחרת. 95) כי לולא הוא, לא היתה מתה. 96) כי גם בלעדו היתה מתה. גירסת רבינו בגמרא היתה: "היכי דמי, אי דבלאו איהו הוה אזלא (אם בלעדיו היתה הולכת) פשיטא (מובן מאליו שהוא חייב). אלא דבלאו איהו נמי לא אזלא (אלא שבלעדי הוא גם כן לא הלכה), מאי קא עביד (מה הוא עשה, וצריך להיות פטור)". וראה מגיד־משנה כאן. 97) כך משמע מלשון התוספתא שם, שכתוב סתם: חמשה שישבו על גבי ספסל ונשבר, כולם חייבים.

טו. וְכֵן חֲמִשָּׁה שֶׁיָּשְׁבוּ[98] עַל הַכִּסֵּא וְלֹא נִשְׁבַּר, וּבָא אַחֲרוֹן וְיָשַׁב עָלָיו וְנִשְׁבַּר, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה רָאוּי לְהִשָּׁבֵר בָּהֶן קֹדֶם שֶׁיָּשַׁב[99], הוֹאִיל וְקֵרֵב אֶת שְׁבִירָתוֹ[100] - הָאַחֲרוֹן חַיָּב; שֶׁהֲרֵי אוֹמְרִים לוֹ: אִלּוּ לֹא נִסְמַכְתָּ עָלֵינוּ[101], הָיִינוּ עוֹמְדִים קֹדֶם שֶׁיִּשָּׁבֵר. וְאִם יָשְׁבוּ כְּאַחַת[102] וְנִשְׁבַּר - כֻּלָּן חַיָּבִין. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

98) בבא־קמא י: 99) ויכול האחרון לטעון, לולא ישבתי גם כן היה הכסא נשבר, ולא עשיתי כלום. 100) לולא ישב היה נשבר כעבור שתי שעות, ולאחר שישב נשבר בשעה אחת, גמרא שם. 101) כך בדפוס רומי ר"מ. בדפוסים שלנו: "עלינו". והפירוש, אילו לא ישבת על הכסא, היינו עומדים לפני השעתיים ולא היה נשבר. ורש"י שם פירש אחרת. ועיין היטב חושן־משפט סימן שפא, מאירת־עינים סעיף־קטן ב וביאור הגר"א שם, שלרבינו היתה גירסא אחרת בגמרא שלנו. 102) תוספתא שם.

טז. אָדָם וְשׁוֹר[103] שֶׁדָּחֲפוּ בְּהֵמָה אוֹ אָדָם אוֹ כֵּלִים אוֹ בֶּהֱמַת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[104] לְבוֹר, וְהֵזִיק הַנִּדְחָף בַּבּוֹר אוֹ מֵת אוֹ נִשְׁתַּבְּרוּ הַכֵּלִים: לְעִנְיַן נִזְקֵי אָדָם אוֹ הֶזֵּק בְּהֵמָה - שְׁלָשְׁתָּן חַיָּבִין[105]: הָאָדָם הַדּוֹחֵף וּבַעַל הַשּׁוֹר וּבַעַל הַבּוֹר, וּמְשַׁלְּשִׁין בֵּינֵיהֶן[106]; לְעִנְיַן דְּמֵי וְלָדוֹת וְאַרְבָּעָה דְּבָרִים - אָדָם חַיָּב, וּבַעַל הַשּׁוֹר וּבַעַל הַבּוֹר פְּטוּרִין[107]; לְעִנְיַן כֹּפֶר[108] וּשְׁלִשִׁים שֶׁל עֶבֶד[109] - בַּעַל הַשּׁוֹר חַיָּב, וְאָדָם וּבַעַל הַבּוֹר פְּטוּרִין[110]; לְעִנְיַן כֵּלִים וּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין - אָדָם וּבַעַל הַשּׁוֹר חַיָּבִין[111], וּבַעַל הַבּוֹר פָּטוּר[112].

103) בבא־קמא נג: 104) בהמת קדשים שנפל בה מום, שפסולה לקרבן. 105) אף בנזקי האדם, ואף־על־פי שלמדו אצל בור "כי יפול שמה שור", שור - ולא אדם (למעלה הלכה י), זהו רק אם מת האדם, אבל אם הוזק האדם - בעל הבור חייב. 106) אם השור מועד, משלם כל אחד מהם שליש. ואם השור תם, משלם בעל השור חצי חלקו בנזק, היינו שתות הנזק (חצי משליש), והיתר מתחלק שוה בשוה בין האדם ובעל הבית. [כרבי נתן שם, מפני שהמסקנא שם היא: "הא והא כרבי נתן" (שניהם סוברים כרבי נתן)]. 107) כי תשלום דמי ולדות וארבעה דברים, נאמר בתורה באדם בלבד (שמות כא, וראה למעלה פרק א, הלכה א; פרק ד הלכה א). 108) אם דחפו אדם ושור מועד את האדם לבור ומת, וצריך לשלם דמי הנהרג, ראה הלכות נזקי ממון פרק י הלכה ב. 109) אם דחפו עבד כנעני לבור ומת, ומגיע לבעלים כופר העבד לפי הסכום הקצוב בתורה שלושים סלע כסף. ראה שם פרק יא הלכה א. 110) האדם פטור, כי בעבירה שיש בה מיתת בית־דין פטור האדם מן התשלומין, אפילו היה שוגג שאינו נהרג. ראה למעלה פרק ד הלכה ה. 111) המדובר בפסולי המוקדשים שנפדו, והם בכלל "שור רעהו" שהרי מותרים באכילה. [אבל קדשי־קדשים בעלי מומים מועלים בהם (פרק שני מהלכות מעילה הלכה טז), והמזיק דבר שיש בו מעילה פטור (פרק ח מנזקי ממון הלכה ה). ובדין שלפנינו היו כולם פטורים. אמנם מסגנונו של רבינו שם משמע שגם לפני שנפדו, בכלל "שור רעהו" הם, שהרי כתב "פסולי המוקדשים עליהם דין נזקין, שהרי יצאו לפדיון ולהיותם חולין". משמע שעומדים לפדיון וטרם נפדו. רש"י בבא־קמא י. אומר שרק אם נפדו הם נקראים "שור רעהו". וצריך עיון גדול]. 112) בכלים פטור, כלמעלה הלכה י. ועל שור פסולי המוקדשים אפילו נפדה והוא מותר באכילה (דברים יב, טו) פטור, שנאמר (שמות כא, לד): "והמת יהיה לו", וזה אין המת שלו, שהרי הוא טעון קבורה, שנאמר "ואכלת" - ולא לכלביך. ראה בבא־קמא שם.

~ יום שלישי ט' שבט ~

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) נתבארו בו דיני המזיק נזק שאינו ניכר, והגורם ההיזק, ודיני התביעה שיש בין הניזק והמזיק.

א. הַמַּזִּיק מָמוֹן חֲבֵרוֹ הֶזֵּק שֶׁאֵינוֹ נִכָּר[2] - הוֹאִיל וְלֹא נִשְׁתַּנָּה הַדָּבָר[3] וְלֹא נִפְסְדָה צוּרָתוֹ, הֲרֵי זֶה פָּטוּר[4] מִן הַתַּשְׁלוּמִין דִּין תּוֹרָה[5]. אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[6] אָמְרוּ: הוֹאִיל וְהִפְחִית דְּמֵיהֶן, הֲרֵי זֶה חַיָּב, וּמְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִפְחִית[7] מִדְּמֵיהֶן.

2) גיטין נג. 3) שלא חסר בו כלום. 4) פסק כרבי יוחנן, נגד דעת חזקיה רבו, שדבר תורה חייב, מפני שדעתו הופרכה שם נג: מברייתא. 5) כי כל הנזקין המפורטים בתורה, הם נזק שניכר. 6) חכמים קנסו אותו. ראה הלכה ג. 7) נזק שלם.

ב. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁטִּמֵּא[8] אֳכָלִין טְהוֹרִים[9] שֶׁל חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁדִּמַּע[10] לוֹ פֵּרוֹת, אוֹ עֵרֵב לוֹ טִפַּת[11] יַיִן נָסֵךְ[12] בְּתוֹךְ יֵינוֹ, שֶׁהֲרֵי אָסַר עָלָיו הַכֹּל[13], וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[14] - שָׁמִין מַה שֶּׁהִפְסִיד, וּמְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם[15] מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו[16], כְּדֶרֶךְ כָּל הַמַּזִּיקִין[17].

8) שנגע בהם כשהוא טמא, או הניח עליהם שרץ מת. משנה שם נב: 9) כגון תרומה שמפסידה לגמרי, שדינה בשריפה. ואף על פי שיכול ליהנות ממנה בשעת ביעורה, הרי זה כהפסד מלא, כי הנאה זו אין ערכה רב. או חולין שחבירו אוכל אותם בטהרה, ואף על פי שאין כאן הפסד

גמור, חייבוהו החכמים לשלם מה שהפחית מדמיהם, מפני שאסור לגרום טומאה לחולין בארץ ישראל, שהפרושים אוכלים שם חוליהם בטהרה, שם נג. 10) שערבב תרומה בחולין של חבירו, ומפסידו, שצריך למכור פירותיו לכהן בזול, שרק לכהנים מותרים באכילה, שם. 11) שיין נסך אוסר תערובתו במשהו. 12) שנסכו לעבודה זרה. 13) המדובר ביין נסך שאוסר אפילו בהנאה. 14) ולאו דווקא אלו שלושה הנזכרים במשנה, והיינו כרב ולא כשמואל שאמר, שאין ללמוד מאלו על אחרים. [ואף על פי שהלכה כשמואל בדיני ממונות פסק כאן כרב מפני שבגמרא שם שקלו וטרו לפי שיטת רב. ואפשר גם לומר שלמסקנה של הסוגייה שם גם שמואל מודה שבעניינים דומים ממש לומדים מאלה על אחרים, אלא ששלושה אלה אינם דומים ולכן הוצרכו כולם], שם נג. 15) אף על פי שמן התורה הוא פטור לגמרי. 16) מן הטובים שבקרקעותיו, או מטלטלים ואף על פי שאינו אלא מדרבנן, כי חכמים תיקנו כעין דאורייתא. 17) שכתוב בהם "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם", בבא קמא ה.

ג. וְדָבָר זֶה[18] קְנָס הוּא[19] שֶׁקְּנָסוּהוּ חֲכָמִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה כָּל אֶחָד מִן הַמַּשְׁחִיתִים הוֹלֵךְ וּמְטַמֵּא טָהֳרוֹתָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ, וְאוֹמֵר: פָּטוּר אֲנִי[20]. לְפִיכָךְ, אִם מֵת זֶה שֶׁהִזִּיק הֶזֵּק שֶׁאֵינוֹ נִכָּר - אֵין גּוֹבִין הַנֶּזֶק מִנְּכָסָיו; שֶׁלֹּא קָנְסוּ חֲכָמִים אֶלָּא זֶה שֶׁעָבַר וְהִזִּיק, אֲבָל הַיּוֹרֵשׁ שֶׁלֹּא עָשָׂה כְּלוּם - לֹא קְנָסוּהוּ. וְכֵן הַמַּזִּיק הֶזֵּק שֶׁאֵינוֹ נִכָּר בִּשְׁגָגָה אוֹ בְּאֹנֶס - פָּטוּר[21]; שֶׁלֹּא קָנְסוּ אֶלָּא הַמִּתְכַּוֵּן[22] לְהַזִּיק מִדַּעְתּוֹ[23].

18) שחייב על היזק שאינו ניכר. 19) ולא מצד הדין, כי היזק שאינו ניכר אינו היזק (גיטין נג.). 20) נימוק זה מובא בגמרא שם. 21) משנה גיטין נב: אבל במזיק היזק שניכר חייב שוגג כמזיד. ראה למעלה שם. 22) ולא שגג. 23) מרצונו ולא אנוס. הפטור בשוגג ובאונס נובע מטעם החיוב האמור למעלה "כדי שלא יהיה ... הולך ומטמא ..." שאינו אלא במתכוון.

ד. הַכֹּהֲנִים שֶׁפִּגְּלוּ[24] אֶת הַזֶּבַח: בְּמֵזִיד - חַיָּבִין לְשַׁלֵּם[25], בְּשׁוֹגֵג[26] - פְּטוּרִין[27]. וְכֵן הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּפָרַת חַטָּאת[28] וּבְמֵי חַטָּאת[29]: בְּמֵזִיד - חַיָּב לְשַׁלֵּם[30], בְּשׁוֹגֵג - פָּטוּר.

24) ששחטו את הקרבן או עשו אחת מעבודות הדם, כגון קבלה או זריקה על מנת שיאכלו אותו חוץ לזמנו, ועל ידי כך נפסל הקרבן. 25) את הנזק שהזיקו, אף על פי שזה היזק שאינו ניכר. 26) כגון שהיה קרבן חטאת וחשבו שהוא שלמים, וחשבו עליו לאכלו שני ימים ולילה אחד, כדין אכילת שלמים, או שלא ידע שהמחשבה אסורה ומפגלת את הקרבן. 27) כדין היזק שאינו ניכר. במשנתינו הגירסא: "מזידין חייבין" ומשמע ששוגגים פטורים. ויש גורסים בפירוש: "מזידים חייבים שוגגים פטורים", כמו בהמטמא והמדמע והמנסך, וזוהי גם גירסת הרי"ף וראה שם נג: תוספות דיבור המתחיל ותני עלה. 28) בפרה אדומה שמשתמשים באפרה לטהר טמאים, והעושה בה מלאכה פוסלה, שנאמר "לא עלה עליה עול" (במדבר יט, ב). 29) שמערבבים בהם את אפר הפרה, ואף הם נפסלים במלאכה, כגון ששקל כנגדם משקלות. 30) מטעם קנס, כדין היזק שאינו ניכר (ראה ראב"ד ומגיד משנה).

ה. הִכְנִיס פָּרָה לְמַרְבֵּק[31] כְּדֵי שֶׁתִּינָּק[32] וְתָדוּשׁ[33], וְהִסִּיחַ[34] דַּעְתּוֹ מִמֵּי חַטָּאת[35] - פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם[36] וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם.

31) למקום שעומדות פרות קשורות בצוואריהן ודשות (וראה רש"י בבא מציעא ל.). 32) כגון שהייתה אמה שם. 33) יחד עם שאר הפרות. 34) או הסיח. 35) הטעונים שמירה, שנאמר בהם "למשמרת למי נידה" (שם, ט), כלומר שיהיו משומרים לכך ואם הסיח דעתו משמירתם נפסלו. 36) על שהכניסה אין לחייבו, שהרי לטובתה הכניסה כדי שתינק, ולא נפסלה על ידי זה והפסול בא מחמת מחשבתו שתדוש, ומשום כך פטור מלשלם. בהלכה הקודמת, כהנים שפגלו את הזבח במזיד חייבים לשלם, אף על פי שהפסול בא מחמת המחשבה - ששם הפסול קשור במעשה השחיטה או זריקת הדם, שעשה שלא כהוגן ולכן הרי זה כפוסלו בידיים. ראה שם תוספות רי"ד.

ו. הַמְנַסֵּךְ[37] יַיִן חֲבֵרוֹ לַעֲבוֹדָה זָרָה - לֹא נֶאֱסַר הַיַּיִן; שֶׁאֵין אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל[38] אוֹסֵר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ. וְאִם הָיָה לוֹ בּוֹ שֶׁתְּפוּת, אוֹ שֶׁהָיָה מוּמָר[39], שֶׁהֲרֵי הוּא כְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אוֹ שֶׁהִתְרוּ בּוֹ[40] וְקִבֵּל הַהַתְרָאָה[41], שֶׁהֲרֵי הוּא מוּמָר[42] - הֲרֵי זֶה אוֹסֵר הַיַּיִן[43], וְחַיָּב לְשַׁלֵּם[44]. וְהֵיאַךְ יִתְחַיֵּב זֶה לְשַׁלֵּם וַהֲרֵי הוּא מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ[45]? מִפְּנֵי שֶׁמִּעַת שֶׁהִגְבִּיהוּ[46] נִתְחַיֵּב לְשַׁלֵּם[47], וְאֵינוֹ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ עַד שֶׁיְּנַסֵּךְ[48].

37) הכניס ידו לתוך היין ושכשך לשם עבודה זרה. 38) אין דרכו לאסור, ומשום כך אפילו שמעו מפיו שכוונתו לנסך, אנו אומרים שלצערו בלבד התכוון, חולין מא. 39) "זה שהחזיק עצמו לעשות אותה עבירה בזדון והורגל ונתפרסם בה ... והוא שיעשה להכעיס" (הלכות תשובה פרק ג הלכה ז). 40) בישראל שלא ינסך, שהמנסך חייב מיתה (שם). 41) ואמר יודע אני שאני חייב מיתה, ובכל זאת אני מנסך. 42) על ידי זה הוא נעשה עכשיו מומר אף על פי שקודם לא היה בחזקת מומר, שם. 43) שבמומר לעבודה זרה אנו מניחים שדעתו לנסך, ואדם יכול לאסור דבר שאינו שלו, שם. 44) פסק כרב, שמנסך במזיד חייב לשלם (מגיד משנה). 45) חייב סקילה. וחייבי מיתת בית דין פטורים מלשלם. 46) על מנת לנסכו ולאסרו, דרכם של המנסכים להגביה את היין לפני הניסוך (ראה תוספות גיטין נב: דיבור המתחיל מנסך). 47) כדין גזלן. 48) ואין המתחייב בנפשו פטור מלשלם אלא אם כן חיוב ממון וחיוב מיתה באים כאחד (שם).

ז. כָּל הַגּוֹרֵם לְהַזִּיק מָמוֹן חֲבֵרוֹ - חַיָּב לְשַׁלֵּם[49] נֶזֶק שָׁלֵם מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו, כִּשְׁאָר הַמַּזִּיקִין. אַף עַל פִּי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁאֵינוֹ הוּא הַמַּזִּיק זֶה הַנֶּזֶק עַצְמוֹ בָּאַחֲרוֹנָה[50], הוֹאִיל וְהוּא הַגּוֹרֵם הָרִאשׁוֹן - חַיָּב. כֵּיצַד? הַזּוֹרֵק כְּלִי שֶׁלּוֹ[51] מֵרֹאשׁ הַגָּג עַל גַּבֵּי כָּרִים וּכְסָתוֹת[52], וּבָא אַחֵר וְקָדַם[53] וְסִלֵּק אֶת הַכָּרִים[54] מֵעַל הָאָרֶץ, וְנָחְבַּט הַכְּלִי בָּאָרֶץ וְנִשְׁבַּר - חַיָּב נֶזֶק שָׁלֵם[55] כְּאִלּוּ שִׁבְּרוֹ בְּיָדוֹ; שֶׁסִּלּוּק הַכָּרִים וְהַכְּסָתוֹת גָּרַם לוֹ[56] שֶׁיִּשָּׁבֵר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

49) כדעת רבי מאיר בבא קמא ק. בלשון התלמוד: "דינא דגרמי" וכך פסק הרי"ף בבא קמא סוף פרק ב. [ולא כל גורם נזק חייב, שהרי רבינו עצמו בהלכות נזקי ממון פרק ב הלכה יט פוטר את המשסה כלבו של חבירו בחבירו. וכן פסק שם, פרק יד הלכה יד בטומן קמתו של חבירו. ופירשו רובם של ראשונים ואחרונים שיש לחלק בין "גרמא בנזיקין" ובין "דינא דגרמי". "גרמא" פטור לכל הדעות, וב'דינא דגרמי' מחלוקת תנאים, ורבינו פוסק כרבי מאיר ודן דיני דגרמי לחייב את הגורם. והאריכו בהגדרות שני המונחים הללו ראשונים ואחרונים, ומדברי כולם יוצא ש'דיני דגרמי' כולל גורמים יותר ישירים ויותר חזקים מגרמא. וראה ש"ך חושן משפט תיח סעיף קטן ד שייחס לרבינו את הדעה, שגרמא בניזקין ודיני דגרמי היינו הך, אבל יחיד הוא בדבר זה, ומעניין שהמשפט הזה נמצא בסוגריים. וראה ש"ך שם סימן שפו סעיף קטן א וסעיף קטן ד]. 50) אלא הוא המזיק באחרונה. 51) ובכלי של חבירו ראה הלכה ח. 52) ואין סופו להישבר וברשות זרקו, שהרי שלו הוא. 53) קודם שהגיע הכלי לארץ. 54) שלא ברשות, שהרי לא שלו הם. 55) שהרי הזורק ברשות עשה, וכל החיוב על המסלק. 56) ששבר, והגורם לנזק חייב נזק שלם.

ח. הַזּוֹרֵק כְּלִי שֶׁל חֲבֵרוֹ[57] מֵרֹאשׁ הַגָּג עַל גַּבֵּי כָּרִים וּכְסָתוֹת שֶׁל בַּעַל הַכְּלִי, וְקָדַם בַּעַל הַכְּלִי וְהֵסִיר הַכָּרִים[58] - הַזּוֹרֵק חַיָּב[59]; שֶׁזְّרִיקָתוֹ הוּא הַגּוֹרֵם הָרִאשׁוֹן[60] לִשְׁבִירַת הַכְּלִי. וְאִם קָדַם אַחֵר[61] וְסִלְּקָן - שְׁנֵיהֶן חַיָּבִין[62], הַזּוֹרֵק וְהַמְסַלֵּק; שֶׁשְּׁנֵיהֶם גָּרְמוּ לְאַבֵּד מָמוֹנוֹ שֶׁל זֶה.

57) ושלא ברשות זרק. 58) וברשות עשה, שהרי שלו הם. 59) בכל, כי לבעל הכרים מותר לקחת כרים שלו בכל עת שירצה, מה שאין כן הזורק, שכל מעשהו באיסור. ופסק רבינו כרי"ף שאין הלכה כרבה (בבא קמא כו:) שאומר הזורק פטור. 60) שלולא זרק לא היה הכלי נשבר. 61) שאינו בעל הכרים. 62) כי שניהם שלא ברשות עשו, ושניהם שותפים בנזק שגרמו. [מלשונו של רבינו שכתב: "כרים וכסתות של בעל הכלי" משמע, שאם הכרים היו של אדם אחר ובעל הכלי סילקם, משלם הזורק חצי נזק בלבד].

ט. וְכֵן הַשּׁוֹרֵף שִׁטָּרוֹתָיו שֶׁל חֲבֵרוֹ - חַיָּב[63] לְשַׁלֵּם כָּל הַחוֹב[64] שֶׁהָיָה בַּשְּׁטָר; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁאֵין גּוּף הַשְּׁטָר מָמוֹן[65], הֲרֵי גָּרַם לְאַבֵּד הַמָּמוֹן[66]. וּבִלְבַד שֶׁיּוֹדֶה לוֹ הַמַּזִּיק שֶׁשְּׁטָר מְקַיָּם הָיָה[67], וְכָךְ הָיָה כָּתוּב בּוֹ[68], וּמֵחֲמַת שֶׁשְּׁרָפוֹ הוּא אֵינוֹ יָכוֹל לִגְבּוֹת הַחוֹב[69]; אֲבָל אִם לֹא הֶאֱמִינוֹ[70] - אֵינוֹ מְשַׁלֵּם לוֹ אֶלָּא דְּמֵי הַנְּיָר בִּלְבַד.

63) כרפרם, שדן דינא דגרמי, ולא כרבה שסובר פטור, שהשורף יכול לטעון: שרפתי לך פיסת נייר בלבד (שם). 64) ובלשון הגמרא "דמי שטרא מעליא" (=דמי שטר מעולה), היינו כל הסכום הכתוב בו ולא דמי השטר כפי שהוא שווה למכירה (שם). 65) אלא נייר בלבד. 66) לולא שרפו, היה בעל השטר גובה כל החוב שבשטר. 67) בית דין אישרו חתימות עדי השטר ורשמו האישור על השטר ואפשר לגבות בו. 68) כלומר, השורף מאמין לבעל השטר שסכום זה היה כתוב בשטר. 69) המדובר כשאין עדים שיודעים מה היה כתוב בשטר ואם הוא מקויים בבית דין, שאילו היו עדים, יכול לכתוב לו שטר חדש על פי העדים ולא יפסיד כלום (שם). 70) וטוען שהנייר ששרף לא היה שטר כלל.

י. וְכֵן רְאוּבֵן שֶׁהָיָה נוֹשֶׁה בְּשִׁמְעוֹן, וּמָכַר הַשְּׁטָר לְלֵוִי, וְחָזַר אַחַר שֶׁמָּכְרוֹ וּמְחָלוֹ לְשִׁמְעוֹן[71] - הֲרֵי נִפְטַר שִׁמְעוֹן, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בִּמְקוֹמוֹ, וְנִתְחַיֵּב רְאוּבֵן לְשַׁלֵּם לְלֵוִי כָּל מַה שֶּׁבַּשְּׁטָר[72]; שֶׁהֲרֵי גָּרַם לוֹ לְאַבֵּד הַשְּׁטָר, וַהֲרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁשְּׁרָפוֹ[73]. וְכֵן אִם מָחַלוֹ יוֹרֵשׁ רְאוּבֵן[74] - מְשַׁלֵּם הַמּוֹחֵל מִן הַיָּפֶה שֶׁבִּנְכָסָיו.

71) ויכול ראובן למחול אף אחרי המכירה, מכיוון שהשטר אין גופו ממון, וכל עיקרו אינו אלא ראייה, שראובן הלווה לשמעון. מן התורה יכול אדם למכור לחבירו דבר מוחשי בלבד, שהוא גופו ממון, וכל קניין שטרות־ראיות אינו אלא מדרבנן. משום כך המוכר שטר חוב לחבירו, יכול אחר כך למחול את החוב, כי מן התורה החוב עדיין שלו הוא, כתובות פו. (רי"ף שם). 72) אפילו קנה לו שטר של אלף לירות במאה לירות, יקבל כל מה שכתוב בשטר, היינו אלף לירות (שם). 73) גם במוחל חוב מביא התלמוד דברי אמימר (בבא קמא צח:), שהשורף משלם "דמי שטרא מעליא". 74) כך פסק שמואל, שאפילו היורש של המלווה יכול למחול (ראה למעלה הלכה ז). ואף על פי שאילו לא מחל, היה הבעל־חוב גובה מבינונית בלבד, עכשיו שהפסידו ישלם מן העידית. וראה בבא קמא צח: רש"י דיבור המתחיל כי כשורא לצלמא.

יא. וְכֵן הָעוֹשֶׂה עַבְדּוֹ אַפּוֹתֵיקִי[75], וְחָזַר וְשִׁחְרְרוֹ - חַיָּב הַמְשַׁחְרֵר לְשַׁלֵּם לְבַעַל הַחוֹב; שֶׁהֲרֵי הִפְקִיעַ שִׁעְבּוּדוֹ[76] וְגָרַם לְאַבֵּד מָמוֹנוֹ[77]. וְכוֹפִין אֶת בַּעַל חוֹב גַּם הוּא לְשַׁחְרֵר הָעֶבֶד[78], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְגַּע בּוֹ וְיֹאמַר לוֹ: עַבְדִּי אַתָּה[79]. וְכֵן הַדּוֹחֵף[80] מַטְבֵּעַ חֲבֵרוֹ, וְנִתְגַּלְגֵּל[81] וְיָרַד לַיָּם - חַיָּב לְשַׁלֵּם[82]. וְכֵן הַצּוֹרֵם[83] אֹזֶן הַפָּרָה - חַיָּב לְשַׁלֵּם, שֶׁהֲרֵי גָּרַם לִפְחֹת דָּמֶיהָ[84]. וְכֵן הַמְרַקֵּעַ[85] דִּינְרֵי חֲבֵרוֹ וְהֶעֱבִיר צוּרָתָן[86] - חַיָּב לְשַׁלֵּם מִשּׁוּם גּוֹרֵם. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים.

75) שאמר לבעל חובו: לא יהיה לך פירעון אלא מזה. 76) כל עוד שהוא עבד הריהו משועבד לבעל חוב, שיוכל לגבות חובו ממנו, והשחרור מפקיע שעבודו ולא יוכל לגבות חובו ממנו, שם. 77) שלא יוכל לגבות חובו משאר נכסי הלווה, שהרי אמר לו מפורש שלא יגבה אלא מזה, והגורם להזיק ממון חבירו חייב. ראה הלכות מלווה ולווה פרק יח הלכה ו. 78) אף על פי שמעולם לא היה עבדו, שהרי גופו לא היה קנוי לו אלא משועבד, והאדון ששעבדו הפקיע שעבודו כששחררו. 79) ויוציא לעז על בניו (שם מא.). 80) חבירו החזיק מטבע בידו, והיכהו תחת ידו (בבא קמא צח.). 81) ולא בא לידו, אבל אם בא לידו, דינו כגזלן וחייב מדין תורה. 82) אף על פי שלא הזיק בידיים, חייב משום שגרם להזיק. 83) הפוגם (שם). 84) שאינה ראוייה למזבח. [ומה שפסק רבינו בפרק ג מנזקי ממון הלכה ד, שהגוזל פרה ונפסלה מלהקריבה למזבח, אומר לו (הגזלן לנגזל): הרי שלך לפניך, המדובר, כשנפסלה מאליה ולא עשה בה מעשה, אבל כשהגזלן עצמו פסלה, משלם את מה שפיחתה]. 85) עושה אותם דקים על ידי הכאה בפטיש, אבל לא החסירם. 86) הצורה שהייתה טבועה בדינרים אינה ניכרת כמקודם ומפני כך פחתו דמיהם.

יב. הַזּוֹרֵק[87] כְּלִי מֵרֹאשׁ הַגָּג לָאָרֶץ וְלֹא הָיָה תַּחְתָּיו כֵּלִים[88], וְקָדַם אַחֵר וּשְׁבָרוֹ בְּמַקֵּל כְּשֶׁהוּא בָּאֲוִיר קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ לָאָרֶץ[89] - חַיָּב זֶה הָרִאשׁוֹן פָּטוּר; שֶׁלֹּא שָׁבַר אֶלָּא כְּלִי שֶׁסּוֹפוֹ לְהִשָּׁבֵר מִיָּד בְּוַדַּאי, וְנִמְצָא כְּשׁוֹבֵר כְּלִי שָׁבוּר[90], וְאֵין זֶה כְּגוֹרֵם[91]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה - פָּטוּר.

87) בעל הכלי. בבא קמא כו: 88) כלומר, כרים וכדומה. 89) והרי הכלי שנזרק עדיין שלם בזמן שהאחר הכהו. 90) על ידי הזורק, ומשום כך הזורק חייב אם הכלי אינו שלו. וראה שם יז: רש"י דיבור המתחיל זרק. 91) כמסלק הכרים בהלכות ז־ח שחייב, שלולא סילק את הכרים לא היה נשבר, מה שאין כן כאן, שאפילו לא שברו במקל, בוודאי היה נשבר.

יג. שׁוֹר שֶׁהָיָה עוֹמֵד לַהֲרִיגָה מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַזִּיק אֶת הַבְּרִיּוֹת[92], וְאִילָן הָעוֹמֵד לִקְצִיצָה מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַזִּיק אֶת הָרַבִּים[93], וְקָדַם אֶחָד וְשָׁחַט[94] שׁוֹר זֶה וְקָצַץ אִילָן זֶה שֶׁלֹּא מִדַּעַת הַבְּעָלִים - חַיָּב לְשַׁלֵּם לַבְּעָלִים כְּמוֹ שֶׁיִּרְאוּ הַדַּיָּנִים[95]; שֶׁהֲרֵי הִפְקִיעָן מִלַּעֲשׂוֹת מִצְוָה[96]. וְאִם טָעַן וְאָמַר: אַתָּה אָמַרְתָּ לִי לְהָרְגוֹ וּלְקָצְצוֹ - הוֹאִיל וְהוּא עוֹמֵד לְכָךְ[97], הֲרֵי זֶה פָּטוּר.

92) אפילו לא המית. 93) כגון שענפיו נוטים לרשות הרבים. 94) כי אין חיוב להרגו אלא לסלק את המזיק. ואפילו שור שהמית וחייב סקילה, אם שחטו עד שלא נגמר דינו, בשרו מותר, שם מד. 95) שיראו אם בעל השור או בעל האילן מדקדק בשאר מצוות או לא, וגם יראו את גודל הטרחה בקיום המצוה, שלפעמים אדם מונע עצמו מן המצוה בגלל הטרחה, ונוח לו שאחר יעשה אותה, מאירת עיניים חושן משפט שפב. 96) "ובערת הרע מקרבך". 97) משום כך הוא נאמן, וכנראה שכח בעל השור שנתן לו רשות, אבל אם השור אינו עומד להריגה, אינו נאמן לטעון שקיבל רשות להרגו, שאין אדם נותן רשות לאחרים שיזיקו ממונו ולפיכך חייב לשלם, אלא אם כן יביא עדים שיעידו כדבריו. שם צא:

יד. וְכֵן מִי שֶׁשָּׁחַט[98] חַיָּה וָעוֹף[99], וּבָא אַחֵר וְכִסָּה הַדָּם שֶׁלֹּא מִדַּעַת הַשּׁוֹחֵט - חַיָּב לִתֵּן[100] כְּמוֹ שֶׁיִּרְאוּ הַדַּיָּנִים. וְיֵשׁ מִי שֶׁהוֹרָה[101], שֶׁהוּא נוֹתֵן קְנָס[102] קָצוּב[103], וְהוּא עֲשָׂרָה זְהוּבִים[104]. וְכֵן הוֹרוּ, שֶׁכָּל הַמּוֹנֵעַ הַבְּעָלִים מֵעֲשׂוֹת מִצְוַת עֲשֵׂה[105] שֶׁהֵן רְאוּיִין לַעֲשׂוֹתָהּ, וְקָדַם אַחֵר וַעֲשָׂאָהּ - מְשַׁלֵּם לַבְּעָלִים עֲשָׂרָה זְהוּבִים[106].

98) והשוחט חייב במצוות כיסוי (שם). 99) או עוף. 100) שהשוחט יכול לטעון אני רוצה לעשות מצוה זו (שם). 101) מובא ברי"ף שם. 102) שהרי לא החסירו ממון. 103) קבוע, ואינו תלוי בשיקול דעתו של הדיין. 104) כך פסק רבן גמליאל (שם) באחד ששחט וקדם חבירו וכיסה. לפי הדעה הקודמת לא היה זה קנס קצוב, אלא רבן גמליאל קבע תשלום זה של עשרה זהובים לפי ראות עיניו באותו מעשה שבא לפניו. 105) אנו לומדים ממעשה כיסוי הדם על שאר מצוות עשה. 106) כפסק דינו של רבן גמליאל במעשה כיסוי הדם.

טו. שָׁמִין[107] לְמַזִּיק בְּיָדוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁשָּׁמִין לוֹ אִם הִזִּיק מָמוֹנוֹ. כֵּיצַד? חֲרֵי שֶׁהָרַג בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ אוֹ שִׁבֵּר כֵּלָיו - שָׁמִין כַּמָּה הָיְתָה הַבְּהֵמָה שָׁוָה וְכַמָּה הַנְּבֵלָה שָׁוָה, וְכַמָּה הָיָה הַכְּלִי שָׁוֶה וְהוּא שָׁלֵם וְכַמָּה שָׁוֶה עַתָּה, וּמְשַׁלֵּם הַפְּחָת[108] לַנִּזָּק עִם הַנְּבֵלָה[109] אוֹ הַכְּלִי הַשָּׁבוּר[110]. כְּדֶרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּשׁוֹרוֹ שֶׁהִזִּיק, שֶׁדִּין אֶחָד הוּא. דָּרַךְ עֲנָבִים[111] שֶׁל חֲבֵרוֹ - שָׁמִין לוֹ הֶזֵּקוֹ[112]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

107) מעריכים. 108) היינו ההפרש בין דמי הפרה קודם שהרגה ובין דמי הנבילה. 109) והנבילה שייכת לניזק, ככתוב (שמות כא, לד) "והמת יהיה לו" ופירשו "לו" - לניזק, שם י: ואין הניזק יכול לומר למזיק: טול אתה את הנבילה, ושלם לי את דמי הפרה כולה. 110) בבא מציעא צו: וזו לשון התוספתא (בבא קמא פרק ג): כלל אמרו בנזיקין: הרג את שורו, וקרע את כסותו, וקצץ נטיעותיו, לא יאמר טול את הנבילה ותן לי את הפרה; טול את הקרעים ותן לי את הטלית; טול את הקצצים ותן לי הנטיעות, אלא שמים אותן כמה הן יפין עד שלא הוזקו, וכמה הן יפין משהוזקו, ולפי כך הם משלמים. 111) ועשה אותם יין. 112) במקרה שדמי ענבים עולים על דמי היין, או אם יעשה מהם צימוקים, ראה בבא בתרא קכו. משמע שם שבדרך כלל דמי היין עולים על דמי ענבים.

טז. כְּשֶׁגּוֹבִין הַפְּחָת מִן הַמַּזִּיק, גּוֹבִין מִן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַמְּטַלְטְלִין[113] שֶׁלּוֹ. אִם אֵין לוֹ מְטַלְטְלִין - גּוֹבִין מִן הַיָּפֶה שֶׁבְּנִכְסָיו[114]. וְכֵן הָאוֹנֵס[115] וְהַמְּפַתֶּה וְהַמּוֹצִיא שֵׁם רַע[116] - כֻּלָּן[117] גּוֹבִין מֵהֶן מִן הַיָּפֶה שֶׁבְּנִכְסָיו.

113) כדרך שגובים אם ממונו הזיק. ראה הלכות נזקי ממון פרק ה הלכה י. 114) ככתוב במזיק (שם כב, ד): "מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם". אבל מטלטלין רשאי הוא ליתן אפילו סובין, שכולם נחשבים למיטב, כי אם קשה למכרם במקום זה, אפשר למכרם במקום אחר. בבא קמא ז. ז: 115) נערה בתולה שלא נתארסה, שמשלם חמישים כסף לאבי הנערה (דברים כב, יט). 116) על אשתו וטוען "לא מצאתי לה בתולים", שחייב לשלם מאה כסף לאביה (דברים כב, יח). 117) "כולם כאבות (כאבות נזיקין) לשלם ממיטב", בבא קמא ה.

יז. כָּל הַמַּזִּיק[118] מָמוֹן חֲבֵרוֹ וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ[119] מַה הִזִּיק - חֲרֵי הַנִּזָּק נִשְׁבָּע בְּתַקָּנַת חֲכָמִים[120] וְנוֹטֵל כְּמוֹ שֶׁיִּטְעַן הַנִּגְזָל[121]. וָהוּא[122], שֶׁיִּטְעַן דְּבָרִים שֶׁהוּא אָמוּד בָּהֶן[123], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּנִגְזָל.

118) בידיים, כעין הדוגמא המובאת בהלכה הבאה. 119) משמע אם המזיק יודע ומכחיש את דברי הניזק, אין הניזק נשבע ונוטל. 120) כי מדין תורה נשבע הנתבע ויוצא פטור, כגון שבועת השומרים (שמות כב) ועוד. ראה הלכות טוען ונטען פרק א, הלכה ב. 121) שתיקנו החכמים שישבע ויטול. ראה הלכות גזילה ואבידה פרק ד הלכה א. 122) במה דברים אמורים שנשבע ונוטל כל מה שהוא טוען. 123) שמעריכים אותו, שאפשר להניח שיש לו דברים אלו שהוא טוען. בבא קמא סב.

יח. כֵּיצַד? לָקַח כִּיס חֲבֵרוֹ וְהִשְׁלִיכוֹ לַיָּם אוֹ לְאֵשׁ, אוֹ שֶׁמְּסָרוֹ בְּיַד אַנָּס[124] וְאָבַד[125], בַּעַל הַכִּיס אוֹמֵר: זְהוּבִים הָיָה מָלֵא, וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר: אֵינִי יוֹדֵעַ מָה הָיָה בּוֹ, שֶׁמָּא עָפָר אוֹ תֶּבֶן הָיָה מָלֵא - חֲרֵי הַנִּזָּק נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[126] וְנוֹטֵל. וָהוּא, שֶׁיִּטְעַן דְּבָרִים שֶׁהוּא אָמוּד בָּהֶן אוֹ אָמוּד לְהַפְקִידָן אֶצְלוֹ[127], וְדַרְכָּן לְהַנִּיחָן בְּכִיס[128] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ; אֲבָל אִם אֵין דַּרְכָּן לְהַנִּיחָן בִּכְלִי זֶה - הוּא פָּשַׁע בְּעַצְמוֹ. כֵּיצַד? חֲרֵי שֶׁחָטַף חֵמֶת[129] אוֹ סַל מְלֵאִים וּמְחֻפִּים[130] וְהִשְׁלִיכָם לַיָּם אוֹ שְׂרָפָן, וְטָעַן הַנִּזָּק שֶׁמַּרְגָּלִיּוֹת הָיוּ בְּתוֹכָן - אֵינוֹ נֶאֱמָן[131], וְאֵין מַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ עַל כָּךְ; שֶׁאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ מַרְגָּלִיּוֹת בְּסַלִּים וּבַחֲמָתוֹת. וְאִם תָּפַשׂ - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[132], אֶלָּא נִשְׁבָּע שֶׁמַּרְגָּלִיּוֹת הָיוּ בָּהּ וְנוֹטֵל מִמַּה שֶׁיֵּשׁ אֶצְלוֹ[133]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

124) איש בעל זרוע וכוח, בבא קמא קיז. וראה להלן פרק ח. 125) כי אי אפשר להוציאו מידו. 126) כגון ספר תורה, כדין כל הנשבעים ונוטלים. ראה הלכות טוען ונטען פרק א הלכה ב. 127) שאיש נאמן הוא (גמרא שם). 128) כגון כסף. 129) שק עור למים. 130) ומכוסים, ולא ראו מה שבתוכם. 131) אבל אם יש עדים שהיו בתוכם מרגליות, חייב לשלם, אף על פי שאין דרך בני אדם להניח שם מרגליות, ואין המזיק יכול לטעון אתה פשעת, שהנחת מרגליות בסל, כי אין לו רשות להשליך כלים של חבירו לים, ולכן חייב לשלם מה שהזיק. 132) כי זוהי בעייה שעלתה בתיקו, שם סב. ורבינו לשיטתו שבבעייא שלא נפתרה, אם תפס אין מוציאים מידו. ראה נזקי ממון פרק ב הלכות ה־ו. וראה תוספות שם דיבור המתחיל מי מנחי, ולדעתם אפילו אם תפס מוציאים מידו ואפילו אם יש עדים שמרגליות היו בסל, כי הניזק פשע. 133) ממה שתפס, ואם מה שיש אצלו שווה פחות מדמי המרגליות, אינו גובה את השאר.

יט. יָדַע הַמַּזִּיק שֶׁהַכִּיס הָיָה בּוֹ זְהוּבִים, אֲבָל אֵינוֹ יוֹדֵעַ כַּמָּה הָיוּ, וְאוֹמֵר הַנִּזָּק: אֶלֶף הָיוּ - נוֹטֵל אֶלֶף בְּלֹא שְׁבוּעָה. וְאֵינוֹ יָכוֹל[134] לְהִשָּׁבַע[135], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּעִנְיַן הַפִּקָּדוֹן.

134) תיבה זו אין לה מקום כאן. ונראה שטעות סופר היא וצריך לומר "צריך". 135) לו טען המזיק שבכיס לא היו אלף זהובים כפי שטוען הניזק אלא חמש מאות, היה נשבע, כדין מודה במקצת, ומשלם רק חמש מאות, ומכיוון שאינו יודע, הריהו מחוייב שבועה ואינו יכול להישבע, וכל המחוייב שבועה ואינו יכול להישבע משלם, ואין שכנגדו צריך להישבע (בבא מציעא צח. והלכות טוען ונטען פרק ד, הלכה ז). ויש למזיק רשות להטיל חרם על כל מי שלקח ממנו יותר מהמגיע לו, מבלי לפרט שם הניזק.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) נתבארו בו דיני המוסר ממון חבירו ביד אנס, אם באונס אם ברצון, וכן מי שתפסו לו ממון בשביל חבירו, וכל דיני המוסר. ונסתיים הפרק בדין הרודף או הנרדף שהזיקו ממון. ונשלמו ההלכות.

א. הַמּוֹסֵר[2] מָמוֹן חֲבֵרוֹ בִּידֵי אַנָּס[3] - חַיָּב לְשַׁלֵּם[4] מִן הַיָּפֶה[5] שֶׁבְּנִכְסָיו. וְאִם מֵת - גּוֹבִין מִיּוֹרְשָׁיו[6], כִּשְׁאָר כָּל הַמַּזִּיקִין. בֵּין שֶׁהָיָה הָאַנָּס עוֹבֵד כּוֹכָבִים בֵּין שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל[7], חֲרֵי זֶה הַמּוֹסֵר חַיָּב לְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶׁלָּקַח[8] הָאַנָּס. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָשָׂא[9] הַמּוֹסֵר וְלֹא נָתַן בְּיָדוֹ[10], אֶלָּא הִרְגִּיל[11] בִּלְבַד.

2) בבא־קמא ה. 3) בעל זרוע. 4) ככל גורם היזק (למעלה פרק ז הלכה ז). 5) מן העידית, שם. 6) שחיוב זה מן הדין הוא, ואינו קנס כמו במזיק את חבירו היזק שאינו ניכר, שפטרו בו את היורש (למעלה שם הלכה ג). וראה בבא־קמא קטז: קיז. 7) אף־על־פי שבגמרא מדובר על אנס גוי, אבל במשנה שם מדובר על מסיקין = אנסים סתם. 8) שהרי הוא גרם לכל הנזק הזה. 9) נטל. 10) ואינו מזיק בידים. 11) מלשון "לא רגל על לשונו" (תהלים טו, ג), כלומר הלשין, ואמר לאנס היכן ממונו של חבירו. ואף שלא עשה מעשה אלא דיבר בלבד - הוא חייב, שגרם לנזק, ראה בבא־קמא ה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[12] כְּשֶׁהֶרְאָהּ[13] הַמּוֹסֵר מֵעַצְמוֹ[14]; אֲבָל אִם אֲנָסוּהוּ[15] עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אוֹ יִשְׂרָאֵל אֲנָסָם לְהַרְאוֹת, וְהֶרְאָה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין[16]. וְאִם נָשָׂא וְנָתַן בַּיָּד[17], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָנוּס - חַיָּב לְשַׁלֵּם. הַמַּצִּיל עַצְמוֹ בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ - חַיָּב לְשַׁלֵּם[18].

12) שהמוסר חייב, אפילו לא נשא ונתן ביד. 13) את מקום ממון חבירו. 14) בלא אונס. "אם הראה מעצמו, כנשא ונתן ביד דמי" (בבא־קמא קיז.). 15) על־ידי מכות ויסורים. 16) "ישראל שאנסוהו גוים והראה ממון חבירו, פטור" (שם). החיוב באונס אינו אלא במזיק בידים או באחד מאברי גופו, שחיובו מן התורה. אבל הגורם לנזק חייב מדרבנן, ובאונס לא חייבו (הגהות מיימוניות). ראה למעלה פרק ו הלכה א, וראה רי"ף לבבא־קמא קיז. 17) הריהו מזיק בידים, ומשום כך חייב אפילו באונס (גמרא שם). 18) אף שאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש חוץ מעבודה־זרה גילוי־עריות ושפיכות־דמים, בכל זאת חייב לשלם, ראה בבא־קמא קיז:

ג. כֵּיצַד?[19] הֲרֵי שֶׁגָּזַר הַמֶּלֶךְ[20] לְהָבִיא לוֹ יַיִן[21] אוֹ תֶּבֶן[22] וְכִיּוֵצָא בִּדְבָרִים אֵלּוּ, וְעָמַד מוֹסֵר וְאָמַר: הֲרֵי יֵשׁ לִפְלוֹנִי אוֹצַר יַיִן אוֹ תֶּבֶן בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי, וְהָלְכוּ[23] וּלְקָחוּהָ - חַיָּב לְשַׁלֵּם. אֲנָסוֹ הַמֶּלֶךְ לְמוֹסֵר זֶה עַד שֶׁיַּרְאֶה לוֹ אוֹצְרוֹת יַיִן אוֹ תֶּבֶן, אוֹ עַד שֶׁיַּרְאֶה לוֹ מָמוֹן חֲבֵרוֹ שֶׁהוּא בּוֹרֵחַ מִלְּפָנָיו[24], וְהֶרְאָה לוֹ מִפְּנֵי הָאֹנֶס - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[25]; שֶׁאִם לֹא יַרְאֶה לוֹ - יַכֶּהוּ אוֹ יְמִיתֶהוּ[26].

19) המוסר בדיבור ללא מעשה - חייב. 20) ולא לפי חוקי המלכות, שאילו לפי חוקי המלכות אין לחייב את המוסר, שהרי אמר שמואל "דינא דמלכותא דינא" (בבא־קמא קיג:) וכן פסק רבינו בכמה מקומות. וכבר ביאר רבינו בהלכות גזילה ואבידה פרק ה הלכה יד, שאם לקח המלך ממי שהוא לא בהתאם לחוק, הרי זה גזל, והודו לו כל גדולי הפוסקים ואמרו: "גזלנותא דמלכותא - לאו דינא". 21) כל שהוא, ולא של אדם מסויים. 22) דוגמאות יין ותבן - מובאות בבבא־קמא קיז. 23) עבדי המלך. 24) מלפני המלך, ומשום כך הוא רוצה לתפוס את ממונו של הבורח. 25) אם הראה לו, אבל לכתחילה אסור (מאירת־עינים חושן־משפט סימן שפח, סעיף־קטן יב). 26) אבל אונס מחמת ממון, שאם לא יראהו יטיל עליו עונש ממון, אינו אונס וחייב. ראה כתובות יח:

ד. נָשָׂא מָמוֹן חֲבֵרוֹ בְּיָדוֹ וּנְתָנוֹ לָאֹנֶס - חַיָּב לְשַׁלֵּם מִכָּל מָקוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁהַמֶּלֶךְ אֲנָסוֹ לְהָבִיא[27]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁאִם אֲנָסוֹ לְהָבִיא וְהֵבִיא חַיָּב? בְּשֶׁלֹּא הִגִּיעַ הַמָּמוֹן לִרְשׁוּת הָאֹנֵס[28]; אֲבָל אֹנֶס שֶׁאָנַס יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁהֶרְאָהוּ, וְעָמַד[29] הָאֹנֵס עַל הַמָּמוֹן וְנַעֲשָׂה בִּרְשׁוּתוֹ[30], וְאָנַס אֶת יִשְׂרָאֵל עַד שֶׁהוֹלִיכוֹ לוֹ לְמָקוֹם אַחֵר, וַאֲפִלּוּ הוֹלִיכוֹ[31] זֶה הַמּוֹסֵר שֶׁהֶרְאָהוּ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם; שֶׁכֵּיוָן שֶׁעָמַד הָאֹנֵס בְּצַד הָאוֹצָר כְּבָר אָבַד כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ בּוֹ, וּכְאִלּוּ נִשְׂרַף[32].

27) את ממון חבירו, ואם לא יביא ימיתהו, ומותר לו להביא, כדי להציל עצמו, בכל זאת חייב לשלם. ורבינו פירש את הגמרא שם כרי"ף, אולם הראב"ד חולק עליו ומפרש מה שאמרו נשא ונתן חייב, כשאנסו להביא ממון סתם, אבל כשנקב האנס בשם האיש שאת ממונו הוא דורש, והכריח אותו להביא את ממונו - פטור. [ראה ש"ך חושן־משפט סימן שפח, ס"ק כד]. 28) וזה שנטל ממון חבירו בידו ונתנו לאנס, הריהו מזיק בידיים וחייב. 29) בבא־קמא קיז. 30) שיוכל לשלוט עליו וליטלו, והריהו כאילו כבר נטלו. 31) מרצונו. 32) שם. על שנטל ונתן ביד הוא פטור, שהרי הממון ברשות האנס היה, וכאילו כבר נשרף ולא הזיקו כלום, ועל מה שהראה הוא פטור, שהרי אנוס הוא.

ה. בַּעֲלֵי דִּין[33] שֶׁהָיְתָה בֵּינֵיהֶם מְרִיבָה עַל הַקַּרְקַע אוֹ עַל מִטַּלְטְלִין[34], זֶה אוֹמֵר 'שֶׁלִּי' וְזֶה אוֹמֵר 'שֶׁלִּי', וְעָמַד אֶחָד מֵהֶן וּמְסָרָהּ בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים - מְנַדִּין[35] אוֹתוֹ שֶׁיַּחֲזִיר הַדָּבָר לִכְמוֹ שֶׁהָיָה, וְיַסְלֵק יַד אֹנֶס[36] מִבֵּינֵיהֶם, וְיַעֲשׂוּ דִּין בְּיִשְׂרָאֵל[37].

33) מעשה שהיה, בבא־קמא שם. 34) שאינם לא ביד זה ולא ביד זה. 35) מחרימים. אפילו אם הוא טוען שאינו מוסר ממון חבירו ביד גוי אלא ממון שלו. 36) כגון שיפדם בכסף. 37) בבית־דין של ישראל.

ו. מִי שֶׁנִּתְפַּשׂ עַל חֲבֵרוֹ[38], וְלָקְחוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים מָמוֹן מִמֶּנּוּ בִּגְלַל חֲבֵרוֹ[39] - אֵין חֲבֵרוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם[40]. אֵין לְךָ מִי שֶׁנִּתְפַּשׂ עַל חֲבֵרוֹ וְיִהְיֶה חֲבֵרוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם. חוּץ מִן הַנִּתְפָּשׂ מִפְּנֵי הַמַּס הַקָּצוּב[41] עַל כָּל אִישׁ וָאִישׁ[42] בְּכָל שָׁנָה[43], אוֹ הַנִּתְפָּס עַל הַתְּשׁוּרָה[44] שֶׁנּוֹתֵן כָּל אִישׁ וָאִישׁ לַמֶּלֶךְ בְּעָבְרוֹ עֲלֵיהֶם הוּא אוֹ חֵילוֹתָיו - הֲרֵי זֶה חַיָּב לְשַׁלֵּם לוֹ. וְהוּא, שֶׁיִּקְחוּ מִמֶּנּוּ בְּפֵרוּשׁ בִּגְלַל פְּלוֹנִי בִּפְנֵי עֵדִים.

38) בגלל ממון שרצו לקחת מחבירו. 39) ועל־ידי־זה נפטר חבירו מלשלם לגוי. 40) מכיון שלא כדין לקחו, יכול הוא לטעון: הייתי מפייס אותם והיו פוטרים אותי מלשלם. 41) על־פי חוק המלך, ולולא שילם חבירו, היה הוא מוכרח לשלם. 42) זהו מס הגולגולת ששלמו היהודים בבבל ובארצות גולה אחרות. [וכן מס המוטל על קרקעות, בלשון התלמוד: "דבורלא" (בבא־קמא קיג:), ורבינו השמיט מס זה, כנראה שלא היה נהוג בזמנו]. 43) אבל משנה שעברה לא, מכיון שהמלך כבר קיבל קצבת אותה שנה, ולפקיד הגובה אין רשות לכפות עליו תשלום לשנה שעברה בעד חבירו (שם). 44) שאף היא חובה על כל איש ואיש. בגמרא שם לא נזכרה תשורה, ורבינו למד דין זה מירושלמי כתובות פרק יג הלכה ב: "אין לך נתפס על חבירו וחייב ליתן לו אלא בארנון ובגולגולת". ורבינו מפרש "ארנון" כרבינו חננאל, תשורה "להארחת השלטונות

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

והחיילות בעברם בעיר" (ראה תוספות בבא־בתרא ח. דיבור־המתחיל והלך)].

ז. מִי שֶׁיֵּשׁ עָלָיו עֵדִים[45] שֶׁמָּסַר מָמוֹן חֲבֵרוֹ, כְּגוֹן שֶׁהֶרְאָה מֵעַצְמוֹ אוֹ שֶׁנֶּאֱנַס[46] וְנָשָׂא וְנָתַן, וְלֹא יָדְעוּ הָעֵדִים[47] כַּמָּה הִפְסִידוֹ בְּמִסִּירָתוֹ, וְהַנִּמְסָר אוֹמֵר: כָּךְ וְכָךְ הִפְסִידַנִי, וְהַמּוֹסֵר כּוֹפֵר[48] בַּמֶּה שֶׁטָּעָנוֹ: אִם תָּפַשׂ הַנִּמְסָר - אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ[49], אֶלָּא נִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[50] וְזוֹכֶה בַּמֶּה שֶׁתָּפַשׂ[51]; וְאִם לֹא תָּפַשׂ - אֵין מוֹצִיאִין[52] מִן הַמּוֹסֵר אֶלָּא בִּרְאָיָה בְּרוּרָה[53].

45) אבל אם אין עליו עדים - ישבע הנתבע היסת, כדין כופר הכל, ופטור. 46) ראה למעלה הלכה ב. ואם נשא ונתן בלא אונס, הריהו גזלן ממש, ופשיטא שעשו בו תקנת הנגזל, וישבע הנמסר ויטול (ש"ך חושן־משפט סימן שפח, ס"ק ל). 47) בבא־קמא סב. רי"ף שם. אבל אם ידעו העדים כמה הפסידו, ישלם את כל ההפסד שבא מחמתו. 48) אבל אם אינו כופר, אלא אומר איני יודע, הרי הוא מחויב שבועה ואינו יכול להשבע ומשלם, ונוטל הנמסר בלי שבועה. ראה למעלה פרק ז הלכה יט, וש"ך סעיף־קטן לא, וראה בבא־קמא שם, תוספות דיבור־המתחיל עשו. 49) בבא־קמא שם, בעיא שלא נפתרה, אם עשו תקנת הנגזל במסור או לא, כלומר אם גם בנמסר תיקנו שנשבע ונוטל כמו בנגזל או לא. ומכיוון שהבעיא לא נפתרה, אין מוציאים מספק מיד התופס. וראה למעלה שם הלכה יח. 50) כדין כל הנשבעים ונוטלים. 51) כי בזה הוא מוחזק, אבל אם הוא טוען על יותר ממה שתפס, ורוצה להשבע על כל סכום התביעה, לא תועיל לו השבועה, אלא להחזיק במה שתפס. 52) משום שכל בעיית ממון שעלתה בגמרא בתיקו, אנו פוסקים לטובת המחזיק, רי"ף לבבא־קמא שם. 53) ולא באומדן ולא בשבועה, שלא כרב האי גאון, שפסק שהנמסר נשבע ומוציא מן המוסר חצי ממה שנשבע, שדין "תיקו" לדעתו כדין ממון המוטל בספק וחולקים. ראה אוצר הגאונים לבבא־קמא עמוד 43.

ח. אֵין מַשְׁבִּיעִין אֶת הַמּוֹסֵר שֶׁהֶרְאָה מֵעַצְמוֹ לֹא שְׁבוּעָה חֲמוּרָה[54] וְלֹא שְׁבוּעַת הֶסֵּת[55], מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָשָׁע[56] וְאֵין לְךָ פָּסוּל[57] יָתֵר מִזֶּה. אֲבָל הַמּוֹסֵר שֶׁאָנַסוּהוּ לְהַרְאוֹת[58] אוֹ לְהָבִיא וְנָשָׂא וְנָתַן בַּיָּד, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב לְשַׁלֵּם[59] - אֵינוֹ רָשָׁע[60], אֶלָּא בֶּן תַּשְׁלוּמִין הוּא בִּלְבַד, וּמַשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ כִּשְׁאָר הַכְּשֵׁרִין.

54) כגון שבועה של מודה במקצת, שהיא מן התורה. 55) שתיקן רב נחמן בכופר הכל, שבועות מ: 56) ראה הלכה ט. 57) ראה בבא־מציעא ה: ושבועות מא. 58) שפטור מלשלם, למעלה הלכה ב. 59) שם. 60) שהרי אנוס הוא.

ט. אָסוּר לִמְסֹר[61] הָאָדָם בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים, בֵּין בְּגוּפוֹ בֵּין בְּמָמוֹנוֹ[62]. וַאֲפִלּוּ הָיָה רָשָׁע[63] וּבַעַל עֲבֵרוֹת, וַאֲפִלּוּ הָיָה מֵצֵר לוֹ[64] וּמְצַעֲרוֹ. וְכָל הַמּוֹסְרוֹ בְּיַד עוֹבֵד כּוֹכָבִים, בֵּין בְּגוּפוֹ בֵּין בְּמָמוֹנוֹ - אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא[65].

61) גיטין ז. 62) כמעשה שבא לפני רב, בבא־קמא קיז. וראה רי"ף לבבא־קמא פרק הגוזל ומאכיל מג: 63) שאמר דוד: אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי (תהלים לט, ב), אף־על־פי שרשע לנגדי, אשמרה לפי מחסום, גיטין שם. 64) גורם לו רעות ומצערו. 65) "המינין והמסורות . . . יורדים לגיהינום ונידונים בה לדורי דורות" (ראש השנה יז. ותוספתא סנהדרין פרק יג).

י. מֻתָּר לַהֲרֹג[66] הַמּוֹסֵר בְּכָל מָקוֹם[67], וַאֲפִלּוּ בַּזְּמַן הַזֶּה[68] שֶׁאֵין דָּנִין דִּינֵי נְפָשׁוֹת. וּמֻתָּר לְהָרְגוֹ קֹדֶם שֶׁיִּמְסֹר[69]. אֶלָּא כְּשֶׁאָמַר[70]: הֲרֵינִי מוֹסֵר פְּלוֹנִי בְּגוּפוֹ אוֹ בְּמָמוֹנוֹ, וַאֲפִלּוּ מָמוֹן קַל[71] - הִתִּיר עַצְמוֹ[72] לְמִיתָה. וּמַתְרִין לוֹ וְאוֹמְרִין לוֹ: אַל תִּמְסֹר[73]. אִם הֵעֵז פָּנָיו וְאָמַר: לֹא כִּי[74], אֶלָּא אֶמְסְרֶנּוּ[75] - מִצְוָה לְהָרְגוֹ[76]. וְכָל הַקּוֹדֵם[77] לְהָרְגוֹ זָכָה.

66) רב כהנא שבר מפרקתו של מוסר, בבא־קמא קיז. וברכות נח. 67) ואפילו בחוץ לארץ, שאין שם בית־דין מומחים, כי מעשה רב כהנא בבבל היה. 68) לאחר החורבן, כמעשה רב כהנא. 69) כדי להציל את הנמסר, ואפילו לא עשה כלום. 70) כך היה המעשה, שם. 71) [שכיוון שנמסר לידי הגוים, יעלילו עליו עלילות שונות ולא ינצל מידם. בגמרא שם למדו דין זה מהכתוב (ישעיה נא, כ): "בניך עלפו וכו' כתוא מכמר", מה תוא זה כיון שנפל למכמר אין מרחמים עליו, כך ממון של ישראל שנפל ליד גוים אין מרחמים עליו. והראשונים פירשו כמו שאמרנו. ראה מרדכי כאן, והרא"ש בתשובותיו כלל יז סימן ב וג). 72) ומותר להרגו כדין רודף. 73) כך עשה רב, שם. 74) לא כן. 75) ועל־ידי־זה ניכר שהוא מתכוון לעשות זאת. 76) כדין רודף אחר חבירו להורגו, והתורה אמרה הבא להרגך השכם להרגו, ברכות נח. 77) ולאו דוקא הנמסר.

יא. עָשָׂה הַמּוֹסֵר אֲשֶׁר זָמַם[78] וּמָסַר - יֵרָאֶה לִי[79], שֶׁאָסוּר לְהָרְגוֹ[80]; אֶלָּא אִם כֵּן הֶחֱזַק[81] לִמְסֹר - הֲרֵי זֶה יֵעָנֵשׁ[82], שֶׁמָּא יִמְסֹר אֲחֵרִים[83]. וּמַעֲשִׂים בְּכָל זְמַן בְּעָרֵי הַמַּעֲרָב[84] לַעֲנֹשׁ הַמּוֹסְרִים שֶׁהֶחֱזִקוּ לִמְסֹר מָמוֹן בְּנֵי אָדָם, וְלִמְסֹר הַמּוֹסְרִים[85] בְּיַד הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לְעָנְשָׁם וּלְהַכּוֹתָם וּלְאָסְרָם כְּפִי רִשְׁעָם. וְכֵן כָּל הַמֵּצֵר לַצִּבּוּר[86] וּמְצַעֲרָן - מֻתָּר לְמָסְרוֹ בְּיַד הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים לְהַכּוֹתוֹ וּלְאָסְרוֹ וּלְקָנְסוֹ[87]. אֲבָל מִפְּנֵי צַעַר יָחִיד[88] אָסוּר לְאָסְרוֹ[89]. וְאָסוּר לְאַבֵּד מָמוֹנוֹ[90] שֶׁל מוֹסֵר, וְאַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לְעָנְשׁוֹ; שֶׁהֲרֵי מָמוֹנוֹ לְיוֹרְשָׁיו[91].

78) חשב מחשבת בליעל. 79) דעת רבינו, ואינה לא בגמרא ולא ברי"ף (במרדכי סוף פרק הגוזל ומאכיל כתב בשם רבינו שמחה, שהרי"ף חולק על דעה זו). 80) שהרי הדין שמותר להרגו אינו אלא כדי להציל את חבירו, כדין

רודף אחר חבירו, אבל לא משום רוצח, שאינו אלא גורם ופטור. ואפילו רוצח ממש אין הורגים אותו אלא בעדים והתראה ובבית־דין. 81) שלוש פעמים, וראה סנהדרין פא: 82) בדפוס רומי ר"מ כתוב "יהרג", וכן גם ב'שולחן ערוך' חושן־משפט סימן שפח, סעיף יא. והמקור הוא: "המינין והמסורות . . . היו מורידין ולא מעלין" (עבודה זרה כו:), כלומר מסבבים את הריגתם, כגון שנפל לבאר והסולם בבאר, מסלקים את הסולם. ולדעת רבינו מותר להרגו בידיים, כמנהג ערי המערב, וכך אם אי־אפשר להרגו בידיים, מצווים לסבב הריגתו. ראה הלכות רוצח פרק ד הלכה י. 83) ומצוה להצילם. 84) צרפת. 85) המוסרים דוקא, אבל רשעים על עבירות אחרות - אסור למסור לגוים, ראה למעלה הלכה ט. 86) דינו כמוסר. התלמוד מונה אותו יחד עם המוסר ויתר הרשעים, שאין להם חלק לעולם הבא. "המינין והמסורות . . . ושנתנו חיתיתם בארץ חיים (=שמטילים אימה יתירה על הצבור) . . ." ראש השנה יז. ותוספתא סנהדרין פרק יג. 87) בממונו. 88) ראה למעלה הלכה ט. 89) ב'שולחן ערוך' חושן־משפט סימן שפח, סעיף יב הגירסא הנכונה "למסרו". 90) מחלוקת רב הונא ורב יהודה בבבא־קמא קיט. ופסק רבינו שאסור לאבדו כדעת הרי"ף שם. והראייה היא מן הבעיא, אם עשו תקנת נגזל במוסר. כלומר, אם הנמסר ישבע ויטול (שם סב.), והבעיא נשארה בתיקו, שאם מותר היה לאבדו, כל־שכן שנשבע ונוטל. 91) ואין לנו רשות להזיק ליורשיו. התלמוד מוסיף, שיכול ויתקיים בו הכתוב (איוב כז, יז): "יכין רשע וצדיק ילבש", כלומר, שמא יורשיו יהיו צדיקים.

יב. רוֹדֵף[92] שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ אוֹ לִדְבַר עֲבֵרָה[93], וְשִׁבֵּר אֶת הַכֵּלִים, בֵּין שֶׁל נִרְדָּף בֵּין שֶׁל כָּל אָדָם[94] - פָּטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ; שֶׁכֵּיוָן שֶׁרָדַף[95] הִתִּיר עַצְמוֹ לְמִיתָה[96].

92) בבא־קמא קיז: 93) כגון אחר אחת העריות לאנסה, בין חייבי מיתות בית־דין ובין חייבי כריתות, אבל חייבי לאוין אין מצילים אותן בנפשו של רודף (סנהדרין עג.). 94) אף־על־פי שמיתה לזה וממון לזה. 95) אפילו לא הרגו. 96) מותר לכל אחד להרוג אותו, כדי להציל את הנרדף (סנהדרין שם), ואפילו כשהוא רודף אחר אחת העריות, שאינו חייב עליה אלא כרת, בכל זאת מותר להרוג אותו, כדי להצילה מן העבירה, וחיוב מיתה וחיוב תשלומין באים כאחד, וקם ליה בדרבה מיניה. ראה הלכות גניבה ואבידה פרק ג הלכה א.

יג. נִרְדָּף[97] שֶׁשִּׁבֵּר כֵּלִים[98] שֶׁל רוֹדֵף - פָּטוּר; לֹא יִהְיֶה מָמוֹנוֹ חָבִיב מִגּוּפוֹ[99]. וְאִם שִׁבֵּר כֵּלִים[100] אֲחֵרִים - חַיָּב[101]; שֶׁהַמַּצִּיל עַצְמוֹ בְּמָמוֹן חֲבֵרוֹ - חַיָּב.

97) בבא־קמא שם. 98) כדי להציל עצמו. 99) שהרי נרדף זה רשאי להרוג את רודפו, כדי להציל עצמו, כל־שכן שניתן להצילו בממונו של הרודף, שם. 100) צריך לומר: "כלי", וכן הוא בדפוס רומי ר"מ. 101) לשלם, שם.

יד. מִי שֶׁרָדַף[102] אַחַר הָרוֹדֵף לְהוֹשִׁיעַ הַנִּרְדָּף, וְשִׁבֵּר אֶת הַכֵּלִים, בֵּין שֶׁל רוֹדֵף בֵּין שֶׁל כָּל אָדָם - פָּטוּר. וְלֹא מִן הַדִּין[103], אֶלָּא תַּקָּנָה הִיא, שֶׁלֹּא יִמָּנַע מִלְּהַצִּיל אוֹ יִתְמַהְמַהּ[104] וְיִעַיֵּן[105] בְּעֵת שֶׁיִּרְדֹּף.

102) שם. 103) שהרי המציל עצמו בממון חבירו - חייב, כל־שכן המציל אחרים בממון חבירו. 104) יתאחר. 105) שלא ישבר כלים בריצתו, ובינתיים יאחר את המועד.

טו. סְפִינָה שֶׁחִשְׁבָה לְהִשָּׁבֵר מִכֹּבֶד הַמַּשּׂוֹי, וְעָמַד אֶחָד מֵהֶן וְהֵקֵל מִמַּשָּׂאָהּ וְהִשְׁלִיךְ בַּיָּם[106] - פָּטוּר[107]; שֶׁהַמַּשָּׂא שֶׁבָּהּ כְּמוֹ רוֹדֵף אַחֲרֵיהֶם לְהָרְגָם. וּמִצְוָה רַבָּה עָשָׂה שֶׁהִשְׁלִיךְ וְהוֹשִׁיעָם[108].

~ נקודות משיחות קודש ~

"סְפִינָה שֶׁחִשְׁבָה לְהִשָּׁבֵר ... וּמִצְוָה רַבָּה עָשָׂה שֶׁהִשְׁלִיךְ וְהוֹשִׁיעָם".

בפנימיות העניינים של הלכה זו נרמזת מעלתם הגדולה של ישראל, כי "ספינה" מורה על הנשמה, כמאמר הזוהר (ח"ב קצט, א.) "יונה דנחת לספינה, דא איהי נשמתא דבר נש דנחת אל האי עלמא למהוי בגופא דבר נש" ובלשון הכתוב "יורדי הים באניות עושי מלאכה במים רבים" שאחרי סכנת ה"מים רבים" שהם ריבוי הטרדות והבלבולים של עניני העולם, מגיעה למחוז חפצה בשלום ואז ניתוסף עילוי גדול יותר בנשמה מכפי שהיתה קודם ירידתה לעולם.

ים הגלות הוא הים הסוער שמביא את הספינה למצב ש"חשבה להשבר" כי מצד התגברות החושך בעולם נעשה חלישות בקיום התורה ומצוותיה. והמשוי הוא העול של תורה ומצוות, ומצד החשש ש"חישבה להישבר" הקב"ה מיקל המשוי מעליה, שהרי ישנם ריבוי עניני תומ"צ שאי אפשר לקיימם בזמן הגלות כמו דיני הקרבנות, טומאה וטהרה וכו' שמצוות אלו "השליך בים" למעליותא ע"ד "כמים לים מכסים" שמצוות אלו חזרו ונתעלו לשורשן ומקורן בבחינת ההעלם שלמעלה מהגילוי.

ובזה מודגשת מעלתן של ישראל, שכל התורה לא ניתנה אלא בשביל לזכות את ישראל, ואם ריבוי התורה מסכן את ישראל "המשא שבה כמו רודף אחריהם להרגם, ומצוה רבה עשה שהשליך והושיעם", שהרי התורה בשביל ישראל, ואם אין ישראל - תורה למה (ע"ד לשון חז"ל - פדר"א פ"נ. אסת"ר פ"ח, ז.).

ספה"ש תשמ"ט ח"ב ע' 670
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

106) כדי להציל את הנוסעים. 107) ואינו חייב לשלם כדין מזיק, וכל בעלי המטען מחלקים ביניהם את ההפסד. ורבינו בהלכות גזילה ואבידה פרק יב הלכה יד מפרש כיצד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מחלקים. לפי פירוש זה מסולקת השגת הראב"ד, שכנראה הבין שכוונתו לפטור לגמרי את המטיל, וראה חושן־משפט סימן שפ, סעיף ד, מאירת־עינים סעיף־קטן ט. 108) סיים רבינו במילה "והושיעם", כדי לסיים בכי טוב. ועוד, מילה זו באה לציין סדר נזיקין, שנקרא "ישועות" (שבת לא.), מגדל עוז.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת חוֹבֵל וּמַזִּיק בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

הִלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נֶפֶשׁ

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁבַע עֲשֵׂה מִצְוֹת. שֶׁבַע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְעֶשֶׂר מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) שֶׁלֹּא לִרְצֹחַ. ב) שֶׁלֹּא לִקַּח כֹּפֶר לְנֶפֶשׁ רוֹצֵחַ, אֶלָּא יוּמָת. ג) לְהַגְלוֹת הָרוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה. ד) שֶׁלֹּא לִקַּח כֹּפֶר לִמְחַיֶּב גָּלוּת. ה) שֶׁלֹּא יוּמַת הָרוֹצֵחַ כְּשֶׁיִּרְצַח קֹדֶם עֲמִידָה בַּדִּין. ו) לְהַצִּיל הַנִּרְדָּף בְּנַפְשׁוֹ שֶׁל רוֹדֵף. ז) שֶׁלֹּא לָחוּס עַל הָרוֹדֵף. ח) שֶׁלֹּא לַעֲמֹד עַל דָּם. ט) לְהַפְרִישׁ עָרֵי מִקְלָט וּלְכַוֵּן לָהֶם הַדֶּרֶךְ. י) לַעֲרֹךְ אֶת הָעֶגְלָה בַּנַּחַל. יא) שֶׁלֹּא יֵעָבֵד בְּאוֹתָהּ קַרְקַע וְלֹא תִזָּרַע. יב) שֶׁלֹּא לָשׂוּם דָּמִים. יג) לַעֲשׂוֹת מַעֲקֶה. יד) שֶׁלֹּא יַכְשִׁיל תָּמִים בְּדָבָר. טו) לִפְרֹק עִם מִי שֶׁנִּכְשַׁל בַּדֶּרֶךְ. טז) לִטְעֹן עִמּוֹ. יז) שֶׁלֹּא יַנִּיחֶנּוּ נִבְהָל בְּמַשָּׂאוֹ וְיֵלֵךְ לוֹ.
וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר שכל הורג נפש מישראל עובר בלאו. ושמצוה לגואל הדם להרוג הרוצח. ודין מוזהרים בית דין שלא ליקח כופר מהרוצח. ואם ממיתים אותם העדים וכו'. ודין מצוה להציל הנרדף באחד מאבריו או בנפשו. ודין הדברים שממיתים האדם עד שלא יעשה אותם. ודין היכול להציל ולא הציל.

א. כָּל הוֹרֵג[2] נֶפֶשׁ[3] בֶּן אָדָם[4] עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִרְצָח[5]. וְאִם רָצַח בְּזָדוֹן[6] בִּפְנֵי עֵדִים[7] - מִיתָתוֹ בְּסַיִף[8], שֶׁנֶּאֱמַר: נָקֹם יִנָּקֵם[9]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[10] לָמְדוּ שֶׁזּוֹ מִיתַת סַיִף[11]. בֵּין שֶׁהָרַג אֶת חֲבֵרוֹ בְּבַרְזֶל[12] בֵּין שֶׁשְּׂרָפוֹ[13] בָּאֵשׁ - מִיתָתוֹ בְּסַיִף

2) בין איש ובין אשה, ואפילו אומר הריני רוצח על־מנת ליהרג (מכילתא דרשב"י, הוצאת מקיצי נרדמים, יתרו כ, יג). "השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה". יבמות פד: ובכמה מקומות. 3) ואפילו תינוק בן יומו, שכלו חדשי עיבורו. 4) ואפילו גוי, עובר בלא־תעשה, אבל אין הישראל הרוצח נהרג עליו (לקמן פרק ב הלכה יא). 5) הציווי מנוסח באופן כללי, משום שהוא מכוון לכל. וראה בבא־קמא טו. ו'תוספות' שם דיבור־המתחיל השווה. 6) "וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה" (שמות כא, יד). 7) "כל מכה נפש לפי עדים ירצח את הרוצח" (במדבר לה, ל) וראה 'ספרי' מסעי קסא. 8) מתיזים את ראשו בסייף, סנהדרין נב: 9) במכה עבדו ומת. 10) תלמיד מפי רבו. 11) כי "נקמה" נזכרת בתורה בקשר ל"חרב", "חרב נוקמת נקם ברית" (ויקרא כו, כה). מכילתא משפטים ז, וסנהדרין שם. 12) "ואם בכלי ברזל הכהו וימות, רוצח הוא, מות יומת הרוצח" (במדבר לה, טז). 13) אין אומרים דינו בשריפה. ראה 'ספרי' מסעי קס, על הפסוק "ואם בשנאה יהדפנו", וראה סנהדרין עו:

ב. מִצְוָה[14] בְּיַד גּוֹאֵל הַדָּם [לַהֲרֹג אֶת הָרוֹצֵחַ], שֶׁנֶּאֱמַר: גֹּאֵל הַדָּם הוּא יָמִית אֶת הָרֹצֵחַ. וְכָל הָרָאוּי לִירֵשָׁה[15] הוּא גּוֹאֵל הַדָּם. לֹא רָצָה גּוֹאֵל הַדָּם, אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לַהֲמִיתוֹ, אוֹ שֶׁאֵין לוֹ גּוֹאֵל דָּם[16] - בֵּית דִּין מְמִיתִין[17] אֶת הָרוֹצֵחַ בְּסַיִף.

14) "מצוה ביד גואל הדם להמיתו", 'ספרי' שם וסנהדרין מה: ודברי רבינו הם המשך להלכה הקודמת "ואם רצח בזדון . . .", ואז מצוה ביד גואל הדם להרוג את הרוצח. אבל בהורג בשגגה, שיצא מעיר מקלטו, פסק רבינו לקמן פרק ה הלכה י כרבי עקיבא שאין מצוה אלא רשות ביד גואל הדם להמיתו, ואפילו יצא בזדון. וראה מכות יב. 15) היינו קרובי האב, ואף לענין עדות פסק רבינו שרק קרובי האב פסולים להעיד מן התורה, כי רבי עקיבא לומד דין זה מן הכתוב "לא יומתו אבות על בנים". ראה הלכות עדות פרק יג, הלכה א. וראה ירושלמי סנהדרין פרק ג הלכה ט, ובמראה־הפנים שם. 16) כגון גר צדק. 17) "ומנין שאם אין לו גואל שבית־דין מעמידים לו גואל, שנאמר בפגעו בו, "מכל־מקום", כלומר הפוגע הורגו, ואף־על־פי שאינו גואל הדם, אלא במקום גואל הדם, סנהדרין שם ורבינו חננאל שם. סיכום שיטת רבינו - ראה לקמן פ"ה הי"א בהערות.

ג. הָאָב שֶׁהָרַג[18] אֶת בְּנוֹ: אִם הָיָה בֵּן לַנֶּהֱרָג - הֲרֵי זֶה הוֹרֵג אֲבִי אָבִיו[19], מִפְּנֵי שֶׁהוּא גּוֹאֵל[20]; וְאִם אֵין לוֹ בֵּן - אֵין אֶחָד[21] מִן הָאַחִין נַעֲשֶׂה גּוֹאֵל הַדָּם לְהָמִית אֶת אָבִיו, אֶלָּא בֵּית דִּין מְמִיתִין אוֹתוֹ[22]. וְאֶחָד הַזָּכָר וְאֶחָד הַנְּקֵבָה[23] בִּגְאֻלַּת הַדָּם.

18) מכות יב. 19) אף־על־פי שראוי לו לכבד אותו, מכל־מקום דינו בזה ככל אדם. 20) ומצוה ביד גואל הדם להרוג את הרוצח. 21) אף־על־פי שזוהי מצוה, כי הבן מצווה על כבוד אביו, והשווה הכתוב כיבוד אב ואם לכבוד המקום (קידושין ל.) ומשום כך אפילו הוא שליח בית־דין ואביו נידון למכות, אסור לבן להכותו, סנהדרין פה: 22) כמו בגואל הדם שאינו יכול להמית את הרוצח, בהלכה הקודמת. 23) גם הנקבה מחוייבת להרוג את רוצח קרוביה, כי חייבת בכל מצוות שבתורה שאינן תלויות בזמן.

ד. וּמֻזְהָרִין בֵּית דִּין שֶׁלֹּא לִקַּח[24] כֹּפֶר[25] מִן הָרוֹצֵחַ[26]. וַאֲפִלּוּ נָתַן כָּל מָמוֹן[27] שֶׁבָּעוֹלָם, וַאֲפִלּוּ רָצָה גּוֹאֵל הַדָּם לְפָטְרוֹ[28]. שֶׁאֵין נַפְשׁוֹ שֶׁל זֶה הַנֶּהֱרָג קִנְיַן גּוֹאֵל הַדָּם, אֶלָּא קִנְיַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ[29]. וְאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁהִקְפִּידָה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תּוֹרָה עָלָיו כִּשְׁפִיכוּת דָּמִים; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תַחֲנִיפוּ[30] אֶת הָאָרֶץ וְגוֹמֵר, כִּי הַדָּם הוּא יַחֲנִיף[31] אֶת הָאָרֶץ וְגוֹמֵר.

24) ואם לקחו, עברו בלאו. 25) פדיון נפשו. 26) שלא להרגו. 27) כלומר, יותר מפדיון נפשו. 28) שאמר לבית־דין שהוא מוחל על דמו של הרוצח. 29) חייב מיתה בידי שמים, פודה נפשו בתשלומי כופר, כגון ששורו המועד הרג אדם (שמות כא, ל). אבל מרוצח שחייב מיתת בית־דין, אסור לקחת כופר. ראה 'ספרי' מסעי קסא, וכתובות לז: "שורש מצוה זו ידוע, שאם הורשו אדוני הארץ ליקח כופר מיד הרוצח, נמצא שכל הגדול מחבירו ועשיר ממנו יהרגנו, אם יחרה אפו עליו ויתן כפרו, ונמצא חרב איש באחיו, והישוב בטל" (ספר החינוך מצוה תיב, הוצאת מוסד הרב קוק). 30) ולא תרשיעו. ראה שם תרגום אונקלוס ורש"י. 31) הדגישה התורה שפיכות דמים, ומסיימת בפסוק "ולא תטמא את הארץ", ואמרו חז"ל: "מגיד ששפיכות דמים מטמא את הארץ, ומסלקת את השכינה, ומפני שפיכות דמים חרב בית־המקדש". 'ספרי' שם.

ה. רוֹצֵחַ[32] שֶׁהָרַג בְּזָדוֹן - אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ הָעֵדִים וְלֹא הָרוֹאִים אוֹתוֹ[33], עַד שֶׁיָּבוֹא לְבֵית דִּין וִידִינוּהוּ לְמִיתָה[34]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לַמִּשְׁפָּט. וְהוּא הַדִּין לְכָל מְחֻיְּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין[35] שֶׁעָבְרוּ וְעָשׂוּ[36], שֶׁאֵין מְמִיתִין אוֹתָן עַד שֶׁיִּגָּמֵר דִּינָם בְּבֵית דִּין.

32) מכות יב. 33) ואפילו הם בית־דין ואינם רשאים לדונו אפילו על־פי עדים אחרים. והטעם הוא, שמכיון שראו אותו שהרג, שוב אין רואים לו זכות, והתורה ציוותה להפוך בזכותו "והצילו העדה". ראש השנה כו. "מנין לסנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש, שאין ממיתים אותו עד שיעמוד בבית־דין אחר" (מכות שם, 'ספרי' זוטא, וילקוט שמעוני מסעי לה). וראה בית־הבחירה למכות, עמוד נו. 34) וכל עוד שלא דנו אותו למיתה, אין הוא חייב מיתה. 35) הפסוק "לא ימות הרוצח", הוא דוגמה לכל יתר מחוייבי מיתת בית־דין. "יכול יהרוג אותו משהרג ומשנאף, תלמוד־לומר ולא ימות הרוצח עד עמדו". ספרי זוטא, וילקוט שם. 36) והתרו בהם עדים.

ו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[37] בְּשֶׁעָבַר וְעָשָׂה הֶעָוֹן שֶׁחַיָּב עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין; אֲבָל הָרוֹדֵף[38] אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ, אֲפִלּוּ הָיָה הָרוֹדֵף קָטָן[39] - הֲרֵי כָּל יִשְׂרָאֵל[40] מְצַוִּין[41] לְהַצִּיל הַנִּרְדָּף מִיַּד הָרוֹדֵף, וַאֲפִלּוּ בְּנַפְשׁוֹ שֶׁל רוֹדֵף[42].

37) שלא יהרגו את החוטא עד שידונו אותו בית־דין למיתה. 38) סנהדרין עג. 39) אף־על־פי שאינו בר עונשין, לענין "רודף" דינו כגדול, כי המטרה היא להציל את הנרדף, שם עב: 40) ולאו דוקא בית־דין. 41) ראה הלכה ז. 42) להרוג אותו. "הצל דמו של זה בדמו של זה". אף־על־פי שעדיין לא הרג אותו, ולא עשה מעשה שחייב עליו מיתה. שם.

ז. כֵּיצַד?[43] אִם הִזְהִירוּהוּ[44] וַהֲרֵי הוּא רוֹדֵף אַחֲרָיו, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו הַתְּרָאָה[45], כֵּיוָן שֶׁעֲדַיִן הוּא רוֹדֵף[46] - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג[47]. וְאִם יְכוֹלִים לְהַצִּילוֹ בְּאֵיבָר מֵאֵיבְרֵי הָרוֹדֵף, כְּגוֹן שֶׁיַּכּוּ אוֹתוֹ בְּחֵץ אוֹ בְּאֶבֶן אוֹ בְּסַיִף וְיִקְטְעוּ אֶת יָדוֹ אוֹ יְשַׁבְּרוּ אֶת רַגְלוֹ אוֹ יְסַמּוּ אֶת עֵינוֹ - עוֹשִׂין[48]. וְאִם [אֵינָן] יְכוֹלִין לְכַוֵּן[49] וּלְהַצִּילוֹ אֶלָּא אִם כֵּן הֲרָגוּהוּ לָרוֹדֵף - הֲרֵי אֵלּוּ הוֹרְגִין אוֹתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הָרַג[50]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְקַצֹּתָה אֶת כַּפָּהּ[51], לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ.

43) דין הרודף. 44) שלא ירדוף, שאם לא כן יהרגו אותו כמצוות התורה, שם. 45) שלא אמר יודע אני, ועל־מנת־כן אני רודף, שאהרג עליו, שם. לא כן במחוייב מיתת בית־דין, שאינו נהרג עד שיקבל עליו התראה. 46) והנרדף בסכנה. 47) "רודף אינו צריך התראה" (שם), שהרי קיים צורך דחוף להציל את הנרדף ממוות. 48) ואם הרגו, חייב מיתה בידי שמים, וראה להלן הלכה יג. 49) לאחד מאבריו. 50) ולא עשה מעשה שחייב עליו מיתה, ובזה שונה דין רודף מחייבי מיתות בית־דין, שאין ממיתים אותם אלא־אם־כן עברו ועשו (הלכות ה־ו). 51) "מלמד שאתה חייב להצילו בכפה, מנין שאם אין אתה יכול להצילו בכפה, הצילו בנפשה, תלמוד־לומר לא תחוס עיניך", 'ספרי' כי־תצא רצג.

ח. אֶחָד[52] בְּמְבוּשָׁיו[53] וְאֶחָד כָּל דָּבָר[54] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנַת נְפָשׁוֹת[55]. אֶחָד הָאִישׁ אוֹ הָאִשָּׁה[56]. עִנְיַן הַכָּתוּב: שֶׁכָּל הַחוֹשֵׁב[57] לְהַכּוֹת חֲבֵרוֹ הַכָּאָה הַמְּמִיתָה אוֹתוֹ - מַצִּילִין אֶת הַנִּרְדָּף בְּכַפּוֹ שֶׁל רוֹדֵף[58]; וְאִם אֵינָן יְכוֹלִין - מַצִּילִין אוֹתוֹ אַף בְּנַפְשׁוֹ[59], שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ[60].

52) בין... ובין. 53) בביציו, מקום מסוכן. בתורה נאמר "וקצותה את כפה", באשה ששלחה ידה והחזיקה במבושיו של גבר. 54) ו"מבושיו" אינו אלא דוגמה. 55) "והחזיקה במבושיו - אין לי אלא מבושיו, מנין לרבות כל דבר שיש בו סכנה, תלמוד־לומר "והחזיקה" מכל־מקום", 'ספרי' שם רצב (כתוב "ושלחה ידה והחזיקה במבושיו", והמלה "והחזיקה" מיותרת, שהרי מספיק היה לכתוב "ושלחה ידה במבושיו", משום כך דרשו שלריבוי באה). 56) דין אחד לאיש ולאשה כרודפים וכנרדפים, ואף־על־פי שהכתוב מדבר על אשה המתקיפה איש. "השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים שבתורה", בבא־קמא טו. 57) המתכונן לעשות, ועדיין לא עשה. 58) ואסור להרגו, ראה הלכה ז. 59) של הרודף, שהורגים אותו. 60) כשאין אתה יכול להצילו על־ידי "וקצותה את כפה". ראה הלכה הקודמת.

ט. אַף זוֹ[61] מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה[62], שֶׁלֹּא לָחוּס עַל נֶפֶשׁ הָרוֹדֵף. לְפִיכָךְ הוֹרוּ חֲכָמִים[63], שֶׁהָעֲבָרָה שֶׁהִיא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מִקַּשָּׁה לֵילֵד[64] - מֵתֶר לַחְתּוֹךְ הָעֻבָּר בְּמֵעֶיהָ, בֵּין בְּסַם בֵּין בַּיָּד, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּרוֹדֵף אַחֲרֶיהָ לְהָרְגָהּ. וְאִם מִשֶּׁהוֹצִיא רֹאשׁוֹ[65] - אֵין נוֹגְעִין[66] בּוֹ; שֶׁאֵין הוֹחִין נֶפֶשׁ מִפְּנֵי נֶפֶשׁ, וְזֶהוּ טִבְעוֹ שֶׁל עוֹלָם[67].

61) כשם שמצוה לחוס על נפש הנרדף ולהצילו, כך מצוה שלא לחוס על נפש הרודף, אם אי־אפשר להצילו באחד מאיבריו. 62) "לא תחוס עיניך". 63) אהלות פרק ז, משנה ו. 64) ומסוכנת מחמת הקושי, שאין העובר יוצא. 65) והקושי שבשעת הלידה מסכן חיי האם. 66) לשון המשנה, שם. 67) שאשה בשעת הלידה מסוכנת, ואין הוולד נחשב לרודף. ובלשון הגמרא: "משמיא קא רדפי לה" (מן השמים רודפים אותה), סנהדרין עב: אבל לפני שהוציא העובר ראשו אינו נקרא נפש, וישראל שהרג עובר אינו נהרג ולפיכך חייה קודמים, אף־על־פי שזה טבעו של עולם. [לשונו של רבינו כאן הוא תמוה קצת, אבל לא נמצא פירוש אחר מתקבל על הדעת]. וראה תוספות רבי עקיבא איגר שם אות טו.

י. אֶחָד הָרוֹדֵף[68] אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ אוֹ רוֹדֵף אַחַר נַעֲרָה מְאֹרָסָה[69] לְאָנְסָהּ. שֶׁנֶּאֱמַר[70]: כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ, כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה[71]; וַהֲרֵי הוּא אוֹמֵר: צָעֲקָה הַנַּעֲרָה הַמְאֹרָשָׂה וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ[72]. הָא יֵשׁ לָהּ מוֹשִׁיעַ[73] - מוֹשִׁיעָהּ בְּכָל דָּבָר שֶׁיָּכוֹל לְהוֹשִׁיעַ, וַאֲפִלּוּ בַּהֲרִיגַת הָרוֹדֵף.

68) סנהדרין עג. 69) שיש בה דין מיתה, אבל הרודף אחרי הפנויה, שאסורה רק בלאו שענשו מלקות (פרק א מהלכות אישות הלכה ה) אין מצילין אותה בנפשו. 70) במי שאנס נערה מאורסה. 71) "מקיש רוצח לנערה המאורסה, מה נערה המאורסה ניתן להצילה (מן העבירה והקלון) בנפשו, אף רוצח ניתן להצילו בנפשו", סנהדרין שם. וראה 'ספרי' כי־תצא רמג. 72) משמע שחייבים להושיע לה. 73) לשון הגמרא, שם.

יא. וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר כָּל הָעֲרָיוֹת[74] חוּץ מִן הַבְּהֵמָה[75]. אֲבָל הַזְּכוּר[76] - מַצִּילִין אוֹתוֹ בְּנֶפֶשׁ הָרוֹדֵף, כִּשְׁאָר כָּל הָעֲרָיוֹת. אֲבָל הָרוֹדֵף אַחַר הַבְּהֵמָה לְרָבְעָהּ, אוֹ שֶׁרָדַף לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּשַׁבָּת אוֹ לַעֲבֹד עֲבוֹדָה זָרָה, אַף עַל פִּי שֶׁהַשַּׁבָּת וַעֲבוֹדָה זָרָה עִקְּרֵי הַדָּת[77] - אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ[78], עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה[79] וִיבִיאוּהוּ לְבֵית דִּין וִידִינוּהוּ וְיָמוּת.

74) בין חייבי מיתות בית־דין ובין חייבי כריתות מצילים אותם בנפש הרודף, אף־על־פי שהכתוב מדבר בנערה המאורסה בלבד. סנהדרין שם. 75) הרודף אחר הבהמה לרבעה, ואף־על־פי שזה דומה לעריות וחייב מיתה, שלא ניתן להציל בנפשו אלא בדבר שהוא ערוה, ויש בה קלון לנרדף, שם. 76) הרודף אחר הזכר לאנסו. 77) והמחלל את השבת דינו כעובד עבודה־זרה. 78) שלא כדעת רבי אלעזר ברבי שמעון שאמר: מחלל את השבת ניתן להצילו בנפשו, ושלא כדעת רבי שמעון בן יוחאי שאמר: עובד עבודה־זרה ניתן להצילו בנפשו. שם עג: 79) לאחר שהתרו בו וקיבל על עצמו התראה, כדין יתר חייבי מיתות בית־דין. ראה למעלה הלכה ה.

יב. רָדַף אַחַר עֶרְוָה וּתְפָשָׂהּ וְשָׁכַב עִמָּהּ וְהֶעֱרָה[80], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא גָמַר בִּיאָתוֹ[81] - אֵין מְמִיתִין[82] אוֹתוֹ עַד עָמְדוֹ בַּדִּין. רָדַף אַחַר עֶרְוָה, וַאֲחֵרִים הָיוּ רוֹדְפִין אַחֲרָיו לְהַצִּילָהּ, וְאָמְרָה לָהֶם: הַנִּיחוּהוּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יַהַרְגֻנִי[83] - אֵין שׁוֹמְעִין לָהּ[84], אֶלָּא מַבְהִילִין אוֹתוֹ וּמוֹנְעִין אוֹתוֹ מִלִּבְעֹל בְּאֵיבָרָיו[85]; וְאִם אֵינָן יְכוֹלִים בְּאֵיבָרָיו - אֲפִלּוּ בְּנַפְשׁוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[86].

80) "הערה זו נכנסת עטרה". סנהדרין שם. 81) שלא הכניס את כל האבר. 82) אין מצילים אותו מגמר ביאה בנפשו של רודף, שהרי כבר נבעלה, ודינה כנערה בה עבירה, שאין מצילים אותה בנפשו, שם עג. עג: 83) קודם שתשיגו אותו, מכיון שאתם רוצים להרוג אותו בגללי, שם. 84) שהרי אנוסה היא, ומתוך פחד אמרה כך. 85) על־ידי הכאת איבריו. 86) למעלה הלכה ז.

יג. כָּל הַיָּכוֹל לְהַצִּיל בְּאֵיבָר מֵאֵיבָרָיו וְלֹא טָרַח בְּכָךְ, אֶלָּא הִצִּיל בְּנַפְשׁוֹ[87] שֶׁל רוֹדֵף וְהָרָגוֹ - הֲרֵי זֶה שׁוֹפֵךְ דָּמִים וְחַיָּב מִיתָה[88]; אֲבָל אֵין בֵּית דִּין מְמִיתִין אוֹתוֹ[89].

87) מפני שזה קל לו יותר. 88) "נהרג עליו", סנהדרין עד. 89) מאחר שנתכוון להציל, אין כאן קבלת התראה, ומה שאמרו "נהרג עליו" הכוונה למיתה בידי שמים. (כסף־משנה).

יד. כָּל הַיָּכוֹל לְהַצִּיל[90] וְלֹא הִצִּיל - עוֹבֵר עַל 'לֹא תַעֲמֹד[91] עַל דַּם רֵעֶךָ'. וְכֵן הָרוֹאֶה אֶת חֲבֵרוֹ טוֹבֵעַ בַּיָּם[92], אוֹ לִסְטִים בָּאִים עָלָיו, אוֹ חַיָּה רָעָה בָּאָה עָלָיו, וְיָכוֹל לְהַצִּילוֹ הוּא בְּעַצְמוֹ אוֹ שֶׁיִּשְׂכֹּר אֲחֵרִים[93] לְהַצִּילוֹ, וְלֹא הִצִּיל; אוֹ שֶׁשָּׁמַע עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים אוֹ מוֹסְרִים מְחַשְּׁבִים עָלָיו רָעָה[94] אוֹ טוֹמְנִין לוֹ פַּח, וְלֹא גָּלָה אֹזֶן חֲבֵרוֹ וְהוֹדִיעוֹ[95]; אוֹ שֶׁיָּדַע בְּעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ בְּאוֹנֵס שֶׁהוּא בָּא עַל חֲבֵרוֹ, וְיָכוֹל לְפַיְּסוֹ בִּגְלַל חֲבֵרוֹ לְהָסִיר מַה שֶּׁבִּלְבּוֹ, וְלֹא פִּיְּסוֹ; וְכֹל כַּיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ[96] - הָעוֹשֶׂה אוֹתָם עוֹבֵר עַל 'לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ'[97].

90) חבירו מסכנה, ולאו דוקא מיד רודף. 91) ופשוטו של מקרא, שאם רואה חבירו בסכנה, לא יעמוד בחיבוק ידיים, אלא ישתדל בכל הדרכים להצילו. 92) והרואה יודע לשחות ויכול להצילו. ספרא קדושים פרק ד, ח וסנהדרין עג. 93) אף־על־פי שיש בזה טרחה, שם. 94) ומובן מאליו, שהניצול חייב לפרוע למציל מה שהוציא, שאין אדם חייב להציל חבירו בממון של עצמו, כשיש ממון לניצול, רא"ש, סנהדרין פרק ח. 95) טובע בים הוא

דוגמה לאדם שכבר נתון בתוך הסכנה; לסטים באים עליו - דוגמה לסכנה המתקרבת לאדם; מוסרים מחשבים עליו רעה - הסכנה עדיין במחשבה בלבד, ובכולם דין אחד, שחייבים להציל. 96) אף־על־פי שבאותו כתוב אסרה תורה ללכת רכיל ולגלות סוד, בכל זאת כאן כשסכנה אורבת לחבריו - הוא חייב לגלות ולהודיע לו. 97) כגון היודע עדות לחבירו ואינו מעידו, ספרא שם.

טו. הָרוֹאֶה רוֹדֵף[98] אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ אוֹ אַחַר עֶרְוָה[99] לְבָעֲלָהּ, וְיָכוֹל לְהַצִּיל וְלֹא הִצִּיל - הֲרֵי זֶה בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁהִיא 'וְקַצֹּתָה אֶת כַּפָּהּ', וְעָבַר עַל שְׁנֵי לָאוִין: עַל 'לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ'[100] וְעַל 'לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ'[101].

98) כי הכתוב מחייב את האדם להשתמש בכל האמצעים, כדי להציל את חבירו. 99) למעלה הלכה ז. 100) למעלה הלכה יא. 101) למעלה הלכה ח.

טז. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹקִין עַל לָאוִין אֵלּוּ מִפְּנֵי שֶׁאֵין מַעֲשֶׂה[102] בָּהֶן - חֲמוּרִים הֵם; שֶׁכָּל הַמְאַבֵּד[103] נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל - כְּאִלּוּ אִבֵּד כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, וְכָל הַמְקַיֵּם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל - כְּאִלּוּ קִיֵּם כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ.

102) "ומנין לרודף אחר חבירו להורגו, ואחר הזכור ואחר נערה המאורסה, שחייב אתה להצילו בנפשו, תלמוד־לומר ולא תעמוד על דם רעך", ספרא שם. 103) ראה הלכות מתנות עניים פרק ח, הלכה י.

~ יום רביעי י' שבט ~

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר השוכר הורג להרוג חברו או כפתו והניחו לפני הארי. ודין ההורג הטריפה או אדם טריפה שהרג את הנפש. ודין ההורג עבד כנעני או גר תושב או עבדו או עבד אחר כו'.

א. כָּל הַהוֹרֵג[2] חֲבֵרוֹ בְּיָדוֹ[3], כְּגוֹן שֶׁהִכָּהוּ בְּסַיִף אוֹ בְּאֶבֶן הַמְמִיתָה[4], אוֹ שֶׁחְנָקוֹ[5] עַד שֶׁמֵּת, אוֹ שְׂרָפוֹ בְּאֵשׁ - הוֹאִיל וַהֲרָגוֹ מִכָּל מָקוֹם הוּא בְּעַצְמוֹ[6], הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג בְּבֵית דִּין[7].

2) בין איש ובין אשה. כתוב: "רוצח הוא מות יומת הרוצח" (במדבר לה, טו), וזה כולל כל רוצח, בין שהוא איש ובין שהוא אשה. ראה מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי משפטים עמוד 169 ומכילתא דרבי ישמעאל משפטים פרשה ד. 3) פרט לגורם להריגת חבירו, ראה הלכה ב. 4) שיש בה כדי להמית, פרט להיכהו בצרור קטן, שאין בו כדי להמיתו ומת, שהרי לא הייתה לו כוונה להרוג. כתוב בתורה: "ואם באבן יד אשר ימות בה היכהו וימות, רוצח הוא, מות יומת הרוצח" (שם, ז), ואמרו חכמינו: "מגיד הכתוב שאינו חייב עד שיכנו בדבר שהוא כדי להמיתו". ספרי מסעי, קס, וראה הלכות חובל ומזיק פרק א הלכה יח. 5) כתוב "או באיבה היכהו בידו וימות, מות יומת המכה, רוצח הוא" (שם, כא), פסוק זה מיותר, שהרי קודם לכן כבר כתוב "ואם בכלי ברזל", "ואם באבן יד", "או בכלי עץ" - מכאן למדו, שכל ההורג בידו חייב מיתה, כגון "דחפו, דחקו, חנקו", ספרי שם. וראה סנהדרין עו: 6) ככתוב: "היכהו בידו וימות". 7) כי בכולם כתוב "מות יומת" (במדבר שם), ומיתתו בסייף, ראה למעלה פרק א הלכה א.

ב. אֲבָל הַשּׂוֹכֵר[8] הוֹרֵג לַהֲרֹג אֶת חֲבֵרוֹ אוֹ שֶׁשָּׁלַח עֲבָדָיו[9] וַהֲרָגוּהוּ, אוֹ שֶׁכְּפָתוֹ וְהִנִּיחוֹ[10] לִפְנֵי הָאֲרָיִ[11] וְכִיּוֹצֵא בּוֹ[12] וַהֲרָגַתְהוּ חַיָּה[13], וְכֵן הַהוֹרֵג אֶת עַצְמוֹ - כָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים הוּא, וַעֲוֹן הֲרִיגָה בְּיָדוֹ[14], וְחַיָּב מִיתָה לַשָּׁמַיִם; וְאֵין בָּהֶן מִיתַת בֵּית דִּין[15].

8) ומשלם כסף להורג. 9) שמוכרחים לשמוע בקול אדוניהם, קידושין מג. 10) ובשעה שכפתו אין הארי הממית נוגע בו, אלא לאחר זמן. 11) וכגון שהיה הארי בן תרבות אצל הכופת ולא אצל האחר, סנהדרין עז. 12) חיה טורפת אחרת. 13) וכן אם כפתו ומת ברעב, שבשעה שכפתו לא היה דבר ההורג אותו, והרעב מאליו הוא בא אחר כן, שם. 14) העוון נקרא על שמו, שהרי נתן הנביא אמר לדוד: "את אוריה החיתי הכית בחרב", ותלה בו את החטא של הריגת אוריה, אף על פי שלא נהרג בידי דוד, אלא לפי הוראתו (שמואל ב יב, ט). 15) אף על פי ששלוחו של אדם כמותו, ויד השליח כיד השולח, אבל בעבירה אין שלוחו של אדם כמותו, ומשום כך אין בית דין הורגים את השולח, וכמו כן אין דינו של הגורם להריגת חבירו כהורג ביד, אף על פי שבנזקין דין הגורם כמזיק ממש. ראה הלכות חובל ומזיק פרק ז הלכה ז.

ג. וּמִנַּיִן שֶׁכֵּן הוּא הַדִּין? שֶׁנֶּאֱמַר: שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם[16] דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ - זֶה הַהוֹרֵג בְּעַצְמוֹ שֶׁלֹּא עַל יְדֵי שָׁלִיחַ. אֶת דִּמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם אֶדְרֹשׁ - זֶה הוֹרֵג עַצְמוֹ[17]. מִיַּד כָּל חַיָּה אֶדְרְשֶׁנּוּ - זֶה הַמּוֹסֵר חֲבֵרוֹ[18] לִפְנֵי חַיָּה לְטָרְפוֹ. מִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אָחִיו אֶדְרֹשׁ אֶת נֶפֶשׁ הָאָדָם - זֶה הַשּׂוֹכֵר אֲחֵרִים[19] לַהֲרֹג אֶת חֲבֵרוֹ. וּבְפֵרוּשׁ נֶאֱמַר בִּשְׁלָשְׁתָּן לְשׁוֹן דְּרִישָׁה[20], הֲרֵי דִּינָם מָסוּר לַשָּׁמַיִם.

16) בפני אדם, כלומר בפני עדים. 17) כך פירש רבי אלעזר את הפסוק: "את דמכם לנפשותיכם אדרוש" - מיד נפשותיכם אדרוש את דמכם, היינו השופך דם עצמו, בבא קמא צא: 18) לשון בראשית רבה פרשה לד, יט. 19) ופירוש הכתוב הוא: אדרוש את נפש האדם - ששכר איש להרוג את אחיו, שם. 20) "אדרוש", היינו שה' יענוש אותו, ולא כתוב "דמו יישפך" כמו בתחילת הפסוק.

ד. וְכָל אֵלּוּ הָרַצְחָנִים[21] וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן[22] שֶׁאֵינָן מְחֻיָּבִין מִיתַת בֵּית דִּין, אִם רָצָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לְהָרְגָם בְּדִין הַמַּלְכוּת[23] וְתַקָּנַת הָעוֹלָם - הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ. וְכֵן אִם רָאוּ בֵּית דִּין לְהָרְגָם בְּהוֹרָאַת שָׁעָה[24], אִם הָיְתָה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַשָּׁעָה צְרִיכָה לְכָךְ[25] - יֵשׁ לָהֶם רְשׁוּת[26] כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאוּ.

21) שדרכם לרצוח אנשים על ידי שכירים או על ידי חיה רעה, וראה בבא מציעא לג. "רבצן" וברש"י שם. 22) כגון ההורגים בלא התראה או בעד אחד. 23) ולא בדין התורה המחייב בית דין. 24) ולא לקבוע הלכה לדורות. 25) לעשות סייג לתורה, כגון שהיו פרוצים בעבירות, אף על פי שאיש זה לא היה פרוץ. ובתלמוד מסופר: "ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יוונים, והביאוהו לבית דין וסקלוהו, לא מפני שראוי לכך, אלא שהשעה צריכה לכך" (סנהדרין מו.). 26) "בית דין מכים ועונשים שלא מן התורה, שם. וראה הלכות סנהדרין פרק כד, הלכה ד.

ה. הֲרֵי שֶׁלֹּא הֲרָגָם הַמֶּלֶךְ וְלֹא הָיְתָה הַשָּׁעָה צְרִיכָה לְכָךְ לְחַזֵּק הַדָּבָר[27] - הֲרֵי בֵּית דִּין חַיָּבִין מִכָּל מָקוֹם לְהַכּוֹתָם מַכָּה רַבָּה הַקְּרוֹבָה לְמִיתָה, לְאָסְרָם בְּמָצוֹר[28] וּבְמָצוֹק[29] שָׁנִים רַבּוֹת, וּלְצַעֲרָן בְּכָל מִינֵי צַעַר, כְּדֵי לְהַפְחִיד וּלְאַיֵּם עַל שְׁאָר הָרְשָׁעִים, שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַדָּבָר לָהֶם לְפוּקָה וּלְמִכְשׁוֹל[30], וְיֹאמַר: הֲרֵינִי מְסַבֵּב לַהֲרֹג אוֹיְבַי[31] כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשָׂה פְּלוֹנִי וְאֶפָּטֵר.

27) ולגדור בעדו, מפני שלא היו פרוצים, ולא ראו בית דין צורך להרגם. 28) לכלוא אותו בבית הסוהר. 29) וברעב, על פי הכתוב בדברים כח, נג. אבל לא עד כדי מיתת רעב. 30) על פי הכתוב "ולא תהיה זאת לך לפוקה ולמכשול לב אדוני ולשפך דם חינם" (שמואל־א כה, לא). 31) כשם שרצה דוד לעשות בנבל, שם.

ו. אֶחָד[32] הַהוֹרֵג אֶת הַגָּדוֹל[33] אוֹ אֶת הַקָּטָן בֶּן יוֹמוֹ, בֵּין זָכָר בֵּין נְקֵבָה[34], הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו - אִם הָרַג בְּזָדוֹן, אוֹ גוֹלֶה[35] - אִם הָרַג בִּשְׁגָגָה. וְהוּא[36], שֶׁכָּלוּ לוֹ חֳדָשָׁיו[37]; אֲבָל אִם נוֹלַד לְפָחוֹת מִתִּשְׁעָה חֳדָשִׁים - הֲרֵי הוּא כְּנֵפֶל[38] עַד שֶׁיִּשְׁהֶה שְׁלֹשִׁים יוֹם[39], וְהַהוֹרְגוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם - אֵינוֹ נֶהֱרָג עָלָיו[40].

32) בין ... בין. 33) בן יג שנה ויום אחד. 34) כתוב (ויקרא כד, יז): "ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת" זה כולל "בין איש בין אשה בין קטן", ספרא אמור פרק כ, א. וראה סנהדרין פד: ונדה מד: 35) שכתוב: "ונס שמה רוצח מכה נפש בשגגה" (במדבר לה, יא). וראה ספרי מסעי, קנט. 36) הדין הזה שההורג את הקטן בן יומו נהרג. 37) שמלאו לו תשעה חדשי עיבור, שאז הוא בן קיימא, נדה שם. 38) שאינו בן קיימא, כגון ראשו אטום ואפילו כלו לו חדשיו (סנהדרין פד:). 39) ואז יצא מכלל נפל "כל ששהה שלושים יום באדם (בבהמה - שמונה ימים), אינו נפל" (נדה מד:). 40) "שיכול אפילו היכה את הנפלים ובן שמונה (שנולד לאחר שמונה חדשי עיבור) יהא חייב, תלמוד לומר איש (מכה איש ומת מות יומת), מה איש מיוחד שהוא בן קיימא, יצאו נפלים ובן שמונה שאינם בני קיימא (מכילתא דרשב"י משפטים עמוד 169 הוצאת מקיצי נרדמים. וראה סנהדרין שם).

ז. אֶחָד הַהוֹרֵג אֶת הַבָּרִיא אוֹ אֶת הַחוֹלֶה הַנּוֹטֶה לָמוּת[41]. וַאֲפִלּוּ הָרַג אֶת הַגּוֹסֵס[42] - נֶהֱרָג עָלָיו[43]. וְאִם הָיָה גּוֹסֵס בִּידֵי אָדָם, כְּגוֹן שֶׁהִכּוּהוּ עַד שֶׁנָּטָה לָמוּת וַהֲרֵי הוּא גּוֹסֵס[44], הַהוֹרְגוֹ - אֵין בֵּית דִּין מְמִיתִין אוֹתוֹ[45].

41) אבל חולה שאינו נוטה למות אין צורך להשמיענו שדינו כבריא ממש. 42) "רוב גוססים למיתה" (קידושין עא:). 43) אף על פי שהיה מת, אפילו לא הרג אותו, "הכול מודים בהורג את הגוסס שהוא חייב", סנהדרין עח. 44) כתוצאה מן המכות. 45) שכתוב בתורה "ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת" (ויקרא כד, יז), ולדעת החכמים באה התורה להדגיש, שאין המכה חייב מיתה, אלא אם כן היכה את כל הנפש, פרט להורג זה שאחרים סייעו בהריגתו, שם (והמכים אף הם פטורים ממיתה, אף על פי שהביאוהו לידי גסיסה, שהרי בכל זאת לא מת מן המכות). רבינו דייק "אין בית דין ממיתים אותו", אבל מלך רשאי להורגו מדין מלכות, כשם שדוד הרג את בן הגר העמלקי, שהרג את שאול, אף על פי שהיה גוסס בידי אדם (שמואל־ב א).

ח. הַהוֹרֵג אֶת הַטְּרֵפָה[46], אַף עַל פִּי שֶׁאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וּמְהַלֵּךְ בַּשּׁוּק - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[47] מִדִּינֵי אָדָם[48]. וְכָל אָדָם[49] בְּחֶזְקַת שָׁלֵם[50], וְהוֹרְגוֹ נֶהֱרָג[51], עַד שֶׁיִּוָּדַע בְּוַדַּאי שֶׁזֶּה טְרֵפָה, וְיֹאמְרוּ הָרוֹפְאִים שֶׁמַּכָּה זוֹ אֵין לָהּ תְּעָלָה[52] בְּאָדָם, וּבָהּ יָמוּת אִם לֹא יְמִיתֶנּוּ דָּבָר אַחֵר.

46) כגון ניקבה הריאה או קרום המוח, שאינו יכול לחיות שנים עשר חודש, סנהדרין עח. 47) "הכל מודים בהורג את הטריפה שהוא פטור" (שם). והטעם הוא, מכיוון שנחתכו מקורות החיות, הריהו נחשב ל"גברא קטילא". 48) אבל חייב מיתה לשמים, שהרי שופך דמים הוא, ראה למעלה הלכה ב. 49) אפילו לא ידוע שהוא שלם. 50) כל אדם בחזקת שלם, שהולכים אחר הרוב (חולין יא:), ומשום כך אין שואלים את העדים: "ראיתם טריפה הרג, שלם הרג", שאין הלכה כרבי טרפון ורבי עקיבא במכות ז. וראה רבינו חננאל שם. 51) כאילו הרג וודאי שלם. 52) רפואה.

ט. אָדָם טְרֵפָה שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ - נֶהֱרָג; שֶׁנֶּאֱמַר: וּבְעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ[53]. וְהוּא, שֶׁיַּהֲרֹג בִּפְנֵי בֵּית דִּין[54]; אֲבָל בִּפְנֵי עֵדִים - פָּטוּר. שֶׁמָּא יָזֹמוּ[55], וְאִם הוּזַמּוּ - אֵינָן נֶהֱרָגִין, שֶׁהֲרֵי לֹא זָמְמוּ אֶלָּא לַהֲרֹג טְרֵפָה[56]; וְכָל עֵדוּת שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לַהֲזָמָה[57] - אֵינָהּ עֵדוּת[58] בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת[59].

53) ולא דנים אותו לפי דין הרוצח במיתת בית דין, שהרי אי אפשר, כי בית דין שראו איש רוצח חבירו, אינם רשאים לדון אותו. אבל אם לא יהרגו אותו, ילך ויהרוג, ומשום כך צורך השעה הוא להרגו, ובפרט שהוא גברא קטילא, ואפילו לא הרג, ההורגו פטור. ראה בית הבחירה לסנהדרין עמוד 289. 54) שאינם זקוקים לעדים ולמשא ומתן משפטי.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

55) יבואו עדים אחרים ויעידו עליהם שעדי שקר הם, כי "עימנו הייתם באותה שעה במקום אחר". 56) וההורג טריפה פטור ממיתת בית דין. 57) לקיים בה דין הזמה, שאמרה תורה "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו" (דברים יט, יט). 58) שאינם מפחדים לשקר (סנהדרין שם). 59) כי בדיני ממונות בטלו את הדרישות והחקירות הקשורות בזמן ובמקום, ראה שם לב.

י. אֶחָד הַהוֹרֵג אֶת יִשְׂרָאֵל אוֹ הַהוֹרֵג עֶבֶד כְּנַעֲנִי[60] - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו. וְאִם הָרַג בִּשְׁגָגָה - גּוֹלֶה.

60) כתוב: "וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט ומת תחת ידו נקום יינקם" (שמות כא, כ). כתוב זה מדבר בעבד כנעני, שהרי נאמר שם "כי כספו הוא", ואין עבד עברי "כסף", "כסף - יצא עבד עברי שאין כסף", ספרא אמור פרשה ה, ב. וראה מכילתא משפטים פרשה ז.

יא. יִשְׂרָאֵל שֶׁהָרַג גֵּר תּוֹשָׁב[61] - אֵינוֹ נֶהֱרָג עָלָיו בְּבֵית דִּין[62], שֶׁנֶּאֱמַר: וְכִי יָזִיד אִישׁ עַל רֵעֵהוּ[63]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵינוֹ נֶהֱרָג עַל הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים[64]. וְאֶחָד הַהוֹרֵג אֶת עֶבֶד אֲחֵרִים אוֹ הַהוֹרֵג עַבְדּוֹ - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו; שֶׁהָעֶבֶד קִבֵּל עָלָיו מִצְוֹת[65] וְנוֹסַף עַל נַחֲלַת ה'[66].

61) גוי היושב בארץ, וקיבל עליו שבע מצוות, שנצטווה עליהן בן נח, ולא מל ולא טבל לשם גירות גמורה. 62) ודינו מסור לשמים, מכילתא משפטים פרשה ד. 63) "על רעהו פרט לאחרים (גויים), רעהו פרט לגר תושב". מכילתא דרבי שמעון בן יוחאי משפטים עמוד 171 (ובמכילתא דרבי ישמעאל לפסוק זה לא נזכר גר תושב. וראה כסף משנה כאן). 64) שאין לו מצוות כישראל. 65) כל המצוות שהאשה חייבת בהן, אף עבד כנעני חייב בהן, ומשום כך "אחיו הוא במצוות", וההורג אותו נהרג עליו. ראה סנהדרין פו. 66) ודינו כישראל.

יב. מַה בֵּין עַבְדּוֹ לְעֶבֶד אֲחֵרִים? שֶׁעַבְדּוֹ יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְהַכּוֹתוֹ[67]. לְפִיכָךְ, אִם הִכָּהוּ הַכָּאָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כְּדֵי לְהָמִית[68], וְנָטָה לָמוּת, וְעָמַד עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת[69] וְאַחַר כָּךְ מֵת - אֵינוֹ נֶהֱרָג עָלָיו, אַף עַל פִּי שֶׁמֵּת מֵחֲמַת הַמַּכָּה; שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יֵקַם כִּי כַסְפּוֹ הוּא[70]. וּמַהוּ 'יוֹם אוֹ יוֹמַיִם'[71]? יוֹם שֶׁהוּא כְּיוֹמַיִם, שֶׁהוּא מֵעֵת לְעֵת[72].

67) כדי לייסרו "כי כספו הוא". 68) שאם אין בה כדי להמית, אפילו על ישראל פטור, ראה למעלה הלכה א. וזה לשון המכילתא (משפטים פרשה ז): "ומה אם ישראל שהחמיר בו, אינו חייב עד שיכנו בדבר שיש בו כדי להמית, כנעני שהקל בו, דין הוא שלא יהא חייב עד שיהא בו כדי להמית". 69) שהוא מעת לעת. 70) ויש לו רשות להכותו. 71) בתורה כתוב: "אך אם יום או יומיים יעמוד לא יוקם". "יומיים" משמע שיחיה דווקא שני ימים ו"יום" משמע שמספיק שיחיה יום אחד בלבד. 72) למילה "יום" יש שני מובנים: א. "יום" בניגוד ללילה, והוא שתים־עשרה שעות; ב. "יום" במובן יממה = עשרים וארבע שעות. אילו כתבה התורה "יום" אפשר היה לחשוב בטעות, שהכוונה ליום במובן א. ואילו כתבה "יומיים" אפשר היה לחשוב, שהכוונה לשתי יממות. משום כך כתבה התורה "יום או יומיים" כלומר יום כמו (או - כמו) יומיים, היינו עשרים וארבע שעות. ובמכילתא דרבי שמעון בן יוחאי נאמר: "יום שיש בו שני ימים, הווי אומר מעת לעת", אם היכה אותו בחצי היום, נגמרות עשרים וארבע שעות בחצי היום השני, ויש בו שני ימים. ואם היכה אותו בערב, נגמרות עשרים וארבע שעות למחרת בערב, וזהו יום שהוא כיומיים. ויונתן בן עוזיאל תרגם: "אין יומא חד מעידן לעידן (אם יום אחד מעת לעת) או תרין יומין קטעין יתקיים (או שני ימים קטועים, שני חצאי יום. וביחד יום שלם מעת לעת)".

יג. אֲבָל הַמַּכֶּה עֶבֶד שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ, אֲפִלּוּ מֵת לְאַחַר כַּמָּה יָמִים מֵחֲמַת הַמַּכָּה, הוֹאִיל וְהִכָּהוּ כְּדֵי לְהָמִית[73] - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו, כְּשְׁאָר בְּנֵי חוֹרִין[74].

73) מכה שיש בה כדי להמית. 74) "אף עבדו ושפחתו בכלל שנאמר מכה איש ומת, והרי הכתוב מוציאו מכללו להקל עליו, שיהא נידון ביום או יומיים" (מכילתא שם). מכאן שדין "יום או יומיים" הוא בהורג עבדו בלבד, ולא בהורג עבד שאינו שלו.

יד. יֵרָאֶה לִי[75], שֶׁהַמַּכֶּה אֶת עַבְדּוֹ בְּסַכִּין וְסַיִף אוֹ בְּאֶבֶן וְאֶגְרוֹף וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[76], וְאֲמָדוּהוּ לְמִיתָה[77], וָמֵת - אֵינוֹ בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמַיִם; אֶלָּא אֲפִלּוּ מֵת לְאַחַר שָׁנָה - נֶהֱרָג עָלָיו. לְכָךְ נֶאֱמַר 'בַּשֵּׁבֶט'[78], שֶׁלֹּא נָתְנָה תּוֹרָה רְשׁוּת לְהַכּוֹתוֹ אֶלָּא בְּשֵׁבֶט[79] וּמַקֵּל וּרְצוּעָה[80] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן, וְלֹא בְּהַכָּאַת רְצִיחָה[81].

75) דעת רבינו ללא מקור בתלמוד וגאונים. 76) בדבר שאין דרך האדון לייסר בו את עבדו. 77) שהיה בהם כדי להמית. 78) "וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט" (שמות כא, כ). 79) שהוא שבט מוסר לייסר את העבד או את הבן, ככתוב: "אל תמנע מנער מוסר, כי תכנו בשבט ולא ימות, אתה בשבט תכנו" (משלי כג, יג־יד). 80) שבהם משתמש הדיין לייסר בני אדם, ראה סנהדרין ז: 81) כגון סכין וסייף.

טו. הַמּוֹכֵר עַבְדּוֹ וּפָסַק[82] עִמּוֹ שֶׁיְּשַׁמְּשֶׁנּוּ[83] שְׁלֹשִׁים יוֹם[84], וְהִכָּהוּ אַחַד מֵהֶן בְּתוֹךְ הַשְּׁלֹשִׁים יוֹם וְהֱמִיתוֹ - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו, וְאֵינוֹ בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמַיִם[85]. הָרִאשׁוֹן - לְפִי שֶׁאֵינוֹ כַּסְפּוֹ הַמְיֻחָד לוֹ[86], וְהַשֵּׁנִי - לְפִי שֶׁאֵינוֹ עֲדַיִן תַּחְתָּיו.

82) והתנה. 83) את המוכר. 84) גופו קנוי לקונה, ולמוכר זכות שימוש בו לשלושים יום. 85) אלא כדין הורג בן חורין. 86) כי הגוף קנוי לקונה, ולמוכר קניין פירות בלבד, כלומר, הזכות להשתמש בו שלושים יום, והתורה מתנה את דין "יום או יומיים" ב"כי כספו הוא". ופסק כרבי אליעזר, בבא קמא צ. וראה מכילתא משפטים פרשה ז ומכילתא דרשב"י משפטים כא, כ.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

טז. וְכֵן מִי שֶׁחֲצִיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין[87], וְעֶבֶד שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין - אֵינָן בְּדִין יוֹם אוֹ יוֹמַיִם, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ לְאַחַד מֵהֶן כַּסְּפוֹ הַמְיֻחָד לוֹ[88], וּלְפִיכָךְ נֶהֱרָג עָלָיו כִּשְׁאָר הָעָם[89].

87) כגון עבד של שני שותפים, ושחרר האחד את חלקו (גיטין מב.). 88) שהרי החצי האחד שייך במקרה א לעבד, ובמקרה ב לשותף, בבא קמא צ. 89) אפילו הוא מת לאחר כמה ימים מחמת המכה.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר המכה את חברו שאומדים הדבר שהכהו בו ומקום המכה. ודין הדוחף את חברו שמשערים גובה המקום כו'. ודין כלי ברזל לא נתנה בו תורה שיעור. ודין הכופת חברו והניחו ברעב עד שמת.

א. הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ בְּזָדוֹן בְּאֶבֶן אוֹ בְּעֵץ וֶהֱמִיתוֹ - אוֹמְדִין[2] דָּבָר שֶׁהָכָּהוּ בּוֹ וּמָקוֹם שֶׁהִכָּה עָלָיו, אִם רָאוּי[3] אוֹתוֹ חֵפֶץ לְהָמִית בְּאֵיבָר זֶה אוֹ אֵינוֹ רָאוּי[4]; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּאֶבֶן יָד אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ הִכָּהוּ, אוֹ בִּכְלִי עֵץ אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ הִכָּהוּ - עַד שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית. וְאֵינוֹ דּוֹמֶה מַכֵּהוּ עַל לִבּוֹ לְמַכֵּהוּ עַל יֶרְכּוֹ[5].

2) משערים. 3) אם גדלו וכבדו מספיקים. 4) ופטור ממיתה, אף־על־פי שהכהו בזדון, שהרי לא התכוון להמיתו, אלא להכותו בלבד. 5) אותה מכה באבן או בעץ שיש בה כדי להמיתו על לבו, אין בה כדי להמיתו על מתניו. הדוגמה לקוחה ממשנה סנהדרין עח:

ב. הוֹאִיל[6] וְנֶאֱמַר 'אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ'[7], מִכָּאן[8] שֶׁאוֹמְדִין מְקוֹם הַמַּכָּה. וּכְשֵׁם שֶׁאוֹמְדִין הַחֵפֶץ שֶׁהִכָּה בּוֹ וּמְקוֹם הַמַּכָּה, כָּךְ אוֹמְדִין כֹּחַ הַהַכָּאָה; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּאֶבֶן יָד, מִכָּאן שֶׁמְּשַׁעֲרִין אֶת הַיָּד[9]. אֵינוֹ דּוֹמֶה[10] זוֹרֵק אֶבֶן בַּחֲבֵרוֹ בְּרִחוּק שְׁתֵּי אַמּוֹת לְזוֹרֵק בּוֹ בְּרִחוּק עֶשֶׂר, שֶׁבְּרִחוּק עֶשֶׂר יִהְיֶה כֹּחָהּ יָתֵר. וְאֵינוֹ דּוֹמֶה זוֹרֵק בְּרִחוּק עֶשֶׂר לְזוֹרֵק בְּרִחוּק מֵאָה, שֶׁבְּרִחוּק הַמָּקוֹם בְּיוֹתֵר יִתְמַעֵט כֹּחַ הַהַכָּאָה.

6) מבחינת הענין, אין כאן התחלת הלכה. ועד "מקום המכה" שייך להלכה א, והלכה ב מתחילה: "וכשם שאומרים", ובדפוסי רומי ר"מ, קושטא רסט ובכתב־יד מוסד הרב קוק: "כשם שאומדים". 7) וזה תלוי לא בדבר שמכים בו בלבד, אלא אף באבר שמכים עליו. 8) את שני הדינים למד רבינו מאותו פסוק. הדין הראשון, שאומדים את החפץ אם יש בו כדי להמית, מפורש בכתוב "באבן יד אשר ימות בה", היינו שיש באבן כדי להמית. ומכיון שאותה אבן שיש בה כדי להמית על לבו, אין בה כדי להמית על ירכו, ממילא יוצא מאותו פסוק, שחייבים לאמוד גם מקום המכה. וראה להלן סוף הלכה ג. וראה מכילתא משפטים פרשה ז, וב'ספרי' מסעי קס, ששם למדו שני הדינים משני פסוקים. 9) כוחה של היד. יש יד חלשה ויש יד חזקה. מכתה של הראשונה אינה פוגעת קשה ואין בה כדי להמית. 10) כאן התחלת בבא חדשה, ופירושה: החפץ הנזרק בכוח רב עוצמת תנופתו מתגברת והולכת זמן מסויים, ולאחר מכן העוצמה פוחתת והולכת. יוצא מזה, שהפגיעה במקום קרוב ביותר אינה קשה כל־כך כמו בריחוק מסוים עד שהחפץ הנזרק מגיע לשיא עוצמת תנופתו. ושיער רבינו, שאדם בינוני הזורק אבן שיש בה כדי להמית, נקודת השיא נמצאת בריחוק עשר אמות בערך, ומכאן ואילך העוצמה פוחתת והולכת.

ג. וְכֵן מְשַׁעֲרִין הַמַּכָּה עַצְמָהּ[11]. וּמְשַׁעֲרִין כֹּחַ הַהוֹרֵג וְכֹחַ הַנֶּהֱרָג, אִם הוּא גָּדוֹל אוֹ קָטָן[12], אוֹ חָזָק אוֹ חַלָּשׁ, אוֹ בָּרִיא אוֹ חוֹלֶה, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ - מִיתָתוֹ שֶׁל זֶה מְשַׁעֲרִין כָּל סִבּוֹתֶיהָ[13].

11) כי אינה דומה מכה למכה. לפעמים אדם חזק אינו מכה בכוח רב ואין במכתו זו כדי להרוג, ואפשר שחלש ממנו יאמץ את כל כוח שריריו ומכתו תהיה יותר קשה ממכתו של החזק. 12) כי מכה שיש בה כדי להמית קטן, אין בה כדי להמית גדול, משנה סנהדרין עט: 13) זהו סיכום של שלוש ההלכות כולן.

ד. כְּלִי בַרְזֶל לֹא נָתְנָה בָּהּ תּוֹרָה שִׁעוּר[14], שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם בִּכְלִי בַרְזֶל[15] הִכָּהוּ וַיָּמֹת, רֹצֵחַ הוּא; וַאֲפִלּוּ בְּמַחַט. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה לוֹ חֹד[16], כְּמוֹ מַחַט[17] אוֹ שַׁפּוּד אוֹ סַכִּין[18] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲבָל אִם הִכָּהוּ[19] בְּעֶשֶׁת[20] שֶׁל בַּרְזֶל וְכַיּוֹצֵא בָּהּ - אוֹמְדִין אוֹתָהּ[21] כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹמְדִין הָעֵץ אוֹ הָאֶבֶן[22].

14) "שהברזל ממית בכל שהוא", שם עו: 15) ולא כתוב "אשר ימות בו" ככתוב באבן ובכלי עץ. ראה למעלה הלכה א. וראה ירושלמי סנהדרין פרק ט הלכה ב, והשווה הדרשה ב'ספרי' מסעי, קס. וסנהדרין עו: 16) ונעץ בו את החוד במקום מסוכן, כגון בווושט או בלבו, בגמרא סנהדרין עו: כתוב: "דברזיה מיברז", ומובנו: דקרו. השווה חולין ח. 17) 'ספרי' שם. 18) ראה חולין שם. 19) ולא דקרו. 20) גוש, מטיל. 21) אם ראוי להמית בה. 22) ראה למעלה הלכה א.

ה. הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ בְּלֹא כְלִי[23] וֶהֱמִיתוֹ, כְּגוֹן שֶׁהִכָּהוּ בְּיָדוֹ אוֹ בְּרַגְלוֹ[24] אוֹ נְגָפוֹ[25] בְּרֹאשׁוֹ וֶהֱמִיתוֹ - מְשַׁעֲרִין כֹּחַ הַמַּכָּה[26] וְכֹחַ הַנֶּהֱרָג וּמְקוֹם הַמַּכָּה. אֵינוֹ דּוֹמֶה דּוֹחֵף חֲבֵרוֹ בְּאֶצְבָּעוֹ לְבוֹעֵט בּוֹ בְּרַגְלוֹ בְּכָל כֹּחוֹ, וְאֵינוֹ דּוֹמֶה מַכֵּהוּ עַל לִבּוֹ לְמַכֵּהוּ עַל מָתְנָיו[27], וְאֵינוֹ דּוֹמֶה חַלָּשׁ הַמַּכֶּה אֶת הַבָּרִיא הֶחָזָק לְבָרִיא חָזָק הַמַּכֶּה חַלָּשׁ אוֹ חוֹלֶה[28].

23) ככתוב: "מכה איש ומת מות יומת" (שמות כא, יב). 24) בעט בו, 'ספרי' שם. 25) הכהו. מלשון "ונגפו אשה הרה" (שם, כב). 26) של איש המכה. 27) זוהי דוגמה למקום המכה, משנה סנהדרין עח: 28) דוגמה לכוח הנהרג.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ו. וּמִנַּיִן שֶׁמְּשַׁעֲרִין בְּכָל אֵלּוּ? שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ בְּאֵיבָה הִכָּהוּ בְיָדוֹ וַיָּמֹת, מוֹת יוּמַת הַמַּכֶּה. אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר 'בְּיָדוֹ', הִצְרִיךְ הַכָּתוּב לִהְיוֹת הַהַכָּאָה בְּאֵיבָה. מִכְּלָל שֶׁמְּשַׁעֲרִין כֹּחַ הַהַכָּאָה[29].

29) אינו דומה המכה חבירו בלי איבה, למכה אותו באיבה שמפעיל את מלוא כוחו, ועל מכה זו שיש בה כדי להמית אומרת התורה "מות יומת". מאותו טעם יש לשער את יתר הסיבות של מיתת ההרוג, כגון כוח הנהרג ומקום המכה, ראה ילקוט שמעוני מסעי לה, על הפסוק ואם בשנאה.

ז. וְכֵן הַדּוֹחֵף אֶת חֲבֵרוֹ מֵרֹאשׁ הַגָּג[30], וְנָפַל וָמֵת - מְשַׁעֲרִין גֹּבַהּ הַמָּקוֹם שֶׁהִפִּילוֹ מֵעָלָיו וְכֹחַ הַנִּדְחָף; שֶׁאֵינוֹ דּוֹמֶה בֶּן יוֹמוֹ שֶׁנָּפַל לְגָדוֹל שֶׁנָּפַל. וּמִנַּיִן שֶׁמְּשַׁעֲרִין גֹּבַהּ הַמָּקוֹם? שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם בִּשְׂנְאָה יֶהְדָּפֶנּוּ[31]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁאֵין בְּגָבְהוֹ עֲשָׂרָה טְפָחִים[32] - אֵין בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ[33] בְּבוֹר לְעִנְיַן בְּהֵמָה[34].

30) לשון ה'ספרי' שם. 31) ומגובה המקום אפשר להסיק, אם דחף אותו מתוך שנאה והתכוון להורגו, או לא. ראה ילקוט שמעוני שם. 32) ראה בבא־קמא נא. 33) ראה הלכות נזקי ממון פרק יב הלכה י. 34) בהמה שנפלה לתוך הבור ומתה, אין בעל הבור חייב לשלם אלא־אם־כן היה הבור עמוק עשרה טפחים.

ח. אֶחָד הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ בְּאֶבֶן אוֹ בְּעֵץ, אוֹ שֶׁהִכָּהוּ בְּגוּשׁ עָפָר אוֹ בְּגוּשׁ מֶלַח[35] וְגָפְרִית, אוֹ בְּסֶל מָלֵא עָפָר[36] אוֹ צְרוֹרוֹת[37], וַאֲפִלּוּ בְּפֶלַח[38] דְּבֵלָה[39]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ - כֹּל שֶׁהוּא רָאוּי לְהָמִית[40], וְהַכֹּבֶד[41] הוּא שֶׁמֵּמִית.

35) ילקוט שמעוני, שם על הפסוק "ואם באבן". 36) שהפיל עליו, שם. 37) אבנים קטנות. 38) בחתיכה. 39) "ככר גדול, כמו ריחיים, שעושים מן התאנים היבשות" (פירוש המשניות תרומות פרק ב, משנה א). 40) ואבן ועץ שבתורה אינם אלא דוגמאות מן ההווה. 41) בהפיל על הנרצח הכובד לבדו קובע, ובמכה מצטרף כוח היד לכובד, כי אינו דומה מכה במקל דק וקל למכה בדבר כבד. בכל אופן הכובד הוא גורם מכריע.

ט. הַדּוֹחֵף אֶת חֲבֵרוֹ לְתוֹךְ הַמַּיִם[42] אוֹ לְתוֹךְ הָאֵשׁ - אוֹמְדִין אוֹתוֹ: אִם יָכוֹל לַעֲלוֹת[43] מִשָּׁם - פָּטוּר[44] מִמִּיתַת בֵּית דִּין[45], וְאִם לָאו - חַיָּב[46]. וְכֵן אִם כָּבַשׁ עָלָיו[47] [בְּתוֹךְ הַמַּיִם אוֹ] בְּתוֹךְ הָאֵשׁ עַד שֶׁלֹּא נִשְׁאַר בּוֹ[48] כֹּחַ לַעֲלוֹת וָמֵת - חַיָּב, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ הוּא הַדּוֹחֵף בַּתְּחִלָּה[49]. וְהוּא הַדִּין לְמַנִּיחַ יָדוֹ עַל פִּי חֲבֵרוֹ וְחָטְמוֹ עַד שֶׁהִנִּיחוֹ מְפַרְכֵּר וְאֵינוֹ יָכוֹל לִחְיוֹת, אוֹ שֶׁכְּפָתוֹ וְהִנִּיחוֹ בַּצִּנָּה אוֹ בַּחַמָּה[50] עַד שֶׁמֵּת, אוֹ שֶׁבָּנָה עָלָיו[51] מָקוֹם עַד שֶׁמָּנַע מִמֶּנּוּ הָרוּחַ, אוֹ שֶׁהִכְנִיסוֹ לִמְעָרָה אוֹ לְבַיִת[52] וְעִשֵּׁן עָלָיו[53] עַד שֶׁמֵּת, אוֹ שֶׁהִכְנִיסוֹ לְבַיִת שֶׁל שַׁיִשׁ[54] וְהִדְלִיק[55] עָלָיו נֵר עַד שֶׁהֶמִּיתוֹ הַהֶבֶל[56] - בְּכָל אֵלּוּ נֶהֱרָג עָלָיו, שֶׁזֶּה כְּמוֹ שֶׁחֲנָקוֹ בְּיָדוֹ.

42) סנהדרין עו: 43) ולא עלה ומת. 44) אף־על־פי שדחף אותו במו ידיו, שאין בדחיפה כדי להמית. 45) ודינו מסור לשמים. ראה 'ספרי' שם. 46) אף־על־פי שלא הדחיפה הורגת אלא האש, הרי זה כאילו הרגו במו ידיו. 47) חבירו נפל לתוך המים, והוא יכול לעלות משם, ובא זה ואחז ראשו של הנופל בכוח בתוך המים, שלא יוכל להרים ראשו, משנה שם. 48) לאחר שהרפה ממנו. 49) בכל זאת חייב, שלא הדחיפה או הנפילה לתוך המים הרגה אותו, אלא הכובש הרג אותו. 50) והצינה והחמה הורגות אותו, כמו המים והאש בדוגמאות הקודמות, גמרא שם עז. 51) אף־על־פי שלא אחז בגופו - כמו בדוגמאות הקודמות - אלא עשה מעשה שמנע אויר מחבירו ונחנק. וזהו "המצמצם" שבגמרא שם, וראה בית הבחירה שם. 52) שאין בו שום דבר ממית. 53) וזהו המעשה הממית. 54) שסתום ביותר, ואין הבל הנר הדולק יכול לצאת ממנו, ואין האויר שמבחוץ חודר לתוכו. גמרא שם. 55) בדוגמה הקודמת, המשיך במעשה העישון על חבירו עד שמת, ואילו כאן עשה מעשה הדלקה חד־פעמי, ובאותה שעה לא מת חבירו, ובכל זאת הוא חייב. 56) האויר המקולקל על־ידי הנר הדולק.

י. אֲבָל הַכּוֹפֵת אֶת חֲבֵרוֹ וְהִנִּיחוֹ בְּרָעָב[57] עַד שֶׁמֵּת, אוֹ שֶׁכְּפָתוֹ וְהִנִּיחוֹ בְּמָקוֹם שֶׁסּוֹף הַצִּנָּה אוֹ הַחַמָּה לָבוֹא לְשָׁם וּבָאָה[58] וְהֶמִיתַתּוּ, אוֹ שֶׁכָּפָה[59] עָלָיו גִּיגִית[60], אוֹ שֶׁפָּרַע[61] עָלָיו אֶת הַמַּעֲזִיבָה[62], אוֹ שֶׁהִשִּׁיךְ עָלָיו[63] אֶת הַנָּחָשׁ, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם שְׁסָהּ[64] בּוֹ כֶּלֶב אוֹ נָחָשׁ - בְּכָל אֵלּוּ אֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ[65]; וַהֲרֵי הוּא רוֹצֵחַ[66], וְדוֹרֵשׁ דָּמִים[67] דּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ דָּם[68].

57) ההולך וחזק משעה לשעה, אבל בשעה שכפת אותו עדיין לא היה רעב ממית, והכופת אינו אלא גורם למיתה, סנהדרין עז. 58) לאחר שהניחו שם. 59) קרקעיתה למעלה ופיה למטה. 60) והאויר הולך ומתקלקל עד שלבסוף חונק אותו, ואילו בדוגמה הקודמת, בשעה שכפתו לא היתה חמה כלל, שם. 61) גילה. 62) טיח שעל גבי התקרה, וזה היה ישן, ונכנסה שם צינה ומת. 63) שאחז הנחש בידו והוליכו, והגיע שיני הנחש בגוף חבירו, והנחש נשך אותו ומת, משנה שם עו: 64) בדיבור או ברמז, שלא עשה מעשה, משנה שם, וראה 'ספרא' אמור פרק כ. 65) שלא המית בידיו, שבשעה שעשה מעשהו לא היה שם דבר ממית, וזה בא רק אחרי כן, משום כך אינו אלא גורם למיתה ופטור. ואפילו השיך עליו את הנחש אינו חייב מיתה, שלדעת החכמים אין הארס עומד ממש בין שיניו של הנחש, אלא בשעת הנשיכה מקיא הנחש את הרעל מכוח עצמו ומרצונו, והמשיך אינו אלא גורם, שם עח. 66) ראה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

למעלה הלכות ב־ג. 67) הקדוש־ברוך־הוא (תהלים ט, יג). 68) ומענישו.

יא. וְכֵן הַדּוֹחֵף[69] חֲבֵרוֹ בְּבוֹר[70] וְהָיָה שָׁם סֶלַע שֶׁיָּכוֹל לַעֲלוֹת עָלָיו, אוֹ שֶׁזָּרַק בּוֹ חֵץ וְהָיָה תְּרִיס[71] בְּיָדוֹ לְהָגֵן עָלָיו, וּבָא אַחֵר וְסִלֵּק אֶת הַסֶּלַע וְהַסִּיר[72] אֶת הַתְּרִיס - שְׁנֵיהֶן[73] אֵין נֶהֱרָגִין בְּבֵית דִּין. אֲפִלּוּ הָיָה הַדּוֹחֵף עַצְמוֹ הוּא שֶׁחָזַר[74] וְסִלֵּק הַסֶּלַע - פָּטוּר[75] מִמִּיתַת בֵּית דִּין, וְנִדְרָשׁ מִמֶּנּוּ הַדָּם.

69) סנהדרין עז: 70) שאין בנפילה כדי להמית. ראה למעלה הלכה ז. 71) מגן. 72) או הסיר. 73) הדוחף פטור, שבשעה שדחפו היה סולם בבור שיכול לעלות עליו, והמסלק פטור שאינו אלא גורם למיתה, שם. 74) לאחר שדחף. 75) על הדחיפה, שאין בה כדי להמית, ומעשה סילוק אינו אלא גורם, שם.

יב. הַזּוֹרֵק[76] צְרוֹר[77] בְּכֹתֶל[78], וְחָזְרָה הָאֶבֶן לַאֲחוֹרֶיהָ וְהָרְגָה - חַיָּב מִיתַת בֵּית דִּין, שֶׁמִּכֹּחוֹ הִיא בָּאָה. וְכֵן אִלּוּ שֶׁמְּשַׂחֲקִין בְּכַדּוּר[79], שֶׁהִתְּרוּ בָּהֶן[80] וְהָרְגוּ[81]: בְּתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת[82] - פְּטוּרִין[83]; חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת, אֲפִלּוּ לְסוֹף מֵאָה אַמָּה[84] - חַיָּבִין[85]. וְהוּא, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כְּדֵי לְהָמִית, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[86].

76) שנתכוון להרוג את חבירו, סנהדרין עז: 77) אבן. 78) והכה בכוח בכותל. 79) ומכים בו בכותל בכוח, כדי שיחזור הרבה לאחוריו. 80) שהכדור בחזירתו יהרוג את חבירם. 81) במזיד. 82) מן הכותל. 83) כי המשחקים מתכוונים שיחזור הכדור לאחוריו הרבה, ולא פחות מארבע אמות, ולפיכך יש לדונו כהמית שלא בכוונה. 84) מפני שהמשחקים רוצים שיחזור למרחק רב. 85) כי התכוונו להרוג, ומכוחם בא הכדור, גמרא שם. 86) למעלה הלכה א.

יג. זָרַק אֶבֶן לְמַעְלָה, וְהָלְכָה לִצְדָדִין וְהָרְגָה[87] - חַיָּב[88]. הַכּוֹפֶת אֶת חֲבֵרוֹ וְהִנִּיחוֹ בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִבְרֹחַ, וְהֵצִיף[89] עָלָיו מַיִם וָמֵת - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו. וְהוּא[90], שֶׁיָּמוּת מִכֹּחַ רִאשׁוֹן[91] הַבָּא מִמַּעֲשָׂיו.

87) בשעת נפילתה לצדדים. 88) שאף זה עדיין כוחו הוא (שם). אבל אם הרגה בנפילתה במאונך פטור, שפסק כוח הזורק ופועל כוח משיכת הארץ בלבד. 89) שהפנה את זרם המים אליו. 90) בתנאי. 91) כגון שהניחו סמוך לשפת התעלה והשפה מדרון, וכשהסירה במקום שהניח את הכפות, באו עליו המים מיד, אבל אם הניחו במקום שלא הגיעו במים אליו בכוח ראשון, אלא לאחר מכן הגיעו אליו, אין זה אלא גרמא ופטור, גמרא ורש"י שם.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר המתכוון להרוג את זה והרג את זה או להכות במקום אחד והכה באחר. ודין אמדוהו למיתה והקל ואח"כ הכביד. ופירוש על משענתו. ודין הכהו עשרה בני אדם בעשרה מקלות, וההורג נפשות שלא ראו אותו עדים כאחת. גודל עוון שפיכות דמים, ואם כל המצוות שקולות כנגדו.

א. הַמִּתְכַּוֵּן[2] לְהַרֹג אֶת זֶה וְהָרַג אֶת זֶה[3] - פָּטוּר[4] מִמִּיתַת בֵּית דִּין, וּמִן הַתַּשְׁלוּמִין[5], וּמִן הַגָּלוּת[6]; לְפִי שֶׁאֵין עָרֵי מִקְלָט קוֹלְטוֹת אוֹתוֹ[7], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[8]. לְפִיכָךְ, הַזּוֹרֵק אֶבֶן לְתוֹךְ עֵדָה מִיִּשְׂרָאֵל[9] וְהָרַג אֶחָד מֵהֶן - פָּטוּר[10] מִמִּיתַת בֵּית דִּין[11].

2) סנהדרין עט. 3) התכוון לראובן והרג את שמעון. 4) כתוב: "וכי יהיה איש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו והכהו נפש ומת" (דברים יט, יא). המלים "וארב לו" מיותרות, מכאן למד רבי שמעון, שאינו חייב "עד שיתכוון לו" (שם). ורבינו פסק כמותו מפני שסתם ברייתא (שם עט:) נאמרה בשיטתו, ראה הערה הבאה. 5) בברייתא מבית מדרשו של חזקיה שהביא רבא, שם עט: ברייתא זו פוסקת שהמתכוון לזה והרג את זה פטור ממיתה ומתשלומין. ועליה הסתמך רבינו, ופסק כרבי שמעון נגד החכמים, מפני שההלכה בתלמוד היא כברייתא זו של חזקיה, ששנה את ברייתות אביו רבי חייא, שהיו בדוקות ונכונות. וכדעתו פסק רבי נתן. ראה ירושלמי סנהדרין פרק ט, הלכה ד, ובבלי כתובות לה. וירושלמי שם פרק ג הלכה א וסנהדרין עט. 'תוספות' דיבור־המתחיל ומפקא, ופירוש המשניות לרבינו שם. וראה לחם־משנה להלכות חובל ומזיק פרק ד הלכה ה. 6) לערי מקלט. 7) מפני שהתכוון להרוג ועוונו חמור, ואין הגלות מכפרת לו. 8) להלן פרק ו, הלכה ד. 9) אף־על־פי שכולם יהודים והתכוון להרוג אחד מהם, יהיה מי שיהיה. 10) כי לא התכוון לאחד מיוחד. 11) ודינו מסור לשמים, וגואל הדם שהרגו פטור. ראה להלן פרק ו, הלכה ד.

ב. נִתְכַּוֵּן[12] לְהַכּוֹת אֶת חֲבֵרוֹ עַל מָתְנָיו, וְלֹא הָיָה בַּכְּלִי כְּדֵי לְהָמִית עַל מָתְנָיו, וְהָלְכָה לָהּ[13] הָאֶבֶן עַל לִבּוֹ, וְהָיָה בָּהּ כְּדֵי לְהָמִית עַל לִבּוֹ, וָמֵת[14]; אוֹ[15] שֶׁנִּתְכַּוֵּן לְהַכּוֹתוֹ עַל לִבּוֹ, וְהָיָה בָּהּ כְּדֵי לְהָמִית עַל לִבּוֹ, וְהָלְכָה לָהּ הָאֶבֶן עַל מָתְנָיו, וְלֹא הָיָה בָּהּ כְּדֵי לְהָמִית עַל מָתְנָיו, וָמֵת - פָּטוּר מִמִּיתַת בֵּית דִּין, וְאֵינוֹ גּוֹלֶה; שֶׁאֵין הַהוֹרֵג בְּכַוָּנָה גּוֹלֶה[16]. אֲבָל[17] אִם נִתְכַּוֵּן לְהַכּוֹתוֹ עַל מָתְנָיו, וְהָיָה בָּהּ כְּדֵי לְהָמִית עַל מָתְנָיו, וְהָלְכָה לָהּ עַל לִבּוֹ, וָמֵת - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג[18]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

12) משנה סנהדרין עה: עט. בהלכה הקודמת פטור ההורג, מפני שלא התכוון להרוג זה, ובהלכה זו התכוון להרוג זה, בכל זאת יש בו צדדים לפטור. 13) והתרו בו שהאבן עלולה ללכת על לבו. 14) פטור, שלא התכוון למכת מיתה. 15) אף־על־פי שהתכוון למכת מיתה, אבל לא הכהו מכת מיתה. ראה למעלה פרק ג, הלכה א. 16) מכות ז. "בבלי דעת" פרט למתכוון וכו'. 17) משנה שם. 18) שהתכוון למכת מיתה והכהו מכת מיתה, ואף־על־פי שלא התכוון לאותו אבר, התכוון לאותו איש.

ג. הַמַּכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ בְּאֶבֶן[19] אוֹ בְּאֶגְרוֹף[20] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אוֹמְדִין[21] אוֹתוֹ. אִם אֲמָדוּהוּ לְחַיִּים - נוֹתֵן חֲמִשָּׁה דְּבָרִים[22] וְנִפְטָר[23]. וַאֲפִלּוּ חָלָה הַמַּכֶּה וְהִכְבִּיד[24] וּמֵת מֵחֲמַת הַמַּכָּה - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[25]. וְאִם אֲמָדוּהוּ לְמִיתָה - אוֹסְרִין אֶת הַמַּכֶּה בְּבֵית הַסֹּהַר מִיָּד[26], וּמַמְתִּינִים לָזֶה[27]: אִם מֵת[28] - יֵהָרֵג הַמַּכֶּה, וְאִם הֵקֵל וְנִתְרַפֵּא רְפוּאָה שְׁלֵמָה[29] וְהָלַךְ בַּשּׁוּק[30] עַל רַגְלָיו[31] כִּשְׁאָר הַבְּרִיאִים[32] - מְשַׁלֵּם הַמַּכֶּה[33] חֲמִשָּׁה דְּבָרִים וְנִפְטָר[34].

19) שיש בו כדי להמית, ככתוב בתורה: "והכה איש את רעהו באבן או באגרוף" (שמות כא, יט). 20) ביד, כשמקבצים אצבעותיה לתוך הכף. 21) בית־דין (שם עח:) 22) נזק, צער, ריפוי, שבת, בושת. בבא־קמא פג: וראה הלכות חובל ומזיק פרק א, הלכה א. 23) ואפילו נמשך החולי יותר מן המשוער, אינו מוסיף לו כלום (שם פרק ב, הלכה טו). 24) חוליו. 25) ואין אומרים שטעו באומד ראשון, אלא אומרים מחמת חולי אחר שבא עליו הכבידה המכה (רש"י סנהדרין עח:). 26) ואפילו יתן ערבים, אין מקבלים. וזה לשון המכילתא (משפטים פרשה ו): "ונקה המכה, שומע אני יתן ערבים ויטייל בשוק, תלמוד־לומר: אם יקום והתהלך בחוץ, מגיד שחובשים אותו עד שמרפא" (ונקה - משמע שעד עכשיו לא היה נקי). 27) שמא יבריא המוכה. 28) ואפילו לאחר זמן. 29) ככתוב: "ורפא ירפא" בבנין כבד, שמשמעו רפואה שלמה, וראה עוד מכילתא שם. 30) ככתוב: "והתהלך בחוץ", ולא די שיתהלך בבית, שאין זה עדיין ראייה לרפואה שלמה, וראה מכילתא שם. 31) ולא כשהוא נשען על חבירו או כשהוא זקוק למקל להשען עליו. 32) שאינם זקוקים לעזרת הזולת, ולא כדרך חולים מבריאים, שעדיין חלושים הם. 33) אף־על־פי שאמדוהו תחילה למיתה, ולא היה מחוייב בחמשה דברים, אבל לאחר שהלה נתרפא ונקה זה מחיוב מיתה, חזר עליו חיוב ממון של חמשה דברים. 34) ורק אז יצא זכאי.

ד. זֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה 'עַל מִשְׁעַנְתּוֹ'[35] - אֵינוֹ שֶׁיְּהַלֵּךְ וְהוּא נִשְׁעָן עַל הַמַּטֶּה אוֹ עַל אַחֵר, שֶׁאֲפִלּוּ הַנּוֹטֶה לָמוּת יָכוֹל לְהַלֵּךְ עַל הַמִּשְׁעֶנֶת. לֹא נֶאֱמַר 'מִשְׁעַנְתּוֹ' אֶלָּא שֶׁיִּהְיֶה מְהַלֵּךְ עַל מִשְׁעֶנֶת בֵּרְיוֹ[36], וְלֹא יִהְיֶה צָרִיךְ כֹּחַ אַחֵר לְהִשָּׁעֵן עָלָיו.

35) "אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו ונקה המכה". 36) כוחו, וכך תרגם אונקלוס "על בורייה", ומשום כך כתוב על "משענתו", ולא על "משענת", כלומר על כוח עצמו, שנתרפא לגמרי, וראה מכילתא שם.

ה. אֲמָדוּהוּ לְמִיתָה[37], וְהֵקֵל[38] מִמַּה שֶׁהָיָה[39], וּלְאַחַר מִכָּאן הִכְבִּיד וָמֵת - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג[40]. וְאֵין אוֹמְדִין אוֹתוֹ אֹמֶד שֵׁנִי[41] כְּשֶׁהֵקֵל, שֶׁרַגְלַיִם לַדָּבָר[42].

37) שיערו בית־דין שימות המוכה מחמת המכה, משנה סנהדרין עח. 38) החולי של המוכה, ולו היה מצבו כך מתחילה, לא היו אומדים אותו למיתה. 39) אבל לא נתרפא לגמרי. שאילו נתרפא לגמרי, היו אומדים אותו לממון ונפטר, ראה הלכה ג. 40) כדעת החכמים שם. 41) לחיים, וישלם חמשה דברים ויצא פטור. אפילו הכביד חוליו אחר־כך ומת, כלמעלה הלכה ג. 42) שמת מחמת מכה זו, שהרי מתחילה אמדוהו למיתה. בדפוסים שלנו בתלמוד נאמרו המלים "שרגלים לדבר" בסיום דברי רבי נחמיה האומר פטור. אבל הירושלמי (סנהדרין פרק ט הלכה ג) מגיה ומוסיף: רבי נחמיה פוטר, וחכמים מחייבים שרגלים לדבר. וכן הוא במאירי סנהדרין עמוד 289 ובדקדוקי סופרים לסנהדרין עמוד 219 מכי"ק, וגירסה זו היתה לעיני רבינו.

ו. הִכּוּהוּ[43] עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם בַּעֲשָׂרָה מַקְלוֹת וָמֵת, בֵּין שֶׁהִכּוּהוּ בָּזֶה אַחַר זֶה[44] בֵּין שֶׁהִכּוּהוּ כְּאַחַת - כֻּלָּן פְּטוּרִין[45] מִמִּיתַת בֵּית דִּין; שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל נֶפֶשׁ אָדָם[46] - עַד שֶׁיִּהְיֶה אֶחָד שֶׁהָרַג כָּל הַנֶּפֶשׁ[47]. וְהוּא הַדִּין לִשְׁנַיִם שֶׁדְּחָפוּהוּ אוֹ שֶׁכְּבָשׁוּהוּ[48] לְתוֹךְ הַמַּיִם, אוֹ שֶׁהָיוּ רַבִּים יוֹשְׁבִים וְיָצָא חֵץ[49] מִבֵּינֵיהֶן וְהָרַג[50] - שֶׁכֻּלָּן פְּטוּרִין[51].

43) סנהדרין עח. 44) ויש בכל אחד ואחד כדי להמית, וכן הדין בשאין באף אחד מהם כדי להמית. 45) ואפילו האחרון שקירב את מיתתו. 46) "ואיש כי יכה כל נפש אדם, מות יומת". 47) ובהכוהו עשרה, בין בזה אחר זה, ובין כולם כאחת, אף אחד מהם לא הכה את הנפש כולה. 48) ראה למעלה פרק ג, הלכה ט. 49) שם פ. 50) אף־על־פי שיש אחד שהרג כל הנפש וחייב מיתה. 51) מפני שאין הרוצח ידוע לנו. [הדין של יצא חץ וכו' מסתיים בגמרא: "ואפילו אבא חלפתא ביניהם" כלומר ואפילו אחד משניהם הוא אדם כשר, שאפילו צל של חשד אינו נופל עליו, אין הורגים את השני, אבל רבינו אינו מסיים כלום ואם־כן דבר פשוט הוא שאין הורגים מספק. ונראה שרבינו מדבר במקרה שכולם דרכו את הקשת ויצא החץ. ומקרה זה דומה לדינים האחרים שנאמרו בהלכה זו].

ז. זָרְקוּ[52] בּוֹ עֲשָׂרָה אֶבֶן זֶה אַחַר זֶה, וְכָל אַחַת מֵהֶן אֵין בָּהּ כְּדֵי לְהָמִית, וְזָרַק אֶחָד אֶבֶן בָּאַחֲרוֹנָה וְיֵשׁ בָּהּ כְּדֵי לְהָמִית, וָמֵת - הֲרֵי זֶה הָאַחֲרוֹן נֶהֱרָג עָלָיו[53]. רוֹצֵחַ[54] שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ וְנִתְעָרֵב בַּאֲחֵרִים[55] וְלֹא נוֹדַע מִי הוּא מֵהֶן - כֻּלָּן פְּטוּרִין. וְרוֹצֵחַ שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ שֶׁנִּתְעָרֵב בְּרוֹצְחִים אֲחֵרִים שֶׁנִּגְמַר דִּינָן - כֻּלָּן פְּטוּרִין מִן הַמִּיתָה; שֶׁאֵין גּוֹמְרִין דִּינוֹ שֶׁל אָדָם אֶלָּא בְּפָנָיו[56]. וְאוֹסְרִין אֶת כֻּלָּן[57].

52) מבחינת הענין, אין כאן התחלת הלכה. ועד המלים "נהרג עליו" שייך להלכה ו. ראה להלן הערה נג. 53) שם. 54) שם עט: בדפוס קושטא רס"ט וכן בכת"י של מוסד הרב קוק, מתחילה כאן הלכה חדשה. וכך נכון מבחינת הענין. ראה הערה נא. 55) כשרים. 56) ואפילו יבואו כולם בפני בי"ד, אי אפשר לגמור דינו, כי כל שאין מכירים אותו, אינו נקרא "בפניו". 57) שהרי כולם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רוצחים הם, ומחזיקים אותם במאסר עד שיתבאר מי הרוצח שנתערב, אבל אין כונסים אותם לכיפה (ראה הלכה ח), כרבנן לפי פירוש הגמרא שם. וראה הלכות סנהדרין פרק כד, הלכה ט.

ח. הַהוֹרֵג[58] נְפָשׁוֹת, וְלֹא הָיוּ שָׁם עֵדִים רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאַחַת, אֶלָּא רָאָהוּ הָאֶחָד אַחַר הָאֶחָד[59], אוֹ שֶׁהָרַג בִּפְנֵי עֵדִים בְּלֹא הַתְרָאָה[60], אוֹ שֶׁהֻכְחֲשׁוּ הָעֵדִים בַּבְּדִיקוֹת[61] וְלֹא הֻכְחֲשׁוּ בַּחֲקִירוֹת[62] - כָּל אֵלּוּ הָרַצְחָנִים כּוֹנְסִין אוֹתָן לְכִפָּה[63], וּמַאֲכִילִין אוֹתָן לֶחֶם צַר וּמַיִם לַחַץ[64] עַד שֶׁיֵּצְרוּ[65] מְעֵיהֶן, וְאַחַר כָּךְ מַאֲכִילִין אוֹתָן שְׁעוֹרִים עַד שֶׁתִּבָּקַע כְּרֵסָם[66] מִכֹּבֶד הַחֹלִי.

58) סנהדרין פא: 59) ולא ראה כל אחד את המעשה כולו, ואי־אפשר לחייבו מיתה. ראה מכות ו: 60) ואינו נהרג עד שיהיו שני עדיו מתרים בו. שם. 61) בשאלות צדדיות, כבן זכאי שבדק בעוקצי תאנים (זנבות תאנים), שאמרו העדים תחת תאנה נעשה מעשה. אמר לעד: תאנה זו עוקציה דקים או עוקציה גסים, סנהדרין ט: 62) שבע שאלות יסוד הקשורות במקום ובזמן המעשה. 63) בית הסוהר, מקום צר ואינו גדול אלא כשיעור קומת אדם, ונקרא "כיפה", לפי שתקרתו היתה קמורה מעשה קשת. 64) לשון הכתוב ישעיה ל, כ. 65) שנעשים צרים. 66) וימותו, שהרי כולם רוצחים הם. אבל בהלכה הקודמת אין מכניסים אותה לכיפה, שהרי אחד מהם לא נגמר דינו כרוצח.

ט. וְאֵין עוֹשִׂין דָּבָר זֶה לִשְׁאָר מְחַיְּבֵי מִיתַת בֵּית דִּין; אֲבָל אִם נִתְחַיֵּב מִיתָה - מְמִיתִין אוֹתוֹ, וְאִם אֵינוֹ חַיָּב מִיתָה - פּוֹטְרִין אוֹתוֹ. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ עֲוֹנוֹת חֲמוּרִין מִשְּׁפִיכוּת דָּמִים[67], אֵין בָּהֶן הַשְׁחָתַת יִשּׁוּבוֹ שֶׁל עוֹלָם כִּשְׁפִיכוּת דָּמִים. אֲפִלּוּ עֲבוֹדָה זָרָה[68], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר עֲרָיוֹת[69] אוֹ חִלּוּל שַׁבָּת, אֵינָן כִּשְׁפִיכוּת דָּמִים; שֶׁאִלּוּ עֲוֹנוֹת הֵן מֵעֲבֵרוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם, אֲבָל שְׁפִיכוּת דָּמִים מֵעֲבֵרוֹת שֶׁבֵּינוֹ לְבֵין חֲבֵרוֹ. וְכָל מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ עָוֹן זֶה - הֲרֵי הוּא רָשָׁע גָּמוּר. וְאֵין כָּל הַמִּצְוֹת שֶׁעָשָׂה כָּל יָמָיו שְׁקוּלִין כְּנֶגֶד עָוֹן זֶה, וְלֹא יַצִּילוּהוּ מִן הַדִּין; שֶׁנֶּאֱמַר: אָדָם עָשֵׁק בְּדַם נָפֶשׁ וְגוֹמֵר[70]. צֵא וּלְמַד מֵאַחְאָב עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בּוֹ: רַק לֹא הָיָה כְּאַחְאָב[71], וּכְשֶׁנִּסְדְּרוּ עֲוֹנוֹתָיו וּזְכֻיּוֹתָיו לִפְנֵי אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת, לֹא נִמְצָא עָוֹן שֶׁחִיְּבוֹ כְּלָיָה, וְלֹא הָיָה שָׁם דָּבָר אַחֵר שֶׁשָּׁקוּל כְּנֶגְדּוֹ, אֶלָּא דְּמֵי נָבוֹת; שֶׁנֶּאֱמַר: וַתֵּצֵא הָרוּחַ וַתַּעֲמֹד[72] לִפְנֵי ה' - זֶה רוּחַ נָבוֹת[73], וְנֶאֱמַר לוֹ: תְּפַתֶּה[74] וְגַם תּוּכָל[75]. וַהֲרֵי הוּא הָרָשָׁע לֹא הָרַג בְּיָדוֹ אֶלָּא סִבֵּב[76], קַל וָחֹמֶר לְהוֹרֵג בְּיָדוֹ.

67) שענשם שריפה וסקילה, שחמורים ממיתת סייף שבאה על שפיכות דמים. 68) שהוא כופר בעיקר וחייב סקילה. 69) ראה למעלה פרק א, הלכה יא. 70) "עד בור ינוס, אל יתמכו בו", כלומר אדם שרצח נפש, עד הקבר, היינו עד יום מותו, ינוס ממקום למקום למצוא הצלה, אבל לא יצילו אותו. וראה סנהדרין ז. שאהרן בנה מזבח לעגל, מפני שחשש שאם יסרב יהרגו אותו, ולא תהיה להם תקנה לעולם. מוטב שיעבדו לעגל, אפשר תהיה להם תקנה. וראה למעלה פרק א, הלכה ד. 71) והמשך הכתוב הוא: "אשר התמכר לעשות הרע בעיני ה' ויתעב מאד ללכת אחרי הגילולים". 72) במקרא: ויצא . . . ויעמד. 73) סנהדרין קב: 74) את אחאב שילך למלחמה, ושם יפול. 75) מכאן שעל עוון זה של דמי נבות נחתם גזר דין של אחאב, ולא על עוון עבודה־זרה, שהיה בידו לפני כן. 76) על־ידי איזבל אשתו, ששלחה מכתבים לזקני עירו של נבות, מלכים־א כא.

י. הָאֶפִּיקוֹרְסִים[77], וְהֵם עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה[78] אוֹ הָעוֹשֶׂה עֲבֵרוֹת לְהַכְעִיס, אֲפִלּוּ אָכַל נְבֵלָה[79] אוֹ לָבַשׁ שַׁעַטְנֵז[80] לְהַכְעִיס[81] - הֲרֵי זֶה אֶפִּיקוֹרוֹס[82], וְשֶׁכּוֹפְרִין[83] בַּתּוֹרָה וּבַנְּבוּאָה[84] - מִצְוָה לְהָרְגָן[85]. אִם יֵשׁ בְּיָדוֹ כֹּחַ לְהָרְגָן בְּסַיִף[86] בְּפַרְהֶסְיָא[87] - הוֹרֵג; וְאִם לָאו - בָּא עֲלֵיהֶן בַּעֲלִילוֹת[88] עַד שֶׁיְּסַבֵּב[89] הֲרִיגָתָן. כֵּיצַד? רָאָה אֶחָד מֵהֶן שֶׁנָּפַל לְבְאֵר, וְהַסֵּלָּם בַּבְּאֵר - מְסַלְּקוֹ, וְאוֹמֵר: הֲרֵינִי טָרוּד לְהוֹרִיד בְּנֵי מִן הַגָּג, וְאַחֲזִירֶנּוּ לְךָ[90]. וְכַיּוֹצֵא[91] בִּדְבָרִים אֵלּוּ.

77) בדפוס רומי ר"מ ובכת"י: "המינים". 78) ובדפוס רומי ר"מ: "עובדי עבודה־זרה מישראל". בהלכה זו ידובר על בני ישראל בלבד, ועל גוים ידובר בהלכה הבאה. 79) שלא נשחטה כהלכה או מתה מיתה טבעית, והאוכלה אינו עובר אלא על איסור לאו. 80) אריג שאורגים בו חוטי צמר וחוטי פשתן יחד, ואיסורו בלאו. ויקרא יט, יט; הוריות יא. 81) כגון שאיסור והיתר לפניו, ומניח את ההיתר ואוכל את האיסור בכוונה להכעיס את ה'. הוריות שם. 82) אף כאן צריך לומר "מין", ראה הערה עה, וכן הגירסא בגמרא עבודה זרה כו: ופסק רבינו כדעת רבי יוחנן ורבי אבהו, שמומר להכעיס דינו כמין. 83) בדפוס רומי ר"מ הגירסא: "והאפיקורסים, והם שכופרים בתורה" מן השמים, שניתנה על פי ה' ביד משה. 84) שה' נותן דברו בפי אנשים שנבחרו על־ידו להיות שלוחיו, ראה הלכות תשובה פרק ג, הלכות ו־ח. 85) "מפני שהם מצרים (צוררים) לישראל ומסירים את העם מאחורי ה'" (הלכות עכו"ם פרק י, הלכה א). בגמרא שלפנינו (ע"ז כו:) כתוב: "המינים והמסורות והמומרים היו מורידים (לבאר שימותו) ולא מעלים", ו"האפיקרוסים" לא נזכרו כלל. אבל גירסת רבינו חננאל והרי"ף היא: "המינים והמסורות והמומרים והאפיקורסים". את "המסורות" לא הזכיר רבינו כאן, מפני שכבר כתב דינם בהלכות חובל ומזיק פרק ח, הלכה י. ומה שכתוב "היו מורידים" פירש רבינו כשאין בידו כוח להרגם. ראה "שולחן ערוך' חושן־משפט סימן תכה סעיף ה, וביאור הגר"א סעיף־קטן יט. 86) כדין החוטאים בעגל, שצווה משה להרגם בחרב, "שימו איש חרבו על ירכו. . . והרגו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

איש את אחיו" (שמות לב, כז). 87) למען ישמעו ויראו, כמו בחוטאים בעגל שאמר משה: "עברו ושובו משער לשער במחנה", שם. 88) בתואנה, לבדות סיבה. 89) בלי להרוג בידיים, גמרא שם. 90) והיינו "עלילות" שהזכיר, שם. 91) שם.

יא. אֲבָל עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[92] שֶׁאֵין בֵּינֵינוּ וּבֵינָם מִלְחָמָה[93], וְרוֹעֵי בְּהֵמָה דַּקָּה[94] מִיִּשְׂרָאֵל וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵין מְסַבְּבִים לָהֶם הַמִּיתָה. וְאָסוּר לְהַצִּילָן[95], אִם נָטוּ לָמוּת[96]. כְּגוֹן שֶׁרָאָה אֶחָד מֵהֶן שֶׁנָּפַל לַיָּם - אֵינוֹ מַעֲלֵהוּ. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַעֲמֹד[97] עַל דַּם רֵעֶךָ - וְאֵין זֶה רֵעֶךָ[98].

92) גוים, בניגוד לישראל עובד עבודה־זרה שבהלכה הקודמת. עבודה זרה כו. 93) אבל בשעת מלחמה - "טוב שבגוים הרוג", מכילתא בשלח פרשה א, ומסכת סופרים פרק טו. 94) שדבקים בגזל, שמרעים עדריהם בשדות אחרים, השייכים לישראל, עבודה זרה כו. והחמירו בבהמה דקה, מפני שהיא מזיקה ביותר. 95) "לא מעלים ולא מורידים", כלומר אין מסבבים מיתתם על ידי הורדתם לבור, ואין מצילים אותם מן הסכנה, שם. 96) אבל לעזור לעכו"ם שאינו נוטה למות, כגון לרפא חולה - מותר, משום איבה, שם. 97) אלא חייב אתה להציל, ראה למעלה פרק א, הלכה יד. 98) ראה למעלה פרק ב, הלכה יא.

יב. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּיִשְׂרָאֵל בַּעַל עֲבֵרָה וְהָעוֹמֵד בְּרִשְׁעוֹ[99] וְשׁוֹנֶה בּוֹ תָּמִיד, כְּגוֹן רוֹעֵי בְּהֵמָה דַּקָּה[100] שֶׁפֶּקְרוּ[101] בְּגָזֵל וְהֵם הוֹלְכִים בְּאוּלָתָן; אֲבָל יִשְׂרָאֵל בַּעַל עֲבֵרוֹת שֶׁאֵינוֹ עוֹמֵד בְּרִשְׁעוֹ תָּמִיד, אֶלָּא עוֹשֶׂה עֲבֵרוֹת לַהֲנָאַת עַצְמוֹ, כְּגוֹן אוֹכֵל נְבֵלוֹת לְתֵאָבוֹן[102] - מִצְוָה לְהַצִּילוּ[103], וְאָסוּר לַעֲמֹד עַל דָּמוֹ[104].

99) על אף ההתראה. 100) שעוברים על גזל יום יום ורוב היום, ואף־על־פי שהם חוטאים מחמת תאות ממון ולא להכעיס. "כיון דדביק (דאדיק) בה טובא, כמינות דמיא", עבודה זרה יז. 101) נעשו מופקרים. 102) מחמת תאות היצר, כשאינו מוצא היתר. אבל בעובר להכעיס, לא הבחין רבינו בין עומד ברשעו תמיד או לא. 103) עבודה זרה כו: 104) והעומד ואינו מציל - עובר בלאו.

~ יום חמישי י"א שבט ~

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר כל ההורג בשגגה שגולה, וכיצד יהרוג ואת מי, ויתחייב גלות. האב שהרג בנו בשעת למודו או הרב המכה את תלמידו ומת מחמת הכאה. ודין הנכנס לעיר מקלט ויצא חוץ לתחומו, והמזבח אם קולט.

א. כָּל הַהוֹרֵג בִּשְׁגָגָה[2] - גּוֹלֶה מִמְּדִינָה[3] שֶׁהָרַג בָּהּ לְעָרֵי מִקְלָט. וּמִצְוַת עֲשֵׂה[4] לְהַגְלוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָשַׁב בָּהּ עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל. וְהֵזְהֲרוּ בֵּית דִּין שֶׁלֹּא יִקְחוּ כֹּפֶר[5] מִן הָרוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה[6] כְּדֵי לֵישֵׁב בְּעִירוֹ[7], שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תִקְחוּ כֹפֶר לָנוּס אֶל עִיר מִקְלָטוֹ[8].

> **~ נקודות משיחות קודש ~**
>
> "לָנוּס אֶל עִיר מִקְלָטוֹ".
>
> באיסור לקיחת כופר לרוצח בשגגה, הביא את הפסוק (במדבר לה, לב) "ולא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו ... כו'" אבל לא ציטט את המשך הפסוק " ...לשוב לשבת בארץ ... כו'". כי הרמב"ם לשיטתו שמצות הל"ת שלא לקחת כופר לרוצח נפש בשגגה, כוללת שני חיובים, האחד לפני שגלה והשני לאחר שישב בעיר המקלט, ואם היה מצטט המשך הפסוק "לשוב לשבת בארץ" היה משמע שהל"ת הוא רק לאחר שגלה, שאז אין לאפשר לו לשוב לשבת בארץ.
>
> אבל מפירוש רש"י שם (ד"ה ולא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו), משמע שמצוות לא־תעשה שלא ליקח כופר לנפש רוצח, מדברת רק לאחר שגלה. (אבל קודם שגלה יש מצות־עשה להגלותו).
>
> (על פי לקו"ש חלק י"ג עמוד 298
> מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

2) בלא כוונה. 3) מן העיר. 4) אפילו כשאין הרוצח בשגגה מבקש מקלט, מצוה על בית הדין להגלותו. 5) ממון, לכפר על החטא. 6) המחייב גלות, ראה לקמן פרק ו הלכה ב ואילך. 7) קודם שימות הכהן הגדול. 8) והמשך הפסוק - "לשוב לשבת בארץ". ובלשון הגמרא (כתובות לז:): "לא תשקול ממונא ותפטריה מן גלות" (אל תיקח ממון ותפטרהו מן הגלות). [פשוטו של המקרא משמע שהמדובר בהורג במזיד, שלא נקבל כופר ונחייבו גלות וייפטר ממיתה, אבל כבר נאמר בפסוק הקודם: "ולא תקח כופר לנפש רוצח", ולפיכך דרשו (שם) שכאן מזהירה התורה שלא לקחת כופר מהורג בשגגה ולפוטרו מגלות, וראה רש"י בפירושו על התורה, שהמשך הכתוב "לשוב לשבת" מוכיח שהמדובר בשוגג, אולם לקמן בהלכה ז נתבאר שגם המזיד בורח בתחילה לערי מקלט ולכן אפשר לומר בו "לשוב לשבת". וראה רמב"ן שם].

ב. אֵין הָרוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה גּוֹלֶה אֶלָּא אִם כֵּן מֵת הַנֶּהֱרָג מִיָּד[9]; אֲבָל אִם חָבַל בּוֹ בִּשְׁגָגָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֲמָדוּהוּ לְמִיתָה, וְחָלָה וָמֵת - אֵינוֹ גּוֹלֶה[10]; שֶׁמָּא הוּא קֵרֵב אֶת מִיתַת עַצְמוֹ[11], אוֹ הָרוּחַ נִכְנְסָה[12] בַּחַבּוּרָה וַהֲרָגַתְהוּ. אֲפִלּוּ שָׁחַט בּוֹ כָּל שְׁנֵי הַסִּימָנִים[13] וְעָמַד מְעַט[14] - אֵינוֹ גּוֹלֶה עַל יָדוֹ. לְפִיכָךְ[15], אִם לֹא פִּרְכֵּס כְּלָל[16], אוֹ שֶׁשְּׁחָטוֹ[17] בִּמְקוֹם שֶׁאֵין הָרוּחַ מְנַשֶּׁבֶת בּוֹ, כְּגוֹן בַּיִת סָתוּם[18] שֶׁל שַׁיִשׁ - הֲרֵי זֶה גּוֹלֶה[19]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

9) שעשה הרוצח את המיתה כולה, ככתוב בהורג בשוגג (במדבר לה, ג): "ויפל עליו וימות" (גיטין ע: וראה שם תוספות דיבור המתחיל אלא מעתה). 10) הדין שאוסרים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

את המכה בבית הסוהר וממתינים אם ימות המוכה (ראה למעלה פרק ד הלכה ג), אינו אלא במכה במזיד ולעניין מיתה, אבל לא בעונש גלות, גיטין שם. 11) על ידי שפירכס, ונמצא שהחובל לא עשה את המיתה כולה, שם ע: 12) והיא סייעה בידי החובל וקירבה מיתתו, שם. 13) שוודאי סופו למות תוך שעה קלה, שם. 14) ולא מת מיד. 15) מפני ששני הטעמים שאמרנו הם הפוטרים אותו מגלות. 16) אפילו עמד בחיים ולא מת מיד. 17) לשונו של רבינו כאן מלמדינו, שרק שני הנימוקים יחד פוטרים מן הגלות, אבל בגמרא שם משמע שנימוק אחד מספיק, ולכן נראה שטעות סופר כאן וצריך לומר ושחטו, ועיין שם תוספות דיבור המתחיל בביתא. 18) בלי חלון. 19) כי החובל עשה את המיתה כולה.

ג. יִשְׂרָאֵל שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה אֶת הָעֶבֶד[20] (אוֹ אֶת גֵּר תּוֹשָׁב[21]) - גּוֹלֶה[22]. וְכֵן הָעֶבֶד שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה[23] אֶת יִשְׂרָאֵל אוֹ אֶת גֵּר תּוֹשָׁב[24], וְכֵן גֵּר תּוֹשָׁב שֶׁהָרַג אֶת גֵּר תּוֹשָׁב אוֹ אֶת הָעֶבֶד בִּשְׁגָגָה - גּוֹלֶה. שֶׁנֶּאֱמַר: לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר וְלַתּוֹשָׁב בְּתוֹכָם[25].

20) עבד כנעני החייב בכל המצוות שאשה חייבת בהן (ברייתא מכות ח:). 21) גוי הישוב בארץ ישראל וקיבל עליו שבע מצוות שאף בן־נח נצטווה עליהן (דינין = "חייבים להושיב דיינים ושופטים בכל פלך ופלך, לדון בשש מצוות אלו" (פרק ט מהלכות מלכים הלכה יד): ברכת השם - איסור קללת השם; עבודה זרה; גילוי עריות; שפיכות דמים; גזל ואיסור אכילת אבר מן החי), ולא מל וטבל לשם גירות ממש, ראה למעלה פרק ב הלכה יא. 22) [המשנה (מכות ח:) אומרת "הכול גולים על ידי ישראל ... חוץ מגר תושב" זוהי הגירסה שהייתה לעיני רבינו, וביאר בפירושו על המשנה, שגר תושב שהרג את ישראל אינו גולה אלא נהרג, אבל ישראל שהרג גר תושב, גולה]. 23) גולה כדין ישראל שהורג בשגגה ולא כדין גוי, שאפילו הרג בשגגה נהרג (מכות שם), ראה לקמן הלכה ד. 24) "וגר תושב גולה על ידי גר תושב" (שם), כלומר, גר תושב ההורג גר תושב בשגגה גולה. 25) והמשך הכתוב: תהיינה שש הערים האלה למקלט, מכאן שאף גר תושב שהרג בשוגג גולה, ופירשו חכמינו את הכתוב בגר תושב שהרג גר תושב (שם ט.).

ד. גֵּר תּוֹשָׁב שֶׁהָרַג אֶת יִשְׂרָאֵל בִּשְׁגָגָה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא שָׁגַג[26] - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג[27]. אָדָם מוּעָד לְעוֹלָם[28]. וְכֵן גֵּר תּוֹשָׁב שֶׁהָרַג גֵּר תּוֹשָׁב מִפְּנֵי שֶׁעָלָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁמֻּתָּר לְהָרְגוֹ - הֲרֵי זֶה קָרוֹב לְמֵזִיד[29] וְנֶהֱרָג[30] עָלָיו, הוֹאִיל וְנִתְכַּוֵּן לְהָרְגוֹ. וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהָרַג אֶת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים בִּשְׁגָגָה - אֵין עָרֵי מִקְלָט קוֹלְטוֹת[31] אוֹתוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל.

26) ואמרנו בהלכה הקודמת, שאף גר תושב גולה. 27) שהרי בן־נח הוא, ובן־נח אינו צריך התראה (סנהדרין נז.) בשבע המצוות שנצטווה, שכלל בידינו "אזהרתם זוהי מיתתם". ספרי, מובא בכסף משנה כאן, וראה רש"י מכות ט. 28) ולפיכך אף על פי ששגג - נהרג. 29) שהיה לו ללמוד ולא למד (שם ט:). 30) אף על פי שלא הותרה, ואינו גולה אלא בהרג גר תושב בשגגה. 31) אין מגינות עליו מפני עונש מיתה.

ה. הַבֵּן שֶׁהָרַג[32] אֶת אָבִיו בִּשְׁגָגָה - גּוֹלֶה. וְכֵן הָאָב שֶׁהָרַג אֶת בְּנוֹ - גּוֹלֶה עַל יָדוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[33]? כְּשֶׁהֲרָגוֹ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת לִמּוּד, אוֹ שֶׁהָיָה מְלַמְּדוֹ אֻמָּנוּת אַחֶרֶת שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לָהּ[34]; אֲבָל אִם יִסַּר בְּנוֹ כְּדֵי לְלַמְּדוֹ תּוֹרָה אוֹ חָכְמָה[35] אוֹ אֻמָּנוּת[36], וָמֵת - פָּטוּר[37].

32) פרט לעושה חבורה באביו בשוגג שאינו גולה, אף על פי שהחובל באביו במזיד נהרג, שאין חיוב גלות אלא ברציחה בלבד, אבל לא בעבירות אחרות שחייבין עליהן מיתת בית דין (שם), וראה לקמן פרק ז הלכה טו. 33) שהאב גולה. 34) שיש לו כבר אומנות המפרנסת אותו. 35) ועושה בזה מצוה. 36) שיוכל הבן להתפרנס ממנה, והאב מצווה ללמד בנו אומנות (קידושין ל.). 37) והטעם ראה בהלכה ו.

ו. וְכֵן הָרַב הַמַּכֶּה אֶת תַּלְמִידוֹ[38], אוֹ שְׁלִיחַ בֵּית דִּין שֶׁהִכָּה אֶת בַּעַל דִּין הַנִּמְנָע מִלָּבוֹא לַדִּין[39], וְהֵמִיתוּ בִּשְׁגָגָה - פָּטוּר מִגָּלוּת. שֶׁנֶּאֱמַר: לַחֹטֵא עֵצִים[40] - לְדִבְרֵי הָרְשׁוּת. יָצָא הָאָב הַמַּכֶּה אֶת בְּנוֹ, וְהָרַב הָרוֹדֶה אֶת תַּלְמִידוֹ, וּשְׁלִיחַ בֵּית דִּין, שֶׁהֲרֵי שָׁגְגוּ וְהָרְגוּ בִּשְׁעַת עֲשׂוֹת הַמִּצְוֹת.

38) כדי ללמדו. 39) במשנה שם כתוב: "ושליח בית דין" כמובא בסוף הלכה זו. רש"י פירש: "ושליח בית דין המלקה ארבעים לחייב מלקות", הראב"ד כאן מפרש: "שליח בית דין שהוא מלקה יותר ממה שאמדוהו בית דין ומת תחת ידו", רבינו לא פירש כפירוש ראשון, שהרי מובן מאליו שהוא פטור, מפני שהוא אנוס, ולא כהראב"ד, שהרי שנינו במשנה (שם כב:) "הוסיף לו (שליח בית דין) עוד רצועה אחת ומת, הרי זה גולה על ידו". 40) נאמר בהורג בשגגה שחייב גלות, ודרשו חכמים: "מה חטיבת עצים רשות אף כל דבר רשות", אבל אם הרג בשגגה מתוך עשיית מצוה אינו גולה. (ספרי שופטים קפב; מכות ח.).

ז. בַּתְּחִלָּה[41] אֶחָד שׁוֹגֵג[42] וְאֶחָד מֵזִיד[43] מַקְדִּימִין[44] לְעָרֵי מִקְלָט. וּבֵית דִּין שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר שֶׁהָרַג בָּהּ שׁוֹלְחִין וּמְבִיאִין אוֹתוֹ מִשָּׁם וְדָנִין, שֶׁנֶּאֱמַר: וְשָׁלְחוּ זִקְנֵי עִירוֹ וְלָקְחוּ אֹתוֹ מִשָּׁם. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מִיתָה - מְמִיתִין אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְנָתְנוּ אֹתוֹ בְּיַד גֹּאֵל הַדָּם[45]; מִי שֶׁנִּפְטַר[46] - פּוֹטְרִים אוֹתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת הָרֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם; מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב גָּלוּת - מַחֲזִירִין אוֹתוֹ לִמְקוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהֵשִׁיבוּ[47] אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל עִיר מִקְלָטוֹ.

41) מיד לאחר שהרג, לפני בירור הדין, מכות ט: י: 42) בין ההורג בשוגג שחייב גלות. 43) ובין ההורג במזיד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שחייב מיתה, שכן כתוב "וכי יהיה איש שונא לרעהו וארב לו וקם עליו והיכהו נפש ומת, ונס אל אחת הערים האל" (דברים יט, יא) ראה ספרי שופטים קפז. 44) בורחים תיכף אחרי הרציחה לפני שבית הדין מתחיל לפעול (שם ט:). 45) שימיתו, ואם אין גואל הדם הורג אותו, בית דין ממיתים אותו (ראה למעלה פרק א הלכה ב). 46) ממיתה ומגלות, ראה לקמן פרק ו הלכות ג-ד. 47) משמע שכבר היה שם.

ח. כְּשֶׁמְּשִׁיבִין[48] אוֹתוֹ, מוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים[49], שֶׁמָּא יַהַרְגֶנּוּ גּוֹאֵל הַדָּם בַּדֶּרֶךְ[50]. וְאוֹמֵר[51] לָהֶם[52]: אַל תִּנְהֲגוּ בּוֹ מִנְהַג שׁוֹפְכֵי דָמִים, בְּשׁוֹגֵג בָּא מַעֲשֶׂה לְיָדוֹ.

48) בית דין לעיר מקלט, ששלחו והביאוהו משם (שם י:). 49) שידעו לפייס את גואל הדם, אם יבוא להרוג את הרוצח, שם ט: 50) שהרי גואל הדם, שהרג את הרוצח חוץ לתחום עיר המקלט אינו נהרג עליו (ראה הלכה ט). 51) [צריך להיות "ואומרים", כי המלווים אומרים. אמנם דעת רבי מאיר במשנה שם שהרוצח אומר (רבינו אינו גורס בדברי רבי מאיר את המלה "אף"), אבל רבינו בפירוש המשנה כותב: אין הלכה כרבי מאיר]. 52) לגואלי הדם, לשכך חמתם.

ט. רוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה שֶׁהָרְגוּ גּוֹאֵל הַדָּם חוּץ לִתְחוּם[53] עִיר מִקְלָטוֹ[54] - פָּטוּר; שֶׁנֶּאֱמַר: וְלוֹ אֵין מִשְׁפַּט מָוֶת[55].

53) גבול העיר, והוא אלפיים אמה סביב לעיר. וכשם שהעיר קולטת, כך תחומה קולט (משנה שם יא:). 54) [כאן אין המדובר ביוצא מעיר מקלט אחרי שבית הדין הגלוהו, אלא כשהוא בדרך, כשהקדים וברח לפני שעמד בדין או כשבית דין מחזירים אותו, כמו שמבאר רבינו בתחילת הלכה י שהיא סיום הלכה ט, אבל היוצא מעיר מקלטו אחרי שהגלוהו בית דין נתבאר דינו לקמן בהלכה י בסיפא ובהלכה יא ברישא. ויוצא מזה, שלפני שעמד בדין גם כן אסור לגואל הדם להרגו, ואם הרגו פטור, וכן כתב בקצות החושן סימן ב סעיף קטן א בדעת רבינו. ומתוך כך עלינו לומר שהמלה "בשגגה" כאן כוללת רוצח שלא נקבע זדונו. ומסתבר, שרק בית הדין כוחו יפה לקבוע אם הזיד או שגג. ומבואר, שרבינו מפרש דברי רב הונא (מכות י:) "רוצח שגלה ומצאו גואל הדם והרגו - פטור", בהרגו בדרך כשהקדים או כשהחזירוהו ולפיכך סתם רב הונא ואמר "שהרגו" ולא הוסיף "בשגגה", לומר לך שגם אם הקדים וברח לעיר מקלט לפני שקבעו בית דין זדונו או שגגתו]. 55) והכתוב בגואל הדם מדבר "פן ירדוף גואל הדם אחרי הרוצח ... והיכהו נפש" והסיפא מסבירה את הרישא, מדוע יכהו נפש? משום שאין לו משפט מוות, ואינו מפחד מפני בית דין. [רבינו דייק וכתב כאן "פטור" ולקמן בהלכה י ביצא מעיר מקלטו כתב: "ורשות ביד גואל הדם להרגו", ללמדך שלפני שעמד בדין אסור לגואל הדם להרגו ואם הרגו פטור. וכן בדרך כשמחזירים את המחוייב גלות לעיר מקלט, אבל כשיצא בזדון מותר לגואל הדם להרגו].

י. אֶחָד[56] הַהוֹרְגוֹ בַּדֶּרֶךְ קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס[57] לְעִיר מִקְלָט, אוֹ שֶׁהָרְגוֹ בַּחֲזִירָתוֹ[58] עִם הַשְּׁנַיִם שֶׁשּׁוֹמְרִין אוֹתוֹ[59]. נִכְנַס[60] לְעִיר מִקְלָטוֹ וְיָצָא חוּץ לִתְחוּמָהּ בְּזָדוֹן - הֲרֵי זֶה הִתִּיר עַצְמוֹ לְמִיתָה[61], וּרְשׁוּת לְגוֹאֵל הַדָּם לְהָרְגוֹ. וְאִם הֲרָגוֹ כָּל אָדָם - אֵין חַיָּבִין עָלָיו[62]; שֶׁנֶּאֱמַר: אֵין לוֹ דָּם[63].

56) בין. בדפוסים מתחילה כאן הלכה י, אבל בעצם זה שייך להלכה ט. 57) לפני שעמד בדין (ראה למעלה הלכה ז). 58) לאחר שעמד בדין ונתחייב גלות. שם. 59) לא שיהיו מתרים בגואל הדם. שאם יהרוג ייהרג, שהרי נאמר בהלכה ט שאם הרג פטור, אלא שיפייסו אותו שלא יהרוג את הרוצח בשגגה, ולשם כך דרושים תלמידי חכמים היודעים לפייס ודבריהם נשמעים, אבל אם הרגו הריהו פטור, ראה למעלה הלכה ח. 60) כאן מתחילה כנראה הלכה י. 61) הואיל ופשע ועבר על מצוות התורה "כי בעיר מקלטו ישב ..." (במדבר לה, כח) וראה לקמן פרק ז הלכה ח. 62) אבל לכתחילה אסור להרגו. 63) "ואם יצא הרוצח את גבול עיר מקלטו אשר ינוס שמה ומצא אותו גואל הדם מחוץ לגבול עיר מקלטו, ורצח גואל הדם את הרוצח אין לו דם", ורש"י לתורה מפרש "הרי הוא כהורג את המת, שאין לו דם" ומשום כך הרגו כל אדם, אינו חייב עליו (ספרי מסעי, קס).

יא. יָצָא חוּץ לִתְחוּם עִיר מִקְלָטוֹ בִּשְׁגָגָה - כָּל הַהוֹרְגוֹ, בֵּין גּוֹאֵל הַדָּם בֵּין שְׁאָר אָדָם, גּוֹלֶה[64] עַל יָדוֹ. הֲרָגוֹ בְּתוֹךְ תְּחוּם[65] עִיר מִקְלָטוֹ, אֲפִלּוּ גּוֹאֵל הַדָּם - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו[66].

64) בגמרא שם נאמר: "בשוגג גולה" ופירש רבינו: ההורג בשוגג את הרוצח שיצא בשוגג מחוץ לתחום עיר מקלטו גולה [ומובן, שאם הרגו במזיד הרי הוא נהרג ככל אדם (מנחת חינוך מצוה תי). 65) [המדובר גם ברוצח שהקדים וברח למקלט לפני שעמד בדין (למעלה הלכה ז]. 66) שאם לא כן אין תועלת בבריחתו לעיר מקלט לפני שעמד בדין (כסף משנה). [והמדובר כשהרגו במזיד, אבל בשוגג - גולה. בבבא ראשונה כתב רבינו דין שוגג וממנו אתה למד דין מזיד, ובבבא שנייה הוא כותב דין מזיד וממנו אתה למד דין שוגג (מנחת חינוך שם). והרי סיכום דיני גואל הדם לשיטת רבינו, מהם נאמרו בפירוש בפרק זה ובפרק ו, ומהם למדנו מדיוק לשונו: א. ברוצח שוגג: 1. אחרי שנגמר דינו לגלות ובית דין מחזירים אותו לעיר מקלטו (כאן הלכה ז) אסור לגואל הדם להרגו בדרך ואם הרגו - פטור. וכן הדין כשהרגו לפני שנגמר דינו (הלכה ט-י). 2. אם הרגו בתחום עיר מקלטו נהרג (הלכה יא). 3. יצא בשוגג אסור לגואל הדם להרגו. 4. יצא בשוגג אסור לגואל הדם להרגו ואם הרגו במזיד נהרג, בשוגג - גולה. וכן הדין אם הרגו אדם אחר (הלכות י-יא). 5. שוגג קרוב לאונס, כגון שמקרה בלתי מצוי גרם למיתתו של הנרצח פטור מן הגלות ואם הרגו גואל הדם - נהרג ככל אדם (פרק ו הלכה ג). 6. שוגג קרוב לזדון, כגון שזרק לרשות הרבים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אבן שיש בה כדי להמית והמיתה אדם, אינו גולה כי אין לו כפרה בגלות, ואין דינו כמזיד ממש, שהרי לא נתכוון להרוג, ואם הרגו גואל הדם אינו נהרג עליו, אבל לכתחילה אסור לו להרגו (הלכה ד). 7. וכן הדין אם יש עד אחד בלבד שהרג או שני עדים ובלי התראה (שם הלכה ה). ב. ברוצח מזיד: 8. אחרי שנגמר דינו למיתה מצוה על גואל הדם לבצע את גזר הדין (למעלה פרק א הלכה ב). 9. אם הרגו בתוך תחום עיר מקלט לפני שנגמר דינו, - הרי הוא נהרג, אף־על־פי שהובורר אחר כך שהרוצח הזיד (וראה קצות החושן חושן המשפט סימן ב סעיף קטן א)].

יב. הַמִּזְבֵּחַ קוֹלֵט[67]. שֶׁנֶּאֱמַר בְּהוֹרֵג בְּזָדוֹן[68]: מֵעִם מִזְבְּחִי[69] תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת, מִכְּלָל שֶׁהַהוֹרֵג בִּשְׁגָגָה אֵינוֹ נֶהֱרָג בַּמִּזְבֵּחַ. לְפִיכָךְ, הַהוֹרֵג בִּשְׁגָגָה וּקְלָטוֹ מִזְבֵּחַ, וַהֲרָגוֹ שָׁם גּוֹאֵל הַדָּם - הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג עָלָיו, כְּמִי שֶׁהֲרָגוֹ בְּתוֹךְ עִיר מִקְלָט.

67) יש לו דין עיר המקלט (מכות יב). 68) "וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה". 69) אפילו כהן הוא, ועומד ומשמש על גבי המזבח, ראה שם תרגום יונתן בן עוזיאל ותרגום ירושלמי. וזה לשון המכילתא (משפטים פרשה ד): מעם מזבחי ... מגיד שמבטלים העבודה מידו ויוצא ליהרג, ולא כרבי עקיבא (יומא פה.) שדרש: מעם מזבחי ולא מעל מזבחי. וכן משמעות הלשון "רציחה דוחה את העבודה" סנהדרין לה: וראה משנה למלך כאן.

יג. אֵין קוֹלֵט[70] אֶלָּא גַּגּוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ בֵּית הָעוֹלָמִים[71] בִּלְבַד, וְאֵין קוֹלֵט אֶלָּא כֹּהֵן וַעֲבוֹדָה בְּיָדוֹ; אֲבָל זָר, אוֹ כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ עוֹבֵד בְּשָׁעָה שֶׁנֶּהֱרַג[72], אוֹ שֶׁהָיָה עוֹבֵד וְלֹא הָיָה עַל גַּגּוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ אֶלָּא סָמוּךְ לוֹ אוֹ אוֹחֵז בְּקַרְנוֹתָיו[73] - אֵינוֹ נִקְלָט.

70) את ההורג בשגגה. 71) בית המקדש בירושלים ולא מזבח של במה בשילה או בגבעון, כי כתוב "מעם מזבחי" כלומר, המיוחד לי (שם). 72) על ידי גואל הדם. 73) כיואב שברח מפני שלמה (מלכים־א ב, כח).

יד. וְכֵן מִי שֶׁקְּלָטוֹ הַמִּזְבֵּחַ - אֵין מַנִּיחִין אוֹתוֹ שָׁם, אֶלָּא מוֹסִרִין [לו] שׁוֹמְרִין וּמַגְלִין אוֹתוֹ לְעִיר מִקְלָטוֹ[74]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[75]? בִּמְחַיֵּב גָּלוּת[76]; אֲבָל מִי שֶׁפָּחַד מִן הַמֶּלֶךְ שֶׁלֹּא יַהַרְגֶנּוּ בְּדִין הַמַּלְכוּת[77], אוֹ מִבֵּית דִּין שֶׁלֹּא יַהַרְגוּהוּ בְּהוֹרָאַת שָׁעָה, וּבָרַח לַמִּזְבֵּחַ וְנִסְמַךְ לוֹ[78], וַאֲפִלּוּ הָיָה זָר - הֲרֵי זֶה נִצָּל[79], וְאֵין לוֹקְחִין אוֹתוֹ מֵעִם הַמִּזְבֵּחַ לָמוּת לְעוֹלָם. אֶלָּא אִם כֵּן נִתְחַיֵּב מִיתַת בֵּית דִּין[80] בְּעֵדוּת גְּמוּרָה וְהַתְרָאָה, כִּשְׁאָר כָּל הֲרוּגֵי בֵּית דִּין תָּמִיד.

74) לעיר מקלט הקרובה לו ביותר. 75) שאין קולט אלא גגו של מזבח, ואין קולט אלא כהן ועבודה בידו. 76) שנתחייב בבית דין על פי דין התורה. 77) כגון המורד במלך או המבזה אותו (הלכות מלכים פרק ג, הלכה ח), שהמלך רשאי להרוג אפילו מי שאינו חייב מיתה לפי דין התורה. ראה למעלה פרק ב הלכה ד. 78) ולאו דווקא על גג המזבח. 79) ראה כסף משנה מה שהקשה ממעשה יואב. 80) כי הכתוב "מעם מזבחי תיקחנו למות" לבית דין נאמר, ובית דין אינם יכולים לדון אדם למוות אלא בעדות גמורה ובהתראה.

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר ששלשה הם ההורגים בלא כוונה, ומה בין זה לזה. ודין השונא שהרג בשגגה אם נקלט, ואיזהו שונא. ודין הנכנס לחצר בעל הבית או לחנות הנגר שלא ברשות ונהרג בשוגג כו'.

א. שְׁלֹשָׁה[2] הֵם הַהוֹרְגִים בְּלֹא כַּוָּנָה.

2) את הפרק הקודם פתח רבינו בהורג בשגגה שחייב גלות, וכאן הוא בא לפרט את סוגי השוגג.

ב. יֵשׁ הוֹרֵג בִּשְׁגָגָה וְהַעֲלָמָה גְּמוּרָה[3]. וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: וַאֲשֶׁר לֹא צָדָה[4]. וְדִינוֹ: שֶׁיִּגָּלֶה[5] לְעָרֵי מִקְלָט וְיִנָּצֵל[6], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[7].

3) ללא שום כוונה. 4) לא התכוון, ראה שם אונקלוס ורש"י. 5) חייב הוא גלות בדין, לשם כפרה. ראה למעלה פרק ה הלכה א. 6) נוסף על כך, משמש המקלט מקום מנוס מיד גואל הדם, ככתוב בסוף הפסוק: "ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה". 7) בפרק חמישי.

ג. וְיֵשׁ הוֹרֵג וְתִהְיֶה הַשְׁגָגָה קָרוֹב לְאֹנֶס[8]. וְהוּא: שֶׁיֵּאָרַע בְּמִיתַת זֶה מְאֹרָע פֶּלֶא[9], שֶׁאֵינוֹ מָצוּי בְּרֹב מְאֹרְעוֹת בְּנֵי אָדָם. וְדִינוֹ: שֶׁהוּא פָּטוּר מִן הַגָּלוּת[10], וְאִם הֲרָגוֹ גּוֹאֵל הַדָּם - נֶהֱרָג עָלָיו[11].

8) ראה לקמן סוף הלכה ז, וסוף הלכות ח־יד. 9) מקרה נדיר. 10) לא חייבה התורה גלות אלא במקרה מצוי, וראה סוף הלכה יד. 11) רק ברוצח, שחייב לשבת בעיר מקלט, ניתנה רשות לגואל הדם להרוג אותו מחוץ לעיר מקלטו (במדבר לה, כו־כט; דברים יט, ו). וכן רוצח קרוב לזדון, שאין ערי מקלט קולטות אותו, מפני שעוונו חמור, מה־שאין־כן ההורג באונס או קרוב לאונס - שפטור מלשבת בעיר מקלט.

ד. וְיֵשׁ הוֹרֵג בִּשְׁגָגָה וְתִהְיֶה הַשְׁגָגָה קְרוֹבָה לְזָדוֹן[12]. וְהוּא: שֶׁיִּהְיֶה בַּדָּבָר כְּמוֹ פְּשִׁיעָה[13], אוֹ שֶׁהָיָה לוֹ לְהִזָּהֵר וְלֹא נִזְהַר. וְדִינוֹ: שֶׁאֵינוֹ גּוֹלֶה. מִפְּנֵי שֶׁעֲוֹנוֹ חָמוּר, אֵין גָּלוּת מְכַפֶּרֶת לוֹ[14]. וְאֵין עָרֵי מִקְלָט קוֹלְטוֹת אוֹתוֹ[15], שֶׁאֵינָן קוֹלְטוֹת אֶלָּא הַמְחֻיָּב גָּלוּת בִּלְבַד[16]. לְפִיכָךְ, אִם מְצָאוֹ גּוֹאֵל הַדָּם בְּכָל מָקוֹם[17] וַהֲרָגוֹ - פָּטוּר.

12) אף־על־פי שלא התכוון להרוג. 13) ראה להלן הלכה ו, דוגמה. 14) כלפי שמים. 15) אינן משמשות לו מקלט מפני גואל הדם. 16) ולא זה שאין לו כפרה בגלות. 17) אפילו בעיר מקלט.

ה. וּמַה יַּעֲשֶׂה זֶה?[18] יֵשֵׁב וְיִשְׁמֹר עַצְמוֹ מִגּוֹאֵל הַדָּם.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְכֵן כָּל הָרַצְחָנִים[19] שֶׁהָרְגוּ[20] בְּעֵד אֶחָד[21] אוֹ בְּלֹא הַתְרָאָה[22] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[23], אִם הֲרָגָן[24] גּוֹאֵל הַדָּם - אֵין לָהֶם דָּמִים. לֹא יִהְיוּ אֵלּוּ חֲמוּרִים מֵהַהוֹרֵג בְּלֹא כַּוָּנָה.

18) שלא יהרג. 19) ראה למעלה פרק ד הלכה ח. 20) בכוונה. 21) שני עדים והתראה דרושים למיתת בית־דין בלבד, אבל למלך מותר להרוג אף את ההורג בפני עד אחד ואת ההורג בלי התראה, ואף גואל הדם שהרגו פטור, ראה הלכות מלכים פרק ג הלכה י, ו'אור שמח' שם; וראה 'מורה נבוכים' חלק שלישי סוף פרק מ. וראה השגת הראב"ד כאן. 22) בפני שני עדים. 23) כגון שהוכחשו העדים בבדיקות ולא הוכחשו בחקירות, למעלה שם. 24) בדיעבד, אבל לכתחילה אסור להרגם.

ו. כֵּיצַד?[25] הַזּוֹרֵק[26] אֶבֶן לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְהָרְגָה, אוֹ הַסּוֹתֵר כָּתְלוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנָפְלָה אֶבֶן וְהֵמִיתָה, בֵּין שֶׁסְּתָרוֹ בַּיּוֹם[27] בֵּין שֶׁסְּתָרוֹ בַּלַּיְלָה - הֲרֵי זֶה קָרוֹב לְמֵזִיד[28], וְאֵינוֹ נִקְלָט; מִפְּנֵי שֶׁזּוֹ פְּשִׁיעוּת הִיא, שֶׁהֲרֵי הָיָה לוֹ לְעַיֵּן[29] וְאַחַר כָּךְ יִזְרֹק אוֹ יִסְתֹּר.

25) שגגה קרובה לזדון או קרובה לאונס. 26) ולא התכוון להרוג (מכות ח.). 27) שפשיעתו גדולה, שבעיון קל יכול היה לראות את העובר בדרך. 28) ולא מזיד ממש, שהרי לא התכוון להרוג. 29) אם ישנם עוברי דרכים, שם.

ז. סְתָרוֹ לָאַשְׁפָּה[30] בַּלַּיְלָה: אִם הָרַבִּים מְצוּיִין בָּהּ[31] - הֲרֵי זֶה קָרוֹב לְמֵזִיד[32], וְאֵינוֹ נִקְלָט; וְאִם אֵין הָרַבִּים מְצוּיִין בָּהּ כְּלָל - הֲרֵי זֶה קָרוֹב לְאֹנֶס, וּפָטוּר מִן הַגָּלוּת.

30) שברשות הרבים, שתושבי העיר משליכים שם זבל ולפעמים גם עושים שם צרכיהם. 31) לעשות צרכיהם. 32) שהיה לו להעלות על הדעת שיש שם אדם והאבן תפגע בו, והיה עליו לעיין היטב.

ח. הָיְתָה הָאַשְׁפָּה עֲשׂוּיָה לְהִכָּפְנוֹת בָּהּ[33] בַּלַּיְלָה, וְאֵינָהּ עֲשׂוּיָה לְהִכָּפְנוֹת בָּהּ בַּיּוֹם, וְנִקְרָה אָדָם[34] וְיָשַׁב שָׁם, וְנָפְלָה עָלָיו אֶבֶן בִּשְׁעַת סְתִירָה, וָמֵת - הֲרֵי זֶה גּוֹלֶה[35]. וְאִם אַחַר שֶׁנָּפְלָה הָאֶבֶן[36] בָּא זֶה וְיָשַׁב, וְנָפְלָה עָלָיו וָמֵת - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[37] מִן הַגָּלוּת.

33) בני אדם לעשיית צרכיהם. 34) ביום. 35) מאחר שאינה עשויה להפנות בה ביום, אין זה קרוב למזיד. אבל גם אונס איננו, הואיל והיא עשויה להפנות בה בלילה, קורה לפעמים שמישהו נפנה שם גם ביום, רב פפא שם. וראה 'תוספות' שם דיבור־המתחיל באשפה. 36) מן הקיר, וקודם שהגיעה ארצה. 37) הטעם בהלכה ט.

ט. וְכֵן הַזּוֹרֵק[38] אֶת הָאֶבֶן, וְאַחַר שֶׁיָּצְאַת מִיָּדוֹ הוֹצִיא הַלָּה אֶת רֹאשׁוֹ[39] וְקִבְּלָהּ - פָּטוּר מִגָּלוּת; שֶׁנֶּאֱמַר: וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ[40] - פְּרָט לְמַמְצִיא עַצְמוֹ.

38) שם. 39) מן החלון. 40) בחוטב עצים ביער ונשל הברזל מן העץ ומצא את רעהו - הכתוב מדבר, ומשמע שרעהו כבר נמצא שם, ולא שהמציא עצמו אחר־כך.

י. הַשּׁוֹנֵא[41] שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה - אֵינוֹ נִקְלָט; שֶׁנֶּאֱמַר[42]: וְהוּא לֹא אוֹיֵב לוֹ[43]. חֶזְקָתוֹ[44] שֶׁהוּא קָרוֹב לְמֵזִיד[45]. וְאֵי זֶהוּ שׂוֹנֵא? זֶה שֶׁלֹּא דִּבֵּר עִמּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים[46] מִפְּנֵי הָאֵיבָה. וְכֵן אִם נִכְנַס לְקֶרֶן זָוִית[47] וְהֵמִיתוֹ שָׁם בִּשְׁגָגָה, אוֹ שֶׁדְּחָפוֹ בְּגוּפוֹ[48], אוֹ נִתְכַּוֵּן לִזְרֹק[49] שְׁתַּיִם[50] וְזָרַק אַרְבַּע, אוֹ שֶׁעָלָה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁמֵּתָר לַהֲרֹג[51], אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן לַהֲרֹג זֶה[52] וְהָרַג אֶת זֶה, אֲפִלּוּ נִתְכַּוֵּן לַהֲרֹג עוֹבֵד כּוֹכָבִים[53] אוֹ בְּהֵמָה וְנִמְצָא יִשְׂרָאֵל - הֲרֵי כָּל אֵלּוּ קְרוֹבִין לְמֵזִיד, וְאֵינָן נִקְלָטִין.

41) מכות ט: 42) בהורג וחייב גלות. 43) לחייבו מיתה אי אתה יכול, שמא שוגג הרגו. לחייבו גלות אי אתה יכול, שמא מזיד הרגו ('ספרי' מסעי, קס). 44) חזקה עליו. 45) ומשום כך אינו נהרג ואינו גולה. 46) סנהדרין כז: 47) וסכין בידו ופגע באיש שבא לקראתו, הרי זה קרוב למזיד, שהיה צריך להעלות על דעתו ולהזהר (שם ז:). 48) שהיה לו להזהר. בגמרא שם נאמר: "הדפו - שדחפו בגופו", ומשמע שגולה. ונראה, שרבינו מפרש שהמלה "פרט" שנאמרה שם ברישא של הברייתא נמשכת גם על בבא זו, וכאילו נאמר: "פרט" שדחפו בגופו (כסף־משנה). ראה לקמן הערה עו. 49) אבן, ויש כאן כוונה חלקית, ואין זו "העלמה גמורה". 50) מרחק שתי אמות. 51) "האומר מותר - קרוב למזיד הוא", שם. 52) ישראל, ומשום כך אין זה שוגג. 53) שאין מיתה על הריגתו, ראה למעלה פרק ב הלכה יא.

יא. הַנִּכְנָס[54] לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת, וַהֲרָגוֹ בַּעַל הַבַּיִת בִּשְׁגָגָה - פָּטוּר מִן הַגָّלוּת; שֶׁנֶּאֱמַר[55]: וַאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רֵעֵהוּ בַּיַּעַר[56] - מַה יַּעַר שֶׁיֵּשׁ רְשׁוּת לַנֶּהֱרָג[57] לְהִכָּנֵס לְשָׁם, אַף כֹּל כַּיּוֹצֵא בּוֹ. לְפִיכָךְ, הַנִּכְנָס לַחֲנוּת הַנַּגָּר[58] שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת[59], וְנִתְּזָה בְּקַצַּת וְטָפְחָה לוֹ עַל פָּנָיו וָמֵת - פָּטוּר מִגָּלוּת; וְאִם נִכְנַס בִּרְשׁוּת - הֲרֵי זֶה גּוֹלֶה[60].

54) מכות ח. 55) בהורג בשגגה שחייב גלות. 56) לחטוב עצים. 57) ומשום כך חייב ההורג גלות, שהיה צריך להעלות על דעתו שמישהו נמצא ביער, אבל אם נכנס שלא ברשות פטרה התורה את ההורגו בשוגג מפני שזה קרוב לאונס. 58) בבא־קמא לב: 59) הנגר נתן לו רשות להכנס. 60) כלשון ראשון בפירוש דברי ר' יוסי בר' חנינא שם. וראה בהלכות חובל ומזיק פרק א הלכה יז בהערות.

יב. מִי שֶׁהָיָה דּוֹלֶה[61] אֶת הֶחָבִית לְהַעֲלוֹתָהּ לַגָּג, וְנִפְסַק הַחֶבֶל, וְנָפְלָה עַל חֲבֵרוֹ וַהֲרַגַתְּהוּ; אוֹ שֶׁהָיָה עוֹלֶה בְּסֻלָּם, וְנָפַל עַל חֲבֵרוֹ וַהֲרָגוֹ - פָּטוּר מִן הַגָּלוּת. שֶׁזֶּה כְּמוֹ אָנוּס הוּא[62]; שֶׁאֵין זֶה דָּבָר הַקָּרוֹב לִהְיוֹת בְּרֹב הָעִתִּים, אֶלָּא כְּמוֹ פֶּלֶא[63] הוּא. אֲבָל אִם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָיָה מְשַׁלְשֵׁל אֶת הֶחָבִית[64], וְנָפְלָה עַל חֲבֵרוֹ וַהֲרָגַתְהוּ; הָיָה יוֹרֵד בְּסֶלֶם, וְנָפַל עַל חֲבֵרוֹ[65]; הָיָה מְעַגֵּל בְּמַעְגִּילָה[66], וְנָפְלָה עַל חֲבֵרוֹ וַהֲרָגַתְהוּ - גּוֹלֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: וַיַּפֵּל עָלָיו וַיָּמֹת - שֶׁיִּפֹּל דֶּרֶךְ נְפִילָה. שֶׁהֲרֵי דֶּרֶךְ נְפִילָה מָצוּי בְּרֹב הָעִתִּים לְהַזִּיק, וְדָבָר קָרוֹב הוּא לִהְיוֹת, שֶׁהֲרֵי טֶבַע הַכָּבֵד לֵירֵד לְמַטָּה בִּמְהֵרָה[67]; וְהוֹאִיל וְלֹא זֵרֵז עַצְמוֹ וְתִקֵּן מַעֲשָׂיו יָפֶה בִּשְׁעַת יְרִידָה - יִגְלֶה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

61) מן הבור (מכות ז.). 62) קרוב לאונס, ראה מכות ט. 'תוספות' דיבור־המתחיל אמר ליה. 63) נדיר, שהרי עם העלאתו את החבית או עם עלייתו על הסולם גוברת ההתנגדות לכובד החבית או של האדם המושך כלפי מטה. 64) מורידה מלמעלה למטה, ואף־על־פי שנזהר מלשברה. 65) והרגו, אף־על־פי שבוודאי נזהר שלא יפול וישבור מפרקתו. 66) מגלגל כמין מכבש, כדי להחליק את הטיח שבגג, ומוליך אותו לצד השיפוע, שמשם יורדים המים. 67) ומשום כך בירידה עליו לנקוט באמצעי זהירות מיוחדים.

יג. קַצָּב[68] שֶׁהָיָה מְקַצֵּב[69], וְהִגְבִּיהַּ יָדוֹ בַּקּוֹפִיץ[70] לַאֲחוֹרָיו, וְהֶחֱזִירוֹ לְשַׁבֵּר הָעֶצֶם, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשִׂין הַקַּצָּבִים: כֹּל שֶׁיְּמוּת בְּהוֹלָכָה, שֶׁהִיא הַהַגְבָּהָה מִלְּפָנָיו[71] וִירִידָה מֵאַחֲרָיו[72] - אֵינוֹ גּוֹלֶה עָלָיו; וְכֹל שֶׁיָּמוּת בַּחֲזָרָה, שֶׁהִיא עֲלִיָּה מֵאַחֲרָיו[73] וִירִידָה מִלְּפָנָיו - גּוֹלֶה. זֶה הַכְּלָל[74]: כֹּל שֶׁבְּדֶרֶךְ יְרִידָתוֹ[75] - גּוֹלֶה; שֶׁלֹּא בְּדֶרֶךְ יְרִידָתוֹ[76] - אֵינוֹ גּוֹלֶה. וַאֲפִלּוּ בִּירִידָה שֶׁהִיא צֹרֶךְ עֲלִיָּה - אֵינוֹ גּוֹלֶה[77].

68) מוכר בשר, מכות ז: 69) קוצץ בשר. 70) סכין גדולה. 71) עליה היא ופטור. 72) המשך וסיום ההגבהה היא, ומשום כך דינה כעליה ופטור. 73) תחילת הירידה מלפניו היא וחייב. במכה לפניו: בכיוון למטה ירידה היא וחייב; בכיוון למעלה עליה היא ופטור. במכה לאחוריו, המצב הפוך: הכיוון למעלה הוא כיוון לירידה לפניו וחייב; הכיוון למטה הוא סיום העליה מלפניו ואינו גולה (ירושלמי מכות פרק ב הלכה ד), [בבבלי שם ישנן כמה גירסאות, וקשה ליישבן לפי שיטת רבינו. ראה כסף־משנה כאן, ו'מראה הפנים' בירושלמי שם]. 74) משנה, שם. 75) והעליה מאחוריו בדרך ירידתו היא. 76) וירידה מאחוריו אינה בדרך ירידתו אלא בהמשך דרך הגבהתו. 77) [בבבלי שם נאמר: "או השליך עליו" (במדבר לה, כ) להביא ירידה שהיא צורך עליה, ופירש"י להביא – לחיוב. אולם רבינו מפרש לפטור, ונראה שלדעת רבינו המלה "פרט" שברישא של הברייתא נמשכת גם על בבא זו. וראה למעלה בהלכה י בדין דחפו בגופו. ונדחק רבינו לפירוש זה מפני שבסוף הסוגיא בדין נשמטה שליבה, אמרו "דכולי עלמא עליה היא" (לדעת הכל ירידה שהיא צורך עליה - עליה היא), ולאחר מכן נאמר: הא והא לניזקין (אבל פטור מגלות, לדעת הכל), ראה מגיד־משנה בהלכות חובל ומזיק פ"ו ה"ד, ובגר"א מכות שם].

יד. כֵּיצַד? הָיָה עוֹלֶה בְּסֶלֶם[78], וְנִשְׁמְטָה שְׁלִיבָה[79] מִתַּחַת רַגְלָיו וְנָפְלָה[80] וְהֵמִיתָהּ - פָּטוּר[81] מִן הַגָּלוּת. וְכֵן הַמִּתְכַּוֵּן לִזְרֹק בְּצַד זֶה, וְהָלְכָה לָהּ לְצַד אַחֵר[82]; אוֹ שֶׁהָיְתָה לוֹ אֶבֶן מֻנַּחַת[83] בְּחֵיקוֹ, וְלֹא הִכִּיר בָּהּ מֵעוֹלָם[84], וְעָמַד, וְנָפְלָה[85] וְהֵמִיתָה; וְכֵן הַסּוֹמֵא[86] שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה - כָּל אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַגָּלוּת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן קְרוֹבִין לְאֹנֶס.

78) שם. 79) מדריגה. 80) שזוהי ירידה ממש. 81) כדעת התלמוד שם "דכולי עלמא עליה הוא" (דעת הכל, עליה היא), דעה שעומדת בעינה בכל התשובות הניתנות, שם, לפי גירסת רבינו בגמרא "הא והא לנזקין" במקום גירסתנו "הא והא לגלות", ראה שם הגהות הגר"א, וראה למעלה הלכות חובל ומזיק פרק ו הלכה ד, ובמגיד־משנה שם. 82) כתוב בתורה, בהורג בשגגה שחייב גלות, שהרג "בלא צדיה" (במדבר לה, כב) ופירשו חז"ל מלשון צידוד, שלא נתכוון לצדד לצד שני, מכות ז: 83) בבא־קמא כו: 84) כגון שהניחה אדם אחר בחיקו בעוד שהיה ישן. 85) על אדם. 86) כתוב בתורה בהורג בשגגה "בלא ראות" (במדבר לה, כג), ומכאן למדו שסומא שהרג בשגגה פטור מגלות. שמשמע כאן לא ראה, אבל רואה במקום אחר. ואילו סומא אינו רואה בשום מקום, 'ספרי' מסעי קס, ומכות ט: מחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה.

טו. הָיְתָה אֶבֶן בְּחֵיקוֹ[87], וְהִכִּיר בָּהּ וּשְׁכֵחָהּ, וְעָמַד, וְנָפְלָה וְהֵמִיתָה - גּוֹלֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: בִּשְׁגָגָה - מִכְּלָל שֶׁהָיְתָה לוֹ יְדִיעָה[88]. נִשְׁמַט[89] הַבַּרְזֶל מִן הָעֵץ הַמִּתְבַּקֵּעַ[90] - אֵינוֹ גּוֹלֶה; מִפְּנֵי שֶׁאֵין זֶה בָּא מִכֹּחוֹ אֶלָּא מִכֹּחַ כֹּחוֹ[91], וְנִמְצָא כְּמוֹ אֹנֶס[92]. וְכֵן הַזּוֹרֵק אֶבֶן[93] לְתָמָר לְהַפִּיל תְּמָרִים, וְנָפְלוּ מִן הַתְּמָרִים עַל תִּינוֹק וַהֲרָגוּהוּ - פָּטוּר; מִפְּנֵי שֶׁנָּפְלוּ מִכֹּחַ כֹּחוֹ[94]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִשְּׁאָר הַסִּבּוֹת.

87) בבא־קמא שם. 88) ואף־על־פי שבאוכל חלב בשוגג אין צורך בידיעה בתחילה, בהורג בשוגג צריך לידיעה בתחילה, משום שכתוב "אשר יבוא את רעהו ביער", שהוא ידיעה בתחילה. משום כך אין שגגה זו כשאר שגגות, ראה בית הבחירה לבבא־קמא עמ' 79, ו'תוספות' דיבור־המתחיל בשגגה. 89) משנה מכות ז: מחלוקת רבי ורבנן, ופסק כרבנן. 90) נשמט הברזל מן הקת בשעה שהיה בתוך העץ שהוא כורתו, וניתז למרחוק והרג. כך מפרש רבינו מה שנאמר במשנה "מן העץ המתבקע", ואולם רש"י פירש שניתז קיסם ופגע והרג. ורבינו חננאל שם מביא את שני הפירושים. 91) המכה בעץ היא כוחו, וניתוז הברזל מן העץ כוח כוחו הוא, שם ח. 92) כי הברזל נשמט כתוצאה מן המכה בעץ, אף־על־פי שהיה מהודק היטב בקת. 93) רב פפא, שם ח. 94) האבן היא כוח ראשון, ונפילת התמרים היא כוח שני.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר תלמיד שגלה שמגלים רבו עמו, ועבד או אשה שגלתה, אם רבו ובעלה חייבים לזונם. ודין רוצח שנגמר דינו להגלותו ומת. ורוצח שהרג בשגגה בעיר מקלטו. ודין עיר מקלט שרובה רצחנים אם קולטת, והגולה אם יוצא מעיר מקלטו לעולם. ודין אחד מארבעה כהנים מחזיר את הרוצח כו'.

א. תַּלְמִיד שֶׁגָּלָה[2] לְעִיר מִקְלָט - מַגְלִין רַבּוֹ עִמּוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וָחָי - עֲשֵׂה לוֹ כְּדֵי שֶׁיִּחְיֶה, וְחַיֵּי בַּעֲלֵי חָכְמָה[3] וּמְבַקְשֶׁיהָ[4] בְּלֹא תַּלְמוּד תּוֹרָה כְּמִיתָה חֲשׁוּבִין[5]. וְכֵן הָרַב שֶׁגָּלָה - מַגְלִין יְשִׁיבָתוֹ עִמּוֹ[6].

~ נקודות משיחות קודש ~

תַּלְמִיד שֶׁגָּלָה לְעִיר מִקְלָט - מַגְלִין רַבּוֹ עִמּוֹ כו'"

וי"ל שמוסיף "וחיי בעלי חכמה ומבקשיה בלא תלמוד תורה, כמיתה חשובין" כהסבר מדוע מכינים לרוצח בשגגה את כל צרכיו על חשבון יהודי אחר ובפרט רבו, כי עניין זה הוא שאלה של חיים או היפך החיים, ומקורו בדברי הכתוב "החכמה תחיה בעלי'".

וקשה לכאורה: מהרמב"ם משמע שמדובר בתלמיד הנמצא בדרגה כזו שכל חייו הם תלמוד תורה, עד שבלעדיה חייו כמיתה חשובין, אבל בגמרא (מכות ב, ב.) לא מצינו חילוק זה ואדרבא כהמשך לדין "מגלין רבו עמו" הביאה הגמ' "מכאן שלא ישנה אדם לתלמיד שאינו הגון" ופירש רש"י שם "שלא יביאוהו עוונותיו לידי הריגה בשוגג ויגלה ... שאינו מצוי אלא ברשעים" וא"כ איך מכניס הרמב"ם תלמיד כזה בתוך הסוג של "בעלי חכמה ומבקשיה". וגם צריך להבין מהו מקורו בלשון "בעלי החכמה ומבקשיה" והלא כתוב "החכמה תחי' בעלי'" ומניין הוסיף גם מבקשי'.

והביאור: בעלי החכמה הם אלה הלומדים תורה באופן ש"תורתו דילי' הוא" (קידושין ל"ב) עד שנעשים הבעלים על דברי התורה שלמדו - "נקראת על שמו", "ומבקשיה" הם אלו שאינם עדיין בדרגה זו אבל מחפשים להיות בעלי החכמה, וכיון שהבטיחה תורה "יגעת ומצאת תאמין" הרי שב'כח' הם כבעלי החכמה, ולכן "מגלין רבו עמו" כדי לעורר עניין זה מהכח אל הפועל.

(על פי לקו"ש חכ"ט ע' 33
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

2) מכות י. 3) הרב. 4) התלמידים. 5) שכתוב בתורה ובמצוותיה "וחי בהם" (ויקרא יח, ה), וכתוב "החכמה תחיה בעליה" (קהלת ז, יב). 6) שאין לו חיים בלא ישיבה (מכות שם).

ב. עֶבֶד[7] שֶׁגָּלָה[8] לְעִיר מִקְלָט - אֵין רַבּוֹ חַיָּב לְזוּנוֹ[9], וּמַעֲשֵׂה יָדָיו לְרַבּוֹ[10]. אֲבָל אִשָּׁה שֶׁגָּלְתָה לְעִיר מִקְלָט - בַּעְלָהּ חַיָּב לְזוּנָהּ. וְאֵינוֹ יָכוֹל[11] לוֹמַר לָהּ: צְאִי מַעֲשֵׂה יָדַיִךְ לְמְזוֹנוֹתַיִךְ[12], אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ מַסְפִּיקִין לָהּ[13].

7) כנעני. 8) שהרג את ישראל בשגגה. ראה למעלה פרק ה הלכה ג. 9) לספק לו מזונות, אע"פ שכתוב "הוא ינוס אל אחת הערים האלה וחי", ואמרנו בהלכה הקודמת "עשה לו כדי שיחיה", אין חובה זו מוטלת על רבו. והטעם, מפני ש"יכול הרב לומר לעבד: עשה עמי ואיני זנך אלא חזור על הפתחים", שמצווים ישראל להחיות העבדים שביניהם, גיטין יב. הלכות עבדים פרק ה הלכה ג. 10) לספק לו מזונות אע"פ שכתוב "ונס אל אחת מן הערים האל בכתובה שנתן לה בשעת הנישואין. 11) משום שחובתו לספק לה מזונות אינה מותנית במעשה ידיה. 12) אני מוחל לך על מעשה ידיך ששייכים לי, ואת תמחלי לי על מזונותיך שאני חייב לך. 13) אבל במספיקים לה, יכול הוא לומר לה "צאי מעשה ידיך למזונותיך", ואינו חייב לזון אותה, אע"פ שזה מכביד עליה, שאין דרכה לחפש עבודה בעיר מקלט, שאין מכירים אותה (שם).

ג. רוֹצֵחַ[14] שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ[15] לְהַגְלוֹתוֹ, וּמֵת קֹדֶם שֶׁיִּגְלֶה - מוֹלִיכִין עַצְמוֹתָיו לְשָׁם[16]. וְרוֹצֵחַ שֶׁמֵּת בְּעִיר מִקְלָטוֹ[17] - קוֹבְרִין אוֹתוֹ שָׁם[18]. וּבְעֵת שֶׁיָּמוּת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל, מוֹלִיכִין עַצְמוֹת הָרוֹצֵחַ מִשָּׁם לְקִבְרֵי אֲבוֹתָיו[19].

14) מכות יא: 15) בבית־דין. 16) לעיר המקלט. אע"פ שהטעם "פן ירדוף גואל הדם אחרי הרוצח" (דברים יט, ו) שוב אינו קיים. 17) אע"פ שכבר קיבל עונש גלות, עדיין לא נתכפר לו עד שימות הכהן הגדול. 18) כתוב בהורג בשוגג, שנס לעיר המקלט, שלוש פעמים "שמה" (במדבר לה, ו, יא, יט), ודרשו רבותינו: "שם תהא דירתו, שם תהא מיתתו, שם תהא קבורתו", 'ספרי' שופטים, קפא; מכילתא דרשב"י משפטים כא; מכות שם. 19) לפי הכתוב "ואחרי מות הכהן הגדול ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו" (שם, כח), "איזהו ישיבה שהיא בארץ אחוזתו (בתוך הקרקע), הוי אומר זו קבורה", שם.

ד. שְׁאָר הַלְוִיִּם[20] הַשּׁוֹכְנִים[21] בְּעָרֵי מִקְלָט[22], כְּשֶׁיָּמוּת אֶחָד מֵהֶן - אֵינוֹ נִקְבָּר בָּעִיר וְלֹא בְּתוֹךְ הַתְּחוּם[23]; שֶׁנֶּאֱמַר: וּמִגְרְשֵׁיהֶם יִהְיוּ לִבְהֵמְתָּם וְלִרְכֻשָׁם וּלְכָל חַיָּתָם[24] - לְחַיִּים נִתְּנוּ וְלֹא לְקִבּוּרָה[25].

20) מכות יב. 21) ולא אלו שהוגלו לשם כרוצחים בשגגה. 22) שהן של הלויים, ככתוב: "ואת הערים אשר תתנו ללויים, את שש ערי המקלט" (שם, ו). 23) אלא נותנים להם בתי קברות חוץ לתחום. 24) ולכ צרכי חייהם. ואין לפרש "חיה" ממש, שהרי כתוב "לבהמתם", וחיה בכלל בהמה היא (נדרים פא.). 25) ואע"פ שהרוצח נקבר שם, אין זו אלא קבורת עראי עד מות הכהן הגדול, ועוד שברוצח הדגישה התורה במפורש "שמה", שם תהא קבורתו (מכות שם).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה. רוֹצֵחַ[26] שֶׁהָרַג בִּשְׁגָגָה בְּעִיר מִקְלָטוֹ[27] - גּוֹלֶה בָּהּ מִשְּׁכוּנָה לִשְׁכוּנָה[28], וְאֵינוֹ יוֹצֵא[29] מִן הָעִיר. וְכֵן לֵוִי[30] שֶׁהָרַג[31] בִּמְדִינָתוֹ[32] - גּוֹלֶה לִמְדִינָה אַחֶרֶת[33] מֵעָרֵי הַלְוִיִּם; לְפִי שֶׁכֻּלָּן קוֹלְטוֹת, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[34]. וְאִם הָרַג חוּץ מֵעָרֵי הַלְוִיִּם, וּבָרַח לְעִירוֹ - הֲרֵי זֶה קוֹלְטוֹ[35].

26) שם יב: 27) שגלה לעיר המקלט, וחזר והרג באותה עיר בשוגג. 28) בתוך העיר. 29) אינו רשאי לצאת בגלל הרצח הראשון. 30) צריך לומר "ובן לוי", כלשון המשנה, שם. 31) בשוגג. 32) בעירו שדר בה, באחת מארבעים ושמונה הערים שנתנו ללויים, במדבר לה. 33) שהרי לא גלה ע"פ בית דין לעיר שיושב בה, ורשאי לצאת ממנה. 34) להלן פרק ח הלכה ט. 35) אע"פ שאין זו גלות אלא מקום דירתו הקבוע מלפני הרצח. בגמרא שם למדו דין זה מהכתוב "כי בעיר מלקטו ישב" (במדבר לה, כח) - עיר שקלטתו כבר.

ו. עִיר מִקְלָט שֶׁרַבָּה רַצָּחָנִים[36] - אֵינָהּ קוֹלֶטֶת; שֶׁנֶּאֱמַר[37]: וְדִבֶּר בְּאָזְנֵי זִקְנֵי הָעִיר הַהִיא אֶת דְּבָרָיו[38] - וְלֹא שֶׁשָּׁוִין דִּבְרֵיהֶם לִדְבָרָיו. וְכֵן עִיר שֶׁאֵין בָּהּ זְקֵנִים[39] - אֵינָהּ קוֹלֶטֶת[40]; שֶׁנֶּאֱמַר: זִקְנֵי הָעִיר הַהִיא[41].

36) מכות י: 37) ברוצח בשגגה שנמלט לעיר המקלט. 38) שרצח בשגגה. 39) דיינים. 40) ומשום כך משתדלים להעמיד בה דיינים. 41) שלשם נמלט, בה בעיר צריך שיהיו זקנים.

ז. רוֹצֵחַ שֶׁגָּלָה לְעִיר מִקְלָט וְרָצוּ אַנְשֵׁי הָעִיר לְכַבְּדוֹ[42] - יֹאמַר לָהֶם: רוֹצֵחַ אֲנִי[43]. אָמְרוּ לוֹ: אַף עַל פִּי כֵן[44] - יְקַבֵּל מֵהֶן[45].

42) כגון שהיה איש חשוב. משנה, מכות יב: 43) שצריך להודיע ולפרסם את חטאו, שבאה תקלה על־ידו. 44) אנו רוצים לכבדך. 45) שנאמר "וזה דבר הרוצח (דברים יט, ד) אין לך אלא דיבור הראשון", ואינו צריך לכפול דברו. תוספתא מכות פרק ב.

ח. הַגּוֹלֶה[46] אֵינוֹ יוֹצֵא מֵעִיר מִקְלָטוֹ לְעוֹלָם[47]. וַאֲפִלּוּ לִדְבַר מִצְוָה[48] אוֹ לְעֵדוּת, בֵּין עֵדוּת מָמוֹן בֵּין עֵדוּת נְפָשׁוֹת[49]. וַאֲפִלּוּ לְהַצִּיל נֶפֶשׁ[50] בְּעֵדוּתוֹ, אוֹ לְהַצִּיל מִיַּד הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ מִיַּד הַנָּהָר אוֹ מִיַּד הַדְּלֵקָה וּמִן הַמַּפֹּלֶת. אֲפִלּוּ כָּל יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין[51] לִתְשׁוּעָתוֹ כְּיוֹאָב בֶּן צְרוּיָה[52] - אֵינוֹ יוֹצֵא מִשָּׁם לְעוֹלָם, עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל. וְאִם יָצָא - הִתִּיר עַצְמוֹ לְמִיתָה[53]. כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[54].

46) משנה, שם יא: 47) ואפילו לצורך דחוף, אינו יוצא עד שימות הכהן הגדול. 48) כגון עדות החודש (שם) או למול את הבן (ילקוט שמעוני מסעי, סד). 49) להעיד על אדם שעבר עבירה, שחייבים עליה מיתה. 50) כגון שמעידים על אדם שרצח, והוא בא להכחיש או להזים את העדות ולהציל את הנאשם, ואע"פ שפיקוח נפש דוחה כמעט את כל המצוות שבתורה. 51) וזהו פיקוח נפש של רבים. 52) שר צבא ישראל בימי המלך דוד. 53) ורשות לגואל הדם להרוג אותו. ומשום כך לא יצא, שאינו חייב לסכן חייו, כדי להציל חיי אחרים. 54) למעלה פרק ה הלכה י.

ט. אֶחָד[55] כֹּהֵן גָּדוֹל הַמָּשׁוּחַ בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה[56] וְאֶחָד הַמְּרֻבֶּה בִּבְגָדִים[57], וְאֶחָד הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל הָעוֹבֵד[58] וְאֶחָד הַכֹּהֵן שֶׁעָבַר[59], כָּל אֶחָד מֵאַרְבַּעְתָּן שֶׁמֵּת[60] - מַחֲזִיר[61] אֶת הָרוֹצֵחַ[62]. אֲבָל מְשׁוּחַ מִלְחָמָה[63] אֵינוֹ מַחֲזִיר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּכֹהֵן הֶדְיוֹט[64].

55) בין. . . ובין (מכות יא.). 56) הכהנים הגדולים מימות משה עד שנגנז שמן המשחה בימי המלך יאשיהו (יומא נב:). 57) הכהנים הגדולים ששימשו מיאשיהו ואילך. והיה הכהן הגדול מתחנך בריבוי בגדים, היינו בלבישת שמונה בגדים במקום ארבעה שלבש קודם לכן (הוריות יב.). 58) משמש אז בכהונה גדולה. 59) שנטמא כהן גדול או חלה, ומינו אחר תחתיו זמנית, וכשנתרפא הכהן וחזר לעבודתו, העבירו את האחר מתפקידו, ונקרא "כהן שעבר". 60) אפילו הכהן שעבר, שכל עבודתו לשעה היתה, ואע"פ שהכהן הקבוע העובד עדיין חי, מכות יא: 61) במיתתו. 62) מעיר מקלטו לעירו. 63) הנואם בפני העם לפני המלחמה (דברים כ, ב). 64) ככהן פשוט, ובחייבי גלות כתוב "עד מות הכהן הגדול" (במדבר לה, כח).

י. רוֹצֵחַ שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ[65] לִגְלוֹת, וְלֹא הָיָה שָׁם כֹּהֵן גָּדוֹל[66]; וְהַהוֹרֵג[67] כֹּהֵן גָּדוֹל, וְלֹא הָיָה[68] שָׁם כֹּהֵן גָּדוֹל אַחֵר[69]; וְכֹהֵן גָּדוֹל שֶׁהָרַג, וְלֹא הָיָה שָׁם כֹּהֵן גָּדוֹל אַחֵר - הֲרֵי אֵלּוּ גוֹלִין, וְאֵינָן יוֹצְאִין מֵעִיר מִקְלָט לְעוֹלָם[70].

65) שם. 66) כגון שמת הכהן הגדול לפני שנגמר דינו של זה, ועדיין לא מינו אחר תחתיו. ואם מת הכהן הגדול אחרי שנגמר דינו, הרוצח פטור מגלות (לקמן הלכה יא). 67) וכן ההורג בשוגג. 68) בשעת גמר דינו. ראה 'בית הבחירה' למכות כאן. 69) אחד משלשה האחרים שנזכרו בהלכה הקודמת. 70) אפילו אם מינו אחר־כך כהן גדול אחר, ומת לאחר זמן. בגמרא שם למדו מהכתוב, שרק מותו של מי שהיה כהן גדול בשעת גמר דינו של הרוצח, מחזיר את הגולה.

יא. נִגְמַר דִּינוֹ[71] לִגְלוֹת, וְאַחַר כָּךְ מֵת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל קֹדֶם שֶׁיִּגְלֶה הָרוֹצֵחַ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִן הַגָּלוּת[72]. וְאִם עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר[73] דִּינוֹ מֵת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל, וּמִנּוּ כֹּהֵן אַחֵר תַּחְתָּיו, וְאַחַר כָּךְ נִגְמַר דִּינוֹ - הֲרֵי זֶה חוֹזֵר בְּמִיתָתוֹ שֶׁל שֵׁנִי[74] שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ בְּפָנָיו[75].

71) מכות שם. 72) אחר שנגמר דינו, הרי הוא כמי שגלה, אע"פ שעונש הגלות עדיין לא יצא לפועל, ומשום כך עם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מיתת הכהן הגדול שהיא עיקר הכפרה, נפטר מגלות, כדין כל רוצח שגלה אפילו יום אחד ומת הכהן הגדול. ראה רבינו עובדיה מברטנורא, ו'תוספות יום טוב' כאן. 73) קודם שנגמר. 74) מפני שנגמר דינו בימיו, ואע"פ שלא הרג בימיו. 75) ו"היה לו (לאותו כהן גדול) לבקש רחמים שיגמור דינו לזכות ולא ביקש" (שם), ולכן נענש שהחזרתו של הרוצח תלוי במיתתו.

יב. נִגְמַר דִּינוֹ[76] וְנִמְצָא[77] הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל בֶּן גְּרוּשָׁה[78] אוֹ בֶּן חֲלוּצָה[79] - בָּטְלָה כְּהֻנָּה[80], וּכְאִלּוּ נִגְמַר דִּינוֹ בְּלֹא כֹּהֵן גָּדוֹל, וְאֵינוֹ יוֹצֵא מִשָּׁם לְעוֹלָם[81].

76) לגלות (שם). 77) נודע. 78) ופסול לכהונה, שהרי נולד מאיסורי כהונה. 79) אשה, שמת בעלה ולא השאיר ילדים, וחלץ לה יבמה ונישאה לכהן באיסור, וילדה לו בן ולא ידעו שהוא פסול, ומינהו כהן גדול. 80) למפרע, שהרי הוברר בדבר שלא היה כהן גדול בשעה שנגמר דינו של זה לגלות. [ראה בפ"ו מהלכות ביאת מקדש, שהקרבנות שהקריב לפני שנודע הפסול כשרים, ולא בטלה כהונה למפרע, שם גזירת הכתוב היא, ולמדוה מן הפסוק (דברים לג, יא) "ברך ה' חילו ופועל ידיו תרצה", אפילו חללים שבו, פועל ידיו תרצה (בגמרא שם יב.)]. 81) ראה למעלה הלכה י.

יג. רוֹצֵחַ שֶׁשָּׁב לְעִירוֹ אַחַר מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל[82] - חַיָּיב הוּא כִּשְׁאָר כָּל אָדָם. וְאִם הֲרָגוֹ גּוֹאֵל הַדָּם - נֶהֱרָג עָלָיו[83]; שֶׁכְּבָר נִתְכַּפֵּר לוֹ בְּגָלוּתוֹ[84].

82) ככתוב: "ואחרי מות הכהן הגדול ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו" (במדבר לה, כח). 83) בבית־דין או על־ידי גואל הדם של הרוצח ששב לעירו. 84) שנמשכה עד מות הכהן. ראה מכות ב:

יד. אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְכַּפֵּר - אֵינוֹ חוֹזֵר[85] בָּהּ לַשְּׁרָרָה[86] שֶׁהָיָה בָּהּ[87] לְעוֹלָם; אֶלָּא חַיָּיב הוּא מוּרָד מִגְּדֻלָּתוֹ כָּל יָמָיו, הוֹאִיל וּבָאָה תַּקָּלָה זוֹ הַגְּדוֹלָה[88] עַל יָדוֹ.

85) לאחר ששב לעירו, אחר מות הכהן הגדול. 86) "ואחרי מות הכהן הגדול ישוב הרוצח אל ארץ אחוזתו - ולא לשררותו, דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר, ישוב לשררותו" (מכות יג. ו'ספרי' מסעי קס). ופסק רבינו כדעת רבי יהודה, לפי הכלל רבי מאיר ורבי יהודה - הלכה כרבי יהודה. 87) אבל שררה אחרת, ירודה יותר, רשאי לקבל. 88) שפיכות דמים, שהיא חמורה משאר עבירות. ראה למעלה פרק ד הלכה ט.

טו. אַף עַל פִּי שֶׁהַחוֹבֵל[89] בְּאָבִיו בְּזָדוֹן חַיָּב מִיתַת בֵּית דִּין[90] כְּמוֹ הַהוֹרֵג[91] שְׁאָר אָדָם, אִם חָבַל בְּאָבִיו אוֹ בְּאִמּוֹ בִּשְׁגָגָה - אֵינוֹ חַיָּב גָּלוּת[92]; שֶׁלֹּא חִיְּבָה תּוֹרָה גָּלוּת אֶלָּא [לְהוֹרֵג][93] נֶפֶשׁ אָדָם בִּשְׁגָגָה בִּלְבַד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[94].

89) עושה חבורה. 90) ככתוב: ומכה אביו ואמו מות יומת (שמות כא, טו). 91) במזיד. 92) ואין דינו כהורג אדם בשוגג (מכות ח:). 93) ככתוב: ונס שמה רוצח מכה נפש בשגגה (במדבר לה, יא). וראה 'ספרי' שם קנט. 94) למעלה פרק ה.

~ יום שישי י"ב שבט ~

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר שמצות־עשה להפריש ערי מקלט וכמה יהיו. ודין בחמשה עשר באדר מתקנים הדרכים של ערי מקלט בכל שנה. ודין כל ערי הלוים קולטות ומה בינן לערי מקלט.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה[2] לְהַפְרִישׁ[3] עָרֵי מִקְלָט[4], שֶׁנֶּאֱמַר: שָׁלוֹשׁ[5] עָרִים תַּבְדִּיל לָךְ. וְאֵין עָרֵי מִקְלָט[6] נוֹהֲגוֹת אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[7].

2) על הציבור בכלל ועל ראשי העם בפרט. 3) לייחד. 4) להציל את ההורג שוגג מיד גואל הדם. 5) ותחילת הפסוק "מצווך לאמר", "להזהיר בית דין על כך" (ספרי שופטים, קפג). 6) ואין מצוות הפרשת ערי מקלט. 7) ככתוב: "שלוש ערים תבדיל לך בתוך ארצך, אשר ה' אלוקיך נותן לך לרשתה", "יכול כיוון שבאו לארץ יהיו חייבים למנות ערי מקלט (ש)בחוצה לארץ, אמרת: לא אמרתי אלא 'אשר אני נותן לכם', כאשר ניתן לכם, אתם חייבים למנות ערי מקלט, ולא בחוצה לארץ" (ספרי זוטא מובא בילקוט שמעוני מסעי לה, פסקה "כי אתם").

ב. וְשֵׁשׁ עָרִים[8] הָיוּ. שָׁלֹשׁ הִבְדִּיל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ[9] בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן[10], וְשָׁלֹשׁ הִבְדִּיל יְהוֹשֻׁעַ[11] בְּאֶרֶץ כְּנַעַן[12].

8) ככתוב: "והערים אשר תתנו, שש ערי מקלט תהיינה לכם" (במדבר לה, יג). 9) "אז יבדיל (=הבדיל) משה שלוש ערים בעבר הירדן ... את בצר במדבר בארץ המישור לראובני, ואת ראמות בגלעד לגדי, ואת גולן בבשן למנשי" (דברים ד, מא־מג). 10) המזרחי, בארץ סיחון ועוג, כאשר ציווה אותו ה': "את שלוש הערים תתנו מעבר לירדן" (במדבר לה, יד). 11) "ויקדשו את קדש בגליל בהר נפתלי ואת שכם בהר אפרים ואת קריית ארבע היא חברון בהר יהודה" (יהושע כ, ז). 12) כאשר ציווה ה' את משה: "ואת שלוש הערים תתנו בארץ כנען, ערי מקלט תהיינה" (במדבר שם). [בתוספתא מכות פרק ב שנינו, שיהושע הפרישן מיד כשבאו לארץ, אבל לא היו קולטות עד ארבע עשרה שנה של כיבוש וחלוקה, וכן בספרי שופטים קפה, ובירושלמי מכות פרק ב הלכה ו, אבל רש"י במשנה ט: כותב שהובדלו אחרי כיבוש וחלוקה].

ג. אֵין אַחַת[13] מֵעָרֵי מִקְלָט קוֹלֶטֶת עַד שֶׁיַּבְדִּילוּ כֻּלָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: שֵׁשׁ עָרֵי מִקְלָט[14] תִּהְיֶינָה לָכֶם. וְהוֹדִיעָנוּ מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁאֵין שָׁלֹשׁ שֶׁבְּעֵבֶר הַיַّרְדֵּן קוֹלְטוֹת עַד שֶׁיַּבְדִּילוּ שָׁלֹשׁ שֶׁבְּאֶרֶץ כְּנַעַן. וְלָמָּה הִבְדִּילָן[15]? אָמַר: הוֹאִיל וּבָאָה מִצְוָה לְיָדֵי אֲקַיְּמֶנָּה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

13) אפילו אלה שכבר הופרשו (מכות ט:). 14) "עד שיהו ששתן קולטות כאחת" (שם וספרי מסעי קס). 15) הרי ידע שלא יקלטו בחייו.

ד. בִּימֵי הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ[16] מוֹסִיפִין שָׁלֹשׁ אֲחֵרוֹת עַל אֵלּוּ הַשֵּׁשׁ[17], שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָסַפְתָּ לְּךָ עוֹד שָׁלֹשׁ עָרִים עַל הַשָּׁלֹשׁ הָאֵלֶּה. וְהֵיכָן מוֹסִיפִין אוֹתָן? בְּעָרֵי הַקֵּינִי וְהַקְּנִזִּי וְהַקַּדְמוֹנִי, שֶׁנִּכְרַת לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בְּרִית עֲלֵיהֶן[18] וַעֲדַיִן לֹא נִכְבְּשׁוּ. וַעֲלֵיהֶן נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: וְאִם יַרְחִיב ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ[19].

~ נקודות משיחות קודש ~

"בִּימֵי הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ מוֹסִיפִין שָׁלֹשׁ אֲחֵרוֹת עַל אֵלּוּ הַשֵּׁשׁ".

ובהלכות מלכים ריש פי"א מביא חיוב הוספת שלוש הערים לעתיד־לבוא כהוכחה שלישית לביאת המשיח מהתורה, אחרי "ושב ה' אלקיך את שבותך ורחמך ... כו'" ובפרשת בלעם שניבא בשני המשיחים, שכל מי שאינו מאמין בו כו' כופר בתורה ובמשה רבנו.

וצריך להבין מדוע לא הסתפק בשתי הראיות הראשונות מהפסוקים שבתורה, ונזקק להוכחה שלישית מדין ערי מקלט לעתיד־לבוא.

ויש לומר שבראיה זו ישנה מעלה שאין בשתי הראשונות שהן הבטחות התורה, ובתנאים מסוימים עלול להיות שינוי בהבטחה, כגון שבהבטחה ש"בין הקב"ה לנביא" אפשר שלא תתקיים אם "יגרום החטא" (הקדמת הרמב"ם לפירוש המשניות) ומזה מובן שאף אם ברור שתתקיים הבטחת הנביא, אין זה מפני שהבטחת הנביא אינה ניתנת לשינוי אלא שלפועל אין שינוי בהבטחות אלו.

אבל בנוגע לציווי התורה ו"דבר ברור ומפורש בתורה שהיא מצוה עומדת לעולם ולעולמי עולמים, אין לה לא שינוי ולא גרעון ותוספת" ולכן כשהגאולה היא פרט במצות ערי המקלט אי אפשר שיהיה שינוי ח"ו בהבטחה זו.

(על פי לקו"ש חלק ל"ד ע' 115
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

16) ונרמז בפסוק "ואם ירחיב ה' אלוקיך את גבולך כאשר נשבע לאבותיך" (דברים יט, ח). 17) שנצטוו באותה פרשה להפריש בארץ כנען, לאחר שכבר הבדיל משה שלוש ערים בעבר הירדן המזרחי (דברים ד, מא). 18) "ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ הזאת ... את הקיני ואת הקניזי ואת הקדמוני" (בראשית טו, יח־יט). 19) והמשך הפסוק "כאשר נשבע לאבותיך" (ולא כתוב "כאשר נשבע לתת לך").

ה. וְחַיָּבִין בֵּית דִּין לְכַוֵּן הַדְּרָכִים[20] לְעָרֵי מִקְלָט, לְתַקְּנָם וּלְהַרְחִיבָן[21]. וּמְסִירִין מֵהֶן כָּל מִכְשׁוֹל וְכָל תַּקָּלָה. וְאֵין מַנִּיחִין בַּדֶּרֶךְ לֹא תֵּל[22] וְלֹא גַיְא[23] וְלֹא נָהָר, אֶלָּא עוֹשִׂין עָלָיו גֶּשֶׁר, כְּדֵי שֶׁלֹּא לְעַכֵּב[24] אֶת הַבּוֹרֵחַ לְשָׁם. שֶׁנֶּאֱמַר: תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ[25]. וְרֹחַב דֶּרֶךְ עָרֵי מִקְלָט אֵין פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם אַמּוֹת. וּ'מִקְלָט' 'מִקְלָט' הָיָה כָּתוּב עַל פָּרָשַׁת דְּרָכִים[26], כְּדֵי שֶׁיַּכִּירוּ הָרַצְחָנִים[27] וְיִפְנוּ לְשָׁם.

20) לעשות דרכים ישרות בלא עיקול וסיבוב (מכות ט:). 21) כל זה נכלל בחובת בית דין "לכוון הדרכים". 22) גבעה. 23) בקעה. 24) וישיגו גואל הדם ויהרגהו. 25) שתהיה דרך כבושה, ישרה ומוכנה לנמלטים לערי מקלט, מכות שם. ועיין פירוש המשניות לרבינו, שקלים פרק א משנה א. 26) בכל מקום שהיו שתי דרכים לכיוונים שונים, ואחת מהן פונה לעיר המקלט, היה עץ תקוע באותה דרך וכתוב בה: "מקלט" (רש"י שם). 27) ולא יטעו.

ו. בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בַּאֲדָר בְּכָל שָׁנָה בֵּית דִּין מוֹצִיאִין שְׁלוּחִים לְתַקֵּן הַדְּרָכִים[28], וְכָל מָקוֹם שֶׁמְּצָאוּהוּ שֶׁנִּתְקַלְקֵל - מְתַקְּנִים אוֹתוֹ. וּבֵית דִּין שֶׁנִּתְרַשְּׁלוּ[29] בְּדָבָר זֶה - מַעֲלֶה עֲלֵיהֶן הַכָּתוּב כְּאִלּוּ שָׁפְכוּ דָמִים[30].

28) שנתקלקלו בימות הגשמים, "כדי שאם ינוס מכה נפש בשגגה, לא ימצא מניעה שתמנע אותו מלנוס ..." (פירוש המשניות שם). 29) ולא עשו את כל התיקונים הדרושים. 30) שנאמר "ולא ישפך דם נקי ... והיה עליך דמים" (דברים יט, י), מועד קטן ה.

ז. וְכֵן מוֹשְׁחִין[31] בֵּין כָּל עִיר וָעִיר מֵעָרֵי מִקְלָט בִּתְחִלַּת הַפְּרָשָׁתָן[32], עַד שֶׁהָיוּ מְשֻׁלָּשׁוֹת בְּשָׁוֶה[33]; שֶׁנֶּאֱמַר: תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ[34].

31) מודדים במשיחה (=חבל). והראב"ד גרס "משווין". 32) על ידי משה בעבר הירדן המזרחי ועל ידי יהושע בארץ ישראל המערבית. 33) מרחקים שווים בין שלוש ערי מקלט ואליהן. חברון בדרום וקדש בצפון ושכם באמצע, וכנגדן בעבר הירדן: בצר, רמות בגלעד וגולן בבשן. והיה מתחילת הגבול בדרום הארץ לחברון כמחברון לשכם, ומחברון לשכם כמשכם לקדש, ומשכם לקדש כמקדש לגבול בצפון הארץ. יושבי דרום הולכים לחברון, יושבי צפון - לקדש, והיושבים בין חברון לשכם: הסמוכים לחברון נמלטים לחברון, והסמוכים לשכם - לשכם, וכן משכם לקדש, מכות ט: 34) והמשכו "ושילשת את גבול ארצך".

ח. עָרֵי מִקְלָט אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן לֹא עֲיָרוֹת[35] גְּדוֹלוֹת, וְלֹא כְּרַכִּים[36] גְּדוֹלִים, וְלֹא קְטַנִּים[37], אֶלָּא עֲיָרוֹת בֵּינוֹנִיּוֹת. וְאֵין מוֹשִׁיבִין אוֹתָן אֶלָּא בִּמְקוֹם שְׁוָקִים[38] וּבִמְקוֹם הַמַּיִם. וְאִם אֵין שָׁם מַיִם[39] - מַכְנִיסִין[40] לְתוֹכָן מַיִם. וְאֵין מוֹשִׁיבִין אוֹתָן אֶלָּא בִּמְקוֹם אֲכָלוּסִין[41]. נִתְמַעֲטוּ אֲכָלוּסֵיהֶן - מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נִתְמַעֲטוּ דָּיוּרֵיהֶן[42] - מַכְנִיסִין לְתוֹכָן כֹּהֲנִים לְוִיִּים וְיִשְׂרְאֵלִים. וְאֵין פּוֹרְשִׁין בְּתוֹכָן מְצוּדוֹת[43], וְאֵין מַפְשִׁילִין בְּתוֹכָן חֲבָלִים[44], כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּהְיֶה רֶגֶל גּוֹאֵל הַדָּם מְצוּיָה שָׁם[45].

35) אינן מוקפות חומה. 36) מוקפים חומה, ששיירות ממקום אחר רגילות לבוא לשם, ויכול גואל הדם להסתנן העירה עם השיירות בלי שירגישו בו, ויהרוג את הרוצח ששגג. 37) בברייתא שם כתוב: "לא טירין קטנים", פירוש ערים קטנות מוקפות חומה. בדפוס רומי (ר"מ) חסרות המלים: "ולא קטנים". 38) שיהיו מזונותיהם מצויים לקנות. 39) בשעת חלוקת הארץ בימי יהושע, או שהיו ונתייבשו. 40) בתעלות מן הנהרות הרחוקים. 41) כפרים וישוב סמוכים להן, שלא יתנפלו עליה גואלי הדם מזויינים (רש"י שם). 42) תושבי העיר. 43) לצוד חיות, שציידים מלומדי חרב הם, ועיר שמצויות בה מצודות, אף כלי זיין מצויים בה, ושמא ייכנס גואל הדם לתוך העיר, ויקנה שם נשק ויהרוג את הרוצח (שאם יביא נשק ממקומו, ירגישו בו). 44) למצודות, מטעם זה שהזכרנו. 45) טעם זה נזכר בגמרא שם.

ט. כָּל עָרֵי הַלְוִיִּם[46] קוֹלְטוֹת, וְכָל אַחַת מֵהֶן עִיר מִקְלָט הִיא. שֶׁנֶּאֱמַר: וַעֲלֵיהֶם[47] תִּתְּנוּ אַרְבָּעִים וּשְׁתַּיִם עִיר, כָּל הֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה עִיר - הִקִּישָׁן[48] הַכָּתוּב כֻּלָּן[49] זוֹ לָזוֹ לִקְלָט[50].

46) ולאו דווקא שש ערי המקלט, שנתייחדו לכך (מכות שם). 47) על שש ערי המקלט הנזכרות בתחילת הכתוב. 48) השווה אותן. 49) על ידי שכלל כולן ביחד בסוף הכתוב. 50) אף על פי שבארבעים ושתיים הערים הנוספות לא נאמר במפורש בתורה שהן קולטות.

י. וּמַה הֶפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּין עָרֵי מִקְלָט שֶׁהֻבְדְּלוּ לְמִקְלָט[51] וּבֵין שְׁאָר עָרֵי הַלְוִיִּם? שֶׁעָרֵי מִקְלָט קוֹלְטוֹת בֵּין לְדַעַת[52] בֵּין שֶׁלֹּא לְדַעַת[53], הוֹאִיל וְנִכְנַס בָּהֶן - נִקְלָט; וּשְׁאָר עָרֵי הַלְוִיִּם אֵינָן קוֹלְטוֹת אֶלָּא לְדַעַת. וְרוֹצֵחַ הַדָּר בְּעָרֵי מִקְלָט - אֵינוֹ נוֹתֵן שְׂכַר בֵּיתוֹ[54]; וְהַדָּר בִּשְׁאָר עָרֵי הַלְוִיִּים - נוֹתֵן שָׂכָר[55] לְבַעַל הַבַּיִת.

51) שש הערים. 52) שברח לשם לשם קליטה (מכות שם). 53) שנכנס שם במקרה, ולא ידע שהיא קולטת. 54) לבעל הבית, משום שבשש ערי המקלט כתוב "והיו לכם - לרוצחים - הערים" (במדבר לה, יב), ודרשו חכמינו: "לכם לכל צרכיכם" (מכות יג.). 55) כי הכתוב "ועליהם תתנו ארבעים ושתיים עיר" (שם, ו) אינו בא להשוות ערים אלה לשש ערי המקלט אלא לעניין קליטה בלבד. זו היא דעתו של רבי יהודה במשנה, לפי פירוש הגמרא שם.

יא. כָּל עִיר הַקּוֹלֶטֶת - תְּחוּמָהּ[56] קוֹלֵט כָּמוֹהָ[57]. אֵילָן שֶׁעוֹמֵד בְּתוֹךְ תְּחוּם עָרֵי מִקְלָט, וְנוֹפוֹ[58] נוֹטֶה חוּץ לַתְּחוּם - מִשֶּׁגִּיעַ[59] תַּחַת הַנּוֹף נִקְלָט[60]. הָיָה עוֹמֵד חוּץ לַתְּחוּם, וְנוֹפוֹ נוֹטֶה לְתוֹךְ הַתְּחוּם - מִשֶּׁגִּיעַ לְעִקָּרוֹ[61] נִקְלָט[62], וְהַהוֹרֵג שָׁם[63] - נֶהֱרָג עָלָיו. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַתְּחוּם קוֹלֵט - אֵין הָרוֹצֵחַ דָּר בּוֹ[64]; שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָשַׁב בָּהּ[65] - וְלֹא בִּתְחוּמָהּ.

56) אלפיים אמה סביבה (שם, ה), ראה סוטה כז: 57) ואסור לגואל הדם להרגו שם, מכות יא: 58) ענפיו. 59) הרוצח בשוגג. 60) כי בכל מקום בתלמוד הולך הנוף אחר העיקר, ודין הנוף כאילו היה בתוך התחום (שם יב.). פסק כרב אשי שפירש כוונת המשנה: "אף אחרי הנוף" וכל שכן שהולכים אחרי העיקר אם הוא בפנים והנוף בחוץ. 61) לגזע העץ. 62) כאילו היה העיקר במקום הנוף בתוך התחום. דין זה, שלפעמים הולך העיקר אחר הנוף, הוא בעניין מקלט בלבד, כדי להציל את הרוצח בשוגג. 63) את הרוצח בשוגג שנמלט. 64) אם יש בו מערה, אבל בית דירה אין שם שהרי אסור לבנות בתים בתחום ערי מקלט (שם). 65) מיותר הוא, שהרי כתוב באותה פרשה "כי בעיר מקלטו ישב", ולהדגשה בא, דווקא "בה", בתוך העיר ולא בתחומה (שם).

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר הרוג שנמצא נופל לארץ ולא נודע מי הכהו. ודין מצות עגלה ערופה. וכיצד מודדים ולאי זה עיר מודדים כו'. ודין אם פסול בעבירה או נשים ראו את ההורג אם עורפין.

א. הָרוּג שֶׁנִּמְצָא נוֹפֵל[2] לָאָרֶץ[3], וְלֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ - מַנִּיחִין אוֹתוֹ בִּמְקוֹמוֹ[4]. וְיוֹצְאִין[5] חֲמִשָּׁה[6] זְקֵנִים מִבֵּית דִּין הַגָּדוֹל[7] שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְיָצְאוּ זְקֵנֶיךָ[8] וְשֹׁפְטֶיךָ. וּמוֹדְדִין מִמֶּנּוּ[9] אֶל הֶעָרִים[10] שֶׁסְّבִיבוֹת הֶחָלָל[11]. אֲפִלּוּ נִמְצָא[12] בְּצַד עִיר זוֹ, שֶׁהַדָּבָר יָדוּעַ בְּוַדַּאי[13] שֶׁהִיא הַקְּרוֹבָה - מִצְוָה לִמְדֹּד[14].

2) מושלך. רבינו נקט לשון הכתוב (דברים כא, א). 3) ולא צף על פני המים, ראה לקמן הלכה יא. 4) על־מנת לקברו שם לאחר מכן, ראה לקמן הלכה ב. 5) למקום שנמצא בו ההרוג. 6) כדעת רבי יהודה (סוטה מד:). ופסק רבינו כרבי יהודה, אף־על־פי שסתם משנה שם כרבי שמעון שיוצאים שלושה, משום שרבי הסכים לדעת רבי יהודה, ואמר: "נראים דברי רבי יהודה בעריפה" (ירושלמי סוטה פרק ט הלכה א), וראה יונתן בן עוזיאל לדברים שם. ובכסף־משנה מנמק דברי רבינו, מפני שהמחלוקת של רבי שמעון ורבי יהודה נמצאת בסנהדרין יד. וכלל בידינו, שסתם משנה ואחר־כך מחלוקת - אין הלכה כסתם. ואף שבשתי מסכתות אין סדר למשנה, זה רק כששתיהן בסדר אחד, משא"כ בשני סדרים. 7) מסנהדרין הגדולה. 8) ולא כתוב זקני העיר, משמע המיוחדים שבזקניך, אלו סנהדרין גדולה (סוטה שם). 9) מן ההרוג. 10) לדעת איזו עיר הקרובה ביותר, "ולא מן הערים אל החלל" ('ספרי' שופטים, רה). 11) ההרוג. 12) סוטה מה. 13) והמדידה מיותרת. 14) ככתוב "ומדדו" (שם).

ב. אַחַר שֶׁמּוֹדְדִין וְנוֹדְעָה הָעִיר הַקְּרוֹבָה, קוֹבְרִין אֶת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הַנֶּהֱרָג בִּמְקוֹמוֹ[15], וְחוֹזְרִין זִקְנֵי יְרוּשָׁלַיִם לִמְקוֹמָן[16]. וּבֵית דִּין שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר[17] מְבִיאִין עֶגְלַת בָּקָר[18] מִשֶּׁל אַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר[19], וּמוֹרִידִים אוֹתָהּ אֶל נַחַל[20] שֶׁשּׁוֹטֵף בְּחָזְקָה[21]. וְזֶהוּ 'אֵיתָן'[22] הָאָמוּר בַּתּוֹרָה[23].

15) במקום שמצאו אותו שם, שזהו "מקומו", שמת מצוה קונה מקומו, שם מה: וראה לקמן הלכה ט. 16) שאין תפקידם אלא למדוד, ככתוב: ויצאו זקניך ושופטיך ומדדו, שם. 17) "ולקחו זקני העיר ההיא - ולא זקני ירושלים" ('ספרי' שופטים רו, וסוטה שם). 18) עד שנתיים ('ספרי' שם, ופרה פרק א משנה א). ואע"פ שבכל מקום עגל משמע בן שנה, עגלת בקר היא עד שנתיים (רבינו בפיהמ"ש ור"ש שם). ראה ברטנורא. 19) ראה לקמן ה"ח. 20) נהר העובר בעמק. 21) שמימיו זורמים במהירות. וכן גם בפירושו על המשנה (סוטה פ"ט). 22) ורש"י על התורה מפרש: "נחל איתן", קרקע קשה שלא נעבד מעולם, וכן ביונתן: "חקל בייראא". 23) המלה "איתן" באה ד' פעמים בתורה כולה: בעגלה ערופה, ובעוד ג' מקומות. א. "ותשב באיתן קשתו" (בראשית מט, כד), ב. "וישב הים לפנות בוקר לאיתנו" (שמות יד, כז), ג. "איתן מושבך" (במדבר כד, כא). ובמכילתא בשלח פ"ו: "וישב הים לפנות בוקר לאיתנו, אין איתנו אלא תקפו, שנאמר: איתן מושבך". וכן פירשו שם אונקלוס, יונתן בן עוזיאל, רש"י ואבן־עזרא. רבינו מדגיש "האמור בתורה", שהרי בנביאים יש ל"איתן" גם מובן אחר. ראה סוטה מו:

ג. וְעוֹרְפִין[24] אוֹתָהּ שָׁם בְּקוֹפִיץ[25] מֵאַחֲרֶיהָ[26]. וּבֵית דִּין שֶׁל אוֹתָהּ הָעִיר עִם כָּל זְקֵנֶיהָ[27], אֲפִלּוּ הֵם מֵאָה[28], כֻּלָּן רוֹחֲצִין[29] אֶת יְדֵיהֶן שָׁם בִּמְקוֹם עֲרֵיפָתָהּ[30]. וְאוֹמְרִים שָׁם בְּתוֹךְ הַנַּחַל[31] בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ[32]: יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ. כְּלוֹמַר[33], שֶׁלֹּא בָּא לְיָדֵינוּ הַנֶּהֱרָג הַזֶּה וּפְטַרְנוּהוּ[34] בְּלֹא מְזוֹנוֹת[35], וְלֹא רְאִינוּהוּ וּפְטַרְנוּהוּ בְּלֹא לְוָיָה[36]. וְהַכֹּהֲנִים[37] אוֹמְרִים בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ: כַּפֶּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל[38]. וְהוֹלְכִין לָהֶן. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא[39] מְכַפֵּר עַל הַדָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְנִכַּפֵּר לָהֶם הַדָּם[40].

24) וקוצץ את הראש מצד העורף (שם מה:). 25) סכין גדולה ורחבה שקוצצים בה בשר ועצמות ('ספרי' שופטים רז, וסוטה שם). 26) בצד העורף (סוטה מה: מו: . 27) ככתוב: וכל זקני העיר ההיא (דברים כא, ו). 28) 'ספרי' שם רט, ולא חמשה כבהלכה א, ששם כתוב "זקניך" ולא "כל זקניך". 29) ככתוב בתורה בפרשת עגלה ערופה. 30) כתוב: ורחצו . . . על העגלה הערופה, והמילה "הערופה" מיותרת, וללמדנו באה, על מקום עריפתה של עגלה, ולא להניחה במקום אחר ולרחוץ שם ('ספרי' שם, וסוטה מו:). 31) "יכול יעלו מן הנחל ויאמרו, תלמוד־לומר בנחל, שתהא אמירתם ועניתם בנחל" ('ספרי' שם), כתוב: ורחצו ידיהם על העגלה הערופה בנחל, ומיד אחר־כך כתוב "וענו ואמרו", ומכיון שהרחיצה בנחל למדנו כבר מן המילה "הערופה", נדרשת המילה "בנחל" להמשך הכתוב ל"וענו ואמרו", שזה צריך להיות בנחל. [מלשונו של רבינו משמע, שהרחיצה צריכה להיות במקום העריפה ממש, אבל האמירה בכל מקום בנחל. וכן מוכח גם מה'ספרי': יכול יעלו מן הנחל, ת"ל בנחל]. 32) "וענו ואמרו - בלשון הקודש", שם רי. ובבבלי (סוטה מד:) לומדים מן הכתוב "וענו הלוים ואמרו" (דברים כז, יד), שכל מקום שכתוב לשון 'ענייה' בלשון הקודש היא, וראה 'ספרי' דברים, רצא, שא. 33) שהרי אין להבין את הכתוב כלשונו. "וכי על דעתנו עלתה שזקני בית־דין שופכי דמים הם? אלא שלא בא לידינו ופטרנוהו בלא מזון, ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לויה" ('ספרי' שם רי, וסוטה מה: מו:). 34) ושלחנו אותו. 35) וגרמנו למותו. 36) והלך יחידי בלא ליווי, ומשום כך נהרג, ש"אמר רב יהודה בשם רב: כל המלווה את חבירו ארבע אמות בעיר, אינו ניזוק". שם מו: 37) ככתוב: "ונגשו הכהנים בני לוי", ותפקידם לכפר על כלל ישראל לאחר שזקני העיר ניקו את עירם מאשמת רצח (שם). 38) וממשיכים ואומרים: "אשר פדית ה', ואל תתן דם נקי בקרב ישראל". 39) 'ספרי' שם, וסוטה מו. 40) סוף הפסוק, ואין אלה דברי הכהנים אלא דברי ה' (שם). וטעם מצוות עגלה ערופה, לפי רבינו הוא לפרסם את הדבר, שיוודע ברבים ועל־ידי־זה להוודע מי הוא הרוצח. וכה דבריו ב'מורה נבוכים' חלק ג סוף פרק מ: "עגלה ערופה תועלתה מבוארת, כי המביא אותה היא העיר הקרובה אל החלל, ועל הרוב ההורג הוא ממנה, וזקני העיר ההיא מעיד עליהם האלוה, שהם לא התרשלו בתיקון הדרכים ובשמירתם ולתייר כל שואל דרך, כמו שבא הפירוש בדברי חז"ל, ולא נהרג זה מפני ששכחנו התיקונים הכוללים, ואנחנו לא נדע מי הרגו. ואי אפשר על הרוב עם החקירה ויציאת הזקנים והעומדים ולקיחת העגלה, שלא ירבו דברי בני אדם, ואולי בפרסום הענין יוודע מי ההורג. . . ואחר שיוודע הגיעה התועלת, שאם לא יהרגוהו בית־דין, המלך יהרגהו, שיש לו להרוג באמתלאות ובדדמי (אפילו בלא עדים), ואם לא יהרגהו המלך, גואל הדם יהרגהו. . . הנה כבר התבאר, שתועלת עגלה ערופה היא לפרסם ההורג..." ובדומה לכך, כתבו ב'דעת זקנים מבעלי התוספות' בשם הר' יוסף בכור שור, בפרשת עגלה ערופה.

ד. כְּשֶׁמּוֹדְדִין[41] מִן הֶחָלָל - מְדַקְדְּקִין[42] בַּמַּדָּה, וְאֵין מְקַדְּרִין[43] בָּהּ. וְאֵין מוֹדְדִין אֶלָּא לְעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ בֵּית דִּין[44] שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה[45]. וְאֵין מוֹדְדִין לִירוּשָׁלַיִם; שֶׁיְּרוּשָׁלַיִם אֵין מְבִיאָה[46] עֶגְלָה עֲרוּפָה, לְפִי שֶׁלֹּא נִתְחַלְּקָה[47] לַשְּׁבָטִים, וְנֶאֱמַר: בָּאֲדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ[48].

41) ראה למעלה הלכה א. 42) מפני שהמדידה מצוות התורה היא. 43) אין מודדים באומד ובקירוב, כשמגיעים להר או לגיא (עירובין לה: ונח:), ראה פירוש המשניות לרבינו, עירובין פרק ה משנה ד. 44) שכתוב "זקני העיר" ('ספרי' שם, רה. וסוטה מד: מה.) 45) היינו סנהדרין קטנה. ראה הלכות סנהדרין פרק א. 46) אפילו כשהיא קרובה ביותר אל החלל משאר העיירות. 47) סוטה מה:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

48) וירושלים אינה נחלת תושביה אלא נחלת העם כולו (שם).

ה. נִמְצָא קָרוֹב לִירוּשָׁלַיִם אוֹ לְעִיר שֶׁאֵין בָּהּ בֵּית דִּין[49] - מַנִּיחִין אוֹתָהּ[50] וּמוֹדְדִין אֶל שֶׁאָר הָעֲיָרוֹת[51] הַסְּמוּכוֹת לוֹ. נִמְצָא סָמוּךְ לַסְּפָר[52] אוֹ לְעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[53] - אֵין מוֹדְדִין כָּל עִקָּר[54]; שֶׁהֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת[55] שֶׁהֲרָגוּהוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים.

49) שם מד: 50) אין מודדים לה. 51) אף־על־פי שהחלל קרוב לעיר שאין בה בית־דין, אין אומרים הרי קרוב לוודאי שהרוצח בא משם ולא יביאו בכלל עגלה ערופה, אלא מודדים לעיירות שיש בהן בית־דין, והקרובה שבהן - מביאה. 52) לגבול הארץ, ובצידו יושבים גויים. 53) אפילו יש בה בית־דין, ואפילו בארץ ישראל. בגירסאות שבידינו כתוב: לעיר שרובה גויים, ורבינו כתב "שיש בה גויים", מכאן שכך גרס במשנה. וגירסא זו היא בכת"י קמבריג' ובכת"י מינכן, וכן במשנה שבירושלמי. 54) אף לשאר העיירות ('ספרי' שם, רה). ואין מביאים עגלה ערופה כלל. 55) "כי ימצא, פרט למצוי" (שם מה:). "כי ימצא" מציין דבר בלתי מצוי, ואילו בספר או בעיר שיש בה גויים, הרי הרוג בידי גויים תופעה מצויה ותדירה.

ו. אֵין הָעִיר[56] הַקְּרוֹבָה מְבִיאָה אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁמִּנְיַן הָרֹב שֶׁבָּהּ כְּמוֹ מִנְיַן הָעִיר הָרְחוֹקָה מִמֶּנָּה; אֲבָל אִם הָיוּ אֵלּוּ שֶׁבָּרְחוֹקָה מֻרְבִּין עַל אַנְשֵׁי הַקְּרוֹבָה מִמֶּנָּה - הוֹלְכִין אַחַר הָרֹב, וְהַמֻּרְבִּין מְבִיאִין[57] הָעֶגְלָה.

56) בבא־בתרא כג: 57) כי לפי האומדן, מתקבל יותר על הדעת שהרוצח בא מהם.

ז. אַף עַל פִּי[58] שֶׁהוֹלְכִין אַחַר הָרֹב מִן הַתּוֹרָה[59], וְהוֹלְכִין אַחַר הַקָּרוֹב[60] - הָרֹב עָדִיף[61].

58) שם. 59) אחרי רבים להטות (שמות כג, יב). 60) והיה העיר הקרובה (דברים כא, ג). 61) כאשר יש קרוב וגם רוב, והתוצאות של שניהם שונות זו מזו, אנו מעדיפים את הרוב.

ח. נִמְצָא הַנֶּהֱרָג מְכֻרָּן[62] בֵּין שְׁתֵּי עֲיָרוֹת, וְאַנְשֵׁי זוֹ כְּאַנְשֵׁי זוֹ בְּשָׁוֶה - יָבִיאוּ עֶגְלָה אַחַת בְּשֵׁתָּפוּת[63], וַיַּתְנוּ[64] וְיֹאמְרוּ: אִם זוֹ הִיא הַקְּרוֹבָה[65] - הֲרֵי הִיא שֶׁלָּהֶן[66], וְאֵלּוּ יִתְּנוּ לָהֶם חֶלְקָם מַתָּנָה; וְאִם אֵלּוּ הֵם הַקְּרוֹבִים - הֲרֵי הִיא שֶׁלָּהֶן, וְאֵלּוּ יִתְּנוּ לָהֶן חֶלְקָם מַתָּנָה[67]. לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְצַמְּצֵם[68], וַאֲפִלּוּ בִּידֵי אָדָם[69].

62) ששתיהן קרובות לו בשורה (סוטה מה:). 63) כדעת החכמים, בכורות יח: 64) תנאי. 65) ביותר, החכמים סוברים שאי־אפשר לכוון בדיוק, ואנו מניחים שאחת מהן קרובה יותר, ואין אנו יודעים איזו מהן. 66) ותכפר עליהם. 67) כדי שהעגלה תהיה כולה משל אנשי העיר הקרובה. ראה למעלה הלכה ב. 68) לכוון את המידה בדיוק. 69) שמתכוונים לצמצם את המידה ולדייק בה, וכל־שכן שאי־אפשר לצמצם בדבר שבא מידי שמים, כגון בשני וולדות שיצאו שני ראשיהם כאחת, שם.

ט. מֵהֵיכָן מוֹדְדִין?[70] מֵחָטְמוֹ[71]. נִמְצָא גּוּפוֹ[72] בְּמָקוֹם אֶחָד וְרֹאשׁוֹ בְּמָקוֹם אַחֵר - מוֹלִיכִין הַגּוּף אֵצֶל הָרֹאשׁ וְקוֹבְרִים אוֹתוֹ בִּמְקוֹמוֹ[73]. וְכֵן כָּל מֵת מִצְוָה[74] - מוֹלִיכִין גּוּפוֹ אֵצֶל רֹאשׁוֹ וְנִקְבָּר בִּמְקוֹמוֹ[75].

70) סוטה מה: 71) של החלל, מקום שבו עיקר חיותו, ככתוב "אשר נשמת רוח חיים באפיו" (בראשית ז, כב), ופסק רבינו כרבי עקיבא, שהלכה כמותו מחבירו, אפילו לגבי רבי אליעזר בן יעקב, שמשנתנו קב ונקי, החולק עליו שם. 72) שם. 73) של הראש, שהוא עיקר, כדעת רבי עקיבא. 74) שאין לו מי שיטפל בקבורתו. 75) שמת מצוה קונה מקומו, וזה אחד מעשרה תנאים שהתנה יהושע עם ישראל כשנכנסו לארץ (בבא־קמא פא.). רבינו נקט את הסדר כפי שהובא בירושלמי. בבבלי, הדין של נמצא גופו במקום אחד וכו' הוא קודם, ואחר־כך מהיכן מודדים.

י. נִמְצְאוּ מֵתִים רַבִּים זֶה בְּצַד זֶה - מוֹדְדִין מֵחָטְמוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן[76]. וְאִם הָיְתָה עִיר אַחַת[77] קְרוֹבָה לְכֻלָּם - מְבִיאָה עֶגְלָה אַחַת עַל כֻּלָּן. נִמְצְאוּ זֶה עַל גַּבֵּי זֶה[78] - מוֹדְדִין מִן הָעֶלְיוֹן[79] כְּמוֹת שֶׁהֵן מֻנָּחִין[80].

76) וכל עיר הקרובה לאחד מהם מביאה עגלה ערופה, ואין אומרים שכולם נהרגו על־ידי רוצח אחד, ועיר אחת בלבד זקוקה לכפרה. 77) ואין זקני העיר מחויבים להביא עגלה ערופה לכל חלל וחלל. 78) וחוטמו של זה לא כנגד חוטמו של זה, סוטה מה. 79) שהתחתון טמון מתחת לעליון ואינו גלוי לעין, ועל טמון אין מביאים עגלה ערופה, ראה לקמן הלכה יא, ומסקנת הגמרא שם ומה: 80) ואין דנים אותם כמונחים זה בצד זה.

יא. נֶאֱמַר: כִּי יִמָּצֵא חָלָל - לֹא חָנוּק[81] וְלֹא מְפֻרְפָּר, שֶׁאֵין זֶה נִקְרָא חָלָל. בָּאֲדָמָה - לֹא טָמוּן בְּגַל[82]. נֹפֵל[83] - לֹא תָּלוּי בָּאִילָן. בַּשָּׂדֶה - לֹא[84] צָף עַל פְּנֵי הַמַּיִם. לֹא נוֹדַע מִי הִכָּהוּ - הָא אִם נוֹדַע[85], לֹא הָיוּ עוֹרְפִין.

81) לשון "חלל" נופל על נהרג ע"י פציעה בכלי, כגון חרב ('ספרי' שופטים רה, וגמרא שם). 82) משנה, שם מד: בגל אבנים וכיוצא בו. המילה "באדמה" מיותרת. וללמדנו באה, שהחלל נמצא בשטח הגלוי באדמה ולא טמון. לו היתה כוונת התורה לכל חלל אפילו טמון, לא היתה כותבת אלא "כי ימצא חלל" בלבד. 83) מילה מיותרת היא ולהדגיש באה, דווקא נופל (=מוטל) ולא תלוי. 84) אף זה מיותר, ולהדגיש בא - ולא צף על פני המים, וראה יונתן בן עוזיאל דברים כא, א. 85) 'ספרי' שם, וגמרא שם מז: וראה הלכה יב.

יב. אֲפִלּוּ רָאָה הַהוֹרֵג[86] עֵד אֶחָד[87], אֲפִלּוּ עֶבֶד[88] אוֹ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אִשָּׁה אוֹ פָּסוּל לְעֵדוּת בַּעֲבֵרָה[89] - לֹא הָיוּ עוֹרְפִין[90]. לְפִיכָךְ, מִשֶּׁרַבּוּ הָרַצְחָנִים[91] בְּגָלוּי[92] - בָּטְלָה עֶגְלָה עֲרוּפָה[93].

86) את ההורג, שם. 87) שם. 88) כנעני שפסול לעדות. 89) כגון גזלן וכיוצא בו. 90) בתורה כתוב "לא נודע מי הכהו", ובכל המקרים הללו "נודע מי הכהו". 91) כמה עשרות שנים קודם חורבן הבית, סוטה מז. מז: 92) ומכירים את הרוצח. 93) וב'ספרי' שם לומדים דין זה מן הכתוב "כי ימצא", "ולא בשעה שמצויה, מכאן אמרו משרבו הרצחנים בטלה עגלה ערופה". וזו לשון התוספתא (סוטה פי"ד): "רבן יוחנן בן זכאי אומר: משרבו הרצחנים בטלה עגלה ערופה, לפי שאין עגלה ערופה באה אלא על הספק, ועכשיו בגלוי הם רוצחים".

יג. עֵד אֶחָד[94] אוֹמֵר: רָאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג, וְעֵד אֶחָד הִכְחִישׁוֹ[95] וְאָמַר לוֹ: לֹא רָאִיתָ - הָיוּ עוֹרְפִין[96]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁבָּאוּ שְׁנֵיהֶם כְּאַחַת[97]; אֲבָל אִם אָמַר אֶחָד: אֲנִי רָאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג - הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן כִּשְׁנַיִם[98] לְעִנְיָן זֶה[99], וְאִם בָּא אַחַר כָּךְ[100] עֵד אֶחָד וְהִכְחִישׁוֹ וְאָמַר לוֹ: לֹא רָאִיתָ - אֵין מַשְׁגִּיחִין[101] עַל דִּבְרֵי הָאַחֲרוֹן, וְאֵין עוֹרְפִין.

94) סוטה מז. 95) כגון שאמר לו: באותו יום ובאותה שעה היה ההורג או הנהרג עמי במקום אחר. 96) ולא מתחשבים בדברי העד, אע"פ שאחד בלבד מכחישו. 97) והעידו שניהם בתוך כדי דיבור, שלא האמינה התורה לזה יותר מלזה. 98) "כל מקום שהאמינה תורה עד אחד, הרי כאן שנים" (הריהו כשנים), שם מז: 99) של עגלה ערופה. 100) אחר שנתקבלה עדותו של הראשון. 101) אין שמים לב לדברי העד השני, "שאין דבריו של אחד במקום (שיש) שנים", שם. ופסק רבינו כרבי חייא, שגדול הדור היה. ראה הלכות סוטה פרק א הלכה טז (כסף־משנה שם).

יד. בָּאוּ[102] שְׁנַיִם אַחַר שֶׁהֵעִיד הָאֶחָד וְהִכְחִישׁוּהוּ וְאָמְרוּ לוֹ: לֹא רָאִיתָ - הֲרֵי הֵן כִּשְׁתֵּי עֵדֵיוּת[103] הַמַּכְחִישׁוֹת[104] זוֹ אֶת זוֹ, וְעוֹרְפִין[105]. אִשָּׁה[106] אוֹמֶרֶת: רָאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג, וְאִשָּׁה אַחֶרֶת מַכְחֶשֶׁת אוֹתָהּ וְאוֹמֶרֶת: לֹא רָאִית - הָיוּ עוֹרְפִין[107], בֵּין שֶׁבָּאוּ שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת בֵּין שֶׁבָּאוּ זוֹ אַחַר זוֹ[108]. שְׁנַיִם אוֹמְרִים: רָאִינוּ[109], וְאֶחָד אוֹמֵר לָהֶן: לֹא רְאִיתֶם - אֵין עוֹרְפִין. אֶחָד אוֹמֵר: רָאִיתִי, וּשְׁנַיִם אוֹמְרִים לוֹ: לֹא רָאִיתָ - הָיוּ עוֹרְפִין.

102) שם. 103) של שתי כתות עדים, שאין אנו מאמינים לשתיהן ועדותן בטילה. 104) ואין אנו מקבלים עדותן, מפני שאחת מהן בוודאי משקרת. 105) כאילו לא באו עדים כלל. 106) אע"פ שאינה כשרה לעדות, נאמנת לענין עגלה ערופה, ראה למעלה הלכה יב. 107) שכשם שמקבלים - לענין עגלה ערופה - עדות אשה על הראיה, כך מקבלים עדות אשה בהכחשה, ואין אנו מאמינים לזו יותר מלזו. 108) וזהו ההבדל בין עד אחד הכשר לעדות ובין אשה שפסולה לעדות. אלא עד כשר, שבא תחילה ונתקבלה עדותו, הריהו כשנים, ואנו סומכים על עדותו. ואם בא אחר־כך עד אחד המכחישו, הוא כאחד נגד שנים. ואילו אשה, אפילו קיבלו עדותה, אינה אלא אחת. ומשום כך, כשבאה אשה המכחישה אותה אפילו בזו אחר זו, הרי זה אחת נגד אחת, ואין מאמינים לזו יותר מאשר לזו - ועורפים, סוטה מז: כדעת ה"יש אומרים" שם. 109) את ההורג, משנה שם.

טו. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[110] כְּשֶׁהָיוּ שְׁלָשְׁתָּן כְּשֵׁרִים אוֹ פְּסוּלִים[111]; אֲבָל אִם אָמַר עֵד אֶחָד: רָאִיתִי[112] הַהוֹרֵג, וּשְׁתֵּי נָשִׁים אוֹ שְׁנֵי פְּסוּלִים[113] אוֹמְרִים לוֹ: לֹא רָאִיתָ - אֵין עוֹרְפִין[114].

110) שהולכים אחר רוב דעות המעידים. 111) ואז הולכים אחר רוב דעות בין לחומרא ובין לקולא, לחייב הבאת עגלה ערופה או לא, לפי מסקנת הגמרא שם. 112) ונתקבלה עדותו, והריהו כשנים. 113) כשיש כשר ופסולים, אין הולכים אחר רוב דעות של המעידים. 114) מכיון שהאחד הכשר שהאמינה התורה בא תחילה, הריהו כמו שנים, ושתי הנשים כעד אחד הן, ואין דבריו של אחד במקום שנים, ומשום כך אין עורפים. אבל אם באו בבת אחת, הרי זה כאחד ואחד ועורפים. ראה הלכה טז.

טז. שְׁתֵּי נָשִׁים אוֹ שְׁנֵי פְּסוּלִים אוֹמְרִים: רָאִינוּ[115] הַהוֹרֵג, וְעֵד אֶחָד[116] מַכְחִישָׁם וְאוֹמֵר: לֹא רְאִיתֶם - עוֹרְפִים; שֶׁאֲפִלּוּ מֵאָה נָשִׁים אוֹ מֵאָה פְּסוּלִים[117], וְעֵד אֶחָד מַכְחִישׁ אֶת כֻּלָּן - הֲרֵי אֵלּוּ כְּאִישׁ אֶחָד[118] וְעֵד אֶחָד.

115) וקיבלנו עדותם. 116) אפילו בא אחר קבלת העדות. 117) אין הולכים אחר המרובים. 118) אף לאחר קבלת עדותם, ומשום כך יכול עד אחד להכחישם, ואין אנו מאמינים להם יותר מאשר לזה ועורפים. ומה שאמרו: כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הריהו כשנים, המדובר בעד כשר. וראה סוטה לב. רש"י ד"ה כי פלגא.

יז. שָׁלֹשׁ נָשִׁים אוֹ שְׁלֹשָׁה פְּסוּלִים אוֹמְרִים: רָאִינוּ הַהוֹרֵג, וְאַרְבַּע נָשִׁים אוֹ אַרְבָּעָה פְּסוּלִים אוֹמְרִים: לֹא רְאִיתֶם - עוֹרְפִין. זֶה הַכְּלָל[119]: בִּפְסוּלִין[120] [הַלֵּךְ] אַחַר רֹב הַמְּנְיָן[121] בְּכָל מָקוֹם.

119) שם. 120) כששתי העדויות הן מפי פסולים. אבל כשיש עד אחד כשר, ובא אחר שנתקבלה עדותם של כמה פסולים, דינם כאחד נגד אחד ואין כאן עדות כלל. 121) ומשום כך, בין שבאו כאחת ובין שבאו בזה אחר זה, סומכים על ארבעת הפסולים ועורפים, וכן אם באו שלוש נשים או שלושה פסולים ואומרים לא ראיתם, אע"פ שאין רוב מניין, גם כן עורפים מטעם ספק, ששלושה פסולים המכחישים שלושה פסולים, דינם כאשה אחת המכחישה את חברתה, ואמרנו למעלה (הלכה יד) שעורפים.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר היכן נוהגת מצות עגלה ערופה. ובת כמה שנים כשרה. והדברים הפוסלים בה. ודין אם היא אסורה בהנאה, ואם נמצא ההורג עד שלא תערף או אחר כך. ודין הנחל שנתערפה בו העגלה אם מותר בזריעה.

א. אֵין דִּין עֶגְלָה עֲרוּפָה נוֹהֵג אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[2], וְכֵן בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן[3].

2) שכתוב (דברים כא, א): "באדמה אשר ה' אלקיך נותן לך לרשתה", (ירושלמי סוטה פרק ט, א). 3) "אשר ה' אלקיך נותן לך, לרבות עבר הירדן" ('ספרי' שופטים רה). וב'ספרא' אמור פרשה י, בהר סיני פרשה א, דורשים את הכתוב "כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם" למעט עבר הירדן, משום ששם כתוב "הארץ", ופירשו ארץ המיוחדת, מה־שאין־כן כאן לא הזכיר לשון "ארץ" אלא "באדמה", וזה כולל כל אדמה שהיא נתונה להם מה'. [ונראה שבארץ ישראל כשהיא מיושבת על־ידי ישראל נוהגת מצות עגלה ערופה אפילו כשאין בית־המקדש קיים, ובזמן שיש שם סנהדרין].

ב. עֶגְלָה עֲרוּפָה - בַּת שְׁתֵּי שָׁנִים[4] אוֹ פָּחוֹת[5]; אֲבָל אִם הָיְתָה בַּת שְׁתֵּי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד[6] - פְּסוּלָה. וְאֵין הַמּוּמִין פּוֹסְלִין[7]. וְאַף עַל פִּי כֵן[8], אִם הָיְתָה טְרֵפָה[9] - פְּסוּלָה[10]; כַּפָּרָה נֶאֱמַר בָּהּ[11] כְּקָדָשִׁים[12].

4) כדעת החכמים החולקים על רבי אליעזר, שאמר בת שנה, פרה פרק א, משנה א. ודין זה נאמר רק בעגלה ערופה מפני שנאמר בה עגלת בקר, ובקר משמע גדולה. אבל בכל מקום אחר, מודים חכמים שעגל פירושו בן שנה. (רבינו בפירוש המשנה שם, וכן כתב גם הר"ש והברטנורא). 5) שאין החכמים באים למעט בת שנה, אלא להוסיף שאף בת שנתיים כשרה, שעד גיל זה "עגלת בקר" שמה. 6) יום אחד בשנה חשוב שנה, ראש השנה י. 7) שלא נאמר בה "אשר אין בה מום", כמו שנאמר בפרה אדומה (במדבר יט, ב), משנה סוטה מה: . ובגמרא שם דרשו את הכתוב בפרה אדומה: "אשר אין בה מום" — בה, ולא בעגלה ערופה. 8) שלענין מומים, אין דינה כקרבן. 9) "כל שאין כמוה חיה - טריפה" (חולין מב.). כל סוגי הטריפות, נמנו ונתבארו בהלכות מאכלות אסורות פרק ד, ובהלכות שחיטה פרקים ה־י. 10) כדין קרבן. 11) "כפר לעמך ישראל" (דברים כא, ח). 12) המכפרים על בעליהם. וכשם שטריפה פסול לקדשים, כך עגלה ערופה טריפה - פסולה, חולין יא.

ג. כָּל הָעֲבוֹדוֹת[13] פּוֹסְלוֹת אֶת הָעֶגְלָה כְּמוֹ שֶׁפּוֹסְלִין בְּפָרָה אֲדֻמָּה[14], שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר לֹא עֲבַד בָּהּ. וְלָמָּה נֶאֱמַר 'עֹל'[15] אַחַר שֶׁנֶּאֱמַר 'אֲשֶׁר לֹא עָבַד בָּהּ', שֶׁהוּא כּוֹלֵל הָעֹל עִם שְׁאָר עֲבוֹדוֹת? שֶׁהָעֹל פּוֹסֵל בֵּין בִּשְׁעַת מְלָאכָה בֵּין שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת מְלָאכָה, כֵּיוָן שֶׁמָּשְׁכָה בְּעֹל טֶפַח נִפְסְלָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא חָרַשׁ בָּהּ וְלֹא עָשָׂה בָּהּ מְלָאכָה[16]; וּשְׁאָר עֲבוֹדוֹת אֵין פּוֹסְלִין אֶלָּא עַד שְׁעַת מְלָאכָה[17].

13) סוטה מו. 14) סוטה שם. 15) "אשר לא משכה בעול", שם. 16) שבעול הקפידה התורה אפילו על משיכתו בלבד. 17) בשעה שהוא עושה בה עבודה לצורך עצמו, ראה פרה פרק ב משניות ג־ד, ולהלן הלכה ד.

ד. כָּל מְלָאכָה שֶׁהִיא לְצָרְכָּהּ, כְּגוֹן פֵּרַשׁ טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ מִפְּנֵי הַזְּבוּבִים[18] - אֵינוֹ פּוֹסְלָהּ; וְכֹל שֶׁהִיא שֶׁלֹּא לְצָרְכָּהּ, כְּגוֹן שֶׁפֵּרַשׁ טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ לְנָשְׁאָהּ - פְּסוּלָה[19]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת פָּרָה אֲדֻמָּה[20].

18) שם משנה ג בדיני פרה אדומה, ועגלה ערופה נלמדה מפרה אדומה. 19) אבל אם במקרה הניח עליה טלית, ולא התכוון שתשא אותה, אינה פסולה, סוטה מו. 20) פרק א, הלכה ז.

ה. אֵין עוֹרְפִין אֶת הָעֶגְלָה אֶלָּא בַּיּוֹם[21], לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ כַּפָּרָה[22] כְּקָדָשִׁים[23]. וְכָל הַיּוֹם כָּשֵׁר[24] לַעֲרִיפָתָהּ. וְאֵין עוֹרְפִין[25] שְׁתֵּי עֶגְלוֹת[26] כְּאַחַת, שֶׁאֵין עוֹשִׂין מִצְוֹת חֲבִילוֹת חֲבִילוֹת[27].

21) מגילה כ: 22) ראה למעלה הערה י. 23) בהקרבת קרבנות שאינה אלא ביום, ככתוב (ויקרא ז, לח): "ביום צוותו את בני ישראל להקריב את קרבניהם". 24) אף־על־פי שזריזים מקדימים למצוות, שנאמר: "וישכם אברהם בבוקר", זאת היא מידה טובה, אבל כל היום כשר. 25) סוטה ח. 26) שנמצאו שני הרוגים. 27) הרבה בבת אחת, מפני שנראה כמי שהמצוות עליו למשא, וממהר לפרק משאו.

ו. עֶגְלָה עֲרוּפָה אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה[28], וְנִקְבֶּרֶת בִּמְקוֹם עֲרִיפָתָהּ[29]. וּמִשְׁתַּרֵד לַנַּחַל[30] תֵּאָסֵר בַּהֲנָאָה, אַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא נֶעֱרְפָה. וְאִם מֵתָה אוֹ נִשְׁחֲטָה אַחַר יְרִידָתָהּ - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה בַּהֲנָאָה[31], וְתִקָּבֵר.

28) משנה, עבודה זרה עד. והטעם שאסורה בהנאה, לפי שנאמר בה כפרה כקדשים (שם כט:). 29) שכתוב "וערפו שם", והמילה "שם" מיותרת, לומר ששם תהיה קבורתה. [דרשה זו "שם תהיה קבורתה" אינה בשום מקום בגירסאות שלפנינו, אבל ב'תוספות' עבודה זרה כט: וקידושין נז. ד"ה כפרה, מביאים דרשה זו מגמרא כריתות ו. ונראה שגם לפני רש"י היתה גירסא זו. ראה רש"י זבחים מו.]. 30) "ירידתה לנחל איתן אוסרתה", כריתות כה. פסק כרב המנונא נגד רבא, ואף־על־פי שרבא הוא בתראה, מפני שרבי ינאי וחבריו (שם), סוברים כרב המנונא. 31) מפני שנאסרה מחיים ואינה חוזרת להתירה, ואין אנו אומרים שלו ידעו בית־דין שתמות לא היו מקדישים אותה, והרי זה הקדש טעות. ראה 'תוספות' חולין פב. דיבור־המתחיל והתנן. וראה לקמן הלכה ח בהערות.

ז. נִמְצְאוּ הָעֵדִים זוֹמְמִין - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת בַּהֲנָאָה[32]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁאָמַר עֵד אֶחָד[33]: אֲנִי רָאִיתִי אֶת הַהוֹרֵג, וּבָאוּ שְׁנַיִם וְהִכְחִישׁוּהוּ[34] וְאָמְרוּ לוֹ: לֹא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רָאִיתָ, וְהִפְרִישׁוּ אֶת הָעֶגְלָה וְהוֹרִידוּהָ לַנַּחַל[35] לְעָרְפָהּ עַל פִּיהֶם[36], וְאַחַר כָּךְ הוּזַמּוּ[37] הַשְּׁנַיִם - הֲרֵי זוֹ מֻתֶּרֶת בַּהֲנָאָה[38].

32) "עגלה ערופה, נמצאו עדיה זוממים - מותרת בהנאה", תוספתא כריתות פרק ד (תוספתא זו לא היתה לפני עיניו של בעל הכסף־משנה, והביא מקור אחר). 33) ולא היו עורפים, ראה למעלה פרק ט, הלכה יב. 34) שאמרו: ההורג או הנהרג היה עמנו באותו יום ובאותה שעה במקום אחר. 35) ונאסרה בהנאה. 36) שאין דבריו של אחד במקום שנים. 37) שבאו עדים ואמרו להם: עמנו הייתם באותו יום ובאותה שעה במקום אחר. 38) כי התורה האמינה לעדים המזימים, והעדים שהוזמו עדי שקר הם. [ובית־דין העלו בדעתם אפשרות הזמת העדים, ולפיכך לא הקדישוה למקרה שכזה. בכריתות נד. נאמרה סברא זו גבי אשם תלוי על־פי עדים)].

ח. נִמְצָא הַהוֹרֵג[39] עַד שֶׁלֹּא הֵעָרֵף הָעֶגְלָה - תֵּצֵא וְתִרְעֶה בָּעֵדֶר[40]. נִמְצָא אַחַר שֶׁנֶּעֱרְפָה - תִּקָּבֵר בִּמְקוֹמָהּ[41]; שֶׁעַל הַסָּפֵק[42] בָּאָה מִתְּחִלָּתָהּ[43], כִּפְּרָה סְפֵקָהּ[44] וְהָלְכָה לָהּ. וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּמְצָא הָרוֹצֵחַ אַחַר עֲרִיפָתָהּ[45] - הֲרֵי זֶה יֵהָרֵג; שֶׁנֶּאֱמַר[46]: וְאַתָּה תְּבַעֵר הַדָּם הַנָּקִי.

39) סוטה מז. 40) כשאר חולין, ואף־על־פי שכבר הורידו אותה לנחל, לא נאסרה בהנאה. והטעם, שמלכתחילה הורידו אותה לנחל לעריפה משום שלא נמצא ההורג, ומפני ששכיח הדבר שיימצא ההורג, חשבו בית־דין על אפשרות זו ולא גמרו בדעתם להקדישה במקרה שכזה. וראה למעלה פ"ט הערה לט, שהבאנו ממו"נ ח"ג פ"ח, שמצוות עגלה ערופה על כל הכנותיה אינה אלא אמצעי לפרסם את הדבר שיוודע ברבים, ועל־ידי־זה להוודע מי הוא הרוצח, וזה מוכיח שבית־דין נותנים את דעתם על אפשרות כזו (כסף־משנה הלכה ז). 41) במקום עריפתה בנחל איתן כדין עגלה ערופה, ואסורה בהנאה. 42) ככתוב: "לא נודע מי הכהו". 43) עגלה ערופה בעיקרה באה לכפר על החטא כשאין יודעים מי הרוצח. 44) ומילאה את תפקידה, שהרי בשעת עריפתה לא ידעו מי הרוצח (משנה סוטה מז. וכריתות כג:). 45) אין אומרים שעל־ידי העריפה כבר כופר החטא, ואין צורך להרוג את הרוצח, כתובות לז: וסוטה מז: 46) בסוף פרשת עגלה ערופה לאחר עריפתה. בברייתא שם מובא הפסוק: "ולארץ לא יכופר וגו' כי אם בדם שופכו". וידועה דרכו של רבינו להביא פסוק שנראה לו יותר מתאים ללמוד ממנו את הדין, מאשר הפסוק שהובא בגמרא (ראה יד מלאכי כלל ד מכללי הרמב"ם).

ט. הַנַּחַל שֶׁנֶּעֱרְפָה בּוֹ הָעֶגְלָה אָסוּר בִּזְרִיעָה[47] וַעֲבוֹדָה לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזְרַע[48]. וְכָל הָעוֹבֵד שָׁם עֲבוֹדָה בְּגוּפָהּ שֶׁל קַרְקַע, כְּגוֹן שֶׁחָרַשׁ אוֹ חָפַר אוֹ זָרַע אוֹ נָטַע וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ - הֲרֵי זֶה לוֹקֶה[49]. וּמֵתָּר[50] לִסְרֹק שָׁם פִּשְׁתָּן וּלְנַקֵּר[51] שָׁם אֲבָנִים, שֶׁזֶּה כְּמִי שֶׁאָרַג שָׁם בֶּגֶד אוֹ תִּפְרוֹ, שֶׁאֵינָהּ מְלָאכָה בְּגוּף הַקַּרְקַע. לְכָךְ נֶאֱמַר[52]: לֹא יֵעָבֵד וְלֹא יִזָּרֵעַ - מַה זְּרִיעָה בְּגוּפָהּ שֶׁל קַרְקַע, אַף כָּל הָעֲבוֹדָה שֶׁנֶּאֱסְרָה שָׁם אֵינָהּ אֶלָּא בְּגוּפָהּ שֶׁל קַרְקַע.

47) משנה סוטה מה: וברייתא מו: 48) ואין מובנו לשעבר, כלומר אין הכתוב מוסר תיאור נחל איתן, שזהו נחל שלא עבדו בו ולא זרעו אותו, אלא זוהי אזהרה לעתיד, שם מו: 49) שעבר על הלאו, "לא יעבד בו ולא יזרע", מכות כב. 50) שם. 51) לסתת. ששתי עבודות אלו נעשות אמנם על הקרקע, אבל לא בגופה של קרקע, ואינן דומות לחרישה וזריעה. 52) "ולא יזרע", אף־על־פי שזה נכלל ב"לא יעבד", להקיש עבודה לזריעה, 'ספרי' שופטים רז: סוטה שם.

י. אַנְשֵׁי עִיר קְרוֹבָה שֶׁנִּתְאַחֲרוּ וְלֹא הֵבִיאוּ עֶגְלָה עֲרוּפָה - כּוֹפִין אוֹתָן וּמְבִיאִין, וַאֲפִלּוּ לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים[53]; שֶׁחַיָּבֵי עֶגְלָה עֲרוּפָה שֶׁעָבַר עָלֶיהָ יוֹם הַכִּפּוּרִים - חַיָּבִים לְהָבִיא אַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים.

53) שאין יום הכיפורים מכפר, אף־על־פי שזהו חטא שאין מכיר בו אלא הקדוש־ברוך־הוא, ו"חטא שאין מכיר בו אלא המקום (=הקדוש־ברוך־הוא) יום הכיפורים מכפר". ולומדים דין זה מן הכתוב בעגלה ערופה: "כפר לעמך ישראל אשר פדית" (מארץ מצרים), "ראויה כפרה זו לכפר על יוצאי מצרים", אם נמצא חלל ביניהם, ואף־על־פי שעברו מאז הרבה שנים, כריתות כו: 'ספרי' שופטים רי.

~ שבת קודש י"ג שבט ~

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר שמצות־עשה לעשות מעקה ולהסיר כל מכשול שיש בו סכנה כו'. דברים שאסרום חכמים מפני הסכנה ומה הם.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לַעֲשׂוֹת אָדָם מַעֲקֶה[2] לְגַגּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ. וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה בֵּית דִּירָה[3]; אֲבָל בֵּית הָאוֹצָרוֹת[4] וּבֵית הַבָּקָר וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵינוֹ זָקוּק לוֹ[5]. וְכָל בַּיִת שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת - פָּטוּר מִן הַמַּעֲקֶה[6].

2) גדר. 3) בית שדרים בו, ואדם משתמש בגגו, ויש סכנה שייפול ממנו. מצוות מעקה לגג ב"בית" כתובה, וסתם בית, בית דירה משמע. 4) המשמש כמחסן ליין, שמן ותבואה. 5) מפני שאינם בית דירה. רבינו למד דין זה ממזוזה, שנינו בספרי ואתחנן פיסקה לו: "שומע אני ... ובית הבקר ובית האוצרות ... במשמע, תלמוד לומר ביתך, מה ביתך בית דירה אף כל ביתך". וכן פסק רבינו בהלכות מזוזה פרק ו הלכה ז. וסובר רבינו שגם "בית" הנאמר כאן ממעט את כל אלה. ראה יומא יא. וראה כסף משנה כאן. 6) שאינו ראוי לדירה, ספרי תצא, רכט; סוכה ג:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ב. בַּיִת שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין - חַיָּבִין[7] בְּמַעֲקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ - לֹא תָּלָה אֶלָּא בְּנוֹפֵל[8]. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר 'גַּגֶּךָ'? לְמַעֵט בָּתֵּי כְּנֵסִיּוֹת[9] וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת[10], לְפִי שֶׁאֵינָן עֲשׂוּיִים לְדִירָה[11]. הָיְתָה רְשׁוּת הָרַבִּים גְּבוֹהָה מִגַּגּוֹ[12] - אֵינוֹ זָקוּק[13] לְמַעֲקֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ[14] - וְלֹא לְתוֹכוֹ[15].

7) אף על פי שכתוב: ועשית מעקה לגגך, ומשמע שלך, וזה אינו שלו אלא של שותפות. 8) אם יכול ליפול ממנו חייב. מכאן שאין הבדל בין בית של אחד ובין בית של שותפים. ואף על פי שרבי אלעי חולק שם ופוטר בית שותפים ממעקה (לפי פירושו של רש"י שם), סובר רבינו שלעניין מעקה אין הלכה כרבי אלעי. ועוד ייתכן שלדעת רבינו חולק רבי אלעי על קצת דברים שם, אבל במעקה הוא מודה שחייב (כסף משנה). 9) מיועדים לתפילה. 10) מיועדים ללימוד תורה. 11) וממילא אין משתמשים בגג. 12) ויש לחשוש שיפלו מרשות הרבים על הגג. 13) ואין אומרים שיעשה מעקה על גגו מלמטה למעלה גבוה מרשות הרבים, כדי שלא יפלו העוברים ברשות הרבים על גגו. 14) לרשות הרבים. 15) מרשות הרבים לתוך הגג, שם.

ג. גַּבֵּהּ הַמַּעֲקֶה אֵין פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים[16], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפֹּל מִמֶּנּוּ הַנּוֹפֵל. וְצָרִיךְ לִהְיוֹת הַמְּחִיצָה חֲזָקָה כְּדֵי שֶׁיִּשָּׁעֵן אָדָם עָלֶיהָ וְלֹא תִּפֹּל. וְכָל הַמַּנִּיחַ גַּגּוֹ בְּלֹא מַעֲקֶה - בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל לֹא תַעֲשֶׂה[17], שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ[18]. וְאֵין לוֹקִין[19] עַל לָאו זֶה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין בּוֹ מַעֲשֶׂה[20].

16) מן הגג למעלה מכל הצדדים. ראה כסף משנה. 17) "ועשית מעקה לגגך - מצוות עשה, ולא תשים דמים בביתך - מצוות לא תעשה", ספרי שם. 18) אשמת שפיכות דמים בביתך. 19) כדין עובר על לא תעשה שבתורה. 20) עובר על הלאו בזה שלא עשה מעקה, וכל לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו. רבינו בהלכות סנהדרין פרק יח הלכה א.

ד. אֶחָד הַגָּג וְאֶחָד[21] כָּל דָּבָר[22] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנָה וְרָאוּי שֶׁיִּכָּשֵׁל בָּהּ אָדָם וְיָמוּת[23]. כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה לוֹ בְּאֵר אוֹ בּוֹר בַּחֲצֵרוֹ, בֵּין שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מַיִם בֵּין שֶׁאֵין בּוֹ מַיִם[24] - חַיָּב לַעֲשׂוֹת חֵלְיָא[25] גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים[26], אוֹ לַעֲשׂוֹת לָהּ כִּסּוּי[27], כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפֹּל בָּהּ אָדָם[28] וְיָמוּת. וְכֵן כָּל מִכְשׁוֹל[29] שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנַת נְפָשׁוֹת - מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַסִּירוֹ[30] וּלְהִשָּׁמֵר מִמֶּנּוּ[31] וּלְהִזָּהֵר בַּדָּבָר[32] יָפֶה יָפֶה; שֶׁנֶּאֱמַר: הִשָּׁמֶר לְךָ וּשְׁמֹר נַפְשְׁךָ. וְאִם לֹא הֵסִיר, וְהִנִּיחַ[33] הַמִּכְשׁוֹלוֹת הַמְּבִיאִין לִידֵי סַכָּנָה - בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר בְּ'לֹא תָשִׂים דָּמִים'.

21) בין ובין. 22) "אין לי אלא גג, מניין לרבות בורות, שיחים, מערות ונעיצים? תלמוד לומר: לא תשים דמים בביתך". ספרי שם. וכתבה תורה "גג", מפני שדיבר הכתוב בהווה (=שכיח). 23) מצוות מעקה אינה אלא במקום שיש חשש למיתה ולא חשש לנזק, שכתוב: ולא תשים דמים בביתך. 24) ראה הלכות נזקי ממון פרק יב הלכה י. 25) תל עפר. 26) "עשה לו חולייה כראוי, גבוהה עשרה טפחים ... פטור", תוספתא בבא קמא פרק ו. 27) "וכיסה כראוי", שם. 28) כיסוי חזק שיעמוד בפני כובד האדם, כמו שאמרנו במעקה בהלכה הקודמת. 29) "שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו, ואל יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו", בבא קמא טו: 30) שאף זה בכלל מצוות עשה "ועשית מעקה לגגך", שמטרתה הרחקת סכנת נפשות. 31) מצוה זו מוטלת על כל אדם, שיתרחק ממקום הסכנה, שלא כהסרת המכשול המוטלת על בעל המכשול. 32) במקרה ואינו יכול להימלט ממקום הסכנה. 33) והשאיר.

ה. הַרְבֵּה דְּבָרִים אָסְרוּ[34] חֲכָמִים מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם סַכָּנַת נְפָשׁוֹת[35]. וְכָל הָעוֹבֵר עֲלֵיהֶן וְאוֹמֵר: הֲרֵינִי מְסַכֵּן בְּעַצְמִי, וּמַה לַּאֲחֵרִים עָלַי בְּכָךְ, אוֹ אֵינִי מַקְפִּיד בְּכָךְ[36] - מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת[37].

34) על כל אחד לעשות. 35) להעושה. 36) איני מדקדק בכך, שאיני חושש. 37) דרבנן, כדין העובר על שאר מצוות דרבנן.

ו. וְאֵלּוּ הֵן: לֹא יַנִּיחַ אָדָם פִּיו עַל הַסִּלּוֹן[38] הַמְקַלֵּחַ וְיִשְׁתֶּה. וְלֹא יִשְׁתֶּה בַּלַּיְלָה מִן הַנְּהָרוֹת וּמִן הָאֲגַמִּים[39], שֶׁמָּא יִבְלַע עֲלוּקָה[40] וְהוּא אֵינוֹ רוֹאֶה. וְלֹא יִשְׁתֶּה מַיִם מְגֻלִּים, שֶׁמָּא שָׁתָה מֵהֶן נָחָשׁ[41] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ מִזּוֹחֲלֵי עָפָר וְיָמוּת.

38) צינור מחובר למים שבקרקע - והאיסור הוא משום סכנה, שמא יבלע עלוקה, עבודה זרה יב. 39) מקווה מים עומדים. 40) המוצצת דם, ויבוא לידי סכנה. 41) והטיל בהם ארס.

ז. וְאֵלּוּ הֵן הַמַּשְׁקִין הָאֲסוּרִין מִשּׁוּם גִּלּוּי: הַמַּיִם, וְהַיַּיִן, וַאֲפִלּוּ מָזוּג[42], וַאֲפִלּוּ הִתְחִיל טַעְמוֹ לְהִשְׁתַּנּוֹת לְחֹמֶץ[43], וְהֶחָלָב, וְהַדְּבַשׁ, וְהַציר[44]. אֲבָל שְׁאָר כָּל הַמַּשְׁקִין - אֵין מַקְפִּידִין עַל גִּלּוּיָן, שֶׁאֵין בַּעֲלֵי אֶרֶס שׁוֹתִין מֵהֶן.

42) שני חלקים מים ואחד יין, עבודה זרה ל. 43) יש חשש ששתה ממנו בעל ארס ואסור (שם). אבל לאחר שהחמיץ הרבה אינו אסור משום גילוי, שם לב. וכן חומץ ממש אינו אסור משום גילוי שאין הנחש שותה ממנו. חולין מט: 44) מיץ בשר, דגים או פירות. שם.

ח. הַשּׁוּם שֶׁנִּתְרַסֵּק[45], וַאֲבַטִּיחַ[46] שֶׁנִּחְתַּךְ, וְנִתְגַּלָּה - אָסוּר. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָהֶן. יַיִן מְבֻשָּׁל וְיַיִן תּוֹסֵס[47] - אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם גִּלּוּי. וְתוֹסֵס הוּא הַיַּיִן מִשְּׁעַת דְּרִיכָתוֹ[48] עַד שְׁלֹשָׁה יָמִים. וְיַיִן אוֹ מַיִם אוֹ חָלָב שֶׁהָיוּ חַמִּין, כָּל זְמַן שֶׁהַהֶבֶל עוֹלֶה[49] מֵהֶן; וְכֵן מַשְׁקִין שֶׁהָיָה הַמַּשְׁקֶה יוֹרֵד מִלְּמַעְלָה לְתוֹכָן[50] טִפָּה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אַחַר טִפָּה, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה טוֹרֵד וְיוֹרֵד[51] - כָּל אֵלּוּ אֵין בָּהֶן מִשּׁוּם גִּלּוּי; שֶׁזּוּחֲלֵי עָפָר מִתְּיָרְאִים מִבִּעְבּוּעַ הַמַּשְׁקֶה[52] וּמִן הַהֶבֶל וְאֵין שׁוֹתִין מִמֶּנּוּ.

45) והוא מגולה, ביצה ז: ירושלמי תרומות פרק ח, הלכה ג. 46) "וכן אבטיח שנתגלה", עבודה זרה ל: וראה להלן הלכה יד. 47) יין חדש מגיתו, שם ל: 48) בגת. 49) "חמין כל זמן שמעלים הבל, הרי אלו מותרים", ירושלמי תרומות שם. 50) כגון כלי שתחת חבית שמקבל יין הנוטף מן החבית. 51) שמטפטף תדיר והטיפות רודפות זו את זו. 52) ושומעים קול הבעבוע ובורחים (שם).

ט. מֵי כְּבָשִׁין[53] וּמֵי שְׁלָקוֹת[54] וּמֵי תּוּרְמוֹסִין[55] - אֵין בָּהֶן[56] מִשּׁוּם גִּלּוּי. מַיִם שֶׁשָּׁרָה בָּהֶן כְּבָשִׁין וּשְׁלָקוֹת וְתוּרְמוֹסִין: אִם נִשְׁתַּנָּה טַעְמָן[57] - אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם גִּלּוּי, וְאִם אֵין בָּהֶם נוֹתֵן טַעַם - אֲסוּרִין[58]. וְכֵן מַיִם שֶׁהֵדִיחַ בָּהֶם פְּרִישִׁים[59] וְדַרְמוֹסְקִין[60] לְחוֹלֶה[61] - אֲסוּרִין מִשּׁוּם גִּלּוּי.

53) מים שכבשו בהם זיתים וכדומה, תוספתא תרומות פרק ז. וראה ירושלמי תרומות פרק ח הלכה ג. 54) ירקות או פירות ששפכו עליהם מים רותחים. 55) מין צמח שגרעיניו דומים לפולים והם מרים. 56) שאין הנחש שותה מהם. 57) דינם כמי כבשין וכמי שלקות וכמי תורמוסים, ומותרים. 58) כדין מים שאסורים משום גילוי. 59) חבושים, מין פרי עץ, ראה כלאיים א, ד. 60) פרי הבא מדמשק, ירושלמי שבת ד, א. 61) ומסתמא ממהר ואין שוהים במים כדי שישתנה טעמם, ומשום כך אסורים משום גילוי.

י. יַיִן שֶׁנִּתְחַבֵּר בּוֹ[62] דְּבָרִים חַדִּין[63] כְּפִלְפְּלִין, אוֹ דְּבָרִים מָרִים כְּאַפְסַנְתִּין[64], עַד שֶׁנִּשְׁתַּנָּה טַעְמָם - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם גִּלּוּי[65]. וְהוּא הַדִּין בִּשְׁאָר הַמַּשְׁקִין.

62) שנתנו לתוכו. 63) חריפים. 64) כלענה (מלה יוונית). 65) שאין הנחש שותה מהם.

יא. כָּל הַמַּשְׁקִין הָאֲסוּרִין מִשּׁוּם גִּלּוּי שֶׁנִּתְגַּלּוּ, בֵּין בַּיּוֹם[66] בֵּין בַּלַּיְלָה - אֲסוּרִין. וַאֲפִלּוּ הָיָה בְּצִדָּן אָדָם יָשָׁן - אֵין אֵימַת יָשָׁן עַל הַזּוּחֲלִין. וְכַמָּה יִשְׁהוּ[67] וְיֵאָסְרוּ? כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא הָרַחַשׁ[68] מִתַּחַת אֹזֶן כְּלִי[69] וְיִשְׁתֶּה וְיַחֲזֹר לִמְקוֹמוֹ.

66) ואין אומרים אימת אדם על הנחש, עבודה זרה ל. 67) כמה יעמדו מגולים, תרומות פרק ח משנה ד. 68) הרמש (תרגום "רמש" - רחש, פירוש המשניות לרבינו, שם). 69) מחורו שתחת אוזן הכלי, ואף על פי שאין נראה שם חור, שיש נחש דק כשערה, חולין י. וירושלמי תרומות פרק ח, הלכה ג.

יב. שְׁעוּר הַמַּיִם שֶׁיֵּאָסְרוּ אִם נִתְגַּלּוּ: כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַסַּם נִכָּר[70] בָּהֶן וּמַזִּיק. אֲבָל אִם הָיוּ הַמַּיִם מְרֻבִּין כְּדֵי שֶׁתֹּאבַד בָּהֶן הַמָּרָה[71] - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין, בֵּין בְּכֵלִים בֵּין בְּקַרְקָעוֹת[72]. וְכֵן הַדִּין בִּשְׁאָר הַמַּשְׁקִין.

70) מורגש כוחו המרעיל. 71) שיתבטל הארס בהם. 72) כגון מקווה מים.

יג. מַעְיָן הַמּוֹשֵׁךְ[73] כָּל שֶׁהוּא - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם גִּלּוּי. לָגִין[74] מְגֻלֶּה שֶׁהִנִּיחוֹ בִּשְׂדֵה[75] תֵּבָה[76] וּמִגְדָּל[77] אוֹ בַּתִּיק[78] שֶׁלּוֹ, אוֹ בְּבוֹר אֲפִלּוּ עָמֹק מֵאָה אַמָּה[79], אוֹ בְּמִגְדָּל גָּבוֹהַּ מֵאָה אַמָּה, אוֹ בִּטְרַקְלִין[80] מְיֻפֶּה וּמְסֻיָּד[81] - הֲרֵי זֶה אָסוּר[82]. בָּדַק[83] אֶת הַתֵּבָה אוֹ אֶת הַמִּגְדָּל וְאַחַר כָּךְ הִנִּיחוֹ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[84]. וְאִם הָיָה בָּהֶן[85] נֶקֶב - אָסוּר[86]. כַּמָּה יִהְא בַּנֶּקֶב? כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס אֶצְבַּע קְטַנָּה[87] שֶׁל קָטָן[88].

73) וזוחלי עפר מתייראים ממנו. 74) כד יין, תוספתא שם; ירושלמי שם. 75) בתיבה, שיש בה מגרות אחדות, כלים יח, ג. 76) ארגז. 77) ארון גבוה לשמירת חפצים. 78) בנרתיק. 79) לשון התוספתא שם. 80) באולם. 81) שאין דרך הנחשים להיות שם. 82) שמא היה שם נחש קודם שהניחו שם. 83) וראה שאין שם כלום. 84) ואין חוששים שמא בא נחש אחר שהניח שם את הלגין ושתה וחזר ויצא משם. 85) בתיבה או בארון. 86) אפילו בדקו קודם, שמא נכנס לחורים ולסדקים ולא ראה אותו. 87) שיש מין נחש קטן שיכול להיכנס דרך חור קטן. 88) ירושלמי שם; תוספתא שם. ואף על פי שהרחש דק כשערה, מתיירא הוא להיכנס לנקב קטן משיעור זה, ירושלמי שם.

יד. חָבִית שֶׁנִּתְגַּלְּתָה, אַף עַל פִּי שֶׁשָּׁתוּ מִמֶּנָּה תִּשְׁעָה וְלֹא מֵתוּ - לֹא יִשְׁתֶּה עֲשִׂירִי. מַעֲשֶׂה הָיָה וְאָמְרוּ שֶׁשָּׁתָה עֲשִׂירִי וָמֵת, מִפְּנֵי שֶׁאֶרֶס הַנָּחָשׁ שָׁקַע לְמַטָּה[89]. וְיֵשׁ סַם חֲמַת זוּחֲלֵי עָפָר[90] שֶׁעוֹלֶה וְצָף לְמַעְלָה, וְיֵשׁ סַם שֶׁהִיא נִתְלֵית בְּאֶמְצַע הַמַּשְׁקֶה, לְפִיכָךְ הַכֹּל אָסוּר[91]. וַאֲפִלּוּ סִנְּנוּ[92] בִּמְסַנֶּנֶת. וְכֵן אֲבַטִּיחַ שֶׁנִּתְגַּלָּה, אַף עַל פִּי שֶׁאָכְלוּ מִמֶּנּוּ תִּשְׁעָה וְלֹא מֵתוּ - לֹא יֹאכַל עֲשִׂירִי[93].

89) "שלושת מיני ארס הם: של (נחש) בחור - שוקע (לפי שחזק הוא וכבד, ושוקע בתוך המשקה לקרקעיתו של כלי); של בינוני - מפעפע (באמצע המשקה), ושל זקן - צף" (שארסו קלוש), עבודה זרה שם. 90) על פי דברים לב, כד. ופירושו - רעל נחשים. 91) כי אין יודעים גילו של הנחש שהטיל שם ארסו. 92) אסור, שהארס מהול במים ועובר דרך המסננת. 93) שהאבטיח רך הוא, והארס שוקע בו.

טו. מַיִם שֶׁנִּתְגַּלּוּ - לֹא יִשְׁפְּכֵם לִרְשׁוּת הָרַבִּים[94], וְלֹא יְרַבֵּץ[95] בָּהֶם אֶת הַבַּיִת, וְלֹא יְגַבֵּל[96] בָּהֶן אֶת הַטִּיט, וְלֹא יִרְחַץ בָּהֶן פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו, וְלֹא יַשְׁקֶה מֵהֶן לֹא בְּהֵמְתּוֹ וְלֹא בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ; אֲבָל מַשְׁקֶה אוֹתָן לְחָתוּל[97].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

94) שמא יעבור שם אדם יחף ויינזק. 95) לא ישפוך על קרקע הבית להשכיב את האבק שלא יעלה. 96) ולא ילוש, שלא ייכנס הרעל בין קשרי אצבעותיו. 97) שאין הארס מזיק לו, ואף על פי שמרזה אותו, הוא חוזר ומבריא.

טז. עִסָּה שֶׁנִּלּוֹשָׁה בְּמַיִם מְגֻלִּין, אֲפִלּוּ הִיא שֶׁל תְּרוּמָה - תִּשָּׂרֵף[98]. וַאֲפִלּוּ נֶאֱפֵית הַפַּת - אֲסוּרָה[99].

98) אף על פי שאסור לשרוף תרומה טהורה, משום סכנה התירו. 99) שלא כרבי נחמיה האומר: "אפאה הרי זו מותרת. מפני שארס של נחש כלה באור" (באש), שם.

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר בהמה חיה ועוף שנשכם נחש שאסורים משום סכנה כו'. שלא להתיחד עם הגוי ושלא ליקח רפואתו. ודין אם מותר להסתפר ממנו. ואם אסור למכור להם כלי מלחמה. ודין אם אסור למכור לישראל ליסטים ולהשיא עצה טובה לגוי.

א. בְּהֵמָה חַיָּה אוֹ עוֹף שֶׁנְּשָׁכָן הַנָּחָשׁ[2] וְכִיּוֹצֵא בּוֹ[3], אוֹ שֶׁאָכְלוּ סַם הַמְּמִית הָאָדָם[4], קֹדֶם שֶׁיִּשְׁתַּנֶּה[5] בְּגוּפוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִים[6] מִשּׁוּם סַכָּנַת נְפָשׁוֹת[7]. לְפִיכָךְ, בְּהֵמָה חַיָּה וָעוֹף שֶׁנִּמְצְאוּ חֲתוּכֵי רַגְלַיִם[8], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מֻתָּרִין מִשּׁוּם טְרֵפָה - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין מִשּׁוּם סַכָּנָה, שֶׁמָּא אֶחָד מִזּוֹחֲלֵי עָפָר נְשָׁכָן, עַד שֶׁיִּבָּדְקוּ. כֵּיצַד בּוֹדְקָן? צוֹלֶה אוֹתָן בְּתַנּוּר, אִם לֹא נִתְחַתְּךָ[9] הַבָּשָׂר וְלֹא נִשְׁתַּנָּה[10] מִשְּׁאָר הַצָּלִי - הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִין.

2) חולין נח: 3) זחל ארסי. 4) אבל אכלה סם הממית בהמה ושחטה כשרה, שדינה כשאר מסוכנת, שם. 5) אבל אם שהה עד שנשתנה הארס בגופו של השותה, שוב אינו מזיק. 6) באכילה אם שחטם, מפני שהארס מחלחל בכל הגוף. 7) אבל מותרת משום טריפה, והאיסור משום סכנת נפשות חמור מאיסור טריפה, חולין י. ויומא פג. 8) חולין נט. 9) נתפרק לחתיכות. 10) אבל אם נשתנה, אפילו לא נתפרק אסור.

ב. וְכֵן נִקּוּרֵי[11] תְּאֵנִים וַעֲנָבִים, וְהַקִּשּׁוּאִים וְהַדְּלוּעִין וְהָאֲבַטִּיחִין וְהַמְּלָפְפוֹנוֹת, אֲפִלּוּ הָיוּ גְּדוֹלִים בְּיוֹתֵר[12], בֵּין תְּלוּשִׁין בֵּין מְחֻבָּרִין[13], וַאֲפִלּוּ הָיוּ בְּתוֹךְ הַכְּלִי[14], כֹּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ לֵחָה[15] וְנִמְצָא נָשׁוּף - אָסוּר, שֶׁמָּא נָחָשׁ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ נְשָׁכוֹ[16]. וַאֲפִלּוּ רָאָה צִפּוֹר[17] אוֹ עַכְבָּר יוֹשֵׁב וּמְנַקֵּר[18] - הֲרֵי אֵלּוּ אֲסוּרִין, שֶׁמָּא בִּמְקוֹם נֶקֶב[19] נִקַּב[20].

11) נקבים, תרומות פרק ח, משנה ו. 12) והניקור מצד אחד, לא יאכל אפילו מצד אחר. 13) לעץ או לקרקע. 14) ראה 'תוספות יום טוב', שם. 15) רטיבות, מיץ הארס מתערב בליחה ומחלחל בכולו, אבל בדבר יבש חותך את מקום הניקור ואוכל את השאר. 16) כתבו ה'תוספות': עכשיו במדינות אלו אין אנו נזהרים בגילוי, לפי שאין חמת זוחלי עפר מצויה בינינו כלל. 17) חולין ט. 18) במקור ובפה. 19) של נחש. 20) הציפור או העכבר.

ג. תְּאֵנָה[21] אוֹ עֵנָב שֶׁנִּטַּל הָעֹקֶץ[22] שֶׁלָּהֶן - אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם גְּלוּי[23]. לְפִיכָךְ אוֹכֵל אָדָם תְּאֵנִים וַעֲנָבִים בַּלַּיְלָה וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ[24]. תְּאֵנָה נְקוּרָה שֶׁיָּבְשָׁה וְנַעֲשֵׂית גְּרוֹגֶרֶת[25], וּתְמָרָה נְקוּרָה שֶׁיָּבְשָׁה - שְׁתֵּיהֶן מֻתָּרוֹת[26].

21) ע"ז ל: 22) ונעשה פה קטן במקום העוקץ. 23) אם השאירם גלויים מותרים, אף־על־פי שיש בהם לחלוחית. 24) שמא אכל מהם נחש והטיל בהם ארס. ואין זה דומה לניקורי תאנים שבהלכה ב. מפני שהנקב מעורר חשש שמא אכל נחש. 25) תאנה יבשה. 26) ירושלמי תרומות פרק ח, הלכה ג.

ד. אָסוּר[27] לְאָדָם לִתֵּן מָעוֹת[28] אוֹ דִּינָרִים[29] לְתוֹךְ פִּיו, שֶׁמָּא יֵשׁ עֲלֵיהֶן רֹק יָבֵשׁ שֶׁל מֵכֵי שְׁחִין אוֹ מְצֹרָעִין[30] אוֹ זֵעָה; שֶׁכָּל זֵעַת אָדָם - סַם הַמָּוֶת, חוּץ מִזֵּעַת הַפָּנִים.

27) שם. 28) פרוטות. ושל נחשת הן. 29) של כסף. 30) ושחין וצרעת מחלות עור מדבקות הן.

ה. וְכֵן לֹא יִתֵּן אָדָם פַּס יָדוֹ[31] תַּחַת שֶׁחְיוֹ[32], שֶׁמָּא נָגַע בְּיָדוֹ בִּמְצֹרָע אוֹ בְּסַם רַע; שֶׁהַיָּדַיִם עַסְקָנִיּוֹת[33]. וְלֹא יִתֵּן הַתַּבְשִׁיל תַּחַת הַמִּטָּה, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹסֵק בִּסְעֻדָּה[34], שֶׁמָּא יִפֹּל בּוֹ דָּבָר הַמַּזִּיק וְהוּא אֵינוֹ רוֹאֶהוּ.

31) כף ידו, ירושלמי שם. 32) בין הזרוע והצלעות מול השכם. 33) ונוגעות בכל דבר, סוכה כו: 34) והוא מיסב על המיטה, ובדעתו לאכלו מיד. ירושלמי שם.

ו. וְכֵן[35] לֹא יִנְעַץ הַסַּכִּין בְּתוֹךְ הָאֶתְרוֹג אוֹ בְּתוֹךְ הַצְּנוֹן[36], שֶׁמָּא יִפֹּל אָדָם עַל חֲדָדָהּ וְיָמוּת. וְכֵן אָסוּר לְאָדָם לַעֲבֹר תַּחַת קִיר נָטוּי[37], אוֹ עַל גֶּשֶׁר רָעוּעַ, אוֹ לִכָּנֵס לְחֻרְבָּה[38]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ מִשְּׁאָר הַסַּכָּנוֹת - אָסוּר לַעֲבֹר בִּמְקוֹמָן.

35) שם. 36) וכיוצא בהם, ואתרוג וצנון דוגמאות הן. 37) ליפול, כלומר רעוע, ראש השנה טז: 38) ואחד הטעמים שהתלמוד נותן הוא "מפני המפולת", שחומת החורבה רעועה, ושמא תיפול עליו, ברכות ג.

ז. וְכֵן אָסוּר לִיהוּדִי לְהִתְיַחֵד[39] עִם הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן חֲשׁוּדִים עַל שְׁפִיכוּת דָּמִים. וְלֹא יִתְלַוֶּה עִמָּהֶן בַּדֶּרֶךְ.[40] פָּגַע[41] עוֹבֵד כּוֹכָבִים בַּדֶּרֶךְ - מַחֲזִירוֹ לִימִינוֹ[42]. הָיוּ עוֹלִין בְּמַעֲלֶה[43] אוֹ יוֹרְדִים בִּירִידָה - לֹא יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים לְמַעְלָה, אֶלָּא יִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה[44] וְעוֹבֵד כּוֹכָבִים לְמַטָּה, שֶׁמָּא יִפֹּל עָלָיו לַהֲמִיתוֹ. וְאַל יָשַׁח[45] לְפָנָיו, שֶׁמָּא יָרֹץ[46] אֶת גֻּלְגָּלְתּוֹ.

39) להשאר יחידי עמו. עבודה זרה כב. 40) אף־על־פי שעוברים שם אנשים. 41) נפגש. שם כה: 42) של יהודי. כי נוח יותר להתגונן ביד ימנית מאשר בשמאלית.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

43) כגון בהר או בסלע. 44) בעלייה ילך היהודי לפני הגוי, ובירידה יוליך את הגוי לפניו. 45) ולא יתכופף לפני הגוי, כדי ליטול משהו, ואפילו במישור. 46) ירוצץ.

ח. אִם שְׁאֵלוּ[47]: לְאָן אַתָּה הוֹלֵךְ? - יַרְחִיב לוֹ אֶת הַדֶּרֶךְ[48], כְּדֶרֶךְ שֶׁהִרְחִיב יַעֲקֹב לְעֵשָׂו; שֶׁנֶּאֱמַר: עַד אֲשֶׁר אָבֹא אֶל אֲדֹנִי שֵׂעִירָה[49].

47) הגוי. 48) אם היה צריך ללכת מרחק קילומטר אחד, יאמר לו שני קילומטרים אני צריך ללכת, אולי ימתין הגוי מלרצחו עד הקילומטר השני, והיהודי יפרוש ממנו קודם לכן וינצל, עבודה זרה שם. 49) וכתוב: "ויעקב נסע סכותה", ולא הלך עד שעיר.

ט. אָסוּר לִקַּח רְפוּאָה מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים, אֶלָּא אִם כֵּן[50] נִתְיָאֲשׁוּ מִמֶּנּוּ שֶׁיִּחְיֶה[51]. וְאָסוּר לְהִתְרַפֵּאת מִן הָאֶפִּיקוֹרוֹס[52], וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְיָאֲשׁוּ מִמֶּנּוּ[53], שֶׁמָּא יִמָּשְׁכוּ אַחֲרָיו[54]. וּמֻתָּר לִקַּח רְפוּאָה מִן הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים לִבְהֵמָה[55] אוֹ לְמַכָּה שֶׁבַּגּוּף מִבַּחוּץ[56], כְּגוֹן מְלוּגְמָא[57] וּרְטִיָּה[58]. וְאִם הָיְתָה מַכָּה שֶׁל סַכָּנָה[59] - אָסוּר לִקַּח[60] מִמֶּנּוּ. וְכָל מַכָּה שֶׁמְּחַלְּלִין עָלֶיהָ[61] אֶת הַשַּׁבָּת - אֵין מִתְרַפְּאִין מֵהֶם.

50) שמא יתן לו סם ממית, שם כז: 51) ואם לא ירפאנו ימות, מותר להתרפאות ממנו, שהרי אין לו מה להפסיד, ושמא ירפאנו הגוי. ומדובר כשאין רופא יהודי. ואף־על־פי שהחולה יוכל עוד לחיות יום או יומיים, והגוי עלול להקדים מותו, בכל זאת מותר להתרפאות ממנו, שאין חוששים לחיי שעה, הואיל וסופו למות, שם. 52) ראה למעלה פרק ד, הלכה י. 53) מן החולה שיחיה. 54) אחרי דעותיו, וייעשו מינים. 55) שאין כאן אלא חשש להפסד ממון בלבד, שם כז. 56) שאין בו סכנה. 57) תחבושת לחה. 58) תחבושת משוחה סממנים. 59) אפילו בגוף מבחוץ. 60) שלא כדעת המתירים במכה בחוץ, הואיל ואם יראה החולה שהסם מזיק, יוכל להרחיקו, שם. 61) כל מכה של חלל (בחלל הגוף) מחללים עליה את השבת, וגב היד וגב הרגל הרי הם כמכה של חלל, ומחללים עליהם את השבת, שם כה.

י. וּמֻתָּר לִשְׁאֹל[62] לְרוֹפֵא עוֹבֵד כּוֹכָבִים, וְיֹאמַר לוֹ: סַם פְּלוֹנִי יָפֶה לְךָ, וְכָךְ וָכָךְ תַּעֲשֶׂה; אֲבָל לֹא יִקַּח מִמֶּנּוּ.

62) שם כז. והטעם הוא, שאם היהודי אינו מתרפא ממנו אלא שואלו בלבד, יבין הגוי שאין היהודי סומך עליו, ובוודאי ישראל ברופא אחר. ולפיכך לא יאמר לו הגוי תרופה מזיקה, כדי שלא לקלקל שמו כרופא מומחה.

יא. וְאָסוּר לְהִסְתַּפֵּר מֵהֶן בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד[63], שֶׁמָּא יַהַרְגֻנוּ[64]. אִם הָיָה אָדָם חָשׁוּב - מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁמִּתְיָרֵא לְהָרְגוֹ. וְאִם דֹּמֶה[65] לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁהוּא אָדָם חָשׁוּב[66] כְּדֵי שֶׁיִּפְחַד מִמֶּנּוּ וְלֹא יַהַרְגֻנוּ - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְהִסְתַּפֵּר מִמֶּנּוּ.

63) אבל ברשות הרבים מותר, מפני שהגוי מפחד להרגו, עבודה זרה כז. 64) במספריים או בתער שבידו. 65) התראה לפני הגוי. 66) כגון שהסתכל במראה לראות אם התספורת נאה, וחושב הגוי שאיש חשוב הוא, המקפיד על תספורתו, שם כט.

יב. אָסוּר[67] לִמְכֹּר לְעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים כָּל כְּלֵי הַמִּלְחָמָה[68]. וְאֵין מַשְׁחִיזִין לָהֶם אֶת הַזַּיִן[69]. וְאֵין מוֹכְרִין לָהֶן לֹא סַכִּין[70], וְלֹא קוֹלָרִין[71], וְלֹא כְּבָלִים[72] [שֶׁל בַּרְזֶל], וְלֹא שַׁלְשֶׁלְאוֹת שֶׁל בַּרְזֶל הִנְדּוּאָה[73], וְלֹא דֻּבִּים[74] וַאֲרָיוֹת, וְלֹא כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נֶזֶק לָרַבִּים. אֲבָל מוֹכְרִין לָהֶן תְּרִיסִין[75], שֶׁאֵינָן אֶלָּא לְהָגֵן[76].

67) שם טו: 68) שמא ישתמשו בהם להרע ליהודים. 69) כגון סייף ורומח. 70) ובגמרא שלנו הגירסא "סדן", ופירש רש"י: "לשום בו רגלי איש", הכוונה לאסיר בבית הסוהר. אבל רבינו חננאל גרס שם "סכין", וגירסת רבינו כגירסת רבינו חננאל. 71) שרשרת של ברזל שעל צוואר השבוי. 72) שרשרת שכובלים בה רגלי אסירים "ענו בכבל רגלו", תהלים קה, יח. בדפוס רומי ר"מ: ולא שלשלאות. . . ולא עששיות של ברזל. 73) מהודו. ברזל זה מיוחד לעשות ממנו כלי זיין, שם טז. 74) משנה, שם. הגויים משתמשים בהם למאבק עם שבויים. 75) מגינים. 76) ולא כדעת האוסרים שם, החוששים שישתמשו בתריסים כבנשק התקפה לאחר שיאזלו כלי זיינם.

יג. וּכְשֵׁם שֶׁאָסְרוּ לִמְכֹּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים, כָּךְ אָסְרוּ לִמְכֹּר לְיִשְׂרָאֵל שֶׁמּוֹכֵר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים[77]. וּמֻתָּר[78] לִמְכֹּר כְּלֵי זַיִן לַחַיִל[79] שֶׁל בְּנֵי הַמְּדִינָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מֵגִינִין עַל יִשְׂרָאֵל[80].

77) שם טו: 78) שם טז. 79) לצבא. 80) שגרים באותה מדינה.

יד. כֹּל שֶׁאָסוּר לִמְכֹּר לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים אָסוּר לִמְכֹּר לְיִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא לִסְטִים[81], מִפְּנֵי שֶׁנִּמְצָא מַחֲזִיק יַד[82] עוֹבְרֵי עֲבֵרָה וּמַכְשִׁילוֹ[83]. וְכֵן כָּל הַמַּכְשִׁיל עִוֵּר בְּדָבָר[84] וְהִשִּׁיאוֹ עֵצָה[85] שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת[86], אוֹ שֶׁחִזֵּק יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה, שֶׁהוּא עִוֵּר וְאֵינוֹ רוֹאֶה דֶּרֶךְ הָאֱמֶת[87] מִפְּנֵי תַּאֲוַת לִבּוֹ[88] - הֲרֵי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל; הַבָּא[89] לִטֹּל מִמְּךָ עֵצָה, תֵּן לוֹ עֵצָה הַהוֹגֶנֶת לוֹ.

81) שודד, שם. 82) מסייע בידו. אפילו אין הליסטים חשוד בשפיכות דמים, בכל זאת אסור למכור לו נשק, שעוזר לו בזה לבצע מעשי שוד ולהמלט. 83) בעבירה, שלולא הנשק יתכן ולא היה מעיז ללסטם את הבריות. 84) שאינו בקי בו. כתוב בתורה: "ולפני עור לא תתן מכשול ויראת מאלקיך" (ויקרא יט, יד), ורבותינו דרשו זה המכשיל את חבירו שהוא "עוזר בדבר", ונותן לו עצה רעה, 'ספרא' קדושים פרק ג, פרשה ב. 85) ונתן לו עצה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

86) שהוא בעצמו יודע שאינה נכונה. "היה נוטל ממך עצה, אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו. אל תאמר לו צא בהשכמה - שיקפחוהו ליסטים. צא בצהרים - בשביל שישתרב. אל תאמר לו - מכור את שדך וקח לך חמור, ואתה עוקף ונוטלו ממנו", שם. 87) שהיא דרך התורה ומצוותיה. 88) כגון המושיט כוס יין לנזיר, או המלוה ברבית והלוה ברבית, ששניהם עוברים משום "ולפני עור לא תתן מכשול", לפי שכל אחד מהם עוזר לחבירו לעשות עבירה. ראה עבודה זרה ו: בבא מציעא עה: וראה ספר המצוות לרבינו, מצוות לא־תעשה רצט. 89) בספרים שלנו זהו סוף הלכה יד, אבל בדפוס רומי ר"מ מתחלת כאן הלכה טו.

טו. וְאָסוּר[90] לְהַשִּׁיא עֵצָה טוֹבָה לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים אוֹ לְעֶבֶד רָשָׁע[91]. וַאֲפִלּוּ לְהַשִּׁיאוֹ עֵצָה שֶׁיַּעֲשֶׂה דְּבַר מִצְוָה[92], וְהוּא עוֹמֵד בְּרִשְׁעוֹ[93] - אָסוּר. וְלֹא נִתְּנָסָה[94] דָּנִיֵּאל אֶלָּא עַל שֶׁהִשִּׁיא עֵצָה לְנְבוּכַדְנֶצַּר לִתֵּן צְדָקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: לָהֵן מַלְכָּא מִלְכִּי יִשְׁפַּר עֲלָךְ[95].

~ נקודות משיחות קודש ~

"וְאָסוּר לְהַשִּׁיא עֵצָה טוֹבָה לְעוֹבֵד כּוֹכָבִים ... וְלֹא נִתְּנָסָה דָּנִיֵּאל אֶלָּא עַל שֶׁהִשִּׁיא עֵצָה לְנְבוּכַדְנֶצַּר לִתֵּן צְדָקָה".

וממה שהביא בהלכות מלכים (פ"י ה"י) הדוגמא של נתינת צדקה בבן נח, מוכח שסבר להלכה שבני נח אינם מחויבים בצדקה. ועפ"ז יש לומר שמה שכתב כאן "שיעשה דבר מצוה ליתן צדקה" הכוונה למצוה שאינו מצווה ועושה, מה־שאין־כן בשבע מצוות בני נח.

(על פי לקו"ש חלק ה' ע' 158 הע' 58
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

90) בבא־בתרא ד. 91) אף־על־פי שהוא חייב במצוות. 92) כעצת דניאל לנבוכדנצר שיעשה צדקה, שם. 93) אבל אם חזר בתשובה, מותר. 94) שהשליכו אותו לגוב אריות. 95) עצתי תיטב בעינך.

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שמצות־עשה לפרוק המשא ולטעון עם הבעלים. מאימתי יתחייב לפרוק ולטעון עמו. ואם היא בהמת גוי ומשא של ישראל. ודין מי שראה לבדו ישראל עובר עבירה אם מותר לשונאו כו'.

א. מִי שֶׁפָּגַע[2] בַּחֲבֵרוֹ בַּדֶּרֶךְ, וּבְהֶמְתּוֹ רוֹבֶצֶת תַּחַת מַשָּׂאָהּ[3], בֵּין שֶׁהָיָה עָלֶיהָ מַשָּׂא הָרָאוּי לָהּ[4] בֵּין שֶׁהָיָה עָלֶיהָ יוֹתֵר מִמַּשָּׂאָהּ[5] - הֲרֵי זֶה מִצְוָה לִפְרֹק מֵעָלֶיהָ[6]. וְזוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ[7].

2) שפגש. 3) ואין בכוחה להמשיך בדרכה. 4) לשאת לפי כוחותיה. 5) שהטעין עליה יותר ממה שהיא יכולה לשאת. שלא כדעת האומר (בבא מציעא לב.) שביותר ממשאה פטור. 6) את המשא. 7) עזור לו, ופירשו חכמינו שלפריקה נאמר, שהרי כתוב "רובץ תחת משאו". וראה מכילתא משפטים פרשה כ; 'ספרי' כי־תצא רכב, ובבאמציעא שם.

ב. וְלֹא יִפְרֹק וְיַנִּיחֶנּוּ נִבְהָל[8] וְיֵלֵךְ, אֶלָּא יָקִים עִמּוֹ, וְיַחֲזֹר וְיִטְעַן מַשָּׂאוֹ עָלֶיהָ[9]; שֶׁנֶּאֱמַר: הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ. זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה אַחֶרֶת[10]. וְאִם הִנִּיחוֹ נִבְהָל וְלֹא פָּרַק וְלֹא טָעַן[11] - בִּטֵּל מִצְוַת עֲשֵׂה, וְעָבַר עַל מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִרְאֶה[12] אֶת חֲמוֹר אָחִיךָ.

8) נפחד ודואג. 9) במקומו הנכון. 10) מצוות טעינה, שהרי כתוב שם "חמור אחיך או שורו נופלים בדרך", ומשמע שהבהמה ומשאה מוטלים על הקרקע וצריך לטעון. ולא כדעת רבי יאשיה האומר, ששני הכתובים "עזוב תעזוב עמו" ו"הקם תקים עמו" בפריקה מדברים. מכילתא שם. 11) אפילו פרק, אבל לא טען. 12) "לא תראה זו מצות לא־תעשה, ולהלן הוא אומר "כי תראה" (כי תראה. . . רובץ תחת משאו, שמות כג, ה) מצות־עשה", 'ספרי' שם רכה. וראה ספר המצוות לרבינו, מצוות לא־תעשה רע.

ג. הָיָה כֹּהֵן, וְהַבְּהֵמָה רוֹבֶצֶת בְּבֵית הַקְּבָרוֹת - אֵינוֹ מִטַּמֵּא[13] לָהּ, כְּשֵׁם שֶׁאֵינוֹ מִטַּמֵּא לְהָשִׁיב אֲבֵדָה[14]. וְכֵן אִם הָיָה זָקֵן[15] שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לִטְעֹן וְלִפְרֹק - הוֹאִיל וְאֵינָהּ לְפִי כְּבוֹדוֹ, פָּטוּר[16].

13) שאמרה תורה: "לנפש לא יטמא בעמיו". ובמכילתא למדו דין זה מן הכתוב: "וחדלת מעזוב לו - פעמים שאתה חדל, ופעמים שאתה עוזב. היה (החמור) בין הקברות אל יטמא", שם. 14) "ואם היתה בבית הקברות לא יטמא לה", 'ספרי' שם, בבא־מציעא שם. רבינו מדמה דין כהן בפריקה וטעינה בבית הקברות לדין כהן והאבידה בבית הקברות, הואיל וטעם אחד לשניהם. לאבידה אינו מתטמא משום שמצות־עשה של השבת אבידה אין בכוחה לדחות מצות לא־תעשה "לנפש לא יטמא בעמיו" ומצות־עשה "קדושים יהיו" של כהן (שם ל.). וטעם זה קיים אף בפריקה וטעינה. וראה הלכות גזילה ואבידה פרק יא, הלכה יח. 15) חכם או אדם מכובד. 16) 'ספרי' שם; בבא־מציעא ל:

ד. זֶה הַכְּלָל[17]: כֹּל שֶׁאִלּוּ הָיְתָה שֶׁלּוֹ הָיָה טוֹעֵן וּפוֹרֵק[18] - הֲרֵי זֶה חַיָּב לִטְעֹן וְלִפְרֹק בְּשֶׁל חֲבֵרוֹ. וְאִם הָיָה חָסִיד וְעוֹשֶׂה לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין[19], אֲפִלּוּ הָיָה הַנָּשִׂיא הַגָּדוֹל[20] וְרָאָה בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ רוֹבֶצֶת תַּחַת מַשָּׂאָהּ שֶׁל תֶּבֶן אוֹ קָנִים[21] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - פּוֹרֵק וְטוֹעֵן עִמּוֹ[22].

17) שם. 18) מפני שחס על ממונו, לא היה חושש לכבודו. 19) עושה אפילו מה שאין הדין מחייב אותו, וזהו פירוש ל"חסיד". 20) של בית־הדין הגדול (הסנהדרין הגדולה), ראה הלכות סנהדרין פרק א, הלכה ג. 21) ואין זה לפי כבודו לטפל בהם. 22) כמו רבי ישמעאל ברבי יוסי, שהיה זקן ואינה לפי כבודו, ונהג לפנים משורת הדין, בבא־מציעא ל:

ה. פָּרַק וְטָעַן, וְחָזְרָה וְנָפְלָה - חַיָּב לִטְעֹן וְלִפְרֹק

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פַּעַם אַחֶרֶת, אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים[23]; שֶׁנֶּאֱמַר: עָזֹב תַּעֲזֹב, הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ[24]. לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְהִדַּדּוֹת[25] עִמּוֹ עַד פַּרְסָה[26], אֶלָּא אִם כֵּן אוֹמֵר לוֹ בַּעַל הַמַּשָּׂא: אֵינִי צָרִיךְ לְךָ.

23) 'ספרי' כי־תצא רכה; בבא־מציעא לא. לב. 24) ו"עזוב" מורה על פעולה מתמדת, היינו הרבה פעמים, וכן "הקם", שם לא. וראה פירוש המשניות לרבינו בבא־מציעא פרק ב, משנה ט. 25) להתנהל לאטו לאחר שהטעינו, ראה ישעיה לח, טו: תהלים מב, ה. 26) ארבעה מילים, שמא תחזור ותיפול (שם לג.), וראה לקמן הלכה ז.

ו. מֵאֵימָתַי יִתְחַיֵּב לִפְרֹק וְלִטְעֹן עִמּוֹ? מִשֶּׁיִּרְאֶהוּ רָאיָה[27] שֶׁהִיא כִּפְגִיעָה[28]; שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר 'כִּי תִרְאֶה'[29], וְנֶאֱמַר 'כִּי תִפְגַּע'[30]. וְכַמָּה? שִׁעֲרוּ חֲכָמִים, מִשֶּׁיִּהְיֶה בֵּינֵיהֶם[31] מָאתַיִם וְשִׁשִּׁים וְשֵׁשׁ אַמָּה[32] וּשְׁנֵי שְׁלִישֵׁי אַמָּה, שֶׁהוּא אֶחָד מִשִּׁבְעָה וּמֶחֱצָה בְּמִיל[33]. הָיָה רָחוֹק מִמֶּנּוּ יָתֵר מִזֶּה - אֵינוֹ זָקוּק לָהּ[34].

27) מרחוק. 28) פנים בפנים, מכילתא משפטים פרשה כ; 'ספרי' שם רכב; בבא־מציעא לג. 29) ומשמעו אפילו מרחוק. 30) ומשמעו פנים בפנים. 31) בין הרואה ובין בעל המשא. 32) בערך 56 סנטימטר. 33) אלפיים אמה. היינו לחלק אלפיים אמה בשבעה ומחצה, שם. 34) ופטור.

ז. מִצְוָה[35] מִן הַתּוֹרָה לִפְרֹק עִמּוֹ בְּחִנָּם; אֲבָל לִטְעֹן עָלָיו - הֲרֵי זוֹ מִצְוָה, וְנוֹטֵל שְׂכָרוֹ[36]. וְכֵן בְּשָׁעָה שֶׁמְּדַדֶּה עִמּוֹ עַד פַּרְסָה - יֵשׁ לוֹ שָׂכָר[37].

35) בבא־מציעא לב. 36) מבעל הבהמה כמו בעד כל עבודה אחרת, ואף־על־פי שהוא נוטל שכרו, קיים מצוה. 37) אף־על־פי שהוא הולך ומדדה לצורך פריקה שהיא בחינם, בכל זאת מותר לו ליטול שכר, שם לג. ראה 'תוספות' שם דיבור־המתחיל ונוטל.

ח. מָצָא בְּהֵמַת חֲבֵרוֹ רְבוּצָה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַבְּעָלִים[38] עִמָּהּ - מִצְוָה לִפְרֹק מֵעָלֶיהָ[39] וְלִטְעֹן עָלֶיהָ; שֶׁנֶּאֱמַר: עָזֹב תַּעֲזֹב[40], הָקֵם תָּקִים - מִכָּל מָקוֹם[41]. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר 'עִמּוֹ'?[42] שֶׁאִם הָיָה בַּעַל הַבְּהֵמָה שָׁם, וְהָלַךְ וְיָשַׁב לוֹ[43], וְאָמַר לָזֶה שֶׁפָּגַע בּוֹ: הוֹאִיל וְעָלֶיךָ מִצְוָה, אִם רָצִיתָ לִפְרֹק לְבַדְּךָ פְּרֹק - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: עִמּוֹ. וְאִם הָיָה בַּעַל הַבְּהֵמָה זָקֵן אוֹ חוֹלֶה[44] - חַיָּב לִטְעֹן וְלִפְרֹק לְבַדּוֹ[45].

38) שיעזרו לו. 39) כמו בזקן או חולה, בסוף הלכה זו. 40) ולשון יתירה היא. 41) בכל תנאים שהם אתה חייב, אפילו אין הבעלים עמה. לשון הגמרא שם לא. 42) משמע, שהחיוב הוא לעזור לבעל הבהמה, אבל לא לפרוק ולטעון לבדו. 43) 'ספרי' שם רכה. משנה, שם לב. 44) ואינו יכול לפרוק ולטעון. 45) כמו באין הבעלים עמה, 'ספרי' שם. משנה, שם.

ט. בְּהֵמַת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וְהַמַּשָּׂא שֶׁל יִשְׂרָאֵל: אִם הָיָה הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים מְחַמֵּר[46] אַחַר בְּהֶמְתּוֹ - אֵינוֹ זָקוּק לָהּ[47]; וְאִם לָאו[48] - חַיָּב לִפְרֹק וְלִטְעֹן[49], מִשּׁוּם צַעַר יִשְׂרָאֵל. וְכֵן אִם הָיְתָה הַבְּהֵמָה שֶׁל יִשְׂרָאֵל וְהַמַּשּׂוֹי שֶׁל עוֹבֵד כּוֹכָבִים - חַיָּב לִפְרֹק וְלִטְעֹן, מִשּׁוּם צַעַר יִשְׂרָאֵל[50]. אֲבָל בְּהֵמַת הָעוֹבֵד כּוֹכָבִים וּמַשָּׂאוֹ - אֵינוֹ חַיָּב[51] לְהִטַּפֵּל בּוֹ, אֶלָּא מִשּׁוּם אֵיבָה[52].

46) הולך אחר בהמתו. 47) [שנאמר "חמור אחיך", ומה שנאמר (שמות כג, ה) "חמור שונאך" הכוונה לישראל (ראה הלכה יד). והמדובר בטעינה, אבל בפריקה חייב משום צער בעלי חיים שהוא דאורייתא (כסף־משנה ו'דרישה ופרישה' חושן־משפט סי' ערב). 48) שאין הגוי מחמר אחר בהמתו, אלא הישראל בעל המשא. 49) מפני שבפריקה חייב גם כשהגוי מחמר, כתב רבינו כאן בפירוש: "חייב לפרוק ולטעון", ולא כתב סתם חייב (כסף־משנה). 50) והישראל מחמר אחר בהמתו, כדרך העולם, שבעל החמור הוא המחמר (בבא־מציעא שם). 51) בטעינה, אבל בפריקה חייב, כמו שהבאנו למעלה באות מו. 52) שלא תהיה איבת הגוי על הישראל, אבל בדין הראשון בחמור של גוי ומשאוי של ישראל - אין חשש לאיבה, שהרי הגוי רואה שגם על ממונו של ישראל אינו חס ('דרישה ופרישה' שם). כל האמור כאן בהערות מה עד מח, הוא לפי פירושו של הכסף־משנה ו'דרישה ופרישה' הנ"ל. אולם הגר"א בחושן־משפט סימן ערב ס"ק טז, מגדיר פירושם כדוחק גדול ואומר, שרבינו פוסק כאן צער בעלי חיים לאו דאורייתא, ומתוך כך מתפרשים דברי רבינו כפשוטם, היינו אינו זקוק לה כלל, לא בטעינה ולא בפריקה, וגם הלכה יד תתפרש כפשוטה, עיין שם. הגר"א עצמו מעיר על פסקי רבינו למעלה בהלכה א ובהלכות שבת פרק כא הלכה יד, המוכיחים שצער בעלי חיים דאורייתא, ומצא יישוב לדברי רבינו כאן, אבל הסתירה מהלכות שבת במקומה עומדת.

י. חַמָּרִים[53] שֶׁרַגְלָיו שֶׁל אֶחָד מֵהֶן[54] רְעוּעוֹת[55] - אֵינָן רַשָּׁאִין חֲבֵרָיו[56] לְהַקְדִּים[57] וְלַעֲבֹר מֵעָלָיו[58]. נָפַל[59] - רַשָּׁאִין לַעֲבֹר מֵעָלָיו[60].

53) תוספתא בבא־קמא פרק ב. 54) כלומר, של חמור אחד מהם. 55) ואינו יכול ללכת באותה מהירות כמו יתר החמורים שבשיירה. 56) בעלי החמורים. 57) ללכת קדימה. 58) ולהשאירו עם חמורו לבדו בדרך. 59) ואינו יכול ללכת כלל. 60) ואינם חייבים להתעכב בשבילו.

יא. הָיָה[61] אֶחָד טָעוּן[62] וְאֶחָד רוֹכֵב[63], וּדְחָקָן הַדֶּרֶךְ[64] - מַעֲבִירִין אֶת הָרוֹכֵב מִפְּנֵי הַטָּעוּן[65]. אֶחָד טָעוּן וְאֶחָד רֵיקָן - מַעֲבִירִין אֶת הָרֵיקָן מִפְּנֵי הַטָּעוּן[66]. אֶחָד רָכוּב וְאֶחָד רֵיקָן - מַעֲבִירִין אֶת הָרֵיקָן מִפְּנֵי הָרָכוּב[67]. שְׁנֵיהֶן טְעוּנִין, שְׁנֵיהֶן רוֹכְבִין, שְׁנֵיהֶן רֵיקָנִין - עוֹשִׂין פְּשָׁרָה בֵּינֵיהֶן.

61) תוספתא שם. 62) משא. 63) ובתוספתא: "ואחד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רכוב". 64) והדרך צרה, ואינם יכולים ללכת זה בצד זה. 65) מקדימים את הטעון לרכוב, שלרכוב יותר קל לחכות מאשר לטעון. 66) מקדימים את הטעון לריקן, ואין אומרים שהריקן יעבור תחילה מפני שהוא קל ויעבור במהירות, אלא הטעון קודם. 67) מקדימים את הרכוב. זה הכלל: הטעון קודם לריקן, והיותר טעון קודם לטעון פחות. [בדפוס רומי (ר"מ) חסרה הבבא האחרונה. גם בתוספתא יש גירסאות שונות סותרות זו את זו, והגירסא שלפנינו כאן מתקבלת ביותר על הדעת, וכן היא בדפוס אמסטרדם תס"ב, וכנראה זו גירסתו של רבינו בתוספתא].

יב. וְכֵן שְׁתֵּי סְפִינוֹת[68] הָעוֹבְרוֹת וּפוֹגְעוֹת זוֹ בָּזוֹ, אִם עוֹבְרוֹת שְׁתֵּיהֶן בְּבַת אַחַת - טוֹבְעוֹת[69], וְאִם בָּזוֹ אַחַר זוֹ - עוֹבְרוֹת; וְכֵן שְׁנֵי גְּמַלִּים הָעוֹלִים בְּמַעֲלֵה גָבוֹהַּ וּפָגְעוּ זֶה בָּזֶה[70], אִם עוֹבְרִין שְׁנֵיהֶם בְּבַת אַחַת - נוֹפְלִין[71], וְאִם בָּזֶה אַחַר זֶה[72] - עוֹלִין; כֵּיצַד הֵן עוֹשִׂין? טְעוּנָה וְשֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה - תִּדָּחֶה שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה מִפְּנֵי הַטְּעוּנָה. קְרוֹבָה[73] וּרְחוֹקָה[74] - תִּדָּחֶה קְרוֹבָה[75] מִפְּנֵי שֶׁאֵינָהּ קְרוֹבָה. שְׁתֵּיהֶן רְחוֹקוֹת אוֹ קְרוֹבוֹת אוֹ טְעוּנוֹת - הוֹאִיל וְכֻלָּן בְּדֹחַק אֶחָד[76], הָטֵל פְּשָׁרָה[77] בֵּינֵיהֶן, וְהֵן מַעֲלוֹת שָׂכָר[78] זוֹ לָזוֹ. וּבָזֶה וְכֵיוֹצֵא בוֹ[79] נֶאֱמַר: בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עֲמִיתֶךָ.

68) תוספתא שם, סנהדרין לב: 69) שתדחוף זו את זו. 70) כגון זה עולה מצד זה וזה עולה מצד זה, ופגעו בראש חודו של הר. 71) לתוך הבקעה שבצידי הדרך. 72) אם אחד יחזור אחרונית ויפנה מקום לחבירו. 73) לנמל שיצאה ממנו. 74) לנמל שיצאה ממנו. 75) משום שלספינה הבאה ממרחקים יותר קשה להתעכב ולחכות. 76) בצרה שוה לכולם, ואין מן הדין לכפות על האחת לפנות מקום לחברתה. 77) אם אינם יכולים להתפשר מעצמם. 78) כפיצוי להשהייתה. 79) כגון בריא וחולה - ידחה הבריא מפני החולה; שניהם בריאים - הטל פשרה, והם מעלים שכר זה לזה.

יג. הַפּוֹגְעַי[80] בִּשְׁנַיִם[81], אֶחָד רוֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ, וְאֶחָד פָּרַק מֵעָלָיו וְלֹא מָצָא מִי שֶׁיִּטְעַן עִמּוֹ - מִצְוָה לִפְרֹק בַּתְּחִלָּה, מִשּׁוּם צַעַר בַּעֲלֵי חַיִּים, וְאַחַר כָּךְ טוֹעֵן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם שׂוֹנְאִים אוֹ אוֹהֲבִים; אֲבָל אִם הָיָה אֶחָד שׂוֹנֵא וְאֶחָד אוֹהֵב - מִצְוָה לִטְעוֹן עִם הַשּׂוֹנֵא תְּחִלָּה, כְּדֵי לָכֹף אֶת יִצְרוֹ הָרָע[82].

80) הפוגש. 81) בבא־מציעא לב: 82) המצווה "לכוף את יצרו" עדיפה ממצוות צער בעלי חיים, שם.

יד. הַשּׂוֹנֵא שֶׁנֶּאֱמַר בַּתּוֹרָה[83] - לֹא מֵאֻמּוֹת הָעוֹלָם הוּא[84], אֶלָּא מִיִּשְׂרָאֵל. וְהַיְּאַךְ יִהְיֶה לְיִשְׂרָאֵל שׂוֹנֵא מִיִּשְׂרָאֵל, וְהַכָּתוּב אוֹמֵר[85] 'לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ'? אָמְרוּ חֲכָמִים[86]: כְּגוֹן שֶׁרָאָהוּ לְבַדּוֹ[87] שֶׁעָבַר עֲבֵרָה, וְהִתְרָה בּוֹ וְלֹא חָזַר - הֲרֵי זֶה מִצְוָה לְשַׂנְאוֹ[88], עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה וְיָשׁוּב מֵרִשְׁעוֹ. וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה, אִם מְצָאוֹ נִבְהָל בְּמַשָּׂאוֹ - מִצְוָה לִטְעוֹן[89] וְלִפְרֹק עִמּוֹ, וְלֹא יַנִּיחֶנּוּ נוֹטֶה לָמוּת, שֶׁמָּא יִשְׁהֶה בִּשְׁבִיל מָמוֹנוֹ וְיָבוֹא לִידֵי סַכָּנָה. וְהַתּוֹרָה הִקְפִּידָה עַל נַפְשׁוֹת יִשְׂרָאֵל[90], בֵּין רְשָׁעִים בֵּין צַדִּיקִים, מֵאַחַר שֶׁהֵם נִלְוִים אֶל ה' וּמַאֲמִינִים בְּעִקַּר הַדָּת; שֶׁנֶּאֱמַר: אֱמֹר אֲלֵיהֶם חַי אָנִי נְאֻם ה' אֱלֹהִים אִם אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הָרָשָׁע כִּי אִם בְּשׁוּב רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ וְחָיָה.

83) "כי תראה חמור שונאך רובץ תחת משאו", שמות כג, ה. 84) [מצות פריקה לא נאמרה אלא בבהמת ישראל בלבד, והיא מחייבת את הישראל לפרוק בחינם ולא לדרוש שכר, אבל בבהמת גוי לא נאמרה מצות פריקה, אלא משום צער בעלי חיים חייבים לפרוק, ולפיכך רשאי הישראל לדרוש שכר (כסף־משנה ע"פ 'תוספות' בבא־מציעא לב: ד"ה מה לי). ואין לפרש דברי רבינו כפשוטם, שאין כלל חיוב לפרוק בהמת הגוי, שהרי הוא סובר שצער בעלי חיים דאורייתא (ראה למעלה הלכה ט בהערות) ופסוק זה מדבר בפריקה]. 85) ואין להניח שהכתוב ידבר באדם העובר על לא־תעשה שבתורה, פסחים קיג: 86) רב נחמן בב יצחק, שם. 87) ומכיון שאין עד אחד נאמן, ככתוב: "לא יקום עד אחד באיש" (דברים יט, טו), אסור לו להעיד בבית־דין, כי יעבור על לאו "לא תלך רכיל בעמיך" (ויקרא יט, טז). 88) שנאמר (תהלים קלט, כא): "משנאיך ה' אשנא", ואומר (משלי ח, יב): "יראת ה' שנאת רע". 89) אף־על־פי שהכתוב "כי תראה חמור שונאך" בפריקה מדבר, הוא־הדין לטעינה. 90) חסה עליהן ורוצה בקיומן.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נֶפֶשׁ בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

נִגְמַר סֵפֶר אַחַד עָשָׂר, וְהוּא סֵפֶר נְזִיקִין.

הִלְכוֹתָיו חֲמִשָּׁה, וּפְרָקָיו שְׁנַיִם וְשִׁשִּׁים: הִלְכוֹת נִזְקֵי מָמוֹן - אַרְבָּעָה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת גְּנֵבָה - תִּשְׁעָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת גְּזֵלָה וַאֲבֵדָה - שְׁמוֹנָה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת חוֹבֵל וּמַזִּיק - שְׁמוֹנָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת רוֹצֵחַ וּשְׁמִירַת נֶפֶשׁ - שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פְּרָקִים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון ז' שבט ~

הִלְכוֹת נְחָלוֹת

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) מבאר דין אחים ששיבחו נכסים שהשבח לאמצע, ודין יורש שהשביח הנכסים ולבא לו אח ממדינה אחרת, ודין אחד מהאחים שמינהו המלך גבאי או סופר, ודין נושא ונותן בבית והיו אונות ושטרות יוצאות על שמו, ודין אחד מן האחים ששטר חוב של אביהם יוצא מתחת ידו ודין נטל מכספי הירושה כסף ללמוד תורה או אומנות, ודין מניח בנים גדולים וקטנים שאין הגדולים מתפרנסים פרנסת הקטנים ולא קטנים ניזונים ממזונות הגדולים, ודין החזרת שושבינות, ודין גדול האחים שלובש מתפוסת הבית, כדי שיהיו דבריו נשמעים.

א. הָאַחִין[2] שֶׁעֲדַיִן לֹא חָלְקוּ יֵרֵשַׁת אֲבִיהֶן, אֶלָּא כֻּלָּן מִשְׁתַּמְּשִׁין בְּיַחַד בַּמֶּה שֶׁהִנִּיחַ לָהֶן - הֲרֵי הֵן כְּשֻׁתָּפִין לְכָל דָּבָר. וְכֵן בִּשְׁאָר הַיּוֹרְשִׁין - הֲרֵי הֵן שֻׁתָּפִין בְּנִכְסֵי מוֹרִישָׁן. וְכֹל שֶׁנָּשָׂא וְנָתַן כָּל אֶחָד מֵהֶן בְּמָמוֹן זֶה[3] - הַשָּׁכָר לָאֶמְצַע[4].

2) משנה בבא בתרא קמד. 3) של הירושה. 4) חולקים בשווה. זה נלמד ממעשה של רב ספרא (שם קמד.) שנשא ונתן בממון של ירושה משותפת, ובאו היורשים האחרים ותבעו חלקם ופסק רבא, שאדם גדול כרב ספרא שביטל תלמוד תורה והקדיש זמן וטירחה, בוודאי לצרכי פרנסה נחוצים עשה זאת וכאילו התנה בפירוש, שלעצמו הוא עושה, ותנאי כזה מועיל כמבואר במשנתינו. ומכאן, שבאדם שאינו מסוגו של רב ספרא - השכר לאמצע ואינו יכול לטעון: אני טרחתי והרווחתי - ובשבילי טרחתי, שאנו אומרים שהמשביח מחל ליורשים האחרים את טירחתו.

ב. הָיוּ הַיּוֹרְשִׁין[5] גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים, וְהִשְׁבִּיחוּ הַגְּדוֹלִים אֶת הַנְּכָסִים[6] - הִשְׁבִּיחוּ לָאֶמְצַע. אָמְרוּ[7]: רְאוּ מַה שֶּׁהִנִּיחַ לָנוּ אַבָּא, וַהֲרֵי אָנוּ עוֹשִׂין וְאוֹכְלִין[8] - הַשֶּׁבַח שֶׁל מַשְׁבִּיחַ[9]. וְהוּא[10] שֶׁיִּהְיֶה הַשֶּׁבַח מֵחֲמַת הוֹצָאָה שֶׁהוֹצִיא הַמַּשְׁבִּיחַ; אֲבָל שָׁבְחוּ נְכָסִים מֵחֲמַת עַצְמָן[11] - הַשֶּׁבַח לָאֶמְצַע.

5) משנה שם קמג: וכביאורו של רבא בגמרא. 6) והקטנים אינם יכולים להשביח. 7) הגדולים לקטנים לפני שהשביחו. 8) נוטלים את השבח. רשב"ם במשנתנו מבאר, שאפילו לא אמרו בפני בית דין אלא בפני עדים - מועיל התנאי. ובמגיד משנה כאן כתב, שכן משמע גם מלשונו של רבינו, שהרי לא התנה שהאמירה צריכה להיות בפני בית דין. [בירושלמי בבא בתרא פרק ט הלכה ג אמר רבי לא (שם תנא או אמורא): אם אמרו בפני בית דין. וכן כתבו בתוספות בבבלי בשם תוספתא (ראה הגהות הב"ח שם). ויש לתמוה על הרשב"ם והרב המגיד שלא הביאו כלל את דברי הירושלמי]. והרא"ש (פרק ט סימן ט) מחלק בין גדולים לקטנים: בקטנים - צריך שיאמר בפני בית דין, שמא יטרחו בית דין וימצאו אדם שישביח גם בשבילם. אבל בגדולים מספיק תנאי בפני עדים. 9) מפני שהאחרים, שאינם משתתפים בהשבחה, מוחלים. ומה שאמרו (בבבא מציעא כב:): "קטנים אינם בני מחילה" היינו במקום שמפסידים. אבל כאן אינם מפסידים כלום, שהרי אינם יכולים להשביח (תוספות שם דיבור המתחיל ואם. וכן כתב הרא"ש שם). 10) בתנאי. 11) כגון שעלה הנהר על גדותיו והציף שדות והעלה עליהן אדמה שמינה או זבל.

ג. וְכֵן[12] אִם הָיְתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל מֵת הִיא הַיּוֹרֶשֶׁת בִּכְלַל אַחְיוֹתֶיהָ[13] אוֹ בִּכְלַל בְּנוֹת דּוֹדֶיהָ[14], וְהִשְׁבִּיחָה הַנְּכָסִים - הַשֶּׁבַח לָאֶמְצַע. וְאִם אָמְרָה: רְאוּ מַה שֶּׁהִנִּיחַ לִי בַּעְלִי, וַהֲרֵינִי עוֹשָׂה וְאוֹכֶלֶת, הִשְׁבִּיחַ הַנְּכָסִים מֵחֲמַת הוֹצָאָה - הֲרֵי הַשֶּׁבַח שֶׁלָּהּ.

12) במשנתנו: "וכן האשה שהשביחה וכו'" וביארו בגמרא (שם קמד.) שהמדובר באשה יורשת. ורבינו הוסיף דוגמאות. 13) כגון ראובן נשא בת שמעון אחיו ומת ראובן בלי בנים ושמעון מת והניח עוד בנות והן קטנות, הרי אלמנתו של ראובן ואחיותיה יורשות את בעלה מכוח אביהן, שהיה יורשו אילמלי היה בחיים. 14) כגון, שהיו לראובן ושמעון עוד אח, או אחים שהם דודיה ומתו והניחו בנות. ורשב"ם שם מוסיף עוד דוגמא: כגון שאמר בעלה: תירש אשתי בין הבנים.

ד. מִי שֶׁיָּרַשׁ[15] אֶת אָבִיו, וְהִשְׁבִּיחַ הַנְּכָסִים וְנָטַע וּבָנָה, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַחִין בִּמְדִינָה אַחֶרֶת: אִם קְטַנִּים הֵן - הַשֶּׁבַח לָאֶמְצַע[16]; וְאִם הָיוּ גְּדוֹלִים, הוֹאִיל וְלֹא נוֹדַע שֶׁיֵּשׁ לוֹ אַחִין - שָׁמִין לוֹ כְּאָרִיס[17]. וְכֵן אָח שֶׁיָּרַד לְנִכְסֵי קָטָן וְהִשְׁבִּיחַ - אֵין שָׁמִין לוֹ כְּאָרִיס, אֶלָּא הַשֶּׁבַח לָאֶמְצַע, שֶׁהֲרֵי לֹא בִּרְשׁוּת יָרַד.

15) בבא מציעא לט: ו-מ. 16) ואינו נוטל חלק כאריס בחלק הירושה של אחיו. כרב חסדא שם במעשה של מרי בר איסק. והטעם, משום שאין מורידים קרוב לנכסי קטן אפילו הוא שבוי (ראה למעלה פרק ח הלכה א) ולפיכך נידון כיורד שלא ברשות בית דין, שאין לו כלום, ואף על פי שלא ידע שיש לו אחים ולא שייך לומר: מחל לאחיו. 17) נוטל חלק היבול והשבח בחלקם של אחיו, משום שמורידים קרוב לנכסי שבוי או בורח מחמת סכנה ומקבל חלק כאריס (ראה למעלה פרק ז הלכה ד) ואחים אלה שיצאו למדינה רחוקה לפני שמת המוריש - בית דין מטפלים בנכסיהם כמו בנכסי שבוי, שהרי אינם בגדר יוצא

מוקדשת להדפסה ושימוש אישי בלבד

לדעת שהשאירו נכסיהם מבלי לדאוג לטיפול בהם (ראה שם הלכה ח) ולפיכך דנים אותו כיורד ברשות בית דין. וכל זה כשלא ידע שיש לו אחים, אבל כשידע אנו אומרים: מכיוון שלא התנה בפני עדים שלטובת עצמו הוא משקיע כסף או טורח רב, מתקבל על הדעת שמחל. כל הדינים שבהלכה זו הם בשיטת הרי"ף בהלכותיו כאן. [בהשגות הראב"ד כתוב: "ואם ידע מה בכך, הלא מורידין קרוב לנכסי שבוי קטן אלא אם כן יצא לדעת ולא ציווה דהיינו רטושין". ברור, שטעות סופר כאן, במקום "קטן" צריך להיות "גדול"].

ה. אֶחָד מִן הָאַחִין[18] שֶׁלָּקַח מָעוֹת וְעָשָׂה בָּהֶן סְחוֹרָה, אִם הָיָה תַּלְמִיד חָכָם גָּדוֹל שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ תּוֹרָתוֹ שָׁעָה אַחַת - הֲרֵי הַשָּׂכָר שֶׁלּוֹ[19]; שֶׁאֵין זֶה מַנִּיחַ תּוֹרָתוֹ וּמִתְעַסֵּק לְצֹרֶךְ אֶחָיו[20].

18) מעשה ברב ספרא (בבא בתרא קמד. ראה למעלה הלכה א בהערות). 19) משמע שכל השכר שלו. והרמב"ן הובא במגיד משנה כאן כתב, שרב ספרא לקח חלקו וגם שכר טירחתו בחלק אחיו כפי מנהג המדינה. [בנימוקי יוסף כאן כתב, שעכשיו אין לנו תלמידי חכמים כרב ספרא וכולם נידונים לעניין זה כאנשים פשוטים. ובבית יוסף חושן משפט סימן רפז מביא שיטת הנימוקי יוסף ואומר: "ואין דבריו נראים לי כלל" (ראה דרכי משה שם). 20) לצורך עצמו מוטל עליו לטרוח כמו שאמרו: יפה תורה עם דרך ארץ (סמ"ע שם סעיף קטן יג) אבל לא לצורך אחרים, והרי זה כאילו התנה שלצורך עצמו הוא עושה. מכאן יש ללמוד שעיסקא נידונית כטירחה רבה בגופו ממש, שהרי דעת רבינו, שהתנאי מועיל רק בהשקיע כספו או טירחה בגופו ממש (כמו שביארנו למעלה הלכה ב). ואין לומר, שרב ספרא השקיע כסף משלו, שהרי אמרו שם בפירוש: "שבק אבוה זוזי שקלינהו עבד בהו עיסקא (הניח אביו זוזים, לקחם ועשה בהם עסק)", ולא מצאנו בדברי הפוסקים שהמדובר בהשקעות כסף.

ו. אֶחָד מִן הָאַחִין[21] שֶׁמִּנָּהוּ הַמֶּלֶךְ גַּבַּאי[22] אוֹ סוֹפֵר שֶׁמַּכְנִיס וּמוֹצִיא בְּמָמוֹן הַמֶּלֶךְ[23], וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מֵעֲבוֹדַת הַמְּלָכִים: אִם מֵחֲמַת אֲבִיהֶן מִנָּהוּ, כְּגוֹן שֶׁהָיָה אֲבִיהֶן יָדוּעַ בְּדָבָר זֶה, וְאָמַר[24]: נַעֲמִיד תַּחְתָּיו בְּנוֹ כְּדֵי לַעֲשׂוֹת חֶסֶד עִם הַיְתוֹמִים - הַפְּרָס שֶׁיִּטֹּל וְכָל הַשָּׂכָר שֶׁיִּשְׂתַּכֵּר בָּעֲבוֹדָה לְכָל הָאַחִין. וַאֲפִלּוּ הָיָה חָכָם בְּיוֹתֵר וְרָאוּי לְמַנּוֹתוֹ[25]. וְאִם מֵחֲמַת עַצְמוֹ מִנּוּהוּ - הֲרֵי זֶה לְעַצְמוֹ[26].

21) ברייתא שם קמד: המדובר באחים שלא חילקו (בית יוסף שם סימן קעז בבדק הבית). וכן משמע מלשון המשנה: "האחין השותפין". 22) גובה מסים. 23) ומקבל שכר קצוב או חלק מסויים מההכנסות. 24) המלך או שריו. 25) בזכות עצמו. 26) אפילו אם האב שימש גם כן בתפקיד זה, מכיוון שלא בזכות האב נתמנה. [במשנה שם כתוב: "האחין השותפין שנפל אחד מהם לאומנות". ופירשו בגמרא שם: "האי אומנות - לאומנות המלך". ומפירוש זה למד הר"י מיגאש (מובא בטור שם סימן קעז) שבמינוי לאומנות פרטית - הכול לעצמו. ובשם רבינו יונה מובא שם, שאפילו לאומנות המלך נוטל לעצמו רק שכרו כפועל, והשאר חולקים.

ז. אֶחָד מִן הָאַחִין[27] שֶׁהָיָה נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּתוֹךְ הַבַּיִת[28], וְקָנָה עֲבָדִים בִּשְׁמוֹ לְבַדּוֹ[29], הִלְוָה לַאֲחֵרִים וְהָיָה שְׁטַר הַחוֹב בִּשְׁמוֹ לְבַדּוֹ, וְאָמַר: מָעוֹת אֵלּוּ שֶׁהִלְוֵיתִי אוֹ שֶׁקָּנִיתִי בָּהֶן עֲבָדִים אֵלּוּ שֶׁלִּי לְבַדִּי הֵן, שֶׁנָּפְלוּ לִי מִבֵּית אֲבִי אִמִּי[30], אוֹ מְצִיאָה מָצָאתִי, אוֹ מַתָּנָה נִתְּנָה לִי - עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה[31] שֶׁנָּפְלָה לוֹ יְרֻשָּׁה אַחֶרֶת, אוֹ מָצָא מְצִיאָה, אוֹ זָכָה בְּמַתָּנָה[32]. וְכֵן[33] הָאִשָּׁה[34] שֶׁהָיְתָה נוֹשֵׂאת וְנוֹתֶנֶת בְּתוֹךְ הַבַּיִת, וְהָיוּ אוֹנוֹת, שֶׁהֵן שִׁטְרֵי מִמְכַּר עֲבָדִים וְשִׁטְרֵי חוֹבוֹת, יוֹצְאוֹת עַל שְׁמָהּ, וְאָמְרָה: שֶׁלִּי הֵן, שֶׁנָּפְלוּ לִי מִבֵּית אֲבוֹתַי - עָלֶיהָ לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁנָּפְלוּ לָהּ לִירֻשָּׁה[35]. וְכֵן אַלְמָנָה שֶׁהָיְתָה נוֹשֵׂאת וְנוֹתֶנֶת בְּנִכְסֵי יְתוֹמִים, וְהָיוּ אוֹנוֹת וּשְׁטָרוֹת יוֹצְאוֹת עַל שְׁמָהּ, וְאָמְרָה: מִירֻשָּׁה נָפְלוּ לִי, אוֹ מְצִיאָה מָצָאתִי, אוֹ מַתָּנָה נִתְּנָה לִי - עָלֶיהָ לְהָבִיא רְאָיָה[36]. וְאִם יֵשׁ לָהּ נְדוּנְיָא[37], וְאָמְרָה: מִנְּדוּנְיָתִי לָקַחְתִּי - נֶאֱמֶנֶת. אֲבָל אִם אֵין לָהּ נְדוּנְיָא וְלֹא הֵבִיאָה רְאָיָה[38] - הֲרֵי הַכֹּל בְּחֶזְקַת הַיּוֹרְשִׁין.

27) מחלוקת רב ושמואל שם נב. 28) היה מנהל כל ענייני נכסי הירושה המשותפים. 29) בשטר הקניין כתוב שמו בלבד ואין בו רמז שנקנו בכספי הירושה. 30) והיורשים האחרים הם אחיו מן האב ולא מן האם, ואין להם חלק באותן המעות. 31) כרב. אף על פי שבכל מקום הלכה כשמואל בדיני ממונות, פסק רבינו כאן כרב, משום ששנינו כמותו בברייתא (שם:). 32) רב אמר סתם: "עליו להביא ראייה" ופירש רבה (שם:) כוונתו, שעליו להביא ראייה שיש לו כסף משלו שאינו מנכסי הירושה, ורב ששת פירש שצריך להביא שטר מקויים בבית דין וסומכים אנו על בית דין שבוודאי בדק את כל הפרטים הנוגעים לתוכן השטר - ונמצאו נכונים. ופסק רבינו כרבה. 33) ברייתא שם. 34) נשואה. 35) לא התכוון לומר שעליה להביא ראייה שאותם השטרות נפלו לה לירושה, אלא מספיקה ראייה שנפלה לה ירושה בסכום מספיק לקניית העבדים ולהלוואות הרשומות בשטרות - כמו באחד מן האחים. בגמרא שם משמע שהברייתא מדברת באשה אלמנה המטפלת בנכסי יתומים. ורבינו משמיענו שגם בנשואה בנכסי בעלה הדין כן. ונראה מדברי הגמרא שם שלא כל שכן הוא מנכסי יתומים. [בפרק כ"ב מהלכות אישות הלכה ל כתב רבינו שהאשה נאמנת לומר במתנה נתנו לי, ובמגיד משנה שם מוסר מקור הדין בירושלמי כתובות פרק ו. ואין בזה ניגוד לדין שלפנינו, משום שהמדובר שם כשאינה נושאת ונותנת בתוך הבית]. 36) ואין אנו אומרים, מכיוון שבית דין נותן בה אימון ומוסר לידיה נכסי יתומים והרי היא מתגאה בזה - יש להניח שלא תנצל את האימון לרעת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

היתומים ולפיכך, נאמין לה בלי ראייה. 37) נכסים שהכניסה לבעלה מבית אביה והם חוזרים לידיה אחר מות בעלה. 38) שם.

ח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאַחִים וּבְאַלְמָנָה שֶׁאֵין חֲלוּקִין בְּעִסָּתָן[39]; אֲבָל אִם הָיוּ חֲלוּקִין בְּעִסָּתָן[40] - שֶׁמָּא מֵעִסָּתוֹ קְמִץ[41], וְעַל הָאַחִין לְהָבִיא רְאָיָה[42] שֶׁהֵן מִשֶּׁל אֶמְצַע[43]. וְכֵן אִם מֵת זֶה[44] הַנּוֹתֵן וְהַנּוֹשֵׂא בְּתוֹךְ הַבַּיִת - עַל הָאַחִין לְהָבִיא רְאָיָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיוּ חֲלוּקִין בְּעִסָּתָן.

39) אינם חלוקים בשום דבר ואפילו מזונותיהם אוכלים ביחד. 40) כל אחד נוטל לצורך פרנסתו מהירושה המשותפת ומנהל משק בית בפני עצמו. 41) צמצם הוצאות משק הבית שלו וחסך סכום זה. 42) מימרא של רב חסדא שם. 43) מנכסים המשותפים. 44) שם עמוד א אמר שמואל: "מודה לי אבא (רב) שאם מת - על האחין להביא ראייה", וטעמו, שאין היתומים יכולים להביא ראייה משום שאינם בקיאים בעיסקי אביהם. אבל על האח מטילים להביא ראייה ואם אינו מביא - יפסיד (רשב"ם שם), בגמרא שם הקשו על דברי שמואל וסיימו "קשיא" (הקושיא נשארה בתוקפה), ואף על פי כן פסק רבינו חננאל (וכן רבינו כאן) כמותו, וביאר: "נקטינן מרבותי ז"ל כל היכא דאמרה גמרא: תיובתא דפלוני - תיובתא, בטלו דברי מי שהתיובתא עליו לגמרי, אבל היכא דעלתה בקושיא, כי הך דשמואל, לא בטלו דבריו דאמרינן לא הוה ברירא להון דבטלה שמועה זו לגמרי, אלא דלא אישתכח פירוקא בהאי שעתא" [=כשמסיימים בגמרא "תיובתא דפלוני תיובתא" הכוונה בטלו דבריו, אבל כשמסיימים "קשיא" הכוונה - לא מצאנו לפי שעה תירוץ לקושייא זו.

ט. אֶחָד מִן הָאַחִין[45] שֶׁשְּׁטַר חוֹב[46] יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ[47] - עָלָיו לְהָבִיא רְאָיָה שֶׁאָבִיו נְתָנוֹ לוֹ בִּכְתִיבָה[48] וּמְסִירָה[49], אוֹ שֶׁצִּוָּה לוֹ בּוֹ כְּשֶׁהוּא שָׁכִיב מְרַע; וְאִם לֹא הֵבִיא רְאָיָה - הֲרֵי הוּא לָאֶמְצַע.

45) ברייתא שם קעג. 46) של אביהם שהלווה כסף לפלוני. 47) וטוען - אבא נתנו לי במתנה. 48) שכתב לו שטר מתנה על שטר חוב זה. 49) ומסר לו את השטר. בקידושין מז: נחלקו רבי וחכמים בדין הקנאת שטר; רבי אומר: אותיות (שטר שאינו ממון בעין אלא אותיות) ניקנות במסירה וחכמים מצריכים כתיבה ומסירה. ופסק רבינו כחכמים.

י. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים[50]? בְּאַחִין, מִפְּנֵי שֶׁחֲזָקָתָן שׁוֹמְטִין[51] זֶה מִזֶּה; אֲבָל אַחֵר שֶׁטָּעַן שֶׁנָּתַן לוֹ אוֹ שֶׁקָּנָהוּ מִבְּעָלָיו - גּוֹבֶה בּוֹ[52], וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא רְאָיָה.

50) בגמרא בבא בתרא שם נחלקו אביי ורבא באדם אחר (לא אח בין אחים) שהוציא שטר חוב שכתוב בו מלווה אחר, והוא טוען שקנה אותו מהמלווה, אביי אומר - צריך להביא ראייה ורבא אומר - אינו צריך ופסק רבינו כרבא. 51) מורים היתר לעצמם לקחת מן הירושה המשותפת שלא מדעת אחיהם (נימוקו של רבא שם). 52) בהלכות מכירה (שם) כתב רבינו, שנאמנותו מצומצמת לגבי המלווה שאינו צריך להחזיר לו את השטר, משום שהוא מוחזק בו, אבל הלווה יכול לטעון: אינך בעל הדברים שלי, הבא ראייה שקנית את השטר בכתיבה ומסירה ואשלם לך וכן היא שיטת רבו הר"י מיגאש.

יא. אֶחָד מִן הָאַחִין[53] שֶׁנָּטַל מָאתַיִם זוּז לִלְמֹד תּוֹרָה אוֹ לִלְמֹד אֻמָּנוּת - יְכוֹלִין הָאַחִין לוֹמַר לוֹ: אִם אֵין אַתָּה אֶצְלֵנוּ, אֵין לְךָ מְזוֹנוֹת אֶלָּא לְפִי בִּרְכַּת הַבַּיִת[54]; שֶׁאֵין הוֹצָאַת מְזוֹנוֹת הָאֶחָד לְבַדּוֹ כְּהוֹצָאַת מְזוֹנוֹתָיו בֵּין רַבִּים.

53) ברייתא וגמרא שם קמד: 54) לפי חשבון הוצאות המזונות כשכולנו בבית אחד וניזונים על שולחן אחד, שמזונות משותפים של כמה אנשים עולים פחות מסיכום הוצאות מזונותיהם כשכל אחד ואחד מתפרנס בנפרד (על פי פירושו של רבינו גרשום. ראה תוספות שם דיבור המתחיל ברכת).

יב. מִי שֶׁמֵּת[55] וְהִנִּיחַ בָּנִים גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים - אֵין הַגְּדוֹלִים מִתְפַּרְנְסִים[56] פַּרְנָסַת הַקְּטַנִּים, וְלֹא הַקְּטַנִּים נִזּוֹנִים מְזוֹנוֹת הַגְּדוֹלִים[57], אֶלָּא חוֹלְקִים בְּשָׁוֶה[58]. נָשְׂאוּ[59] גְּדוֹלִים לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן - יִשְׂאוּ הַקְּטַנִּים כֵּן מִכְּלַל הַנְּכָסִים, וְאַחַר כָּךְ יַחֲלֹקוּ. נָשְׂאוּ הַגְּדוֹלִים בְּחַיֵּי אֲבִיהֶן, וְאָמְרוּ הַקְּטַנִּים לְאַחַר מִיתַת אֲבִיהֶן: הֲרֵי אָנוּ נוֹשְׂאִין[60] כְּדַרְכָּן שֶׁנִּשְׂאָתֶם אַתֶּם[61] - אֵין שׁוֹמְעִין לָהֶן, אֶלָּא מַה שֶׁנָּתַן[62] לָהֶם אֲבִיהֶם - נָתַן.

55) משנה שם קלט. כפי שנתפרשה בגמרא שם. 56) הקטנים יכולים לעכב שהגדולים לא יתלבשו ויתכסו מנכסים המשותפים, משום שמלבושי גדולים יקרים יותר משל קטנים מאותו הסוג עצמו. 57) דרכם של קטנים לאכול יותר מגדולים. 58) וכל אחד מוציא מחלקו כמה שהוא רוצה. 59) נשים, והוציאו לצרכי חופה וכדומה מנכסי הירושה לפני החלוקה. 60) מנכסי הירושה המשותפים. 61) בחיי האב. 62) שהרי זה מתנה מחיים.

יג. הִשִּׂיא הָאָב[63] אֶת בְּנוֹ וְעָשָׂה לוֹ מִשְׁתֶּה, וְהָיְתָה הַהוֹצָאָה מִשֶּׁל אָב, וְנִשְׁתַּלְּחָה שׁוֹשְׁבִינוּת[64] לְזֶה הַבֵּן בְּחַיֵּי הָאָב[65], כְּשֶׁהִיא חוֹזֶרֶת[66] לְאַחַר מִיתַת הָאָב - חוֹזֶרֶת לָאֶמְצַע[67]. אֲבָל הוֹצִיא הַבֵּן בַּמִּשְׁתֶּה מִשֶּׁלּוֹ[68] - אֵינָהּ חוֹזֶרֶת אֶלָּא מֵחֵלֶק הַבֵּן שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה לוֹ בִּלְבַד[69].

63) משנה וברייתא שם קמד: 64) "מנהג פשוט ברוב המדינות, שבזמן שיישא אדם אשה משלחין לו ריעיו ומיודעיו מעות, כדי שיתחזק בהן על ההוצאה שמוציא באשתו ובאים אותם הריעים והמיודעים ששלחו לו, ואוכלין ושותין עם החתן בשבעת ימי המשתה או במקצתן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

- הכל כמנהג המדינה, ואלו המעות שמשלחין נקראין שושבינות" (לשון רבינו בפרק א מהלכות זכייה ומתנה הלכה א). ובהלכה ב שם מבואר, שהמקבל את השושבינות מחוייב להחזירה לשולח כשיישא אשה (ראה שם פרטי דין שושבינות). 65) ומובן, שהאב לקח לעצמו את המעות, משום שהוא הוציא משלו לצרכי סעודות הנישואין. 66) כשהשולח נשא אשה ויש להחזיר לו שושבינות. 67) כל האחים משתתפים בהוצאה זו, משום שעל האב מוטל היה להחזיר, וכל בניו מתחלקים בשווה בזכויותיו ובחובותיו. 68) ולקח הוא השושבינות לצרכי ההוצאות. 69) שחובת החזרה מוטלת עליו. זה הכלל: מי שקיבל השושבינות צריך להחזיר שושבינות לשולח כשישא אשה.

יד. הָאָב שֶׁשָּׁלַח[70] שׁוֹשְׁבִינוּת בְּשֵׁם אֶחָד מִבָּנָיו, כְּשֶׁתַּחֲזֹר הַשּׁוֹשְׁבִינוּת[71] לְאוֹתוֹ הַבֵּן - הֲרֵי הִיא שֶׁלּוֹ[72]. אֲבָל אִם שִׁלְּחָהּ הָאָב בְּשֵׁם בָּנָיו סְתָם, כְּשֶׁתַּחֲזֹר - תַּחֲזֹר לָאֶמְצַע[73]. וְאֵין זֶה שֶׁנִּשְׁתַּלְּחָה לוֹ חַיָּב לְהַחֲזִירָהּ[74] עַד שֶׁיִּשְׁמְחוּ עִמּוֹ הַבָּנִים כֻּלָּן; שֶׁהֲרֵי כֻּלָּן שׁוֹשְׁבִינִין, שֶׁבְּשֵׁם כֻּלָּן נִשְׁתַּלְּחָה. לְפִיכָךְ, אִם שָׂמַח בְּמִקְצָתָן[75] - מַחֲזִיר חֵלֶק זֶה שֶׁשָּׂמַח עִמּוֹ בִּלְבַד, וַהֲרֵי הוּא לָאֶמְצַע.

70) שם. 71) אחר מיתת האב. 72) שעל מנת כן שלח האב השושבינות בשמו. 73) כולם שותפים בשושבינות, וכל מה שיתקבל כתוצאה מהשושבינות שנשלחה - יחלקו בשווה. 74) אם נשאו מקצתם, איננו חייב להחזיר חלקם. [אפשר גם לפרש באופן אחר: אינו חייב להחזיר כל השושבינות אלא החלק המגיע על פי החשבון לאלה שנשאו]. 75) מקצת האחים והוא השתתף בשמחת נישואיהם.

טו. גְּדוֹל הָאַחִין[76] שֶׁהָיָה לוֹבֵשׁ וּמִתְכַּסֶּה מַלְבּוּשִׁין נָאִים, אִם יֵשׁ לָאַחִים הֲנָאָה מִמֶּנּוּ כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ דְּבָרָיו נִשְׁמָעִין - הֲרֵי זֶה לוֹבֵשׁ מִתְּפִיסַת הַבַּיִת[77].

76) מימרא של רבא, שם קלט. 77) מכספי הירושה המשותפים.

~ יום שני ח' שבט ~

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) מבאר דין אחים שחלקו ובא להם אח ממדינת הים, ודין המצווה תנו דקל לפלוני וחלקי הירושה ולא נתנו, שבטלה החלוקה, ודין אחים שחלקו מה שעליהם, ודין מינוי אפוטרופוס ליתומים קטנים.

א. שְׁנֵי אַחִים[2] שֶׁחָלְקוּ, וּבָא לָהֶן אָח מִמְּדִינַת הַיָּם[3], וְכֵן שְׁלִשָׁה אַחִין שֶׁחָלְקוּ, וּבָא בַּעַל חוֹב וְנָטַל חֶלְקוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן[4], אֲפִלּוּ נָטַל זֶה קַרְקַע וְזֶה כְּסָפִים[5] - בָּטְלָה מַחֲלֹקֶת[6], וְחוֹזְרִין וְחוֹלְקִין הַשְּׁאָר בְּשָׁוֶה[7].

2) מחלוקת רב ושמואל בבבא־בתרא קו: 3) שלא היה ידוע להם בשעה שחלקו. 4) שאביהם עשה שדה זו אפותיקי לבעל־חוב. שאם לא כן, אין בעל־חוב יכול לגבות כל חובו מאחד מן היורשים בלבד, אלא נוטל מכל אחד כפי חלקו בירושה ('טור' חו"מ סי' קעה. ובסמ"ע שם סק"ה מבאר שני מקרים אחרים, שמזכים את בעל החוב לגבות כל חובו מיורש אחד: א. כשכל חובו אינו גדול יותר מדמי שדה אחת (כדי זריעת תשעה קבים תבואה. ראה הלכות שכנים פ"א ה"ד) במקרה כזה אין מכריחים אותו ליטול חצי שדה מזה וחצי שדה מזה, כמו שאין מכריחים שותפים לחלק שטח קרקע קטן; ב. כשחלקו של השני הוא במקום אחר, יכול בעל החוב לומר אינני רוצה בשתי שדות מרוחקות זו מזו. ראה סמ"ע סי' קז ס"ק כא). 5) בבא־קמא ט. 6) כרב, משום שבמסקנא (ב"ב שם) אמרו: והלכתא: בטלה מחלוקת, וכאילו לא חלקו כלל. 7) מחלקים הנכסים לשלושה חלקים, ומטילים גורל ביניהם. [בלקח אחד קרקע והשני כספים, אמרו בבבא־קמא שם בלשון אחרון, שאם גבה קרקע יכול בעל הכספים לטעון: אני נטלתי כספים וקיבלתי עלי אחריות של גניבה, וכנגד זה קיבלת עליך אחריות של גביית חובות - אם יהיו כאלה, מהקרקעות שירשת. ורבינו כאן פסק כלשון ראשון. ונטה כאן מדרכו בכל מקום לפסוק כלשון אחרון, משום שהסוגיא שם עוסקת בביאור דברי רבי אסי, ואפשר שזה נאמר רק לפי שיטתו בבבא־בתרא (שם) שלא בטלה מחלוקת לגמרי. אבל לפי דעת רב, שנפסקה הלכה כמותו, אין הבדל בין קרקע וקרקע לבין קרקע וכספים].

ב. מִי שֶׁצִּוָּה[8] בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ שֶׁיִּתְּנוּ לִפְלוֹנִי דֶּקֶל אוֹ שָׂדֶה מִנְּכָסָיו, וְחָלְקוּ הָאַחִין וְלֹא נָתְנוּ לִפְלוֹנִי כְּלוּם - הֲרֵי הַמַּחֲלֹקֶת בְּטֵלָה. וְכֵיצַד עוֹשִׂין? נוֹתְנִין מַה שֶׁצִּוָּה מוֹרִישָׁן, וְאַחַר כָּךְ חוֹזְרִין וְחוֹלְקִין כַּתְּחִלָּה.

8) כתובות קט:

ג. הָאַחִין שֶׁחָלְקוּ[9] - שָׁמִין לָהֶן מַה שֶּׁעֲלֵיהֶן[10]; אֲבָל מַה שֶּׁעַל בְּנֵיהֶן וּבְנוֹתֵיהֶן, שֶׁקָּנוּ לָהֶן מִתְּפִיסַת הַבַּיִת[11] - אֵין שָׁמִין. וְכֵן מַה שֶּׁעַל נְשׁוֹתֵיהֶן, שֶׁכְּבָר זָכוּ בָּהֶן לְעַצְמָן[12]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּבִגְדֵי חֹל; אֲבָל בְּבִגְדֵי שַׁבָּת וּמוֹעֵד - שָׁמִין מַה שֶּׁעֲלֵיהֶן[13].

9) מימרא של עולא, בבא־קמא יא: 10) הבגדים שהם לובשים, וקנו אותם מנכסי הירושה לפני החלוקה. 11) מרכוש הבית המשותף. וטעמו של דבר, שהאחים מוחלים זה לזה כדי למנוע מהנשים והילדים להתבזות ולבוא לבית־דין לצורך השומא. 12) בתוקף המחילה. 13) רי"ף בבא־קמא שם, ומסר מקורו בירושלמי (קידושין פ"א ה"ד).

ד. מִי שֶׁהִנִּיחַ[14] יְתוֹמִים, מִקְצָתָן גְּדוֹלִים וּמִקְצָתָן קְטַנִּים[15], וְרָצוּ לַחֲלֹק בְּנִכְסֵי אֲבִיהֶן כְּדֵי שֶׁיִּטְּלוּ הַגְּדוֹלִים חֶלְקָן - מַעֲמִידִין בֵּית דִּין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לַקְּטַנִּים, וּבוֹרֵר לָהֶן הַחֵלֶק הַיָּפֶה. וְאִם הִגְדִּילוּ - אֵינָן יְכוֹלִין לִמְחוֹת[16], שֶׁהֲרֵי עַל פִּי בֵּית דִּין חָלְקוּ לָהֶם[17]. וְאִם טָעוּ בֵּית דִּין בַּשּׁוּמָא וּפִחֲתוּ שְׁתוּת[18] -

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יְכוּלִין לִמְחוֹת[19], וְחוֹלְקִין חֲלֻקָּה אַחֶרֶת אַחַר שֶׁהִגְדִּילוּ.

14) קידושין מב. 15) בגמרא כתוב סתם: "יתומים שבאו לחלוק". ורבינו מבאר, שמדובר בגדולים וקטנים, שאם כולם גדולים הרי אין בית־דין נזקקים להם כלל, ואם כולם קטנים - חלוקה למה? הלא גם אחר החלוקה יימסרו לידי אפוטרופוס. 16) כרב נחמן, שם. 17) מלשונו זה, מדייק המגיד־משנה שאפוטרופוס אינו רשאי לחלוק על דעת עצמו, אלא על־פי בית־דין. 18) הקטנים קיבלו פחות אחד מששה מהמגיע להם. 19) שנינו בכתובות צט: שום היתומים שפיחתו שתות או הותירו שתות - מכרן בטל (ראה פי"ג מהל' מכירה ה"י).

ה. מִי שֶׁמֵּת וְהִנִּיחַ יוֹרְשִׁין גְּדוֹלִים וּקְטַנִּים - צָרִיךְ לְמַנּוֹת אַפּוֹטְרוֹפּוֹס[20] שֶׁיִּהְיֶה מִתְעַסֵּק בְּחֵלֶק הַקָּטָן[21] עַד שֶׁיַּגְדִּיל. וְאִם לֹא מִנָּה - חַיָּבִין בֵּית דִּין לְהַעֲמִיד לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס עַד שֶׁיַּגְדִּילוּ; שֶׁבֵּית דִּין הוּא אֲבִיהֶן שֶׁל יְתוֹמִים.

20) כלומר, אדם המצווה מחמת חוליו הקשה, צריך למנות אפוטרופוס. מקור הדברים במשנה, גיטין נב. 21) הראב"ד בהשגותיו מוסיף: "והוא שחלק להם בחייו, שאם לא חלק - יניח הכול ביד הגדולים והם ישביחו לאמצע וטוב להם". ונראה שגם דעת רבינו כן, שאם הגדולים מסכימים להאריך את השותפות עד שיגדלו הקטנים, ונראה לבית־דין שהגדולים ישביחו את הנכסים - מניחים את חלק הקטנים בידיהם, כדי שייהנו מן השבח, כמבואר למעלה פ"ט ה"ב (מגיד־משנה). ומה שכתב רבינו למעלה (פ"ט הי"ב) "אין הגדולים מתפרנסים וכו' חולקין בשווה", לא התכוון לחלוקת כל הנכסים, אלא לעשות חשבון כמה הוציאו אלה וכמה אלה, וישלימו אלה לאלה.

ו. צִוָּה הַמּוֹרִישׁ[22] וְאָמַר: יִנָּתֵן חֵלֶק הַקָּטָן לַקָּטָן, וּמַה שֶׁיִּרְצֶה יַעֲשֶׂה בָּהּ - הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ. וְכֵן אִם מִנָּה הַמּוֹרִישׁ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס עַל הַקְּטַנִּים קָטָן אוֹ אִשָּׁה אוֹ עֶבֶד - הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ. אֲבָל אֵין בֵּית דִּין מְמַנִּין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס לֹא אִשָּׁה וְלֹא עֶבֶד וְלֹא קָטָן וְלֹא עַם הָאָרֶץ[23], שֶׁהוּא בְּחֶזְקַת חָשׁוּד עַל הָעֲבֵרוֹת. אֶלָּא בּוֹדְקִין[24] עַל אָדָם נֶאֱמָן וְאִישׁ חַיִל, וְיוֹדֵעַ לְהַכִּפּוּ בִּזְכוּת הַיְתוֹמִים[25] וְטוֹעֵן טַעֲנָתָם, וְשֶׁיֵּשׁ לוֹ כֹּחַ בְּעִסְקֵי הָעוֹלָם כְּדֵי לִשְׁמֹר נְכָסִים וּלְהַרְוִיחַ בָּהֶן, וּמַעֲמִידִין אוֹתוֹ עַל הַקְּטַנִּים. בֵּין שֶׁיִּהְיֶה רָחוֹק בֵּין שֶׁיִּהְיֶה קָרוֹב לַקָּטָן[26]. אֶלָּא שֶׁאִם הָיָה קָרוֹב - לֹא יֵרֵד לַקַּרְקָעוֹת.

22) ברייתא שם: "אין עושין אפיטרופין נשים ועבדים וקטנים, ואם מינן אבי יתומים - הרשות בידו", ולא כל־שכן שיכול למסור הנכסים לידי היורש הקטן עצמו. תמוה קצת, למה הקדים רבינו דין הקטן עצמו לדין אפוטרופוס המפורש בברייתא, וממנו נלמד דין הקטן עצמו.

23) ברייתא פסחים מט: ברי"ף שם מבאר שישנם שני סוגי עם־הארץ: א. שלא למד מקרא ומשנה, אבל מקיים הוא מצוות ואינו חשוד על גניבה ושבועת שקר; ב. החשוד על אלה. ומה ששנינו שאין ממנים עם־הארץ אפוטרופוס, הכוונה לסוג ב. ובמגיד־משנה כתב שגם דעת רבינו כן. כנראה הוא מפרש מה שכתב רבינו "שהוא בחזקת חשוד על העבירות", הוא ביאור לאיזה סוג של עם־הארץ אמרו שאין ממנים אותו, אולם אפשר לפרש פיסקא זו גם כנימוק: למה אין ממנים אותו? משום שהוא חשוד, וגם גניבת רכוש יתומים בכלל (ראה סמ"ע סי' רצ סק"ו). 24) מחזרים אחר אדם מחונן במידות הנמנות למטה. 25) אביי, כתובות קט: 26) נתבאר למעלה פ"ח ה"א וה"ב.

ז. בֵּית דִּין[27] שֶׁהֶעֱמִידוּ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, וְשָׁמְעוּ עָלָיו שֶׁהוּא אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה וּמוֹצִיא הוֹצָאוֹת יָתֵר מִדָּבָר שֶׁהָיָה אָמוּד בּוֹ - יֵשׁ לָהֶן לָחוּשׁ לוֹ שֶׁמָּא מִנְּכְסֵי יְתוֹמִים הוּא אוֹכֵל, וּמְסַלְּקִין אוֹתוֹ[28] וּמַעֲמִידִין אַחֵר. אֲבָל אִם מִנָּהוּ אֲבִי יְתוֹמִים - אֵין מְסַלְּקִין אוֹתוֹ, שֶׁמָּא מְצִיאָה מָצָא. אֲבָל אִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁהוּא מַפְסִיד נִכְסֵי יְתוֹמִים - מְסַלְּקִין אוֹתוֹ. וּכְבָר הִסְכִּימוּ הַגְּאוֹנִים[29] שֶׁמַּשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ[30], הוֹאִיל וּמַפְסִיד. וְהוּא הַדִּין לְאַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁמִּנָּהוּ אֲבִי יְתוֹמִים, וְהָיְתָה שְׁמוּעָתוֹ טוֹבָה, וְהָיָה יָשָׁר וְרוֹדֵף מִצְוֹת, וְחָזַר לִהְיוֹת זוֹלֵל וְסוֹבֵא וְהוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי הַחֹשֶׁךְ, אוֹ שֶׁפָּרַץ בִּנְדָרִים וּבַאֲבַק גָּזֵל - בֵּית דִּין חַיָּבִים לְסַלֵּק אוֹתוֹ[31] וּלְהַשְׁבִּיעוֹ, וּלְמַנּוֹת לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס כָּשֵׁר. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ כְּפִי מַה שֶׁיֵּרָאֶה לַדַּיָּן, שֶׁכָּל בֵּית דִּין וּבֵית דִּין הוּא אֲבִיהֶן שֶׁל יְתוֹמִים.

27) גיטין נב: 28) מעשה, שהודיעו לרב נחמן, שאפוטרופוס על נכסי יתומים מוציא לצרכיו הפרטיים למעלה מהמתאים למצבו החמרי, וחשדו בו שהוא אוכל מנכסי יתומים, וסירב רב נחמן לסלקו, שמא מציאה מצא ונתעשר, ואמר: הביאו ראיה שהוא מפסיד את הנכסים ואסלקו. חלקו עליו דבי רב שילא, ואמרו: אין מסלקים אותו אפילו אם הוא מפסיד. וסובר רבינו שמחלוקת זו אינה אלא במינהו אבי יתומים, שהרי אין זה מתקבל על הדעת שדבי רב שילא יאמרו, שאין בית־דין מסלקים אפוטרופוס שהם עצמם מינוהו בטעות, שחשבו שהוא אדם הגון (ראה ההלכה הקודמת), ונתברר שהוא מפסיד נכסי יתומים. ומזה יוצא שהנידון לפני רב נחמן היה במינהו אבי יתומים, וכשאמר רב נחמן: "שמא מציאה מצא", לא אמר במינוהו בית־דין, משום שמציאה היא דבר רחוק קצת מן המציאות, ובית־דין צריכים לשמור על נכסי יתומים ולא להשאירם ביד חשוד, ולפיכך מסלקים אותו אף־על־פי שאין עדות ברורה שמפסיד הנכסים. ובמינהו אבי יתומים אין לסלקו אלא בראיה ברורה שהוא מועל או מפסיד הנכסים (מגיד־משנה), ופסק רבינו כרב נחמן. 29) רי"ף שם. 30) שלא לקח לעצמו כלום מנכסי היתומים, אף־על־פי שנפסקה הלכה (שם נב.) כאבא שאול, שאין משביעים אפוטרופוס

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שמינהו אבי יתומים (ראה לקמן פי"א ה"ה). 31) אנו אומרים, שאילו ידע האב שיצא לתרבות רעה - לא היה ממנהו. וכתב במגיד־משנה, שאם מינה האב אדם בלתי הגון, אין ב"ד מסלקים אותו, שהרי רצה באפוטרופוס כזה.

ח. קָטָן שֶׁהִגְדִּיל, אֲפִלּוּ הָיָה אוֹכֵל וְשׁוֹתֶה יוֹתֵר מִדַּי וּמַפְסִיד, וְהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ רָעָה - אֵין בֵּית דִּין מוֹנְעִין מִמֶּנּוּ מָמוֹנוֹ, וְאֵין מַעֲמִידִין לוֹ אַפּוֹטְרוֹפּוֹס[32]. אֶלָּא אִם כֵּן צִוָּה אָבִיו אוֹ מוֹרִישׁוֹ, שֶׁלֹּא יִתְּנוּ לוֹ אֶלָּא אִם כֵּן יִהְיֶה כָּשֵׁר וּמַצְלִיחַ, אוֹ שֶׁלֹּא יִתְּנוּ לוֹ עַד זְמַן מְרֻבֶּה. וְהַשּׁוֹטֶה וְהַחֵרֵשׁ - הֲרֵי הֵן כִּקְטַנִּים, וּמַעֲמִידִין לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס[33].

32) בבא־מציעא לט. אמרו: "אפוטרופא לדיקנני - לא מוקמינן (אין אנו מעמידים אפוטרופוס למגודלי זקן)". 33) בכתובות מח. אמרו: "מי שנשתטה, בית־דין יורדין לנכסיו", ובחרש מציין במגיד־משנה המקור ביבמות קיג. אולם שם אמרו רק כשאין דעתו צלולה, וגם זה נשאר בתיקו. ובהלכות מכירה פכ"ט ה"א מבאר רבינו דין חרש שוטה וקטן, ובהלכה ד שם הוא כותב שמעמידים אפוטרופוס לשוטה כמו לקטן, ואילו חרש לא הזכיר, ומשמע שאין מעמידים לו אפוטרופוס. וצ"ע.

~ יום שלישי ט' שבט ~

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) מבאר דין מעות יתומים למי מוסרין אותם, ודין מי שיש בידו שכר של יתומים ומתיירא שמא יחמיץ, ודין אפוטרופוס מה יוכל למכור או לקנות לצרכי מצווה ואם פוסקים צדקה מנכסי יתומים.

א. מָעוֹת שֶׁל יְתוֹמִים[2] שֶׁהִנִּיחַ לָהֶן אֲבִיהֶן - אֵינָן צְרִיכִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס. אֶלָּא כֵּיצַד עוֹשִׂין בָּהֶן? בּוֹדְקִין עַל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶם אַחֲרָיוּת[3], וְיִהְיוּ עִדִּית[4], וְיִהְיֶה אִישׁ נֶאֱמָן וְשׁוֹמֵעַ דִּינֵי תּוֹרָה וּמֵעוֹלָם לֹא קִבֵּל עָלָיו נִדּוּי, וְנוֹתְנִין לוֹ הַמָּעוֹת בְּבֵית דִּין קָרוֹב לְשָׁכָר וְרָחוֹק לְהֶפְסֵד[5], וְנִמְצָאוּ הַיְתוֹמִים נֶהֱנִין מִשְׁכַּר הַמָּעוֹת. וְכֵן אִם אֵין לוֹ קַרְקַע - יִנָּתֵן לָהֶן מַשְׁכּוֹן זָהָב שָׁבוּר[6] שֶׁאֵין בּוֹ סִימָן[7], וְנוֹטְלִין בֵּית דִּין הַמַּשְׁכּוֹן, וְנוֹתְנִין לוֹ הַמָּעוֹת קָרוֹב לְשָׁכָר וְרָחוֹק לְהֶפְסֵד. וְלָמָּה לֹא יִקְחוּ מַשְׁכּוֹן כֵּלִים שֶׁל זָהָב אוֹ חֲלִי[8] שֶׁל זָהָב? שֶׁמָּא שֶׁל אֲחֵרִים הוּא, וְיִתְּנוּ סִימָן וְיִטְּלוּהוּ אַחֵר מוֹתוֹ[9], אִם יֵדַע הַדַּיָּן שֶׁאֵין זֶה[10] אָמוּד[11]. וְכַמָּה יִפְסְקוּ בַּשָּׂכָר? כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאוּ הַדַּיָּנִין, אוֹ שְׁלִישׁ הַשָּׂכָר אוֹ חֶצְיוֹ. אֲפִלּוּ רְבִיעַ הַשָּׂכָר לַיְתוֹמִים, אִם רָאוּ שֶׁזּוֹ תַּקָּנָה לָהֶם - עוֹשִׂין. לֹא מָצְאוּ אָדָם שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ הַמָּעוֹת רָחוֹק לְהֶפְסֵד וְקָרוֹב לְשָׂכָר - הֲרֵי אֵלּוּ מוֹצִיאִין מֵהֶן מְזוֹנוֹת מְעַט[12], עַד שֶׁיִּקְנוּ לָהֶן בַּמָּעוֹת קַרְקַע[13], וְיִמְסְרוּ אוֹתוֹ בְּיַד אַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁיַּעֲמִידוּ לָהֶן.

2) בבא־מציעא ע. 3) קרקעות. 4) שדות משובחות. 5) בית־דין מתנים עם מקבל הכסף, שישתף את היתומים בעסק שהסיכויים להרוויח גדולים מסיכויי הפסד. ולמה צריך לתת המעות בבית־דין? משום שעיסקא קרובה לשכר ורחוקה להפסד, יש בה איסור ריבית בדברי חכמים, אבל בית־דין רשאים להפקיר נכסי מקבל הכספים לטובת היתומים, שהפקר בית־דין — הפקר, ואין כאן ריבית (רש"י שם). ועיסקא שיש בה ריבית מן התורה - לא התירו חכמים. 6) לא כלים שלמים. 7) יתבאר בסמוך. 8) מין תכשיט. 9) בגמרא שם, אמרו סתם: "ואתי מריה ויהיב סימנא ושקיל ליה (ויבוא בעליו ויתן סימן ויקח אותו)". ומשמע, שיקח אותו ממקבל כסף היתומים עצמו. ונראה, שהמדובר כשאין עדים שזה הפקיד כלים אלה אצל מקבל כסף היתומים (ראה מגיד־משנה), ונאמן לטעון לקוחים הם בידי, אבל בית־דין אין טוענים טענה זו ליתומים, מכיון שזה נתן סימן מובהק (ראה פ"ו מהל' שאלה ופקדון ה"ד). [בהגהות מיימוניות כאן אות ג, כתב שהמדובר כשהביא עדים. ומסתבר, שלשיטתו הכוונה שיקח את החפץ מהמקבל עצמו]. וב'תוספות' כאן ד"ה אתא, פירשו כרבינו, שחוששים שמא יבוא בעל הכלים אחר מיתת המקבל. 10) מקבל הכסף. 11) אינו עשיר, ואין מתקבל על הדעת שיש לו כלים יקרים כאלה (ראה דברי רבינו שם). 12) בצמצום, כדי שלא יכלה הקרן בזמן קצר. 13) קרקע מביא הכנסות, והקרן בטוח.

ב. כָּל הַמַּטַּלְטְלִין[14] שֶׁל יְתוֹמִים - שָׁמִין אוֹתָן וּמוֹכְרִין אוֹתָן בְּבֵית דִּין. וְאִם הָיָה הַשּׁוּק[15] קָרוֹב לַמְּדִינָה[16] - מוֹלִיכִין אוֹתָן לַשּׁוּק וּמוֹכְרִין אוֹתָן. וְיִצְטָרְפוּ דְּמֵיהֶן עִם הַמָּעוֹת שֶׁל יְתוֹמִים.

14) מימרא של שמואל, בכתובות ק: 15) מקום שמתקבצים בו הרבה סוחרים בימים קבועים, ויש להניח שיתקבל שם מחיר יותר גבוה מאשר במקום מושב בית־הדין. 16) לעיר, שם.

ג. מִי שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ[17] שֵׁכָר שֶׁל יְתוֹמִים, אִם יַנִּיחוֹ כָּאן עַד שֶׁיִּמָּכֵר - שֶׁמָּא יַחְמִיץ, וְאִם יוֹלִיכוֹ לַשּׁוּק - שֶׁמָּא יֵאָרְעוּ אֹנֶס בַּדֶּרֶךְ, הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה בּוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה בְּשֶׁלּוֹ[18]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

17) שם. 18) כמו שהיה נוהג במקרה כזה בסחורה שלו. במגיד־משנה מבאר, שלא התירו להוביל מטלטלין של יתומים לשוק במקום שיש סכנת אונס, על־מנת להרוויח יותר, אלא כשגם אם יניחם במקומם קיים ספק הפסד, אבל כשבמקומם אין חשש הפסד - אין להכניס נכסי יתומים בסכנה כדי להרוויח.

ד. כְּשֶׁמַּעֲמִידִין[19] בֵּית דִּין לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס, מוֹסְרִין לוֹ כָּל נִכְסֵי הַקָּטָן, הַקַּרְקַע וְהַמַּטַּלְטְלִין שֶׁלֹּא נִמְכְּרוּ. וְהוּא מוֹצִיא וּמַכְנִיס, וּבוֹנֶה וְסוֹתֵר וְשׁוֹבֵר, וְנוֹטֵעַ וְזוֹרֵעַ, וְעוֹשֶׂה כְּפִי מַה שֶּׁיִּרְאֶה שֶׁזֶּה טוֹב לַיְתוֹמִים. וּמַאֲכִילָן וּמַשְׁקֶן וְנוֹתֵן לָהֶן כָּל הַהוֹצָאָה כְּפִי הַמָּמוֹן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּכְפִי הָרָאוּי לָהֶן. וְלֹא יַרְוִיחַ לָהֶן יוֹתֵר מִדַּי[20], וְלֹא יְצַמְּצֵם עֲלֵיהֶם יָתֵר מִדַּי.

19) גיטין נב. 20) יותר מזה שרגילים בני אדם במצב חומרי כלשהם להוציא למזונות.

ה. כְּשֶׁיַּגְדִּילוּ הַיְתוֹמִים - נוֹתֵן לָהֶם מָמוֹן מוּרִישָׁן, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת לָהֶן חֶשְׁבּוֹנוֹת[21] מַה שֶּׁהִכְנִיס וְהוֹצִיא, אֶלָּא אוֹמֵר לָהֶן: זֶה הַנִּשְׁאָר[22]. וְנִשְׁבָּע בִּנְקִיטַת חֵפֶץ[23] שֶׁלֹּא גָּזַלְן כְּלוּם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁמְּנוּהוּ בֵּית דִּין; אֲבָל אַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁמִּנָּהוּ אֲבִי יְתוֹמִים וְכֵן שְׁאָר הַמּוּרִישִׁין - אֵינוֹ נִשְׁבָּע[24] עַל טַעֲנַת סָפֵק[25]. יֵשׁ לָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס[26] לִלְבֹּשׁ וּלְהִתְכַּסּוֹת מִנִּכְסֵי יְתוֹמִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מְכֻבָּד וְיִהְיוּ דְּבָרָיו נִשְׁמָעִין. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה לַיְתוֹמִים הֲנָאָה בִּנְכְסֵיהֶן בִּהְיוֹת דְּבָרָיו נִשְׁמָעִין.

21) מחלוקת רבי ורבן שמעון בן גמליאל שם, ופסק כרבן שמעון בן גמליאל, וכן כתב הרי"ף בהלכותיו וביאר בשם גאון, שהכלל המקובל בידינו "הלכה כרבי מחבירו" לא נאמר במקום שהוא חולק על אביו (רשב"ג, הוא אביו של רבי). 22) בברייתא שם כתוב: "וצריך לחשב עמהם באחרונה. רבן שמעון בן גמליאל אומר: אינו צריך". ודייק מזה 'בעל העיטור' (הובא במגיד־משנה כאן) שלא אמרו "אינו צריך לחשב" אלא באחרונה, אבל בתחילה - כשמוסרים לו בית־דין את הנכסים - מסדרים רשימה מדוייקת של כל הנמסר לידו, וכותבים שתי רשימות דומות, אחת מוסרים לאפוטרופוס והשניה לקרובי הקטן. 23) כשהוא אוחז בידו חפץ של מצוה, כגון תפילין או ספר־תורה. 24) כאבא שאול במשנתנו, שנפסקה הלכה כמותו בגמרא (שם:). וטעמו נתבאר שם: אם נטיל שבועה על אפוטרופוס - יימנעו אנשים מלקבל אפוטרופסות, אבל כשמינהו בית־דין יש לו הנאה מזה שבית־דין רואים בו אדם הגון ונותנים בו אימון, ולכן יקבל המינוי. וכתב הרמב"ן (מובא במגיד־משנה) שמכוח הנאה זו, דינו כשומר בשכר וחייב בגניבה ואבידה, וכשמינהו האב פטור אפילו אם פשע ולא שמר כראוי, שאם תחייבו - יימנע מראש מלקבל אפוטרופסות (ראה 'תוספות' שם ד"ה הלכה, שהאריכו בזה). וב'טור' חו"מ סי' רצ כתב, שרב האי גאון פסק כך (במגיד־משנה כאן כתב שרב האי גאון מחייב בפשיעה). 25) אבל כשגדלו היתומים וטוענים 'ברי' שהאפוטרופוס לקח לעצמו מנכסיהם - משביעים אותו (רי"ף שם). 26) שם. מעשה שבאו קרובי יתומים קטנים לפני רב נחמן, והתלוננו על אפוטרופוס של היתומים, שהוא לובש ומתכסה ממעות היתומים, ואמר להם רב נחמן: "כי היכי דלישתמען מיליה (כדי שישתמעו דבריו)", והם הם דברי רבינו כאן.

ו. יֵשׁ לָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס[27] לִמְכֹּר בְּהֵמָה וַעֲבָדִים וּשְׁפָחוֹת, שָׂדוֹת וּכְרָמִים, לְהַאֲכִיל לַיְתוֹמִים. אֲבָל אֵין מוֹכְרִין וּמַנִּיחִין הַמָּעוֹת[28], וְאֵין מוֹכְרִין שָׂדוֹת לִקַּח עֲבָדִים, וְלֹא עֲבָדִים לִקַּח שָׂדוֹת[29], שֶׁמָּא לֹא יַצְלִיחַ[30]. אֲבָל מוֹכְרִין שָׂדֶה לִקַּח שְׁוָרִים לַעֲבוֹדַת שָׂדוֹת אֲחֵרוֹת[31], שֶׁהַשְּׁוָרִים הֵן עִקַּר כָּל נִכְסֵי שָׂדוֹת[32].

27) ברייתא, שם. 28) שכל אלה אינם נוחים להיגנב כמו כסף בעין, וכן מביאים כבוד לבית אביהם כמשפחה אמידה (רש"י שם). 29) כרבן שמעון בן גמליאל בברייתא, שם. 30) בגמרא שם אמרו: "דילמא (שמא) לא משפיין" ופירש רש"י: "אינם משוקטים, שמא יצא עליהם ערעור (שאינם של המוכר)". ורבינו לא בירר הצלחה זו מה היא. 31) שם, מעשה באפוטרופוס בשכינותו של רבי יהושע בן לוי שעשה כן - ולא מיחה בו. 32) בלי עבודת השוורים לא יצליח היבול. בגמרא שם אמרו שרבי יוסי קרא לשוורים "שדי", משום שבלעדם - השדה נטולת ערך.

ז. אֵין הָאַפּוֹטְרוֹפִּין[33] רַשָּׁאִין לִמְכֹּר בְּרָחוֹק[34] וְלִגְאֹל[35] בְּקָרוֹב[36], לִמְכֹּר בְּרֵעָה וְלִגְאֹל בְּיָפָה, שֶׁמָּא לֹא יַצְלִיחַ זֶה שֶׁקָּנוּ. וְאֵין רַשָּׁאִין לָדוּן וְלָחוּב[37] עַל מְנָת לִזְכּוֹת לַיְתוֹמִים[38], שֶׁמָּא לֹא יִזְכּוּ וְנִמְצָא הַחוֹב קַיָּם[39].

33) ברייתא, שם. 34) שדות המרוחקות מן העיר. 35) לקנות. מלשון המקרא (ויקרא כה, לג): "ואשר יגאל מן הלוים". 36) אף־על־פי שיותר נוח לעבד שדה קרובה. 37) אינם רשאים להתדיין בשום תביעה נגד היתומים (לחוב = לחובתם של היתומים). 38) אף־על־פי שהם באים לטעון לזכותם של היתומים. 39) פסק של בית־הדין יחייב את היתומים. ומכיון שאינם רשאים להתדיין, עברו ודנו ונתחייבו - אין זה מחייב את היתומים, שהרי עשו שלא ברשות (על־פי פירושו של המגיד־משנה). ולא נתבאר מה הדין כשזכו האפוטרופסים. מלשון רש"י משמע שהדין קיים, וכן כתב הראב"ד בהשגותיו כאן. וב'טור' (שם) פסק כמותם. ומהשגתו של הראב"ד נראה, שלמד מדברי רבינו שאם דנו ונתחייבו - הדין קיים.

ח. אֵין הָאַפּוֹטְרוֹפִּין[40] רַשָּׁאִין לְהוֹצִיא עֲבָדִים[41] לַחֵרוּת[42], אֲפִלּוּ לִקַּח מִן הָעֶבֶד דָּמִים[43] שֶׁיֵּצֵא לַחֵרוּת. אֲבָל מוֹכְרִין אוֹתָן[44] לַאֲחֵרִים[45] וְלוֹקְחִין מֵהֶן הַדָּמִים עַל מְנָת[46] שֶׁיּוֹצִיאוּהוּ לַחֵרוּת, וְאוֹתָן הָאֲחֵרִים הֵן שֶׁמְּשַׁחְרְרִין אוֹתָם.

40) ברייתא, שם. 41) כנעניים. 42) משום שאין גופם קנוי לאפוטרופוס (רש"י שם). 43) שנתנו לו אחרים על־מנת שאין לרבו רשות בהם, ובמתנה שכזו לא אמרו "מה שקנה עבד קנה רבו". דין זה שנוי שם במחלוקת רבי וחכמים, ופסק רבינו כחכמים, לפי הכלל שבידינו: הלכה כרבי מחבירו ולא מחבריו. 44) כדי להאכיל את היתומים, כלמעלה ה"ו. 45) לאותם האנשים שרוצים לתת הכסף לעבדים שיפדו את עצמם. 46) אין לפרש "על מנת" זה כתנאי; והכוונה היא: כדי שיתקיים רצונם.

ט. הָאַפּוֹטְרוֹפִּין[47] תּוֹרְמִין וּמְעַשְּׂרִין נִכְסֵי יְתוֹמִים כְּדֵי לְהַאֲכִילָן[48], שֶׁאֵין מַאֲכִילִין אֶת הַיְתוֹמִים דָּבָר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָאָסוּר. אֲבָל לֹא יְעַשְּׂרוּ וְלֹא יִתְרְמוּ כְּדֵי לְהַנִּיחַ פֵּרוֹת מְתֻקָּנִין[49], אֶלָּא יִמְכְּרוּ אוֹתָן טֶבֶל, וְהָרוֹצֶה לְתַקֵּן - יְתַקֵּן[50].

47) ברייתא, שם נב. 48) אותם הפירות. פירות שלא ניטלו מהם תרומות ומעשרות - אסורים באכילה אפילו לכהנים, ונקראים "טבל". 49) מותרים באכילה. 50) הראב"ד משיג ואומר: "אין הדעת נוחה הימנו, שיהא אפוטרופוס חבר מוכר טבל להכשיל בני אדם בנכסי יתומים". ברור שהוא מפרש דברי רבינו: "והרוצה לתקן יתקן" שאין לאפוטרופוס לדייק ולמכור רק לחברים שבוודאי יעשרו ויתרמו. והוא מפרש שיניח אותם כמו שהם עד שיוכל למכור ברווח מתאים.

י. הָאַפּוֹטְרוֹפִּין[51] עוֹשִׂין לַקְּטַנִּים לוּלָב וְסֻכָּה וְצִיצִית וְשׁוֹפָר, סֵפֶר תּוֹרָה וּתְפִלִּין וּמְזוּזוֹת וּמְגִלָּה. כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כָּל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁיֵּשׁ לָהֶם קִצְבָּה[52], בֵּין שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי תּוֹרָה בֵּין שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים - עוֹשִׂין לָהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן חַיָּבִין בְּמִצְוָה מִכָּל אֵלּוּ הַמִּצְוֹת אֶלָּא כְּדֵי לְחַנְּכָן. אֲבָל אֵין פּוֹסְקִין עֲלֵיהֶן צְדָקָה, וַאֲפִלּוּ לְפִדְיוֹן שְׁבוּיִים, מִפְּנֵי שֶׁמִּצְוֹת אֵלּוּ אֵין לָהֶן קִצְבָּה[53].

51) כל הדינים הנמנים בהלכה זו, נאמרו בברייתא שם. 52) הוצאה חד פעמית, ורמתה ידועה מראש. 53) שהרי תמיד עומדים עניים וצריך לפרנסם. ובתקופת התלמוד שכיחים היו מקרים של פדיון שבויים.

יא. וּמִי שֶׁנִּשְׂתַּטָּה[54] אוֹ שֶׁנִּתְחָרֵשׁ[55] - בֵּית דִּין פּוֹסְקִין עָלָיו צְדָקָה[56], אִם הָיָה רָאוּי.

54) כתובות מח. 55) רבינו מדמה חרש לשוטה (ראה למעלה סוף פ"י). 56) גובים מנכסיו לצדקה. בגמרא שם: "אמר מר עוקבא, מי שנשתטה בית־דין יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו ובניו ובנותיו ודבר אחר". והקשה רבינא מברייתא: מי שהלך למדינת הים ואשתו תובעת מזונות — בית־דין יורדין לנכסיו וזנין ומפרנסין את אשתו, אבל לא בניו ובנותיו ולא דבר אחר. ותירצו שם מה שתירצו. ושאלו: מהו דבר אחר? ומפרש רב חסדא: זה תכשיט, ורב יוסף אמר: זה צדקה. ואמרו שם (גירסת הרי"ף): "מאן דאמר תכשיט (אין נותנים לאשה) כל־שכן צדקה, ומאן דאמר צדקה אבל תכשיט יהבינן (נותנים לה)". ולפי גירסא זו נחלקו בברייתא. ותמה הר"ן שם על רבינו, שפסק בנשתטה ונתחרש שגובים צדקה מנכסיהם, שהרי זה מנוגד לפירושם של רב חסדא ושל רב יוסף, ואע"פ שהם פירשו את הברייתא, מתקבל על הדעת שגם מה שאמר מר עוקבא: "ודבר אחר" מתפרש כך. ונראה שרבינו קיבל גירסת רש"י: "מאן דאמר צדקה כל־שכן תכשיט, ומאן דאמר תכשיט אבל צדקה לא" ומחלוקתם במימרא של מר עוקבא, שאמר נותנים דבר אחר, ופירש רב יוסף: זה צדקה, ופסק כמותו.

יב. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת חֶשְׁבּוֹן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, צָרִיךְ לְחַשֵּׁב בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ לְדַקְדֵּק וּלְהִזָּהֵר הַרְבֵּה מֵאֲבִיהֶן שֶׁל אֵלּוּ הַיְתוֹמִים, שֶׁהוּא רוֹכֵב עֲרָבוֹת[57]; שֶׁנֶּאֱמַר: סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת וְגוֹ', אֲבִי יְתוֹמִים וְגוֹ'.

~ נקודות משיחות קודש ~

"..לְדַקְדֵּק וּלְהִזָּהֵר הַרְבֵּה מֵאֲבִיהֶן שֶׁל אֵלּוּ הַיְתוֹמִים, שֶׁהוּא רוֹכֵב עֲרָבוֹת שֶׁנֶּאֱמַר: סֹלּוּ לָרֹכֵב בָּעֲרָבוֹת וְגוֹ', אֲבִי יְתוֹמִים וְגוֹ'".

וצריך להבין:

א. מהפסוק הנ"ל אמנם יש ראיה שה"רוכב בערבות" הוא "אבי יתומים", אבל בפסוק גופא צריך ביאור, מה הקשר בין "רוכב בערבות" ל"אבי יתומים".

ב. מדוע לא הביא הרמב"ם ראיה מפסוקים אחרים בחומש ובנ"ך שלפני הפסוק בתהילים, ובהם נקרא הקב"ה בשמות אחרים שהם מז' שמות שאינן נמחקים, ומדוע הביא דווקא את הפסוק "רוכב בערבות כו'". וכידוע בכללי הרמב"ם (יד מלאכי ס"ד) שדרכו של הרמב"ם להביא ראיות מפסוקים שלא הוזכרו בגמרא, אם נראית לו הראיה האחרת בפשטות יותר.

והביאור בזה: בגמרא מסכת חגיגה, נתבאר העניין המיוחד שבכל אחד משבעת הרקיעים, ובנוגע לרקיע ששמו "ערבות" אומרת הגמרא "ערבות שבו צדק ומשפט וצדקה... וטל שעתיד הקב"ה להחיות בו את המתים".

ועל־פי־זה מובן מדוע בחר הרמב"ם בפסוק זה, כי תוכנו מתאים לעניין ש"צריך לחשב ולדקדק ביותר ולהזהר מאביהן של אלו היתומים כו'", ובזה מדגיש את גודל הזהירות הנדרשת מהאפוטרופוס בענייניהם של היתומים, מפני הרקיע ששמו "ערבות" ובו צדק ומשפט, וכן "טל שעתיד להחיות בו את המתים" ובכללם הוריהם של יתומים אלו.

ויש להוסיף ולבאר הטעם שציטט הרמב"ם גם את תחילת הפסוק "סולו", הגם שאינו נוגע כל־כך לראיה מ"רוכב ערבות אבי יתומים". ברשימות הצ"צ לתהילים על הפסוק הנ"ל כתב ש"סולו" הוא מלשון מסילה "לעשות לו מסילה כביכול לירד ולהתגלות למטה, על־דרך מה שנאמר "ואמר סולו סולו פנו דרך כו'" כי זהו תפקידו של האפוטרופוס לעשות מסילות בלבבם של היתומים בחינוך להנהגה על־פי תורה, שתעשה אצלם דרך סלולה למשך כל ימי חייהם.

(ע"פ "יין מלכות" ספר משפטים סימן כא
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

57) יושב בשמים.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעָן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נִגְמַר סֵפֶר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר, בְּעֶזְרַת שַׁדַּי. הִלְכוֹתָיו חֲמִשָּׁה, וּפְרָקָיו חֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים: הִלְכוֹת שְׁכִירוּת - שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת שְׁאֵלָה וּפִקָּדוֹן - שְׁמוֹנָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת מַלְוֶה וְלוֶה - עֶשְׂרִים וְשִׁבְעָה פְּרָקִים. הִלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעָן - שִׁשָּׁה עָשָׂר פְּרָקִים. הִלְכוֹת נְחָלוֹת - אַחַד עָשָׂר פְּרָקִים.

~ יום רביעי י' שבט ~

פְּתַח פִּיךָ שְׁפָט צֶדֶק, וְדִין עָנִי וְאֶבְיוֹן

סֵפֶר אַרְבָּעָה עָשָׂר

וְהוּא סֵפֶר שׁוֹפְטִים

הִלְכוֹתָיו חָמֵשׁ. וְזֶהוּ סִדּוּרָן: א. הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין וְהָעֲנָשִׁין הַמְּסוּרִין לָהֶם. ב. הִלְכוֹת עֵדוּת. ג. הִלְכוֹת מַמְרִים. ד. הִלְכוֹת אֵבֶל. ה. הִלְכוֹת מְלָכִים וּמִלְחֲמוֹתֵיהֶם.

הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין

וְהָעֲנָשִׁין הַמְּסוּרִין לָהֶם

יֵשׁ בִּכְלָלָן שְׁלֹשִׁים מִצְוֹת. עֶשֶׂר מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְעֶשְׂרִים מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: א) לְמַנּוֹת שׁוֹפְטִים. ב) שֶׁלֹּא לְמַנּוֹת דַּיָּן שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ דֶּרֶךְ הַמִּשְׁפָּט. ג) לִנְטוֹת אַחֲרֵי רַבִּים אִם נֶחְלְקוּ הַשּׁוֹפְטִים. ד) שֶׁלֹּא לַהֲרֹג אִם רַבּוּ הַמְחַיְּבִין בְּאִישׁ אֶחָד, עַד שֶׁיִּהְיוּ יָתֵר שְׁנַיִם. ה) שֶׁלֹּא יִלְמַד חוֹבָה מִי שֶׁלִּמֵּד זְכוּת בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת. ו) לַהֲרֹג בְּסִקִילָה. ז) לַהֲרֹג בִּשְׂרֵפָה. ח) לַהֲרֹג בְּסַיִף. ט) לַהֲרֹג בְּחֶנֶק. י) לִתְלוֹת. יא) לִקְבֹּר הַנֶּהֱרָג בְּיוֹם הֲרִיגָתוֹ. יב) שֶׁלֹּא תָּלִין נִבְלָתוֹ. יג) שֶׁלֹּא לְהַחֲיוֹת מְכַשֵּׁף. יד) לְהַלְקוֹת רָשָׁע. טו) שֶׁלֹּא יוֹסִיף בְּהַכָּאַת הַלּוֹקֶה. טז) שֶׁלֹּא לַעֲנֹשׁ אָנוּס. יז) שֶׁלֹּא לַהֲרֹג דָּם נָקִי בְּאֹמֶד הַדַּעַת. יח) שֶׁלֹּא לָחוּס עַל הוֹרֵג חֲבֵרוֹ אוֹ חוֹבֵל בּוֹ. יט) שֶׁלֹּא לְרַחֵם אֶת הַדַּל בַּדִּין. כ) שֶׁלֹּא לְהַדֵּר גָּדוֹל בַּדִּין. כא) שֶׁלֹּא לְהַטּוֹת הַדִּין עַל בַּעֲלֵי עֲבֵרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חוֹטֵא. כב) שֶׁלֹּא לְעַוֵּת מִשְׁפָּט. כג) שֶׁלֹּא לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט גֵּר וְיָתוֹם. כד) לִשְׁפֹּט בְּצֶדֶק. כה) שֶׁלֹּא לִירֹא בַּדִּין מֵאִישׁ זְרוֹעַ. כו) שֶׁלֹּא לִקַּח שֹׁחַד. כז) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל הַדַּיָּנִים. כח) שֶׁלֹּא לְשָׂא שֵׁמַע שָׁוְא. כט) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל הַנָּשִׂיא. ל) שֶׁלֹּא לְקַלֵּל אָדָם מִשְּׁאָר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַכְּשֵׁרִים.

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) מתבארת בו מצוות מינוי שופטים ושוטרים בכל מדינה ופלך. הרכב חברי סנהדרי גדולה וסנהדרי קטנה. באיזו עיר מעמידים סנהדרי קטנה, ובאיזו עיר מעמידים בית דין של שלושה דיינים בלבד.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה לְמַנּוֹת שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים בְּכָל מְדִינָה[2] וּמְדִינָה וּבְכָל פֶּלֶךְ[3] וָפֶלֶךְ. שֶׁנֶּאֱמַר: שֹׁפְטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֶּן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ[4]. שׁוֹפְטִים - אֵלּוּ הַדַּיָּנִים הַקְּבוּעִין בְּבֵית דִּין, וּבַעֲלֵי דִינִין בָּאִים לִפְנֵיהֶם. שׁוֹטְרִים - אֵלּוּ בַּעֲלֵי מַקֵּל[5] וּרְצוּעָה, וְהֵם עוֹמְדִים לִפְנֵי הַדַּיָּנִין, הַמְסַבְּבִין בַּשְּׁוָקִים וּבָרְחוֹבוֹת וְעַל הַחֲנֻיּוֹת, לְתַקֵּן הַשְּׁעָרִים[6] וְהַמִּדּוֹת[7] וּלְהַכּוֹת כָּל מְעַוִּת[8]. וְכָל מַעֲשֵׂיהֶם עַל פִּי הַדַּיָּנִים[9]. וְכֹל שֶׁיִּרְאוּ בּוֹ עִוּוּת[10] דָּבָר - מְבִיאִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין, וְדָנִין אוֹתוֹ כְּפִי רִשְׁעוֹ[11].

~ נקודות משיחות קודש ~

"מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה לְמַנּוֹת שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים כו'".

מדבריו משמע שמינוי שופטים ושוטרים היא מצוה אחת, ופסק שלא כדמשמע בגמרא סנהדרין (טז, ב.) שהן שתי מצוות ("מנין שמעמידין שופטים לישראל ת"ל כו' שוטרים כו' ת"ל כו'") ולדעת ר"א ב'ספרי' הלימוד משופטים ושוטרים הוא שאם אין שופט - אין שוטר כו' אבל לא שהן מצוה אחת.

(ע"פ לקו"ש חלק י"ט ע' 489 בהערה שם
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

2) עיר. 3) עיר מחוזית, כלשון הכתוב (נחמיה ג, ט) "פלך ירושלים". כלומר, נוסף על בתי הדין שבכל עיר ועיר, צריך שבפלך יהיה בית דין מחוזי ממונה על כולם, וראה לקמן הערה בסוף הלכה ב (לחם משנה). 4) סנהדרין טז, ב. "בכל שעריך" - מתרגם אונקלוס: בכל קרויך. כלומר, בכל עיר ועיר. ושם נו, ב אמרו: "כשם שנצטוו ישראל להושיב בתי דין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר" וראה בהלכות מלכים פרק ט, הלכה י"ד. 5) "שחובטים במקלות על פי השופטים לכל מי שאינו שומע" (רש"י שם טז, ב) וב"ספרי" דברים אות טו אמרו: "ושוטרים - אלו המכים ברצועה כעניין שנאמר (דברי הימים־ב יט, יא) "ושוטרים הלויים לפניכם". 6) המחירים, שלא ימכרו ביוקר. 7) שמודדים בהן החנוונים ללקוחותיהם. ובבבא בתרא פט, א אמרו: "מעמידים אגרדמין (=שוטרים) בין למידות בין לשערים", והשווה הלכות גניבה פרק ח, הלכה ב "חייבים בית דין להעמיד שוטרים... מחזרים על החנויות ומצדקים את המאזנים ואת המידות... וכל מי שנמצא עימו משקל חסר או מידה חסרה או מאזניים מקולקלין יש להם רשות להכותו... ולקנסו כפי ראות בית דין לחזק הדבר". 8) מקלקל ומכשיל. ונוסח אחר: ולתקן כל מעוות. 9) וכן אמרו (סוטה מב, א): מה שוטר שיש ממונה על גביו - ומפרש רש"י: "השופט ממונה על השוטר, שהשוטר עשוי לנגוש את מי שיצווה השופט לכוף". וכתב רבינו בספר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המצוות עשה קעו "ויעמידו (=השוטרים) הגדרים על העובר, עד שלא יהיו מצוות התורה ואזהרותיה צריכות לאמונת כל איש". 10) ובכתב יד תימן: ערוות דבר. 11) ב"ספרי" במדבר אות קיג אמרו: "וימצאו איש מקושש - מגיד שמינה משה שומרים ומצאו אותו מקושש".

ב. אֵין אָנוּ חַיָּבִין לְהַעֲמִיד בָּתֵּי דִינִים בְּכָל פֶּלֶךְ וָפֶלֶךְ וּבְכָל עִיר וָעִיר אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד; אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ - אֵינָן חַיָּבִין לְהַעֲמִיד בֵּית דִּין בְּכָל פֶּלֶךְ וָפֶלֶךְ[12]. שֶׁנֶּאֱמַר: תִּתֶּן לְךָ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נוֹתֵן לְךָ לִשְׁבָטֶיךָ[13].

12) אלא בכל עיר ועיר, וכן אמרו (מכות ז, א): סנהדרין נוהגת בארץ ובחוץ לארץ שנאמר (במדבר לה, כט) "והיו אלה לכם לחוקת משפט... בכל מושבותיכם". 13) ובחוץ לארץ אין השבטים מיושבים כל אחד לעצמו (מכות שם). אלא ששם הנוסח: "ובחו"ל אתה מושיב בכל פלך ופלך ואי אתה מושיב בכל עיר ועיר" ולפיכך סובר הכסף משנה שיש לגרוס בדברי רבינו: אינם חייבים להעמיד בית דין אלא בכל פלך ופלך. וכן הדעת נוטה, שתפשת מועט - תפשת, ודיינו שנושיב בתי דין בח"ל בערי המחוז, ולא בכל עיר ועיר (לחם משנה) וראה ברמב"ן לתורה דברים טז, יח.

ג. כַּמָּה בָּתֵּי דִינִין קְבוּעִין יִהְיוּ בְּיִשְׂרָאֵל? וְכַמָּה יִהְיֶה מִנְיָנָן[14]? קוֹבְעִין בַּתְּחִלָּה בֵּית דִּין הַגָּדוֹל בַּמִּקְדָּשׁ[15], וְהוּא הַנִּקְרָא סַנְהֶדְרֵי[16] גְּדוֹלָה. וּמִנְיָנָם שִׁבְעִים וְאֶחָד. שֶׁנֶּאֱמַר: אֶסְפָה לִּי שִׁבְעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל; וּמֹשֶׁה עַל גַּבֵּיהֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ - הֲרֵי שִׁבְעִים וְאֶחָד[17]. הַגָּדוֹל בְּחָכְמָה שֶׁבְּכֻלָּן - מוֹשִׁיבִין אוֹתוֹ רֹאשׁ עֲלֵיהֶן[18], וְהוּא רֹאשׁ הַיְשִׁיבָה. וְהוּא שֶׁקּוֹרִין אוֹתוֹ הַחֲכָמִים נָשִׂיא בְּכָל מָקוֹם[19], וְהוּא הָעוֹמֵד תַּחַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ. וּמוֹשִׁיבִין הַגָּדוֹל שֶׁבַּשִּׁבְעִים מִשְּׁנֵה[20] לָרֹאשׁ, וְיוֹשֵׁב מִימִינוֹ. וְהוּא הַנִּקְרָא אַב בֵּית דִּין[21]. וּשְׁאָר הַשִּׁבְעִים יוֹשְׁבִין לְפָנָיו כְּפִי שְׁנֵיהֶם וּכְפִי מַעֲלָתָם[22]. כָּל הַגָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ בְּחָכְמָה - יִהְיֶה קָרוֹב לַנָּשִׂיא מִשֶּׁמֵּאלוֹ יוֹתֵר מֵחֲבֵרוֹ[23]. וְהֵם יוֹשְׁבִין בִּכְמוֹ חֲצִי גֹּרֶן בְּעִגּוּל, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הַנָּשִׂיא עִם אַב בֵּית דִּין רוֹאִין כֻּלָּן[24]. וְעוֹד מַעֲמִידִין שְׁנֵי בָּתֵּי דִינִין שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה[25]: אֶחָד עַל פֶּתַח הָעֲזָרָה[26], וְאֶחָד עַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת[27]. וּמַעֲמִידִין בְּכָל עִיר וָעִיר מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מֵאָה וְעֶשְׂרִים[28] אוֹ יוֹתֵר, סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה[29]. וְיוֹשֶׁבֶת בְּשַׁעַר הָעִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַצִּיגוּ בַשַּׁעַר מִשְׁפָּט[30]. וְכַמָּה יִהְיֶה מִנְיָנָם? עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה דַיָּנִים. וְהַגָּדוֹל בְּחָכְמָה שֶׁבְּכֻלָּן רֹאשׁ עֲלֵיהֶן. וְהַשְּׁאָר יוֹשְׁבִין בְּעִגּוּל כְּמוֹ חֲצִי גֹּרֶן[31], כְּדֵי שֶׁיְּהֵא הָרֹאשׁ רוֹאֶה אֶת כֻּלָּן.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וְהוּא שֶׁקּוֹרִין אוֹתוֹ הַחֲכָמִים נָשִׂיא בְּכָל מָקוֹם".

'נשיא' הוא על שם שמלמד תורה, וכן הוא במשיח שנאמרו בו שני העניינים "מלך עליהם" ו"נשיא להם" כי בו יתקיימו שניהם. עניינו כמלך המשיח הוא לפעול חידוש אמיתי בעולם, להפוך את כל העמים "לעבדו שכם אחד" והוא חידוש בהנהגת העולם, אבל בנוסף יהיה 'נשיא' כיון ש"ילמד תורה את כל העם", ועניין זה אינו חידוש ביחס לעניינו כמלך, שהרי אחרי הכל לא יכול להיות שינוי בתורה - התורה הזאת לא תהיה מוחלפת".

(ע"פ לקו"ש חלק ל"ה ע' 209
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

14) מניין חבריהם שבכל בית דין. 15) בלשכת הגזית שבבית המקדש (סהדרין פו, ב) ובירושלמי מכות פרק ב, הלכה ו אמרו: מניין שהייתה סנהדרין גדולה אצל המזבח, שנאמר: ולא תעלה במעלות על מזבחי, וסמוך לו נאמר (שמות כא, א): ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם. 16) סנהדרין - מועצה בלשון יוונית. "ובמושב זקנים יהללוהו" (תהלים קז, לב) מתורגם: ובסנהדרין דחכימיא ישבחון יתיה. והרע"ב בפירושו לסוטה פרק ט, משנה י"א אומר: סנהדרין - ששונאים הדרת פנים בדין. 17) משנה בסנהדרין ב, א ובגמרא שם טז ב. 18) כמו שאמרו (בבא בתרא קכ, א): "בישיבה הלך אחר חכמה; במסיבה (=של משתה) הלך אחר זקנה". 19) הוריות ט, א: יג, ב וכן בקידושין לב, ב ובאבות פרק ב, א ועוד. 20) סגן. 21) חגיגה טז, ב והוריות יג, ב. 22) בחכמה, אם היו שווים בשנים (כסף משנה). ובדפוס וינציאה שי"א וכן בכתב יד התימנים: "יושבים לפני שניהם (=הנשיא והאב"ד) כפי מעלתם". ולפי זה לא מדובר כאן בחשיבות השנים והגיל, אלא במעלת החכמה בלבד. 23) לא שכולם ישבו משמאל הנשיא, חוץ מהאב בית דין שישב מימינו, שאם כן החלה השורה מאב בית דין ואין זה כבוד לנשיא. אלא, שלושים וחמישה מגדולי הסנהדרין יישבו משמאל הנשיא ושאר שלושים וארבעה ישבו מימין האב־בית־דין, וכן שנינו בתוספתא סנהדרין פרק ח משנה א "הנשיא יושב באמצע וזקנים יושבים מימינו ומשמאלו" (רדב"ז). 24) משנה בסנהדרין לו, ב ושם מודגש: "כדי שיהיו רואים זה את זה" ומפרש רש"י: שאם היו יושבים בשורה אין פני הראשונים (=הקיצוניים) רואים זה את זה, אולם מקור רבינו מירושלמי שם פרק א הלכה ד: "והנשיא היה יושב באמצע כדי שיהיו רואים אותו ושומעים קולו" הרי שהכל מתייחס כלפי ההתאמה שבין הנשיא לזקנים (לחם משנה). 25) והטעם למניין זה מבואר בדברי רבינו לקמן פרק ה, הלכה ג. 26) חצר בית המקדש, ונזכרת במקרא יחזקאל מד, יד ובמשנה מידות פרק ב, משנה ו. 27) ההר שעליו הבית בנוי, והוא השטח שמחוץ לעזרה, וקדושתו קלה מקדושת העזרה, וכל ההר היה ת"ק אמה על ת"ק אמה,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כמבואר בהלכות בית הבחירה, פרק ה, הלכה א (סנהדרין פח, ב). 28) והטעם למניין זה ראה להלן הלכה י. 29) שם. 30) ונאמר: שופטים... תיתן לך בכל שעריך (סמ"ג מצוות עשה צז). וב"ספרי" תצא אות רפט דרשו: "ועלתה יבמתו השערה - מצוה בבית דין שיהא בגובהה של עיר". 31) משנה בסנהדרין לו, ב "סנהדרין הייתה כחצי גורן עגולה" ומפרש רש"י: אף של כ"ג.

ד. עִיר שֶׁאֵין בָּהּ מֵאָה וְעֶשְׂרִים - מַעֲמִידִין בָּהּ שְׁלֹשָׁה דַּיָּנִים[32]. שֶׁאֵין בֵּית דִּין פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא בָּהֶן רֹב וּמִעוּט, אִם הָיְתָה בֵּינֵיהֶן מַחְלֹקֶת בְּדִין מִן הַדִּינִין[33].

32) משנה בסנהדרין ב, ב "וכמה יהא בעיר ותהא ראוייה לסנהדרין, מאה ועשרים" וזה וודאי שאין משאירים אותה בלא בית דין ופחות שבבתי דין הוא של שלושה (כסף משנה). 33) ואז יכריע הרוב את המיעוט. וכן אמרו (סנהדרין ג, ב) "אשר ירשיעון אלהים - הרי כאן שניים ואין בית דין שקול, מוסיפים עליהם עוד אחד, הרי כאן שלושה. וראה לקמן פרק ב, הלכה י"ג "אף על פי שבית דין של שלושה בית דין שלם הוא, כל זמן שהם רבים הרי זה משובח".

ה. כָּל עִיר שֶׁאֵין בָּהּ שְׁנֵי חֲכָמִים גְּדוֹלִים, אֶחָד רָאוּי לְלַמֵּד וּלְהוֹרוֹת בְּכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, וְאֶחָד יוֹדֵעַ לִשְׁמֹעַ[34] וְיוֹדֵעַ לִשְׁאֹל וּלְהָשִׁיב[35] - אֵין מוֹשִׁיבִין בָּהּ סַנְהֶדְרִין, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אֲלָפִים מִיִּשְׂרָאֵל[36].

34) להבין היטב דברי חבירו לאשורם. 35) לישא וליתן, להתווכח בדברי חבירו, שמתוך כך הוא מעמידם על אמיתתם. 36) סנהדרין יז, ב "כל עיר שאין בה שניים אחד לדבר ואחד לשמוע (כגירסת הכסף משנה) אין מושיבין בה סנהדרין" ומפרש רבינו: לדבר - ללמד ולהורות: לשמוע - לישא וליתן. והשאר וודאי צריך שיהיו יודעים לשאול ולהשיב בקצת הדינים, אף על פי שאינם יודעים להשיב בכל התורה, שאם לא כן איך יתמנו בסנהדרין (כסף משנה). ורש"י שם מפרש בעניין אחר.

ו. סַנְהֶדְרִין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ שְׁנַיִם אֵלּוּ, אֶחָד רָאוּי לִשְׁמֹעַ וְאֶחָד רָאוּי לְדַבֵּר - הֲרֵי זוֹ סַנְהֶדְרִין[37]. הָיוּ בָּהּ שְׁלֹשָׁה - הֲרֵי זוֹ בֵּינוֹנִית. הָיוּ בָּהּ אַרְבָּעָה יוֹדְעִים לְדַבֵּר - הֲרֵי זוֹ סַנְהֶדְרֵי חֲכָמָה[38].

37) וכשרה בדוחק. 38) כדברי הירושלמי שקלים פרק ה, הלכה א, על פי התוספתא סנהדרין פרק ח, משנה א. ובסנהדרין יז, ב אמרו: "בביתר היו שלושה, וביבנה ארבעה: רבי אליעזר ורבי יהושע ורבי עקיבא ושמעון התימני דן לפניהם בקרקע".

ז. כָּל סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה מוֹשִׁיבִין לִפְנֵיהֶן שָׁלֹשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, בְּכָל שׁוּרָה וְשׁוּרָה עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה אִישׁ. שׁוּרָה רִאשׁוֹנָה קְרוֹבָה לַסַּנְהֶדְרִין, וְשׁוּרָה שְׁנִיָּה לְמַטָּה הֵימֶנָּה, וּשְׁלִישִׁית לְמַטָּה הֵימֶנָּה. וְכָל שׁוּרָה יוֹשְׁבִין בָּהּ לְפִי מַעֲלָתָן בְּחָכְמָה[39].

39) וכל אחד ואחד מכיר את מקומו, כמפורש במשנה סנהדרין לז, א.

ח. אִם נֶחְלְקוּ הַסַּנְהֶדְרִין[40], וְהֵצְרְכוּ לִסְמֹךְ אֶחָד[41] לְהוֹסִיף עַל מִנְיָנָן - סוֹמְכִין מִן הָרִאשׁוֹנָה גָּדוֹל שֶׁבָּהּ; וְהָרִאשׁוֹן שֶׁבִּשּׁוּרָה שְׁנִיָּה בָּא וְיוֹשֵׁב בְּסוֹף שׁוּרָה הָרִאשׁוֹנָה, כְּדֵי לְמַלֹּאת חֶסְרוֹנָהּ, וְהָרִאשׁוֹן שֶׁבַּשְּׁלִישִׁית בָּא וְיוֹשֵׁב בְּסוֹף שׁוּרָה שְׁנִיָּה[42]; וּבוֹרְרִין לָהֶן אֶחָד מִשְּׁאָר הַקָּהָל, וּמוֹשִׁיבִין אוֹתוֹ בְּסוֹף שׁוּרָה שְׁלִישִׁית[43]. וְכֵן אִם צָרְכוּ לִסְמֹךְ שֵׁנִי אוֹ שְׁלִישִׁי[44] - עַל הַסֵּדֶר הַזֶּה הֵם עוֹשִׂים[45].

40) ויהיו שנים עשר מחייבים ואחד עשר מזכים, ואין הטייה לרעה על פי אחד (ראה לקמן פרק ח, הלכה א), וצריך להוסיף שניים שניים עד שבעים ואחד (שם וברש"י). 41) ראה לקמן פרק ט, הלכה ב, שלעולם מוסיפים שניים. 42) שאומרים לו: מוטב שתהיה "זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים" (סנהדרין שם). 43) שם. נמצאו שלוש שורות אלו משלימות עד שבעים ואחד. ואף על פי שמספיקים ארבעים ושמונה להשלים עד ע"א, אולם אין זה מהנימוס לעשות שתי שורות של כ"ד כ"ד, שתהיינה שורות התלמידים מרובות משל הדיינים, שאינה אלא כ"ג, וגם אין זה הוגן לעשות שתי שורות של כ"ג ואחת של שני תלמידים בלבד, ולפיכך עושים שלוש שורות של כ"ג-כ"ג (רש"י שם). 44) כגון שחלה אחד מהשורות או מת. 45) שאינו יושב במקומו של הראשון, ראש בשורה, אלא בסוף השורה, שהוא המקום הראוי לו, "שהגרוע מן התלמידים שבשורות גדול מגדול שבקהל" (שם וברש"י). וראה לקמן פרק ב הלכה ח.

ט. כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַנְהֶדְרִין, יִהְיוּ שָׁם שְׁנֵי סוֹפְרֵי דַּיָּנִים עוֹמְדִין לִפְנֵיהֶם, אֶחָד מִן הַיָּמִין וְאֶחָד מִן הַשְּׂמֹאל. אֶחָד כּוֹתֵב דִּבְרֵי הַמְחַיְּבִין[46], וְאֶחָד כּוֹתֵב דִּבְרֵי הַמְזַכִּים[47].

46) פלוני חייב ומטעם זה. 47) פלוני זיכה ומטעם זה (שם לו, ב). ולדעת רש"י שם, שניהם כותבים דברי המזכים והמחייבים, שאם יטעה האחד יוכיח כתבו של חבירו. וראה לקמן פרק י"ב הלכה ג.

י. וְלָמָּה אֵין סַנְהֶדְרִין אֶלָּא בְּעִיר שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מֵאָה וְעֶשְׂרִים? כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה מֵהֶן סַנְהֶדְרִין שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, וְשָׁלֹשׁ שׁוּרוֹת שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה[48], וַעֲשָׂרָה בַּטְּלָנִין שֶׁל בֵּית הַכְּנֶסֶת[49], וּשְׁנֵי סוֹפְרִים, וּשְׁנֵי חַזָּנִים[50], וּשְׁנֵי בַּעֲלֵי דִינִין[51], וּשְׁנֵי עֵדִים, וּשְׁנֵי זוֹמְמִין[52], וּשְׁנֵי זוֹמְמֵי זוֹמְמִין[53], וּשְׁנֵי גַּבָּאֵי צְדָקָה, וְעוֹד אֶחָד כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ שְׁלֹשָׁה לְחַלֵּק צְדָקָה[54], וְרוֹפֵא אֻמָּן[55], וְלַבְלָר[56], וּמְלַמֵּד תִּינוֹקוֹת. הֲרֵי מֵאָה וְעֶשְׂרִים[57].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

48) ראה לעיל הלכה ח ובביאורנו שם. 49) בטלים מכל מלאכה להיות מזומנים לבית הכנסת שחרית וערבית (שם יז, ב וברש"י) והשווה הלכות מגילה פרק א, הלכה ח. 50) שמשים להלקות החייב ולהזמין בעלי דינים לדין (שם). שאם אחד מלקה, יוכל השני להזמין (תוספות יום טוב שם). 51) שאם לא כן את מי הם דנים (רש"י שם). 52) שיתייראו העדים להעיד שקר שלא יזומו על ידי עדים אחרים (שם וברש"י). וראה לקמן הלכות עדות פרק י"ח הלכה א־ב דיני הזמה והגדרתה. 53) עדים אחרים להזים את הזוממים הקודמים, שמא יתחייב בעל דין על פי עדים וישכור שניים להזימם, לפיכך צריך שיהיו שניים אחרים בעיר שיתייראו אלו הזוממים מהם, אם נבוא להזים העדים הראשונים, יבואו אלו השניים ויזימו אותנו (שם וברש"י). זוממי זוממין - המזימים את העדים הראשונים כשהם עצמם נעשו זוממים הרי הם זוממים של זוממים הראשונים (רש"י לסנהדרין עח, א). 54) שהצדקה נגבית בשניים ומתחלקת בשלושה, שהיא כדיני ממונות, שנותנים לכל אחד די מחסורו (הלכות מתנות עניים פרק ט, הלכה ה). 55) שיודע חכמת הרפואה וגם הוא אומן במלאכת יד במובן הטכני (כסף משנה). 56) כותב ספרים. 57) סנהדרין יז, ב. ורש"י שם מפרש: רופא - למול תינוקות; אומן - מקיז דם. וראה בהלכות דעות פרק ד, הלכה כ"ג שרבינו מונה עשרה דברים של צרכי העיר ומונה רופא לחוד ואומן לחוד, וייתכן כי הם שני דברים, אבל איש אחד מתעסק בהם, כדברי ה"לחם משנה" שם.

~ יום חמישי י"א שבט ~

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) מי הם הראויים לסנהדרין, השכלתם וסגולת מידותיהם, כשרות הדיינים הראויים לבית דין של שלושה, סמכותו של דיין יחיד מומחה. הזכות לאדם לעשות דין לעצמו.

א. אֵין מַעֲמִידִין בְּסַנְהֶדְרִין, בֵּין בִּגְדוֹלָה[2] בֵּין בִּקְטַנָּה[3], אֶלָּא אֲנָשִׁים חֲכָמִים וּנְבוֹנִים[4], מֻפְלָגִין[5] בְּחָכְמַת הַתּוֹרָה, בַּעֲלֵי דֵעָה מְרֻבָּה, יוֹדְעִים קְצָת מִשְּׁאָר חָכְמוֹת, כְּגוֹן רְפוּאוֹת[6] וְחֶשְׁבּוֹן וּתְקוּפוֹת[7] וּמַזָּלוֹת וְאִצְטַגְנִינוּת[8] וְדַרְכֵי הַמְעוֹנְנִים[9] וְהַקּוֹסְמִים[10] וְהַמְכַשְּׁפִים[11] וְהַבְלֵי עֲבוֹדָה זָרָה וְכַיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ[12], כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ יוֹדְעִים לָדוּן אוֹתָם[13]. וְאֵין מַעֲמִידִין בְּסַנְהֶדְרִין אֶלָּא כֹּהֲנִים לְוִיִּים וְיִשְׂרְאֵלִים הַמְיֻחָסִים הָרְאוּיִים לְהַשִּׂיא לְכְהֻנָּה[14]. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ - בְּדוֹמִין לְךָ בְּחָכְמָה וּבְיִרְאָה וּבְיַחַס[15].

2) של שבעים ואחד. 3) של עשרים ושלשה, כמבואר לעיל פ"א ה"ג. 4) מבינים דבר מתוך דבר. חכם - דומה לשולחני עשיר, כשמביאים לו דינרים לראות - רואה, וכשאין מביאים לו - יושב ותוהה; נבון - דומה לשולחני תגר, כשאין מביאים לו - הוא מחזר ומביא משלו ('ספרי' דברים אות יג), וראה עירובין ק, ב. 5) ובכת"י התימנים: מופלאים. 6) הדברים המרפאים בטבע שניתנה שבת לידחות בשבילם, אבל לא הדברים המרפאים בסגולה. וכן אם השקה אחד את חבירו סם מן הסמים ומת, אם ראוי אותו סם להמית וחייב או לא (רדב"ז). וכן לענין להאכיל לחולה ביום הכיפורים, שחכמת הרפואה קובעת בזה הרבה, ובעניני דם נדה להבחין בין דם נדה לדם מכה שהוא טהור (ראה הל' איסורי ביאה פ"ד, ה"כ). וכן המכה את חבירו באבן ומת, צריכין לאמוד אם יש באבן כדי להמית, כמבואר בסנהדרין עח, א ('אוצר נחמד' לכוזרי מאמר ב אות סד). 7) בכת"י התימנים: וחשבון תקופות. וכן מצינו בשבת עה, א "חישוב תקופות ומזלות". חשבון תקופות - מהלך השמש והירח המקיפים את העולם, לדעת על פיו קביעת מולד החודש ועיבור שנים. מזלות - משורש נזל־הלך, והן קבוצות כוכבים שחילקום חכמים לשנים־עשר חלקים, ושמותם: טלה, שור, תאומים וכו' כמבואר בהל' יסודי התורה פ"ג, ה"ו. וגם במהלכם מחשב בית־דין לקבוע על פיו תאריך מולד הירח, כמבואר בהל' קידוש החודש פ"א, ה"ו; פ"ט, ה"ג; פי"א, ה"ז־ח; פי"ז, ה"ד. 8) בכת"י התימנים: ואסטגנינות. חכמת אסטרולוגיה, חזון בכוכבים, ויש מגידים עתידות לאדם ע"פ ראות מזלו בכוכבים, ראה שבת קנו, א. 9) נותני עיתים, שאומרים יום פלוני טוב, יום פלוני רע (הל' ע"ז פי"א, ה"ח). 10) עושים מעשים משונים עד שאומרים דברים העתידים להיות (שם ה"ו).11) עושים מעשה כשפים, כגון שדה מליאה קישואים, והוא מלקטה כולה בכשפיו (שם הט"ו ובבאורנו). 12) כגון אוב וידעוני. וכל מעשי כשפים כולם דברי שקר והבל הם, כמבואר שם הט"ז, וכן הנביא אומר (ירמיה י, ט) "מוסר הבלים עץ הוא", ושם טז, יט "הבל ואין בם מועיל". 13) סנהדרין יז, א: ובעלי כשפים - מפרש רש"י: "להמית מכשפים הבוטחים בכשפיהם להנצל מידי בית־דין ולגלות על המכשפים המסיתים ומדיחים בכשפיהם". וראה שם סח, א "לא תלמד לעשות - לעשות אי אתה למד, אבל אתה למד להבין ולהורות". וראה מנחות סה, א ב'תוספות' דיבור־המתחיל: בעלי כשפים, "פירש רב האי גאון, כדי לידע את הדין". 14) את בנותיהם לכהנים (משנה בסנהדרין לב, א וברש"י). 15) שם לו, ב. וראוי להעיר, שבמסקנה שם, הוכיחו זה מהפסוק (שמות יח, כב) "ונשאו אתך" - אתך, בדומים לך. כי מהפסוק הקודם אין להוכיח, שמא משום כבוד השכינה שתשרה עליהם, ככתוב (במדבר יא, יז) "ואצלתי מן הרוח... ושמתי עליהם", הקפיד הכתוב שיהיו מיוחסים כמשה.

ב. וּמִצְוָה לִהְיוֹת בְּסַנְהֶדְרִין גְּדוֹלָה כֹּהֲנִים וּלְוִיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: וּבָאתָ אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם. וְאִם לֹא מָצְאוּ, אֲפִלּוּ הָיוּ כֻּלָּם יִשְׂרְאֵלִים - הֲרֵי זֶה מֻתָּר[16].

16) 'ספרי' שופטים אות קנג: "ואל השופט — אע"פ שאין בו כהנים ולויים - כשר". אל השופט - משמע כל שופט שהוא, ואפילו ישראל (רבינו הלל בפירושו שם).

ג. אֵין מַעֲמִידִין בְּכָל הַסַּנְהֶדְרִין לֹא זָקֵן מֻפְלָג[17] בַּשָּׁנִים וְלֹא סָרִיס, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן אַכְזְרִיּוּת[18]. וְלֹא מִי שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים, כְּדֵי שֶׁיִּהְא רַחֲמָן.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

"אֵין מַעֲמִידִין... לֹא זָקֵן מֻפְלָג בַּשָּׁנִים וְלֹא סָרִיס, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן אַכְזְרִיּוּת".

ראה "דרך מצותיך" פט,ב. הלכה זו היא המשך להלכה א', בה נאמרו התנאים למי שראוי להיות דיין, ללמדך שגם אם היו הדיינים בעלי כל המעלות "אנשים חכמים ונבונים מופלאין בחכמת התורה, בעלי דעה מרובה וכו'" אין להושיב אותם בסנהדרין, כיון שיש בהם טבע של אכזריות ועלולים להטות את הדין לחוב.

(ע"פ לקו"ש חלק ח' עמוד 163 הערה 25
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

17) רב ביותר. 18) סנהדרין לו, ב ומפרש רש"י: הזקן שכח כבר צער גידול בנים, ואינו רחמני. וכן סריס, שמתוך שנאמר במסית: "ולא תחמול... עליו" משמע שבאחדים צריך שיהיו הדיינים ראויים לחמול (קרית ספר), וראה לקמן פי"א, ה"ה.

ד. וְאֵין מוֹשִׁיבִין מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בְּסַנְהֶדְרִין, שֶׁאָסוּר לַחֲלֹק עָלָיו[19] וְלַמְרוֹת אֶת דְּבָרוֹ. אֲבָל מוֹשִׁיבִין כֹּהֵן גָּדוֹל, אִם הָיָה רָאוּי בְּחָכְמָה[20].

19) שנאמר (שמות כג, ב) "ולא תענה על רב" - קרא בו: לא תענה על רַב (רב חסר יו"ד כתוב), שאינך רשאי לסתור דברי המופלא שבדיינים, ואם יאמר המלך דברי חובה לנידון, שוב לא יוכלו הסנהדרין לראות לו זכות (סנהדרין יח, ב וברש"י). 20) ממשמעות הסוגיא שם, וכן שנינו שם עמ' א "כהן גדול דן ודנין אותו". וראה הל' קידוש החודש פ"ד הי"א שאין מושיבין כהן גדול לעיבור השנה, מפני הצינה. ובירושלמי סנהדרין פ"א ה"ב "מכאן לסנהדרין גדולה של כל ישראל: ויקח שר הטבחים את שריה כהן הראש (ירמיה נב, כד)... הרי שבעים..." - מכאן שגם הכהן הגדול נמנה במנין הסנהדרין (אור שמח).

ה. מַלְכֵי בֵּית דָּוִד[21], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מוֹשִׁיבִין אוֹתָם בְּסַנְהֶדְרִין - יוֹשְׁבִין[22] וְדָנִים הֵם אֶת הָעָם[23]. וְדָנִים אוֹתָם, אִם יֵשׁ עֲלֵיהֶן דִּין[24]. אֲבָל מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל[25] - אֵין דָּנִין וְאֵין דָּנִין אוֹתָם; לְפִי שֶׁאֵין נִכְנָעִים לְדִבְרֵי תּוֹרָה, שֶׁמָּא תָּבוֹא מֵהֶן תַּקָּלָה[26].

21) מלכי יהודה שהם מזרע בית דוד. 22) לבדם, שלא בחברת הסנהדרין. 23) סנהדרין יט, א, שנאמר (שם כא, יב) "בית דוד, כה אמר ה' דינו לבקר משפט". 24) שאם לא כן, גם הם לא יוכלו לדון את האחרים, שכלל הוא: "קשט עצמך ואח"כ קשט אחרים" (שם). 25) מימי ירבעם ואילך, שנקרעה המלוכה מיד שלמה, וניתנו לו עשרה שבטים (מלכים־א יא, לא) ורחבעם בן שלמה לא מלך אלא על שבטי יהודה ובנימין (שם יב, כא). 26) כמסופר בסנהדרין שם: מעשה בעבדו של ינאי המלך (ממלכי ישראל) שהרג את הנפש, שלחו לו לבוא ולעמוד בפני הסנהדרין, וכשבא וישב, אמר לו שמעון בן שטח, עמוד! אמר לו ינאי, "לא כשתאמר אתה אלא כמה שיאמרו חבריך", וכבשו הסנהדרין פניהם בקרקע מפני היראה, ונענשו ומתו, באותה שעה אמרו: מלך לא דן ולא דנים אותו. והדבר ברור, שאם אין דנים אותו, גם הוא אינו דן את אחרים, כמבואר לעיל אות כב. והשווה הל' מלכים פ"ג ה"ז "מפני שלבם (של מלכי ישראל) גס בהם, ויבוא מן הדבר תקלה והפסד על הדת".

ו. כְּשֵׁם שֶׁבֵּית דִּין מְנַקִּין בְּצֶדֶק[27], כָּךְ צְרִיכִין לִהְיוֹת מְנַקִּין מִכָּל מוּמֵי הַגּוּף[28]. וְצָרִיךְ לְהִשְׁתַּדֵּל וְלִבְדֹּק וּלְחַפֵּשׂ, שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּן בַּעֲלֵי שִׂיבָה[29], בַּעֲלֵי קוֹמָה, בַּעֲלֵי מַרְאֶה[30], נְבוֹנֵי לַחַשׁ[31], וְשֶׁיֵּדְעוּ בְּרֹב הַלְּשׁוֹנוֹת[32], כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא סַנְהֶדְרִין שׁוֹמַעַת מִפִּי הַתַּרְגְּמָן[33].

27) ששופטים בצדק, ללא הטיית דין כל שהיא, ככתוב (ויקרא יט, טו) "לא תעשו עול במשפט... בצדק תשפוט עמיתך". 28) סנהדרין לו, ב שנאמר: "כולך יפה רעיתי ומום אין בך", שאפילו הוא סומא באחת מעיניו - פסול הוא לסנהדרין, כמבואר בסמוך ה"ט. ובירושלמי שם פ"ח, ה"ה "כשם שזקני בית־דין שלמים בצדק, כך הם צריכים להיות שלמים באבריהם". 29) אבל לא זקנים מופלגים, כמבואר לעיל ה"ג. 30) שתהא אימתם מוטלת על הבריות (סנהדרין יז, א וברש"י). 31) המבינים בחכמת הטענה והדיבור, שהדיבור צריך להיות בחשאי ובנחת (רד"ק לישעיה ג, ג). ובחגיגה יד, א דרשו: לחש - זה שראוי למסור לו דברי תורה שניתנה בלחש (=מפני השטן). ורש"י שם מגדיר: "כגון אב בית־דין ולבו דואג בקרבו". 32) שדבר זר הוא למצוא מי שיודע כל שבעים לשון (כסף־משנה), וזהו שדקדק רבי יוחנן (בסנהדרין יז, א) ואמר: "ושידעו בשבעים לשון", ולא אמר: שבעים (לחם־משנה). 33) כשבאים עדי לועזים, לא יצטרכו להעמיד מליצים ביניהם, והרי זה עד מפי עד (רש"י שם). ובמנחות סה, א מפרש רש"י: "שלא יחליף (התורגמן) טענותיו ויחייבוהו".

ז. בֵּית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְדַקְדְּקִין בָּהֶן בְּכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים - צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא בְּכָל אֶחָד מֵהֶן שִׁבְעָה דְּבָרִים. וְאֵלּוּ הֵן: חָכְמָה, וַעֲנָוָה, וְיִרְאָה[34], וְשִׂנְאַת מָמוֹן, וְאַהֲבַת הָאֱמֶת, וְאַהֲבַת הַבְּרִיּוֹת לָהֶן, וּבַעֲלֵי שֵׁם טוֹב[35]. וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים מְפֹרָשִׁין הֵן בַּתּוֹרָה. הֲרֵי הוּא אוֹמֵר: אֲנָשִׁים חֲכָמִים וּנְבֹנִים - הֲרֵי בַּעֲלֵי חָכְמָה אָמוּר. וִידֵעִים לְשִׁבְטֵיכֶם[36] - אֵלּוּ שֶׁרוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה מֵהֶם[37]. וּבַמֶּה יִהְיוּ אֲהוּבִים לַבְּרִיּוֹת? בִּזְמַן שֶׁיִּהְיוּ בַּעֲלֵי עַיִן טוֹבָה, וְנֶפֶשׁ שְׁפָלָה[38], וְחֶבְרָתָן טוֹבָה, וְדִבּוּרָן וּמַשָּׂאָן בְּנַחַת עִם הַבְּרִיּוֹת[39]. וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: אַנְשֵׁי חַיִל - אֵלּוּ שֶׁהֵן גִּבּוֹרִים בִּמְצוֹת[40], וּמְדַקְדְּקִים עַל עַצְמָם, וְכוֹבְשִׁין אֶת יִצְרָן[41], עַד שֶׁלֹּא יְהֵא לָהֶן שׁוּם גְּנַאי[42] וְלֹא שֵׁם רַע, וִיהֵא פִּרְקָן נָאֶה[43]. וּבִכְלַל אַנְשֵׁי חַיִל, שֶׁיִּהְיֶה לָהֶן לֵב

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אַמִּיץ לְהַצִּיל עָשׁוּק מִיַּד עוֹשְׁקוֹ[44]. כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיּוֹשִׁעָן. וּמַה מֹּשֶׁה רַבֵּנוּ עָנָו, אַף כָּל דַּיָּן צָרִיךְ לִהְיוֹת עָנָו[45]. יִרְאֵי אֱלֹהִים - כְּמַשְׁמָעוֹ. שֹׂנְאֵי בָצַע - אַף מָמוֹן שֶׁלָּהֶם אֵינָן נִבְהָלִין[46] עָלָיו, וְלֹא רוֹדְפִין לְקַבֵּץ הַמָּמוֹן. שֶׁכָּל מִי שֶׁהוּא נִבְהָל לַהוֹן - חֶסֶר יְבֹאֻנוּ[47]. אַנְשֵׁי אֱמֶת - שֶׁיִּהְיוּ רוֹדְפִין אַחַר הַצֶּדֶק מֵחֲמַת עַצְמָן בְּדַעְתָּן[48]. אוֹהֲבִין אֶת הָאֱמֶת, וְשׂוֹנְאִין אֶת הֶחָמָס, וּבוֹרְחִין מִכָּל מִינֵי הָעָוֶל.

34) יראת שמים ויראת חטא. 35) וכן אמרו ב'מדרש רבה' דברים פרשה א: "צריכים הדיינים שיהיו בהם שבע מדות" וכו'. 36) מפרש רבינו: ידיעה = אהבה, ככתוב (בראשית יח, יט) "כי ידעתיו למען אשר יצוה" וגו', ומפרש רש"י: לשון חיבה, "שהמחבב את האדם מקרבו ויודעו ומכירו". 37) סנהדרין פח, ב. 38) ירושלמי שם פ"א, ה"ד. 39) שעי"ז הם מתאהבים עליהם, כמבואר ביומא פו, א. 40) מדרש תנחומא פרשת שופטים אות ג "אנשי חיל - בתורה, ובמעשים טובים ובגבורה". 41) ירושלמי שם, "לב טוב יצר טוב". 42) תנחומא שם, "שלא יהא בשופט דבר של פסולת". 43) בגרותם יפה, שלא יצא עליהם שם רע אפילו בילדותם, כמפורש בתענית טז, ב. 44) פסיקתא רבתא פל"ד: "אמר איוב... כיון שהייתי דן את הדין, אני עומד הייתי על הגזלן ומשבר את שניו להוציא מתוכן את הגזל". זהו שאמר איוב (כט, יז) "ואשברה מתלעות עול ומשניו אשליך טרף". 45) סנהדרין פח, ב. וכן בירושלמי פ"א, ה"ד. 46) חרדים. וכן אמרו במכילתא לפסוק זה: "שונאי בצע - ששונאים ממון עצמם בדין, וכל־שכן ממון אחרים". ובבבא־בתרא נח, ב אמרו: כל דיין שנתבע לדין ומוציאים ממנו ממון בדין - אינו דיין. ומפרש הרשב"ם: "שיעוות הדין בשביל שוחד". 47) מלשון הכתוב במשלי כח, כב. 48) מרצונם הם, ולא יחכו עד שיעוררום אחרים על כך, וכן פירש הרמב"ן לשמות יח, כא "כי יראו עושק וחמס, אין דעתם סובלת אותו". וכתב הרדב"ז, שלא נאמרו מידות אלו אלא לכתחילה, אבל אם לא נמצאו שלשה דיינים כאלה, יבקשו שנים. ואם לא נמצאו, יבקשו אחד. ואם לא נמצא, יבקשו שלשה שיצטרפו בהם המידות האלה בכל שלשתם, ולעולם יבחרו הרע במיעוטו. וכן אמרו ב'מדרש רבה' דברים פ"א "ולמה לא נכתבו שבע (=מדות) כאחת? שאם לא נמצאו משבע מביא מארבע... ואם לא נמצאו משלש מביא מאחת", שכך נאמר (שמות יח, כה) "ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל".

ח. אָמְרוּ חֲכָמִים[49]: שֶׁמִּבֵּית דִּין הַגָּדוֹל הָיוּ שׁוֹלְחִים בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבוֹרְקִין. כָּל מִי שֶׁיִּמְצָאוּהוּ חָכָם, וִירֵא חֵטְא, וְעָנָו, וְשָׁפוּי[50], וּפִרְקוֹ נָאֶה, וְרוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הֵימֶנּוּ - עוֹשִׂין אוֹתוֹ דַּיָּן בְּעִירוֹ. וּמִשָּׁם מַעֲלִין אוֹתוֹ לְפֶתַח הַר הַבַּיִת, וּמִשָּׁם מַעֲלִין אוֹתוֹ לְפֶתַח הָעֲזָרָה, וּמִשָּׁם מַעֲלִין אוֹתוֹ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל[51].

49) סנהדרין פח, ב וברושלמי שם פ"א, ה"ד. 50) שפל. ובגמרא שם אמרו "שייף נכנס - שייף יוצא". שייף - שוחה. ובכת"י התימנים הנוסח: ועניו ושפל. 51) שם, וראה לעיל פ"א ה"ג.

ט. בֵּית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶן גֵּר - הֲרֵי זֶה פָּסוּל[52], עַד שֶׁתִּהְיֶה אִמּוֹ מִיִּשְׂרָאֵל[53]. הָיָה אֶחָד מַמְזֵר[54], אֲפִלּוּ שְׁלָשְׁתָּן מַמְזֵרִים - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִין לָדוּן[55]. וְכֵן אִם הָיָה כָּל אֶחָד מֵהֶם סוּמָא בְּאֶחָד מֵעֵינָיו - כָּשֵׁר[56]. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּסַנְהֶדְרִין[57]. אֲבָל הַסּוּמָא בִּשְׁתֵּי עֵינָיו - פָּסוּל לַכֹּל[58].

52) שנאמר (דברים יז, טו) "שום תשים עליך מלך... מקרב אחיך" - כל משימות שאתה משים אל יהיו אלא מקרב אחיך (יבמות מה, ב). ואע"פ שבסנהדרין לו, ב הכשירו גר לדון בדיני ממונות, סובר רבינו שאינו כשר אלא לדון גר חבירו, כסתימת הסוגיא ביבמות קב, א, וכמבואר בדבריו לקמן פי"א הי"א, וכן שיטת הרי"ף בסנהדרין סוף פ"ד. 53) יבמות קב, א. וכמו שאמרו שם מה, ב: כיון שאמו מישראל, אנו קוראים בו: מקרב אחיך. וכתבו ה'תוספות' (שם קב, א) דיבור־המתחיל לענין חליצה, שאם אביו מישראל, ודאי שהוא כשר לדון, ועדיף מגר שרק אמו מישראל היא. 54) שנולד מאיסור ערוה האמורה בתורה ויקרא יח, וכמבואר בהל' איסורי ביאה פט"ו, ה"א. 55) סנהדרין לו, ב, שהרי הוא בא מטיפה כשרה, ומקרב אחיך הוא. ובירושלמי שם פ"ד ה"ז, אמרו: "אפילו ממזרים". וכתב הכסף־משנה, שהוא־הדין לשלשה גרים שאמותיהם מישראל, שהם כשרים לדון, שהרי הם נקראים "מקרב אחיך", ועדיפים מממזר, שאינו כשר לבוא בקהל, ואילו גר כשר לבוא. 56) לדון דיני ממונות (סנהדרין לד, ב), שהרי שנינו במשנה שם לב, א "דיני ממונות דנים ביום וגומרים בלילה". והדבר ברור, שאין אנשים רואים בלילה כמו שהסומא באחת מעיניו רואה ביום, ולפיכך דין הוא, שידון ביום אפילו לכתחילה (רי"ף שם). 57) הדנה דיני נפשות, אין הסומא כשר לדון, שהרי בעל מום הוא, ובית־דין של עשרים ושלשה צריך להיות מנוקה מכל מום, כמבואר לעיל ה"ו. והוא־הדין לממזר וגר שפסולים להיות בסנהדרין, שאינם מיוחסים, ואפילו גר שאמו מישראל, שאפילו בחליצה פסול גר כזה לדון עד שיהיה ישראל מכל צדדיו, כמבואר בהל' יבום פ"ד ה"ה, כל־שכן בסנהדרין הדנה דיני נפשות, ואין מעמידים בה אלא מיוחסים, כמבואר לעיל ה"א, וכן נראה מדברי רבינו לקמן פי"א הי"א (כסף־משנה). 58) אפילו לדיני ממונות ובבית־דין של שלשה, שהרי הוא פסול להעיד, כמבואר לקמן הל' עדות פ"ט הי"ב, וכל שאינו כשר להעיד - פסול לדון, שהרי שנינו (נדה מט, ב) "כל הכשר לדון - כשר להעיד, ויש שכשר להעיד ואינו כשר לדון", וכדברי רש"י שם ד"ה: לאתויי סומא, "אבל בשתי עיניו - אפילו לעדות פסול". וכן ב'נמוקי יוסף' לסנהדרין סוף פ"ד, וראה ביאור הגר"א לחו"מ סימן ז ס"ק י.

י. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בֵּית דִּין פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה[59] - מֻתָּר לְאֶחָד לָדוּן מִן הַתּוֹרָה; שֶׁנֶּאֱמַר: בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עֲמִיתֶךָ[60]. וּמִדִּבְרֵי סוֹפְרִים[61], עַד שֶׁיִּהְיוּ שְׁלֹשָׁה[62]; וּשְׁנַיִם שֶׁדָּנוּ - אֵין דִּינֵיהֶן דִּין[63].

59) כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. 60) הרי שאפילו היחיד שופט את חבירו (סנהדרין ג, א). 61) החכמים, שהיו סופרים כל האותיות שבתורה (קידושין ל, א), ובירושלמי פ"ה ה"א "שעשו התורה ספורות ספורות, חמשה לא יתרומו, חמשה דברים חייבים בחלה, חמש־עשרה נשים פוטרות צרותיהן" וכו'. 62) סנהדרין שם, "משום יושבי קרנות", תגרים שאינם בקיאים בטיב דינים, ויזכה את החייב ויחייב את הזכאי. אבל כשהם שלשה, אי אפשר שלא יהיה אחד מהם יודע סברות הדין, ששמע מחכמים ומדיינים (רש"י שם). 63) כרבי אבהו (שם ו, א) ואע"פ ששמואל סובר (שם ה, ב) "דיניהם דין אלא שנקרא בית דין חצוף"? כבר אמרו בירושלמי שם פ"א ה"א "רבי יוחנן וריש לקיש, שניהם אומרים - אין דיניהם דין", וידוע שהלכה כרבי יוחנן לגבי שמואל (כסף־משנה). וכל זה כשהשנים דנים את הנתבע בעל כרחו, אבל אם קיבלם עליו כשלשה, דיניהם דין, ואפילו אחד שדן בהסכמת הנתבע - דינו דין, כמבואר בסנהדרין ו, א ובירושלמי שם, וכדברי רבינו לקמן פ"ו ה"ג, ופ"ז ה"ב.

יא. אֶחָד שֶׁהָיָה מֻמְחֶה לְרַבִּים[64], אוֹ שֶׁנָּטַל רְשׁוּת מִבֵּית דִּין[65] - הֲרֵי זֶה מֻתָּר לוֹ לָדוּן יְחִידִי[66], אֲבָל אֵינוֹ חָשׁוּב בֵּית דִּין[67]. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֻתָּר, מִצְוַת חֲכָמִים הוּא שֶׁמּוֹשִׁיב עִמּוֹ אֲחֵרִים; שֶׁהֲרֵי אָמְרוּ[68]: אַל תְּהִי דָן יְחִידִי, שֶׁאֵין דָּן יְחִידִי אֶלָּא אֶחָד[69].

64) מומחה - שלמד תורה בכתב ושבעל־פה ויודע לסבור ולהשוות דבר לדבר. לרבים - שמפורסם ברבים שהוא כן, שבאמת בקי הוא בתורה שבכתב ושבע"פ, וכמו שאמרו (סנהדרין ה, א): כגון אני שלמדתי וסברתי (=יודע אני להוסיף וליישב טעמים מדעתי, רש"י) דן דיני ממונות ביחיד (ע"פ פירוש המשנה לרבינו שם פ"ג, מ"א). 65) שבארץ ישראל - לדון, כמבואר לקמן פ"ד, הי"ד. 66) אפילו כשהנתבע לא קיבלו עליו לדון, הרי זה כופהו לידון בפניו, כמבואר שם, הואיל והוא מומחה, ואע"פ שאינו מפורסם ברבים. אבל אם אינו מומחה, אין רשות בית־דין מועילה לו כלום, כמבואר לקמן פ"ד, הט"ו (כסף־משנה). 67) שתהא הודאתו בפניו כמודה בפני בית־דין של שלשה, שאינו יכול לחזור בו עוד, כמבואר לקמן פ"ה, הי"ח. 68) אבות פ"ד, מ"ח. 69) הקב"ה שהוא יחיד בעולמו (רע"ב שם). אבל בשר־ודם מוטב שידון בשלשה, כי ברוב משא ומתן יתברר הדבר יותר. ועוד, שאם הם שלשה, לא ידע המתחייב מי חייבו, שעל כל אחד יחשוב, שמא חבריו רבו עליו (תוספות יו"ט, שם). ואם קיבלוהו עליהם - דן אפילו יחידי, ועל זה סמכו ברוב הגלילות שאין להם אלא דיין אחד, וכן מנהג קדום במצרים (רדב"ז). ובירושלמי סנהדרין פ"א ה"א, אמרו: רבי אבהו היה דן יחידי. שאלוהו תלמידיו, והלא לימדתנו רבינו: אל תהא דן יחידי?! אמר להם: כיון שהם רואים אותי יושב יחידי, ומופיעים לפני לדון, הרי זה כאילו קיבלו אותי עליהם, ושנינו: "אבל אם קיבלו עליהם - דן אפילו יחידי". ומכאן ראיה לדעת הרע"ב באבות שם, שאם קיבלוהו עליהם - דן יחידי אפילו מדרך חסידות (משנה־למלך).

יב. יֵשׁ לְאָדָם לַעֲשׂוֹת דִּין לְעַצְמוֹ[70], אִם יֵשׁ בְּיָדוֹ כֹּחַ[71]. הוֹאִיל וְכָדָת וְכַהֲלָכָה הוּא עוֹשֶׂה, אֵינוֹ חַיָּב לִטְרֹחַ וְלָבוֹא לְבֵית דִּין. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיָה שָׁם הֶפְסֵד בִּנְכָסָיו אִלּוּ נִתְאַחֵר[72] וּבָא לְבֵית דִּין. לְפִיכָךְ[73], אִם קָבַל[74] עָלָיו בַּעַל דִּינוֹ וֶהֱבִיאוֹ לְבֵית דִּין, וְדָרְשׁוּ וּמָצְאוּ שֶׁעָשָׂה כַּהֲלָכָה, וְדִין אֱמֶת דָּן לְעַצְמוֹ - אֵין סוֹתְרִין אֶת דִּינוֹ[75].

70) אם רואה שלו ביד אחר שגזלו ממנו, יכול הוא ללקחו ממנו ללא כל דיון בבית־דין. 71) אפילו ע"י הכאה, כמפורש בברייתא (בבא־קמא כז, ב) "בן בג־בג אומר: אל תיכנס לחצר חברך ליטול את שלך שלא ברשות (=בגניבה ובסתר) שמא תיראה עליו כגנב, אלא שבור את שיניו ואמור לו, שלי אני נוטל" (=כלומר קח בחזקה, רש"י). וכן בשו"ע חו"מ סימן ד, סעיף א. 72) ממתין (בבא־קמא שם). 73) הואיל ואינו חייב לטרוח ולבוא לבית־דין. 74) התאונן, צעק חמס. "והיה כי יצעק אלי" (שמות כב, כו) מתרגם אונקלוס: ארי יקבל קדמי. 75) ואם נתברר שלא עשה כדין, חייב לשלם לו על הכאתו (לחם־משנה).

יג. אַף עַל פִּי שֶׁבֵּית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה בֵּית דִּין שָׁלֵם הוּא, כָּל זְמַן שֶׁהֵן רַבִּים - הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח[76]. וּמוּטָב שֶׁיֵּחָתֵךְ הַדִּין בְּאַחַד עָשָׂר יוֹתֵר מֵעֲשָׂרָה. וּצְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ הַיּוֹשְׁבִים כֻּלָּם שָׁם בְּבֵית דִּין תַּלְמִידֵי חֲכָמִים[77] וּרְאוּיִין[78].

76) סנהדרין ז:, רב הונא כשבא דין לפניו, אסף והושיב עמו עשרה חכמים מבית המדרש, כדי שתגיענו נסורת קטנה מן הקורה. כלומר, שאם יטעה ישתלש העונש בין כולם ויקל לו (רש"י שם). 77) שיוכלו לדקדק ולברר הדין לאמיתו. 78) מצד מדותיהם המוסריות, כמבואר לעיל ה"ז, וכמו שאמרו (שבועות ל, ב) "מניין לדיין שלא ישב תלמיד בור לפניו, תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק".

יד. וְאָסוּר לְאָדָם חָכָם שֶׁיֵּשֵׁב בְּדִין עַד שֶׁיֵּדַע עִם מִי יֵשֵׁב[79]. שֶׁמָּא יִצְטָרֵף עִם אֲנָשִׁים שֶׁאֵינָן הֲגוּנִים, וְנִמְצָא בִּכְלַל קֶשֶׁר בּוֹגְדִים[80], וְלֹא בִּכְלַל בֵּית דִּין[81].

79) סנהדרין כג, א, והשווה לקמן פכ"ב, ה"י. 80) חֶבֶר, ומעין הכתוב (ירמיה ט, א) "עצרת בוגדים". 81) כמו שאמרו (שם כו, א) "קשר רשעים הוא, וקשר רשעים אינו מן המנין" ע"פ הכתוב (ישעיה ח, יב) לא תאמרון קשר לכל אשר יאמר העם הזה קשר". וכתב הסמ"ע לחו"מ סימן ג ס"ק יג, שרבי יעקב ווייל כתב למהרש"ל: אם תשמע לעצתי, לא תשב אצל הקהל בשום דין, שפסקי בעלי בתים ופסקי הלומדים הם שני הפכים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ יום שישי י"ב שבט ~

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) זמן ישיבת הסנהדרין ושעות ישיבת בית דין של שלושה. התחלת דין וקבלת עדות בלילה. העמדת דיין שאינו הגון, וכן היחס לדיין שנתמנה על ידי נתינת ממון.

א. עַד אֵימָתַי יוֹשְׁבִין הַדַּיָּנִים בְּדִין? סַנְהֶדְרֵי קְטַנָּה[2] וּבֵית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה - יוֹשְׁבִין מֵאַחַר תְּפִלַּת הַשַּׁחַר[3] עַד סוֹף שֵׁשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם[4]. אֲבָל בֵּית דִּין הַגָּדוֹל[5] הָיוּ יוֹשְׁבִין[6] מִתָּמִיד שֶׁל שַׁחַר עַד תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם[7]. וּבְשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים הָיוּ יוֹשְׁבִין בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ שֶׁבְּהַר הַבַּיִת[8].

2) של עשרים ושלשה דיינים, כמבואר לעיל פ"א, ה"ג. 3) שמתחלת עם הנץ החמה (הל' תפלה פ"ג, ה"א). 4) שזוהי שעת מאכל תלמידי־חכמים (שבת י, א), שנאמר (קהלת י, יז) "אשריך ארץ שמלכך (=הדיין) בן חורים ושריך בעת יאכלו". ומדובר, שכבר טעמו טעימת שחרית לפני ישיבתם לדין, שהרי אמרו שם "מכאן ואילך (מאחרי השעה הששית) כזורק אבן לחמת", שהיא קשה לגוף, אם לא כשהוא טעם משהו בבוקר (כסף־משנה). ובחו"מ סימן ה סעיף ג, הנוסח: "זמן ישיבת הדיינים מהבוקר עד סוף שעה החמישית". בהתאם לאמור בשבת י, א ששעה ששית היא זמן סעודה של תלמידי־חכמים, וכן דעת הרי"ף בסנהדרין פ"א. וראה בסמ"ע לחו"מ שם ס"ק י. 5) של שבעים ואחד (לעיל פ"א, ה"ג). 6) בלשכת הגזית שבבית־המקדש. 7) הקרב בכל יום בתשע שעות ומחצה, וזהו זמן תפילת מנחה (הל' תפלה ס"ג, ה"ב). 8) שקדושתו קלה מלשכת הגזית שבעזרה. וטעם שינוי מקום זה, "שלא יהיו נראים כיושבים בדין (ובשבת אסור לדון), שבלשכת הגזית היו דנים" (סנהדרין פח, ב וברש"י) אלא ששם הנוסח: "יושבים בחיל", אולם בתוספתא סנהדרין פ"ז מ"א, כתוב: בבית־המדרש שבהר הבית. וראה הל' שבת פכ"ג הי"ד, ולקמן פכ"ה ה"ט לענין דין בשבת ובערב שבת. והשווה לקמן פי"א, ה"ב־ג.

ב. אֵין בֵּית דִּין שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד צְרִיכִין שֶׁיִּהְיוּ יוֹשְׁבִין כֻּלָּן כְּאֶחָד בִּמְקוֹמָן שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ; אֶלָּא בָּעֵת שֶׁיִּהוּ צְרִיכִין לְהִתְקַבֵּץ[9] - מִתְקַבְּצִין כֻּלָּן, וּבִשְׁאָר הָעִתּוֹת - כָּל מִי שֶׁהָיָה לוֹ עֵסֶק, יָצָא לַעֲשׂוֹת חֶפְצוֹ וְחוֹזֵר. וְהוּא שֶׁלֹּא יִפְחֲתוּ מֵעֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה יוֹשְׁבִין תָּמִיד כָּל זְמַן יְשִׁיבָתָן[10]. הֵצִרַךְ אֶחָד מֵהֶן לָצֵאת - הֲרֵי זֶה מִסְתַּכֵּל בַּחֲבֵרָיו הַנִּשְׁאָרִים: אִם יִשָּׁאֲרוּ שָׁם עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה[11] - יֵצֵא; וְאִם לָאו - לֹא יֵצֵא עַד שֶׁיָּבוֹא אַחֵר[12].

9) לדון בדברים הצריכים הרכב של שבעים ואחד, כגון אלה המנויים לקמן פ"ה, ה"א. 10) סנהדרין לז, א, שנאמר (שיר ז, ג) "שררך אגן הסהר אל יחסר המזג", שררך - זו סנהדרין, שהיא יושבת בטיבורו של עולם (שרר - זה טבור). אל יחסר המזג - אל יחסרו מחלק שלישי שהוא כדי מזיגת יין במים (שליש יין, ושני שלישים מים), ועשרים ושלשה הם שליש משבעים סנהדרין (רש"י שם). 11) כנגד סנהדרי קטנה. 12) שם. וראה ב'תוספות' שם יד, ב דיבור־המתחיל אל יחסר המזג, שלא יחסר "גימטריא של מ'ד'ג'", שהוא חמשים, אבל אם יחסרו ארבעים ותשעה אין לחוש, שישארו עשרים ושנים, ואין בית־דין שקול, הוסף עליהם אחד והרי הם כ"ג.

ג. אֵין מַתְחִילִין אֶת הַדִּינִין בַּלַּיְלָה[13]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[14] לָמְדוּ, שֶׁהַדִּינִין כִּנְגָעִים. שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל רִיב וְכָל נָגַע; מָה רְאִיַּת נְגָעִים[15] בַּיּוֹם בִּלְבַד, אַף הַדִּינִין בַּיּוֹם בִּלְבַד[16].

13) משנה, בסנהדרין לב, א. 14) שקיבלו חכמינו איש מפי רבו. כל מקום שהדבר אינו מבואר היטב בכתוב, אלא מפני שקבלוהו בעל־פה, השתדלו החכמים לסמכו על הכתוב, למרות שהוא מדרש דחוק, קוראו רבינו: מפי השמועה (יד מלאכי, כללי הרמב"ם אות לט). 15) שהרי נאמר בהם (ויקרא יג, יד) "וביום הראות בו". 16) סנהדרין לד, ב. ובירושלמי פ"ד, ה"ה אמרו: טעו הדיינים ודנו בלילה - דינם דין, שנאמר ושפטו את העם בכל עת. וכן בחו"מ סימן ה סעיף ב, אולם ראה ב'תוספות' יבמות קד, א ד"ה מר סבר, שמגיהים את הירושלמי הנ"ל וגורסים בו: מנין שגומרים בלילה, שזה כשר לדברי הכל, כמבואר בסמוך ה"ד.

ד. וְכֵן אֵין מְקַבְּלִין עֵדוּת[17] וְאֵין מְקַיְּמִין שְׁטָרוֹת[18] בַּלַּיְלָה[19]. וּבְדִינֵי מָמוֹנוֹת[20], אִם הִתְחִילוּ בַּיּוֹם - מֻתָּר לִגְמֹר הַדִּין בַּלַּיְלָה[21].

17) שחקירת העדים הרי היא כהתחלת דין (ראה השנה כה, ב) וראה ב'תוספות' סנהדרין לד, ב דיבור־המתחיל יום לתחילת דין. 18) אישור חתימת העדים שבשטר, לקבוע שאינה מזוייפת, ראה לקמן הל' עדות פ"ו, ה"ב. 19) שהקיום הרי הוא כדין, כמבואר שם ה"א, ואין דנים בלילה. 20) זה חוזר אל התחלת הלכה ג, לומר: אע"פ שאמרנו: "אין מתחילים את הדינים בלילה", שמשמעה דוקא התחלה, ולא גמר דין - אין זה אלא בדיני ממונות בלבד. 21) סנהדרין לד, ב: כתוב אחד אומר (שמות יח, כב) "ושפטו את העם בכל עת" (אפילו בלילה), וכתוב אחד אומר (דברים כא, טז) "והיה ביום הנחילו את בניו" שמשמעו ביום בלבד (והנחלות כדין הן, ראה בסמוך ה"ה). הא כיצד? "יום לתחילת דין, ולילה לגמר דין, שתחילת דין היא העיקר ('תוספות' שם). אבל דיני נפשות אין גומרים אלא ביום, כמבואר לקמן פי"א, ה"א. וכתב הסמ"ע לחו"מ סימן ה ס"ק ז, שאם נתרצו שני הצדדים לדונם בלילה, מותר להתחיל את דינם בלילה (=בדיני ממונות), שאין זה גרוע מקיבלו עליהם דיין קרוב או פסול לדונם, שדינו דין (ראה לקמן פ"ז, ה"ב), וכן הדין לענין קבלת עדות, כמבואר בשו"ע חו"מ סימן כח, סעיף כד. וכתב ב"תורה תמימה"

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דברים כא, אות קיב, שדין כזה הריהו כהוראת איסור והיתר, שמותרת גם בלילה.

ה. הַנְּחָלוֹת[22] - כַּדִּינִין[23]; שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן: לְחֻקַּת מִשְׁפָּט[24]. לְפִיכָךְ אֵין מַפִּילִין[25] נְחָלוֹת בַּלַּיְלָה[26].

22) שאדם מצווה ליתן מעזבונו ליורשיו או לאחרים. 23) הרי זה מושג דיני, ואין זה כחלוקת שותפים לעצמם שאינה נחשבת דין (רשב"ם לבבא־בתרא קיג, ב). 24) ומטעם זה אין דנים בהן אלא בשלשה. 25) מלשון הכתוב (במדבר לד, ב) "אשר תפול לכם בנחלה". 26) סנהדרין לד, ב. וכפי שיתבאר בהלכה הבאה. ובכל זאת אם התחילו הדיינים לדון דין נחלה ביום, גומרים אותו בלילה ככל דיני ממונות, וכמבואר לעיל ה"ד (רדב"ז).

ו. שְׁנַיִם שֶׁנִּכְנְסוּ לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה, וְצִוָּה בִּפְנֵיהֶם[27] - כּוֹתְבִים[28] וְאֵין עוֹשִׂין דִּין[29]. וְאִם הָיוּ שְׁלֹשָׁה - רָצוּ כּוֹתְבִין[30], רָצוּ עוֹשִׂין דִּין[31]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בַּיּוֹם[32]; אֲבָל בַּלַּיְלָה[33] - כּוֹתְבִין[34] וְאֵין עוֹשִׂין דִּין[35].

27) הסדיר בפניהם צוואה בעל־פה, למי ואיך הוא מוריש נכסיו. 28) בלשון עדות, והיורשים יבואו לבית־דין, ובית־דין יעשה כפי הצוואה. 29) השנים עצמם אינם מוסמכים להחזיק את היורשים בנכסים בהתאם לצוואה, הואיל ושנים הם לא נראו מתחילה להיות דיינים אלא עדים בלבד. 30) בלשון עדות, וכנ"ל באות כז. 31) הם עצמם רשאים ושליטים להחזיק את כל אחד בשלו, כפי ששמעו, ואין עוד צורך בדיינים אחרים (סנהדרין לד, ב וברש"י). וכתב הרמ"א בחו"מ רנג: עושים דין - "להחזיק כל אחד במה שציוה ולדון בכל דברי ספק שנפל בצוואה, ואין אחד מן היורשים או המקבלים יכולים לומר לבית־דין אחר נלך". אין עושים דין - ואם יארע דבר ספק בצוואה, ישלחו כתיבתם לפני בית־דין אחר שידון ע"פ כתב הצוואה (סמ"ע שם ס"ק ב). 32) שהשלושה ביקרו את החולה ביום, שאז נחשבת צוואת המת לדין פסוק, ואלה השלושה הם הדיינים. 33) כשביקרוהו בלילה שאינו זמן דין. 34) בלשון עדות, וכתבם יובא לאחר זמן לפני בית־דין אחר. 35) אפילו למחר, שמתחילתם לא נראו לישב לשם דין אלא כעדים, ואין עד נעשה דיין, ראה לקמן בהל' עדות פ"ה ה"ח (רש"י שם). וכתב הרשב"ם בבבא־בתרא קיג, ב: אין השלשה נעשים דיינים אלא כשקנו מהחולה המצווה בקנין סודר, שאז אינו יכול לחזור בו. אבל כשלא קנו ממנו, הואיל ועדיין יכול לחזור בו, כשיקום מחליו - אין עושים דין, שאין לדיינים לעשות דין בדבר שאפשר להבטל, ואם דנו אין דיניהם דין. ומעין זה ב'תוספות' לסנהדרין לד, ב.

ז. כָּל בֵּית דִּין שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁהוּא הָגוּן[36] - שְׁכִינָה עִמָּהֶם[37]. לְפִיכָךְ צְרִיכִין הַדַּיָּנִים לֵישֵׁב בְּאֵימָה וְיִרְאָה[38] וַעֲטִיפָה[39] וְכֹבֶד רֹאשׁ[40]. וְאָסוּר לְהָקֵל רֹאשׁ אוֹ לְשַׂחֵק אוֹ לְסַפֵּר בְּשִׂיחָה בְּטֵלָה בְּבֵית דִּין, אֶלָּא בְּדִבְרֵי תּוֹרָה וְחָכְמָה.

36) שיש בו המידות והתכונות המנויות לעיל פ"ב, ה"ז. 37) סנהדרין ז, א שנאמר (תהלים פב, א) "אלקים נצב בעדת א־ל, בקרב אלקים ישפוט" שהשכינה שרויה בקרב הדיינים ושופטת עמהם, והשווה לקמן פכ"ג ה"ט. 38) מפני כבוד השכינה. 39) עטיפת הראש בטלית מאימת השכינה (שבת י, א וברש"י). 40) הכנעה (רש"י לברכות ל, ב). והשווה לקמן פכ"ג, ה"ח.

ח. כָּל סַנְהֶדְרִין אוֹ מֶלֶךְ[41] אוֹ רֹאשׁ גּוֹלָה[42] שֶׁהֶעֱמִידוּ לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל דַּיָּן שֶׁאֵינוֹ הָגוּן, וְאֵינוֹ חָכָם בְּחָכְמַת הַתּוֹרָה וְרָאוּי לִהְיוֹת דַּיָּן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא כֻּלּוֹ מַחֲמַדִּים[43] וְיֵשׁ בּוֹ טוֹבוֹת אֲחֵרוֹת - הֲרֵי זֶה שֶׁהֶעֱמִידוּ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[44] לָמְדוּ, שֶׁזֶּה מְדַבֵּר כְּנֶגֶד הַמְמַנֶּה לְהוֹשִׁיב דַּיָּנִין. אָמְרוּ חֲכָמִים[45]: שֶׁמָּא תֹּאמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי נָאֶה, אוֹשִׁיבֶנּוּ דַּיָּן; אִישׁ פְּלוֹנִי גִּבּוֹר, אוֹשִׁיבֶנּוּ דַּיָּן; אִישׁ פְּלוֹנִי קְרוֹבִי, אוֹשִׁיבֶנּוּ דַּיָּן; אִישׁ פְּלוֹנִי יוֹדֵעַ בְּכָל לָשׁוֹן, אוֹשִׁיבֶנּוּ דַּיָּן. נִמְצָא מְזַכֶּה אֶת הַחַיָּב וּמְחַיֵּב אֶת הַזַּכַּאי. לֹא מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָשָׁע, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ. לְכָךְ נֶאֱמַר: לֹא תַכִּירוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט. וְעוֹד אָמְרוּ[46]: כָּל הַמַּעֲמִיד לְיִשְׂרָאֵל דַּיָּן שֶׁאֵינוֹ הָגוּן - כְּאִלּוּ הֵקִים מַצֵּבָה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא תָקִים לְךָ מַצֵּבָה אֲשֶׁר שָׂנֵא יְיָ אֱלֹהֶיךָ. וּבִמְקוֹם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים - כְּאִלּוּ נָטַע אֲשֵׁרָה[47]. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִטַּע לְךָ אֲשֵׁרָה כָּל עֵץ אֵצֶל מִזְבַּח יְיָ אֱלֹהֶיךָ. וְכֵן אָמְרוּ חֲכָמִים: לֹא תַעֲשׂוּן אִתִּי אֱלֹהֵי כֶסֶף - אֱלוֹהַּ הַבָּא בִּשְׁבִיל כֶּסֶף וְזָהָב. זֶה הַדַּיָּן שֶׁמִּנּוּהוּ מִפְּנֵי עָשְׁרוֹ בִּלְבַד[48].

41) בארץ ישראל. 42) שהוא במקום מלך, וגם הוא מזרע בית דוד, והוא ממנה דיינים בגולה. וכפי שיתבאר לקמן פ"ד הי"ג, ובבאורנו שם. 43) מלא מדות טובות, ע"פ משקל הכתוב (שיר השירים ה, טז) "חכו ממתקים וכלו מחמדים". 44) מפורש לעיל ה"ג אות יג. 45) 'ספרי' דברים אות יז, והשווה לקמן פ"ד, הט"ו. 46) סנהדרין ז' ב, אלא ששם אמרו, "כאילו נוטע אשירה בישראל. אולם בתרגום יונתן בן עוזיאל לפסוק: "ולא תקים לך מצבה", מתרגם: והיכמא דליתיכון רשאין למקמא קמא (מצבה) היכדין ליתיכון רשאין למנאה לפרנסא גברא זידנא דרחקיה ה'. 47) שם. וגירסתנו שם: "ובמקום שיש תלמידי־חכמים כאילו נטעו אצל מזבח, שנאמר אצל מזבח ה' אלקיך", ומפרש רש"י: שתלמידי־חכמים מכפרים ומגינים כמזבח. 48) שנתן ממון למלך על כך (שם, וברש"י).

ט. כָּל דַּיָּן שֶׁנָּתַן מָמוֹן כְּדֵי שֶׁיִּתְמַנֶּה - אָסוּר לַעֲמֹד מִפָּנָיו[49]. וְצִוּוּ חֲכָמִים לְהָקֵל אוֹתוֹ וּלְזַלְזֵל בּוֹ[50]. וְאָמְרוּ חֲכָמִים[51]: שֶׁהַטַּלִּית שֶׁמִּתְעַטֵּף בָּהּ, תְּהִי בְּעֵינֶיךָ כְּמַרְדַּעַת[52] שֶׁל חֲמוֹר.

49) ירושלמי ביכורים פ"ג, ה"ג. 50) שם "ואין קוראים אותו רבי". ובשו"ע חו"מ סימן ח סעיף א: "שמצוה להקל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ולזלזל בו". וחכמינו בסנהדרין ז ובירושלמי שם, קראו עליו את הפסוק (חבקוק ב, יט) "הוי אומר לעץ הקיצה. עורי לאבן דומם, הוא יורה? הנה הוא תפוש זהב וכסף, וכל רוח (של חכמה) אין בקרבו. 51) ירושלמי, שם. 52) שטיח שמתחת לאוכף של חמור.

י. כָּךְ הָיָה דֶּרֶךְ חֲכָמִים הָרִאשׁוֹנִים: בּוֹרְחִין מִלְּהִתְמַנּוֹת[53], וְדוֹחֲקִין עַצְמָן הַרְבֵּה שֶׁלֹּא יֵשְׁבוּ בַּדִּין, עַד שֶׁיִּדְּעוּ שֶׁאֵין שָׁם רָאוּי כְּמוֹתָם[54], וְשֶׁאִם יִמָּנְעוּ מִן הַדִּין - תְּקַלְקֵל[55] הַשּׁוּרָה[56]. אַף עַל פִּי כֵן לֹא הָיוּ יוֹשְׁבִין בַּדִּין אֶלָּא עַד שֶׁמַּכְבִּידִין עֲלֵיהֶם אֶת הָעָם וְהַזְּקֵנִים[57] וּפוֹצְרִים[58] בָּהֶן.

53) שם, ובסנהדרין יד, א שהרי אמרו חכמים: "לעולם היה אפל ותחיה", כלומר, התרחק מן הרבנות שמקברת את בעליה (רש"י שם). וכן בהוריות י, א "שלח להם ולא באו" שברחו מן הגדולה (רש"י). וכן הכתוב אומר (שמואל־א י, כב) "הנה הוא (=שאול) נחבא אל הכלים". 54) כמו שאמרו (ברכות סג, א) "בשעת המכניסים (שאין חכמי הדור מרביצים תורה לתלמידים) - פזר" (הגר"א לחו"מ ח, ס"ק יד). 55) ובכת"י התימנים: תתקלקל. 56) ע"ז יט, ב "ועצומים כל הרוגיה - זה תלמיד שהגיע להוראה ואינו מורה". עצומים - מתאפקים מלהורות (רש"י שם), ושורת הדין תתקלקל ע"י תלמידים שלא הגיעו להוראה וקופצים להורות (שם). 57) בכת"י התימנים: שמכבידים עליהם העם והזקנים. 58) מפצירים. מרבים לבקש.

~ שבת קודש י"ג שבט ~

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) סמיכת הסנהדרין והדיינים, ההסמכה לסמכות חלקית ומוגבלת. אפשרות של חידוש הסמיכה גם בזמן הזה. ההבדל בין ראשי גלויות שבבבל לנשיאי בתי הדין שבארץ ישראל. דיין שאינו הגון שנתמנה בטעות, או שעבר ראש הגולה והרשהו לדון למרות שאינו ראוי.

א. אֶחָד בֵּית דִּין הַגָּדוֹל[2] וְאֶחָד סַנְהֶדְרִין קְטַנָּה[3] אוֹ בֵּית דִּין שֶׁל שְׁלֹשָׁה, צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה אֶחָד[4] מֵהֶן סָמוּךְ מִפִּי הַסָּמוּךְ[5]. וּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ סָמַךְ יְהוֹשֻׁעַ בַּיָּד, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיִּסְמֹךְ אֶת יָדָיו עָלָיו וַיְצַוֵּהוּ. וְכֵן הַשִּׁבְעִים זְקֵנִים - מֹשֶׁה רַבֵּנוּ סְמָכָם[6], וְשָׁרְתָה עֲלֵיהֶן שְׁכִינָה[7]. וְאוֹתָן הַזְּקֵנִים סָמְכוּ לַאֲחֵרִים, וַאֲחֵרִים לַאֲחֵרִים. וְנִמְצָאוּ הַסְּמוּכִין אִישׁ מִפִּי אִישׁ, עַד בֵּית דִּינוֹ שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ וְעַד בֵּית דִּינוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ[8]. וְאֶחָד הַנִּסְמָךְ מִפִּי הַנָּשִׂיא[9] אוֹ מִפִּי אֶחָד מִן הַסְּמוּכִין, אֲפִלּוּ לֹא הָיָה אוֹתוֹ סָמוּךְ בְּסַנְהֶדְרִין לְעוֹלָם[10].

2) של שבעים ואחד. 3) של עשרים ושלושה, כמבואר לעיל פרק א, הלכה ג. 4) בכתב יד התימנים: צריכים שיהיה כל אחד מהן, וכן הגיה התוספות יום טוב לסנהדרין פרק א, משנה ג בהתאם ללשון רבינו בפירושו שם: לפי שנצטרך שיהיה כל אחד מהם סמוך. 5) נסמך על ידי סומך כזה, שאף הוא נסמך מפי אחר, ולא שיהיה סמוך על פי עצמו. 6) מינה אותם, כמו שדרשו במדרש בראשית רבה פרשה צ"ט, אות ו "האספו ואגידה לכם - שמינה אותם זקנים כמו שנאמר אספה לי שבעים איש מזקני ישראל" (קריית מלך, בהגהותיו לרמב"ם). 7) ככתוב (במדבר יא, כה) "ויאצל מן הרוח אשר עליו... ויהי כנוח עליהם הרוח". 8) השווה הקדמת רבינו: "ויהושע ממשה רבינו ומשה רבינו מפי הגבורה נמצא שכולם מה' אלוקי ישראל". 9) ראש הסנהדרין, ראה לעיל פרק א, הלכה ג. 10) שהרי מצינו ברבה בר חנה שנסמך מפי רבי (סנהדרין ה, א), למרות שרבינו הקדוש היה לאחר החורבן ולא היה מן הסנהדרין.

ב. וְכֵיצַד הִיא הַסְּמִיכָה לְדוֹרוֹת? לֹא שֶׁיִּסְמְכוּ יְדֵיהֶן[11] עַל רֹאשׁ הַזָּקֵן[12], אֶלָּא שֶׁקּוֹרִין לוֹ רַבִּי, וְאוֹמְרִים לוֹ: הֲרֵי אַתָּה סָמוּךְ, וְיֵשׁ לְךָ רְשׁוּת לָדוּן אֲפִלּוּ דִּינֵי קְנָסוֹת[13].

11) בניגוד לסמיכת משה ליהושע, שהייתה ביד. 12) החכם, כמאמרם (קידושין לב:) "אין זקן אלא חכם". 13) סנהדרין יג, ב. דיני קנסות: כגון תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמישה, שאין דנים אותם אלא שלושה מומחים והם הסמוכים, כמבואר בלשון רבינו לקמן פרק ה, הלכה ח ובביאורנו שם.

ג. וְאֵין סוֹמְכִין סְמִיכָה שֶׁהִיא מִנּוּי הַזְּקֵנִים לְדַיָּנוּת[14] אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה[15]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הָאֶחָד מֵהֶן סָמוּךְ מִפִּי אֲחֵרִים[16], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[17].

14) בניגוד לסמיכה מסוג אחר, שהיא סמיכת זקנים על פר העלם דבר של ציבור, ששלושה מן הסנהדרין סומכים עליו. כמבואר בהלכות מעשה הקרבנות פרק ג, הלכה י, שלא ידובר בה כאן. 15) סנהדרין יג, ב. 16) אבל השניים המצטרפים עימו אין הכרח שיהיו סמוכים, שכן מצינו ברבי יהודה בן בבא, שסמך חמישה זקנים, והיו עימו עוד שניים, ואינו חושב אותם, משום כבודו של רבי יהודה (שם יד, א), ואילו היו סמוכים לא היה נמנע מלמנותם יחד עם רבי יהודה, שאין זו פגיעה בכבודו (רדב"ז). 17) לעיל הלכה א, שהסמיכה מוכרחה להיות רצופה איש מפי איש עד בית דינו של משה רבינו.

ד. אֵין קָרוּי אֱלֹהִים[18] אֶלָּא בֵּית דִּין שֶׁנִּסְמַךְ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בִּלְבַד[19]. וְהֵם הָאֲנָשִׁים הַחֲכָמִים הָרְאוּיִין לָדוּן[20], שֶׁבָּדְקוּ אוֹתָן בֵּית דִּין שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּמִנּוּ[21] אוֹתָם וְסָמְכוּ אוֹתָן.

18) לדון דיני קנסות, ככתוב (שמות כב, ח) "אשר ירשיעון אלהים ישלם שניים". אלהים - לשון שררה ורבנות. "ראה נתתיך אלהים לפרעה" (שמות ז, א) מתרגם אונקלוס: "מניתיך רב לפרעה" (רש"י לסנהדרין ב, א). 19) סנהדרין יד, א. וכן בבבא קמא פד, ב "אלהים בעינן וליכא" - שאין מומחים בבבל. 20) בזכות חכמתם ומידותיהם. 21) בכתב יד התימנים: והמחו אותן, שקבעו שהם מומחים ובקיאים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ה. בָּרִאשׁוֹנָה הָיָה כָּל מִי שֶׁנִּסְמַךְ סוֹמֵךְ לְתַלְמִידָיו[22]. וַחֲכָמִים חָלְקוּ כָּבוֹד לְהִלֵּל[23] הַזָּקֵן, וְהִתְקִינוּ שֶׁלֹּא יְהֵא אָדָם נִסְמָךְ אֶלָּא בִּרְשׁוּת[24] הַנָּשִׂיא. וְשֶׁלֹּא יְהֵא הַנָּשִׂיא סוֹמֵךְ אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה אַב בֵּית דִּין עִמּוֹ[25]. וְשֶׁלֹּא יִהְיֶה אַב בֵּית דִּין סוֹמֵךְ אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה הַנָּשִׂיא עִמּוֹ. אֲבָל שְׁאָר הַחֲבוּרָה - יֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶם לִסְמֹךְ בִּרְשׁוּת הַנָּשִׂיא. וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ שְׁנַיִם עִמּוֹ[26], שֶׁאֵין סְמִיכָה פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה[27].

22) בכתב יד התימנים: סומך תלמידיו. 23) בכתב הנ"ל: כבוד לבית הלל הזקן, כלומר, לבית הלל, שהוא מבית דוד המלך. וכך הנוסח בירושלמי (סנהדרין פרק א הלכה ב): "בראשונה היה כל אחד ואחד ממנה את תלמידיו כגון רבן יוחנן בן זכאי מינה את רבי אליעזר ואת רבי יהושע... חזרו וחלקו כבוד לבית הזה, אמרו: בית דין שמינה שלא לדעת הנשיא אין מינויו מינוי". 24) בהסכמתו ומדעתו. 25) כדי שיחלקו כבוד זה לזה, על פי הירושלמי שם, ורבינו גורס שם "אב בית דין" במקום "בית דין" (רדב"ז). 26) אף על פי שאינם סמוכים. 27) כמבואר לעיל הלכה ג. וחידש כאן, שאפילו מינהו הסמוך ברשות הנשיא, עדיין צריך שיהיו שניים עימו, שאין סמיכה פחות משלושה (לחם משנה).

ו. אֵין סוֹמְכִין זְקֵנִים בְּחוּצָה לָאָרֶץ, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵלּוּ הַסּוֹמְכִין נִסְמְכוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[28]. אֲפִלּוּ הָיוּ הַסּוֹמְכִין בָּאָרֶץ, וְהַנִּסְמָךְ חוּצָה לָאָרֶץ - אֵין סוֹמְכִין[29]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר אִם הָיוּ הַסּוֹמְכִין בְּחוּצָה לָאָרֶץ וְהַנִּסְמָכִין בָּאָרֶץ. הָיוּ שְׁנֵיהֶם בָּאָרֶץ - סוֹמְכִין אוֹתוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ עִם הַסּוֹמְכִים בְּמָקוֹם אֶחָד[30]; אֶלָּא שׁוֹלְחִין לוֹ[31] אוֹ כּוֹתְבִין לוֹ שֶׁהוּא סָמוּךְ, וְנוֹתְנִין לוֹ רְשׁוּת לָדוּן דִּינֵי קְנָסוֹת[32], הוֹאִיל וּשְׁנֵיהֶם בָּאָרֶץ. וְכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָּהּ עוֹלֵי מִצְרַיִם[33] רְאוּיָה לִסְמִיכָה[34].

28) סנהדרין יד, א. 29) בכתב או על ידי שליח. 30) מתוך שאמרו שם: סומכים בארץ ונסמכים בחוץ לארץ אין הסמיכה מועילה - אתה למד, שאם שניהם בארץ אף על פי שאינם במקום אחד סומכים (רדב"ז). 31) מודיעים לו על ידי שליח. 32) כמבואר לעיל הלכה ב. 33) אף על פי שלא החזיקו בה עולי בבל בימי עזרא וסיעתו. 34) אף על פי שאינה קדושה קדושת ארץ ישראל לעניין תרומות ומעשרות (ראה הלכות תרומות פרק א הלכה ה-ו) - לעניין סמיכה הרי היא בקדושת ארץ ישראל. וכן לעניין הדר בארץ ישראל והנקבר בה, שעוונותיו מחולים (ראה לקמן הלכות מלכים פרק ה הלכה י"א-י"ב) הרי היא בקדושתה (רדב"ז). ומקור דברי רבינו מסנהדרין ה, א, שרבה בר חנה נטל רשות לדון ולהורות בעיירות העומדות על הגבולין, שהן מחוץ לארץ, ואם להן מועילה הסמיכה - לארץ ישראל, שהחזיקו בה עולי מצרים לא כל שכן, שהסמיכה לה, ובה מועילה (כסף משנה). וראה לקמן הלכה י"ד, שאין רשות בית דין שבארץ ישראל מועילה לכוף את בעלי דין בחוץ לארץ. ובהלכות תרומות שם הלכה ז מגדיר רבינו גבולות הארץ שהחזיקו בה עולי מצרים.

ז. יֵשׁ לַסּוֹמְכִין לִסְמֹךְ אֲפִלּוּ מֵאָה בְּפַעַם אַחַת[35]. וְדָוִד הַמֶּלֶךְ סָמַךְ שְׁלֹשִׁים אֶלֶף בְּיוֹם אֶחָד[36].

35) סנהדרין יד, א. רבי יהודה בן בבא סמך לחמישה זקנים בפעם אחת ומשה רבינו סמך שבעים זקנים בפעם אחת (קרית ספר למבי"ט). 36) ירושלמי סנהדרין פרק י, הלכה ב בקשר לפסוק (שמואל-ב ו, א) "ויוסף עוד דוד את כל בחור בישראל שלושים אלף", ורבינו גורס שם: שלושים, במקום תשעים אלף שבגירסתנו (לחם משנה).

ח. וְיֵשׁ לָהֶן לְמַנּוֹת כָּל מִי שֶׁיִּרְצוּ לִדְבָרִים יְחִידִים. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה רָאוּי לְכָל הַדְּבָרִים. כֵּיצַד? חָכָם מֻפְלָא[37] שֶׁרָאוּי לְהוֹרוֹת לְכָל הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ - יֵשׁ לְבֵית דִּין לִסְמֹךְ אוֹתוֹ וְלִתֵּן לוֹ רְשׁוּת לָדוּן[38], וְלֹא לְהוֹרוֹת בְּאִסּוּר וְהֶתֵּר. אוֹ יִתְּנוּ לוֹ רְשׁוּת בְּאִסּוּר וְהֶתֵּר[39], וְלֹא לָדוּן דִּינֵי מָמוֹנוֹת. אוֹ יִתְּנוּ רְשׁוּת לָזֶה וְלָזֶה, אֲבָל לֹא לָדוּן דִּינֵי קְנָסוֹת. אוֹ לָדוּן דִּינֵי קְנָסוֹת, אֲבָל לֹא לְהַתִּיר בְּכוֹרוֹת בְּמוּמִין[40]. אוֹ יִתְּנוּ לוֹ רְשׁוּת לְהַתִּיר נְדָרִים בִּלְבַד[41], אוֹ לִרְאוֹת כְּתָמִים[42]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן.

37) מומחה ובקי. 38) בדיני ממונות. 39) שאם יטעה בהוראתו ויאסור את המותר ויפסידנו יהיה פטור מלשלם כמו שאמרו (סנהדרין לג, א) "פטור אתה, שכל המומחה לרבים פטור מלשלם", וראה בתוספות שם ה, ב דיבור המתחיל: אי גמיר. 40) שאם המום קבוע, מותר לשחטם במדינה כמבואר בהלכות בכורות פרק ב הלכה א, ואין שוחטים את הבכור אלא על פי מומחה שנתן לו הנשיא רשות, כלשון רבינו שם פרק ג הלכה א. 41) שאין מתירם אלא חכם מובהק, ראה הלכות נדרים פרק ד, הלכה ה. 42) כתמים אדומים, שנמצאו על בגד אשה, ספק אם דם הם והיא טמאה, או שמא צבע אדום הוא וטהורה, כמבואר בהלכות איסורי ביאה הלכה ל"ו [=ל"ט]. ואינו בודקם אלא החכם שנטל רשות לכך, כמבואר בירושלמי חגיגה פרק א הלכה ח. ושם אמרו: "הראוי לכל הדברים ראוי לדבר אחד, ושאינו ראוי לכל הדברים אפילו לדבר אחד אינו ראוי".

ט. וְכֵן יֵשׁ לַסּוֹמְכִין לִתֵּן רְשׁוּת עַד זְמַן, וְלוֹמַר לַנִּסְמָךְ: יֵשׁ לְךָ רְשׁוּת לָדוּן אוֹ לְהוֹרוֹת עַד שֶׁיָּבוֹא הַנָּשִׂיא לְכָאן, אוֹ כָּל זְמַן שֶׁאֵין אַתָּה עִמָּנוּ בַּמְּדִינָה[43]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

43) סנהדרין ה ב וכן בירושלמי חגיגה הנ"ל.

י. חָכָם מֻפְלָא שֶׁהוּא סוּמָא בְּעֵינוֹ אַחַת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא רָאוּי לְדִינֵי[44] מָמוֹנוֹת - אֵין סוֹמְכִין אוֹתוֹ לְדִינֵי מָמוֹנוֹת[45], מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְכָל הַדְּבָרִים[46]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[47].

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

44) כמבואר לעיל פרק ב, הלכה ט. 45) שאם יטעה יהיה פטור מלשלם, ראה לקמן פרק ו, הלכה א. 46) שהרי הוא פסול להיות בסנהדרין, כדלעיל פרק ב הלכה ט. 47) ירושלמי חגיגה שם. רבי יהושע בן לוי היה מצטער על תלמיד אחד שרצה לסמכו ולא יכול, מפני שהיה סומא באחת מעיניו וכמבואר לעיל.

יא. הֲרֵי שֶׁלֹּא הָיָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֶלָּא סוֹמֵךְ[48] אֶחָד - מוֹשִׁיב שְׁנַיִם בְּצִדּוֹ[49], וְסוֹמֵךְ שִׁבְעִים כְּאֶחָד, אוֹ זֶה אַחַר זֶה, וְאַחַר כָּךְ יַעֲשֶׂה הוּא וְהַשִּׁבְעִים בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, וְיִסְמְכוּ בָּתֵּי דִינִין אֲחֵרִים. נִרְאִין לִי הַדְּבָרִים: שֶׁאִם הִסְכִּימוּ כָּל הַחֲכָמִים שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[50] לְמַנּוֹת דַּיָּנִים וְלִסְמֹךְ אוֹתָם - הֲרֵי אֵלּוּ סְמוּכִים, וְיֵשׁ לָהֶן לָדוּן דִּינֵי קְנָסוֹת[51], וְיֵשׁ לָהֶן[52] לִסְמֹךְ לַאֲחֵרִים[53]. אִם כֵּן, לָמָּה הָיוּ הַחֲכָמִים מִצְטַעֲרִין עַל הַסְּמִיכָה[54] כְּדֵי שֶׁלֹּא יִבָּטְלוּ דִּינֵי קְנָסוֹת מִיִּשְׂרָאֵל[55]? לְפִי שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְפֻזָּרִין[56], וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּסְכִּימוּ כֻּלָּן[57]. וְאִם הָיָה שָׁם סָמוּךְ מִפִּי סָמוּךְ - אֵינוֹ צָרִיךְ דַּעַת כֻּלָּן, אֶלָּא דָּן דִּינֵי קְנָסוֹת לַכֹּל[58], שֶׁהֲרֵי נִסְמַךְ מִפִּי בֵּית דִּין. וְהַדָּבָר צָרִיךְ הֶכְרֵעַ[59].

48) ובכתב יד התימנים: סמוך. 49) שאין סמיכת דיינים אלא בשלושה וכמבואר לעיל הלכה ב. 50) אף על פי שאין ביניהם אפילו סמוך אחד. 51) שאין דנים אותם אלא הסמוכים בארץ, כמבואר לעיל הלכה ד ולקמן פרק ה הלכה ח. 52) לסמוכים, אלו שנתמנו בהסכמת כל חכמי ארץ ישראל. 53) ובפירוש המשנה (סנהדרין פרק א משנה ג) מנמק רבינו: "שאם לא תאמר כן, אי אפשר שתמצא בית דין הגדול לעולם, לפי שנצטרך שיהיה כל אחד מהם סמוך... והקב"ה יעד (=הבטיח) שישובו כמו שנאמר: "ואשיבה שופטייך כבראשונה". וזה יהיה בלא ספק כשיכין הבורא יתברך ליבות בני אדם... ותגדל חכמתם לפני בוא המשיח". וכתב המבי"ט בקרית ספר: "והיום כמו עשר שנים בשנת ה'רח"ץ הסכימו רוב חכמי ישראל שבארץ ישראל לסמוך לגדול בדורו מורינו הרב רבי יעקב בירב ז"ל, והוא סמך קצת מתלמידיו המובהקים יבורכו מפי עליון, להחזיר העטרה ליושנה, אמן". 54) שלא תיבטל. 55) כמו שמצינו (סנהדרין יד, א) ברבי יהודה בן בבא שסיכן את עצמו למות וסמך חמישה זקנים, וכשהכירו בו האויבים דקרוהו והרגוהו על שעבר על גזירתם שלא לסמוך, לשם מה כל הסיכון הזה, והלא תמיד אפשר לחדש הסמיכה? 56) ברחבי הארץ. 57) שיתקבצו כולם למקום מעמד אחד. 58) כשמושיב שניים בצידו וסומכם, שאין דנים דיני קנסות אלא בשלושה סמוכים כמבואר לקמן פרק ה הלכה ח. 59) החלטה ברורה. רבינו מדגיש בזה, שעדיין הדבר בספק אצלו, וזה חוזר אל המשפט: "נראים לי הדברים" וכו'. שכל החידוש בדבר מינוי דיינים על ידי הסכמת כל חכמי ארץ ישראל, עדיין לא נתברר אצלו בירור סופי. בעוד שבפירוש המשנה הנ"ל, שחיברו בנעוריו כתב אותו חידוש כהחלטה וודאית. ונראה שחשש רבינו, שאותה ראייה שהביא בפירושו הנ"ל, יש לדחותה, שהרי ידוע שאליהו הנביא יבוא לפני המשיח כמבואר בכתובים (מלאכי ג כג), והרי הוא סמוך מפי אחיה השילוני, כמבואר בהקדמת רבינו לספר הזה, וממילא יסמוך אחרים לפני ביאת המשיח (רדב"ז). אולם אין זה כדאי לדחות את ראיית רבינו, שהרי בעירובין מג, ב אמרו: שאליהו יבוא תחילה לבית דין הגדול, הרי שבית דין הגדול יהיה קיים בארץ עוד לפני בוא אליהו ועל כורחך שנסמך בהסכמת החכמים כדברי רבינו (מהר"ץ חיות בהגהותיו לעירובין שם). וכדאי להעיר, שבנוסח המקור הערבי של פירוש המשנה לרבינו המוזכר לעיל אות נב כתוב: "ושמא תאמר, שהמשיח יעמידם ואף על פי שאינם סמוכים, הרי זה מוכחש, לפי שכבר ביארנו בהקדמת ספרנו זה, שהמשיח לא יוסיף בתורה ולא יגרע ממנה לא בתורה שבכתב ולא בתורה שבעל פה, ואני סבור שהסנהדרין תשוב לפני התגלות המשיח וזה יהיה מסימניו אמר: ואשיבה שופטייך כבראשונה" וכו' (רבי בצלאל אשכנזי בהגהותיו לפירוש המשנה סנהדרין, דפוס וינציאה שפ"ו, בשם רבינו, וכן בקונטרס הסמיכה של רבי יעקב בירב).

יב. בֵּית דִּין שֶׁנִּסְמְכוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְיָצְאוּ חוּצָה לָאָרֶץ - הֲרֵי הֵם דָּנִים דִּינֵי קְנָסוֹת בְּחוּצָה לָאָרֶץ[60] כְּדֶרֶךְ שֶׁדָּנִים בָּאָרֶץ; שֶׁסַּנְהֶדְרִין נוֹהֶגֶת בָּאָרֶץ וּבְחוּצָה לָאָרֶץ[61], וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ סְמוּכִים[62].

60) סנהדרין יד, א. וכן אמרו (בבא קמא פד, ב): "שבאו חכמי ארץ ישראל לבבל והעידו את בעל השור התם שהזיק, בפניהם" ודיני קנסות אלה אינם אלא בפני מומחים. וראה לקמן פרק ה הלכה י"ב. 61) משנה במכות ו, א. 62) בכתב יד התימנים: סמוכים בארץ.

יג. רָאשֵׁי גָלֻיּוֹת שֶׁבְּבָבֶל[63] - בִּמְקוֹם מֶלֶךְ הֵן עוֹמְדִים[64]. וְיֵשׁ לָהֶן לִרְדּוֹת[65] אֶת יִשְׂרָאֵל בְּכָל מָקוֹם, וְלָדוּן עֲלֵיהֶן בֵּין רָצוּ בֵּין לֹא רָצוּ. שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יָסוּר שֵׁבֶט מִיְּהוּדָה[66] - אֵלּוּ רָאשֵׁי גָלֻיּוֹת שֶׁבְּבָבֶל.

63) שיש להם כוח ושלטון מאת מלכי פרס (רש"י לסנהדרין ה, א), והם מזרע מלכות בית דוד, כפי שיבואר להלן. 64) ועדיפים הם מהנשיאים שבארץ ישראל שאין להם תוקף מלכותי. 65) לשלוט ולמשול, ככתוב (מלכים־א, ה, ד) "כי הוא (שלמה) רודה בכל עבר הנהר". 66) סנהדרין ה, א. שבט - לשון שררה. ויש להם רשות להפקיר ממונם, שהפקר בית דין הפקר (רש"י שם). ושם דרשו: "ומחוקק מבין רגליו - אלו בני בניו של הלל שמלמדים תורה ברבים", כלומר, בלימוד התורה ובדיני איסור והיתר, בני ארץ ישראל וחכמיה עדיפים, שמחוקק - זה חכם (רש"י להוריות יא, ב), אבל לעניין הפקעת ממון ראשי הגולה שבבבל עדיפים, והטעם מבואר בירושלמי (כלאים פרק ט, הלכה ג) שראשי הגולה הם בני דוד מהזכרים, ונשיאי ארץ ישראל הם מזרע דוד הנקבות, וכן בתוספות לסנהדרין שם דיבור המתחיל: דהכא שבט. והשווה פירוש המשנה לרבינו (בכורות פרק ד, משנה ד) שראש הגולה אינו צריך להיות חכם, ש"אין אנו חוששים

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לחכמתו אלא לייחוסו וממנים אותו בהסכמת אנשי מקומו בלבד".

יד. וְכָל דַּיָּן הָרָאוּי לָדוּן[67], שֶׁנָּתַן לוֹ רֹאשׁ גָּלוּת רְשׁוּת לָדוּן[68] - יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לָדוּן בְּכָל הָעוֹלָם אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָצוּ בַּעֲלֵי דִינִין, בֵּין בָּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לָאָרֶץ[69], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ דָן דִּינֵי קְנָסוֹת[70]. וְכָל דַּיָּן הָרָאוּי לָדוּן, שֶׁנָּתְנוּ לוֹ בֵּית דִּין שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל רְשׁוּת לָדוּן - יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לָדוּן בְּכָל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבָעֲיָרוֹת הָעוֹמְדוֹת עַל הַגְּבוּלִים[71] אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רָצוּ בַּעֲלֵי דִינִין; אֲבָל בְּחוּצָה לָאָרֶץ - אֵין רְשׁוּתָן מוֹעֶלֶת לוֹ לָכֹף אֶת בַּעֲלֵי דִינִין. אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ לָדוּן דִּינֵי קְנָסוֹת בְּחוּצָה לָאָרֶץ - אֵינוֹ דָן אֶלָּא לְמִי שֶׁרוֹצֶה לָדוּן אֶצְלוֹ; אֲבָל לָכֹף אֶת בַּעֲלֵי דִינִין וְלָדוּן לָהֶם - אֵין לוֹ רְשׁוּת, עַד שֶׁיִּטֹּל רְשׁוּת מֵרֹאשׁ גָּלוּת[72].

67) שהוא חכם בתורה והגון במידות. 68) בעסקי ממון שבין אדם לחבירו. 69) סנהדרין ה, א. 70) שלדיני קנסות צריך הוא להיסמך על ידי בית דין של ארץ ישראל בלבד, לעיל הלכה ד ובסנהדרין יד, א. 71) הנמשכות אחרי ארץ ישראל (סנהדרין ה, א וברש"י). 72) סנהדרין שם. מבואר מדברי רבינו, שסמיכה לחוד ונטילת רשות לחוד. סמיכה - להיקרא סמוך לדון דיני קנסות אינה אלא בארץ ישראל, ונטילת רשות - לדון ולכוף את בעלי הדין, מועילה בין על ידי בית דין שבארץ ישראל ובין על ידי ראש הגולה שבבבל, כל אחד כדינו. וראוי להעיר שרבינו בפירושו למשנה בכורות פרק ד, משנה ד אומר: ראש ישיבה - ממונה בארץ־ישראל, אבל ראוי שיהא גדול בחכמת התורה מאוד, עד שלא יימצא גדול ממנו בשום פנים בארץ ישראל בזמן שממנים אותו.

טו. מִי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָדוּן, מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ אוֹ מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ הָגוּן[73], שֶׁעָבַר[74] רֹאשׁ גָּלוּת וְנָתַן לוֹ רְשׁוּת, אוֹ שֶׁטָּעוּ בֵּית דִּין[75] וְנָתְנוּ לוֹ רְשׁוּת - אֵין הָרְשׁוּת מוֹעֶלֶת לוֹ כְּלוּם עַד שֶׁיְּהֵא רָאוּי. שֶׁהַמַּקְדִּישׁ בַּעַל מוּם[76] לַמִּזְבֵּחַ - אֵין הַקְּדֵשָׁה חָלָה עָלָיו[77].

73) במידות טובות. 74) בזדון, שחשוד הוא על כך. 75) שבארץ ישראל, שאינם חשודים לעבור על כך בזדון. 76) בהמה בעלת מום. 77) קדושת הגוף להיקרב על המזבח. אבל קדושה היא קדושת דמים וצריכה פדיון ותצא לחולין, כמבואר בהלכות איסור מזבח פרק א, הלכה י. והשווה לעיל פרק ג, הלכה ח־ט.

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון ז' שבט ~

מצות עשה רלו.

הַמִּצְוָה הָרל"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין חוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יְרִיבֻן אֲנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ" (שמות כא, יח). וְאֵלּוּ הֵם הַנִּקְרָאִים: דִּינֵי קְנָסוֹת. וְיֵשׁ כָּתוּב הַכּוֹלֵל דִּינֵי קְנָסוֹת כֻּלָּם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לוֹ" (ויקרא כד, יט). הַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁלּוֹקְחִים מִמָּמוֹנוֹ (מה שהזיק לו) כְּדֵי מַה שֶׁהִזִּיק, כְּמוֹ שֶׁבָּא בַּקַּבָּלָה: אַפִּלּוּ בִּיְּשׁוּ בִּלְבַד — הֲרֵי אֵלּוּ גּוֹבִים מִמָּמוֹנוֹ כְּדֵי אוֹתוֹ הַשִּׁעוּר. וְדַע שֶׁדִּינֵי קְנָסוֹת אֵלּוּ כֻּלָּם נִזְקֵי אָדָם בָּאָדָם. וְכֵן אִם הִזִּיקָה בְּהֵמָה אֶת־הָאָדָם אוֹ אֶת־הַבְּהֵמָה — הֲרֵי כָּל־הַדִּינִים הָאֵלֶּה לֹא יָדוּן בָּהֶם וְלֹא יִפְסוֹק אֶלָּא בֵּית דִּין הַסְּמוּכִין בָּאָרֶץ (שנסמכו לסמכויות אלה ועוד — מדור לדור). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ח' מִ(בבא) קַמָּא.

~ יום שני ח' שבט ~

מצות עשה רלו.

הַמִּצְוָה הָרל"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין חוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יְרִיבֻן אֲנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ" (שמות כא, יח). וְאֵלּוּ הֵם הַנִּקְרָאִים: דִּינֵי קְנָסוֹת. וְיֵשׁ כָּתוּב הַכּוֹלֵל דִּינֵי קְנָסוֹת כֻּלָּם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לוֹ" (ויקרא כד, יט). הַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁלּוֹקְחִים מִמָּמוֹנוֹ (מה שהזיק לו) כְּדֵי מַה שֶׁהִזִּיק, כְּמוֹ שֶׁבָּא בַּקַּבָּלָה: אַפִּלּוּ בִּיְּשׁוּ בִּלְבַד — הֲרֵי אֵלּוּ גּוֹבִים מִמָּמוֹנוֹ כְּדֵי אוֹתוֹ הַשִּׁעוּר. וְדַע שֶׁדִּינֵי קְנָסוֹת אֵלּוּ כֻּלָּם נִזְקֵי אָדָם בָּאָדָם. וְכֵן אִם הִזִּיקָה בְּהֵמָה אֶת־הָאָדָם אוֹ אֶת־הַבְּהֵמָה — הֲרֵי כָּל־הַדִּינִים הָאֵלֶּה לֹא יָדוּן בָּהֶם וְלֹא יִפְסוֹק אֶלָּא בֵּית דִּין הַסְּמוּכִין בָּאָרֶץ (שנסמכו לסמכויות אלה ועוד — מדור לדור). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ח' מִ(בבא) קַמָּא.

~ יום שלישי ט' שבט ~

מצות עשה רלו.

מצות לא תעשה רפט. רצו.

הַמִּצְוָה הָרל"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בְּדִין חוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יְרִיבֻן אֲנָשִׁים וְהִכָּה־אִישׁ אֶת־רֵעֵהוּ" (שמות כא, יח). וְאֵלּוּ הֵם הַנִּקְרָאִים: דִּינֵי קְנָסוֹת. וְיֵשׁ כָּתוּב הַכּוֹלֵל דִּינֵי קְנָסוֹת כֻּלָּם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לוֹ" (ויקרא כד, יט). הַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁלּוֹקְחִים מִמָּמוֹנוֹ (מה שהזיק לו) כְּדֵי מַה שֶׁהִזִּיק, כְּמוֹ שֶׁבָּא בַּקַּבָּלָה: אַפִּלּוּ בִּיְּשׁוּ בִּלְבַד — הֲרֵי אֵלּוּ גּוֹבִים מִמָּמוֹנוֹ כְּדֵי אוֹתוֹ הַשִּׁעוּר. וְדַע שֶׁדִּינֵי קְנָסוֹת אֵלּוּ כֻּלָּם נִזְקֵי אָדָם בָּאָדָם. וְכֵן אִם הִזִּיקָה בְּהֵמָה אֶת־הָאָדָם אוֹ אֶת־הַבְּהֵמָה — הֲרֵי כָּל־הַדִּינִים הָאֵלֶּה לֹא יָדוּן בָּהֶם וְלֹא יִפְסוֹק אֶלָּא בֵּית דִּין הַסְּמוּכִין בָּאָרֶץ (שנסמכו לסמכויות אלה ועוד — מדור לדור). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ח' מִ(בבא) קַמָּא.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יִתְעַלֶּה: "כַּאֲשֶׁר עָשָׂה כֵּן יֵעָשֶׂה לּוֹ" (ויקרא כד, יט). הַכַּוָּנָה בָּזֶה שֶׁלּוֹקְחִים מִמָּמוֹנוֹ (מה שהזיק לו) כְּדֵי מַה שֶׁהִזִּיק, כְּמוֹ שֶׁבָּא בַּקַּבָּלָה: אֲפִלּוּ בִּיְשׁוּ בִּלְבַד — הֲרֵי אֵלּוּ גּוֹבִים מִמָּמוֹנוֹ כְּדֵי אוֹתוֹ הַשִּׁעוּר. וְדַע שֶׁדִּינֵי קְנָסוֹת אֵלּוּ כֻּלָּם נִזְקֵי אָדָם בָּאָדָם. וְכֵן אִם הִזִּיקָה בְּהֵמָה אֶת־הָאָדָם אוֹ אֶת־הַבְּהֵמָה — הֲרֵי כָּל־הַדִּינִים הָאֵלֶּה לֹא יָדוּן בָּהֶם וְלֹא יִפְסוֹק אֶלָּא בֵּית דִּין הַסְּמוּכִין בָּאָרֶץ (שנסמכו לסמכויות אלה ועוד — מדור לדור). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ הִלְכוֹת דִּין זֶה בְּפֶרֶק ח' מִ(בבא) קַמָּא.

הַמִּצְוָה הָרפ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּרְצוֹחַ זֶה־אֶת־זֶה, וְהוּא אָמְרוֹ: "לֹא תִרְצָח" (שמות כ, יג; דברים ה, יז). וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה — נֶהֱרָג בְּהַכָּאָה (בהתזת ראשו) מִן הַצַּוָּאר. אָמַר יִתְעַלֶּה: "מֵעִם מִזְבְּחִי תִּקָּחֶנּוּ לָמוּת" (שמות כא, יד). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ט' מִסַּנְהֶדְרִין (עו:) וּבְפֶרֶק ב' מִמַּכּוֹת.

הַמִּצְוָה הָרצ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלָּקַחַת כֹּפֶר לָרוֹצֵחַ בְּמִזִּיד, אֶלָּא יֵהָרֵג בְּהֶכְרֵחַ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־תִקְּחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר־הוּא רָשָׁע לָמוּת" (במדבר לה, לא). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַכּוֹת (כתובות לז:).

~ יום רביעי י' שבט ~

מצות עשה רכה.

מצות לא תעשה רצה. רצב.

הַמִּצְוָה הָרכ"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַגְלוֹת מַכֵּה נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה מֵעִירוֹ לְעָרֵי מִקְלָט, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְיָשַׁב שָׁם עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל" (במדבר לה, כה). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת שופטים לדברים יט, ד): "וְיָשַׁב שָׁם — אֵינוֹ יוֹצֵא מִשָּׁם לְעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר 'שָׁם' — שָׁם תְּהֵא דִּירָתוֹ, שָׁם תְּהֵא מִיתָתוֹ, שָׁם תְּהֵא קְבוּרָתוֹ". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת מַכּוֹת (ז. ואילך).

הַמִּצְוָה הָרצ"ה — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלָּקַחַת כֹּפֶר מֵרוֹצֵחַ בִּשְׁגָגָה כְּדֵי לְפָטְרוֹ מִן־הַגָּלוּת, אֶלָּא יִגָּלֶה בְּהֶכְרֵחַ. אָמַר יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־תִקְּחוּ כֹפֶר לָנוּס אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ" (שם, לב). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בִּגְמָרָא מַכּוֹת (כתובות לז:).

הַמִּצְוָה הָרצ"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלַּהֲרוֹג אֶת־הַחוֹטֵא בְּשָׁעָה שֶׁנִּרְאֶהוּ שֶׁכְּבָר עָשָׂה עֲבֵרָה שֶׁהוּא חַיָּב עָלֶיהָ מִיתָה (לעומת הדין בשעה שעושה העברה — לא תעשה רצג) קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא לְבֵית דִּין, אֶלָּא נְבִיאֵהוּ לְבֵית דִּין בְּהֶכְרֵחַ וְנָבִיא עָלָיו עֵדִים לִפְנֵיהֶם, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ (הרואים את המעשה) עֵדִים בִּלְבַד (ולא־דיינים), וְהֵם (אחרים) יְדִינוּהוּ בְּמַה־שֶּׁהוּא חַיָּב. וְהָאַזְהָרָה שֶׁבָּאָה בְּעִנְיָן זֶה הוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד־עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לַמִּשְׁפָּט" (שם, יב). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא: "יָכוֹל יַהַרְגוּ אוֹתוֹ מִשֶּׁהָרַג אוֹ מִשֶּׁנָּאַף? — תַּלְמוּד לוֹמַר: וְלֹא יָמוּת הָרוֹצֵחַ עַד־עָמְדוֹ". וַאֲפִלּוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל הֵם שֶׁרָאוּהוּ שֶׁהָרַג — הֲרֵי כֻּלָּם נַעֲשִׂים עֵדִים וּמְעִידִים לִפְנֵי בֵּית דִּין אַחֵר, וּבֵית הַדִּין הָאַחֵר יִמִּיתוּהוּ. וּבַמְּכִלְתָּא: "הֲרֵי עֵדָה (בית דין) שֶׁרָאוּ אֶחָד שֶׁהָרַג אֶת־הַנֶּפֶשׁ יָכוֹל יַהַרְגוּ אוֹתוֹ עַד שֶׁלֹּא יַעֲמוֹד אֵצֶל בֵּית דִּין? — תַּלְמוּד לוֹמַר: וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לַמִּשְׁפָּט".

~ יום חמישי י"א שבט ~

מצות עשה רמז.

מצות לא תעשה רצג. רצו.

מצות עשה קפב.

הַמִּצְוָה הָרמ"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַציל הַנִּרְדָּף מִיַּד מִי שֶׁרוֹדְפוֹ לְהָרְגוֹ, אֲפִלּוּ בְּנַפְשׁוֹ שֶׁל רוֹדֵף, כְּלוֹמַר: שֶׁאָנוּ מְצֻוִּים לַהֲרוֹג אֶת־הָרוֹדֵף, אִם לֹא נוּכַל לְהַציל אֶת־הַנִּרְדָּף אֶלָּא בְּנֶפֶשׁ הָרוֹדֵף, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: ("כי ינצו אנשים .. וקרבה אשת האחד להציל .. מיד מכהו .. והחזיקה במבושיו ..") "וְקַצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ" (דברים כה, יב). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (כי תצא): "בִּמְבַשָּׁיו (במקומות שהוא בוש בהם) — מָה מְבוּשָׁיו מְיֻחָד שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנַת נְפָשׁוֹת וַהֲרֵי הוּא בְּ"וְקַצֹּתָה", כָּךְ כָּל־דָּבָר שֶׁיֵּשׁ־בּוֹ סַכָּנַת נְפָשׁוֹת הֲרֵי הוּא בְּ"וְקַצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ". וְקַצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ — מְלַמֵּד שֶׁאַתָּה חַיָּב לְהַציל בְּכַפָּהּ. מִנַּיִן אִם אֵין אַתָּה יָכוֹל לְהַציל בְּכַפָּהּ, הַציל בְּנַפְשָׁהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ" הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ עִנְיַן צִוּוּי זֶה, וְשֶׁזֶּה שֶׁאָמַר "אֵשֶׁת הָאֶחָד" — לֹא דִּבֵּר אֶלָּא בַּהוֹוֶה (במצוי), וְהַכַּוָּנָה הִיא: לְהַציל אֶת הַנִּרְדָּף בְּאֵבָרָיו שֶׁל רוֹדֵף: וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְהַציל אֶלָּא בַּהֲרִיגַת הָרוֹדֵף לְגַמְרֵי — הוֹרְגִין אוֹתוֹ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מִסַּנְהֶדְרִין (עג.).

הַמִּצְוָה הָרצ"ג — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלָּחוּס עַל נֶפֶשׁ הָרוֹדֵף פֵּרוּשׁ דָּבָר זֶה: שֶׁזֶּה שֶׁאָמַרְנוּ בַּמִּצְוָה שֶׁקֹּדֶמָה לָזוֹ (לא תעשה רצב), שֶׁלֹּא יַהַרְגוּ הָעֵדִים אֶת־הַחוֹטֵא (בחטא שחייבים מיתה) עַד שֶׁיְּדִינוּהוּ בֵּית דִּין בְּמִיתָה — אֵין זֶה אֶלָּא אִם עָבַר וְעָשָׂה הַמַּעֲשֶׂה שֶׁהוּא חַיָּב עָלָיו מִיתָה וְסִיֵּם אוֹתוֹ: אֲבָל בִּשְׁעַת חֶפְצוֹ וְהַלִּיכָתוֹ לַעֲשׂוֹת, הֲרֵי אָז הוּא נִקְרָא: רוֹדֵף — וְחוֹבָה עָלֵינוּ לְמָנְעוֹ וּלְעַכְּבוֹ מִלַּעֲשׂוֹת אֶת־הָעֲבֵרָה שֶׁלִּבּוֹ מִתְאַוֶּה: וְאִם הִתְעַקֵּשׁ וְסָרַב — אָז נִלְחָם בּוֹ. וְאִם נוּכַל לְמָנְעוֹ מִמַּחֲשַׁבְתּוֹ בְּכָךְ שֶׁנִּחַסְּרוֹ אֵבֶר מֵאֵבָרָיו, כְּגוֹן שֶׁנַּחְתּוֹךְ יָדוֹ אוֹ רַגְלוֹ אוֹ נִסְמֵא אֶת־עֵינוֹ — הֲרֵי זֶה הֵיוֹתֵר טוֹב: וְאִם אִי אֶפְשָׁר לְמָנְעוֹ אֶלָּא בְּאִבּוּד נַפְשׁוֹ — הֲרֵי זֶה נֶהֱרָג קֹדֶם שֶׁיַּעֲשֶׂה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וּבָאָה הָאַזְהָרָה מִלְּחוּס עָלָיו וּמִלְּהַמְנֵעַ מֵהַרִיגָתוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְקַצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ" (שם) וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת תצא שם): "וְקַצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ — מְלַמֵּד שֶׁאַתָּה חַיָּב לְהַצִּילוֹ (את הנרדף על ידה) בְּכַפָּהּ. מִנַּיִן שֶׁאִם לֹא תּוּכַל לְהַצִּילוֹ בְּכַפָּה הַצִּילוֹ בְּנַפְשָׁהּ? תַּלְמוּד לוֹמַר: לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ". וְשָׁם אָמְרוּ: "מָה מְבוּשָׁיו מְיֻחָד שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנַת נְפָשׁוֹת וַהֲרֵי הוּא בְּ"קַצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ". כָּךְ כָּל־דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סַכָּנַת נְפָשׁוֹת — הֲרֵי הוּא בְּקַצֹּתָה אֶת־כַּפָּהּ". וְזֶה שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁיֵּהָרֵג הָרוֹדֵף עַל חֶפְצוֹ — אֵינוֹ בְּכָל־מִי שֶׁיַּחְפֹּץ לַעֲשׂוֹת אֵיזוֹ עֲבֵרָה שֶׁתִּהְיֶה, וְאֵינוֹ אֶלָּא בָּאָדָם הָרוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ, וַאֲפִלּוּ הוּא קָטָן (הרודף), אוֹ הָרוֹדֵף אַחַר אַחַת מִכָּל־הָעֲרָיוֹת לְגַלּוֹת עֶרְוָתָהּ — וּבִתְנַאי שֶׁלֹּא יִהְיֶה בֵּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד. וּפְשׁוּט שֶׁהַזְּכוּר מִכְּלַל הָעֲרָיוֹת, אָמַר יִתְעַלֶּה: "צָעֲקָה הַנַּעֲרָה הַמְּאֹרָשָׂה וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ" (שם כב, כז), הָא יֵשׁ לָהּ מוֹשִׁיעַ — מוֹשִׁיעָהּ בְּכָל־דָּבָר שֶׁהוּא יָכוֹל לְהוֹשִׁיעָהּ. וְהִשְׁוָה דִּין רוֹדֵף אַחֲרֶיהָ וְרוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ, אָמַר: "כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה" (שם, כו) וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מִסַּנְהֶדְרִין (עב — עג).

הַמִּצְוָה הָרצ"ז — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהִתְרַשֵּׁל מֵהַצָּלַת נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל אִם נִרְאֶנּוּ בְּסַכָּנַת מָוֶת וְאַבְּדָן וְיֵשׁ לָנוּ יְכֹלֶת לְהַצִּילוֹ. כְּגוֹן שֶׁהוּא טוֹבֵעַ בַּמַּיִם וְאָנוּ נֵדַע לִשְׂחוֹת וְנוּכַל לְהַצִּילוֹ. אוֹ שֶׁגּוֹי רוֹצֶה לְהָרְגוֹ וְאָנוּ יְכוֹלִים לְהָסִיר מַה־שֶּׁבְּלִבּוֹ אוֹ לִדְחוֹת מִמֶּנּוּ הֶזֵּקוֹ וּבָאָה הָאַזְהָרָה מִלְּהִמָּנַע לְהַצִּילוֹ בְּאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא־תַעֲמֹד עַל־דַּם רֵעֶךָ" (ויקרא, יט, טז). וְאָמְרוּ שֶׁגַּם הַכּוֹפֵר עֵדוּתוֹ נִכְלָל בָּאַזְהָרָה זוֹ, לְפִי שֶׁהוּא רוֹאֶה אֶת־מָמוֹן אָחִיו אוֹבֵד וְהוּא יָכוֹל לְהַחֲזִירוֹ לוֹ בְּכָךְ שֶׁיַּגִּיד אֶת־הָאֱמֶת. וּכְבָר בָּא עוֹד בְּעִנְיָן זֶה: "אִם־לוֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ" (שם ה, א) וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת קדושים): "מִנַּיִן אִם יוֹדֵעַ אַתָּ לוֹ עֵדוּת, שֶׁאֵין אַתָּה רַשַּׁאי לְשָׁתוֹק עָלָיהָ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא־תַעֲמֹד עַל־דַּם רֵעֶךָ". וּמִנַּיִן אִם רְאִיתוֹ טוֹבֵעַ בַּנָּהָר, לִסְטִים בָּאִין עָלָיו, חַיָּה רָעָה בָּאָה עָלָיו — חַיָּב אַתָּה לְהַצִּילוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא־תַעֲמֹד עַל־דַּם רֵעֶךָ" וּמִנַּיִן לָרוֹדֵף אַחַר חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ שֶׁאַתָּה חַיָּב לְהַצִּילוֹ בְּנַפְשׁוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר "לֹא־תַעֲמֹד עַל־דַּם רֵעֶךָ". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת סַנְהֶדְרִין (עג.).

הַמִּצְוָה הַקפ"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַבְדִּיל שֵׁשׁ עָרֵי מִקְלָט שֶׁתִּהְיֶנָה מוּכָנוֹת לְמַכֵּה נֶפֶשׁ בִּשְׁגָגָה (שיהיו עבורו מקלט מפני נקמתו של "גואל הדם"), וּלְתַקֵּן אֶת־הַדֶּרֶךְ אֲלֵיהֶן וּלְיַשֵּׁר אוֹתָהּ, וְלֹא יַנִּיחוּ בָּהּ דָּבָר הַמְעַכֵּב אֶת הַבּוֹרֵחַ מִלָּרוּץ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "תָּכִין לְךָ הַדֶּרֶךְ וְשָׁלַשְׁתָּ אֶת־גְּבוּל אַרְצְךָ" (דברים יט, ג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסַנְהֶדְרִין (עז.). וּמַכּוֹת (ז.) וּשְׁקָלִים (פרק א משנה א) וְסוֹטָה. וּכְבָר הִזְכַּרְנוּ (מצות עשה קעז) אָמְרָם: "עָרֵי מִקְלָט אֵין נוֹהֲגוֹת אֶלָּא בָּאָרֶץ".

~ יום שישי י"ב שבט ~

מצות עשה קפא. מצות לא תעשה שט.

רחצ. מצות עשה קפד.

הַמִּצְוָה הַקפ"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בַּעֲרִיפַת (ראשה של) עֶגְלָה. אִם נִמְצָא בַּשָּׂדֶה הָרוּג שֶׁלֹּא נוֹדַע מִי הֲרָגוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי־יִמָּצֵא חָלָל בָּאֲדָמָה" (דברים כא, א) וְזֶהוּ דִּין עֶגְלָה עֲרוּפָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק אַחֲרוֹן מִמַּסֶּכֶת סוֹטָה (מד:).

הַמִּצְוָה הַש"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלִּזְרוֹעַ וּמִלַּעֲבוֹד אֶת־הָאֲדָמָה בְּנַחַל אֵיתָן (נחל מים הזורם בחזקה) שֶׁנֶּעֱרְפָה בּוֹ הָעֶגְלָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "אֲשֶׁר לֹא־יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזָּרֵעַ" (שם, ד) וְהָעוֹבֵר עַל זֶה־לוֹקֶה. וּבִגְמָרָא מַכּוֹת (כב.) כְּשֶׁהִזְכִּירוּ מִחֵיבֵי מַלְקוּת אָמְרוּ: "וְהָא אִיכָּא זוֹרֵעַ לְנַחַל אֵיתָן וַאֲזַהַרְתִּיהּ מֵהָכָא: "אֲשֶׁר לֹא־יֵעָבֵד בּוֹ וְלֹא יִזָּרֵעַ". הִנֵּה נִתְבָּאֵר שֶׁזּוֹ אַזְהָרָה אַחַת וְשֶׁהִיא בְּמַלְקוּת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּסוֹף סוֹטָה (מה: מו.).

הַמִּצְוָה הָרח"צ — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַשְׁאִיר מוֹקְשִׁים וּמִכְשׁוֹלִים בְּעָרֵינוּ וּבְתוֹךְ בָּתֵּינוּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאבְדוּ בָּהֶם בְּנֵי אָדָם, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלֹא־תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ" (שם כב, ח) וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת תצא שם) "וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה' (שם) — מִצְוַת עֲשֵׂה: 'וְלֹא־תָשִׂים דָּמִים' — מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּרֵישׁ שְׁקָלִים (מתלמוד) יְרוּשַׁלְמִי וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּסֵדֶר נְזִקִּין (בבא קמא טו:, מו., ועוד).

הַמִּצְוָה הַקפ"ד — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְסַלֵּק הַמּוֹקְשִׁים וְהַמִּכְשׁוֹלִים מִכָּל־מִשְׁכְּנוֹתֵינוּ, הַיְנוּ: שֶׁנִּבְנֶה כּוֹתֶל מַקִּיף סְבִיב הַגַּגּוֹת וְהַבּוֹרוֹת וְהַשִּׁיחִין וְדוֹמֵיהֶם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפּוֹל מִישֶׁהוּ בָּהֶם אוֹ מֵהֶם. וְכֵן מְקוֹמוֹת הַסַּכָּנָה כֻּלָּם בּוֹנִים וּמְתַקְּנִים אוֹתָם, כְּדֵי שֶׁתָּסוּר הַסַּכָּנָה, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ" (שם) וּלְשׁוֹן סִפְרֵי: "וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ — מִצְוַת עֲשֵׂה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בָּבָא קַמָּא.

~ שבת קודש י"ג שבט ~

מצות לא תעשה רצט.

מצות עשה רב. רג. מצות לא תעשה ער.

הַמִּצְוָה הָרצ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַכְשִׁיל זֶה־אֶת־זֶה בְּעֵצָה (שאינה הוגנת). וְהוּא: שֶׁאִם יִשְׁאָלְךָ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עֵצָה בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ בָּקִי בּוֹ. הֲרֵי בָּאָה הָאַזְהָרָה מִלְּהַטְעוֹתוֹ וּמִלְּרַמּוֹתוֹ, אֶלָּא תּוֹרֵהוּ עַל הַדָּבָר שֶׁאַתָּה חוֹשְׁבוֹ שֶׁהוּא טוֹב וְיָשָׁר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל" (ויקרא יט, יד) וּלְשׁוֹן סִפְרָא (פרשת קדושים): "וְלִפְנֵי סוֹמֶא בְּדָבָר — הָיָה נוֹטֵל מִמְּךָ עֵצָה אַל תִּתֵּן לוֹ עֵצָה שֶׁאֵינָהּ הוֹגֶנֶת לוֹ". וְאָמְרוּ שֶׁלָּאו זֶה כּוֹלֵל גַּם מִי שֶׁמְּסַיֵּעַ לְדַבֵּר עֲבֵרָה אוֹ גּוֹרְמָהּ, לְפִי שֶׁהוּא בָּא לְאוֹתוֹ הָאָדָם שֶׁסִּמְּאָה הַתַּאֲוָה אֶת־רְאִיָּתוֹ וְנַעֲשָׂה עִוֵּר וְעוֹזְרוֹ בִּתְעִיָּתוֹ. אוֹ יָכִין לוֹ סִבּוֹת עֲבֵרָתוֹ וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ אָמְרוּ עַל הַמַּלְוֶה בְּרִבִּית וְהַלּוֶה בְּרִבִּית שֶׁשְּׁנֵיהֶם עוֹבְרִים מִשּׁוּם "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל", לְפִי שֶׁכָּל־אֶחָד מֵהֶם עָזַר לַחֲבֵרוֹ וְהִכְשִׁיר לוֹ הַשְּׁלָמַת הָעֲבֵרָה. וְהַרְבֵּה דְּבָרִים מִסּוּג זֶה אוֹמְרִים בָּהֶם: עוֹבֵר מִשּׁוּם: "וְלִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל". וּפְשָׁטֵיהּ דִּקְרָא הוּא מַה־שֶּׁהִזְכַּרְנוּ תְּחִלָּה.

הַמִּצְוָה הָר"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהוֹרִיד אֶת־הַמַּשָּׂא מֵעַל הַבְּהֵמָה שֶׁכָּשְׁלָה בְּמַשָּׂאָהּ בַּשָּׂדֶה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "כִּי־תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ רֹבֵץ וְגוֹ' עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ" (שמות כג, ה). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים): "עָזוֹב תַּעֲזֹב — פְּרִיקָה". וְשָׁם אָמְרוּ: "'עָזֹב תַּעֲזֹב' — נִמְצֵאנוּ לְמֵדִין שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא־תַעֲשֶׂה", כְּלוֹמַר: שֶׁאָנוּ נִצְטַוִּינוּ לִפְרֹק מֵעָלָיהּ (מצות עשה) וְהַזְהַרְנוּ מִלְּהַנִּיחָהּ רוֹבֶצֶת תַּחַת מַשָּׂאָהּ כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה (המצוה המשלימה ע"ר): וְאִם הִנִּיחָהּ רוֹבֶצֶת תַּחַת מַשָּׂאָהּ, עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה. הִנֵּה נִתְבָּאֵר לְךָ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר "עָזֹב תַּעֲזֹב" — מִצְוַת עֲשֵׂה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מִ[בָּבָא] מְצִיעָא (לב.).

הַמִּצְוָה הָר"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִטְעוֹן אֶת־הַמַּשָּׂא עַל הַבְּהֵמָה אוֹ עַל הָאָדָם אִם הוּא לְבַדּוֹ, אַחַר שֶׁהוֹרַדְנוּהוּ מִמֶּנּוּ אוֹ שֶׁהוֹרִידוֹ זוּלָתֵנוּ. כִּי כְּמוֹ שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לִפְרֹק מִמֶּנּוּ, כָּךְ נִצְטַוִּינוּ לִטְעוֹן עִמּוֹ. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ" (דברים כב, ד). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "הָקֵם תָּקִים עִמּוֹ — טְעִינָה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מִ(בבא) מְצִיעָא (לב.). וְשָׁם נִתְבָּאֵר, שֶׁמִּצְוָה מִן־הַתּוֹרָה לִפְרוֹק וּמִצְוָה מִן־הַתּוֹרָה לִטְעוֹן.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מָאתַיִם וְשִׁבְעִים — הָאַזְהָרָה שֶׁהִזְהַרְנוּ מִלַּעֲזוֹב אֶת־הַלָּכוּד בְּמַשָּׂאוֹ מְעֻכָּב בַּדֶּרֶךְ, אֶלָּא נַעַזְרֵהוּ וּנְפָרֵק מֵעָלָיו עַד שֶׁיִּתְקַן מַשָּׂאוֹ, וְנַגְבִּיהַּ עִמּוֹ אֶת מַשָּׂאוֹ, אוֹ עַל גַּבּוֹ אוֹ עַל בְּהֶמְתּוֹ, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִינֵי מִצְוָה זוֹ, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְחָדַלְתָּ מֵעֲזֹב לוֹ" (שמות כג, ה). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת משפטים שם): "וְחָדַלְתָּ מֵעֲזֹב לוֹ עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ", נִמְצִינוּ לְמֵדִין שֶׁהוּא עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה וְעַל לֹא־תַעֲשֶׂה". וּבָא עוֹד לָאו מְיֻחָד בְּעִנְיָן זֶה וְהוּא אָמְרוֹ בְּמִשְׁנָה תּוֹרָה: "לֹא־תִרְאֶה אֶת־חֲמוֹר אָחִיךָ וְגוֹ'" (דברים כב, ד), וּבְסִפְרֵי (פרשת תצא שם): "לֹא־תִרְאֶה אֶת־חֲמוֹר אָחִיךָ" וְכוּ' — מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה, וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר: "כִּי־תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ" (שמות כג, ה) — מִצְוַת עֲשֵׂה". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ב' מִבָּבָא מְצִיעָא (לב.).

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו שבט, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

קבלתי מכתבו - באיחור זמן קצת - בו כותב על דבר מצבו ושואל חוות דעתי, אם יסע עתה לאה"ק ת"ו ע"י משיח צדקנו.

והנה לדעתי כיון שנמצא במדינה אשר בזמן האחרון באו שם כמה אנשים יראי ד' נוסף על אלו שהיו דרים שם מקודם, וכיון שאין איש אתנו יודע על ברור הכוונה העליונה במה שנמצא הוא במקום פלוני כי רק מד' מצעדי גבר כוננו, הרי יקיים בעצמו מקומך אל תנח וישפיע על סביבתו באופן המתאים לחזקם בתורה ומצוה און אנווארימען מיט אידישע ווארימקייט, והשי"ת יתן לו אריכות ימים ושנים טובות להאיר בסביבתו ובתוספת בנר מצוה ותורה אור ומאור שבתורה זוהי תורת החסידות דרכי' ומנהגי', ואפילו בשביל פעולה אחת טובה, הנה ידוע הכתוב בתניא פכ"ה אשר בעשיית מצוה איזה שתהי', הנה למעלה הוא ענין נצחי לעולם ועד, וידוע ג"כ פתגם הבעש"ט מה ששמענו כמה פעמים מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, אשר נשמה יורדת למטה ומלובשת כמה עשרות בשנים בגוף ישראל בכדי לעשות טובה ליהודי בגשמיות או ברוחניות.

בברכה לאריכות ימים ושנים טובות עם כל הפירושים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

נביאים

יחזקאל פרק־לא א־ו

א וַיְהִי בְּאַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה בַּשְּׁלִישִׁי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: ב בֶּן־אָדָם אֱמֹר
אֶל־פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וְאֶל־הֲמוֹנוֹ אֶל־מִי דָמִיתָ בְּגָדְלֶךָ: ג הִנֵּה אַשּׁוּר אֶרֶז בַּלְּבָנוֹן יְפֵה עָנָף וְחֹרֶשׁ
מֵצַל וּגְבַהּ קוֹמָה וּבֵין עֲבֹתִים הָיְתָה צַמַּרְתּוֹ: ד מַיִם גִּדְּלוּהוּ תְּהוֹם רִוְּמַתְּהוּ אֶת־נַהֲרוֹתֶיהָ הֹלֵךְ סְבִיבוֹת
מַטָּעָהּ וְאֶת־תְּעָלֹתֶיהָ שִׁלְּחָה אֶל כָּל־עֲצֵי הַשָּׂדֶה: ה עַל־כֵּן גָּבְהָא קֹמָתוֹ מִכֹּל עֲצֵי הַשָּׂדֶה וַתִּרְבֶּינָה
סַרְעַפּוֹתָיו וַתֶּאֱרַכְנָה (פארתו) פֹּארֹתָיו מִמַּיִם רַבִּים בְּשַׁלְּחוֹ: ו בִּסְעַפּוֹתָיו קִנְּנוּ כָּל־עוֹף הַשָּׁמַיִם וְתַחַת
פֹּארֹתָיו יָלְדוּ כֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וּבְצִלּוֹ יֵשְׁבוּ כָּל גּוֹיִם רַבִּים:

רש"י

(ב) אל מי דמית בגדלך. בהתגדלך לנגדי אל מי היית סבור לדמות: **(ג) הנה אשור.** שהפלתי כבר: **ארז בלבנון.** היה: **וחורש מצל.** יער מסכך צל גדול: **ובין עבותים.** עצי רענן: **צמרתו.** צימ"א בלע"ז: **(ד) תעלותיה.** פושיץ בלע"ז: **אל כל עצי השדה.** להשקותם והדוגמא כתרגומו של יונתן הא אתוראה דמיא לארזא בלבנון וגומר כבעמוד. **מים גדלוהו תהום רוממתהו.** בעממיא סגי בסומכוותא תקוף ית מלכיא שעביד לתחות מלכותיה וית שלטונוהי מני על כל מדינות ארעא, ומדרש אגדה ובין עבותים היתה צמרתו מהיכן זכה לגדולה לפי שנמנע מעצת דור הפלגה שנאמר (בראשית ז) מן הארץ ההיא יצא אשור כשנעשו כל באי העולם קליעה אחת לבוא בעצה למרוד בו אז היתה צמרתו נראית לעצמה ולא נשתלשלה עמהם. **מים גדלוהו תהום רוממתהו.** ועל ששמע לקול יונה בן אמתי שירד לתהום ושבו אנשי ננוה מן החמס אשר בכפיהם: **(ה) סרעפותיו.** ענפיו: **פארותיו.** זמורותיו: **ממים רבים בשלחו.** פארותיו על ידי מים רבים בשלחו פארותיו, כלומר בגדלו פארותיו ול' שילוח נופל בהן כמו ותשלח פאורות (לעיל טז): **(ו) בסעפותיו.** בענפיו: **קננו.** ל' קן:

מצודת דוד

(א) באחת עשרה שנה. היא שנת החורבן שהוא שנת י"א לגלות יהויכין ולמלכו' צדקיהו: **בשלישי.** בחודש השלישי: **(ב) ואל המונו.** אל המון עמו: **אל וגו'.** ר"ל אל מי מהמלכי' דמית בנפשך ברוב הגודל שיש לך: **(ג) הנה אשור.** כאומר הלא גדול ממך היה אשור כי היה ארז בלבנון ר"ל מובחר במלכים כארז הגבוה מכל עצי הלבנון: **יפה ענף.** היה בעל יפה ענף ובעל סעיף מסתבך כעושה צל הרבה: **ובין עבותים.** הסעיף העליון היתה בין עבותים הם הענפים המתפשטים הקלועים אלה באלה וזהו דבר הנותן פאר: **(ד) מים גדלוהו.** המים השקו אותו וגדלו ותהום הרימו למעלה ברוב הגודל: **את נהרותיה.** ר"ל כל אחד מנהרות התהום היה הולך סביבות מטעה של הארז להשקותה: **ואת תעלותיה.** אמת המים שהם פלגי מים קטנים שלחה התהום אל כל עצי השדה להשקותם וענין המשל הוא שהיה סנחרב מלך גדול מכל מלכי האדמה והיה מושפע בטובה מרובה והשפעת כל העובדי כוכבים היו נחשבים כמעט קט למול השפעתו: **(ה) על כן.** הואיל ורוב המים השקה אותו לכן גבהה קומתו וכו' ורבו ענפיו ונתארכו להתפשט למרחוק: **ממים רבים בשלחו.** ר"ל כל זה היה מסיבת המים הרבים שהתהום היה משלח בו: **(ו) בסעפותיו וגו'.** כל העופות עשו לעצמן קן ומקום מדור בין ענפיו: **ותחת פארותיו.** הם הענפים הסמוכין לארץ ותחתיהם ילדו כל חית השדה להיותו מקום מכוסה: **ובצלו.** תחת צלו ישבו כל הגוים ור"ל בעבור מרבית ההשפעה גדלה ממשלתו מכל מלכי האדמה ונתפשטה בארצות רחוקות וכל העובדי כוכבים היו נכנעים לו:

מצודת ציון

(ב) דמית. מלשון דמיון והשואה: **(ג) וחורש.** ענין סעיף וכן כעזובת החורש והאמיר (ישעיה יז) ור"ל יער בעל סעיפים: **מצל.** מל' צל: **עבותים.** ענין קליעה כמו וענף עץ עבות (ויקרא כג): **צמרתו.** כן יקרא הסעיף העליון שבאילן העולה למעלה וכן צמרת הארז (לעיל יז): **(ד) רוממתהו.** מל' הרמה: **מטעה.** מלשון נטיעה: **תעלותיה.** אמת המים כמו תעלת הברכה (ישעיה ז): **(ה) גבהא.** אל"ף במקום ה"א: **ותרבינה.** מל' ריבוי: **סרעפותיו.** סעפותיו ור"ל ענפיו ויתכן שהוא מלשון ברוב שרעפי (תהלים צד) שהיא ענין מחשבה וכמו שמלת סעיף משותף לשניהם כמ"ש סעפים שנאתי (שם קיט): **פארותיו.** גם הוא ענין ענף וכן מסעף פארה (ישעיה י): **(ו) קננו.** מל' קן והוא מדור העופות:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

כתובים

דברי הימים א פרק־יז כג־כז

כג וְעַתָּה יְהוָה הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ עַל־עַבְדְּךָ וְעַל־בֵּיתוֹ יֵאָמֵן עַד־עוֹלָם וַעֲשֵׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: כד וְיֵאָמֵן
וְיִגְדַּל שִׁמְךָ עַד־עוֹלָם לֵאמֹר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל וּבֵית־דָּוִיד עַבְדְּךָ נָכוֹן לְפָנֶיךָ:
כה כִּי ׀ אַתָּה אֱלֹהַי גָּלִיתָ אֶת־אֹזֶן עַבְדְּךָ לִבְנוֹת לוֹ בָּיִת עַל־כֵּן מָצָא עַבְדְּךָ לְהִתְפַּלֵּל לְפָנֶיךָ: כו וְעַתָּה
יְהוָה אַתָּה־הוּא הָאֱלֹהִים וַתְּדַבֵּר עַל־עַבְדְּךָ הַטּוֹבָה הַזֹּאת: כז וְעַתָּה הוֹאַלְתָּ לְבָרֵךְ אֶת־בֵּית עַבְדְּךָ
לִהְיוֹת לְעוֹלָם לְפָנֶיךָ כִּי־אַתָּה יְהוָה בֵּרַכְתָּ וּמְבֹרָךְ לְעוֹלָם: (פ)

דברי הימים א פרק־יח א־כ

א וַיְהִי אַחֲרֵי־כֵן וַיַּךְ דָּוִיד אֶת־פְּלִשְׁתִּים וַיַּכְנִיעֵם וַיִּקַּח אֶת־גַּת וּבְנֹתֶיהָ מִיַּד פְּלִשְׁתִּים: ב וַיַּךְ אֶת־מוֹאָב
וַיִּהְיוּ מוֹאָב עֲבָדִים לְדָוִיד נֹשְׂאֵי מִנְחָה:

רש"י

(כד) ויאמן ויגדל שמך עד עולם לאמר. שיאמרו ה' צבאות אלהי ישראל אלהים לישראל וגם קיים דברו: ובית דוד עבדך נכון לפניך. שדברת וכסאו יהיה נכון עד עולם: **(כה)** כי אתה אלהי גלית. פתרון ודאי נאה לך לאמן דבריך כי אתה בעצמך גלית אוזן לבנות לי בית כדכתיב (לעיל) ואגיד לך ובית יבנה לך ה': על כן מצא עבדך להתפלל לפניך. כלומר אם לא היית בעצמך אומר לי להביא על זרעי הטובות האלה לא היה עולה על דעתי לבקש אשר מי אני אשר הביאותני אפילו עד הלום אבל הואיל שאמרת למענך להביא לי כל הטובות הללו לפיכך אני מתפלל שתאמן את דבריך: **(כז)** כי אתה ה' ברכת. כלומר ברכתני: ומבורך לעולם. כלומר ועבדך יהא מבורך לעולם:

(א) ויהי אחרי כן ויך דויד. אחר שאמר דוד לבנות בית וא"ל הקב"ה לא תבנה אתה אמר דוד הואיל ואין עלי לבנות הבית אלא בני עתה אכינה ואסדר לו הכל לכשיבא בני לבנות הבית שיהא לו הכל מזומן ועתה מניח הכל והולך ומספר היאך זימן לו הבנין שנלחם עם אויביו והקדיש שללם לבנין הבית וכן דרך הפסוק לדברו ודוגמא באליהו ובאלישע מאחר שאמר יהי נא פי שנים ברוחך אלי מניח כל המעשה מן המלכים ומספר והולך מן נפלאות אלישע היאך היו פי שנים עד שישלים הכל:

מצודת דוד

(כג) יאמן. יקוים להיות המלכות מזרעי עד עולם: **(כד)** ויאמן. במה שיאמן הדבר יגדל שמך עד עולם כי יאמרו הכל שעד עולם הוא אלהי ישראל ואף בית דוד נכון לפניו למלוכה עד עולם ואין בו חלילה השתנות לחזור מדבריו: **(כה)** כי אתה וכו'. ר"ל הואיל והודעתני שתבנה לי בית מלכות לזה מצאתי את לבי וערב לגשת להתפלל עליה עם כי הוא דבר גדול: **(כו)** אתה הוא האלהים. א"כ בידך הכח למלאות דבריך: ותדבר. אתה דברת הדבר הזה כי נאמן נתן לנביא ודבר ה' בפיו: **(כז)** ועתה הואלת. ר"ל והואיל וכן הוא א"צ מעתה להתפלל עוד על הדבר אבל שאלתי רצה נא לברך וכו' שיהיו לעולם לפניך ר"ל ברכה במתנת לב טהור ללכת בתורתך בכדי שיהיו ראויים לקבל החסד הגדול הזה: כי אתה וכו'. ר"ל הלא כבר ברכת ומבורך לעולם כי אין שום מניעה מפאת המברך ולזה אשאל עוד שגם לא יהיה מניעה מצד המקבל הברכה:

מצודת ציון

(כג) יאמן. מל' האמנה וקיום: **(כז)** הואלת. ענין חפץ ורצון כמו ויואל משה (שמות ב):

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משניות מסכת עירובין

ז בַּכֹּל עוֹשִׂין לְחַיִּין, אֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רוּחַ חַיִּים; וְרַבִּי יוֹסֵי אוֹסֵר. וּמְטַמֵּא מִשּׁוּם גּוֹלֵל, וְרַבִּי מֵאִיר מְטַהֵר. וְכוֹתְבִין עָלָיו גִּטֵּי נָשִׁים, וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי פּוֹסֵל.

פירוש ברטנורא

ז רבי יוסי אוסר. דחיישינן שמא תמות ולא הוי גבוהה עשרה ולא יהיב אדעתיה וסמיך עלה: **ומטמא משום גולל.** אם עשאן גולל לקבר מטמא לעולם אם נגע בו אדם וכלים כאהל המת, אפילו ניטל משם דכתיב (במדבר יט) וכל אשר יגע על פני השדה ודרשינן לרבות גולל ודופק. גולל הוא כסוי הקבר: **ור"מ מטהר.** טעמא דר"מ משום דקסבר כל מחיצה העומדת ברוח חיים אינה מחיצה. ואינה הלכה: **ור"י הגלילי פוסל.** דכתיב (דברים כד) וכתב לה ספר, מה ספר אין בו רוח חיים אף כל שאין בו רוח חיים. ורבנן אי כתיב וכתב לה בספר כדקאמרת, השתא דכתיב וכתב לה ספר לספור דברים הוא דאתא. והלכה כת"ק. [ואם כתב] לה גט בקרן של פרה ונתן לה את הפרה, דהשתא אינו צריך קציצה לאחר שנכתב, כשר. אבל אם לא נתן לה את הפרה אלא את הקרן, כיון שצריך קציצה, לא מגרשה ביה:

משניות מבוארות – קהתי

~ יום ראשון ~

באור משנה ז

משנה זו באה ללמד, מה יכול לשמש בתור לחי לתיקון המבוי, אלא שדרך אגב מובאות בה גם הלכות אחרות, שאינן שייכות לענייננו.

בַּכֹּל עוֹשִׂין לְחַיִּין, אֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רוּחַ חַיִּים – כל דבר שהוא גבוה עשרה טפחים או יותר, יכולים לעשותו לחי להכשר המבוי, ואפילו דבר שיש בו רוח חיים, כגון בהמה, והיינו שקושרים אותה בחבלים ליתדות התחובות בכותל המבוי או בתקרה, באופן שאין חשש שמא תברח משם, או שמא תרבץ תחתיה ולא יהיה גובהה עשרה טפחים **(גמרא סוכה כג, א; הר"ר יונתן), וְרַבִּי יוֹסֵי אוֹסֵר** – לעשות לחי בדבר שיש בו רוח חיים, שחושש הוא שמא הבהמה תמות ותתכורץ, ולא תהיה גבוהה עשרה טפחים, ואנשי המבוי לא יתנו דעתם על כך, ויטלטלו במבוי על סמך אותו לחי; ברם, תנא קמא אינו חושש שמא תמות, שמיתה אינה שכיחה **(סוכה שם). וּמְטַמֵּא מִשּׁוּם גּוֹלֵל** – וכן מטמא דבר שיש בו רוח חיים משום גולל; שנאמר בתורה **(במדבר יט, מז)**: "וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או במת או בעצם אדם או בקבר, יטמא שבעת ימים", ודרשו: "וכל אשר יגע על פני השדה" – לרבות גולל ודופק (גולל הוא כיסוי שעל פי הקבר או על המת, ודופק הוא הדבר שהגולל נשען עליו); ובאה משנתנו ללמד, שאם עשו בעל חי גולל לקבר, וכגון שהיה כפות ונתון על פני הקבר **(רמב"ם)**, הנוגע בו טמא שבעת ימים. וכן שנו **(אהלות טו, ט)**: בהמה שנשאה גולל לקבר, הנוגע בה טמא טומאת שבעה. **וְרַבִּי מֵאִיר מְטַהֵר** – שהוא אומר **(אהלות שם)**: כל שיש בו רוח חיים, אינו מטמא משום גולל. טעמו של רבי מאיר מבואר בגמרא **(סוכה כד, א)**, שכל מחיצה שעומדת ברוח (על ידי רוח – רש"י), אינה מחיצה (שעיקר עמידתה דבר שאין בו ממש הוא – רש"י); או משום שמחיצה שאינה עשויה בידי אדם אינה מחיצה. – יש גורסים גם בריש (בענין הלחי): ורבי מאיר אוסר. וכן הגירסה בנוסח המשנה שבגמרא. **וְכוֹתְבִין עָלָיו גִּטֵּי נָשִׁים** – וכן מותר לכתוב גט על בעל חיים, כגון על הקרן של פרה, ובלבד שיתן לאשה את הפרה כולה, שכן אם הוא קוצץ את הקרן לאחר כתיבת הגט, הגט פסול, שנאמר **(דברים כד, א)**: "וכתב לה ספר כריתות ונתן בידה" – מי שאינו מחוסר אלא כתיבה ונתינה, אבל זה שמחוסר היה מעשה הקציצה בין הכתיבה לנתינה, הרי הוא פסול. **וְרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי פּוֹסֵל** – את הגט שכתבו אותו על בעל חיים, משום שנאמר: "וכתב לה ספר כריתות", ודורש מכאן רבי יוסי הגלילי שהגט צריך להיות כספר, מה ספר דבר שאין בו רוח חיים, אף כל דבר שאין בו רוח חיים. ברם, תנא קמא דורש את הכתוב "ספר כריתות" לענין סיפור הדברים של גירושין, והיינו שיכתוב בגט סיפור דברי הכריתות, שהוא פוטר את אשתו ומתירה לכל אדם.

בענין "גולל" יש להוסיף כמה דברים להסברו.

א) פירושים שונים נאמרו במהותם של "גולל ודופק":

רש"י מפרש, שהגולל הוא כיסוי של ארון המת, והדופק היינו דפנות הארון שעליהם נשען הכיסוי.

רבנו תם מקשה על פירוש רש"י (עיין כתובות ד, ב), והוא מפרש, שגולל הוא אבן של מצבה, והיינו אבן גדולה שנותנים על הקבר, לאחר שקברו את המת וסתמו את הקבר, לשם סימן; ומפני שאין האבן מיטלטלת אלא על ידי גלגול נקראת "גולל", מלשון "יוגללו את האבן" (בראשית כט, ח); והדופק הן שתי אבנים תחתונות, אחת לראשה של המצבה ואחת לרגלה, שהמצבה נשענת עליהן.

ויש מפרשים, שהגולל הוא כיסוי הקבר, שבזמן שהיו נוהגים לעשות הקברות בכוכים שבמערה, היו גוללים אבן על פי הכוך או על פי הפתח של המערות, והאבן היתה עגולה, ומגלגלים אותה לצד חומת המערה כשרוצים לסתום את הפתח, ולצד חוץ – כשרוצים לפתחה; וכדי שלא תתגלגל בחזרה לצד חוץ כשסותמים את הפתח, היו נותנים תחתיה אבן אחרת, כדי לעכב את הגולל, והוא הדופק. ובזמן שעושים את הקברות בחפירות שבשדות, לאחר שחופרים את הקבר כל צרכו, בונים מכאן ומכאן אצטבאות להניח למעלה מהן אבנים גדולות לכסות את המת, והאבנים נשענות אל האצטבאות; והאבנים שהן למעלה מן האצטבאות נקראות "גולל", לפי שהמת נגלל בהן, והאצטבאות שמכאן ומכאן נקראות "דופק", שהן צלעות, וצלעות נקראות "דפקי"; והאצטבאות, שהן הצלעות, היו עשויות שורות אבנים מכאן ומכאן. אבל האבן שנותנים כדי לעשות נפש לקבר אינו בכלל גולל, אלא סתימת הקבר ("אנציקל' תלמודית" בשם מפרשים שונים).

ב) לפי פירושו של רבנו תם וכן לפי הפירוש האחרון שגולל הוא כיסוי הקבר או סתימת כוך המערה, ייתכן מה ששנינו במשנתנו בענין בעל חיים שעשו אותו לפי שעה, כשלא היתה אבן מזומנת להם באותה שעה. אבל לפירושו של רש"י מוכרחים לומר, שהלכה זו של בעל חיים בתורת גולל אינה במציאות, ולא נשנתה אלא משום דרוש וקבל שכר (תוספות כתובות ד, ב; שבת קנב, ב).

ג) מה ששנינו במשנתנו: ומטמא משום גולל, מפרש רש"י (וכן הרב מברטנורא) שמטמא לעולם אפילו ניטל משם. אבל הרמב"ם כותב: "בהמה שכפתה ועשה אותה גולל, הנוגע בה טמא טומאת שבעה כל זמן שהיא גולל. התיר הבהמה, הרי היא טהורה כשאר הבהמות. וכן כל גולל שנעשה מדבר שאינו מקבל טומאה, לאחר שפרש מלהיות גולל, הרי הוא טהור (רמב"ם הל' טומאת מת ו, ד).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ח שֶׁיָּרָא שֶׁחָנְתָה בַּבִּקְעָה וְהִקִּיפוּהָ בִּכְלֵי בְהֵמָה — מְטַלְטְלִין בְּתוֹכָהּ, וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא גֹּדֶר גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים, וְלֹא יִהְיוּ פְּרָצוֹת יְתֵרוֹת עַל הַבִּנְיָן. כָּל פִּרְצָה שֶׁהִיא כְּעֶשֶׂר אַמּוֹת מֻתֶּרֶת, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כַּפֶּתַח; יָתֵר מִכָּאן — אָסוּר.

ט מַקִּיפִין שְׁלֹשָׁה חֲבָלִים זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה וְזֶה לְמַעְלָה מִזֶּה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא בֵּין חֶבֶל לַחֲבֵרוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. שִׁעוּר חֲבָלִים וְעָבְיָן יָתֵר עַל טֶפַח, כְּדֵי שֶׁיְּהֵא הַכֹּל עֲשָׂרָה טְפָחִים.

י מַקִּיפִין בְּקָנִים, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא בֵּין קָנֶה לַחֲבֵרוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים; בַּשְּׁיָרָא דִּבְרוּ; דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא דִּבְרוּ בַּשְּׁיָרָא אֶלָּא בַּהוֹוֶה. כָּל מְחִצָּה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל שְׁתֵּי וְשֶׁל עֵרֶב — אֵינָהּ מְחִצָּה; דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה.

פירוש ברטנורא

ח **ולא יהיה פרצות יתרות על הבנין.** ואפילו הן פרצות קטנות פחותות מעשר, אם הפרוץ מרובה על העומד אינה מחיצה, ואף כנגד העומד אסור: **כל פרצה שהיא כעשר אמות מותרת.** ובלבד שיהא העומד רב עליה. אי נמי פרוץ כעומד, הוי מחיצה ואף כנגד הפרוץ מותר: **יתר מכאן אסור.** אפילו פרצה אחת יותר מעשר אוסרת כל ההיקף ואפילו העומד מרובה, דלא עבדי אינשי פתח יותר מעשר והוי פרצה. ודוקא דאין לה צורת פתח, אבל אית לה צורת פתח אפילו יותר מעשר הוי פתח:

ט **מקיפין שלשה חבלים.** אשיירא שחנתה בבקעה קאי: **זה למעלה מזה.** ע"ג יתדות סביב, מן החבל התחתון לקרקע פחות מג' והרי כאילו כולו עומד דכל פחות מג' כלבוד דמי, וממנו לאמצעי פחות משלשה הרי עומד ששה טפחים פחות שני משהויין בשני האוירין, ומאמצעי לעליון פחות משלשה הרי תשעה טפחים עומד בשלשה האוירין פחות שלשה משהויין: **שיעור עובי החבלים יותר על טפח.** שלשה משהויין, כדי שיהא בין הכל עשרה טפחים:

י **מקיפים בקנים.** נעוצים ועומדים, וזו היא מחיצת שתי, אבל של חבלים הויא מחיצה של עירב: **בשיירא דברו.** הקילו אצלן שאין צריכים אלא או שתי כגון, קנים או ערב כגון חבלים, אבל ליחיד לא הקילו אלא עד שיהיה בה שתי וערב. ושלשה בני אדם הרי הן כשיירא: **כל מחיצה שאינה של שתי ושל**

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ח

משנה זו באה ללמד בענין מקום המוקף גדר שיש בו פרצות.

שְׁיָרָא – חבורת נוסעים, **שֶׁחָנְתָה בַּבִּקְעָה** – שהיא כרמלית, ואסור מדברי סופרים לטלטל בתוכה (עיין פתיחה למסכת שבת), **וְהִקִּיפוּהָ** – והקיפו בערב שבת את הבקעה, **בִּכְלֵי בְהֵמָה** – כגון באוכפים, אף על פי שיש חלל בין אוכף לאוכף, **מְטַלְטְלִין בְּתוֹכָהּ** – מותר להם לטלטל בשבת בתוך המחנה, כדין רשות היחיד, **וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא גֹּדֶר גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים** – שהמחיצות שעשו בכלי בהמה יהא גדר הגבוה לכל הפחות עשרה טפחים, **וְלֹא יִהְיוּ פְּרָצוֹת יְתֵרוֹת עַל הַבִּנְיָן** – שכל הפרצות כולן לא תהיינה מרובות על בניין הגדר שעשו מן הכלים, כלומר שאם נצרף כל חלקי הגדר ונצרף כל המקומות הפרוצים, לא יהא הפרוץ מרובה על העומד. והוא הדין אם הפרוץ הוא כעומד, כלומר שצירוף כל המקומות הפרוצים שווה לצירוף כל חלקי הגדר, שמותר לטלטל בכולה (**גמרא**). אבל אם הפרוץ מרובה על העומד, אינה מחיצה, ואסור לטלטל בתוכה אפילו כנגד חלקי הגדר. **כָּל פִּרְצָה שֶׁהִיא כְּעֶשֶׂר אַמּוֹת** – אם העומד מרובה על הפרוץ או אפילו הפרוץ הוא כעומד, ויש שם פרצות שהן כעשר אמות, כלומר שמקום כל פירצה איננו יותר מעשר אמות, **מֻתֶּרֶת** – שאין פרצות אלו אוסרות את הגדר, ואף כנגד הפרצות מותר לטלטל, **מִפְּנֵי שֶׁהִיא כַּפֶּתַח** – שפירצה שהיא כעשר אמות דינה כפתח. **יָתֵר מִכָּאן** – אבל אם יש פירצה רחבה, ואפילו אחת, שהיא יותר מעשר אמות, **אָסוּר** – לטלטל בתוכה, אף אם העומד מרובה על הפרוץ, לפי שפירצה שהיא יתרה על עשר אמות אינה נקראת "פתח", ונמצא שאין כאן מחיצה כלל. ברם, אם עשו לפירצה צורת פתח, אפילו היא יותר מעשר אמות, מותר לטלטל בתוכה, כמו ששנינו לעיל (משנה א).

~ יום שני ~

באור משנה ט

משנתנו מוסיפה לדון בשיירה שחנתה בבקעה, והיא באה להשמיע, שמה ששנינו במשנה הקודמת, שאם הפרוץ מרובה על העומד אינה מחיצה, במה דברים אמורים? בזמן שהפרצות הן משלשה טפחים ולמעלה, אבל אם היו הפרצות כל אחת מהן פחותה משלשה טפחים, הרי זו כמחיצה גמורה, ואף על פי שהפרוץ מרובה על העומד, שכל פחות משלשה טפחים הרי הוא כלבוד (כאילו הכל מחובר). ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא (עיין כלאים ד, ד). על סמך הלכה זו התירו חכמים לשיירא לעשות מחיצה גרועה בשלשה חבלים, כפי שיבואר.

מַקִּיפִין שְׁלֹשָׁה חֲבָלִים – שיירה שחנתה בבקעה, ורוצה לגדור את הבקעה, שיהא מותר לטלטל שם בשבת, מותר לה להקיפה בשלשה חבלים, **זֶה לְמַעְלָה מִזֶּה וְזֶה לְמַעְלָה מִזֶּה** – היינו שתוקעים יתדות באדמה סביב המחנה ומותחים עליהן את החבלים ברווחים ביניהם, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא בֵּין חֶבֶל לַחֲבֵרוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים** – שהרווחים בין החבלים, בין החבל התחתון לאמצעי ובין האמצעי לעליון, וכן הרווח שבין החבל התחתון לקרקע, יהא כל אחד שלשה טפחים פחות משהו, והרי זו מחיצה שלמה, לפי שכל רווח שהוא פחות משלשה טפחים נחשב כלבוד (כמחובר). מחיצה זו נקראת מחיצה של ערב (היינו מחיצה ברוחב). **שִׁעוּר חֲבָלִים וְעָבְיָן** – כלומר שיעור עביים של כל שלשת החבלים, **יָתֵר עַל טֶפַח** – שהואיל וכל הרווחים יחד הם תשעה טפחים פחות שלשה משהויים (רבים של "משהו"), לפיכך צריך להיות עביים של כל החבלים יחד טפח ועוד שלשת משהויים אלה, **כְּדֵי שֶׁיְּהֵא הַכֹּל עֲשָׂרָה טְפָחִים** – שהחבלים יחד עם הרווחים שביניהם יהיו מחיצה גבוהה עשרה טפחים, שהרי פחות מעשרה טפחים אינה נקראת מחיצה.

באור משנה י

לאחר שלמדנו במשנה הקודמת ששיירא שחנתה בבקעה יכולה לעשות מחיצה בחבלים, הנקראת מחיצה של ערב, מוסיפה משנתנו ללמד, שיכולה לעשות גם מחיצה של קנים בלבד (על סמך "לבוד"), הנקראת מחיצה של שתי.

מַקִּיפִין בְּקָנִים – שיירה שחנתה בבקעה, והיא באה להקיפה, כדי שיהא מותר לטלטל בה בשבת, מותר לה להקיפה בקנים, היינו לנעוץ מסביב קנים באדמה, שהם גבוהים עשרה טפחים, **וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא בֵּין קָנֶה לַחֲבֵרוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים** – שהרווח שבין קנה לקנה יהא פחות משלשה טפחים, כדי שיהא נחשב כלבוד. **בַּשְּׁיָרָא דִּבְרוּ** – מה שהתירו חכמים מחיצה של ערב (בחבלים) או של שתי (בקנים), לא התירו אלא בשיירה, ואין שיירה פחותה משלשה בני אדם; **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה** – שלדעתו דווקא בשיירה הקילו חכמים במחיצותיה, אבל יחיד הבא להקיף בקעה צריך לעשות מחיצה של שתי וערב כאחת. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא דִּבְרוּ בַּשְּׁיָרָא אֶלָּא בַּהוֹוֶה** – לא נקטו שיירה אלא לפי שכך מצוי ורגיל, שהשיירה דרכה להקיף את מקום חנייתה בחבלים או בקנים, אבל באמת לא רק לשיירה התירו מחיצה כזו, בחבלים או בקנים, אלא אף ליחיד. **כָּל מְחִצָּה שֶׁאֵינָהּ שֶׁל שְׁתֵּי וְשֶׁל עֵרֶב** – כאחת, **אֵינָהּ מְחִצָּה** – ואפילו בשיירא אינה מותרת, **דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי יְהוּדָה** – כלומר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֶחָד מִשְּׁנֵי דְבָרִים. אַרְבָּעָה דְּבָרִים פָּטְרוּ בַּמַּחֲנֶה: מְבִיאִין עֵצִים מִכָּל מָקוֹם, וּפְטוּרִים מֵרְחִיצַת יָדַיִם, וּמִדְּמַאי, וּמִלְּעָרֵב.

פרק שני

א עוֹשִׂין פַּסִּין לַבֵּירָאוֹת, אַרְבָּעָה דְּיוּמְדִין נִרְאִין כִּשְׁמוֹנָה — דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: שְׁמוֹנָה נִרְאִין כִּשְׁנֵים עָשָׂר, אַרְבָּעָה דְּיוּמְדִין וְאַרְבָּעָה פְּשׁוּטִין. גָּבְהָן עֲשָׂרָה טְפָחִים, וְרָחְבָּן שִׁשָּׁה, וְעָבְיָן כָּל שֶׁהוּא; וּבֵינֵיהֶן כִּמְלֹא

פירוש ברטנורא

ערב כו'. ר' יוסי ב"ר יהודה פליג עליה דאבוה, וקאמר אפילו לשיירא בעי שתי וערב: **אחד משני דברים.** או שתי או ערב ואיכא. בין רבנן קמאי לרבנן בתראי דרבנן קמאי לא שרו ליחיד אלא דומיא דשיירא, בדרך, הואיל ואינו יכול לעשות מחיצה ראויה, ולא בישוב, ורבנן בתראי אמרי אחד משני דברים בין ליחיד בין לרבים בין בדרך בין בישוב, והלכתא כותייהו. אלא שאדם אחד או שנים ששבתו במדבר אין יכולים לעשות מחיצה גדולה יותר מבית סאתים שהוא מאה אמה אורך על חמשים רוחב כחצר המשכן, ושלשה בני אדם או יותר הן שיירא ויכולים לעשות מחיצה גדולה ואפילו כמה מילין כפי מה שצריך להם ולכלי תשמישם ולבהמתם, ובלבד שלא ישאר מקום פנוי בתוך המחיצה יותר מבית סאתים: **פטרו במחנה.** ליוצאים למלחמה ואפילו למלחמת הרשות: **מביאין עצים.** ואין חוששים משום גזל, ואפילו כרתו אותם בעליהם ועשאום חבילות: **ופטורים מרחיצת ידים.** שלפני הסעודה, אבל במים שלאחר הסעודה חייבים. הואיל ונתקנו מחמת הסכנה של מלח סדומית המסמא את העינים, חמירא סכנתא מאיסורא: **ומדמאי.** שאין צריכין להפריש תרומת מעשר של דמאי, כגון אם לקחו תבואה מעם הארץ: **ומלערב.** עירובי חצרות, כגון מאהל לאהל במחנה מוקף מחיצות. אבל עירובי תחומין צריכין לערב:

ב א עושין פסין לביראות. שברשות הרבים. לפי שהביראות רשות היחיד הן שעמוקים עשרה ואין יכולים למלאות מהן ולהוציא לרשות הרבים, ועושין פסין שיהיו הפסין עושין [חלל] סביבות הבור רשות היחיד, וימלא ויוציא ויניח שם ותכנס בהמתו כולה או ראשה ורובה וישקנה: **דיומדין.** שני עמודין. שכל עמוד מאלו הארבעה נראה כשנים. דיו בלשון יון שנים. וכשנועץ העמוד העשוי כשנים לפאת דרומית מערבית נמצא נוטה דופנו אחד למזרח ודופנו אחד לצפון, והשני לפאת מערבית צפונית נוטה צדו אחד למזרח וצדו אחד לדרום, וכשנותן ארבעתן לארבע הפאות נמצא לכל רוח שתי אמות דופן אמה

משניות מבוארות – קהתי

שרבי יוסי חולק על אביו, המתיר בשיירא מחיצה של שתי או של ערב (כמו ששנינו לעיל), והוא סובר שאפילו שיירה צריכה מחיצה של שתי וערב כאחת. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֶחָד מִשְּׁנֵי דְבָרִים** – דיה מחיצה של שתי לבד, כגון בקנים, או של ערב לבד, כגון בחבלים. בגמרא מבואר, שההבדל בין החכמים החולקים על רבי יהודה ובין החכמים החולקים על רבי יוסי בר רבי יהודה, שלדעת הראשונים לא התירו מחיצה של שתי או של ערב ליחיד אלא בדרך, בדומה לשיירה, הואיל ואינו יכול לעשות מחיצה ראויה, אבל לא ביישוב; ואילו האחרונים סוברים: אחד משני דברים – בין לרבים ובין ליחיד, בין בדרך ובין ביישוב. וכן הלכה. **ברם,** יחיד ששבת בבקעה, אינו מותר לטלטל בתוך המחיצה שהקיף סביבו, אלא אם כן השטח המוקף אינו גדול מבית סאתיים, היינו כשטחה של חצר המשכן, שהיה מאה אמה אורך על חמשים אמה רוחב; ונקרא בית סאתיים, לפי שהוא שטח הראוי לזריעת סאתיים תבואה (5000 אמה מרובעות). והוא הדין לשניים ששבתו בבקעה. אבל שלשה או יותר ששבתו בבקעה, הרי הם שיירה, ומותר להם לטלטל בכל מחיצה שהקיפו בבקעה, כפי הדרוש להם לצורך כליהם ובהמתם, ובלבד שלא יישאר שטח פנוי בתוך המחיצה יותר מבית סאתיים (**גמרא עירובין יז, ב; רמב"ם הל' שבת ט״ז, יב**). **אַרְבָּעָה דְּבָרִים פָּטְרוּ בַּמַּחֲנֶה** – היוצאת למלחמה, ואפילו למלחמת הרשות, שהקילו חכמים עליהם מפני שמתעסקים הם בכיבוש (**רמב"ם**): **מְבִיאִין עֵצִים מִכָּל מָקוֹם** – ואין חוששים משום גזל; ואפילו עצים תלושים ויבשים, שבעליהם טרחו בהם ועשאום חבילות לצרכיהם, חכמים התירו להם; **וּפְטוּרִים מֵרְחִיצַת יָדַיִם** – מנטילת ידים לפני הסעודה, שאינם צריכים לטרוח לחפש מים לנטילת ידים. בגמרא אמרו: לא שנו (שפטורים מרחיצת ידים) אלא מים ראשונים (נטילת ידים שלפני הסעודה), אבל מים אחרונים חובה... מפני שמלח סדומית יש, שמסמא את העינים; שכן רגילים היו לטבול אצבעותיהם במלח אחרי כל אכילה, כדברי חכמים (ברכות מ, א): "אחר כל אכילתך אכול מלח", ולכן תיקנו מים אחרונים משום סכנה. והואיל וסכנה חמורה מאיסור, אף במחנה חייבים במים אחרונים. **ברם, בתוספות** מובא: עכשיו לא נהגו במים אחרונים, לפי שאין מלח סדומית מצוי בימינו, או גם משום שאין אנו רגילים לטבל אצבעותינו במלח אחר אכילה; **וּמִדְּמַאי** – שאינם צריכים לעשר את הדמאי, היינו מתבואה שנלקחה מעם הארץ (עיין פתיחה למסכת דמאי), שלא גזרו חכמים על הדמאי אלא משום ספק, ובמחנה הקילו; **וּמִלְּעָרֵב** – עירובי חצרות; שלאחר שהקיפו את כל המחנה במחיצה גבוהה עשרה טפחים, מותרים הם לטלטל גם מאוהל לאוהל ומאוהל למחנה בלי עירובי חצרות. ברם, בעירובי תחומים חייבים הם, לפי שעל איסור תחומים יש סמך מן הכתוב (**גמרא**), ולכן החמירו בו חכמים.

~ יום שלישי ~

באור משנה א

בארות מים שברשות הרבים, שהן עמוקות עשרה טפחים, דינן כרשות היחיד, ואסור לשאוב מהן מים בשבת וליתנם ליד הבאר, שהרי מוציאים מרשות היחיד לרשות הרבים. – משנתנו באה ללמד על תיקון מיוחד שהתירו חכמים לעשות מסביב לבארות הללו (בלשון המשנה: ביראות), כדי שיהא מותר לשאוב מהן מים בשבת.

עוֹשִׂין פַּסִּין – גדר חלקי של קרשים, **לַבֵּירָאוֹת** – לבארות המים שברשות הרבים, כדי שהשטח שעל יד הבאר ייחשב כרשות היחיד, ויהא מותר להוציא מים מן הבאר לתוכו. **אַרְבָּעָה דְּיוּמְדִין** – דיומד זו מלה מורכבת משתי מלים: דו־עמוד, היינו שני קרשים המחוברים זה לזה בזווית ישרה (בת 90 מעלות), כלומר שהפסים שעושים לביראות הם ארבעה דיומדין שמעמידים אותם בארבע זוויות מסביב לבור, והרי הם **נִרְאִין כִּשְׁמוֹנָה** קרשים בארבע רוחות הבור, שבכל רוח נראים שני קרשים משני צדדים וריווח ביניהם, כזה: **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: שְׁמוֹנָה** – עושים שמונה פסים לביראות, שהם **נִרְאִין כִּשְׁנֵים עָשָׂר** – קרשים, והיינו: **אַרְבָּעָה דְּיוּמְדִין** – בזוויות, **וְאַרְבָּעָה פְּשׁוּטִין** – ועוד ארבעה קרשים פשוטים מעמידים בין ארבעת הדיומדין, כזה: **גָּבְהָן** – של הקרשים, **עֲשָׂרָה טְפָחִים** – שאין מחיצה בפחות מעשרה טפחים, **וְרָחְבָּן** – של הקרשים, **שִׁשָּׁה** – טפחים, שהם אמה, **וְעָבְיָן כָּל שֶׁהוּא** – שאין העובי מועיל כלום לתיקון

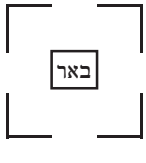

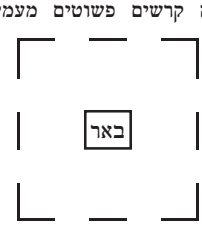

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שְׁתֵּי רְבָקוֹת שֶׁל שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ בָּקָר; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שֶׁל אַרְבַּע אַרְבַּע, קְשׁוּרוֹת וְלֹא מֻתָּרוֹת, אַחַת נִכְנֶסֶת וְאַחַת יוֹצֵאת.

ב מֻתָּר לְהַקְרִיב לַבֹּאר, וּבִלְבַד שֶׁתְּהֵא פָּרָה רֹאשָׁהּ וְרֻבָּהּ בִּפְנִים וְשׁוֹתָה. מֻתָּר לְהַרְחִיק כָּל שֶׁהוּא, וּבִלְבַד שֶׁיְּרֻבֶּה בְּפַסִּין.

ג רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד בֵּית סָאתַיִם. אָמְרוּ לוֹ: לֹא אָמְרוּ בֵּית סָאתַיִם אֶלָּא לַגִּנָּה וְלַקַּרְפֵּף; אֲבָל אִם הָיָה דִּיר אוֹ

פירוש ברטנורא

כנגד אמה והריוח בינתיים: **וארבעה פשוטין.** באמצע נותן לכל רוח לוח רחבה אמה. ובזמן שאין בין פס לפס מארבעה דיומדין [אלו] אלא עשר אמות או פחות מודה ר"מ דאין צריך לפסין פשוטין, ואם יש ביניהן יותר משלש עשרה אמה ושליש מודה ר"י דצריך פשוטין, לא נחלקו אלא מעשר עד שלש עשרה אמה ושליש. דר"מ אומר צריך פשוטים ור"י אומר אין צריך. והלכה כר"י: **שתי רבקות של שלש שלש בקר.** שרוחב כל בקר ובקר אמתים פחות שליש, נמצא רוחב ששה בקר עשר אמות, וזה הריוח שיכול ליתן בין פס לפס לדברי רבי מאיר, ואם יש רוחב יותר מזה צריך שירבה בפסין פשוטין: **רבקות.** לשון עגל מרבק (שמואל א' כח): **ר"י אומר של ארבע ארבע.** הן י"ג אמה ושליש: **קשורות אבל לא מותרות.** דלא תימא כעין קשורות ולא קשורות ממש, להכי תנא אבל לא מותרות, להחמיר ולמעט ריוח שבינתים: **אחת נכנסת ואחת יוצאת.** רבקה אחת של בקר נכנסת ורבקה אחת יוצאת, ויש יותר רוחב משאילו היו שתיהן יוצאות או שתיהן נכנסות. וזו קולא היא דלא בעינן מצומצמות כל כך:

ב מותר להקריב לבאר. הפסין, ולעשות היקף קצר. ובלבד שיהא משפת הבאר עד בין הפסין כדי ראשה ורובה של פרה שהן שתי אמות, אבל בציר מהכי לא שמא ימשך אחר פרתו ויוציא הדלי חוץ למחיצה: **מותר להרחיק כל שהוא.** לעשות היקף גדול כמו שלבו חפץ: **ובלבד שירבה בפסין.** דכל מה שמרחיק מן הבור מרבה בריוח שבין הפסין, וצריך להרבות בפסין עד כדי שלא יהא בין פשוט לפשוט [ובין פשוט לדיומד] יותר מי"ג אמה ושליש, כדברי רבי יהודה שהלכה כמותו:

ג רבי יהודה אומר עד בית סאתים. לא יעשה היקף גדול לבאר אלא עד בית סאתים: **לגינה ולקרפף.** שאין הקיפן לדירה: **קרפף.** היקף גדול חוץ לעיר

משניות מבוארות – קהתי

המחיצה, **וּבֵינֵיהֶן** – בין הקרשים מותר להשאיר ריווח, **כְּמְלֹא שְׁתֵּי רְבָקוֹת שֶׁל שָׁלֹשׁ שָׁלֹשׁ בָּקָר** – כדי שיוכלו לעבור שם שתי רבקות, היינו שני צמדים של שלש שלש בקר, כלומר שש פרות. בברייתא בגמרא מבואר, שעובייה (רחבה) של פרה הוא אמה ושני שלישי אמה, נמצא שרוחב שש פרות הוא עשר אמות (1 כפול 6 = 10). **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – שלדעת רבי מאיר אסור שיהא הריווח בין הפסים יותר מעשר אמות. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שֶׁל אַרְבַּע אַרְבַּע** – מותר להשאיר ריווח בין הקרשים כדי שיוכלו לעבור שם שני צמדים של ארבע ארבע בקר, כלומר שמונה פרות, ורחבן הוא (לפי החישוב שלמעלה) שלש עשרה אמה ושליש (1 כפול 8 = 13), **קְשׁוּרוֹת** – כשהפרות הן קשורות זו לזו, **וְלֹא מֻתָּרוֹת** – שכשהן מותרות, הריווח ביניהן יותר גדול. ונקטה המשנה כפל לשון: "קשורות ולא מותרות" להשמיענו שהכוונה היא לקשורות ממש, שהריווח ביניהן הוא מועט, **אַחַת נִכְנֶסֶת וְאַחַת יוֹצֵאת** – שיעור הריווח שבין הקרשים אינו כמלוא שתי רבקות הנכנסות או כשתים היוצאות, אלא כדי שתהא אחת נכנסת ואחת יוצאת, שבכגון זה יש ביניהן ריווח יותר, כלומר שבזה הקילו חכמים, ששיעור הריווח שבין הקרשים – היינו עשר אמות לדעת רבי מאיר, ושלוש עשרה אמה ושליש לדעת רבי יהודה – אינו באמות מצומצמות אלא באמות מרווחות.

רבי מאיר ורבי יהודה חולקים בשני דברים:

א. בענין הריווח שמותר להשאיר בין הקרשים, שיהא נחשב כפתח, שלדעת רבי מאיר אסור שיהא הרווח יותר מעשר אמות, ואילו לדעת רבי יהודה, מותר שיהא הריווח שלש עשרה אמה ושליש. והלכה כרבי יהודה.

ב. בענין מספר הפסים, שרבי מאיר מצריך ארבעה דיומדין וארבעה פשוטים ביניהם, ואילו לדעת רבי יהודה די בארבעה דיומדין. נמצא שלדעת רבי מאיר היקף הגדר העומד (חוץ מהחלק הפרוץ) הוא שתים עשרה אמה, שהרי רוחב כל קרש ששה טפחים שהם אמה, ולדעת רבי יהודה – שמונה אמות.

ברם, בגמרא מבואר, שאם הריווח בין הדיומדים אינו אלא עשר אמות או פחות, אף רבי מאיר מודה שאין צורך בפסים פשוטים; ואם הריווח ביניהם הוא יותר משלש עשרה אמה ושליש, אף רבי יהודה מודה שיש להוסיף ביניהם פסים פשוטים. לא נחלקו אלא כשהריווח הוא יותר מעשר אמות ופחות משלש עשרה אמה ושליש, שלדעת רבי יהודה אין צורך אלא בארבעת הדיומדים בלבד, ואילו לדעת רבי מאיר צריך להוסיף בין הדיומדים פסים פשוטים. – לפי זה אפשר אולי לומר שהפסים הפשוטים אינם צריכים להיות דווקא רחבים אמה, אלא כפי הצורך למעט את הריווח שבין הדיומדים, ולא נקטה המשנה מידת רוחבן של הפסים אלא לגבי הדיומדין בלבד. וצריך עיון.

באור משנה ב

משנה זו מוסיפה ללמד בענין פסי ביראות, והיא באה להשמיע שהיקף הפסים יכול להיות מצומצם, ואף יכול להיות גדול.

מֻתָּר לְהַקְרִיב – לקרב את הפסים – **לַבֹּאר,** ולצמצם את השטח שבין הבאר ובין הפסים, **וּבִלְבַד שֶׁתְּהֵא פָּרָה רֹאשָׁהּ וְרֻבָּהּ בִּפְנִים וְשׁוֹתָה** – שיישאר מקום כדי שתהא פרה יכולה להיכנס שם ראשה ורובה לשתות מן המים שדלו והעמידו ליד הבאר. בברייתא שנו: כמה ראשה ורובה של פרה? שתי אמות. מכאן, שגודל השטח שבין הבאר לפסים צריך להיות לא פחות משתי אמות. **מֻתָּר לְהַרְחִיק** – את הפסים מן הבאר, **כָּל שֶׁהוּא** – כל כמה שירצה, **וּבִלְבַד שֶׁיְּרֻבֶּה בְּפַסִּין** – שכל מה שהוא מרחיק את היקף הפסים מן הבאר, הרי גדל הריווח שבין הפסים, ולכן צריך להרבות בפסים, כדי שלא יהא ביניהם יותר משלש עשרה אמה ושליש לדעת רבי יהודה, או יותר מעשר אמות לדעת רבי מאיר. וכבר הזכרנו שהלכה כרבי יהודה.

~ יום רביעי ~

באור משנה ג

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, ונחלקו בה תנאים עד כמה מותר להרחיק את הפסים מן הבאר.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַד בֵּית סָאתַיִם – מותר להרחיק את הפסים מן הבאר רק עד שיעור של בית סאתיים, היינו שהמקום המוקף לא יהא גדול משטח הראוי לזריעת סאתיים תבואה (כ–26.5 ליטר). וכבר הזכרנו (לעיל א, י), שכך היה שטחה של חצר המשכן: מאה אמה אורכה וחמשים רחבה (= 5000 אמה מרובעות). **אָמְרוּ לוֹ** – חכמים לרבי יהודה: **לֹא אָמְרוּ בֵּית סָאתַיִם** – לא קבעו חכמים את השיעור של בית סאתיים, **אֶלָּא לַגִּנָּה וְלַקַּרְפֵּף** – שלא הוקפו לדירה; קרפף הוא שטח גדול מחוץ לעיר המוקף גדר לשמירת עצים וכדומה. **אֲבָל אִם הָיָה דִּיר** – שטח גדור בשדה שהוכנס צאן לתוכו כדי לזבלו, **אוֹ סַהַר** – ויש גורסים: סהר, היינו מקום גדור לשמירת הבהמות, **אוֹ מָקְצָה** – מגרש שמאחורי הבתים, **אוֹ חָצֵר** – שלפני הבתים, **אֲפִלּוּ בֵּית חֲמֵשֶׁת כּוֹרִין** – אפילו הם שטחים גדולים, עד שאפשר לזרוע בהם חמשה כורים (היינו 150 סאה, שהכור הוא 30 סאה),

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

סַחַר אוֹ **מֻקְצֶה** אוֹ **חָצֵר, אֲפִלּוּ בֵּית חֲמֵשֶׁת כּוֹרִין, אֲפִלּוּ בֵּית עֲשֶׂרֶת כּוֹרִין — מֻתָּר. וּמֻתָּר לְהַרְחִיק כָּל שֶׁהוּא, וּבִלְבַד שֶׁיַּרְבֶּה בְּפַסִּין.**

ד רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם הָיְתָה דֶּרֶךְ הָרַבִּים מַפְסֶקֶתֶן — יְסַלְקֶנָּה לַצְּדָדִין. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ צָרִיךְ. אֶחָד בּוֹר הָרַבִּים וּבְאֵר הָרַבִּים וּבְאֵר הַיָּחִיד — עוֹשִׂין לָהֶן פַּסִּין; אֲבָל לְבוֹר הַיָּחִיד — עוֹשִׂין לוֹ מְחִצָּה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים; דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא אוֹמֵר: אֵין עוֹשִׂין פַּסִּין אֶלָּא לִבְאֵר הָרַבִּים בִּלְבַד, וְלַשְּׁאָר עוֹשִׂין חֲגוֹרָה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים.

ה וְעוֹד אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא: הַגִּנָּה וְהַקַּרְפֵּף שֶׁהֵן שִׁבְעִים אַמָּה וְשִׁירַיִם עַל שִׁבְעִים אַמָּה וְשִׁירַיִם, מֻקֶּפֶת גָּדֵר

פירוש ברטנורא

להכנים שם עצים לאוצר: **דיר.** של בהמות שעושין בשדות היום כאן ולמחר כאן כדי לזבלה בגללי בהמה: **סחר.** [היקף מחיצה] לבהמות בעיר. ואית דגרסי סחר, בית האסורים: **חצר.** מקום מגולה שלפני הבתים: **מוקצה.** רחבה שאחורי הבתים, דכל הני הקיפן לדירה הוא. והני פסי ביראות נמי הואיל ומימיהן ראויות לשתיית אדם תשמיש מעלייתא הוא: **ומותר להרחיק כל שהוא.** כלומר כשם שכל אלו שהוקפו לדירה אפילו גדולים עד י' כורים מותר לטלטל בהם, כך מותר להרחיק ההיקף של פסי ביראות כל מה שלבו חפץ, וכן הלכה:

ד אם היתה דרך הרבים. דרך שרבים בוקעים בה מפסקת בין הפסים, יסלקנה לצדדים מחוץ לפסים שלא יהיו הרבים מהלכים בין הפסים, דמשוו לה כרשות הרבים ומבטלים המחיצה. ואין הלכה כר"י: **בור הרבים.** אי פסקי מיא מדכרי אהדדי, שלא התירו פסי ביראות אלא שיהיו מים מצויין לבהמות עולי רגלים, וכל זמן שאין שם מים אין לפסין תורת מחיצה: **באר היחיד.** נמי שרי, דבאר מים חיים הן והא לא פסקי מיא: **לבאר הרבים.** דאיכא תרתי למעליותא. וכן הלכה. ואין מותר למלאות מים ולהוציא מן הבאר על ידי פסי ביראות אלא כדי להשקות בהמתן של עולי רגלים ובא"י בלבד. אבל להוציא מים כדי לשתות האדם עצמו אסור, אלא יורד לבור ושותה או עושה מחיצה גבוהה עשרה טפחים:

ה ועוד א"ר יהודה בן בבא. משום דאמר חדא לחומרא גבי פסין, דאמר אין עושין אותן אלא לבאר הרבים. והשתא קאמר חומרא אחריתא דאף במוקף

משניות מבוארות – קהתי

אֲפִלּוּ בֵּית עֲשֶׂרֶת כּוֹרִין – שטחים שאפשר לזרוע בהם עשרה כורים (300 סאה), **מֻתָּר** – לטלטל בהם, לפי שהוקפו לדירה (שאף בדיר או בסהר יש בית דירה לרועה); וכן הדין בפסי ביראות, שנחשבים הם כהיקף לדירה, הואיל והמים ראויים לשתיית אדם ולשימושו של אדם הם; **וּמֻתָּר לְהַרְחִיק** – כלומר: ומכאן שמותר להרחיק את הפסים מן הבאר, **כָּל שֶׁהוּא** – כל כמה שירצה, **וּבִלְבַד שֶׁיַּרְבֶּה בְּפַסִּין** – כמו שבארנו במשנה הקודמת. וכן הלכה.

באור משנה ד

משנה זו מוסיפה ללמד בענין פסי ביראות.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם הָיְתָה דֶּרֶךְ הָרַבִּים מַפְסֶקֶתֶן – את הפסים, שהדרך עוברת ביניהם, **יְסַלְקֶנָּה לַצְּדָדִין** – יסלק את הדרך אל מחוץ לפסים, שהואיל ואין הפסים מחיצות גמורות אלא היכר מחיצות בלבד, שהרי הפרוץ מרובה בהן על העומד, לפיכך דרך הרבים מבטלת את היקף הפסים, שכן הליכת הרבים שם עושה אותה כרשות הרבים. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ צָרִיךְ** – לסלק את דרך הרבים לצדדין, שהואיל ויש בכל רוח שני פסים של ששה ששה טפחים, הרי הן ארבע מחיצות ניכרות, ואין הליכת הרבים ביניהן מבטלת אותן. **אֶחָד בּוֹר הָרַבִּים** – בין בור של מים מכונסים השייך לרבים, **וּבְאֵר הָרַבִּים** – ובין באר מים חיים של הרבים, **וּבְאֵר הַיָּחִיד** – ובין באר מים חיים השייך ליחיד, **עוֹשִׂין לָהֶן פַּסִּין** – מותר לעשות להם פסים, כדי לשאוב מהם מים בשבת להשקות שם את הבהמות. **אֲבָל לְבוֹר הַיָּחִיד** – כיון שאפשר שייפסקו מימיו בשבת, לא הקילו בו חכמים לעשותו רשות היחיד על ידי פסים, שלא התירו חכמים פסי ביראות אלא כדי שיהיו מים מצויים לעולי רגלים להשקות את בהמתם, וכל זמן שאין שם מים אין לפסים תורת מחיצה, ואסור לטלטל שם; ואילו בבור היחיד יש חשש שישכח ויטלטל שם אף בזמן שאין שם מים, הלכך אין עושין לו פסים, אלא **עוֹשִׂין לוֹ מְחִצָּה גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים** – היינו מחיצה שלמה מסביב לבור; **דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא** – ואף על פי שגם בבור הרבים אפשר שייפסקו המים, מכל מקום סובר רבי עקיבא שמותר לעשות בו פסים, לפי שבזמן שאין שם מים מזכירים הם זה לזה שאסור לטלטל שם, הואיל ורבים מצויים שם. **רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא אוֹמֵר: אֵין עוֹשִׂין פַּסִּין אֶלָּא לִבְאֵר הָרַבִּים בִּלְבַד** – שלא הותרו פסי ביראות אלא לבאר מים חיים של הרבים בלבד, **וְלַשְּׁאָר** – לבור הרבים ולבאר היחיד וכל שכן לבור היחיד, **עוֹשִׂין חֲגוֹרָה** – מחיצה שלמה מסביב, **גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים** – יש מפרשים: חגורה – היקף של חבלים (**רש"י**). הלכה כרבי יהודה בן בבא (גמרא). ולא הותרו פסי ביראות אלא בארץ ישראל לעולי רגלים בלבד, ודווקא להשקאת בהמתם; אבל אדם יורד לתוך הבאר ושותה, ואסור לו לדלות ממנה ולשתות, אלא אם כן עשויה סביבה מחיצה מקפת גבוהה עשרה טפחים. ברם, אם היתה הבאר רחבה הרבה, שאין אדם יכול לירד בה, מותר אף לאדם לדלות ממנה ולשתות בין הפסין (**גמרא שבת כא, א; רמב"ם הל' שבת יז, ל**).

~ יום חמישי ~

באור משנה ה

כבר שנינו במשנה ג: "לא אמרו בית סאתיים אלא לגינה ולקרפף", ושם בארנו, ששיעור בית סאתיים נלמד מחצר המשכן, שהיה ארכה מאה אמה ורחבה חמשים אמה, והוא שטח של חמשת אלפים אמה מרובעות. שטח זה נקרא "בית סאתיים". לפי שהוא ראוי לזריעת סאתיים תבואה בלבד. משנתנו דנה בבית סאתיים ששטחו רבוע, והואיל ואי אפשר שיהא רבוע מדוייק, לפי שאין גודל שריבועו יהא חמשת אלפים, לפיכך ציינו חכמים את מידות ריבועו בקירוב: "שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים". וכמה הם השיריים? לדעת רוב המפרשים (רש"י; ברטנורא) הם שני שלישי אמה; שכן בחצר המשכן כתוב (שמות כז, יח): "ארך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים" – אמרה התורה: טול חמשים שארכו יתר על רחבו, וסבב חמשים הנותרים, ותמצא שבעים, אמה ושני שלישי אמה בריבוע (עיין ברטנורא). ושנו בברייתא: "דבר מועט יש על שבעים אמה ושיריים", כלומר שיש הפרש קטן, שבית סאתיים (5000 אמה מרובעות) יתר בו על שבעים אמה ושיריים בריבוע (70 כפול $70 = 4993\ ^{7}/_{9}$; והרי הפרש של $6\ ^{2}/_{9}$ אמות. ברם, החשבון המדוייק יותר הוא $\sqrt{5000} = 70{,}71\ldots$). ואמנם הרמב"ם מחשב את השיריים ביתר דיוק, והוא כותב, שהם חמש שביעיות ($70\ ^{5}/_{7}$ כפול $70\ ^{5}/_{7} = 5000\ ½$ בקירוב).

וְעוֹד אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בָּבָא – בגמרא מבואר, שמשנתנו נקטה "ועוד", לפי שבסוף המשנה הקודמת שנינו, שרבי יהודה בן בבא מחמיר בפסי ביראות, שאין עושים אותם אלא לבאר הרבים בלבד, ובאה משנה זו להשמיע, שעוד חומרה אמר רבי יהודה בן בבא: **הַגִּנָּה** – כגון עצי פרי, **וְהַקַּרְפֵּף** – שטח גדור מחוץ לעיר להחסנת עצים וכדומה, **שֶׁהֵן שִׁבְעִים אַמָּה וְשִׁירַיִם עַל שִׁבְעִים אַמָּה**

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים – מְטַלְטְלִין בְּתוֹכָהּ, וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא בָהּ שׁוֹמֵרָה אוֹ בֵּית דִּירָה, אוֹ שֶׁתְּהֵא סְמוּכָה לָעִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֲפִלּוּ אֵין בָּהּ אֶלָּא בּוֹר וְשִׂיחַ וּמְעָרָה, מְטַלְטְלִין בְּתוֹכָהּ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֲפִלּוּ אֵין בָּהּ אַחַת מִכָּל אֵלּוּ מְטַלְטְלִין בְּתוֹכָהּ, וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא בָהּ שִׁבְעִים אַמָּה וְשִׁירַיִם, עַל שִׁבְעִים אַמָּה וְשִׁירַיִם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם הָיָה אָרְכָּהּ יָתֵר עַל רָחְבָּהּ אֲפִלּוּ אַמָּה אַחַת, אֵין מְטַלְטְלִין בְּתוֹכָהּ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֲפִלּוּ אָרְכָּהּ פִּי שְׁנַיִם בְּרָחְבָּהּ, מְטַלְטְלִין בְּתוֹכָהּ.

פירוש ברטנורא

לדירה לא שרי טפי מבית סאתים, משום הכי תנא ועוד: **שומירה.** סוכת שומרים. דאע"ג דהוקף לדירה, בית סאתים הוא דשרי, טפי לא: **סמוכה לעיר.** דהואיל וקרובה לביתו דעתו להשתמש בה תמיד וכמוקף לדירה דמי: **ובלבד שתהא שבעים אמה ושירים על שבעים אמה ושירים.** ולא יותר. ות"ק נמי דלעיל דאמרו לו לא אמרו בית סאתים אלא לקרפף ולגינה אבל אם היה דיר או סהר או חצר וכו' כר' עקיבא קאמר, דהיכא דאיכא בית דירה אפילו טובא נמי, וכשלא הוקף לדירה בית סאתים. ומאי בינייהו, אמרינן בגמ' דאיכא בינייהו דבר מועט שבית סאתים יותר על שבעים אמה ושיריים רבועים, ות"ק שרי בבית סאתים שלמים, ולר"ע ע' אמה ושיריים על ע' אמה ושיריים ותו לא. וכיצד ידענו דבית סאתים יותר על ע' אמה ושיריים רבועים, דהא אמרינן בגמרא וכמה הן סאתים כחצר המשכן, וחצר המשכן כתיב ביה (שמות כז) אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים ודרשינן מאי חמשים בחמשים, אמרה תורה טול חמשים שארכו יתר על רחבו וסבב נ' הנותרים לשיעור שבת, דהוו להו ע' אמה וד' טפחים מרובעים. כיצד, עשה מהם ה' רצועות של עשר אמה רוחב ואורכן חמשים, תן אחת למזרחה ואחת למערבה, הרי רחבה ע' וארכה נ', שים אחת לדרום ואחת לצפון הרי שבעים על שבעים אלא שהקרנות פגומים לכל קרן וקרן עשר על עשר מפני התוספת שהוספת, טול מן הרצועה החמישית ארבע חתיכות של עשר [על עשר] ושים לארבע קרנות ונתמלאו, טול עשר על עשר הנותרים שהם ששים טפחים [על ששים טפחים] ועשה אותם רצועות של שני טפחים, הרי שלשים רצועות אורך כל אחת עשר אמות, שהן שלש מאות אמה, תן שבעים לכל רוח הרי שבעים [אמות] וד' טפחים, על שבעים אמות וד' טפחים אלא שהקרנות פגומים טפחיים על טפחיים, ונשארו בידך כ' אמה טול מהם ח' טפחים ושים לקרנות ונתמלאו, ונשארו בידך י"ח אמות וד' טפחים אורך ברוחב טפחיים והיינו דבר מועט, שאם באת לחלקן ולהקיף אין מגיע תוספת לרוחב שני שלישי אצבע דהא בעי למעבד מינה רצועות של רפ"ג [אמות] אורך להקיף הד' רוחות. כך מצאתי פירוש שטה זו בפירושי רש"י ונכון הוא. והרמב"ם בקש חשבונות רבים ולא ירדתי לסוף דעתו. ובמה שאמר רבי עקיבא אפילו אין בה אחד מאלו מטלטלים בתוכה, הלכתא כותיה. אבל במאי דפליג אחכמים דאמרו לו דלעיל וסבר דשבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים ותו לא, בהא הלכה כחכמים. דבבית סאתים כחצר המשכן שרי, שהוא דבר מועט יותר על ע' אמה ושיריים רבועים: **אם היתה ארכה יותר על רחבה.** ואע"ג דמיעט רחבה והוסיף על ארכה ואין בכולה אלא בית סאתים, אין מטלטלין, דמרובע הוא דשרו רבנן היכא דלא הוקף לדירה. והלכה כר' יוסי דפליג אדרבי אליעזר ולא בעי מרובעות:

משניות מבוארות – קהתי

וְשִׁירַיִם – היינו שטח רבוע שהוא בקירוב חמשת אלפים אמה מרובעות, כשטחה של חצר המשכן, והוא הנקרא בית סאתיים, כמו שבארנו (בהקדמה למשנתנו), **מֵקֶפֶּת גָּדֵר גָּבוֹהַּ עֲשָׂרָה טְפָחִים** – כלומר הגינה שהיא מוקפת גדר גבוה עשרה טפחים, והוא הדין לקרפף, **מְטַלְטְלִין בְּתוֹכָהּ** – בשבת, **וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא בָהּ שׁוֹמֵרָה** – שתהא בגינה סוכת שומרים, **אוֹ בֵּית דִּירָה** – לבעל הבית, אף על פי שאינו דר שם אלא לפרקים, **אוֹ שֶׁתְּהֵא סְמוּכָה לָעִיר** – בתוך אלפיים אמה שמאחורי העיר, שהוא תחום שבת, שבכגון זה רגיל בעל הבית ללכת שמה בשבת ולטייל בה, והרי זה כאילו דר שם. רבי יהודה בן בבא סובר, שאפילו גינה וקרפף שהוקפו לדירה, אין מטלטלים בתוכם אלא אם כן שטחם אינו גדול מבית סאתיים (**רש"י; ברטנורא**). יש מפרשים דעת רבי יהודה בן בבא, שעד בית סאתיים די שתהא בהם שומירה או בית דירה, אבל ביותר מבית סאתיים צריכים שיהיו מוקפים לדירה ממש (**תוספות**). **רַבִּי יְהוּדָה** (בר אלעאי) **אוֹמֵר: אֲפִלּוּ אֵין בָּהּ אֶלָּא בּוֹר וְשִׂיחַ וּמְעָרָה** – בור או שיח (שוחה) או מערה, **מְטַלְטְלִין בְּתוֹכָהּ** – בשבת. רבי יהודה סובר, שאיו צורך שתהא בה שומירה או בית דירה, אלא די כשיש שם בור או שוחה לכינוס מי גשמים, או מערה להסתופף תחתיה מפני החמה, שהואיל ואף זה מוכיח, שלצורך אדם הוקפה, מותר לטלטל בתוכה (**הר"ר יונתן**). **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אֲפִלּוּ אֵין בָּהּ אַחַת מִכָּל אֵלּוּ** – לא שומירה ולא בית דירה ואף לא בור ושיח ומערה, **מְטַלְטְלִין בְּתוֹכָהּ** – בשבת, **וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא בָהּ שִׁבְעִים אַמָּה וְשִׁירַיִם, עַל שִׁבְעִים אַמָּה וְשִׁירַיִם** – ולא יותר. בגמרא מבואר, שרבי עקיבא חולק על החכמים שאמרו (לעיל משנה ג): "לא אמרו בית סאתיים אלא לגינה ולקרפף", שכן לדעת רבי עקיבא אין מטלטלין בתוכם אלא אם כן שטחם הוא ריבוע של שבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים, היינו קרוב לבית סאתיים, כגון שבעים אמה ושני שלישי אמה על שבעים אמה ושני שלישי אמה (שהם $4993\ ^{7}/_{9}$ אמות מרובעות), אבל אם השטח הוא בית סאתיים (5000 אמה מרובעות), אסור לטלטל בו, ואילו האחרים מוסיפים את ההפרש הקטן שיש בבית סאתיים יותר ממה שיש בשבעים אמה ושיריים על שבעים אמה ושיריים, כלומר שלדעתם מותר לטלטל אף בבית סאתיים שלם. **הרמב"ם** מפרש, שכוונת הגמרא היא, שרבי עקיבא חולק בשיעור השיריים על רבי יהודה בן בבא, שלדעת רבי יהודה בן בבא השיריים הם חמש שביעיות אמה בקירוב, שבכגון זה הריבוע הוא כמעט בית סאתיים שלם, ואילו לדעת רבי עקיבא השיריים הם שני שלישי אמה או משהו יותר, באופן שהריבוע אינו אלא קרוב לבית סאתיים, כמו שבארנו (בהקדמה למשנתנו). ואמנם הלכה כרבי עקיבא, שאפילו אין בגינה ובקרפף אחד מאלו, מטלטל בתוכם, אבל אין הלכה כמותו בשיעור הריבוע של בית סאתיים בקירוב, אלא אף אם השטח הוא בית סאתיים שלם, מותר לטלטל בו. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם הָיָה אָרְכָּהּ** – של הגינה, **יָתֵר עַל רָחְבָּהּ אֲפִלּוּ אַמָּה אַחַת** – אף על פי שאין שטחה יותר מבית סאתיים, **אֵין מְטַלְטְלִין בְּתוֹכָהּ** – שלדעת רבי אליעזר לא התירו חכמים לטלטל בגינה של בית סאתיים שלא הוקפה לדירה אלא אם כן שטחה הוא רבוע, ארכו כרחבו; **רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: אֲפִלּוּ אָרְכָּהּ פִּי שְׁנַיִם בְּרָחְבָּהּ** – כמו בחצר המשכן, שהיתה מאה אמה אורך על חמישים אמה רוחב, **מְטַלְטְלִין בְּתוֹכָהּ** – והלכה כרבי יוסי. בברייתא המובאת בגמרא הנוסח הוא: "רבי אליעזר אומר: אם היה ארכה יתר על פי שניים ברחבה אפילו אמה אחת אין מטלטלין בתוכה", ומבואר בגמרא שאף במשנתנו יש להגיה כנוסח הברייתא; אם כן מהו ההבדל בינו לבין רבי יוסי? על כך משיבה הגמרא: ההבדל ביניהם הוא "ריבוע שריבעוהו חכמים", ומפרש **רש"י**, שרבי אליעזר מצריך לכתחילה צורת מלבן כחצר המשכן, ואילו רבי יוסי מצריך לכתחילה צורת ריבוע, אלא שבדיעבד אפילו ארכה פי שניים מרחבה מותר. ברם **בעלי התוספות** מקשים על פירושו של רש"י, והם מפרשים **כרבנו חננאל**, שכוונת הגמרא היא למה שנחלקו תנאים (להלן ד, ח) בענין אלפיים אמה של תחום שבת, שלדעת רבי חנינא בן אנטיגנוס עגולות הן, כלומר שיש לאדם ממקום שביתתו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ו אָמַר רַבִּי אֶלְעָאי, שָׁמַעְתִּי מֵרַבִּי אֱלִיעֶזֶר: וַאֲפִלּוּ הִיא כְּבִית כּוֹר; וְכֵן שָׁמַעְתִּי מִמֶּנּוּ: אַנְשֵׁי חָצֵר שֶׁשָּׁכַח אֶחָד מֵהֶן וְלֹא עֵרֵב – בֵּיתוֹ אָסוּר מִלְּהַכְנִיס וּמִלְּהוֹצִיא לוֹ, אֲבָל לָהֶם מֻתָּר; וְכֵן שָׁמַעְתִּי מִמֶּנּוּ: שֶׁיּוֹצְאִין בְּעַקְרְבָנִים בַּפֶּסַח. וְחִזַּרְתִּי עַל כָּל תַּלְמִידָיו וּבִקַּשְׁתִּי לִי חָבֵר, וְלֹא מְצָאתִי.

פרק שלישי

א בַּכֹּל מְעָרְבִין וּמִשְׁתַּתְּפִים, חוּץ מִן הַמַּיִם וּמִן הַמֶּלַח. וְהַכֹּל נִקָּח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר, חוּץ מִן הַמַּיִם וּמִן הַמֶּלַח. הַנּוֹדֵר מִן הַמָּזוֹן, מֻתָּר בַּמַּיִם וּבַמֶּלַח. מְעָרְבִין לַנָּזִיר בַּיַּיִן וּלְיִשְׂרָאֵל בַּתְּרוּמָה. סֻמְכוֹס אוֹמֵר: בַּחֻלִּין. וְלַכֹּהֵן בְּבֵית הַפְּרַס.

פירוש ברטנורא

ו אפילו היא כבית כור. אפלוגתא דלעיל קאי אגינה וקרפף: **אנשי חצר ששכח אחד מהם ולא עירב.** ולמחר בטל רשות חצרו לחביריו, שהיה אוסר עליהן מלהוציא מבתיהן לחצר, שהחצר ברשות כולן וחלקו אוסר עליה. הואיל ובטל רשות חצרו בטל אף רשות ביתו, אע"פ שלא פירש ונעשה אורח אצלם לפיכך אף ביתו מותר להם. אבל אסור לו להכנים ולהוציא מביתו לחצר, אע"פ שהוא מותר להכנים ולהוציא מבתיהם לחצר כשאר כל אדם הנכנס לבית חברו שמותר לו להוציא מבית חברו לחצר, דהא רשותא דחד הוא, מ"מ מביתו אסור הוא להוציא. ולא אמרינן כיון דבטל להו רשות ביתו הרי ביתו כבתיהם, דבשעה שמוציא מביתו לחצר חוזר ומחזיק ברשותו הוא ואוסר עליהן, כדתנן בהדר עם העובד כוכבים, מי שנתן רשותו וחזר והוציא בין בשוגג בין במזיד הרי זה אוסר: **שיוצאים בעקרבנין בפסח.** משום מרור. ועקרבנין ירק שעליו שלו דומות לעקרב. ואני שמעתי סיב הגדל סביבות הדקל: **ובקשתי לי חבר.** לג' דברים הללו אם שמע מפיו, ולא מצאתי. ואין הלכה כאחד מהן. דגבי גינה וקרפף לא שרי טפי מבית סאתים. ואנשי חצר ששכח אחד מהן ולא עירב ובטל רשותו ולא בטל ביתו אף להם אסור ביתו, אבל מבתיהם לחצר מותר. ועקרבנין לאו מרור הוא ואין אדם יוצא בו ידי חובתו בפסח:

ג א בכל מערבין. עירובי חצירות אין מערבין אלא בפת. והאי בכל דתנן במתניתין, לאו דוקא, כדאמרינן בגמרא אין למדין מן הכללות אפילו במקום שנאמר בהן חוץ, דהא הכא תנן בכל מערבין חוץ מן המים ומן המלח, ואיכא נמי כמהין ופטריות דאין מערבין ולא משתתפים בהם דלאו מזון גינהו, כמו מים ומלח: **ומשתתפים.** שתופי מבואות: **הכל נלקח בכסף מעשר.** כדכתיב (דברים יד) ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך: **חוץ מן המים ומן המלח.** דלאו פרי מפרי הוא: **הנודר מן המזון.** לא דאמר יאסר עלי מזון, דאין נקרא מזון אלא חמשת המינים דזיינו וסעדי, אלא כגון דאמר כל

משניות מבוארות – קהתי

אלפיים אמה בעיגול, היינו שתחום השבת שלו הוא עיגול שחצי קוטרו הוא אלפיים אמה. וחכמים סוברים: מרובעות הן, כטבלה ריבועית, כדי שיהא נשכר לזוויות, שכן האלכסון שלו הוא יותר מאלפיים אמה. ובענין זה נחלקו כאן רבי אליעזר ורבי יוסי, שרבי אליעזר סובר שאם ארכה של הגינה יתר על פי שניים ברחבה, כלומר שאפילו כשאלכסונה הוא יתר על פי שניים ברחבה, אסור לטלטל בתוכה. ורבי יוסי סובר, שאפילו ארכה פי שניים ברחבה כחצר המשכן, אף על פי שאלכסונה הוא יתר על פי שניים ברחבה (111.8 אמות), מכל מקום מותר לטלטל בה. וכן מפרש **הרמב"ם**: "רבי אליעזר סובר, שלא יוסיף האורך על הרוחב אלא כשיעור שיהא האלכסון כפל הרוחב (היינו שיהא האורך 93 1/27 והרוחב 53 ¼, שבכגון זה האלכסון הוא 107 ½; ואלו החשבונות כולם בקירוב) ולא יהיה לדעת רבי אליעזר לעולם באורך בית סאתיים יותר מתשעים ושלש ושליש תשיעית אמה. ולדעת רבי יוסי יהיה ארכו מאה אמה".

באור משנה ו

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָאי, שָׁמַעְתִּי מֵרַבִּי אֱלִיעֶזֶר: וַאֲפִלּוּ הִיא כְּבִית כּוֹר – אפילו הגינה (או הקרפף) גדולה כבית כור, היינו שטח שאפשר לזרוע בו בית כור תבואה, שהוא שלשים סאה (75000 אמה מרובעות), מותר לטלטל בה, הואיל ויש לה מחיצות, אף על פי שלא הוקפה לדירה. **וְכֵן שָׁמַעְתִּי מִמֶּנּוּ** – מרבי אליעזר: **אַנְשֵׁי חָצֵר שֶׁשָּׁכַח אֶחָד מֵהֶן וְלֹא עֵרֵב** – שלא נתן חלקו בעירוב החצר, והרי הוא אוסר על כל שאר הדיירים להוציא מבתיהם לחצר, אם בשבת ביטל את רשותו שבחצר לשאר הדיירים, **בֵּיתוֹ אָסוּר מִלְּהַכְנִיס וּמִלְּהוֹצִיא לוֹ** – הואיל וביטל את רשותו, אנו אומרים שמן הסתם ביטל להם אף את ביתו, ואף על פי שמותר לו להכניס ולהוציא מבתיהם לחצר, משום שנעשה כאורח אצלם, מכל מקום אסור לו להכניס ולהוציא מביתו לחצר, שלא יהא נראה כאילו חוזר בו מביטולו ומחזיק שוב ברשותו, **אֲבָל לָהֶם מֻתָּר** – לשאר הדיירים מותר להכניס ולהוציא מביתו. **וְכֵן שָׁמַעְתִּי מִמֶּנּוּ: שֶׁיּוֹצְאִין בְּעַקְרְבָנִים** – מין עשב, **בַּפֶּסַח** – משום מרור, **וְחִזַּרְתִּי עַל כָּל תַּלְמִידָיו** – של רבי אליעזר, **וּבִקַּשְׁתִּי לִי חָבֵר** – שיאמר, שאף הוא שמע שלשה דברים אלו מפי רבי אליעזר, **וְלֹא מְצָאתִי** – ואמנם אין הלכה כאחת מהן. אלא: א) בגינה ובקרפף השיעור הוא עד בית סאתיים ולא יותר; ב) אנשי החצר ששכח אחד מהם ולא עירב וביטל להם רשותו, כל זמן שלא פירש שמבטל להם אף ביתו, אף לשאר הדיירים אסור להכניס ולהוציא מביתו לחצר; ג) עקרבנים אינם מרור, ואין אדם יוצא בהם ידי חובתו בפסח (**ברטנורא**).

~ יום שישי ~

באור משנה א

בַּכֹּל – בכל מזון, **מְעָרְבִין** – ערובי חצרות ועירובי תחומין (**רש"י; הר"ר יונתן**); ויש מפרשים: מערבין – עירובי תחומין דווקא, שאילו עירובי חצרות אין מערבין אלא בפת (**תוספות; רמב"ם; ברטנורא**), **וּמִשְׁתַּתְּפִים** – שיתופי מבואות (עיין פתיחה למסכתנו), **חוּץ מִן הַמַּיִם וּמִן הַמֶּלַח** – לפי שאינם מזון. בגמרא מבואר, שמה שנקטה המשנה "בכל מערבין ומשתתפין", לאו דווקא הוא, ואין למדים מן הכללות אפילו במקום שנאמר בהם "חוץ", שהרי גם כמהים ופטריות אינם חשובים מזון, ואין מערבים ולא משתתפים בהם. **וְהַכֹּל נִקָּח בְּכֶסֶף מַעֲשֵׂר** – הפודה מעשר שני שלו ומעלה את כסף הפדיון לירושלים, רשאי ליקח שם בכסף זה כל מיני מאכלים ומשקאות, כמו שכתוב (**דברים יד, כו**): "ונתת הכסף בכל אשר תאוה נפשך", **חוּץ מִן הַמַּיִם וּמִן הַמֶּלַח** – שלמדים מן הכתוב (שם) ב"כלל ופרט וכלל", שאין ניקחים בכסף מעשר שני אלא דברים שהם פרי מפרי וגידולי קרקע (עיין מעשר שני א, ה). **הַנּוֹדֵר מִן הַמָּזוֹן** – בגמרא מבואר, שאין הכוונה כאן שאסר על עצמו מזון, שכן "מזון" אינו כולל אלא חמשת מיני הדגן בלבד, אלא הכוונה היא שאסר על עצמו בנדר כל דבר המזין, **מֻתָּר בַּמַּיִם וּבַמֶּלַח** – שאינם בגדר דברים המזינים. **מְעָרְבִין לַנָּזִיר בַּיַּיִן** – אף על פי שהנזיר אסור בשתיית יין, מכל מקום מותר לערב בשבילו ביין, הואיל והוא ראוי לאחרים, **וּלְיִשְׂרָאֵל בַּתְּרוּמָה** – וכן מערבין לישראל בתרומה, הואיל והיא ראויה באכילה לכוהנים, אף על פי שהיא אסורה לישראל. **סֻמְכוֹס אוֹמֵר: בַּחֻלִּין** – אין מערבין לישראל בתרומה אלא בחולין, שלדעת סומכוס אין מערבים לאדם אלא במזון הראוי לו לאכילה. בגמרא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֲפִלּוּ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לֵילֵךְ לְחוּץ וְלֶאֱכוֹל.

ב מְעָרְבִין בַּדְּמַאי, וּבְמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ, וּבְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ, וְהַכֹּהֲנִים בַּחַלָּה וּבַתְּרוּמָה; אֲבָל לֹא בַּטֶּבֶל, וְלֹא בְּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ, וְלֹא בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ. הַשּׁוֹלֵחַ עֵרוּבוֹ בְּיַד

פירוש ברטנורא

הזן עלי קונם, וכל מילי זיני ומשביעים לפי שעה חוץ מן המים והמלח: **מערבין לנזיר ביין.** דאף על גב דלא חזי לדידיה, חזי לאחרינו: **ולישראל בתרומה.** דהא חזיא לכהנים: **סומכוס אומר בחולין.** דמידי דחזי ליה בעינן. וביין לנזיר לא פליג סומכוס, מפני שאפשר שישאל הנזיר על נדרו ויהיה היין מותר לו באותה שבת, אבל תרומה אי אפשר שתהיה ראויה לישראל, שאפילו ישאל המפריש התרומה עליה והרי היא כאילו לא הורמה, הרי היא חוזרת לטבלה ואסור לאכול ממנה עד שיחזור ויפריש תרומה אחרת, ואין מפרישין תרומה בשבת אפילו בין השמשות, הילכך לא חזיא ליה. ואין הלכה כסומכוס: **ולכהן בבית הפרס.** סתמא היא, ולאו סומכוס קאמר לה. בית הפרס, שדה שנחרש בה קבר מותר לכהן ליכנס שם כשהוא מנפח והולך, ורואה שאינו נוגע בעצם כשעורה. ומשום הכי מותר ליתן עירובו שם שהרי יכול להכנס במקום שנתן שם עירובו והוי הוא ועירובו במקום אחד: **לחוץ.** לעשות מחיצה בינו לקבר שלא יאהיל, כגון שיכנס שם בשידה תיבה ומגדל, אלמא חזי ליה. ופלוגתא דר' יהודה ורבנן מוקמינן בגמרא דאפילו בישראל פליגי רבנן עליה דר"י ואמרי דאין מניחין עירובי תחומין בבית הקברות, ולא נקט כהן אלא להודיעך כחו דר"י דאפילו בכהן שרי. ובהא קמיפלגי, דר"י סבר אע"ג דאסור ליהנות ולהשתמש בבית הקברות, מותר להניח שם עירוב, דאין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה ומצות לאו ליהנות נתנו, ואע"פ שמשתמר שם העירוב אחר קנייתו דהא בין השמשות קונה וכבר נעשית המצוה והוא משתמר שם כל השבת. קסבר ר"י אין אדם מקפיד על עירובו אם אבד או נגנב לאחר שקנה ורבנן סברי אדם מקפיד על עירובו לאחר שקנה, ורוצה שלא יגנב, הלכך כשהעירוב משתמר בבית הקברות כל השבת לאחר שקנה בין השמשות ונגמרה מצותו נמצא משתמש באסורי הנאה שהקברות אסורים בהנאה, לפיכך לא יניח אדם עירוב בבית הקברות. והלכה כחכמים:

ב מערבין בדמאי. בכבר שלקחה מעם הארץ ולא הפריש ממנה תרומת מעשר של דמאי: **ובמעשר ראשון כו' אבל לא בטבל וכו'.** כולן מפורשין במס' שבת פרק מפנין: **השולח את עירובו ביד חרש כו'.** להוליכו לסוף אלפים אמה. ודוקא בעירובי תחומין אינו עירוב אם שלחו ביד קטן, אבל בעירובי חצרות קיי"ל קטן גובה את העירוב: **ביד מי שאינו מודה בעירוב.** כגון כותי או צדוקי: **ואם אמר לאחר.** כשר, לקבלו מן הפסול ויוליכנו הכשר לסוף אלפים

משניות מבוארות – קהתי

מבואר, שביחס לנזיר אין סומכוס חולק שמערבים לו ביין, מפני שאפשר לו להישאל על נדרו ויהא מותר בשתיית היין. אבל תרומה אי אפשר שתהא ראויה לישראל, שאף על פי שהמפריש תרומה יכול אף הוא להישאל עליה, כלומר שטעה בהפרישו מזה על זה, מכל מקום אסורה לו באכילה, שהרי היא חוזרת להיות טבל, ואסור לאכול ממנה עד שיחזור ויפריש תרומה אחרת, ואין מפרישים תרומה בשבת אפילו בין השמשות. **וְלַכֹּהֵן בְּבֵית הַפְּרָס** – שדה שנחרש בו קבר, מאה אמה מסביב לקבר נקרא "בית הפרס", היינו שטח שיש בו ספק טומאת מת, ועפרו מטמא מדברי סופרים במגע ובמשא, שחוששים שמא גררה עמה המחרשה עצם כשעורה מעצמות המת ("פרס" מלשון "פרוס לרעב לחמך", שעל ידי החרישה נשברו ונתפזרו עצמות מהקבר); ובאה המשנה ללמד, שאף על פי שאסור לכהן ליכנס לשם מדברי סופרים, מכל מקום התירו חכמים להניח שם בשבילו עירוב תחומים, לפי שהוא יכול להיכנס שם למקום עירובו כשהוא מנפח והולך, היינו כשהוא בודק את הדרך בשעת הילוכו, ורואה שאינו נוגע בעצם כשעורה. **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֲפִלּוּ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת** – שטומאתו מן התורה, מותר להניח עירוב תחומים בשביל כהן, **מִפְּנֵי שֶׁיָּכוֹל לֵילֵךְ לָחוּץ** – ויש גורסים: מפני שיכול לחוץ ולילך. כלומר לעשות מחיצה בינו ובין הקברים, שלא ייטמא, כגון שייכנס לשם בשידה תיבה ומגדל (בקרון סגור). **וְלֶאֱכוֹל** – שם את עירובו (עיין בגמרא שמבואר שם כיצד יביא אליו את האוכל); הלכך קונה לו עירובו אף בבית הקברות.

בגמרא מבואר, שאפילו בישראל נחלקו חכמים על רבי יהודה וסוברים, שאסור להניח עירובי תחומים בבית הקברות, ולא נקטה המשנה כהן אלא להשמיענו דעתו של רבי יהודה, שאפילו לכהן מותר לערב שם; וטעם מחלוקתם הוא, לפי שבית הקברות אסור בהנאה, אלא הואיל ואין מערבים עירובי תחומים כי אם לדבר מצווה, ומצוות לאו ליהנות ניתנו, לפיכך סובר רבי יהודה, שמותר להניח עירוב בבית הקברות; ואף על פי שהעירוב נשאר שם גם לאחר שנעשתה בו המצווה, שהרי הוא קונה לו בין השמשות, ויש שהוא משתייר שם כל השבת, מכל מקום סובר רבי יהודה שאין אדם מקפיד על עירובו אם ייגנב או יאבד לאחר שקנה לו שביתה, וכיון שאין כאן כל הנאה, מותר שיקנה לו העירוב בבית הקברות. אבל חכמים סוברים, שאדם מקפיד על עירובו אף לאחר שקנה לו, והוא רוצה שלא ייגנב, הלכך כשהעירוב משתמר בבית הקברות לאחר שנעשתה מצוותו, נמצא משתמש באיסורי הנאה, שהרי בית הקברות אסור בהנאה. הלכך אסור לאדם להניח עירוב תחומים בבית הקבדות; וכן הלכה.

באור משנה ב

מְעָרְבִין – עירובי תחומים ועירובי חצרות, וכן משתתפים בשיתופי מבואות, **בַּדְּמַאי** – בכיכר שנלקחה מעם הארץ החשוד על המעשר, שאף על פי שאסור לאכלה עד שיעשרוה מספק (עיין פתיחה למסכת דמאי), מכל מקום מותר לערב בה, לפי שהיא ראויה לאכילה לעניים, כמו ששנינו (דמאי ג, א): "מאכילין את העניים דמאי"; ואף לעצמו ראויה היא, שכן יכול הוא להפקיר את נכסיו ולהיות עני; **וּבְמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ** – שהופרשה ממנו תרומת מעשר, אף אם לא הופרשה ממנו תרומה גדולה, כגון שהקדים הלוי ליטול את מעשרו בשבלים, היינו קודם שנתחייבה התבואה בתרומה, שבכגון זה פטור הלוי מלהפריש ממנו תרומה גדולה (עיין ברכות ז, א), ולכן מותר לערב בו; **וּבְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ** – ואפילו כשנפדו על ידי הבעלים ללא תוספת חומש, שכן הפודה מעשר שני שלו או הקדשו, צריך להוסיף חומש על דמי פדיונו, מכל מקום אין החומש מעכב, והרי הם פדויים וראויים לאכילה, ומותר, איפוא, לערב בהם; **וְהַכֹּהֲנִים** – מערבים, **בַּחַלָּה** – שמפרישים מן העיסה ונותנים לכהנים, **וּבַתְּרוּמָה** – ואף על פי ששנינו לעיל (משנה א), שאף לישראל מערבים בתרומה, מכל מקום נקטה משנתנו "והכהנים בחלה ובתרומה", מפני שהכהנים רגילים היו לערב בחלה ובתרומה, שהיו מצויות להם. ועוד, משום שפיסקה זו שנוייה במסכת פסחים (ב, ה), ושם דווקא "כהנים", הלכך נשנתה גם כאן באותו לשון (**הרא"ש; "תוספות יום טוב"**). **אֲבָל לֹא בַּטֶּבֶל** – אסור לערב בטבל, היינו במזון שלא הפרישו ממנו תרומה ומעשר, לפי שאסור הוא באכילה אף לכהן; ובגמרא מבואר: אפילו בטבל מדרבנן, כגון הזרוע בעציץ שאינו נקוב; **וְלֹא בְּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ** – אין צורך לומר במעשר ראשון שלא הופרשה ממנו תרומת המעשר, שהרי טבל גמור הוא, אלא כוונת המשנה היא, שלא ניטלה ממנו תרומה גדולה, וכגון שלאחר מירוח הכרי, היינו לאחר שנתחייבה התבואה בתרומה, הקדים הלוי ונטל את מעשרו קודם שהפרישו ממנה תרומה גדולה, שבכגון זה חייב הלוי להפריש ממעשרו לא רק תרומת מעשר אלא גם תרומה גדולה, וכל זמן שלא הפריש ממנו תרומה גדולה, הרי הוא טבל ואסור לערב בו; **וְלֹא בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ** – ואפילו ניפדו, אלא שלא ניפדו כהלכתם, כגון מעשר שני שפדאו באסימון (מטבע שאין עליה צורה), והקדש שחיללו על גבי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, אוֹ בְּיַד מִי שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בָּעֵרוּב — אֵינוֹ עֵרוּב; וְאִם אָמַר לְאַחֵר לְקַבְּלוֹ מִמֶּנּוּ — הֲרֵי זֶה עֵרוּב.
ג נְתָנוֹ בָּאִילָן, לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים — אֵין עֵרוּבוֹ עֵרוּב, לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים — עֵרוּבוֹ עֵרוּב. נְתָנוֹ בַּבּוֹר, אֲפִלּוּ עָמֹק מֵאָה אַמָּה — עֵרוּבוֹ עֵרוּב. נְתָנוֹ בְּרֹאשׁ הַקָּנֶה אוֹ בְּרֹאשׁ הַקֶּנְדָּס, בִּזְמַן שֶׁהוּא תָּלוּשׁ וְנָעוּץ, אֲפִלּוּ גָּבוֹהַּ

פירוש ברטנורא

אמה: **הרי זה עירוב.** ובלבד שיהא הוא עומד ורואה בשעה שהפסול נותנו ליד הכשר, אע"פ שאינו רואה כשהכשר מוליכו, דחזקה שליח עושה שליחותו: **ג נתנו באילן.** העומד ברה"ר ויש בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יותר: **למעלה מעשרה אין עירובו עירוב.** דכיון דהאילן רחב ד', למעלה מעשרה הוי רשות היחיד, והוא קנה שביתתו ברה"ר, וכיון דאי הוי בעי למשקל עירוביה ומיכליה בשעה שהעירוב זוכה לו דהיינו בין השמשות לא מצי שקיל ליה דמייתי מרשות היחיד לרשות הרבים לא הוי עירוב: **למטה מעשרה הרי זה עירוב.** דלמטה מעשרה כרמלית היא, דכל משלשה ועד תשעה ברוחב ארבעה כרמלית היא, וכיון דאי שקיל ליה לעירוביה אין כאן אלא איסור שבות, הרי זה עירוב. ומתניתין רבי היא דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות. ובשעה שהעירוב זוכה לו דהיינו בין השמשות מצי שקיל ליה, ונמצא הוא ועירובו במקום אחד הילכך הוי עירוב: **נתנו בבור.** שבכרמלית כגון שבבקעה ושבשדות ונתכוין לשבות בבקעה או בשדה, הרי זה עירוב, דבור עצמו רשות היחיד והוא קנה שביתה בכרמלית ובשעה שהעירוב זוכה לו דהיינו בין השמשות מצי שקיל ליה, כרבי דאמר כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות: **אפילו גבוה מאה אמה.** ואין למטה רוחב ארבע דלאו רשות היחיד הוא, ואע"ג דלמעלה רחב ארבע דהא עירוב על גבי מקום ד' בעינן: **תלוש ונעוץ.** הוא דהוי עירוב, אבל מחובר לא הוי עירוב משום דכי שקיל ליה גזירה שמא יקטום, לפי שהקנה רך הוא איכא למיגזר שמא יקטום כי שקיל ליה, אבל אילן קשה הוא ובין השמשות לשמא יעלה ויתלוש לא חיישינן, אבל קטימת קנה איידי דרכיכא ודאי מקטמא ומחייב משום קוצר. אי נמי קנה וקונדס מיחלף ליה מחובר בתלוש, דקנים הרבה תלושין נעוצים ונראין כמחוברים, משום הכי איכא למיגזר שמא יקטום במחובר ויחשוב שהוא תלוש, אבל באילן ליכא למיגזר שמא יעלה ויתלוש ויטעה לחשוב

משניות מבוארות – קהתי

קרקע, שבכגון זה אין פדיונם פדיון (עיין שבת יח, א), הלכך מעשר שני והקדש אלו אסורים באכילה, ואסור לערב בהם. **הַשּׁוֹלֵחַ עֵרוּבוֹ** – השולח מזון להניחו בסוף אלפיים אמה, בשביל עירוב תחומים שלו, **בְּיַד חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן** – שאינם בני דעת, **אוֹ בְּיַד מִי שֶׁאֵינוֹ מוֹדֶה בָּעֵרוּב** – כגון כותי, **אֵינוֹ עֵרוּב** – לפי שחרש שוטה וקטן אינם בני שליחות, שהרי לא ידעו לומר: "שביתת פלוני במקום הזה", ומי שאינו מודה בעירוב חשוד שלא ימלא שליחותו זו; ואפילו ראה המשלח שהניח את העירוב במקום שאמר לו, שמא לא התכוון להקנות לו שביתה (**הר"ר יונתן**). **וְאִם אָמַר לְאַחֵר לְקַבְּלוֹ מִמֶּנּוּ** – לקבל את העירוב מן החרש והשוטה והקטן או מן הכותי, והוא יניח את העירוב בשבילו, **הֲרֵי זֶה עֵרוּב** – בגמרא מבואר, שמדובר כאן "בעומד ורואהו", ומפרש **רש"י**, שרואהו עד שמוליכו, כלומר שהמשלח רואה שהפסול מוליך את העירוב לאחר, ואף על פי שלא ראה שהאחר קיבל מהם, דיו, שאנו אומרים: חזקה שהשליח עושה את שליחותו (**וכן מפרשים הר"ר יונתן; רבנו חננאל והמאירי**). ויש מפרשים: בעומד ורואהו – שהמשלח רואה בשעה שהאחר מקבל את העירוב מיד הפסול, ואף על פי שאינו רואה שהאחר מוליכו למקום העירוב, שחזקה שליח עושה שליחותו (**פירוש המשנה להרמב"ם; ברטנורא**).

~ שבת קודש ~

באור משנה ג

היסודות ההלכתיים של משנתנו והמשניות הבאות הם כדלהלן:

א. כל הדברים שהם אסורים משום "שבות", לא גזרו עליהם בערב שבת בין השמשות (כך סובר רבי במחלוקתו עם חכמים, והלכה כמותו). כלומר שאינם אסורים אלא בשבת עצמה, אבל בין השמשות מותרים הם. ברם, אין ה"שבות" מותרת בין השמשות אלא לצורך מצווה או משום דוחק (רמב"ם הל' שבת כד, י).

ב. אין מערבים עירובי תחומים אלא לדבר מצווה.

ג. שעת קניית העירוב היא בערב שבת בין השמשות.

ד. המערב עירוב תחומים, צריך שיהא הוא ועירובו במקום אחד, כלומר שיוכל לאכול את מזון עירובו בין השמשות במקום שנתכוון לשבות בו.

נְתָנוֹ – את העירוב, **בָּאִילָן** – העומד ברשות הרבים, ורחבו ארבעה על ארבעה טפחים או יותר, **לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים** – שדינו שם כרשות היחיד, **אֵין עֵרוּבוֹ עֵרוּב** – בגמרא מבואר, שנתכוון לשבות מתחת לאילן ברשות הרבים, וכיון שנתן את עירובו באילן למעלה ברשות היחיד, נמצא שאין הוא ועירובו במקום אחד, שהרי בשעת קניית העירוב, שהוא בין השמשות, לא יוכל להוריד את העירוב מן האילן, שהוא רשות היחיד, למקום שביתתו, שהוא רשות הרבים, כדי לאכלו שם; הלכך אין עירובו עירוב. **לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים** – אבל אם נתן את העירוב באילן למטה מעשרה טפחים, **עֵרוּבוֹ עֵרוּב** – שלמטה מעשרה באילן דינו ככרמלית, והרי איסור ההוצאה מכרמלית לרשות הרבים אינו אלא איסור "שבות", היינו מדברי סופרים, וכיון שכל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות במקום מצווה, כמו שהקדמנו לעיל, נמצא שהוא ועירובו במקום אחד, שכן בשעת קניית העירוב, בין השמשות, יכול הוא להוריד את עירובו מן האילן למקום שביתתו, כדי לאכלו שם. ואף על פי שהוא משתמש באילן, הרי אף איסור זה אינו אלא מדברי סופרים, ולא גזרו עליו בין השמשות. הלכך עירובו עירוב. **נְתָנוֹ בַּבּוֹר** – שהוא בכרמלית, כגון בבקעה, ונתכוון לשבות בבקעה, **אֲפִלּוּ עָמֹק** – הבור, **מֵאָה אַמָּה** – והרי הוא רשות היחיד, **עֵרוּבוֹ עֵרוּב** – מהטעם שבארנו לעיל, שהואיל ואיסור ההוצאה מרשות היחיד לכרמלית אינו אלא איסור "שבות", וכל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בין השמשות, נמצא שהוא ועירובו במקום אחד, שהרי בשעת קניית העירוב, שהוא בין השמשות, יכול הוא להוציא את עירובו מן הבור כדי לאכלו במקום שביתתו, בכרמלית. **נְתָנוֹ** – את העירוב, **בְּרֹאשׁ הַקָּנֶה אוֹ בְּרֹאשׁ הַקֶּנְדָּס** – המוט, **בִּזְמַן שֶׁהוּא תָּלוּשׁ** – שהקנה תלוש מן הקרקע, **וְנָעוּץ** – בקרקע שברשות הרבים, **אֲפִלּוּ גָּבוֹהַּ מֵאָה אַמָּה** – הואיל ואין במקום הנחת העירוב ארבעה על ארבעה טפחים, **הֲרֵי זֶה עֵרוּב** – שאינם רשות היחיד, ומותר להוריד משם את העירוב למקום שביתתו, שהוא ברשות הרבים. אבל אם הם מחוברים לקרקע אינו עירוב, לפי שאסרו חכמים ליטול משם את העירוב, גזירה שמא יקצץ את ראש הקנה או ראש הקונדס בשעה שיטול את העירוב, או שמא יתלשם, שיחשוב שנעוצים הם ואינם מחוברים. וכיון שגזירה זו היא משום איסור מלאכה של תורה, אף בין השמשות אסור, ונמצא שאין הוא ועירובו במקום אחד. **נְתָנוֹ** – את העירוב, **בַּמִּגְדָּל** – בארון (שהוא בצורת מגדל), **וְאָבַד הַמַּפְתֵּחַ** – שנעל את המגדל ואבד מפתחו; אם אפשר להוציא את העירוב מן המגדל בבין השמשות גם בלי מפתח, כגון שהמנעול קשור בחבלים ואפשר לחתוך אותם בסכין, שהואיל ומקלקלים בחתיכת החבלים, אין כאן אלא איסור שבות, ולא גזרו עליו בין השמשות, **הֲרֵי זֶה עֵרוּב** – שהרי הוא ועירובו במקום אחד, מאחר שיכול לחתוך את החבלים בשעת קניית העירוב ולהוציא עירובו מן המגדל. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁהַמַּפְתֵּחַ בְּמְקוֹמוֹ** – ויש לחשוש שאבד, ולא ימצאנו, **אֵינוֹ עֵרוּב** – שסובר רבי אליעזר: אין כלי ניטל אלא לצורך תשמישו, ואסור לטלטל את הסכין כדי לחתוך את החבלים,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מֵאָה אַמָּה — הֲרֵי זֶה עֵרוּב. נְתָנוֹ בַּמִּגְדָּל וְאָבַד הַמַּפְתֵּחַ — הֲרֵי זֶה עֵרוּב. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁהַמַּפְתֵּחַ בִּמְקוֹמוֹ — אֵינוֹ עֵרוּב.

ד נִתְגַּלְגֵּל חוּץ לַתְּחוּם, וְנָפַל עָלָיו גַּל, אוֹ נִשְׂרַף, אוֹ תְּרוּמָה וְנִטְמֵאת, מִבְּעוֹד יוֹם— אֵינוֹ עֵרוּב; מִשֶּׁחָשְׁכָה — הֲרֵי זֶה עֵרוּב; אִם סָפֵק — רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמְרִים: הֲרֵי זֶה חֲמָר גַּמָּל. רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: סְפֵק הָעֵרוּב — כָּשֵׁר. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: אַבְטֶלְמוֹס הֵעִיד מִשּׁוּם חֲמִשָּׁה זְקֵנִים עַל סְפֵק הָעֵרוּב שֶׁכָּשֵׁר.

פירוש ברטנורא

דתלוש הוא: **נתנו במגדל.** של עץ: **ואבד המפתח הרי זה עירוב.** וכגון שהמנעול קשור בחוטים וחבלים שאם לא ימצא המפתח אי אפשר לחתכן אלא בסכין, ת"ק סבר הואיל ואפשר לפתוח על ידי שיחתוך החבלים בסכין אין כאן איסור סקילה אלא איסור שבות, דמקלקל הוא בחתיכת החבלים וכל המקלקלים פטורים, ואיסור שבות ביה"ש בשעת קניית העירוב לא גזרו בו כדאמרן, הילכך הוי עירוב, דמצי מייתי סכין ויחתוך לחבלים ושקיל לעירוביה. ור' אליעזר סבר אין כלי ניטל אלא לצורך תשמישו ואסור לטלטל הסכין כדי לחתוך החבלים שאין תשמישו אלא לחתוך האוכלים, והואיל ואיכא תרתי, טלטול הסכין, וחתיכת החבלים, אפילו לרבי דאמר כל דבר שהוא משום שבות בין השמשות לא גזרו, בבה"ג מודה דגזרו. ואין הלכה כר"א:

ד נתגלגל חוץ לתחום אינו עירוב. הואיל ויש מביתו שהוא לן שם עד עירובו יותר מאלפים אמה לא מצי למיזל ולמשקליה. והוא שנתגלגל שתי אמות חוץ לאלפים אמה שכל אדם יש לו ארבע אמות ממקום עירובו, שתי אמות מצד מזרחו של עירוב ושתי אמות מצד מערבו: **נפל עליו גל.** והוא דבעי מרא וחצינא לפנייה, דהויא מלאכה ולא שבות: **תרומה ונטמאת.** דהשתא לא חזיא לא לדידיה ולא לאחריני. ואצטריך תנא לאשמעינן נתגלגל חוץ לתחום ונפל עליו גל, דאי אשמעינן נתגלגל, משום דליתיה גביה הוי הוא במקום אחד ועירובו במקום אחר, אבל נפל עליו גל דאיתיה גביה אימא להוי עירוב. ואי אשמעינן נפל עליו גל דלא מצי שקיל ליה אלא במלאכה במרא וחצינא, אבל נתגלגל דאפשר דנשיב זיקא ומהדר ליה לתוך התחום אימא ליהוי עירוב קמ"ל. ותנא נשרף להודיעך כחו דרבי יוסי דאע"ג דאינו בעולם משום ספק לא מתסר. ותנא תרומה שנטמאת להודיעך כחו דר"מ דאע"ג דישנו בעולם וי"ל העמידנה בין השמשות על חזקתה של קודם לכן וטהורה היתה אפ"ה, לא אמרינן חזקה לקולא: **משחשיכה הרי זה עירוב.** דלאחר שקנה בין השמשות אין חוששין לו אם נאבד: **הרי זה חמר גמל.** דמספקא לן אי קנה ליה עירוב והכא הויא ביתו ומהכא יש לו אלפים לכל רוח והפסיד אלפים שמעבר ביתו והלאה, או שמא לא קנה עירוב ומביתו יש לו אלפים לכל רוח ולא קנה לעבר עירובו כלום, ומחמת ספק זה נאסר ללכת אלא אלפים אמה שבין ביתו לעירוב, דממה נפשך בהנך משתרי, אבל באלפים דמעירובו ואילך לא, דילמא לא קנה עירוב. ומביתו ואילך נמי לא, דילמא קנה עירוב. נמצא זה מושכו לכאן וזה מושכו לכאן כאדם המנהיג חמור וגמל שהחמור הולך לפניו וזה מנהיגו והגמל מאחוריו והוא ומושכו וצריך לפנות לפניו ולאחריו: **רבי יוסי ור' שמעון אומרים ספק העירוב כשר.** דאמרינן העמד עירוב על חזקתו, וכשהניחו היה בתוך התחום והיה טהור ולא היה עליו גל לפיכך עירובו עירוב וכן הלכה:

משניות מבוארות – קהתי

שאין משתמשים בסכין בשבת אלא לחתוך בו אוכלים, וכיון שיש כאן שני איסורי שבות, טלטול הסכין וחתיכת החבלים, אף בין השמשות גזרו עליהם; מכאן שאי אפשר להוציא את העירוב בלי מפתח, ונמצא שאין הוא ועירובו במקום אחד, הלכך אין עירובו עירוב. ואין הלכה כרבי אליעזר.

יש תמהים, שהרי גם ברישא, כשנתן את העירוב באילן למטה מעשרה טפחים, יש שני איסורי שבות: איסור הוצאה מכרמלית לרשות הרבים ואיסור שימוש באילן (עיין תוספות רבי עקיבא איגר). בעל "תפארת ישראל" מיישב תמיהה זו, שכן שונה הדבר ברישא, לפי שאינו מתחייב על השימוש באילן משום שהוציא מכרמלית לרשות הרבים, ולא על ההוצאה משום שהשתמש באילן, וכיון שאינו עובר על שני האיסורים ברגע אחד, נמצא שכל איסור ואיסור נעשה לחוד לצורך מצווה, ולא גזרו עליו בין השמשות, מה שאין כן בסיפא, ששני האיסורים תלויים זה בזה, שהואיל ולוקח את הסכין בשביל לחתוך החבלים אף לקיחת הסכין איסור שבות הוא, והרי זה כאילו עובר עליהם בבת אחת, הלכך בכגון זה סובר רבי אליעזר שגזרו עליהם אף בין השמשות.

באור משנה ד

משנתנו מוסיפה לדון בעירוב תחומים שמערבו לא היה יכול לאכלו בבין השמשות, או שיש ספק אם העירוב היה קיים בין השמשות במקום שהניחו שם.

נִתְגַּלְגֵּל – עירובו, **חוּץ לַתְּחוּם** – של אלפיים אמה, ונמצא שאין הוא ועירובו במקום אחד, שהרי לא יוכל ללכת לשם בין השמשות ולהחזירו לתוך התחום. בגמרא מבואר, שנתגלגל העירוב חוץ לארבע אמות, שכן הנותן עירובו יש לו ארבע אמות; **וְנָפַל עָלָיו גַּל** – או נפל על העירוב גל אבנים, ואינו יכול להוציאו מתחת לגל אלא אם כן יעשה מלאכה האסורה בשבת, שאף בין השמשות אסור לעשותה, **אוֹ נִשְׂרַף** – העירוב, **אוֹ תְּרוּמָה וְנִטְמֵאת** – שעירב בתרומה, והיא נטמאה שם, והרי אסורה היא באכילה בין לכהן בין לישראל, **מִבְּעוֹד יוֹם** – אם אחד הדברים הללו אירע בערב שבת מבעוד יום, **אֵינוֹ עֵרוּב** – שאם נתגלגל חוץ לתחום או נפל עליו גל, הרי בזמן קניית העירוב, שהוא בין השמשות, אין הוא ועירובו במקום אחד, כלומר שלא היה יכול לאכלו אז במקום שביתתו (כמו שבארנו כבר בהקדמה למשנה הקודמת); ואם נשרף, הרי העירוב לא היה בין השמשות בעולם; ואם עירב בתרומה ונטמאה, הרי לא היה העירוב ראוי לאכילה בין השמשות; **מִשֶּׁחָשְׁכָה** – אבל אם אירע אחד הדברים הללו משנעשה חושך, **הֲרֵי זֶה עֵרוּב** – שהואיל והיה העירוב קיים בין השמשות, קנה לו שביתה, ומעתה אין חוששים לעירוב כלל, ואפילו אבד אחר כך, עירובו עירוב. **אִם סָפֵק** – כגון שאבד העירוב, וספק הוא אם משחשיכה אבד או מבעוד יום אבד, **רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה אוֹמְרִים: הֲרֵי זֶה חֲמָר גַּמָּל** – משל הוא: מי שנוהג בחמור ובגמל כאחת, והוא בין שניהם, שהחמור לפניו והגמל מאחוריו, נמצא החמור מושכו לפנים והגמל מעכבו ומושכו לאחור, כך מי שנולד ספק בעירובו, אינו יכול לילך ממקום העירוב אלפיים אמה לכל רוח, שמא אבד העירוב מבעוד יום ולא קנה לו שביתה, ונמצא שמקום שביתתו בעיר ויש לו אלפיים אמה מעירו לכל רוח, וכן אינו יכול לילך מעירו אלפיים אמה לכל רוח, שמא לא אבד עירובו אלא משחשיכה, ובבין השמשות קנה לו שביתה, ונמצא שיש לו אלפיים אמה ממקום העירוב ולא מעירו; הלכך מחמת ספק זה אסור לו לילך אלא אלפיים אמה מעירו לצד העירוב בלבד, שזה הוא רשאי לילך על כל פנים, אבל אינו רשאי לילך לא ממקום עירובו ואילך, ולא מעירו לצד אחר. **רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: סְפֵק הָעֵרוּב, כָּשֵׁר** – שאנו אומרים: העמד את העירוב על חזקתו, וכשם שהיה קיים בשעה שהניחו, כך היה קיים גם בין השמשות ולא אבד אלא משחשיכה, הלכך עירובו עירוב. **אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: אַבְטֶלְמוֹס הֵעִיד מִשּׁוּם חֲמִשָּׁה זְקֵנִים** – בשמם של חמשה זקנים (חכמי הדור), **עַל סְפֵק הָעֵרוּב שֶׁכָּשֵׁר** – וכן הלכה (**רמב"ם הל' עירובין ו, יב**).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

דף ג עמוד ב. הגמרא מביאה מימרא המבארת את סדר יומו של דוד המלך, ובתוך הדברים מתבאר הסימן שהיה לו לדעת אימתי היא עת חצות: **דְּאָמַר רַב אַחָא בַּר בִּיזְנָא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא** [–החסיד], **כִּנּוֹר הָיָה תָּלוּי לְמַעְלָה מִמִּטָּתוֹ שֶׁל דָּוִד,** ונקבים שהיו בו פנו לצד צפון, **וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ** זמן **חֲצוֹת הַלַּיְלָה, בָּא רוּחַ צְפוֹנִית וְנוֹשֶׁבֶת בּוֹ** – בכינור, **וְהִיא הַכִּינּוֹר מְנַגֵּן מֵאֵלָיו** על ידי הרוח, וכשהיה שומע דוד את נגינת הכינור, **מִיָּד הָיָה עוֹמֵד** ממיטתו **וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, עַד שֶׁעָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר.** ונמצא שהיה לדוד סימן על ידי הכינור לדעת מתי היא עת חצות, ולמשה לא היה את הסימן האמור, ולכן לא ידע עת חצות אימתי היא.

ממשיך רבי שמעון חסידא ואומר: **כֵּיוָן שֶׁעָלָה** – כאשר עלה **עַמּוּד הַשַּׁחַר, נִכְנְסוּ חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל אֶצְלוֹ** – אצל דוד המלך, **וְאָמְרוּ לוֹ, אֲדוֹנֵינוּ הַמֶּלֶךְ, עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין פַּרְנָסָה. אָמַר לָהֶם** דוד המלך, **לְכוּ וְהִתְפַּרְנְסוּ זֶה מִזֶּה,** כלומר, שהעשירים יפרנסו את העניים. **אָמְרוּ לוֹ** חכמי ישראל דרך משל, **אֵין הַקּוֹמֶץ** [–מלא אגרוף, דהיינו מזון מועט] **מַשְׂבִּיעַ אֶת הָאֲרִי** הרעב, ואף כאן אין פרנסה מועטת מספיקה לנו, **וְכֵן אֵין הַבּוֹר מִתְמַלֵּא מֵחוּלְיָתוֹ** – העוקר חתיכת עפר מבור וחוזר ומשליכה לתוכו, אין הבור מתמלא בכך, אלא עליו להביא עפר ממקום אחר כדי למלא את הבור, ואף כאן, אם לא תכין לעניים מזון ממקום אחר, לא נוכל לפרנס אותם משל עצמנו. **אָמַר לָהֶם** דוד המלך לחכמי ישראל, **לְכוּ וּפְשְׁטוּ יְדֵיכֶם בִּגְדוּד** – צאו והלחמו בגויים שסביבכם, ותתפרנסו מן הביזה והשלל. **מִיָּד יוֹעֲצִים בַּאֲחִיתוֹפֶל** – מתייעצים עם אחיתופל כיצד להלחם, **וְנִמְלָכִין בַּסַּנְהֶדְרִין** – ונוטלים רשות מהסנהדרין, כדי שיתפללו עליהם, **וְשׁוֹאֲלִין בָּאוּרִים וְתוּמִּים** האם יצליחו.

הגמרא מביאה מקור לדברי רבי שמעון חסידא אודות סדר היציאה למלחמה: **אָמַר רַב יוֹסֵף, מַאי קְרָא** – מהו הפסוק שבו נרמז שכך הוא סדר הדברים, שתחילה מתייעצים עם אחיתופל ואחר כך בסנהדרין ואחר כך באורים ותומים, **(דִּכְתִיב)** זהו הפסוק הנאמר בענין הממונים שמינה דוד המלך (דה"י א' כז לד), **'וְאַחֲרֵי אֲחִיתֹפֶל בְּנָיָהוּ בֶן יְהוֹיָדָע וְאֶבְיָתָר וְשַׂר צָבָא לַמֶּלֶךְ יוֹאָב',** וכפי שיבואר.

רב יוסף מבאר את הפסוק: **'אֲחִיתֹפֶל',** זֶה הַיּוֹעֵץ שמייעץ כיצד להלחם, **וְכֵן הוּא** [–הפסוק] **אוֹמֵר** במרד אבשלום, על העצות שנתן אחיתופל לאבשלום (שמואל ב' טז כג) **'וַעֲצַת אֲחִיתֹפֶל אֲשֶׁר יָעַץ בַּיָּמִים הָהֵם כַּאֲשֶׁר יִשְׁאַל (אִישׁ) בִּדְבַר הָאֱלֹהִים'.** ומכך שהוזכר אחיתופל בתחילת הפסוק (דה"י שם), מבואר שבתחילה מתייעצים עם אחיתופל.

ומה שנאמר (דה"י שם) שאחרי אחיתופל **'בְּנָיָהוּ בֶן יְהוֹיָדָע',** זֶה סַנְהֶדְרִין – הכוונה לבית דין הגדול, שהרי בניהו בן יהוידע היה ראש הסנהדרין. ומה שנאמר בהמשך הכתוב (שם) **'וְאֶבְיָתָר',** אֵלּוּ אוּרִים וְתוּמִּים – הכוונה לאורים

רש"י

כנור היה תלוי למעלה ממטתו. ונקביו לצד צפון כיון שהגיע חצות הלילה רוח צפונית מנשבת בו דאמר מר (בב"ב דף כה.) ארבע רוחות מנשבות בכל יום ויום שש שעות ראשונות של יום מנשבת רוח מזרחית מהלוך החמה ושש אחרונות רוח דרומית ובתחלת הלילה רוח מערבית ובחצות הלילה רוח צפונית: **אין הבור מתמלא מחוליתו.** העוקר חוליא מבור כרוי וחוזר ומשליכו לתוכו אין מתמלא בכך. אף כאן אם אין אתה מכין לעניים שבנו מזונות ממקום אחר אין אנו יכולין לפרנסם משל עצמנו: **יועצים באחיתופל.** איזה הדרך ילכו והיאך יציבו מצב ומשחית וטכסיסי מארב מלחמה: **ונמלכין בסנהדרין.** נוטלין מהם רשות כדי שיתפללו עליהם: **ושואלין באורים ותומי'.** אם יצליחו: **ה"ג.** מאי קרא ואחרי אחיתופל בניהו בן יהוידע ואביתר ושר צבא למלך יואב אחיתופל זה יועץ:

בניהו בן יהוידע זה סנהדרין. שהיה אב בית דין: **וכן הוא אומר ובניהו בן יהוידע על הכרתי ועל הפלתי.** ראשון וקודם להם שבתחילה נוטלים רשות ואח"כ שואלים אם יצליחו: **ואביתר אלו אורים ותומים.** שכל ימי דוד היה נשאל באביתר עד מלחמת אבשלום ששאל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

אביתר ולא עלתה לו ושאל צדוק ועלתה לו כדאמרי' בסדר עולם ונסתלק אז מן הכהונה: **שכורתים את דבריהם.** שאומרים דברים קצובים וגמורים שלא יפחתו ולא יוסיפו: **שר צבא למלך יואב.** להוליך אנשי המלחמה:

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

ותומים שהיה דוד שואל בהם על ידי אביתר. **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** – ויש ללמוד דבר זה מהנאמר (שמואל ב' כ כג) **'וּבְנָיָהוּ בֶּן יְהוֹיָדָע עַל הַכְּרֵתִי וְעַל הַפְּלֵתִי'** – בניהו בן יהוידע היה קודם לאורים ותומים שנקראים 'כרתי' ו'פלתי', והיינו שמתחילה נוטלים רשות מהסנהדרין, ורק לאחר מכן שואלים באורים ותומים האם יצליחו, ואם כן בהכרח שאביתר שהוזכר בפסוק הראשון (דה"י שם) לאחר בניהו, הוא הכהן ששואלים על ידו באורים ותומים.

מברר רב יוסף: **וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָם** של האורים ותומים **'כְּרֵתִי' וּ'פְּלֵתִי'.** ומבאר: הם נקראים **'כְּרֵתִי'** משום **שֶׁכּוֹרְתִים** – חותכים את **דִּבְרֵיהֶם,** שאומרים דברים חתוכים וגמורים, שלא ישתנו בשום אופן. ונקראים **'פְּלֵתִי'** משום **שֶׁמּוּפְלָאִים בְּדִבְרֵיהֶם** – דבריהם נאמרים בדרך נס ופלא.

מסיים רב יוסף: **וְאַחַר כָּךְ** – ורק לאחר סדר ההתייעצות הנזכר, הוזכר בפסוק (דה"י שם) **'שַׂר צָבָא לַמֶּלֶךְ** [שהוא] **יוֹאָב',** שהוא מוליך בפועל את אנשי המלחמה.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו טבת, תשי"ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני בזה קבלת מכתביו, מז' חנוכה, ה' ויגש, ג' ויחי עם המצורפים אליהם, ועוד הפעם הנני כופל מה שאמרתי לו קודם נסיעתו, שנסיעתו תהי' להצלחה בגשמיות וברוחניות **גם יחד**, וכמובן דיוק הלשון גם יחד שהא בהא תליא, כי ישראל הם גוי אחד בארץ (יעוין אגה"ק ס"ט **ב'** נוסחאות), שגם בארץ ובעניני העולם ניכרת אצלם האחדות שהיא בכל משלה, ואין שניות כלל בעולם, כי הכל הוא מהאחדות הפשוטה ובמילא נמצא זה בכל הבריאה עד לפרטי פרטים, אלא שכדי שיהי' הענין דבחירה חפשית ישנם מקומות שניתנה האפשרית להרוצה לטעות שיטעה. וע"פ פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר, אז חסידים זיינען קלוגע, און לייגען ניט אפ אויף מארגען (מחר - לקבל שכרם) דאס וואס מען קען טאן היינט (היום - לעשותם) הרי מסכימים הם עוד בתחלת נסיעתם באמצע נסיעתם גם קודם הגיעם למחוז חפצם חפץ ד' אשר הכל אחד, וכל אריכות זו נכללת בהפתגם הקצר של כ"ק מו"ח אדמו"ר להשדר"ים ושלוחים מהישיבות, שתפקידם לקצור - קלייבען - גשמיות, ולזרוע רוחניות, אלא שע"פ המבואר בזהר ח"ב קפ"ד ע"ב, הנה צריכה כל עבודה להיות בשמחה ובחדוה, דאז ממשיך לגבי' חדוא אחרא עילאה, היינו שאז נותנים הצלחה מלמעלה מתוך שמחה הפורצת כל גדר...

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֶלָּא לְבַר פַּדָּא שסתם נזירות עשרים ותשעה יום, **קַשְׁיָא**, מדוע אינו מגלח משום נזירות ראשונה ביום שלשים, ומשום נזירות שניה ביום חמישים ותשע.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ בַּר פַּדָּא, אֵימָא סֵיפָא** – אמור גם את סוף המשנה ששם מוכח כשיטתי, ששנינו בסיפא, **וְאִם** הקדים **וּגִילַּח אֶת הָרִאשׁוֹנָה לְיוֹם שְׁלֹשִׁים, מְגַלֵּחַ אֶת הַשְּׁנִיָּה לְיוֹם שִׁשִּׁים**, שהוא יום שלשים ואחד למנין נזירותו השניה. הרי שאם גילח ביום שלשים יצא, ומוכח שהושלמה נזירותו כבר ביום עשרים ותשעה. **אֶלָּא סֵיפָא** ודאי **מְסַיְּיעָא לֵיהּ** – יש ממנה ראיה לדברי בר פדא, ולכך יש לנו לפרש גם את **הֵרִישָׁא** כדבריו, ומה שלכתחילה מגלח ביום שלשים ואחד, **בְּאוֹמֵר** 'הריני נזיר שלשים יום שְׁלֵימִים', ולכן גם לפי בר פדא אינו יכול לגלח קודם יום שלשים ואחד.

מקשה הגמרא: **וּלְרַב מַתְנָא קַשְׁיָא סֵיפָא**, מדוע אם גילח ביום השלשים יצא, והרי לדבריו סתם נזירות שלשים יום, ועדיין לא השלימם. מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ רַב מַתְנָא**, הטעם שיצא, **כִּדְקָתָנֵי סֵיפָא יוֹם שְׁלֹשִׁים עוֹלֶה לְכָאן וּלְכָאן** – שתחילת היום עולה להשלים את מנין נזירות ראשונה, וסוף היום עולה לתחילת מנין נזירות שניה.

מקשה הגמרא: **מַאי הִיא** – מה הטעם שיום שלשים עולה לכאן ולכאן, הרי הטעם הוא משום שמִקְצַת הַיּוֹם כְּכוּלּוֹ, **וְהָא אֲמָרָהּ חֲדָא זִימְנָא** – והרי דין זה כבר השמיענו התנא פעם אחת, ששנינו ברישא שהאומר 'הריני נזיר' אם גילח ביום שלשים יצא, לפי שמקצת היום ככולו. מתרצת הגמרא: **מַהוּ דְּתֵימָא הָנֵי מִילֵּי** – לולא הסיפא היינו אומרים שמקצת היום ככולו נאמר רק **לְעִנְיַן חֲדָא נְזִירוּת** – לענין המקבל נזירות אחת, שאחר שנהג מקצת יום שלשים בנזירות הושלמה נזירותו. **אֲבָל לִשְׁתֵּי נְזִירוּת לֹא** – אבל במקבל שתי נזירויות לא נחלק את יום השלשים, שתחילתו ישלים את הנזירות הראשונה, וסופו יחשב ביום ראשון של השניה. ולכן **קָא מַשְׁמַע לָן** התנא בסיפא שיום שלשים עולה לכאן ולכאן.

הגמרא מקשה על בר פדא מהמשך המשנה: **תְּנַן** לקמן (טז.), לגבי המקבל שתי נזירויות שגילח על הראשונה ביום שלשים, **אִם גִּילַּח** על הנזירות השניה **בְּיוֹם שִׁשִּׁים חָסֵר אֶחָד יָצָא** ידי חובתו, **לְפִי שֶׁיּוֹם שְׁלֹשִׁים עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן** – למנין נזירות ראשונה ואף למנין נזירות שניה. **בִּשְׁלָמָא לְרַב מַתְנָא** שסתם נזירות שלשים יום **נִיחָא** מה שהוצרך התנא להאריך ולפרש שיום שלשים עולה לשתי הנזירויות, כיון שרק מטעם זה יצא ידי חובה כשגילח ביום חמישים ותשע, **אֶלָּא לְבַר פַּדָּא לָמָּה לִי** – למה האריך התנא ליתן טעם לדבריו, **הָא אָמַר שְׁלֹשִׁים חָסֵר אֶחָד** – הרי לבר פדא סתם נזירות עשרים ותשעה יום, ואם כן יום השלשים אינו ממנין הנזירות הראשונה, ונמצא שגלח כל תגלחת ביום שלשים כעיקר הדין. מתרצת הגמרא: **אָמַר לָךְ** רב פדא, אדרבה, **אֲנָא נַמִּי אַהָא סַמְכִי** – ממשנה זו אני לומד שסתם נזירות עשרים ותשעה יום, ולכך יום שלשים עולה למנין נזירות שניה, לפי שהראשונה כבר נשלמה מאתמול.

קושיא נוספת על בר פדא: **תְּנַן** (שם), **מִי שֶׁאָמַר 'הֲרֵינִי נָזִיר', אִם נִטְמָא בְּיוֹם הַשְּׁלֹשִׁים סוֹתֵר אֶת הַכֹּל** וצריך לחזור ולמנות מתחילה את ימי נזירותו. **בִּשְׁלָמָא לְרַב מַתְנָא** שסתם נזירות שלשים יום, **נִיחָא** – מובן מדוע נסתרה נזירותו, שהרי נטמא בתוך ימי הנזירות, **אֶלָּא לְבַר פַּדָּא** שסתם נזירות עשרים ותשעה יום, **קַשְׁיָא**, מדוע סותר את נזירותו, הרי נטמא לאחר השלמתה.

אגרות קודש

ב"ה, ג' שבט, תשי"ד

ברוקלין.

הרה"ח הוו"ח אי"א נו"נ מלאכתו מלאכת שמים

מוה"ר יעקב שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו ותוכנו שינוי צורת האותיות בכתב ע"פ רבינו הזקן לגבי הנהוג אצל השאר, וכנראה ממכתבו שאין זה אצל כת"ר קבלה איש מפי איש אלא שדייק ומדייק בפרשיות שקבלה שנכתבו ע"י סופרי חב"ד, שבזה הרי יש ספק מהו בדיוק ובדוקא ומהו באקראי ולא בדוקא, אולי כדאי שכת"ר שי' כמומחה בזה יחקור אפשר ימצא מקבל איש מפי איש בציור אותיות כנ"ל, ות"ח מראש...

מוסג"פ המאמר שנאמר ביום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, אשתקד, ובטח תהי' עינו טובה ויזכה בו גם אחרים והשי"ת יצליחו.

בברכה.

רש"י

אבל לשתי נזירות לא אמרינן דליהוי יום אחד עולה למנין נזירות ראשונה ונזירות שניה, קמשמע לן דעולה לכאן ולכאן. **תנן אם גילח לששים חסר אחד יצא** — שיום שלשים עולה לכאן ולכאן. **בשלמא לרב מתנא** — דאמר: אין נזירות פחותה משלשים יום, ואינו מגלח עד יום שלשים ואחד — להכי איצטריך לן הא מתניתין — דיום שלשים עולה לו מן המנין לכאן ולכאן, דכי גילח הראשונה ביום שלשים עולה לו אותו יום לכאן ולכאן ונתחלה מבו ביום נזירות שניה, וכי עברו עליו ששים חסר אחת נעשה עליו יום עשרים ותשעה בתשלום שלשים מקצת היום כבולו. **אלא לבר פדא** — למה לי למיתנא שיום שלשים עולה לו מן המנין? הא הוי נזירות משלשים חסר אחד! **אמר לך בר פדא** — אנא דאמינא דאין עיקר נזירות אלא עשרים ותשעה יום — אהא סמכי, דגמירנא להא מתניתין, וחזינא ביה דתני: שאם גילח יום ששים חסר אחד יצא — שיום שלשים עולה לו מן המנין, ומשום דבתחילה כי גילח ביום שלשים עולה לו לכאן ולכאן, ולא משום דאמרינן מקצת היום כבולו ונעשה כמי שגילח ביום שלשים ואחד. אלמא דסתם נזירות לא הוי אלא עשרים ותשעה, ומשום הכי אמינא לעיל שאם גילח ביום שלשים יצא. אבל טעמא דהא מתניתין לא הוי בדאמרת משום דמקצת היום כבולו. **תנן מי שאמר הריני נזיר נטמא יום שלשים סותר את הכל בשלמא לרב מתנא** — דאמר דאין נזירות פחות משלשים — משום הכי כי נטמא ביום שלשים, "בתוך מלאת" קרינא ביה, וסותר את הכל. ואי קשיא לך: הא תריץ רב מתנא לעיל, דאמר מקצת היום כבולו, הכא נמי נימא מקצת היום כבולו, ואם נטמא ביום שלשים לא יהא סותר כלום! הא לא קשיא, דאמר לך רב מתנא: הא תנא קמא דרבי אליעזר סבר לא אמרינן מקצת היום כבולו. דהכי קא מתרצינן: קסבר רבי אליעזר מקצת היום כבולו — מכלל דתנא קמא דרבי אליעזר סבר לא אמרינן מקצת היום כבולו. **אלא לבר פדא** — דאמר: אין עיקר נזירות אלא עשרים ותשעה יום, אמאי סותר? הא ניטמא אחר מלאת ימי נזרו!

אמר

אֶלָּא לְבַר פַּדָּא קַשְׁיָא! - אָמַר לָךְ בַּר פַּדָּא, אֵימָא סֵיפָא: וְאִם גִּילַּח אֶת הָרִאשׁוֹנָה לְיוֹם שְׁלֹשִׁים - מְגַלֵּחַ אֶת הַשְּׁנִיָּה לְיוֹם שֵׁשִׁים. אֶלָּא, סֵיפָא - מִסַּיְּיעָא לֵיהּ, רֵישָׁא - בְּאוֹמֵר "שְׁלֵימִים". וּלְרַב מַתְּנָא קַשְׁיָא סֵיפָא! - אָמַר לָךְ רַב מַתְּנָא, כִּדְקָתָנֵי סֵיפָא: יוֹם שְׁלֹשִׁים עוֹלֶה לְכָאן וּלְכָאן. - מַאי הִיא - מִקְצָת הַיּוֹם כְּכוּלּוֹ? הָא אֲמָרָהּ חֲדָא זִימְנָא! - מַהוּ דְּתֵימָא: הָנֵי מִילֵּי לְעִנְיַן חֲדָא נְזִירוּת, אֲבָל לִשְׁתֵּי נְזִירוּת - לָא, קָא מַשְׁמַע לָן. תְּנַן: אִם גִּילַּח יוֹם שִׁשִּׁים חָסֵר אֶחָד - יָצָא, שֶׁיּוֹם שְׁלֹשִׁים עוֹלֶה לוֹ מִן הַמִּנְיָן. בִּשְׁלָמָא לְרַב מַתְּנָא - נִיחָא, אֶלָּא לְבַר פַּדָּא לָמָּה לִי? הָא אֲמַר שְׁלֹשִׁים חָסֵר אֶחָד! - אָמַר לָךְ: אֲנָא נַמִי אַהָא סָמְכִי. תְּנַן: מִי שֶׁאָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר", נִטְמָא יוֹם שְׁלֹשִׁים - סוֹתֵר אֶת הַכֹּל. בִּשְׁלָמָא לְרַב מַתְּנָא - נִיחָא, אֶלָּא לְבַר פַּדָּא קַשְׁיָא! -

אמר

תוספות

המשניות, דאף על גב [דחדשה] בסיפא, דקתני: ואם גילח הראשונה ליום שלשים מגלח השניה לכתחילה ליום ששים — אלמא דסוף יום שלשים עולה לו למנין נזירות שני, ומקצת יום חשיב כיום שלם, והא לא שמעינן מרישא, דאדרבה, סבירא ליה לבר פדא דלא אמר מקצת יום כבולו בסוף נזירות, וחשבינן ליה כאדם המקבל נזירות בחצי היום — הא לא חשיב חידוש למקשה, דפשיטא שאדם מקבל נזירות בחצי היום. [ומשני: סלקא דעתך אמינא הני מילי] שלא היה עסוק בנזירות תחילה, וניכר לכל נזירותיו. אבל הכא דנהג נזירותיו עד חצי היום — אימר לא יעלה לו, דאינו ניכר נזירותו, קמשמע לן דאפילו הכי עולה לו לכאן ולכאן. **הגה"ה** אמר לך סיפא מסייעא ואם גילח הראשונה ליום שלשים מגלח השניה ליום ששים — אלמא דמשך הנזירות עשרים ותשעה יום, [לכך אמר] דבדיעבד אם גילח הראשונה ביום שלשים — יצא. ורישא דלכתחילה צריך לגלח ביום שלשים ואחד — נעשה כאומר "שלימים", ומדרבנן בעלמא, דגזרינן סתם נזירות אטו היכא דאמר "שלימים", דאז צריך לגלח לשלשים ואחד, כדשני נמי ארישא.

ולרב מתנא קשיא סיפא — דקתני: אם גילח ראשונה ליום שלשים — אלמא דיבום שלשים מצי לגלוחי? אמר לך רב מתנא: סיפא יום שלשים עולה לכאן ולכאן. פירוש: משום הכי דיום שלשים יש לומר הראשונה שלשים יום דיצא — משום דמקצת היום כבולו, ועולה לו מקצתו לנזירות ראשונה, הלכך נזיר בדיעבד יצא. ולכתחילה בעינן שלשים ואחד יום (שלימים), דמשך נזירות שלשים יום, כדשני נמי ארישא. ומה שמגלח השניה לכתחלה ליום ששים — משום דסוף סוף עולה להתחלת נזירות שני, מידי דהוה אאדם המקבל נזירות בחצי היום, ונמצא דיום שלשים הויא להתחלת נזירות שני — להכי מגלח השניה לכתחילה ליום ששים. ופריך לרב מתנא: מאי קא משמע לן תנא דאמר מקצת היום כבולו? הא מרישא שמעינן ליה, דקתני: מי שאמר "הריני נזיר" מגלח יום שלשים ואחד, ואם גילח ביום שלשים — יצא, מטעם דמקצת היום כבולו, לרב מתנא! ומשני: דמרישא לא שמעינן אלא דמקצת היום שלשים עולה לו לנזירות אחת שנדר, אבל לשתי נזירות כמו בסיפא, שעולה תחילת שלשים יום לסוף נזירות ראשון, לכאן ולכאן — [לא]. ואם תאמר: ולבר פדא נמי תקשה: מאי קא משמע לן? דאי אתא לאשמועינן דאם גילח הראשונה יום שלשים דיצא — הא ברישא קתני לה בהדיא: אם גילח יום שלשים יצא! וצריך לומר: לבר פדא נמי איכא חידוש בסיפא מאי דלא שמעינן מרישא דקתני: אם גילח הראשונה ליום שלשים דמגלח השניה ליום ששים לכתחילה — דנזירות שני התחיל ליום שלשים אחר תגלחת ראשונה. וקא משמע לן דאותו סוף היום עולה למנין נזירות שני, נמצא כי יום ששים הוי שלשים ואחד להתחלת נזירות שני, ואף על גב דלא אמרינן מקצת היום כבולו לבר פדא ביום שלשים להשלים נזירות שעבר — מודה הוא דמקצת היום מהני להתחיל נזירות שני, מידי דהוה אקיבל נזירות עליו בחצי היום, דפשיטא דעולה לו ליום שלם, והא לא שמעינן מרישא. ואיכא קצת חידוש בדבר, דסלקא דעתך כשאינו עסוק בנזירות וניכר לכל נזירותיו — אז הוי מקצתו כבולו בתחילת נזירות, אבל הכא דנהג נזירות עד חצי היום — אימא לא יעלה, דאינו ניכר, [קא משמע לן]: אם גילח ליום ששים חסר אחד — יצא, שיום שלשים עולה לו מן המנין, כלומר לכאן ולכאן.

תנן אם גילח יום ששים חסר אחד יצא בשלמא לרב מתנא ניחא — פירוש: שהתנא צריך לאשמועינן ולומר דיום שלשים עולה לכאן ולכאן, שהרי תגלחת ראשונה היתה ביום שלשים וכן תגלחת שניה שהיתה ביום ששים חסר אחד היא ביום שתמצא הנזירות יום שלשים שגילח בו בראשונה. ולכך צריך ליתן טעם לדבריו, ולומר שיום שלשים עולה לו מן המנין — כלומר לכאן ולכאן. אלא לבר פדא, למה ליי? הא אמרינן משך נזירות עשרים ותשעה יום, ולמה לו לתנא להאריך וליתן טעם לדבריו [שיום שלשים] עולה לו מן המנין? הא ודאי כל תגלחת היתה ביום שלשים, ופשיטא דיצא בדיעבד, כיון דלא בעינן מדאורייתא אלא עשרים ותשעה יום! **אמר** לך בר פדא [אנא נמי] אהא סמכי — כלומר, מכאן אני מדקדק דמשך נזירות עשרים ותשעה יום, דקתני דיום שלשים עולה לו מן המנין, דמשמע דעולה לו למנין אחרון — אלמא דאין עולה למנין ראשון כנזכר לעיל, דכיון דתנא מיקל בו כל כך להחשיב יום לכאן ולכאן. **נטמא** יום שלשים סותר הכל בשלמא לרב מתנא ניחא — פירוש: שנטמא בתוך נזרו. וקשה: ולרב מתנא מי ניחא? הא אמרינן לעיל ולרב מתנא אליבא דתנא קמא דמקצת היום כבולו, אם כן כי עשה מקצת יום — נשלם יום נזירותו, ולא יסתור אלא [שבעה]! ויש לומר: כי אמרינן מקצת היום כבולו — היינו לענין תגלחת והבאת קרבנותיו, דאם גילח ביום שלשים בדיעבד יצא, אם לא נטמא. אבל נטמא ביום שלשים קודם תגלחת והבאת קרבנותיו — לא אמרינן מקצת היום כבולו להחשיב כנטמא ביום שלשים ואחד, אלא ודאי נטמא נזרו וסותר הכל, כיון דלא השלים כל נזירותיו בטהרה. ואם תאמר: תקשי לרב מתנא נמי הא דלקמן בההוא פרקא, דתנן: "הריני נזיר מאה", אם נטמא יום מאה — סותר הכל, מאה ואחד — סותר שלשים יום. ואמאי? והא נשלם נזרו אפילו לרב מתנא לא יסתור אלא שבעה! ויש לומר: דהכי נמי קאמר; בשלמא לרב מתנא ניחא, בין רישא דנטמא ביום שלשים דסותר הכל מדין תורה, וסיפא דקתני: נטמא יום מאה ואחד דקאמר דסותר שלשים יום, אף על גב דכבר נשלם נזרו — הוי דרבנן, מפני שיום מאה ואחד, שהוא יום הבאת קרבנותיו, גזרינן אטו יום שלשים דסתם נזירות שהוא (תגלחת) מן התורה, דהתם סותר כל שלשים יום למפרע מדין תורה. ומהשתא לרב מתנא ניחא בין רישא ובין סיפא, כדפרישית. ונראה דיום שלשים ואחד נמי סותר כל שלשים אטו יום שלשים, והכי משמע לקמן, דקאמר: נטמא לשלשים ואחד סותר הכל. אלא לבר פדא קשה בין רישא בין סיפא, אמאי סותר שלשים יום, בין [שנטמא [ביום] שלשים ובין] שנטמא ביום מאה ואחד? הרי נשלם נדרו! לגמרי ודוחק לו לומר דכי נטמא ביום שלשים סותר מדרבנן, דמדרבנן צריך לנהוג נזירות שלשים יום, כדאמרינן לעיל לבר פדא. דסוף סוף נטמא יום ששים ואחד לא היה ראוי לגזור אטו נטמא יום שלשים, כיון דהיא גופא דרבנן! ומשני: אמר לך בר פדא: סיפא כוותי, דקתני: רבי אליעזר אומר אינו סותר אלא [שבעה]. פירוש: אינו סותר כלל למפרע נזרו, דהא השלים נזרו בעשרים ותשעה יום וכי נטמא ביום שלשים — סותר מיהא שבעה, שאין יכול להביא קרבנותיו עד שיטהר מטומאה זו, שצריך להזות שלישי ושביעי להביא קרבנותיו בטהרה. והיינו סותר שבעה — שאסור לשתות ביין וליטמא למתים עד שיביא קרבנותיו. ואם תאמר: אכתי בר פדא שביק רבנן ועביד כרבי אליעזר? ויש לומר דבר פדא סבירא ליה דמדרבי אליעזר משך נזירות עשרים ותשעה יום — הכי נמי לרבנן. דבמשך נזירות לא אשכחן דפליגי, אלא בסתירה, דלרבי אליעזר אינו סותר אלא שבעה, ולרבנן שלשים. והאי דסותר שלשים לרבנן — אינו אלא מדרבנן בעלמא, דגזירה מדרבנן היכא דאמר נזירות סתם אטו היכא דאמר "שלשים יום שלמים", דאז ודאי סותר הכל לכולי עלמא, דהא נטמא בתוך ימי נזרו. ורבי אליעזר לא גזר, לכך אינו סותר אלא שבעה. וההיא דלקמן נטמא יום מאה ואחד דסותר שלשים — צריך לדחות לבר פדא, ולומר דהא נמי דרבנן היא. וכולה חד גזירה היא, דאי לא הא, לא קיימא הא דאם לא יסתור שלשים בשנטמא יום מאה ואחד — יבואו לומר כמו כן שלא יסתור שלשים בשנטמא ביום שלשים.

קסבר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

קסבר רבי אליעזר מקצת היום כבולו — השתא חזור לרב מתנה, וליישב דברי רבי אליעזר אליבא דתנא קמא; כי היכי דלרבנן משך נזירות שלשים יום — הכי נמי לרבי אליעזר, דאדרבה, מדרבנן [נשמע] לרבי אליעזר, דבמשך נזירות לא פליגי. וכי תימא: אם כן לרבי אליעזר נסתור כל שלשים יום! קסבר רבי אליעזר מקצת היום כבולו, ואפילו נטמא קודם הבאת קרבנותיו. דאחרי שעשה מקצת נזירות ביום שלשים ואחר כך נטמא — חשיב כנטמא ביום שלשים ואחד, על כן אינו סותר אלא שבעה. תימה: דאמרינן לקמן "והימים הראשונים יפלו" — מכלל דאיכא אחרונים, וזה אין לו אחרונים! ויש לומר: דהאי סברא לא מהניא אלא דלא סתר מאה, אבל שלשים מיהא סותר. ורבנן סברי: לא אמרינן מקצת היום כבולו היכא דנטמא קודם הבאת קרבנותיו, ולהכי סותר כל שלשים יום. ובהא פליגי רבנן ורבי אליעזר אליבא דרב מתנא.

תנן הריני נזיר מאה יום נטמא יום מאה סותר את הכל רבי אליעזר אומר אינו סותר אלא שלשים ואי סלקא דעתך סבר רבי אליעזר מקצת היום כבולו לסתור שבעה — לרב מתנא פריך. ואי סלקא דעתך [ואו] מקצת היום כבולו — כלומר לבר פדא — ליסתור כולהו, כל מאה יום! **אמר** ריש לקיש — כבר פדא, ולא אמרינן מקצת היום כבולו. וכי תימא: אמאי אינו סותר כולהו — אמר ריש לקיש כו' אמרה תורה נטמא ביום מלאת — דהיינו ביום מאה, שהוא יום מלאת נזרו — תן לו תורת נזרו, כלומר שיעשה עוד תורת סתם נזירות שלשים יום, וגזירת הכתוב שלא יסתור כולו. ואם תאמר: לבר פדא, לרבי אליעזר כי נטמא יום שלשים אמאי אינו סותר אלא שבעה? נסתור שלשים כדריש לקיש "תן לו תורת נזיר"! ויש לומר: דהתם אחר מלאת הוה לבר פדא, שהרי סתם נזירות הוי עשרים ותשעה לבר פדא. ואם תאמר: התינח לבר פדא, אלא לרב מתנא דקאמר לרבי אליעזר מקצת היום כבולו, אף בנטמא קודם הבאת קרבנותיו ביום מאה לא נסתור אלא שבעה! וצריך לדחות ולומר, דעתה איירי בשאמר "הריני נזיר מאה יום שלמים", דהשתא ליכא למימר מקצת היום כבולו ביון דאמר "שלמים", ומכל מקום אינו סותר כולם — מדרשא דריש לקיש, דכי נטמא ביום מלאת — גזירת הכתוב שלא יסתור אלא שלשים. וקשה: דבמתניתין סתמא קתני מאה יום, ולא קתני "שלמים". ועוד: אדמפלגי לרבי אליעזר בין נטמא ביום שלשים דאינו סותר אלא שבעה, לנטמא ביום מאה דסותר שלשים — ליפלוג לעולם בנטמא ביום מאה עצמו: במה דברים אמורים — כשאמר "שלמים" שלשים, אבל לא אמר "שלמים" — לא סתר אלא שבעה, דמקצת היום כבולו! ונראה למורנו הרב פרץ דמתניתין איירי דאמר מאה יום ולא אמר "שלמים". ודקשיא לך: לרב מתנא אליבא דרבי אליעזר, ביון דאמרינן דמקצת היום כבולו אף בנטמא ביום מאה לא נסתור אלא שבעה! לא תיקשי, דאמר ריש לקיש. ותירוץ זה מסיק לשניהם, דגזירת הכתוב הוא לסתור שלשים, דעל כרחך ביום מלאת קאי. כי נטמא ביום מאה, אף על גב דמקצת היום כבולו — לא נימא באילו נטמא יום מאה ואחד אחר מלאת, דאינו סותר אלא שבעה, דהא אם לא נטמא היה צריך להשלים נמי כל יום מאה, אם כן יום מלאת הוא, וגזירת הכתוב כי נטמא ביום מלאת שיסתור שלשים יום. ואם תאמר: ברישא נמי, כי נטמא ביום שלשים לרבי אליעזר אמאי אינו סותר אלא שבעה? יסתור כל שלשים, שהרי נטמא ביום מלאת! ויש לומר דמשמעות דקרא משמע דאיירי בדמפרש נזירותו, ולא בסתם נזיר; מדקאמר: נטמא ביום מלאת תן לו תורת נזיר — פירוש סתם נזירות — מכלל דעד השתא לאו בסתם נזירות קיימא. אבל כי נדר נזירות סתם — בהא לא איירי כלל, שאם נטמא ביום מלאת שנתן לו עוד תורת סתם נזיר — דוראי לא יהבינן ליה שלשים, כיון דאיתא לרב מתנא. ולבר פדא דנזירות הוי עשרים ותשעה — להכי אינו סותר אלא שבעה (בו) לרבי אליעזר. אבל בסיפא איירי כשנדר בפירוש שלשים, אז לא הוי נמי סתם נזיר, דהא פירש שלשים יום, ובההיא מודה רבי אליעזר כי נטמא ביום שלשים דסותר שלשים, דבדידיה נמי איירי קרא ד"זאת תורת הנזיר". **שומע** אני מיעוט ימים שנים — ויהיה סתם נזירות שני ימים. תלמוד לומר "קדוש יהיה גדל פרע" ואין גידול פחות משלשים יום, כמנין ["יהיה"]. **שהן** צריכין למלאות הוי אומר [שלשים]. כלומר: חדש, שפעמים משלשים יום ופעמים חסר אחד. **מאי** לאו רב מתנא כרבי יאשיה — דדריש "יהיה", ובר פדא כרבי יונתן דדריש מ"עד מלאת" ולא עד בכלל, ודהיינו עשרים ותשעה יום. אמר לך רב מתנא: דכולי עלמא שלשים כוותיה, דרבי יאשיה סבר בכל דוכתין עד ולא עד בכלל, והילכך ["יהיה"] איבעי למימר. ורבי יונתן סבר בכל דוכתין עד ועד בכלל, ולא איצטריך דרשא ד"יהיה", אלא מ"עד מלאת" נפקא. ולבר פדא צריך לומר תנאי היא. **ואימא** שבת — שהשבת ממלא השבוע. **מי** איכא חסירותא — הא כל ימי השבועות שלמים בשבת, אבל החדשים יש מלאים ויש חסרים.

ואימא

רש"י

אמר לך **בר פדא אימא סיפא רבי אליעזר אומר אינו סותר אלא שבעה** — כנגד אותן ימים שמונה בהן שלישי ושביעי מחמת טומאה. **ואי סלקא דעתך דבעינן שלשים ניסתור כולהו** — אלא לאו, דאין עיקר נזירות [לרבי אליעזר] אלא עשרים ותשעה יום. ומאי טעמא דרבי אליעזר דאמר דסותר שבעה — משום דצריך לגלח לאחר שהזה עליו שלישי ושביעי מחמת טומאה, כדמפרש ביה קרא "ביום השביעי יגלחנו". ובדין הוא דאינו צריך לסתור מהן כלום, שהרי עברו עליו עשרים ותשעה יום בטהרה, אלא משום דהשתא נתגלח על הטומאה, וקים להו לרבנן דאין שיער מתגדל כדי לכוף ראשו של זה בצד עיקרו של זה בפחות משבעה ימים, ולהכי אמר רבי אליעזר דצריך שיהא סותר שבעה ומונה שבעה אחרים כנגדן. והכי נמי מפרש טעמא דרבי אליעזר לקמן. ואי קשיא: אמאי לא מתרץ בר פדא הכי ברישא: מאי טעמא סותר את הכל — משום דנעשה כאומר "שלמין"? היינו טעמא דלא מתרץ לה הכי: דקסבר, דביון דנטמא לאחר עשרים ותשעה יום, לא מדחינן ליה מקרבן כולי האי עד שלשים אחרינני, דילמא אתי למיעבר על נזירה ואתי לידי תקלה. לישנא אחרינא: רבי אליעזר אומר אינו סותר אלא שבעה — דבעי הזאה שלישי ושביעי ואחר כך יביא קרבן נזיר בטהרה — אלמא קסבר דעיקר נזירות שלשים חסר אחד, ובדין הוא דאינו סותר כלל, והאי דסותר שבעה — כדי שיביא קרבנו בטהרה. לא, לעולם אימא לך דסבר רבי אליעזר שלשים בעינן כו'. ורב מתנא אמר לך: לעולם אימא לך לרבי אליעזר לא הוי נזירות פחות משלשים יום. והאי דאמר: אם כן ניסתור להו לכולהו — היינו טעמא דלא סתר להו, דקסבר מקצת יום שלשים שעבר עליו בטהרה בכולו דמי. **תנן הריני נזיר מאה יום נטמא יום מאה סותר את הכל** — ואפילו לבר פדא, הואיל דקאמר מאה יום — שלמים משמע. **ואי סלקא דעתך דסבר רבי אליעזר מקצת היום כבולו לסתור שבעה** — ותו לא, כי נטמא ביום מאה, שהרי כבר עבר נזירותו כשנטמא. ולדבריך, אי לא סבר מקצת היום כבולו — ליסתור להו לבולהו, ואמאי קאמר אינו סותר אלא שלשים? **לעולם לא סבר מקצת היום כבולו** — והאי דקאמר: אינו סותר אלא שלשים יום — מסייע ליה לבר פדא. והאי דקאמר: אי לא סבירא ליה דמקצת היום כבולו ואכתי לא שלימין, אמאי לא סתר לבולהו? אמר ריש לקיש: היינו טעמא דרבי אליעזר כו'. **זאת תורת הנזיר ביום מלאת ימי נזרו** — בין לנזירות שלשים בין לנזירות מאה — תן לו תורת נזיר, דהיינו שלשים. והיינו דקאמר: אינו סותר אלא שלשים. **אלו הן ימים שצריכין למלאות הוי אומר שלשים** — דחדשה של לבנה אינו אלא עשרים ותשעה וחצי, ופעמים שהוא צריך להשלים למנין שלשים. לאפוקי שאר ימים של עשרים ושל ארבעים שאינן צריכין למלאת. דמשמע דתיהוי נזירות באותן ימים שצריכין למלאות, כמה הן — (הרי) עשרים ותשעה. **רבי יאשיה סבר** — דהאי דכתיב "עד מלאת" — עד שלשים משמע, ולא שלשים בכלל. להכי איצטריך "גדל פרע" — שאין גידול שיער פחות משלשים. **ורבי יונתן סבר עד ועד בכלל** — ולא איצטריך לן מ"גדל פרע", דאלו מ"עד מלאת הימים" נפקא. **אמר מר אי אלו הן ימים שצריכים למלאות הוי אומר שלשים** — דמשמע דתהוי נזירות סתם שלשים יום. **ואימא שבת** — כדי שבוע הוי סתם נזירות, דהוי ששה ימים, אתי יום שביעי וממלא לה לשבוע, ואימא ד"עד מלאת הימים" — עד מלאת שבוע קאמר! **מאי חסירותא איכא** — דבעי השלמה? כולהי שבועי כי הדדי נינהו, ומשום הכי ליכא למימר דאיירי בהו קרא. אבל חדש דאיכא חסירותא, דאיכא חסר ואיכא מלא, איכא לך למימר: האי לחדש הוא דאתא קרא:

ואימא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתרצת הגמרא: **אָמַר לְךָ בַּר פַּדָּא אִימָּא סֵיפָא** – אמור גם את סוף המשנה ששם מוכח כשיטתי. ששנינו בסיפא, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא שִׁבְעָה** – אינו צריך לחזור ולמנות נזירות, אלא ממתין שבעה ימים כדי שיזו עליו ביום השלישי והשביעי, ולאחר מכן יביא את קרבנותיו בטהרה. **וְאִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ דְּעַל שְׁלֹשִׁים בְּעִינָן** – שצריך למנות שלשים ימים לסתם נזירות, **נִסְתּוֹר כּוּלְּהוּ** – יסתור את כל מנינו וימנה נזירות מחדש, וכדין הנטמא בתוך ימי נזירותו. ומכך שאינו סותר, מוכח שכבר נשלמה נזירותו בעשרים ותשעה ימים, וכדעת בר פדא. ואומרת הגמרא שרב מתנא יתרץ שלעולם סתם נזירות שלשים יום, אלא שקָסָבַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִקְּצָת הַיּוֹם כְּכוּלּוֹ אף קודם הבאת קרבנותיו, ולכן כל שנטמא ביום שלשים אינו סותר אלא שבעה, כיון שכבר סיים נזירותו מיד בתחילת היום.

הגמרא מקשה על כל הדעות: **תְּנַן** לקמן (טז:), האומר 'הֲרֵינִי נָזִיר מֵאָה יוֹם', אם **נִטְמָא** ביום **מֵאָה סוֹתֵר אֶת הַכֹּל**, וצריך לחזור ולמנות מאה ימי נזירות. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלָּא שְׁלֹשִׁים יוֹם**, וחוזר ומונה שלשים יום. וְקשה מה סובר רבי אליעזר, **אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ שסָבַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִקְּצָת הַיּוֹם כְּכוּלּוֹ** כרב מתנא, וכבר בתחילת יום המאה נשלמה נזירותו, אם כן **נִסְתּוֹר שִׁבְעָה** ימים בלבד כדי שיוכל להביא קרבנותיו בטהרה, **וְאִי לֹא סָבַר** רבי אליעזר מִקְּצָת הַיּוֹם כְּכוּלּוֹ, אלא כבר פדא, ובתחילת יום המאה עדיין לא נשלמה נזירותו, אם כן **לִיסְתּוֹר כּוּלְּהוּ** – יסתור את כל ימי נזירותו ולא רק שלשים יום, שהרי נטמא קודם השלמת נזירותו.

מתרצת הגמרא: **לְעוֹלָם** רבי אליעזר סובר כבר פדא **שלֹּא אַמְרִינָן מִקְּצָת הַיּוֹם כְּכוּלּוֹ**, ומה שקשה **אִי הָכִי לִיסְתּוֹר כּוּלְּהוּ** – יסתור את כל המאה יום, **אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ**, יש ליישב **דַּהֲיָינוּ טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** – טעמו של רבי אליעזר הוא משום **דאָמַר קְרָא** (במדבר ו יג) 'וְזֹאת תּוֹרַת הַנָּזִיר בְּיוֹם מְלֹאת יְמֵי נִזְרוֹ יָבִיא אֹתוֹ אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד', **הַתּוֹרָה אָמְרָה** שכל **שנִּטְמָא בְּיוֹם מְלֹאת** – ביום השלמת הנזירות, **תֵּן לוֹ תּוֹרַת נָזִיר** – צריך הוא לחזור ולמנות תורת 'סתם נזירות' שהיא שלשים יום, ואפילו אם היתה נזירותו מרובה אינו סותר את כולה.

הגמרא דנה אם מחלוקת האמוראים תלויה במחלוקת תנאים: **לֵימָא כְּתַנָּאֵי** – האם נאמר שנחלקו רב מתנא ובר פדא במחלוקת תנאים. ששנינו בברייתא על הפסוק שנאמר בפרשת נזיר (במדבר ו ה) 'כָּל יְמֵי נִדֶּר נִזְרוֹ תַּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ עַד מְלֹאת הַיָּמִים אֲשֶׁר יַזִּיר לַה'', ממה שנאמר 'עַד מְלֹאת הַיָּמִים' **שׁוֹמְעֵנִי** – יכול אני להבין **שמִּיעוּט יָמִים שְׁנַיִם**, והמקבל על עצמו סתם נזירות ינהג בנזירות שני ימים בלבד, **תַּלְמוּד לוֹמַר** בהמשך הפסוק 'קֹדֶשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ', **וְאֵין גִּידּוּל שֵׂעָר פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים** יום כמנין 'יהיה', ומלמד שסתם נזירות שלשים יום, **דִּבְרֵי רַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר אֵינוֹ צָרִיךְ** – אין צריך לכך דרשה מהפסוק 'קדוש יהיה', אלא בפסוק עצמו יש רמז שנזירות שלשים יום היא, **שהֲרֵי הוּא אוֹמֵר 'עַד מְלֹאת הַיָּמִים'**, ומשמע ימים ששייך בהם ענין מילוי, **וְאֵי אֵלּוּ הֵן יָמִים שֶׁצְּרִיכִין לְמִלּוּאוֹת** – איזה ימים צריך למלאם, **הֲוֵי אוֹמֵר שְׁלֹשִׁים** ימי החודש, שפעמים החודש חסר ויש בו רק עשרים ותשעה יום, ולפעמים ממלאים אותו, דהיינו שמוסיפים עליו יום אחד. ומכאן שצריך לנהוג נזירות עד יום השלשים שהוא הממלא את החודש. ומבארת הגמרא: **מַאי לָאו, רַב מַתְּנָא דְּאָמַר** סתם נזירות שלשים יום, סובר **כְּרַבִּי יאשִׁיָּה** שלומד מהגמטריא של 'יהיה', **וּבַר פַּדָּא דְּאָמַר** סתם נזירות עשרים ותשעה יום, סובר **כְּרַבִּי יוֹנָתָן** שלומד מ'מלאת הימים', ומפרש את הכתוב 'עד מלאת' – עד יום המילוי שהוא יום השלשים, אבל לא עד בכלל.

דוחה הגמרא: **אָמַר לְךָ רַב מַתְּנָא**, לא נחלקו התנאים בדין זה, אלא **לְכוּלֵּי עָלְמָא שְׁלֹשִׁים בְּעִינָן** – המקבל עליו נזירות סתם צריך לנהוג בה שלשים יום, **וְהָכָא בְּעַד וְעַד בִּכְלָל פְּלִיגִי** – התנאים נחלקו במשמעות לשון 'עד' בכל מקום, האם בכלל הוא או לא. **רַבִּי יאשִׁיָּה סָבַר עַד וְלֹא עַד בִּכְלָל**, וממילא 'עד מלאת' אינו כולל את 'יום מלאת' עצמו, ולכן צריך הוא ללמוד שסתם נזירות שלשים יום מ'יהיה', **וְרַבִּי יוֹנָתָן סָבַר עַד וְעַד בִּכְלָל** – וממילא 'יום מלאת' בכלל, ואפשר ללמוד מכאן שסתם נזירות שלשים יום, ואין צריך לדרוש מ'יהיה'.

הגמרא חוזרת לבאר את דברי רבי יונתן בברייתא: **אָמַר מַר** – רבי יונתן, **אֵי אֵלּוּ הֵן יָמִים שֶׁצְּרִיכִין לְמִלּוּאוֹת הֲוֵי אוֹמֵר שְׁלֹשִׁים**. מקשה הגמרא: **וְאִימָּא שַׁבָּת** – אולי נזירות סתם היא עד יום השבת, ונקרא 'מלאת' כיון שהוא ממלא ומשלים את השבוע. מתרצת הגמרא: **שַׁבָּת מִי אִיכָּא חֲסִירוּתָא** – וכי במנין ימות השבוע יש חסרון שצריך למלאותו, הרי כל שבוע הוא בן שבעה ימים, מה שאין כן החדשים, שיש מהם חסרים שצריך למלאותם ושייך בהם לשון 'מלאת'.

אגרות קודש

ב"ה, ו' שבט, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

זה עתה נתקבל מכתבו מועש"ק וארא. ובשאלותיו:

א) כיון שעד עתה **הקפידו** על הלימוד ביום הראשון. - לא לו וללויבאוויטש בכלל להיות המכניסים שינוי להתדמות דוקא להחפשים, או גם לא"י.

ב) לימוד עברית בעברית. - ידוע עד כמה נלחמו בזה נשיאינו רבותינו (למרות ה"טענות" של ה"מחנכים" שחפשו כביכול "טובת" התלמידים, וה"ה הנימוקים שמעתיק במכתבו), וטוב וגם נקל יותר שהמועמדות למורות יתלמדו אידיש.

מוסג"פ המאמר שנאמר ביום ההילולא אשתקד, ובטח ינהג בו טוב עין לזכות בו את הרבים.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הגמרא מוסיפה להקשות: **וְאֵימָא** שנזירות סתם **שָׁנָה** היא, ושייך בה לשון 'מלאת', כיון שיש שנה שימיה מרובים ויש שימיה מועטים. מתרצת הגמרא: **מִי מָנִינָן לְיוֹמֵי** – וכי שנה נמנית לפי מספר הימים שבה, **וְהָא רַבָּנָן דְּקֵיסָרֵי אָמְרֵי מִנַּיִן שֶׁאֵין מוֹנִין יָמִים לְשָׁנִים** – מנין שאין משלימים את שנת הלבנה לשנת החמה על ידי הוספת ימים, **שֶׁנֶּאֱמַר** בפרשת קידוש החודש, **לְחָדְשֵׁי הַשָּׁנָה, וּדורשים שֶׁחֳדָשִׁים מְחַשְּׁבִין לְהַשְׁלִמַת שָׁנִים וְלֹא יָמִים לְשָׁנִים:**

משנה

מי **שֶׁאָמַר הֲרֵינִי נָזִיר** נזירות **אַחַת גְּדוֹלָה**, או שאמר **הֲרֵינִי נָזִיר אַחַת קְטַנָּה**, או **אֲפִילּוּ** אמר הריני נזיר **מִכָּאן וְעַד סוֹף הָעוֹלָם**, בכל אלו הרי הוא **נָזִיר** רק **שְׁלֹשִׁים יוֹם**, לא פחות ולא יותר:

גמרא

הגמרא מבארת את דין המשנה, שאפילו אם אמר מכאן ועד סוף העולם מונה רק שלשים יום. מקשה הגמרא: **אַמַּאי** – מדוע אינו מונה יותר משלשים יום, **וְהָא מִכָּאן וְעַד סוֹף הָעוֹלָם קָאָמַר**, ומשמע שרוצה להיות נזיר לעולם. מתרצת הגמרא: **הָכִי קָאָמַר** – כך מפרשים את דבריו, **אֲרִיכָא לִי הָדָא מִילְּתָא** – דבר זה שקיבלתי על עצמי [נזירות שלשים יום] נראה לי ארוך וקשה **כְּהַלִּיכָה מִכָּאן וְעַד סוֹף הָעוֹלָם.**

מקשה הגמרא: **תְּנַן** (להלן ח.), האומר **'הֲרֵינִי נָזִיר מִכָּאן עַד פָּקוֹם פְּלוֹנִי', אוֹמְדִים כַּמָּה יָמִים** נמשכת **ההליכה מִכָּאן** – מן המקום שעומד בו **וְעַד פָּקוֹם פְּלוֹנִי, אִם פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם**, הרי הוא **נָזִיר** למשך **שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְאִם לָאו** – אם משך ההליכה אינו פחות משלשים יום, הרי הוא **נָזִיר כְּמִנְיַן הַיָּמִים** שנמשכת ההליכה למקום פלוני אף יותר משלשים. וקשה, **וְאֵימָא הָכָא** נמי שאין כוונתו לנזירות יותר משלשים יום, אלא כאומר **אֲרִיכָא לִי הָא מִילְּתָא** כְּהליכה **מִכָּאן וְעַד מָקוֹם פְּלוֹנִי**. מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא**, מדובר במשנה זו **כְּשֶׁהֶחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ** – שיצא לדרך לילך למקום פלוני, ומסתבר שכדי להינצל מהסכנות שבדרך קיבל עליו נזירות כמנין ימי ההליכה.

הגמרא ממשיכה להקשות על דין משנתינו באומר 'מכאן ועד סוף העולם': **וְלֵיהֲוֵי** – ויהיה נזיר כנגד **כָּל פַּרְסָה וּפַרְסָה** – נאמר שכוונתו לקבל הרבה נזירויות נפרדות כמנין הפרסאות שיש מכאן עד סוף העולם שהוא מהלך חמש מאות שנה, ויגלח כל שלשים יום. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָּא**, מדובר **בְּאַתְרָא דְּלֵית מָנֵי פַּרְסֵי** – במקום שלא נהוג למנות מרחק לפי פרסאות, ולכן לא מסתבר שנתכוין לכך.

מקשה הגמרא: **וְלֵיהֲוֵי כָּל אַוּנָא וְאַוּנָא** – ויהיה נזיר כנגד כל מהלך יום ויום, כלומר, נפרש שכוונתו לקבל עליו נזירויות כמנין ימי ההליכה עד סוף העולם. **מִי לֹא תְּנַן** לקמן (ח.), האומר **הֲרֵינִי נָזִיר כַּעֲפַר הָאָרֶץ, וְכִשְׁעַר רֹאשִׁי** – או 'כשער ראשי', **וּכְחוֹל הַיָּם** – או 'כחול הים', **הֲרֵי זֶה נָזִיר עוֹלָם** – הרי הוא נזיר נזירויות הרבה זו אחר זו, במשך כל ימי חייו, לפי שמפרשים שקיבל על עצמו מספר נזירויות כמנין השערות או גרגרי העפר והחול, **וּמְגַלֵּחַ אֶחָד לְשְׁלֹשִׁים יוֹם**, בסיום כל נזירות ונזירות. וכשם שבלשונות אלו מפרשים שכוונתו לריבוי נזירויות, נפרש כך גם ב'מכאן ועד סוף העולם'. מתרצת הגמרא: **כָּל** התולה נזירותו **בְּמִילְּתָא דְּאִית בֵּיהּ קִיצּוּתָא** – בדבר שיש לו קצבה, **לֹא קָתָנֵי** – לא שנה התנא שדינו למנות נזירויות כל ימי חייו, ו'מכאן ועד סוף העולם' הוא דבר שיש לו קצבה, חמש מאות שנה.

הגמרא מביאה ראיה: **וְהָתַנְיָא** – וכן שנינו בברייתא, האומר **'הֲרֵינִי נָזִיר כָּל יְמֵי חַיַּי', או 'הֲרֵינִי נָזִיר עוֹלָם'**, כיון שלא קבע זמן לנזירותו **הֲרֵי זֶה נָזִיר עוֹלָם** כאבשלום, ומותר לו לגלח שערו אחת לי"ב חדשים. אך אם קיבל נזירות לזמן קצוב, **אֲפִילּוּ מֵאָה שָׁנָה**, או **אֲפִילּוּ אֶלֶף שָׁנִים**, אף על פי שמסתמא לא יחיה כל כך ויצטרך לנהוג בנזירות כל ימי חייו, מכל מקום כיון שנתן קצבה לנזירותו חלוק הוא בדינו שאין **זֶה נָזִיר עוֹלָם** כאבשלום **אֶלָּא נָזִיר** רגיל [ארוך] **לְעוֹלָם** – לכל ימי חייו. הרי שיש הבדל בין דבר שיש לו קצבה לדבר שאין לו קצבה.

חילוק נוסף בין 'מכאן ועד סוף העולם' לשערות ראשו: **רַבָּה אָמַר, שַׁאנִי** תולה **בִּשְׂעָרוֹת הוֹאִיל וּמוּבְדָּלוֹת** הן **זוֹ מִזּוֹ**, ולכן מפרשים שקיבל נזירויות נפרדות כשם שהשערות מובדלות, מה שאין כן ימים שכל יום ויום סמוך לחבירו ואין הפסק ביניהם כלל, ואין סיבה לפרש מה שאמר 'מכאן ועד סוף העולם' שכוונתו לנזירויות נפרדות שהרי ימי ההליכה אינם מחולקים. מקשה הגמרא: **גַּבֵּי יוֹמֵי נַמִּי** – גם לגבי הימים, **הָא כְּתִיב** (בראשית א ה) **'וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד'**, ומשמע שהימים מובדלים זה מזה. מתרצת הגמרא: **הָתָם** – הפסוק 'יום אחד' **לָאו דְּמַפְסְקֵי מֵהֲדָדֵי הוּא** – אינו בא לומר שהימים מובדלים זה מזה, אלא **מַאי קָאָמַר** – מה בא ללמדנו, **שִׁימְמָא וְלֵילְיָא חַד יוֹמָא הוּא** – שהיום והלילה שלפניו נחשבים יום אחד, **וּלְעוֹלָם לֹא מִפַּסְקֵי מֵהֲדָדֵי** – אך באמת אין הימים מובדלים זה מזה.

הגמרא חוזרת לשאלה הראשונה, מדוע ב'מכאן ועד סוף העולם' אינו מונה יותר משלשים יום: **רָבָא אָמַר, לָמָּה לָךְ אַקְשׁוּיֵי כּוּלֵּי הַאי** – להתקשות כל כך, הרי **שַׁאנִי הָתָם** מלשונות אחרים שמתפרשים כפשוטם, **דְּהָא קָתָנֵי** ברישא **'הֲרֵינִי נָזִיר אַחַת'**, והמילה 'אחת' נאמרה גם על הסיפא, דהיינו שאמר 'הריני נזיר אחת מכאן ועד סוף העולם', וכיון שפירש 'אחת' על כרחך מה שהוסיף 'מכאן ועד סוף העולם' כוונתו שיש לו טרחה בנזירות:

משנה

האומר **'הֲרֵינִי נָזִיר וְיוֹם אֶחָד', או 'הֲרֵינִי נָזִיר וְשָׁעָה אַחַת', או 'הֲרֵינִי נָזִיר אַחַת וּמֶחֱצָה'**, בכל אחת מלשונות אלו **הֲרֵי זֶה נָזִיר שְׁתַּיִם** – שתי נזירויות של שלשים יום, שבאמירת 'הריני נזיר' חלה עליו נזירות אחת, ואמירת 'יום אחד' היא כקבלת נזירות נוספת, וכאילו אומר 'הריני נזיר ונזיר יום אחד', ואין נזירות פחות משלשים יום:

גמרא

מקשה הגמרא: **לָמָּה לִי לְמִיתְנָא כָּל הָנֵי** – מדוע צריך התנא לשנות במשנה את כל האופנים האלו שבהם מתחייב בשתי נזירויות, די היה לפרש את הדין באחד מהם, וממנו נדע לשאר הלשונות. מתרצת הגמרא: **צְרִיכִי, דְּאִי תָּנָא** רק באומר **'הֲרֵינִי נָזִיר וְיוֹם אֶחָד'**, היה מקום לומר **שֶׁהָכָא הוּא דְּאַמְרִינָן** – דווקא כאן אומרים שכיון שאין **נְזִירוּת** חלה **לְיוֹם אֶחָד אַמְטוּ לְהָכִי קָמָנֵי תַּרְתֵּין** – משום כך מונה שתי נזירויות, **אֲבָל** כשאמר **הֲרֵינִי נָזִיר וְשָׁעָה אַחַת**, היינו אומרים **דְּלִימְנֵי** – שימנה רק **שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד יוֹם, קָא מַשְׁמַע לָן** שגם באופן זה עליו למנות שתי נזירויות.

אדמו"ר האמצעי ענה לאחד ביחידות: כאשר אחד משוחח עם זולתו בענייני עבודת ה', ולומדים יחד – הרי זה שתי 'נפש האלוקית' נגד 'נפש הטבעית' אחת

היום יום כ טבת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

ואימא שנה — שצריכה למלאות, דפעמים יהיה שלש מאות חמשים ושלשה, ופעמים שלש מאות חמשים וארבעה, ופעמים שלש מאות חמשים וחמשה. **מי מנינן** — שנה לימים? הכא כתיב "עד מלאת ימי" — חדש הוא דמנינן לימים, ומשום הכי אמרינן דבשלשים של חדש איירי קרא. אבל לא לשנה, שאין מונין לה לימים אלא לחדשים.

משנה אמר הריני נזיר אחת קטנה — לא תהא פחותה משלשים יום. ואפילו אמר "הריני נזיר יום אחד" — הרי זה נזיר שלשים יום, לפי שאין נזירות פחותה משלשים. או שאמר "הריני נזיר אחת גדולה", אפילו אמר שתהא גדולה מכאן ועד סוף העולם — הרי זה אינו נזיר אלא שלשים יום, כדאמר בגמרא, דאי אמר הכי — משמע דאמר: אריכא עליה הדא נזירות דשלשים כמכאן עד סוף העולם. **גמרא אם יש מהלך עד אותו מקום פחות משלשים יום הרי זה נזיר שלשים יום** — דלעולם אין נזירות פחות משלשים. ואם יש משם עד מקום פלוני יותר ממהלך שלשים יום, כגון ארבעים יום או חמשים יום — הרי זה נזיר כמנין הימים, דהוי כמאן דאמר "הריני נזיר עד ארבעים יום או עד חמשים". **ואמאי אימא הכא נמי** — כי אמר "מיכן ועד מקום פלוני", דמשמע כמאן דאמר: אריכא לי הדא מילתא דנזירות דשלשים יום ממהלך חמשים דמכאן ועד מקום פלוני! **אמר רבא** — התם ליכא למימר הכי, דכשהחזיק בדרך כבר עסקינן. דהואיל והחזיק בדרך, וקאמר "מכאן ועד מקום פלוני" — מוכח מילתא דאדעתא דליהוי נזיר כל זמן שיהא בדרך קאמר. ועוד, כיון דהחזיק בדרך, ליכא למימר דאריכא ליה מילתא כמכאן ועד מקום פלוני, דהא חזינן דלא אריכא ליה דרך, דהחזיק בדרך כבר. וקפריך אמתניתין גופא ד"מכאן ועד מקום פלוני" — ולהוי כל פרסה ופרסה חד נזירות! דדלמא האי דקאמר "מכאן ועד מקום פלוני" — כל מנין פרסאות מכאן ועד מקום פלוני קבל עליו נזירות של שלשים, ויהא מגלח בסוף כל שלשים ויביא שלשה בהמות, ואי הוה עד התם מאה פרסאות ליהוי נזיר מאה נזירות! **וליהוי כל אוונא ואוונא** — דאיכא ממקום פלוני עד כאן, כאילו קבל עליה חדא נזירות לכל אוונא; דאי הוו עשרים אוונות — ליחייב בכל עשרים של שלשים שלשים! דמילתא דעבידא היא דמנו אינשי אווני, "במה אוונות יש מכאן ועד מקום פלוני", דבכל מקום מנו אווני = מחזו של ברך, שכולן תלויין לברך, ולשם השר תדיר, ולשם פורעין המס. ואוונא — לועזין בני אדם קונטרד"א, וכמו "תאנת שילה" (יהושע טז), וכמו "תאנתם מי ישיבנה" (ירמיה ב). **מי לא תנן** — בכי האי גוונא. **הריני נזיר כעפר הארץ וכשיער ראשי הרי נזיר לעולם** — ומגלח אחת לשלשים יום, דמשמע דאמר: הרי עלי נזירות כמנין שיער ראשי. **כל מילתא דאית ביה קיצותא** — כגון "מכאן עד מקום פלוני" לא קתני, דליהוי כמאן דמקבל עליה נזירות שיהא מגלח בסוף כל שלשים ושלשים, אלא כמאן דמקבל עליה חדא נזירות אריכתא עד מקום פלוני. **והתניא** — דמסייע: "הריני נזיר כל ימי חיי" וכו', [ואם] אמר "הריני נזיר עד מאה שנה" או "עד אלף שנים" — אין זה נזיר עולם שיהא מגלח בסוף השלשים. **אלא נזיר לעולם** — דבחדא נזירות אריכתא דמי, ואינו מותר בתגלחת כל ימיו. אבל היכא דלית ביה קיצותא, כגון "כשיער ראשי" ו"כחול הים", דאין לדבר קיצבה, איכא למימר דלהכי אמר הכי — דנזירות הרבה קבל עליו כמנין שיער ראשו, והוא מגלח אחת לשלשים יום. **רבה אמר שאני שערות הואיל ומובדלות זו מזו** — איכא למימר דלמנין שערות קיבל עליו נזירות הרבה, ולכך מגלח אחת לשלשים. אבל אוונא ופרסי ליכא למימר הכי, דהא ליתנהו מובדלות זו מזו, דסדנא דארעא חד הוא, איכא למימר: חד נזירות אריכתא קיבל עליו כשיעור הימים שמיכן עד מקום פלוני. **גבי יומי נמי** — כי אמר "במכאן עד מקום פלוני", אימא נמי כמנין הימים קיבל עליו נזירות של שלשים, דהא יומי מיפסקי מהדדי, כדכתיב "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד"! **התם** — דכתיב קרא "יום אחד" לאו משום דאיפסקו מהדדי, אלא האי דקאמר שהוא יום אחד — דקיימא לן דליליא ויממא חד הוא, שהלילה הולכת אחר היום, ולעולם לא מיפסקי מהדדי. ומשום הכי ליכא למימר כדאמרינן, אלא חדא נזירות אריכתא כמיכן ועד מקום פלוני קיבל עליו. **רבא אמר למה לך לאקשויי כולי האי שאני התם** — טעמא מאי אמר כמאן דאמר "אריכא לי מילתא מיכן ועד סוף העולם", ואינו נזיר אלא שלשים — דהא קאמר "אחת", דמשמע חדא נזירות היא בלבד הוא דקאמר, והואיל דקאמר חדא — לא אפשר דלא אמרינן דהכי משמע האי דקאמר "מיכן ועד סוף העולם". אבל היכא דקאמר "מיכן ועד מקום פלוני" ולא אמר "אחת" — לא אפשר דאמינא לך דקביל עילויה בציר דמהלך הימים דאיכא מאותו מקום עד אותו מקום פלוני. **משנה אמר הריני נזיר יום אחד** — נזיר שתי נזירות. דכיון דאמר "הריני נזיר" — חיילא עליה נזירות ראשונה, וכי הדר ואמר "יום אחד" או "שעה אחת" או "אחת ומחצה שבנזירות" — חיילא עליה נזירות שניה וחייב שתים, דקאמר "ועוד מחצה". דכי אמר "הריני נזיר אחת" חל עליו נזירות אחת, וכי חזר ואמר "ומחצה" חל עליו נזירות שניה. אבל אם אמר "הריני נזיר שלשים ואחד" או "שלשים ושתים", כיון שפירש — אינו נזיר שתים, אלא כמנין הימים שקבל עליו. **גמרא למה לי למיתנא כל הני** — דמחייב בה בנזירות שתים? ליתני חדא ומינה ידענא לאחרינא! **צריכי** — דאי הוה תני "הריני נזיר ויום אחד", הוה אמינא: הכא הוא דאמרינן דמחייב בשתי נזירות, דכי אמר "הריני נזיר" חיילא עליה נזירות, והאי דהדר ואמר "ויום אחד" — אדעתא דנזירות אחריתי קאמר ליה, לפי שאין נזירות ליום אחד, דהוי כמאן דאמר "הריני נזיר יום אחד", דחיילא עליה נמי נזירות שלשים. אבל כי אמר הריני נזיר רשעה אחת — אימא דתיהוי כמאן דאמר "שלשים ואחד", קא משמע לן.

ואי

תוספות

ואימא שנה — דיש שנים מלאים ומרובים בימים — כשהחדשים מלאים, ויש פחותין — כשהם חסרים. **שנים** מי מונין לימים — בתמיה. (ושיטה הוא וכו') חדרשים אתה מחשב לשנים, וכשהן מעברין — מוסיפין חדש ולא ימים, עשרים או חמשה עשר. והכא כתיב "עד מלאת הימים" — הלכך ודאי בחדש מיירי.

הריני נזיר אחת גדולה הריני נזיר אחת קטנה — כלומר, לא שנא כי אמר "גדולה" ולא שנא כי אמר "קטנה", ואפילו אמר "מכאן ועד סוף העולם" — לא הוי נזיר אלא שלשים יום. "וגדולה" דקאמר — כלומר: גדול עלי הנזירות, דטריחא עלי. "או קטנה" — כלומר: דלא טריחא עלי כלל. ואפילו "מכאן ועד סוף עולם" — בגמרא מפרש: דטריחא ואריכא לי מלתא במכאן ועד סוף העולם.

ואמאי והא מכאן ועד סוף העולם קאמר — פירוש: וליהוי נזיר לעולם! ומשני, הכי קאמר: הריני, כלומר אריכא לי האי מילתא כו'. לעולם חד נזירות קביל עליה לקולא, דהכי משתמע טפי. דאם הוא ריש לקיש מכאן ועד סוף העולם — היה לו להזכיר מנין סוף העולם, דיודע הוא שפיר דהעולם יש בו חמש מאות מהלך, והיה לו לומר חמש מאות שנים, ולפיכך אזלינן לקולא. כך נראה.

מכאן ועד מקום פלוני אומדים כמה ימים עד מקום פלוני פחות משלשים יום נזיר שלשים יום — פירוש: דלא גרע מקיבל נזירות יום אחד דהוי נזיר שלשים יום, ואם לאו — הוי נזיר כמנין הימים, או ארבעים או חמשים יום. ואמאי? הכי נמי נימא: אריכא לי מילתא כמכאן ועד מקום פלוני, ולא יהיה אלא שלשים יום, ואפילו יהיה חמשים יום עד מקום פלוני! [ומשני]: כשהחזיק בדרך וקבל עליו. דמסתמא מפני אונסי הדרך קבל עליו נזירות, להנצל מסכנת הדרך, לסך מהלך הימים עד מקום פלוני.

[שייך

ואי מי מנינן ליומי? והא רבנן דקיסרי אמרי: מנין שאין מונין ימים לשנים - שנאמר "להדשי השנה" - חדשים לשנים. משנה אמר "הריני נזיר אחת גדולה" "הריני נזיר אחת קטנה", אפילו אמר "מכאן ועד סוף העולם" - נזיר שלשים יום. גמרא והא "מכאן ועד סוף העולם" קאמר! - הכי קאמר: אריכא לי הדא מילתא כמכאן ועד מקום פלוני; אמר רבא: שהחזיק בדרך. - ולהוי כל פרסה ופרסה! - אמר רב פפא: באתרא דלא מני פרסי. - ולהוי כל אונא ואונא. מי לא תנן: "הריני נזיר כעפר הארץ" ו"כשער ראשי" ו"כחול הים" - הרי זה נזיר עולם, ומגלח אחד לשלשים יום! - כל מילתא דאית ביה קיצותא לא קתני. והתניא: "הריני נזיר עולם" - הרי זה נזיר עולם. אפילו "מאה שנה" אפילו "אלף שנים" - אין זה נזיר עולם אלא נזיר אחת גדולה. רבה אמר: שאני שערות הואיל ומובדלות זו מזו. - גבי יומי נמי, הא כתיב "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד"! - התם לאו מפסקי מהדדי הוא. מאי קאמר - יממא וליליא חד יומא הוא, ולעולם לא מפסקי מהדדי. רבא אמר: למה לך מאקשויי כולי האי, דאי תנא "הריני נזיר אחת גדולה" - הרי זה נזיר שתים. גמרא למה לי למיתנא כל הני? צריכי; דאי תנא "הריני נזיר יום אחד" - הכא הוא דאמרינן אין נזירות ליום אחד, אמטו להכי קמני תרתין. אבל "הריני נזיר ושעה אחת" - לימני שלשים ואחד יום, קא משמע לן.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

[שייך לעמוד א] **וליהוי** כל פרסה ופרסה — אמתניתין פריך, כי אמר "מכאן ועד סוף העולם" נחשוב כמה פרסה עד סוף העולם, למנין שהעולם מהלך חמש מאות שנה, ושמא דמנין נזירות קביל עליה במנין פרסאות לחומרא, ולא מצינן לפרושי להקל! ואין להקשות: אם כן היה לו [לומר] "מנין סוף העולם". דניחא ליה טפי שיהא כל פרסה ופרסה בפני עצמו, שיוכל לגלח עצמו בסוף כל שלשים יום. אבל אין לפרש ולומר דקאי ופריך למאי דמסיק מינה, דכיון דטעמא הוי משום דהחויק בדרך — אין בדעתו להיות נזיר כי אם בהיותו בדרך. לכך צריך לפרש דקאי אמתניתין. ומשני: באתרא דלא מני פרסה, דליכא למימר דכמנין פרסה קביל עליה. ופריך: ולהוי כל אוונא ואוונא כמנין מהלך ימים שעד סוף העולם קביל עליה נזירות. מי לא תנן "הריני נזיר כשער ראשי" כו' הרי זה נזיר לעולם כו' — אלמא נזירות הרבה קביל עליה, ולא מפרשינן למילתיה לקולא, למימר: "הריני נזיר" — שלשים יום, ו"כשיער ראשי" דקאמר — כלומר: אריכא לי האי מילתא (דקאמר) כאילו אמרתי הריני נזיר כמנין שיער ראשי. ומשני: כל מילתא דאית ליה קצבתא לא קתני, פירוש: האומר "הריני עד סוף העולם" — אית להו קצבתא, דמהלך העולם חמש מאות שנה, [ואם] נזירות במנין קביל עליה הוה ליה לפרש להדיא, אחרי שיש להם מנין, ולכך יש לומר דחד נזירות קביל עליה. אבל "שיער ראשי" ו"עפר הארץ" ו"חול הים" אין להם קצבה ומנין, [רוצה] לומר דבמנין שיער ראשו קביל עליה נזירות, ומה שלא פירש — לפי שלא ידע מנין השיער. **והתניא** — בניחותא, שיש חילוק בין קיצבתא ובין לא קיצבתא. "כל ימי חייו" או "נזיר לעולם" — אין לו קיצבה, שאינו יודע ימי חייו, והרי זה נזיר לעולם כאבשלום, ומיקל ומביא שלש בהמות למר כדאית ליה, ולמר כדאית ליה, לעיל (ד,ב). אפילו מאה שנה ואפילו אלף שנה, ומסתמא לא יחיה כל כך, והוה ליה כל ימי חייו — [ואפילו הכי] חלוק בדינו, דאין זה נזיר לעולם כאבשלום להקל, אלא נזיר עולם — נזיר ארוך עד יום מותו. ואם תאמר כיון [דמחלק] מתניתא [בין דלית ליה] קיצבתא, לאלף שנים דאית להו קצבתא — אם כן גם במתניתין יהיה נזיר ארוך עד יום מותו כמו באלף שנים! ויש לומר: דשאני הכא, דאמר "הריני נזיר אלף שנים" ולא אמר "מכאן" — משמע נזירות ארוך קביל עליה. אבל במתניתין אמר "מכאן ועד סוף העולם", דמשמע שפי: אריכא ליה מילתא כמכאן ועד סוף העולם, [מלומר] דנזירות ארוך קביל עליה, מדלא אמר "הריני נזיר עד סוף העולם". ולא מייתי מהך ברייתא אלא דאיכא חילוק בין מילתא דאית ליה קיצבתא [למילתא דלית ליה קיצבתא]. דשלשה ענייני נזיר [ישן]: אמר "כשיער" "כעפר" "כחול" — נזיר לעולם, נזירות אחר נזירות, ומגלח כל שערו בין נזירות, ומביא קרבנותיו. אמר "כל ימי חייו" "נזיר לעולם" — [הרי זה] נזיר לעולם כאבשלום, ולא לגלח לגמרי אלא להקל, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, ומביא שלש בהמות. אמר "מאה שנה" או "אלף שנה" — הרי זה נזירות ארוך עד יום מותו, ואינו לא מגלח ולא מיקל ולא מביא קרבן כל ימיו. **הואיל** כו' — ואינו יומי מובדל זו מזו. ויש לומר דנזירות קביל עליה, שאין אוונות מובדלות זו מזו. ופריך: גבי כו' "יום אחד" מדקרי ליה יום אחד — משמע להבדילו מ"יום" קאתי, אם כן מהלכין הימים ומובדלים גם הם! ומשני: הכי קאמר: יממא וליליא חד יומא, פירוש: הערב שלפני היום לענין שבת ויום טוב. ולא לאפוקי מיומא דבתריה קאתי, אלא כל הימים נוגעים זה בזה. **שאני** התם דקתני הריני נזיר אחת — דמשמע ליה דקאי אריש, דקתני: "הריני נזיר אחת גדולה", או אם אמר "הריני נזיר אחת מכאן ועד סוף העולם", כיון דאמר "הריני נזיר" ו"אחת" — אריכא ליה. ואמרינן דאריכא ליה מילתא כמכאן ועד סוף העולם. ואמוראי קמאי לא משמע להו דקאי "מכאן ועד סוף העולם" א"אחת". **הריני** נזיר יום אחד — וסמך "נזיר" בדיבורו אצל היום ואצל השעה, הוי כאילו אמר "הריני נזיר ונזיר יום אחד", או "נזיר שעה" או "נזיר מחצה". שלא היה יכול לקרב תיבת "נזיר" יותר אצל "מחצה", שלא היה יכול לומר "הריני נזיר ומחצה", דלא משמע מידי על מה מחצה, על כן אמר "נזיר אחת ומחצה", וחשוב כאילו פירש "ונזיר ומחצה" פירוש — חצי נזירות. ואם אמר בפירוש: "הריני נזיר יום אחד" ואפילו "שעה אחת" — הוי נזיר שלשים יום, שאין נזירות ליום אחד וכל שכן לשעה, הלכך הוי נזיר שתים. **הריני** נזיר ויום אחד הכא הוא דאין נזירות ליום אחד — פירוש: דחשבינן ליה כאילו אמר "הריני נזיר ונזיר יום אחד", ואילו אמר "הריני נזיר ונזיר יום אחד" ואין נזירות ליום אלא שלשים יום — להכי מני תרתי נזירות. אבל אמר "הריני נזיר ושעה אחת" כאילו אמר נזיר שעה אחת למנין שלשים (ואחד), דסלקא דעתך דדי לנו מאותה שעה לעשות יום, ומצרפינן בהדי שלשים יום, ויהיה שלשים ואחד יום — קא משמע לן: כיון דיש להוסיף על דבורו נוסיף נזירות שלם. **ואי** תנא שעה אחת משום דלא נחית לדוקא — פירוש: דבר שאינו יכול להיות, שאין נודרין שעות. וכיון שיש להוסיף על דבורו — נוסיף נזירות שלם. אבל "אחת ומחצה", דנחית לדוקא, שיכול להיות נזיר, אימא לא לימני תרתי אלא ארבעים וחמשה ומחצה הוי, קא משמע לן דבכולהו נזיר שתים. **הריני** נזיר שלשים [יום] ושעה אחת — ומעתה לא קיימא דבור ד"נזיר" א"שעה", והוי נזירות שלשים ואחד יום, שאין הנזירות לשעות, ומאותה שעה נעשה יום, והוי כאילו אמר "הריני נזיר שלשים ואחד יום", דודאי חייל עליה שלשים ואחד יום, דיום אחד מצטרף שפיר בהדי שלשים יום למיהוי נזיר כל שלשים ואחד יום. והוא הדין אם אמר "הריני נזיר שלשים (יום) ויום אחד", דלא הוה נזיר אלא שלשים ואחד יום, כיון שהפסיק בתיבת "שלשים", דארישא קאי, אלא דנקט אחד מן הדינין, וממאי דסליק חילק, דדיינו דקאמר לעיל "הריני נזיר ושעה אחת", והוא הדין שיש להלק ארישא דמתניתין, דקאמר "הריני נזיר ויום אחד". **לא** שנו אלא דאמר שלשים ואחד יום — פירוש: [אז] לא הוי נזיר אלא שלשים ואחד יום. אבל אמר "שלשים יום ויום אחד" — נזיר שתים, לפי שייתר בלשונו שתי פעמים "יום", וכדמפרש ואזיל דסבר לה כרבי עקיבא. וקשה קצת, דבמתניתין לא קתני האי "לישנא שלשים ואחד יום", אלא "שלשים ושעה אחת"! ויש לומר: דבמתניתין פירש לישנא דסליק, היינו "הריני נזיר [ושעה] אחת" (יום), והוא הדין דברישא נמי כי אמר "הריני נזיר ויום אחד" דהוי נזיר שתים, [אי אמר] "הריני נזיר [שלשים] ויום אחד", דהפסיק בתיבת "שלשים" בינתיים — דלא הוי נזיר אלא שלשים ואחד יום. ואהא קאמר רב "לא שנו", שאינו מפרש להדיא ודייק ליה מדיוקא. **לא** את הבור כו' — שאינו בכלל בית, וצריך מוכר זה ליקח לו דרך לבור מן הלוקח, שמכר לו בעין יפה ולא שייר לעצמו. **אין** צריך ליקח לו דרך — דבעין רעה מוכר, ושייר לעצמו דרך.

חוץ מאלו וכו' — שייתר בלשונו. שבלאו הכי לא מכר את הבור, אלא לשייר לעצמו דרך קמיכוין. [שייך לדף ח,א] **הריני** נזיר כשער ראשי וכעפר הארץ וכחול הים הרי זה נזיר לעולם ומגלח אחת לשלשים יום — פירוש: נזירות הרבה קיבל עליו כעפר הארץ וכחול הים, ומגלח ביום שלשים ומביא קרבנותיו. **אין** זה מגלח אחת לשלשים יום — פירוש: רבי סבירא ליה דנזירות מרובה קביל עליו עד יום מותו, עד שיאמר בפירוש "נזירות". כדמסיק: ואי זהו מגלח אחת לשלשים יום — האומר "הרי עלי נזירות כשער ראשי וכעפר הארץ וכחול הים".

הריני

רש"י

ואי תנא שעה אחת — התם הוא נמי הואיל דלא נחית לנזירות דוקא למהוי שלשים יום ושעה אחת, לפי שאין נודרין לשעות — להכי הוא דאמר דמחייב בשתי נזירות. אבל היכא דאמר "נזירות אחת ומחצה", דנזירות נחת לדוקא — אימא דלא לימני תרתי, אלא ארבעים וחמשה ימים בלבד. **קא משמע** לן — דבכולהו חייב תרתי, והיכא דאמר ברישא "הריני נזיר" סתמא — חיילא עליה נזירות, וכי הדר ואמר, או יום אחד או שעה אחת או נזירות ומחצה, כיון דקיבל מקצתה כמי שקיבל את כולה דמי, וחייב בשתי נזירות. **משנה האומר הריני נזיר שלשים יום ושעה אחת** — נעשה כאומר שלשים ואחד יום, ואינו חייב אלא שלשים ואחד יום בלבד. **גמרא אמר רב** — האי דדייקינן ממתניתין דכי אמר שלשים יום ושעה נעשה כמי שאמר שלשים ואחד, ואינו חייב בנזירות אלא שלשים ואחד בלבד. **לא שנו אלא דאמר שלשים ואחד יום** — אבל אמר "הריני נזיר שלשים יום ויום אחד", כיון דאמר לישנא יתירא — הוי נזיר שתים. דרב סבר לה כרבי עקיבא דדריש לישנא יתירא. דתנן: המוכר בית לחברו והיה לו שם בור ודות — לא מכר את הבור ואת הדות, אף על פי שכתב לו "עומקא ורומא". **וצריך** — לו למוכר ליקח לו דרך לילך לבור ודות שלו, או יפרח באויר, דברי רבי עקיבא. דקסבר: בעין יפה הוא מוכר, ולא שייר דרך לעצמו. **וחכמים אומרים אינו צריך ליקח לו דרך** — דאמרינן: כשם ששייר את הבור ואת הדות לעצמו — כך שייר לו דרך. **כזמן שאמר לו** — מוכר בפירוש: חוץ מאלו בור ודות, כיון דאמר לישנא יתירא. דהא אפילו לא אמר "חוץ" לא הוו מכורין, להכי אמר "חוץ" — לשייר לו את הדרך.

משנה

וְאִי תְּנָא – ואם היה שונה רק את האופן שאמר 'הריני נזיר **וְשָׁעָה אַחַת**', הייתי אומר שדווקא בלשון זו חלים עליו שתי נזירויות, **מִשּׁוּם דְּלֹא נָחִית לְדַוְקָא** – לא ירד לדקדק בדבריו, שהרי נדר דבר שאינו יכול להיות, שאין נזירות לשעות, וכיון שצריך לתקן את דבריו ולהוסיף, נוסיף נזירות שלימה. **אֲבָל** אם אמר הריני נזיר **אַחַת וּמֶחֱצָה**, **דְּבִלְשׁוֹן זוֹ נָחִית לְדַוְקָא** – ירד לדקדק בדבריו, שהרי יכול לקבל נזירות חמש עשרה יום נוספים שהם מחצית מתקופת הנזירות, ולכן **אֵימָא לֹא לִימְנֵי תְּרֵתֵי** – לא ימנה שתי תקופות של נזירות, אלא רק ארבעים וחמישה ימים, **קָמַשְׁמַע לָן** – לכן השמיענו התנא, שבכוּלְּהוּ – בכל האופנים השנויים במשנתינו הרי הוא **נָזִיר שְׁתַּיִם** – שתי נזירויות של שלשים, משום שהמקבל עליו מקצת נזירות הרי הוא כמקבל נזירות שלימה:

משנה

המשנה מביאה אופן שלא חלה עליו נזירות נוספת: האומר **הֲרֵינִי נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם וְשָׁעָה אַחַת**, כיון שלא סמך את אמירת 'שעה אחת' לתיבת 'נזיר', לא אומרים שהוא כאומר 'הריני נזיר ונזיר שעה', אלא נתכוין להוסיף שעה על הנזירות שקיבל, והרי הוא **נָזִיר שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד יוֹם**. ואין די בכך שיוסיף שעה אחת, משום **שֶׁאֵין נְזִירוּת לְשָׁעוֹת** – שאי אפשר לקבל נזירות לשעות, אלא רק לימים:

גמרא

הגמרא מגבילה את דין המשנה: **אָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ** שנוהג נזירות שלשים ואחד יום, **אֶלָּא דְּאָמַר** [–כשאמר] 'הריני נזיר **שְׁלֹשִׁים וְאֶחָד יוֹם**', **אֲבָל** אם **אָמַר** 'הריני נזיר **שְׁלֹשִׁים** [**יוֹם**] **וְיוֹם אֶחָד**', כיון שהוסיף לומר תיבת 'יום' מיותרת, הרי זה **נָזִיר שְׁתַּיִם**, שכוונתו לקבל עוד נזירות של שלשים יום.

מבארת הגמרא: **רַב סָבַר לָהּ כְּרִבִּי עֲקִיבָא, דְּדָרֵישׁ לִישְׁנָא יְתֵירָא** – שסובר שאדם האומר יתור לשון מפרשים את דבריו שלהוסיף דבר נתכוין, אף שאינו מפרשו. **דִּתְנַן** בבבא בתרא (סד.), המוכר את הבית, **לֹא** מכר לקונה **אֶת הַכּוֹר וְלֹא אֶת הַדּוּת** שבבית, **וַאַף עַל פִּי שֶׁכָּתַב** לוֹ בשטר המכירה, שמוכר לו את **עוּמְקָא וְרוּמְקָא** – עומק וגובה של הבית, מכל מקום לא כלל במכירה את אלו, משום שאין תשמישם שוה לתשמיש הבית. **וְאַף** שהבור והדות נשארים בבעלות המוכר, **צָרִיךְ** הוא **לִיקַּח לוֹ** – לקנות לעצמו מן הלוקח **דֶּרֶךְ** כדי ללכת לאותן חפירות. כיון שהמוכר מוכר בעין יפה את כל הבית, ואינו משייר לעצמו אפילו את הדרך, **דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין צָרִיךְ** המוכר **לִיקַּח לוֹ** – לקנות לעצמו **דֶּרֶךְ**, כי בעין רעה הוא מוכר, ומשייר לעצמו את הדרך אל הבור והדות.

ומסיימת המשנה: **וּמוֹדֶה רַבִּי עֲקִיבָא, בִּזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ** המוכר ללוקח, הריני מוכר לך את הבית **חוּץ מֵאֵלּוּ** – הבור והדות, **שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִיקַּח לוֹ דֶּרֶךְ** כדי ללכת לאותן חפירות. שהרי גם בלא אמירתו אין הבור והדות בכלל המכירה, ובכך שייתר בלשונו ואמר 'חוץ מאלו', ודאי נתכוין לשייר לעצמו גם את הדרך. וגם רב סבר כסברת רבי עקיבא, ולכן סובר שאם בפל תיבת 'יום' בלא צורך, בודאי כוונתו לקבל עוד נזירות שלימה, ולא רק יום אחד:

אגרות קודש

ב"ה, ד' שבט, תשי"ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

נתקבל מכתבו מי"ט טבת, בו כותב אשר נמצא בבית רפואה תחת פיקוח רופאים ומתאר מצב בריאותו ומודאג הוא עד"ז.

והנה בכלל ידוע אשר כל אחד ואחד צריך להיות חזק בבטחונו בהשי"ת הרופא כל בשר ומפליא לעשות, וככל אשר יגדל הבטחון תגדל ג"כ הטבת מצב הבריאות אלא שביחד עם זה אמרה תורתנו הק' ורפא ירפא שהרופא הוא שלוחו של הרופא כל בשר להביא הרפואה להנזקק לזה, וכדי לחזק הבטחון ולהוסיף בברכת השי"ת צריך גם כן להוסיף בענינים דתורה ומצות כל אחד ואחד לפי מעמדו ומצבו, ועוד זאת שלא להסתפק בהפעולה עם עצמו אלא לעודד את הנמצאים בסביבתו שבטח יכול להשפיע עליהם באיזה מדה ולעודדם גם כן בשני הענינים יחד, בבטחון ובהוספה בתורה ומצות, ומדתו של הקב"ה מדה כנגד מדה, שכשמוסיפין בבריאות רוחני או גשמי של חבירו הישראלי הרי מוסיף הקב"ה כמה פעמים ככה להמשתדל בזה והשי"ת יצליחו לבשר טוב בכל הנ"ל,

בברכה.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א,
מזכיר:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משנה

המשנה מבארת אופנים נוספים בקבלת נזירות: האומר 'הֲרֵינִי נָזִיר כְּשַׁעַר רֹאשִׁי', וְכַעֲפַר הָאָרֶץ' – או 'כעפר הארץ', וכְּחול הַיָּם – או 'כחול הים', הֲרֵי זֶה נָזִיר עוֹלָם – כל ימי חייו, מפני שכוונתו לקבל על עצמו נזירויות נפרדות שיחולו זו אחר זו כמספר שערותיו או גרגרי החול, וּמְגַלֵּחַ אַחַת לְשִׁלּשִׁים יוֹם בסיום כל נזירות ונזירות. רַבִּי אוֹמֵר, אֵין נזיר זֶה מְגַלֵּחַ אַחַת לְשִׁלּשִׁים יוֹם, אלא הוא נזיר לעולם ואינו מגלח כל ימי חייו, לפי שקיבל על עצמו נזירות אחת ארוכה שתמשך ימים רבים כמנין שערות ראשו. וְאֵיזֶהוּ שנוהג נזירויות נפרדות זו אחר זו כל ימי חייו וּמְגַלֵּחַ אַחַת לְשִׁלּשִׁים יום, הָאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי נְזִירוּת כְּשַׁעַר רֹאשִׁי, וְכַעֲפַר הָאָרֶץ, וּכְחול הַיָּם, דהיינו שמקבל 'נזירות' בלשון רבים, ובזה מודה רבי שכוונתו לנזירויות נפרדות.

האומר 'הֲרֵינִי נָזִיר כמו מְלֹא הַבַּיִת', אוֹ שאמר 'הריני נזיר כמו מְלֹא הַקּוּפָּה', כּוֹרְכָן אוֹתוֹ – מבררים למה נתכוין. אִם אָמַר אַחַת גְּדוֹלָה נָזַרְתִּי – קבלתי עלי נזירות אחת של שלשים יום, אלא שהיא נראית לי גדולה וכבדה כמלא הבית או הקופה, הרי זה נָזִיר רק שְׁלֹשִׁים יוֹם. וְאִם אָמַר סְתָם נָזַרְתִּי, והיתה כוונתי כפי מה שיפרשו חכמים את לשוני, רוֹאִין אֶת הַבַּיִת, או את הַקּוּפָּה כְּאִילּוּ הִיא מְלֹאָה חֲרֵדֶל, וְהרי הוא נָזִיר כָּל יָמָיו נזירויות רבות זו אחר זו.

האומר הֲרֵינִי נָזִיר מִכָּאן עַד מְקוֹם פְּלוֹנִי, אוֹמְדִין כַּמָּה יָמִים נמשכת ההליכה מִכָּאן – מן המקום שעומד בו וְעַד מָקוֹם פְּלוֹנִי, אִם פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם, הרי הוא נָזִיר למשך שְׁלֹשִׁים יוֹם, לפי שאין נזירות פחות משלשים יום, וְאִם לָאו – אם זמן ההליכה אינו פחות משלשים יום, הרי הוא נָזִיר כְּמִנְיַן הַיָּמִים שנמשכת ההליכה לשם.

האומר הֲרֵינִי נָזִיר כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה, מוֹנֶה נְזִירוֹת – נזירויות נפרדות של שלשים יום כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה, שהם שלש מאות שישים וחמש. שכיון שאמר 'במנין' ודאי כוונתו לנזירויות נפרדות ולא לאחת ארוכה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה יש לסייע לדין זה, מַעֲשֶׂה שהָיָה באדם שקיבל על עצמו נזירות כזו וחייבוהו חכמים לנהוג שלש מאות ששים וחמש נזירויות, וּבְיָן שֶׁהִשְׁלִים את מנין הנזירויות שחייבוהו מֵת:

גמרא

שנינו במשנה: רוֹאִין אֶת הַקּוּפָּה כְּאִילּוּ מְלֵאָה גרגרים של חֲרֵדֶל, וְהוא נָזִיר כָּל יָמָיו. מקשה הגמרא: וְאַמַּאי – מדוע מחמירים עליו ורואים את הקופה כאילו מלאה גרגרי חרדל וידהיה נזיר כל ימיו, וְלִיחְוֵיהּ – נראה את הקופה כְּאִילּוּ היא מְלֵאָה קִישׁוּאִין וּדְלוּעִין שהם גדולים יותר ואפשר למנותם, וימנה נזירות אחת שמספר ימיה כמנין הקישואים, וְתֶיהֱוֵי לֵיהּ תַּקַּנְתָּא – ותהיה לו תקנה להיות מותר ביין אחר שיסיים נזירותו.

מתרצת הגמרא: אָמַר חִזְקִיָּה, משנתינו שמבואר בה שמפרשים את דבריו לחומרא, בְּמַחֲלוֹקֶת תנאים היא שְׁנוּיָה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא – ומשנתינו נשנית כדברי רבי שמעון דְּאָמַר, שאָדָם המקבל על עצמו נזירות מסופקת, מַכְנִים אֶת עַצְמוֹ לְדָבָר שֶׁפְּסִיקוֹ חָמוּר מִוַּדַּאי – מקבל על עצמו להחמיר מספק, אף חומרא שבנזירות ודאית לא היה צריך להחמיר. וכגון במשנתינו, שמחמת הספק אם קיבל על עצמו נזירות אחת שימיה כמספר הקישואים או הרבה נזירויות כגרגרי חרדל, דינו חמור יותר, שאם היה מפרש בקופה מלאה חרדל היה מגלח כל שלושים יום, ואילו מחמת הספק נוהג הוא נזירות אחת כמנין הקישואים ומגלח, ולאחר מכן שוב אינו מגלח, משום שאין תגלחת בלא קרבן, והוא לא יוכל להביא קרבן בסוף כל שלושים, מספק שמא קיבל עליו רק נזירות אחת ונמצא שהוא מביא חולין בעזרה.

הגמרא מביאה ברייתא שבה הובאו דברי רבי שמעון: דְּתַנְיָא, האומר הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנָת שֶׁיְּהֵא [–אם יהיה] בְּכְרִי זֶה – בערימת התבואה הזו מֵאָה כּוֹר, וְחָלַךְ למקום הכרי כדי לבדוק אם יש בו מאה כור, וּמְצָאוֹ שֶׁנִּגְנַב אוֹ שֶׁאָבַד, ואי אפשר לידע כמה היו שם. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹסֵר עליו מספק את כל איסורי הנזיר, משום שֶׁפְּפֵק נְזִירוּת לְהַחֲמִיר, ואף שצריך הוא להחמיר יותר מחמת הספק, שהרי אם היה ידוע שהיו בכרי מאה כור היה מביא קרבנות בסיום נזירותו ומגלח, ועכשיו שהוא נזיר מספק אינו יכול להביא קרבנותיו כי שמא אינו נזיר והרי הם חולין בעזרה, ואסור הוא בתגלחת לעולם. וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר אותו בכל איסורי הנזיר, משום שֶׁפְּפֵק נְזִירוּת לְהָקֵל, משום שאין בדעת אדם להכניס עצמו לספק נזירות באופן שיצטרך להחמיר יותר מנזיר ודאי, ודעתו הוא שאם לא יוכל לברר את הדבר לא תחול עליו נזירות כלל.

תירוץ נוסף מדוע לא רואים את הקופה כמלאה קישואים ודלועים: רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, אֲפִילּוּ תֵּימָא שמשנתינו אמרה דין זה גם לשיטת רַבִּי יְהוּדָה שספק נזירות להקל, ומכל מקום יש לחלק שהָתָם כשנזר על מנת שאין בכרי מאה כור, מקיל רבי יהודה משום שלֹא נָחִית לֵיהּ לְנְזִירוּת – לא ירד לו לחיוב נזירות כלל, שהרי שמא לא היה בכרי מאה כור, ומספק לא היה דעתו לקבל נזירות כיון שספיקו חמור מודאי. אבל הָכָא באומר 'הריני נזיר מלא הבית או הקופה', נָחִית לֵיהּ לְנְזִירוּת – ירד לו לחיוב נזירות, שבין אם נראה את הקופה מלאה קישואים ובין מלאה חרדל, הרי הוא נזיר, וּבְמַאי לְסַלּוּקֵיהּ מִינֵיהּ – במה יוכל לסלק מעצמו את חיוב הנזירות הרי כל ימיו הוא ספק נזיר.

מקשה הגמרא: אַמַּאי לֹא לִיחְוֵיהּ – מדוע לא נקל מספק ונראה לַקּוּפָּה כְּאִילּוּ מְלֵאָה קִישׁוּאִין וּדְלוּעִין, וְתֶיהֱוֵי לֵיהּ תַּקַּנְתָּא – תהיה לו תקנה, דְּהָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ – שהרי עתה אנו סבורים שאף אם אמר 'מלא חרדל', נְזִירוּת הוּא דְּקַבֵּיל עֲלֵיהּ – קיבל על עצמו נזירויות נפרדות, ואם כן אחר שסיים נזירות ראשונה וגילח לא יתחיל חדשה מספק, שהרי ספק נזירות להקל.

כשם שהנחת תפילין בכל יום היא מצווה דאורייתא על כל יהודי, מבלי הבדל אם הוא גדול בתורה, או איש פשוט, כך חוב גמור על כל יהודי לחשוב כל יום חצי שעה אודות חינוך הילדים, ולעשות הכל, מה שבכוחו לעשות, ויותר מכפי כוחו, לדאוג לפעול על ילדיו שילכו בדרך שבה מדריכים אותם

היום יום כב טבת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

משנה **האומר הריני נזיר כשער כו'** — [דאמרינן] נזירות כשער ראשו קבל עליו, והרי זה נזיר עולם, לפי ששערות ראשו מרובין משני חייו. ויהא מגלח כל ימיו אחת בסוף שלשים ויביא קרבן. **רבי אומר אין זה מגלח אחת לשלשים** — והאי דקאמר "כשער ראשי" — חדא נזירות אריכא קבל עליו כשיעור שער ראשו, ואינו יכול להשלימה, ואינו מגלח לעולם. **אלא איזהו שמגלח אחת לשלשים יום זה שאמר הרי עלי נזירות כשער ראשי** — דהואיל ואמר "עלי נזירות", משמע דקא מפליג בין נזירות לנזירות, ויהא מגלח בסוף כל שלשים ומביא קרבן. **בודקין אותו אם אמר אחת גדולה נזרתי הרי זה נזיר שלשים יום** — ותו לא. והא דאמר "מלא הבית", משמע כאילו אמר: אריכא לי מילתא כמלא הבית או כמלא קופה. **ואם אמר סתם נדרתי** — נעשה כאילו אמר "מלא חרדל", ונעשה כל ימיו נזיר — דאמרינן: נזירות כמנין גרעיני חרדל שבו קבל עליו, ואין להם הפסקה כל ימיו. **גמרא** **ואמאי** וליחזייה — לההיא קופה כאילו מלאה קישואין, ואי מחזקא מיניהו עשרה נימא דעשר נזירות של שלשים שלשים קבל עליו. **ותיהוי ליה תקנתא** — אחר אותם עשרה נזירות, לשתות ביין. **אמר** חזקיה **במחלוקת שנויה** — דאיכא מאן דסבירא ליה כוותיה, ומתניתין לא תני הכי. **רבי שמעון היא דאמר אדם מכנים עצמו לדבר שפקו חמור מודאי** — דאילו נזיר ודאי — מגלח ומביא קרבן ונאכל, ואילו על ספיקו לא מצי מגלח. דהכי מפרש ב"אלו מותרים" במסכת נדרים. **הריני נזיר כו' רבי שמעון אוסר** — שחייב בנזירות. דהואיל דהוי ספק אי הוו ביה מאה כור, אמרינן דהוי ביה ודאי מאה כור ולידהי נזיר, שכל ספק נזירות להחמיר. דספיקו בנזיר חמור מודאו, דאילו ודאי שלא היו בו מאה כור — לא הוי נזיר, השתא דהוי ספק אמרינן דנזיר הוא. הכי נמי במתניתין, דהואיל דספקא הוא — דלא ידענן אי אדעתא דמלאה קשואין אי בחרדל קאמר — אמרינן ביה ספק נזירות להחמיר, וכמאן דמלאה חרדל קאמר ואין לו תקנה. אבל אליבא דמאן דאמר שכל ספק נזירות להקל — לדידיה אמרינן: רואין אותה כאילו מלאה קשואין. **רבי יוחנן אמר אפילו תימא כרבי יהודה** — דהתם טעמא מאי אמר רבי יהודה דספק נזירות להקל — דדלמא לא הוו ביה מאה כורין ולא נחית ליה לנזירות כלל, ומספיקא לא אמרינן ליה דליהוי נזיר, כי היכי דלא לייתי חולין לעזרה לבי משלים נזירותו. **אלא הכא** כיון דנחית ליה לנזירות — אי משום מלאה קישואין אי משום מלאה חרדל — נזירות חיילא עליה ממה נפשך, וכיון דנחית לנזירות במאי לסלקיה — משום הכי אית לן למימר דנזירות כמנין גרעיני חרדל קיבל עליו, ולעולם כל ימיו יהא אסור ביין. **אמאי לא ליסלקיה נימא דליחזיה כאילו מלאה קישואין** — ולבי משלים ליה נזירות כמנין קישואין שיכולין ליכנס בתוך הקופה ומייתי ליה קרבן — הוי כמסולק ועומד, דבלא נחית ליה לנזירות דמי, ותיהוי ליה תקנתא. **הא** — לא מצית אמרת דנזירות קבל עליו.

דרבי

משנה "הֲרֵינִי נָזִיר כְּשֵׂעַר רֹאשִׁי", וְ"כַּעֲפַר הָאָרֶץ" וּ"כְּחוֹל הַיָּם" - הֲרֵי זֶה נָזִיר עוֹלָם, וּמְגַלֵּחַ אַחַת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם. רַבִּי אוֹמֵר: אֵין זֶה מְגַלֵּחַ אַחַת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם. וְאֵיזֶהוּ מְגַלֵּחַ אַחַת לִשְׁלֹשִׁים - הָאוֹמֵר "הֲרֵי עָלַי נְזִירוּת כְּשֵׂעַר רֹאשִׁי" וְ"כַּעֲפַר הָאָרֶץ" וּ"כְּחוֹל הַיָּם". "הֲרֵינִי נָזִיר מְלֹא הַבַּיִת" אוֹ "מְלֹא הַקּוּפָּה" - בּוֹדְקִין אוֹתוֹ; אִם אָמַר: אַחַת גְּדוֹלָה נָזַרְתִּי - נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְאִם אָמַר: סְתָם נָזַרְתִּי - רוֹאִין אֶת הַקּוּפָּה כְּאִילּוּ הִיא מְלֵאָה חַרְדָּל, וְנָזִיר כָּל יָמָיו. "הֲרֵינִי נָזִיר מִכָּאן עַד מָקוֹם פְּלוֹנִי" - אוֹמְדִין כַּמָּה יָמִים מִכָּאן עַד מָקוֹם פְּלוֹנִי, אִם פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים יוֹם - נָזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְאִם לָאו - נָזִיר כְּמִנְיַן הַיָּמִים. "הֲרֵינִי נָזִיר כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה" - מוֹנֶה נְזִירוּת כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה הָיָה, כֵּיוָן שֶׁהִשְׁלִים - מֵת. **גמרא** "רוֹאִין אֶת הַקּוּפָּה כְּאִילּוּ מְלֵאָה חַרְדָּל וְנָזִיר כָּל יָמָיו". וְאַמַּאי? וְלִיחַזֵּיהּ כְּאִילּוּ מְלֵאָה קִישׁוּאִין וּדְלוּעִין, וְתֵיהֲוֵי לֵיהּ תַּקַּנְתָּא! - אָמַר חִזְקִיָּה: בְּמַחֲלוֹקֶת שְׁנִיָּה, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר: אָדָם מַכְנִיס אֶת עַצְמוֹ לְדָבָר שֶׁפִּפֵּיקוֹ חָמוּר מִוַּדַּאי. דְּתַנְיָא: "הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנָת שֶׁיְּהֵא בְּכְרִי זֶה מְאָה כּוֹר" וְהָלַךְ וּמְצָאוֹ שֶׁגְּנַבּוּהוּ אוֹ שֶׁאָבַד, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹסֵר, שֶׁסְּפֵק נְזִירוּת לְהַחְמִיר. רַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר, שֶׁסְּפֵק נְזִירוּת לְהָקֵל. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי יְהוּדָה, הָתָם - לָא נָחֵית לֵיהּ לִנְזִירוּת, הָכָא - נָחֵית לֵיהּ לִנְזִירוּת, בְּמַאי לְסַלּוּקֵיהּ מִינַּיהּ! - אַמַּאי לָא? לִיחַזֵּיהּ לַקּוּפָּה כְּאִילּוּ מְלֵאָה קִישׁוּאִין וּדְלוּעִין, וְתֵיהֲוֵי לֵיהּ תַּקַּנְתָּא, הָא סָלְקָא דַּעְתִּין נְזִירוּת הוּא דְּקַבֵּיל עֲלֵוֵיהּ!

דרבי

תוספות

הריני נזיר מלא הבית מלא הקופה — פירוש: בית ריקנית או קופה ריקנית לפנים [צריך להיות: לפניו]. בודקין אותו, אם אמר "אחת גדולה נדרתי" — נזיר שלשים יום. פירוש: נזירות אחת נדרתי. והא דקאמר מלא הבית — דאריכא ליה מילתא [כו'], ואינו נזיר אלא שלשים יום. [ואם אמר "סתם] נדרתי" — רואין הקופה כאילו מלאה חרדל, ונזיר כל ימיו; לרבנן דלעיל — נזירות אחר נזירות, ולרבי — נזירות ארוך.

מכאן ועד מקום פלוני פחות משלשים יום נזיר שלשים יום — מידי דהוה אאומר "הריני נזיר יום אחד" דהוי נזיר שלשים יום. ואם לאו נזיר כמנין הימים — וכדפרישית לעיל, דמיירי כשהחזיק בדרך.

כמנין ימות השנה מונה נזירות כמנין ימות השנה — דהיינו שלש מאות ששים וחמשה חדשים יהיה נזיר, נזירות אחר נזירות, ומגלח בינתיים ומביא קרבן. כיון דקאמר "במנין" — משמע נזירות, ולא נזירות ארוך. **אמר** רבי יהודה מעשה היה וכיון שהשלים מת — רבי יהודה לסיועיה לתנא קמא קאתי, וקאמר: מעשה היה וחייבוהו חכמים נזירות הרבה, וכיון שהשלים כולו מת.

וליחזייה כאילו היא מלאה קישואין ודילועין ותהוי ליה תקנתא — אמתניתין קא פריך, דקאמר: רואין כאילו היא מלאה חרדל, ואין לו תקנה. והוא הדין דמצי למיפרך: וליחזי כמאן דמלי בצק, ולא נתכוון זה אלא לנזירות אחד, [ונקל] עליה. וקצת קשה: דהיאך ניקל עליה מספק? ויש לומר: דהתם תנן במסכת טהרות (פרק ד משנה ז): ספק נזירות להקל. ואם תאמר: והא לעיל, גבי "מכאן ועד סוף העולם", פריך לחומרא! ויש לומר: דהתם לא ידע שום צד דמצי למימר לקולא בלישנא ד"מכאן עד סוף העולם", ולפום ריהטא משמע דנזירות קבל עליה מכאן ועד סוף העולם, ולכך פריך לחומרא ממשמעות לשונו. אבל הכא קא סלקא דעתך דאין אדם מכניס עצמו לדבר דספקו חמור מודאי — שעל ידי ספק יהיה חמור לו מאילו קבל עליו נזירות ודאי. כמו שאם בבירור לחרדל נתכוין — מונה נזירות אחר נזירות לעולם, ומגלח בין כל אחת ואחת, ומביא קרבן. והשתא דאיכא לספוקי [דלקישואין או] לבצק נתכוין, משיגלח פעם אחת שוב לא יחול עד שיביא קרבן. וקרבן אינו יכול להביא — דשמא לבצק נתכוין, לחד נזירות, וקמייתי חולין בעזרה. **שיהא** בברי זה מאה כור ומצאו שנגנב — ואין אנו יודעין אם היו בו מאה כור אם לאו. רבי שמעון אוסר, דספק נזירות להחמיר, דחיישינן דלמא היו בו מאה כור. ולקמן מפרש תקנתא לרבי שמעון, דאומר קודם שיתחיל למנות ימי נזירותו: אם היו בו מאה כור והריני נזיר מדבורי הראשון — הנה אשלים נדרי, ומביא קרבנותיו. ואם לא היו בו מאה כור, ואם כן בדבורי לא היה בו ממש — הריני נודר בנזיר מעכשיו, ויהיה נזיר שלשים יום, ויביא קרבנותיו. ואין כאן חולין בעזרה, כי הוא נזיר שלשים, או מכח דיבור הראשון או מכח דיבור השני. ואם תאמר: ומאי שפקו חמור מודאי? הרי הוא נפטר בנזירות אחת ובקרבן אחד כאילו בודאי היו בו מאה כור! ויש לומר: דיכול לבא לידי חומרא — כגון אם נטמא קודם שהתנה, דהשתא הוי ספק נזיר טמא, ואין לו תקנה. דלא יוכל להביא אשם טמא — על הספק שלא היו בו מאה כור וקא מייתי חולין בעזרה, ואסור ביין ובתגלחת לעולם — [דשמא] נזיר הוא, ואינו יכול לפטור מנזירותו אם לא בהבאת אשם טומאתה, וזה אין בא על התנאי. אבל נטמא אחר שהתנה — אז הוה ודאי נזיר טמא, ומייתי אשם טומאה והדר משלים נזירותו. **רבי** יהודה מתיר שספק נזירות להקל — דהוא לא קיבל עליו אלא אם כן ימצא בו מאה כור. וכן במתניתין: רואין אותה כאילו מלאה בצק, ויפטר בנזירות אחת. **אפילו** תימא רבי יהודה התם לא נחית לנזירות כלל — כלומר, אין להטיל עליו נזירות, דשמא לא היו בו מאה כור. **הכא** נחית לנזירות במאי לסלוקיה מיניה — כלומר, במתניתין על כרחין חייב לנזירות אחת, ואפילו אי בצק אמר. וכיון שירד לנזירות — אינו יכול להסתלק, כמו שמפרש והולך. ופריך: אמאי אינו יכול להסתלק? ליחזי כאילו היא מלאה קישואין או מלאה בצק ותיהוי ליה תקנתא! דסלקא דעתך דנזירות קביל עליה. כלומר, יגלח ממה נפשך לסוף שלשים ויביא קרבן, דאי חדא נזירות קביל עליה — שפיר קמגלח, ואי נמי חרדל קביל עילויה — מצי לגלוחי אחר שלשים יום. דקא סלקא דעתך אי אמר חרדל — לנזירות קביל עליה, כלומר הרבה נזירות ולא נזירות אחת ארוך. וכיון שיגלח לסוף שלשים — שוב לא תטיל עליה נזירות לרבי יהודה, דמאן לימא לן דחרדל קביל? דלמא בצק, והשלים נדרו. והשתא דמי לההיא דברי, דאמר: רבי יהודה מתיר. ואמאי אינו יכול להסתלק? ומשני: רבי יהודה סבר לה כרבי דהאמר חרדל דף נזירות [צריך להיות: חד נזירות] ארוך קביל עליה, ועד יום מותו לא מצי לגלח. הלכך, הכא על כרחו נחית לחד נזירות אפילו אי בצק קביל, וכיון שאתה מורידו לנזירות — אפילו לרבי יהודה תו לא מצי להסתלק, דשמא חרדל קביל עליה, ונדון עד יום מותו נזירות חד וארוך. ולא דמי לההיא כלל דאינו יורד לנזירות לרבי יהודה.

ורבי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

דְּרַבִּי יְהוּדָה סָבַר לַהּ כְּרַבִּי. דִּתְנַן, רַבִּי אוֹמֵר: אֵין זֶה מְגַלֵּחַ אַחַת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם. וְאֵיזֶהוּ שֶׁמְּגַלֵּחַ אַחַת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם - הָאוֹמֵר "הֲרֵי עָלַי נְזִירוּת כִּשְׁעַר רֹאשִׁי" וְ"כַּעֲפַר הָאָרֶץ" וּ"כְּחוֹל הַיָּם". - וְרַבִּי יְהוּדָה מִי סָבַר לַהּ כְּרַבִּי? וְהָתְנַן: "הֲרֵינִי נָזִיר כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה" וכו', אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: מַעֲשֶׂה הָיָה וְכֵיוָן שֶׁהִשְׁלִים מֵת. אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלֵמָא נְזִירוֹת קָא מְקַבֵּל עֲלֵיהּ - הַיְינוּ טַעְמָא דְּכֵיוָן דְּהִשְׁלִים מֵת. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ חֲדָא נְזִירוּת קִבֵּל עֲלֵיוֵיהּ - מִי הֲוֵי הַשְׁלָמָה כְּלָל? וְעוֹד, מִי סָבַר לַהּ כְּרַבִּי? וְהָא תְּנֵיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: "הֲרֵינִי נָזִיר מִנְיַן הֵילְקִטֵי קַיִץ" וּ"מִנְיַן שְׁבֵלֵי שְׁמִיטָּה" - מוֹנֶה נְזִירוּת כְּמִנְיַן הֵילְקִטֵי קַיִץ, וּכְמִנְיַן שְׁבֵלֵי שְׁמִיטָּה! - "מִנְיַן" שֶׁאֵנִי. וּמִי שָׁאֵנִי לֵיהּ לְרַבִּי "מִנְיַן"? וְהָתַנְיָא: "הֲרֵינִי נָזִיר כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה" - מוֹנֶה נְזִירוּת כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה, "כִּימֵי הַלְּבָנָה" - מוֹנֶה כִּימֵי הַלְּבָנָה, רַבִּי אוֹמֵר: עַד שֶׁיֹּאמַר "נְזִירוֹת עָלַי כְּמִנְיַן יְמוֹת הַחַמָּה" וּ"כְּמִנְיַן יְמוֹת הַלְּבָנָה"! - רַבִּי יְהוּדָה סָבַר לַהּ כְּוָתֵיהּ בַּחֲדָא, וּפְלִיג עֲלֵיהּ בַּחֲדָא, סָבַר לַהּ כְּוָתֵיהּ בַּחֲדָא - נְזִירוּת קַבֵּיל עֵילָוֵיהּ, וּפְלִיג עֲלֵיהּ בַּחֲדָא - דְּאִילּוּ רַבִּי יְהוּדָה שָׁנֵי לֵיהּ מוֹנֶה, וְרַבִּי לָא שָׁנֵי לֵיהּ מוֹנֶה. תָּנוּ רַבָּנַן: "הֲרֵינִי נָזִיר כָּל יְמֵי חַיַּי" "הֲרֵינִי נָזִיר עוֹלָם" - הֲרֵי זֶה נָזִיר עוֹלָם, אֲפִילּוּ "מֵאָה שָׁנָה" אֲפִילּוּ "אֶלֶף שָׁנִים" - אֵין זֶה נָזִיר עוֹלָם אֶלָּא נָזִיר לְעוֹלָם. תָּנוּ רַבָּנַן: "הֲרֵינִי נָזִיר וְאַחַת" - מוֹנֶה שְׁתַּיִם, "וְעוֹד" - מוֹנֶה שָׁלֹשׁ, "וְשׁוּב" - מוֹנֶה אַרְבַּע. פְּשִׁיטָא! - מַהוּ דְּתֵימָא: "וְשׁוּב" כִּי כּוּלְּהוּ, וְהָוְיָא לֵיהּ שִׁית, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא. תָּנוּ רַבָּנַן: "הֲרֵינִי נָזִיר", סוּמְכוֹס אוֹמֵר: "הֵן" - אַחַת, "דִּיגוֹן" - שְׁתַּיִם, "טְרִיגוֹן" - שָׁלֹשׁ, "טֶטְרָגוֹן" - אַרְבַּע, "פּוּנְטִיגוֹן" חָמֵשׁ. תָּנוּ רַבָּנַן: בֵּית עָגוֹל, דִּיגוֹן, טְרִיגוֹן, פּוּנְטִיגוֹן - אֵינוֹ מִטַּמֵּא בְּנֶגָעִים. טֶטְרָגוֹן מִטַּמֵּא בְּנֶגָעִים. מַאי טַעְמָא? לְמִטָּה הוּא אוֹמֵר "קִיר" "קִירוֹת", לְמַעְלָה הוּא אוֹמֵר "קִיר" "קִירוֹת" - הֲרֵי כָּאן אַרְבַּע.

הדרן עלך כל כנויי

תוספות

ורבי יהודה מי סבר ליה כרבי — דהאומר חרדל, והתנן הריני נזיר (מן החרצן) במנין וכו', אמר רבי יהודה מעשה וכו'. אי אמרת בשלמא נזירות הרבה קביל עליה, דכיון שהשלים מת — כלומר, נראה נופל בו לשון השלמה, שהרבה נזירות שחייבוהו חכמים, כיון שהשלים אותם — מת. אלא אי אמרת חדא נזירות ארוך קביל עליה — מי הויא השלמה כלל? פירוש, מי שייך ביה לשון השלמה כלל? והרי הוא נזיר נזירות אחת שלא יגלח במנין ימות החמה, ואין שייך בו לשון השלמה כלל! (אלא מאי) לרבי יהודה נזירות הרבה קביל עליה — היינו טעמא, מכיון שהשלים מת — [שאחר] שלשים יום מת, כמו מילתא דתנא קמא, דאמר: מונה מנין נזירות במנין ימות החמה. אלא אי אמרת חדא נזירות — מי הויא השלמה דידיה [כהשלמה דתנא קמא]? ואם כן הוא מעשה לסתור, ומדמייתי רבי יהודה בתר מילתא דתנא קמא ומעשה וכו' — מכלל דמייתי ראיה למילתיה דתנא קמא, כמו שכתבתי. (הגה"ה). **מנין** הילקטי — בשמיבשין התאנים עושין תילין תילין מתאנים ליבש עד אין מספר. ומנין שבילי שמיטה — וכן בשמיטה, אין השדות זרועות ומרבין בהן שבילים. **מונה** נזירות מנין הילקטי קיץ — אלמא נזירות הרבה קביל עליה לרבי יהודה! ומשני: מנין שאני. פירוש: ודאי כי אמר "מנין" — נזירות קביל עליה, אבל כי אמר "בחרדל" או "בהילקטי" ולא הזכיר "מנין" — חד נזירות ארוך קביל עליה כרבי. **ומי** שאני לרבי מנין — היה סובר, כיון דרבי יהודה כרבי סבר ליה, ושני ליה בין אמר "מנין" בין לא אמר "מנין" — הכי נמי שני ליה לרבי, ומשום הכי פריך: רבי אומר עד שיאמר "נזירות עלי כמנין ימות החמה", אלמא דלשון "כמנין" בלא "נזירות" לא משמע לרבי אלא חד נזירות ארוך! ומשני: רבי יהודה סבר לה כוותיה בחדא, דחד נזירות קביל עליה כי אמר "חרדל", ופליג בחדא; דרבי יהודה שני ליה "מנין", ורבי לא שני ליה "מנין". **הרי** זה נזיר — כאבשלום. ומיקל, למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה כו'. וכדפירשנו לעיל. **אמר** מאה שנה או אלף שנה נזיר לעולם — ואינו מגלח ואינו מיקל עד יום מותו. **נזיר** ואחת מונה שתי נזירות — לפי שהוסיף לומר "ואחת ועוד" — מוסיף ומונה שלשה. כשאמר "נזיר ואחת ועוד ושוב" — [ארבע]. ומקשה: פשיטא. מהו דתימא: "ושוב" כי כולהו, ומני שית — קא משמע לן דלא.

[הריני] נזיר סומכוס אומר הן אחת — פירוש אם אמר "הן" הוא אחת, כדאמרן בעלמא (שבת לא,ב): שכן בלשון יוני אחת קורין הינ"א. **דיגון** שתים — בלשון יון: טריגון — שלש, טטרגון — ארבע, פונטיגון — חמש, כמו בלשון יון. **בית** עגול — דהואיל ואין לו ארבע זויות אין מטמא בנגעים, כדמסיק מ"קיר" "קירות", והיינו טעמא דכולהו.

הדרן עלך כל כנויי

רש"י

דרבי יהודה סבר לה כרבי — דאמר במתניתין כי אמר "הריני נזיר כשער ראשי" אין זה מגלח אחת לשלשים יום, משום דנזירות אריכתא קביל עליה, ולעולם אין לו תקנה, שהרי שערות ראשו מרובין משני חייו. הכי נמי "הריני נזיר מלא הקופה" — נזירות אריכתא קביל עילויה, ואינו מגלח ומביא קרבן בסוף כל שלשים. וכיון דההוא חד נזירות משיך כמלא הקופה — לא מצית אמרת דליחזייה כאילו היא מלאה קישואים, ולכי משלים נזירות במנין קישואים שיכולין ליבנס לתוכה לייתי קרבן. דהואיל ועייל נפשיה לנזירות, ואיכא למימר דחדא נזירות אריכתא במנין חרדל קיבל עליו — לא מייתי קרבן מספיקא, דדלמא פגע ליאתויי חולין לעזרה. והלכך לרבי יהודה נמי לא מצי לסלוקי נפשיה מנזירות דלייתי קרבן, ומשום הכי לית ליה תקנתא. **ומי סבר לה רבי יהודה כרבי והתניא הריני נזיר כמנין ימות החמה מונה נזירות כמנין ימות החמה** — שיהא מונה שלש מאות ששים וחמשה נזירות של שלשים, ונמצא שיהא נוהג נזירות שלשים שנה. **אמר רבי יהודה מעשה** — באחד שאמר "הריני נזיר כמנין ימות החמה", וכיון שהשלים נזירותו לסוף שלשים שנה מיד מת. אי אמרת בשלמא נזירות של שלשים קיבל עליו כמנין ימות החמה — משכחת לה דכיון שהשלים מת. **אלא אי אמרת** — דחדא נזירות של שלש מאות ששים וחמשה קיבל עליו, וכל חדא וחדא תהוי שלש מאות ששים וחמשה ימים, וצריך דיהוי נזיר שלש מאות ששים וחמש פעמים שלש מאות ששים וחמשה ימים כמנין ימות החמה, וכדברי רבי דאמר דאין זה נזיר שיהא מגלח בסוף שלשים, אלא כל שלש מאות ששים וחמשה ימים יהא נוהג נזירותו. **מי הוי השלמה כלל** — בשני דרבי יהודה? מי הוי אינש דחיי כולי האי כשלש מאות ששים וחמשה ימים [שלש מאות ששים וחמש פעמים] שצריך לנהוג נזירות בעצמו? אלא מדקאמר רבי יהודה: כיון שהשלים מת — שמע מינה לא סבירא ליה כרבי. לישנא אחרינא: והתניא הריני נזיר כמנין ימות החמה, כלומר, כל זמן שהחמה זורחת, דהיינו עד סוף העולם. **מונה נזירות כמנין ימות החמה** — כלומר, כל ימיו יהא מונה נזירות של שלשים, ומגלח ומביא קרבן. ואמר רבי יהודה: מעשה באחד שהזיר בכך וכיון שהשלים מת. אי אמרת בשלמא נזירות של שלשים קיבל עליו — היינו דקאמר: כיון שהשלים מת, דכל קרבן וקרבן דמייתי לסוף תגלחת חשיבי ליה כמשלים. אלא אי אמרת דחדא נזירות קיבל עילויה עד ימות עולם ואסור לגלח כל ימיו, מאי השלמה איכא הכא? הא אבתי אילו הוה קיים הוה מיבעי ליה למיקם בנזירותו! ועוד, מי סבר לה כרבי? **והתניא בהדיא רבי יהודה אומר הריני נזיר כמנין הילקטי** קיץ — כמנין שבילים שעושים קייצי תאנים בין הקציעות, כדי שיהו מהלכים בינתיים ולא יהו נדרכים ברגל. **וכמנין שבלי שמיטה** — דבשנת השמיטה אין השדות נזרעות, ומניחין בהן שבלים של אשתקד. ולפי שהן מועטין ונוח למנותן קאמר הכי. ואית דגרסי: כמנין שבילי שמיטה — שהשדות הפקר, וכל העם עושה שבילים בתוכו ואין בעל השדה מעכב על ידו. **מונה נזירות כמנין הילקטי קיץ ושבילי שמיטה** — ויהא מגלח כל שלשים ושלשים למנין הילקטי קיץ, אף על גב דלא אמר "נזירות עלי". אלמא לית ליה לרבי יהודה הא דרבי, דאי לרבי אי הוי התם מאה לקיטי קיץ צריך להיות מונה נזירות אריכא, מאה פעמים מאה יום, או נזירות אריכא מאה יום. **מנין שאני** — דהיכא דאמר "כמנין ימות החמה" או "כמנין הילקטי קיץ" אפילו רבי מודה דנזירות קביל עליה ומגלח אחת לשלשים, והיינו נמי דקאמר רבי יהודה לעיל: כיון שהשלים מת. אבל גבי קופה, דנזירות אריכא קביל עליה — אפילו רבי יהודה מודה דספק נזירות להחמיר, וכדפריישנא. **רבי אומר עד שיאמר נזירות עלי כמנין ימות החמה** — לא יהא מגלח אחת לשלשים. דהא לא אמר "נזירות", אלא "הריני נזיר כמנין ימות החמה" — חדא נזירות הוא קביל עליה כמנין ימות החמה עד עולם כדלעיל, או לאידך לישנא שלש מאות ששים וחמש פעמים שלש מאות ששים וחמשה ימים. **שני ליה מונה** — ד"מנין" שני ליה, והוי כמאן דאמר "נזירות עלי". **אפילו מאה שנה אין זה נזיר עולם אלא זה נזיר לעולם** — דחדא נזירות אריכתא הוא דהויא, משום דאית ליה קיצותא, כדאמרינן לעיל. **הריני נזיר ואחת מונה שתים** — כי אמר "ואחת" — כמאן דאמר "ונזירות אחרת" דמי. **האומר הריני נזיר ואחת ועוד** — מונה שלש נזירות. אמר "הריני נזיר ואחת ועוד ושוב" — מונה ארבע. **מהו דתימא** — הא האי דקאמר "ושוב" משמע כאילו אמר: ושוב ליהוי עלי נזירות כי הנך דאמרינן, והוויין להו שית, קמשמע לן. **סומכוס אומר** — "הריני נזיר הן" — חייב בנזירות אחת. ואם אמר "הריני נזיר דיגון" — מונה שתים. "טריגון" — מונה שלש. "טטרגון" — מונה ארבע. "פונטיגון" — מונה חמש. שכן מונין בלשון יון. ואשמועינן דבכל לשון יכול אדם לקבל עליו נזירות. **בית עגול** — שאין לו זויות, או בית דיגון שאין לו אלא שתי זויות, או טריגון שאין לו אלא שלשה, או פונטיגון שיש לו חמש זויות — אין מטמא בנגעים. טטרגון שיש לו ארבע זויות — מטמא. **מאי טעמא למטה הוא אומר קירות** — "ואם פשה הנגע בקירות הבית". **ולמעלה הוא אומר** — "והנה הנגע בקירות הבית". מדהוה ליה למיכתב בתרוייהו "קיר" דמשמע חד, וכתב "קירות" דמשמע תרי — אלמא ארבע בעינן, כדמדכר להו בלישנא דקרא. "ומראיהן שפל מן הקיר" לא קא חשיב, אלא הני דכתיב בהו לישני יתירי קחשיב.

הדרן עלך כל כנויי

הגמרא מבארת את תירוצו של רבי יוחנן: (ד)רַבִּי יְהוּדָה סָבַר לָהּ כְּרַבִּי, דִּתְנַן במשנתינו לגבי האומר הריני נזיר כשער ראשי, רַבִּי אוֹמֵר, אֵין זֶה מְגַלֵּחַ אַחַת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם, אלא כיון שאמר 'הריני נזיר' קיבל על עצמו נזירות אחת ארוכה, וְאִיזֶהוּ שֶׁמְּגַלֵּחַ אַחַת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם, משום שנידון כמקבל נזירויות נפרדות, הָאוֹמֵר [הֲרֵי] עָלַי נְזִירוּת כְּשֵׂעָר רֹאשִׁי, וְכַעֲפַר הָאָרֶץ, וּכְחוֹל הַיָּם. ומאחר שסבר רבי יהודה כרבי, אם כן גם האומר 'הריני נזיר כמלא הקופה' אף אם כוונתו היא למלא חרדל חלה עליו נזירות אחת ארוכה, ומחמת הספק שמא לכך נתכוין יש להחמיר שינהוג בנזירות כל ימי חייו.

מקשה הגמרא: וְרַבִּי יְהוּדָה מִי סָבַר לָהּ כְּרַבִּי – וכי רבי יהודה סבר כרבי, שהאומר 'הריני נזיר כשער ראשי' כוונתו לנזירות אחת ארוכה, וְהָתְנַן במשנתינו, האומר 'הֲרֵינִי נָזִיר כְּמִנְיָן יְמוֹת הַחַמָּה' וְכוּ' מונה שלש מאות ששים וחמש נזירויות כמנין ימות החמה, וְאָמַר רַבִּי יְהוּדָה לסייע לדין זה מִמַּעֲשֶׂה שהָיָה באחד שאמר כך וחייבוהו חכמים נזירויות כמנין זה, וְכֵיוָן שֶׁהִשְׁלִים נזירויות אלו מֵת. אִי אָמְרַתְּ כִּשְׁלָמָא שרבי יהודה סובר שנְּזִירוּת [–נזירויות הרבה] קָא מְקַבֵּל עָלֵיהּ, הַיְינוּ טַעְמָא – זה יהיה ההסבר במה שאמר רבי יהודה דְּכֵיוָן דְּהִשְׁלִים את הנזירויות שנתחייב מֵת, כלומר, שעל זה שייך לשון השלמה, שהשלים את כל הנזירויות שנתחייב, אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ שלפי רבי יהודה חָדָא נְזִירוּת קָבֵל עֲלָיוֹהִי – נזירות אחת קיבל עליו ארוכה כמנין ימות החמה, מִי הָוֵי הַשְׁלָמָה כְּלָל – וכי שייך בה לשון 'השלמה'.

הגמרא מביאה הוכחה נוספת שרבי יהודה אינו סובר כרבי: וְעוֹד, מִי סָבַר לָהּ כְּרַבִּי – האם אפשר לומר שרבי יהודה סובר כרבי, וְהָא תַּנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, האומר 'הֲרֵינִי נָזִיר כְּמִנְיָן הִילְקְטֵי קַיִץ' – ערמות התאנים בשעת יבושן, וּמִנְיָן שִׁבְלֵי שְׁמִיטָה – או כמנין השבלים שנשארו בשדה בשנת השמיטה מיבול השנה הקודמת, מוֹנֶה נְזִירוּת – נזירויות נפרדות כְּמִנְיָן הִילְקְטֵי קַיִץ וּכְמִנְיָן שִׁבְלֵי שְׁמִיטָה, שהם רבים, וכל ימי חייו ימנה נזירויות של שלושים יום זו אחר זו. הרי שרבי יהודה סובר שהאומר 'הריני נזיר' כדבר שמנינו רב מאד, מונה הרבה נזירויות, ולא כדברי רבי שמונה נזירות אחת ארוכה. דוחה הגמרא: מְנָיָן שַׁאנִי – כשהזכיר לשון 'מנין' בדבריו הדין שונה ומונה נזירויות נפרדות, אבל אם היה אומר רק 'הריני נזיר כהילקטי קיץ' או 'כשבלי שמיטה', היה נוהג נזירות אחת ארוכה כדברי רבי.

מקשה הגמרא: וּמִי שַׁאנִי לֵיהּ לְרַבִּי מְנָיָן – וכי לפי רבי שונה הדין כשהזכיר לשון 'מנין', וְהָתַנְיָא, האומר הֲרֵינִי נָזִיר כְּמִנְיָן יְמוֹת הַחַמָּה, מוֹנֶה שלש מאות ששים וחמש נְזִירוּת [–נזירויות של שלשים יום] כְּמִנְיָן יְמוֹת הַחַמָּה. ואם אמר הריני נזיר כִּימֵי הַלְּבָנָה, מוֹנֶה שלש מאות חמישים וארבע נזירויות כִּימֵי שנת הַלְּבָנָה. רַבִּי אוֹמֵר, אינו מונה נזירויות נפרדות עַד שֶׁיֹּאמַר 'נְזִירוּת עָלַי כְּמִנְיָן יְמוֹת הַחַמָּה, וּכְמִנְיָן [–או כמנין] יְמוֹת הַלְּבָנָה, אבל האומר 'הריני נזיר', אף שהוסיף 'כמנין', כוונתו לנזירות אחת שאורכה כמנין ימות החמה.

מתרצת הגמרא: אף שרבי סובר שכוונתו לנזירות אחת ארוכה גם כשהזכיר 'מנין', מכל מקום בדעת רבי יהודה אפשר לומר שכשהזכיר מנין מונה נזירויות נפרדות, וְרַבִּי יְהוּדָה סָבַר לָהּ כְּוָתֵיהּ כַּחֲדָא – סבר כמותו [–כרבי] בדין אחד, וּפְלִיג עָלֵיהּ כַּחֲדָא – וחלק עליו בדין אחד. ומבארת הגמרא: סָבַר לָהּ כְּוָתֵיהּ כַּחֲדָא, שהאומר 'הריני נזיר' ולא 'הרי עלי נזירות', נְזִירוּת אחת קַבֵּיל עֲלָיוֹהִי. וּפְלִיג עָלֵיהּ כַּחֲדָא, דְּאִילּוּ רַבִּי יְהוּדָה שָׁנֵי לֵיהּ מוֹנֶה – לרבי יהודה שונה הדין כשהזכיר 'מנין', ואף אם אמר 'הריני נזיר' כוונתו לנזירויות נפרדות, וְרַבִּי לֵא שָׁנֵי לֵיהּ מוֹנֶה – ולרבי אין הדין שונה אם הזכיר מנין, אלא כל שאמר 'הריני נזיר' נוהג נזירות אחת ארוכה כפי המנין שהזכיר:

הגמרא מביאה כמה ברייתות שדנות באופנים שונים של קבלת נזירות: תָּנוּ רַבָּנַן, האומר 'הֲרֵינִי נָזִיר כָּל יְמֵי חַיַּי', או 'הֲרֵינִי נָזִיר עוֹלָם', כיון שלא קבע זמן לנזירותו הֲרֵי זֶה נָזִיר עוֹלָם, וכשמכביד שערו מיקל בתער. אך אם קיבל נזירות לזמן קצוב, אֲפִילּוּ מֵאָה שָׁנָה, או אֲפִילּוּ אֶלֶף שָׁנִים, אף שמסתמא לא יאריך ימים כל כך ויצטרך לנהוג בנזירות כל ימי חייו, מכל מקום כיון שנתן קצבה לנזירותו חלוק הוא בדינו שאֵין זֶה נָזִיר עוֹלָם, אֶלָּא נָזִיר רגיל [ארוך] לְעוֹלָם – לכל ימי חייו:

תָּנוּ רַבָּנַן, האומר 'הֲרֵינִי נָזִיר וְאַחַת', מוֹנֶה שְׁתַּיִם – שתי נזירויות של שלושים יום. שבאמירת 'הריני נזיר' קיבל נזירות אחת, וכשהוסיף 'ואחת' נתכוין לקבל נזירות נוספת. ואם אמר 'הריני נזיר ואחת וְעוֹד', מוֹנֶה שָׁלֹשׁ נזירויות, שכשהוסיף 'ועוד' קיבל נזירות נוספת. ואם הוסיף 'וְשׁוּב', מוֹנֶה אַרְבַּע נזירויות, לפי שנתכוין לנזירות נוספת.

מקשה הגמרא: פְּשִׁיטָא – הרי דין פשוט הוא שהמוסיף תיבות אלו כוונתו לקבל נזירויות נוספות, ומה באה הברייתא ללמדנו. מתרצת הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא שבמה שאמר 'וְשׁוּב' כוונתו להוסיף כִּי כּוּלְּהוּ – כמו כל הנזירויות שקיבל עליו עד עתה באמירת 'הריני נזיר ואחת ועוד', ומקבל עליו עוד שלש נזירויות, וְהַוְיָא לֵיהּ שִׁית – ויהיה לו למנות שש נזירויות, קָא מַשְׁמַע לָן דְּלָא – שאין כוונתו לכך, אלא דעתו להוסיף רק עוד נזירות אחת, ומונה ארבע נזירויות:

תָּנוּ רַבָּנַן, האומר 'הֲרֵינִי נָזִיר' ומבאר את מנין הנזירויות שמקבל על עצמו בלשון לעז, סוּמְכוּס אוֹמֵר, אם אמר 'הריני נזיר הֵן', כוונתו לקבל עליו נזירות אַחַת, לפי שבלשון יוני 'הן' הוא 'אחת'. ואם אמר 'הריני נזיר דִּיגוֹן', מונה שְׁתַּיִם – שתי נזירויות. ואם אמר 'הריני נזיר טְרִיגוֹן' מונה שָׁלֹשׁ. ואם אמר 'הריני נזיר טֶטְרָגוֹן' מונה אַרְבַּע. ואם אמר 'הריני נזיר פּוֹנְטִיגוֹן', מונה חָמֵשׁ. שכך הן שמות מספרים אלו בלשון יוני:

הגמרא מביאה ברייתא אחרת הדנה במילים אלו לענין טומאת נגעי בתים: תָּנוּ רַבָּנַן, בַּיִת עָגוֹל שאין לו זויות כלל, או דִּיגוֹן, שמצד אחד הוא עגול ומצדו השני יש לו שתי זויות, או טְרִיגוֹן, שיש לו שלש זויות, או פּוֹנְטִיגוֹן, שיש לו חמש זויות, כל אחד מבתים אלו אֵינוֹ מִטַּמֵּא בְּנֶגְעִים הנמצאים בו, אבל טֶטְרָגוֹן – בית שיש לו ארבע זויות, מִטַּמֵּא בְּנֶגְעִים.

מבארת הגמרא: מַאי טַעְמָא – מדוע רק בית שיש לו ארבע זויות מטמא בנגעים. לפי שכך דורשים מן הפסוקים בפרשת נגעי בתים, שלְמַטָּה [–בפסוק המאוחר בפרשה] הוּא אוֹמֵר (ויקרא יד לט) 'וְרָאָה וְהִנֵּה פָּשָׂה הַנֶּגַע בְּקִירֹת הַבָּיִת', ומכך שלא כתוב 'קִיר' אלא 'קִירוֹת', יש לדרוש שצריך שיהיו שני קירות לבית. וּלְמַעְלָה [–בפסוק הקודם בפרשה] הוּא אוֹמֵר (שם יד לז) 'וְרָאָה אֶת הַנֶּגַע וְהִנֵּה הַנֶּגַע בְּקִירֹת הַבַּיִת' ויש לדרוש שמה שלא כתוב 'קִיר' אלא 'קִירוֹת' בא ללמד שצריך שיהיו שני קירות נוספים לבית, וְהָרֵי כָּאן אַרְבַּע קירות המנויים בפרשת נגעי בתים, וללמדנו שבית נטמא בנגעים רק כשיש לו ארבעה קירות, וכיון שיש לו ארבעה קירות גם זויותיו ארבע, אבל שאר בתים שיש בהם פחות או יותר מארבע זויות, אינם נטמאים בנגעים:

הדרן עלך כל בינויי

'דרכי החסידות' הן – שכל החסידים יהיו כמשפחה אחת, על פי תורה, באהבה

היום יום כד טבת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

פרק זה ממשיך לדון בלשונות שונים של קבלת נזירות.

משנה

משנה זו דנה במי שמקבל נזירות וכולל בלשונו דברים שאינם בכלל איסורי נזירות: האומר **הֲרֵינִי נָזִיר מִן הַגְּרוֹגְרוֹת** – תאנים יבשות, **וּמִן הַדְּבֵילָה** – תאנים דרוסות וכבושות בכלי, כלומר שפירש בדבריו שמקבל על עצמו נזירות מתאנים, שאין נזיר אסור בהם, ולא פירש שמקבל על עצמו נזירות מיין, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים,** הרי זה **נָזִיר** ונאסר בכל דבר שנזיר אסור בו, ובגמרא יבואר הטעם. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אֵינוֹ נָזִיר** – לא חלה עליו נזירות, שאין נזירות מתאנים. ואין זה דומה לאומר 'הריני נזיר', שנכללים בדבריו כל דיני הנזירות, משום שכאן פירש בדבריו שרצונו לקבל עליו רק נזירות מגרוגרות ודבילה, ואי אפשר לכלול בדבריו את כל דיני הנזירות.

דעה אחרת בשיטת בית שמאי: **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אַף כְּשֶׁאָמְרוּ בֵּית שַׁמַּאי** שבדיבורו חל עליו איסור, **לֹא אָמְרוּ** כן לגבי איסורי נזירות, **אֶלָּא** לגבי איסור נדר שחל על התאנים, **וּבְאוֹמֵר** הנודר **הֲרֵי חֵן עָלַי קָרְבָּן** – שאחר שאמר 'הריני נזיר מהגרוגרות והדבילה' ביאר לנו שכוונתו היתה שיאסרו התאנים עליו כקרבן ויפרוש מהם, ובאופן זה חל נדרו ונאסר בגרוגרות ודבילה, אבל אף לבית שמאי לא חלה עליו נזירות, שלא היתה כוונתו כלל לקבל על עצמו נזירות:

גמרא

שנינו במשנה: האומר **הֲרֵינִי נָזִיר מִן הַגְּרוֹגְרוֹת וּמִן הַדְּבֵילָה, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים** הרי זה **נָזִיר.** מקשה הגמרא: **וְאַמַּאי** – מדוע לדעת בית שמאי חלה עליו נזירות, והרי 'מִכֹּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן' (במדבר ו ד) **אָמַר רַחֲמָנָא** [–אמרה תורה], הרי שנזירות היא פרישה מהנעשה מגפן היין ולא מגרוגרות ודבילה, ואם כן מדוע חלה נזירות על האומר הריני נזיר מגרוגרות ודבילה.

מתרצת הגמרא: **בֵּית שַׁמַּאי סָבְרֵי לַהּ** [–סוברים] **כְּרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר** במסכת ערכין (ה.), **אֵין אָדָם מוֹצִיא דְבָרָיו לְבַטָּלָה** – אין דרכו של אדם לומר דברים בטלים, ולכן המקבל על עצמו איזה דבר בלשון שאין לה משמעות, אנו מפרשים את כוונת דבריו במשמעות אחרת שקרובה ללשון שהוציא מפיו, כדי שעל ידי כך יוכלו דבריו להתקיים. וגם כאן באומר 'הריני נזיר מן הגרוגרות', אף שאמר דבר שאין לו משמעות, אך מכיון שברור שלא הוציא דבריו לבטלה, אומרים שאדם זה טעה וחשב שגם גרוגרות הם מאיסורי נזיר, וכוונתו ליאסר בכל איסורי נזיר ואף בגרוגרות, ולכן אומרים בית שמאי שחלה נזירותו.

הגמרא מבארת את טעמם של בית הלל: **וּבֵית הִלֵּל סָבְרֵי לַהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי דְּאָמַר** במסכת תמורה (כה:), **בְּגִמַר דְּבָרָיו אָדָם נִתְפָּס** – אדם שאמר שתי לשונות ובכל לשון יש משמעות אחרת, כוונתו שיחול הדבר כפי שאמר בסוף דבריו. ולכן כאן שאמר 'הריני נזיר מן הגרוגרות' אף שתחילת לשונו שאמר 'הריני נזיר' משמע שקיבל נזירות מיין, אנו מפרשים שרצונו שיחול הנדר כפי שאמר בסוף דבריו 'מן הגרוגרות', **וְמִכֵּיוָן שֶׁכָּךְ הַאי נָדֵר וּפַתְחוֹ עֲמוֹ הוּא** – בלשון נדר זה יש פתח המתיר את הנדר, שבגמר דבריו אמר 'מן הגרוגרות', וגילה לנו שזה שבתחילת דבריו אמר 'הריני נזיר' לא היה בדעתו לקבל נזירות, ולכן הוסיף ואמר 'מן הגרוגרות' שהם דברים שאינם שייכים כלל לקבלת נזירות.

גמרא מקשה מדוע לבית שמאי הרי הוא נזיר: **וּבֵית שַׁמַּאי נַמִּי נָדֵר וּפַתְחוֹ עֲמוֹ הוּא** – הרי גם לבית שמאי יש להקשות ש'נדר ופתחו עמו הוא', שכיון שבגמר דבריו אמר 'מן הגרוגרות', בהכרח שכוונתו לסתור את דבריו הקודמים, ואף אם סוברים בית שמאי כרבי מאיר שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, כאן גילה דעתו שאף שאמר 'הריני נזיר' לא נתכוין לקבל נזירות, אלא רצונו לומר דברים בטלים.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא בֵּית שַׁמַּאי** שאומרים שחלה עליו נזירות **סָבְרֵי לַהּ כְּרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר, אֵין אָדָם מוֹצִיא דְבָרָיו לְבַטָּלָה** – אין דרך בני אדם לומר דברים בטלים, ולכן אין לפרש שכוונתו היתה לומר דבר אחד שהוא נזיר מן הגרוגרות, שכיון שסוף דבריו סותרים את תחילת דבריו, נמצא שאמר דברים בטלים, אלא מחלקים את דבריו, וְכאילו אמר שני דברים נפרדים, **כֵּיוָן דְּאָמַר הֲרֵינִי נָזִיר** – מיד כשאמר כך **הֲוָה לֵיהּ נָזִיר** – הרי הוא נזיר, **וְכִי קָאָמַר** – וכאשר סיים את דבריו ואמר **מִן הַגְּרוֹגְרוֹת וּמִן הַדְּבֵילָה,** אין הוא ממשיך לקבל על עצמו נזירות, אלא **לְאִיתְּשׁוּלֵי הוּא דְּקָאָתֵי** – הוא בא להישאל על נדרו, ולחזור בו מנזירותו, וכמו הנשאל לחכם ומתחרט על נדרו, כך גם הוא בתוך כדי דיבור לקבלת הנזירות, מתחרט על קבלתו, **וּבֵית שַׁמַּאי לְטַעְמַיְיהוּ** [–לשיטתם] **דְּאָמְרֵי, אֵין שְׁאֵלָה בְּהֶקְדֵּשׁ** – שאם הקדיש אדם חפץ אינו יכול להישאל על הקדשו אצל חכם כדי שיתיר לו את ההקדש. **וְכֵיוָן דְּאֵין שְׁאֵלָה בְּהֶקְדֵּשׁ** – ומאותו הטעם שאין שאלה בהקדש, כך גם **אֵין שְׁאֵלָה בִּנְזִירוּת,** כי נזירות היא כהקדש שנאמר בנזיר (במדבר ו ה) 'קָדֹשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ'. ולבית שמאי כמו שאין נשאלים על ההקדש, כך המקדיש אינו יכול לחזור בו מההקדש אפילו תוך כדי דיבור, ולכן גם בנזירות שהיא כהקדש, אינו יכול לחזור בו מקבלת הנזירות אפילו בתוך כדי דיבור.

וּבֵית הִלֵּל שאמרו שלא חלה עליו נזירות, **סָבְרֵי כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן,** דִּתְנַן במשנה במסכת מנחות (קג.) שהאומר 'הרי עלי מנחה מן השעורים', ואין הוא יכול להביא מנחה כזו משום שאין מנחת נדבה באה אלא מן החטים, נחלקו תנאים בדינו, תנא קמא סובר שחייב להביא מנחה מן החטים, **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר** לגמרי, כיון **שֶׁלֹּא הִתְנַדֵּב כְּדֶרֶךְ הַמִּתְנַדְּבִים,** שדרך המתנדבים להתנדב דבר הראוי להקרבה, והוא התנדב מנחה משעורים שהוא דבר שאין מקריבים כמוהו בנדבה. וכן האומר 'הריני נזיר' אף שסיים דבריו ואמר 'מן הגרוגרות', אין אומרים שבתחילה רצה לקבל נזירות ועכשיו חוזר בו, אלא לכתחילה כך היתה כוונתו לקבל על עצמו נזירות מן הגרוגרות, ומכיון שאין כזו נזירות לא נדר כדרך הנודרים ולא חלה עליו נזירות כלל.

מהעצות לזיקנה טובה – נוסף על העיקר הנהגה יומית על פי התורה – התחזקות בביטחון אמיתי בהשם . . בברכה לרוב נחת אמיתי – ביחד עם בעלה שי' – מכל ילדיהם שיחיו ולהצלחה רבה בהפצת היהדות

ממכתב ט"ז שבט תשל"ז

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

משנה **הריני נזיר מן הגרוגרות וכו' בית שמאי אומרים נזיר** — דכיון דאמר "הריני נזיר" חל עליה נזירות, וכי הדר ואמר "מן הגרוגרות ומן הדבילה" — לא אמר כלום. **ובית הלל אומרים אינו נזיר** — דכיון דאמר "מן הגרוגרות" — לא שייך שום נזירות בגרוגרות ודבילה. **אמר רבי יהודה אף בית שמאי לא אמרו** — שיהיה בו שום נזירות כלל. אלא לפי מה שאמרו שחוששין לדבריו בזמן שאומר "הריני נזיר מן הגרוגרות ומן הדבילה והרי הן עלי קרבן", כלומר שאסורין עליו כקרבן, שיהיה נדור מלאכול מהן, אבל משום נזירות אין חוששין בו כל עיקר. **גמרא** **ולדברי בית שמאי אמאי הוי נזיר** — בתמיה: "מכל אשר יעשה מגפן היין" אמר רחמנא דליהוי נזיר, אבל מגרוגרות ודבילה דלאו מגפן היין הוא, לא! **בית שמאי אית להו כרבי מאיר דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה** — "ערך כלי עלי", אדם יודע שאין ערך לכלי, וחייב בכל דמי ערכו. אף הכא נמי, כי אמר "הריני נזיר מן הגרוגרות", יודע הוא שאין נוזרין מן הגרוגרות, ואין מוציא דבריו לבטלה, ומקבל עליו נזירות גמורה. **ובית הלל** — דאמרי: אינו נזיר — סבירא להו כרבי יוסי, דאמר במסכת תמורה בפרק "כיצד מערימין" (כה,ב) דבגמר דבריו אדם נתפס, וכיון דאמר בגמר דבריו "מן הגרוגרות ומן הדבילה" — תפוס לשון אחרון, ולא חיילא עליה כלל. ואם תאמר: הא אמר רבי יוסי דאף בגמר דבריו אדם נתפס, ומדקאמר "אף" ליהוי נזיר משום דתפוס לשון ראשון! הא לא קשיא, דהיכא אמר רבי יוסי אף בגמר דבריו אדם נתפס — כגון שהיתה לו בהמת חולין ורוצה להמיר אותה על שתי בהמות קדשים שלפניו, אחת עולה ואחת שלמים, ואמר "זו תמורת עולה ותמורת שלמים", דכיון דאפשר לקיים דבריו הראשונים והאחרונים — תמכר ויביא בדמי חציה עולה ובדמי חציה שלמים — אמרינן דאף בגמר דבריו אדם נתפס, שכן היתה כוונתו מתחלה לכך לשם עולה ולשם שלמים, אלא שלא היה יכול להוציא את שניהם מפיו בבת אחת, ואמר בזו אחר זו. אבל גבי נזירות ליכא למימר הכי, הוה ליה האי נדר ופתחו עמו. שלא הזיר אלא מן הגרוגרות, והואיל דלא חייל עליה נזירות בגרוגרות — אין בדבריו כלום, ואינו נזיר כלל. **ולבית שמאי נמי** — כיון דהאי נדר פתחו עמו, אמאי הוי נזירות כלל? הא פתחו עמו, דאינו רוצה להיות נזיר אלא מן הגרוגרות, וכל היכא דפתחו עמו אפילו רבי מאיר מודה! **אלא בית שמאי סברי לה כרבי מאיר** — ומשום הכי כיון דאמר "הריני נזיר" הוה ליה נזיר ודאי, והאי דלבתר הכי אמר "מן הגרוגרות" — לאיתשולי הוא דקאתי, דקאמר: כשנזרתי לא נזרתי אלא מן הגרוגרות, ומיהו אפילו הכי מותר ביין. דבית שמאי סברי אין שאלה בטעות להקדש ולא לטעות בנזירות, דבהקדש דמי, כדכתיב "קדוש יהיה גדל פרע" (במדבר ו). **ובית הלל סברי** — כיון דלא הזיר כשאר הנוזרין שאין נוזרין אלא מן היין — אין שום נזירות חל עליו, דאית להו כרבי שמעון דתנן כו' לבסוף קתני לה. [מכאן שייך לעמוד ב] מתניתין דקתני לבית הלל דאפילו נדור לא הוי. בית שמאי דסברי נדור מן הגרוגרות ונזיר מן היין סברי להו כרבי מאיר דאמר: אין אדם מוציא דבריו לבטלה, וכיון דאמר "הריני נזיר" — הרי זה נזיר, והוי נמי נדור מן הגרוגרות, דסברי לה כרבי יהודה דאמר: שאוסרין עליו כקרבן. ומתניתין קתני דבית שמאי סברי נזיר ותו לא. **ובית הלל אומרים נדור** — מן הגרוגרות ודבילה, ואינו נזיר מן היין, משום דנדר ופתחו עמו הוא. ומתניתין קתני דבית הלל אומרים אינו נזיר, דבין לרבי יהודה בין לתנא קמא דידיה אליבא דבית הלל אינו נדור ואינו נזיר. **לישנא אחרינא אמרי לה כו'** — נדור ואינו נזיר. ותנא קמא דרבי יהודה אמר דנזיר אליבא דבית שמאי. והיינו דלא כרבי נתן.

אמר

"הֲרֵינִי נָזִיר מִן הַגְּרוֹגָרוֹת וּמִן הַדְּבֵילָה", בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: נָזִיר, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵינוֹ נָזִיר. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אַף כְּשֶׁאָמְרוּ בֵּית שַׁמַּאי - לֹא אָמְרוּ אֶלָּא בְּאוֹמֵר "הֲרֵי הֵן עָלַי קָרְבָּן". גְּמָרָא "הֲרֵינִי נָזִיר מִן הַגְּרוֹגָרוֹת וּמִן הַדְּבֵילָה", בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: נָזִיר. וְאַמַּאי? "מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיָּיִן" אָמַר רַחֲמָנָא! - בֵּית שַׁמַּאי סָבְרֵי לָהּ כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר: אֵין אָדָם מוֹצִיא דְּבָרָיו לְבַטָּלָה. וּבֵית הִלֵּל סָבְרֵי לָהּ כְּרַבִּי יוֹסִי, דְּאָמַר: בִּגְמַר דְּבָרָיו אָדָם נִתְפָּס. וְהָאי נֶדֶר וּפִתְחוֹ עִמּוֹ הוּא. - וּבֵית שַׁמַּאי נַמִּי, נֶדֶר וּפִתְחוֹ עִמּוֹ הוּא! - אֶלָּא, בֵּית שַׁמַּאי סָבְרֵי לָהּ כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר: אֵין אָדָם מוֹצִיא דְּבָרָיו לְבַטָּלָה. וְכֵיוָן דְּאָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר" - הֲוָה לֵיהּ נָזִיר, כִּי קָאָמַר "מִן הַגְּרוֹגָרוֹת וּמִן הַדְּבֵילָה" - לְאִיתַּשּׁוּלֵי הוּא דְּקָאָתֵי. וּבֵית שַׁמַּאי לְטַעֲמַיְיהוּ, דְּאָמְרִי: אֵין שְׁאֵלָה בְּהֶקְדֵּשׁ. וְכֵיוָן דְּאֵין שְׁאֵלָה בְּהֶקְדֵּשׁ - אֵין שְׁאֵלָה בִּנְזִירוּת. וּבֵית הִלֵּל סָבְרֵי כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּתַנְיָא: וְרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר, שֶׁלֹּא הִתְנַדֵּב כְּדֶרֶךְ הַמִּתְנַדְּבִים.

מתניתין

הריני נזיר מן הגרוגרות ומן הדבילה בית שמאי אומרים נזיר — כל דין נזירות עליו. ונהי דנחזיא לפרושי, ולא פירש מיוצא מגפן היין. ובגמרא מפרש טעמא. בתוספתא (ריש פרק ב): כיניוי כיניוין, בית שמאי אומרים: נזיר, ובית הלל אומרים: אינו נזיר. איזה כיניויי כינויין? האומר "הריני נזיר מן הדבילה". ולמה קרי ליה כנויי, מה שייך דבילה בנזירות? ויש לומר: דבירושה קרי לדבילה תירוש. **אמר** רבי יהודה אף כשאמרו בית שמאי לא אמרו אלא באומר הרי עלי קרבן — רבי יהודה פליג אתנא דמתניתין אליבא דבית שמאי, וקאמר דלא הוי נזיר לדין נזירות, כיון דלא נדר מאשר יוצא מגפן היין, אלא נדור הוי מן הגרוגרות ומן הדבילה, כאילו אמר "הרי הן עלי כקרבן". ואם תאמר: והא איהו "נזיר" קאמר, ואיך יהיה נזיר? ויש לומר: ד"נזיר" לשון הפרשה, וכאילו אמר: הריני פרוש מן הגרוגרות. ואם תאמר: והא בנדרים (יג,א) מוכח לרבי [יהודה] אמר "קרבן" — לא הוי נדר בקרבן, עד שיאמר "כקרבן" בכ"ף! ויש לומר: דהני מילי כשלא אמר "עלי", אלא "כבר זה קרבן", אבל כי אמר "כבר זה עלי קרבן" — אין צריך לומר כ"ף.

אין אדם מוציא דבריו לבטלה — נחלקו בערכין (כ,א) בהאומר "ערך כלי עלי" דאין ערכין לכלי, רבנן פטרי ליה מכלום, ורבי מאיר פליג ואמר: אדם יודע שאין ערך לכלי, וגמר ואמר לשם דמים, ונותן דמי הכלי להקדש, לפי שאין אדם מוציא דבריו לבטלה. והכא נמי אדם יודע שאין נזירות בגרוגרות, וגמר ואמר לשם נזירות יין. ובית הלל סברי לה כרבי יוסי, דאמר: בגמר דבריו אדם נתפס, והאי נדר ופתחו עמו הוא. דרבי יוסי בהאומר "הרי זו תמורת עולה תמורת שלמים" — תרעה עד שתסתאב, ותמכר, וחצי דמיה לעולה, וחצי דמיה לשלמים. הכא נמי, בגמר דבריו שאמר "גרוגרות", נתפס, וכיון שאין נזירות בגרוגרות — לא הוי נזיר. ואף על גב דבתחלה אמר "הריני נזיר" — חזר בתוך כדי דבור ואמר "מגרוגרות", ובגמר דבריו אדם נתפס. כאילו נדר ובתוך כדי דבור מצא פתח לו וחרטה, דכיון שנדרו ופתחו עמו — לא חל כלל. ואם תאמר: והאמר רבי יוסי בגמר דבריו אדם נתפס הוי פירוש — אף בגמר דבריו אדם נתפס, והוי תמורת עולה ותמורת שלמים. והכא נמי, נתפוס לשון ראשון נמי דקאמר "נזיר", ויהיה נזיר מיין ונזיר מן הגרוגרות! ויש לומר: דהכי מפורש בתמורה (כו,א) היכא דדבריו סותרין זה את זה, וליכא למימר דסיפא לפרושי תחלת דבריו קאתי — הלכך חיילי שתי הלשונות לרבי יוסי, והוי תמורת עולה ותמורת שלמים. אבל במתניתין איכא למימר דסיפא לפרושי רישא, כלומר (כיון) האי דקאמר "נזיר" — לאו מיין קאמר, אלא מגרוגרות. והלכך גמר דבריו עיקר הן ליתפס בהן, ולא בתחילת דבריו. והכי מתיישב לי דלא תקשה מדרבי יהודה אדרבי יהודה. דרבי יהודה אית ליה במתניתין דנזיר הוי מגרוגרות ולא נזיר מיין, אפילו לבית שמאי, ואמאי? והא שמעינן ליה לרבי יהודה דפליג אדרבי יוסי בההיא דתמורה (שם), וקאמר: תפוס לשון ראשון — הכי נמי נתפוס לשון ראשון, ולידהוי נזיר מיין! אלא ודאי דוקא בתמורה פליגי, דהדברים סותרין זה את זה, וליכא למימר דדיבור האחרון מפרש. אבל הכא, ודאי דאיכא למימר דלפרושי קאתי, יש לומר דודאי דלפרש בא ולומר: לאו אייֵן נדרתי. וניחא נמי דלא קאמר דבית שמאי סברי כרבי יהודה דאמר: תפוס לשון ראשון עיקר, להכי הוי נזיר מיין. אלא ודאי לא שייכא ההוא פלוגתא להכא. ואם תאמר: ואמאי קאמר בית הלל כרבי יוסי? לימא דסברי בית הלל כרבנן דרבי מאיר בערכין (כ,א), דאמרי: אדם מוציא דבריו לבטלה! ויש לומר: דלא ניחא ליה לאוקמי ההיא פלוגתא דרבי מאיר ורבנן בפלוגתא דבית שמאי ובית הלל, דאם כן רבי מאיר כבית שמאי. להכי קאמר בית הלל כרבי יוסי, ומעתה אפילו דערכין יכול לסבור דבית הלל דמתניתין מטעמא דקאמר דבגמר דבריו אדם נתפס. ואם תאמר: ולרבי מאיר מאי שנא דבערך כלי מתחייב דמים מטעם דאין אדם מוציא דבריו לבטלה לעולם! ויש לומר: דלא דמי, דהתם נהי דאין שייך ערך לכלי — דמים מיהא שייכא ביה, ואדם זה נתכוון ליתן להקדש מה שיוכל — הלכך נותן דמיו, וקרי להו "ערך" לדמי הכלי, משום דערך האדם נמי הוי דמים, להכי קרי דמי כלי "ערך". אבל גרוגרות לא שייך בהן לשון נזירות כלל, ועל כרחך הוציא דבריו לבטלה, והכי קאמר: הריני נזיר ולא מיין אלא מגרוגרות, וסיפא לפרושי תחילת דבריו קאתי, הלכך לאו כלום קאמר. **לאיתשולי** קאתי — לאו דוקא לאיתשולי, דהא לא בא לשאלה. אלא מתחרט וחוזר בו, כאדם שבא לשאול לחכם על נדרו מחמת חרטה, שהחכם מוצא לו פתח וחרטה, והוי נדר טעות ובטל. **אין** שאלה לנזירות — דנזירות כהקדש, דכתיב "קדוש יהיה גדל פרע". ואם תאמר: תיפוק ליה דאין בו חרטה! ותירץ (דשנויה) [דסבירא להו] דשני הכא דתוך כדי דיבור הוא, ואין צריך חרטה. ובית שמאי — דהקדש טעות הוי הקדש, ולהכי לבית שמאי לא מהני ביה שאלה. והכי נמי לא מהני שאלה בנזיר, דאקרי קדושה, דכתיב "קדוש יהיה". ואם תאמר: ומה לו להאריך כל כך, ולחזור ולומר בית שמאי כרבי מאיר סבירא להו? כי פריך ליה מעיקרא: ולבית שמאי נדר ופתחו עמו הוא — לישני ליה לאלתר: בית שמאי לטעמייהו דאין שאלה כו'! ויש לומר: דסלקא דעתך אמינא דלא אמרינן בית שמאי כרבי מאיר סבירא להו, וחזר בו משום האי קושיא שהקשה התלמוד, ואם כן שוב אין יכול לתרץ ולומר דקסבר דאין שאלה, דלא אמרינן אין שאלה אלא היכא דחל הקדש רגע אחד שוב אין מועיל בו שאלה, אבל הכא נדרו ופתחו עמו הוא ולא חל עליה נזירות אפילו רגע אחד. להכי חזר ואומר: בית שמאי כרבי מאיר דאמר אין אדם מוציא דבריו לבטלה, והרי חל הנדר רגע אחד, וכי אמר "מגרוגרות" הוה ליה כבא לאיתשולי (וכל שכן), דאין שאלה להקדש.

ובית הלל כרבי שמעון דפוטר שלא התנדב כדרך הנודבים — לקמן מייתי פלוגתא, "הרי עלי מנחה מן השעורין" — יביא מן החיטין, ורבי שמעון פוטר

תוספות

דנחזיא לפרושי, ולא פירש מיוצא מגפן היין. ובגמרא מפרש טעמא. בתוספתא (ריש פרק ב): כיניוי כיניוין, בית שמאי אומרים: נזיר, ובית הלל אומרים: אינו נזיר. איזה כיניויי כינויין? האומר "הריני נזיר מן הדבילה". ולמה קרי ליה כנויי, מה שייך דבילה בנזירות? ויש לומר: דבירושה קרי לדבילה תירוש.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מַתְנִיתִין דְּלָא כִּי הַאי תַּנָּא. דְּתַנְיָא, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: נָדוּר וְנָזִיר, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: נָדוּר וְאֵין נָזִיר. בֵּית שַׁמַּאי סָבְרִי לָהּ כְּרַבִּי מֵאִיר וּכְרַבִּי יְהוּדָה, וּבֵית הִלֵּל סָבְרִי לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי. לִישָׁנָא אַחֲרִינָא אָמְרִי לָהּ: רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: נָדוּר וְאֵינוֹ נָזִיר, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: לֹא נָדוּר וְלֹא נָזִיר. בֵּית שַׁמַּאי - כְּרַבִּי יְהוּדָה, וּבֵית הִלֵּל - כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן. תְּנַן הָתָם: הָאוֹמֵר "הֲרֵי עָלַי מִנְחָה לְהָבִיא מִן הַשְּׁעוֹרִים" - יָבִיא מִן הַחִיטִּים, "קֶמַח" - יָבִיא סוֹלֶת, "שֶׁלֹּא בְּשֶׁמֶן וּלְבוֹנָה" - יְבִיאֶנָּה בְּשֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, "חֲצִי עִשָּׂרוֹן" - יָבִיא עִשָּׂרוֹן שָׁלֵם, "עִשָּׂרוֹן וּמֶחֱצָה" - יָבִיא שְׁנַיִם. רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר, שֶׁלֹּא הִתְנַדֵּב בְּדֶרֶךְ הַמִּתְנַדְּבִים. מַאן תַּנָּא, דְּכִי אָמַר "הֲרֵי עָלַי מִנְחָה מִן הַשְּׁעוֹרִים" - מֵבִיא מִן הַחִיטִּים? אָמַר חִזְקִיָּה: בְּמַהֲלוֹקֶת שְׁנוּיָה, וּבֵית שַׁמַּאי הִיא. לָאו אָמְרִי בֵּית שַׁמַּאי כִּי אָמַר "מִן הַגְּרוֹגָרוֹת וּמִן הַדְּבֵילָה" הָוֵי נָזִיר - הָכִי נַמִי, כִּי אָמַר "מִן הַשְּׁעוֹרִין" - מֵבִיא מִן הַחִיטִּים. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִילּוּ תֵּימָא דְּבָרֵי הַכֹּל, בְּאוֹמֵר "אִילּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁאֵין נוֹדְרִין כָּךְ - לֹא נָדַרְתִּי כָּךְ אֶלָּא כָּךְ". אָמַר חִזְקִיָּה: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁאָמַר "מִן הַשְּׁעוֹרִים", אֲבָל אָמַר "מִן הָעֲדָשִׁים" - לָא מַיְיתֵי וְלָא כְּלוּם. מִכְּדֵי חִזְקִיָּה כְּמַאן מוֹקִים לָהּ לְמַתְנִיתִין - כְּבֵית שַׁמַּאי, וְהָא עֲדָשִׁים לְגַבֵּי מִנְחָה כִּגְרוֹגָרוֹת לְגַבֵּי נָזִיר דָּמוּ, וְקָאָמְרִי בֵּית שַׁמַּאי הָוֵי נָזִיר! - הַדַּר בֵּיהּ חִזְקִיָּה. - וְאַמַּאי הַדַּר בֵּיהּ? - אֲמַר רָבָא: מַתְנִיתִין קְשִׁיתֵיהּ, מַאי אִירְיָא דְּתָנֵי "מִן הַשְּׁעוֹרִים"? לִיתְנֵי "מִן הָעֲדָשִׁים"! אֶלָּא סָבַר חִזְקִיָּה: כִּי קָאָמְרִי בֵּית שַׁמַּאי הָתָם - כְּרַבִּי יְהוּדָה. וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אֲפִילּוּ מִן הָעֲדָשִׁים. וְהָא רַבִּי יוֹחָנָן הוּא דְּאָמַר: בְּאוֹמֵר "אִילּוּ הָיִיתִי יוֹדֵעַ שֶׁאֵין נוֹדְרִין כָּךְ - לֹא נָדַרְתִּי כָּךְ אֶלָּא כָּךְ"! - לִדְבָרָיו דְּחִזְקִיָּה הוּא דְּקָאָמַר: אַתְּ מַאי טַעְמָא קָא הָדְרַתְּ בָּךְ - מִשּׁוּם דְּלָא קָתָנֵי "מִן הָעֲדָשִׁים", דִּלְמָא לָא מִיבַּעְיָא קָאָמַר; לָא מִיבַּעְיָא כִּי אָמַר "מֵעֲדָשִׁים" - דְּמַיְיתֵי מִנְחָה מַעֲלֵייתָא, דְּאִיכָּא לְמֵימַר מִיהַדַּר הוּא דַּהֲדַר בֵּיהּ, וּתְפוֹס לָשׁוֹן רִאשׁוֹן. אֶלָּא כִּי אָמַר "מִן הַשְּׁעוֹרִין" וַדַּאי דְּהָכִי קָאָמַר: אִי קָדְשָׁה כְּמִנְחַת הָעוֹמֶר,

תוספות רש"י

פוטר. ואם תאמר: למה הוצרך לומר בית הלל כרבי שמעון? לימא בית הלל לטעמייהו, דאמרי: יש שאלה להקדש! ויש לומר: משום דאכתי לבית הלל, נזיר דנזיר מיין לא הוי — נדור מיהא ליהוי מן הגרוגרות. להכי קאמר כרבי שמעון, דפוטר לגמרי, שלא התנדב כדרך המתנדבים. שאם בא להיות נדור מן הגרוגרות היה לו לומר בלשון קונם, כדרך הנודרים.

בית שמאי סברי כרבי מאיר — דאמר: אין אדם מוציא דבריו לבטלה, להכי הוי [נזיר. וכרבי יהודה] דמתניתין, דאמר: נדור הוי. ובית הלל סברי כרבי יהודה דמתניתין, דנדור מיהא הוי, ודלא כרבי שמעון דפטר לגמרי. **בית** שמאי כרבי יהודה — ונדור מיהא הוי. ובית הלל כרבי שמעון, ואפילו נדור לא הוי. **יביא** מן החיטין — שאין מנחה באה שעורין אלא דחוטא ומנחת קנאות. **יביא** עשרון שלם — שאין מנחה פחותה מעשרון. והוי טעמא דכולהו. **לאו** אמרי בית שמאי מן הגרוגרות ומן הדבילה הוי נזיר — אף על גב דגרוגרות לא שייכי לנזירות כלל, מטעמא דפרישית לעיל, משום דאין אדם מוציא דבריו לבטלה. הכי נמי מן השעורין, אף על גב דלא שייכי שעורין למנחה — יביא חיטין, דאין אדם מוציא דבריו לבטלה.

באומר אילו הייתי יודע כו' — בבי"ת גרסינן: באומר. כלומר, באומר בפירוש: אילו הייתי יודע שאין נודרים שעורין כו', אבל טעיתי לומר דנודרין שעורין כמנחת חוטא וקנאות, ולולי זה הייתי נודר חטים. להכי מייתי חטין. וכן בקמח — טעה במנחת קנאות ובשמן ובלבונה. וכן בחצי עשרון — לא ידע שצריך להביא עשרון שלם. **לא** שנו אלא מן השעורים — דמצי למיתלי בטעות, כיון דאיכא אחדרי דהויין משעורים. אבל מן עדשים — לא מייתי כלום, דליכא למיתלי בטעותא, דליכא של [עדשים].

מכדי חזקיה כמאן מוקי לה מתניתין — דמנחות — כבית שמאי כו', ואומרים בית שמאי דהוי נזיר מטעם דאמרינן אין אדם מוציא דבריו לבטלה, אם כן אפילו עדשים נייתו חיטין! **הדר** ביה חזקיה מההיא — פירוש: ממאי דאוקי לה מתניתין דמנחות כבית שמאי, ומוקי לה כרבי יוחנן ובאומר.

מתניתין קשיתיה כו' ליתני מן העדשים — כלומר, אי מתניתין כבית שמאי, ומטעם דאין אדם מוציא דבריו לבטלה — ליתני עדשים, דהוי רבותא טפי.

התם משום טעותא הוא ובאומר אילו הייתי יודע. הלכך, כי אמר שעורים — איכא למימר דטעה, דיש מנחה באה שעורים. אבל בעדשים ליכא למיטעי, דאין מנחה באה מהם כלל. ולא גרס הכא בספר: קסבר חזקיה בית שמאי כרבי יהודה. ובמנחות פרק "המנחות והנסכים" (קג,א) לא גרסינן ליה. והתם גריס: אלא שמע מינה משום דהוא בשעורים טעי, בעדשים לא טעי. ורבי יוחנן אמר [כו']. דאיכא למימר מיהדר הוא דקמיהדר ביה, דדיבור האחרון סותר הראשון. דכשאמר "מנחה" — משמע מנחה כשרה מסולת, וכי הדר אמר "מעדשים" — הדר מדיבור ראשון, ותפוס לשון ראשון. **אלא** כי קאמר מן השעורין, הכי קאמר: לא בא לסתור דבריו ראשונים דאמר "הרי עלי מנחה", [אלא] לפרש ולומר (כיון) שאמר מן השעורין ואפשר ליקדוש במנחת העומר ובמנחת סוטה — תיקדוש, ואי לא אפשר לה ליקדוש במנחה — לא יתחייב במנחה אחרת. קמשמע לן דמייתי חיטין. ולעולם בכית שמאי, ומשום דאין אדם מוציא דבריו לבטלה.

אמר הרי עלי מנחה להביא קמח מביא סולת — או שאמר "הרי עלי מנחה בלא שמן ולבונה" כו'. **מי לא אמרי בית שמאי** — דאף על גב דלא קביל להיות נזיר אלא מן הגרוגרות הוי נזיר מן היין — הכא נמי כי אמר "מן השעורין" מייתי לה מסולת של חיטים כהלכתה. **ורבי יוחנן אמר אפילו תימא דברי הכל** — דאפילו בית הלל מודו בהא דיביא מן החיטים אף על פי שלא התנדב אלא מן השעורים, כגון שאמר: לכך התנדבתי שעורין — שהייתי סבור שמביאין מנחה מהן, אבל אילו הייתי יודע שאין נודרין אלא חיטין לא נדרתי שעורין. הלכך גמר בנפשיה לאיתויי מידי דבר חיובא, להכי יביא מן החיטין. **אלא בזמן שהתנדב מן השעורין** — דהתם הוא הואיל ומנחת סוטה ומנחת העומר מן השעורים קמייתי להו, דממינו קרב לגבי מזבח, להכי הוא דאמר דחל עליה נדבת מנחה ויביא מן החיטים. **אבל אמר מנחה מן העדשים** — שאין במינו קרב לגבי מזבח — לא מייתי ולא כלום. **מכדי חזקיה כמאן מוקי לה למתניתין** — דמנחות, כבית שמאי. **והא עדשים לגבי מזבח כגרוגרות לגבי נזיר דמו** — וכי היכי דהתם אמרי בית שמאי דהוי נזיר — הכא נמי כי אמר "מן העדשים" יביא מן החיטין. **הדר ביה חזקיה** — דאמר לעיל: בית שמאי היא דלא אמרי בית שמאי מן הגרוגרות הוי נזיר. אלא טעמא דמוקי לה כבית שמאי — דסבר לה כרבי נתן כלישנא בתרא, דאית להו לבית שמאי דנדור ואינו נזיר, כרבי יהודה דאמר: באומר "הרי הן עלי כקרבן", דגרוגרות ודבילה כולהו בני נדר נינהו. וכי היכי דלהלן אמרי בית שמאי דהוי נדור משום דבני נדר נינהו — הכא נמי כי אמר "מן השעורין", הואיל דבני הקרבה נינהו במנחת העומר ובמנחת סוטה — להכי הוא דאמרינן דמביא מן החיטין. **ואמאי הדר ביה** — חזקיה מההיא? לוקמא כמעיקרא כתנא קמא, דאמר: האומר "מן הגרוגרות" הוי נזיר גמור, אף על גב דנזיר אין אסור בגרוגרות, ולוקמא למתניתין דמנחות באומר "הרי עלי עדשים" מביא מן החיטין, אף על גב דעדשים אינן רואיים לגבי מזבח — מידי דהוי אגרוגרות לגבי נזיר דהוי נזיר גמור! **מתניתין** — דמנחות קשיתיה. אם איתא דלית להו לבית שמאי נדור ואינו נזיר, דלא סבירא להו כרבי יהודה דאמר באומר "הרי הן עלי קרבן" דגרוגרות ודבילה בני נדר נינהו, אלא נזיר הוי, וכי היכי דלהלן אמרי בית שמאי דכי אמר "הריני נזיר מן הגרוגרות" הוי נזיר מן היין, גבי מנחות מאי אירייא דאמר "מן השעורין" דהוי דבר הראוי לגבי מזבח? ליתני "מן העדשים", דהא עדשים לגבי מזבח כגרוגרות לגבי נזיר דמי! אלא מתניתין דמנחות כבית שמאי ולא תני בה "מן העדשים", אלמא דלא הוי טעמא דיביא מן החיטין אלא משום דהתנדב מן השעורין דבני הקרבה נינהו — ודכוותה נמי גבי נזיר כי אמר "הריני נזיר מן הגרוגרות" לא הוי נזיר אלא נדור משום דבני נדר נינהו. לבית שמאי איתא להו כרבי יהודה, ומתניתין דמנחות כבית שמאי ולא כבית הלל כלל (כלל), דאי כבית הלל הא אמרי דאפילו נדור לא הוי, משום דבלשון נזירות קא נדר. הכא נמי כי אמר "מן השעורים" לא יביא מן החיטין, שלא התנדב כדרך המתנדבין. **ורבי יוחנן אמר אפילו מן העדשים** — יביא מן החטין. **והא אמר רבי יוחנן כו'** — וכדמוקים לה בבגון דקא טעי. אלמא דבמידי דטעי בה, כגון שעורין, משום דבני הקרבה נינהו, [קא מוקי] מתניתין דמנחות, אבל לא בעדשים. דאף על גב דאמר "אילו הייתי יודע שאין נודרין כך" לא משגחינן ביה, דסתמא דמילתא דבשעורין הוא דקא טעי אבל לא בעדשים. **לדבריו דחזקיה** — קאמר ליה רבי יוחנן והכי קאמר ליה: מאי טעמא הדרת בך — משום דלא קתני ביה עדשים. דלמא לא מיבעיא קאמר — דלא תימא דכי אמר "מן העדשים" דמייתי מנחה מעלייתא, משום דאיכא למימר דכי אמר "הרי עלי מנחה" מנחה מעלייתא קבל עילויה, והא דאמר בתר הכי "מן העדשים" — משום דקא בעי למיהדר ביה קאמר, דמידע ידע דמן העדשים אין מביאים כלום, והרי לפטור עצמו קאמר. ותפוס לשון ראשון, ויביא מן החיטין. **אלא כי אמר מן השעורין** — ודאי דלית לך למימר הכי דהואיל ובמינו קריבין דלהקריב קאמר, והכי קאמר: אם אפשר דקדשה כמנחת העומר

פרה

או

וכמנחת

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הגמרא מביאה ברייתא הסוברת שבית שמאי ובית הלל נחלקו באופן אחר: **מַתְנִיתִין דְּלֵא כְּ**מָאן **דְּתַנְיָא,** האומר 'הריני נזיר מן הגרוגרות ומן הדבילה', **רַבִּי נָתָן אוֹמֵר,** נחלקו בית שמאי ובית הלל בדינו, **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים,** אם פירש שנתכוון לאסרם כקרבן, הרי הוא **נָדוּר** – נאסר בהם בנדר, **וְאִם** לא פירש כלום, הרי הוא **נָזִיר. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, נָדוּר** – אסור בהם בנדר, **וְאֵין** הוא **נָזִיר.** ודברי רבי נתן אינם כתנא קמא ולא כרבי יהודה, שלשיטתם לפי בית הלל לא חל עליו שום איסור, ואילו רבי נתן אמר שלבית הלל חל נדר. וכן בדעת בית שמאי, לפי תנא קמא בית שמאי סוברים שחלה עליו נזירות ולא נדר, ורבי יהודה אמר שלשיטתם חל עליו נדר ולא נזירות, ואילו רבי נתן סובר שלבית שמאי חל עליו או זה או זה, כפי כוונתו.

הגמרא מבארת טעמי בית שמאי ובית הלל, לרבי נתן: **בֵּית שַׁמַּאי** הסוברים שחל עליו נזירות או נדר, **סָבְרֵי לַהּ כְּרַבִּי מֵאִיר** שאין אדם מוציא דבריו לבטלה, ובודאי נתכוון לקבל נזירות ככל דיניה, ולענין איסור נדר סוברים **כְּרַבִּי יְהוּדָה** שפירש את בריהם במשנה, שאם אמר הנודר שרצונו היה שהתאנים יאסרו עליו כקרבן, חל על התאנים איסור נדר. **וְ**אילו **בֵּית הִלֵּל** שאמרו שחל עליו איסור נדר, **סָבְרֵי לַהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי,** שבגמר דבריו אדם נתפס, וכיון שבגמר דבריו אמר 'מן הגרוגרות', אינו נזיר אלא נאסר בגרוגרות באיסור נדר.

לשון אחר בדברי רבי נתן: **לִישְׁנָא אַחֲרִינָא אָמְרִי לַהּ** – יש גורסים בברייתא שהובאה לעיל, **רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים,** אם פירש שנתכוון לאסור גרוגרות ודבילה כקרבן, הרי הוא **נָדוּר, וְאֵינוֹ נָזִיר.** [אף אם אמר שנתכוון לכך]. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, לֹא נָדוּר וְלֹא נָזִיר.**

טעמי המחלוקת לפי הלשון השני: **בֵּית שַׁמַּאי** סוברים כְּפִי שאמר **רַבִּי יְהוּדָה** במשנה לפי בית שמאי, שאם פירש שכוונתו היתה שהתאנים יאסרו עליו כקרבן, נאסרים עליו. **וּבֵית הִלֵּל** סוברים **כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן,** שכל שלא התנדב כדרך המתנדבים לא חל נדרו, ולכן לא חלה עליו נזירות כי אין דרך מקבלי נזירות לקבל נזירות מתאנים, וכן לגבי נדר אין דרך הנודרים לאסור בלשון נזירות.

הגמרא מביאה משנה לגבי המתחייב מנחה שאינה ראויה להקרבה: **תְּנַן הָתָם** במנחות (קג.), **הָאוֹמֵר** 'הֲרֵי עָלַי מִנְחָה לְהָבִיא מִן הַשְּׁעוֹרִים' וזהו שלא כדין, שהרי מנחת נדבה באה רק מחטים, **יָבִיא** מנחה **מִן הַחִיטִּים.** וכן הנודר להביא מנחה מקֶמַח – שאינו מנופה, **יָבִיא** מנופה, והרי אין מנחה באה אלא מסולת, שהוא מנופה, **יָבִיא סוֹלֶת.** וכן הנודר להביא מנחה **שֶׁלֹּא בְּשֶׁמֶן וּלְבוֹנָה, יְבִיאֶנָּה** למנחתו **בְּשֶׁמֶן וּלְבוֹנָה,** לפי שאין מנחת נדבה באה בלי שמן ולבונה. וכן הנודר להביא **חֲצִי עִשָּׂרוֹן** סולת למנחה, **יָבִיא עִשָּׂרוֹן שָׁלֵם,** כיון שאין מנחת נדבה באה בפחות מעשרון סולת. וכן הנודר הרי עלי להביא **עִשָּׂרוֹן וּמֶחֱצָה, יָבִיא שְׁנַיִם** שלמים, שאין מתנדבים מנחה בחצאי עשרון. ובכל אלו **רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר,** וסובר שאינו מביא מנחה כלל, כיון **שֶׁלֹּא הִתְנַדֵּב כְּדֶרֶךְ הַמִּתְנַדְּבִים.** הגמרא מבררת מי הוא תנא קמא במשנה זו, **מַאן תַּנָּא** – מי הוא התנא ששנה **דְּכִי אָמַר** [–שבאשר אדם אמר] 'הֲרֵי עָלַי מִנְחָה מִן הַשְּׁעוֹרִים' **מֵבִיא** מִן **הַחִיטִּים. אָמַר חִזְקִיָּה, כְּמַחֲלוֹקֶת שְׁנוּיָה** – דין זה תלוי במחלוקת בית שמאי ובית הלל במשנתינו, וְשיטת תנא קמא של רבי שמעון כְּבֵית **שַׁמַּאי הִיא.** חזקיה מבאר דבריו, **לָאו אָמְרֵי בֵּית שַׁמַּאי** [–וכי לא אמרו בית שמאי], **כִּי אָמַר** – שהאומר 'הריני נזיר מִן הַגְּרוֹגְרוֹת וּמִן הַדְּבֵילָה' **הֲוֵי נָזִיר,** לפי שאין אדם מוציא דבריו לבטלה ובודאי נתכוון לקבל נזירות כדינה, **הָכִי נַמִּי** – כך גם כאן סוברים בית שמאי, **כִּי אָמַר** – שהאומר 'הרי עלי מנחה מִן הַשְּׁעוֹרִין', **מֵבִיא** מִן **הַחִיטִּים,** שבודאי נתכוון להתחייב במנחה כדין. **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר,** אין הכרח לומר כן, אלא **אֲפִילּוּ תֵּימָא** – אפילו תאמר שתנא קמא סובר כדְּבָרֵי הַכֹּל ואף כבית הלל, יתיישבו דבריו יפה, שיש להעמיד דבריו **בְּאופן שאוֹמֵר** הנודר לאחר שנדר, **אִילּוּ הֲוֵיתִי יוֹדֵעַ שֶׁאֵין נוֹדְרִין כָּךְ, לֹא נָדַרְתִּי כָּךְ אֶלָּא כָּךְ** – אילו ידעתי שאי אפשר לנדור להביא מנחה משעורים, הייתי נודר להביא מחטים. ונדרתי משעורים משום שטעיתי וסברתי שאפשר להביא מנחת נדבה משעורים כמו שמנחת סוטה ומנחת העומר באות משעורים, ובאופן זה מודים בית הלל שחייב להביא של חטים. אמנם האומר 'הריני נזיר מן הגרוגרות' אין כאן מקום לטעות, שאין שום נזירות מגרוגרות, ולא יתכן שטעה, אלא אע"פ שידע שאין נזירות מגרוגרות נדר כך, ולכן סוברים בית הלל שלא חלה נזירות עליו.

הגמרא דנה בנודר להביא מנחה מעדשים: **אָמַר חִזְקִיָּה, לֹא שָׁנוּ** שלפי תנא קמא חייב להביא מנחה מחטים, **אֶלָּא כְּשֶׁאָמַר** 'הרי עלי מנחה מִן הַשְּׁעוֹרִים', **אֲבָל אָמַר** 'מִן הָעֲדָשִׁים' **לֹא מַיְיתֵי וְלֹא כְּלוּם** – אינו מביא כלל. כי דווקא בנודר להביא משעורים יש לומר שרצה להתחייב מנחה בהלכתה, וטעה שאפשר להביא גם משעורים [כמו מנחת סוטה ומנחת העומר], אבל הנודר להביא עדשים ודאי לא טעה בדבר ידוע כזה. הגמרא מקשה על דבריו: **מִכְּדֵי** [–הבה ונראה], **חִזְקִיָּה, כְּמַאן מוֹקִים לָהּ לְמַתְנִיתִין** – כמי מעמיד חזקיה את המשנה במנחות, הרי לפי דעתו היא שנויה **כְּבֵית שַׁמַּאי** – כדברי תנא קמא בשם בית שמאי, וכמו שנתבאר למעלה בשמו, **וְאִם** כן קשה, **הָא עֲדָשִׁים לְגַבֵּי מִנְחָה כִּגְרוֹגְרוֹת לְגַבֵּי נָזִיר דָּמוּ** – הרי ידוע לכל שאין נזירות מן הגרוגרות, **וְבכל** זאת **קָאָמְרֵי בֵּית שַׁמַּאי** שהאומר 'הריני נזיר מן הגרוגרות' **הֲוֵי נָזִיר,** ומן הדין שגם הנודר להביא מנחה מעדשים יביא של חטים. מתרצת הגמרא: **הָדַר בֵּיהּ** [–חזר בו] **חִזְקִיָּה** ממה שהעמיד את המשנה שם כתנא קמא בשם בית שמאי, ולכן חילק בין שעורים לעדשים [ולהלן יתבאר כיצד מעמיד חזקיה את המשנה, לאחר שיתבאר טעמו].

הגמרא מבררת מדוע חזר בו: **וְאַמַּאי הָדַר בֵּיהּ** – מדוע חזר בו חזקיה ממה שהעמיד את המשנה שם כבית שמאי [לפי תנא קמא בשמם]. מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא, מַתְנִיתִין קְשִׁיתֵיהּ** – חזקיה התקשה בפירוש המשנה, אם היא כבית שמאי, **מַאי אִירְיָא דְּתָנֵי** 'מִן הַשְּׁעוֹרִים' – מדוע שנה התנא 'מן השעורים', **לִיתְנֵי מִן הָעֲדָשִׁים** – היה לו לשנות 'מן העדשים' שהרי לבית שמאי גם באופן זה חייב להביא מהחטים, וזהו חידוש גדול יותר מהאומר 'מן השעורים', שהרי בעדשים לא שייך טעות. הגמרא מבארת את דברי חזקיה: **אֶלָּא** כך **סָבַר חִזְקִיָּה** אחר שחזר בו, **כִּי קָאָמְרֵי בֵּית שַׁמַּאי הָתָם** – כשאמרו בית שמאי שם, שהאומר 'הריני נזיר מן הגרוגרות' חל עליו איסור, אין הפירוש שחלה עליו נזירות, אלא **כְּרַבִּי יְהוּדָה** שחל עליו איסור נדר, ובאופן שפירש דבריו שרצה לאסור גרוגרות כקרבן. והמשנה במנחות שנויה כבית שמאי לפי פירוש רבי יהודה, שכמו שהאומר 'הריני נזיר מן הגרוגרות', אף שנדר בלשון נזירות חל הנדר, כי שייך איסורי נדרים בגרוגרות, כך האומר הרי עלי מנחה מן השעורים, מביא מהחטים, כיון ששעורים שייכים למנחה. אבל הנודר מן העדשים פטור לגמרי, כי זה אינו שייך למנחות כלל.

רבי יוחנן חולק על חזקיה: **וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר,** לדעת תנא קמא במשנה במנחות, **אֲפִילּוּ** נודר להביא מנחה **מִן הָעֲדָשִׁים** חייב להביא חטים. מקשה הגמרא: **וְהָא רַבִּי יוֹחָנָן הוּא דְּאָמַר** שהמשנה במנחות נשנית בשיטת בית הלל, וחייב להביא מנחת חטים, דווקא **בְּאוֹמֵר** הנודר, **אִילּוּ הֲוֵיתִי יוֹדֵעַ שֶׁאֵין נוֹדְרִין כָּךְ** [–להביא שעורים], **לֹא נָדַרְתִּי כָּךְ אֶלָּא כָּךְ** – אלא הייתי נודר להביא חטים. ואם כן אמר 'עדשים' אין לחייבו, שהרי ידוע לכל שאין שום מנחה באה מעדשים. מתרצת הגמרא: שבאמת רבי יוחנן סבר שהאומר 'מן העדשים' פטור, ומה שאמר רבי יוחנן שחייב להביא מנחה מהחטים, **לִדְבָרֶיהָ דְּחִזְקִיָּה הוּא דְּקָאָמַר** – לפי דברי חזקיה אמר כן, שחזקיה העמיד בתחילה את המשנה שם כדברי תנא קמא בשם בית שמאי, ואחר

המשך בעמוד 104

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אוֹ כְּמִנְחַת סוֹטָה ששתי אלו באות משעורים, **תִּקְדּוֹשׁ** – תתקדש המנחה, ואתחייב להביאה, אבל **אִי לָא** – אם לא תתקדש מנחה מהשעורים, **לָא** – אין רצוני להתחייב כלל. ואם נתכוון כך פטור מהבאת מנחה, ולכן **קָא מַשְׁמַע לָן** – השמיענו התנא שאף כשאמר 'הרי עלי מנחה מן השעורים', **דְּמַיְיתִי מִן הַחִיטִּים** – מביא מנחה מהחטים. שאנו מפרשים שבתחילה רצה להביא מנחה כדינה ואמר 'הרי עלי מנחה', ומשחזר בו אמר 'מן השעורים', ואנו אומרים 'תפוס לשון ראשון' ולכן חייב להביא:

משנה

הרואה פרה הרובצת במקומה בבבדות ונראה שאין היא יכולה לעמוד, **וְאָמַר** אדם זה, הרי כל הרואה את הפרה רובצת כך, סבור בלבו, **שֶׁאֶמְרָה פָּרָה זוֹ** – שהפרה הזו חושבת שלא תוכל לעמוד, וכדי להראות עד כמה ברור לו שאין הפרה יכולה לעמוד, נודר ואומר, **הֲרֵינִי נְזִירָהּ** – הריני מקבל על עצמי נזירות מבשרה **אִם עוֹמֶדֶת** – אם הפרה תעמוד, וכופל דבריו ואומר **וְאֲנִי** נזיר מבשרה אם תעמוד.

וכן הרואה דלת סגורה בחוזקה ואמר, הרי כל הרואה דלת זו סבור בלבו **שֶׁאוֹמֵר הַדֶּלֶת הֵזֶה** – שדלת זו חושבת שלא תוכל להפתח, וכדי להראות עד כמה ברור לו שאין הדלת יכולה להפתח, נודר ואומר **הֲרֵינִי נְזִירָהּ** – הריני מקבל על עצמי נזירות מדלת זו, **אִם נִפְתַּח** – אם הדלת תפתח, וכופל דבריו ואומר **וְאֲנִי** נזיר מהדלת אם תפתח. **בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, נָזִיר** – חלה עליו נזירות ככל דיניה, אף שקיבל נזירות מבשר הפרה או מהדלת, **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אֵינוֹ נָזִיר** – לא חלה עליו נזירות, כי אין נזירות אלא מיוצא מגפן היין.

דעה אחרת בשיטת בית שמאי: **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אַף כְּשֶׁאָמְרוּ בֵּית שַׁמַּאי** שבדיבורו חל עליו איסור, **לֹא אָמְרוּ** כן לענין שתחול עליו נזירות, **אֶלָּא** לגבי איסור נדר שחל על הפרה, **וּבְאוֹמֵר** – הנודר, שכוונתו היתה לומר, **הֲרֵי פָּרָה זוֹ עָלַי קָרְבָּן** – הרי פרה זו אסורה עלי באיסור נדר כקרבן, **אִם עוֹמֶדֶת הִיא** – אם היא תעמוד, ובאופן זה חלים דבריו ונאסרת הפרה עליו באיסור נדר, אבל גם לבית שמאי לא חלה עליו נזירות:

גמרא

הגמרא הבינה שמה ששנינו 'אמרה פרה זו הריני נזירה אם עומדת אני' כל זה הם דברי הפרה, ולפיכך מקשה הגמרא: וכי **פָּרָה מִי קָא מִשְׁתַּעְיָא** – וכי פרה יכולה לדבר.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רָמִי בַּר חָמָא,** אין לפרש במשנה שהפרה דיברה, אלא **הָכָא בְּמַאי עַסְקִינָן** – במה מדובר כאן, **כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה פָּרָה רְבוּצָה לְפָנָיו, וְאָמַר** האדם הרואה אותה, **כִּסְבוּרָה פָּרָה זוֹ שֶׁאֵינָהּ עוֹמֶדֶת** – פרה זו הרבוצה כל כך בבבדות חושבת שאינה יכולה לעמוד מאליה. וכדי להראות עד כמה ברור לו הדבר שאין הפרה יכולה לעמוד מאליה, אמר **הֲרֵינִי נָזִיר מִבְּשָׂרָהּ** – אהיה נזיר מבשרה **אִם עָמְדָה מֵאֵלֶּיהָ** – אם הפרה תצליח לעמוד מאליה, **וְלִבְסוֹף עָמְדָה** הפרה **מֵאֵלֶּיהָ,** ונמצא שנתקיים תנאו, וצריכה לחול עליו נזירות. אלא כיון שאמר שהוא נזיר מבשר הפרה ולא קיבל על עצמו נזירות מיין, נחלקו בזה בית שמאי ובית הלל, **וְהָלְכוּ בֵּית שַׁמַּאי לְשִׁיטָתָן וּבֵית הִלֵּל לְשִׁיטָתָן** – ומחלוקתם של בית שמאי ובית הלל היא כשיטתם במשנה הקודמת (ט.), שנחלקו בדין האומר 'הריני נזיר מגרוגרות ודבילה'. **בֵּית שַׁמַּאי דְּאָמְרֵי,** שאדם הנודר ואומר 'הריני נזיר **מִן הַגְּרוֹגְרוֹת וּמִן הַדְּבֵילָה' הָוֵי נָזִיר** – חלה עליו נזירות ככל דיניה, **הָכָא נַמִּי** – כך גם במשנתינו **כִּי אָמַר** – כשאמר הנודר 'הריני נזיר **מִבְּשָׂרָהּ** של הפרה' **הָוֵי נָזִיר,** כי מיד כשאמר 'הריני נזיר' חלה עליו נזירות, ומה שמוסיף ואומר 'מן הגרוגרות' או 'מבשרה', כוונתו לחזור בו מקבלת הנזירות, ודעת בית שמאי שאי אפשר לחזור מקבלת נזירות אפילו בתוך כדי דיבור. **וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים** שבין בגרוגרות ובין בבשר פרה **לָא הָוֵי נָזִיר** – לא חלה עליו נזירות, כי אדם יכול לחזור בו בתוך כדי דיבור, ולכן כשאומר 'מן הגרוגרות' וכן כשאומר 'מבשר הפרה', חוזר בו ממה שאמר 'הריני נזיר', ולא חלה עליו נזירות.

הגמרא מקשה על דברי רמי בר חמא: **וְהָא אֲמַרְוּהָ בֵּית שַׁמַּאי חָדָא זִימְנָא** – והרי כבר אמרו בית שמאי פעם אחת את הדין שהמקבל נזירות מדבר שאין שייך בו נזירות, הרי הוא נזיר, ומדוע הוצרך התנא להשמיענו פעם נוספת מחלוקת זו.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רָבָא, תַּרְתֵּי תְּלָת** – התנא הוצרך ללמדנו דין זה בשנים ושלושה מקומות, בנודר מן הגרוגרות ובנודר מבשר הפרה וכן בנודר מדלת, **וְכֵן תָּנֵי רַבִּי חִיָּא, תַּרְתֵּי תְּלָת** – גם רבי חייא שנה ברייתא שנאמרו בה שנים ושלושה אופנים אלו של קבלת נזירות מדבר שאין שייך בו נזירות, **וְכֵן אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא, תַּרְתֵּי תְּלָת** – וכן רב אושעיא כשאמר דין זה, אמר שנים ושלושה אופנים אלו.

הגמרא מבארת מדוע נחלקו בית שמאי ובית הלל, גם בגרוגרות וגם בבשר: **וּצְרִיכֵי** – צריך להשמיענו שנחלקו בית שמאי ובית הלל בשלושה אופנים אלו, **דְּאִי אִיתְּמַר בְּהָא** – אילו נאמר שנחלקו רק בזה שאומר 'הריני נזיר **מִגְּרוֹגְרוֹת וּדְבֵילָה',** היה מקום לומר, **הָתָם הוּא דְּאָמְרֵי בֵּית שַׁמַּאי הָוֵי נָזִיר** – דווקא שם אמרו בית שמאי שחלה עליו נזירות, והטעם, **מִשּׁוּם דְּמִיחַלְּפָן כַּעֲנָבִים** – כי אדם טועה ומחליף בין גרוגרות לענבים, וכוונתו היתה לקבל נזירות מענבים, אלא שנכשל בלשונו ואמר גרוגרות, **אֲבָל** האומר הריני נזיר מבשר, **בְּשָׂר כַּעֲנָבִים לָא מִיחַלַּף** – אין אדם טועה ומחליף בין בשר לענבים שאינם דומים כלל זה לזה, והייתי אומר שאף בית שמאי מודים שלא חלה עליו נזירות. **וְאִי אִיתְּמַר בָּשָׂר** – ואילו נאמר רק שנחלקו במקבל נזירות מבשר, הייתי אומר, **שֶׁהָא הוּא דְּאָמְרֵי בֵּית שַׁמַּאי הָוֵי נָזִיר** – כאן אמרו בית שמאי שחלה עליו נזירות, כי עיקר הסעודה היא **בְּבִישָׁרָא וְחַמְרָא** – בבשר ויין, ולכן יש מקום לומר שטעה ואמר 'הריני נזיר מבשר', אף שכוונתו היתה לומר הריני נזיר מיין, **אֲבָל** האומר הריני נזיר מגרוגרות ודבילה, הייתי אומר שלא שאין הם מצויים יחד עם ענבים בעיקר הסעודה, – אין אדם נכשל בלשונו ואומר גרוגרות במקום ענבים, ואף לבית שמאי לא חלה עליו נזירות. ולכן נחלקו גם בגרוגרות וגם בבשר, **וְקָא מַשְׁמַע לָן** – והשמיע לנו התנא שלפי בית שמאי חלה עליו נזירות בשני האופנים האלו.

הגמרא מבארת מדוע נחלקו בית שמאי ובית הלל גם במקבל נזירות מדלת: **וְאִי אִיתְּמַר** – ואילו נאמרה מחלוקת בית שמאי ובית הלל רק **בְּהָנֵי תַּרְתֵּי** – בשני אלו [–גרוגרות ובשר], הייתי אומר **הָנֵי הוּא דְּקָאָמְרֵי בֵּית שַׁמַּאי** – באלו אמרו בית שמאי שחלה עליו נזירות, **אֲבָל** באומר הריני נזיר מדֶּלֶת, **אֵימָא מוֹדוּ לְהוּ** בית שמאי **לְבֵית הִלֵּל,** שלא חלה עליו נזירות. שכיון שדלת אינה דומה כלל לדבר האסור לנזיר, אין לומר שרצה לומר ענבים או יין ונכשל בלשונו ואמר דלת. **וְאִי תָּנָא** – ואילו שנינו שנחלקו רק באומר הריני נזיר מדֶּלֶת, הייתי אומר שדווקא **בְּהָא** – בנודר מדלת **קָאָמְרֵי בֵּית הִלֵּל** שלא חלה עליו נזירות כי דלת אינה דומה כלל לדבר שאסור לנזיר, **אֲבָל בְּהַדְּ תַּרְתֵּי** – אבל בשנים ההם, **אֵימָא מוֹדוּ לְהוּ** בית הלל **לְבֵית שַׁמַּאי,** שחלה עליו נזירות, כיון שרצה לומר ענבים או יין ונכשל בלשונו ואמר גרוגרות או בשר, **קָמַשְׁמַע לָן דְּלָא** – השמיענו התנא שאין הדבר כך, אלא לבית הלל אף בגרוגרות ובשר לא חלה עליו נזירות, ולבית שמאי אף בדלת חלה עליו נזירות. שאין טעמם של בית שמאי משום שנכשל בלשונו ונתכוין לדבר שנוהג בנזירות, אלא דעת בית שמאי שכשאומר הריני נזיר כוונתו לקבל על עצמו נזירות, ואחר כך חזר בו ואמר מן הגרוגרות או מן הבשר או מן הדלת, ואין מועילה חזרה בנזירות אפילו בתוך כדי דיבור. ובית הלל סוברים שמועילה חזרה בנזירות, ולכן אינו נזיר.

המשך בעמוד 271

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

וכמנחת סוטה — תקדוש, ומייתינן לה מן השעורין, ואי לא — לא מייתינן כלל. **קא משמע לן** — דאפילו הכי יביא מן החיטין. ולעולם לא מצית למידק מתניתין דכי אמר "מן העדשים" לא מייתי ולא כלום. **משנה אמרה פרה** — בגמרא מתרצינן: כגון שהיתה פרה רבוצה לפניו ואמר "כמדומה לי כסבורה פרה שאינה עומדת לעולם על ידי אדם, הריני נזיר ממנה מבשרה אם נתקיים מחשבתה שתהא עומדת מאליה, אלא אני אלך ואעמידנה". בית שמאי לשיטתן דאמרי כי אמר "מן הגרוגרות" הוי נזיר, הכא נמי כי אמר "הריני נזיר" הוי נזיר, וכי אמר "מבשרה" לאיתשולי קאתי, ואין שאלה בנזיר. ובית הלל אמרי: אי אמר "מבשרה" — כגרוגרות דמי, ולא הוי נזיר. ולגבי דלת — כגון שהיה דלת נעול לפניו ואמר "כמדומה אני שסבור הדלת הזה שאין נפתח על ידי אדם, הריני נזיר מנסריו אם תתקיים מחשבתו שיפתח מאליו", ונפתח מאליו. ובית שמאי הלכו לשיטתן דכי אמר "הריני נזיר" הוי נזיר, דאין אדם מוציא דבריו לבטלה, וכי אמר "מנסריו" לאיתשולי הוא דאתי, ואין שאלה בנזיר. **אמר רבי יהודה** — לא אמרו בית שמאי שיהא נזיר [כלל, שהן] לא דברו אלא לענין נדר, שאם אמר "הריני נדור מבשרה והרי פרה זו עלי קרבן אם עומדת היא מאליה" ועומדת מאליה, דהוי נדור הימנה ואינו נזיר. **גמרא בסבורה פרה זו** — היינו דקתני "אמרה פרה", שכן מצינו מדמחשבה שהוציא הכתוב בלשון אמירה, כגון "ודובר אמת בלבבו" (תהלים טו) "ויאמר עשו בלבו" (בראשית כז). **הריני נזירה** — ה"א יתירה משמע: הימנה. **הא אמרוה בית שמאי הדא זימנא** — דאם אמר "הריני נזיר מן הגרוגרות" דהוי נזיר, והוא הדין נמי לכי אמר "הריני נזיר מבשרה", למה לי למתנייה? **תרתי תלת** — קתני: פרה דלת וגרוגרות, וכולהו צריכי וכו'. **משום דמיחלפן בענבים** — דפירא בפירא מיחלף, ואית להו לבית שמאי דכינויי כינויי נזירות כנזירות, מדתני בברייתא. **ואי איתמר בשר** — לחודיה, הוה אמינא: הכא הוא דאמרי בית שמאי דהוי נזיר, דבישרא וחמרא אורחייהו דאינשי דאמרי בהדי הדדי. ואמטו להכי איכא למימר, כי אמר "מבשרה" — כמאן דאמר "מייך" דמי. **אבל גרוגרות ודבילה** — דלאו בהדי יין נינהו, אימא דלא תיהוי להו שם כינוי. קא משמע לן. **ומי קתני אם עמדה מאליה** — "אם עומדת" סתם קאמר, בין מאליה בין על ידי אחרים. **אלא אמר רבא כגון שהיתה פרה רבוצה לפניו ואמר הרי עלי קרבן** — כלומר, שהיתה פרה רבוצה לפניו, ואמר: כסבורה פרה זו שאינה עומדת, מעבכת אני כאן שלא אעמוד לעולם, ואפילו על ידי אדם. **ואמר הרי עלי קרבן** — כלומר, שהזיר עצמו ממנה אם לא יעמידנה, ועמדה מאליה.

תוספות

פרה זו — כגון שהיתה פרה רבוצה לפניו. משמע ליה דהיתה רבוצה, מדקתני "אם עומדת אני". לשנויא דרמי בר חמא יש לפרש לישנא דמתניתין הכי: אמר — פירוש: אמר אדם הרואה הפרה הרבוצה (הא מדקתני "הריני עומדת" — מכלל דרבוצה היא). אמר: אמרה פרה זו (פירוש: סבורה פרה זו), כלומר סבורה פרה זו בלבה מה שהיא רבוצה, ומסתמא מחשבה זו בלבה, מחמת שרבוצה כל כך, שאינה יכולה לעמוד מאליה. ולא שהפרה עצמה מחשבת כן, שהרי אין לה דעת לסבור ולחשב, אלא כלומר בני אדם העוברים ורואים אותה רבוצה כל כך בכח סבורים בלבם לומר כן. ולפי שהרואה הפרה חושב כן בלבו על הפרה, לפיכך תולה המחשבה בפרה עצמה, כמו "והאניה חשבה להשבר" (יונה א) ולא שהאניה חשבה כן, אלא האדם הרואה האניה חושב עליה להשבר, ותולה הפסוק המחשבה באניה, הכי נמי תולה המחשבה בפרה. "הריני נזיר אם עומדת" — "הריני" מוסב על האדם המקבל עליו הנזירות. להכי קאמר הריני נזירה מפיק ה"א — הריני נזיר מבשרה אם עומדת. ורמי בר חמא מוסיף על לשון המשנה "אם עומדת מאליה", כי "מאליה" אינו מלשון המשנה. "אני" — צריך לדחוק ולפרש שמוסב על האדם המקבל הנזירות. והכי קאמר: אם עומדת מאליה — אני נזיר מבשרה. ואף על גב דכבר אמרה "הריני נזירה" — כפל מלה הוא על האדם המקבל הנזירות. לכן נראה למורנו הרב פרץ נשמתו עדן דלפום ריהטא דמתניתין משמע שהפרה עצמה אמרה "הריני נזירה אם עומדת אני" — היה נופל בטוב בלשון, ולכך נשנית במשנה לשון "אני". אבל לשנויא דרמי בר חמא לא היה צריך לשנות "אני", שכבר אמרה "הריני נזירה", ויתור לשון הוא, אלא שהמשנה שנויה כאילו הפרה מדברת. וכי היכי דמיירי לישנא דמתניתין אפרה — הכי נמי יש לפרש אדלת. והרב רבינו יוסף איש ירושלים פירש דהכי פירושא דמתניתין: אמר — פירוש: אמר האדם כשראה פרה רבוצה: כמדומה אני דאמרה פרה זו "הריני נזירה עם עומדת" — שהיא תואבת לעמוד ואינה יכולה, וברצון תדור נזירות אם תעמוד. אני אשלים לה דבריה, כי הריני נזיר מבשרה אם תעמוד. וכולה מתניתין אמלתא דפרה, והתלמוד מוסיף בה מילתא דאמר האדם. וקצת לתמוה על שטה זו: דאי איירי שהאדם אומר בפירוש "הריני נזיר מבשרה אם היא עומדת" — אם כן הוי כוליה עניינא דאמרה פרה בכדי, דאין דיבורה מועיל כלום! ונראה לפרש: שאין האדם אומר כלום, רק שהיה מספר מילתא דפרה, ולא שייך בה נזירות, רק שתהא מופרשת לאיסורא שלא יהנה מבשרה. הלכך, כשאדם מספר לפנינו כך — בדעתו לקיים עליו שיהיה נזיר מבשרה, ופליגי בית שמאי ובית הלל כאילו אמר האדם בפירוש "אני נזיר מבשרה אם תעמוד". ומיהו, צריך עיון, דמאי פריך "והאמרי בית שמאי חדא זימנא" — [הא] איצטריך לאשמועינן אף על גב דלא הזכיר כלל נזירות. והלכו בית שמאי לשיטתן, דכי היכי דלא שייכי גרוגרות לנזירות, ואפילו הכי נמי לא שייך בשר לנזיר. **תרתין** תלת — כלומר בשנים בשלשה מקומות: בגרוגרות, ובפרה ובדלת. וצריכי, כדמפרש ואזיל. דאי איתמר בגרוגרות — משום דמחלפי בענבים, דתרוייהו פירי נינהו, ושמא בדעתו היה לומר ענבים ועלה בפיו גרוגרות. ובשר וחמרא — זו היא עיקר הסעודה, ומיחלף בלשון בני אדם זה לזה. ואם תאמר: וליפלוג בבשר [וחמרא] בלא עמידת הפרה (ולא לומר) לשיטתו! ויש לומר דאין הכי נמי, אלא אגב אורחיה קא משמע לן דכוונתו שעמדה — רוצה לומר מאליה. לקמן מפרש שזהו בכלל קושית התלמוד דפריך אשינוייא דרמי בר חמא. **מי** קתני מאליה — "אם עומדת" קתני? דודאי אי הוה "מאליה" במתניתין מפורש — הייתי מודה לדבריך, אך מדלא קאמר "מאליה" — שמע מינה דליכא לפרושי בדידך. דאי בדידך — ליתני "הריני נזיר מבשרה", ולא ליתלי נזירות בהעמדה. [ולכן הקשה] לו, שמוסיף על הלשון המשנה "מאליה". [אבל] הא לא קשיא מאי דמוסיף רמי בר חמא "ועמדה מאליה", שזה הלשון אין צריך להוסיף אלשון המשנה, אלא עיקר הדבר במה שתולה נדרו צריך לשנות התנא, ומה שעשתה הפרה אחרי כן אין צריך לשנות, אלא בעל פה אומר איך נעשה המעשה אחרי כן. דודאי שתלה נדרו בעמדה הפרה מאליה, דלא הוי נזיר אם לא עמדה מאליה. ולכך הוצרך לפרש ועמדה. וליבא לפרש בין מאליה בין מאחרים, שאין דרך בני אדם לתלות בדבר שיודע שיעשה, שאם דעתו להיות נזיר — למה תלה בשום דבר? ואם תאמר: ומאי קשיא ליה "מי קתני מאליה"? והא כמה משניות דמשנינן "חסורי מיחסרא והכי קתני"! ויש לומר, דהני מילי היכא דמוכח החיסרון — אז יש כח להוסיף על לשון המשנה. אבל לפירושא דרמי בר חמא לא מוכח כלום דבמשנה חסר "מאליה", כיון דאינה תולה מחלוקת התנאים כלל בעמידת הפרה, אלא כל המחלוקת בנודר מן הבשר, אי חייל עליה נזירות לכל מילי אי לא. לכך פריך "מי קתני מאליה" דאין לו להוסיף על לשון המשנה, כיון דלא מוכח מפלוגתא דתנאי דחסר כלום. **הרי** עלי כקרבן — פירוש: הפרה, ורוצה לומר: אם עמדה אם לא עמדה, כדמסיק לקמן. אלא דלא שבקיה לסיימי למילתיה עד דפריך ליה. [שייך לעמוד ב] **בית** שמאי סברי תורפיה דההוא גברא משום [אוקמה] בידיה הוא — ואם לא עמדה, רוצה לומר אם לא אעמידה, (והכא) [והא] לא אוקמה — וחייב להביא קרבן. ובית הלל [סברי]: אם לא עמדה כלל, משום דרבורה, והא קמתה. וכיון דקמתה — אינו חייב להביא קרבן. ואם תאמר: והא בלישנא דמתניתין קתני "הריני נזירה", והיכי משתמע קרבן? ויש לומר, דהכי קאמר: הריני מביאה בקרבן נזירות אם לא עמדה. ואף על גב דקרבנות נזיר אינם באים מבהמה גסה — [הני מילי] חובותיו של נזיר, אבל היו רגילים להביא נדרים ונדבות עם קרבנות נזירות, ואותם באים אף מבקר וצאן, הכל לפי נדרו ונדבתו.

או כְּמִנְחַת סוֹטָה - תִּקְדּוֹשׁ, אִי לָא - לָא. קָא מַשְׁמַע לָן דְּמַיְיתֵי מִן הַחִיטִּים. **מִשְׁנָה** אָמַר: "אָמְרָה פָּרָה זוֹ הֲרֵינִי נְזִירָה אִם עוֹמֶדֶת אֲנִי", "אוֹמֵר הַדֶּלֶת הַזֶּה הֲרֵינִי נְזִירָה אִם נִפְתָּח אֲנִי", בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים: נָזִיר, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: אֵינוֹ נָזִיר. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אַף כְּשֶׁאָמְרוּ בֵּית שַׁמַּאי לֹא אוֹמְרִים אֶלָּא בְּאוֹמֵר "הֲרֵי פָּרָה זוֹ עָלַי קָרְבָּן אִם עוֹמֶדֶת הִיא". **גְּמָרָא** פָּרָה מִי קָא מִישְׁתַּעֲיָא? אֲמַר רְמִי בַּר חָמָא: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה פָּרָה רְבוּצָה לְפָנָיו, וְאָמַר: כִּסְבוּרָה פָּרָה זוֹ אֵינָהּ עוֹמֶדֶת - הֲרֵינִי נָזִיר מִבְּשָׂרָהּ אִם עֲמָדָה מֵאֵלֶיהָ. וְעָמְדָה מֵאֵלֶיהָ. וְהָלְכוּ בֵּית שַׁמַּאי לְשִׁיטָתָן, וּבֵית הִלֵּל לְשִׁיטָתָן. בֵּית שַׁמַּאי דְּאָמְרִי: "מִן הַגְּרוֹגָרוֹת וּמִן הַדְּבִילָה" הָוֵי נָזִיר - הָכָא נַמִּי, כִּי אָמַר "מִבְּשָׂרָהּ" - הָוֵי נָזִיר. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: לָא הָוֵי נָזִיר. - וְהָא אֲמָרוּהָ בֵּית שַׁמַּאי חֲדָא זִימְנָא! - אֲמַר רָבָא: תַּרְתֵּי תְּלָת. וְכֵן תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא תַּרְתֵּי תְּלָת. וְכֵן אֲמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא תַּרְתֵּי תְּלָת. וּצְרִיכִי; דְּאִי אִיתְּמַר בְּהָא, גְּרוֹגָרוֹת וּדְבִילָה - הָתָם הוּא דְּאָמְרִי בֵּית שַׁמַּאי הָוֵי נָזִיר, מִשּׁוּם דְּמִיחַלְּפָן בַּעֲנָבִים. אֲבָל בָּשָׂר בַּעֲנָבִים - לָא מִיחַלַּף. וְאִי אִיתְּמַר בָּשָׂר - הָכָא הוּא דְּאָמְרִי בֵּית שַׁמַּאי הָוֵי נָזִיר בְּבִישְׁרָא וְחַמְרָא, אֲבָל גְּרוֹגָרוֹת וּדְבִילָה - לָא, קָא מַשְׁמַע לָן. וְאִי אִיתְּמַר הָנֵי תַּרְתֵּי - הָנֵי הוּא דְּקָאָמְרִי בֵּית שַׁמַּאי, אֲבָל דֶּלֶת - אֵימָא מוֹדוּ לְהוּ לְבֵית הִלֵּל. וְאִי תְּנָא דֶּלֶת - בְּהָא קָאָמְרִי בֵּית הִלֵּל, אֲבָל בְּהַהּ תַּרְתֵּי - אֵימָא מוֹדוּ לְהוּ לְבֵית שַׁמַּאי, קָמַשְׁמַע לָן דְּלָא. אֲמַר רָבָא: מִי קָתָנֵי "אִם עֲמָדָה מֵאֵלֶיהָ"? אֶלָּא אֲמַר רָבָא: כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה פָּרָה רְבוּצָה לְפָנָיו, וְאָמַר "הֲרֵי עָלַי קָרְבָּן". - בְּשִׁלְמָא פָּרָה - בַּת קָרְבָּן הִיא, אֶלָּא דֶּלֶת בַּת קָרְבָּן הִיא? אֶלָּא אֲמַר רָבָא: כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה פָּרָה רְבוּצָה לְפָנָיו, וְאָמַר

בית

אמר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

ואמר הריני נזיר מיין אם לא וכו' — מתניתין דקתני "הריני נזירה" — פירוש: הריני נזיר מיין כך בשבילה. ועמדה מאליה — זה אינו מוסיף על לישנא דמתניתין, אלא "לא" בלבד, דבלשון המשנה "אם עמדה", והוא מוסיף תיבת "לא". אלא ממילא אמר, שכך נעשה המעשה שעמדה מאליה.

בית שמאי תורפיה דההוא גברא משום אוקמה בידיה והא לא אוקמה — פירוש: תורפיה — גילוי דעתו. כלומר, בית שמאי סבירא להו כי אמר האדם כי האי לישנא, דעתו לומר כן: העולם סבורים שהפרה רבוצה כל כך בחוזק שאין אדם יכול להעמידה. הריני נזיר — כלומר, אף על פי שאין רצוני להיות נזיר, דטריחא לי — הריני נזיר. אם לא עמדה — פירוש: אין כח בידי להעמידה בכח, ואם לא עמדה משם — לא כל שכן אם יעמידנה. ולבסוף נעשה מעשה שלא טרח בה ולא יגע בה להעמידנה, ועמדה מאליה. בית שמאי סברי: אם לא יעמידנה קאמר, והא לא אוקמה — הלכך חייל נזירות, דהא מדין נזיר. ובית הלל סברי: אם לא עמדה משום דרבוצה היא בכח, כלומר: אהא נזיר אם [לא] תעמוד — והיא קמתה, הלכך לא חייל עליה נזירות. ואם תאמר: והשתא נמי תקשי "מידי אם לא עמדה קתני"? ויש לומר: דכמה משניות משובשות, ומשנינן להו ב"חסורי מחסרא". דהכי תולה רבא פלוגתא דתנאי בעמידת הפרה, ואי אפשר לו לפרש פלוגתא דתנאי בעמידת הפרה אם לא יוסיף "לא" בגירסת המשנה, והוי מוכח דחסר "לא" כאן, דאי אפשר לו לפרש פלוגתייהו בענין אחר. אבל לשנויא דרמי בר חמא — אינו תלוי מחלוקת התנאים (כלומר) [כלום] בעמידה, אלא בנודר מן הבשר, אי חייל עליה נזירות אי לא, ולדידיה ודאי קשה "מידי מאליה קתני" דלא מוכח מפלוגתא דתנאי דחסר "מאליה", ולכך אין לו כח להוסיף על לשון המשנה. ואם תאמר: וליפרוך ליה בהדיא: למה לי פרה רבוצה לתנא זה אם עמדה מאליה — ליפלוג בהדיא בנודר בנזיר מן הבשר, אי חייל עליה נזירות, וליזלו בית שמאי לשיטתן ובית הלל לשיטתן! ויש לומר: דהכי נמי פריך "מידי מאליה קתני", ולא הוקשה לו עיקר קושיא זו אלא לגלגל עליו, ולומר כיון דאינה פלוגתא דתנאי כלל בעמידת הפרה — אין לך כח להוסיף על לשון המשנה "מאליה", וכיון דתנאי לא פליגי בעמידת הפרה — אם כן תקשי לך טפי (אם כן) למה לתנא להזכיר כלל בעמידת הפרה, ליפלגו בנודר מן הבשר וליזלו לשיטתן. ולא הזכיר קושיא ד"מאליה" אלא להזכיר לו דפלוגתא דתנאי לא תליא בעמידת הפרה כלל, ומעתה תקשי לך קושיא חזקה טפי, דליפליגו בבשר להדיא, וליזלו לשיטתן. **אימא** סיפא — מי קא מתפיס בה מידי. כלומר, אמאי פליג רבי אתנא קמא, דהפרה לא הויא אלא בקרבן בעלמא? הרי לא התפיס בלשונו קונם, לומר "פרה זו כקונם" או "בקרבן", אלא נזיר מיין להדיא "אם לא עמדה" כו'! אלא הכי גרסינן: כגון דאמר "הריני נזיר [מבשרה] אם לא עמדה" ועמדה מאליה וכו'. והשתא נחלקו בלשון, כדפרישית לעיל, ונחלקו נמי כי נדר מן הבשר אי הוי נזיר לכל מילי. ואם תאמר: והשתא, כיון דאוקי רבא פלוגתייהו בעמידת הפרה — למה לו להגיה ולהוסיף תיבת "לא" על לשון המשנה? והא יכול לפרש בלא הגהה ותוספת, בגון דאמר "הריני נזיר מבשרה אם עמדה" והעמידה, בית שמאי משמע להו "אם עמדה" — אם אעמידנה בכח ידי. וכן עשה, טרח ויגע להעמידנה בכח — הלכך הוי נזיר מבשרה, וכיון דחייל נזירות אבשרה — חייל נמי אכל מילי, דבית שמאי לשיטתן. ובית הלל סברי "אם עמדה" — מאליה משמע, והוא העמידה ולא עמדה מאליה, ולא חייל נזירות אפילו אבשרה! יש לומר: דאין הכי נמי, אלא ודאי לא הוו פליגי בית הלל לומר דלא ליהוי נזיר, דכיון דקאמר יהיה נזיר "אם (אמר) עמדה" — משמע בכל ענין שתעמוד, בין על ידי עצמה בין על ידי אחרים, הוי נזיר. ועוד יש לומר: דאין דרך הנודרין לומר בהאי לישנא לבית שמאי שתלה נזירותו "אם עמדה", פירוש: אם אעמידנה, דטרח בה בעל כרחו להעמידה כדי שיחול עליו נזירות. דכיון דהפירוש להיות נזיר — [לימא] בהדיא "הריני נזיר", למה תלה נדרו בעמידת הפרה? אבל בלשון זה דרך העולם לידור: "אהיה נזיר אם לא עמדה" פירוש: אם לא אעמידנה, כלומר, אף על פי שאיני נזיר ברצון — הריני מקבל עלי נזירות אם לא יהיה לי כח להעמידנה אהיה נזיר, לא שאני חפץ בנזירות. להכי מוסיף על לשון המשנה "לא" כדי לפרש בלשון שרגילות לומר ולידור. ואם תאמר: ומאי קא עביד צריכותא לעיל מתרתין תלת? והא בהא נחלקו כאן מחלוקת חדש ב"אם לא עמדה מאליה"! יש מתרצים: דשמא כל התירוצים שתירץ התלמוד בשם רבא — לא תירץ מעולם, ולית ליה בתרי ותלת. ולא תירץ רבא כי אם תירוץ אחרון: מבשרה אם לא עמדה. אבל תירוצי קמאי — לא רבא תירץ, אלא משום דהקשה ארמי בר חמא — הוזכר בתלמוד בשמו. דהכי נמי אשכחנא ביבמות פרק "החולץ" (לה,ב) דקאמר: מתיבי הכונס, ובביאה לא פליג כלל עליה, דהא קאמר בתר הכי: בביאה דכולי עלמא לא פליגי. וכן לקמן פרק שלישי (יז,א). ובלישנא דבית שמאי סברי תורפיה דההוא גברא וכו', לא שמעינן הא פלוגתא מגרוגרות! ויש לומר: דעל כרחך פליגי נמי בנודר מן הבשר, דאם לא כן — ליפלגו מן היין בהדיא בעמידת הפרה. ומדרבי יהודה מוכיח דלא בנודר מן היין פליגי, דאהא לא הוה פליג רבי יהודה. אלא על כרחך הנודר מבשרה, והלכו לשיטתן, ואהא קא עביד צריכותא לעיל. ומכל מקום גם בעמידת הפרה פליגי, דאם כן ליפלוג בבשר להדיא, למה לי להזכיר פרה אם עמדה במתניתין? אלא על כרחך גם בעמידת הפרה נחלקו. ואם תאמר: ומאי דוחקיה למימר: ובית הלל סברי תורפיה דההוא גברא כו', וצריך לומר דבית הלל לטעמייהו דבית שמאי קאמרי? לימא דבית הלל [סברי] דלא הוי נזיר במה דנזיר מן הגרוגרות! ויש לומר: דעל כרחך בית הלל אתי לפלוגי נמי בעמידת הפרה. דאי בנודר מן הבשר, ולטעמייהו — ליפלגו בבשר לחודיה. דליכא למימר שנה עמידת הפרה לאשמועינן טעמא דבית שמאי דהוי נזיר מבשר כי תלה נדרו בעמידת הפרה, וכי טעמא דבית שמאי לחוד אתא לאשמועינן? אלא על כרחך טעמא דבית הלל אתא לאשמועינן, כי תלה נדרו בעמידת הפרה — דלא חל נדרו אפילו על הבשר. ואם תאמר: סוף סוף מאי נפקא מינה לבית הלל? והלא אפילו כשנזר זה [מן] הבשר לא חייל אבל מילי דנזירות, כדמשמע להו בגרוגרות! ויש לומר: דנפקא מינה היכא דנדר מן היין בפירוש, ותלה נדרו בעמידת הפרה — דלא חייל עליה נזירות, דלבית הלל משמע להו משום דרבוצה היא, והא קמתה.

הריני

רש"י

בית שמאי סברי תורפיה דהאי גברא כו' — כדלקמיה מוקי לה. ואמר לנו המור"ה: אף על גב דלא תני לה רבא בהדיא בהך קמייתא ב"אם לא עמדה" ועמדה מאליה, דבדין הוא דהוה ליה למיתני הכי, כדקאמר לה נמי באידך תירוצא דמתרץ לה. אלא אמורא דמסדר התלמוד, כיון דשמעיה לרבא דאמר מילתא דאית בה פירכא — לא אנחית לסיומיה למילתיה, ופריך ליה כדפריך: בשלמא פרה בת קרבן היא. והדר מחליף שיטתו דמעיקרא דמוקי לה בבגון דאמר "הרי עלי קרבן", והדר מוקים לה בבגון דאמר "הריני נזיר מיין", ומסיים למילתא. **בשלמא פרה בת קרבן היא** — בשלמא לגבי פרה מצית מוקמת לה בבגון דקאמר "הרי עלי קרבן" דהוי נזיר, דהואיל דבת קרבן היא — כלומר דקא שייכא בכלל קרבן, אף על גב דבקרבן נזיר לא שייכא — איכא למימר כאומר "הרי עלי קרבן נזירות" דמי, והוי נזיר. אלא לגבי דלת — היכי קים להו לבית שמאי הכי? בשלמא גבי גרוגרות איכא למימר: הואיל ופירי הוא, מיחלפי בענבים, ויש בלשון הזה לשון נזירות. אלא לגבי דלת, כי קאמר "הרי היא עלי קרבן אם לא נפתח" — מי שייך בקרבן נזירות כלל? **אלא אמר רבא כגון שהיתה פרה רבוצה לפניו** — ואמר: כסבורה פרה זו שאינה עומדת לעולם, לא מאליה ולא על ידי אדם. **ואמר הריני נזיר מיין אם לא עמדה** — ומתניתין דקתני "אם עומדת", הכי משמע: היא סבורה שתהא מתעבבת שם, הריני נזיר אם תתקיים מחשבתה שתהא עומדת שם, אלא אני אעמידה. ועמדה מאליה. ומתניתין ליכא לאקשויי השתא כדמקשינן לעיל "מידי אם עמדה מאליה קתני", דהא רבא גופיה לא שני ליה הכא בין עמדה מאליה בין עמדה על ידי אחרים. **ובהא פליגי דבית שמאי סברי תורפיה דהאי גברא** — עיקר של זה, לא הות אלא אדעתא דאיהו לוקים לה בעל כרחה. והאי דקאמר "אם לא עמדה" — אם לא אעמידה במשמע, והלכך כיון דלא אוקמה — הוי נזיר. **ואמר הריני נזיר מיין כו'** — לא איצטריך למימר אלא "הריני נזיר", אלא משום דמשני לעיל "מבשרה" — אמר הכא "מיין", לאפוקי משנויא קמייתא. וקא מהדר ליה רבי יהודה לתנא קמא: לא כשאתה סבור דבמתפיס בפרה ליהוי נזיר כך אמרו בית שמאי, אלא אף כשאמרו בית שמאי דמיתפס בה — לא אמרו אלא באומר "הרי פרה זו עלי קרבן", דהוי נדור ואינו נזיר. אבל בדלת לא פליג רבי יהודה, דהא לא שייכא לישנא דנדרים גבי דלת כלל. **ובית הלל אמרי** — טעם משום דקמת לא הוי נזיר, הא אם לא קמת — הוי נזיר. **והאמרת** — לבית הלל, דכל היכא דאמר "הריני נזיר מבשרה" לא הוי נזיר, דומיא דמאן דאמר "הריני נזיר מן הגרוגרות" דלא הוי נזיר! **למעמייהו דבית שמאי** — קאמרי להו: לדידן כו'.

וְאָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר מִיַּין אִם לֹא עָמְדָה", וְעָמְדָה מֵאֵלֶיהָ; בֵּית שַׁמַּאי סָבְרֵי: תּוּרְפֵּיהּ דְּהַאי גַּבְרָא מִשּׁוּם אוֹקְמָהּ בִּידֵיהּ הוּא, וְהָא לָא אוֹקְמָהּ. וּבֵית הִלֵּל סָבְרֵי: מִשּׁוּם דְּרִבְיָעָא הוּא, וְהָא קָמַת. - אִי הָכִי, אֵימָא סֵיפָא: אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: אַף כְּשֶׁאָמְרוּ בֵּית שַׁמַּאי לֹא אָמְרוּ אֶלָּא בְּאוֹמֵר "הֲרֵי הֵן עָלַי קָרְבָּן", פְּרָה מִי קָא מַתְפִּיס בָּהּ מִידֵּי? אֶלָּא, כְּגוֹן דְּאָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר מִבְּשָׂרָהּ אִם לֹא עָמְדָה" וְעָמְדָה מֵאֵלֶיהָ; בֵּית שַׁמַּאי סָבְרֵי: תּוּרְפֵּיהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא מִשּׁוּם אוֹקְמָהּ בִּידֵיהּ הוּא, וְהָא לָא אוֹקְמָהּ. וּבֵית הִלֵּל סָבְרֵי: תּוּרְפֵּיהּ דְּהַאי גַּבְרָא מִשּׁוּם דְּרִבְיָעָא, וְהָא קָמַת. - וּבֵית הִלֵּל סָבְרֵי אִי לָא קָמַת הָוֵי נָזִיר. וְהָאָמְרִי "מִבְּשָׂרָהּ" לָא הָוֵי נָזִיר! - לְמַעַמַּיְיהוּ דְּבֵית שַׁמַּאי קָאָמְרִי: לִדִידָן - אֲפִילּוּ לָא קָמַת נַמִּי לָא הָוֵי נָזִיר, לְדִידְכוּ דְּאָמְרִיתוּ הָוֵי נָזִיר - אוֹדוּ לָן מִיהַת דְּתוּרְפֵּיהּ דְּהָדֵין גַּבְרָא מִשּׁוּם דְּרִבְיָעָא, וְהָא קָמַת. - וּבֵית שַׁמַּאי: לָאו תּוּרְפֵּיהּ דְּהַאי גַּבְרָא מִשּׁוּם אוֹקְמָהּ בִּידֵיהּ הוּא - וְהָא לָא אוֹקְמָהּ.

משנה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְהאדם הזה אָמַר, הֲרֵינִי נָזִיר מִיַּין אִם לֹא עָמְדָה – אם הפרה לא תעמוד, **וְלבסוף עָמְדָה הפרה מֵאֵלֶיהָ.** ונחלקו בית שמאי ובית הלל, מה כוונתו של האדם המקבל נזירות בתנאי זה, **בֵּית שַׁמַּאי סָבְרֵי, תּוּרְפֵּיהּ** – גילוי דעתו וכוונתו **דְּהַאי גַּבְרָא** – של האדם הזה, כשאמר 'הריני נזיר אם לא עמדה', **מְשׁוּם אוֹקְמָהּ בִּידֵיהּ הוּא** – שרוצה להוכיח שיש בכחו להעמידה, ולכן מקבל על עצמו נזירות אם הוא עצמו לא יצליח להעמידה, **וְהָא לֹא אוֹקְמָהּ** – והרי לבסוף לא הוא העמידה, כי הפרה הקדימה אותו וקמה מרצונה, ולכן חלה עליו נזירות. **וּבֵית הִלֵּל סָבְרֵי,** שכוונתו כשקיבל נזירות אם הפרה לא תעמוד, **מְשׁוּם דְּרִבִּיעָא הוּא** – משום שהפרה רבוצה והוא רוצה להראות שברור לו שתעמוד, ולכן קיבל על עצמו נזירות אם לא תעמוד, **וְהָא קָמַת** – והרי הפרה עמדה וכבר אינה רבוצה, ולכן לא חלה עליו נזירות.

הגמרא מקשה על דברי רבא: **אִי הָכִי** – אם כך שמדובר במשנה שאמר הריני נזיר מיין, **אֵימָא סֵיפָא** של המשנה, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אַף כְּשֶׁאָמְרוּ בֵּית שַׁמַּאי** שבדיבורו חל עליו איסור, **לֹא אָמְרוּ** כן לענין שתחול עליו נזירות, **אֶלָּא** לגבי איסור נדר שחל על הפרה, **וּבְאוֹמֵר** – הנודר, שכוונתו היתה לומר, שהֲרֵי הֵן [–הדלת והפרה] **עָלַי קָרְבָּן** – יהיו אסורים עלי באיסור נדר, כקרבן, ובאופן זה חלים דבריו, ונאסרים עליו באיסור נדר, אבל גם לבית שמאי לא חלה עליו נזירות. ואם כדבריך שאמר 'הריני נזיר מיין', הרי אף כשהזכיר בדבריו **פָּרָה, מִי קָא מַתְפִּיס בָּהּ מִידִי** – וכי התפיס בה איסור מסוים, הרי מה שהזכיר בדבריו 'פרה' היה רק כדי להתנות, שמקבל עליו נזירות מיין אם הפרה לא תעמוד, אבל אינו יכול לפרש שכוונתו היתה לאסור עליו את הפרה כקרבן.

הגמרא מבארת את המשנה באופן אחר. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא** לא מדובר במשנה שאמר 'הריני נזיר מיין' אם הפרה לא תעמוד, אלא רבא העמיד את המשנה, **כְּגוֹן דְּאָמַר** האדם הרואה את הפרה רבוצה בכבדות, **הֲרֵינִי נָזִיר מִכְּשֶׁרָה אִם** הפרה **לֹא עָמְדָה, וְלבסוף עָמְדָה** הפרה **מֵאֵלֶיהָ.** וביאור המחלוקת הוא כך, **בֵּית שַׁמַּאי סָבְרֵי** שהוא נזיר, כי **תּוּרְפֵּיהּ** – גילוי דעתו וכוונתו **דְּהַהוּא גַּבְרָא** – של האדם הזה, כשאמר 'הריני נזיר מבשרה אם לא עמדה', **מְשׁוּם אוֹקְמָהּ בִּידֵיהּ הוּא** – שרוצה להוכיח שיש בכחו להעמידה, ולכן מקבל על עצמו נזירות אם הוא עצמו לא יצליח להעמידה, **וְהָא לֹא אוֹקְמָהּ** – והרי לבסוף לא הוא העמידה, כי הפרה הקדימה אותו וקמה מרצונה. וכיון שקיבל נזירות כדי להראות שברור לו שהיא תעמוד, **וּבֵית הִלֵּל סָבְרֵי** שאינו נזיר, כי **תּוּרְפֵּיהּ** גילוי דעתו וכוונתו **דְּהַאי גַּבְרָא** – של אדם זה כשקיבל על עצמו נזירות מבשר הפרה, **מְשׁוּם דְּרִבִּיעָא** – כי הפרה רבוצה והוא רוצה להראות שברור לו שתעמוד, ולכן קיבל על עצמו נזירות אם לא תעמוד, **וְהָא קָמַת** – והרי הפרה עמדה וכבר אינה רבוצה, ולכן לא חלה עליו נזירות.

ועל זה אמר רבי יהודה, שבית שמאי לא אמרו שחלה עליו נזירות, אלא שהפרה אסורה עליו בנדר, שכיון שאמר 'הריני נזיר מבשרה', יכול הוא לפרש את דבריו שכוונתו היתה לאוסרה על עצמו באיסור נדר אם לא תעמוד.

הגמרא מקשה על תירוץ זה, שנחלקו באומר הריני נזיר מבשרה אם לא עמדה: **וְכי** אפשר לומר **שבֵּית הִלֵּל סָבְרֵי אִי לֹא קָמַת** – שאם הפרה לא עמדה **הָוֵי נָזִיר** – חלה עליו נזירות, **וְהָאָמְרֵי** – הרי בית הלל אומרים, **מִכְּשֶׁרָה לֹא הָוֵי נָזִיר** – שהמקבל נזירות מבשר פרה לא חלה עליו נזירות, כיון שלא קיבל נזירות מדבר האסור לנזיר.

מתרצת הגמרא: בית הלל שאמרו שאינו נזיר, בגלל שנתקיים רצונו אף אם הפרה עמדה מאליה, **לְטַעֲמַיְיהוּ דְּבֵית שַׁמַּאי קָאָמְרֵי** – לפי שיטת בית שמאי אמרו את דבריהם. וביאור דברי בית הלל כך הם, **לְדִידָן** – לשיטתנו, **אֲפִילּוּ לֹא קָמַת נַמִּי לֹא הָוֵי נָזִיר** – אפילו אם לא עמדה הפרה לא חלה עליו נזירות, כיון שקיבל נזירות מבשר הפרה שאינו מאיסורי נזיר. אלא אפילו **לְדִידְכוּ** – לשיטתכם **דְּאָמְרִיתוּ הָוֵי נָזִיר** – שאתם אומרים שחלה עליו נזירות, אף שאמר הריני נזיר 'מבשרה', **אוֹדוּ לָן מִיהַת** – מכל מקום אתם צריכים להודות לנו, שבמקרה הזה לא תחול עליו נזירות, **דְּתוּרְפֵּיהּ** – שגילוי דעתו וכוונתו **דְּהַדֵּין גַּבְרָא** – של האיש הזה שאמר 'הריני נזיר מבשרה אם אינה עומדת', הוא **מְשׁוּם דְּרִבִּיעָא** – משום שהפרה רבוצה ורצונו להראות שברור לו שהיא תעמוד, ולכן מקבל על עצמו נזירות אם לא תעמוד, **וְהָא קָמַת** – והרי לבסוף הפרה עמדה, ואפילו שהפרה עמדה מאליה, לא נתקיים תנאו ואינו נזיר. **וְהשיבו להם בֵּית שַׁמַּאי, לָאו** – אין כוונת הנודר כפי שאתם אומרים, אלא **תּוּרְפֵּיהּ** – גילוי דעתו וכוונתו **דְּהַאי גַּבְרָא** – של האדם הזה, כשאמר 'הריני נזיר מבשרה אם לא עמדה', **מְשׁוּם אוֹקְמָהּ בִּידֵיהּ הוּא** – שרוצה להוכיח שיש בכחו להעמידה, ולכן מקבל על עצמו נזירות אם הוא עצמו לא יצליח להעמידה, **וְהָא לֹא אוֹקְמָהּ** – והרי לבסוף לא הוא העמידה, כי הפרה הקדימה אותו וקמה מרצונה. וכיון שקיבל נזירות כדי להראות שיש בכחו להתגבר עליה ולהעמידה, לכן כשלא העמידה חלה עליו נזירות:

אגרות קודש

ב"ה, כ"ו טבת, תשי"ד
ברוקלין.

הנהלת כפר חב"ד

ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

...במשך הזמן שאלוני כמה אנשים אודות התיישבות בכפר חב"ד, ולחלק מהם עניתי בחיוב, ואתענין לדעת אם פנו אליהם ומה הי' סוף דבר.

בברכת הצלחה למעלה מהטבע בטבע המחכה לבשו"ט.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

משנה

אדם שמִזגו לו אֶת הַכּוֹס של יין וְאָמַר ׳הֲרֵינִי נָזִיר מִמֶּנּוּ׳, הֲרֵי זֶה נעשה נָזִיר, ובכלל זה שאסור בכל יין שבעולם.

המשנה מביאה מעשה בענין זה: מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁהָיְתָה שֵׁיכוֹרָה וּמִזְגוּ לָהּ אֶת הַכּוֹס, וְאָמְרָה ׳הֲרֵינִי נְזִירָה מִמֶּנּוּ׳. אָמְרוּ חֲכָמִים שאינה נזירה, כיון שלא נִתְכַּוְּנָה אשה זו לנזירות, אֶלָּא כוונתה לוֹמַר, הֲרֵי הוּא עָלַי קָרְבָּן – יהיה כוס היין אסור עלי כקרבן, וחל איסור נדר עליו, אבל לא נזירות:

גמרא

מקשה הגמרא: וכי מביא התנא מַעֲשֶׂה כדי לִסְתּוֹר את הדין ששנה ברישא, הרי אָמְרַתְּ בְּרֵישָׁא שאם מזגו לו כוס ואמר ׳הריני נזיר ממנו׳ הֲרֵי זֶה נָזִיר, וַהֲדַר תָּנֵי – ושוב אחר כך שנה מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שעשתה כן ואמרו חכמים שנתכוונה לאיסור נדר, אַלְמָא בְּהַאי הוּא דְּאָסוּר – הרי מבואר מדברי החכמים שרק בכוס זה נאסר בלשון זו, הָא יֵינָא אַחֲרִינָא שָׁרֵי – אבל ביין אחר מותר, שלא חלה עליו נזירות. נמצא שהדין השנוי ברישא והמעשה המובא אחריו סותרים זה את זה.

מתרצת הגמרא: סַפּוּרֵי מִיחַסְּרָא – המשנה נשנית בחיסור לשון, וְהָכִי קָתָנֵי – וכך צריך לשנותה, מָזְגוּ לוֹ אֶת הַכּוֹס וְאָמַר ׳הֲרֵינִי נָזִיר מִמֶּנּוּ׳, הֲרֵי זֶה נָזִיר. וכאן יש להוסיף בדברי המשנה, וְאולם אם אדם זה שֵׁיכּוֹר הוּא, וְאָמַר ׳הֲרֵינִי נָזִיר מִמֶּנּוּ׳, אֵינוֹ נָזִיר, אלא נאסר בנדר רק בכוס זו. והביאה המשנה מעשה שגם ממנו עולה כך.

הגמרא מבארת את החילוק בין שיכור לאחרים: מַאי טַעְמָא שעל השיכור לא חלה נזירות באופן זה. מבארת הגמרא: אדם שיכור האומר כך, כְּמַאן דְּאָמַר ׳הֲרֵי עָלַי קָרְבָּן׳ הוּא – כאילו אמר ׳כוס זו עלי קרבן׳, וְכִי תֵּימָא – ואם תאמר ותקשה שמכיון שכוונתו לכך לֵימָא הָכִי – יאמר כך, בלשון נדר, ומדוע אמר לשון נזירות, יש להשיב שסָבַר – חשב השיכור, אם אומר בלשון נדר, מַיְיתִין לִי אַחֲרִינָא וּמְצַעֲרָן לִי – יביאו לי כוס יין אחר שלא נדרתי ממנה, ויצערוני עד שאשתה, כי דרך הבריות להפציר בשיכור שיוסיף לשתות, ולכן אֵימָא לְהוּ הָא מִילְּתָא – אומר להם דבר זה ׳הריני נזיר ממנו׳, דִּפְסִיקָא לְהוּ – שיהיה ברור להם שאיני יכול לשתות שום יין כיון שקיבלתי נזירות, ויפסיקו לצערני שאשתה עוד, אבל באמת אין כוונתו לנזירות אלא לנדור מכוס זו. וְעל זה מביאה המשנה, שמַעֲשֶׂה נַמִּי בְּאִשָּׁה אַחַת שהיתה שיכורה ופסקו לה חכמים כן. ומעשה זה הוא ראיה לדין האמור:

משנה

המשנה מפרטת שלשה אופנים במי שאינו מקבל עליו כל דיני הנזירות: האומר ׳הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנָת שֶׁאֲהֵא שׁוֹתֶה יַיִן׳ – שאהיה מותר לשתות יין, או שאמר ׳הריני נזיר וּמִיטַּמֵּא לְמֵתִים׳ – הריני נזיר על מנת שאהיה מותר להיטמא למתים, הֲרֵי זֶה נָזִיר – חלה עליו נזירות גמורה וְאָסוּר בְּכוּלָּן – בכל איסורי הנזירות, וגם באיסור יין וטומאה אף שלא קיבל עליו איסורים אלו.

דין נוסף: האומר ׳הריני נזיר׳ והוסיף ואמר יוֹדֵעַ אֲנִי שֵׁישׁ נְזִירוּת בתורה ונזיר נאסר בתגלחת וטומאה, אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ – בשעה שנדרתי לא ידעתי שֶׁהַנָּזִיר אָסוּר בְּיַיִן ולא קיבלתי על עצמי איסור זה, הֲרֵי זֶה אָסוּר גם ביין, מכיון שקיבל עליו נזירות. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר, וסובר שאינו נזיר כלל כיון שלא קיבל עליו איסור יין.

דין נוסף: האומר ׳הריני נזיר׳ והוסיף ואמר ׳יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהַנָּזִיר אָסוּר בְּיַיִן, אֲבָל סָבוּר הָיִיתִי בשעה שנדרתי שֶׁחֲכָמִים מַתִּירִין לִי את איסור היין, מִפְּנֵי שֶׁאֵין אֲנִי יָכוֹל לִחְיוֹת אֶלָּא בְּיַיִן, כי מחמת בריאותי אני צריך לשתות יין, ואנוס אני בזה׳, אוֹ שאמר, ׳בשעה שנדרתי הייתי סבור שיתירו לי להיטמאות מִפְּנֵי שֶׁאֲנִי קוֹבֵר אֶת הַמֵּתִים, ומחמת דוחקי אני נוטל שכר על כך, והנני אנוס בזה׳, הֲרֵי זֶה מוּתָּר בכל איסורי נזירות שלא חלה עליו נזירות כלל, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹסֵר וסובר שחלים עליו כל איסורי נזירות:

גמרא

לעיל (ג:) נתבאר שלדעת רבי שמעון אין נזירות חלה עד שיקבל עליו את כל האיסורים הנוהגים בנזיר, יין טומאה ותגלחת, ולפי שיטתו נחלק בדין השני השנוי במשנתינו. מקשה הגמרא: וְלִפְלוּג נַמִּי רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרֵישָׁא – יחלוק רבי שמעון גם על הדין השנוי ברישא, שהמקבל נזירות ׳על מנת שאהא שותה יין׳ הרי הוא נזיר, ולדבריו לא תחול עליו נזירות כיון שלא קיבל על עצמו את כל איסורי הנזיר. מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי, אכן חָלוֹק הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אַף בְּרֵישָׁא, ולא הוצרך התנא להביא דבריו פעמיים, כי שני הדינים השנויים ברישא ובסיפא יסודם אחד, שיכול לקבל עליו רק מקצת איסורי נזירות, ועל שני אלו שנה התנא ׳ורבי שמעון מתיר׳.

תירוץ נוסף: רַבִּינָא אָמַר, בְּרֵישָׁא לֵא פָּלִיג רַבִּי שִׁמְעוֹן – בדין הראשון, לגבי האומר ׳הריני נזיר על מנת שאהא שותה יין׳, לא נחלק רבי שמעון, מַאי טַעְמָא – מה טעם שבזה מודה רבי שמעון, מִשּׁוּם דַּהֲוָה לֵיהּ מַתְנֶה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה – משום שהוא עושה תנאי נגד מה שכתוב בתורה שנזיר אסור ביין וטומאה, וְהלכה פסוקה היא בידינו שכָּל הַמַּתְנֶה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה תְּנָאוֹ בָּטֵל, וכיון שתנאו בטל, לא נותר מדבריו אלא מה שאמר בתחילה ׳הריני נזיר׳, וממילא חלים עליו כל דיני נזירות.

הגמרא מבארת את דעת רבי יהושע בן לוי שרבי שמעון נחלק גם ברישא, אף באומר ׳על מנת שאהא שותה יין׳: וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר לְךָ – יתרץ לך, שאף על פי שהתנה נגד דיני הנזירות חל התנאי, ולכן לא חלה עליו נזירות, כי [הַאי] ׳עַל מְנָת שאהא שותה יין׳ אינו תנאי, אלא כְּ׳חוּץ׳ דָּמֵי – הרי הוא כאומר ׳הריני נזיר חוץ מאיסור שתיית יין׳, והאומר כן אינו מתנה לבטל את דין התורה, אלא שקיבל על עצמו רק מקצת מדיני נזירות, ולכן סובר רבי שמעון שאינו נזיר, וכשיטתו שהנודר צריך לקבל כל דיני נזירות.

הגמרא מביאה ראיה לרבינא מברייתא: תַּנְיָא כַּוָּותֵיהּ דְּרַבִּינָא, אם אָמַר ׳הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנָת שֶׁאֲהֵא שׁוֹתֶה יַיִן וְמִיטַּמֵּא לְמֵתִים׳, הֲרֵי זֶה נָזִיר וְאָסוּר בְּכוּלָּן – בכל איסורי הנזירות, אף ביין וטומאה, והטעם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַתְנֶה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה, וְכָל הַמַּתְנֶה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה תְּנָאוֹ בָּטֵל, ונמצא נדרו קיים בכל דיניו. הרי מפורש בברייתא כרבינא שכל האומר על מנת הרי הוא כעושה תנאי ואינו כאומר ׳חוץ׳:

שנינו במשנה: האומר יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהַנָּזִיר אָסוּר בְּיַיִן, אבל סבור הייתי שחכמים מתירין לי וכו׳ הרי זה מותר, ורבי שמעון אוסר: הגמרא מקשה סתירה במשנה: וְהָאֲמַרְתְּ רֵישָׁא – והרי בדין הקודם שנינו במשנה שהאומר ׳איני יודע שהנזיר אסור ביין׳, חכמים אומרים שאָסוּר בכל איסורי נזירות, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר, שלדעתו לא חלה נזירות כיון שבעת קבלתו לא ידע שנאסר בכל אלו. ואם כן גם בסיפא היה להם לומר כן, והרי במשנה מבואר להיפך. אומרת הגמרא שיש לשנות את הגירסא במשנה, וּאֵימָא נַמִּי – אמור גם בסיפא, הֲרֵי זֶה אָסוּר, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר.

תירוץ נוסף: וְאִיבַּעְיָא אֵימָא, לְעוֹלָם לֵא תֵּיפּוּךְ – אל תהפוך את דבריהם, אלא הדין בזה שונה מהדין הקודם, כי הָתָם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

משנה אמרו חכמים — כיון דשיכורה היא ואינה זקוקה לשתיה, נראין הדברים שלא נתכוונה זו לקבל עליה זה לשם נזירות, אלא לומר: יאסר עלי כוס זה כקרבן, ואינה אסורה אלא בכוס יין זה בלבד. **גמרא** **וכי תימא** — אי לאו דנתכוונה לקבל עליה נזירות אלא להיות נידורה ממנו, לימא הכי בהאי לישנא: "הרי הוא עלי קרבן" — להכי הוא דלא אמרה הכי, דסברה: אי אמינא הכי — סבירא להו שלא אסרתי עלי אלא כוס זה בלבד, ומייתו לי כוס אחרינא ואמרי לי "אשתי" וקא מצערין לי, דשתויי אנא ולא מצינא למשתי לי. אימא להו בהאי לישנא דפסיקנא להו מילתא דהואי אסירא נמי בכסא אחרינא, ותו לא מייתין לי ומעשה נמי באשה כו'.

משנה הריני נזיר על מנת שאהא שותה יין — וקיבל עליו את השאר. הרי זה נזיר ואסור בכולן — שכל דקדוקי נזירות עליו. אבל אם אמר: יודע אני שיש נזיר בעולם ואיני יודע שנזיר אסור ביין — ואמר "הריני נזיר" — הרי זה אסור בכולן. והיינו רבנן דאמרי: אפילו לא נדר אלא מחד מיניידהו הוי נזיר בכולם. ורבי שמעון מתיר — דהואיל שלא קיבל עליו אלא חצי הנזירות, שלא היה יודע שהנזיר אסור ביין — הרי זה מותר בכולן. ורבי שמעון לטעמיה דאמר: אינו אסור עד שיזיר מכולן. ואם אמר?? יודע אני שנזיר אסור ביין אבל סבור הייתי — כשהזרתי מן היין, שיהו חכמים מתירין לי, מפני שאיני יכול לחיות בלא יין: או יודע אני שהנזיר אסור לקבור מתים, וכשקבלתי עלי נזירות סבור הייתי שיהו חכמים מתירין לי מפני שאומנתי לקבור מתים — הרי זה מותר, דאיגלאי מילתא למפרע דמעיקרא לא קביל עילויה נזירות מיין ומטומאת מתים, ולא קיבל עליו אלא חצי נזירות. ורבי שמעון אוסר — וטעמא מפרש בגמרא. **גמרא** וליפלוג נמי רבי שמעון ברישא — כי היכי דפליג רבי שמעון א"ודע אני שיש נזירות" דלא חייל עליה נזירות משום דלא קיבל כל דקדוקי נזירות. חלוק היה רבי שמעון אף בראשונה — דראשונה נמי קאמר רבי שמעון: כיון דאמר "על מנת שאהא שותה ביין ומיטמא למת" — לא נדר אלא בתנלחת לבד. ורבי שמעון לטעמיה דאמר: אינו נזיר עד שיזיר מכולן. רבינא אמר ברישא ודאי לא פליג רבי שמעון — דאילו התם כיון דאמר "הריני נזיר" — קיבל עליו כל תורת נזיר, והאי דאמר "על מנת" הוי ליה מתנה על מה שכתוב בתורה, ואין בתנאו כלום, והוה ליה נזיר גמור. דהוי ליה כמי שאמר "על מנת שאין לך עלי שאר בסות ועונה", שאין בתנאו כלום ויתחייב לה בכולן. ורבי יהושע בן לוי אמר לך — ברישא נמי פליג רבי שמעון, דהאי "על מנת" כ"חוץ" דמי, כיון דקבל עליו נזירות במקצת לא הוי מתנה על מה שכתוב בתורה. דאילו לגבי מאן דאמר "על מנת שאין ליך עלי לא שאר ולא בסות ולא עונה" לא קיבל עליו כלום, אבל הכא קבל עליו במקצת, ומשום הכי הוי תנאו קיים. ואינו נזיר לפי שאין דבריו הראשונים כלום, משום דלרבי שמעון לא הוי נזיר עד שיזיר בכולן. תניא כוותיה דרבינא — דאפילו במקצת קא חשיב ליה מתנה. ורבי שמעון אוסר והאמרת רישא רבי שמעון מתיר — דחצי נזירות קיבל עליו, ואין נודרין לחצאין.

רישא

משנה מָזְגוּ לוֹ אֶת הַכּוֹס, וְאָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר מִמֶּנּוּ" - הֲרֵי זֶה נָזִיר. מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת שֶׁהָיְתָה שִׁכּוֹרָה, וּמָזְגוּ לָהּ אֶת הַכּוֹס, וְאָמְרָה "הֲרֵינִי נְזִירָה מִמֶּנּוּ". אָמְרוּ חֲכָמִים: לֹא נִתְכַּוְּנָה זוֹ אֶלָּא לוֹמַר "הֲרֵי הוּא עָלַי קָרְבָּן". **גמרא** מַעֲשֶׂה לִסְתּוֹר?! אָמַרְתְּ רֵישָׁא "הֲרֵי זֶה נָזִיר", וַהֲדַר תָּנֵי "מַעֲשֶׂה בְּאִשָּׁה אַחַת", אַלְמָא בְּהַאי הוּא דְּאָסוּר, הָא יֵינָא אַחֲרִינָא - שָׁרֵי! - חַסּוּרֵי מִיחַסְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי: מָזְגוּ לוֹ אֶת הַכּוֹס וְאָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר מִמֶּנּוּ" - הֲרֵי זֶה נָזִיר. וְאִם שִׁכּוֹר הוּא, וְאָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר מִמֶּנּוּ" - אֵינוֹ נָזִיר; מַאי טַעְמָא - כְּמַאן דְּאָמַר "הֲרֵי עָלַי קָרְבָּן" הוּא. וְכִי תֵּימָא: לֵימָא הָכִי - סָבַר: מַיְּתִיתִי לִי אַחֲרִינָא וּמְצַעֲרָן לִי, אֵימָא לְהוּ הָא מִילְּתָא דִּפְסִיקָא לְהוּ; וּמַעֲשֶׂה נַמִי בְּאִשָּׁה אַחַת. **משנה** "הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנָת שֶׁאֲהֵא שׁוֹתֶה יַיִן וּמִיטַּמֵּא לַמֵּתִים" - הֲרֵי זֶה נָזִיר, וְאָסוּר בְּכוּלָּן. "יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁיֵּשׁ נְזִירוּת אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהַנָּזִיר אָסוּר בְּיַיִן" - הֲרֵי זֶה אָסוּר, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר. "יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהַנָּזִיר אָסוּר בְּיַיִן, אֲבָל סָבוּר הָיִיתִי שֶׁחֲכָמִים מַתִּירִין לִי מִפְּנֵי שֶׁאֵינִי יָכוֹל לִחְיוֹת אֶלָּא בְּיַיִן" אוֹ "מִפְּנֵי שֶׁאֲנִי קוֹבֵר אֶת הַמֵּתִים" - הֲרֵי זֶה מוּתָּר, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹסֵר. **גמרא** וְלִיפְלוֹג נַמִי רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּרֵישָׁא! אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: חָלוּק הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אַף בְּרֵישָׁא. רְבִינָא אֲמַר: בְּרֵישָׁא לָא פָּלֵיג רַבִּי שִׁמְעוֹן; מַאי טַעְמָא - מִשּׁוּם דַּהֲוָה לֵיהּ מַתְּנָה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה, וְכָל הַמַּתְּנָה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה - תְּנָאוֹ בָּטֵל. - וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר לָךְ: [הַאי] "עַל מְנָת" - כְּ"חוּץ" דָּמֵי. תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרַבִּינָא: אָמַר "הֲרֵינִי נָזִיר עַל מְנָת שֶׁאֲהֵא שׁוֹתֶה יַיִן וּמִיטַּמֵּא לַמֵּתִים" - הֲרֵי זֶה נָזִיר, וְאָסוּר בְּכוּלָּן, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַתְּנָה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה, וְכָל הַמַּתְּנָה עַל מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה - תְּנָאוֹ בָּטֵל. "יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהַנָּזִיר אָסוּר בְּיַיִן". וְהָאָמַרְתְּ רֵישָׁא: אָסוּר, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר! - אֵימָא נַמִי: הֲרֵי זֶה אָסוּר, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: לְעוֹלָם לָא תֵּיפּוֹךְ, הָתָם

רישא

תוספות

הריני נזיר ממנו — פירוש: נזיר מן הכוס, הרי זה נזיר — פירוש: כל דין נזירות עליו. **מעשה** באשה אחת ואמרו חכמים לא נתכוונה זו אלא לומר הרי עלי כוס זה כקרבן — ולא נאסרה אלא באותו כוס בלבד. ובגמרא פריך: מעשה לסתור? **ואם** שכור הוא דוה כאומר עלי בקרבן — פירוש: שדרך בני אדם להפציר בשכור שישתה, ועתה אינו רוצה לשתות, ואומר נזיר הוא — לסלקם מעליו. שאם לא יאמר נזיר הוא — ירא שיביאו לו כוס אחר, לכך אומר נזיר — לסלקם לגמרי מעליו. אבל כשאינו שכור אין דרך להפצירו, ולכך אומר דנזיר מכולהו, ומעשה נמי באשה אחת וכו'. **על** מנת שאשתה ביין כו' הרי זה נזיר ואסור בכולן — איכא למאן דאמר בגמרא משום דהוי מתנה על מה שכתוב בתורה, [דכי אמר] "הריני נזיר" — הוי נזיר לכל מילי, וכי מטיל בה תנאי — אין בתנאי כלום. ואפילו רבי שמעון מודה ברישא כההוא לישנא דתניא כוותיה. **אבל** איני יודע שנזיר אסור ביין — כלומר, שאר הלכות קבלתי עלי לבד מאיסור יין שלא קבלתי, לפי שלא ידעתי שנזיר אסור ביין. לרבנן הוי נזיר, לטעמייהו דלעיל, דאפילו לא נדר אלא מחד — הוי נזיר. ורבי שמעון מתיר, ואזיל לטעמיה דאמר (נזיר ג,ב): עד שיזיר מכולן. **יודע** אני שהנזיר אסור ביין אבל אני סבור הייתי שהחכמים מתירין מפני שאיני יכול לחיות אלא ביין או מפני שאני קובר את המתים — כלומר, שאני צריך לטמאות בהם וליטפל בהן בשכר מחמת דוחקי, ולכך לא היה בדעתי לקבל איסור יין או טומאת מתים (הרי זה מותר), וכן הוא אומר שלא קיבל עליו איסור יין או טומאת מתים — הרי זה מותר, ורבי שמעון אוסר. ובגמרא פריך דאיפכא הוה ליה למיתני.

אף בראשונה — והא דקתני רבי שמעון [מתיר] קאי בתרי [בבי].

דהוי מתנה על מה שכתוב בתורה — דכשאמר "הריני נזיר" — חייל עליו נזירות לכל מילי, וכי אמר "על מנת" — מטיל התנאי על מה שכתוב בתורה, ובטל התנאי. ואם תאמר: תיפוק ליה דנזירות אי אפשר לקיים על ידי שליח, דאמר ב"המדיר" (כתובות עד,א) דבעינן תנאי דומיא דבני גד ובני ראובן, שנתקיים המעשה על ידי יהושע שהיה שליח משה, והתם מהני תנאה לבטל המעשה, ולא בעלמא! ויש לומר: אחרי שאחרים יכולים להביא קרבנות תחתיו נחשב כאילו כל המעשה יכול לעשות על ידי שליח. ואם תאמר: הא אמרינן (במנחות קט,א) "הריני נזיר לגלח בבית חוניו" — יגלח בבית המקדש, גילח בבית חוניו — יצא. ואמאי? הא הוי מתנה על מה שכתוב בתורה, והוה ליה למימר בחוניו לא יצא! ויש לומר: דמשמעות לשונו הרי הוא שנים: משמע מקדש, ואז גילח בחוניו — לא יצא, ומשמע נמי שאינו מכוון כי אם לצערו, ואז גילח בחוניו — יצא, ובמקדש הוי חולין בעזרה. ונזירות מתלא תליא וקאי? אי מגלח במקדש — גליא מלתא דלנזירות מעלייתא איכוין, ו"על מנת" דאמר — לא כלום הוא, ואם גילח בחוניו — גליא מילתא דלצעורי מכוון. **האי** על מנת כחוץ דמי — כאילו אמר "הריני נזיר מכל מלתא חוץ מן היין" דלא הוי נזיר לרבי שמעון, דבעינן עד שידור מכולן. ואם תאמר: והא מקדש את האשה על מנת שאין לה עליו שאר בסות ועונה — הויא מקודשת והתנאי בטל (קדושין יט,ב), ולא אמר ב"חוץ" דמי! ויש לומר: דגבי קדושין שאני, דאפילו אמר בפירוש "חוץ משאר" לא מהניא ליה דבורו, דאין קדושין לחצאין. ואי אמר "הרי את מקודשת" — [מקודשת], וכי אמר "חוץ משאר" — לאו מידי קאמר, ולכך חייב בכולן. אבל גבי נזיר ליפלגן לעיל (ג,ב) מקראי דצריך שיזיר מכולן, דאם נדר מאחד מהם לא הוי נזיר. **תניא** כוותיה דרבינא — דהא אמר "על מנת" חשבינן ליה תנאי ולא כאומר "חוץ". [שייך לעמוד ב] **סיפא** דנדר מכולהו ואיתשיל מחדא — והיינו דקתני: אבל סבור הייתי שחכמים מתירין לי (ויתירו לו) היין או לטמאות למתים, שאינו יכול לחיות בלא יין או שלא יטפל בשכר למתים, שזהו פרנסת ביתו. **לרבנן** כיון דנשתרי ליה חדא משום הכי מישתרייא ליה לכולהו, דכאיסורו כך היתירו, כשם שנאסר בתחילת הנזירות בחד מעניינֵי נזירות — כן ניתר בסוף הנזיר בחד. וכמו דפליגי התם פרק שלישי דנדרים (כה,ב) גבי מצא אוכלים תאנים, ואמר: קונם הפירות עליכם, ונמצא אביו אחד מהן והתיר נדרו, ופליגי אי הותרו כולן או לא — הכי נמי סברי רבנן. ואפילו למאן דאמר לא הותרו כולן — משום דהוי נדר ושבועה. אבל הכא כיון דתחילה הוי נזירות על אחד — הכי נמי סוף נזירות. ורבי שמעון סבירא ליה: אפילו למאן דאמר הותרו כולן, מכל מקום הכא כיון דאין נזירות באה לו עד שיפרש מכולן — כמו כן צריך שאלה לכולן, ונהי דנשאל האחד — לא הותר השני.

ולרבי

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תוספות

ולרבי שמעון — כי היכי דבתחלת הנזירות צריך שיזיר, גם בסוף הנזירות צריך לשאול ולהתיר כולו. **ואי** בעית אימא בנדרי אונסין — זה חשיב אונס, שאינו יכול לחיות בלא יין. **נדרי** זירוזין — כגון שהמוכר אומר "קונם כבר זה עלי אם אתן לך חפץ זה בפחות מארבעה דינרין" — הרי זה נדרי זירוזין, או "קונם כבר זה עלי אם אתן לך יותר משני דינרים" ורצון שניהם לקנות בשלשה דינר — הרי זה נדרי זירוזין, ואין צריכין עוד שאלה, למאן דאמר מדרבנן. **נדרי** שגגות — "קונם כבר זה אם אכלתי היום", ושכח שאכל היום. **נדרי** אונסים — מפרש בנדרים (כז,א): כגון שהדירו חבירו שיאכל אצלו ביום פלוני, ואירע לו אונס שלא יכול לבא אצלו, אם צריך לשאול על אותו נדר מדרבנן — פליגי בה אמוראי התם. **נדרי** הבאי — מפרש התם, פירוש: בנדרים (כד,ב). ואם תאמר: ומי דמי? התם בשעת הנדר לא ידע האונס, דהא סבור לילך ולאכול, וגמר ונדר — ולהכי צריך לשאול מדרבנן, למאן דאמר. אבל הכא — בשעת הנדר ידע האונס, ומסתמא לא גמר ונדר, ואיכא למימר דלכולי עלמא לא בעי שאלה! ומפרש רבינו תם: דמתניתין נמי איירי שהאונס בא אחרי כן, כגון דבשעת הנדר היה בריא וחזק ויכול לחיות בלא יין, ולבסוף החליש. או תחלה היה עשיר ולא היה צריך ליטפל למתים, ולבסוף העני. אי נמי, מייתי ליה דין זה היכא דאין פיו ולבו שוין, דפליגי בהא התם אמוראי אי בעי שאלה מדרבנן, והכי נמי פליגי הכא. הגה"ה: וכמו כן במתניתין פיו היה להיות נזיר מיין, אבל לבו לא היה. ומה דאמר "אבל" — כסבור הייתי בלבי כשעשיתי הנדר. **הריני** נזיר ועלי לגלח נזיר — כי "הריני נזיר" — בעצמו חייב בנזירות ולהביא קרבנותיו, "ועלי לגלח נזיר" — אחר, ולהביא קרבנותיו. השתא נזירות חייל עליה, ועתה צריך לגלח נזיר אחר ולהביא קרבנותיו. ושמע חבירו ואמר: ואני, פירוש: ואני ועלי לגלח נזיר אחר — חייל עליה [נזירות] וגם תגלחת של נזיר אחר. **ואם** היו פקחין מגלחין זה את זה — פירוש: כל אחד ואחד יעשה נזירותו שלשים יום, ומביא קרבן בעבור חבירו, ומפטרי. מידי דהוה אאניש בעלמא אם היה מביא קרבן עבורו שפטר. וגם זה נפטר ממה שנדר לגלח לאחר, שהרי גלח לאחר. נמצא כי כל אחד לא יביא אלא קרבן אחד ואפילו הכי [יצא]. נמי ידי נדריה שהרי בלאו אחר עשה נזירות שלשים יום וגילח לחבירו. **ואם** לאו — שאין להם פקחות זה, אלא כל אחד הביא קרבן לעצמו — צריך לגלח לנזיר אחר, ולהביא קרבנותיו תחתיו. **ושמע** חבירו ואמר ואני — ולא [אמר] עוד, [מהו]? על כוליה דיבור של הראשון משמע, וחייב השני להיות נזיר ולגלח, או דלמא על פלגיה דיבורא משמע, ולא קבל עליו השני אלא או נזירות או תגלחת לאחר. **מדקאמר** ואני ועלי שמע מינה — אם לא אמר שני הדבורים, דפלגא דדיבורא משמע. **ומינה** — כלומר, גם זה תיפשוט ממתניתין — מדקאמר "ועלי לגלח" — שמע מינה "ואני" — על תחילת דיבורו משמע. **לעולם** ואני אכוליה דיבוריה משמע ואי משום ועלי מאי קאמר ועלי בהך מילתא — כלומר, ומה שקבלתי כבר נזירות תגלחת לאחר, כמו דרך בני אדם לכפול (על) לשונן. והוא הדין דאם לא אמר "ועלי" דמחייב בנזיר ותגלחת אדיבור קמא. **ושמע** חבירו ואמר ואני ועלי לגלח חצי נזיר, מי איכא תרתי מילי? והרי הראשון לא קבל עליו אלא דבר אחד.

משום רישא דצריכא — דאיצטריך למיתני "ועלי" לאשמועינן ד"ואני" לא קאי אלא אפלגא דדיבוריה, ותנא סיפא ד"עלי" אף על גב דלא

רישא כגון דנזר מחדא כו' — ואילו לרבנן ברישא דרישא מודה רבי שמעון דאסור אף על גב דלא נדר בכולהו, משום דהוי ליה מתנה על מה שכתוב בתורה ותנאו בטל. **ואיתשיל מחדא** — דקאמר: אבל סבור הייתי שחכמים מתירין. ולרבנן דאמרי: אפילו כי לא נזר אלא באחת מהן הוי נזיר, הכי נמי כי מיתשיל אחד מיניהו — אישתרי נמי אכולהו, והלכך הוא מותר. **ולרבי שמעון דאמר** — לעולם אינו נזיר עד שיזיר מכולן בבת אחת, כגון דאמר "הריני נזיר" סתם — הכי נמי לכי מיתשיל לחכם אחדא מינייהו — לא מפקע נזירותיה מיניה עד דמיתשיל אכולהו. והלכך הואיל דלא איתשיל אלא חדא, משום הכי אוסר רבי שמעון. **איבעית אימא בנדרי אונסין קא מיפלגי** — במתניתין, הואיל דנדרי אונסין הן, הואיל דאין יכול לחיות בלא יין, או שאין קובלין באותו מקום אלא זה. לישנא אחרינא: דבמתניתין להכי קרי להו אונסין — דלבו אונסו, שהוא סבור שיתירו לו חכמים, דבכהאי גוונא קרי ליה אונס, כדאמרינן נמי במסכת שבועות (כו,א) דרב כהנא ורב אסי מר משתבע דהכי אמר רב ומר משתבע דהכי אמר רב, וכי הוה אתי רב ואמר כחד מיניהו, אמר ליה אידך: ואנא בשיקרא אישתבעי? אמר ליה רב: לבך אנסך, ומיפטרת. **וקמיפלגי בפלוגתא דשמואל ורב אסי** — דתנן בפרק "ארבעה נדרים" במסכת נדרים: ארבעה נדרים התירו חכמים וכו', והתם מפרש להו. **רבנן** — סברי דאין צריך שאלה בשמואל, ומשום הכי שרי. **ורבי שמעון כרב אסי** — דאוסר בלא שאלה לחכם, ומשום הכי מיתסר כל זמן שלא התירו לו. **משנה אמר הריני נזיר ועלי לגלח נזיר** — ואני במקומו של נזיר אחר להביא קרבנותיו ביום תגלחתו. **אם היו פקחין מגלחין זה את זה** — מביא זה קרבנותיו של זה וזה קרבנותיו של זה, ויהו פטורים מלהביא קרבן אחר ואם לאו כל אחד ואחד מביא קרבנותיו שלו, וצריכין להביא כל אחד ואחד קרבנות של נזיר אחר. **גמרא איבעיא להו** — אמר "הריני נזיר ועלי לגלח נזיר" ושמע חבירו ואמר "ואני" ולא אמר תו מידי. **מהו** — מי אמרינן: האי דאמר "ואני" אכוליה דיבורא משמע, והוי נזיר ומיחייב לגלח נזיר אחר. **או דלמא הא דאמר ואני אפלגא דדיבוריה משמע** — דחדא מינייהו הוא דקביל עילויה — או נזירות או לגלח, אבל אתרוייהו לא משמע. **אי רישא או אסיפא** — אי רישא משמע: ואני בנזירות כמותך, או אסיפא משמע: ואני אגלח נזיר כמותך. **מדאמר ואני ועלי** — מדקתני לתרוייהו — שמע מינה דהאי דאמר "ואני" לא קאי אלא אפלגא דיבוריה. ומינה, מדקאמר "עלי לגלח" — שמע מינה "ואני" אתחלת דיבוריה קאי. והכי משמע: ואני בנזירות כמותך, ועלי לגלח נזיר כמותך. **וממאי דהכי הוא** — כדקאמרת, ד"ואני" אפלגא דדיבוריה קאי? דלמא אכוליה דיבוריה קאי. ואי אמרת לי: כיון ד"אני" אכוליה דיבוריה משמע, "עלי" למה לי? איהו ודאי לא מיצטריך, אלא פירושי קמפרש למילתא, דמשמע כמו דאמר: עלי בהא מילתא. **דאי לא תימא הכי** — דפירושי קא מפרש לה, אלא ד"ואני" קאי אדיבורא דרישא, ו"עלי" אדיבורא דסיפא, סיפא דמתניתין דקתני: "הרי עלי לגלח" כו' התם למה לי כו'. **אי אמרת בשלמא רישא** — דתני "ועלי" צריכא לך למימר משום דקא מקבל בה בדיבורה (דסיפא) — אהכי תנא בסיפא אידך מתניתין "עלי" דלא צריך. אלא אי אמרת ד"עלי" דרישא לא צריכא, דהא קאי "ואני" אכוליה דיבוריה, השתא איכא למימר: מי עבידת כי הא מילתא למיתני תנא "עלי" ברישא דלא צריכא וסיפא דלא צריכא?! אלא לאו שמע מינה: "ואני" אפלגא דדיבוריה קאי, שמע מינה.

רישא - פִּגּוּן דְּנָזַר מֵחֲדָא; לְרַבָּנַן דְּאָמְרִי דַּאֲפִילּוּ לֹא נָזַר אֶלָּא מֵאַחַת מֵהֶן - הָוֵי נָזִיר, וְאָסוּר. לְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר עַד שֶׁיַּזִּיר מִכּוּלָּם - מוּתָּר. סֵיפָא - דְּנָדַר מִכּוּלְּהוּ וְאִיתְּשִׁיל מֵחֲדָא; לְרַבָּנַן דְּאָמְרִי אֲפִילּוּ לֹא נָזַר אֶלָּא מֵאַחַת מֵהֶן הָוֵי נָזִיר, כִּי מִתְּשִׁיל מֵחֲדָא מִינַּיְיהוּ - אִישְׁתְּרִי. לְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר עַד שֶׁיַּזִּיר מִכּוּלָּם, כִּי מִתְּשִׁיל נַמִּי מֵהַהוּא - עַד דְּמִתְּשִׁיל מִכּוּלְּהוּ, מִשּׁוּם הָכִי קָתָנֵי: וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹסֵר. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: בְּנִדְרֵי אוֹנְסִין קָא מִיפַּלְגִי, וּבְכִּלּוּגְתָּא דִּשְׁמוּאֵל וְרַב אַסִי. דִּתְנַן: אַרְבָּעָה נְדָרִים הִתִּירוּ חֲכָמִים: נִדְרֵי זֵרוּזִין, נִדְרֵי הֲבָאי, נִדְרֵי שְׁגָגוֹת, נִדְרֵי אוֹנְסִין. וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַסִי: אַרְבָּעָה נְדָרִים הַלָּלוּ צְרִיכִין שְׁאֵלָה לַחֲכָמִים. כִּי אָמְרִיתָהּ קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל, אֲמַר לִי: תַּנָּא קָתָנֵי "הִתִּירוּ חֲכָמִים", וְאַתְּ אָמַרְתְּ צְרִיכִין שְׁאֵלָה לַחֲכָמִים?! רַבָּנַן סְבְרִי כִּשְׁמוּאֵל, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן כְּרַב אַסִי. **משנה** "הֲרֵינִי נָזִיר וְעָלַי לְגַלֵּחַ נָזִיר", וְשָׁמַע חֲבֵירוֹ וְאָמַר "וַאֲנִי" וְעָלַי לְגַלֵּחַ נָזִיר", אִם הָיוּ פִּקְחִים - מְגַלְּחִין זֶה אֶת זֶה, וְאִם לָאו - מְגַלְּחִין נְזִירִים אֲחֵרִים. **גמרא** אִיבְּעֵיָא לְהוּ: שָׁמַע חֲבֵירוֹ וְאָמַר "וַאֲנִי", מַהוּ? "וַאֲנִי" אַכּוּלֵּיהּ דִּיבּוּרָא מַשְׁמַע, אוֹ דִּלְמָא אַפַּלְגֵיהּ דְּדִיבּוּרָא מַשְׁמַע? אִם תִּמְצֵי לוֹמַר אַפַּלְגֵיהּ דְּדִיבּוּרָא מַשְׁמַע, אֲרֵישָׁא אוֹ אַסֵּיפָא? תָּא שְׁמַע: "וַאֲנִי וְעָלַי לְגַלֵּחַ נָזִיר" אִם הָיוּ פִּקְחִים - מְגַלְּחִין זֶה אֶת זֶה. מִדְּקָאָמַר "וַאֲנִי וְעָלַי" שְׁמַע מִינָּהּ "וַאֲנִי" אַפַּלְגֵיהּ דְּדִיבּוּרָא. - אָמְרִי: אִין, אַפַּלְגֵיהּ דְּדִיבּוּרָא מַשְׁמַע, מִיהוּ אֲרֵישָׁא אוֹ אַסֵּיפָא? - מִינָּהּ, מִדְּקָאָמַר "וְעָלַי לְגַלֵּחַ" - שְׁמַע מִינָּהּ "וַאֲנִי" עַל תְּחִילַּת דִּיבּוּרָא מַשְׁמַע. אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לְרָבָא: מַמַּאי דְּהָכִי? לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ "וַאֲנִי" אַכּוּלֵּיהּ דִּדְיבּוּרָא, וְאִי מִשּׁוּם "וְעָלַי", מַאי קָאָמַר - וְעָלַי בְּהָא מִילְּתָא. דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי, דְּקָתָנֵי סֵיפָא: "הֲרֵי עָלַי לְגַלֵּחַ חֲצִי נָזִיר" וְשָׁמַע חֲבֵירוֹ וְאָמַר "וַאֲנִי עָלַי לְגַלֵּחַ חֲצִי נָזִיר", הָתָם מִי אִיכָּא תַּרְתֵּין מִילֵּי? אֶלָּא מַאי קָאָמַר "עָלַי" - בְּהָא מִילְּתָא, הָכָא נַמִּי כִּי קָאָמַר "עָלַי" - בְּהָא מִילְּתָא. - אֲמַר לֵיהּ רָבָא: הָכִי הָשְׁתָּא?! אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא רֵישָׁא צְרִיכָא סֵיפָא לָא צְרִיכָא, תָּנֵי סֵיפָא דְּלָא צְרִיכָא מִשּׁוּם רֵישָׁא דְּצְרִיכָא. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ רֵישָׁא לָא צְרִיכָא סֵיפָא לָא צְרִיכָא, תָּנֵי רֵישָׁא דְּלָא צְרִיכָא וְתָנֵי סֵיפָא דְּלָא צְרִיכָא?! אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: הָאוֹמֵר לְשְׁלוּחוֹ

"צא

צא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בְּרֵישָׁא, באומר 'איני יודע שהנזיר אסור ביין', מדובר **כְּגוֹן דְּנָזַר מֵחֲדָא** – שמתחילה קיבל נזירות רק מאחד מאיסורי הנזיר, שהרי לא ידע את חלקם, ונחלקו בזה, **לְרַבָּנַן דְּאָמְרֵי** במשנה לעיל (ג:) **דַּאֲפִילּוּ** אם **לֹא נָזַר אֶלָּא מֵאַחַת מֵהֶן** – שאפילו אם קיבל נזירות רק מאיסור אחד חלה עליו נזירות, גם בענינו חלה עליו נזירות, **וְהֲוֵי נָזִיר וְאָסוּר** בהכל. **וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר עַד שֶׁיַּזִּיר מִכּוּלָּם** – שחלה עליו נזירות רק אם מקבל את כל האיסורים, אף כאן, כיון שלא קיבל עליו איסור יין, **מוּתָּר** בכולם, שלא חלה עליו נזירות כלל. אבל **בְּסֵיפָא** מדובר **דְּנָדַר מִכּוּלְּהוּ** – מכל האיסורים, ואחר כך מתחרט מחמת אונסו, **וְאִיתְּשֵׁיל מֵחֲדָא** – ונשאל לחכם שיתיר לו אחד מהם. וזו כוונת המשנה 'סבור הייתי שחכמים מתירים לי' וכו', שנשאל על איסור אחד. ואף זה תלוי במחלוקתם, ולהיפך, **לְרַבָּנַן דְּאָמְרֵי שֶׁאֲפִילּוּ** אם **לֹא נָזַר אֶלָּא מֵאַחַת מֵהֶן הֲוֵי נָזִיר**, לכן **כִּי מִתְּשֵׁיל** – כשבא הנזיר להשאל **מֵחֲדָא מִינַּיְיהוּ** – מאיסור אחד, והחכם מתירו לו, **אִישְׁתְּרֵי** – הרי הוא מותר בכולם, כי כשם שהמקבל נזירות מאיסור אחד נעשה נזיר, כך גם הנשאל על איסור אחד ניתרת נזירותו. אבל **לְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר** שאינו נזיר **עַד שֶׁיַּזִּיר מִכּוּלָּם**, לכן **כִּי מִתְּשֵׁיל נַמִּי מֵהַהוּא** – כשנשאל על איסור אחד, אין נזירותו ניתרת **עַד דְּמִתְּשֵׁיל מִכּוּלְּהוּ** – אלא אם נשאל על כולם. ומִשּׁוּם **הָכִי קָתָנֵי** במשנה, **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹסֵר**, כיון שלא נשאל על כולם.

הגמרא מיישבת באופן שלישי את המחלוקת בסיפא: **וְאִי בָּעֵית אֵימָא**, שהמחלוקת לגבי האומר 'בסבור הייתי שחכמים מתירים לי' וכו' אינה קשורה למחלוקתם בענין המקבל עליו מקצת איסורים, אלא **בְּעִנְיַן נִדְרֵי אוֹנְסִין קָא מִיפַּלְגִי, וּכְפָלוּגְתָּא דִּשְׁמוּאֵל וְרַב אַסִּי** – במחלוקת שנחלקו שמואל ורב אסי במסכת נדרים (כא:) לגבי נדרי אונסין וכמו שיתבאר להלן. **דִּתְנַן** – שכך שנינו בנדרים (כ:), **אַרְבָּעָה** אופני **נְדָרִים הִתִּירוּ חֲכָמִים**, ואלו הם: **נִדְרֵי זֵירוּזִין** – הנודר כדי לזרז את חבירו שלא יעמוד בדעתו, ואין כוונתו שיחול הנדר. **נִדְרֵי הֶבֵאי** – נדרים שהנודר מתנה את קיומם בתנאי שהוא דבר גוזמא. **נִדְרֵי שְׁגָגוֹת** – הנודר בתנאי שאירע דבר מה, ושכח שבאמת אירע כן ונמצא שנדר בשוגג. **נִדְרֵי אוֹנָסִין** – שתלה הנודר את חלות הנדר בתנאי ונתקיים התנאי באונס. **וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַסִּי, אַרְבָּעָה נְדָרִים הַלָּלוּ** אינם מותרים מאליהם, אלא **צְרִיכִין שְׁאֵלָה לַחֲכָמִים**, והחכם יתיר את הנדר. ומוסיף רב יהודה, **כִּי אַמְרִיתָהּ קַמֵּיהּ דִּשְׁמוּאֵל** – כשאמרתי זאת לפני שמואל, **אָמַר לִי** – תמה ואמר, **תַּנָּא קָתָנֵי 'הִתִּירוּ חֲכָמִים'**, דהיינו שמותרים מאליהם, **וְאַתְּ אָמְרַתְּ שצְרִיכִין שְׁאֵלָה לַחֲכָמִים** ובלא זה אסורים, אלא ודאי מותרים מאליהם. ובזה נחלקו התנאים במשנתינו לגבי האומר 'מפני שאין אני יכול לחיות אלא ביין', שהוא אנוס על כך, ונחלקו רבי שמעון וחכמים במחלוקת שמואל ורב אסי, **רַבָּנַן סָבְרֵי כִּשְׁמוּאֵל** שנדרי אונסין מותרים לגמרי מאליהם, ולא חלה עליו נזירות, **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן** סובר **כְּרַב אַסִּי** שנדרי אונסין מותרים רק על ידי שאלה, ולכן אסר:

משנה

האומר **'הֲרֵינִי נָזִיר'**, והוסיף עוד **'וְעָלַי לְגַלֵּחַ נָזִיר'** – והרי עלי להביא קרבנות של נזיר. **וְשָׁמַע חֲבֵירוֹ וְאָמַר, 'וַאֲנִי, וְעָלַי לְגַלֵּחַ נָזִיר'** – גם אני אהיה נזיר וגם אני אתחייב בקרבנות נזיר. מכיון שאמרו כן חלה נזירות עליהם, ובנוסף חייב כל אחד מהם להביא קרבנות עבור נזיר אחר, מלבד קיום הנזירות. ולא די בהבאת קרבנות לעצמו, כי באמירת 'הריני נזיר' חלה עליו נזירות, שזה כולל גם חיוב קרבנות בתום הנזירות, ומה שהוסיף 'ועלי לגלח נזיר' הוא נדר נוסף להביא קרבנות לנזיר אחר.

ומפרשת המשנה היאך יקיימו נדריהם: **אִם הָיוּ פְּקֻחִים** ואין רצונם להביא קרבנות פעמיים, לסיום נזירותם וגם לנזיר אחר, **מְגַלְּחִין זֶה אֶת זֶה** – כל אחד יביא קרבנות נזירות עבור חבירו, ובזה מקיים את הנדר להביא קרבנות של נזיר, ואת הקרבנות לנזירות שלו מביא חבירו עבורו, **וְאִם לָאו** – אם לא עשו כך, אלא כל אחד הביא קרבנות לעצמו, **מְגַלְּחִין נְזִירִים אֲחֵרִים** – יביא כל אחד קרבנות גם לנזיר אחר:

גמרא

אִיבַּעְיָא לְהוּ, אדם שאמר 'הריני נזיר ועלי לגלח נזיר' **וְשָׁמַע חֲבֵירוֹ וְאָמַר 'וַאֲנִי'**, ולא הוסיף 'ועלי לגלח נזיר', **מַהוּ** דינו. מבארת הגמרא את צדדי הספק: האם אמירת **'וַאֲנִי'** – **אַכּוֹלֵּיהּ דִּיבּוּרָא מַשְׁמַע** – משמעותה שמקבל על עצמו את כל דבריו של הראשון, ויהיה נזיר וגם יביא קרבנות לנזיר אחר, **אוֹ דִּלְמָא אַפַּלְגֵיהּ דְּדִיבּוּרָא מַשְׁמַע** – או שמא משמעותה שהוא מקבל רק חצי דיבורו של הראשון ולא כל דבריו.

ממשיכה הגמרא לבאר את הספק, **אִם תִּמְצִי לוֹמַר** – אם תרצה לומר שאמירת 'ואני' **אַפַּלְגֵיהּ דְּדִיבּוּרָא מַשְׁמַע** – משמעותה רק על חצי מדברי הראשון, עדיין יש לדון על איזה חלק מדבריו, האם **אַרֵישָׁא** – על תחילת דבריו שאמר 'הריני נזיר', ותחול עליו נזירות, **אוֹ אַסֵּיפָא** – על סוף דבריו שאמר 'ועלי לגלח נזיר', ויצטרך להביא קרבנות נזיר, ולא תחול עליו נזירות.

הגמרא מביאה ראיה לפשוט הספק: **תָּא שְׁמַע** מהשנוי במשנתינו, שאם אמר השני **'וַאֲנִי, וְעָלַי לְגַלֵּחַ נָזִיר'**, חלה נזירות על שניהם, וגם חייבים בקרבנות על נזיר אחר, **וְאִם הָיוּ פְּקֻחִים מְגַלְּחִין זֶה אֶת זֶה**. ויש לדייק, **מִדְּקָאָמַר** – ממה שהאריך התנא ופירש שהשני אמר **'וַאֲנִי'**, וגם **'וְעָלַי לגלח נזיר'**, **שְׁמַע מִינָּהּ** שאם אמר רק **'וַאֲנִי'**, משמעותה רק **אַפַּלְגֵיהּ דְּדִיבּוּרָא** – רק על מחצית מדברי חבירו.

אָמְרֵי – אמרו בני הישיבה, **אֵין** – אכן מוכח שאמירת 'ואני' **אַפַּלְגֵיהּ דְּדִיבּוּרָא מַשְׁמַע** – משמעותה רק על חצי מדברי הראשון, **מַהוּ** עדיין יש לדון האם כוונתו **אַרֵישָׁא** – על תחילת הדברים 'הריני נזיר', **אוֹ אַסֵּיפָא** – 'ועלי לגלח נזיר'. אומרת הגמרא, גם זה יש לפשוט **מִינָּהּ** – מהמשנה, **מִדְּקָאָמַר** – ממה שהוסיף **'וְעָלַי לְגַלֵּחַ'** כדי להתחייב גם בקרבנות, **שְׁמַע מִינָּהּ** שאמירת **'וַאֲנִי'** – **עַל תְּחִילַּת דִּיבּוּרָא מַשְׁמַע**, ולכן הוצרך להוסיף 'ועלי לגלח' להתחייב בקרבנות.

דחיה לראיה זו: **אָמַר לֵיהּ רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לְרָבָא, מִמַּאי דְּהָכִי** – מנין לך זאת, **לְעוֹלָם אִימָא לָךְ** – באמת אוכל לומר לך שאמירת **'וַאֲנִי'** משמעותה **אַכּוֹלֵּיהּ דְּדִיבּוּרָא** – על כל הדיבור, **וְאִי מִשּׁוּם 'וְעָלַי'** ואם תקשה למה הוסיף במשנה 'ועלי לגלח', יש לדחות, **מַאי קָאָמַר 'וְעָלַי'** – מה שאמר 'ועלי לגלח', רצונו לחזור ולפרש שיהיה כחבירו **בָּהָא מִילְּתָא** – בדבר זה שיביא קרבנות, וכופל את דבריו, שכן דרך בני אדם לכפול דבריהם בלשון אחר. וסברא זו מוכרחת, **דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכִי** – אם לא תאמר כן, מה **דְּקָתָנֵי בְּסֵיפָא** של המשנה (להלן יב:), שהאומר **'הֲרֵי עָלַי לְגַלֵּחַ חֲצִי נָזִיר** – חצי מקרבנות נזיר, **וְשָׁמַע חֲבֵירוֹ וְאָמַר 'וַאֲנִי עָלַי לְגַלֵּחַ חֲצִי נָזִיר'**, דינו שחייב כמו הראשון, קשה, **הָתָם** – שם בסיפא **מִי אִיכָּא תַּרְתֵּין מִילֵּי** – וכי קיבל על עצמו שני דברים, הלא גם הראשון קיבל על עצמו רק קרבנות, ולמה כפל חבירו 'ואני' 'ועלי', **אֶלָּא** על כרחך **מַאי קָאָמַר 'עָלַי'**, כוונתו **בָּהָא מִילְּתָא** – בדבר הזה שקיבל על עצמו, וחוזר על דבריו, **הָכָא נַמִּי** – גם כאן ברישא **כִּי קָאָמַר** – כאשר אמר **'עָלַי'** כוונתו **בָּהָא מִילְּתָא** – בדבר הזה שקיבל כבר.

רבא דוחה את הדברים: **אָמַר לֵיהּ רָבָא** לרב הונא, **הָכִי הַשְׁתָּא**, אמנם בסיפא האריך התנא שלא לצורך, אך אין להוכיח מכך על הרישא, **כִּי אִי אָמַרְתְּ בִּשְׁלָמָא רֵישָׁא צְרִיכָא** – אם תאמר שברישא הוצרך להוסיף 'ועלי', **וּבְסֵיפָא** של המשנה **לֹא צְרִיכָא**, לא קשה, שיש לומר, **תָּנֵי סֵיפָא** הוספה **דְּלֹא צְרִיכָא, מִשּׁוּם רֵישָׁא דְּצְרִיכָא** – אגב הרישא שההוספה נצרכת. **אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ**, – אבל אם תאמר

המשך בעמוד 41

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

'צא – לאיזה מקום **וְקַדֵּשׁ לִי אִשָּׁה'**, ואמר לו זאת **בִּסְתָם** – שלא פירש לו אשה מסויימת, ומת השליח ולא ידוע איזו אשה קידש. **אָסוּר** המשלח **בְּכָל הַנָּשִׁים שֶׁבָּעוֹלָם.** והטעם, משום שחֲזָקָה על שָׁלִיחַ שעוֹשֶׂה שְׁלִיחוּתוֹ, ולכן אנו נוקטים שאכן קידש לו אשה, **וְכֵיוָן דְּלֵא פָּרִישׁ לֵיהּ** – וכיון שלא פירש איזו אשה יקדש, **הָא לֵא יָדַע** – הרי אין המשלח יודע **הֵי נִיהוּ קַדֵּישׁ לֵיהּ** – איזו אשה נתקדשה לו, ולכן נאסר בכל הנשים שבעולם, כי על כל אשה יש לחשוש שמא היא קרובת האשה שנתקדשה לו, והרי היא אסורה עליו.

ריש לקיש מקשה על דין זה ממשנה: **אֵיתִיבֵיהּ רֵישׁ לָקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן** ממשנה במסכת קינים (פ"ב מ"א), שדנה באדם שהפריש לקרבנו קֵן – זוג עופות **סְתוּמָה** – שאין מפורש ומבורר עדיין איזה עוף לעולה ואיזה לחטאת, **שֶׁפֵּרְחָה גוֹזָל אֶחָד מֵהֶן לַאֲוִיר הָעוֹלָם** ונעלמה מן העין, **אוֹ שֶׁפֵּרְחָה** גוזל אחד מהם **לְבֵין חַטָּאוֹת הַמֵּתוֹת** – חטאות שדינן להיות מומתות ואי אפשר להקריבן, ונתערב הגוזל בינידהן ואינו ניכר בפני עצמו, **אוֹ שֶׁמֵּת אֶחָד מֵהֶן** – מן הגוזלות שהפריש. בכל אופנים אלו, מאחר שנשאר בידו רק גוזל אחד להקרבה, יִקַּח גוזל אחר, שיהיה בן זוג לַגוזל **הַשֵּׁנִי** שנותר.

ומדייק ריש לקיש מן המשנה שדווקא בקן סתומה יכול לקחת בן זוג לשני, **וְאִילּוּ** בקֵן **מְפוֹרֶשֶׁת** – שפירש איזה לעולה ואיזה לחטאת ופרח אחד לאויר העולם, **אֵין לוֹ תַּקָּנָה** משום שאין ידוע אם הגוזל הנשאר הופרש לחטאת או לעולה, ודיני ההקרבה של עולה וחטאת שונים זה מזה. ומכל מקום משמע מכך, שאף בקן מפורשת אין פוסלים אלא את הקן הזו שהופרשה ואבד ממנה אחד, **וְאִילּוּ שְׁאָר** הקִינִין **בְּעָלְמָא** – הנמצאות בעולם **מִיתַּקְּנָן** – מתוקנות הן. ואם יתחייב בעל הקן להביא קינים נוספות, יכול להביא קרבנו מכל הגוזלות הנמצאים בעולם. וקשה **אַמַּאי** – מדוע יכול להביא קן אחר, **לֵימָא** על **כָּל חֲדָא וַחֲדָא** – על כל גוזל שבעולם, **דְּלְמָא הַאי נִיהוּ** – שמא זהו הגוזל שפרח, וכיון שכבר הופרש על זיבה או צרעת מסויימים, אין יכול להביאו לכפרה אחרת. ובמה זה שונה מדינו של רבי יוחנן שאסר את כל הנשים שבעולם מחמת הספק שמא קידש השליח את קרובתה.

רבי יוחנן דוחה את הקושיא: **אָמַר** לֵיהּ רבי יוחנן לריש לקיש, **קָאַמִינָא אֲנָא** – אני חששתי לענין **אִשָּׁה, דְּלֵא נַיְידָא** – שאינה זזה ממקומה אלא קבועה בביתה, **וְאָמְרַתְּ לִי אַתְּ** – ואתה בא להקשות **עֲלֵי מֵאִיסּוּרָא דְּנַיְיד** – מדבר איסור שֶׁמִּסַּלְּטֵל ונע ממקום למקום, כגוזלות שפורחים בכל עת ואינם קבועים במקום אחד. שאין להקשות מזה לזה, כי בגוזל שאינו קבוע במקומו יש לנו לילך אחר רוב גוזלות שאינם קדושים, אבל באשה הקבועה במקומה, אין הולכים אחר הרוב, לפי שכל קבוע כמחצה על מחצה, כלומר שאיסור הקבוע במקומו, אף על פי שאינו אלא מיעוט, נחשב כמחצה על מחצה, וכאילו מחצית מנשות העולם מקודשות לו.

רבי יוחנן מוסיף לבאר הענין: **וְכִי תֵּימָא** – ואם תאמר לדחות את דְּבָרַי שחילקתי בין גוזל לאשה, שהרי **הָכָא נַמִּי נַיְיד** – גם האיסור המדובר כאן [–אשה] מִסַּלְּטֵל ונע, שהלא גם אשה אינה מצויה בכל עת בביתה, **וְאֵימוּר** – ותאמר, שמא **בְּשׁוּקָא אַשְׁכַּח וְקַדֵּישׁ** – שמא מצאה השליח בשוק וקידשה שם, ולא בביתה, ובאופן זה אין היא שקולה כמחצית מנשות העולם אלא מיעוט היא. יש ליישב שמכל מקום אין דומה קן עופות לאשה, כי **הָתָם** – שם, לגבי אשה, הלא היא **הַדְרָא לְנִיחוּתָא** – חוזרת למקום מנוחתה בביתה שהוא מקום קביעות, אבל **גַּבֵּי** קֵן שפרח ממנו גוזל, **מִי הָדְרָא** – וכי יש לגוזל מקום קבוע שהוא חוזר אליו, הרי הוא עף ופורח בכל העולם, ולכן הולכים בו אחר הרוב. כלומר, אשה נידונית כדבר קבוע גם כשהיא מחוץ לביתה, מכיון שדרכה לשכון בביתה ואין יוצאת ממנו אלא לשעה, מה שאין כן עוף שדרכו לנדוד ולנוע בכל עת.

הגמרא מוסיפה לבאר את דינו של רבי יוחנן בשולח שליח לקדש אשה: **אָמַר רָבָא, וּמוֹדֶה רַבִּי יוֹחָנָן** שאם שלח שליח לקדש לו אשה ומת השליח, לא נאסר המשלח **בְּאִשָּׁה שֶׁאֵין לָהּ לֹא בַּת** פנויה [בלתי נשואה], **וְלֹא בַּת הַבַּת וְלֹא בַּת הַבֵּן וְלֹא אֵם וְלֹא אֵם** של **הָאֵם וְלֹא אָחוֹת,** שמכיון שאין לה אפילו אחת מכל אלו [שהיא פנויה], אין מקום לחשוש שמא קרובתה מקודשת לו, מאחר שאין לה קרובות הראויות להתקדש, **וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה לָהּ** [–לאשה שרוצה המשלח לקדש] **אָחוֹת** שכעת היא פנויה, אלא שבשעה ששלח את השליח היתה נשואה, **וְנִתְגָּרְשָׁה לְאַחַר מִכָּאן** – לאחר ששלח את השליח, אין לחשוש שמא קידש לו השליח את האחות, שהרי באותה שעה היתה נשואה לאחר, ולכן בזה מודה רבי יוחנן **דְּהַהִיא שַׁרְיָא** – שאותה אשה, שאין לה קרובות פנויות, מותרת למשלח.

שואלת הגמרא: **מַאי טַעְמָא** שמותרת, נחשוש שמא השליח קידש לו את אחותה אחר גירושיה. משיבה הגמרא, שאין חוששים לכך, משום **דִּבְהַהִיא שַׁעְתָּא דְּקָא אָמַר לֵיהּ** – באותה שעה ששלחו המשלח, **הֲוָה נְסִיבָן לְגַבְרֵי** – היתה אחותה נשואה לאדם אחר, ובודאי לא קידשה השליח אף אחר שנתגרשה, כי כלל הוא בידינו, **כִּי מְשַׁוֵּי שָׁלִיחַ** – כאשר מְמַנֶּה אדם שליח, אין הוא ממנהו אלא **בְּמִילְּתָא דְּקַיְימָא קַמֵּיהּ** – בדבר שעומד לפניו, כלומר שהוא מזומן ואפשרי להיעשות בשעת המינוי, אבל **בְּמִילְּתָא דְּלֵא קַיְימָא קַמֵּיהּ** – בדבר שאי אפשר לעשותו, **לֵא מְשַׁוֵּי שָׁלִיחַ,** ולכן, אשה שהיתה נשואה בזמן שמינהו, לא קידשה השליח, אף אם נתגרשה לאחר מכן.

הגמרא מקשה על דברי רבא ממשנתינו: **תְּנַן** – שנינו במשנה, אדם שאמר **'הֲרֵינִי נָזִיר, וְעָלַי לְגַלֵּחַ נָזִיר', וְשָׁמַע חֲבֵירוֹ וְאָמַר 'וַאֲנִי וְעָלַי לְגַלֵּחַ נָזִיר'** – גם אני אהיה נזיר ואתחייב בקרבנות של נזיר, הדין הוא ששניהם נזירים, ובנוסף חייבים להביא קרבנות גם עבור נזיר אחר. **וְאִם הָיוּ פְּקֻחִין** ובראצונם להיפטר מהבאת שני קרבנות, **מְגַלְּחִין זֶה אֶת זֶה** – כל אחד יביא קרבן נזירות עבור חבירו, **וְאִם לָאו, מְגַלְּחִין נְזִירִים אֲחֵרִים** – יביאו קרבן נוסף עבור נזירים אחרים מלבד שלהם. וקשה, **כֵּשֶׁלָּמָא בַּתְרָאָה** – השני שאמר 'ואני ועלי לגלח נזיר' יכול לקיים את נדרו בכך שמביא את קרבנות חבירו, כיון **דְּאִיכָּא קַדְמָאָה קַמֵּיהּ** – שהנזיר הראשון היה נזיר בשעה שנדר השני, וכאשר אמר השני 'ועלי לגלח נזיר' היה גם הראשון בכלל זה ככל נזירי העולם, **אֶלָּא קַדְמָאָה** – אלא הראשון איך יכול לקיים את נדרו בהבאת קרבנות לשני, **מִי אִיכָּא בַּתְרָאָה קַמֵּיהּ** – וכי היה האחרון נזיר לפניו בעת שאמר הראשון 'ועלי לגלח נזיר', והרי בעת שנדר הראשון לא היה השני נזיר עדיין, ולפי דברי רבא אין אדם כולל באמירתו דברים שאינם אפשריים עתה, ואם כן בודאי לא היתה כוונת הראשון להתחייב להביא קרבנות עבור השני שלא היה עדיין נזיר באותה שעה.

אין אדם עובר עבירה כו', קאי על איזו עבירה שתהיה, כולל גם הענין דאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, שגם זה הוא מפני שנכנס בו רוח שטות

ממאמר יו"ד שבט ה'תשי"ד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רש"י

צא וקדש לי אשה סתם — שלא פירש לו באיזו עיר ואיזו אשה. חזקה שליח עושה שליחותו — והלך וקידש לו אשה. וכיון שלא פירש לו הי מינייהו קדיש ליה ולא ידע איזו קידש לו, ואי הדר אותו האיש ונסיב איתתא — דלמא זו היא אמה או בתה או אחותה של אותה האשה שקידש לו שלוחו, והן כולן אסורות לו, כדאמר התם (קדושין עו) [ריש מסכת דרך ארץ]: המקדש את אשה אוסר עליו שבע עריות. קן **סתומה** — אחד מחייבי קינין, כגון הזב והזבה יולדת ומצורע, שהפרישו להן שתי תורין או שני בני יונה, ועדיין לא קראו להן שם איזו לחטאת ואיזו לעולה, ופרח גוזל אחד מהן לאויר העולם. או שפרחה לבין חטאות מתות — כגון שהיו שם מחמש חטאות המתות, כגון חטאת שכיפרו בעליה כו׳, ונתערבה ביניהן ואין ידוע איזו היא, דאין לה שוב תקנה. יקח גוזל **לשני** — ואחר כך יפריש אחד לחטאת ואחד לעולה. (גליון: להכי קאמר בין חטאות המתות — דאילו נתערבה בין חטאות חיות והנך חטאות דידיה נינהו — מצי למיסב חד מינייהו ועביד ליה זוג להאי, והא דלא נתערב הוה קריב לה עולה). **ואילו** קן **מפורשת** — שפרח אחד מהן ואינו יודע איזו היא — אין לו תקנה, לפי שאין יודע איזו לחטאת ואיזו לעולה. ואף על גב דפירש, כיון דלא הוי תרוייהו קמיה — לית בהו היכרא, דלא ידע אי האי שני הוי חטאת או עולה. **ואילו שאר** קינין **דעלמא מתקנן ואמאי לימא** — לכל מאן דמייתי קינין: היינו האי דפרח לפלוני אתמול, ונמצא מתכפר בקרבן חבירו, דהא אמרת שהוא אסור בכל הנשים שבעולם! **אמר ליה אמינא לך אנא אשה דלא ניידא** — ד״כל בבודה בת מלך פנימה״, והואיל דקביעה הוה ליה כמחצה על מחצה ואסור. ואת מותבת לי מאיסורא דנייד, דאיכא למימר דהתם בדין הוא דלישתרו, משום דאית בה טעמא ד״כל דפריש מרובא דהיתירא פריש״. **וכי תימא גבי אשה נמי אימור** — האי בעל אשכחיה לההיא איתתא בשוקא, דניידא ולישתרי בה — דכל דפריש מרובא פריש — אכתי לא דמי. דאילו איתתא הדרא לניחותא, כיון דעיילא לביתה — הויא לה קבועה, אבל גבי קן — לעולם הויא לה איסורא דניידא. **ומודה רבי יוחנן באשה שאין לה בת כו׳ ולא אחות** — פנויה. ואף על פי וכו׳ — דלאחר מכן הויא לה חדא מדני קרובותיה פנויה. כיון דבזמן ששילח זה שלוחו היתה האחת נשואה והאחת פנויה, ובא זה וקידש את הפנויה — אין חוששין לומר: שמא שלוחו בא לכאן וקידש את אחותה לאחר שנתגרשה, ונמצא זה פוגע באחותה ויש בו משום איסור שתי אחיות. דסתמא דמילתא כי משוי אייניש שליח — במילתא דקיימא קמיה בלא איסורא, אבל במלתא דלא קיימא קמיה, כגון זו דבההיא שעתא דקא משוי שליח להאי הוה מינסבא לגברא — לא משוי אייניש שליח. **בשלמא בתרא** — להכי מגלח את הראשון — דזה קאים קמיה האיך נזיר קדמאה, ואיכא למימר דהואיל וקאים קמיה מיחייב בקרבן תגלחתו. **אלא קדמאה** — אמאי מגלח את השני? והא בההוא שעתא לא הוה האי נזיר קמיה, ואת הוא דאמרת: מילתא דלא קאים קמיה דאייניש לא מסיק אדעתיה לקבולי עיליוה, ואמאי אמרת דמגלחים זה את זה?

הכי

לגברי, מכל מקום עתה שנתגרשו — יש לנו לספק ולאסור מספק! ומשני: כי משוי אייניש שליח במילתיה דאיהו מצי עביד וכו׳. פירוש: ודאי דעת האדם אפילו במידי דלא קאי קמיה, והלכך הראשון נפטר בגילוח השני. אבל שליחותא (בעא) דלא מצי אייניש משוי שליח אלא במילתיה דמצי עביד נפשיה בשעה שעושה שליח — דהא נסיבית — לא מצי לשוויה שליח לקדש לו אף כשתתגרש, ואף קדשה השליח — אינה מקודשת. ואם תאמר: דהא מעשים בכל יום שהאשה אומרת לחבירתה: לושי לי קמח והפרישי חלה בעבורי, וגם תלמידים של בית רבן אומרים כן, ואיך נעשה שליח בדבר הזה? הא בשעה שעושה אותה שליחות — לא היתה יכולה בעצמה להפריש חלה מקמח זה שאינו בר חיובא, שאין מפרישין חלה מקמח! ואומר רבינו תם: דיש בידה להביא עיסה מגולגלת, ולומר: עיסה זו תהא חלה על קמח לכשיהיה נילוש, ודברים שבידה קיימים, דאין זה דבר שלא בא לעולם. כיון שבידה ללוש ולגלגל העיסה — קרוי שפיר בא לעולם, כיון שבידה לעשות. כדאמר פרק ״האומר לחבירו״ (קדושין סב,ב): ״פירות ערוגה זו תלושה יהא תרומה על פירות ערוגה זו מחוברת לכשיתלשו״ ונתלשו — דבריו קיימין, דכל שבידו לעשות — לאו במחוסר מעשה דמי, ובידו לתולשם. ומכל מקום בהאי טעמא לחודא לא סגי לן למימר דמצי למיעבד שליח כאן, כיון דבידו ללוש ולגלגל. מדאמר פרק ״רבן גמליאל״ (יבמות נב,א): האומר לחבירו ״כתוב גט לארוסתי לכשאכניסנה אגרשנה״ — הרי זה גט, מפני שבידו לגרשה מיהא אם ירצה. ובעי התם: ליבמתו מהו? ומאי קא מיבעיא ליה? והא בידו לבא עליה ולגרשה! אלא ודאי, כיון דהשתא לא מצי לגרשה — לא מצי משוי שליח, כיון דמחוסר מעשה לבא עליה. הכא נמי, כיון דהשתא איהו לא מצי להפריש — אינו קרוי בידו מה שבידו ללוש ולגלגל לענין זה שיכול לעשות שליח, כיון דמחוסר לישה וגילגול.

טעמא

תוספות

דלא צריכא, אטו רישא. **אסור** בכל הנשים שבעולם — ואם תאמר: וכולי עלמא יאסרו לישא נשים, דשמא זאת היא שנתקדשה על ידי שליח! ולרבינו תם, דהנשים נאמנות לומר ״לא נתקדשתי״ — תינח גדולות, קטנות שאינן יודעות אם אביהם קבל עבורן קדושין מאי איכא למימר? וכבר מת אביה! ויש לומר: דמדאורייתא אפילו הוא שרי לישא, דאזלינן בתר רובא [מלומר] מקרובות המקודשת היא. ואינו אלא קנסא בעלמא — שעשה שליח סתם ולא פירש לו ״קדש לפלונית״, ולדידיה קנסו ולאחריני לא קנסו. [ואם תאמר]: וליהוי איסורא דאורייתא, דהויא ליה קבוע, וכל קבוע במחצה על מחצה דמי? ויש לומר: דלא אמרינן קבוע במחצה דמי אלא כשהאיסור ניכר לעצמו וההיתר ניכר לעצמו, אבל כשאין האיסור ניכר לעצמו לא אמרינן קבוע.

קן סתומה — דזב וזבה ויולדת שמביאין חטאת העוף ועולת העוף. וסתומה — פירוש: זב וזבה שהבעלים לא פירשו בשעת לקיחת בעלים איזהו לעולה. ומשום הכי נקט סתומה, דאי מפורשת — היה צריך להאריך ולפרש איזהו פרח, העולה [או] החטאת, ולהכי קיצר בלשונו ואמר דפרח אחד מהם.

ואילו שאר קינין בעלמא מתקנן ואמאי לימא כל חדא וחדא הוא — [דלמא] אותו שפרח, כלומר והוקבע כבר לראובן, ואיך יצא שמעון בו ידי חובתו? ואם תאמר: והא כבר פירשנו דלעלמא לא קנסו! ויש לומר: דמשמע ליה דשאר קינין דעלמא, אפילו לראובן מיתקן אם יצטרך לקן אחד [לזיבה אחרת], אמאי? הא קנסו לדידיה — הכי נמי יקנסוהו שלא שמר קיניה, ולומר שזה פרח מקן ראשון והוקבע לזיבות ראשון!

אשה דלא ניידא — ונהי דלא קבוע לגמרי כדפירשתי לעיל, מכל מקום דמיא קצת לקבוע, ויש להחמיר. **בשוקא** אשכח וקדיש — כלומר היכא דמצא אותה בשוקא היה לנו לומר שיוכל לקדשה, דלא קביעה הויא, ואם כן לא הוה קבוע. **התם** הדרא לניחותא — ודמי לקבוע.

באשה שאין לה בת כו׳ — פירוש: כגון [שמנאו] שליח בראש חדש ניסן. אצל כל קרובותיה, שראויה רחל זו לאסור מקדושיה, הוו נשואות בראש חדש ניסן כשעשהו שליח. ואף על פי שנתגרשו קודם יום הקדושין — מותרת רחל זו למשלח, כדמפרש טעמא — דמשעה דקאמר הויין נסיבן.

כי משוי אייניש שליח במילתיה דקיימא קמיה — כלומר, [אין] דעתו שיקדש לו אשה שנתגרשה אחרי כן. הלכך, אפילו אם קידש אחת מקרובותיה של רחל — לא נאסרה רחל בקידושין שהוא עשאו שליח, לכך לא חלו קדושי קרובי רחל. והשתא קא סלקא דעתך דאין דעת האדם אלא במידי דקאי קמיה, לכך פריך אמנתיתין: בשלמא מתניתין בתראה איכא קדמאה קמיה — שנדר כבר, ואיכא למימר דדעתיה עליה, ולכך פוטר עצמו בקרבנות הראשון. אלא קדמאה — מי איכא בתראה כשנדר הראשון? ואם כן לא היה בדעתו עליו להביא קרבנות, ואיך יפטר מנדרו בהבאת קרבנותיו של שני? **מאי** טעמא — כלומר, היכי דמי שלא היה לה? אחות ועתה יש לה ומן הדין הוה ליה לומר ״היכי דמי״, אלא משום דלשון נזיר משונה. ויש ליישב הלשון ד״מאי טעמא״, דלעולם הוה ידע שפיר דמיירי כגון דנסיבן

1 ״צֵא וְקַדֵּשׁ לִי אִשָּׁה״ סְתָם - אָסוּר בְּכָל הַנָּשִׁים
2 שֶׁבָּעוֹלָם; חֲזָקָה שָׁלִיחַ עוֹשֶׂה שְׁלִיחוּתוֹ, וְכֵיוָן דְּלָא
3 פָּרֵישׁ לֵיהּ - הָא לֹא יָדַע הֵי נִיהוּ קַדֵּישׁ לֵיהּ. אֵיתִיבֵיהּ
4 רֵישׁ לָקִישׁ לְרַבִּי יוֹחָנָן: קֵן סְתוּמָה שֶׁפָּרְחָה גּוֹזֵל אֶחָד
5 מֵהֶן לַאֲוִיר הָעוֹלָם, אוֹ שֶׁפָּרְחָה לְבֵין חַטָּאוֹת הַמֵּתוֹת,
6 אוֹ שֶׁמֵּת אֶחָד מֵהֶן - יִקַּח זוּג לַשֵּׁנִי. וְאִילּוּ קֵן מְפוֹרֶשֶׁת
7 - אֵין לוֹ תַּקָּנָה. וְאִילּוּ שְׁאָר קִינִּין בְּעָלְמָא - מִיתַּקְּנָן.
8 וְאַמַּאי? לֵימָא כָּל חֲדָא וַחֲדָא דִּלְמָא הַאי נִיהוּ! אָמַר
9 לֵיהּ: קָאָמִינָא אֲנָא אִשָּׁה דְּלָא נַיְידָא, וְאָמְרַתְּ לִי אַתְּ
10 אִיסּוּרָא דְּנַיְיד? וְכִי תֵּימָא: הָכָא נַמִּי נַיְיד, אֵימוּר
11 בְּשׁוּקָא אַשְׁכַּח וְקַדֵּישׁ - הָתָם הָדְרָא לְנִיחוּתָא, גַּבֵּי קֵן
12 מִי הָדְרָא? אֲמַר רָבָא: וּמוֹדֶה רַבִּי יוֹחָנָן בְּאִשָּׁה שֶׁאֵין
13 לָהּ לֹא בַּת, וְלֹא בַּת בַּת, וְלֹא בַּת בֵּן, וְלֹא אֵם, וְלֹא
14 אֵם אֵם, וְלֹא אֲחוֹת, וְאַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה לָהּ אֲחוֹת
15 וְנִתְגָּרְשָׁה לְאַחַר מִכָּאן - דְּהַהִיא שַׁרְיָא. מַאי טַעְמָא
16 - דִּבְהַהִיא שַׁעְתָּא דְּקָא אָמַר לֵיהּ, הָוָה נְסִיבָן לְגַבְרֵי.
17 כִּי מְשַׁוֵּי שָׁלִיחַ - בְּמִילְּתָא דְּקַיְיָמָא קַמֵּיהּ, בְּמִילְּתָא
18 דְּלָא קַיְיָמָא קַמֵּיהּ - לָא מְשַׁוֵּי שָׁלִיחַ. תְּנַן: "הֲרֵינִי נָזִיר
19 וְעָלַי לְגַלֵּחַ נָזִיר" וְשָׁמַע חֲבֵירוֹ וְאָמַר "וַאֲנִי, וְעָלַי לְגַלֵּחַ
20 נָזִיר", אִם הָיוּ פִּקְחִין - מְגַלְּחִין זֶה אֶת זֶה, וְאִם לָאו -
21 מְגַלְּחִין נְזִירִים אֲחֵרִים. בִּשְׁלָמָא בַּתְרָאָה אִיכָּא קַדְמָאָה
22 קַמֵּיהּ, אֶלָּא קַדְמָאָה - מִי אִיכָּא בַּתְרָאָה קַמֵּיהּ?

אלא

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֶלָּא הָכִי קָאָמַר: אִי מַשְׁכַּחְנָא דְּהָוֵי נָזִיר - אֲגַלְּחֵיהּ. הָכָא נַמִי הָכִי קָאָמַר לֵיהּ: אִי מַשְׁכַּחַת דְּמִיגָּרְשָׁה - קַדֵּישׁ לִי. אָמְרִי: לָא מְשַׁוֵּי אִינִישׁ שָׁלִיחַ אֶלָּא בְּמִילְּתָא דְּמָצֵי עָבֵיד הַשְׁתָּא, בְּמִילְּתָא דְּלָא מָצֵי עָבֵיד לֵיהּ הַשְׁתָּא - לָא מְשַׁוֵּי. - וְלָא?! תָּא שְׁמַע: הָאוֹמֵר לָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁלּוֹ "כָּל נְדָרִים שֶׁתִּדּוֹר אִשְׁתִּי מִכָּאן עַד שֶׁאָבוֹא מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי הָפֵר לָהּ" וְהֵפֵר לָהּ, יָכוֹל יְהוּ מוּפָרִין - תַּלְמוּד לוֹמַר "אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ" דִּבְרֵי רַבִּי יֹאשִׁיָּה, וְרַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר: מָצִינוּ בְּכָל מָקוֹם שֶׁשְּׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ. טַעֲמָא דְּאָמַר רַחֲמָנָא "אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפִירֶנּוּ", הָא לָאו הָכִי - אַפּוֹטְרוֹפּוֹס מֵיפֵר. וְאִילּוּ גַּבֵּי דִּידֵיהּ תַּנְיָא: הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ "כָּל נְדָרִים שֶׁתִּדּוֹרִי מִכָּאן וְעַד שֶׁאָבֹא מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי יְהוּ קַיָּימִין" - לֹא אָמַר כְּלוּם. "הֲרֵי הֵן מוּפָרִין", רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מוּפָר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינוֹ מוּפָר. קָא סָלְקָא דַּעְתִּין: כִּי אָמַר רַבִּי יֹאשִׁיָּה - אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן דְּאָמְרִי: לָא מָצֵי מֵיפֵר. וְאִי לָאו דְּאָמַר רַחֲמָנָא "אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפִירֶנּוּ" - אַפּוֹטְרוֹפּוֹס הֲוָה מֵיפֵר! - וְדִלְמָא אַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּאָמַר: מָצֵי מֵיפֵר. - אִי הָכִי לָמָּה לִי לְשַׁוּוֹיֵי שָׁלִיחַ? לֵיפֵר לָהּ אִיהוּ! - קָסָבַר: דִּלְמָא מִשְׁתַּלֵּינָא, אוֹ רָתַחְנָא, אוֹ מִיטָּרִידְנָא. **משנה** "הֲרֵי עָלַי לְגַלֵּחַ חֲצִי נָזִיר", וְשָׁמַע חֲבֵירוֹ וְאָמַר "וַאֲנִי עָלַי לְגַלֵּחַ חֲצִי נָזִיר" - זֶה מְגַלֵּחַ נָזִיר שָׁלֵם, וְזֶה מְגַלֵּחַ נָזִיר שָׁלֵם, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: זֶה מְגַלֵּחַ חֲצִי נָזִיר, וְזֶה מְגַלֵּחַ חֲצִי נָזִיר. **גמרא** אָמַר רָבָא: הַכֹּל מוֹדִים כָּל הֵיכָא דַּאֲמַר "חֲצִי קָרְבְּנוֹת נָזִיר עָלַי" - חֲצִי קָרְבָּן מַיְיתֵי, "קָרְבְּנוֹת חֲצִי נָזִיר עָלַי" - כּוּלֵּיהּ קָרְבָּן בָּעֵי אִיתּוּיֵי; מַאי טַעֲמָא - דְּהָא לָא אַשְׁכַּחַן נְזִירוּת לְפַלְגָא. וְכִי פְּלִיגִי - בְּלִישָּׁנָא דְּמַתְנִיתִין פְּלִיגִי, רַבִּי מֵאִיר סָבַר: כֵּיוָן דַּאֲמַר "הֲרֵי עָלַי" - אִיחַיֵּיב אַכּוּלֵּיהּ קָרְבַּן נְזִירוּת, וְכִי קָאָמַר חֲצִי נְזִירוּת - לָאו כָּל כְּמִינֵיהּ. וְרַבָּנַן סָבְרִי: נֶדֶר וּפֶתַח עִמּוֹ הוּא. **משנה** "הֲרֵינִי נָזִיר לִכְשֶׁיִּהְיֶה לִי בֵּן" וְנוֹלַד לוֹ בֵּן - הֲרֵי זֶה נָזִיר. נוֹלַד לוֹ בַּת, טוּמְטוּם, וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - אֵינוֹ נָזִיר. אִם אָמַר "כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי וָלָד" - אֲפִילּוּ נוֹלַד לוֹ בַּת, טוּמְטוּם, וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס - הֲרֵי זֶה נָזִיר.

הפילה

רש"י

הכי קאמר אי משכחנא כו'. דמצי עבד ליה איהו גופיה השתא — כגון באיתתא דשריא ליה, לאפוקי היכא דבההיא שעתא לא משתריא ליה: (**הפר לה והיפר לה** — שלוחו של אדם כמותו). **שתדורי מכאן עד שאבא כו'** — קא סלקא דעתך דכי אמר רבי יאשיה אין אפוטרופוס מיפר — אליבא דרבנן, דאמרי גבי דידיה דבעל דאיהו נמי לא מצי מיפר. **ואי לאו דאמר רחמנא ואישה יפירנו אפוטרופוס הוה מיפר** — ואף על גב דבעל לא מצי מיפר השתא. אלמא במילתא דלא מצי איניש למיעבד השתא משוי ליה שליח. **אי הכי** — דמצי מיפר, למה ליה לשוויי שליח? ליפר לה בעל לאלתר! **סבר** — האי בעל: לא צריכנא להפר לה אלא בשעה שאצא לדרך, דלמא בההוא שעתא מישתלינא או מטרדינא או רתחנא. הלכך קאמר לאפוטרופוס דליעבד איהו. **משנה** **הרי עלי לגלח חצי נזיר** — דאמר: הרי עלי להביא חצי קרבנותיו של גילוח נזיר אחד. **זה מגלח נזיר שלם וזה מגלח נזיר שלם** — שלא מצינו נזיר לחצאין ולא קרבן לחצאין. והוא סבר: אין אדם מוציא דבריו לבטלה. **וחכמים אומרים** — יביאו שניהן קרבנותיו של נזיר אחד ויהיו פטורין, שהרי לא נזרו כל אחד אלא חצי נזיר. **גמרא** **אמר רבא** — הכי גרסינן: הכל מודים כל היכא דאמר חצי קרבנות נזיר עלי וכו' כוליה קרבן בעי לאיתויי. מאי טעמא — דהא לא אשכחן נזירות לפלגא. כי פליגי בלישנא דמתניתין, היכא דאמר הרי עלי לגלח, דרבי מאיר סבר כיון דאמר הרי עלי לגלח איחייב אכוליה קרבן דנזיר, והאי דהדר אמר חצי נזיר לאו כל כמיניה, ורבנן סברי כל כי האי גוונא — נדר ופתחו עמו הוא, ובין שניהם מביאין קרבן, דנדר אחד הוא. ואיכא ספרים דלא כתיב בהו הך "אמר רבא", אלא הכי כתיב בהו: קרבן בעי איתויי. כלומר, נזיר מיהא לא מיפטר בקרבנותיהן דהנך, הואיל דכל חד וחד קיבל עילוייה פלגא דנזירות ותו לא אשכחן נזירות לפלגא, והאי דקא מייתי ליה אינהו — לייתי ליה משום נדבה. כי פליגי בלישנא דמתניתין, כגון דאמר "הרי עלי לגלח", ולא אמר בסתם "חצי נזירות עלי", דרבי מאיר סובר: כיון דאמר "הרי עלי לגלח" — אכוליה קרבן נזירות, ומיפטר ביה נזיר בהאי קרבן נזירות, והאי דהדר אמר "חצי נזירות" — מיהדר הוא דקא בעי, ולאו כל כמיניה. ורבנן סברי: נדר ופתחו עמו הוא, ולא מיפטר נזיר בקרבנותיו דהאיך. ושניהם מיהא קרבן אחד בעי איתויי. [לישנא אחרינא]: אילו אמר אחד בלבד "הרי עלי לגלח חצי נזיר" — אפילו רבנן מודו דקרבן שלם בעי איתויי. מאי טעמא — דהא לא אשכחן נזירות לפלגא. כי פליגי אלישנא דמתניתין דאיכא תרי, דבין שניהם מביאין קרבן שלם; רבי מאיר סבר: כי אמר "הרי עלי" מיחייב אכוליה קרבן, וכי הדר אמר "חצי נזיר" לאו כל כמיניה, דתפוס לשון ראשון. הלכך זה מגלח נזיר שלם וזה מגלח נזיר שלם. ורבנן סברי: כיון דתרי אינון — לא הוי קרבן לחצאין, והוי נדר ופתחו עמו, דכי אמר "לגלח חצי נזיר" פירוש "עלי" דאמר לכתחלה. הלכך זה מגלח חצי נזיר וזה מגלח חצי נזיר, דכיון דבין שניהם מביאין קרבן שלם לא הוי קרבן לחצאין. **משנה** **נולד לו בת או טומטום ואנדרוגינוס הרי זה נזיר** — דולד מיהא מיקרי.

הפילה

תוספות

טעמא דכתב רחמנא אישה יפירנו — ניחא ליה לאותובי גם לרבי יאשיה, דמדרבי יונתן מצי לאותובי [בהדיא]. **הרי** הן קיימין לא אמר כלום. דהקמה בטעות הוא, דשמא [תדור] בדבר שאי אפשר ליה להקים. **ליפר** לה הוא — פירוש כשיצא מביתו. **דלמא** מישתלינא — לשון שגגה, או מיטרידנא — מן הדרך. ולכך רוצה למנות אפוטרופוס, ואותו אפוטרופוס יהיה מיושב בדעתו. ואם תאמר: ואכתי ליפר לה איהו מעכשיו, שהרי הוא זוכר עתה ומיושב בדעתו! ויש לומר: דאינו רוצה לומר שיהא מופר אלא נדרים שתדור מכי יסע ואילך, אבל לא נדרים שלפני נסיעתו, שזה קצת קשה. אבל קשה: דלימא לה השתא "כל נדרים שתדורי מכשאסע עד שאשוב יהו מופרין"! ויש לומר: דמתוך כך תפול קטטה ביניהם, שזה קשה לה לעולם. ובנדרים מיבעיא לן אי בעלה מצי מיפר בלא שמיעת קול, וגם הפרה דשליח [אינה] מועלת עד דשמע הבעל הנדר, דהכי מוקי לה התם (עב,ב). ולפירוש זה נפרש: ליפר לה איהו — פירוש: כשיסע יפר לה בעלה, ותועיל ההפרה לכשיבא הבעל וישמע הנדר. ואם ימתין להפר עד שישוב וישמע — שמא יהיה טרוד לכשישמע, וישתוק מלהפר, ולכך פריך: ליפר לה מהשתא, ותועיל ההפרה כשישמע. ובשלמא אי סבר כרבנן — ניחא, [דלא] מצי מיפר. ומשני: דלמא טרידנא כשירצה ליסע, כדפרישית. עד כאן הגה"ה.

ושמע חבירו ואמר ואני — בכדי נקט, דהא בראשון נמי פליגי. **אמר** רבא הכל מודים באומר חצי קרבנות נזיר עלי חצי קרבן מייתי — כיון שתלה החצי בקרבן, שאמר "חצי קרבנות" — ודאי פלגא דקרבן, שיחד [תיבת] "חצי" מתיבת "נזיר": "קרבנות חצי נזיר עלי" — קרבן שלם בעי ליה לאתויי. **מאי** טעמא דלא אשכחן נזירות לפלגא — דכיון דסמך תיבת "חצי" אצל "נזיר" (מתיבת) (מְתֵיבַת) משמע מדיבורו ד"חצי" אנזירות קאי, ואין חייב שום חצי נזיר בעולם. **כי** פליגי בלישנא דמתניתין — [באומר] "הריני נזיר" וכיון דאמר "הרי עלי לגלח" — ומיחייב בכוליה קרבן לרבי מאיר, דתפוס לשון ראשון, וכי אמר "חצי נזיר" — לא כל כמיניה, והוי כאומר "קרבנות חצי נזיר עלי" דמייתי קרבן שלם. וקשה: אמאי קאמר האי לישנא "כיון דאמר עלי איחייב [בכוליה]"? לימא להדיא דדמי [כאומר] "קרבנות חצי נזירות", רבנן סברי: נדרו ופתחו, דהוי כאומר חצי קרבנות נזיר עלי! ויש לומר: דהא דאמר רבא "קרבנות חצי נזיר עלי", דכולה בעי איתויי — משום ד"חצי" קאי א"נזיר", אבל משמע להו במתניתין דלישנא ד"חצי" קאי א"עלי", וכמי שאמר "חצי קרבנות נזיר עלי".

הריני נזיר כשיהיה לי בן — פירוש: הודאה ושבח להקדוש ברוך הוא שחנני וזיכני ונולד לי בן — הריני נזיר. בגמרא פריך: פשיטא. **בת** טומטום ואנדרוגינוס אינו נזיר — דזה לא מחשיבו. אהא נמי פריך בגמרא: פשיטא. אבל אמר בלשון זה: "כשאראה לי ולד", אפילו טומטום ואנדרוגינוס — הרי זה נזיר. אהא נמי פריך בגמרא: פשיטא.

[שייך לדף יג,א] **הפילה** אשתו — ולא ידעינן אי נפל הוא, או בן קיימא הוא וכלו לו חדשיו, או שמת במעי אמו — אינו נזיר. ובגמרא מוקי לה כרבי יהודה, דסבר: לא מחית איניש נפשיה לספיקא, וספק נזיר הוי — דלמא בן קיימא מה שהפילה. הלכך טוב להתנות ולומר: אם בן קיימא — הריני נזיר חובה מדבורי הראשון, ואם אינו בר קיימא, כגון דלא כלו לו חדשיו, ולא היה בדיבורי הראשון כלום — הריני נזיר נדבה, כלומר, מעתה הריני מקבל עלי נזירות. [ומונה] נזירות ומביא קרבנותיו, ומותר ביין ומגלח. שאם לא התנה כן — כל ימיו היה מקולקל לרבי שמעון, דמספיקא לא מצי לגלח, ויאסר כל ימיו ביין ובתגלחת ובטומאה. ורבי שמעון לא פליג אהא דנולד לו בן טומטום וכו' — דליכא לספוקי, דכשאמר "כשיהיה לי בן" ודאי לא היה דעתו אלא לבן ודאי, ולא לטומטום. ולא פליג רבי שמעון אלא היכא דהפילה בן זכר, דמספקא ליה דשמא הוה בן קיימא, והוי בן גמור. והוא הדין דמילתיה דרבי שמעון קאי ארישא, היכא דאמר "הריני נזיר כשיהיה לי בן" והפילה כו'.

חזרה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אֶלָּא בהכרח הָכִי קָאָמַר – כך היתה כוונת הראשון, אִי מַשְׁכַּחְתָּא דְּהָוֵי נָזִיר, אֲנַלְּחֵיהּ – אם אמצא שהוא נזיר, אביא קרבנותיו. ואם כן הָכָא נַמִי – גם כאן יש לפרש, דְּהָכִי קָאָמַר לֵיהּ המשלח לשליח, אִי מַשְׁכַּחַת דְּמִינְּרָשָׁה – אם תמצא שנתגרשה האשה שתרצה לקדש לי, קַדֵּישׁ לִי, ואף אם בשעת מינוי השליחות עדיין היתה אשת איש, וקשה על רבא הסובר שאין השליח יכול לקדשה.

מתרצת הגמרא: אָמְרֵי שיש לפרש דברי רבא באופן אחר, שבא לקבוע כלל בדיני שליחות, שלֹא מְשַׁוֵּי אִינִישׁ שָׁלִיחַ – אין אדם יכול למנות שליח אֶלָּא בְּמִילְּתָא דְּמָצֵי עָבִיד הַשְׁתָּא – בדבר שהוא [–המשלח] יכול לעשותו בעת, אבל בְּמִילְּתָא דְּלֹא מָצֵי עָבִיד לֵיהּ הַשְׁתָּא – שאין יכול לעשותו כעת לֹא מְשַׁוֵּי – אין בכחו למנות שליח על כך. ולכן מכיון שאין יכול לקדש את האשה בעודה אשת איש, ממילא אינו יכול למנות שליח לזה, אף אם תתגרש לאחר זמן.

הגמרא מקשה על דין זה: וְלֹא – וכי אמנם אי אפשר למנות שליח על מה שאין בידו לעשותו, הָא שְׁמַע סתירה לזה מברייתא, הָאוֹמֵר לְאַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁלּוֹ [–ממונה על ביתו ועסקיו], כָּל נְדָרִים שֶׁתִּדּוֹר אִשְׁתִּי, מִכָּאן – מעכשיו, שאני הולך לדרכי, עַד שֶׁאָבוֹא [–שאשוב] מִמָּקוֹם פְּלוֹנִי שאני הולך אליו עתה, הָפֵר לָהּ במקומי, ואכן הֵפֵר לָהּ. יָכוֹל הייתי לומר שיְהוּ מוּפָרִין, שהרי מינהו לכך, וכאילו הפר בעצמו, תַּלְמוּד לוֹמַר (במדבר ל יד) 'כָּל נֵדֶר וְכָל שְׁבֻעַת אִסָּר לְעַנֹּת נָפֶשׁ אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ', כפל הכתוב תיבת 'אישה' ללמדנו שדווקא אישה [–בעלה] בעצמו יכול להפר לה, ולא שלוחו, דִּבְרֵי רַבִּי יִאשִׁיָּה. וְרַבִּי יוֹנָתָן אוֹמֵר, שהאפוטרופוס יכול להפר לה, שהרי מָצִינוּ בְּכָל מָקוֹם שֶׁשְּׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ, וכאילו בעלה הפר לה. מדייקת הגמרא מדברי רבי יאשיה, טַעְמָא – הטעם שאין האפוטרופוס יכול להפר הוא משום דְּאָמַר רַחֲמָנָא 'אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ', הָא לָאו הָכִי – אבל לולא דרשה זו, היה הַאפּוֹטְרוֹפּוֹס מֵיפֵר את הנדרים שנודרת עד שישוב בעלה. וְאִילּוּ נַבֵּי דִּידֵיהּ – אבל לגבי הבעל עצמו, אם היה רוצה להפר קודם הליכתו, את הנדרים שתדור אשתו, תַּנְיָא – שנינו במשנה (נדרים עה.), הָאוֹמֵר לְאִשְׁתּוֹ, כָּל הַנְּדָרִים שֶׁתְּדוֹרִי מִכָּאן – מעכשיו, שאני הולך מכאן, וְעַד שֶׁאָבֹא מִמְּקוֹם פְּלוֹנִי, יְהוּ קַיְּמִין – שלא אוכל להפירם לאחר מכן, לֹא אָמַר כְּלוּם – אין אמירה זו חשובה כלום, שאין יכול לקיים נדריה קודם שתידור. אבל אם מבקש להפר נדריה שתידור בעתיד, ואומר 'כל נדרים שתדורי עד זמן פלוני הֲרֵי הֵן מוּפָרִין', רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר כל נדר שתידור מוּפָר, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵינוֹ מוּפָר – שאין יכול להפר קודם שנדרה.

הגמרא מבארת את הקושיא ממשנה זו: קָא סָלְקָא דַּעְתָּךְ – היה עולה על דעתך, כִּי אָמַר – כאשר אמר רַבִּי יִאשִׁיָּה שהשליח אינו יכול להפר לאשה, אמר זאת אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן – לשיטת חכמים דְּאָמְרֵי לֹא מָצֵי מֵיפֵר – שאמרו שאין הבעל יכול להפר נדרים שעתידה לידור, ונמצא שבשעת מינוי השליח אין ביד הבעל להפירם, ואף על פי כן הוצרך רבי יאשיה ללמוד מן הכתוב שאין יכול למנותו, וְאִי לָאו דְּאָמַר רַחֲמָנָא – ואם לא אמר הכתוב 'אִישָׁהּ יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ' למעט שליח, אַפּוֹטְרוֹפּוֹס הֲוָה מֵיפֵר – היה האפוטרופוס יכול להפר נדרים שתידור האשה. נמצא שהבעל ממנה שליח לדבר שאין בידו לעשותו כעת, וזה סותר למה שביארנו בדברי רבא שאי אפשר למנות שליח באופן כזה.

מתרצת הגמרא: וְדִלְמָא רבי יאשיה אמר את דבריו רק אַלִּיבָּא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּאָמַר, מָצֵי מֵיפֵר – שהבעל יכול להפר את הנדרים שתידור אשתו בעתיד, ולפיכך יכול למנות שליח לזה. שואלת הגמרא: אִי הָכִי – אם כך לָמָּה לִי לְשַׁוּוֵי שָׁלִיחַ – מדוע הוצרך למנות שליח, לֵיפֵר לָהּ אִיהוּ – יפר לה הוא [–הבעל] בשעה שיוצא מביתו, את כל הנדרים שתידור, שהרי לרבי אליעזר יכול לעשות כן. מיישבת הגמרא: קָסְבַר – סבור הבעל בדעתו, טוב יותר שֶׁאֲמַנֶּה שליח לכך ולא אמתין עד שאפר לה בעצמי בשעת צאתי לדרך, כי חוששני דִּלְמָא מִשְׁתְּלִינָא – שמא אשכח להפר באותה שעה, אוֹ רְתַחְנָא – או שמא אבעס אז ולא אפר לה, אוֹ מִיטְּרִידְנָא – או שמא אהיה טרוד ולא תהיה דעתי פנויה לכך, ולכן ממנה שליח יום או יומיים קודם צאתו, והשליח יפר נדריה כל זמן שתידור:

משנה

האומר 'הֲרֵי עָלַי לְגַלֵּחַ חֲצִי נָזִיר' – הריני מתחייב להביא בשביל נזיר מחצית מקרבנותיו, וְשָׁמַע חֲבֵירוֹ, וְאָמַר 'וַאֲנִי עָלַי לְגַלֵּחַ חֲצִי נָזִיר' – גם אני אביא, זֶה [–הראשון] מְגַלֵּחַ נָזִיר שָׁלֵם, וְזֶה [–גם השני] מְגַלֵּחַ נָזִיר שָׁלֵם, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, זֶה [–הראשון] מְגַלֵּחַ חֲצִי נָזִיר, וְזֶה [–השני] מְגַלֵּחַ חֲצִי נָזִיר:

גמרא

אָמַר רָבָא, הַכֹּל מוֹדִים [–רבי מאיר וחכמים] שכָּל הֵיכָא דְּאָמַר – אם אמר הנודר 'חֲצִי קָרְבְּנוֹת נָזִיר עָלַי', חֲצִי קָרְבָּן מַיְּתֵי – דינו להביא חצי מקרבנות הנזיר, שכן משמע מלשונו. ואם אמר 'קָרְבְּנוֹת חֲצִי נָזִיר עָלַי', וסמך תיבת 'חצי' לתיבת 'נזיר', שמשמעו כל הקרבנות של אדם שהוא חצי נזיר, כּוּלֵּיהּ קָרְבָּן בָּעֵי אִיתּוּיֵי – צריך להביא את כל הקרבנות של נזיר. מַאי טַעְמָא – מה הטעם בזה, דְּהָא לֹא אַשְׁכְּחָן נְזִירוּת לְפַלְגָא – שהרי לא מצאנו חצי נזירות, וכיון שהתחייב להביא קרבנות של נזירות [–כולם, ולא רק חציין], צריך להביא קרבנות של נזיר שלם. וְכִי פְּלִיגִי – באיזה אופן נחלקו רבי מאיר וחכמים, בְּלִישְׁנָא דְּמַתְנִיתִין פְּלִיגִי – כשנדר בלשון המפורש במשנה 'הרי עלי לגלח חצי נזיר', רַבִּי מֵאִיר סָבַר שמכֵּיוָן דְּאָמַר 'הֲרֵי עָלַי לגלח', אִיחַיֵּיב אַכּוּלֵּיהּ קָרְבַּן נְזִירוּת – באמירה זו נתחייב בכל קרבנות הנזירות, וְכִי קָאָמַר – וכשאמר ופירש אחר כך שברצונו להתחייב רק בקרבנות של 'חֲצִי נְזִירוּת', לָאו כָּל כְּמִינֵּיהּ – אין זה ביכולתו, משום שאנו אומרים 'תפוס לשון ראשון', וכיון שבתחילת דבריו אמר 'הרי עלי לגלח', חל עליו חיוב להביא את כל קרבנות הנזיר. וְרַבָּנַן סָבְרֵי – וחכמים סוברים שיש לקבל את כל דבריו, ונמצא שנֶדֶר וּפָתַח עִמּוֹ הוּא – שהנדר 'הרי עלי' בא ביחד עם פתח המתירו, כי באותו דיבור פירש שכוונתו להתחייב רק 'לגלח חצי נזיר', כלומר שיביא רק חצי מקרבנות של נזיר:

משנה

האומר 'הֲרֵינִי נָזִיר לְכְשֶׁיִּהְיֶה [–כאשר יוולד] לִי בֵּן', וְנוֹלַד לוֹ בֵּן, הֲרֵי זֶה נָזִיר, שהרי נתקיים תנאו. ואם נוֹלַד לוֹ בַּת, או שנולד לו טוּמְטוּם – שאין ניכרים בו סימני זכרות ונקבות, וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס – שיש לו סימני זכרות ונקבות כאחד, אֵינוֹ נָזִיר, משום שלא נדר נזירות אלא אם יוולד לו בן זכר. אבל אִם אָמַר 'הרינני נזיר כְּשֶׁיִּהְיֶה לִי וָלָד', אֲפִילּוּ אם נוֹלַד לוֹ בַּת או טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, הֲרֵי זֶה נָזִיר, משום שגם אלו בכלל משמעות 'ולד'.

אומרים לאדם: ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב, וגם את ההיפך כו', שדווקא אז העבודה היא מצד בחירתו דווקא, ובחרת בחיים

ממאמר יו"ד שבט ה'תשי"ד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וציונים - הלכות שבת ~

פ וְכָל זֶה לְדַדּוֹת בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, אֲבָל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אָסוּר לְדַדּוֹת שׁוּם בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף, גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַגְבִּיהֵם וְיוֹלִיכֵם תערב], וְיִתְחַיֵּב מִשּׁוּם מַעֲבִיר ד' אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים. וְלֹא אָמְרוּ "הַחַי נוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ" תרעג] אֶלָּא בְּאָדָם, אֲבָל לֹא בִּבְהֵמָה חַיָּה וְעוֹף עדרת]. וְכַרְמְלִית דִּינוֹ כִּרְשׁוּת הָרַבִּים לְעִנְיָן זֶה העתר]. וְלִדְחוֹת אוֹתָם מֵאַחֲרֵיהֶם אִם בָּרְחוּ - מֻתָּר אֲפִלּוּ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים תרעו]:

חלק ב סימן שח, דברים המותרים והאסורים לטלטל בשבת סעיף פ

ביאורי הלכה

תערב] יגביהם ויוליכם – המסייע להליכת בהמה שאינה יכולה ללכת בכוחות עצמה – קרוב הדבר שיוליכה.

תרעג] את עצמו – הנושא אדם חי ברשות הרבים בשבת – פטור, כי האדם החי מיקל את עצמו כדי להקל על נושאיו[613].

עדרת] חיה ועוף – מפני שהם מכבידים את עצמם להשמט מיד הנושאן[614].

העתר] לענין זה – אף שזו גזירה לגזירה (שמא יגביהם בכרמלית שאיסורה מדרבנן), מכל־מקום הדידוי מצד עצמו אסור גם ברשות היחיד וגם בכרמלית מטעם מוקצה, אלא שהתירוהו חכמים ברשות היחיד במקום צער בעלי חיים, ובכרמלית נשאר באיסורו[615].

תרעו] ברשות הרבים – חיה שאינה צריכה סיוע בהליכתה – אין לחוש שיבוא להגביהה[616].

ציונים והוספות

613) כדלהלן סעיף פא; וכיון שהאדם הנישא מיקל את עצמו הרי הוא משתתף בנשיאתו ברשות הרבים ולכך נושאו פטור (ראה תוס' הרא"ש (צד ע"א ד"ה שהחי) שהוא כמסייע שיש בו ממש ופטור הנושא (כשניים שעשוה), ובתוס' (צד ע"א ד"ה שהחי) משום שאינו דומה לאופן הנשיאה במשכן שם היה הנושא סוחב את החפץ בשלימותו ללא שום סיוע.

614) רש"י צג ע"ב ד"ה את.

615) אבל אם הדידוי ברשות היחיד היה מותר לכתחילה והאיסור לדדות ברשות הרבים היה רק מחמת גזירה שמא יגביהם - אולי דין כרמלית היה כרשות היחיד לעניין זה.

616) "אם ברחו" היינו שאינם צריכים סיוע להליכתם, ועוד שבדחיפה גרידא, ללא אחיזה של ממש בבהמה יש פחות חשש שמא יגביהם.

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות פסח ~

~ יום ראשון ~

חלק ג' סימן תנא דיני הגעלת כלים:

לד במה דברים אמורים בחום כלי שני עצמו דהיינו הכפות שבלעו חמץ על ידי חום כלי שני דהיינו בתוך הקערה שהוא כלי שני אבל עירוי מכלי שני כגון רוטב חם שהיד סולדת בו של חמץ שבתוך הקערה שנשפך על דבר היתר בפסח אין להחמיר בו ודי לו בהדחה אף על פי שאין כאן נותן טעם לפגם ואין צריך לומר שחום כלי שלישי ורביעי אינו אוסר בפסח אף שהיד סולדת בו.

ומכל־מקום אין להקל בזה אלא אם כן יש הפסד מרובה או מניעת שמחת יום טוב כיון שיש מחמירין אף בשאר איסורים בכל חום שהיד סולדת בו אף שהוא כלי שלישי ורביעי שאף שאין לו כח לבשל, מכל־מקום יש לו כח להבליע ולהפליט,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אם־כן על־כל־פנים בחמץ בפסח יש לנהוג כמותם שהרי יש מחמירין בחמץ בפסח אפילו בצונן כמו שיתבאר בסי' תס"ז:

לה סלים שמולחים בהם בשר כל השנה במלח שלא נבדק מחמץ (בין סלים מנוקבים שמולחין בהן בשר לקדירה להכשירו מדמו ובין סלים שאינן מנוקבין שמולחין בהם הבשר לאחר שהכשירוהו מדמו) אם רוצה למלוח בהן בשר לפסח טוב להחמיר ולהגעילן על ידי עירוי מכלי ראשון להפליט מהם טעם פירור חמץ משהו שבין המלח שנבלע בהן על ידי מליחת הבשר בתוכם כל השנה שטעם משהו זה הבלוע בתוך גוף הסל אינו מתבטל בתוכם בשישים מטעם שנתבאר ביורה דעה סימן צ"ט.

ומכל־מקום אם לא הגעילן כלל ומלח בהן בשר בפסח מותר לאכול בשר זה בפסח אפילו אם ידוע לו שנבלע בהן חמץ הרבה פעמים ע"י מליחה או על ידי חמי האור, אף על פי כן מותר לאכול בשר זה בפסח שאין המלח מפליט מה שבלוע בתוך כלים כמו שנתבאר בסי' תמ"ז עיין שם כל פרטי דין זה:

~ יום שני ~

לו מחבת שמטגנין בה עיסת חמץ כל השנה בשמן או בשומן יש אומרים שצריכה ליבון גמור כדינו להשתמש בה בפסח לפי שלפעמים נשרף ונכלה השמן או השומן שתחת כל העיסה או שתחת מקצתה ונבלע בה טעם העיסה במחבת על ידי האור בלבד שלא על ידי משקה וטעם זה אינו נפלט ממנה על ידי הגעלה אלא על ידי ליבון דכבולעו כך פולטו.

ויש חולקין על זה ואומרים שאם באנו לחוש לזה אם כן כל קדירות של מתכות שמבשל בהן חמץ כל השנה לא תועיל להן הגעלה כי לפעמים מקדיח הרוטב ונחסר הרבה עד שהתבשיל נשרף ונדבק לדופני הכלי והטעם שאין אנו חוששים לזה לפי שאע"פ שהתבשיל נשרף ונדבק לדופני הכלי מכל־מקום לחלוחית משקה יש בתוכו ובפנימיותו ולא נתייבש אלא צד החיצון שאצל דופן הקדירה וגם שם יש קצת לחלוחית משקה אלא שהוא יבש ואין הקדירה נקראת בשביל כך תשמישה על ידי האור להצריכה ליבון והוא הדין והוא הטעם למחבת שמטגנין בה.

אבל מחבת שאפו בה עיסה אף על פי שמשח את המחבת בשמן או בשומן תחת העיסה כדי שלא תשרף אין זה נקרא טיגון אלא אפייה כיון שאין העיסה רוחשת בשמן או בשומן והרי נבלע בה החמץ על ידי האור בלבד וצריכה ליבון גמור כדינו וכן הדין באגנות שאופין בהן עוגות:

לז ולענין הלכה במחבת הבלוע משאר איסורין יש להחמיר לכתחילה כסברא הראשונה אבל מחבת הבלוע מחמץ יש להקל כסברא האחרונה שהרי יש אומרים שכל הכלים אפילו תשמישן על ידי האור בלבד די להם בהגעלה לפסח. ואם המחבת היא ארוכה ואי אפשר להכניסה כולה כאחת בתוך כלי ראשון יכנים חציה והופכה ומכנים חציה האחרת ואם היא ארוכה ביותר שאף אם יכניסנה חצאין ישאר באמצעיתה מקום שלא נגעל ילבן אותו מקום באור או ישים עליו גחלים עד שאם יגע אדם בצד החיצון כנגד אותו מקום יהיה היד סולדת בו וכן יעשה בשאר כל הכלים שהן ארוכין ביותר:

~ יום שלישי ~

לח כל כלי שיש בו טלאי (אם הטלאי הוא בצד פנימי של הכלי) אינו נכשר בהגעלה עד שיסיר את הטלאי קודם ההגעלה לפי שהבלוע שבעובי הכותל תחת הטלאי אינו נפלט לגמרי מן הכלי על ידי הגעלה שהטלאי מעכב על הרותחים שבתוך הכלי ואין בהם כח להפליט הבלוע שמעבר לטלאי (ואפילו אם מכנים כל הכלי לתוך רותחין ונמצא שהרותחין מגיעין גם בצד החיצון של הכלי שאין שם טלאי, אף־על־פי־כן אין בהן כח להפליט הבלוע משם לפי שכבולעו כך פולטו והאיסור נבלע בצד הכלי מצד הפנימי שלו ששם הוא דרך תשמישו וצריך להפליט האיסור גם כן מצד הפנימי של הכלי על ידי הרותחין שבתוך הכלי וכיון שיש שם טלאי אין כח ברותחין שבתוך הכלי להפליט כל האיסור שמעבר לטלאי) בפעם אחת אלא נפלט הוא מעט מעט ועל ידי הגעלה זו נפלט מעט וכשישתמשו בו בפסח יהיה חוזר ונפלט מעט ולפיכך אין לו תקנה אלא שילבן מקום הטלאי ליבון גמור כדינו שהאש שורף את כל הבלוע אף שמעבר לטלאי שבתוך הכלי ואם הוא כלי של עץ אין לו תקנה עד שיסיר הטלאי קודם ההגעלה.

במה דברים אמורים כשקדמה בליעת האיסור בכלי להטלאי דהיינו שקודם ששמו הטלאי בכלי כבר נשתמש ונבלע איסור בכלי במקום הטלאי ואותו בלוע כשמשימין עליו טלאי אינו נפלט לגמרי מן הכלי על ידי הגעלה אבל אם קדם הטלאי לבליעת האיסור בכלי דהיינו ששמו הטלאי בכלי כשהיה הכלי חדש שלא נבלע בו איסור עדיין או אפילו נבלע בו איסור אלא שהגעילו והכשירו קודם ששמו בו את הטלאי ואחר כך חזר ונשתמש בו איסור וכן אפילו אם לא הגעילו עד לאחר שימת הטלאי אלא שבשעה שהגעילו ליבן את מקום הטלאי כדינו ואח"כ חזר ונשתמש ונבלע בו איסור כל זה נקרא קדם הטלאי לבליעת האיסור בכלי והרי הוא נכשר על ידי הגעלה ואף הבלוע שתחת הטלאי נפלט על ידי הגעלה זו כיון שהוא נבלע שם כשהיה הטלאי כבר שם מודבק בכלי הרי הוא נפלט גם כן כשהטלאי מודבק בכלי דכבולעו כך פולטו ומכל־מקום אם אין הטלאי מודבק לכלי יפה אלא יש שם קצת סדק וגומא בענין שיש לחוש שמא נכנס שם תחת הטלאי קצת משהו מממשות האיסור צריך להניח גחלים בוערות על הטלאי (וישהה אותם עד שאם יגע אדם בצד החיצון כנגד אותו מקום יהיה היד סולדת בו

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

או עד שאם יניח שם קש או חוט יהיו נשרפין לפי המנהג שנתבאר למעלה) כדי שישרוף ממשות האיסור שתחתיו אם ישנו שם או ירחיב הסדק הרבה כ"כ עד שיוכל לנקר בתוכו יפה ולהוציא כל מה שבתוכו.

~ יום רביעי ~

ויש אומרים שאפילו אם קדמה בליעת איסור להטלאי הרי הוא נכשר בהגעלה שההגעלה מפלטת אף הבלוע שמעבר לטלאי אלא שאם קדם תשמיש האיסור בכלי להטלאי והטלאי הוא במקום שמשתמשין בו בקבע דהיינו מצד הפנימי של הכלי אנו חוששין שמא נשאר משהו ממשות החמץ בכלי תחת הטלאי ולפיכך אף אם הוא מודבק יפה להכלי צריך להניח גחלים על הטלאי כדי שישרוף ממשות האיסור שתחתיו או יגביהנו מעט בענין שיוכל לנקר תחתיו יפה אבל אם קדם הטלאי לבליעת האיסור בכלי אין צריך להניח עליו גחלים אלא אם כן אינו מודבק יפה להכלי.

ולענין פסק הלכה יש להקל כסברא האחרונה ומכל־מקום במקום שאפשר טוב לחוש לסברא הראשונה:

לט וכל זה בטלאי שהוא כעין טס ומודבק לכלי על ידי מסמרים כמו שהוא דרך להמצא ביורות ובאלפסין אבל טלאי שלא נדבק בכלי על ידי מסמרים אלא על ידי האש כמו שהוא דרך לעשות בכלי בדיל שנקבו שמטיפין עליהם בדיל שניתך באש הרי הם נכשרים בהגעלה ואין צריך להניח גחלים על הטלאי אף אם קדמה בליעת האיסור בכלי לפי שעל ידי חום הבדיל נשרף כל ממשות האיסור שתחתיו אם ישנו שם וגם הבלוע שמעבר לטלאי נפלט בהגעלה ואין הטלאי מעכב כלל כיון שאינו מודבק לכלי על ידי מסמרים אלא על ידי חום האש הרי נעשה הכל גוף אחד וכלי אחד ממש.

ואין צריך לומר אם בעת שימת הטלאי ליבן את מקום הטלאי באור כמו שהוא דרך לעשות בכלי ברזל שניקבו שמשימין חתיכת ברזל על הנקב ועל ידי האש מתחברת חתיכה זו לגוף הכלי ונעשה הכל גוף אחד שאז אין צריך להגעיל כלל את המקום שנתלבן באור אם לא נשתמש בו איסור אחר כך:

~ יום חמישי ~

מ רושם שהאומנים עושים בתוך הכלי להכיר מעשה ידיהם הרי הוא נכשר בהגעלה מאחר שנעשה כשהכלי היה חדש הרי קדם הוא לבליעת האיסור בכלי וכבולעו כך פולטו ובלבד שינקר אותו היטיב או יניח עליו גחלים:

מא כיסוי של ברזל שמכסים בו הקדירה כל השנה צריך הגעלה בכלי ראשון דכיון שהוא מזיע מחום התבשיל שבקדירה הרי נבלע בו החמץ על ידי חום כלי ראשון וכבולעו כך פולטו.

ואם לא הגעילו ושכח ושמו בפסח על הקדירה שיש בה תבשיל רותח אם נזכר מיד והסירו מן הקדירה וראה שהוא יבש עדיין שלא התחיל להזיע מחום התבשיל שבקדירה הרי התבשיל מותר אפילו באכילה אם לא נגע בו הכיסוי וגם הקדירה מותרת אע"פ שנגע בה הכיסוי שאין איסור יוצא מכלי לכלי בלא רוטב כמו שנתבאר ביורה דעה סי' ק"ה אבל אם שהה הכיסוי מעט על הקדירה בענין שיש לחוש שמא כבר התחיל צד הפנימי של הכיסוי להזיע עד שהיד סולדת בו בזיעה זו וחזר ונתייבש מחמת חום ואין צריך לומר אם כשמסיר הכיסוי מהקדירה רואה בו קצת לחלוחית שהיד סולדת בו שהזיע מחום התבשיל שבקדירה הרי התבשיל והקדירה אסורין (אם הכיסוי הוא בן יומו או אפילו אינו בן יומו לפי מנהג מדינות אלו שאוסרין נותן טעם לפגם בפסח או לפי מנהג קצת מקומות שמחמירים בכיסוי קדירה אפילו בשאר איסורין ואוסרין אף שאינו בן יומו כמו שנתבאר ביורה דעה סי' צ"ג עיין שם) לפי שההבל העולה מהתבשיל להכיסוי הוא מחבר את זיעת הכיסוי עם התבשיל ונעשה כאילו נתערבה הזיעה בתבשיל וזיעה זו יש בה טעם חמץ שהוא נפלט מן הכיסוי כשהוא מזיע:

מב כיסוי של ברזל שמשימין על חררה כשנאפת על הכירה צריך ללבנו ליבון גמור כדינו לפי שברוב הפעמים הוא נוגע בגוף החררה שתחתיו ובולע ממנה טעם החמץ שלא על ידי משקה אלא על ידי חום האש בלבד:

~ יום שישי ~

מג כל הכלים אפילו של חרס שנשתמש בהן חמץ כל השנה בצונן מותר להשתמש מצה בפסח אפילו בחמין דכיון שלא נשתמשו בהם אלא בצונן לא בלעו כלום ודי להם בהדחה להעביר מה שדבוק בעין לדופני הכלי חוץ מבית שאור דהיינו כלי שהאשה שורה (ומנחת) בו את השאור ליתנו בעיסה ופעמים שהשאור שוהה הרבה באותו כלי ומחמת חריפותו נבלע טעמו באותו כלי אפילו בצונן ולפיכך אסור להשתמש בו מצה בחמין.

אבל בצונן מותר כגון ליתן בתוכה מצה אפויה צוננת או שאר דבר צונן אפילו לח דרך עראי ומקרה (אבל אין להשתמש בו בקביעות כי־אם לכביסה ולרחיצה כמו שנתבאר בסימן ת"נ) שהצונן אפילו הוא לח אינו מפליט מה שבלוע בתוך הכלי אלא אם כן שוהה בתוכו מעת לעת כמו שנתבאר אבל אסור ללוש בתוכו מצה אף על פי שתשמיש בצונן הוא, מכל־מקום ריח החמץ הבלוע בכלי גורם למהר חימוץ העיסה הנילושה בתוכו קודם הגעלה.

אבל לאחר הגעלה מותר להשתמש בו אפילו בחמין שההגעלה מפלטת כל טעם וריח החמץ הבלוע בכלי אלא אם כן הוא של חרס שאין הגעלה מועלת לו להשתמש בו בחמין או ללוש בתוכו.

ועכשיו בדורות האחרונים נהגו כל ישראל שלא להשתמש

כלל בפסח בכלי חרס כי אם בחדשים אבל כלי חרס הישנים אפילו לא נשתמש בהן חמץ מעולם כי־אם בצונן אין משתמשין בהם בפסח אפילו בצונן:

מד ובית חרוסת דהיינו כלי שנותנין בו חומץ ושאר דבר שיש בו קיוהא וחריפות ורגילין ליתן בתוכה קמח והוא מתחמץ מחמת הקיוהא ועשוי לטבל בו בשר ומחמת חריפות החרוסת (פירוש כל דבר קיוהא נקרא חרוסת) נבלע גם טעם החמץ בתוך הכלי ולפיכך דינו כדין בית שאור שאין משתמשין בו בחמין ולא לשין בתוכו אלא לאחר הגעלה אם אינו כלי חרס.

ויש אומרים שאין הגעלה מועלת כלום לבית שאור ובית חרוסת הואיל וחימוצן קשה שנבלע בהן על ידי חריפות החרוסת או השאור לפיכך אין לו תקנה והעיקר כסברא הראשונה שהבליעה שמחמת החריפות אינה גדולה וחזקה מהבלוע שמחמת חמי האור שהיא נפלטת על ידי הגעלה ברותחין וכל־שכן הבליעה בצונן שמחמת החריפות, ומכל־מקום המנהג במדינות אלו להחמיר כסברא האחרונה במקום שאפשר כגון שהוא כלי של ברזל או נחושת וכיוצא בהם שאפשר ללבנו באור מחמירין ללבנו ליבון קל דהיינו שיהא קש או חוט נשרף עליו מבחוץ אבל כלי חרוסת של בדיל או של עץ שאי אפשר ללבנו די לו בהגעלה בכלי ראשון אבל בית שאור דינו כשאר כל כלי הלישה שנוהגין להחמיר שלא להשתמש בהם בפסח אפילו על ידי הגעלה כמו שיתבאר:

~ שבת קודש ~

מה מדוכה שרגילין לדוך בתוכה שומים ושאר דברים חריפים עם פירורי לחם חמץ הרי דינו כבית חרוסת ואם הוא של בדיל או של עץ די להם בהגעלה בכלי ראשון אלא שאם היא של עץ יש לקלפה בכלי אומנות להחליקה קודם הגעלה לפי שמצויין בה גומות ובקעים ואם היא גדולה מאד שאינו יכול להכניסה לתוך כלי ראשון להגעילה ימלאנה מים רותחין ויכנים בתוכה אבן מלובן עד שיגברו המים ויריתיחו ויעלו ויכסו על כל שפתה דכיון שהרתיחו המים מחמת האבן המלובן שבתוכם הרי חומן גדול כחום כלי ראשון (אבל שאר כל הכלים הגדולים שאינן של עץ ובדיל טוב שירתיח מים בהן עצמן ויעשה כמו שיתבאר בסוף סי' תנ"ב ואל יערה לתוכו רותחין מכלי ראשון אחר ואבן מלובן לפי שיש אומרים שהאבן המלובן אין לו כח לחמם המים חום גדול כחום כלי ראשון ולפיכך אין זו הגעלה חשובה כהגעלת כלי ראשון) ואם היא של ברזל נוהגין ללבנה ליבון קל:

מו אבל מדוכות שלנו שלעולם אין דכין בהם פירורי לחם ולא שאר חמץ אפילו היא של ברזל ונחושת אין צריך ללבנה כלל ואף להגעילה אין צריך מעיקר הדין אלא שלפי שיש לחוש שמא נפל לתוכה פירור חמץ פעם אחת ואחר כך דכו בה תבלין חריפים ונידך גם הפירור חמץ עמהם ומחמת חריפותם נבלע גם הוא עמהם בתוך המדוכה לפיכך טוב להחמיר ולהגעילה בתוך כלי ראשון.

ואם דכו בה תבלין בפסח בלא הגעלה ונתנם בתבשיל מותר לאכול התבשיל בפסח עם התבלין שבתוכה דכיון שבמדוכות שלנו אין בהן אלא חשש שמא נפל לתוכה פירור חמץ ובשביל חשש זה אין לאסור בדיעבד שמעיקר הדין אין לחוש כלל לזה שאין מחזיקין איסור מספק כמבואר ביורה דעה סי' ל"ט (ומ"מ אם עדיין לא נתנם בתבשיל טוב שלא יתנם בתבשיל עד לאחר הפסח דכיון שאפשר להצניעם עד לאחר הפסח הרי זה לכתחלה אבל אם קודם הפסח דכו בה תבלין בלא הגעלה מותר לאכלם בפסח מטעם שנתבאר בסי' תמ"ז ע"ש):

~ 'תורה אור' פרשת בשלח - הפרשה החסידית ~

אָשִׁירָה לַה'[1]

"אָשִׁירָה לַה' כִּי גָאֹה גָּאָה וְגו'" (פָּרָשְׁתֵּנוּ טו, א):
וְתִרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: "גֵּיאָה עַל גֵּיוָתָנַיָּא[2] וְכו'".

יוּבָן בְּהַקְדִּים לְהָבִין עִנְיַן יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לָעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁיְּרִידָה זוֹ צוֹרֶךְ עֲלִיָּה הִיא כַּנּוֹדָע.

1. (תּוֹרַת חַיִּים דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "אָשִׁירָה לַה'" [שְׁמוֹת קסד, ב]. אוֹר הַתּוֹרָה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "קִצּוּר וַהֲכָנַת כּוֹ' לַה'" [בֶּרֶךְ ב עַמּוּד תקטו]. הַנְּהוֹת לְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אָשִׁירָה" [שָׁם עַמּוּד תקט]. – הֶעָרַת כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמוֹ"ר בַּהֶעָרוֹת וְציּוּנִים.

נֶאֱמַר בְּשַׁבָּת פָּרָשַׁת בְּשַׁלַּח, שִׁירָה, יג שְׁבָטִי תקס"ו. וְהוּא הַנְּחַת הַמַּהֲרִי"ל. הַגְּהוֹת וְקִיצּוּר מַאַדְמוֹ"ר הַצֶּמַח צֶדֶק – בְּאוֹר הַתּוֹרָה הַנַּ"ל. בְּגוּף כְּתַב יַד קֹדֶשׁ אַדְמוֹ"ר הַצֶּמַח צֶדֶק נֶחְלַק הַמַּאֲמָר לְג' סְעִיפִים וְנִסְמְנוּ כָּאן בַּחֲצָאי רבּוּע. הַנְּחַת כְּבוֹד קְדוֹשַׁת אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי נִדְפְּסָה בְּמַאֲמָרֵי אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי שְׁמוֹת עַמּוּד קח.

וּרְאֵה בְּתוֹרַת חַיִּים הַנַּ"ל.

בֵּיאוּר עַל הַמַּאֲמָר וּמַתְחִיל "אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת" (הַנְּחַת הַמַּהֲרִי"ל?) נִדְפַּס בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים תקס"ו חֵלֶק א עַמּוּד רצ. הַגְּהוֹת – בְּאוֹר הַתּוֹרָה בְּשַׁלַּח (שְׁמוֹת בֶּרֶךְ ח) עַמּוּד ב/תתקסא. הַנְּחַת אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי נִדְפְּסָה בְּמַאֲמָרֵי אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי שְׁמוֹת עַמּוּד קכב).

2. (גֵּאֶה עַל גֵּאִים).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

וְהִנֵּה, הַנְּשָׁמָה קוֹדֶם בּוֹאָהּ לָעוֹלָם הַזֶּה הָיְתָה עוֹמֶדֶת לִפְנֵי ה' בְּיִרְאָה וְאַהֲבָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (מְלָכִים ב' ה, טז): "חַי ה' אֲשֶׁר עָמַדְתִּי לְפָנָיו". וְאִי אֶפְשָׁר לָהּ לַעֲמוֹד לְמַעְלָה לִפְנֵי ה' בְּלֹא דְּחִילוּ וּרְחִימוּ, כִּי בְּלֹא דְּחִילוּ וּרְחִימוּ לֹא פָּרְחָה לְעֵילָא[3].

וְעַל זֶה נֶאֱמַר (יְחֶזְקֵאל א, יד): "וְהַחַיּוֹת רָצוֹא וָשׁוֹב כְּמַרְאֵה הַבָּזָק" (הַגַּם שֶׁזֶּה נֶאֱמַר עַל הַמַּלְאָכִים, הוּא הַדִּין לַנְּשָׁמוֹת וְכָל צְבָא מַעְלָה) – "רָצוֹא" – בְּאַהֲבָה לִהְיוֹת נִכְסְפָה וְגַם כָּלְתָה נַפְשׁוֹ[4] כו'. "וָשׁוֹב" – בְּיִרְאָה, כִּי מִי הוּא אֲשֶׁר עָרַב לִבּוֹ לָגֶשֶׁת[5] כו'.

אַךְ בִּירִידָתָהּ לָעוֹלָם־הַזֶּה נִתְעַלְּמוּ הַדְּחִילוּ וּרְחִימוּ, וְנִתְלַבְּשָׁה בַּגּוּף הַגַּשְׁמִי, וְלֹא יָכְלָה עוֹד לִהְיוֹת תָּמִיד בִּבְחִינַת "רָצוֹא וָשׁוֹב כְּמַרְאֵה הַבָּזָק" כְּמוֹ שֶׁהָיְתָה לְמַעְלָה, כִּי אִם לִפְרָקִים וְעִתִּים מְזוּמָנִים שֶׁתִּתְעוֹרֵר[6] הָאַהֲבָה. וְאַף גַּם זֹאת, אֵין עָרוֹךְ אַהֲבָה וְיִרְאָה זוֹ לְגַבֵּי אַהֲבָה וְיִרְאָה שֶׁהָיָה לָהּ מִימֵי קֶדֶם. וִירִידָה זוֹ הִיא צוֹרֶךְ עֲלִיָּיה, שֶׁתִּתְעַלֶּה בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת.

וְצָרִיךְ לְהָבִין הַיִּתְרוֹן וְהַמַּעֲלָה שֶׁבְּעֵסֶק הַתּוֹרָה וְקִיּוּם[7] הַמִּצְוֹת – יֶתֶר עַל דְּחִילוּ וּרְחִימוּ שֶׁהָיָה לָהּ.

אַךְ הִנֵּה נוֹדַע מַאֲמָר[8]: "אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת, הַמְחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ בְּכָל יוֹם תָּמִיד מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית", שֶׁמֵּרֵאשִׁית הִשְׁתַּלְשְׁלוּת וְעַד סוֹף כָּל הַנִּבְרָאִים, הֵם מִתְחַדְּשִׁים בְּכָל יוֹם מֵאַיִן לְיֵשׁ. וְהִתְחַדְּשׁוּת זוֹ הִיא בִּבְחִינַת 'מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין', לִהְיוֹת דֶּרֶךְ הִשְׁתַּלְשְׁלוּת מֵעֵילָּה לְעֵילָּה, תְּחִלָּה רוּחָנִיּוּת, עוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים וּשְׁכָלִים נִבְדָּלִים, וְאַחַר כַּךְ יוֹרֵד וּמִשְׁתַּלְשֵׁל לְמַטָּה מַטָּה, עַד שֶׁנִּתְגַּשֵּׁם הַחַיּוּת לִהְיוֹת מַעֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ גַּשְׁמִיִּים.

וְכִמְשַׁל הַנְּשָׁמָה הַמִּתְפַּשֶּׁטֶת בַּגּוּף, שֶׁרֵאשִׁית הַגִּלּוּי – בַּמּוֹחַ – הַשֵּׂכֶל, וְאַחַר כַּךְ בַּפֶּה – הַדִּבּוּר; וְאַחַר כַּךְ בַּיָּדַיִם – הַמַּעֲשֶׂה כו'. וְהִתְחַדְּשׁוּת זוֹ, לִהְיוֹת בִּבְחִינַת מַעֲלָה וּמַטָּה, רוּחָנִיּוּת וְגַשְׁמִיּוּת – הוּא "בְּטוּבוֹ", שֶׁהִיא מִדַּת טוּבוֹ וְרַחֲמָנוּתוֹ. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (תְּהִלִּים קמה, ט): "טוֹב ה' לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו". כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ אֵין־סוֹף הַ'סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין', "הַשָּׁוֶה[9] וּמַשְׁוֶה קָטֹן וְגָדוֹל[10]" – מַעֲלָה וּמַטָּה, גַּשְׁמִיּוּת וְרוּחָנִיּוּת שָׁוִין לְפָנָיו כו'.

וְזֶהוּ "אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת" – פֵּירוּשׁ: שֶׁאֲפִילוּ בְּחִינַת "נִפְלָאוֹת", שֶׁהֵן "עָלְמִין סְתִימִין" כו' – אֵין עָרוֹךְ אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (פִּרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פט"ו, יא): "עֹשֵׂה פֶלֶא" – שֶׁבְּחִינַת פֶּלֶא הוּא בְּחִינַת עֲשִׂיָּה כו'.

וְהִנֵּה, דְּבֵיקוּת הַנֶּפֶשׁ בְּשָׁרְשָׁהּ בָּאֱלֹקִים חַיִּים הִיא מֵחֲמַת הַשָּׂגָתָהּ אֶת הַחַיּוּת הַמִּתְפַּשֵּׁט מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְהַחַיּוֹת הָעוֹלָמוֹת, "כִּי עִמְּךָ מְקוֹר חַיִּים כו'" (תְּהִלִּים לו, י), שֶׁעַל יְדֵי זֶה הִיא בִּבְחִינַת רָצוֹא "לְאַהֲבָה אֶת ה' [..] כִּי הוּא חַיֶּיךָ" (נִצָּבִים ל, כ) – "חַיֶּיךָ" דַּוְקָא.

אַךְ "אִם רָץ לִבְּךָ שׁוּב לָאֶחָד"[11], לְפִי שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ בְּעַצְמוֹ הוּא "אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת" וְ"עוֹשֵׂה פֶלֶא", וְאֵינוֹ בִּכְלָל הַשָּׂגַת הַנֶּפֶשׁ וּדְבֵקוּתָהּ, וּלְכָךְ הִיא בִּבְחִינַת שׁוּב.

וְזֶהוּ "נוֹרָא תְּהִלּוֹת, אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת"[12]; "נוֹרָא תְּהִלּוֹת עוֹשֵׂה פֶלֶא" (פִּרְשָׁתֵנוּ שָׁם): כִּי לְפִי שֶׁהוּא "אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת", "עוֹשֵׂה פֶלֶא", לְכָךְ הוּא "נוֹרָא תְּהִלּוֹת" – שֶׁיִּרְאִים לְהַלְּלוֹ כו'; אֲבָל עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת תִּהְיֶה דְּבֵיקוּת הַנֶּפֶשׁ בִּבְחִינַת 'סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין' – "אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת".

כִּי הִנֵּה הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת נִמְשָׁכִים מִבְּחִינַת "אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת" וְ'סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין'. וְזֶה הָיָה עִנְיַן קְרִיעַת יַם־סוּף קוֹדֶם מַתַּן־תּוֹרָה – "הָפַךְ יָם לְיַבֶּשָׁה" (תְּהִלִּים סו, ו), שֶׁהָיָם הוּא בְּחִינַת עָלְמָא־דְּאִתְכַּסְיָא, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה[13]: "כָּל מַה שֶׁיֵּשׁ בַּיַּבָּשָׁה יֵשׁ בַּיָּם". אֶלָּא שֶׁהַמַּיִם מְכַסִּים וְאֵינָם נִרְאִים; שֶׁבְּחִינַת עָלְמָא־דְּאִתְכַּסְיָא בָּא לִידֵי גִּילּוּי בִּבְחִינַת עָלְמָא־דְּאִתְגַּלְיָא כְּדֵי לִהְיוֹת גִּילּוּי הַמִּשְׁכַּת הַתּוֹרָה בְּמַתַּן־תּוֹרָה.

וְהִנֵּה, צִירוּפֵי אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה נִקְרָאוּ בְּשֵׁם "סוּסִים"[14], עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל. וְעַל זֶה נֶאֱמַר (פִּרְשָׁתֵנוּ שָׁם): "סוּס וְרוֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם", כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר, מִפְּנֵי שֶׁהַסּוּס, הַגַּם שֶׁהוּא טָפֵל

3. (בְּלִי יִרְאָה וְאַהֲבָה לֹא פּוֹרַחַת לְמַעְלָה. רְאֵה תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן יו"ד דַּף כה, ב).

4. (בְּתְהִלִּים פד, ג: "נִכְסְפָה וְגַם כָּלְתָה נַפְשִׁי". וְכֵן הוּא בִּכְתַב יָד 1052).

5. (עַל פִּי יִרְמְיָה ל, כא: "כִּי מִי הוּא זֶה עָרַב אֶת לִבּוֹ לָגֶשֶׁת אֵלַי נְאֻם ה'").

6. [בִּכְתַב יָד הַנַּ"ל: שֶׁתְּעוֹרֵר].

7. [שָׁם: כָּל].

8. (בְּרִכַּת "יוֹצֵר אוֹר").

9. (פִּיּוּט לְיָמִים נוֹרָאִים "וְכָל מַאֲמִינִים").

10. (קָטֹן וְגָדוֹל: – בִּכְתַב יָד שָׁם לֵיתָא וְנִכְתַּב בִּמְקוֹמוֹ: כו').

11. (סֵפֶר יְצִירָה פֶּרֶק א מִשְׁנָה ח).

12. (בְּרִכַּת "יוֹצֵר אוֹר").

13. (חוּלִּין קכז, א. יְרוּשַׁלְמִי שַׁבָּת פֶּרֶק יד הֲלָכָה א).

14. (רְאֵה תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה, ח, א. רְאֵה גַּם לְעֵיל סב, ג וְאֵילָךְ. לְקַמָּן דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "לְסוּסָתִי" סג, ד וְאֵילָךְ).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לְרוֹכְבוֹ, עַל כָּל זֶה יֵשׁ בּוֹ מַעֲלָה יְתֵירָה, שֶׁיָּכוֹל לָרוּץ וּלְהוֹלִיךְ אֶת הָרוֹכֵב לְמָקוֹם שֶׁלֹּא הָיָה הָרוֹכֵב יָכוֹל לְהַגִּיעַ שָׁם בְּלִי סוּם.

כָּךְ כָּל צִירוּפֵי אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה יֵשׁ בָּהֶם יִתְרוֹן וּמַעֲלָה זוֹ, שֶׁבִּדְבֵיקוּת נֶפֶשׁ הָאָדָם בְּצִירוּפֵי אוֹתִיּוֹת, אַף שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ וּמֵבִין הָעִנְיָן בְּעֵין הַשֵּׂכֶל, רַק שֶׁהוֹגֶה וּמְדַבֵּר בָּהֶם (לַאֲפוּקֵי הִרְהוּר דְּלָאו כְּדִבּוּר דְּמִי[15]), הֲרֵי הֵם מַעֲלִים אֶת הַנֶּפֶשׁ לְמָקוֹם שֶׁלֹּא הָיְתָה הַנֶּפֶשׁ מַגַּעַת שָׁם מִצַּד שָׁרְשָׁהּ.

כִּי שֹׁרֶשׁ אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה הִיא הַגְּבֹהָה לְמַעְלָה מִשֹּׁרֶשׁ הַנֶּפֶשׁ. דְּ"אַבָּא יָסַד בְּרַתָּא"[16]. אֶלָּא שֶׁהָאָדָם צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּחִינַת 'רוֹכֵב' לְהָאוֹתִיּוֹת, שֶׁיְּהֵא מוֹשֵׁךְ וּמַנְהִיג עַל יְדֵי דְּחִילוּ וּרְחִימוּ, שֶׁיְּעוֹרֵר כְּפִי אֲשֶׁר יוּכַל שְׂאֵת, "כָּל חָד לְפוּם שִׁיעוּרָא דִילֵיהּ"[17]. וַאֲפִילוּ הָאַהֲבָה הַטִּבְעִית הַמְסוּתֶּרֶת בּוֹ, כִּי בְּלֹא דְּחִילוּ וּרְחִימוּ כְּלָל – לֹא פָּרְחָא לְעֵילָּא.

וּכְמוֹ שֶׁהוּא לְעִנְיַן תּוֹרָה, כָּךְ הוּא לְעִנְיַן שְׁאַר מִצְוֹת, דִּכְתִיב (וַיֵּרָא יח, יט): "וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה' לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט, לְמַעַן הָבִיא ה' עַל אַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלָיו". שֶׁעַל יְדֵי הַמִּצְוֹת שֶׁנִּקְרְאוּ דֶּרֶךְ כְּלָל בְּשֵׁם "צְדָקָה וּמִשְׁפָּט", כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר, נִמְשָׁךְ עַל בְּחִינַת אַבְרָהָם שֶׁהִיא מִדַּת הָאַהֲבָה[18] בְּרָצוֹא – "הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ" (לֶךְ לְךָ יב, ט) – "אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלָיו", "עָלָיו" דַּיְיקָא, הוּא בְּחִינַת "אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת" שֶׁהוּא לְמַעְלָה מֵהַשָּׂגַת הַנֶּפֶשׁ וּדְבֵיקוּתוֹ בֶּאֱלֹקִים חַיִּים, שֶׁלָּכֵן הִיא בְּחִינַת שׁוֹב כַּנַּ"ל. :

[ב)] וּבִיאוּר זֶה הוּא:

כִּי הִנֵּה "דֶּרֶךְ הַוָּיָה" – פֵּירוּשׁ: דֶּרֶךְ וּמְבוֹא לִהְיוֹת הַוָּיָה. דְּהַיְינוּ, שֶׁיִּהְיֶה בְּחִינַת "הַוָּיָה", הַמּוֹרָה עַל הִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת מֵאַיִן לְיֵשׁ עַל יְדֵי אוֹתִיּוֹת שֵׁם הַוָּיָ"ה – יו"ד – חָכְמָה כו'[19]. כִּי הֲרֵי הוּא יִתְבָּרֵךְ לְמַעְלָה מִן הַחָכְמָה, וְ"אֲנִתְּ הוּא חַכִּים כו'"[20]. פֵּירוּשׁ – עַל דֶּרֶךְ "בַּמָּקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גְדוּלָּתוֹ שָׁם אַתָּה מוֹצֵא עֲנָוְתָנוּתוֹ"[21]. כִּי "כּוּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ" (תְּהִלִּים קד, כד) עֲשִׂיָּה גַּשְׁמִית. וּכְתִיב (יְשַׁעְיָה מב, ח): "אֲנִי הַוָּיָה הוּא שְׁמִי" – "שְׁמִי" בִּלְבָד, כִּמְשֹׁל הַשֵּׁם שֶׁאֵינוֹ מֵעֵרֶךְ וּמַהוּת הָעַצְמִית כו'.

וְ"עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם הָיָה הוּא וּשְׁמוֹ בִּלְבָד"[22]. פֵּירוּשׁ "בִּלְבָד" – בִּבְחִינַת הֶעְלֵם. וּכְדֵי לִהְיוֹת הַוָּיָה בִּבְחִינַת גִּילּוּי, נִמְשְׁכָה מִדַּת טוּבוֹ וְרַחֲמָנוּתוֹ – "טוֹב ה' לַכֹּל, וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו" (תְּהִלִּים קמה, ט); "הַמְחַדֵּשׁ בְּטוּבוֹ כו'"; "הַטּוֹב כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמֶיךָ כו'"[23], הִיא בְּחִינַת "רַחֲמִים רַבִּים" שֶׁלִּפְנֵי הָאֲצִילוּת, שֶׁהוּא לְמַעְלָה מַעְלָה מִסֵּדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת.

כִּי מִדַּת הָרַחֲמִים שֶׁבְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת יֵשׁ כְּנֶגְדָּהּ מִדַּת הַדִּין הַמְצַמְצֶמֶת – "יְמִינָא וּשְׂמָאלָא" כו', וְהִיא בְּחִינַת מִדָּה וּגְבוּל. אֲבָל "רַחֲמִים רַבִּים" שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשְׁתַּלְשְׁלוּת, הוּא רַחְמָנוּת שֶׁאֵין לָהּ שִׁיעוּר וְלֹא עֵרֶךְ; אֲפִילוּ בְּעֵרֶךְ אָדָם שֶׁמְּרַחֵם עַל הַזְּבוּב – שֶׁרְחוֹקָה הִיא מִמָּהוּת וּמַדְרֵגַת הָאָדָם – עַל כָּל זֶה יֵשׁ לָהּ אֵיזֶה עֵרֶךְ שֶׁהִיא בְּרִיָּה כָּמוֹהוּ. מַה שֶּׁאֵין כֵּן לְאֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא – אֵין עֵרוּךְ אֵלָיו כְּלָל, וַאֲפִילוּ עוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים – בְּחִינַת "נִפְלָאוֹת", וְלָכֵן גַּם עֲלֵיהֶם נוֹפֵל מִדַּת הָרַחֲמִים הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת, כִּי הוּא אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַ'סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין' כו', וְהוּא "הַשָּׁוֶה וּמַשְׁוֶה כו'"[24].

וְעַל זֶה נֶאֱמַר "חַנּוּן וְרַחוּם הַוָּיָה" (תְּהִלִּים קיא, ד), שֶׁהַקְּדִים בְּחִינַת "חַנּוּן וְרַחוּם" לִהְיוֹת "הַוָּיָה", שֶׁהֵן הֵן "י"ג מְכִילִין דְּרַחֲמֵי"[25] – מְקוֹר הָאֲצִילוּת כו', כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר. וְזֶהוּ "דֶּרֶךְ" וְהַמְשָׁכָה לִהְיוֹת בְּחִינַת "הַוָּיָ"ה", וְהִיא עַל יְדֵי אִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא בִּ"צְדָקָה וּמִשְׁפָּט", שֶׁהֵן דֶּרֶךְ כְּלָל כָּל מִצְוֹת הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

וּבִפְרָטוּת הוּא מִצְוַת הַצְּדָקָה, שֶׁהִיא הִתְעוֹרְרוּת מִדַּת הָרַחֲמָנוּת לְהַשְׁפִּיעַ בְּמִדַּת טוּבוֹ וְחַסְדּוֹ "לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים" (יְשַׁעְיָה נז, טו), וְעַל יְדֵי זֶה אִתְעָרוּתָא־דִלְעֵילָּא לִהְיוֹת "דֶּרֶךְ הַוָּיָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה כו'", שֶׁיְּהֵא הִתְלַבְּשׁוּת

15. (בְּרָכוֹת כ, ב).

16. (אַבָּא (חָכְמָה) יָסַד הַבַּת (מַלְכוּת). זֹהַר חֵלֶק ג פִּנְחָס רמח, א. רנו, ב. רנח א. תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן כא דַּף סא, ב).

17. (כָּל אֶחָד לְפִי שִׁיעוּרוֹ. זֹהַר חֵלֶק א וַיֵּרָא קג, ב).

18. (רְאֵה יְשַׁעְיָה מא ח: "אַבְרָהָם אֹהֲבִי". רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א לֶךְ לְךָ פה, א. חֵלֶק ג וָאֶתְחַנַּן רסג, ב. רסז, א. תַּנְיָא, אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן יג).

19. (ה' – בִּינָה, ו' – ז"א, ה' אַחֲרוֹנָה – מַלְכוּת. – תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה ו, א. וּרְאֵה תַּנְיָא אִגֶּרֶת הַתְּשׁוּבָה פֶּרֶק ד. וּרְאֵה זֹהַר בְּרֵאשִׁית לא, א. רַעְיָא מְהֵימְנָא מִשְׁפָּטִים קכג ב. אִדְּרָא זוּטָא הַאֲזִינוּ רצ, ב וּרְאֵה פַּרְדֵּס שַׁעַר (כז) הָאוֹתִיּוֹת פֶּרֶק יג).

20. ("וְלָא בְּחָכְמָה יְדִיעָא". – תִּקּוּנֵי זֹהַר בַּהַקְדָּמָה "פָּתַח אֵלִיָּהוּ" יז, א. תַּרְגּוּם: אַתָּה הוּא חָכָם וְלֹא בַּחָכְמָה הַיְדוּעָה (לַנִּבְרָאִים)).

21. (מְגִילָּה לא, א).

22. (פִּרְקֵי דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פֶּרֶק ג).

23. (נוֹסַח תְּפִלַּת הַעֲמִידָה).

24. ("קָטֹן וְגָדוֹל". פִּיּוּט לְיָמִים נוֹרָאִים "וְכָל מַאֲמִינִים").

25. (י"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אור אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא בִּבְחִינַת תּוֹרָה וּמִצְוֹת. וְלִהְיוֹת "אַנְתְּ חַכִּים כּוּ'", שֶׁהוּא מִדַּת טוּבוֹ וְרַחְמָנוּתוֹ לִהְיוֹת הִתְלַבְּשׁוּת זֶה וְהַמִּשְׁכָּה זוֹ, כְּמַאֲמָר[26]: "אָב הָרַחֲמָן, הַמְּהוֹלָל כּוּ'".

וְעַל זֶה נֶאֱמַר (תְּהִלִּים צט, ד): "מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בְּיַעֲקֹב אַתָּה עָשִׂיתָ", שֶׁעַל יְדֵי "מִשְׁפָּט וּצְדָקָה" שֶׁ"בְּיַעֲקֹב" נַעֲשָׂה בְּחִינַת "אַתָּה", דְּהַיְינוּ גִּילּוּי אֱלֹהוּת.

אַךְ הִנֵּה בִּצְדָקָה זוֹ – "מִשְׁפָּט" כְּתִיב בָּהּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (וַיֵּרָא יח, יט): "לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט"; "מִשְׁפָּט וּצְדָקָה בְּיַעֲקֹב". כִּי לֹא דַּי לְעוֹרֵר בְּחִינַת חַסְדּוֹ וְטוּבוֹ יִתְבָּרֵךְ בִּלְבָד. כִּי מֵאַחַר שֶׁהִיא הִתְעוֹרְרוּת בְּחִינַת אֵין־סוֹף "הַשָּׁוֶה וּמַשְׁוֶה כּוּ'", הִנֵּה בִּבְחִינָה זוֹ נֶאֱמַר (מִשְׁלֵי ל, כח): "שְׁמָמִית בְּיָדַיִם תְּתַפֵּשׂ וְהִיא בְּהֵיכְלֵי מֶלֶךְ", שֶׁגַּם הַשְּׁמָמִית – הִיא בְּחִינַת הַקְּלִיפָּה וְסִטְרָא־אָחֳרָא – יֵשׁ לָהּ יְנִיקָה וַאֲחִיזָה כּוּ'. וּכְעִנְיַן "לֹא כְאַבְרָהָם שֶׁיָּצָא מִמֶּנּוּ יִשְׁמָעֵאל כּוּ'"[27].

וְצָרִיךְ לְעוֹרֵר בְּחִינַת "מִשְׁפָּט" לְמַעְלָה, שֶׁלֹּא יוּמְשַׁךְ חַיּוּת וְיִנִיקָה אֶלָּא בְּסִטְרָא־דִקְדוּשָׁה – "יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ [..], יִשָּׂא ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ" (נָשֹׂא ו, כה־כו), הַיְינוּ פְּנִימִית וְעִיקַּר הַחַיּוּת. אֲבָל יְנִיקַת הַחִיצוֹנִים וְסִטְרָא־אָחֳרָא הִיא מִמּוֹתְרוֹת צִפְּרָנַיִם וּשְׂעָרוֹת כּוּ'. וּבְחִינַת מִשְׁפָּט זֶה אֲשֶׁר לֵאלֹהִים – הוּא[28] עַל יְדֵי אִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא, בְּחִינַת מִשְׁפָּט שֶׁעוֹשֶׂה הָאָדָם בְּנַפְשׁוֹ עַל מוֹתְרוֹת חַיֵּי גּוּפוֹ נֶגֶד הַצְּדָקָה.

כִּי הִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל: "חַייְךָ קוֹדְמִין לְחַיֵּי חֲבֵירְךָ". וְדַוְקָא "חַייְךָ" מַמָּשׁ, כְּמִשְׁלַל הַקִּיתוֹן שֶׁל מַיִם שֶׁאִם יִשְׁתּוּ שְׁנֵיהֶם יָמוּתוּ כּוּ', כְּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא[29]. מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַמּוֹתְרוֹת שֶׁלְּךָ אֵינָן קוֹדְמִין לְחַיֵּי חֲבֵירְךָ, שֶׁאֵינוֹ בְּדִין שֶׁיְּפַנֵּק הָאָדָם אֶת נַפְשׁוֹ בְּתַפְנוּקֵי עָלְמָא וַחֲבֵירוֹ יָמוּת בְּרָעָב חַס וְשָׁלוֹם.

וְעַל יְדֵי מִשְׁפָּט זֶה שֶׁעוֹשֶׂה הָאָדָם, שֶׁלֹּא לָתֵת יְנִיקָה וְחַיּוּת מוֹתְרוֹת הַגּוּף – גּוֹרֵם לְמַעְלָה בְּחִינַת מִשְׁפָּט, שֶׁלֹּא יוּמְשַׁךְ חַיּוּת הַמּוֹתָרוֹת, שֶׁהֵן הַחִיצוֹנִים וְסִטְרָא־אָחֳרָא. וְזֶהוּ שֶׁמְּשַׁבְּחִים וּמְבָרְכִים אֶת ה' (תְּהִלִּים לג, ה): "אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט". :

וְהִנֵּה, גַּם שְׁאַר מִצְוֹת הַתּוֹרָה נִקְרָאוֹת בְּשֵׁם "צְדָקָה" עַל דֶּרֶךְ זֶה:

כִּי רְמַ"ח מִצְוֹת עֲשֵׂה הֵם "רְמַ"ח אֵבָרִין דְּמַלְכָּא"[30]. הַיְינוּ כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל הָאֵבֶר שֶׁמְּלוּבָּשׁ בּוֹ חַיּוּת הַנִּשְׁמָה, שֶׁמִּבַּלְעֲדֵי הַחַיּוּת זֶה, נִשְׁאַר הַגּוּף כְּאֶבֶן דּוֹמֵם; כָּךְ הִנֵּה הַמִּצְוֹת הֵם בְּחִינַת "אִבְרִין דְּמַלְכָּא" – שֶׁמְּלוּבָּשׁ בָּהֶם חַיּוּת וְאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא.

וְלִהְיוֹת נִמְשַׁךְ חַיּוּת זֶה, הוּא גַּם כֵּן מֵחֲמַת מִדַּת טוּבוֹ וְרַחְמָנוּתוֹ, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל, עַל יְדֵי אִתְעָרוּתָא־דִלְתַתָּא בְּקִיּוּם מַעֲשֶׂה הַמִּצְוֹת בְּפוֹעַל מַמָּשׁ. כְּמוֹ תְּפִלִּין, לִכְתּוֹב עַל קְלָף שֶׁל בְּהֵמָה פָּרָשִׁיּוֹת וְאַזְכָּרוֹת, שֶׁעַל יְדֵי זֶה מַמְשִׁיךְ בָּהֶם קְדוּשָׁה עֶלְיוֹנָה מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לִהְיוֹת כִּנְשָׁמָה לְגוּף הַמִּצְוֹת, וְהִיא בְּחִינַת מִדַּת הָרַחֲמִים, לְהַחֲיוֹת לְ"מָאן דְּלֵית לֵיהּ מִגַּרְמֵיהּ"[31] וְכוּ'.

וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב: "לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת" (תְּבוֹא כח, נח. וְעוֹד); "וּשְׁמַרְתֶּם וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם" (עֵקֶב ז, יב) – "אַתֶּם כְּתִיב"[32], כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר[33].

וְלָכֵן נִקְרָא הַמִּקְיָים הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת בְּשֵׁם צַדִּיק. וּמַעֲלַת צַדִּיק הִיא מַעֲלָה רַבָּה מְאֹד, שֶׁשִּׁבְחוֹ הַכָּתוּב (מִשְׁלֵי י, כה): "וְצַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם". וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[34]: רָאָה [..] בַּצַּדִּיקִים כּוּ' עָמַד וּשְׁתָלָן כּוּ'". וְלִכְאוֹרָה לְשׁוֹן צַדִּיק הוּא שֶׁהוּא 'צַדִּיק בְּדִינוֹ', וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה עָוֶל לַבְּרִיּוֹת – וְאֵין זוֹ מַעֲלָה גְּדוֹלָה כָּל כָּךְ?

אֶלָּא עִיקַּר שֵׁם צַדִּיק – עַל שֵׁם שֶׁהוּא בַּעַל צְדָקָה,

26. (בְּרִכַּת "בָּרוּךְ שֶׁאָמַר").

27. (פְּקָדִים נו, א).

28. (עַל פִּי דְּבָרִים א, יז: "כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹקִים הוּא").

29. (בָּבָא מְצִיעָא סב, א: שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין בַּדֶּרֶךְ וּבְיַד אֶחָד מֵהֶן קִתּוֹן שֶׁל מַיִם. אִם שׁוֹתִין שְׁנֵיהֶם – מֵתִים. וְאִם שׁוֹתֶה אֶחָד מֵהֶן – מַגִּיעַ לְיִשּׁוּב . . עַד שֶׁבָּא רַבִּי עֲקִיבָא וְלִמֵּד (בַּהַר כה, לו): "וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ" – חַייְךָ קוֹדְמִים לְחַיֵּי חֲבֵירְךָ. וּרְאֵה תַּנְיָא, אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן טז).

30. (רְאֵה תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן ל).

31. (לְמִי שֶׁאֵין לוֹ מַעֲצָמוֹ. רְאֵה זֹהַר חֵלֶק א וַיֵּצֵא קסח, ב. וְעוֹד).

32. (קְדוֹשִׁים כ, ח: "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקּוֹתַי וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם אֲנִי ה' מְקַדִּשְׁכֶם"; בְּחֻקּוֹתַי כּוּ, ג: "אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם". וּבַזֹּהַר רֵישׁ פָּרָשַׁת בְּחֻקּוֹתַי קיג, ב: "מַאן דְּעָבִיד פִּקּוּדֵי דְאוֹרַיְיתָא וְאָזִיל בְּאוֹרְחוֹי כִּבְיָכוֹל, כְּאִילּוּ עָבִיד לֵיהּ לְעִילָּא, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּאִילּוּ עֲשָׂאוּנִי, וְעַל דָּא וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם – אַתֶּם כְּתִיב". וַיִּקְרָא רַבָּה עַל הַפָּסוּק רֵישׁ פָּרָשַׁת בְּחוּקֹּתַי (פָּרָשָׁה לה, ז): "אִם שְׁמַרְתֶּם אֶת הַתּוֹרָה הֲרֵינִי מַעֲלֶה עֲלֵיכֶם כְּאִלּוּ אַתֶּם עֲשִׂיתֶם אוֹתָם, וַעֲשִׂיתֶם אַתֶּם". וּרְאֵה סַנְהֶדְרִין צט, ב עַל הַפָּסוּק (תְּבוֹא כט, ח) "וּשְׁמַרְתֶּם אֶת דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם": [הַמְּלַמֵּד בֶּן חֲבֵירוֹ תּוֹרָה] כְּאִילּוּ עֲשָׂאוּ לְעַצְמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר וַעֲשִׂיתֶם אוֹתָם, אֶל תִּקְרֵי אוֹתָם אֶלָּא אַתֶּם". רֹאשׁ הַשָּׁנָה כה, א עַל הַפָּסוּק "אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אוֹתָם" – "אַתֶּם אֲפִילּוּ שׁוֹגְגִין כּוּ'").

33. (רְאֵה גַּם לְעֵיל בְּרֵאשִׁית א, א. מִקֵּץ לו, ד).

34. (יוֹמָא לח, ב: "רָאָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ־הוּא בַּצַּדִּיקִים שֶׁהֵם מוּעָטִים עָמַד וּשְׁתָלָן בְּכָל דּוֹר וָדוֹר וְכוּ', וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב: 'וְצַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם'").

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁהוּא הַמַּשְׁפִּיעַ צְדָקָה וָחֶסֶד בְּמִדַּת טוּבוֹ וְרַחֲמָנוּתוֹ, לְהַחֲיוֹת אֶת הַמְּצוֹת, עַל יְדֵי קִיּוּמָם בְּמַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל מַמָּשׁ, וּלְהַמְשִׁיךְ לָהֶם חַיּוּת וְאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא כִּנְשָׁמָה לְגוּף, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. :

וְזֶהוּ תַּכְלִית יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לָעוֹלָם־הַזֶּה:

כִּי בִּירִידָה זוֹ, אַף שֶׁהִיא יְרִידָה גְּדוֹלָה בִּבְחִינַת דְּחִילוּ וּרְחִימוּ, אַף עַל פִּי כֵן גְּדֻלָּה מַעֲלָתָהּ – שֶׁנַּעֲשֵׂית בְּחִינַת בַּעַל־תְּשׁוּבָה אַחֲרֵי יְרִידָתָהּ לָעוֹלָם־הַזֶּה, שֶׁצְּרִיכָה לָשׁוּב כוּ', כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר, וּ"בַמָּקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי תְשׁוּבָה עוֹמְדִים אֵין צַדִּיק גָּמוּר כוּ'"[35]. כִּי בְּחִינַת רַחֲמִים רַבִּים שֶׁלְּמַעְלָה מַעֲלָה, הוּא הַמִּתְגַּלֶּה בִּבְחִינַת בַּעַל תְּשׁוּבָה. דְּהַיְינוּ אַחַר יְרִידַת הַנְּשָׁמָה לָעוֹלָם־הַזֶּה, שֶׁאָז הָרַחֲמָנוּת גְּדוֹלָה מְאֹד (מַה שֶּׁאֵין כֵּן קוֹדֶם בּוֹאָהּ הִיא בִּבְחִינַת צַדִּיק גָּמוּר) דַּוְקָא.

וְלָכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה[36]: "אֵין עוֹמְדִים לְהִתְפַּלֵּל אֶלָּא מִתּוֹךְ כּוֹבֶד רֹאשׁ", וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י – הַכְנָעָה. דְּהַיְינוּ לְעוֹרֵר רַחֲמִים רַבִּים עַל נִצּוּץ אֱלֹהוּת[37] כוּ', שֶׁעַל יְדֵי זֶה מְעוֹרֵר רַחֲמִים רַבִּים לְמַעְלָה מִמְּקוֹר הָרַחֲמִים, וּלְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת "חַנּוּן וְרַחוּם", לִהְיוֹת גִּילוּי הֲוָיָה בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, וְלִהְיוֹת אוֹר אֵין־סוֹף בְּתוֹכָהּ כוּ'. וְלָכֵן יְרִידָה זוֹ דַּוְקָא הִיא צוֹרֶךְ עֲלִיָּה.:

[ג)] וְזֶהוּ "אָשִׁירָה לַהֲוָיָה כִּי גָאֹה גָּאָה" (פֵּרֵשְׁתֵּנוּ טו, א):

כִּי עִנְיַן שִׁירָה הוּא הִתְעוֹרְרוּת בְּחִינַת שִׂמְחָה, דְּהַיְינוּ בְּחִינַת גִּילוּי. כִּי עֲצָבוּת וּמָרָה שְׁחוֹרָה הִיא קְמִיטַת וּכְוִיצַת הַחַיּוּת, וְהַשִּׂמְחָה הִיא גִּילוּי וְהִתְפַּשְׁטוּת הַחַיּוּת, כְּמוֹ "צָהֳבוּ פָנָיו כוּ'"[38]. וְגִילוּי זֶה הוּא, לִהְיוֹת גִּילוּי בְּחִינַת הֲוָיָה מֵאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַ'סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין', "אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת כוּ'".

וְלִהְיוֹת בְּחִינַת הֲוָיָה, יו"ד – חָכְמָה כוּ', הוּא עַל יְדֵי הַמְשָׁכַת גִּילוּי "כִּי גָאֹה גָּאָה": גֵּיאוּת הִיא בְּחִינַת "נִפְלָאוֹת", וְ"גָאֹה גָּאָה" הוּא בְּחִינַת "אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת", דְּהַיְינוּ שֶׁיְּהֵא גִּילוּי הַמְשָׁכַת חַסְדּוֹ וְטוּבוֹ שֶׁל מַעְלָה מַעְלָה, בְּחִינַת רַחֲמִים רַבִּים שֶׁלְּפָנֵי אֲצִילוּת.

שֶׁבִּבְחִינָה זוֹ "סוּס וְרוֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם" – שֶׁגִּילוּי בְּחִינָה זוֹ הִיא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת "סוּס וְרוֹכְבוֹ", שֶׁהֵם בְּחִינַת צִירוּפֵי אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר שֶׁבִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ כַּנִּזְכָּר לְעֵיל; כְּמוֹ שֶׁגַּם הַסּוּס עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל אֵינוֹ יָכוֹל לָרוּץ בַּיָּם.

וְלָכֵן נֶאֱמַר בִּקְרִיעַת יַם סוּף (פֵּרֵשְׁתֵּנוּ יד, יד־טו): "וְאַתָּה תַּחֲרִישׁוּן [..] מַה תִּצְעַק אֵלַי וְגוֹמֵר": כִּי כְּדֵי שֶׁיֵּהָפֵךְ הַיָּם לְיַבָּשָׁה, דְּהַיְינוּ דְּעָלְמָא־דְּאִתְכַּסְיָא תִּהְיֶה בִּבְחִינַת עָלְמָא־דְּאִתְגַּלְיָא, לְשַׁנּוֹת סֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת – הוּא עַל יְדֵי יְרִידָה גְּדוֹלָה וַעֲצוּמָה מִלְּמַעְלָה מַעְלָה מִסֵּדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, מִבְּחִינַת אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַ'סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין', "הַשָּׁוֶה וּמַשְׁוֶה כוּ'", "אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת", וְ"גָאֹה גָּאָה" עַד שֶׁיִּהְיֶה הַכֹּל בִּבְחִינַת בִּטּוּל כוּ'.

וְלָכֵן "רָמָה" יֵשׁ בּוֹ שְׁנֵי פֵּירוּשִׁים: לְשׁוֹן הִתְרוֹמְמוּת וְהַעֲלָאָה; וּלְשׁוֹן הַשְׁלָכָה, שֶׁהוּא מִלְּמַעְלָה־לְמַטָּה – כִּי הִיא בְּחִינַת גִּילוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא הַ'סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין', וּמַעְלָה וּמַטָּה שָׁוִין.

וּמִשָּׁם נִמְשַׁךְ "עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ" (פֵּרֵשְׁתֵּנוּ טו, ב):

"יָ"ה" הֵם בְּחִינַת "עָלְמִין סְתִימִין"[39],

"וְזִמְרָת" – מִלְּשׁוֹן "וְכַרְמְךָ לֹא תִזְמֹר" (בְּהַר כה, ד), שֶׁהוּא לְשׁוֹן פְּרִיתָה; וּכְמוֹ הַחוֹצֵב אֶבֶן מֵהָהָר, וְכָךְ נֶחְצְבוּ אוֹתִיּוֹת י"ה מֵ"אֲדוֹן הַנִּפְלָאוֹת" וְ"גָאֹה גָּאָה" לִהְיוֹת בִּבְחִינַת גִּלּוּי.

וַהֲצִיבָה זוֹ הִיא בִּבְחִינַת "עָזִּי", בְּחִינַת גְּבוּרוֹת, לִהְיוֹת בְּחִינַת "אַנְתְּ הַכִּים כוּ'". שֶׁזֶּהוּ עִנְיָנָתָנוּתוֹ, וְ"הֵן הֵן גְּבוּרוֹתָיו"[40] וְצִמְצוּמִים כוּ'. גַּם צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּחִינַת צִמְצוּם שֶׁלֹּא יֵלֵךְ הַשֶּׁפַע לְמוֹתָרוֹת כַּנַּ"ל.

וְאַחַר כָּךְ נַעֲשָׂה בְּחִינַת "זֶה אֵלִי כוּ'" (פֵּרֵשְׁתֵּנוּ שָׁם) – בְּחִינַת גִּלּוּי הַנִּרְמָז בְּ"ו"ה", וְזֶהוּ "וְאַנְוֵהוּ" (שָׁם). אַךְ גִּלּוּי זֶה יִהְיֶה לֶעָתִיד־לָבוֹא – "לְמָחָר לְקַבֵּל שְׂכָרָם"[41], אֲבָל "הַיּוֹם – לַעֲשׂוֹתָם" (וָאֶתְחַנַּן ז, יא).

וְזֶה שֶׁכָּתוּב: "וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא, הִנֵּה אֱלֹקֵינוּ זֶה קִוִּינוּ לוֹ" (יְשַׁעְיָה כה, ט). פֵּירוּשׁ: "קִוִּינוּ" – מִלְּשׁוֹן קַוִּין וְהַמְשָׁכוֹת,

35. ("יְכוֹלִים לַעֲמוֹד").

36. (בְּרָכוֹת ל, ב בְּמִשְׁנָה).

37. (רְאֵה תֵּנְיָא פֶּרֶק מה. אִגֶּרֶת הַתְּשׁוּבָה פרק י. אִגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ סִימָן ו. לְעֵיל וַיֵּצֵא כד, א. וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת).

38. (לְשׁוֹן חֲז"ל בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת. וּבְפֵרוּשׁ רַשִׁ"י (זְכָרִים יט, ב. וְעוֹד): מִפְּנֵי שִׂמְחָה).

39. (עוֹלָמוֹת סְתוּמִים. תִּקּוּנֵי זֹהַר תִּקּוּן כב דַּף סג, ב).

40. (עַל פִּי יוֹמָא סט, ב. וּרְאֵה יַלְקוּט שִׁמְעוֹנִי נְחֶמְיָה רֶמֶז תתרעא).

41. (עֵירוּבִין כב, א (וּבְפֵרוּשׁ רַשִׁ"י): "מַאי דִּכְתִיב אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם, הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם – וְלֹא לְמָחָר לַעֲשׂוֹתָם (לְעָתִיד לָבוֹא), הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם – לְמָחָר לְקַבֵּל שְׂכָרָם").

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שֶׁאֲנַחְנוּ עֲשִׂינוּ אֶת הַקַּוִּין וְהַמְּשָׁכוֹת שֶׁל שֵׁם הֲוָיָ"ה לִהְיוֹת בִּבְחִינַת גִּלּוּי: יוֹ"ד – קוֹצָא לְעֵילָא וְקוֹצָא לְתַתָּא[42]; ה' – ג' קַוִּין, אוֹרֶךְ[43] וְרוֹחַב כו'.

וְעַל זֶה נֶאֱמַר "אִמְרוּ צַדִּיק כִּי טוֹב" (יְשַׁעְיָה ג, י) – שֶׁעַל יְדֵי הַצַּדִּיק נִמְשַׁךְ "טוֹב ה' לַכֹּל וְגוֹ'" (תְּהִלִּים קמה, ט). :

42. (זֹהַר חֵלֶק ג וַיִּקְרָא י, ב. תִּקּוּנֵי זֹהַר נוֹסַח אַחֵר קט, ב. זֹהַר חָדָשׁ – תִּקּוּנִים פֶּרֶךְ ב סח, ב).

43. (אוֹרֶךְ: נִשְׁמָט בַּדְּפוּסִים הַחֲדָשִׁים).

ב.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

אלה תולדות נח

(ד) **ונמצא** שיש ג' מיני התפעלו' העונג בשכל דבינה. א' ברוחניות ותמצית שבו שנק' אין של היש והוא עומק המושג כנ"ל. והב' התפעלות העונג בחו"ג דאוי"ר הנעלמים וכלולים בו כנ"ל. והג' העונג בגילוי השכל שמחייב המדות דחו"ג בטעם והשגה ממש שנק' ז"ת דבינה החיצונות המגולים. ויש עוד ב' מיני התפעלות המדות למטה מזה. הא' במוחי' דז"א שהוא קיצור הטעם והשכל שמחמתו יולד האהבה בלב כי כל השגת השכל שבמוח בינה הכל באריכות והסבר ובחיצוניות יותר מבפנימיות כנ"ל אבל כשנעשה מזה תולדות המדות בלב נתקצר האריכות ולא נגלה רק מה שצריך לאופן המדה (שנק' בכן) (כמשי"ת). והב' במדות שנולדים בלב מן המוח שיש בהם התפעלו' אותו העונג בהעלם שהיה בפנימיות בינה ובחיצוניות ההשגה רק שמורגש באופן התפעלות המדה דאוי"ר בלב וגם זה לא נגלה רק בחזה הלב בהבל החיצון ששם מורגש התפעלות האוי"ר יותר ולא בפנימית הבל הלב (שזהו ההפרש בין שליש עליון דת"ת דז"א ששם עדיין החו"ג דז"א מכוסים ובין ב"ש התחתונים שנמשכי' לדבור מחזה הבל הלב החיצון בקול גשמי כידוע וד"ל. וכן מ"ש במ"א בענין ג' מדרגות דמושכל מורגש מוטבע שבמדו' הלב ושליש העליון דת"ת הוא בחי' המושכל דחב"ד שבמדות הכלולים בת"ת שלמעלה מגילוי במורגש בקול ודיבור עדיין ונק' אמ"ר פנימיים וכו'). אך הנה עדיין אין כל זה מובן דלכאורה אנו רואים שעיקר גילוי העונג והטעם הוא בא בגילוי ההשגה דבינה כשמשיגה בטוב טעם ודעת עד שנתפס אצלו בכלי המוח ממש ולא כאשר אינו משיגה בטוב רק ברוחניות ותמצית שבה לבד אינו טועם טעם ועונג כ"כ וכנראה בחוש שגם בתינוק שמטעימים לו דבר שכל עד שיוכל להשיג בטוב אז יתפעל בעונג גדול וכמ"כ בשכל הגדול כל שמשיג בטוב טעם יותר יותר יתענג וא"כ בחיצוניות דהשגה דבינה יש יותר עונג מבפנימיות שבה היפוך הנ"ל. ועוד זאת אנו רואים שבקיצו' ההשגה שבמוח הבא להוליד המדה בלב (שנק' בכן) שם מורגש יותר העונג והשמחה שהיה לו בהשגת השכל שנק' התבוננו' בהסבר באריכו' כמו הקיצור העולה מהתבוננו' באיכות הדבר הטוב שיוליד התשוק' בלב אליו כו' ובהולד המדות בלב כאהבה רוחנית שבלב יתפעל בהתלהבות יותר וכשבא עוד במורגש יותר כמו בהבל בשר הלב שממנו נעשה הקול יותר מורגש העונג והשמחה עד שיכול להיות ריבוי התפעלות העונג והשמחה משרש הטעם שבשכל הרוחני שהיה תחלה במוח בינה (וראייה לזה מן השיר שהוא הניגון שיוצא מהבל החיצון שבלב דוקא שיש בו עונג ושמחה מורגש ביותר בהתפעלות עצמיות הנפש כו') וכנ"ל שבחו"ג המגולים בחזה הלב יותר מורגש העונג וההתפעלות מפנימית החו"ג המכוסים במוח כו' וגם בחי' אין דחכ' בבחי' ראיה שלמעל' מכל בחי' פנימית ההשגה דבינה בעומק המושג הנ"ל עיקר גילוי שלו הוא בחזה הלב במורגש שנק' יסוד ז"א כמ"ש בעין השכל דבלבא אתחזי כולא כו' וכמו ולבי ראה הרבה חכ' כו' ובלב כל חכם לב* דוקא נתתי חכ' כמ"ש במ"א וגם פנימית העונג ורצון שבעצמות הנפש ממש שלמעלה גם מאין דחכ' מורגש יותר בהבל הלב החיצון שהוא הנק' שיר פשוט שיוצא מהבל הלב כו' וד"ל:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ג.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

שורש מצות התפילה

לח) **והעולה** מכל הנ"ל (ממ"ש אות כ"ח ע"כ) דכמו שהתהוות הנבראים דבי"ע הוא ע"י אותיות דבר ה' מבחי' מל' דאצי' כמ"כ גם התהוות ח"ע דאצי' הוא מבחי' אותיות דכתר עליון הנק' טעמים ולכן נק' התהוות החכמה יש מאין וכמש"ל אות ל"ב. וכמ"כ התהוות א"ק הוא ג"כ מאותיות דטהירו עילאה שהן הרל"א שערים ונק' ג"כ יש מאין מטעם הנ"ל והתהוותו ע"י צמצום רב הנק' מקו"פ שהוא הסתלקות האור מהאותיות כו' וכמו שנת"ל בענין ביטול הנבראים לגבי א"ס ב"ה הואיל והתהוותם רק מבחי' אותיות והאותיות בטלים במציאות לגבי השכל כו' וכמ"כ ממש ה"ע ביטול בחי' א"ק לגבי א"ס ב"ה שהתהוותו רק מבחי' אותיות דטה"ע הנ"ל והם בטלים לגמרי לגבי בחי' האור א"ס שלמעלה מעלה מהאותיות שהרי האותיות נק' רשימו בלבד והאור א"ס הוא ג"כ זיו בלבד ממהו"ע ית' ובטל ממש לגבי מהו"ע ית' כזיו השמש כשהוא בתוך מאור השמש כנ"ל א"כ אין עוד שום מציאות לבד מהו"ע ית' ממש וזהו פי' אחד וכמש"ל באריכות. ומ"מ עד בחי' אצי' ועד בכלל נק' יחו"ע לפי שהם בעיניהן ג"כ בביטול אמיתי כזיו השמש כנ"ל ומבריאה ואילך נק' יחו"ת לפי שהם בידיעתן בחי' יש ודבר נפרד רק שבטילים ביטול היש וכדלעיל אות ל"א וזהו ענין בשכמל"ו. ותכלית הבריאה הוא שיהי' התהוות הנפרדים כדי שיהי' המאציל מלך עליהם כי נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים. ובהתהוות הדברים השפלים והתהוות הגשמיות ניכר יותר כח וגדולת הבורא וכמש"ל אות כ"ד באריכות: ופי' ועד הוא אחד בחלופי אתוון הענין דכבר נת"ל אות י"ט שבתיבת אחד מרומז ענין התהוות הריבוי מן האחדות הפשוטה והוא שהאל"ף הוא מקור החכמ' דהיינו צנור הנמשך מבחי' נוצר חסד לאלפים שיהי' בחי' אאלפך חכמה, והחי"ת היא החכ' בעצמה שממנה נמשך התחלקות אותיו' הדבור הנק' ד' רבתי, אמנם בדבור זה יש ב' מדר' הא' כמו שהוא באצי' ששם מאיר בגילוי והמתהוי' ממנו בטילי' במציאות לא"ס ב"ה כנ"ל בענין יחו"ע וה"ע התהוות נשמות הגדולות שמבחי' אצי' כמו נשמת אדה"ר שנא' בו ויפח באפיו וכמו נשמת האבות והנביאים וכיוצא בהן שהיו מרכבה לה' ממש ובטילים ממש במציאות אליו כו' ובחי' דבור הנ"ל נק' ד' רבתי. והב' הוא בחי' מל' דאצי' כשמתלבשת במלכות דבי"ע להוות ולברוא נשמות ומלאכים דבי"ע והעוה"ז ממש וזהו ענין ועד שהוא ד' שאינו רבתי לפי ששם הוא ע"י צמצומים ומסכים שהאלקות מוסתר מאד כנ"ל והנה המשכת אותיות אלו דמל' דבי"ע הוא ג"כ ע"י אמצעות החכמ' וכנ"ל בענין אחד אלא שזהו בחי' ועד דהיינו מבחי' האל"ף נעשה וי"ו ר"ל שהוא בחי' המשכה שנמשך א"ס ב"ה למטה גם בבי"ע לברוא נשמות ומלאכים ועולמות דבי"ע כי הוי"ו מורה על ההמשכה למטה ומן החי"ת נעשה עי"ן כי עי"ן הוא ג"כ בחי' חכמה ולכן נק' החכמים עיני העדה וגם ראיית העין נמשכת מן החכמה כנודע אלא שהיא בחי' חיצוני' החכמה (מבחי' נו"ה דאבא כמ"ש במ"א בענין קידוש החדש דלכך עדים כשרים אפי' הן הדיוטות לפי שהראי' היא מחיצוניו' דאבא יעו"ש בביאור מאמר הר"מ ר"פ תשא פקודא בתר דא לקדש החדש כו') והיינו לפי שבכאן הוא מה שנמשך מח"ע בבי"ע שיהי' התהוות אותיות הדיבור דמל' דבי"ע לכך נמשך לשם רק מחיצוניו' הח"ע וזהו העי"ן דועד ואח"כ הדל"ת הוא התהוות אותיות הדבור דמל' דבי"ע. ונמצא מרומז בתיבת ועד ג"כ ענין ביטול הנ"ל שבאח"ד שהוא מה שהנבראים בטילים במציאות לגבי אותיות הדבור שבדלי"ת דועד המהוה אותן מאין ליש והדלי"ת בטל לגבי החכמה מקור האותיות שהוא עי"ן דועד והחכמ' בטילה להארת אור א"ס המתלבש בה שהוא הוי"ו המורה על המשכה זו מהא"ס ב"ה כנ"ל וא"כ אפס בלעדו ממש וכנ"ל בפי' אחד רק שבאחד הוא בגילוי לפי שהוא בחי' יחו"ע שהם בטילים באמת בידיעתן ג"כ עד שאין עוד ממש שזהו פי' אחד משא"כ בבי"ע שהם נפרדים בידיעתן רק דקמי' כלא חשיב לכך בא המשכה זו דרך חלופי אתוון שמורה על בחי' העלם ההמשכה כדי שיהי' הנברא בחי' יש ודבר ונפרד ושיתבטל אח"כ ביטול היש כנ"ל שזהו תכלית הבריאה כנ"ל:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

מצותה משתשקע.

וביאור הענין הוא דהנה השמש הגם שנמשלה לש' הוי' כמ"ש שמש ומגן ה' אלקי', מ"מ הנה השמש יש לה נרתק והוא הגלגל חמה שנמשך מש' אלקי' המעלים ומסתיר, וכנודע שיש ק"ך צירופי אלקי', שמבחי' מ"ח צירופי' אחרונים דש' אלקי' נמשך יניקה לבחי' חם אבי כנען, וזהו דכתי' על השמש כל אשר חלק כו' שהניח אותם לטעות אחריהם שמחמת שע"י עובר ההשפעה כמ"ש ממגד תבואות שמש וממגד גרש ירחים, שלכן דורות הראשונים שראו שמהם נמשך השפעת עוה"ז עבדו להם, וכמ"ש במ"א שבעל ואשירה הם שמש וירח, ובאמת אינו כן שהרי הם כגרזן ביד החוצב בו, והם רק שלוחי השפע לבד, אבל אינם בעלי בחירה כלל כ"א כגרזן ביד החוצב בו כו', וסיבת טעותם זה נמשך מבחי' גלגל חמה שהוא בחי' אהל דשמש, והיינו מפני שש' אלקי' מסתיר על ש' הוי' לבלי יאיר אור ה' וקדושתו, ומחמת ריבוי ההעלמות וההסתרים נמשכו מצירופי' אחרונים דש' אלקי' ג"כ בחי' יניקה לחם אבי כנען הוא בחי' חמימות התאוה דיצה"ר, וזהו אשר חלק הניחם לטעות כו'. ועפ"ז יובן מארז"ל בילקוט תלים רמז תרע"ג על מ"ש בשמש והוא כחתן יוצא מחופתו, מה החתן נכנס טהור ויוצא טמא, כך השמש נכנס טהור ויוצא טמא, ור"ל לפי שהם עובדין לחמה. וזהו ג"כ ישיש כגבור לרוץ אורח וארז"ל ברבות פ' אמור פל"א ואין אורח אלא של נשים כמד"א חדל להיות לשרה אורח כנשים, והיינו שנמשך ממנו יניקת החיצונים שז"ע אורח כנשים כמ"ש בלק"ת בשה"ש בד"ה לסוסתי ברכבי השני, שז"ש ברחל כי דרך נשים לי ע"ש שנותנת חיות ממותרי השפע והפסולת שדוחה לחוץ מבחי' דרך נשים כו', והיינו כשהשכינה מתלבשת בבי"ע כרחל לפני גוזזי' נאלמה, וזהו נאלמתי דומי' החשיתי ר"ת נד"ה, נד ה'. ועד"ז הוא ענין מ"ש בשמש לרוץ אורח, שע"י הנרתק שהוא הטבע בגימ' אלקי' נמשך חיות ויניקה כו', ולכן צ"ל בעבודה בחי' יראוך עם שמש לנטרא נהורא דשמשא, ע"ד חותם בברוך שנת' בת"א ענין הברכות, והו"ע שמירת הברית כו'.

והנה בגלות אנטיוכוס לא רצו לשעבד בנפשם כלל כ"א רצו להשכיחם תורתך ולהעבירם מחקי רצונך שהוא בחי' מצות המלך, והיינו שע"י תומ"צ ממשיכים בחי' תוספת אור בבחי' שמש ומגן, ע"י עמלא דאורייתא דלעילא מן שמשא היא, כי אורייתא מחכ' נפקת ולכן ע"י עמלא דאורייתא ממשיכים בחי' תום' בזו"נ שם שמש ולבנה בחי' תושב"כ ותושבע"פ שהם בחי' תורת ה' ומצות המלך, אמנם אנטיוכוס לא רצה בזה כ"א להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך מעשה המצות, להגביר כח החמה הוא בחי' מ"ח צירופי' אחרונים בכדי שיומשך חמימות התאוה דיצה"ר כו', וכשגברו מלכות חשמונאי ונצחום שנצחו את תוקף גבורות חום הטבעי דחמה כו' ומצאו פך של שמן שרומז לבחי' חכמת התורה שלעילא מן שמשא דשמש הנמשך באהל הוא הנרתק, והי' חתום בחותמו של כה"ג בחי' א"א אשר שם אין שום לעו"ז, ונעשה בו נס והדליקו בו שמונה ימים וכמו שתי' הב"י שגם בלילה הראשונה הי' ניכר הנס, לכן לשנה הבאה שקבעוה יו"ט התקינו שיהי' מצותה משתשקע החמה להורות על הנס שהי' אז ששקעה בחי' החמה הוא בחי' חום הטבעי דיצה"ר כו' ונמשך כ"כ עד דכליא גם ריגלא דתרמודאי שגם הם יבואו לבחי' כלות הנפש מפני האור הנמשך כו'.

אך הענין הוא דיש שני יחודי' הא' ע"ד שילוב ש' אד' בהוי' וזהו מלמטלמ"ע הב' שילוב הוי' באד' וזהו מלמעלמ"ט, וביאור הענין דהנה כתי' ארוממך אלקי המלך ויש בזה ב' פי' הא' ארוממך מלמטלמ"ע, והב' ארוממך להיות המשכת הרוממות מלמעלמ"ט. והענין כי פי' אלקי מל' כח מל' אילי הארץ, שזה אמר דוד המלך ע"ה בעבור כלליות העולם שהכח והחיות הנמשך בהם מאוא"ס ב"ה הממכ"ע הוא בבחי' המלך שלהיותו מלך על כל העולם הם חיים וקיימים ונתהוו מאין ליש מבחי' זו דמלכותו ית'. ונודע שהמלוכה והממשלה שבמלך אינה רק בחי' הארה והתפשטות לזולתו ואינה נוגע למלך עצמו כמו שאר מעלות ומדות שבו שהוא חכם וכדומה כו', וזהו מלכותך מלכות כל עולמים שהתהוות כל עולמי' עליונים ותחתונים והכח והחיות שמלובש בהן ומהוה אותן נמשך מבחי' מדת מלכותך שהו"ע מהות המלוכה והממשלה, ולא ממהות המלך עצמו רק מבחי' מלכותו. וכדי להיות התפשטות אוא"ס ב"ה בבחי' מלכותו ית' היו כמה צמצומי' וכמ"ש להודיע לבני האדם גבורותיו וכבוד הדר מל', גבורותיו הן הן הצמצומי' להיות כבוד הדר

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

מלכותו, ואין זה אלא בבחי' זיו להיות כבוד והדר, וכמאמר בשכמל"ו בחי' שם בלבד, ואי לזאת ארוממך שעי"ז יבוא לקיום ואהבת את ה' אלקיך הוא אוא"ם ב"ה ממש בכל לבבך בשני יצריך שעי"ז אתכפי' סט"א שלא יהי' לו חפץ לרצון אחר זולתו כמ"ש מי לי בשמים ועמך לא חפצתי אפי' בחי' כי עמך מקו"ח כו', וזהו ארוממך מלמטלמ"ע.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

בהעלותך את הנרות, ש"פ בהעלותך, תער"ג

קלט) **וענין** מה שנק' מיצר ים ומיצר מי, יובן זה עד"מ במשפיע ומקבל יש בזה ג"כ חיצוני' ופנימי', והחיצוני' הוא שכאשר המקבל שומע רק חיצוני' השכל והצעת העניני' שבהשכל והיינו שכל ענינו הוא לקבל את המושכל כמו שהוא מושג בלבושי ההשגה, ואינו יורד לתכליתו לידע תכלית הכוונה ותמצית המושג כו', גם המשפיע אינו משפיע לו מעומק אותו השכל רק מחיצוני' שלו, וכאשר המקבל שואל דבר מהמשפיע באותו השכל הרי השאלה היא רק בחיצוני' הענין, המשפיע משיב לו מה שבא לו בהשקפה ראשונה הנק' מושכל ראשון, היינו כמו שנופל לו בהשכלה ראשונה שזהו רק חיצוני' הענין, ואינו משתדל לגלות לו עומקו ופנימיותו של הענין כו'. אמנם יחוד פנימי הוא שהמקבל כאשר שומע דבר מרבו ענינו הוא לשמוע נקודת תמצית אור השפע ותכלית כוונת הרב בהענין הזה, שזהו ע"י הצמצום דוקא שמצמצם ומכווץ כח השגתו, דהנה בהשגה חיצוני' הנ"ל אין צריך לכווץ כח ההשגה שלו כ"א הוא בהתרחבו' לקבל חיצוני' הענין לבד כו', משא"כ באופן ההשגה פנימי' הנ"ל בהכרח שיצמצם ויכווץ כל כח השגתו שתהי' בלי התפשטו' רוחב ההשגה כלל וכלל אדרבה הוא בתכלית המיצר והצמצום שנשאר רק עצם נקודת כלי ההשגה שלו לשמוע ולקבל עצם כוונת הרב כו', וע"כ גם המשפיע משפיע לו העומק ופנימי' הענין שבהשכל, וכאשר המקבל שואל אותו בהענין שכ"ז הוא בפנימי' הענין, אינו משיב לו מה שנופל לו בהשקפה ראשונה במושכל ראשון, כ"א משתדל לגלות ולהביא מהעומק וההעלם דמקור השכל כו', וזה בא בהמשפיע ג"כ בבחי' מיצר דכל עומק בא בבחי' מיצר דוקא, וכמו עומק המעין שנובע טיפין טיפין כו'. וזהו דברי חכמים בנחת נשמעים והיינו שלא ימהר להגיד מה שבא לו במושכל ראשון כ"א אדרבה יעכב ויצמצם עצמו שלא לדבר בהשקפה ראשונה כ"א להוציא עומק החכ' והפנימי' בהענין כו', וזהו בחי' יחוד פנימי דמשפיע ומקבל שבא במיצר בבחי' נקודה דוקא הן במשפיע והן במקבל כו', ומהמיצר בא אח"כ לידי מרחב ביותר דע"י תפיסת תמצית נקודת הענין יוכל להיות אח"כ התרחבו' הענין ביותר ובעומק הענין ביותר, והיינו שגם העומק בא לידי מרחב בהתרחבו' גדולה בהשגה כו' (ועמשנת"ל פרק הנ"ל), והו"ע יצי"מ שמן המיצר דוקא נעשה אח"כ היציאה מן המיצר בהתרחבו' גדולה ביותר כו'. ולמע' הו"ע וחכם בבינה שזהו בחי' נקודה פנימיות דבינה שמקבלת בחי' פנימיות הנקודה דחכ' כו', וי"ל שז"ע הבן בחכ' שזהו כמו עד"מ נקודת ההשכלה דחכ' רק שהוא בחי' הפנימי' שלה, דהיינו בחי' הנחה שכלי' כו' (וכמשנת"ל שם שא"ז ההתאמתות דחכ' שהיא למע' מהשכל והוא בחי' חכ' שבחכ' כו', וההנחה שכלי' להיותה שכלי' ה"ז בחי' הבן בחכ', והשכלי שבהנקודה הוא בחי' יסו"א וההנחה הוא בחי' הבן כו'), והיא שמתלבשת בבחי' פנימי' בינה שהו"ע וחכם בבינה כו'. ועיקר ענין יחוד פנימי דאו"א הוא שהבינה היא ג"כ בבחי' השגת המהות, כמו החכ' שהיא בחי' ראיית המהות כמו"כ הבינה בבחי' פנימי' שבה הוא בחי' השגת המהות כו', וכמו ההשגה שיהי' לעתיד שיהי' במהות הא"ס ויהי' בבחי' השגה ממש כו' (עמשית"ל פ'), והו"ע טעמי תו' שיתגלו לעתיד שיהי' זה בבחי' השגה ממש במהות אלקות כו', והוא גילוי עונג העצמי שיהי' לעתיד ע"י הבינה כו', וכמו התגלות עתיק שבבינה כו', רק שזהו הארה לבד ולעתיד יתגלה עצם העונג ויבוא לידי השגה גמורה ע"י הבינה כו'. וזהו מ"ש על לעתיד והניף ידו על הנהר דבינה שיהי' התגלו' בחי' עדן שזהו עצם התענוג שבפנימי' חכ', דפנימי' אבא פנימי' עתיק, ויהי' בבחי' השגה ע"י הבינה דפנימי' בינה הוא ג"כ פנימי' עתיק כו' (והחכ' הוא בבחי' ראי' ובינה היא בבחי' השגה כו'). וזהו שיהי' רק הנפה על הנהר ולא שיחרים אותו (כמו הלשון ים דכתי' בו והחרים כו'), והיינו שיהי' השגה לעתיד ויהי' בבחי' השגת המהות ממש כו', ולמע' הוא בחי' עצמו' הקו (ועיקרו הוא פנימי' הקו הנמשך מפנימי' ועצמי' א"ס כו', וכמשנת"ל פקל"ז)

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

המתלבש בפנימי' חו"ב כו', והוא שמעצמו' הקו נאצל בחי' החכ' שהוא להשכיל (י"ל הכוונה ראי' שזה יהי' ענין ההשכלה דלעתיד) במהות הקו, ואח"כ נאצל בחי' הבינה שהוא להשיג ולהתבונן במהות הקו הזה כו'.

קיצור. וענין מיצר ים ומי הו"ע יחוד פנימי דמשפיע ומקבל, כשהמקבל לוקח וקולט עצם כוונת הרב שזהו ע"י הכיווץ להיות בעצם נקודת כלי השגתו, והמשפיע משפיע לו עומק השכל, וכשצריך להשיב לו על שאלתו העמוקה הוא מעומק מקור השכל, וכל עומק בא בבחי' מיצר, וזהו הבן בחכ' להביא עצם ההנחה שכליות, וחכם בבינה לקבל בפנימיות הבינה, ועיקר יחוד פנימי דאו"א הוא בחי' השגת המהות כנ"ל, וזאת תהי' ההשגה דלעתיד, וזהו והניף ידו על הנהר דבינה דבחי' עצמיות הקו שבפנימיות החכ' יהי' בבחי' השגה בפנימיות בינה.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהריי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

בסוכות תשבו, שמע"צ תרפ"ט

בסוכות תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, למען ידעו דורותיכם וגו'. הרי דמצות סוכה היא מצוה בידיעה והשגה שאמר ע"ז למען ידעו דורותיכם וארז"ל (סוכה ד"ב ע"א) עד עשרים אמה אדם יודע שהוא דר בסוכה, למעלה מעשרים אמה אין אדם יודע שהוא דר בסוכה, משום דלא שלטא בי' עינא, ולכאורה א"מ דהלא ישיבה והתיישבות שייך רק באור פנימי' שהוא אור בהכלי דהכלי הוא לפ"ע האור והאור לפי אופן הכלי הרי שייך בזה התיישבות, אבל באו"מ איך שייך ענין התיישבות וסוכה הוא מקיף וא"כ איך הוא בסכות תשבו, ומהו המספר דשבעת ימים, ומה בא להוסיף כל האזרח בישראל ישבו בסכות, ומשמע דהעיקר הוא למען ידעו דורותיכם כו', וא"מ כלל דהלא אחר זה דכל ישראל יושבים בסכות, והתורה היא נצחית, הלא ממילא ידעו כל הדורות ומה בא להשמיענו למען ידעו דורותיכם דמשמע שהוא עוד דבר נוסף על מה שאמר תחלה בסכות תשבו.

כה) **אך** הענין הוא דכל המצות מתיחסים אל העצמות וכמא' נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני, מצות הם רצה"ע והרצה"ע הוא בעשי' בפו"מ אשר דבר זה הוא רק בעולם הזה במצות הגשמיים כלומר המלובשים בעניני' הגשמי' דדוקא בעוה"ז התחתון הוא חידוש זה שיכולים לקיים רצונו ית' בפועל וכמא' היום לעשותם, ובזה דוקא ממשיכים את העצמות ב"ה שע"ז הו"ע ירידת הנשמה בגוף שהוא ירידה גדולה ועצומה במאד, דהנשמה בהיותה למע' קודם ירידתה להתלבש בגוף היא עומדת באהוי"ר ובטלה באלקות, ובירידתה למטה להתלבש בגוף ונה"ט הנה לבד זאת דכל הדרכים בחזקת סכנה הנה עוד זאת דגוף ועצם הירידה הוא מאיגרא רמה לבירא עמיקתא, דהנשמה בהיותה למע' היא תמיד באהוי"ר וכשיורדת למטה צריכה עבודה ויגיעה רבה לבא לידי אהוי"ר דבהיותה למע' הרי האהוי"ר הוא בלי שום יגיעה כלל ובירידתה למטה ומתלבשת בגוף ונה"ט צריכה עבודה ויגיעה עצומה לבוא לאהוי"ר וכאשר באה לידי איזה אהוי"ר הרי אין זה בערך ובדוגמא כלל לעומת האהוי"ר כמו שהוא למע', וטעם הדבר הוא לפי שהמטה כלומר עולם התחתון הוא להיפך היפך עולמות העליונים הרוחנים, דבעולמות העליונים הרי הפשיטות הוא אלקות וההתחדשות הוא מציאות, ענין פון למעלה איז אז דאס וואס עס דערהערט זיך גילוי דפשיטות איז אלקות, און דער ענין פון מציאות (מציאות רוחני') הוא בהתחדשות (וכמ"ש במ"א בהפרש שבין עדאתכ"ס ועדאת"ג דעדאתכ"ס הוא בלתי מציאות ועדאת"ג הוא מציאות, דהמציאות הוא התשוקה להכלל באוא"ס ועדאתכ"ס הוא בלתי מציאות שהוא בבחי' ביטול בתכלית ומ"מ הנה למע' הרי מציאות זו הוא בהתחדשות והפשיטות הוא אלקות) אבל למטה הוא היפך מזה לגמרי דהפשיטות הוא מציאות וההתחדשות הוא אלקות, אין עולם התחתון וואס עס זעהט זיך אן בפשיטות זעט ער דאך אן די ישות און מציאות פון דעם עולם און דער אלקות וואס אין עולם איז דאך בהתחדשות, וא"כ הרי ירידה זו הוא ירידה גדולה ועצומה במאד, וא"כ למה היתה כזאת מלפניו ית' לסכן את הנשמה בירידתה זו בכלל, ובפרט בירידה עצומה כזו לירד לעולם התחתון הזה דוקא.

קיצור. יקשה א) איך שייך התיישבות בסוכה שהיא או"מ, ב) מהו המספר דשבעת ימים דוקא, ג) מהו למען

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ידעו דורותיכם, כיון שבכל דור ישבו בסכות, ויבאר גודל ירידת הנשמה, מלבד זה דכל הדרכים בחזקת סכנה, שלמעלה אלקות בפשיטות ומציאות (רוחנית) בהתחדשות, ולמטה בהיפך.

~ לקוטי דיבורים - בלה"ק ~

בליל שמחת תורה

ה. בראש השנה תר"ן, אמר אבי המאמר "היום הרת עולם" (הוא מאמצע המאמר תקעו דשנת תר"ן), ופירש:

— היום הרת עולם — היום רועד העולם.

ובשמחת תורה אחרי הקידוש (קידוש היו עורכים אצל הסבתא[1] והיו מתוועדים), אמר:

"בראש השנה לעת ערב העולם הוא כמעולף, וכמו מי שמתעלף אחוז העולם רעדה שחיותו תשוב אליו. ובשמחת תורה, בברכת שהחיינו על התורה, נרגע העולם".

ו. בשנת תרמ"ח נבחר אאמו"ר לגבאי החברה קדישא בליובאוויטש. כפי הנהוג אז, הובילוהו תחת חופה לבית הכנסת, ובעמדו ליד ה"עמוד" אמר המאמר "אין הקב"ה בא בטרוניא". ותוכן הדיבורים היה מענין בעלי מוחין ואנשים פשוטים, אשר איש פשוט כשמגיע לענין של תורה, הוא מוכן ומזומן לכך בלי הכנות ובלי הקדמות. כשיש צורך להקים "חדר", הוא נותן את ה"צווייער" הראשון. ענין המסירות נפש אינו קשה אצלו. ואילו בעל שכל חושב וחושב ובסופו של דבר אין שכלו מסכים למסירות נפש.

היה בליובאוויטש קרוב שלנו, נכד הדוד ר' חיים אברהם (בן רבנו הגדול), וגם לו קראו ר' חיים אברהם (לרגל מסחרו שהה זמן קצר במוסקבה, וקראו לו אברהם ממוסקבה, היה בר דעת אך היה משכיל, בכל הנוגע למצוות מעשיות היה שלם, אלא שהיה חושב מחשבות ועוסק בחקירה). אמר לו אז אאמו"ר: אברהם, עשה תשובה, תשובה כמו של איש פשוט בלי חכמות של חקירה, ודיבר אתו ארוכות בנושא המאמר "אין הקב"ה" האמור, ובאם ח"ו לא, הרי, בשנה הבאה אינני יודע, אבל בעוד שנתיים יהיה בעולם האמת (אאמו"ר אמר זאת בלשון נוכח), כך אם המקום ששם תהיה יהיה עולם האמת[2] אינני יודע. (שאל אחד: מה היה בסופו של דבר? והשיב: שנתן לו תקיעת כף שיקיים, וכפי הנראה לא קיים, שכן במשך השנתיים נסע לאמריקה, ומיד בבואו נשארו ר"ל אשתו אלמנה ובניו יתומים, וכשנתקבלה הידיעה על כך הצטער אאמו"ר על זה).

ז. התחיל בענין "שלחיך פרדס רמונים"[3]: יש לעשות מרימונים פרדס. רימון קליפתו קשה, והעיקר הוא תוכו, וכמאמר[4] "תוכו אכל קליפתו זרק". כי רימון יש בו פנימיות וחיצוניות, וכך בכל הדרגות, ואפילו ב"זיידענע זופעצע" (ביהודי של איצטלת משי), וכן במדריגות התחתונות. מכל זה צריכים לעשות פרדס. וכפי שנאמר במדרש[5] המשל מאחד שהיה לו קרקע במקום אשפה והיה עליה גל של אבנים ומכרה, והקונה סיקל את האבנים, חפר מעיין ונטע אילנות, זיתים וענבים, והמעיין היה משקה אותם עד שנעשה גן נאה. עבר פעם המוכר ליד הגן ואמר: אוי לי שמכרתי זאת (שם במדרש הדברים אמורים בנוגע לענין יציאת ישראל ממצרים לגבי המצריים). כך יש לעשות מהרימונים פרדס, לתפוס יהודים ולהשפיע עליהם להניח תפילין, ללבוש ציצית. גם אם יתכן שלמחר לא ימשיכו בכך, בכל זאת יש בזה משום ענין. אפילו בבית של אנשים עשירים, מתנהגים כפי שאביהם התנהג, וכשהרב שולח אתרוג וישנו אתרוג בבית — מנענעים אותו — וגם זה ענין.

ככל שרק ניתן לפעול דבר טוב ביהודי, לעורר את "תוכו" — יש להשקיע כוחות בכך, אבל הכל בדרך של קירוב. עם זאת יש לזכור שהקירוב דורש זהירות גדולה, שהקירבה לא תהיה במדה גדולה מדי. שכשם שמשפיעים על הזולת כך גם הזולת ישפיע עליו. וישנן דרגות בכך, תחילה חשים רחמים עליו, דבר המביא לידי לימוד זכות עליו, וכך אכן צריך להיות, צריכים למצוא לימוד זכות על הזולת. ברם, אין הזולת צריך לדעת מכך. לימוד הזכות צריך להיות בתוכו פנימה, בבכיה עצומה, באמירת פרק תהלים עבור הזולת, לבקש מהשי"ת שירחם עליו, זוהי אהבת ישראל, דבר שעל כל יהודי לעשות עבור ידידו הטוב, אך עליו להיזהר מקירוב יתר, עד שהשי"ת יעזור והלז יהיה במצב טוב וישר שיוכלו להתחבר אליו. כתוב[6]: "לא תשנא את אחיך בלבבך, הוכח תוכיח

1) הרבנית של אדמו"ר מהר"ש.
2) הכוונה על זמן המשפט עד שבאים לגמול השכר.
3) שיר השירים ד, יג.
4) חגיגה טו, ב.
5) שמו"ר כ, ה.
6) ויקרא יט, יז.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

את עמיתך ולא תשא עליו חטא", למרות שצריך להיות "תכלית שנאה שנאתים"[7], בכל זאת "לא תשנא" (ופירוש הפסוק יובן על פי פירוש הרמב"ן). וכך צריכים לדבר עם יהודי אודות תפילין, תפלת מנחה. יש כאלה העושים הבחנה בין שחרית למנחה – הרי שיש להסביר לו שבעשרה רגעים לא מפסידים כלום, וגם אם אין הוא מבין זאת כעת, הרי שיבין זאת בשנה ה־121, שאז יתן תודה על שדיברו אתו אודות תפלה וכו' ואז יהיה שבע רצון על שציית.

ח. בכתבי קודש אדמו"ר האמצעי נמצא לפעמים הביטוי "ובדרך צחות יש לומר", וכך יש לומר בדרך צחות בפירוש "שלחיך פרדס רמונים", שלוחי בני ישראל שי' בכל מוסדי הציבור – עליהם מוטל לעשות מהרימונים פרדס בחיזוק התורה והיהדות והשי"ת יהיה בעזרם.

ט. כתוב[8]: "התורה נקנית" – התורה צריכה להיות קנין בנפש.

הר"י צייטלין[9] שאל את אדמו"ר הזקן : מה אצלכם בקשר לתורה" ענה לו אדמו"ר הזקן:

– בעלי בתים יש להם קביעות בלימוד.

אמר לו הר"י צייטלין, זה הרי קיים גם אצלנו, ומה חידשתם בדרך החסידות?

השיב לו אדמו"ר הזקן:

– מה שהתחדש בדרך החסידות כבר הראיתי לכם רבות, ועוד אראה, אך באשר לענין זה, החידוש הוא שאצלכם הקביעות היא בזמן ואילו על פי דרך החסידות צריכה הקביעות להיות לא רק בזמן, כי אם – קביעות בנפש.

י. בתחילה היה הסדר שהמאמרים היו בעניני "עבודה" וביאוריהם ב"השכלה". אצל אאמו"ר, אשר עמד וימודד ארץ עד משיח בההמשכה האלקית הנמשכת בעולם, היו המאמרים בהשכלה, ועניני עבודה – ב"יחידות". כעת צריכים להשמיע ביאורים בעבודה ברבים.

יא. במאמרי אאמו"ר שגור הביטוי "להרגיש ענין האלקי", או "להרגיש עצם ענין האלקי", את זה מרשה לעצמו יהודי לדרוש ולהשיג.

יב. יש חסרון במחשבה, אשר כדי להשתחרר מהמחשבה זקוקים להתעסקות, כדוגמת ר' זירא[10] שצם מאה תעניתא כדי לשכח תלמוד בבלי ("במחשכים הושיבני"). אף שאחר כך יחזור על זה. אבל כדי להגיע לתלמוד ירושלמי היה צריך להיות "צם מאה" כו'.

יג. אאמו"ר אמר ש"ואהבת לרעך כמוך"[11] הוא הכלי ל"ואהבת את ד' אלקיך"[12]. על כל יהודי לעורר את עצמו תמיד באהבת ישראל, שהיא אהבת השי"ת, לקנות ידידים ולעשות עבורם בגשמיות וברוחניות. לא לצאת ידי חובה בענין כללי, על ידי התבוננות באהבת ישראל ולהסתפק בכך. הדבר צריך לבוא לידי "פועל ממש" ולהרבות אוהבים ורעים, להתקרב בעצמו, ולקרבם לתורה ועבודה, כל אחד לפי ערכו.

אחר כך אמר: נלך להקפות יחד עם יהודי המסירות־נפש, עם כלל ישראל, ועמד ובירך בברכת בני חיי ומזוני: כל בני ישראל צריכים לבני, אלה שלעת עתה לבותיהם לא נתמלאו שמחה, ישמח השי"ת את לבבם בשנה זו; כל בני ישראל צריכים להיות בריאים, אלה הזקוקים לרפואה – יתן להם השי"ת רפואה בשנה זו; כל בני ישראל צריכים מזוני, אלה שעדיין הדבר חסר להם, יתן להם השי"ת מזוני בשנה זו.

אחר כך היו ההקפות.

יד. בשעת קניית פסוקי "אתה הראת" לכבד באמירתם את כ"ק אדמו"ר[13] שליט"א, קנה חסיד אחד, בעל־בית נכבד ועסקן גדול בהחזקת תלמידי הישיבה "תומכי תמימים" שבריגא, את הפסוק[14]: "ויהיו נא אמרינו לרצון לפני אדון כל".

טרם אמרו את הפסוק, אמר:

ישנן תיבות בפסוקי התורה שהן קרי וכתיב. היום שמחת תורה, התורה שמחה.

הכתיב הוא "ויהיו נא אמרינו", אך הפועל צריך להיות כפי הכוונה הפנימית "ויהיו נא פעולותינו לרצון".

הרבצת התורה היא ענין של פועל, יש לעסוק בכך, לא רק לדבר, אלא אכן לפעול. והשי"ת יעזור כי התלמידים שי' יהיו יראי שמים, חסידים, והמתעסקים יצליחו בגשמיות וברוחניות.

טו. בסעודת הלילה טבל פרוסת המוציא במלח, והיה על השולחן גם דבש כנהוג. אחרי אכילת המוציא אמר: בשמיני עצרת ושמחת תורה לא זקוקים לדבש, כי הכל כבר מובן למעלה, אך כשיש דבש על השולחן טובלים גם בדבש.

---

7) תהלים קלט, כב.

8) אבות פרק ו. משנה ו.

9) אחד מגאוני שקלוב שהיה מהשלשה שנבחרו על ידי המתגדים להתווכח עם אדמו"ר הזקן אודות דרך החסידות.

10) בבא מציעא פה, א.

11) ויקרא יט, יח.

12) שם.

13) מנהג ליובאוויטש, שאנ"ש קונים פסוקי "אתה הראת", גם הנוכחים וגם (על ידי הודעות בכתב) על ידי אנ"ש מכל המדינות, ומכבדים באמירתם את כ"ק אדמו"ר שליט"א.

14) פסוקי "אתה הראת".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

טז. הסדר בתורה גם הוא תורה, ומהווה הוראה בעבודת ה'. בפרשת פנחס בה נאמרו כל המועדים, המועד האחרון הוא שמיני עצרת, והפסוק[15] ויאמר משה וגו', יש לומר שזה שמחת תורה, ולאחרי זה באה פרשת נדרים, ולאחריה פרשת מלחמת מדין.

אחרי שמיני עצרת, באה העבודה של "נדרים". בנדרים כתוב[16]: "איש כי ידור נדר", לא התואר "אדם". בנגעים כתוב[17] התואר "אדם", ואילו בנדרים כתוב התואר "איש". התואר "איש" מורה על המדות, שכן נדרים בכלל הם ענין של מדות.

בדרכי העבודה, צריך הרי כל דבר להיות בסדר מסודר, וכל סדר דורש זמן, אלא שבינתיים צריך להיות בכל הענינים הגשמיים הבלתי מוכרחים ביותר – הלאו קודם להן. וזה הכלל בעבודה, שכל הענינים הגשמיים, הרי ככל שהדבר אפשרי, יש להימנע מהם.

אחרי הסדר של מדות, באה מלחמת מדין, מדנים וריבות בקדושה. כלומר, גם מדות דקדושה זקוקות להגבלה, ובמה מנצחים את המלחמה? – הרי זה ב"אלף למטה", "אלף" רומז לאות א' – אלף (א' פתוחה) – חכמה, מטה – מדות, "אלף למטה" – המשכת ה"מוחין" ב"מדות".

זה הענין בכללותו. הסדר בעבודה הוא: שמיני עצרת – קליטה. כדי שהקליטה תהיה בעיבור טוב ובלידה קלה, הרי זה שמחת תורה, שמחת המקבל. לאחר מכן בא סדר הנדרים ומלחמת מדין. בפרטיות יש להבין את הענין על פי תורת החסידות בביאורים ארוכים.

יז. שמחת תורה ונעילה הם זמנים השווים לכל אחד. אמנם כל אחד כפי מהות ענינו, אבל כולם בשווה. שמחת תורה ונעילה הם גילוי בחינת יחידה שבנפש. הכוונה שיחידה שבנפש היא בהתעוררות. כל אחד מישראל עולה לתורה בשמחת תורה.

15) במדבר ל, א.
16) במדבר ל, ג.
17) ויקרא ג, ב.

~ ספר הזכרונות - פרק קל"ה ~

הישיבה של גולדה לאה

מלבד שתי הישיבות, שעליהן סופר לעיל, היתה בפינסק ישיבה שלישית על שמה של הצדקנית גולדה לאה.

גולדה לאה היתה באמת אשה מיוחדת במינה. קראו לה, "גולדה לאה המיילדת", "הסבתא גולדה לאה", וכן - "גולדה לאה המטבילה".

בעלה היה זלמן הירש החייט. החייטות שלו לא הספיקה לפרנסתו, וגולדה לאה סייעה לפרנסת הבית. היא היתה מיילדת, ורבים מבני העיר, גברים ונשים, צעירים ומבוגרים, קראו לה "סבתא", משום שהם עצמם, יולדו על ברכיה.

עיסוקה הנוסף כמטבילה במקוה, היה ללא תשלום. היא היתה מדריכה ומסייעת לנשים לטבול כפי ההלכה.

היא עסקה במצוה נוספת, גם בזה לשם שמים, היא מצוות ביקור חולים. במצוה זו סייע בידה בעלה. הם התמסרו שניהם לבקר חולים עניים. הם לא הסתפקו בביקור ובהתעניינות בשלום החולה, כי־אם שירתו אותם לפי הצורך. כאן בישלה גולדה לאה תבשיל חם כדי להשיב נפש החולה. כאן הסיקו את התנור כדי לחמם את הבית, וכאן ניקו וסידרו את הבית.

כשהחולנית היתה עקרת הבית, טיפלה גולדה לאה בכל עניני הבית. היא היתה מכינה אוכל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לבעל ולילדים, רוחצת ומלבישה את הקטנים ומוליכם ל"חדר". כשהיה צורך לתקן גרב - עשתה זאת במו ידיה, אך כשהיה צורך להטליא בגד - טיפל בזה זלמן הירש.

כשהחולה היה המפרנס, ראש המשפחה, דאגה גולדה לאה לסיפוק כל צרכי הבית. ודאי שדאגה לסיפוק התרופות הדרושות לחולה עצמו.

מה שלא יכלה גולדה לאה לספק ממעשה ידיה או ידי בעלה - אספה מאחרים. כך הפכו גולדה לאה ובעלה לכתובת ומשען לכל החולים העניים, שידעו כי שני בני זוג אלה לא יתנו להם ליפול, חלילה, בעת צרתם. "הקב"ה למעלה וגולדה לאה ובעלה למטה עוזרים לנו" - היה פתגמם הנפוץ של כל הנדכאים.

כמה שהיתה גולדה לאה עסוקה, הרי מיד כשנודע לה על עני שנפל למשכב - אצה רצה לביתו כשהיא מושכת אתה את בעלה. היא היתה מנתקת את זלמן הירש ממלאכתו, בטענה כי "המלאכה יכולה להמתין, אך החולה - לא".

בעת הטבלת הנשים לא הסתפקה רק בנושא הטבילה, כי־אם היתה מספרת לנשים סיפורים על האמהות הקדושות ועל הנשים הצדקניות האחרות שבתולדות ישראל. בכך התכוונה להשפיע עליהן שתתנהגנה כפי הדרוש על פי התורה. היא היתה מלמדת את הנשים מדות טובות ומדריכה אותן כיצד להתנהג עם הבעל, הילדים, השכנות ובשוק. דגש מיוחד היתה שמה על התרחקות ממחלוקת ומגרימת רעה לזולת. "שמרו לשונכן" - היתה משננת באזני הנשים - "אל תקללו, ודברו במתינות, בזהירות ובנועם".

כך, הודות לגולדה לאה, קיבל המקוה אופי של "בית מדרש". במקום שהנשים תעסוקנה בו בלשון הרע, רכילות ודברי ריב - היו שומעות את תורתה והדרכתה של גולדה לאה.

בצאת האשה מן המקוה, היתה זוכה לברכותיה של גולדה לאה. במשך הזמן הוסכם בין הנשים כי ברכותיה של "הסבתא" מתקיימות, ומשום כך השתוקקו לקבל את ברכתה. במיוחד הצליחו ברכותיה לילדים בריאים ומוצלחים. נשים שהיו מפילות בעבר, או שילדיהן לא התקיימו, זכו לזרע חי וקיים, בגלל ברכותיה של גולדה לאה.

שמה של גולדה לאה יצא לתהלה על פני כל פינסק והסביבה כולה. מקרוב ומרחוק באו נשים להתברך אצלה. גם עקרות באו לקבל ברכותיה, והן, אכן, נפקדו בילדים מוצלחים.

הנשים היו מביאות לה כסף רב. גולדה לאה סירבה לקבל מהן פרוטה, חרף הפצרותיהן הרבות. הנשים היו מתחננות לפניה שתגרום להן נחת רוח ותקח מהן מתנת ידן, אך גולדה לאה סירבה. היא היתה אומרת שקיום משאלות לבן באו להן מידו הפתוחה והמלאה של הקב"ה, ולו הן צריכות להודות.

היו, איפוא, נשים פקחות תוקעות לה מטבעות בידה ומשיבות לה : "קחי, איפוא, בשביל הקב"ה...". במקרה כזה היתה נותנת את הכסף לצדקה, לסיפוק צרכי החולים.

כסף רב ממה שהצטבר אצלה לצדקה, היתה מעבירה לצרכי הישיבה החדשה שנוסדה בפינסק. שתי הישיבות הקודמות היו מיועדות בעיקר לאברכים נשואים, שפרשו מבתיהם או שהיו סמוכים על שולחן חותנם, ואילו הישיבה החדשה היתה מיועדת לבחורים. כיוון שהיתה זו ישיבה חדשה לא היה לה מקור לקיומה. גולדה לאה הופיעה כמלאך מושיע להחזקת הישיבה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בינתיים גדלו הסכומים שזרמו אל גולדה לאה מיד הנשים. ככל שגדל פרסומה - כך התרבו התרומות שהגיעו לידה. גולדה לאה לא נהנתה אפילו בפרוטה אחת מן הכסף הרב שהגיע אליה. את ביתה ניהלה בצמצום רב משכרה המועט כמיילדת ומהכנסות בעלה כחייט. כמיילדת נטלה תשלום מבעלי יכולת בלבד. מן העניים לא לקחה כסף.

כיוון שאת מרבית התרומות היתה מעבירה לצרכי הישיבה - התפתחה הישיבה מיום ליום וגדלה באיכות ובכמות, עד שתפסה מקום מכובד בין הישיבות. שמה של הישיבה החל להיות בפי כל, על שמה של הצדקנית המחזיקה אותה: "ישיבתה של הסבתא גולדה לאה".

בשנת שע"ה התמנה הגאון ר' זונדל כראש ישיבת הסבתא גולדה לאה. ר זונדל היה מתנגד לקבלה ולשיטת הנסתרים, ובכך השתווה אל מנהיגי שאר ישיבותיה של פינסק. כך היתה פינסק למרכז של מתנגדים, והשפיעה בכך על ערים אחרות.

פינסק היתה עיר ואם בישראל, ובאמצעות שלוש הישיבות הגדולות שהוציאו מקרבן אברכים, שהתפזרו על כל הסביבה וקהילות ישראל, גדלה, השפעתה מיום ליום.

לישיבה היה תמיד ערך משמעותי בחיי עם ישראל, וכאשר התרכזו בעיר אחת, שתים או שלש ישיבות שנהגו ופעלו בשיטה אחת, היתה הקהילה צוברת עוצמה רבה של השפעה להפצת שיטתה. במקרה שלפנינו הביא הדבר להפצת והגדלת כוח ההתנגדות לקבלה. המקובלים והנסתרים נוכחו לדעת כי פינסק מהווה מכשול רציני בדרך התפשטות דרכם הקדושה, וכדי להתגבר על ההתנגדות היה עליהם להתגבר על פינסק.

התקופה האמורה, שבה תפסו שלוש הישיבות בפינסק מעמד מרכזי ורב השפעה, היתה התקופה שבה חי ופעל רבי אליהו בעל־שם, מי שהיה תחלה בוורמייזא ולאחר מכן בפראג והיה אביה של תנועת המקובלים והנסתרים, זו שקדמה ושימשה יסוד לתנועת החסידות (ראה חלק א' של ספר הזכרונות, פרקים כ"ה והלאה).

רבי אליהו בעל־שם חש שכדי להביא לידי כך שדרך הקבלה תמצא אחיזה בליטא ובפולין, עליו "לכבוש" תחלה את פינסק וישיבותיה. ברם, היתה זו משימה לא קלה. הישיבות הללו עמדו תחת השפעת גאוני תורה גדולים וידועים שהחזיקו בעקשנות רבה בהתנגדותם.

רבי אליהו החליט, איפוא, להופיע בכבודו ובעצמו בפינסק.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הריי"צ ~

ב"ה ב' ר"ח שבט פ"ב

רוסטוב דאן

כבוד ש"ב ידידי הנכבד וו"ח אי"א

מוהר"ר שמעון שי'

שלו' וברכה,

הנה כתבתי מכתב בארוכה לידידינו ר"ח שי' מאניסזאן, ושמה הנחתי כמה העתקות מכתבים שונים למען ברר לפניהם איזה ענינים, אשר ידעו ממצבם כאשר הם. ובבקשה לקרוא אותם בעיון. כן המכ' הנ"ל לר"ח שי' אשר יקראו אותו בדיוק.

ועתה אערכה הצעותי והוא המשך למכ' הנ"ל.

הזמן מכריח להקים בעזרתו ית' את הנהרסות, והוא ההגנה (להגין) וההשתדלות בכל עניני הדת, התורה, וקיומן של אחינו בית ישראל.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אתחיל מן החומריות, אם כי דבר וענין זה לא היתה חובתה מוטלת על חלקינו, בהיותי איש סודו ומזכירו של הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה זצוקנ"ע ז"ע, בעניני הכלל, באמרו, אשר הענינים החומרים, כמו שאלת תחום המושב, אשר כמה שנים נקרה עינינו ודקרה את לבבינו, ושאלת אי העבודה במושבי היהודים אשר הביאה לידי דילדול המקחים, על כל אגודת פשתים, היו כמה סחרנים, ועל כל אילן, או מדת עצים היו כמה תגרנים, ואיש את זרוע ובשר רעהו אכלו ר"ל, ובכל עיר רבו החנונים על הקונים, והדומה בענינים מענינים האלו. ואמר מפורש אשר רוב העסקנים, עוסקים בזה, ואשר הם יש להם ידיעה נכונה בזה, הם יודעים מהלכי הפוליטיק, ויודעים איך להשתמש בהם.

ובכל זה הנה בכל עת לבד אשר התענין לדעת מהנעשה אודות ישראל, לקח חלק גדול בזה. לפני נצב כמו חַי עובדות שונות אשר היו קשורים באחריות מסירת נפש, אשר לא התחשב בזה כלל.

בשנת תרנ"ט תרס"א (אחרי נסעו ביחוד בשביל הטבת מצב החומרי, ואיזה כי גבירי קיוב והרבנים הגדולים מצארטקאוו ובויאן יקחו חלק בזה, עשה ועידה מועצה חשאית, בחורף תרנ"ח בקיוב, ובה השתתפו הגביר ש"ב רח"י ז"ל ברלין, הר"ש גוראר' ז"ל, הר"י הורויץ ז"ל בראדסקי, הארינשטיין), התחיל לעבוד כי חברת יק"א תבנה בתי חרשת לעבודה, בשביל היהודים, בתחום המושב (דבר שהתנגדו לזה הבאראן, ועוד, והפריעו בטעמים שונים, ובשביל זה התאחרה מילוי דרישתו על משך שנה), והעמיד פלך ויטעבסק, מאגיליעוו, מינסק, טשערניגוב (איזה בתי חרשת ביקש כי זאת ימסרו לאלה הבקיאים בזה, ובאשר הפריעו הנ"ל התאחרה המילוי, ובין כך נבנה בויטעבסק בית חרשת של חברה בעלגיאת, ובתנאי שלא יקחו יהודים חלק בזה כו', ואז נסע בעצמו לפאריז), ובמשך קצר פעל אשר יבנו תומ"י בפלך מאגיליעוו, ועפ"י דרישתו בא האדון פאליאקאוו לאזער למאסקוא, והוא קבל על עצמו הבאת דבר זה בפועל, ובמשך פחות משנה, נבנה הבית חרשת למטוה בדובראוונע, אשר היו לה כחמשה אלפים נפשות עובדים ועובדות גדולים וקטנים, ואשר ראו פרי טוב בעמלם. וכאלה רבות ענינים, המבוארים בסדרן (בספר דברי ימי עבודתו, אשר רשמתי בנוי על יסודות המכ' וההצעות בכל הענינים, שהי' בכל עת הן ברוחני והן בגשמי, והוא אצלי בכתובים, ובו יוכלו לראות משבצות תואר איש האלקים וצלם תבנית קדשו, גם בהנוגע לעסקנות הציבורית).

מי הוא זה אשר ידע מכל הנעשה סביבו, ובכח דאגתו, לילה כיום עבד בחדר משכיתו, רגע ליום יחשב, וכבוד אלקים הסתר דבר, כמה עמל ויגע בעת שהתברר משפטו של ביליס וכו'.

בפרוץ המלחמה, ראשית העבודה הבאה משונאי היהודים ימ"ש היתה לעליל עלילות ברשע, להרשיע את היהודים כי הן המה אוהבי האשכנזים, ובכן היו מרגלים שפיאנען. הנני זוכר כי בצום גדלי' שנת תרע"ה, בהשכמה נקראתי אל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נ"ע ז"ע, ואבוא ויאמר אלי, שמַע, בהמכתבים שקודם ר"ה (שקודם) היו הרבה פדיונות שבהם נזכר, בבקשת התעוררות רחמים, כי יוציאם השי"ת מהעלילות אשר שָם עליהם, כי מרגלים הם, ועוד (ויבאר לי את הענין, כפי אשר שמע מאחד, שבא מסביבות וילנא וכו'), ואתחנן אל ה' בר"ה על נפשות ב"י ויחנני בעצה טובה איך לקדם את הרעה טרם שתתפשט ח"ו ע"י אמצעות שונאי ישראל, והנני חושב אשר בעזרתו ית' יכולים לעשות בזה ע"י אמצעות בירור כל דבר עלילה במקומה כאשר תצמח.

אמנם האינטעליגענטים שלנו, האוחזים בידי הקאדעטין (פארטיא מדיניות ק־ד), אין נאמנים עלי בזה משתי הפנים, האי' באהבתם לחבריהם בעלי מפלגתם, ועוד זאת כי חפצים הם בהעיקר (כלומר בדברים עיקרים, ביטול התחום וכדומה) יכולים לוַותר על כמה ענינים פרטיים (מה שלפי האמת אינו כן, גם בדעה (לא שאינו אמת רק עפ"י התורה, זה ודאי שאין אנו יכולים גם לוותר ח"ו על צער מנפש א' של ישראל, בשביל טובה כללית, רק מי שחפץ בעצמו למס"נ, אנו אין יכולים למונעו מזה, וגם עפ"י השכל א"צ להיות כן)), ומעבר השני, מהעדר ידיעת עסקני הכלל הגדולים, תכונת נפש האמיתי של העברי היושב בערי השדה, ובכמה פרטים הם טועים בזה, ולפעמים ימצא כי גם הם יחשבו שהוא כן,

(והזכיר אותי בה בשעה על שיחה אחת שהי' לו עם אחד הגדולים מהנ"ל (שגם אני הייתי אז אתו עמו), ששאל אצלו כמה ענינים, בדבר היהודים האמת הוא, והתפעל אז כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נ"ע ז"ע, ושאלו איך יכול גם לחשוב כן, הלא זה נובע ממקורי השנאה של שונאי ישראל ועלילותם. ויען, ומדוע מחזיקים גם בזה פלוני ואלמוני מעסקנים הנודעים. ויאמר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נ"ע ז"ע, פשוט הדבר לפי שאינם יודעים בעצמם כ"א עפ"י הצעות שלוחים, ובעצמם אינם יודעים תכונת טהרת לב בנ"י שי').

היום עלי לעבוד עבודתי ויטרידו אותי כדרך הרגיל, ולזאת קראתיך, והנני מעמיס עליך כי תחשוב מחשבה,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

ולעת ערב תתן לי הצעה והרצאה (אַ פלאן) איך לגשת לדבר כזה. ויכפול דבריו לאמר, אנכי הנני חושב אשר הכל תלוי בבירור כל דבר עלילה במקומה, ולהראות האמת ובזה יעקרו שרשה בטרם תעשה פרי רע ח"ו, אמנם איך לגשת לזה לא אדע, ובכן תתבונן בזה, וכנ"ל תתן לי מענה כי הדבר נחוץ ואיש לא יֵדע, ראה הזהרתיך.

לעת ערב כמיועד, הרצאתי, כי יובחרו שנים שלשה עורכי דין מהמפורסמים ואשר מהלכים להם בין השרים הגדולים, ולקבוע קבוצת אנשים בתור שלוחים מהירים להמקום אשר ח"ו בו נקרה מקרה עלילה, להחזיק שנים אנשים אשר יסובבו בהמקומות הקרובים לערי מערכת המלחמה, ואשר כל זה יעשה זאת אחד המפורסמים בשם, ואשר מדע לו בחוק ודין, ואיך לגשת, להיות על אתר בפ"ב, להתדבר עם כאלו בשם או במאסקבא, (טוב יותר ב[עי]ר פ"ב) ולהבטיח כי כל ההוצאה בזה, ישולם בדיוק. ויצאתי.

ובעוד שעה נקראתי, ויאמר לי החלטתי כי תסע לפ"ב, ותראה על המקום. דעתי נוטה לבוא בדברים עם גרוזענבערג, ואם עם קטן (ובשכר) עם גארדאן (עו"ד), וחפצי כי תסע תיכף. ובהיות כי לנסוע לפ"ב אין מסע כעת, ותוכל לנסוע עם הקוריער למאסקוא, ואגב תתעכב שם (אם יהי' נחוץ), ומשם תסע לפ"ב, וכאשר תראה שרק אפשר הדבר, לא תשאלני בטע"ג (רק תודיעני זמן ביאתך ומגורך), ותעשה כאשר תמצא נכון. אמנם [איש] לא ידע. וכן הי' כי נסעתי אז, ונסיעתי הביאה תוצאות נכונות (ומפני האריכות לא אוכל בַאֵר בזה), רק זאת אשר איש לא ידע, כי ידי קדש עשתה כל זאת, להציל כמה נפשות מישראל, דבר אשר בעתו התפעלו כמה מן העסקנים, איך מתבררים בסדר נכון, כל דבר עלילה.

ובהנוגע לדת וחיזוק התורה, אם אבוא לכתוב יהי' ספר שלם (ואקוה כי אי"ה כאשר יזכני השי"ת אקים את הספר הזה, אשר יהי' מחברת השני לספור הנ"ל או שיתאחדו יחדיו כו'), רק אחת הנני חפץ להדגיש, כי ראשית כל היתה עבודה הציבורית, ובדרכים בלתי נודעים לרבים, ובשמירה מעולה בכל פרט, הן בעצם הנהגת הענינים והן גם בסדרם החיצוניי, שלא יהי' ידוע לרבים, שזהו שמירת הנזק, אשר לא יפריעו המנגדים, שונאי הדת והדומה.

וכהיום אין לנו כל מאום, מהמרכז הנוגע לכללות אחינו בית ישראל, ה' עליהם יחיו, ולדאוג בכל הענינים. הרבה מהרבנים שי' מושללי היכולת כאמור, וכן מהבע"ב הנכבדים יחיו, אבל בכ"ז בהכרח לעשות בעזה"י דבר שיהי' לתועלת אחבנ"י בגו"ר.

א. בדבר החזקת התורה, בחדר וישיבה ותלמוד תורה אשר בזה כמה ענינים ואמצעים: א) לאחד כל החדרים וכו' ע"י מרכז, שפעולתו תהי' להגן מהמתנפלים ע"ז שלא כדין, ב) בהשתדלות הרחבת החוקים בזה, ג) השגת תמיכה מחו"ל בספרים, הלבשה א[ו]כל והדומה, ד) ובחיזוק ע"י אגרות מאמרים נדפסים (כמו שהי' עם העתון האח, אשר ת"ל ראינו בו תועלת רב).

ב. לעמוד על המשמר, בהנעשה בישראל, ע"י אמצעות ידיעות מחליפות עם הרבנים השו"בים, ואחוד כחות הרבנים, וההגנה בעניני הדת, שעפ"י דין וחוק הממשלה יכולים להתנהג ע"ח עצמם, כמו מקוה, בשר כשר והדומה, רק במקומות שונות, שלטון המקומי עפ"י בקשת או התעוררות מנגדי הדת עושים שמות ר"ל.

ג. לרכז את הרבנים הגדולים שליט"א ולעוררם כי ישפיעו מאורם על עם קדש, במכתבים לעוררם ולחזקם, כי לב ישראל ת"ל פתוחה היא לכל דורש כבוד התורה והדת, והימים שעברו ת"ל פעלו על כ"א ואחד לאחוז בדגל העתיק ישראל סבא, והיו עושים חיל בעזרתו יתי', ויביאו תועלת רַב אי"ה.

ואמת הדבר כי הם צריכים להשפיע גם לחוץ, עליהם לדעת כי הם היחידים אשר בהם יוכל בית ישראל להתחשב, והדרת קדש הלאום ואחריותו עליהם היא. ובכן עליהם לעמוד על משמרתם הקדושה.

ד'. להתענין בהנוגע בחומריותן של אחינו, כמובן באופן האפשרי. וחפצי להדגיש על אי הסדר, שגם במה שמתקבל תמיכה בשביל אחינו, מחו"ל, אין יודעים לכלכל בזה, וכאשר כתבתי במכתבי לר"נ שי' ראבינאויץ דבר הרעב ר"ל אשר בהקולוניעס, בפלכי חערסאן וניקולאיעוו, וישראל עם קדש, בעירות הגדולות, אין יודעים מזה כלל, ואין מי שישמיע קולו ברבים, לאמר אחינו גועים ברעב ר"ל, וליתן להם הלואה זמנית, הלא איכרים המה, בעלי עבודה, בעלי אחוזה, ויתן ה' ויבואו ימי הקיץ, וגם אדמתן תתן יבולה. ועדי אז צריכים לבוא בעזרתם להחיות נפשם ברעב נורא כזה.

עוד דבר, בקיץ העבר בסופו הגיעני דרישה וחקירה, מאחד היושב באמעריקא, בעיר מאריעטטע, שואל האם קבלה הישיבה, והרבנים החסידים או סתם רבנים, עזרה מן הקאמיטעט האמעריקאני, אשר ישב במאסקווא, מטעם ישראל, יושבי אמערי', אשר קיבצו ואספו סכומים נכונים, ביחוד בשביל ישיבה (כלומר כל הישיבות הרבני, שומרי משמרת הקדש, ואשר סבלו ר"ל מהפרעות()]. ועניתי לו בארוכה, אך לא אוכל להעתיקו מפני האריכות, ושם כתבתי, כי בגלוי לא קבלנו, ורק אשר לאחד מידידינו אנ"ש שי' שבמאסקוא, האדון מר מ[א]ניסזאן השיג תמיכה זמנית (באופן שלא נודע אשר זהו בשביל ישיבה),

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אשר מזה יוכלו להבין, הרוח שנדף בהקאמיטעט, אשר היו צריכים להעלים שֵׁם ישיבה וכדומה, אם מפני היושבים, או מפני מנהיגי המדינה, והדומה.

אשר כל זה נראה לנו לדעת, עד כמה נחוצה לנו מרכז גלוי, שיוכל לדבר גלוי, שיהי' לו רשיון גם אם מכווץ, אז הלא יוכל להתשפט אי"ה.

ראשית דבר נדרש לנו, דבר מאושר, יהי דבר קטן אבל שיהי' תוכנו מרובה בעזה"י, ואת זה הנני מבקש מכם לדרוש ולחקור אופן האפשרי עפ"י החוק.

דעתי היתה נוטה כאמור במכתבי למר ראזענהיים, וכן בהמענה למר גארדאן (אשר זה הנני שולח בכת"י, כי לאחר הקריאה אותו, ייטיבו לשלוח אותו למר ג[א]רדאן, וכוונתי בזה שידע ר"ח שי' מאניסזאהן מה לענות להנ"ל בדבר השילוח), כי שלשת הרבנים שבמאסקבא (ורק אלו מטעם הכמוס, הרב ראבינאויץ, הרב ר' אהרן שי' בעלינקע, והרב ר' שמעון שי' לאזאראוו[ן]), יבקשו רשיון מהממשלה דבר השגת תמיכה להתלמודי תורה"ס והחדרים הנמצאים במרחבי המדינה, ולהטיב מצבן.

ועתה אקצר בכל האפשרי, והוא היוצא מכל הנ"ל בב' המכתבים, זה ואת אשר כתבתי לידידינו ר"ח שי' אשר שניהם אחד הוא,

א'. לברר אם יש אפשרות ליסד חברה בשם "רעליגיאזנע סאוויעט, צענטראלנע".

ב'. אם אפשר לקבל רשיון על חברה אשר מטרתה תהי להטיב להתלמוד תורה"ס שבכל המדינה בשביל קבלת תמיכה מחו"ל והפראגראממע בזה.

ג'. לברר אם ישנם איזה קאמיטעטין הדואגים בעד סובלי הרעב מאב"י ד' ירחם.

ד'. לברר עפ"י חוק אם אפשר להשיג רשיון על צייטונג בשפת לשון הקדש, ותוכנו יהי' דברי ימי ישראל ותקופותיו, בתור וואכען או מאנעטס שריפט, ולהודיע האם יש דפוס עברי במאסקוא ופ"ב אותיות עם נקודות.

ה'. לייעצני אם בחירתי בהשלשה הנ"ל נכונה.

ו'. שאפשר להשיג רשיון להביא הספרים שמנדבים האדונים בעלי דפוס ראם בשביל עניי בני ישראל, בלי תשלום משלוח, והוא ע"י שבא כח הממשלה בליטא־פולין בעיר וילנא יקבל זה בתור "תשורה לעניי ישראל ברוסלאנד" ויביא[ו]ם על חשבונם כולן או שיוזילו המחיר כפי האפשרי, וימסרו זאת (להחברה דשלשת הרבנים הנ"ל ואם צריך זמן רב עד כי יתאשר זה מהממשלה, אז למסור) להקאפעראטיוו העברי שבמאסקוא למען לחלקם במרחבי המדינה (וכפי אופן הבירור כן יענו תומ"י במכ' להאדון מר גארדאן, כאמור במכתבי).

ז'. לברר ולידע איזה אגודות ישנם כעת במאסקבא ופ"ב, המשתדלים או עוסקים בטובת אחינו הרוחני והחומרי, כי שמעתי אשר ישנה חברה אשר ענינה להדפיס ספרי ישראל בשביל לחלקם ביעקב, ובטח ספרי קדש, והמענה אבקש לשלוח לי בהקדם האפשרי, ורק ע"י הזדמנות נוסע, ולא ע"י פאסט. ואפשר כי מר סארין יסע בזמן אשר יהי' להם איזה מענה על איזה מהשאלות.

ואכפול הבקשה אשר איש לא ידע מזה, זולת שלושת אלה האמורים הר"א שי' מאניסזאן והר"ח שי' וכבודו, ולא יותר.

וכאשר ימצאו הצעתי דבר השלשה הנ"ל שי' נכונה, יעורר זה ידידינו ש"ב הר"ש שי' מעצמו, ויתנו כח רב על זה שיבוא אל הפועל בעזה"י בהקדם, אם רק אפשרי הדבר. כמדומה לי שאינני רואה בזה שום חסרון, ומכ"ש להתחלת אור, ואי אפשר להאריך.

ידידיי היקרים יחיו, בריאותי חלושה, השי"ת יחזקיני, וידי מלא[ו]ת עבודה, בכמה ענינים, ומעוטף בצער ועגמ"נ. ות"ל ישנם גם דברים טובים, ידיעות טובות מהנהגת אנ"ש שי' בכמה מקומות במדינתינו פותחים ישיבות חדשות, חדרים ותלמוד תורה"ס. כן מחו"ל ת"ל ישנם מכמה מקומות ידיעות טובות, אך הכל צריכים לעשות, הכל צריכים עבודה, ועבודתי האמיתית ללמוד ולהתייגע ולעשות בבית הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע לעמול על דברי קדש, הזמן הולך ובהכרח לעשות מה שעושים, ומה יהי' אחרית דבר, יום ירדוף יום, והמלאכה מתגברת ואין לי עוזר אמיתי, רק השי"ת ירחם ויזכינו אשר יתעוררו ידידינו אנ"ש שי' בכל מקום ומקום, לקיים פקודת מורם ורבם זי"ע להיות בעזרי, ולהשתתף עמי בכל אשר תשיג ידם, איש ואיש, כולנו יחדיו, יברכינו השי"ת בגו"ר.

והיו ברכה ושלו' כאו"נ והדו"ש ש"ב מוקירו ומכבדו,

י"י ש"ס

במכתבי לכבוד הרבנים הר"א שי' והר"ש שי' כתבתי שם באם שימצאו לנכון מה שכתבתי בדבר שלשת הרבנים שי' והר"ש שי' יאמר להם זה מעצמו כנ"ל, אמנם בתור דחי' יוכלו להגיד כי צריכים שאלה, יכולים לדייק בקל את האמור שם להשתדל לטובה ולברכה. והאל יתי' יעזרינו ויזכינו בזכות הגדול, ועינינו תחזינה בטוב בית ישראל, בתורה עבודה והדרת קדש וטוב גשמי.

בברכה.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

אגרות קודש - מתורגם מאנגלית

(מתוך הספר "פרופ' גרין - שלום וברכה" בהוצאת בית חב"ד המרכזי באר שבע)

ב"ה, י"ח סיון תש"ל
ברוקלין, ניו יורק
ד"ר וגברת זאב וגיטל בוניה גרין

שלום וברכה:

כעת קיבלתי את מכתבך מי"ג סיון עם הבשורות הטובות שאשתך בהיריון. אני תפילה שה' יעניק לה היריון תקין וקל וכן לידה תקינה וקלה בשעה טובה ומוצלחת.

במענה לשאלתך האם יש עצה כלשהי שתוכלו לנהוג לפיה, אני מציע שתנהגו על פי עצת חותני זצ"ל, שעד לחודש החמישי לא לפרסם את עובדת ההיריון, מלבד למשפחה הקרובה ביותר.

נהוג גם, במיוחד בזמנים כאלו, לבדוק את התפילין ואת המזוזות ולוודא את כשרותן, במידה ובדיקה כזו לא נעשתה במשך שנים־עשר החודשים האחרונים.

בהזדמנות זו אזכיר גם את זאת, למרות שאשתך בלי ספק נוהגת כך בכל מקרה, והוא מנהג נשי ישראל להפריש פרוטה לצדקה, בלי־נדר, לפני הדלקת נרות בערב שבת ויום־טוב.

לסיום, ברוח התחלת המכתב, יהי רצון שכל העניינים יהיו בצד הטוב ביותר, ושאתה ואשתך יחד תגדלו את כל ילדיכם, כולל התוספת שמצפים לה בשמחה, לחיים של תורה, חופה ומעשים טובים, בבריאות טובה ובנסיבות שמחות.

בברכה,

חתימת יד-קודשו של הרבי

המשך ביאור למס' נזיר ליום חמישי עמ' א

רבא מקשה על דברי רמי בר חמא: **אָמַר רָבָא, מִי קָתָנֵי** – האם שנינו במשנה שחלה עליו נזירות רק **אִם** לבסוף הפרה **עָמְדָה מֵאֵלֶיהָ** – ולא כאשר העמידוה אחרים. ואם כדברי רמי בר חמא כיון שלא שנינו במשנה שלבסוף הפרה 'עמדה מאליה', אם כן עיקר החידוש חסר מהמשנה. שלדבריו מה ששנינו שקיבל נזירותו רק בתנאי שהפרה תעמוד, בא ללמדנו שאף שאמר רק 'הריני נזיר אם עומדת' כוונתו דווקא אם הפרה תעמוד מאליה, אבל אם יעמידוה אחרים לא נתקיים תנאו ולא חלה עליו נזירות.

רבא מבאר את המשנה באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רָבָא**, במשנה מדובר **כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה פָּרָה רְבוּצָה לְפָנָיו** בכבדות, ומתוך כך נראה לאנשים שהפרה חושבת שאם היא תצליח לעמוד בין על ידי עצמה ובין על ידי אחרים, רוצה היא שיכניסוה לעזרה ויקריבוה כקרבן נזיר, **וְאָמַר** הנודר, 'הריני נזירה אם עומדת', כלומר אני אמלא את רצונה, ואם הפרה תעמוד הֲרֵי היא **עָלַי קָרְבָּן** – הריני נודר שאביא פרה זו לקרבן יחד עם שאר הקרבנות שהנזיר חייב להביא. ולבית שמאי חלה עליו נזירות, אבל לבית הלל אין בלשון הזה קבלת נזירות.

מקשה הגמרא על פירוש רבא: **בְּשַׁלְמָא** את הרישא של המשנה שייך לפרש כדברי רבא, שנדר שיביא את הפרה לקרבן נזיר, שהרי **פָּרָה בַּת קָרְבָּן הִיא** – אפשר להביא פרה לקרבן. **אֶלָּא** את הסיפא לגבי דֶּלֶת, איך אפשר לבאר כרבא, שנדר שאם תפתח יביאנה לקרבן נזיר, וכי **בַּת קָרְבָּן הִיא** – וכי אפשר להביא דלת לקרבן.

מתרצת הגמרא: **אֶלָּא אָמַר רָבָא** – רבא אכן ביאר המשנה באופן אחר, שמדובר במשנה **כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה פָּרָה רְבוּצָה לְפָנָיו** – לפני האדם שנדר, ומאופן רביצת הפרה בכבדות, נראה שהפרה חושבת שלא תעמוד מרצונה וגם אחרים לא יצליחו להעמידה

נְקֻדָּה מְשִׂיחַת קֹדֶשׁ

לִקְרֹעַ אֶת הַיָּם

אַחַר יְצִיאַת מִצְרַיִם הִתְרַחֵשׁ פֶּלֶא גָּדוֹל, קְרִיעַת יַם סוּף. אֲבָל אִם נִתְבּוֹנֵן, נִרְאֶה שֶׁזֶּה לֹא הָיָה סְתָם נֵס. הַיָּם, שֶׁעַד לִפְנֵי רֶגַע הָיָה מִכְשׁוֹל וּמַחְסוֹם בִּפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הָפַךְ לְחוֹמָה שֶׁהֵגֵנָה עֲלֵיהֶם מִימִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם. לֹא רַק שֶׁהוּא לֹא הִפְרִיעַ לָהֶם, הוּא עָזַר לָהֶם.

בִּזְכוּת מִי זָכוּ יִשְׂרָאֵל לְנֵס קְרִיעַת יַם סוּף?

חֲכָמֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה (חַז"ל) מְסַפְּרִים לָנוּ שֶׁיַּלְדֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ בְּאוֹתוֹ זְמַן, הִצְבִּיעוּ וְאָמְרוּ "זֶה אֵ-לִי וְאַנְוֵהוּ". הֵם אֵלּוּ שֶׁהִכִּירוּ תְּחִלָּה - לִפְנֵי כָּל עַם יִשְׂרָאֵל - בְּבוֹרֵא הָעוֹלָם וְהוֹדוּ לוֹ עַל הַנֵּס הַגָּדוֹל.

כָּאן אֲנַחְנוּ רוֹאִים אֶת כּוֹחַ הָאֱמוּנָה שֶׁל יַלְדֵי יִשְׂרָאֵל. אֵלֶּה שֶׁגָּדְלוּ בְּמִצְרַיִם, בַּזְּמַנִּים הֵכִי קָשִׁים לְעַם יִשְׂרָאֵל, אַךְ הִתְחַנְּכוּ לִרְאוֹת וּלְהַכִּיר אֶת הַשֵּׁם. הָרַבִּי מַסְבִּיר כִּי בִּזְכוּת הָאֱמוּנָה שֶׁל אוֹתָם יְלָדִים, נִבְקַע הַיָּם, הַמַּיִם הָפְכוּ לְחוֹמָה, וַאֲפִלּוּ הַצִּפּוֹרִים אָמְרוּ שִׁירָה - הָעוֹלָם כֻּלּוֹ הִכִּיר בְּהַשֵּׁם. לָכֵן גַּם נִקְרֵאת שַׁבָּת זוֹ 'שַׁבַּת שִׁירָה'.

כָּךְ גַּם כַּיּוֹם, בַּדּוֹר שֶׁלָּנוּ, כַּאֲשֶׁר אֲנַחְנוּ מַאֲמִינִים וּבוֹטְחִים בְּהַשֵּׁם, אֲנַחְנוּ יְכוֹלִים לְהִתְגַּבֵּר כָּל הַקְּשָׁיִים, לַעֲבֹד אֶת הַשֵּׁם כָּרָאוּי לְיֶלֶד יְהוּדִי וַחֲסִידִי וּלְהָבִיא אֶת הַגְּאֻלָּה הַשְּׁלֵמָה.

כַּאֲשֶׁר יֶלֶד יְהוּדִי יוֹדֵעַ שֶׁשּׁוּם דָּבָר בָּעוֹלָם לֹא יָכוֹל לְהַפְרִיעַ לוֹ לְקַיֵּם אֶת רְצוֹן הַשֵּׁם, לֹא רַק שֶׁאֵין לוֹ הַפְרָעוֹת בְּדַרְכּוֹ, אֶלָּא הַמִּכְשׁוֹלִים וְהַנִּסְיוֹנוֹת הוֹפְכִים לְעֵזֶר וּלְמָגֵן וּמְסַיְּעִים לוֹ לַעֲבֹד אֶת הַשֵּׁם.

(ע"פ לקוטי שיחות ב' עמ' 524. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

רואים אנו שכאשר באים לידי ניסיון בדבר אמונה, אזי אפילו קל שבקלים שרוב ימיו היו באופן דרבות רעות בעבירות חמורות ביותר, מכל-מקום כשבא לידי עניין שבו רואה שנעשה נפרד מאלוקות, אזי אין מקום לרוח שטות לנסות להעלים על האמת כו', אלא עומד הוא בניסיון

ממאמר יו"ד שבט ה'תשי"ד

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

חומש לקריאה בציבור

פרשת בשלח

יג יא וַיְהִי בְּשַׁלַּח פַּרְעֹה אֶת־הָעָם וְלֹא־נָחָם
אֱלֹהִים דֶּרֶךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרוֹב הוּא כִּי |
אָמַר אֱלֹהִים פֶּן־יִנָּחֵם הָעָם בִּרְאֹתָם מִלְחָמָה
וְשָׁבוּ מִצְרָיְמָה: יח וַיַּסֵּב אֱלֹהִים | אֶת־הָעָם דֶּרֶךְ
הַמִּדְבָּר יַם־סוּף וַחֲמֻשִׁים עָלוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: יט וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עַצְמוֹת יוֹסֵף
עִמּוֹ כִּי הַשְׁבִּעַ הִשְׁבִּיעַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֶת־
עַצְמֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם: כ וַיִּסְעוּ מִסֻּכֹּת וַיַּחֲנוּ
בְאֵתָם בִּקְצֵה הַמִּדְבָּר: כא וַיהוָה הֹלֵךְ לִפְנֵיהֶם
יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לַנְחֹתָם הַדֶּרֶךְ וְלַיְלָה בְּעַמּוּד
אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לָלֶכֶת יוֹמָם וָלָיְלָה: כב לֹא־
יָמִישׁ עַמּוּד הֶעָנָן יוֹמָם וְעַמּוּד הָאֵשׁ לַיְלָה לִפְנֵי
הָעָם: פ (לוי) **יד** א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיָשֻׁבוּ וְיַחֲנוּ לִפְנֵי
פִּי הַחִירֹת בֵּין מִגְדֹּל וּבֵין הַיָּם לִפְנֵי בַּעַל צְפֹן
נִכְחוֹ תַּחֲנוּ עַל־הַיָּם: ג וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל נְבֻכִים הֵם בָּאָרֶץ סָגַר עֲלֵיהֶם הַמִּדְבָּר:
ד וְחִזַּקְתִּי אֶת־לֵב־פַּרְעֹה וְרָדַף אַחֲרֵיהֶם
וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה וּבְכָל־חֵילוֹ וְיָדְעוּ מִצְרַיִם
כִּי־אֲנִי יְהוָה וַיַּעֲשׂוּ־כֵן: (ישראל) ה וַיֻּגַּד לְמֶלֶךְ
מִצְרַיִם כִּי בָרַח הָעָם וַיֵּהָפֵךְ לְבַב פַּרְעֹה וַעֲבָדָיו
אֶל־הָעָם וַיֹּאמְרוּ מַה־זֹּאת עָשִׂינוּ כִּי־שִׁלַּחְנוּ
אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵעָבְדֵנוּ: ו וַיֶּאְסֹר אֶת־רִכְבּוֹ וְאֶת־
עַמּוֹ לָקָח עִמּוֹ: ז וַיִּקַּח שֵׁשׁ־מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר
וְכֹל רֶכֶב מִצְרָיִם וְשָׁלִשִׁם עַל־כֻּלּוֹ: ח וַיְחַזֵּק
יְהוָה אֶת־לֵב פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּרְדֹּף אַחֲרֵי
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יֹצְאִים בְּיָד רָמָה:

~ נקודות משיחות קודש ~

פִּי הַחִירוֹת (יד, ב)

חִירוֹת הַלָּלוּ . . מְרֻבָּעוֹת . . מַעֲשֵׂה שָׁמַיִם, וְעֵינַיִם לָהֶם פְּתוּחוֹת (מְכִילְתָּא)

יֵשׁ לִשְׁאֹל, אֵיךְ יִתָּכֵן שֶׁהַחִירוֹת נִבְרְאוּ מְרֻבָּעוֹת, וַהֲרֵי "אֵין מְרֻבָּע מִמַּעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית" (יְרוּשַׁלְמִי סוֹף מַעֲשְׂרוֹת). וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁלָּכֵן מְסַיֵּם "וְעֵינַיִם לָהֶם פְּתוּחוֹת", כְּלוֹמַר: שֶׁטַח הַסֶּלַע לֹא הָיָה חָלָק, אֶלָּא הָיוּ בוֹ חוֹרִים בִּדְמוּת עֵינַיִם, כָּךְ שֶׁרִבּוּעוֹ לֹא הָיָה מֻשְׁלָם.

(לקוטי שיחות טו עמ' 513)

שני ט וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיַּשִּׂיגוּ אוֹתָם חֹנִים
עַל־הַיָּם כָּל־סוּס רֶכֶב פַּרְעֹה וּפָרָשָׁיו וְחֵילוֹ
עַל־פִּי הַחִירֹת לִפְנֵי בַּעַל צְפֹן: י וּפַרְעֹה הִקְרִיב
וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֵינֵיהֶם וְהִנֵּה מִצְרַיִם |
נֹסֵעַ אַחֲרֵיהֶם וַיִּירְאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
אֶל־יְהוָה: יא וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה הֲמִבְּלִי אֵין־
קְבָרִים בְּמִצְרַיִם לְקַחְתָּנוּ לָמוּת בַּמִּדְבָּר מַה־
זֹּאת עָשִׂיתָ לָּנוּ לְהוֹצִיאֲנוּ מִמִּצְרָיִם: יב הֲלֹא־זֶה
הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְנוּ אֵלֶיךָ בְמִצְרַיִם לֵאמֹר חֲדַל
מִמֶּנּוּ וְנַעַבְדָה אֶת־מִצְרָיִם כִּי טוֹב לָנוּ עָבֹד
אֶת־מִצְרַיִם מִמֻּתֵנוּ בַּמִּדְבָּר: יג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֶל־הָעָם אַל־תִּירָאוּ הִתְיַצְּבוּ וּרְאוּ אֶת־יְשׁוּעַת
יְהוָה אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם
אֶת־מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תֹסִפוּ לִרְאֹתָם עוֹד
עַד־עוֹלָם: יד יְהוָה יִלָּחֶם לָכֶם וְאַתֶּם
תַּחֲרִשׁוּן: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

בְּיָד רָמָה (יד, ח)

בְּרֵישׁ גְּלִי (אונקלוס)

אִיתָא בְּ"דֶגֶל מַחֲנֵה אֶפְרַיִם", שֶׁ"בְּרֵישׁ" הִיא רָאשֵׁי־תֵבוֹת רַבִּי יִשְׂרָאֵל בַּעַל שֵׁם, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי, וְרַבִּי יִצְחָק בֶּן

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שְׁלֹמֹה (הָאַרִיז״ל); רֶמֶז לְכָךְ שֶׁהַיְצִיאָה מִן הַגָּלוּת תִּהְיֶה בִּזְכוּת תּוֹרָתָם שֶׁל הַצַּדִּיקִים הַלָּלוּ. וְרֶמֶז זֶה מוֹפִיעַ בַּתַּרְגּוּם דַּוְקָא: הַתַּרְגּוּם מֵבִיא אֶת קְדֻשַּׁת הַתּוֹרָה אֶל לְשׁוֹנוֹת הַחֵלִין שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם, וְאַף הַגְּאֻלָּה תָּבִיא אֶת הַקְּדֻשָּׁה אֶל הָעוֹלָם וּתְקַדֵּשׁ גַּם אֶת עִנְיְנֵי הַחֵלִין שֶׁבּוֹ.

(לקוטי שיחות ג עמ' 872)

שלישי טו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מַה־תִּצְעַק אֵלָי דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְיִסָּעוּ: טז וְאַתָּה הָרֵם אֶת־מַטְּךָ וּנְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־הַיָּם וּבְקָעֵהוּ וְיָבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה: יז וַאֲנִי הִנְנִי מְחַזֵּק אֶת־לֵב מִצְרַיִם וְיָבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם וְאִכָּבְדָה בְּפַרְעֹה וּבְכָל־חֵילוֹ בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו: יח וְיָדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּהִכָּבְדִי בְּפַרְעֹה בְּרִכְבּוֹ וּבְפָרָשָׁיו: יט וַיִּסַּע מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים הַהֹלֵךְ לִפְנֵי מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ מֵאַחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע עַמּוּד הֶעָנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֹד מֵאַחֲרֵיהֶם: כ וַיָּבֹא בֵּין | מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הֶעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ וַיָּאֶר אֶת־הַלָּיְלָה וְלֹא־קָרַב זֶה אֶל־זֶה כָּל־הַלָּיְלָה: כא וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיּוֹלֶךְ יְהוָה | אֶת־הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים עַזָּה כָּל־הַלַּיְלָה וַיָּשֶׂם אֶת־הַיָּם לֶחָרָבָה וַיִּבָּקְעוּ הַמָּיִם: כב וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה מִימִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם: כג וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם כָּל סוּס פַּרְעֹה רִכְבּוֹ וּפָרָשָׁיו אֶל־תּוֹךְ הַיָּם: כד וַיְהִי בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֹּקֶר וַיַּשְׁקֵף יְהוָה אֶל־מַחֲנֵה מִצְרַיִם בְּעַמּוּד אֵשׁ וְעָנָן וַיָּהֹם אֵת מַחֲנֵה מִצְרָיִם: כה וַיָּסַר אֶת אֹפַן מַרְכְּבֹתָיו וַיְנַהֲגֵהוּ בִּכְבֵדֻת וַיֹּאמֶר מִצְרַיִם אָנוּסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי יְהוָה נִלְחָם לָהֶם בְּמִצְרָיִם: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

מִימִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם (יד, כב)

כַּאֲשֶׁר אָדָם עוֹבֵד אֶת עֲבוֹדָתוֹ בְּקַו אֶחָד בִּלְבַד, בְּקַו הַיְמִין אוֹ בְּקַו הַשְּׂמֹאל - אֲפִלּוּ עוֹשֶׂה אֶת הָעֲבוֹדָה בְּקַו זֶה בְּכָל כֹּחוֹתָיו, עַד לְמְסִירוּת נֶפֶשׁ, יִתָּכֵן שֶׁעוֹשֶׂה זֹאת מִצַּד הַטֶּבַע (טֶבַע נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית אוֹ אֲפִלּוּ טֶבַע נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, שֶׁנִּמְשֶׁכֶת בְּטִבְעָהּ לְסוּג עֲבוֹדָה כָּזֶה). מָתַי בָּאָה לִידֵי בִּטּוּי הִתְבַּטְּלוּת וְהִתְמַסְּרוּת אֲמִתִּית לַהקָּבָ״ה, בְּאֹפֶן שֶׁמִּתְעַלֶּה מִן הָ״אֲנִי״ — כַּאֲשֶׁר הָעֲבוֹדָה הִיא בִּשְׁנֵי קַוִּים הָפְכִּיִּים.

(לקוטי שיחות ג עמ' 969)

רביעי כו וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נְטֵה אֶת־יָדְךָ עַל־הַיָּם וְיָשֻׁבוּ הַמַּיִם עַל־מִצְרַיִם עַל־רִכְבּוֹ וְעַל־פָּרָשָׁיו: כז וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיָּשָׁב הַיָּם לִפְנוֹת בֹּקֶר לְאֵיתָנוֹ וּמִצְרַיִם נָסִים לִקְרָאתוֹ וַיְנַעֵר יְהוָה אֶת־מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם: כח וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם וַיְכַסּוּ אֶת־הָרֶכֶב וְאֶת־הַפָּרָשִׁים לְכֹל חֵיל פַּרְעֹה הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בַּיָּם לֹא־נִשְׁאַר בָּהֶם עַד־אֶחָד: כט וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם וְהַמַּיִם לָהֶם חֹמָה מִימִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם: ל וַיּוֹשַׁע יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרָיִם וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם מֵת עַל־שְׂפַת הַיָּם: לא וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בְּמִצְרַיִם וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת־יְהוָה וַיַּאֲמִינוּ בַּיהוָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ: פ

טו א אָז יָשִׁיר־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשִּׁירָה הַזֹּאת לַיהוָה וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר אָשִׁירָה לַיהוָה כִּי־גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם: ב עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה זֶה אֵלִי וְאַנְוֵהוּ אֱלֹהֵי אָבִי וַאֲרֹמְמֶנְהוּ: ג יְהוָה אִישׁ מִלְחָמָה יְהוָה שְׁמוֹ: ד מַרְכְּבֹת פַּרְעֹה וְחֵילוֹ יָרָה בַיָּם וּמִבְחַר שָׁלִשָׁיו טֻבְּעוּ בְיַם־סוּף: ה תְּהֹמֹת יְכַסְיֻמוּ יָרְדוּ בְמִצֹּלֹת כְּמוֹ־אָבֶן: ו יְמִינְךָ יְהוָה נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ יְמִינְךָ יְהוָה תִּרְעַץ אוֹיֵב: ז וּבְרֹב גְּאוֹנְךָ תַּהֲרֹס קָמֶיךָ תְּשַׁלַּח חֲרֹנְךָ יֹאכְלֵמוֹ כַּקַּשׁ: ח וּבְרוּחַ אַפֶּיךָ נֶעֱרְמוּ מַיִם נִצְּבוּ כְמוֹ־נֵד נֹזְלִים קָפְאוּ תְהֹמֹת בְּלֶב־יָם: ט אָמַר אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג אֲחַלֵּק שָׁלָל תִּמְלָאֵמוֹ נַפְשִׁי אָרִיק חַרְבִּי תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי: י נָשַׁפְתָּ בְרוּחֲךָ כִּסָּמוֹ יָם צָלְלוּ כַּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם אַדִּירִים: יא מִי־כָמֹכָה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בָּאֵלִם יְהוָה מִי כָמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא
תְהִלֹּת עֹשֵׂה פֶלֶא: יב נָטִיתָ יְמִינְךָ תִּבְלָעֵמוֹ
אָרֶץ: יג נָחִיתָ בְחַסְדְּךָ עַם־זּוּ גָּאָלְתָּ נֵהַלְתָּ בְעֻזְּךָ
אֶל־נְוֵה קָדְשֶׁךָ: יד שָׁמְעוּ עַמִּים יִרְגָּזוּן חִיל אָחַז
יֹשְׁבֵי פְלֶשֶׁת: טו אָז נִבְהֲלוּ אַלּוּפֵי אֱדוֹם אֵילֵי
מוֹאָב יֹאחֲזֵמוֹ רָעַד נָמֹגוּ כֹּל יֹשְׁבֵי כְנָעַן: טז תִּפֹּל
עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד בִּגְדֹל זְרוֹעֲךָ יִדְּמוּ כָּאֶבֶן
עַד־יַעֲבֹר עַמְּךָ יְהוָה עַד־יַעֲבֹר עַם־זּוּ קָנִיתָ:
יז תְּבִאֵמוֹ וְתִטָּעֵמוֹ בְּהַר נַחֲלָתְךָ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ
פָּעַלְתָּ יְהוָה מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ: יח יְהוָה |
יִמְלֹךְ לְעֹלָם וָעֶד: יט כִּי בָא סוּס פַּרְעֹה בְּרִכְבּוֹ
וּבְפָרָשָׁיו בַּיָּם וַיָּשֶׁב יְהוָה עֲלֵהֶם אֶת־מֵי הַיָּם
וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם: פ
כ וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה אֲחוֹת אַהֲרֹן אֶת־הַתֹּף
בְּיָדָהּ וַתֵּצֶאן כָּל־הַנָּשִׁים אַחֲרֶיהָ בְּתֻפִּים
וּבִמְחֹלֹת: כא וַתַּעַן לָהֶם מִרְיָם שִׁירוּ לַיהוָה
כִּי־גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם: ס כב וַיַּסַּע
מֹשֶׁה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּם־סוּף וַיֵּצְאוּ אֶל־מִדְבַּר־
שׁוּר וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת־יָמִים בַּמִּדְבָּר וְלֹא־מָצְאוּ
מָיִם: כג וַיָּבֹאוּ מָרָתָה וְלֹא יָכְלוּ לִשְׁתּוֹת מַיִם
מִמָּרָה כִּי מָרִים הֵם עַל־כֵּן קָרָא־שְׁמָהּ מָרָה:
כד וַיִּלֹּנוּ הָעָם עַל־מֹשֶׁה לֵאמֹר מַה־נִּשְׁתֶּה:
כה וַיִּצְעַק אֶל־יְהוָה וַיּוֹרֵהוּ יְהוָה עֵץ וַיַּשְׁלֵךְ
אֶל־הַמַּיִם וַיִּמְתְּקוּ הַמָּיִם שָׁם שָׂם לוֹ חֹק
וּמִשְׁפָּט וְשָׁם נִסָּהוּ: כו וַיֹּאמֶר אִם־שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע
לְקוֹל | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהַיָּשָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה
וְהַאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל־חֻקָּיו כָּל־הַמַּחֲלָה
אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְמִצְרַיִם לֹא־אָשִׂים עָלֶיךָ כִּי אֲנִי
יְהוָה רֹפְאֶךָ: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ (טו, יז)

אָמְרוּ רַז"ל (כתובות ה, א) "גְּדוֹלִים מַעֲשֶׂה צַדִּיקִים", כִּי בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם כְּתִיב "מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ פָּעַלְתָּ ה', מִקְדָּשׁ אֲד' כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ" (שְׁתֵּי יָדִים), וּפֵרֵשׁ רַשִׁ"י: "מִקְדָּשׁ, מַעֲשֵׂה יְדֵי צַדִּיקִים הוּא". וּמַה שֶּׁכָּתוּב "כּוֹנְנוּ יָדֶיךָ" - מִתֶּרֶץ הַ'שִׁיטָה מְקֻבֶּצֶת': "מַעֲשֵׂה צַדִּיקִים, קְרִי מַעֲשָׂיו שֶׁל הַקָּבָּ"ה". וְיֵשׁ לְבָאֵר: צַדִּיק אֵינוֹ מַחֲשִׁיב אֶת עַצְמוֹ לִמְצִיאוּת, וְלָכֵן מַעֲשֵׂה יָדָיו הֵם הֵם מַעֲשֵׂה יָדָיו שֶׁל הַקָּבָּ"ה.

(לקוטי שיחות ל עמ' 123)

חמישי כז וַיָּבֹאוּ אֵילִמָה וְשָׁם שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה עֵינֹת
מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיַּחֲנוּ־שָׁם עַל־הַמָּיִם:
טז א וַיִּסְעוּ מֵאֵילִם וַיָּבֹאוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל אֶל־מִדְבַּר־סִין אֲשֶׁר בֵּין־אֵילִם וּבֵין
סִינָי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לְצֵאתָם
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: ב כתיב וילינו קרי וַיִּלּוֹנוּ כָּל־עֲדַת
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן בַּמִּדְבָּר:
ג וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִי־יִתֵּן מוּתֵנוּ
בְּיַד־יְהוָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשִׁבְתֵּנוּ עַל־סִיר
הַבָּשָׂר בְּאָכְלֵנוּ לֶחֶם לָשֹׂבַע כִּי־הוֹצֵאתֶם אֹתָנוּ
אֶל־הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְהָמִית אֶת־כָּל־הַקָּהָל הַזֶּה
בָּרָעָב: ס ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה הִנְנִי
מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן־הַשָּׁמָיִם וְיָצָא הָעָם
וְלָקְטוּ דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן אֲנַסֶּנּוּ הֲיֵלֵךְ
בְּתוֹרָתִי אִם־לֹא: ה וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ
אֵת אֲשֶׁר־יָבִיאוּ וְהָיָה מִשְׁנֶה עַל אֲשֶׁר־יִלְקְטוּ
יוֹם | יוֹם: ו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־כָּל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל עֶרֶב וִידַעְתֶּם כִּי יְהוָה הוֹצִיא אֶתְכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: ז וּבֹקֶר וּרְאִיתֶם אֶת־כְּבוֹד יְהוָה
בִּשְׁמָעוֹ אֶת־תְּלֻנֹּתֵיכֶם עַל־יְהוָה וְנַחְנוּ מָה כִּי
כתיב תלונו קרי תַלִּינוּ עָלֵינוּ: ח וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּתֵת
יְהוָה לָכֶם בָּעֶרֶב בָּשָׂר לֶאֱכֹל וְלֶחֶם בַּבֹּקֶר
לִשְׂבֹּעַ בִּשְׁמֹעַ יְהוָה אֶת־תְּלֻנֹּתֵיכֶם אֲשֶׁר־אַתֶּם
מַלִּינִם עָלָיו וְנַחְנוּ מָה לֹא־עָלֵינוּ תְּלֻנֹּתֵיכֶם כִּי
עַל־יְהוָה: ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן אֱמֹר
אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִרְבוּ לִפְנֵי יְהוָה כִּי
שָׁמַע אֵת תְּלֻנֹּתֵיכֶם: י וַיְהִי כְּדַבֵּר אַהֲרֹן
אֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיִּפְנוּ אֶל־הַמִּדְבָּר
וְהִנֵּה כְבוֹד יְהוָה נִרְאָה בֶּעָנָן: פ

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

~ נקודות משיחות קודש ~

לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם (טז, ד)

אֶת הַבְּרָכָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל בִּרְכַּת הַמָּזוֹן, תִּקֵּן מֹשֶׁה רַבֵּנוּ בְּשָׁעָה שֶׁיָּרַד הַמָּן. וְתָמוּהַּ: כֵּיצַד מְבָרְכִים עַל לֶחֶם מִן הָאָרֶץ בְּנֹסַח שֶׁנִּתְקַן עַל לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם? וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה לֶחֶם מִן הָאָרֶץ אֵינוֹ אֶלָּא לְבוּשׁ לַשֹּׁרֶשׁ וְהַמָּקוֹר שֶׁל הַמָּזוֹן — לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם; לֶחֶם מִן הָאָרֶץ הוּא בִּפְנִימִיּוּתוֹ לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם. וְכַמְּבֹאָר בַּחֲסִידוּת, שֶׁ"בְּעָסְקוֹ בְּמַשָּׂא וּמַתָּן יְכַוֵּן שֶׁמַּאֲמִין שֶׁהַשֶּׁפַע . . הוּא כִּשְׁאָרֵי הַנְּסִים הַגְּלוּיִים, כְּמוֹ שֶׁהוֹרִיד הַמָּן". וִידוּעִים דִּבְרֵי הָרַבִּי מַהַרַ"שׁ, שֶׁפַּרְנָסָה בַּזְּמַן הַזֶּה, הִיא כְּמוֹ הַשְׁפָּעַת הַמָּן.

(לקוטי שיחות טז עמ' 179)

ששי יא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יב שָׁמַעְתִּי
אֶת־תְּלוּנֹּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דַּבֵּר אֲלֵהֶם לֵאמֹר בֵּין
הָעַרְבַּיִם תֹּאכְלוּ בָשָׂר וּבַבֹּקֶר תִּשְׂבְּעוּ־לָחֶם
וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: יג וַיְהִי בָעֶרֶב
וַתַּעַל הַשְּׂלָו וַתְּכַס אֶת־הַמַּחֲנֶה וּבַבֹּקֶר הָיְתָה
שִׁכְבַת הַטָּל סָבִיב לַמַּחֲנֶה: יד וַתַּעַל שִׁכְבַת הַטָּל
וְהִנֵּה עַל־פְּנֵי הַמִּדְבָּר דַּק מְחֻסְפָּס דַּק כַּכְּפֹר
עַל־הָאָרֶץ: טו וַיִּרְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ
אֶל־אָחִיו מָן הוּא כִּי לֹא יָדְעוּ מַה־הּוּא וַיֹּאמֶר
מֹשֶׁה אֲלֵהֶם הוּא הַלֶּחֶם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָכֶם
לְאָכְלָה: טז זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לִקְטוּ מִמֶּנּוּ
אִישׁ לְפִי אָכְלוֹ עֹמֶר לַגֻּלְגֹּלֶת מִסְפַּר נַפְשֹׁתֵיכֶם
אִישׁ לַאֲשֶׁר בְּאָהֳלוֹ תִּקָּחוּ: יז וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ הַמַּרְבֶּה וְהַמַּמְעִיט: יח וַיָּמֹדוּ
בָעֹמֶר וְלֹא הֶעְדִּיף הַמַּרְבֶּה וְהַמַּמְעִיט לֹא
הֶחְסִיר אִישׁ לְפִי־אָכְלוֹ לָקָטוּ: יט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אֲלֵהֶם אִישׁ אַל־יוֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר: כ וְלֹא־
שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה וַיּוֹתִרוּ אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר
וַיָּרֶם תּוֹלָעִים וַיִּבְאַשׁ וַיִּקְצֹף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה:
כא וַיִּלְקְטוּ אֹתוֹ בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר אִישׁ כְּפִי אָכְלוֹ וְחַם
הַשֶּׁמֶשׁ וְנָמָס: כב וַיְהִי | בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לָקְטוּ לֶחֶם
מִשְׁנֶה שְׁנֵי הָעֹמֶר לָאֶחָד וַיָּבֹאוּ כָּל־נְשִׂיאֵי הָעֵדָה
וַיַּגִּידוּ לְמֹשֶׁה: כג וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה שַׁבָּתוֹן שַׁבַּת־קֹדֶשׁ לַיהוָה מָחָר אֵת אֲשֶׁר־
תֹּאפוּ אֵפוּ וְאֵת אֲשֶׁר־תְּבַשְּׁלוּ בַּשֵّלוּ וְאֵת כָּל־
הָעֹדֵף הַנִּיחוּ לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד־הַבֹּקֶר:
כד וַיַּנִּיחוּ אֹתוֹ עַד־הַבֹּקֶר כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה וְלֹא
הִבְאִישׁ וְרִמָּה לֹא־הָיְתָה בּוֹ: כה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
אִכְלֻהוּ הַיּוֹם כִּי־שַׁבָּת הַיּוֹם לַיהוָה הַיּוֹם לֹא
תִמְצָאֻהוּ בַּשָּׂדֶה: כו שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטֻהוּ וּבַיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לֹא יִהְיֶה־בּוֹ: כז וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
יָצְאוּ מִן־הָעָם לִלְקֹט וְלֹא מָצָאוּ: ס כח וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עַד־אָנָה מֵאַנְתֶּם לִשְׁמֹר מִצְוֹתַי
וְתֹרֹתָי: כט רְאוּ כִּי־יְהוָה נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת עַל־כֵּן
הוּא נֹתֵן לָכֶם בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי לֶחֶם יוֹמָיִם שְׁבוּ |
אִישׁ תַּחְתָּיו אַל־יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ בַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי: ל וַיִּשְׁבְּתוּ הָעָם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי:
לא וַיִּקְרְאוּ בֵית־יִשְׂרָאֵל אֶת־שְׁמוֹ מָן וְהוּא כְּזֶרַע
גַּד לָבָן וְטַעְמוֹ כִּצַּפִּיחַת בִּדְבָשׁ: לב וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה מְלֹא הָעֹמֶר מִמֶּנּוּ
לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם לְמַעַן | יִרְאוּ אֶת־הַלֶּחֶם
אֲשֶׁר הֶאֱכַלְתִּי אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: לג וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קַח
צִנְצֶנֶת אַחַת וְתֵן־שָׁמָּה מְלֹא־הָעֹמֶר מָן וְהַנַּח
אֹתוֹ לִפְנֵי יְהוָה לְמִשְׁמֶרֶת לְדֹרֹתֵיכֶם: לד כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיַּנִּיחֵהוּ אַהֲרֹן לִפְנֵי הָעֵדֻת
לְמִשְׁמֶרֶת: לה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת־הַמָּן
אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־בֹּאָם אֶל־אֶרֶץ נוֹשָׁבֶת אֶת־
הַמָּן אָכְלוּ עַד־בֹּאָם אֶל־קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן:
לו וְהָעֹמֶר עֲשִׂרִת הָאֵיפָה הוּא: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

רְאוּ כִּי ה' נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת (טז, כט)

הַ'שַּׁבָּת' שֶׁבַּתּוֹרָה - הוּא פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, שֶׁלָּכֵן קָרֵי רַבִּי יְהוּדָה לְרַשְׁבִּ"י, מָארֵי דְּזוֹהַר, בְּשֵׁם 'שַׁבָּת' (זח"ג קמד, ב). וְלִמּוּד פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה הוּא בְּדֶרֶךְ רְאִיָּה, וְכַמְּבֹאָר בַּחֲסִידוּת שֶׁמְּשִׁיחַ יִלְמֵד סוֹדוֹת הַתּוֹרָה לְכָל הָעָם בְּדֶרֶךְ רְאִיָּה (וְלָשׁוֹן הָרָגִיל בַּזֹּהַר הוּא תָּא־חֲזִי, לֹא תָּא־שְׁמַע). וְהִנֵּה, הַמַּאֲמָר הָרִאשׁוֹן בְּ'לִקּוּטֵי תּוֹרָה' הוּא "רְאוּ כִּי ה' נָתַן לָכֶם הַשַּׁבָּת".

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

רֶמֶז יֵשׁ כָּאן, שֶׁבִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה כְּפִי שֶׁנִּתְגַּלְּתָה בַּחֲסִידוּת, מֻדְגָּשׁ בְּיוֹתֵר הַלִּמּוּד בְּדֶרֶךְ רְאִיָּה, תַּכְלִית הַהִתְאַמְּתוּת.

(לקוטי שיחות לב עמ' 270)

שביעי יז א וַיִּסְעוּ כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר־
סִין לְמַסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה וַיַּחֲנוּ בִּרְפִידִים וְאֵין
מַיִם לִשְׁתּוֹת הָעָם: ב וַיָּרֶב הָעָם עִם־מֹשֶׁה
וַיֹּאמְרוּ תְּנוּ־לָנוּ מַיִם וְנִשְׁתֶּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה
מַה־תְּרִיבוּן עִמָּדִי מַה־תְּנַסּוּן אֶת־יְהוָה: ג וַיִּצְמָא
שָׁם הָעָם לַמַּיִם וַיָּלֶן הָעָם עַל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָמָּה
זֶּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָמִית אֹתִי וְאֶת־בָּנַי
וְאֶת־מִקְנַי בַּצָּמָא: ד וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה
לֵאמֹר מָה אֶעֱשֶׂה לָעָם הַזֶּה עוֹד מְעַט וּסְקָלֻנִי:
ה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם וְקַח
אִתְּךָ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמַטְּךָ אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ
אֶת־הַיְאֹר קַח בְּיָדְךָ וְהָלָכְתָּ: ו הִנְנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ
שָׁם | עַל־הַצּוּר בְּחֹרֵב וְהִכִּיתָ בַּצּוּר וְיָצְאוּ מִמֶּנּוּ
מַיִם וְשָׁתָה הָעָם וַיַּעַשׂ כֵּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי זִקְנֵי
יִשְׂרָאֵל: ז וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָّקוֹם מַסָּה וּמְרִיבָה
עַל־רִיב | בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נַסֹּתָם אֶת־יְהוָה לֵאמֹר
הֲיֵשׁ יְהוָה בְּקִרְבֵּנוּ אִם־אָיִן: פ ח וַיָּבֹא עֲמָלֵק
וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל בִּרְפִידִים: ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר־לָנוּ אֲנָשִׁים וְצֵא הִלָּחֶם בַּעֲמָלֵק
מָחָר אָנֹכִי נִצָּב עַל־רֹאשׁ הַגִּבְעָה וּמַטֵּה הָאֱלֹהִים
בְּיָדִי: י וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר־לוֹ מֹשֶׁה
לְהִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק וּמֹשֶׁה אַהֲרֹן וְחוּר עָלוּ רֹאשׁ
הַגִּבְעָה: יא וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגָבַר
יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ וְגָבַר עֲמָלֵק: יב וְיָדֵי
מֹשֶׁה כְּבֵדִים וַיִּקְחוּ־אֶבֶן וַיָּשִׂימוּ תַחְתָּיו וַיֵּשֶׁב
עָלֶיהָ וְאַהֲרֹן וְחוּר תָּמְכוּ בְיָדָיו מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה
אֶחָד וַיְהִי יָדָיו אֱמוּנָה עַד־בֹּא הַשָּׁמֶשׁ: יג וַיַּחֲלֹשׁ
יְהוֹשֻׁעַ אֶת־עֲמָלֵק וְאֶת־עַמּוֹ לְפִי־חָרֶב: פ
יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר
וְשִׂים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי־מָחֹה אֶמְחֶה אֶת־(זֵכֶר)*
זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם: טו וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ
וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה | נִסִּי: טז וַיֹּאמֶר כִּי־יָד עַל־כֵּס
יָהּ מִלְחָמָה לַיהוָה בַּעֲמָלֵק מִדֹּר דֹּר: פפפ

✦ ✦ ✦

חצי קדיש

יִתְגַּדַּל וְיִתְקַדַּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא. אמן בְּעָלְמָא דִּי בְרָא כִרְעוּתֵהּ וַיַּמְלִיךְ מַלְכוּתֵהּ, וְיַצְמַח פּוּרְקָנֵהּ וִיקָרֵב מְשִׁיחֵהּ. אמן בְּחַיֵּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בַּעֲגָלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך: יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאַר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדַּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אמן לְעֵלָּא מִן כָּל בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא, תֻּשְׁבְּחָתָא וְנֶחָמָתָא, דַּאֲמִירָן בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ אָמֵן: אמן

✦ ✦ ✦

~ נקודות משיחות קודש ~

וַיָּבֹא עֲמָלֵק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל בִּרְפִידִים (יז, ח)

שֶׁרָפוּ יִשְׂרָאֵל יְדֵיהֶם מִדִּבְרֵי תּוֹרָה (מְכִילְתָּא)

לִמּוּד הַתּוֹרָה הוּא עַל־מְנָת לַעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם. וְכַאֲשֶׁר יֵשׁ רִפְיוֹן בְּלִמּוּד הַתּוֹרָה — בָּא עֲמָלֵק וְנִלְחָם עִם יִשְׂרָאֵל (רָאשֵׁי־תֵבוֹת יֵשׁ שִׁשִּׁים רִבּוֹא אוֹתִיּוֹת לַתּוֹרָה) וּמְקָרֵר אֶת קְדֻשַּׁת הַתּוֹרָה. הָעֵצָה לְכָךְ הִיא — בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים, אַנְשֵׁי מֹשֶׁה, וְאִתְפַּשְׁטוּתָא שֶׁל מֹשֶׁה, רָאשֵׁי אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁבְּכָל דּוֹר וָדוֹר. וְצֵא הִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק — לְשׁוֹן יָחִיד, כִּי הַתּוֹרָה הִיא נִצְחִית בְּכָל זְמַן וּבְכָל מָקוֹם בְּשָׁוֶה.

('היום יום' יג אדר שני)

מפטיר יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת זִכָּרוֹן
בַּסֵּפֶר וְשִׂים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי־מָחֹה אֶמְחֶה
אֶת־(זֵכֶר)* זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם: טו וַיִּבֶן
מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה | נִסִּי: טז וַיֹּאמֶר
כִּי־יָד עַל־כֵּס יָהּ מִלְחָמָה לַיהוָה בַּעֲמָלֵק מִדֹּר
דֹּר: פפפ

קו"ו פסוקים, י"ד אמונ"ה סימן. סנא"ה סימן.

*) מנהגינו שאומרים פעמיים מילת זכר. הראשון זֵכֶר (בסגול) והשני זֵכֶר (בצירה).

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת בשלח לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום

בשופטים פרק ד ה

ד ד וּדְבוֹרָה אִשָּׁה נְבִיאָה אֵשֶׁת לַפִּידוֹת הִיא שֹׁפְטָה אֶת־יִשְׂרָאֵל בָּעֵת הַהִיא: ה וְהִיא יוֹשֶׁבֶת תַּחַת־תֹּמֶר דְּבוֹרָה בֵּין הָרָמָה וּבֵין בֵּית־אֵל בְּהַר אֶפְרָיִם וַיַּעֲלוּ אֵלֶיהָ אֶל הַמִּקוֹם הַהוּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַמִּשְׁפָּט: ו וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְבָרָק בֶּן־אֲבִינֹעַם מִקֶּדֶשׁ נַפְתָּלִי וַתֹּאמֶר אֵלָיו הֲלֹא צִוָּה | יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל לֵךְ וּמָשַׁכְתָּ בְּהַר תָּבוֹר וְלָקַחְתָּ עִמְּךָ עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ מִבְּנֵי נַפְתָּלִי

עטרת מרים

ד וּדְבוֹרָה אִשָּׁה נְבִיאָה אֵשֶׁת לַפִּידוֹת אֵשֶׁת חַיִל, זְרִיזָה בְּמַעֲשֶׂיהָ כְּלַפִּיד אֵשׁ הֵיא שֹׁפְטָה אֶת־יִשְׂרָאֵל בָּעֵת הַהִיא בַּעֲבוּר שֶׁהָיְתָה נְבִיאָה וּזְרִיזָה בְּמַעֲשֶׂיהָ: ה וְהִיא יוֹשֶׁבֶת תַּחַת־תֹּמֶר לְבַד תִּתְיַחֵד עִם הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלֶיהָ לְמִשְׁפָּט, וְתָמִיד הָיְתָה דְּבוֹרָה בֵּין הָרָמָה וּבֵין בֵּית־אֵל בְּהַר אֶפְרָיִם וַיַּעֲלוּ אֵלֶיהָ אֶל הַמָּקוֹם הַהוּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַמִּשְׁפָּט: ו וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְבָרָק בֶּן־אֲבִינֹעַם מִקֶּדֶשׁ נַפְתָּלִי וַתֹּאמֶר אֵלָיו הֲלֹא בֶּאֱמֶת־צִוָּה | יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל לֵךְ וּמָשַׁכְתָּ לִבְאֹת לְפַתּוֹתָם לְבוֹא עִמְּךָ בְּהַר תָּבוֹר לְהִלָּחֵם בְּסִיסְרָא, כִּי מְאֹד פָּחֲדוּ מֵחֵילוֹ הָרָב.

שי למורא

ד) אֵשֶׁת לַפִּידוֹת, שֶׁהָיְתָה עוֹשָׂה פְּתִילוֹת לַמִּקְדָּשׁ. פֵּרוּשׁ אַחֵר, שֶׁהָיְתָה אֵשֶׁת חַיִל וּזְרִיזָה בְּמַעֲשֶׂיהָ כְּלַפִּיד אֵשׁ. פֵּרוּשׁ אַחֵר, שֶׁשֵּׁם בַּעְלָהּ הָיָה בָּרָק בֶּן אֲבִינֹעַם, וְנִקְרָא "לַפִּידוֹת" שֶׁהוּא עִנְיָן קָרוֹב לְ"בָרָק". שֹׁפְטָה, הָיְתָה רְגִילָה לִשְׁפֹּט. ה) תֹּמֶר, אִילָן תָּמָר. וּבִשְׁבִיל שֶׁלֹּא תִּתְיַחֵד עִם הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלֶיהָ לְמִשְׁפָּט, קָבְעָה יְשִׁיבָתָהּ שָׁם. ו) מִקֶּדֶשׁ נַפְתָּלִי, מִקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר בְּנַחֲלַת שֵׁבֶט נַפְתָּלִי. וּמָשַׁכְתָּ בְּהַר תָּבוֹר, מְשֹׁךְ לִבּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְפַתּוֹתָם לָבוֹא עִמְּךָ בְּהַר תָּבוֹר לְהִלָּחֵם בְּסִיסְרָא, כִּי מְאֹד פָּחֲדוּ מֵחֵילוֹ הָרָב.

עטרת מרים

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְפִתּוּחָם לְבֹא עִמָּךְ לְהִלָּחֵם בְּסִיסְרָא בְּהַר תָּבוֹר כִּי מְאֹד פָּחֲדוּ מֵחֵילוֹ הָרַב שֶׁל סִיסְרָא וְלָקַחְתָּ עִמְּךָ עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ מִבְּנֵי נַפְתָּלִי וּמִבְּנֵי זְבֻלוּן: ז וּמָשַׁכְתִּי אֵלֶיךָ אֶתֵּן בִּלְבוֹ לָלֶכֶת אֶל־נַחַל קִישׁוֹן אֶת־סִיסְרָא שַׂר־צְבָא יָבִין וְאֶת־רִכְבּוֹ וְאֶת־הֲמוֹנוֹ וּנְתַתִּיהוּ בְיָדֶךָ: ח וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ בָּרָק אִם־תֵּלְכִי עִמִּי וְהָלַכְתִּי וְאִם־לֹא תֵלְכִי עִמִּי לֹא אֵלֵךְ: ט וַתֹּאמֶר הָלֹךְ אֵלֵךְ עִמָּךְ אֶפֶס כִּי לֹא תִהְיֶה תִּפְאַרְתְּךָ עַל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אַתָּה הוֹלֵךְ כִּי בְיַד־אִשָּׁה יִמְכֹּר יְהוָה אֶת־סִיסְרָא קִיבּוּץ הָעָם יִהְיֶה עַל יְדֵי דְבוֹרָה, סוֹף מַפַּלְתּוֹ עַל יְדֵי יָעֵל, וַתָּקָם דְּבוֹרָה וַתֵּלֶךְ עִם־בָּרָק קֶדְשָׁה: י וַיַּזְעֵק בָּרָק אֶת־זְבוּלֻן וְאֶת־נַפְתָּלִי קֶדְשָׁה וַיַּעַל לְהַר תָּבוֹר בְּרַגְלָיו כִּי לֹא הָיָה לוֹ סוּס וְרֶכֶב עֲשֶׂרֶת אַלְפֵי אִישׁ וַתַּעַל עִמּוֹ דְּבוֹרָה: יא וְחֶבֶר הַקֵּינִי נִפְרָד מִן־הַקַּיִן מִבְּנֵי חֹבָב חֹתֵן מֹשֶׁה וַיֵּט אָהֳלוֹ עַד־אֵלוֹן בְּצַעֲנַנִּים אֲשֶׁר אֶת־קֶדֶשׁ: יב וַיַּגִּדוּ לְסִיסְרָא כִּי עָלָה בָרָק בֶּן־אֲבִינֹעַם הַר־תָּבוֹר: יג וַיַּזְעֵק סִיסְרָא אֶת־כָּל־רִכְבּוֹ תְּשַׁע מֵאוֹת רֶכֶב בַּרְזֶל וְאֶת־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ מֵחֲרֹשֶׁת הַגּוֹיִם אֶל־נַחַל קִישׁוֹן: יד וַתֹּאמֶר דְּבֹרָה אֶל־בָּרָק קוּם כִּי זֶה הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה אֶת־סִיסְרָא בְּיָדֶךָ הֲלֹא יְהוָה יָצָא לְפָנֶיךָ וַיֵּרֶד בָּרָק מֵהַר תָּבוֹר וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ אַחֲרָיו: טו וַיְהָם יְהוָה אֶת־סִיסְרָא וְאֶת־כָּל־הָרֶכֶב וְאֶת־כָּל־הַמַּחֲנֶה לְפִי־חָרֶב לִפְנֵי בָרָק וַיֵּרֶד סִיסְרָא מֵעַל הַמֶּרְכָּבָה וַיָּנָס בְּרַגְלָיו וְכָל־הַמַּחֲנֶה אֲשֶׁר אַחֲרֵי הָרֶכֶב וְאַחֲרֵי הַמַּחֲנֶה עַד חֲרֹשֶׁת הַגּוֹיִם וַיִּפֹּל כָּל־מַחֲנֵה סִיסְרָא לְפִי־חָרֶב לֹא נִשְׁאַר עַד־אֶחָד: טז וְסִיסְרָא נָס בְּרַגְלָיו אֶל־אֹהֶל יָעֵל אֵשֶׁת חֶבֶר הַקֵּינִי כִּי שָׁלוֹם בַּיִן יָבִין

שי למורא

ז) וּמָשַׁכְתִּי אֵלֶיךָ אֶל נַחַל קִישׁוֹן, אֶתֵּן בִּלְבוֹ לָלֶכֶת אֶל נַחַל קִישׁוֹן. ח) אִם תֵּלְכִי עִמִּי, אֶל הַמִּלְחָמָה. ט) אֶפֶס, רַק. י) וַיַּזְעֵק, עִנְיָן אֲסִפָּה עַל יְדֵי זְעָקָה. וַיַּעַל בְּרַגְלָיו, הֶעֱלָה לְהַר תָּבוֹר, עִם הִלּוּכוֹ. יא) הַקֵּינִי, מִמִּשְׁפַּחַת הַקֵּינִי, הֵם צֶאֱצָאֵי יִתְרוֹ שֶׁנִּקְרָא "קֵינִי". וְגַם נִקְרָא "חֹבָב". נִפְרָד מִן־הַקַּיִן, נִפְרַד מִמִּדְבַּר יְהוּדָה שֶׁשָּׁם יָשְׁבוּ מִשְׁפַּחַת הַקֵּינִי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּתְחִלַּת סֵפֶר שׁוֹפְטִים. מִבְּנֵי חֹבָב, יֵשׁ מְפָרְשִׁים, שֶׁרָצָה לוֹמַר שֶׁקַּיִן הָיָה מִבְּנֵי חֹבָב. יד) קוּם, אַל תִּתְעַכֵּב כָּאן בְּהַר תָּבוֹר. טז) וַיָּנָס בְּרַגְלָיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַכִּירוּהוּ. טז) עַד אֶחָד, אֲפִלּוּ אֶחָד.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עטרת מרים

מֶלֶךְ־חָצוֹר וּבֵין בֵּית חֶבֶר הַקֵּינִי וְלֹוֶה חֶשֶׁב לְהַמְלֵט שָׁמָּה: יח וַתֵּצֵא יָעֵל לִקְרַאת סִיסְרָא כִּי רָאֲתָה שֶׁהָיָה כְּמִסְתַּפֵּק אִם לָלֶכֶת אִם לָנוּס עוֹד לְהַלָּן, וַתֹּאמֶר אֵלָיו סוּרָה אֲדֹנִי סוּרָה אֵלַי אַל־תִּירָא וַיָּסַר אֵלֶיהָ הָאֹהֱלָה וַתְּכַסֵּהוּ בַּשְּׂמִיכָה: יט וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי־נָא מְעַט־מַיִם כִּי צָמֵתִי וַתִּפְתַּח אֶת־נֹאוד הֶחָלָב וַתַּשְׁקֵהוּ כִּי חָלָב מֵבִיא תַּרְדֵּמָה וַתְּכַסֵּהוּ: כ וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל וְהָיָה אִם־אִישׁ יָבֹא וּשְׁאֵלֵךְ וְאָמַר הֲיֵשׁ־פֹּה אִישׁ וְאָמַרְתְּ אָיִן: כא וַתִּקַּח יָעֵל אֵשֶׁת־חֶבֶר אֶת־יְתַד הָאֹהֶל וַתָּשֶׂם אֶת־הַמַּקֶּבֶת בְּיָדָהּ וַתָּבוֹא אֵלָיו בַּלָּאט וַתִּתְקַע אֶת־הַיָּתֵד בְּרַקָּתוֹ וַתִּצְנַח בָּאָרֶץ וְהוּא־נִרְדָּם וַיָּעַף וַיָּמֹת: כב וְהִנֵּה בָרָק רֹדֵף אֶת־סִיסְרָא וַתֵּצֵא יָעֵל לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר לוֹ לֵךְ וְאַרְאֶךָ אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר־אַתָּה מְבַקֵּשׁ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וְהִנֵּה סִיסְרָא נֹפֵל מֵת וְהַיָּתֵד בְּרַקָּתוֹ: כג וַיִּכְנַע אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כד וַתֵּלֶךְ יַד בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הָלוֹךְ וְקָשָׁה בְּכָל פַּעַם יוֹתֵר עַל יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן עַד אֲשֶׁר הִכְרִיתוּ אֶת יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן: א וַתָּשַׁר מִלְּשׁוֹן שִׁירָה דְּבוֹרָה וּבָרָק בֶּן־אֲבִינֹעַם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֹאמְרוּהוּ: ב בִּפְרֹעַ פְּרָעוֹת בִּנְקֹם ה׳ נְקָמוֹת בְּיִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל בְּהִתְנַדֵּב עָם לָצֵאת לַמִּלְחָמָה עִם כִּי רָאוּ חוּלְשָׁתָם וּגְבוּרַת סִיסְרָא, בַּעֲבוּר שְׁתֵּי אֵלֶּה בָּרְכוּ יְהוָה: ג שִׁמְעוּ מְלָכִים שֶׁל הָאוּמּוֹת הַאֲזִינוּ רֹזְנִים כְּדֵי שֶׁיִּרְאוּ מִלְּחָרֵע לְיִשְׂרָאֵל, עַל אֲשֶׁר אָנֹכִי לַיהוָה וּלְחֶלְקוֹ לְהַאֲמִין בּוֹ, לְזֶה אָנֹכִי אָשִׁירָה עַל הַתְּשׁוּעָה הַבָּאָה לִי מִמֶּנּוּ אֲזַמֵּר לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: ד יְהוָה בְּצֵאתְךָ מִשֵּׂעִיר לְהִלָּחֵם

שי למורא

יט) אֶת נֹאד הֶחָלָב, הִשְׁקָתָה אוֹתוֹ חָלָב כִּי זֶה מֵבִיא תַּרְדֵּמָה. כא) הַמַּקֶּבֶת, מִין פַּטִּישׁ שֶׁבּוֹ נוֹעֲצִים אֶת יִתְרוֹת הָאֹהֶל בַּקַּרְקַע. בַּלָּאט, בְּהֶסְתֵּר וּבַחֲשַׁאי. בְּרַקָּתוֹ, בַּצִּדָּע, הוּא צַד הַמֹּצַח בְּקִרְבַת הָאֹזֶן. וַיָּעַף, וְהָיָה עָיֵף מִנִּיסָּתוֹ בְּרַגְלָיו. כד) וְקָשָׁה, וַחֲזָקָה. ב) בִּפְרֹעַ פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל, בִּנְקֹם נְקָמוֹת בְּגוֹיִם עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל. בְּהִתְנַדֵּב עָם, וּכְשֶׁכִּיל מַה שֶּׁנָּתַן ה׳ בְּלֵב הָעָם לְהִתְנַדֵּב לְלֶכֶת לַמִّלְחָמָה. ג) שִׁמְעוּ מְלָכִים, מַלְכֵי הַגּוֹיִם, שִׁמְעוּ אֶת אֲשֶׁר אֲנִי דּוֹבֵר, וְתִפְחֲדוּ מִלְּהִלָּחֵם עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל. פֵּרוּשׁ אַחֵר, "מְלָכִים", הֵם יִשְׂרָאֵל, כְּעִנְיָן שֶׁאָמְרוּ רז"ל "כָּל יִשְׂרָאֵל בְּנֵי מְלָכִים הֵם". הַאֲזִינוּ, הַטּוּ אֹזֶן לִשְׁמֹעַ. רֹזְנִים, שָׂרִים, אֲדוֹנִים. אָנֹכִי לַה׳ אָנֹכִי אָשִׁירָה, עַל אֲשֶׁר אָנֹכִי לַה׳ וּלְחֶלְקוֹ לְהַאֲמִין בּוֹ, לָכֵן אָנֹכִי אָשִׁירָה עַל הַתְּשׁוּעָה שֶׁעָשָׂה לִי ה׳. ד) בְּצֵאתְךָ מִשֵּׂעִיר, כְּשֶׁיָּצָאתָ לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁעָבְרוּ אֶת הַר שֵׂעִיר, שֶׁאָז הִתְחִילוּ לְהִלָּחֵם בְּסִיחוֹן וְעוֹג. בְּצַעֲדְךָ מִשְּׂדֵה אֱדוֹם, הוּא כְּפֶל עִנְיָן שֶׁל "בְּצֵאתְךָ מִשֵּׂעִיר" בְּמִלִּים אֲחֵרוֹת. אֶרֶץ רָעָשָׁה, כָּל מַלְכֵי הָאֲדָמָה נִרְעֲשׁוּ וְנִפְחֲדוּ. גַּם שָׁמַיִם נָטָפוּ, גַּם הַמַּלְאָכִים שָׂרֵי הָאֻמּוֹת שֶׁל הַגּוֹיִם חָרְדוּ, וּכְאִלּוּ זֵעָה נִטְּפָה מֵהֶם מֵרֹב פַּחַד. גַּם עָבִים וגו׳, גַּם הָעֲנָנִים נָטְפוּ מַיִם בְּקוֹל הֲמוֹן הַגֶּשֶׁם בִּשְׁבִיל לְהַחֲרִיד וּלְבַלְבֵּל אֶת הַגּוֹיִם.

הַקֵּינִי כִּי שָׁלוֹם בֵּין יָבִין מֶלֶךְ־חָצוֹר וּבֵין בֵּית חֶבֶר הַקֵּינִי: יח וַתֵּצֵא יָעֵל לִקְרַאת סִיסְרָא וַתֹּאמֶר אֵלָיו סוּרָה אֲדֹנִי סוּרָה אֵלַי אַל־תִּירָא וַיָּסַר אֵלֶיהָ הָאֹהֱלָה וַתְּכַסֵּהוּ בַּשְּׂמִיכָה: יט וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי־נָא מְעַט־מַיִם כִּי צָמֵתִי וַתִּפְתַּח אֶת־נֹאוד הֶחָלָב וַתַּשְׁקֵהוּ וַתְּכַסֵּהוּ: כ וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ עֲמֹד פֶּתַח הָאֹהֶל וְהָיָה אִם־אִישׁ יָבֹא וּשְׁאֵלֵךְ וְאָמַר הֲיֵשׁ־פֹּה אִישׁ וְאָמַרְתְּ אָיִן: כא וַתִּקַּח יָעֵל אֵשֶׁת־חֶבֶר אֶת־יְתַד הָאֹהֶל וַתָּשֶׂם אֶת־הַמַּקֶּבֶת בְּיָדָהּ וַתָּבוֹא אֵלָיו בַּלָּאט וַתִּתְקַע אֶת־הַיָּתֵד בְּרַקָּתוֹ וַתִּצְנַח בָּאָרֶץ וְהוּא־נִרְדָּם וַיָּעַף וַיָּמֹת: כב וְהִנֵּה בָרָק רֹדֵף אֶת־סִיסְרָא וַתֵּצֵא יָעֵל לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר לוֹ לֵךְ וְאַרְאֶךָ אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר־אַתָּה מְבַקֵּשׁ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וְהִנֵּה סִיסְרָא נֹפֵל מֵת וְהַיָּתֵד בְּרַקָּתוֹ: כג וַיִּכְנַע אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כד וַתֵּלֶךְ יַד בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הָלוֹךְ וְקָשָׁה עַל יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן עַד אֲשֶׁר הִכְרִיתוּ אֶת יָבִין מֶלֶךְ־כְּנָעַן: ה א וַתָּשַׁר דְּבוֹרָה וּבָרָק בֶּן־אֲבִינֹעַם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר: ב בִּפְרֹעַ פְּרָעוֹת בְּיִשְׂרָאֵל בְּהִתְנַדֵּב עָם בָּרְכוּ יְהוָה: ג שִׁמְעוּ מְלָכִים הַאֲזִינוּ רֹזְנִים אָנֹכִי לַיהוָה אָנֹכִי אָשִׁירָה אֲזַמֵּר לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: ד יְהוָה בְּצֵאתְךָ מִשֵּׂעִיר בְּצַעֲדְךָ מִשְּׂדֵה אֱדוֹם אֶרֶץ רָעָשָׁה

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עטרת מרים

בְּסִיחוֹן וְעוֹג בְּצַעֲדְךָ מִשְּׂדֵה אֱדוֹם אֶרֶץ רָעָשָׁה הֶחֱרִיד וְהִרְעִישׁ כָּל מַלְכֵי הָאֲדָמָה גַּם־שָׁמַיִם נָטְפוּ כְּאִילּוּ נָטְפוּ וְהֶעָבִים נִתְּכוּ וְהָיוּ לְמַיִם. וְהִנֵּה אָמַר זֶה לְמָשָׁל עַל מִלְחֶמֶת סִיחוֹן וְעוֹג גַּם־עָבִים נָטְפוּ מָיִם לְהַחֲרִיד וּלְבַלְבֵּל הַגּוֹיִם בְּקוֹל הַמּוֹן הַגֶּשֶׁם: **ה** הָרִים נָזֵלוּ מִגֹּדֶל הָרַעֲדָה, וְנִטְפוּ וַיָּעָה מִפְּנֵי יְהוָה זֶה הַר סִינַי מִפְּנֵי פַּחַד יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּלְחָם לְיִשְׂרָאֵל: **ו** בִּימֵי הַשּׁוֹפֵט שַׁמְגַּר בֶּן־עֲנָת בִּימֵי יָעֵל שֶׁשָּׁבְתָה בְּאוֹתָהּ תְּקוּפָה, לֹא הָיְתָה תְּשׁוּעָה שְׁלֵמָה לְיִשְׂרָאֵל וְלֹא חָדְרוּ הַגּוֹיִם מִפַּחַד ה'. בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חָדְלוּ מָנְעוּ אֲרָחוֹת דְּרָכִים וְהֹלְכֵי נְתִיבוֹת וּשְׁבִילִים, כִּי הָיוּ יְרֵאִים לָצֵאת לְדַרְכָּם מִפְּנֵי הָאוֹיְבִים יֵלְכוּ וְהָיוּ הוֹלְכִים אֲרָחוֹת עֲקַלְקַלּוֹת בְּהֵחָבֵא שֶׁלֹּא יִמְצְאֵם הָאוֹיֵב: **ז** חָדְלוּ פְרָזוֹן עָרֵי הַפְּרָזִי כִּי פָּחֲדוּ לָשֶׁבֶת שָׁם, וְרַק בְּיִשְׂרָאֵל חָדֵלוּ וְלֹא בַּגּוֹיִם. כֵּן הָיָה עַד שַׁקַּמְתִּי אֲנִי דְּבוֹרָה שַׁקַּמְתִּי אֲנִי לִהְיוֹת אֵם וּמְנַהֶגֶת בְּיִשְׂרָאֵל: **ח** כִּי בַּאֲשֶׁר יִבְחַר יִשְׂרָאֵל אֱלֹהִים חֲדָשִׁים אָז בָּא לָחֶם שְׁעָרִים מִלְחָמָה בְּעָרָיו לְעוֹנֶשׁ. אָבָל כְּשֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹן ה', וְזֶה הָיָה בִּימֵי יְהוֹשֻׁעַ מָגֵן אִם־יֵרָאֶה לֹא הָיָה צָרִיךְ לָחֶם מָגֵן וְרֹמַח בְּאַרְבָּעִים אֶלֶף בְּיִשְׂרָאֵל אֵצֶל בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן אַף שֶׁהָיוּ אָז חֲלוּצֵי צָבָא: **ט** מְעַמֵּק לִבִּי אֲדַבֵּר לְחוֹקְקֵי בְּיִשְׂרָאֵל הַמִּתְנַדְּבִים בָּעָם לְהִשְׁלִימָם וּלְלַמְּדָם תּוֹרָה בָּרְכוּ יְהוָה שֶׁהִכְנִיעַ אוֹיְבֵיכֶם לִפְנֵיכֶם: **י** אַתֶּם הַשָּׂרִים רֹכְבֵי אֲתֹנוֹת צְחֹרוֹת לְבָנוֹת, וְהַחֲכָמִים יֹשְׁבֵי עַל־מִדְיָן עַל הַמִּשְׁפָּט וְהֹלְכֵי עַל־דֶּרֶךְ הַסּוֹחֲרִים שִׂיחוּ וְדַבְּרוּ תְּהִלּוֹת ה': **יא** תְּמוּרַת מַה שֶׁהָיָה נִשְׁמָע מִקּוֹל מְחַצְּצִים מוֹרֵי חִצִּים בֵּין מַשְׁאֲבִים בֵּין הַהוֹלְכִים לִשְׁאוֹב מַיִם, שָׁם יִתְּנוּ יַגִּידוּ צִדְקוֹת יְהוָה שֶׁהִכְרִית אֶת אוֹיְבֵיהֶם הַמִּצְרִים צִדְקַת שֶׁעָשָׂה לְעָרֵי פְּרָזוֹנוֹ הַפְּרָזִים בְּיִשְׂרָאֵל בִּהְיוֹת הַתְּשׁוּעָה כִּי אָז יָרְדוּ לַשְּׁעָרִים חָזְרוּ לְעָרֵיהֶם הַפְּרָזִים עַם־יְהוָה: **יב** עוּרִי עוּרִי דְּבוֹרָה הִתְחַזְּקִי לְדַבֵּר בְּשִׁיר עוּרִי עוּרִי דַּבְּרִי־שִׁיר בְּהִתְחַזֵּק הַשִּׁיר תִּתְגַּבֵּר הַתְּשׁוּעָה קוּם בָּרָק כִּי לֹא הוּצְרַךְ לְהִלָּחֵם וּשְׁבֶה שְׁבִיךָ עָלֶיךָ רַק לִשְׁלוֹל שְׁלַל הָאוֹיֵב, בֶּן־אֲבִינֹעַם: **יג** אָז יָרַד שָׂרִיד הַשִּׂיר יָרַד רְדוּ שָׂרִיד הַנִּשְׁאָר לְאַדִּירִים עָם בַּחֲזָקִים שֶׁבָּאֻמּוֹת הָעוֹלָם. **ה'** יָרַד לִי בַּגִּבּוֹרִים

שי למורא

ה) הָרִים נָזֵלוּ, גַּם הֶהָרִים כְּאִלּוּ נָטְפוּ וַעֲשָׂה מִגֹּדֶל הָרַעֲדָה. זֶה סִינַי, זֶה הַר סִינַי, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "וַיֶּחֱרַד כָּל הָהָר" (שמות יט, יח). **ו)** בִּימֵי שַׁמְגַּר, בִּימֵי הַשּׁוֹפֵט שַׁמְגַּר. בִּימֵי יָעֵל, גַּם יָעֵל הָיְתָה שׁוֹפֶטֶת. חָדְלוּ אֲרָחוֹת, בִּימֵיהֶם לֹא הָיְתָה תְּשׁוּעָה שְׁלֵמָה, וְלֹא חָרְדוּ הַגּוֹיִם מִפַּחַד ה', וְלָכֵן חָדְלוּ הוֹלְכֵי אֹרַח, כִּי פָּחֲדוּ מֵהַגּוֹיִם. יֵלְכוּ אֲרָחוֹת עֲקַלְקַלּוֹת, הָיוּ הוֹלְכִים בִּדְרָכִים מְעֻקָּלוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַרְגִּישׁוּ בָּהֶם הָאוֹיְבִים. **ז)** חָדְלוּ פְרָזוֹן, מִפַּחַד הָאוֹיְבִים, הִפְסִיקוּ לָשֶׁבֶת בְּעָרֵי הַפְּרָזוֹת שֶׁאֵין לָהֶן חוֹמָה. בְּיִשְׂרָאֵל חָדֵלוּ, רַק בְּיִשְׂרָאֵל חָדְלוּ. אֲבָל הַגּוֹיִם לֹא פָּחֲדוּ מִיִּשְׂרָאֵל לָשֶׁבֶת בְּעָרֵי הַפְּרָזוֹת, כִּי יָדַע הָיְתָה תַּקּוּפָה. עַד שַׁקַּמְתִּי, כְּמוֹ עַד שֶׁקַּמְתִּי. כִּי עַכְשָׁיו הָיְתָה תְּשׁוּעָה שְׁלֵמָה, וְיָשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל בְּעָרֵי הַפְּרָזוֹת, וְיֵלְכוּ בִּנְתִיבוֹת וּדְרָכִים יְשָׁרוֹת, לְלֹא פַּחַד מֵהַגּוֹיִם. אֵם בְּיִשְׂרָאֵל, כְּאֵם הַמְיַפֶּרֶת אֶת בָּנֶיהָ לְיַשֵּׁר דַּרְכָּם, כֵּן אֲנִי לְיִשְׂרָאֵל. **ח)** יִבְחַר אֱלֹהִים חֲדָשִׁים, כְּשֶׁבָּחַר לוֹ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהִים חֲדָשִׁים. אָז לָחֶם שְׁעָרִים, אָז הֶחֱזִקוּ לְמִלְחָמָה בְּשַׁעֲרֵי עָרֵיהֶם. מָגֵן אִם יֵרָאֶה וְרֹמַח בְּאַרְבָּעִים אֶלֶף בְּיִשְׂרָאֵל, רְאוּ עַתָּה בְּהִתְנַדֶּבְכֶם, אִם יֵרָאֶה בְּיִשְׂרָאֵל מָגֵן וְרֹמַח בְּשֶׁכֵּיל לְהִלָּחֵם בְּאַרְבָּעִים אֶלֶף רָאשֵׁי גְּדוּדֵי צְבָאוֹת שֶׁהֵבִיא סִיסְרָא עֲלֵיכֶם. וְכֻלָּם הֻמְּתוּ הקב"ה בְּמִלְחֶמֶת הַכּוֹכָבִים, וְנַחַל קִישׁוֹן גָּרְפָם. **ט)** לִבִּי, מְעַמֵּק לִבִּי וּרְצוֹנִי אוֹמֶרֶת אֲנִי. לְחוֹקְקֵי יִשְׂרָאֵל, לְחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל וְסוֹפְרֵיהֶם שֶׁכּוֹתְבִים אֶת הַחֻקִּים. הַמִּתְנַדְּבִים בָּעָם, שֶׁהִתְנַדְּבוּ בָּעָם לָצֵאת לַמִּלְחָמָה. בָּרְכוּ ה', בָּרְכוּהוּ וְשַׁבְּחוּהוּ אֵלָיו. **י)** רֹכְבֵי אֲתֹנוֹת צְחֹרוֹת, הַסּוֹחֲרִים וְהַשָּׂרִים שֶׁיִּרְכְּבוּ מַעֲכָשָׁיו עַל אֲתֹנוֹת לְבָנוֹת הַחֲשׁוּבוֹת, מִבְּלִי פַּחַד וּדְאָגָה מֵאוֹיֵב. יוֹשְׁבֵי עַל מִדְיָן, וְאוֹתָם הַדַּיָּנִים שֶׁיּוֹשְׁבִים עַל הַדִּין לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט, מַעַכְשָׁיו יוּכְלוּ לַעֲשׂוֹת בְּפַרְהֶסְיָא מִבְּלִי פַּחַד מוֹשְׁלִים זָרִים. וְהוֹלְכֵי עַל דֶּרֶךְ, הַהוֹלְכִים רַגְלִי. שִׂיחוּ, דַּבְּרוּ וַסַּפְּרוּ אֶת הַתְּשׁוּעָה הַזֹּאת. **יא)** מִקּוֹל מְחַצְּצִים בֵּין מַשְׁאֲבִים, מִקּוֹל יוֹרֵי הַחִצִּים לֹא הָיוּ יְכוֹלִים לִשְׁאֹב מַיִם. יְתַנּוּ, יְלַמְּדוּ וּיְשַׁנְּנוּ. צִדְקוֹת פְּרָזוֹנוֹ בְּיִשְׂרָאֵל, שֶׁהִשְׁקִיט אֶת יִשְׂרָאֵל לִשְׁכֹּן בִּפְרָזוֹת. אָז יָרְדוּ לַשְּׁעָרִים, חָזְרוּ לְעָרֵי מוֹשְׁבוֹתֵיהֶם שֶׁבָּרְחוּ מֵהֶם. **יב)** עוּרִי עוּרִי דְּבוֹרָה, הִתְנַבְּרִי בְּשִׁירָתֵךְ. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ, מִפְּנֵי שֶׁהִתְהַלְּלָה וְאָמְרָה "עַד שֶׁקַּמְתִּי דְּבוֹרָה", הִסְתַּלְּקָה מִמֶּנָּה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ. וּשְׁבֶה שְׁבִיךָ, תִּפְקֹד אֶת הָאוֹיְבִים בַּשֶּׁבִי. **יג)** אָז יָרַד שָׂרִיד, אָז יִמְשְׁלוּ הַשָּׂרִידִים שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מִיִּשְׂרָאֵל. לְאַדִּירִים עָם, בַּחֲזָקִים שֶׁבָּאֻמּוֹת הָעוֹלָם. **ה'** יָרַד לִי בַּגִּבּוֹרִים,

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

יהוָה יָרַד־לִי בַּגִּבּוֹרִים: יד מִנִּי אֶפְרַיִם שָׁרְשָׁם בַּעֲמָלֵק אַחֲרֶיךָ בִנְיָמִין בַּעֲמָמֶיךָ מִנִּי מָכִיר יָרְדוּ מְחֹקְקִים וּמִזְּבוּלֻן מֹשְׁכִים בְּשֵׁבֶט סֹפֵר: טו וְשָׂרַי בְּיִשָּׂשכָר עִם־דְּבֹרָה וְיִשָּׂשכָר כֵּן בָּרָק בָּעֵמֶק שֻׁלַּח בְּרַגְלָיו בִּפְלַגּוֹת רְאוּבֵן גְּדֹלִים חִקְקֵי־לֵב: טז לָמָּה יָשַׁבְתָּ בֵּין הַמִּשְׁפְּתַיִם לִשְׁמֹעַ שְׁרִקוֹת עֲדָרִים לִפְלַגּוֹת רְאוּבֵן גְּדוֹלִים חִקְרֵי־לֵב: יז גִּלְעָד בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן שָׁכֵן וְדָן לָמָּה יָגוּר אֳנִיּוֹת אָשֵׁר יָשַׁב לְחוֹף יַמִּים וְעַל מִפְרָצָיו יִשְׁכּוֹן: יח זְבֻלוּן עַם חֵרֵף נַפְשׁוֹ לָמוּת וְנַפְתָּלִי עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה: יט בָּאוּ מְלָכִים נִלְחָמוּ אָז נִלְחֲמוּ מַלְכֵי כְנַעַן בְּתַעֲנָךְ עַל־מֵי מְגִדּוֹ בֶּצַע כֶּסֶף לֹא לָקָחוּ: כ מִן־שָׁמַיִם נִלְחֲמוּ הַכּוֹכָבִים מִמְּסִלּוֹתָם נִלְחֲמוּ עִם סִיסְרָא: כא נַחַל

עטרת מרים

מִישְׂרָאֵל לִמְשׁוֹל לְאֹדִירֵים עֵם בְּאַדִּירֵי הַגּוֹיִם יְהוָה יָרַד־ יִתֵּן לִי מֶמְשָׁלָה בַּגִּבּוֹרִים שֶׁל הַגּוֹיִם: יד ....מִי הָיוּ הָאַדִּירִים? מִנִּי מִן אֶפְרַיִם יָצָא שָׁרְשָׁם הַשּׁוֹרֶשׁ הָיָה יְהוֹשֻׁעַ בֵּן נוּן, לְדִרּוֹת בַּעֲמָלֵק אַחֲרֶיךָ יָקוּם מִשֵּׁבֶט בִּנְיָמִין שָׁאוּל בֶּן קִישׁ וְיִלָּחֵם בַּעֲמָמֶיךָ שֶׁהוּא הָיָה עִמְּךָ וְשֶׁבְטְךָ. לֹא כֵן בַּמִּלְחָמָה הַזֹּאת לֹא הָלְכוּ גִבּוֹרִים, אֶלָּא מִנִּי מָכִיר שֶׁיָּרְדוּ עִמּוֹ הָיוּ מְחֹקְקִים חֲכָמִים בְּדַת וָדִין, לֹא אַנְשֵׁי חַיִל לְמִלְחָמָה וּמִזְּבוּלֻן הָיוּ מֹשְׁכִים בְּשֵׁבֶט סֹפֵר סוֹפְרִים לֹא אוֹחֲזֵי מָגֵן וְחֶרֶב: טו וְשָׂרַי בְּיִשָּׂשכָר שֶׁהָלְכוּ עִם־דְּבֹרָה הָיוּ רַק חֲכָמִים בַּתּוֹרָה וְיִשָּׂשכָר כֵּן נֶאֱמָן, הָלַךְ עִם בָּרָק בָּעֵמֶק שֻׁלַּח בְּרַגְלָיו כִּי לֹא הָיָה לוֹ רֶכֶב וְסוּס וְלֹא אַנְשֵׁי חַיִל לַמִּלְחָמָה, וְאוּלַם בִּפְלַגּוֹת רְאוּבֵן שֶׁנֶּחְלַק לִבּוֹ מִלֶּכֶת עִם שְׁאָר יִשְׂרָאֵל לַמִּלְחָמָה גְּדֹלִים נִתְרַבּוּ וְהִשְׁאִירוּ חִקְקֵי־לֵב שְׁרִיטוֹת עֲמֻקּוֹת וְשִׁבְרוֹן לֵב: טז רְאוּבֵן לָמָּה יָשַׁבְתָּ רָגוּעַ בֵּין הַמִּשְׁפְּתַיִם עַל הַגְּבוּל בִּמְקוֹמְךָ לִשְׁמֹעַ שְׁרִקוֹת עֲדָרִים וְלֹא בָּאתָ לְעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל לַמִّלְחָמָה הַזֹּאת. אַךְ לְמוֹתָר לַחְקוֹר לִפְלַגּוֹת רְאוּבֵן שֶׁנִּפְרַד מִן הַמִּלְחָמָה כִּי גְּדוֹלִים יֵשׁ צוֹרֶךְ בְּהַרְבֵּה חִקְרֵי־לֵב כְּדֵי לְהַשְׂכִּיל אֲמִתַּת הַדָּבָר: יז גַּם גִּלְעָד בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן שָׁכֵן וְלֹא בָּא אֶל הַמִּלְחָמָה וְדָן לָמָּה יָגוּר יִקַּבֵּץ נִכְסָיו עַל אֳנִיּוֹת לְהָנִים אוֹתָם לְעֵבֶר הַיַّרְדֵּן, אָשֵׁר יָשַׁבְ לְחוֹף יַמִּים וְעַל מִפְרָצָיו אֲשֶׁר מַפְסִיקִים בֵּינוֹ לְבֵין הָאוֹיֵב יִשְׁכּוֹן בְּשֶׁקֶט כָּל יָבֹאוּ בְּהֶם הַגּוֹיִם: יח אוּלַם זְבֻלוּן עָשָׂה הַטּוֹב עַם חֵרֵף בּוּזָה נַפְשׁוֹ לָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְנַפְתָּלִי כָּמוֹהוּ לֹא חָשׁ לָמוּת עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה בַּמְּקוֹם הַמִּלְחָמָה: יט בָּאוּ מְלָכִים מֵאַרְצוֹת אֲחֵרוֹת לְעֶזְרַת סִיסְרָא נִלְחָמוּ אָז בְּעֵת הַלָּחֵם סִיסְרָא, נִלְחֲמוּ בַּעֲבוּרוֹ מַלְכֵי כְנַעַן כִּי בְּתַעֲנָךְ נִלְחֲמוּ וּקְצָה הַמַּחֲנֶה הִגִּיעַ עַל־מֵי מְגִדּוֹ בְּלִי תְמוּרָה בָּאוּ לְעֶזְרָתוֹ כִּי בֶּצַע שֹׁכַר- כֶּסֶף לֹא לָקָחוּ: כ לֹא בְּחֶרְבָּם נִצְּחוּ לְסִיסְרָא אַךְ מִן־שָׁמַיִם נִלְחֲמוּ מֵאֵת ה' יִתְבָּרֵךְ בָּא לָהֶם זֶה הַנִּצָּחוֹן, כְּאִלּוּ הַכּוֹכָבִים סָרוּ מִמְּסִלּוֹתָם וְיָרְדוּ וְנִלְחֲמוּ עִם סִיסְרָא: כא הַמִּלְחָמָה הָיְתָה בִּשְׁפַת

שי למורא

ה' יִתֵּן לִי מֶמְשָׁלָה בְּגִבּוֹרֵי הַגּוֹיִם. יד) מִנִּי אֶפְרַיִם, מִשֵּׁבֶט אֶפְרַיִם. שָׁרְשָׁם בַּעֲמָלֵק, יְשִׁיאָם שֶׁל שֵׁבֶט אֶפְרַיִם לָחֵם רִאשׁוֹן בַּעֲמָלֵק, וְהוּא יְהוֹשֻׁעַ בֵּן נוּן. אַחֲרֶיךָ בִנְיָמִין בַּעֲמָמֶיךָ, אַחַר־כָּךְ יָקוּם מִשֵּׁבֶט בִּנְיָמִין שָׁאוּל בֶּן קִישׁ וְיִלָּחֵם בַּעֲמָלֵק בְּרֹב עַם. מִנִּי מָכִיר יָרְדוּ מְחֹקְקִים, מִבְּנֵי מָכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה, יָרְדוּ הַמְחוֹקְקִים, הֵם הַגְּדוֹלִים וְהַחֲכָמִים, לְהִלָּחֵם נֶגֶד סִיסְרָא. וּמִזְּבוּלֻן מוֹשְׁכִים בְּשֵׁבֶט סוֹפֵר, וְכֵן מִשֵּׁבֶט זְבוּלֻן יָרְדוּ לַמִּלְחָמָה נֶגֶד סִיסְרָא אֲפִלּוּ הַסּוֹפְרִים וְהַחֲכָמִים, וְכָל־שֶׁכֵּן שְׁאָר הָעָם. מוֹשְׁכִים, כּוֹתְבִים בִּמְשִׁיכַת הָעֵט. בְּשֵׁבֶט סוֹפֵר, הָעֵט (הַקָּנֶה) שֶׁבּוֹ כּוֹתֵב הַסּוֹפֵר. טו) וְשָׂרַי בְּיִשָּׂשכָר, וְהַשָּׂרִים שֶׁבְּשֵׁבֶט יִשָּׂשכָר, הֵם הַסַּנְהֶדְרִין שֶׁעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וְהָיוּ עִם דְּבוֹרָה לִלְמֹד תּוֹרָה לְכָל הָעָם. וְיִשָּׂשכָר כֵּן בָּרָק וגו', וְכָל הָעָם שֶׁל שֵׁבֶט יִשָּׂשכָר, כֵּן הָיוּ עִם בָּרָק לָרֶדֶת לַמִּלְחָמָה נֶגֶד סִיסְרָא. בָּעֵמֶק שֻׁלַּח בְּרַגְלָיו, כְּשֶׁאָמְרָה דְּבוֹרָה לְבָרָק לָרֶדֶת מִן הָהָר אֶל הָעֵמֶק לִקְרַאת הַמִּלְחָמָה, יָרַד שֵׁבֶט יִשָּׂשכָר כְּמוֹ שֶׁצִּוָּה בָּרָק וְהָלַךְ אַחֲרָיו עִם הֵלּוּכוֹ שֶׁל בָּרָק. טו) בִּפְלַגּוֹת רְאוּבֵן, אֲבָל בְּחִלּוּקֵי לִבּוֹ שֶׁל רְאוּבֵן. גְּדוֹלִים חִקְקֵי לֵב, כְּלוֹמַר, רְאוּי לַחֲשֹׁב בַּלֵּב מַחֲשָׁבוֹת רַבּוֹת לְחִבּוּן הַדָּבָר, מַה זֶּה הָיָה לוֹ שֶׁנֶּחְלַק מִן הַמִּלְחָמָה. טז) לָמָּה יָשַׁבְתָּ בֵּין הַמִּשְׁפְּתַיִם, אַתָּה שֵׁבֶט רְאוּבֵן, לָמָּה יָשַׁבְתָּ בֵּין הַמִּשְׁפְּתַיִם, בֵּין מַעֲרָכוֹת וְגִדְרוֹת הַצֹּאן. לִשְׁמֹעַ שְׁרִיקוֹת עֲדָרִים, כְּלוֹמַר יוֹשֵׁב אֵצֶל עֲדָרֵי צֹאנְךָ, וְלֹא בָּאתָ לַעֲזֹר אֶת יִשְׂרָאֵל בַּמִּלְחָמָה הַזֹּאת. יז) גִּלְעָד בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן שָׁכֵן, וְלֹא בָּא לַעֲזֹר בַּמִּלְחָמָה. (וְאַף־עַל־פִּי שֶׁנֶּאֱמַר לְעֵיל שֶׁמִּבְּנֵי מָכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה יָרְדוּ מְחוֹקְקִים, יֵשׁ לוֹמַר שֶׁבָּאן מְדַבֵּר בְּיָאִיר בֶּן מְנַשֶּׁה). וְדָן לָמָּה יָגוּר אֳנִיּוֹת, שֶׁבֵּט דָּן הִכְנִיס אֶת רְכוּשׁוֹ בִּסְפִינוֹת לַעֲמֹד וְלִבְרֹחַ. וּבְתַרְגּוּם כְּתַב שֶׁהַכַּוָּנָה לוֹמַר שֶׁעָבַר אֶת הַיַּרְדֵּן, וְשָׁם נִכְסָיו בִּסְפִינוֹת. אָשֵׁר יָשַׁב לְחוֹף יַמִּים, שֶׁשָּׁם הָיָה חֶלְקוֹ. וְעַל מִפְרָצָיו יִשְׁכּוֹן, וְלֹא הִשְׁתַּתֵּף בַּמִּלְחָמָה מִשּׁוּם שֶׁהָיָה לוֹ לִשְׁמֹר עַל הַמְּקוֹמוֹת הַפְּרוּצִים בְּאַרְצוֹ שֶׁלֹּא יָבוֹאוּ שָׁם הָאוֹיְבִים. יח) זְבֻלוּן עַם חֵרֵף נַפְשׁוֹ לָמוּת, אֲבָל שֵׁבֶט זְבֻלוּן עָשָׂה הַטּוֹב, וּבִזָּה אֶת נַפְשׁוֹ וְלֹא חָשַׁשׁ פֶּן יָמוּת בַּמִּלְחָמָה. וְנַפְתָּלִי, וְגַם נַפְתָּלִי כְּמוֹ זְבֻלוּן. עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה, עַל הַר תָּבוֹר. יט) בָּאוּ מְלָכִים נִלְחָמוּ, מַלְכֵי אֲרָצוֹת בָּאוּ לְעֶזְרַת סִיסְרָא וְנִלְחֲמוּ בִּשְׁבִילוֹ. אָז נִלְחֲמוּ מַלְכֵי כְנַעַן, אָז בְּעֵת מִלְחֶמֶת סִיסְרָא, נִלְחֲמוּ לְעֶזְרָתוֹ מַלְכֵי כְּנַעַן בְּעַם רַב אֲשֶׁר עִמָּהֶם. בְּתַעֲנָךְ עַל מֵי מְגִדּוֹ, רֹאשׁ הַמַּחֲנֶה שֶׁלָּהֶם הָיָה בְּתַעֲנָךְ, וְהָיָה מַגִּיעַ עַד מֵי מְגִדּוֹ. בֶּצַע כֶּסֶף לֹא לָקָחוּ, חִנָּם בָּאוּ לְעֶזְרַת סִיסְרָא וְלֹא בִּקְשׁוּ מִמֶּנּוּ שָׂכָר. כ) מִן שָׁמַיִם נִלְחָמוּ וגו', וְאַף הַקב"ה שָׁלַח בָּהֶם צְבָאָיו שֶׁאֵינָם רוֹצִים שוּם שָׂכָר. וְאָמְרוּ רז"ל, שֶׁהַכּוֹכָבִים הִרְתִּיחוּ אֶת הַשִּׂרְיוֹנוֹת שֶׁל צְבָא סִיסְרָא, וְנִכְנְסוּ בְּנַחַל קִישׁוֹן לְהִתְקָרֵר, וְשִׁטְפָם הַנַּחַל. כא) נַחַל קִישׁוֹן גָּרְפָם, נַחַל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

שי למורא

קישון גָּרַף אוֹתָם וְהִטְבִּיעָם. **נַחַל קְדוּמִים נַחַל קִישׁוֹן,** הַנַּחַל שֶׁנִּבְרָא מִקֶּדֶם לְהִנָּקֵם בְּאוֹיְבֵי ה׳, הוּא נַחַל קִישׁוֹן. **תִּדְרְכִי נַפְשִׁי עֹז,** תִּדְרְכִי נַפְשִׁי בְּרַגְלַיִם אֶת עֹז גִּבּוֹרֵי כְּנַעַן. **כב) אָז הָלְמוּ עִקְּבֵי סוּס** וגו׳, בְּרֹאוֹת צְבָא סִיסְרָא שֶׁהַנַּחַל שׁוֹטֵף, נָסוּ לְנַפְשָׁם רוֹכְבֵי הַסּוּסִים, וְאָז הִכּוּ עִקְּבֵי הַסּוּסִים מִן הַדְּהָרוֹת וְהַדִּלּוּגִים שֶׁלָּהֶם. **כג) אוֹרוּ מֵרוֹז,** קַלְּלוּ אֶת הַמָּקוֹם "מֵרוֹז". כִּי לֹא בָּאוּ, כִּי הָיוּ סְמוּכִים לְמָקוֹם הַמִּלְחָמָה וְעַם כָּל זֶה לֹא בָּאוּ לַעֲזֹר לַאֲחֵיהֶם בַּמִּלְחָמָה. **בַּגִּבּוֹרִים,** לְהִלָּחֵם בַּגִּבּוֹרִים, הֵם אַנְשֵׁי סִיסְרָא. **כד) תְּבֹרַךְ מִנָּשִׁים,** תְּבֹרַךְ מִפִּי הַנָּשִׁים. מִנָּשִׁים בָּאֹהֶל תְּבֹרָךְ, מִפִּי נָשִׁים צִדְקָנִיּוֹת צְנוּעוֹת הַיּוֹשְׁבוֹת בָּאֹהֶל תְּבֹרַךְ וּתְקָנֵם הַבְּרָכָה. **כה) בְּסֵפֶל אַדִּירִים הִקְרִיבָה חֶמְאָה,** כְּדֵי שֶׁיְּהֵא סִיסְרָא בָּטוּחַ בָּהּ, הִקְרִיבָה לְפָנָיו שֶׁמֶן הֶחָלָב בְּסֵפֶל חָשׁוּב הָרָאוּי לְהַאֲכִיל בּוֹ אַדִּירִים וַחֲשׁוּבִים. **כו) יָדָהּ לַיָּתֵד תִּשְׁלַחְנָה,** אֶת יַד שְׁמֹאלָהּ הוֹשִׁיטָה לָקַחַת אֶת הַיָּתֵד. **וִימִינָהּ לְהַלְמוּת עֲמֵלִים,** וְאֶת יַד יְמִינָהּ הוֹשִׁיטָה לָקַחַת אֶת הַמַּקֶּבֶת, שֶׁבּוֹ הָעֲמֵלִים בַּעֲלֵי הַמְּלָאכָה, הוֹלְמִים (מַכִּים). **וְהָלְמָה סִיסְרָא,** וְהִכְּתָה אֶת סִיסְרָא. **מָחֲקָה רֹאשׁוֹ,** הֵסִירָה אֶת רֹאשׁוֹ. **וּמָחֲצָה וְחָלְפָה רַקָּתוֹ,** וְעִם הַיָּתֵד פָּצְעָה אֶת רַקָּתוֹ וְחָלְפָה מִצַּד אֶל צַד. **כז) בַּאֲשֶׁר כָּרַע,** בַּמָּקוֹם שֶׁכָּרַע לִפֹּל. **שָׁם נָפַל שָׁדוּד,** שָׁם שָׁדְדָה אוֹתוֹ וְהִמִּיתָה אוֹתוֹ יָעֵל. **כח) וַתְּיַבֵּב,** הֵרִיעָה בְּקוֹל כְּדִמְיוֹן קוֹל תְּרוּעָה. פֵּרוּשׁ אַחֵר, הִבִּיטָה. **הָאֶשְׁנָב,** כְּעֵין חַלּוֹן. **בְּשֵׁשׁ,** עִנְיָן אַחוּר. **אֶחֱרוּ,** הִתְאַחֲרוּ. **פַּעֲמֵי מַרְכְּבוֹתָיו,** צַעֲדֵי [סוּסָיו] מַרְכְּבוֹתָיו. **כט) חַכְמוֹת שָׂרוֹתֶיהָ,** הַחֲכָמוֹת שֶׁבְּשָׂרוֹתֶיהָ. **תַּעֲנִיָּהּ,** כָּל אַחַת מֵהֶן תָּשִׁיב לְנַחֵם אוֹתָהּ. **תָּשִׁיב אֲמָרֶיהָ לָהּ,** תַּעֲנֶה אֲמָרֶיהָ לְעַצְמָהּ. **ל) הֲלֹא יִמְצְאוּ,** כָּכָה הֵם דִּבְרֵי הַנֶּחָמָה. **יַחְלְקוּ שָׁלָל,** וְזֶה הַמְּעַכֵּב אוֹתָם שָׁם. **רַחַם רַחֲמָתַיִם לְרֹאשׁ גֶּבֶר,** כָּל גֶּבֶר מִצְּבָא סִיסְרָא אוּלַי הִשִּׂיג לְקַחַת בַּשְּׁבִי נַעֲרָה אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם. **שְׁלַל צְבָעִים לְסִיסְרָא,** שְׁלַל בְּגָדִים צִבְעוֹנִיִּים חֲשׁוּבִים בְּיוֹתֵר יִהְיוּ נְתוּנִים לְסִיסְרָא. **רִקְמָה,** בְּגָדִים צִבּוּעִים מְרֻקָּמִים בְּמַעֲשֵׂה רוֹקֵם. **צֶבַע רִקְמָתַיִם,** צֶבַע שֶׁל

עטרת מרים

הַנַּחַל, וּבְנֵם **נַחַל קִישׁוֹן גְּרָפָם שִׁטְפָם נַחַל קְדוּמִים** אֲשֶׁר הָיָה מִקּוֹדֶם **נַחַל קִישׁוֹן** שֶׁמִּימָיו מְעַטִּים הָיוּ, עַד אֲשֶׁר **תִּדְרְכִי נַפְשִׁי** אֲנִי בְּעַצְמִי וְהֶעֱבַרְתִּי אוֹתוֹ **עֹז** בְּעוֹז מִבְּלִי נֵזֶק: **כב אָז הָלְמוּ** נִשְׁבְּרוּ **עִקְּבֵי־סוּס** סִיסְרָא מִדַّהֲרוֹת מִדְּהִירַת רַגְלֵי הַסּוּס בְּכֹחַ, מִן **דַּהֲרוֹת אַבִּירָיו** סוּסִים הָאַבִּירִים: **כג אָרוּרוּ** קַלְּלוּ אֶתְּם הַמָּקוֹם **מֵרוֹז** שֶׁהָיָה קָרוֹב לִמְקוֹם הַמִּלְחָמָה **אָמַר מַלְאַךְ יְהוָה אָרוּר אָרוֹר** קַלְּלוּ **יֹשְׁבֶיהָ כִּי לֹא־בָאוּ לְעֶזְרַת יְהוָה לְעֶזְרַת** עַם **יְהוָה בַּגִּבּוֹרִים** כִּבְיָכוֹל, שְׁמֵי שֶׁהוּא עוֹזֵר אֶת יִשְׂרָאֵל, כְּעוֹזֵר אֶת הַשְּׁכִינָה: **כד אֻמְּנָם תְּבֹרַךְ** תִּהְיֶה בְּרוּכָה **מִנָّשִׁים יָעֵל אֵשֶׁת חֶבֶר הַקֵּינִי** כִּי עָזְרָה לָהֶם בַּהֲרִיגַת סִיסְרָא, וְיוֹתֵר **מִנָّשִׁים** צִדְקָנִיּוֹת וּצְנוּעוֹת הַיּוֹשְׁבוֹת **בָּאֹהֶל תְּבֹרָךְ** תִּהְיֶה בְּרוּכָה יָעֵל: **כה מַיִם שָׁאַל סִיסְרָא,** וְהִיא **חָלָב נָתְנָה** בִּכְדֵי לְהָבִיא עָלָיו תַּרְדֵּמָה **בְּסֵפֶל חָשׁוּב הָרָאוּי לְהַאֲכִיל בּוֹ אַדִּירִים הִקְרִיבָה חֶמְאָה** שׁוּמַן הַחֶלֶב: **כו יָדָהּ** הַשְּׂמֹאלִית **לַיָּתֵד תִּשְׁלַחְנָה וִימִינָהּ** הוֹשִׁיטָה **לְהַלְמוּת עֲמֵלִים** לָקַחַת הַמַּקֶּבֶת, **וְהָלְמָה** וְהִיא הִכְּתָה וְשָׁבְרָה אֶת **סִיסְרָא מָחֲקָה** הֵסִירָה **רֹאשׁוֹ** וּמָחֲצָה וְנִפְּצָה אוֹתוֹ **וְחָלְפָה** מֵעֵבֶר אֶל עֵבֶר **רַקָּתוֹ** הוּא הַמָּקוֹם שֶׁאֵצֶל הָעַיִן: **כז בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע** עַל כְּרָעָיו וּמֵת **נָפַל** לָאָרֶץ **וְנִשְׁאָר שָׁכָב בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפַל בַּאֲשֶׁר** בַּמָּקוֹם שֶׁכָּרַע **שָׁם נָפַל שָׁדוּד** הָרוּג: **כח בְּעַד הַחַלּוֹן נִשְׁקְפָה וַתְּיַבֵּב** נֶאֱנְחָה **אֵם סִיסְרָא בְּעַד הָאֶשְׁנָב** חַלּוֹן קָטָן, וְהִיא שׁוֹאֶלֶת **מַדּוּעַ** מַה הַסִּיבָה כִּי **בֹּשֵׁשׁ** הִתְמַהְמֵהַּ **רִכְבּוֹ לָבוֹא מַדּוּעַ אֶחֱרוּ פַּעֲמֵי מַרְכְּבוֹתָיו: כט חַכְמוֹת שָׂרוֹתֶיהָ תַּעֲנִיָּהּ** כָּל אַחַת תַּעֲנֶה וְתָשִׁיב **אַף־הִיא** אֵם סִיסְרָא **תָּשִׁיב אֲמָרֶיהָ לָהּ** לְעַצְמָהּ: **ל** וְזֹאת דִּבְרֵי נֶחָמָתָן, **הֲלֹא** הוֹן רַב **יִמְצְאוּ** בְּיִשְׂרָאֵל, וְשָׁמָּה **יַחְלְקוּ שָׁלָל** בֵּינֵיהֶם, **רַחֲם רַחֲמָתַיִם** נַעֲרָה אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם **לְרֹאשׁ גֶּבֶר** לְכָל אִישׁ **שְׁלַל** מִבְּגָדִים **צְבָעִים** צְבוּעִים הַחֲשׁוּבִים יִהְיוּ נְתוּנִים **לְסִיסְרָא** כִּי הֵם עֲשׂוּיִן **שְׁלַל צְבָעִים** עֲבוֹדַת **רִקְמָה צֶבַע רִקְמָתַיִם** בִּשְׁנֵי הַצְּדָדִים הָרִקְמָה שׁוֹנָה, **לְצַוָּארֵי שָׁלָל** וְיִהְיוּ נְתוּנִים

קִישׁוֹן גְּרָפָם נַחַל קְדוּמִים נַחַל קִישׁוֹן תִּדְרְכִי נַפְשִׁי עֹז: כב אָז הָלְמוּ עִקְּבֵי־סוּס מִדַּהֲרוֹת דַּהֲרוֹת אַבִּירָיו: כג אָרוּרוּ מֵרוֹז אָמַר מַלְאַךְ יְהוָה אָרוֹר אָרוֹר יֹשְׁבֶיהָ כִּי לֹא־בָאוּ לְעֶזְרַת יְהוָה לְעֶזְרַת יְהוָה בַּגִּבּוֹרִים: כד תְּבֹרַךְ מִנָּשִׁים יָעֵל אֵשֶׁת חֶבֶר הַקֵּינִי מִנָּשִׁים בָּאֹהֶל תְּבֹרָךְ: כה מַיִם שָׁאַל חָלָב נָתְנָה בְּסֵפֶל אַדִּירִים הִקְרִיבָה חֶמְאָה: כו יָדָהּ לַיָּתֵד תִּשְׁלַחְנָה וִימִינָהּ לְהַלְמוּת עֲמֵלִים וְהָלְמָה סִיסְרָא מָחֲקָה רֹאשׁוֹ וּמָחֲצָה וְחָלְפָה רַקָּתוֹ: כז בֵּין רַגְלֶיהָ כָּרַע נָפַל בַּאֲשֶׁר כָּרַע שָׁם נָפַל שָׁדוּד: כח בְּעַד הַחַלּוֹן נִשְׁקְפָה וַתְּיַבֵּב אֵם סִיסְרָא בְּעַד הָאֶשְׁנָב מַדּוּעַ בֹּשֵׁשׁ רִכְבּוֹ לָבוֹא מַדּוּעַ אֶחֱרוּ פַּעֲמֵי מַרְכְּבוֹתָיו: כט חַכְמוֹת שָׂרוֹתֶיהָ תַּעֲנִיָּהּ אַף־הִיא תָּשִׁיב אֲמָרֶיהָ לָהּ: ל הֲלֹא יִמְצְאוּ יְחַלְּקוּ שָׁלָל רַחֶם רַחֲמָתַיִם לְרֹאשׁ גֶּבֶר שְׁלַל צְבָעִים לְסִיסְרָא שְׁלַל צְבָעִים רִקְמָה צֶבַע רִקְמָתַיִם לְצַוָּארֵי שָׁלָל

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

עטרת מרים

בְּרֹאשׁ הַשָּׁלָל, וּבַעֲבוּר כָּל זֶה הַמָּה מִתְאַחֲרִים לָבוֹא: **לא** דִּבּוֹרָה אָמְרָה: תַּנְחוּמִין שֶׁל הֶבֶל הֵן לָהּ, כִּי כֵּן יֹאבְדוּ כָל־אוֹיְבֶיךָ יְהוָה כַּאֲשֶׁר אִבֵּד סִיסְרָא, אֲבָל וְאֹהֲבָיו וְאוֹהֲבֵי ה' יִהְיוּ כִּצֵּאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבוּרָתוֹ וּמֵאִיר עַד שֶׁהוּא בִּגְבֻרָתוֹ וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ אַרְבָּעִים שָׁנָה אֵין זֶה מִדִּבְרֵי הַשִּׁירָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי כּוֹתֵב הַסֵּפֶר:

שי למורא

רִקְמָה הָעֲשׂוּיָה מַעֲשֵׂה רוֹקֵם בְּפוּל, דְּהַיְנוּ שֶׁבְּכָל צַד מִצִּדֵּי הַבֶּגֶד רְקוּמָה בּוֹ רִקְמָה שֶׁל דֶּגְמָא אַחֶרֶת. לְצַוְּאַרֵי שָׁלָל, יִנְתְּנוּ לְשִׂים בַּצַּוָּאר שֶׁל הַגִּבּוֹרִים שֶׁשָּׁלְלוּ וּבָזְזוּ.

לא) כֵּן יֹאבְדוּ כָל אוֹיְבֶיךָ ה', אָמְרָה דְּבוֹרָה, הִנֵּה תַּנְחוּמִים שֶׁל הֶבֶל הָיוּ, וְהַלַּוַאי כֵּן יֹאבְדוּ כָל אוֹיְבֶיךָ, אַתָּה ה', כְּפִי שֶׁנֶּאֱבַד סִיסְרָא. **וְאֹהֲבָיו,** אֲבָל אוֹהֲבֵי ה' יִהְיוּ. **כִּצֵּאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבוּרָתוֹ,** כְּמוֹ צֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בַּבֹּקֶר, שֶׁהוֹלֵךְ וּמֵאִיר בְּכָל פַּעַם יוֹתֵר עַד שֶׁהוּא בִּגְבוּרָתוֹ שֶׁהוּא חֲצִי הַיּוֹם, כֵּן יִהְיוּ אוֹהֲבֵי ה' הוֹלְכִים וַחֲזָקִים עַד אֲשֶׁר יִהְיוּ בְּגִבְהֵי הַמַּעֲלָה. **וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ,** אֵין זֶה מִדִּבְרֵי הַשִּׁירָה, אֶלָּא דִּבְרֵי כּוֹתֵב הַסֵּפֶר. **אַרְבָּעִים שָׁנָה,** עַד פְּלוֹת אַרְבָּעִים שָׁנָה מִזְּמַן הַתְּחָלַת הַשִּׁעְבּוּד.

לא כֵּן יֹאבְדוּ כָל־אוֹיְבֶיךָ יְהוָה וְאֹהֲבָיו כְּצֵאת הַשֶּׁמֶשׁ בִּגְבֻרָתוֹ׃ וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ אַרְבָּעִים שָׁנָה׃

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו: רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

יח א וַיִּשְׁמַע יִתְרוֹ כֹהֵן מִדְיָן חֹתֵן מֹשֶׁה אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי־הוֹצִיא יְהוָה אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם׃ ב וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה אֶת־צִפֹּרָה אֵשֶׁת מֹשֶׁה אַחַר שִׁלּוּחֶיהָ׃ ג וְאֵת שְׁנֵי בָנֶיהָ אֲשֶׁר שֵׁם הָאֶחָד גֵּרְשֹׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ נָכְרִיָּה׃ ד וְשֵׁם

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר כִּי־אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי וַיַּצִּלֵנִי
מֶחֶרֶב פַּרְעֹה: (לו) ה וַיָּבֹא יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה וּבָנָיו
וְאִשְׁתּוֹ אֶל־מֹשֶׁה אֶל־הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר־הוּא חֹנֶה
שָׁם הַר הָאֱלֹהִים: ו וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה אֲנִי חֹתְנְךָ
יִתְרוֹ בָּא אֵלֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּהּ: ז וַיֵּצֵא
מֹשֶׁה לִקְרַאת חֹתְנוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ וַיִּשַּׁק־לוֹ וַיִּשְׁאֲלוּ
אִישׁ־לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֹהֱלָה: ח וַיְסַפֵּר
מֹשֶׁה לְחֹתְנוֹ אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְפַרְעֹה
וּלְמִצְרַיִם עַל אוֹדֹת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הַתְּלָאָה
אֲשֶׁר מְצָאָתַם בַּדֶּרֶךְ וַיַּצִּלֵם יְהוָה: (ישראל) ט וַיִּחַד
יִתְרוֹ עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר הִצִּילוֹ מִיַּד מִצְרָיִם: י וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בָּרוּךְ
יְהוָה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פַּרְעֹה
אֲשֶׁר הִצִּיל אֶת־הָעָם מִתַּחַת יַד־מִצְרָיִם: יא עַתָּה
יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל יְהוָה מִכָּל־הָאֱלֹהִים כִּי בַּדָּבָר
אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם: יב וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עֹלָה
וּזְבָחִים לֵאלֹהִים וַיָּבֹא אַהֲרֹן וְכֹל | זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל
לֶאֱכָל־לֶחֶם עִם־חֹתֵן מֹשֶׁה לִפְנֵי הָאֱלֹהִים:

אגרות קודש

ב״ה, ראש חודש שבט, ה׳תשי״ד
ברוקלין, נ.י.

אל הגבאים והמתפללים דבית הכנסת
מרכז חב״ד תל אביב
ד׳ עליהם יחיו

שלום וברכה!

נצטערתי להשמועות אשר לא בכל יום יש מנין להתפלל בציבור בביהכ״נ שלהם, ולא עוד אלא שבאיזה ימים בית הכנסת אפילו סגור לגמרי.

בודאי למותר להעיר אשר אם בכל הזמנים ובכל המקומות היו בתי כנסיות ובתי מדרשות - ״מקדש מעט״, שמהם תצא תורה לכל הסביבה, על אחת כמה וכמה שההכרח בזה גדול פי כמה בזמנינו זה ובפרט בארצנו הקדושה, תבנה ותכונן על ידי משיח צדקנו, אשר עיני ה״א בה מראשית השנה ועד אחרית שנה.

ובימים אלו דחודש שבט, בו יום ההילולא של נשיאנו כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, ובשבתות שלפניו ושלאחריו עת רצון היא וימי סגולה להתחזק ולמצוא דרכים המתאימים לתקן את הנ״ל באופן אשר מכאן ולהבא יהי׳ בית הכנסת ובית מדרש פתוח בכל יום ובכל לילה, מקום תפלה ותורה, תורה ברבים, בתורת הנגלה ותורת החסידות.

וידוע מסורת רבינו הזקן בעל התניא (פוסק בנסתר) והשלחן ערוך (פוסק בנגלה) אשר ״בגלל המסירת נפש הלזו על תורת החסידות פסקו בבי״ד של מעלה, אשר בכל ענין של תורה יראת שמים ומדות טובות תהי׳ יד מקושריו והולכי בעקבותיו על העליונה״ (קצורים והערות לספר לקוטי אמרים, סוף עמ׳ קכ״ב).

בברכת הצלחה בענין הנ״ל הוא מקדש מעט ובפעולותיהם בקדש בכלל.

המחכה לבשורות טובות.

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת בשלח - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	6:35	6:31	8:38	8:36	9:13	9:11	10:08	10:07	12:24	12:25	17:13	17:18	17:40	17:45	16:57	17:56
חיפה (ח)	6:37	6:33	8:37	8:36	9:13	9:12	10:08	10:07	12:23	12:24	17:12	17:18	17:37	17:42	16:44	17:53
ירושלים (ח)	6:34	6:31	8:36	8:35	9:11	9:10	10:06	10:06	12:22	12:23	17:15	17:21	17:38	17:43	16:40	17:53
תל אביב (ח)	6:37	6:33	8:38	8:37	9:13	9:12	10:08	10:08	12:24	12:25	17:12	17:17	17:39	17:44	16:54	17:55
אוסטריה, וינה (ה)	7:27	7:19	8:59	8:56	9:46	9:42	10:34	10:32	12:38	12:38	16:49	16:58	17:25	17:34	16:39	17:47
אוסטרליה, מלבורן (ק)	6:30	6:37	9:16	9:21	9:59	10:03	11:12	11:15	14:08	14:09	20:37	20:32	21:07	21:01	20:14	21:14
אוקראינה, אודסה (ה)	7:25	7:17	9:01	8:58	9:46	9:42	10:35	10:33	12:40	12:41	16:56	17:05	17:31	17:39	16:46	17:52
אוקראינה, דונייצק (ה)	7:01	6:53	8:34	8:31	9:20	9:16	10:08	10:06	12:12	12:13	16:23	16:33	16:59	17:08	16:13	17:21
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ה)	7:13	7:05	8:45	8:42	9:31	9:28	10:20	10:18	12:23	12:24	16:33	16:43	17:09	17:18	16:23	17:32
אוקראינה, ז'יטומיר (ה)	7:44	7:36	9:11	9:08	10:00	9:56	10:47	10:45	12:48	12:49	16:53	17:03	17:31	17:40	16:44	17:54
אוקראינה, קייב (ה)	7:38	7:29	9:04	9:01	9:52	9:49	10:40	10:38	12:41	12:42	16:45	16:55	17:23	17:32	16:36	17:47
איחוד אמירויות, אבו דאבי (ה)	7:06	7:03	9:16	9:15	9:49	9:48	10:46	10:45	13:06	13:06	18:06	18:10	18:31	18:35	17:49	18:45
איטליה, מילאנו (ה)	7:48	7:41	9:27	9:24	10:10	10:07	11:00	10:59	13:06	13:07	17:28	17:36	17:59	18:07	17:14	18:20
אקוואדור, קיטו (ה)	6:23	6:24	8:53	8:54	9:23	9:24	10:26	10:27	12:57	12:58	18:31	18:32	18:54	18:55	18:14	19:04
ארגנטינה, בואנוס איירס (ה)	6:11	6:17	8:56	9:01	9:37	9:40	10:48	10:51	13:41	13:42	20:03	19:59	20:32	20:27	19:41	20:38
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ה)	6:48	6:55	9:34	9:40	10:21	10:25	11:35	11:38	14:34	14:34	21:08	21:02	21:41	21:34	20:45	21:48
ארה"ב, בולטימור (ה)	7:16	7:11	9:07	9:05	9:46	9:44	10:39	10:37	12:50	12:50	17:23	17:30	17:54	18:00	17:11	18:12
ארה"ב, ברוקלין (ה)	7:09	7:03	8:57	8:55	9:37	9:34	10:29	10:28	12:39	12:40	17:10	17:17	17:41	17:48	16:58	17:59
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ה)	7:09	7:03	8:57	8:55	9:37	9:35	10:29	10:28	12:39	12:40	17:10	17:17	17:41	17:48	16:58	18:00
ארה"ב, דטרויט (ה)	7:49	7:43	9:34	9:32	10:15	10:12	11:07	11:05	13:15	13:16	17:42	17:50	18:14	18:21	17:31	18:34
ארה"ב, האוסטון (ה)	7:13	7:10	9:17	9:16	9:52	9:51	10:47	10:47	13:04	13:05	17:57	18:02	18:23	18:28	17:42	18:38
ארה"ב, לוס אנג'לס (ה)	6:51	6:47	8:50	8:49	9:26	9:24	10:20	10:20	12:35	12:36	17:20	17:26	17:48	17:53	17:07	18:04
ארה"ב, מיאמי (ה)	7:06	7:03	9:15	9:14	9:48	9:47	10:45	10:44	13:04	13:05	18:02	18:07	18:28	18:32	17:48	18:42
ארה"ב, ניו הייבן (ה)	7:06	7:00	8:53	8:51	9:33	9:31	10:25	10:24	12:35	12:36	17:04	17:12	17:35	17:43	16:52	17:54
ארה"ב, פיטסבורג (ה)	7:32	7:27	9:21	9:19	10:01	9:58	10:53	10:52	13:03	13:04	17:34	17:42	18:05	18:12	17:22	18:24
ארה"ב, שיקגו (ה)	7:06	7:00	8:52	8:50	9:33	9:30	10:25	10:23	12:34	12:34	17:02	17:09	17:33	17:41	16:50	17:53
בוליביה, לה-פס (ה)	6:20	6:23	8:59	9:01	9:31	9:33	10:37	10:39	13:18	13:18	19:11	19:10	19:36	19:34	18:52	19:43
בלגיה, אנטוורפן (ה)	8:25	8:16	9:49	9:45	10:38	10:34	11:25	11:23	13:25	13:26	17:27	17:38	18:05	18:15	17:18	18:30
בלגיה, בריסל (ה)	8:24	8:15	9:49	9:45	10:38	10:34	11:25	11:23	13:26	13:26	17:28	17:39	18:07	18:16	17:19	18:31
ברזיל, סאן פאולו (ה)	5:43	5:47	8:25	8:28	8:59	9:02	10:07	10:09	12:53	12:53	19:00	18:58	19:22	19:19	18:36	19:29
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ה)	5:33	5:37	8:14	8:17	8:48	8:50	9:56	9:58	12:41	12:41	18:43	18:40	19:08	19:06	18:23	19:16
בריטניה, לונדון (ה)	7:44	7:34	9:07	9:03	9:57	9:53	10:44	10:41	12:43	12:44	16:46	16:56	17:23	17:33	16:38	17:47
בריטניה, מנצ'סטר (ה)	7:59	7:49	9:16	9:13	10:09	10:04	10:55	10:52	12:52	12:53	16:45	16:57	17:26	17:37	16:40	17:52
גרמניה, ברלין (ה)	7:53	7:44	9:13	9:10	10:05	10:00	10:51	10:48	12:50	12:50	16:48	16:59	17:26	17:37	16:38	17:52
גרמניה, פרנקפורט (ה)	8:04	7:55	9:31	9:28	10:19	10:15	11:07	11:05	13:08	13:09	17:14	17:24	17:51	18:01	17:04	18:15
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ה)	5:39	5:44	8:22	8:26	8:58	9:00	10:07	10:09	12:54	12:54	19:08	19:05	19:27	19:24	18:41	19:35
הודו, מומבאי (ה)	7:14	7:12	9:29	9:29	10:01	10:00	10:59	10:59	13:22	13:22	18:30	18:33	18:54	18:57	18:14	19:07
הודו, פונה (ה)	7:09	7:07	9:25	9:25	9:56	9:56	10:55	10:55	13:18	13:18	18:26	18:30	18:51	18:54	18:11	19:03
הונגריה, בודפשט (ה)	7:14	7:07	8:48	8:45	9:34	9:30	10:23	10:21	12:27	12:28	16:40	16:49	17:15	17:24	16:30	17:37

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

לוח זמנים לשבוע פרשת בשלח - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:14	7:08	9:02	9:00	9:42	9:39	10:34	10:32	12:43	12:44	17:13	17:20	17:44	17:51	17:01	18:03
יוון, אתונה (ח)	7:32	7:27	9:25	9:23	10:03	10:01	10:56	10:55	13:08	13:09	17:44	17:51	18:14	18:21	17:32	18:32
מולדובה, קישינב (ח)	7:34	7:26	9:09	9:06	9:54	9:51	10:43	10:41	12:48	12:48	17:02	17:11	17:37	17:46	16:52	17:59
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:11	7:10	9:27	9:26	9:58	9:58	10:56	10:56	13:19	13:20	18:27	18:30	18:51	18:54	18:11	19:04
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	5:19	5:28	8:05	8:12	8:59	9:03	10:14	10:18	13:19	13:20	20:05	19:58	20:41	20:33	19:41	20:48
נפאל, קטמנדו (ח)	6:52	6:49	8:59	8:58	9:32	9:31	10:29	10:28	12:47	12:48	17:42	17:46	18:08	18:12	17:28	18:22
סין, בייג'ין (ח)	7:26	7:20	9:15	9:13	9:55	9:52	10:47	10:46	12:57	12:58	17:29	17:36	18:00	18:07	17:15	18:18
סינגפור, סינגפור (ח)	7:16	7:16	9:45	9:46	10:15	10:15	11:17	11:18	13:48	13:49	19:19	19:20	19:43	19:43	19:02	19:52
פולין, ורשא (ח)	7:22	7:12	8:43	8:39	9:34	9:29	10:20	10:18	12:19	12:20	16:17	16:28	16:57	17:07	16:08	17:22
פרו, לימה (ח)	6:02	6:04	8:38	8:40	9:10	9:11	10:15	10:16	12:53	12:54	18:41	18:40	19:04	19:03	18:22	19:13
צרפת, ליאון (ח)	8:06	7:59	9:44	9:42	10:28	10:25	11:18	11:16	13:24	13:25	17:42	17:50	18:16	18:24	17:31	18:37
צרפת, פריז (ח)	8:25	8:17	9:56	9:53	10:43	10:39	11:31	11:29	13:34	13:35	17:44	17:54	18:19	18:28	17:33	18:42
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:12	6:12	8:39	8:40	9:09	9:09	10:10	10:11	12:39	12:40	18:07	18:08	18:30	18:31	17:50	18:40
קנדה, טורונטו (ח)	7:37	7:31	9:20	9:18	10:02	9:59	10:53	10:51	13:01	13:01	17:27	17:35	17:57	18:05	17:13	18:17
קנדה, מונטריאול (ח)	7:19	7:12	8:58	8:55	9:41	9:38	10:31	10:30	12:37	12:38	16:57	17:06	17:30	17:38	16:45	17:51
קפריסין, לרנקה (ח)	6:47	6:42	8:44	8:43	9:21	9:19	10:15	10:14	12:29	12:29	17:11	17:17	17:39	17:45	16:58	17:56
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	8:52	8:42	10:04	10:00	10:59	10:54	11:44	11:41	13:39	13:40	17:27	17:39	18:10	18:21	17:19	18:37
רוסיה, מוסקבה (ח)	8:30	8:18	9:38	9:34	10:34	10:29	11:18	11:15	13:13	13:13	17:00	17:13	17:40	17:52	16:49	18:08
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	7:51	7:43	9:26	9:23	10:11	10:07	11:00	10:58	13:04	13:05	17:18	17:27	17:53	18:02	17:08	18:15
שוויץ, ציריך (ח)	7:56	7:48	9:30	9:27	10:16	10:12	11:05	11:03	13:09	13:10	17:27	17:36	17:58	18:06	17:12	18:20
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:46	6:45	9:06	9:06	9:37	9:37	10:36	10:36	13:01	13:02	18:17	18:19	18:41	18:43	18:01	18:52

*) הזמנים נערכו על־פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התוועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

מהדורה להדפסה ושימוש אישי בלבד

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי' **הלוי** בן חנה וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעיין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

●

לעילוי נשמת הרה"ח ר' **טובי'** ב"ר **יעקב** ע"ה

הרשמה כמנויים לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Otzar770.com Chasidut.tv Lahak.org

2304-3377